

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Народна библиотека
у Београду

30/a

AP
56
.B74
v.23

C 511,054

ДУПЛИКАТ

30/ч

09/07)

200, /

200, /

ДУЖИКАТ

30/а

БОСАНСКА ВИЛА

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ,

УРЕДИО:

НИКОЛА Т. КАШИКОВИЋ

ВИТЕЗ ОРДЕНА МЕЦИДИЈЕ, ТРЕЋЕГ СТЕПЕНА.

ГОДИНА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА.

1908.

САРАЈЕВО

ИСЛАМСКА ДИОНИЧКА ШТАМПАРИЈА.

8.049

AP
56
B 74
V. 23.

САДРЖАЈ:

Уводни чланци:

- П. С. Талешов:* О читалачкој публици. 59., Књижевнички занат. 225., Цоца Ђорђевићка. 353., Политика и књижевност. 433., Смјелост у критици. 142.
Владислав Пешиковић: Милорад Гавриловић 241.
Димитрије Мишиновић: Национално тло и модерност. 289., 305. Пјесник, Миховил Николић. 450.
Артур Шопенхауер: О писцима, превео Д. М. 321.

Изворне пјесме:

- Драгушин Ј. Илић:* Стара и нова година. 2.
Михајло Мирон: Планинска зора. 3., Просвјети. 85., Са струна 149., Маска љубави. 246., Звијезде 246.
Монах Валеријан: У манастиру. 3., Судбина. 69., ** 70. Завјештај. 70., У манастиру. 132., 196., 212.
Лазар К. Мишовић: О, зар?.. 4., Fata Morgana 164.
Лаз Јов. Ђорђевић: Ране. 20., У вечери благе. 101., О, да ли ће! 102.
Алекса Шаншић: Музи 36., Звоно 325., Краљ и препелица. 325., На извору. 325., Село 325., Под једрима 391.
Драгослав Илић: ** 36.
Мирослав: Немир 37.
Б. Пешров: Зима. 37.
М. Димитријевић: У бесаним ноћима. 53., У ведрим ноћима. 117., Пјесме звијездама. 179., Без наслова. 296., У јесењи сумрак. 439., Предосјећање. 467., Пред сунцем. 467.
Милош Перовић: Болови свију људи. 85.
Јела: С пута. 85.
Др. Н. Ђорић: Полазак из Прокупља. 87., Милош пред турским околom. 257.
Сава Теодосијевић: Последња песма. 101.
Хидалго: Не кидај се вјечно. 101.
Д. Ј. Филиповић: Из песама кроз векове. 132.
Михун М. Павићевић: Горштак 133.
Душан Таминџић: У прољеће 149.
Јела Остојић: Пјесма једног сна. 164.
Светозар Миленовић: **. 164.
Св. Р. М.: Кад звезде дрхћу. 164.
Милорад Мишовић: Ловачка пдила 230.
М. М. Милошевић: Добро се сећам. 230. То беше негда. 230. **. 230.
М. Симић: Изгубљена звезда. 230., Завршна реч 260., Слобода 358., Пртљаг. 466.
Јован Дукић: Из „Плавих Легенда“ (у прози). 257. Из „Јадранских Сонета“ (Звезде, Јутрењи Сонет, Поред воде, Љубав, Лето). 308.
Сима Пандуровић: Сенке. 261., Резигнација. 275., Доле. 276., Мртва јесен 276., Вагге спасења. 276., Светковина 357., Немир. 374., Јулско вече 391., У пола седам. 466.
Велимир Рајић: Без натписа. 261.
Dis: Слутва. 261., Виђење. 295., Поента. 295., Престанак јаве. 358., Волео сам, више нећу. 374., Виолина. 404., Измирење 422., Ноћ љубави. 440.
Д. С. Пијаде: Моје песме. 296., Из исповести. 391.
Вељко Петровић: Повратак. 341.
Вој. Ј. Илић: Из једне шетње 341.
Рикард Николић: Notturmo. 342., Као звијезда 404., Кобна ноћ. 439.

- Драг. Ђ. Туфегџић:* Кад је била сама. 342.
Коста Петровић: У туђем свету. 375.
С. Д. Петровић: Adio Mare... 375., У крчми. 405.
Владимир Станимировић: У чежњи. 391., Сонет. 405., Песма. 423.
Миховил Николић: Пјесме 452.

Преведене пјесме:

- Љермонтов:* **, превео Милорад А. Антонић. 21.
Кирил Христов: **, с бугарског, Вучитрнац. 37.
Е. де Амичис: Просјак, превео Д. И. Батаљевић. 37.
Хр. Д. Максимов: Жеља, с бугарског, Вучитрнац. 86.
Константин Величков: Сонет, превео Владимир Станимировић. 231.
Пол Верлен: **, превео З 261.
" Мој породични сан (у прози) пр. З 261.
" Јесења песма " 262.
" Дует, превео Душан Таминџић. " 467.
Сили Придом: Агонија (у прози), превео З 277.
И. С. Тургенев: „Из песама у прози“, (Супарник, Природа и Да се обеси) превео Ј. Максимовић. 278., 279.
Фридрих Ниче: Из Заратустре, превео Д. С. Пијаде. 280., Ноћна пјесма, превео Д. С. Пијаде. 344., О читању и писању, превео Д. С. Пијаде 441.
Т. И. Тјутчев: Прољетне воде, превео М. Димитријевић. 326.
О. Н. Чјумина: **, превео М. Димитријевић. 326.
Феодор Ивановић Тјутчев: Пошљи, Господе... У тиху летњу ноћ., Ноћ., Шума об јесењу. Јесење вече., Прољетна бура (у прози), превео др. Јован Максимовић. 327., 328.
Алфред де Мисе: Ноћ у августу, превео (у прози) Н. М. 358.; Моме пријатељу Алфреду Т., превео Вој. Ј. Илић. 376., Никад, (у прози) превео Н. Х. Илић. 467., Песма о Фортунији, (у прози) превео Н. Х. Илић. 467.
Жан Екар: Серенада, (у прози) превео М. Милиновић. 362.
Виктор Иго: Veni, Vidi, Vici превео Вој. Ј. Илић 375.; ** превео Вој. Ј. Илић 392.
Deussen: Одломци из Веда превео Дим. Митровић, 377.; 396.; 406.
Јулија Жадовска: Сад је друкчије, превео М. Димитријевић 392.;
А. К. Толсти: Кроз небеса, превео 2-ги 405.;
Фрањо Прешерн: Храст, што га вјетар у зиму обара, са словеначког В. С. 405.;
Ј. П. Полоњски: На гробу, превео —з. 406.
А. С. Пушкин: Кавказ, превео Мита Димитријевић 423.
Марселин Деборд-Валмор: Саадијене руже превео Н. Х. Илић. 426., Успомена, превео Н. Х. Илић. 426.

Изворне приповијетке:

- Очигледна настава у турској школи, од Стевана Сремца. 1., 21.
Један спомен, од Боже К. Маршићанина. 4., 22.
Испосници, од Симе Ераковића. 18., 33.

Спавај, од Јована Д. Пешике. 35.
Полажајник, од Јанка Веселиновића. 49., 66.
На Дежурству, од Тасе Ј. Миленковића. 51., 68.
У Липнику на Смаилагину чардаку, од Н.
Н. Херцеговца. 71., 163.
Добротвор, од Пере С. Талетова. 82.
Преображај, од Е. 97.
Стана, од Милана М. Делића. 99.
Скакање, од Симе Матавуља. 113.
Окамењено срце, од Пере В. Јовановића. 115., 133.
И шуме наше пл. чу, од Васе Ковдића. 129.
Драма у ноћи, од Милорада Павловића, 145.
Његова смрт, од Љ. 147.
Бивши, од П. С. Талетова. 161., 177., 193., 209.,
226., 242., 258., 273., 291.
Нема маме, од Ст. 179.
Онај који пјева, од Војислава М. Росића. 211.
Ђурђевски уранак, од Ст. Витаса. 228., 247., 262.
Отац Поликарп, од Душана Синобада. 245.
Паук, од Ст. С. Н. 277.
Из записника, од Ст. С. Н. 277.
До виђења, од Ст. С. Н. 278.
Контрола, од Р. М. Поповића-Чупића, 293.
Носталгија, од Ива Ђипика 307.
Док су гореле воштане свеће, од Мите Димитријевића. 308., 322.
Два сна, од С. Д. Петровића. 323.
Српска молитва, од Бранислава Ђ. Нушића. 337.
Из једне Србуље, од Р. Туњгуза Перовића Невесињског 354., 372., 388., 407., 423., 434., 457., 468.
Вечерња прича, од Мите Димитријевића 371., 403.
Фема, од Николе Т. Јанковића. 392.
За слобода, од Николе Т. Јанковића. 420.
Јелине сузе, од Данице Бандићке 440.
Једног јутра, од Саве П. Вулегића, 454.
Басне, од Милана Вукасовића. 465.

Преведене приповијетке:

Ко да буде муж? Од Адама Мицкијевића, с пољског
Лонткијевићева. 5., 23.
Отац, од Бјернсона Бјернстјерна, превео Никола
Стајић. 6.
Племенит муж, од Н. Гарина, превео Чедовић. 24.
Весео момак, од Бјернсона Бјернстјерна, превео
Никола Стајић. 37., 54., 89., 104., 118., 134., 151.,
167., 199., 215., 265., 280., 313., 345., 376.
Концерат у Кременчугу, од **, превео Сава
Д. Мијалковић. 39.
Пошљедни осмијех Оретин, талијанска легенда,
превео Жив. М. Радосављевић. 55.
Покајани гјрешник, од Лава Толстоја, превео
Миодраг Ј. Стевановић. 71.
Без рада, од Владимира Исмаилова, превела Стана
Теодосијевића. 86.
Предање о хитону Христовом од В. Сјетлова,
превео Часлав. 102., 119., 136., 150.
Стјепо, од К. М. Стањуковића, превео Марко Крстић.
165.
Пресуда, од Бироа Лајоша, превео Славко М.
Косић. 180.
Стари Град, од И. Румена, превео Влад Стани-
мировић. 182.
Вјерна љуба, арапска приповијетка, од Мих.
Брадваревића. 195.
Сутон, од М. Димитријева, превео Љубомир С.
Јоцић. 197.

Укидање тјелесних казни, од К. М. Стањуко-
вића, превео Марко Крстић, 200., 214.
Из великодушности, од Ј. Н. Потапенка, превео
Никола Стајић, 231., 248.
Мртва уста не говори, од Артура Шницлера,
превео Иван Корницер. 232., 249., 264.
На прагу, од И. С. Тургењева, превео Ј. Макси-
мовић. 263.
Саломеа, трагедија у једном чину од Оскара Вајлда,
по њемачком превео Бранко С. Поповић. 296.,
311., 326., 340., 359.
На моме прозору, од Andreé Theuriet-a, превео
Ђ. Х. Серафимовић. 301.
Сестра по млијеку, од Франсоа Копеа, превео
Мих. Ђорђевић. 328., 342.
Јунак, од Габријела Данунција, превео Д. 363.
Шумски звијер, од Антона Чехова, превео Добри-
воје С. Васиљевић. 394., 408., 426
Азра, од Максимилијана Берна, превео С. Д. Мијал-
ковић. 442., 460.

Поучни чланци:

Српски народ, од дра Симе Тројановића. 8., 25.,
41., 57., 72., 92., 107., 140., 154., 170., 186., 203.,
217., 239., 251., 267., 315., 348., 364., 378.
Из бечке дворске архиве, од Дра Алексе
Ивића. 9.
Демократизација науке и филозофије, од
Дим. Митриновића 26., 40.
Филозоф Марко Аурелије, од Дим. Митрино-
вића. 58., 73., 122., 141., 154., 171., 187., 204.,
218.,
Кувада, од дра Тих. Ђорђевића. 91.
Лав. Биолошко посматрање од Ђ. М. Раце и А.
Пејића. 105.
Кувада, од дра Алексе Митровића. 121.
Говор помоћу знакова, од дра Владимира Ђоро-
вића. 122.
Превласт српскога народа на балканском
полуострву, од дра Ст. Станојевића. 138., 153.,
169., 184.
Кувада, од Јелице Беловић. 202.
Ускренуће талијанских жена, од А. П. Ирби
с енглеског Митра Морачина. 236.
Кувада, од Петра С. Иванчевића. 267.
Облачна и њено језеро, од Лаз. К. Мишковића.
268.
Педагошка теорија и васпитни рад, од дра
В. Бакића. 282.
Просвјета у Србији у вијеку ослобођења
од Јована Миодраговића. 329., 346.
Шта је уметност, од Лава Н. Толстоја превео
Вој. Ј. Илић. 369., 385., 401., 417.
Luca della Robbia, од Павла Лагарића. 444.
Једна епизода из устанка српског, под
Карађорђем, од дра Алексе Илића. 471.

Српске народне умотворине:

Пјесме:

Н. Т. К.: Соко цара Шћепана. 9., Хајдук Мале-
ница. 365.
Јово Тркља: Пролаја Богданове љубе. 9.
Смрт Маре матрине. 142. Како Бог
хоће. 284. Јованбегов гријех. 285.
Стеван Ј. Крављача: Смрт Нушковића Вука. 26

Трпимир: Женске народне пјесме из Херцеговине. 42., 93., 107., 173., 220., 332., 349., 379., 429.

Марица Љубибратић-Перовић: Сарајчице. 60.

Јанко А.: Херцеге Стјепане. 75.

Вит. Јовановић: Народне женске пјесме из Ваљева. 155., 268.

Р. Шукровић-Бујачић: Женидба Мијата Хајдука 188., 205., Освета Кљанка Бећира 252., Јован бећар и сирота девојка 397., 410.

К. Поповић: Погибија Јуса Мучина Крњића 316., 331.

Љ. Ј. Пећо: Српске народне пјесме из Јања. 445.

Грујица: Женске пјесме. 462., 472.

Приповијетке

Хранислав М. Прибаковић: Умије добро да дијели 10. Кравород 43., 61., 75. Чини добро, не кај се 239., 253., 269.

М. Кордунаш: Српске нар. приче из Горње Крајине 28.

Милан Јанковић: Људско око. 44.

Јелица Беловићева: Бисера. 93. Краљица Вила. 123.

Сава Теодосијевић: Финдур. 156., 173., 189.

Љуб. Јанковић: Цар и Љекар 207.

Лаз. К. Мишковић: Бузел Ахмет. 221., Цумирти касап. 333. Три сестре и царев син. 380. Капампаша. 411.

Милош Ђ. Шкарић: Зла жена. 286.

Н. Т. К.: Редуже. 302.

Љубомир С. Василијевић: Срећан момак. 350.

Др. Симо Трпачевић: Еро и омањина и Баволина сланина. 366.

Н. Н. Херцеговац: Добра памет Соломунова. 446.

М. С. Петровић: Побратим Баво. 463.

Бајалице.

Јов. Лаз. Јовић. 108., 124.

Књижевна хроника:

Под маглом и Данак у крви, од Пере С. Талетова. 11., 29.

Онима, којих се тиче, од Павла Лагарића. 30.

Кир Герас и Човекова трагедија, од Пере С. Талетова 76.

Из књижевности, од Павла Лагарића 77.

Наши синови, од Влад Ђоровића. 94., 109.

Немирне душе, од П. С. Талетова. 158.

Српски књижевници о Сими Матавуљу, од П. С. Талетова. 381.

Војислав Илић у издању Српске Књижевне Задруге, од Марка Цара. 413.

Бранине приче, од П. С. Талетова. 430.

Оцјене и прикази:

Копун, од Д. Ј. Јовичића. 13. Сlike из ревизије од Србољуба Љубибратића 13. Школски Радник, од Срб. Љубибратића. 14. Воли, од Недељковића. 31. Чудијанке, од В. Р. М. 31. Смиље и Ковиље, од М. Недељковића. 44. Зимске руже, од Павла Златића. 45. Наша Школа, од Срб. Љубибратића. 47. Српски народни вез и текстилна орнаментика 62. Београд у служби туђину, од Срб.

Љубибратића. 63. Гласник срп. друштва за дјеч. психологију, од Срб. Љубибратића. 63. Песме Ј. Одавића, од Павла Златића. 78., 95. О часовницима и Срп. нар. игре, од Срб. Љубибратића. 79. Годишњица Николе Чупића, од Ј. Миодраговића. 110. Здравље, од Срб. Љубибратића. 111. Из Скандинавије, од Т. 125. Новаја теорија происхожденија чловјека и его вирожденија, од С. 126. Prijegled hrvatske omladinske knjige, од Јелице Беловићеве. 126. Опћа географија, од дра Јефте Дедијера. 144., 158., 175. Slavische Volkforschungen, од М. 175. Криминолошке слике код српских судова, од —ћ. 191. Теоријска и практична педагогија од Србољуба Љубибратића. 192. Зембиљ, од Мирчете. 207. Мала српска читанка (латиницом) од Ђ. 223. Стихови Ђорђа Мартиновића Милошева од М. 255. Руковијетерп. пјесама из Босне, од М. 255. Српска народна јела у Херцеговини, од В. Ђ. 271. Свеопште изборно право гласа, од В. 271. Песме Крсте Миладиновића и Из две лирике, од Мирчете 271., 272. Селена, од Србољуба Љубибратића. 286. Реч две на критику дра Јефте Дедијера о опћој географији од М. Недељковића. 303., 318. Сима Роксандић, вајар, од Јов. Дучића. 317. Модерно родље, од Влад. Ђоровића. 334. Етнографски зборник, од Срб. Љубибратића. 335. Умирање, од Д. М. 331. Пјесме Марина Сабиха: Trenutci, од Дим. Митриновића 366. Alibaba i četrdeset gazbojnika, од дра С. Тројановића 383. Одговор проф. М. Недељковићу, од дра Ј. Дедијера. 383. Брђанин, од В. Ђ. 415. Темељи психологије, од Дим. Митриновића. 431. Човјек и етички принципи, од Дим. Митриновића. 446. С пута у Солун и Св. Гору, од Сам. 463. Гете и гђа Штајн и жена у Гетеовој поезији, од Јелице Беловић. 473., Тур и зубар 474. Eine Ahnung von dem Befruchtungsvorgange 474.

Позоришни преглед:

Српско народно позориште, од М. С. 287.

Крупније биљешке:

Прослава четрдесетогодишњице ресавске библиотеке, од Драг. Бранковића. 335., 351.

Кратки преглед хрватске омладинске књиге, од К. 447.

Некролози:

Милован Ђ. Глишић. 17. Поп Стево Трифковић. 65. Симо Матавуљ. 81. Милан Ђ. Милићевић. 449.

Књижевне и културне биљешке: 14., 32., 47., 63., 79., 112., 126., 159., 176., 192., 223., 255., 272., 288., 304., 319., 336., 352., 368., 384., 398., 415., 448., 464., 474.

Нове књиге и листови: 16., 32., 48., 64., 80., 96., 128., 160., 176., 224., 240., 256., 288., 304., 320., 384., 400., 416., 448., 464., 475.

Читуле: 80., 112., 127., 160., 176., 224., 256., 304., 320., 368., 400., 448., 475.

Читаоцима: 224., 256., 476.

30/5

Број 1.

САРАЈЕВО, 10. јануара 1908.

Год. XXIII.

† Стеван Сремац, Београд.

Очигледна настава у турској школи.*) ==

Једне године изабраше чак и мене за одборника општинског. Пазило се, да сваки еснаф буде заступљен бар са по једним представником у општини, ако ни за што друго, а оно да брани од чорбација и ђифта свој сталеж при разрезивању пореза и приреза — и ја тако, као професор будем изабран после једне бурне дебате у партиском одбору на велику жалост Гане грнеџије, коме сам запремно место, јер је он требао да буде изабран као представник грничарског еснафа, који се састојао из Гана и још три члана. Шта све није Гане радио да ме потисне. Претио је да ће иступити из партије, да ће повући за собом цео грничарски еснаф, да ће покренути лист и разбучати партију, и шта све није претио! Али све то није помогло ни њему, а ни мени! Ја остадох у одбору, а он на сокаку; обојница незадовољни.

Ја сам мрзео на седнице, на оно редовно доњање и зевање у њима, и извлачио сам се

*) Добротом г. Милорада Павловића дошли смо до ове још нештампане приповијетке пок. Стевана Сремца. Прва половина приче сасвим је израђена, а друга половина само је нацрт. Ми је доносимо вјерно по рукопису. ур.

кад сам год могао. То су остали одборници приметили и гледали кроз прсте и мени и још двојици тако исто ревноских одборника као и сам што сам, а то су били Муфтија и Букус цезвечија, који су нередовно долазили, а редовно зевали и ћутали на седницама, с том разликом што је Муфтија претурао бројанице, а Букус као веверица редовно грицкао и зобао неке леблебије, општинског или другу какву деликатесу, без које никад није џеп Србина мојенјевске вероисповести. За то сам се и извлачио из седница кад год сам могао. Али за то кад је дошло време испита, онда се показало, да су ме чували као оно Краљ од Леђана Балачка војводу. Тада мене одредише да будем присутан од стране општине на испиту, који ће се држати у турској школи.

Нисам имао куд, него се морадо примити посрамљен примером одборника Ивка јорганџије, који је врло радо ишао на све испите редовно већ од неколико година. Управо, изгледало је, да се за то и примао одборништва, само да може у јуну месецу, кад дође ревизор, присуствовати испитима. Мене је зачудила она ревност и онолика савесност, којом је он редовно одлазио и као укупан седео од почетка до краја испита. Још више сам се зачудно, кад сам чуо, како се толико извецбло и толико интересовао целим током испита, да

је тачно знао да каже: где је у којој школи бољи одговор био из рачуна, у којој опет из српског језика, историје или земљописа. (Волео је јако српску историју). Знао је чак поименце и све и одличне и рђаве ђаке, и објашњавао и узрок томе, и говорио обично, да је са свим природно, што је неко дете паметно. „И тако му беше бата-човек: с пашу, море, могаше да збори, садразама, бре, да превари ласно — такав си му беше татко у турцко време!“ А тако исто и за туно дете није се чудно што је туно. „Од куд ће па ивер, далеко од кладу, та и дете од татка! Татку му беше туткун, ама знаш ли какав туткун — у три гроша паре мучно могаше да се разбере, толко беше ћорча!“ И кад сам га једном запитао, што се то он толико интересује за школу, и зар му није незгодно, да оставља дућан на млађима а он да преседи цео дан у школи, да — тако да кажем — свој хлеб једе а туђу бригу води, он ми одговори:

— Хе хе, ти ме питајеш, што си у овеј године зареди, по чкоље?! Ласно ћу ти одговорим!... Ја сам си, господине, селско дете.. У турцко време и нишпијска градска деца што су, па не научише много — та селска деца ће се науче ништо!!!

— Па хоћеш сада да накнадиш, а?

— Имаше га у оној време неки Ване, Ване с окаљци звамо га, не памтиш га господине, умреја је, умреја је дамно, хеј-хеј јоште попре него што ће си Србија заступити. Он си нам дође за даскала у село. Ама зар учеше ништо?! Ба! О'ди терзиски занает беше, па си дође у наше село, па прави пољака по селске куће: „Ајте, бре, домаћини, збори си пољак по куће, пратите децу у чкољу дошеја на из Ниш дацкал, ће ви учи децу за мали ајлак!“ Ете такој си је поче чкољу. Ама каква чкоља! Спрама даскала, ете, и чкоља беше! Он си седи и пије антерије и памуклије, а ми си четамо. Па берем да састави једну годину. Докле трајаше памуклије и антерије да пије и да ги крпи, и он си остаде туј -- кад нестаде, а он си збере паре од терзилак и ајлак у кемер, а макаве и аршин под мшику, па си отиде у друго село, демек, чкољу да отвору,

а селска деца останах си еници и магарики како и преди њега. Ете сад тој си је моје школување и моја наука.

— Па шта?! Сад ваљда хоћеш да надокнадиш.

— Како мислиш! Да накнадим господине, ем убаво одговори Ивко поуздано и крепко. Што не научи у детинско моје време, тој си сад пакнађујем у дрте године. Море, ја си сам ћутим, па учим, а никому не казујем што се убаво офајди. А, да те не мрзи, господине, а и мен па, да се не мајемо, а да ме сад узмени на протокол, па да ме питајеш, ће рекнеш: море Ивчо ли је овој, Ивчо из Сићево, што знаје царства колка су и за престонице и за наши царевни и краљевни с кога се бише и кога тепаше. Иха! Море један ли је ствар што га научи! Неће ми верујеш; ама толко сам учовњак, да три деда-Виктора ласно да искочи од мен'!

— Врло добро, врло добро Ивко! Човек се учи док је жив.

— Е, е, и ја ти тој зборим, господине. Па ми сад за чудо што си правниш! Па сад гледам, господине, како искаш да се извучеш од дужнос. А пусто моје незнање.

(Свршиће се).

Другутиа Ј. Илић: Биоград. — Стара и нова година.

Поноћ. На прагу куће моје
Њих две стадоше коб у коб,
Свака носаше бреме своје,
Једна у живот, друга у гроб.

Нова с надама, пуна жара,
Веселим оком поздравља нас,
Уздахну сетно Година Стара
И њезин тужно застења глас:

— Куд ерљаш амо? — Међ људе, стара,
Срећу и наду просућу свуд;
Милост и љубав сунчана жара
Сејаћу штедро у људску груд!

„И све ће сјати у новој слави,
Краљевства мога блистаће трон;
Чу ли како ме весело здрави
Срдаца људских милион?!“

— Па нек је срећно! рече јој стара,
Тако су и мој славили лет,

И ја им дадох обилна дара,
Па сто како остављам свет!
Док тебе здраве са пуном чашом,
Чекајућ твога обиља рог,
Мене са празном гађају флашом,
Ногама гоне са прага свог!

Ти у свет ступаш са пуном надом,
Обиље носиш у људски сој,
Ја опљачкана силазим с јадом,
И с тугом гледам на удес твој!

Збогом, и памти: Славиће тебе,
Последњи док ти не узму дар,
А после ће те ногом од себе, —
Једнаки ту су просјак и цар!

То рече стара; а у том трену
Звизнуше празне боце за њом,
Она се саже, ко стрела сену
У вечност мрачну, станишту свом.

Михаило Мирон. Сарајево.

Планинска зора.

Источне планине жарким огњем горе,
Пламти небо плаво сред планинске зоре,
Од свијетлости сјајне гасну звјезде јасне.
Даница се гаси, сјајни мјесец гасне.

Далеке планине иза сна се буде,
Радосно и страшно новог сунца жуде,
Трепере и стрепе, шапћу и шуморе,
Стоји шапат, шумор шумориве горе.

Планински пијетли оглашују зору
И пјевају птице кроз зелену гору,
Пастири се моле украј тора стара,
Поздрављају свето свог небеског цара.

А кад горски вихор гором завихори
И румена зора кад зором озори,
Тад кликну пастири и пјесме запоје
И са пјесмом буде мило стадо своје.

Тад звона зазвоне и пјесме захоре
Засвирају фруле кроза звучне горе.
Све планине шумне жамор зажаморе
И животом новим жубор зажуборе.

На планинском вишеу испод густих јела
И ја мирно сједим крај хучнијех врела
И моја се душа про планина вине
Чекајући сунце, да са горе сине.

У цвјетноме дому, гдје по воде струје
И жалосне врбе гдје по тужно хује,
Гдје по горско цвјече слатки мирис шири,
Колба се б'јели, мномиром мири,

Крај жуборних вода њено стадо пасе,
Чујем пјесму њену, њене миле гласе
И њезина звона, кад мило зазвоне
И тихану јеку, што планином тоне

Монах Валеријан: Ман. Јошаница.

У манастиру. ===

Ви путујте, белогриви вали,
У далеки, непознати крај!
Чујте мало, вали задрхтали,
Туге моје распламтете вај.

Откуда вам песме тако брујне?
Ко вам даде тако слатак глас,
О шуштите, воде алатострујне,
У дан јасни и у ноћни час.

Благослов вас са небеса прати,
С вама горда гора пева сва
О, плачите с песмом од чудеса
Песму вашу слушам тужан ја.

Кажите ми: кад се тужних звона
Проталаса откинути јек,
Растужи л' вас песма монотона
И л' мој скрушен у црнини век!

Да л' чујете лелујање грана
Шумских душа надахнути збор?
Знате л' повест мога самостана,
Разумете л' звезда неми хор?

Тише, тише! Са небесних груди
Кад се слије нежног злата зрак,
Да л' вам снове набујале буди,
И таласа бледих полет лак?

Ах... у друмној хармонији складној,
Кад забруји у ноћ шума сва,
Под липама на гробници хладној
Убајукан слушаћу вас ја.

И под огњем звезда с неба плава,
Кад ослепи бујне душе глед,
И ускрене спомена држава
И нејасних привиђења ред!

Тад у игри раскашашних снова
Кад чујете душе моје пој,
Забрујите тужном звуком слова
И журте се на пут далек свој.

Шапат нежних липа у ноћ тију,
И мог срца уздах горак, бон,
Нек се с вашом музиком салију
У посмртног песма дубок тон...

Лаз. К. Мишковић, Делиград.

О, зар?...

Чим очи склопих у тавној ноћи, —
 Кад бура заче највећом снагом;
 Громови јече причајућ' моћи
 Над оном земљом милом и драгом,
 Коју тиранин муњама бије,
 Под којим Србин ко црв се вије!

Ветрови хује, гласе разносе,
 Што се о стене, ко дивља рика
 Облаци густе ломе и носе.
 Мучећи доле јадна грешника
 У ком се душа са страхом бори...
 А брзо, као зора зазори.

Облаке гони, тама се крену,
 И зрак обасја брег и долину.
 Жива се душа из страха прену.
 Жељно гледећи плаву висину.
 И све што живи, подиже главе,
 Жељно слободе, сунца и славе.

Сунце их зраком слободе грије
 И гледа јоште ведра им чела, —
 Песма слободе мило се вије
 Из снажних груди песма весела,
 Што се из душе патничке чује
 Па доља јечи, — брег о цјекује.

И моја душа тамо по ети,
 Да после буре миле обиђе,
 Грлећи стене, грлећ' голети.
 Ал ту ми санак са очи сиђе.
 О, — зар тек у сну само се збива,
 О чему душа на јави снива?...

Божа К. Маршићанин: ==

Један спомен.

Да испричам нешто о двојници оригиналних људи, који су били и прошли, а о којима данас ријетко који зна и да су постојали. Међутим, то су били у истини велики људи! Величина њихова била је у њиховоме поштењу, дакле, у врлини која је данас тако ријетка. Ово што хоћу да причам и ја сам од другог слушао. Може бити да није све сасвим тачно, али да има више од половине истине, то је сигурно. А кад би од овога што ћу причати, било макар и пола истине, и то би било довољно, да се ти људи спасу од заборава.

Један од ових људи јесте пок. Коста Хранисављевић, бивши пуковник и дугогодишњи начелник

српске стајаће војске, бивши, чини ми се, први управник ондашње артиљеријске школе, а садашње војне академије, велики добротвор биградске спротније, којој је последице смрти све своје имање завјештао, а која га се данас и не сјећа.

Други је, опет пок. доктор Ребрић, чини ми се, први физикус управе града Биограда, још у оно вријеме кад је физикусу била цјелокупна плата 72 талира на годину, човек који је пошљедних година свога живота живио као какви пукли сиромашак.

Пок. Хранисављевић био је руски официр, па је као такав прешао у српску војску. Био је образован човек, што је у оно вријеме била ријеткост. У дужности био је необично строг, не само према другима, него и према самоме себи. Војник је био и душом и тијелом и војнички позив и живот волио је нада све. Докле год је носио војничку униформу, на мундпру је носио широку, руску јаку, због које је главу и врат носио необично укрупњено. Па кад је, под старост, и у пензију дошао, и тада је продужио живјети војничким животом. У Хилендарској улици имао је лијепу кућу, у којој му је становала послуга, човек и жена, који су га божем слушали. Он пак, становао је у малој кућници у дворашту. У овој је била једна мала собица и у собици један војнички кревет са сламљачом и ћебетом. То је била његова соба и постеља. Сам је своју собу чисто, сам кревет намјештао, сам је себи до краја живота чисто обућу и докле год је могао ходити, сам је себи доносио за пиће воде са „Хладне Воде“, извора, у близини данашњег Новог Гробља.

Једнога дана у оно вријеме кад је био начелник стајаће војске (тада није било министарства војног, већ је војна управа долазила у састав министарства унутрашњих дјела) бјеше дошла у Биоград Хранисављевићева мајка, да види сина, кога толико година није била видјела. Она је само толико сазнала, да јој је син у Биограду, а зна каквоме је положају, то јој није било познато, те је ушљед тога морала дуго, без успјеха, разбирати о сину. Ни коме ни на памет није падало, да оваква једна проста старица може бити мајка тако високога господина. Распитујући тако о сину, старица се намјери на некога официра, који, по описивању старичину, дође на мисао, да њезин син није нико други, већ главом командант Хранисављевић. Повеле је овај до ондашње, а и садашње касарне, (до данашњег министарства грађевина) гдје у касарнеком кругу спази Хранисављевића, опкољена официрима, па га покаже старици, увјеравајући је, како је то њезин син.

Старица се упути у касарнеки круг и кад је дошла близу официра, допста позна међу њима својег сина.

— Сине мој! Мој слатки сине! узвикнула је и упутила се Хранисављевићу раширених руку, да га загрли.

— Стани стара, одсјече Хранисављевић и пружи руке њој, да би јој спријечно прилазак. Нема ондје твојега сина. Ондје су све само српски официри.

Старица се зачуди! Мора бити, мислила је, да је син није познао, па кроз плач понови:

— Коста, спне, зар не познајеш своју мајку? Ја сам, срце моје, твоја нана.

— Не, не, стара, ми сви који смо овдје имамо само једну мајку и то је Отаџбина. Иди ти одавде.

Онда се окрене једноме од млађих официра па му рече:

— Водите ову старицу у ту и ту механу и кажите газди, да јој даде најбољу собу и све друго шта буде затражила. Ја ћу му све платити.

— А ти, стара, рече старици, иди за овим господином и остани онамо гдје те он буде одвео, па тамо чекај сина. Он ће ти се јавити.

Старица је отишла, а кад је Хранисављевић свршио посао у касарни, отишао је најбрже својој мајци, јер је старица зацвијело била његова мати, а он њен најљепши син.

* * *

Послије повратка Обреновића у Србију, око 1859. год. пок. књаз Михаило озбиљно се бијаше носио мишљу, да стајају војску, код које је био популетно ред и дисциплина, поправи, па се, тога ради, савјетовао са виђенијим од официра о томе, шта би се у тој цијељи као најбоље могло учинити, који су му изјавили, да би једино Хранисављевић био у стању поправку извршити, ако би се из пензије довео за начелника стајаће војске.

Књазу Михаилу било је познато колико је Хранисављевић као војник био спреман и строг, па уважити предлог и нареди да позову Хранисављевића њему.

Кад је он дошао Књаз се најприје поздравил са њим лијепо, па му онда почне ријечима еликатирђаво стање у војсци и неодложну потребу, да се то стање поправи. Па кад му је тиме направно згодан увод, напомене му, како је увјерен да би се то стање онајбоље могло поправити онда, када би он дошао за начелника стајаће војске, и лијепо га замоли, да се тога положаја прими.

— Ваша Свијетлост, одговори му Хранисављевић укрупен по војнички, ја сам остарио и нијесам више за то. Имате ви млађих људи, који ће вам овај посао свршити боље од мене. Зато вас молим да мене оставите гдје сам.

Књаз Михаило узео га увјеравати како он није никако стар, и како нико од млађих људи не би могао посао свршити тако добро као он, због тога, што млађи људи немају толико угледа колико он. Па га продужи и даље молити што је могао љепше, да се понуђенога му положаја прими. Но Хранисављевић није хтио да чује за толике књажеве молбе, те га је онај најзад морао отпустити, не свршивши са њим ништа.

Послије неколико дана Књаз поново бјеше сазвао официре ради савјетовања о тој ствари, а на име: кога би требало поставити за начелника војске.

Један од оних који му бијаху и раније савјетовали да на речено мјесто узме Хранисављевића, запити Књаза, зашто није узео њега?

— Није никако хтио да се прими, — одговори Књаз.

— А јесте ли га молили? упита овај.

— Молио сам га, али све узалуд, — одговори Књаз.

— То је погрјешка, Ваша Свијетлост, примјети исти. Хранисављевић не ради никад ништа по молби. Он зна само за заповиједање и слушање. Да сте му заповједили да прими поменуто дужност, он би одавно био на њој. То је руски солдат, Господару....

Другог или трећег дана послје тога у конаку била је некаква забава, на коју је, по Књажевој заповијести, био позван и г. Хранисављевић. Хранисављевић је дошао на забаву у војничкој униформи, и за све вријеме стајао је поред неких врата укрупено, као да је на шиљоку.

Видећи то Књаз Михаило, приђе му.

— Зашто стојите ту господине Хранисављевићу и зашто тако стојите, као да сте на дужности? Ово је забава и будите комотни, рече му Књаз.

— Ваша Свијетлост, ја на забаве не идем. Овамо сам дошао по позиву Ваше Свијетлости, и онда сам на дужности, одговори овај.

Видје Књаз Михаило с ким има посла, па ће му рећи:

— Збиља, тако је, ја сам вас звао. Ви ћете, господине Хранисављевићу, још сјутра примити дужност начелника стајаће војске, и кад то учините доћи ћете да ме о томе извијестите.

— Разумијем! одговори он. А како Књаз не рече више ништа, запити га:

— Могу ли сад ићи?

Књаз му одобри да иде и он одмах оде. Сјутра дан био је на дужности начелника стајаће војске и задовољно очекивања, која су на њега полагана. . . .

* * *

(Свршиће се).

Адам Мицкјевић.

Ко да буде муж?

Каква је разлика између љубави пјесника и љубави филозофа? Запита млада дјевојка упирући несигуран поглед у своју чуварку.

— Боље ми право реците, одговори ова, (а била је већ старија и искусна жена) — кога господина ви волите: да ли пјесника Ивана или филозофа Василија?

— Ах, рече удахнувши дјевојка — обојица су добри младићи; обојица су заљубљени у мене, али

кадгод размишљам о томе, чини ми се да ме филозоф више воли. Зар нијесу примјећавала како црвени кад ме види? Кад сам пошљедњи пут ушла у салон, расправљао је о стварима врло важним и дубоким: о крајности и безкрајности; о круговима и угловима и Бог зна о чему још, о чему ти не могу испричати. Замисли филозофа кад у највећој ватри доказује, па и поред тога кад ме види заборави сваки исход својих доказивања. Његово чело, које је дотле било покривено облацима и маглом филозофије наједанпут се разведри, а лице му обли румен. Рекао ми је да наљичи на молитвеник, који, ма да је озбиљан, мора бити укоричен у црвени сафијан, да би могао наћи мјеста у дамском будоару.

— Одлично! — узвикну старица.

— Узми књигу сафијску, пођи за филозофа Василија и престани мучити људе својим непрестаним колебањем.

— Али, моја драга, викну лијепа, неодлучна дјевојка — а шта ће бити са мојим јадним пјесником? — ах кад би ти знала како он саставља дивне акростихове, оде, бајке, а све мени у славу. А што је најважније, све те стихове штампа у листовима. С каквим је нестрпљењем очекивао да изађе тај лист. С каквим ми је заносом и радосћу донио први оштампани табак — још влажан. С каквим је нестрпљењем расијецао листове претом — немајући пожа при руци? Дивних је ствари било тамо! Замисли... било је звијезда, палма, слика, идеала! али ти све то не разумијеш!... Знај, само, да сам видјела тамо своје име штампано крупним словима.

Кћи чиновника и удова генералца заслјепиле су од јада. Моје име у новинама!

— То је истина! — промрмља чуварка — ја не трпим ту удовицу, која свуд прича да је млађа од мене. Ох кад би твој пјесник могао учинити па да генералца пукне од муке! Пођи за пјесника!

— Али кажу — уздахну дјевојка — да су пјесници нестални. И ја сама знам да Иван није само једној дами писао акростихове и бајке. А што се тиче филозофа — за његово сам срце сигурна. Осим што иде у библиотеке, не иде никуда, говори са заносом само о књигама. И ако би се по својој женидби могао у што заљубити — то су само кругови, јер сам чула како је говорио да нема ништа савршене није ни љепше на свијету од кругова. Тешко је бити љубоморан на геометријску фигуру; то није опасна ривалка.

— Имате право, моја драга — имате потпуно право да се бојите нестална мужа. Мој покојни (Бог да му душу прости) јадао се често пута на мене када бих га добро истукла с времена на вријеме, јер је често то заслужио због невјерства. Јадни мој каплар! Ја мислим да је и он био пјесник, јер је често пјевао пјесму: „Гдје хусари старих љета...“ — и то

га је без сумње одржавало у необузданости живота. Ја сам за филозофа.

— Али пјесник ми се заклео у сва божанства подземна, да ће ми бити вјеран. Плакала сам, гледао ме је и са сузама у очима заклињао ми се и признају ти да ме је јако дирнуо. Филозофа нијесам никада видјела да плаче. Ја бих више вољела осјетљивог мужа. Кад год ми се буде плакала нека и мој муж плаче, а кад ми се буде свидјело да се онесвијестим, мој пјесникумро би од очајања, док би међутим филозоф одмах послао по љекара.

— Лијепо, кажем, врло лијепо! — повика чуварка тапшући рукама — муж коме се не вјерује, право је чудовиште. Ја сам пробала двапут да паднем у несвијест; знаш шта је урадио онда — онај каплар — мој муж? Завио трубицу од хартије, па један крај запалио, а други метнуо у уста и дунуо ми у нос толико, да би и мртав скочио. Ах, објешењак, неваљалац један! Мислим, да је и он морао бити нешто мало филозоф. Пошто сам добро размислила о овим стварима, рећи ћу ти, да сам за пјесника.

— Ах, само да није худљив — прекиде дјевојка; — али сваког тренутка мијења расположење. По некад критикује моју тоалету, подемијева се мојим изразима, окривљује ме да сам свирјепа, да сам нестална; оштро поступа са мном; ах, Боже мој, како је понекад неспособан! Тада се враћам филозофу, јер је увијек миран, задовољан и не сумња. И кад размишљам о худљивости пјесника, филозоф је увјерен да је мој дух огрезао до ушију у тезама које он преда мном развија. Никада ме није назвао свирјепом или несталном. Пошљедњи пут ми је рекао да сам његов — апсолутум — што по моме мишљењу мора значити да ћу бити апсолутни господар његове судбине.

(Свршиће се.)

Вјерисон Вјернштерн.

Отац. —

Најбогатији човјек у парохији, о ком ће се овдје причати звао се Торд Еверас. Једног дана стајаше он у свештениковој соби за рад, свечано и озбиљно: „Добио сам сина и хоћу да га кртим!“

„Како ће се звати?“

„Фин, по моме оцу!“

„Који су кумови?“

„Ови бјеху најугледнији људи из села, људи и жене из породице очеве.“

„Имате ли још што на срцу? упита свештеник, погледавши га. Сељак стајаше још мало. „Ја сам рад да га сама кртим, а не са другом дјецом. Управо мислим, једног радњег дана. Најбоље друге суботе у подне.“

„Имате ли још што?“ упита опет свештеник.

„Не, ништа више.“

Сељак окреташе у рукама своју шубару, као да хоће да иде. Тада се диже свештеник. „Дозволите да вам још нешто кажем“, отпоче свештеник узевши га за руку и гледајући му право у очи.

„Дај Боже да Вам дијете буде на срећу!“

* * *

Шеснајест година послје овога дапа стајаше Торд опет у свештениковој себи. „Добро се држиш, Торде“, рече свештеник, немогући опазити ни најмању промјену. „Па, немам брига“, одговори Торд.

Свештеник на то ућута, мало послје га упита: „Шта желиш данас?“

„Дошао сам због сна, који ће се данас први пут причестити.“

„Врло жив дјечко!“

„Нерадо ћу Вам дати хонорар, док ми не кажете, који је по броју у цркви.“

„Па — први!“

„Да, ваљан је он, чуо сам, — ево 10 талира.“

„Имаш ли још што? упита свештеник и погледа Торда.

„А не, иначе немам ништа.“

И Торд отиде.

* * *

Опет прохуја осам година. Одједном се чу граја из свештеникове собе за рад; јер дођоше многи људи е Тордом на челу.

„А вечерас долазиш с великим друштвом!“

„Па да, хоћу сад да га прогласим за пунољетног, и да га оженим Каром Сторлиденовом, ћерком Гудмондовом, ево овога овдје.“

„Па, то је најбогатија нашљедница у цијелом сечу.

„Тако говоре, да,“ одговори сељак задовољно и заглади косу руком навнише.

Свештеник се удуби у мисли; ништа не говораше записа имена у своју књигу и даде људима да потпишу. Торд спусти три талира на сто.

„Само ми нешто пада на ум! рече свештеник.

„Знам то, он је моје једино дијете, и ја сам рад да све буде најбоље.

Свештеник узео новац:

„Ово је трећи пут, да си ти овдје ради сина, Торде.“

„Сада сам свршио с њим,“ одговори Торд, сави свој буђелар, и рекавши „збогом!“ изађе — полако за другим људима.

Четрнајест дана доцније веслаху отац и син прилијепом времену преко воде ка Сторлинду, да удесе свадбу.

„Ова даска подамном није добро метнута,“ рече син и диже се у чамцу да је намјести. Али даска на којој он стајаше оклизну се, он размахну рукама и паде у воду.

„Држи се за весло!“ викну отац, скочи и пружи му га. А када га син дохвати, остави га снага и он претрну.

„Чекај, чекај!“ викаше отац и завесла ближе њему.

Син се збуни, гуташе огромну количину воде, гледаше дуго оца молећивим погледом — и ишчезну.

Торд не вјероваше; заустави чамац и гледаше једнако у мјесто, где је Фин ишчезнуо, као да се опет мора појавити.

Диже се неколико клобука, још неколико, онда један велики, који се задржа на површини — и сада је језеро опет мирно и равно као огледало.

Три дана и три поћи виђали су оца како весла око тог мјеста, не тражећи ни јела, ни сна; он тражаше своје дијете. Најзад га нађе и однесе сам на својим леђима на брдо, својој кући.

Од тога дана прохуја година. Једног јесењег дана чу свештеник како нешто лупка око спољних врата, затим уђе један висок, погурен човјек, сијед и мршав....

Свештеник га дуго гледаше док га не познаде. То је био Торд.

„Што тако доцкан?“ упита свештеник и стаде пред њега.

„Ах, зар је тако доцкан?“ рече и сједе.

Свештеник сједе очекујући молбу, и обојица прилично дуго ћутаху.

Тада отпоче Торд:

„Опет сам нешто донио, што бих рад да се сиротињи раздјели.“ Он се диже, спусти новац на сто и опет сједе.

Свештеник изброја новац.

„Много новаца!“ рече он.

„То је половина мога имања; — данас сам га продао.“

Свештеник сјеђаше дуго ћутећи; најзад га благо запита:

Шта мислиш сад да радиш?

„Што је најбоље!“

Опет ућуташе, Торд бјеше упро свој поглед на земљу, а свештеник га посматраше.

Затим заврши свештеник полако:

„Ипак је добро што си имао сина.“

„И ја тако мислим“, одговори Торд и погледа, а двије му се страшне сузе скотрљаше низ образе.

* * *

Ако ко од вас оде у мој завичај, у хладну Норвешку, и ако га пут нанесе у село М... крај Сиљанског језера, видјеће на језеру како у чамцу сједи један старац, сијед као овца; понеки пут завесла и зацерека се тако да се све хорн. Ако упитате мимопролазеће ко је тај старац, одговориће вам сваки:

„Та то је луди Торд, — вади из језера свога сина.“

Ми га добро познајемо.

Београд.

Превео: Никола Стајић

Српски народ*)

Од дра Спме Тројановића. —

1. Српски народ по телу и души.

езика има тако много различитих, — кад се цео свет обухвати, — да се у том погледу само разлике и велико туђење запажају. Међу тим етнологијом се у опће, особито по манифестацијама духа и начину живота и најудаљенији народи и најразноврсније расе, с потпуно подвојеним језицима, спајају у блиско сродство, по којима се види да су сви народи избили из једног корена. То одговара законима психичког живота и процеса мишљења, где се појаве психичке радње никад не јављају усамљене, него увек у некој јачој или слабијој вези.

У овом одељку ми ћемо радо понешто истаћи, што је заједничко људско, па према томе и српско; што је аријевско, па према томе и српско, и што је само специфички српско. Ово је последње доста незнатно, али кад се све скупа сабере, онда се ипак тачно може представити српски народ као засебна јединка. Тек кад се ова релативна самосталност жели утврдити, онда је језик преко потребан, да Србину задобије одвојено место у општој светској заједници.

Срба с Хрватима има око девет милиона, дакле бројно су већи него и један суседни народ. Има их више и од Маџара, Влаха, Бугара и Турака у Европи (по Цвијићу).

Срби су већином: лица смеђа, косе и очију мрке, ређе црне или друкчије. Средња висина је код Срба Истранаца 1668 мм., Далматинаца острвљана 1671, Славонаца 1695, Далматинаца с копна 1708, Босанаца и Херцеговаца 1726, дакле Босанци и Херцеговци су највиши Срби. У осталим српским областима није вршена антрополошка мерења. Индекс је код Славонаца као и код Босанаца и Херцеговаца 857, према чему имају најјаче развијену брахицефалију од свих Словена (по Вајсбаху). Сви су Срби више мање бурног темперамента, осетљиви и брзо склони на велико расположење и неумереност као и на тугу, која их с почетка занесе, али тако се исто и свака унутрашња бура брзо сталожу. Имагинација је код Срба врло бујна са јако развијеним осећањем за природу на земљи и за појаве на небу. Јакој песничкој диспозицији, поред личне храбрости, има највише и да захваљујући, што се име његово надалеко прочуло у образованом свету.

Природне даровитости код Срба неоспорно има врло много, али до сад се нигде није ни у каквом

*) По нашој жељи писац нам је уступно заменио овај рад, који је илустрован намијењен за енглеско издање „Servia“ од А. Стеда. Уредништво.

правцу уложило труда и поуке колико треба, па да се свет усаврши у сваковрсним пословима, па такве су исте препреке и за науку. Најубитачнији је пак порок српског народа, што се безумно одаје раскоши.

Како је Србин простодушан и осетљив према својим и ближњим, показаће примери. Његову душу треба испитати каква је на дому, а каква је у додиру са светом у јавним пословима. Ипак се кроз све појаве његова живота може поуздано потврдити: да се провлачи старинска патријархална клица, која је увек лепа, али не и корисна!

Одавно је рааглашено српско гостопримство, за то ћу га се овде, бар у кратко, додирнути и понешто карактеристично истаћи.

Домаћинца у Србији која свога човека, брата или сина испраћа у друго село у госте, ваља да у торби спреми погачу, па погачи какав цвет; деца онамо куд иде гост, треба да донесе колача, а женама и девојкама, свакој бар по китицу цвећа, па којој о свилену кончићу треба да виси макар ситна пара. (Милићевћ).

У Црној Гори ако човек путујући замрдне или га зло време заустави, он улази у прву кућу, коју нађе. Улазећи у кућу, назива домаћина: »Помога ви Бог!“ одговарају: „Добра ти срџа!“ Одмах женске све редом приступају и целувају га у руку. Он ће упитати домаћина: „Може ли се у овом поштену дому преноћити, е ме невоља притерала, да не знам ни куд' ћу ни шта ћу?“ Домаћин ће одговорити: „Дом је Божји и твој, а наћи ћемо што и за изјест“; ако ништа, а оно по две кртоле и добре воље и љубави, коју поделит не можемо.“ Од мушких које, узме оружје и остави на страну, а њему ће рећи: „учини се рахат, као у својему дому“. Женска једна приступа те госта изува, принесе воде, па му она умје ноге и простре му, где ће спавати. Обућу, ако је мокра, осушиће и прочистити, да је сутра може обући чисту. Ако гост нема галишине обуће при себи, онда ће му домаћин од своје дати да се преобује, и да му се олакша умор.

Црногорац и ако је сиромаш, мучи се да што лепше госта почасту и да му учини по вољи. Сутра дан сва чељад уране и чекају кад ће гост устати, да му буде све наредно што је за њега од потребе. Почем је гост устао, једно женско донесе му обућу те се обује, за тим донесе му воде и убрусца, те се умје, па седа за ручак. За трпезу тада неће ниједно женско ни по што сести, већ ће стајати на ногама и дворити што устреба. Ред је да се и пре и после вечере умје руке.

Кад је гост ручао, донесе му оружје, те замачне мале пушке и нож за пас, а велику пушку дохвати по среди у руку и захваљујући полази, а женске све приступају и целувају га у руку, говорећи: „Хајде са срећом и опрости!“ Домаћин прати госта подаље од куће, и кад гост поодмакне, метаће из пушака, а и гост ће то чинити. Кад гост меће из пушке рећи

не: „Остајте збогом! па опали из пушке, а домаћин одговори: „Вила ти добра срећа, па опали и он из пушке. (Медаковић). (Наставиће се.)

Др. Алекса Ивић, Буџановци.

Из бечке дворске архиве.

та се средином 18. века знало на двору аустријском о Босни? У бечком дворском архиву наишао сам на рукопис с натписом: *Conspectus historiae hungaricae gentis vicissitudines summaque rerum gestarum capita exhibens ad unum coronae principis*. По овом рукопису учили су на аустријском двору године 1754. историју разних народа, па и српску. О босанским владарима забиљежено је ово:

Reges Bosniae a Stephano Stupichio usque ad regnum a Mathia Corvino recuperatum.

MCCC Stephanus banus cognomine Stephanus Bosnensis opprimit Bosniam 1322. † 1326. Жена Elisabetha.

Деца: I. Stephanus II. banus dictus interdum rex † 1357; Vladislaus; Diana; Catharina; Minoslaus.

I. Stephanus II. banus dictus interdum rex † 1357.

Деца му: Elisabeth, uxor Ludovici I. Hungariae regis; Draga.

Vladislaus.

Син: II. Stephanus Tuartkus, rex Bosniae, cognomine Myrtes. Прва жена: Dorothea, filia Strascimiri Vidinensis imperatoris; друга жена: Jalliza-Vukosava. † 1391. Његов син: IV. Tuartkus Scurus Nothus rex, depellitur ab Ostoya, postea solium rursus occupat. † 1443. Жена му: Jellina Jablonovichia.

Minoslaus.

Син му: III. Dabiscia Nothus rex 1396. Жена: Helena Croatica. Деца њихова: Ladislaus, Purchia, Wkus.

Paulus Christichius.

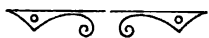
Синови: V. Ostoya, rebus compositis regnat cum Stephano Ostoicho; VII. Stephanus Thomascus rex, laqueo suffocatur a filiis 1456. Жена: Catharina ex ducatu Sancti Sabae I. Vojaccia.

Stephanus Thomascus rex.

Син му: VIII. Stephanus rex, perimitur ab ipso Mahomete II. Turcarum imperatore, circa 1462. Post ejus caedem populi se Mathiae Corvino subjecerunt.

У страни шпе: VI. Stephanus Ostoichus.

После овога прелази се на друге балканске владаре. Рукопис је овај у лепом савременом повезу и чува се у Handschriften-Abtheilung-у реченог архива.

Српске народне умотворине.

Соко цара Шћепана.

Из Сарајева.

Посија Мара виноград,
Навади се црн гавран,
Позоба Мари виноград.
А Мара брату поручи,
Далеко, цару Шћепану:
»О, брате, царе Шћепане,
Спреси ми сивог сокола,
По своме младом везиру!“
А цар јој Шћепан отписа:
„О, Маро, сејо рођена,
Зар ми се сестрић понеси,
Па ују доћи не море?
Везири мени казују,
Мој сестрић виши од мене,
Па купи војску за мене.
Зар хоће мога сокола,
Да му је виша слобода?“

Из збирке Н. Т. Б.

Продаја Богданове љубе.

Из Мостара.

У Богдана девет винограда,
Богдан тужан, на све стране дужан,
Он продаје девет винограда,
Не би ли се одужио дуга.
Никако се одужит не може,
Хоће своју да продаде мајку.
Ал' Богдану љуба проговара:
„Ој Богдане, драги господаре,
„Не продаји старе мајке своје!
„Страх је мене, клеће тебе мајка,
„Вет ти подај мене на телала,
„Па се мореш одужити дуга!
„Јер ти мајке више стећи нећеш,
„Љубу хоћеш, кад год теби драго.“
Ал' Богдану врло жао љубе,
Ал' не море вет што бити мора,
И он даде љубу на телала.
Продаје се Богданова љуба,
За њу пише хиљаду дуката.
Телал вика три бијела дана:
„Ко би дао хиљаду дуката,
„Богдану не жао останути?“
Кад четврти данак освануо,
Али дође царев делибања,
Па купује Богданову љубу,
За њу даје хиљаду дуката,
Одведе је ка Стамболу граду.
Кад су б'јелу двору долазили,

Изнесоше господску вечеру,
 Вечераше и софру дигоше,
 Проговара царев делибаша:
 „Чујеш мене танехна робиньо,
 „Хајде стери мекахне душеке,
 „Да заједно поћцу преноћимо.“
 Кад то чула Богданова љуба,
 Пролијева сузе од очију,
 Она стере мекахне ложнице,
 И легаше санак боравити.
 Ведро бјеше, па се наоблачи.
 Из облака плаха киша пађе,
 Па удара у његове дворе,
 Разбија му срчали пенџере,
 Па падају њему по душеку.
 Скочи ага из мека душека:
 „А Бога ти, Богданова љубо,
 „Чијега си рода и племена,
 „Имадеш ли икога од рода?“
 Проговара Богданова љуба:
 „Ја сам млада рода Бановића,
 „Умро ми је и отац и мајка,
 „Нас остало двоје спрочади:
 „Брат ми Ристо и ја сека Мара,
 „Малехна га заробили Турци,
 „И одвели цару од Стамбола
 „Па га, кажу, царе потурчио.“
 Онда братац секи говорио:
 „Ти си, Маре, драга секо моја
 „Што сам тебе једном пољубио,
 „Бијелу ћу начинити цркву;
 „Што сам други путак пољубио
 „Хоћу удат' тридесет спрота;
 „Што сам трећи путак пољубио,
 „Оно братац сестру од милости.“
 Ту је братац секу загрлио,
 Загрлише па се пжљубише,
 И сузама образ наквашише,
 Кад у јутру јутро освануло,
 Братац секу дариваше л'јепо,
 Даде њојзи благо небројено,
 А слуге им коње опремили.
 Они добре коње посједоше,
 Па одоше ка Лијевну граду.
 Кад је Богдан угледао љубу,
 Од радости на ноге скочио.
 Њему вели царев делибаша:
 „На поклон ти вјерна љуба твоја,
 „Љуба твоја, мила сека моја,
 „А ја одох ка Стамболу граду.“
 Тако Богдан честит остануо.

Забил. Јово Тркџа.

Умије добро да дијели.

Народна прича из Круш. Жупе. ==

Било неки сиромашак, па имао жену и више дјеце, као што и већина сиромашака имају доста дјеце. Од све стоке имао је само једну гуску. Често је пута дјецци говорио: „Ран'те, дјецо, добро ту гуску, па кад се угоји, да је испечемо и појемо.“ Једанпут дјеца отпочну боље ранити гуску, и за кратко се вријеме гуска угоји да не може боље бити. Кад то видје сиромашак, он се поче свуд и код свакога 'валити како има ту угојену гуску. Неки човјек му од комедије рече: „Ти би требао ту гуску да закољеш, па да је испечеш и однесеш цару на поклон.“ Кад сиромашак оде кући, каза дјецци шта му је онај човјек рекао, и рече им како то од истине не би било рђаво, и сигурно би га цар наградио. Дјеца на то пристану. Одма' заклаше гуску, лијепо је опипаше, а још љепше испекосе. Сиромашак узне печену гуску и однесе је цару. Цар га лијепо прими, а он му рече: „Честити царе, од све стоке имао сам само ову гуску, па ми је дошло у вољу да ти је поклоним, ево ти је!“ Цар прими дар, али рече: „Ја имам са мном и царицом два сина и и двије кћери, дакле нас је свега шестеро, но ти најову гуску и раздијели је на све нас!“ Сиромашак узне гуску, па главу од гуске даде цару говорећи: „Ти си, царе, глава цијеле државе — глава пред главу“. Послије одсијече батаци од гуске, и по један даде царским синовима с ријечима: „Ово су стубови, и као год што су они држали ову гуску, тако и ви вашег оца подупирите и потпомажите.“ Затим одсијече шију, и пружи је царици рекав: „Као год што си ти уз цара, тако је и ова шија уз главу.“ Напошљетку одсијече оба крила, и пружи их царским кћерима говорећи: „Ова су крила помагала гуску да лети, а и ви ћете се разудат' и одлетјет'.“ Кад му остаде оно ресто, он га са сваке стране загледа, па рече: „А ово, честити царе, мени што сам ти овако лијепо подијелио.“ Цар заоста опцијени да је лијепо подијелио, и даде му триста дуката, а сиромашак оде весео кући. Све је поцупкивао путем. На близу до куће сретне га на путу његов богати комшија. Сиромашак није ни одкога крио, но му се одма' по'вали и каза све шта је и како је било. Комшија онда рече: „Па и ја имам једно пет гусака, да л' и ја не би могао тако што да урадим? Сиромашак рече: „Што да не мо'ш, иди ако ћеш овог часа!“ Онај оде, спреми свих пет гусака и однесе цару, па му рече: „Честити царе, имао сам ових пет гусака, и од своје добре воље поклањам ти их.“ Цар прими дар, па га поврати са ријечима: „Много ти 'вала, но кад си ми то добро учинио, онда раздијели те гуске на нас шестеро!“ Онај одговори: „Честити царе, моја је драга воља да ти све ово дам, а ви дије-

лите како вам је воља!“ Али цар никако другачије неће, но да се подијели. Овај размисли, размисли, и не знаде како ће пет гусака подијелити на шестеро, но рече: „Ја не умјем подијелити“. Цар му каза: „Иди код тога и тога и зови га, он ће сигурно умјети. Овај се одма диже и позва цару свога комшију, сиромаша. Цар њему даде пет гусака да их подијели. Он узе једну гуску, и рече: „Честити цару, ти и царица два, и ова гуска — то су три“ — и даде је цару и царици. Па узе другу гуску, и царевим синовима рече: „Ви два, и ова гуска — то су три“ — и даде им је. Затим узе трећу гуску, и царевим кћерима рече: „Ви двије, и ова гуска, то су три“ — и даде је кћерима. Најпослије узе оне двије гуске што су остале, и рече: „Ове двије гуске, и ја, то су три“ — и задржа их за себе. Цару се ова диоба још више допаде но и она прва, па нареди, те сиромашу дадоше трипут више но први пут — дадоше му девет стотина дуката. Сиромаш сподоби и гуске и паре, па опет још више поцупкујући потрча кући. Његов се комшија подиже за њим, па га једва стиже и поче говорити: „Паба ти гуске, но камо те паре, није право ти све да узмеш, дај да подијелимо!“ Али је узалуд говорио и разјашњавао, сиромаш не даде ни гуске ни паре, које је праведно заслужио.

На једној ратајској свадби чуо и приближно
Хранислав М. Прибаковић, учитељ.

9. децембра 1907. год. Ратаји-Круш. Жупа.

Књижевна хроника.

Под маглom. Данак у крви. Шантић и Нушић, без сумње, спадају међу најсимпатичније појаве у нашој књижевности. Први је нежан лиричар, који је своју поезију ставио у службу патриотизму; он је песник агитатор, одушевљен патриота са песничким талентом, песник искрених и топлих осећаја, али он није песник уметник, као Војислав Илић и Милан Ракић, није ни толико, колико је био Милорад Митровић, најдаровитији епигон Војислава Илића. Други, Нушић, наш је најдаровитији писац, писац чија је структура талента најразноврснија; он је, у равној мери, добар приповедач, добар драматичар и добар фељтониста. Али и у приповеци и у драми огледа се његов јак и бујан темпераменат, темпераменат рођеног драматичара који живот, ако се тако може рећи, види у готовим драмским сценама, у драми. Отуда је његов таленат првенствено драмски, драмски у толикој мери да се он, у тој форми, огледа и у својим, с времена на време, духовитим фељтонима, писаним по инспирацији тренутних догађаја који, често, имају већу вредност него тренутну.

У колико је већа разлика међу њиховим талентима у толико је мања међу њиховим темпераментима, јер обојица имају јак и бујан темпераменат. За Шантића, готово, би се могло рећи да има још и бујнији темпераменат, али он чини утисак примитивног темперамента, као производ једног несавладљивог примитивног инстинкта гуски, локални патриотизам је примитиван инстинкт, у прво време, за самоодржање и самоодбрану појединца, породице, племена, гента и гилде, доцније, са напретком културе, за самоодржање државе, народа; идеја космополитизма је производ алтрупама и науке која не може бити национална.) У Нушића уметност темперира темпераменат.

И Шантићева песма у дијалогској форми Под маглom и Нушићева драмска сцена Данак у крви имају исту основну идеју, исти основни осећај — љубав према својем роду, постаљгју за својом домовином. И само за то је покушано да се учини оно што је немогућно и што изгледа доконо и парадоксно површно и у бледим потезима повучена је паралела између ова два савршено нејаднака талента.

Алекса Шантић је данас најискренији песник наш. Његова искрена, топла и савршено интимна поезија оштро одудара од читавог повода неискрене безличне, анемичне, фразерске и занатске поезије наших стихотвораца. Док ти стихотворци, посредством својег занатског инстинкта, врло много полагају на уметничку форму, која треба да надокнади савршено одсуство осећаја и док они, мутним и свотичним изразима, афектирају да у њиховој поезији има некакве идеје, несхватљиве и недокучне обичним, смртним људима, дотле Шантић, свом силовом једног јаког темперамента, ствара песме пуних осећаја, искрених и топлих осећаја, осећаја који долазе непосредно и спонтано из његова срца, без вештачког утицаја посредством књига. И зато што је Шантић, човек јаких, изненадних и суптилних осећаја, он, као примитиван и несквилни брисан човек, који није кадар да савлада своје осећаје не даје својим осећајима једну чисто уметничку форму, него их саопштава онако како се њему јављају, у једној обичној, примитивној, неуметничкој форми. Отуда се он, у нестрпљењу да својим осећајима даде израза, никада не уздиже до филозофских рефлексија, до филозофског становишта великих светских песника са широким хоризонтом. Зато у Шантићевим песмама нема идеја, зато његове песме немају уметничку форму; има само искрених осећаја изражених једним лепим и поетским језиком. И зато Шантић, као већина наших песника, није велики, светски песник; он је само, може се рећи, један локалан песник, додуше, са врло искреним, али и са врло локалним осећајима.

Шантић је, у првом реду, патриотски песник. Њега, у првом реду и јединствено, интересује зла судбина своје отаџбине, стегнуте у крвгама једног бруталног завојевача. Његови патриотски осећаји буне се, што његова лепа отаџбина, која је заслужиола бољу судбину, грца, стење и јечи под игом једног облапорног туђина, и више плаче него пева:

Јадна земљо моја! Преко твојих крша
Мутан облак пловн све брже и брже;
Са бедема твојих туђ стијег лепрша,
Друмовима твојим туђи коњиц хрже;
У твоје олтару пламенови трну,
Залази ти сунце и небо се мрачи; —
Продали су тебе ко робњу црну,
Плачи, земљо моја, плачи, мајко, плачи!...

И, поготову, могло би се рећи, да је ово основни тон у свима његовим патриотским песмама. Кроза све његове патриотске песме проваја једна сетно-болна носталгија за слободом и тужно-скептична нада, да ће кроз густу маглу, која је сурово притисла његову отаџбину, синути зора слободе, кад ће спутани робови покрхати своје окове и кад ће, унижен и погрбљени синови отаџбине, подигнути главе и са својих бедемова вргнути туђ стег што се до тада лепршао. И све његове патриотске песме створене су у истом расположењу и све оне имају исте, готово, стереотипно искрене осећаје; оне имају увек исти мотив различито обрађиван, али увек у простој неуметничкој, готово, балетној форми. Ранији наши патриотски песници, са свом бујношћу увређена родољуба, позивали су, у својим песмама, цео свој род, да се, са оружјем у руди, дигне против својег вековног душманина. Неки данашњи наши патриотски песници као што то и додикује једном индиферентном, бескрвном и апатичном нараштају, говорећи о потлаченом роду својем, падају у резигнацију, која није плод филозофских рефлексија, него душевно стање изазвано пессимизмом и апатијом, али се надају, као сви неактивни људи, или проклињу, као сви немоћни људи, који се уздају у „прет Божији“, у „прописано Провиђење“, у „вечну и божанску Правду“. Пређашње су патриоте у својим песмама грмели, на велико проширили крв непријатељску, до невероватних граница проширивали државу српску, поново заснивали веће и јаче царство Душаново, раскомадали Српство уједињавали под један скиптар. Патриоте, у времену конференције мира, говоре, с мање или више жара, причају, с мање или више убедљивости, декламују, са темпераментом или без темперамента, агитују, агитују са врло много темперамента, искрено и без трунке демагогије, са једном заносном и сугестивном убедљивошћу. И такав модерни патриота, такав песник агитатор је Шантић у својем новом делу Под маглом.

Предмет је те слике из Горње Херцеговине врло прост и познат, јер је израђен по оној ванредно топлој и сетној песми Шантићевеј Остајте овђе. Та слика, у неку руку, ланоси један догађај (који је престао бити догађај, јер се дешава свакога дана) који тако рећи, треба да објасни постанак те песме.

Својске поглавице биле су дошле на једно веће, на којем треба да реше, да се иселе из Херцеговине, јер их је, поред туђинског јарма, притисла и невоља од сваке руке:

Мргуд:

Како послето? Имате ли плода?

Станко:

Кнеже, град је пао, па се бојим, с ће лоша бити жетва!

Мргуд:

Е, баш ову земљу гони нека клетва!

Све је црна мука иза муке бије!

Та „клетва“ су беда и невоља, које су у лезу и кршину Херцеговину ушле заједно са непријатељем. Плаховити горштак нао је у резигнацију после једне јалове и узалудне борбе, која траје три деценија и он више не верује ни у шта, не верује у своју властиту снагу и своје јунаштво, не верује у бољу судбину, која се окренула непријатељу, не нада се ничем и ни од кога.

Мргуд:

Ал' реци нам, Станко, докле ћемо, докле у варљивој нади живети овако?!

Ову пусту земљу давно Господ прокле
И племена паша окова у пако!
Хљеба! Хљеба треба том народу гладном!
Хљеба! Да му сузе невољничке абрише!
Гдје је наша снага? У окову хладном
Умрла је она и ње нема више!

А учитељ Станко „син војводе славног“ у којег је „снага велика и јака“ и у чијим жилама „крв очева гори“, одговара са пламеним ентузијазмом великог и искреног родољуба, који нада све воли отаџбину своју, па ма она пиптала у туђинским оковима:

Има, има, кнеже, она мртва није
Она и сад тече ко бујица жива!
Зар не осећате да вас и сад грије
Из гробова оних што их трава скрива?
Погледајте добро; у дну душе своје
Напићете њезин пламен гдје јасно трепти.
Па када се душе све у једно споје,
Под небо ће букнут један пламен свети!
И свијетла јутра празничкијех дана
Из пламена тога грануће нам свијем!
Ја вјерујем, браћо, за нових мејдана
Још дивова има у горама тијем!

Кнежеви, као представници Херцеговаца који тону у невољу, притиснути маглом беде и немоћни, не верују више ни у какве патриотске шимере и хоће да се иселе из своје отаџбине, па ма се у туђем свету још више патили. Ни један од њих неће више да живи под маглом која их, као мора, притиска и која им пије и ерж из костију. Сви они знају

...душманска рука како стеже, коље
И крвљу се купа!

Један од кнезова, Јоксим, описује им сву беду у коју је запала њихова отаџбина, прича им како су подпали под непријатељски јарам и шта је тај јарам собом донео:

Памтим силне јаде

И црно проклетство што нам у дом паде
Ал' овога јада што нас сада бије
Нико нигда овђе запамтио није!
Ако имаш њиву што те хљебом храни
Плодове ти са ње црне птице грабе,
А никога нема да нас од зла брани
Од неправде ове да заштити слабе.
Гдје су наше муке? Гдје су наше жртве?
Зар не чује нико све више и јаче
Крв наших отаца како овуд плаче
И како се тресу оне кости мртве?
Тешко нама! Ено, туђин се весели
И сва блага наша отима и хара,
И Бог му помаже и њиме се стара,
А наш црни народ црна хљеба жели.

Сви, и Срби и Муслимани, слажу се у томе, да у тој земљи јада и плача, нема опстанка честитим и некада јуначким синовима и зато сви једногласно решавају да се иселе из Херцеговине, јер:

...још има земље гдје крв наша влада,
Она ће нас ових опростити јада,
Примиће нас сваког ко рођена мати
И у своме дому огњишта нам дати!

Мргуд, чак, сматра ту своју одлуку као једину спасоносну, па проклиње све оне, који неће да беже из своје отаџбине којом је завладао туђин:

Ко с нама не пошó, он у крви грезно,
И скапо од рђе и траг му се не знó!

Од поштених људи увијек се крио,
Ко издајник црни!

Као да је то, што они намеравају учинити, савршено, поштено и достојно правог и искреног родољуба.

Станко је једини, који као велики родољуб, верује, да се слобода једне земље може извојевати само сталном и упорном борбом, а не нејуначким бежањем. И он зато, свом бујношћу једног одушевљеног патриоте, гледа, да, директивним средствима, у своје браће пробуди заспалу љубав према отаџбини. Он износи из куће очеве токе, токе једнога издајника, који није хтео да бежи са својег огњишта, као што раде његови потомци:

Ви ми бјесте стара икона у храму!
Пред вама се души о васкреу снило;
Ал' сад, токе старе, горите у пламу
Под вама је срце издајничко било!

И он их бади у огањ. Затим узима очев цеврдар:

Чуво сам те сину кад на ногу стане
Да се крене с тобом по горама овим:
Да једном ко и ти светом ватром плане
И полети небу с орловима повим;
Ал' твој одјек неће као одјек грома
Одјекнути више у кланцу и гори!
Ти, другару вјерни војводина дома,
Са проклетством сада у огњу изгори!

И оно што је хтео постигао је. Густа магла, која се била спустила испред њихових очију, почела је да се разређује и диже. И он им, као у неком светлом заносу, говори ону Шантићеву песму, у којој је у исто време, изражена и сега, и бол, и туга, и резигнација, и беда и очајање:

Остајте овдје! Сунце туђег неба
Не ће нас гријат ко што ово грије!
Грми су тамо залагаји хљеба
Гдје свога нема и гдје брата није!

Песма ова у дијалогској форми најискренија је, најтоплија и најпатриотскија је песма Шантићева. Она је једра и пуна снаге, као мишица у Херцеговца, свака реч као да је написана крвљу или огњем, сваки стих, као у бронзу салвен. Како су према овој песми, према овом јечају и вапају једнога неслободног народа, бедни и бледи сви они уводни чланци, све оне плачевне песме, конгресни и конференције, којима је исти циљ, као и овој песми!

(Сартићеве се).

Перо С. Талетов.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Тадија П. Костић. **Копун**. Приповетка. Ниш. Књижара и штампарија Ђорђа Мушца. 1907. Цена 1 дин.

Писац је и у овој као и у осталим својим приповеткама (Господа сељаци, Чикино дете, Краса и т. д.) показао и доказао да је добар познавалац живота и душе народне.

Као син свештенички, а вршећи скоро двадесет година предано и сâм тај свети позив, упознао се т. речни до најмањих ситуација на самом врелу са свима добрими и рђавим особинама нашега народа.

Участвујући, опет, до скорога живо и у политичким пословима, писац је лако запазио све тамне стране политичког живота, или како сам писац у овој приповетци вели: „Клизаво земљиште српске политике“.

За ову приповетку могло би се рећи да је политичка историја српског чиновника од 80-тих година па овамо. У њој је тако верно и пластички представљен чиновник на „изборним таласима“, који се као црв вије између дужности и савести сједне и демагоштва и неваљалства с друге стране.

На једној страни полтронство, демагоштво, и све политичко неваљалство али с лебом, а на другој дужност, савест и законитост, али с § 76! Како ужасна борба између добра и зла у прекренутој сразмери! И зар је онда чудо што се ствара чиновнички пролетаријат, који онако јадно зарађује леб, као пишчев Леонтије Копун у кафани код „Три Пања“...

Између многих и многих карактеристичних страна наводимо као пример демагоштва Гвоздена Дивца из ове приповетке, кад подноси интерпелације:

„Је ли познато господину министру народне привреде да је државни шумар Харитон Тошић преседео цео дан у кући Серафима Пешипћа и у место да чува државну шуму, он је у истој кући на жалост појео печено прасе. Тако ли се штити државна имаovina!“

Даље за њега вели писац:

„О чему се год поведе реч у скупштини он диже руку и виче: „молим за реч“ и зна да говори о финансијама, војсци, дипломатији, цркви, просвети, трговини, подморским кабловима, и о чему хоћеш“...

Или кад Дивца долази код писара Копуна да заштити свога пријатеља лопова, кога је Копун ухапсио, па вели:

„То је онај човек који је на изборима у Човрљугама отсекао реп коњу председника бирачког одбора, те га на тај начин натерало да напусти своје место и не фалсификује народну вољу“ и т. д. и т. д.

И сад с таквим политичарем треба да изађе на крај ојађени Леонтије Копун, иначе честит чиновник.

Наводити све лепе ствари из ове приповетке, значило би преписати сву књигу. Ко је прочита, мора осетити сву одвратност према демагоштву Гвоздена Дивца, и сажаљење према веселом Копуну, који је доцка дошао до сазнања: „да му је увек кожа пуцала, кад га је народ ултчки благосиљао.“

Ми је топло препоручујемо нашим читаоцима.

Ужице.

Д. Јовичић.

Слике из ровизије. Господин Јосиф В. Стојановић није приповједач као што је био Јанко или Таза Лазаревић, нити је педагог као што је Бакић, Мита Нешковић, Вукићевић и други признати и истакнути. Он је обичан гимназијски професор (у Јагодини), који је, у раније вријеме, радио и на педагошком пољу (и то с доста добрим успјехом), због чега је био изабран за сталног школског надзорника (за округ моравски), на коме се мјесту налазио све до свог укинућа.

Вршећи дужност школског надзорника он је прибиљежавао занимљиве и интересантне ствари из учитељског, надзорничког и школског живота, и тако су постале ове слике, које су, уз припомоћ фонда Илије М. Коларца, прије кратког времена угледале свијета.

Књига је броширана. Има 126 страна, обичне осмине и ове одјељке (односно црте и слике): Ацин Фамулус (служитељ?); Учитељ је душа школе; Без наде; Мој академик; Један доживљај; Прво картање; Општијски збор о школи; Весело срце кудељу преде; Село не тражи бољег учитеља; Неочекивана и очекивана контрола; Један претно а други се осветио;

Како радимо, тако и патимо; Неслога нас упропашћује. — и У богатству сиромаш.

Не тражећи даљу у јајету, ми можемо без зазора препоручити ову књигу читаоцима нашег листа, а особито наставницима и наставницама наших народних школа, јер ће у њој допста наћи лијепих и занимљивих ствари, које ће им служити за поуку. Нарочито би ову књигу требало да набаве наши млађи учитељи.

Цена би могла бити мања.

Школски Радник. Од како се Учитељско Удружење у Србији пререорганизовало на децентрализовану основу, од тог доба, поред Учитеља, листа, који од толико година излази као орган Учитељског Удружења, појавили су се још неколико унутрашњих (или паланачких) учитељских листова, као органи обласних или окружних учитељских зборова, међу којима су као најбољи Просвјета (у Крагујевцу) и Школски Радник, који је од лавске године почео излазити у Горњем Милановцу (у Србији) под уредничтвом признатог и уваженог учитељског ветерана Јована М. Поповића, окружног школског референта управитеља и учитеља у истом мјесту.

Овај лист излази у мјесечним свескама од 2-3 штампана табака. До сада је стекао за сараднике признате и истакнуте раднике на педагошком пољу. Доноси бирание чланке из теоријске и практичне педагогике, а уз то скоро у сваком броју има и по нека лијепа сличица из школе или учитељског живота. Сарадници су већином учитељи, те служе као огледало учитељске спреме и способности, зашто се с правом може назвати учитељски лист. На овај начин овај лист све више продире међу учитеље и ускоро ће постати један од омиљених и примљених учитељских листова, што му и ми желимо. Само би жељели, да од сада по могућности доноси што краће чланке, и да, у колико је год то могуће, избјегава оно стереотипно и досадно »Наставиће се...«

Годишња је цијена листу: За Србију 5 динара (круна), а за друге земље 8 динара (круна).

Ми овај лист препоручујемо свима наставницима и наставницама у Србији и српским земљама. Ко се на њега претплати увијеравамо га, да се неће кајати.
Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљежке.

Босанско-херцеговачко удружење. У Биограду је и опет обновљено „Босанско-херцеговачко Удружење“, што су га основали емигранти из ових српских земаља. Удружење се скоро конституисало и изабрало ову управу: Предсједник Марко Колаковић, трговац, потпредсједник Никола Пиштељић, чин. нар. банке; благајник Тодор Војковић, трг.; секретари Јово Ђ. Ковачевић, новинар и Јован Гашић, сврш. техн. Чланови одбора: Јован Зотовић, усташки капетан; Мехмед Ремзи Делић, муфтија биоградски; Јусуф бег Љубовић, официр; Ђоко Дебељевић, предузимач; Јово Шотрић, чиновник; Јован Протић, послуж. министарства; Младен Ђујић, цариник; Јован Југовић и Милан Стојановић. Замијеници: Ратко Стакић, Лука Никић и Ристо Тамницић. Надзорни одбор: Предсједник Стојан Солдатовић, трг.; чланови: Јефто Драгић, Милан Арамбасић и Тодор Самарџић.

Изложба слика на Цетињу. На Цетињу је отворена прва изложба слика младог црногорског сликара Петра М. Почека, који је као питомац талијанске

краљице Јелене свршио сликарску академију у Италији. Изложба је побудила особито интересовање, те су је посетили и нашљедник престола књаз Данило, књагиња Милица, митрополит, Решид бег, отомански посланик из Рима и многи народ. Млади сликар постигао је лијеп успјех и на Балканској изложби у Лондону, а такође и овом првом изложбом у престоници своје домовине.

Српске нар. игре. Српска Краљевска Академија у Биограду у IX. књизи Српског Етнографског Зборника донијела, како јавља остарели „Народ“, три збирке српских народних игара и то двије из Србије: дра Тих. Р. Ђорђевића и Ст. М. Мијатовића и трећу из Херцеговине, од Луке Грђића-Бјелокосића. Не би згорег било кад би се унијела и збирка Стевана Р. Делића, која је недавно штампана и још уз то и илустрована.

Расписе за награду. Српска Краљевска Академија Наука расписала је награду из задужбине Николе Маринковића. Њу може добити одличан појетски спис с моралном и патриотском тенденцијом, који је написан четим српским језиком, и одликује се лепотом слога и садржаја. Величина је награде за један спис 480 динара у злату. Наградити се могу и штампани списи, који нијесу старији од двије године. Списе за награду треба поднијети најдаље до 1. маја 1908.

Косовске пјесме на талијанском језику. Позната пријатељица српског народа и уредник српско-хрватског одјелења у талијанском листу „Nuova Rassegna“ гђица Умберта Графини превела је 14 нар. пјесама о косовском боју на талијански и написала им лијеп предговор. То је учинила, како каже, да би читаоци „Nuova Rassegna“ боље разумјели Војиновићево дјело „Смрт мајке Југовића“, о којој ће посебно писати.

Предавање М. Мурка. Госп. Матија Мурко, професор славистике на свенаучишту у Грацу одржао је скоро предавање о народном епосу босанских муслимана. Мурко је приказао словенско народно епско пјесништво, а нарочито српско. Поменуо је све скупљаче муслиманских нар. пјесама, а нарочито се зауставио на збирци „Матице Хрватске“, одакле је извадио многе занимљиве податке.

Наша школа. Као орган „Млавеког Учитељског Удружења“ у Србији започео је излазити нов педагошки лист „Наша Школа“. Власник је листа и за удружење уредник Вој. Р. Младеновић, учитељ. Лист излази у свескама сваког мјесеца на два штампана табака мале осмиле. Постоји за њ и уређивачки одбор у коме су: Драг. Ј. Филиповић, Спасоје Илић, Маринко Петровић и Никола Стојановић, све сами наши сарадници. Садржај је првог броја „Наше Школе“ врло добар. Радови су учитељски. Што је новина код овог педагошког листа, што немају други, јесте „Забавник Наше Школе“, који ће излазити уза сваки број на једном табаку. Уредник је „Забавника“ Д. Ј. Филиповић. У њему су само забавне ствари: пјесме и приповијетке. На крају су биљешке, гдје се износе нове књиге и најкраће оцјене о њима. Лист почиње и свршава школском годином. Годишња цијена за Србију 5 динара, а за друге земље 7 круна. Ово је четврти педагошки лист у Србији, али мора се признати да су учитељи у краљевини врло вриједни и радници.

Награђена дјечија књига. Читамо у „Нашој Школи“, да је „Главни Просвјетни Савјет“ у Био-

граду наградио дјечију књигу „Нада“, што су је написали Крета Димитријевић и Владимир Петровић-Сарајлија, учитељи из Љесковца. Награда је 600 динара. Књига није још изишла.

Календар „Слога“. У дивним корицама и са златним натписом стигао нам је уз сомборски лист „Слогу“ и календар таког истог имена. Уредио га је Стеван С. Илкић, учитељ. Календар „Слога“ спада међу најбоље наше овогодишње календаре, а што нам се особито свиђа и што нема код других, на крају је садржај слика и забавно-поучног дијела, као и имена сарадника. „Слога има“ 26 саставака из свих грана науке. Слика има 26, а чланци су одабрани и популарни. Треба само споменути неколико сарадника, па да се види како је градиво одабрано и лијепо. Ту су Ант. Хаџић, председ. „Матице Српске“, Савка Суботићка, Јован Грчић, Јован Живојновић, професор; Милева Симићева, Аркадије Варађанин и т. д. „Слога“ се разавије као уздарје претплатницима листа. Иначе стаје круну или динар. Може се препоручити свакој српској кући.

Војислав Ј. Илић. Тако се зове до сада најбоља расправа о овоме српском пјеснику, која је оштампана из „Српског Књижевног Гласника“. Писао је др. Јован Скерлић. Извод из те расправе изишао је као предговор Војислављевим пјесмама, што их је издала „Српска Књижевна Задруга“ у најновијем своме колу. Цијена је Скерлићевој књизи динар или круна. Ми је не добисмо, као и ниједне Скерлићеве књиге.

Историја српскога народа. Др. Станојевић, професор историје у српском свенаучишту у Биограду, написао је и дао у штампу цјелокупну историју српскога народа од најстаријих времена па до наших дана т. ј. до почетка 1908. То је прва књига о прошлости српског народа, која је написана на чисто научној основи са широким погледима на догађаје, а рађена је по изворима и најновијој литератури. При изради су употребљени најновији резултати историјских истраживања. У књизи су ови одељци: 1. Балканско полуострво прије доласка Словена; 2. Продирање Словена на Балканско Полуострво. 3. Колонизација Словена на Балк. Полуострву. 4. Прве српске државе; 5. Зета као политички центар српског народа; 6. Снажење српских држава; 7. Превласт српског народа на Балкану; 8. Борба српског народа с Турцима; 9. Срби под Турцима; 10. Борба против Турака у српским земљама; 11. Културни и политички препорођај српског народа; 12. Културно јединство српског народа. Књига је ова по себи врло важна, а пошто се неће пуштати у промет књижевски, скрећемо на њу особиту пажњу и топло препоручујемо свакоме, да се на њу унапријед претплати, пошто ће се штампати само у онолико примјерака, колико се пријави претплатника. Књига ће изијети 25 штамп. табака. Цијена јој је 4 динара или круне. Претплата се шаље Живојину О. Дачићу, секретару универзитета Биоград. Поједини одломци из ове књиге изићи ће у Дјелу, Бранковом Колу, Новој Искри, Босанској Вили, Народу, Отаџбини, Политици, Србобрану и др. срп. листовима.

Вардар Календар. Коло Српских сестара у Биограду јавља свему раскомаданом Српству да је изишао „Календар Вардар“, са одабраном и врло једром садржином и пуно слика српских јунака и разних српских крајева и других знаменитости у класичној Старој Србији и Македонији, тим алемима српске круне и некадашње славне српске царевине.

Чист приход овога календара иде у корист једне браће наше у тим крајевима.

Све сами календари. Богдан Ж. Ђурђев, учитељ у Земуну штампао је „Учитељски календар“, гдје се износе ликови српских и страних педагога и доносе чланци за учитеље и шематизам српских школа. Календару је цепен формат, а препоручен је у Србији. Цијена 1'20 круна. — Василије Николасевић, прото у Иригу уредио је „Српски свештенички календар“, који садржи богословске расправе и све што је потребно свештенику. Цијена такође 1'20 круна. — Радослав Живановић уредио је календар „Српкињу“, који је намијењен добротворним задругама Српкиња у Војводини, Далмацији и Босни и Херцеговини. Календар доноси тачан списак свих задруга, односно њихових одбора и почасних чланова. Цијена 1'20 круна. — Јован Грчић, проф. у Н. Саду уредио је календар „Стражилово“. Чујемо, да је то поред Србобрана, Вардара и Рада, један од најбољих српских календара, али га ми још не добисмо.

Кисићев календари. Из Мостара смо добили два календара од књижевнице Пахера и Кисића. Један је „Мостар“, цепен календар, који има 123 стр. и поред календарског дијела све потребне биљешке: о судским и школским празницима, вашарима, таблице за интерес и недељне зараде, таблица за претварање ока у килограме и обратно, тарифа за биљешке, телеграфске и поштанске станице, телеграфска тарифа, железнице у Босни и Херцеговини и сва објашњења о картама и путовању, тарифа за фабриканте духана, владалачки домови у Европи, број становника у овим земљама и т. д. Цијена је овом практичном календару само 30 потура. Други је зидни календар, који је штампан на црвеном картону, па се тешко распознају слова и блијешти пред очима. Шта је цијена овог другог, није означено.

Нове Музикалије. Фрањо Маћеовски, хоровођа српског пјевачког друштва у Сарајеву компоновао је и штампао „Прву руковијет српских пјесама из Босне“, за мјешовити збор. Цијена 5 круна. Набавити се може само од композитора у Сарајеву. Ми је не добисмо.

Етнологија. Издањем Коларчеве задужбине у Биограду изишла је јеснас „Етнологија“, од дра Х. Шулица у преводу дра Тихомира Р. Ђорђевића. Књига има преко 15 штампаних табака и 34 слике у тексту. Цијена јој је 4 динара. Књига се са своје важности и занимљивости сама препоручује.

Dr. Ernest Muka. Под тим натписом издао је хрватски пјесник и књижевник Јосиф Милаковић, професор у Сарајеву лијепу књижицу од 16 страна, у којој је приказао живот и дјела честитог првака и књижевника лужичких Срба дра Ернеста Муке, чија слика краси ову донста интересантну књижицу. То је уједно прилог познавању лужичко-српске књижевности. Ову књигу топло препоручујемо и Србима и Хрватима, који би ради што сазнати о својој словенској браћи у германском мору.

Календар Рад. Од друштва „Рада“ из Руме примили смо Рад, велики српски календар за 1908. г. Календар Рад има 60 слика, које ликовна знаменитих Срба, које пак српских мјеста. Прва му је велика слика „Долазак цара Душана у Дубровник.“ Из наших крајева има слике: Османа Ђикића, Смају Ђемаловића, Јова Херцега Скоблу, Старину Новака и Бању Луку. Забаве и поуке има доста и то од Ивана Иванчића, Ђуре Јакшића, Јаше Томића, дра Бранка

Илића, Милене Миладиновић и др. Садржина му је извршена. Цијена само 80 потура.

Пјесме Рикарда Николчића. Осим збирка пјесама, што смо их до сада јавили, сазнајемо да штампа и своју збирку врли наш сарадник Рикард Николчић. Књига ће изаћи по повој години. Николчић пјеса великом по српским ликовима. Он је Србин, римокатоличке вјере. Живи у Трогиру у Далмацији. И ова се збирка може топло препоручити.

Српско-турски рат. Др. Владан Ђорђевић штампао је скоро своје повешће важно и значајно дјело: Српско-турски рат 1876., 1877. и 1878. год. Ту износи своје биљешке и успомене неспречане лијепим језиком и стилном сасма популарним. Дјело је велико 13 свезака, или 27 штампаних табака. Цијена је читавом дјелу 10 динара. Може се набавити код писца у Београду, или код Игњата Даничића, трг. у Београду. Ово се дјело због своје важности само препоручује.

Њива, руски илустровани лист. Један од најбољих и најраспрострањенијих руских илустрованих листова јесте „Њива“, која излази у Петрограду и започиње ове године 39. годину живота. Уредници су јој: Л. Ф. Марке и В. Ј. Свјетлов. Њива отвара претплату за 1908. годину, у којој ће изићи 52 свеске саме „Њиве“ са сликама, приповијеткама, пјесама, романима најбољих руских писаца. Уз лист се додају многи прилози. Тако се добије 12 свезака (сваког мјесеца по једна) књижевних и популарно-научних прилога са пјесмама, причама, романима, повелама, све из савременог живота, новим књигама, смјесницама, шахом, разним задаћама и др. Још се добије 40 лијепих књига, у којима ће бити: Потпуно сабрана дјела Гљеба Ив. Успенског, са сликом и биографијом пишчевом у 28 књ. Даље 10 књига Херарта Хауптмана, у којима ће бити сва његова књижевна дјела; Дневник грофа Алексеја Толстого у 2 књиге. За тим „Париска Мода“, илустровани женски лист са кројевима, добије се сваког мјесеца по број и 12 листова слика (око 300) и до 300 цртежа кројева у природној величини. Поврх свега добије се и један дивно израђен зидни календар за 1908. год. И све то чудо од књига и новина стаје само 9 рубаља или 2036 круна. Претплатити се може на свакој пошти. Најтоплије препоручујемо овај лист свима онима, који владају руским језиком.

Нове књиге и листови.

Слике из живота св. Саве. Написао др. Илија Бајић. Митровица, штампарија Мирослава Спаића 1907. У књизи има 32 стране. Напријед је предговор, у ком писец оубује светосавске љубаве без светосавског значаја и то га је само најгјерало да пада ову књигу. У њој је напријед Пролог, или декламација за тај дан и три драмске слике о Св. Сави. Цијена 50 потура.

О националном раду, предавање држано у „Кола Српских Сестара“, 18. фебруара 1907. Написао др. Јован Цвијић. Друго издање. Видовдански прилог „Народа.“ Дубровник, издање и штампа Српске Дубровачке Штампарије д-ра Грацића и др. 1907.

Der österreichisch-ungarische Ausgleich. Dr. H. Tuma, Landesabgeordnete der slovenischen Marktflecken der Markgrafschaft Görz-Gradiska. Görz 1907. Goriška tiskarna A. Gabršek.

Наскал Младеновић - Велињац: Из прошлости босанске. Историја Босне и Херцеговине до пада краљевства. Препечатано на „Српске Ријечи.“ Накладом српске диошчарске штампарије. Цијена 15 круна.

Навјештај главног одбора друштва за школску хигијену и народно просвећивање о своме раду у 1906. год. Подиесен редовном годишњем скупу друштвеним, који је држан 24. јуна 1907. године у Београду, у згради „Класне „Дурије.“ Београд, штампарија Доситије Обрадовић 1907.

Опћа географија, за средња училишта. Својим ученицима написао Милан Недељковић, професор. Друго попуњено и поправљено издање. У Срем. Карловцима. Српска манастирска штампарија 1907. Ова је књига одобрена од Вис. Кр. Земалске Владе у Загребу за уџбенике на српској великој гимназији карловачкој, а издања је потпором В. С. Ц. С. Одбора и Вис. Кр. Владе у Загребу. Цијена 3 круне.

Прикази и оцјене Јагодинског „Бранича“ за 6 месеци 1907. године. Написао професор Милић Јагодина, штампарија Ђорђевића и Гилића 1907.

Извештај српске велике гимназије карловачке за школску годину 1906. 7. Књига 48. Година 55. Уређује управа. Срем. Карловци, српска манастирска штампарија 1907.

Мостар и његови књижевници у првој половини XIX. стољећа од Владимира Ђоровића. Препечатано на „Народа“ за 1907. Мостар, штампарија „Народа“ др. Круљ и комп.

Калиграфски углед, од Више Малетића, наставника трговачке академије у Београду. У тврдом корицама има 20 прегледница ћирилице, латинице и немачког краснописа као и дивних монограма.

Београд у служби туђину. Јавно предавање Ивојина О. Дачића у корнет „Кола Српских Сестара“. Београд, штампарија Доситије Обрадовића 1907.

Српски народни вез и текстилна орнаментика. Оригинална монографија на основу историјских докумената. Написала Јелена Беловић Бернадићковска. Са 14 оригиналних слика. Награђено на адужбине Јована Стојића и жене му Терезије. У Новом Саду, издање „Матице Српске“, 1907. Књиге „Матице Српске“ број 21. Сва ауторска права подржана. Цијена 2 круне.

Збирка примјера и ножа. Написао Немо К. Станић Зеканин из Подгорице. Вел. Бечкерек, српска штампарија Световара Грчића и сина 1907. Препечативање забрањено без дозволе писца.

Споменица 25-годишњице свентеничке службе Њег. Високопреосв. Господина Нићифора, ратко-приаренског митрополита, епископа Горње Мизије и т. д. Приредио Сава Стојановић, настап. приаренске богословије. Београд, Народна штампарија Обилтјева венац 10, 1906.

Народни непријатељ, поворнишна игра у пет чинова, од Хенрика Ибсена, с немачког превео Стеван Предић, Прикавано у Н. Саду 27. новембра 1907.

Чудеса пресвете Богородице, с кратким поукама. Написао Дионисије Миковић, пугман. Књига II. Општампано на „Источника“. Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву. Наклада Пишчева. Цијена 50 хелера.

Очигледна настава, (домаћи састав на пениту за сталне учитеље). По Д. Н. Heferstein-у и др. од Вој. Р. Младеновића, учитеља. Јагодина, штампарија Ђорђевића и Гилића 1907. Цијена 030 динара.

САДРЖАЈ: Пјесме: *Стари и нова година*, од Драг. Ј. Илића. — *Планинска зори*, од Михајла Мирона. — *У манастиру*, од Монаха Валеријана. — *О, зар?* од Лаа. К. Мишковића. — *Припојетске: Опис изјет писцива у турској школи*, од Ст. Сремца. — *Један џолан*, од Боже К. Маринићанина. — *Ко да буде муж?*, од Адама Мицијевића. С. пољског превела Лонгијевићева. — *Оп ау*, од Бјерсеон Бјерингерта, превео Никола Стајић. — *Поуга: Српски народ*, од Др. Симе Тројановића. — *Из босне дворске архиве*, од Др. Алексе Илића. — *Српске народне умоворине: Соко вари Шкелана*, из збирке Н. Т. К. — *Продја Босанине љубе*, вибиљ. Јово Тркуља. — *Умије добро да дијели*, народна прича, вибиљ. Хранислав Прибоковић. — Листак.

Број 2.

САРАЈЕВО, 20. јануара 1908.

Год. XXIII.

† МИЛОВАН Ђ. ГЛИШИЋ.

Српској књижевности и српској умјетности суђено је од извјеснога времена да, с болом и с бригом, броје своје велике и значајне губитке. Они су, за невјероватно кратко вријеме, изгубили Змаја, Јову Илића, Јанка, Сремца, Митровића, Адамова, Ђорђа Крстића и сада Милована Ђ. Глишића.

Симпатични писац „Подвале“, „Два цванџика“, великога броја приповиједака из сеоског и паланачког живота и најбољи наш преводилац био је отишао у лијепи Дубровник да се опорави од опаке бољетице, која га је, прије тога, дуго везивала за постељу. Цијело Српство, које на срећу још није навикнуто на толике велике губитке, са зебњом и страхом пратило је повољне извјештаје, који су оданде стизали о његову здрављу и опорављању. Сви смо се радовали, јер смо се надали, да ће се наш добри Глишић опет латити својег златног пера. Али наједном нам оданде стиже кобна вијест, да је Милован Ђ. Глишић преминуо.

Какав ће велики губитак претрпјети иначе несрећно Српство смрћу овога доброга писца и вреднога човјека, не може се рећи у једном кратком поменику, писаном у тузи и збуњености. Али сваки онај, којем је и најмање позната српска књига, појимаће значај Милована Ђ. Глишића, знаће да је у њему Српство изгубило једног ведрога и пријатнога хумористу, једног необичнога znalца српскога језика, који је својим лијепим стилем и богатим рјечником, доказао да је српски језик најљепши и најзвучнији словенски језик. А они који су имали среће да се с тим племенитим, добрим и вјечито расположеним човјеком изближе знају, десетероструко ће осјећати тај велики губитак.

Слава Миловану Ђ. Глишићу!

Симо Ераковић, Д. Тузла.

Испосници. =

осним мирисом замириса древни манастир Тврдош, чим минуше божјиње покладе, чим неста оног ситог мрсног живота.

Око Тврдоша брзо умукну жива јесења врева: падалеко изумријеше безбрижне цјесме.

Тврдошки испосници са страхом почеше шапорити Давидове псалме и живо низати ситне јерусалимске бројанице, промичући лагано као црне сјенке један мимо другог. По каткад тугаљиво преснијече манастирску свечану типину оно испосничко сухо капљуцање и меко, жаловито уздицање, јер нико не зна, кад загази у пост, хоће ли га здраво пребродити.

— Возљубљу... возљубљу тја Господе... крјепосте моја — најжаловитије одјекује о манастирске тамне куле и зидине непрекидао јецање увелог ђакона Акакије.

Болешљивом ђакону и осталим тврдошким испосницима ништа тако уз пост не задаје бриге и страха, ни тамјан, ни молитве, ни тешка метанија, као посна сухопарна храна. Због ње се већ ђакону отргло и јело и пиће, али он, као строги испосник, трпљиво ћути, ћути и уздише, док му једном не западе у грло кошчица од рибе. Тешко је искашља и очајно викну:

— Да је мед медени, већ би се дојела, Саваот је проклео — и њу и ко је једе! — па се лако занесе и крај софре опружи.

Препадоме се око софре окупљени испосници. Свакоме залагај у грлу стаде, учини му се опор, горак и чемеран. Све обузе нека црна слутња, јер ријетко прође једна година у миру са своја четири годишња поста, а да не пресели у вјечност бар по једног члана тврдошке обитељи.

— Ово се даље сносити не може, рекоше строги испосници, кад се ђакон опет поврати, и узеше први пут озбиљније размисљати о себи и о Тврдошу, о храни и посту, који

тако подмукло пријети њиховом трошном и замученом тијелу.

Али све узалуд.

— Како год окренеш, постити се мора. Тако нам је свима записано, прошапта отац Макарија.

— Није друге, и ја велим, јер и Христос је постио четрдесет дана у пустињи, уздахну отац Герасим.

— Ја... ама ангели слушаху јему... лако је тако, поново зајеца очајни ђакон Акакија.

— Молчите, мученици моји и са мношвом заједно, молчите и не роптајте противу Вишњег, повика игуман Данило и умирујући испоснике, достојанствено се диже, оде собом у топле подруме, па донесе пуну плоску љуте шљивовице и настави:

— Ево како би, дјецо моја, могли најлакше живо и здраво, а без гријеха, теченије поста совершити.

Плоска крупно заклокота.

— Ја вам не знам бољег лијека, за то и велим: држ' се, синко, плоске уз пост! Не мећите у се посна залагаја, док га чимгођ не залијете. Не мећи, чадо моје, то јест, ако желни да и ове године соборно запјевамо „Христос раждастсја славите!“

Наста типина.

У кандилу, пред Светим Тројством, уље силовито запраска, а на пољу, са сјеверне стране, удари снажно о прозоре мека сушњеглица и вјетар разбијен о горде зидине старога Тврдоша.

Са испосничких лица у часу неста туге и страха: њих изненада обли голема радост и срећа. Безазленим погледима обасуше испосници доброг старјешинцу, показујући се спремни и вољни да му у трен ока сваку жељу и заповијед испуне.

Плоска пође од руке до руке.

Слажем се посве с мудрим предлогом, шчедра руко наша, дочека први плоску проигуман Миша. Данас златна уста новог Златоуста из тебе проговорине, јер право кажеш, да нам ништа друго не може помоћи уз ове наше тешке и претешке дане, до ли неста ова плоска, па да и ми по могућству одржимо своју грешну душу у душнику. Хвала ти

возљубљено и пречешњејше име наше! Живио нам старче праведни!

Отац Мина у заносу изрече здравицу и с братством отпјева „Услиши Господи желанија наша“, али се одма у души покаја. Погледа у игумана. Жао му би, што му рече: Живио! Сјети се еванђелских ријечи „смрт бо твоја, живот мој“, па му се учини посве оправдано, да није смио пожељети другоме среће, која стоји његовој на путу, јер се тврдо нада, да ће му браство тврдошки престо у аманет предати, чим игуман Данило овај живот другим промијени. Покаја се за своје ријечи и кад погледа на уплакано лице ожалашћеног Акакије. Он једини не пјева, јер презире плоску. Он никоме не виче живио! само шути, уздише и мисли: шта ће и како ће, кад до њега плоска дође. Али отац Мина није могао друкчије говорити због велике љубави према плосци, с тога ваљда уздахну и још једном пожудно огледа ракију, за тим клепну чврсто језиком о нешце, стресе жуте, мирншљаве капљице с дуге, сиједи браде, па плоску пружи даље.

Док су строги испосници редом наздрављали придавајући пуној плосци велику и благотворну моћ у светом испосничком животу, дотле је ђакон Акакија смишљао како ће се исподмукла осветити и игуману и браству, и пићу, и посту. И кад плоска стиже преда њ, он је примп објеручке, спреман на освету, али се побожно прекрсти и у пуној калуђерској смирености тихо прозбори:

— Ваше Високопреподобје, слачајни старјешино и оче наш, дај и мени благослов да искажем своје мљеније по свом срцу и совјести.

Његов светитељски изглед, слабашни и дрхтави глас ражалости браство, готово се хтједе расплакати. И игуману се сузе сврнуше, с тога шутке климну главом у знак благослова, па је тромо на прса спусти и не сањајући шта ће ђакон рећи.

— Патници, испосници и молитвеници овог светог храма и ове обитељи! поче Акакија. С вама заједно и ја, богат грјехми, а убог добрим дјели, падам ничице пред свето Тројство да нам нашег старјешину уз ове посне

дане очува цијела, чесна, здрава и долгоденствујушча. Бог је силан и милостив може наше скромне молитве услишати, али се нешто сви бојимо, сви стрепимо и страхујемо, по тајно нас нека црна слутња хвата, јер нам племенита наша старино, од неко доба слабиш, а нико не умије да ти то каже, некако те по мало нестаје, топиш се, што'но веле свете књиге, као воск от лица огња, или као слатки шећер у бистрој водици....

Акакија проциједи неколике сузе низ образе, отра их брзо и плачним гласом даље настави:

— Хоће ли то моћи зауставити и исцијелити ова плоска, хоћемо ли моћи сви кликнути: она нас је одржала, њојзи хвала, као што се ви надате, то вам браћо ја не умијем казати, ја сам у томе Невјерни Тома.... Све је добро што ви говорите. Ето и ја кажем: Родила нам она и по дрвету и по камену, али кажем и то: моја је уста никад не дирнула! и презриво плоску гурну од себе.

Браство је преплашено и збуњено гледало у игумана. Игуман се оборене главе насмија благо и мало подругљиво. Дође му смијешно и неразумљиво како ђакон може о њему, здраву човјеку, трко говорити. Али кад очима прелети преко мрких калуђерских лица, и на њима опази неко нејасно чуђење, помијенано са тугом и сумњивим жаљењем, следи му се осмијех на уснама, задрхта и поблиједи. Спопаде га тешко и досадно кашљање, јер на смрт помисли.

— Не бој се, слапчино једна, што одма кашљуцаш! Још ћеш ти огулити коју плећку. Било је и бољих од нас, па нијесу тако одма стрепили. Ја како би ти, да си мало млађи, смрти слободно у очи погледо? Јави се проигуман Мина да га ђоја разговара и тјеши.

Игуман се још горе узмучи. Познаје оца Мину и његову једину жељу, да се што прије одупре о „жезло“, први символ игуманске власти. Игуману се чини, као да чује Мину гдје шапуће: смрт бо твоја — живот мој! Он Мину не вјерује. То Мина добро зна, стога задрије још пакосније:

— Мало трудне молитве, Бог ти помого, мало тимјан, мало пост, а и године су оба-

суле, мој игумане. Оно не реци да није свему опет најкривља наша луда, необуздана младост, која никад није знала шта је: доста! Али пита ћеш. Не може се орлова вијека живјети. Наше је да будемо у свака доба спремни, па кад куцне онај час, онда... е онда, чуо си како рекну: путуј игумане не брине се манастиру.

Игуман се зацѐну од кашља.

— Каква младост, какве ли године, дражајши наш оче Мина, прихвати охрабрен ђакон Акакија. Буди старији на ријечи, а ништа нас тако не руши, штоно рече отац Герасим. као иста ова посна рана. Издиха нија ми, она ће нас све листом уместити и у гроб оћерати, а ето, живи били, па виђели.

(Свршиће се).

Лаз. Јов. Ђорђевић. Врање.

Ране

моје сину.

I.

Где се крећеш из паручја мојих
Мило чедо, мирисави крине.
Црно гробље пусто је и тавно,
У гробу је тако хладно, сине.

Још су младе, нежне груди твоје
Да их црна, хладна рака крпје,
Па зар да се ове очи гасе?!
Не, не, сине, гроб још за те није.

Види, чедо, како звезде сјаје,
Како красно златна зора руди,
Како сунце топле зраке сина,
— Да те из сна вечитог пробуди.

Заман сунце, звезде, зора рујна.
Ти не видиш више те милине,
Ти ми одс, тебе нема више,
— Збогом, збогом, до виђења, сине!

II.

Ох, толико пута у сну
На груди те стегох своје,
И гладехи косе златне,
Љубио сам очи твоје.

О, кол'ко се тада срће
У суморној души крило!
О, како те жељиво грлих,
Мили сине, чедо мило!

А кад прна ноћца мине,
И суморни данак гране, —
Од тих снова остају ми
Само сузе, боли, ране.

III.

Вече беше кад сам сузом
Заливао гроб твој хладни.
Када грлих земљу црну
Што те скрива, сине јадни.

И већ поћ се спушта тавна,
— Шире мрачна крила своја. —
Суморнија но твој отац,
Црња него туга моја.

О, суморна ноћи, тавна,
Буди слатка спну моме,
Нек почива тихо, мирно,
У вечитом крилу твојем.

Зашумори ноћца нема,
— То је одјек мојих јада,
Или можда, небо плаче
Над гробницом мојих нада.

IV.

Све је прошло, љубав, нада,
У твој гробу све почива;
Остале су само сузе,
И у срцу рана жива.

Па зар моје јадно срце
Не сме више љубав знати;
Зар ја морам на твој гробу
Само горко уздицати?!

Не, још срце за те куца,
Мртво моје чедо, младо; —
Ја те љубим неизмерно
Сарањена моја надо.

А кад једном самрт дође,
И на моја куцне врата, —
Ту ће, крај твог гроба лећи
Твој несрећни, јадни „тата“.

V.

Тужно сунце на западу седа,
Мртво лишће тужно шуми свело,
И у башти ружа мирисава
Свија недра тужно, невесело.

Са црквнице тужно звона брује,
— Ко глас смрти с небеских висина, —
Тада су ми срце раскинули,
Тада су ми сахранили сина.

VI.

Дизало се сунце златно,
Кад сам на твој гробу био;
Зрак задрхта кад сам болио
Мали крстић пољубио.

За суморно грање сунце
Скривало је зраке своје, —
Да не чује тугу моју,
Да не види сузе моје.
И лагано ветрић пири
Око мале хумке твоје: —
То цветићи, сине, дишу,
Да душицу твоју поје.

VII.

За гроб твој мали ја сам венац спleo,
Од рујних ружа и белoга криша;
А међу руже упleo сам бзо,
Мирисни цветак слаткога јасмина.

Венац ће овај красит' твоје груди,
На твојом гробу слатко мирисати;
А сваког дана, чим зора заруди,
Сузом ће твоја залити га мати.

А када почне сунашце да пада,
И топле зраке за гору да крије, —
Доћи ће, сине, отац препун јада
Да венац својим сузама залије.

VIII.

Ту, под свежом, малом хумком овом,
Што у хладу свелих липа стоји,
Ту почива душа душе моје.
Ту почива нада снова моји'.

Ту, у мрачном, малом гробу томе,
Крај бокора мирисног јасмина. —
Овде су ми живот закопали,
Овде су ми сахранили сина.

Милорад А. Антоновић. Београд.

*

*

*

Бермонтов.

Само ја видим како се тамо ниже
Као гроз маглу стаза златна блиста,
Ноћ је тиха у недоглед Богу се диже
Звезде су тако сјајне... а душа тако чиста.

На небу је све величанствено и чудно
А земља спава у плаветном сјају,
Само сам ја тужан, око моје будно
Блуди у даљину!... Душа тежи рају!

У животу ништа — осим моја лира
У прошлости давној што ми слади век,
А сад само тражим слободе и мира
За навек да заспим и с њом лире јек.

Али не да заспим саном хладног гроба
Нити срце моје да обузме студ,

И у души мојој буде отров злоба
Већ побожно... тихо... да се диже груд!
Да дан и ноћ слуша, увек... како мени
О љубави силној пева сладак глас,
А нада мном да се вечито зелени
У прастарој шуми испуцали хрст.

† Стеван Сремац, Београд. ————
**Очигледна настава у
турској школи.** ————

(Неизрађени дно, скица.) (Свршетак.)

II.

Дакле дошао учитељ Мухамеданац.
Свршио нашу препарандију.

Добио школу.

Отворио школу у мару, дакле
доцне.

Нема буџета, нема учила.

Постигао учитељ ипак леп успех.

Ревизор дошао. Ту је у школи, ту учи-
тељ, ту одборници.

Послужење: кафа, ратлок, цигаре.

Оца побегао, оставио све на муџезину.

Заредила и мушка и женска деца. Женска
деца накићена; сав накит из харема потрпали
на децу, па изгледају као јувелирски излог.

Последња скампја Циганчићи, њих про-
нашао Дервин бег Љубовић за инат Аустрији.

Муџезин преслишава из читања турског,
арапског, персијског. Виче само Толко! Але-
ликум.

Ја се нагох пришаљујући цигару и за-
питах Јусуфа. Јакуб ефендија нам тумачи.
„Саг прави си човек а там а там с турчки
речови“.

Јакуб ефендија, ефендија је добио јер се
сматрао за учена, знао је и ћирилицу и ла-
тинцу. То је тај Јакуб ефендија што се г.
Чеда Мијатовић њиме похвалио као тековином
напредњачком; а српску скупштину краси и
један турски фес — мислећи ту на Јакуб
ефендијин фес, који се црвени као турчиннак
међу житом и кукољом напредњачким.

Кад је муџезин свршио, дођ еред, на Ср-
бина мухамеданске вере.

Он пређе српско читање.

Дође ред на усмено рачунање до десет.
(NB то наслов! Турска очигледна настава).
Отпочиње очигледна настава.

Учитељ донесе снопиће прућа све по десет уједно. Кратке облице, врло би згодно било да се од њих направе клисови за играње, само да се мало зашиље на оба краја — то је прво пало на памет и маломе Јусуфу.

Прозове (учитељ) малога Јусуфа.

Син неког спахије.

Доста лепо обучен. О врату му велики златан ланац, три пут обавијен око врата, у џепу грдан сахат, ко неки заструк за папулу.

То му дао отац за данас док је испит.

Учитељ раздреши снопић.

Каже му:

— Колико има?

— Десет, одговори дете.

— Узми шест.

Дете узме.

— Замисли да су то јабуке (име јабуке?) поче учитељ, замисли да су то јабуке погачарке, вели учитељ и помилова га по глави.

Дете гледа у штапиће, облице.

— Деца вољу јабуке. То ја знам. То је здраво воће, не ваља га зелено јести. Ухвати те грозница, а она је почетак свију болести. Разболеш се, умреш, ожалоститиш добре родитеље. — Али ти си добро дете и т. д. Замисли, поједеш шест ових јабука. Колико ти остаје? Узми шест у руке.

Дете једва обухвати оне облице ручицама.

— Је л' да ручам?

— Јест, поједеш све то што држиш у руци.

— Је л' да поручам? запита дете уплакано, па погледа у оне клисове од дрвета, погледа оца, учитеља, мујезина, ревизора и сав одбор општински и кад ни од куд не би помоћи.

— Је л' да поручам? запита одсечно.

— Јест.

— Јок ја! рече дете па седе.

Вожа Е. Маршићанин: —

Један спомен.

(Саржетак.)

Пок. Ребрић живио је још чудноватије у својој кући. У соби, у којој је становао, било је свега од намјештаја: један кревет, са сламњачом и јастуком сламом напуњеним и једним ћебетом, даље, једна клупа, једно ћупче и једно тестиче. На кревету је спавао и сједио. На клупу је остављао што је било за остављање, у ћупчету је киселио бајат хљеб, да би га могао јести, а у тестичету доносио себи за пиће воде опет са кладенца „Хладне воде“.

Његова соба никад није чишћена. По патосу био је дебео слој прашине и од кревета па до врата, познавале су се стопе у прашини. Кад год је долазио у стан или одлазио из њега, увијек је газио по тим обиљеженим мјестима у прашини. То је боље, говорио је он, него чистити собу и чишћењем подпзати прашину, па је дисањем уносити у бијелу цигерицу.

Хранио се сасвим сиромашно. Хљеба је јео само онога, који је печен прије неколико дана. Најприје би га ситно пејецкао и у своје ћупче стрпао да се кисели, па би га тек онда јео. Одијевао се само са телалнице. Слабо је с киме разговарао, а дружио се једино са пок. Хранисављевићем. Но и то дружење састојало се једино у томе, што су заједно ишли на „Хладну воду“ по воду. Свако послје подне Ребрић би пошао са тестичетом у руди и ударио би на Хилендарску улицу, у којој га је Хранисављевић очекивао, па су одатле ишли заједно и заједно се враћали. И при одласку и при повратку, тешко да су проговорили по двије три ријечи!..

Једног дана дође код Ребрића, сада већ пок. Драгомир Брзак, ондашњи правник, једино да види и упозна тога особењака, о коме је слушао. Ребрић га је дочекао пред вратима своје собе.

— Кога тражите, господине? — запитаће Брзака.

— Вас, господине докторе, одговори Брзак.

Ребрић се зачуди, — јер га никад нико није тражио.

— А што ћу вам? — запита даље.

— Да ме прегледате и дате свједоцбу, одговори му Брзак. Ја сам, знате, чиновник, па сам науман да тражим осуство, а за то ми је потребно љекарско свједочанство.

— Да, да, учини Ребрић, то вам је потребно. Али, молим вас, откуд ви, код толиких младих љекара, нађосте баш мене, да од мене тражите свједочанство? — запита Ребрић.

— Па, господине докторе, ја мислим, да је свједочанство једног старог љекара вјеродостојније.

Хм, хм! понови доктор. А, као, шта вам фали?

— Имам ревматизам у десној руци, рече Брзак. Боли ме, знате, негдје дубоко унутра, ваљда у костима.

— Да, да, само што се та бољка не може лако познати. Деде, загрните рукав.

Брзак учини то.

— Ето, видите, чисто! А боли? Боли ли много? Боли вас негдје дубоко? — питао је Ребрић.

Брзак је све потврђивао.

Да, тако је. То би могао бити ревматизам. Претпостављајући да сте поштен човјек, и да говорите истину, ја ћу вам издати свједоџбу. Хајмо овамо.

Пођу одатле и оду у једну оближњу кавану, гдје Ребрић написа и предаде свједоџбу.

Кад је Брзак примио свједочанство, запитаће Ребрића, шта му је дужан?

— Три цванцике, одговори овај.

Брзак бркну у џеп и извади једну рубљу (по данашњој вриједности 4 динара) па је даде Ребрићу.

— Моје су само три цванцике, рече Ребрић и врати рубљу.

— Господине докторе, ја вам дајем од своје добре воље оvolико, рече му Брзак.

— Оставите ви своју добру вољу за себе, а мени дајте онолико, колико ми је по уредбама одређено, а то је три цванцике.

— Добро, онда ми вратите кусур, рече Брзак.

— Нијесам ја ваш сараф, одијече Ребрић љутито. Већ ви дајте мени три цванцике.

И Брзак промијени код кавецике рубљу и даде доктору његова три цванцика.

* * *

За вријеме свакодневних одлазака њихових на „Хладну воду“, Хранисављевић ће једаред рећи Ребрићу:

— Ја имам у кући неколико соба, које стоје празне. Ови моји (млађи) смјестили су се само у једну собу, а оне друге стоје празне. Доселите се и станујте код мене, ја вам нећу тражити ништа да ми плаћате зато.

Ребрић поцрвене у лицу и плану.

Шта кажете? — рече. А зашто ви мени нудите то? Нећете тражити ништа да вам плаћам, као да сам ја какав просјак! Што ви мени, господине, нудите ваше добротинство, кад га ја не тражим?

— За Бога, господине Ребрићу, ја онако тек кажем, да би били ближе један другом, поче се извињавати Хранисављевић, али му то није помогло, пити је Ребрића ублажило.

— Гле ти њега, понови он љутито. То није лијепо! Ја сам држао да сте ви друкчији човјек, а ви сте као и сви други! Подајте ви своју помоћ својим млађим, а не мени...

И Ребрић оде оданде љут.

Дуго времена послје тога, кад би Ребрић пошао на „Хладну воду“, опет би ударио Хилендарском улицом, али не оном страном, на којој је Хранисављевићева кућа, већ противном. Хранисављевић, опет, кад би га видио, пошао би својом страном, на

којој му је и кућа. Тако су ишли један једном, а други другом страном, па су се тако и враћали, не проговоривши ни једну једину ријеч.

Доцније су се измирили.

* * *

Кад је Хранисављевић умро, био сам му на погребу. Био је и Ребрић.

Иза цијеле погребне пратње ишао је Ребрић, а иза њега: пок. Брзак, ја и још неки. Хтјели смо да видимо, како ће се доктор држати у овој прилици.

Погреб се кретао полагано. Ребрић је корачао сав скрушен. Кад и кад вадио је из џепа велику црвену мараму те брисао сузе.

Кад стигосмо на гробље свештеници очиташе пошљедње молитве, а кад грунуше војнички плотуни, гробари спустише мртвачки сандук у гроб. Пратиоци при растанку са покојником, почеше, по обичају, бацати груде земље у гроб.

Тада се Ребрић окрете нама и запита:

— Треба ли и ја да бацим земље?

— Такав је обичај, одговори му Брзак.

Он узе једну повелику бусу земље и бацив је у гроб рече:

— Срећан ти пут! — па бризну у плач.

* * *

Нека им је свијетао спомен и вјечна им памет!

Адам Мицкјевић.

Ко да буде муж?

(Свршетак).

Аполутни господар. Боже мој, ту немаш шта више говорити: узми филозофа још данас, одмах, нареди да га смјеста дозову. Ах, каква штета, што мој каплар није био филозоф.

— А ипак не могу спорити, прекиде дјевојка, а пјесник има врло лијепих страна; има он селанце с приличним дохотком; воли живот весео, воли да се забавља с пријатељима. Могу бити сигурна да у његовој кући не може бити досаде.

— Да си ми то прије казала — викну стара чуварка — такав начин живота и мени се веома допада; слободно можеш пружити руку пјеснику, — а мени ћете учинити да будем настојница вашег имања на селу.

— Али то не би дуго трајало — рече младо дјевојче — вртећи тужно главом, јер он воли расипати новац и упропастиће све што има. Врло је опасна ствар расипање, јер је страшно сиромаштво . . . филозоф је много обазривији, врло чуваран, и необично штедљив.

— Онда ми немој више о пјеснику ни причати, бићеш жена филозофа, па крај.

— Али, прекиде наша јунакиња — ако сам ти казала да је филозоф штедљивији, заборавила сам додати, да несрећник нема шта ни да штеди. Он је већ дакле тако сиромашак какав ће пјесник насигурно ускоро бити.

— Ако је тако, рече достојанствено чуварка, — онда ти савјетујем да узмеш за мужа нашег старог настојника Бориса. Истина, он никад не прича о идеалу, нити о апсолуту, али за то има дивну трокатницу у Москви, у Тверској улици, а уз то двадесет хиљада рубаља и педесет копејака чистог прихода.

Из овог разговора, који се водио у вече на прагу једне куће, расплет изилази сам по себи. Хтио сам ствар на томе свршити, али знајући каква је важна ствар кад се тиче пјесника и филозофа, а уз то охрабрен стрпљењем публике, усуђујем се додати од своје стране неколико ријечи.

— Прешавши летимично историју заљубљених пјесника и филозофа, примијетио сам да је велика разлика поступања у таким случајевима код људи обје врсте.

Готово су сви пјесници описивали историју своје љубави, спомињући чак и најмање појединости, које су се тичале њихових драгана; али ти исти чим се ожене, не говоре ни ријечи више о своме браку и врло скромно ћуте о својим женама.

На против са свијем је другачије са филозофом.

Историја њихових љубави бива изгубљена за потомство, али за то историја њихових жена бива чувенија него што би се жељело.

Ви врло добро знате како су се удварали Овидије, Петрарка и други; доста је отворити: „Вештину љубави“ или Сонете о Лаури или Глицеру.

Шта је све чинио Сократ да би задобио срце Ксантипе нико о томе не зна, али зато се у свакој збирци анегдота може наћи хиљаду сарказама о тој несрећној жени.

Дакле, долазим до закључка: да пјесници послије свадбе постају филозофи, а филозофи послије своје женидбе пуштају се у сатиричку поезију.

Дамама остаје да ријеше који им се од ова два система више допада?

А што је заједничко у судбини ове двије врсте људи, филозофа и пјесника, то исто је и пошљедњи расплет њихове љубави:

Недостаје им најважнијих врлина.

Погађате да говорим о новцу.

Пјесник, који је писао и захваљивао за све вријеме своје младости, лупа најзад на врата своје драгане и каже, као пољски попац Ла Фонтенов:

— Пјевао сам цијело љето.

— Сад играј — одговори му мрав, који се осврће на будућност.

Филозофа најчешће сретне та иста судбина; а ако му испадне за руком да освоји срце завољене љепотице — да ли бива срећан?

Чујмо Свифта: Декан Свифт срањује главу филозофа с оним оруђем, које пјесник Сина у лудници притискује, т. ј. с метлом.

Глава филозофа, каже он, зелена је док је млада; хоће да очисти свијет.

Пролази све собе природе и све кутове стварања као метла.

С временом та метла оголи, онда је стара жена окреће како јој се свиђа, док је не избаци кроз прозор на гомили блата и ђубрета.

Ко је онда бољи; пјесник или филозоф? Нека то ријеше даме, али молећи за опроштај и једне и друге, ја сам, међутим, за настојника Бориса, који има велику кућу и чист приход двадесет хиљада рубаља и педесет копејака.

(С пољског: Лонтијевићева.)

Н. Гарин: ПЛОМЕНИТ МУЖ.

Корејска прича
с руског превео: Чедовић.

Им-бо-реми бијаше ожењен младом и лијепом женом Чон-си.

Он се често одвајао од куће и остањао жену саму.

Један ђак, син министра Ни-сан-таја, заљуби се у његову жену.

Помоћу једне старице, којој бијаше добро платио, изјави младој жени љубав и мољаше је за састанак.

Но Чон-си одби то.

Тада млади објешенак леже у постељу, а старица каза Чон-си, да он умире од љубави за њом и да ће заиста умријети, ако му не допусти да јој дође.

Чон-си смилова се и одобри. Тада младић поче долазити у њен дом. Њен дјевер посла кратко писмо своме брату: „Дођи: несрећа!“

Када Ким допутова, брат га сретне и исприча му све. Тако пођоше заједно дому.

Оставивши брата пред капијом, Ким уђе у дом, погледа женину собу и вративши се, рече:

— Ти си се преварио, она спава сама!

Затим се опрости с братом, и учини се као да отпутова опет у свијет старим путем.

Али, када брат одмаче од дома, Ким се поврати, јер заиста младић бјеше у соби његове жене.

Оба двоје још слатко спаваху. На сточићу стајаше пиће, којим је жена частила љубавника. Ким врло

опремно пробуди младића. Кад се младић освијести, Ким му рече:

— Видиш, сад бих те могао убити. Но ти си млад и по изгледу, користићеш много отаџбини. За тим насу чашу пшћа, којим га је жена частила и пружи му је.

Када младић испи, муж га упита:

Волиш ли ти одиста моју жену, да би могао вјечито живити с њом. Ако је волиш, ја ћу јој дати развод брака, и жени се њом.

— Она није моја прилика — рече младић.

— Онда ево још једна чаша, испиј, иди — рече муж, — и више не долази. Као што видиш, ја њу толико волим, да сам је узео за жену.

Младић испи и опет чашу и обећа да више не ће долазити. И заиста одржа своју ријеч.

Пошто оде младић, изађе и Ким, не разбудивши своје жене.

Брзо узјаха коња и отпутова својим послом.

Мјесец дана није се враћао кући. Кад је дошао с пута, застаде жену срећну његовим доласком.

Он је њежно загрли и никада не даде од себе знака, да зна њену тајну.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
Наставак.

Мућни домаћини, а православни пре су имали у Србији готово сви, а сад понекоји, нарочите зграде за госте, са свим засебно озидане у дворишту, које су често биле подељене на приземни део и горњи бој и звале су се **Коначићи**. (Милићевић). Исто је тако отмено гостопримство и код мухамеданаца босанских и херцеговачких у њиховим конацима, које зову „**мусафирнама**“. (Цвијић).

Шта више до пре 70 година ни у Србији, ни у Босни, ни у Херцеговини није било по селима ни крчми ни гостионица. Кад ко путује преко земље, он иде на конак у село, где га застане мрак, пред најбољу кућу, па пита може ли ноћити, а домаћин му или ко други из куће каже: „**Можеш, брате, с драге воље и добро дошао!**“ или му каже да не може, јер нема сена за коње, или друго што, него га упуту где може ноћити. Кад иде много људи заједно, а они се разделе по кућама. Сваки ће домаћин примити радо на конак свакога путника, угостиће га као најбољег свог пријатеља и познаника, на пр. ако се догоди да домаћин нема у кући ракије или друго што, а он отиде своме суседу, или чак у друго село, те узме у зајам, и части госта. У гдекојим газдинским кућама

готово сваки дан било је гостију, на пр. данас поп, сутра калуђер, прекосутра Турчин или какав просјак и т. д. Где ко ноћи, оданде га ујутру не пуштају док не руча, а на ужину се свраћају путници опет тако по селима; доста пута човек сврати у какву кућу да се напије воде или да запали лулу, а жене га питају да није гладан, и нуде га да седне мало да му даду што да поужина. Многи Срби бегови, који су ислам примили, по Босни, имају уз кућу особити конак где дочекују госте. У таквом конаку могао је човек бити ако хоће месец дана, даваће му једнако јело и за њега и за коња (без динара, осем ако што поклони слугама кад пође).

Још је узвишенији карактер Црногорца кад прима човека под свој кров који бежи од невоље. Сваком невољнику отворена су врата у сваком дому сваког Црногорца. Није та душевна врлина и људска милост само за брата Црногорца, већ за сваког брата Ришћанина, па и за самог Турчина. Не гледа се које је вере и народности, већ се гледа каква је људска невоља. Догађало се да су Црногорци каквог кривца гонили да убију, а овај се дочепа да у чију кућу умакне. Онда је кривац у сигурности и више га нико таћи не сме. (Већином по Вуку).

Још грчки цар Маврићије рекао је, да су јужни Словени према странцима врло пажљиви, да их у закриљу проводе кроз своје земље и на личну одговорност другом суплеменику дају. Српски цар Немања угостио је у Нишу Фридриха Барбаросу с креташима тако богато и искрено, да су га немачки историци с похвалом помињали.

По „Законику“ српског цара Душана из године 1349., објављеном у Скопљу, има нарочит параграф, који се тиче гостопримства, и ту стоји: ко неће ноћу да прими трговца на стан, казниће се према учињеној штети трговцу. Али у средњем веку већ се помињу по српским варошима и гостионичари, а уз манастире и болнице.

Па и у ширем државном смислу српско је гостопримство увек стајало на достојној висини.

Срби Латини, то јест Срби закона римскога, особито Дубровчани, а не мање и Саси рудари били су тада, у средњем веку, заштићавани у српским земљама у свим могућим правцима, о чему се брину многобројни специјални закони свих српских владара, па и босанских, јер је Босна била независна од Србије. Штитио им се не само живот, него стално и у свакој прилици и имаовина; па се предвиђало у извесним заплетенијим приликама, кад се није могла штета наплатити од кривца или села и околне, да то плати из своје приватне касе сам владалац.

У средњем веку Срби су рачунали у тако зване полуверце, нарочито: Франке, Алемане, Маџаре и Јермене, па је и њих закон изрично штитио и уживали су многе привилегије, али им је закон препоручивао

да се не жене Српкињама, јер то се Србима није свидело.

(Наставиће се.)

Димитрије Митриновић, Загреб.

Демократизација

— Науке и филозофије.

Наслов је овога чланка неодређен, јер није одређена ни тема његовог расправљања. Не мислимо дати какву кратку и језгровиту студију, него износимо мисли, које су далеко од сваке настраности, и оригиналности, а које се асоцијативно јављају кад човјек размишља о опћем културном стању нашега народа, о његовим унутрашњим политичким борбама и побољшању његових просвјетних прилика. Ударајући гласом на поштење и разборитост ми смо далеко од тога, да народно просвјетњавање и демократизацију науке држимо темељем за поправљање наших неприлика, и да мислимо да је све у реду, ако имамо довољно добрих, популарних књига. Ту су прије свега, важни моменти политички и економски; али нас, ипак, нико не може разуверити да треба свраћати пажњу и на моралну и интелектуалну страну народног живота.

Кад човјек узме да прегледа каталоге наших књижара, пред њим се указује једно жалосно обиље књига и књижица, које немају ништа заједничко са правом књижевношћу. Ту има монструозних романа и новела од безимених писаца и безимених преводилаца, ту читава брда брошура и брошурица, памфлета и разних других сочиненија политичких и партизанских. Наслови вриједних књига из лијепе књижевности чине утисак једне осамљене и сјетне статуе у каквом циничном пејсажу; наслови таквих књига из науке и филозофије дозивају у памет слику мудраца, који је случајно забасао на вашар тапшина познат под именом: модерно, савремено друштво. И док добрих књига белетристичких још и имамо, колико-толико, научних и филозофских књига немамо ни толико, колико би управо морали и могли имати. Могло би се рећи да смо ми народ, који не воли много мислити, да смо недовољно сазрели и култивирани, да би се интензивније могли бавити научним и филозофским радовима — и у тој тврдњи знатан би дио био истинит. Треба још узети у обзир, да су несређеност и вријење основна стања свих земаља у којима живи српски народ, и тада би се могло рећи, да нам се уопће није потребно занимати тим лукуезним и егзотичним стварима, које немају никакве везе са стварним, практичним животом, који треба да буде прозривљен, а не просањан. А тим се не би рекла истина

колико би се наши опћи болови могли ублажити, кад би дух наше јавности био разборитији и трезвенији, кад би био способан да разликује главно од споредног битно од небитног, принципе од каприца, површне и распламсане говораније од истинских и темељитих убјеђења! Управо, цјелокупни наш живот болује од оскудице мисли, од несхваћања положаја ствари: ми, још увијек, најчешће мислимо иза свршетка дјела, а не пред почетком његовим. Највећа већина наших радња, особито у унутрашњој, страначкој политици, није потекла из разложитих и принципјелних увјерења, него из ината, зависти, себичности, мржње и сличних недостојних мотива. Мјесто принципа, по српједи је, врло често, каприц. А ми не ћемо моћи темељно напредовати све, док се већина наших акција не буду предузимале с озбиљнијим и честитијим напјерама. Страначке борбе имају свој разлог опстанка, и врло често нам је више него смијешно неко наивно и сентиментално одушевљење „за слогу“; али странчарство не смије да сађе са висине принципа у нишне ситних и недостојних борба, у којима се тјера мак на конач и аргјогјобија и неигра све што је изашло из противничких табора. У нас још увијек у политици влада неки ауторитативни дух, те наша политика најчешће и није политика разлога и мудрости, него политика ауторитета и крилатих ријечи. Мало је људи који се мијешају у политику, а којима очи нијесу закрвавиле од партизанства; ријетки су политичари и новинари са широким душевним хоризонтом, који су кадри дати политичко начело на темељнијим основима научним и социјолошким; који све што раде, раде само за принцип и из принципа, а не из ситних мотива личних и партизанских. Борбе за личност и за ситне, небитне разлике у програму или тактици развиле су се до бесвјесности, и света амбиција имати савјести и интелектуалног поштења свела се готово на нулу. Подваљивања, клеветања, опадања и лажи чине, с малим изузетком, основну, карактерну особину наше јавности и наше журналистике; врло често се чини, да се по гдје-гдје са свим изгубио смисао за логику и грађанску честитост. Наш живот није у стагнацији, него у грозничавом трзању и сталном вријењу, али је наша средина ипак тако кужна, тако морално баровита и смрдљива, мутна и нездрава.

(Свршиће се.)

Српске народне умотворине.

Смрт Нушковића Вука.

Разболе се Нушковићу Вуче,
Боловао пет година дана,
А тада је Вуче преминуо.
Носе њега у Вишу планину
И туди су Вука оставили,

Па се јесу натраг повратили,
 Кад је прошла годинница дана,
 Подиже се Нушковића мајка,
 Да обиђе свога сина Вука.
 Кад је дошла у Вишу планину,
 Туди нађе свога сина Вука,
 Али Вуче не бје преминуо,
 Него јечи Нушковићу Вуче,
 Одјекује сва Виша планина.
 Ако јечи, јест му за невољу,
 Јер је јадну Нушковићу Вуку
 Кроз све кости проницала трава,
 А у глави излегле се гује.
 На крилу му љето љетовале,
 Под паухом зиму зимовале,
 Кад је Вуче матер угледао,
 Проговара Нушковићу Вуче:
 „Чујеш, мене, моја мила мајко
 Мени јесу муке додијале,
 Нег сазови наше пријатеље,
 Носте мене мору леденоме,
 Не би л' ми се Господ смиловао
 Не би ли ме рибе пождерале.“
 Кад то чула Нушковића мајка,
 Одмах сина јесте послушала.
 Носе њега мору широкоме,
 И туде су оставили Вука.
 Кад је прошла годинница дана,
 Опет с' диже Нушковића мајка,
 Да обиђе свога сина Вука,
 Али Вуче јоште у животу.
 Кроз кости му проникнула трава,
 А по њој се цилитају гује,
 Цилитају гује и јакрепи,
 Кад је Вуче матер угледао,
 Проговара Нушковићу Вуче;
 „Носте мене хилендару цркви,
 Не би л' ми се црква смиловала,
 Не би ли се муке избавио.“
 Кад је Вука саслушала мајка,
 Опет сазва неколико људи,
 Носе Вука Хилендару цркви.
 Кад се јесу цркви приближили,
 Пред Вуком се затворила црква.
 Кад то виђе старац игумане,
 Кој служаше часну летургију,
 Излазио старац игумане,
 Излазио пред бијелу цркву,
 Па он пита Нушковића Вука:
 „Казуј, бољан, Нушковићу Вуче,
 Казуј, бољан, што си згријешо.“
 Проговара Нушковићу Вуче:
 „А шта ћу ти јадан казивати,
 Кад ја бијех од двадест година,
 Одметнух се јадан у хајдуке.
 Хајдуковах за седам година,

Изабра ме чета старјешином,
 Дадосе ми пушку пафталију
 Која ваља три царева града.
 Кад постадох јунак харамбашом
 Сведох чету Дрвенти планини,
 А одатле у то поље равно,
 А у пољу пребијала црква,
 А у цркви бјеху калуђери.
 Ја подвикнух на своју дружину,
 Ударисмо на бијелу цркву.
 Калуђери цркву бранијаху.
 Сасјекосмо младе калуђере,
 Оробисмо пребијелу цркву,
 Кад је Вуче ријеч довршио,
 Проговара старац игумане:
 „Казуј, даље, Нушковићу Вуче.
 Казуј, бољан, што си згријешо,
 У младости, у својој лудост!“
 Проговара Нушковићу Вуче:
 „А шта ћу ти јадан казивати
 Јесам велик гријех учинио,
 У младости, у својој лудости.
 Обљубио три снахе рођене,
 И још седам кума крштенијех.“
 Кад то чуо старац игумане,
 Проговара старац игумане:
 „Казуј даље, Нушковићу Вуче,
 Казуј бољан што си згријешо,
 Не би ли ти души лакше било.“
 Проговара Нушковићу Вуче:
 „А што ћу ти јадан казивати,
 Када бијех јунак харамбашом,
 Харамбашом у Вишој планини.
 Али пошли кићени сватови,
 Да доведу лијепу дјевојку,
 Ја упитих кићене сватове:
 „Куда ћете, по коју дјевојку?“
 Кад су они мени казивали,
 Ја сам њима скудио дјевојку.
 А отлен се свати повратише.
 Ту сам велик гријех учинио,
 Који ми се опростити не ће!“
 Кад игуман ријеч саслушао,
 Проговара старац игумане:
 „Казуј, даље, Нушковићу Вуче,
 Казуј, бољан, што си згријешо.“
 Не би ли ти души лакше било.
 Проговара Нушковићу Вуче:
 „А шта ћу ти јадан казивати,
 Кад смо ону оплијенили цркву,
 На олтару затворена врата,
 Мислијасмо унутра је благо,
 Па ми златна оборисмо врата,
 Уљегосмо у часног олтара,
 На трапези златан сандук бјеше,
 Мислијасмо унутра је благо.

Отворисмо златнога сандука,
 Ал унутра божји угодници,
 Света Петка и света Неђеља.
 Куну мене Петка и Неђеља:
 „Е, да Бог да, Нушковићу Вуче,
 Боловао за седам година,
 Кроз кости ти проницала трава,
 А у трави излегле се гује,
 Излегле се гује и јакрепи,
 У крилу ти љето љетовале,
 Под пазухом зиму зимовале,
 И опет се с душом не растао,
 Док све своје исповједиш гр'јехе.“
 Кад то чуо старац игумане,
 Чита њему проштене молитве.
 Од цркве се отворише врата,
 И униће Нушковићу Вуче,
 Цјеливао све свете иконе,
 Цјеливао и још даривао,
 Па изиђе из бијеле цркве,
 Те говори својој дружиници:
 „Чујете ме, моја браћо драга,
 Донесте ми до товар барута“.
 Ту су они њега послушали
 Донијеше што је затражио,
 Одмаче се Нушковићу Вуче,
 Одмаче се од бијеле цркве,
 Па истресе барут на гомилу,
 Те он сједе на сријед барута,
 Под собом је барут запалио.
 Мили Боже чуда великога,
 Кад се силан барут упалио,
 Диже Вука небу под облаке.
 И свега га барут раздробно,
 Само с' десна повратила рука,
 И она се јесте посветила
 Јер је Вуче за живота свога.
 Потпомаго ништа и убога.

Стеван Ј. Брављача. Приближежно у Пазарићу.

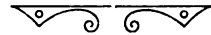
Српске нар. приче из Гор. Крајине. ==

Када ће Марко Краљевић оживјети.

Таре књиге, веле, доказују, да ће само вријеме надоћи, кад ће Марко Краљевић оживјети. Али он би и пуно прије тога оживио и махом се појавио — само, да је могуће сав народ српски уталомити, да га један обени ред нико не спомене.

Ну то је опет немогуће. Једног српског села не би тако уједињено, да само за један ред Марка Краљевића нико не спомене, а немо ли сав свијет српски. И тако Марко Краљевић, по свој прилици, не ће на овај свијет изаћи, док његов прави земац не дође.

Како је постало капарисање.

Огласи некакав трговчић Турцима, да му дождену за готове паре стотину товара шишака. Турци, као да су то једва дочекали. Погоде се и без сваког јамства с трговцем, на речени дан дождену равну стотину товара шишака.

Трговац дође и рече: како је с друге стране већ добио шишке, колико му је требало. Али ипак, кад су га послушали, каже им, да ће и њихове купити, ако му на сваком товару пуште по једну цванцику. Турци се стану љулити и снећкавати, ама трговац не попушташе од своје. Видећи, да су сами криви, што штогођ капаре не затражише код погодбе, пристану и на ту понуду трговчеву, па пресипавајући му шишке говораху:

— Није, бива, памет скупа ни за какве паре, ја камо ли за стотину цванцика!

Од тад је, веле, и код нас настало капарисање, те ти код нас сад ни за какву погодбу без капаре не би нико дао ни пребијена маријаша.

Бездјетак.

Гонио Турчин воз куруза на сајам. Неће на путу одријешити му се једна врећа и распе нешто куруза. Расутијех куруза не хтједо купити. Него, кад је врећу завезивао, упита га неко од мимопролазећих:

— За што, Турчине, не покупиш тијех куруза?

— Не ћу, вјера је, јер ето сад на бездјета иза мене, он ће то покупити.

Људи се зачуде томе одговору и мало заостану, заклонивши се за живицу, да виде оће ли Турчин погодити.

Али, збиља, иде један чојек, па дошавши до расутијех куруза, стане по цести, ама све и несретно зрнце купити. Кад их је покупио, приђу му они људи, те из разговора шњиме сазнаду, да је доиста бездјет. Бездјетку нигда ништа доста није, свега је и гладан и жедан.

Садилловац.

Из збирке: М. Кордунаша.

Књижевна хроника.

Под маглom, Данак у крви.

(Свршетак).

Познато је да Бранислав Ђ. Нушић намерава да напише једну тетралогију историских фрагмената у једном чину; цео би циклус имао једно заједничко име „Раја“ а сваки фрагмент, опет, имао би свој наслов. Нушић је своју тетралогију отпочео са „Кнезом од Семберије“; „Данак у крви“ други је фрагмент у том низу Нушићевих патриотских драма.

Кад год сам гледао или читао ове две (по обиму) мале драме, ја сам увек долазио до уверења да их је Нушић назвао фрагментима само из једне, ничим не оправдане, скромности, из једне слћушне неиндивидуалне обазривости да га какав стручни и непозвани критичар (каких има много у писменом роду српском не би прекором због његове тобожње претенциозности (мада се Нушићу не може порећи право да буде претенциозан). Међутим, ови фрагменти или драмска форма све једно је како ће их човек назвати, имају више живота, више идеје и више психологије, него цела наша драмска књижевност укупно, рачунајући ту чак и дела нашега Шекспира — Милоша Цветића. Ма да изгледа невероватно — а за мене специјално може се рећи да сам, у великој мери, пристрасан кад говорим о Нушићу — али је ипак један непобитан факат да Нушић једном речи више каже, него ови наши драматичари целом својом драмом; у речима Кнеза од Семберије: „Јеси ли сада, беже, задовољан?“ лежи оксан осећаја, а у цијло једној речи Ибишаге у „фрагменту“ „Данак у крви“: „Прекратих“ лежи психолошки кључ за целу ту ванредно суптиљну психолошку студију.

Мени, као гледаоцу и читаоцу, савршено је све једно шта је Нушића подстрекнуло да пише „Данак у крви“, мени је све једно да ли је он свој сике нашао готов у каквој историској студији Томићевој, или је у тој истој студији, за коју позвани веле да је ремек дело историске монографије, нашао потврде за своју драмску идеју, нашао смелости која га је нагонила да ту своју идеју, нејасно зачету у његовој глави, обради у једном драмском облику. Ја, као гледалац, тражим од писца да ми пружи једно уметничко дело, које ће ме покренути да размишљам и да осећам; критичар мора истраживати генезу тога дела, мора изналазити утиске, који су били примарни сарадници пишчеви.

Садржина тога новог Нушићевог комада може се испричати са неколико речи. Кад су Срби били турска раја, онда су они Турцима имали плаћати велике и честе данете од сваке руке. Најцрњи и најсвирепији облик данета био је такозвани данак у крви. Сваке, чини ми се, пете године силазили су султанови људи у питома српска села и ту су, као кад се врши рекрутовање, одабирали здраву и младу Српчад, коју су собом одводили да служе султану, једном речи: та Српчад су прелазила у Ислам и постајали су најцрњи непријатељи Срба — јанџари. Да се мајке не би морале одвајати од своје деце и

да њихов пород не би био непријатељ Срба, оне су ружиле своју децу: нека је сину сломила руку, нека ногу, а нека, мада то изгледа нематерински, ископала је својем детету око. У Гостовића кући остало је само једно дете, остао је последњи изданак те некада велике српске лозе. Наивна је мајка мислила да ће за Турке бити довољан и убедљив доказ околност, што је то дете последњи носилац некада чувенога писна и што је оно једино од којег се мајка нада потпорн у старим данима својим и зато га није, као остале мајке што су урадиле са својом децом, онаказила. И Ибишага је некада одведен из те куће и сада када је после толико година пао у ово питома село, у њему се почеле будити старе успомене из детињства, наједном је почео осећати као да је и он још члан те куће и, не могући даље слушати вапај једне несрећне мајке, која моли и богоради да омекша камена срца султанових повереника, он трза пиштољ иза паса и убија дете. Све правдање Ибишагино и све његово објашњавање је једна једита реч — „Прекратих!“, Прекратно је тортуре јадне мајке, која, кршећи руке хоће да спасе своје јединче, прекратно је и — своје рођене муке.

Овај фрагмент, овај последњи чин једне страховите народне трагедије, чини на гледаоца врло страховит утисак, утисак који депримира. И кад се овај комад оцењује са становишта старе и оштаре естетике, која је израдила рецепт за сваки литерарни облик и која, са много ауторитета и врло много негирања стварности, прописује да једно уметничко дело треба човека да уздиже и да, ни у којем случају, не сме на човека вршити депримирајући утисак, онда је ово дело промашило свој циљ, огрешило се о најбитније законе једне непогрешиве, утврђене и бронзане естетике. Али кад би творци естетике, који своје претенциозне естетичке норме не стварају према уметничким делима, него, са ауторитетом намрштеног и педантног професора, траже да се уметничка дела стварају према тим њиховим крутим и произвољним нормама, онда историја, са свима својим страховитим догађајима, који су проузроковали нове државне облике не би смела да буде предмет ни једнога литерарног облика, онда Шекспир не би био најбољи драматичар, него би био једно име у регистру светске књижевности, које се некада, пре толико и толико стотина година, јавило као какав тренутни метеор. А ко познаје наше „критичаре“ који, са одвратним претензијама уображених стручњака, пишу своје „критике“ по дневним листовима, тај ће, свакојако, већ унапред знати да је Нушићу учињен тај прекор.

И у овом се комаду огледа цео велик драмски таленат Бранислава Ђ. Нушића. И у томе комаду је јединствена техника, која млађим писцима, који мисле да имају драмског талента, може послужити као најбољи углед у нашој драмској књижевности. Техника је чак, мада то изгледа непопуларно, кудикамо боља од технике у „Кнезу од Семберије“. И што је најглавније и што је најбољи доказ да је тај човек добар писац, то је да се Нушић не понавља. Он се још развија, још није достигао своју кулминациону тачку у стварању. Писци у нас, кад претуре четрдесету, почињу се понављати, бивају досадни, постају плитки, површини, постају рђави писци.

Још нешто. Неки од наших „критичара“, који своја критичка откровења саопштавају преко дневних листова, замерили су Нушићу што није довољно мотивисао Ибишагу и његово, званичним би се језиком

рекло спонтано, убиство. Такав прекор му може учинити само онај, који није пажљиво пратио сваку Ибишагину реч, сваки израз на његову лицу. Уосталом зашто Ибишага пита тако ревносно за Ристовића кућу и зашто, с болом у души, распитује за њезину чељад и село у које је упао? Али један „критичар“ је ишао још даље. Он је, изnoseћи нацрт за сваку сцену, предлагао Нушићу да свој комад преправи по његову упутству. Али на тај начин и према таквим менторским упутствима може писати драме само господин доктор Каменко Суботић.

Београд, у децембру 1907. год.

Петра С. Талетов.

Павле Лагарћ.

Онима којих се тиче.

Aesthetik-ом бавили су се људи још пре Аристотела.

Свети Аугустин, пре но што га је католичка црква прогласила за свеца, написао је књигу „О лепоти“.

У Енглеској постојали су већ од јавних времена „aesthetic movement“.

У Немачкој створили су филозофи науку „О лепоти“.

И код нас Срба показало се у последње време много естетичара, људи, који већ омршавише пишући о лепоти песама, приповедака и слика, али чију душу никада није потресла ни слика, вајарски рад, песма, нити приповетка.

То су у мојим очима само телалци, који своје наворе телале по улицама, вашарима и новинама, али који нас нису могли ни најмање научити, да осетимо ону скривену лепоту, која се налази у сваком правом уметничком делу, који нам нису могли ни најмање помоћи, да уживамо у правој појезији.

Кад сам читао песму, посматрао слику, вајарски рад, леп предео у природи или лепу жену, кад сам слушао лепу музику, све је то утецало јако на моју душу, све је то пружало мени неко душевно уживање, и ја сам се у својим приказима увек старао, да изразим колико могу и како могу оно, што сам осећао да изнесем оно уживање, које ми је пружило свако право уметничко дело. Ја сматрам сва уметничка дела и све финије форме и живота за снаге сасвим особите врсте, које у мени увек побуђују угодне осећаје.

Ја ценим „Мадоне“ Рафаела; „Мојсеја“ Микеланђела; „Песме“ Гетеове; музику Bizet-ову; леп ландшафт у природи или лепу жену ради њених унутарњих особина, исто онако, као што ценим цвеће и драго камење ради њихових изванредних особина, јер цвеће и драго камење, као и свако право, уметничко дело, поседују неку чудотворну снагу, којом у мени побуђују увек особите и јединствене осећаје радости.

Зато сваки онај критичар, који није искрено осетио лепоту природе или уметничких дела, није кадар ни писати о лепоти истих дела.

Но на жалост, код нас Срба, са врло малим изузетком о лепоти уметничких дела пишу само они људи, који лепоту никада нису искрено осетили, чију душу никада нису дубоко потресла права уметничка дела.

Ја бар мислим, да они наши критичари, који не-обичном хвалом обасипају песме Ђурчина и Стефановића, и који похвалише Стефановића песму

У име Вечнога.

Дођи драга, дођи! доста сам те чеко,
Доста сам те жељко пусто и без наде
И доста сам пута с очајањем реко,
Да не могу више стишат крви младе!

Сад и не ћу више! Време је већ дошло,
Ја осећам да сам посто човек зрео.
Дечаштво је моје невино већ прошло,
Сад ме мушкост гони, као огањ врео.

Плодности сам жељан и хоћу да стварам,
Да и тело моје свог остави трага!
Не ћу да те ласкам златних речи чарам,
У име Вечнога тражим — дођи, драга!

да та господу нису више кадра искрено осетити праву лепоту. Они људи, који за ту и за још некоје Стефановића песме рекоше да су то лепе песме, изгубили су сваки укусу, они немају више осећаја за праву лепоту — то су дегенерисани људи.

Вамп господо, који хвалите песме тога Стефановића, Ђурчина и Браће Одавића, фали највише. Но да ме не би можда рђаво схватили, под највишошћу не мислим ону неотесану безкритичност, него за највиша критичара сматрам онога, који још има сасвим природан и непокварен инстинкт, инстинкт, који је увек кадар одабрати лепо од ружнога.

И још нешто господо.

Ви који се бројите у мисаоне људе, у људе богато развијених живаца и осећаја, који пратите развитак светске литературе и уметности, могли сте опазити, да готово уметници свију образованих народа, како песници, тако и сликари, узимају мотиве за своја уметничка дела једино из свога народа, и да сви ти уметници топло, дубоко и искрено љубе онај народ, из кога су поникли, и ону земљу, где су први пут сунце угледали, стога држим, да не ћете ни мени замерити ако и ја више симпатишем са оним српским песницима и приповедачима, који интензивно и снажно љубе свој народ, који свој живот посветише служби српскога народа, као што су Змај, Јакшић, Кочић, Невесињски и Милорад Петровић, а јако осуђујем Вашег песника Стефановића, који се није стидио да пева као песник неослобођеног и неуједињеног српског народа:

Ал твоја чиста и слатка пут,
Чедна, невина,
Од свег ми је на свету, знај
Већа светиња.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Boli trpi ih Franjo Jarmek. Ciena 50 fil. Zagreb. Tisak S. Marjanovića. 1907. Пред собом имамо првенчад једног сентименталног младог човека, а да је сентименталан и болеливе душе, то нас уверава већ и сам наслов ове збирнице песмица. У тој болеливој сентименталности тражи он одушке својим осећајима у врло неуспелим песмицама, које одају и сувише слаб дар песнички као и слабу душевну и интелектуалну спрему за узвишен позив песника. Песнику је још мутно у души, осећаји се нису пречистили и из мутна извора извиру мутне, неразговетне, махом силом експлицитне и неразумљиве песме, врло рогобатне по стиху, а изражене врло неправилним језиком. Ја бар нисам кадар да их већину разумем као на пр. оно у песми »Čudorednost«:

Sprječena je čežnje moje pruga (!)
Pa mi je i tamna smrta slagja
Neg svjet, komu vidiš polukruga.
(стр. 19.)

или на пр.:

Studen led i vruća vatra
To su dvije protustruje,
Ali ipak jedna drugoj
Oštri zakon lako kuje.

Или у »Pabircima«:

Pravo je tobože ispit svega prava
Pametnije, da se uči svoja prava.

Ко може нек ово протумачи! Као и ово Домовини:

Kleti dušman iz tvog stana
Nesmiljeno тебе tjera
Pepel krije oštra žara
Zločin vatre voda hara
Svjesnom pravu steg je mjera.

Hrvat ljubi zemlju svoju
Domovinu uzor boju
Sama pesma to će reti

Ипак сам једну врло добро разумео, те ћу и да јој завршетак цитирам ради илустрације песникове једне потпуно јасне чежње, али без свог коментара. Наслов јој је »San«:

Pred me dozje P r e r a d slavni
Rukom drži vjenca sjaj
Za njim stoji Marul davni.
Kazuć meni lovor taj

Lišće metnu mi na glavu
Nešto reknu obadva:
»Jarmek mora imat slavu
Ta to svaki smrtnik zna!«

У колико ће се песнику сан испунити нисам кадар просудити и пророковати, толико само сам уверен, да га овај пут, који је изабрао, за цело не води слава. **М. Нед.**

Чудијанке, песме Ристе Тасића. Издање књижаре Браће Д. Селића, Пожаревац.

Какве ли се још бесмислице неће назвати »песме«? — Не само песама, него ни стихова добрих нема овде. Бесмислице и празно, најобичније и најбљутавије причање о свем и свачем — то је садржина ових »песама«, које овај назив носе једино по једнаком броју слогова у редовима и сликовима на крају. Од натписа »Чудијанке«, па до последњег стиха

»Мом белају нема лека« има 123 стране, које су више или мање притиснуте бесмислицама, те човек мора искрено да закали Ристу Тасића. Са много мање времена и трошка и муке могао је он нама показати своју вредност. Него, интересантне су донекле овакве појаве, те нека ми је допуштено да кажем реч-две о њима.

Писца ових »Чудијанка« срео сам једном на прашињавом државном путу, у рано јутро, где иде и бележи нешто на хартији. Кад сам доцније видео у књижари ову књижицу, заинтересује ме, купим је од самога издавача за грош (цена јој је на корицама 1 динар) и пошто сам прочитао неколико страна, видео сам да је та књига ипак скупа. Писац је учитељ и, на жалост, то није први учитељ који се овако, без икакве потребе, много срамоти пред најширом јавношћу. Шале ради да наведемо само нека места, која су узета од реда, не пратећи их нарочито:

»Нешто мислим и премишљам,
Свакојака чуда смишљам,
Али опет једно волим,
Тебе, Миљо, да умолим:
Немој нешто да се лудаци,
Па за другог да се удаш!« (Стр. 5.)

Ево како, на пример, удавача опсеује момка, за кога неће да пође:

Гле! како му тај нос стоји,
Као да се неког боји,
Сав се ено успршио —
Мора да се уплашио!« (Стр. 11.)

За бољу карактеристику и садржине и облика нека послуже још и ови »стихови«:

»Сад имамо председника,
Тамо хитај, овог стика
Он, председник, газда-Миле,
Порадиће из све силе,
Да лупежа, ове крађе,
Брже хвата и пронађе!« (Стр. 51.)

Такве су све 123 стране. И ја не бих ни реч проговорио о овој књизи, да она није за ово кратко време трећа збирка потпуно сличних песама учитељских. У Вили је већ било говора о збирци Сретена Динића »Јеси и Одјеси«, коју као да је писао Риста Тасић (или као да је Ристину збирку писао Сретен Динић). Надмашно их је само Михаило Р. Јагодинац, кога би у интересу учитељскога угледа требало уклонити из учитељства, јер је својим песама доказао огромно незнање у српском језику и тоталну непременост.

Посматрајући ове појаве међу учитељима (сва су тројица људи у годинама), мора човек једино оправдано објашњење за њих да тражи у — закону о народним школама. У једној његовој одредби захтева се, као погодба за добијање бољих места, и рад на књижевности. Па да није то разлог овом појетичном расположењу Мих. Р. Јагодинаца и другова му?

Један искрен савет да дамо и Ристи Тасићу. Кад си већ толико времена утрошио само на то да се на овај начин осрамотиш, чувај се да бар доцније не паднеш у исто искушење. Ова ће књижица проћи неопажена и, ако више ниједну »песму« не напишеш, можеш се надати да бар онда неће бити истинит последњи ред у твојој књизи:

»Мом белају нема лека«.

Петровац.

В. Р. М.

Књижевне и културне биљешке.

Споменик новинарима. У енглеско-бурском рату погинуло је тринаест новинара. Њихови другови у Лондону скупили су прилоге и подигли им споменик у цркви св. Павла у Лондону. Споменик је парадно умјетник В. Г. Дану.

Скромна прослава. Наш сарадник и главни експедитор у министарству спољашњих послова, у Београду, г. Иван Вујић Световарев прославио је тихо и скромно, почетком јануара, двадесетпетогодишњицу своје службе у томе министарству. Честитамо!

Помоћ књижевницима. Српска Краљевска Академија Наука у Београду досудила је за ову годину помоћ српским књижевницима и то Петру Кочићу 380 динара у алату и Лаву Комарчићу 500 динара.

Сликарска изложба. У величанственој згради основне школе код саборне цркве у Београду приређена је изложба слика вриједног српског сликара Паскоја Вучетића. Изложено је 90 слика. Београдски листови говоре врло похвално о тој изложби.

Добротвор „Просвјете“. У Трсту је умро други дан Божића богати Србин Тодор Анчић, родом из Мостара. Покојник је, поред осталих завјештања, оставио нашој „Просвјети“ 20.000 круна и тиме постао добротвор тога жорсног друштва. Слава му и вјечна успомена у народу српском!

Српско Новинарско Удружење. Почетком јануара одржана је у Београду главна скупштина „Српског Новинарског Удружења“, на којој су савршени многи послови. Извјештај одборски саслушан је пажљиво и примљен једногласно. Друштвена имовина износи већ скоро 9.000 динара. Том приликом изабрана је нова управа. Тако је изабран за пресједника Бранислав Нушић; за подпресједника др. Војислав Маринковић и Милан Мићић; за благишника Љуба Бојовић; за секретара Наум Дмитријевић; за књижничара Јован Мандић. За чланове одбора Јова Адамовић, Мика Тошић, Милан Борђевић, Ст. Милићевић, Душан Шијачки и Пера Борђевић. У изборни одбор: пресједник Влад. Рибикић; чланови Милоје Ж. Јовановић, Брана Цветковић, Павле Карарадоваковић и Мика Сретеновић.

Устанак у Везишпољу и Вос. Крајини. Под тим натписом од дуже времена налази у загребачком „Српском Гласнику“ врло интересантан подлистак. Пише га некакав из Дубице М. М. Х. Ту се говори и о дичном босанском вођи Петру Мркоњићу и свим његовим људима у устанку. Вриједно би било да се оштампа тај подлистак.

Забавник Српске Књижевне Задруге. У овој 1908. години одлучила је Српска Књижевна Задруга у Београду поново издавати свој Забавник, у коме су били најпробранији и најбољи преводи на свјетске књижевности. Само Задруга неће сад купити годишњу претплату на Забавник, него од свеске до свеске, а свака свеска неће више стајати него 1—1⁵ динар. Препоручујемо ове лијепе књиге свима читаоцима.

Педесетогодишњица. Чувени и прослављени руски пјевач и вођа пјевачке друштине Димитрије Славјански слави ове године педесетогодишњицу свога рада на ширењу руске пјесме по свему свијету. Сад путује по Аустро-Угарској и Балкану.

Нове књиге и листови.

Уставно питање и закони Карађорђева времена. Студија о постању и развићу врховне и средњашње власти у Србији 1805.—1811. Написао Стојан Новаковић. Београд, нова штампарија „Давидовић“ 1907. Издање вједужбине Илије М. Коларца 124. Цијена 2 дин. или круне.

САДРЖАЈ: Некролог Мил. Ђ. Глишића. — Пјесме: Рале, од Лав. Јов. Борђевића. — * * *, од Ђермонтова превео Мил. А. Антоновић. — Приговоријетке. Писменици, од Симе Ераковића. — Очијетди настава у турској школи, од Ст. Сремца. — Један спомен, од Боже К. Маршићанина. — Ко да буде муж? од Адама Мицијевића, с пољског превели Јонкијевићева. — Племенини муж. Корејска прича од Н. Гарина, с руског Чедовића. — Поука: Српски народ, од др. Симе Тројановића. — Демократизација науке и филозофије, од Д. Митровића. — Српске народне умоворине: Смрти Нукиковића Бука, забл. Стеван Ј. Крављача. Српски народне приче из Горње Крајине на абјерке М. Кордунаша.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20 и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Бази. учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а селаци за 4 кр.

Власник и уредник Никола Т. Башкировић. Покљивануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска двојничка штампарија, Сарајево.

Иза Шеное четврт вјјека хрватске књижевности. Написао Милан Марјановић. Задар, 8^о, стр. 198.

Smrt Majke Jugovića, од Дра Александра Митровића друго издање. У Splitu Brzot. »Narodne Tiskare« 1907. цијена?

Још о женидби и удадби у сјеверној Далмацији. Прештампано из Архива, за правне и друштвене науке. Београд, издавач: књижара Геце Копа, Кн. Мих. ул. 34, 1907. Штампарија »Доситије Обрадовић.« Цијена?

Антропофитеја од Дра Ал. Митровића, прештампано из »Дела«. Београд, »Доситије Обрадовић«. Штампана Аце М. Станојевића, Чика Љубина ул. бр. 8, 1907. Цијена?

Адвокати у Аустрији, од Дра Ал. Митровића. Прештампано из »Бранича«. Београд, »Доситије Обрадовић«. Штампана Аце М. Станојевића, Чика Љубина улица број 8, 1907. Цијена?

Смрт мајке Југовића, од др. Ал. Митровића прештампано из »Дела«. Београд, »Д. Обрадовић«. Штампана Аце М. Станојевића Чика Љубина ул. бр. 8, 1907. Цијена?

Опшјело, по српско-православном напјеву, за мјешовити хор сложио Владимир Боверић. ор. 1. Доња Тузла 1907. Својина писца. Умножавање преписивањем је забрањено. Jos, Ebeck & Co. Budapest. Цијена 3 круне.

Јелена Јов. Дмитријевића: Фати Султан, Сафи-ханум и Мејрем-ханум. Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић.“ 1907. Цијена 1⁵ дин.

Добра Јованка, приповетка за младеж, са сликама. Превела с француског Ј. С. Марковића. Издање дворске књижарнице Мите Стајића у Београду. Српска манастирска штампарија у Срем. Карловцима 1907. Ово је дјело наградила француска академија наука, те се може најтоплије препоручити. Цијене не знамо.

Пољопривредни Календар за преступну 1908. годину. Издање „Српског Пољопривредног Друштва“. Уредио Велимир Н. Стојковић (са сликама). Година XXVI. Београд, штампарија Доситије Обрадовић 1907.

Вјечни напредак, дјечије новине са сликама. Излази у Љесковцу, у Србији двапут мјесечно. Власник Љесковачки учитељски колеџијум, а уредник Милан В. Поповић, учитељ. Овај дјечији лист одлично се уређује и има ваља одабрану и једру садржину, прикладну за дјецу, те се може најтоплије препоручити свакоме, а нарочито Српцима у Босни и Херцеговини. Годишња цијена за Србију 2 динари, а за друге српске земље 2⁵ Кр. Сви бројеви од септембра (његове нове године) могу се добити.

Зета, ципни календар за преступну годину 1908. Издање Гл. Н. Пејановића у Подгорици. Дубровник, српска дубровачка штампарија дра М. Грацића 1907.

Балкан, српски политички лист. Излази у Чикагу у Америци. Уредник Петар Стијачић, а власник прва српска електрична штампарија Д. Поповића. Балкан излази двапут мјесечно и држи се девине Балкан балканским народима. Адреса му је 859. Clubourg Ave Chicago Ill. Годишња цијена за Америку 1 долар, а за друге земље 1⁵ д. или 7⁵ К.

Школски Гласник, лист за школу и учитеље. Излази од нове године у Новом Саду двапут мјесечно, оспм јула и августа. Издаје Ђока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник Гавра Поповић, умјерљени учитељ. Годишња претплата 8 круна. За Србију 10 динара.

Мала српска народна библиотека у Савезним Државама. Свеска II. Идеалиста, слика на живота, написао Слободановић. Цијена 10 центи или 50 потура. Чист приход намијењен је у корист Српског народног фонда у Савезним Државама. Издање „Српске Независности“ Окланд Кал. 1907.

Број 3.

САРАЈЕВО, 30. јануара 1908.

Год. XXIII.

Симо Ераковић, Д. Тузла.

Испосници. =

(Свршетак.)

какија опет сузама покваси образе, али их не посуши, већ кроз сузе даље настави:

— За нас је млађе лако, али ми је збиља жао наших добрих и мудрих стараца да им што буде. Ето, и сами отац Мина за ово неколико дана чисто ископнио! Зар је то онај румени и кабасти Мина као јошиков бадањ, не буди примијењено? Аја богме. Зар он, ако овако и даље пође, да по времену прими древно жезло славнога Тврдоша? Мучно, браћо, сви добро видимо.... Како бисмо дакле одољели овоме строгом посту, како би сачували, да се не обезглави ова наша света обитељ, да нам Тврдош тврди не опустити, моје, браћо, није овдје да говорим, ето вас, ви сте старији, у вас је памет.

Збунеше се испосници, а највише отац Мина. Он несвјесно опипа бубрави трбух и образе, па се осуди и подними као убого спроче. Све му наде изненада пронадоше. Само да је сјео на игумански престо, да је као старјешина прихватио игумански штап и њиме један пут благословио тврдошко бра-

ство, данас би лакше све поднио, па и саму смрт.

Једини се не препаде отац Макарија. Он се чудно преобрази, чим заврши ђакон Акакија. Освоји га силна нада да би и он могао прије него је нико и помислио, вољом божијом назвати се старјешина древнога Тврдоша. Неизмјерна радост букну у њему, али он је вјешто забашури сузама и узбуђено зајеца:

— Ја... што виђо... виђо. Осипљемо се један .. по један у крило Авра...мово. Наше би, па... прође. Нема од нас... ништа више... Посве нам опустити јадни... наш Тврдоше! и сакри јецајући горко уплакано лице у широке рукаве од мантије.

За њим редом сви испосници почеше сузе ронити. Наста опште риданье и плач.

Кад је изгледало да је свака нада изгубљена, подиже се ђакон Акакија и претрже несносно риданье неким забринутим, пророчким гласом:

— Зар могу, оче игумане, зар смијем, оци моји духовни, муком мучати и мирно наше јаде гледати у овом горком и чемерном часу?... Сви добро знате да сам се потуцао по многим нашим светим задужбинама и с ову и с ону страну Дрине и Саве, да знам како који испосници посте свете посте. Ја

ћу вам све казати као на светој исповиједи, па гледајте како ћете. Немојте, браћо моја, немојте да ми глас остане као глас вопијушчаго у пустињи, јер се наш Тврдош из те меља љуља!

— Чујмо, оче игумане! трже се Мина као из сна.

— Не велим, браћо, да пита радимо по ћелијама крадом, као света обитељ чувене Папраће или као испосници царске Гомјенице на Крајини љутој, јер што сакријемо од људи, не можемо од Бога.

— И не можемо, сви у глас викнуше тврдошки духовници.

— Не би волио да као Латини постимо постове, или као испосници свете Фрушке Горе, што говоре: „Сложна браћа и на Бадњи дан меса једу, а несложна не ће ни на Божић.“

— Сачувај нас, Царице Небесна, прекрстнице се строги испосници и са страхом погледаше на богородичину велику икону.

— Најбоље је да радимо као монаси бијеле Ловнице: Ваљало би уловити једно добро прасе, похватати ће гођ има живо пиле, те о покладама није погинуло, ваљало би са полага све и једно јаје покупити. Масла, сира и кајмака изобиља има. Ако уз то наточимо по буренце вина и ракије, онда истом накупимо жаловито прошеније. Сви потпсе на њег ударимо, поврх свега манастирски древни печат светог Тројства. То све у двор у Сарајво опремите, па благослов и проштење од владике причекајте.

— Без његова благослова ни на сами Божић наша уста не ће окусити мрса, истаче се као најстрожији испосник отац Макарија.

— Прошеније! Опроштење и благослов! заграјаше калуђери. Оче игумане, све је друго лако, само реци нек нам ђакон Акакија прошеније срочи.

— Срочићу га лако и поткријепит' светим писмом. Знате оно мјесто ће'но вели: „нека нико тијело своје не презире, већ нека га пита и његује као и Господ цркву своју?“

— Тако је ђаконе! Живно Акакија! И ко се не влада по светом писму, тај не живи к'о што Бог и свеци желе.

— Спико Акакија, јави се отац Мина, завршићеш прошеније ријечима нашег Псалмопијевца. Можеш 'вако рећи: Свети владико, призири на испоснике и љуте мученике, смиљуј се и пошљи спасоносни благослов, јер кољена наша изнемогоста од поста и плот наша измијенисја јелеја ради. Је л' овако, оче игумане?

Игуман слеже раменима па одмахну рукама, и пристаде да се све изврши.

Надајући се узалудно благослову, болешљиви ђакон Акакија паде у постељу. Остали испосници, лако су постили, залијевајући посне залогаје и брзо бројали посту дане, док дан по дан, у тој празној нади и Бадњи дан свану. Весели, што сви чисто посте испостише, пред ћелијом дочекаше сиједог игумана и сви редом, осим Акакије, Бадњи дан му честиташе.

— Данас сухојаденије загрми игуман, као муња општар, и мргодан као облак. Капи шљиве у подруму нема, а јуче нам пресанула претпошљедња бачва вина. С тога вам је сухојаденије! Прије сјутра нико капи вина не ће окусити. Ја ћу га се уздржати лако, само ако нико, ни за живу главу, ријеч вино не спомене.

Цијелог дана нико вино не спомену.

Послије дневних и вечерњих молитава испосници, гладни као мрси вуци, шутке приставише дебеле бадњаке и за готову софру засједоше. Игуман се први врча маши да жеђ гаси. Узруја се када мјесто вина воде еркну, али је не прогута, само уста мућну, па отпљуцну. Свако шути, жваће, пљуцка, немирно се на свом мјесту врти. Нико не смије вино споменути.

— Браћо мила, ала би се пило! — изнепада као сужањ уздахну проигуман Мина.

Испосници очима немирно зацаклише, свакоме се учини, неко се превари и забрањену ријеч рече:

— Би се пило, када би га било! — као нехотице отеже отац Макарија гласом неизмјерне жудње.

Отац Мина и Герасим игумана погледаше дјечијим погледима, пуним скромне молбе.

— А ти скочи, па наточи! викну брзо игуман Данило, хитро бацајући тешке кључе од магаче и крупно одахну.

Ожвнине испосници. С „Глас Господен“ бурно поздравивше отварање задње бачве, раздрагани што се нико не огријешо о ријеч вино и радосни што без ичијег благослова сретно завршише „теченије“ мучног поста.

Испод ћелије заборављеног Акакије дуго се орила, до пред саму зору громка пјесма строгих испосника, величанствено одјекујући кроз тиху, ледену, божићну ноћ: „...нас бо ради родисја Отроча младо...“ А у зору звона манастирска сложено забрујаше преко сњезних поља и долина, разносећи тужне гласе кроз сва села и сеоца околото Тврдоша: преминуо ђакон Акакија!

Јован Д. Пешиќа, Београд.

„Спавај!..“

Зар вечерас нема њене мајчице да је уљушка омиљеном пјесмицом: „Спавај, моја мачице...“ Зашто то!... А она не може заспати, док не завуче своје ручице у топла њедра мајчина, па се приљуби уз њу и прати је својим танким гласићем, који постаје све тиши и тиши, док се најзад са свим не слије у безбрижно, дубоко дисање... А гле, вечерас!... Зар да је мајчица заборави... остави саму... овако затворену као у кавезу!... То не може бити... Никако!... Она је ту... мора ту бити, у другој соби... Наћи ће је... тражиће је... своју слатку мајчицу, што јој тако лијепо умјце пјевати... Одмах, одмах!...

Али не, не. Треба само да зажмири, па ће одмах осјетити мајчицу поред себе. Она ће доћи, да је изненади, да је обрадује... Јест, тако је увијек до сад било... Па се последије радовала... О, како се тада топнула од милине, тресла у слатком смјеху срећна дјетета...

И она сад зажмири, заћута... Очекује мало. Заман све то. Узалуд својим голим пуначким ручицама нипа по узглављу не би ли осјетила топле мајчине груди... Узалуд се преврће по свом меком кревету... Узалуд звјера по соби издижући се на кољена и љутићито дрмајући мрежу око кревета... Ништа!...

У соби је готово мрак. Кандице пред ликом св. Ђорђа једна својом змиркавом свјетлошћу обасјава аждају под коњским копитама и измахнутим копљем...

Дијете се и нехотице загледа у ту страшну слику, која у полу-мраку и при несталној свјетлости изгледаше као да чини покрете огорчене борбе... Престрављено, бојажљиво, оно загнури главицу у јастуке и чуше се тада кроз угушено јецање жудни, нестрпљиви и бојажљиви узвици: „Ма... ма... ма...“

Из удаљене собе кроз дугачак ходник допире јача, жућкаста, маглопита свјетлост... Али свуд је нека необична тишина, оловна и хладна, са студеним задахом ноћне осаме. Ни сага да куца и избија!...

Поноћи је давно прошло. Мека топлина љетне зоре на помолу купаше велики врт миришљавим дахом још неразбуђена цвијећа.

У пространој соби, освијетљеној воштаницом код главе мртваца, свега су њих двоје... ниједи. погружени: нека глува и кратковидна старица сусјетка, у једном крају, и, он несрећни муж, на столици, код главе мртваца, згурен, подмиљен, замисљен...

Ко је господина Славка јуче видио, вечерас га не би могао познати. Несрећа има страшну разорљиву моћ. Оштри ударци бола оставили су на његовом лицу кржаве засјеке судбинске бездушности. Изнурен, намучен, он је гледао замагљеним очима пред собом, као хипнотисан... Час би опет падао у онај грознични дријемеж од малаксалости... па би се онда трзао силно, напрасно, као да га ко маљем удара по срцу. Сјочно би са столице с гњевом разјарена тигра, па би онда дуго несвјесно звјерао по нијемој полу-мрачној соби... и дошав себи, стегао би чврсто слијепе очи, клонуо као прободен на столицу, чија би шкрипа тупо одјекнула; зарео би очајно главу у руке, и опет утонуо у оно стање када се мисли укрштају, сусрећу и крхају једна о другу, као разлупане барчице на побјешњелом мору...

— Иди, дијете, одмори се, — прошаптала би кад и кад старица из свога ћошка са свим механички, кад би јој глава ударила о зид, или о палце састављених руку на грудима, или би јој се учинило да код мртваца назире неку прилику, а можда и да би показала како не дријема. У осталом баба-Фемка њина прва сусјетка, била је добра жена, коју је покојница особито поштовала.

Али он то није ни чуо. У његовој је глави страшна збрка мисли. Све му се још чини да је немогућно... Зар она мртва!... његова Мила!... А шта ће бити с њиховим јединчетом? Ко ће њему замијенити матер... ту добру матер, која је била тако њежна, тако одана... сва мајка!...

Диже се и клецајући, готово несвјесно изиђе у врт, да освјежи главу, која је прштала под притиском мисли... Ту се спусти на клупу, на ону исту клупу, гдје је колико јуче, размишљао о својој бескрајној срећи.

Како је све пролазно, ништавнио!... Какви су га сад осјећаји обузимали! Та клупа од просте, неуглачане даске и сувише га је потсећала на дојучерашњу срећу, која га је сад ужасно жегла. Он побјеже с ње. Оде у други крај врта и сједе на росну траву. Али га мисли ни ту не оставише на миру. Слика за навјек срушене среће промицала је испред његових очију у свом сјају величанства, које носе с поштом да закопају у земљу, као и све што је од земље постало... Па онда се тискаху мрачне слике, све горе и страшније... И ништа да га истргне из канџи очајања. А тамо, у том ускомешаном мраку и вреви паклених утвара, гле, као да се помаља нека блага, прозрачна, сјајна прилика, која му се примиче с осмјехом... полако, стално, као резигнација... Из себе чу се као да нешто лупи... неки бат слабих, брзих корака, који се у овој ноћној тишини једино и могао чути...

Господин Славко удахну дубоко, пређе руком прско чела, које бијаше врело. Колико је ту провео, не би ни сам умно рећи. Али мора да је подуже трајало. Мора да је и заспао. Он погледа око себе као да је тражио одговора... Звјезде још трепте као да хоће сад пред крај своје власти да распу сву своју сувјшну свјетлост. Благ и вјетрић једва њиха сјајно лишће на бокорима расцвјетаних ружа...

Диже се и пође опет у собу, погнуте главе, очајан, храбрећи сам себе и тјешећи се дужношћу, коју је имао као отац.

Један тренутак застаде на прагу.

Воштаница је бацала заморну, слабу, жућкасту свјетлост по нијемој соби. У ћошку баба-Фемка, с наслоњеном брадом на укрштене палце, ркаше као покварено мотовило.

Са свим несвјесно први његов поглед паде на мртваца.

Чудновато! Морао се придржати да не падне... Је ли одиета већ полудио од толике несреће? Или је постао плашљивац? Та ко би се од њега више зарадовао? Да није обневидио?...

Он трља очи, прилази ближе, гледа као суманут. Невјероватно! Па ипак!... Шта је то! Мртвац се одиета покреће, мешкољи... једва примјетно... као да га ко љуља!...

И у том тренутку своје скамењности, чу сањиви, слабачки гласић, који долажаше испод покроба, јасно разговјетно: „Павај... ма — мо... ма — ци... це...“

Бијаше то тренутак страхан у својој величанствености... величанствен у свом ужасу... нешто језовито, божанско, непојмљиво...

Несрећни отац брзо дође себи. Он полеће столу, диже покров, суревњиво зграби дијете, које га зачуђено гледаше, извлачећи безвољно своје ручице из мајчиних њедара; отрже га грубо из њеног леденог загрљаја, па стиснувши га страсно у своје наручје, однесе га у креветац. Али се дијете расплака што га је отргао од своје мајчице, коју је једва

нашло. И док се јадни родитељ враћаше мртвацу, с резигнацијом, као охрабрен, препорођен у огромној несрећи, која га је задесила, из удаљене собе кроз неутјесно јецање допираху одломци успаванке, као хор завидљивих серафима, који лебде ту у ваздуху:

„Павај... ма... мо... ма... ци... це...“

Алекса Шантић :

Музи. —

Горе нам плачу, јауци су чести...
Устај и црну одежду обуци;
Свијетли путир понеси у руци
И вјером Христа мој народ причести!

Молитвом кротком гњев Бога укроти
И тражи милост напаћеној груди;
С мученим робљем мученица буди
И с њиме пођи крсту и Голготи.

У поља наша Искарријот уђе,
И њиве наше постадохме туђе,
И на нас паде губа и ругоба...

Устај и пођи! Јауци су чести...
Пред крстом Брата мој народ причести,
Крвав ко сунце нек спие из гроба...

Драгослав Илић, Београд.

* * * — — — — —

За ме су страни ти људи, жене,
Што бледа лика за животом јуре.
С похотним смехом мрачном гробу журе.
И чији живот к'о цвет воден вене,

Док море страсти говори кроз мене,
И вали мрве сред вртлога, буре,
Титанске хриде и литице суре,
И при том' реже, проклињу и пене...

Ја више живим нег' та маса цела.
Вечност је једна ту у грудма свела...
Умрла давно... И ја о њој снивам...

И вучем живот, проклињем га, хулим,
И слабом ногом мучним путем хрлим —
Уздах и сузу горку у тешку клетву сливам.

Мирослав, Биоград.

Немир. ==

Посећи спокојство, благо, поноћ је слазила ти'о,
И руком божанском својом бацаше сан на свет;
А хука и немир светски, који је дању био
У поноћ утону нему и свој утиша лет.

Све ћути и мирно сања; свуда пријатност влада,
И земљу, к'о цвет усамљен, скриво је густи мрак —
Тек само жубори поток, који е висине пада,
И вечна кандила ноћна просишљу бледи зрак....

Ал' опет ужасан немир бурна ми душа крије,
И прси, младости пуне, потмули дави јад;
А срце некако чудно у часу овоме бије,
И страх тајанствен.... мрачан.... тело ми скрива сад.

Ах узрок погађам страха — можда у ово доба
За правду и слободу пао је неки већ,
Његово трошно тело скрила је слика гроба —
Што против тираније светског грму његова реч.

В. Петров. — Д. Тузла.

Зима. ==

Кроз чисто стакло дјевојчица млада
Из вруће собе у природу гледа:
— Доље у парку мир дубоки влада;
Повите гране од сн'јега и леда.

У сивој магли виде се контуре
Далеких брда, као мрачни џипи;
Кроз етар снџежне пахуљице журе...
— Видокруг тоне у мирној тишини.

И усну срећна дјевојчица млада
Клизање њ лед и брзе саоне,
Алеје мртве, тамо изван града,
Гдје драгог р'јечи у мрак мило звоне...

И весела је... А доље сокаком
Згурен се сељак под дрвима чује,
И го и гладан, помажућ' се штаком,
Иде и клету зиму грди, пеује...

* * *
* * *
Бирил Христов.

О, грабите ко шта где дохвати,
Далеко је Народни Суд, знајте!
Јадни народ не ће скоро знати
Да узвикне: рачуна ми дајте!

Ви видите: многотрпељиви,
Прости народ сазнање не греје! —

Ви видите: каквом патњом живи,
А у боље вероват' не смеје.

Крадите га, пљачкајте без срама,
Док се штапа просјачког не лати;
Жудње ваше нека страх не слама:
Да вам за то својим гњевом плати.

Но, последњи залогат му када
Изтрнете из крвавих зуба —
Чувајте се! У народу тада
Загрмче але освете труба.

Пирот, 1907.

С бугарског: Вучитрица.

Д. Н. Ватаљевић, Јагодина.

Просјак. ==

E. de Amicis.

„Од јутрос гладујем, немам што ми треба,“
Тако тужан збори, „падам од немоћи,
„Добри господине, пруж'те ми помоћи,
„Дарујте ми новчић, те да купим хлеба.

„Старац сам и самац, ко пас се злопатим;
„Ужасам је ђумез где ми тело леже,
„Јединац ми умро, бол ми срце стеже,
„Ја све, све невоље човечанске патим.

„Смилујте се на ме, ох, тако вам Бога!
„Новчић, полу-мртав већ сам, господине,
„Новчић, кору хлеба да купим тврдога,

„Новчић старцу коме смрт већ ропац шаље!“
А ти, у шаљиве удубљен новине,
Пролазиш и идеш кукавички даље.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

Плакаше Ајвинд, када на свијет дође. Када је
први пут могао усправно сједити на мате-
рину крилу, смијаше се, а када у вече за-
палише лампу, смијао се тако, да сва соба
јечаше — а плакаше, када што није смио
дирати.

„Од овог дјечака биће нешто“, говораше мати;
па тако је и било, управо — весео момак.

Ту гдје је био рођен, уздизаше се голо стијње,
али не тако високо; борови и јеле гледаху озго, и
сипаху цвијеће на кров од куће. А уз саму пак сти-
јену на крову пасаше мали јарац, који бијаше Ајвинд
дов; он је морао на њега пазити, да се не украде,
стога му је носио горе лишће и траву. Једног лијепог
дана скакуташе јарац по простору између крова и

оближње стијене и изгуби се у планини, гдје трчаше свуда гдје није био. Ајвинд не видје јарца кад је послје ужине дошао и помисли одмах на лисицу. Било му је тако хладно око срца, јурила му је крв по цијелом тијелу, он викаше, обзираше се и ослупкиваше: „Гдје си, гдје си, јарче!“

„Бе-е-е-е!“ бекаше јарац на стијени, окрену главу у страну и гледаше доље. Али гле, покрај јарца лежаше једна дјевојчица.

„Је ли твој јарац?“ упита она.

Ајвинд стајаше отворених уста и разрогачених очију, затим тури полако обје руке у џепове од панталона:

„Ко си ти?“ упита је он.

„Ја — ја сам Мерита, материно дијете, Фелен ми је отац, ујна ми је Ола Нурдистуенсова на пустари, биће ми четири године на јесен, два дана послје поклада, да — да!“

„Тако, то си ти!“ рече он и дубоко уздахну, пошто није дисао, догод је она говорила.

„Је ли то, дакле, твој јарац?“ упита дјевојчица опет.

„Да — да, јесте“, рече он гледајући горе.

„Ја бих вољела имати јарца, — хоћеш ли ми га дати, шта?“

„Не, махнимо се тога!“

Она лежаше још мало, а затим климајући отпусти ноге нива стијену и рече:

„Ако добијеш за јарца перцу с маслом, даћеш ми га насигурно?“

Ајвинд бијаше дијете сиромашних родитеља; само је једном у своме животу јео земичку с маслом, то је било, кад их је деда посетио, „тако што лијепо“ није јео ни прије ни послје.

„Прво ми покажи перцу“, рече он. — Она пак не допусти да јој се двапут каже; јер већ држаше велику перцу, високо изнад себе. „Ево је“, викну и баца му је.

„Ах, изломила се у комаде“, уздисаше Ајвинд и купљаше сваку мрвицу са највећом брижљивошћу; најситније трпаше одмах у уста — само да проба; ах, како прија! још једно парче стрпа у уста, и сам не знавши како, бијаше појео цијелу перцу.

„Али сада је јарац мој!“ рече мала овго. Ајвинд извади опет пошљедњи залогој из уста; дјевојчица још лежаше и смјешкаше се, јарац поред ње, с бијелим грудима, иначе загасито-црн, гледаше наереном главом доље.

„Зар не можеш мало причекати“, мољаше мали, и срце му јаче закуца.

Тада се још већма засмија дјевојчица, подиже се на кољена и рече:

„Не, драги, сада је јарац мој!“ Затим га обгрли, уве једну од својих подвезица и веза му око врата. Ајвинд стајаше и посматраше. Она се сасвим диже,

поче јарца вући за собом; али он не хтједо ни, већ окрену главу, доље, Ајвинду.

„Бе-е-е-е!“ бекаше он. Али она, узевши га за гриву, вукла га је за подвезницу, и рече добродушно: „Хајде ти само, јарче, ти ћеш становати код мене у соби, јешћеш из моје кецеље и здјеле моје мајке“, и запјева.

Дјечко још стајаше.

Са јарцем се играо и ваљао цијеле прошле зиме, од како је рођен, и никада није ни помишљао, да га може изгубити; сада тек од једном, десило се то за кратко вријеме, и он га не ће више никад видјети.

Мати дође из дворишта, пјевушећ, са посуђем од млијека, које је прала; видје дјечка гдје сједи и плаче, приђе му и рече:

„Зашто плачеш?“

„Ах, јарац, јарац!“

„Јарац! Шта је, гдје је? упита мати и погледа на кров.

„Ах никад се више неће вратити“, узвикну Ајвинд и поче јаукати.

„Слатко дијете, али шта је то било?“

Он не хтједо одмах казати.

„Је ли га однијела лисица?“

Ах, камо среће, да га је појела.

„Утјеш се“, рече мати, „шта је било с јарцем?“

„Ах, ах, ја сам штетовао — продао сам га за перцу.“

Када је то изрекао, потпуно је појмио, шта то значи, продати јарца за перцу; раније о томе није ни мислио.

Мати бијаше озбиљна, те он помисли, сад ће бити... али она рече нагло: „Шта мислиш сада, како ће те сматрати јарац, што си га продао за перцу.“

И дјечко је већ и сам на то помишљао и разумио, зато уздахну, „ах, нећу више бити срећан на овоме свијету“; „да, — а ни горе, код Бога, јер тамо ћу сигурно добијати батина.“

Мати га остави; дјечко се опет баца у траву и, мољаше се тихо Богу: „Мили, мили Богу, који си на небу; немој се љутити на мене, што сам продао јарца за перцу, — и ти, драги јарче, и ти немој да се љутиш, јер нијесам ништа размисљао!“ У души осјети велики немир, па се зарече, да неће учинити никад више ништа рђаво — да неће пресећи ни конач на коловрату, да неће пустити ни јагањце из тора, нити ће силавити сам на море.

Затим заспа, молећи се и мислећи добро, сањаше о јарцу, како је на небу; Бог има дугачку браду, јарац једе лишће са једног красног дрвета; а сам он сједи на крову и не може га дохватити. Одједном га нешто дирну, као влажна коса, он скочи. „Бе-е-е-е“, одјекиваше и јарац бијаше опет крај њега.

„Ах, ти си опет ту!“ подскочи и ухвативши га за предње ноге, поче с њим да игра. Вукао га је за браду, хтједо га и матери одвести, али као да чу,

да иза њега неко плаче. Он се окрену, и видје дјевојчицу, која сјеђаше недалеко од њега на једном бусену. Схвативши сада све, пусти јарца и рече:

„Јеси ли га ти довела?“

Она плакаше тихо и ћуташе, али најзад ипак одговори:

„Нијесам га смјела задржати, мој ђед чека ме горе; али ја сам морада сићи доље и мо-о-лити . . .“

Она муцаше... јецаше, и погледавши горе, опази заиста ђеда гдје сједи на путу, помисли на оно што треба да учини, диже се, држећи обје руке на очима, приђе Ајвинду и рече:

„Молим те опрости ми!“ Тада обгрли јарца и плакаше тако, да Ајвинд још никад није видео таког плача.

„Ја мислим, да задржиш животињу“, рече он и окрену се.

„Жури се, жури“ викаше ђед озго. Тада скочи Мерита, јарац мекаше, а дјечко и дјевојчица плакају.

„Забравила си подвезицу!“ рече Ајвинд, кад она пође.

„Нека, задржи је“, одговори она.

„Хвала, хвала лијепо, Мерита“, пође за њом, стисну јој срдачно руку и врати се натраг.

Он сједе поново у траву, јарац приђе њему, али му се више не радоваше као прије.

(Наставиће се.)

Сава Д. Мијалковић, Биоград.

Концерат у Кременчугу.

(Превод).

Анри Вињавски одлични виртуоз на виолини доживио је овај случај, кад је једном концертирао по Русији са својим братом Лујем, виртуозом на гласовиру, у пратњи своје мајке.

На једном концерту у Петрограду упознали су се са племићким маршалом од Кременчуга, једне веће вароши у полтавској губернији, који их позва да концертирају у том мјесту. Прошло је прилично времена док оба брата, путујући кружно по Русији, не дођоше најзад у Кременчуг; и тада се Луј Вињавски, који је све тачно у књигу уводио, опомену онога позива. Они се кретоше племићу, који их најљубазније прими и одмах отпоче говор о пројектованом концерту. Браћа су хтјела прегледати и концертни локал, и племић се одмах крену с њима на пут; гацали су по лапавици, док не доспјеше до неке дашчаре, која је, свакако, некада служила за циркуске сврхе.

Уђоше унутра и, на своје изненађење, не нађоше ништа друго, осим голих зидова.

„Зар овдје да свирамо?“ упитаће обојица. „Овдје гдје нема ни клупа ни столица?“

„Ништа то не мари“, одговориће маршал умирујући их: „Код нас свако донесе столицу собом.“

„Лијепо, а шта је са освјетљењем? У сали је једна једина лампа.“

„Ништа и то не мари“, био је стереотипни одговор: „Код нас свако донесе фењер собом.“

Браћа су била нешто зачуђена овим особитим приликама, али још само запиташе, како ће се концерат објавити.

„О, то иде врло лако. Немамо, до душе, штампарије, али ће послужитељ овдје, на ова врата написати великим словима, и то се распростре по граду брзо као ватра.“

Те и тим су се браћа морала задовољити. Слуга се појави са комадом креде и отпоче писати. У овом тренутку дође неки официр и запита послужитеља, шта се даје.

„Концерат“, гласио је одговор.

„Тако. А ко ће то свирати?“

„Браћа Вињавски“.

„Колико их је?“

„Двоје“.

„Само двоје?“ запитаће Рус зачуђено. „Е, такву ми ракију пеци!“ рече, плуну притом презриво и оде поносним кораком својим путем.

Обадва Вињавска, због свега тога, не надаху се богзна чему, али их је тјешило племић.

„Збиља“, рећи ће Ханрију, „било би боље кад бисте свирали на виолинчелу, јер то овдје нијесу до сада никада чули“.

„Али“, рећи ће Анри, „то не иде; ја сам изучио виолину, а не чело.“

„Ама, прико“, одговори овај доброћудно, „вама је свеједно да ли ћете свирати овако или овако.“ Племић ту превуче руком у ваздуху прво горе, послије доље.

Али се ипак није могло, те су остали на виолинском концерту, који је заказан за сјутра. И допста кад дође вече концерта, видјели су се у Кременчугу цијели каравани становника са фењером у једној и столицом у другој руци, како врве циркусу, у којем је убрзо било заузето и пошљедње мјесто.

Концерат поче и наиђе на допадање; али тада, одједном, примијети мајка младих концертаната, која је сједила у публици, да на њезина сина Анрија, који је гудио, кроз пукотине на крову падају сњежне пахуљнице и кишне капљице.

„Ах, мој јадни син“, рећи ће, „како лако може назепети!“

„То је, дакле, Ваш син, мамце?“ запита неки доброћудни стари господин, који је сједио поред ње, подиже се одмах и довикну младом вјештаку, усред

свирања: „навуците бунду“! и окренув се публици додаде, извињујући се унеколико: „мајка му, што сједи поред мене, стрепи да не назабе.“

Сад се зачу много гласова: „навуците бунду“! Бунду навуците!“

Анри се захвали на допуштењу, али изјави да не може свирати у бунди.

„Ништа не мари“, узвикну тада сва публика. „Обуците бунду! Обуците бунду!“

И тако добром Анрију Вињавском не оста ништа друго, но да обуче бунду и да у бунди настави свирање.

Димитрије Митриновић, Загреб.

Демократизација

— Науке и филозофије.

(Саржетак).

А таквом стању ствари има више узрока. Једни су од њих природе политичке и економске, а други чисто социолошке и историјске. И према ономе што смо рекли у горњим рецима овога чланка, могло би се помислити, да је један од тих узрока и немисленост наше јавности. Изгубио се критериј вриједности и смисла живљења и дјеловања; не гледа се на неки задњи циљ коме се има тежити, нити има извјесног заједничког споразума, плана и задатка. Све што се ради, ради се некако привремено, споредно, од данас до сјутра; наше је мишљење несређено, узрујано и растројено. Међутим, то наше стање није проузроковано само нашом немисаоношћу, немањем начела, прегледа и разборитости, но је баш та наша немисаоност пошљедица самог нашег стања, које је један нуждан моменат, једна прелазна етапа у нашем цјелокупном народном развићу.

Али, с друге стране, није искључена могућност, да ми свјесним радом, поштењем, узајамношћу и сношљивошћу, разложитим и начелним увјерењима ускоримо долазак нове једне етапе, која води сређености, нормирању одношаја, пунијем и здравијем народном животу. Зато треба нарочиту пажњу обратити образовању ширих народних слојева, а не мању пажњу треба обратити и образовању уже читалачке публике. Да је интелектуализација ширих народних маса ствар врло тешка, у то се не може посумњати; али је могуће образовати народне масе до извјесног степена, изнад кога нема потребе ни смисла да се образују. Лакше је образовати средњу, вишу, читалачку публику, а у нас се, међутим, ни у томе правцу није радило ни приближно довољно. Јер ми Срби имамо толико много националних брига, толико смо притијешњени са неколико страна, толико заостали у култури, да морамо на свим пољима националног рада,

да радимо најинтензивније и најупорније, свестрано и систематски, да се јачамо колико у погледу материјалне и духовне културе, толико и у погледу политичком и националном. И ради тога треба да се свим силама заузмемо за то, да нашу масу уздигнемо на виши интелектуални ниво, да у народ уносимо знања и свјетлости, да демократизујемо науку, нарочито друштвене и природне. На демократизацији наука у нас се, на жалост, врло мало радило. Као да смо ми неки изузетак, па нам не треба научних и филозофских књига! И као да нас не треба да занимају опћа размишљања о појавама природе, о човјеку и његову друштву, о смислу и вриједности нашег моралног живота и дјеловања!

Не мисли се овим утврдити, да се сваки човјек мора загњурити у неке теорије и апстракције, и да се цијели српски род треба да расплине у облаке метафизике, занимајући се научним и филозофским питањима, која немају никакве везе са овим нашим стварним животом и живуцањем. Али је свакако потребно да се средња, виша, лајчка публика упозна са главним стварима из области друштвених и природних наука и практичне филозофије. Јер у свим тим областима научног испитивања има толико говора о стварном нашем животу и раду, да би требало, да би се морало много више радити на томе, да се споменута ужа публика заинтересује за питања, која те науке третирају. То је срамота: да један човјек, који се хоће да зове образованим, цијели свој живот проведе искључиво и само у подмиривању и задовољавању нижих, тјелесних потреба, а да му никад ни на ум не пане задовољење виших, финијих потреба духа и разума! И кад су чланови те средње публике, у огромној већини, баш тако малених духовних потреба тако немислени, и готово индиферентни према истини и моралу, зар је могуће да цијела наша средина не буде кужна и нездрава, зар је могуће да се наше акције не предузимају из ситних амбиција, ситних ћефова, ситних обзира и ускогрудог морала?

А кад је наша читалачка публика баш така, да не показује довољно љубави за истину и морал, онда је треба заинтересовати за размишљања о вриједности моралног дјеловања, треба у њу, постепено и стално, уносити више филозофског елемента, мисаоности, разборитости, сношљивости, трезвености.

Мање каприца, више принципа! то би требало да буде девиза оних, који могу нешто учинити, да се наша баровита и немислена средина трансформира у другу средину, здраву и животну.

Треба да радимо на демократизацији наука и филозофије, јер је то и потребно и могуће.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића.
(Наставак.)

2. Социјалне и економске прилике.

До скоро су постојале код Срба по осима јаке друштвене заједнице, зване задруге. Свака је задруга у ствари била врло јака породица до другог и трећег степена мушког сродства, а мушкарцима је јединствено и припадало све непокретно имање, као и стока и покретност, сем извесних незнатних изузетака. Женске су при удадби у туђу задругу (јер у својој се нису могле удати због сродства) добијале само спрему, ретко још што од покретности уз то. Задруге које се нису делиле, бројале су до 100 и више глава. Свако је у задрузи имао свој одређени посао, а тековина је била заједничка. Сваком задругом управљао је један старешина, који се само својом способношћу уздигао на то место. Његовој заповести морају се покоравати сви задругари. Он наређује момчади куда ће који ићи и шта ће који радити; он продаје, с договором кућана, шта је за продају и купује шта треба купити; он држи кесу од новаца, брине се како ће платити порез и остале дације. Кад се моле Богу он почиње и свршује. Кад има каквих гостију у кући, старешина се сам с њима разговара, и он с њима руча и вечера. Старешиновој супрузи покоравале су се, нарочито у Црној Гори, све задругарке. Пред смрт старешине већ се унапред зна, ко ужива највеће поверење, па га обично без избора признају за старешину.

У Херцеговини, особито у Дробњацима, гледало се по бољитку, и старешница је била вазда најбоља и највреднија, не гледајући чија је она жена.

Неки пут је поверење за старешину код толких мушких глава припало енергичној а мудрој жени, па су и њу исто тако сви морали слушати. У задрузи су жене по извесном реду и на одређено време редовале, на пример кувале у једној кући за све задругаре и т. д. Принос од плода, стоке или чега било, не дели се на чланове, него стално остаје за заједничке потребе или ређе и на издржавање појединих чланова. Имање је неприкосновено, да га ниједан појединац не може отуђити. Отуда је свакојако и остало да и сад упитан, не само човек задруган, него и инокосан: чије је то имање или чије су то овце? одговара стално: наше, а никад моје.

Поред важне економске сигурности, и социјалне равноправности свију чланова, још се у задрузи нико није требао бојати нероднице ни друге немаштине, па ни болести, као што би тада била несрећа за самохрана човека или за малу породицу; сем тога још је српска задруга имала и историјски значај за одбрану

српства од турских разбојника, јер су се вазда лако могле мушке главе окупити на заједнички отпор, које су и жене каткада такође оружаном руком помагале.

Сад има задруга врло мало, па и оне ће брзо ишчезнути.

И при свој јакој организацији задруге српске, у којој је вејао комунални дух, бар од сто година на овамо, откад се после ослобођења од Турака почело о њима писати, већ је у њима било сепаратистичке тежње за приватном својинном. Јер је понеки члан задруге имао и нешто своје властито ван задруге, што није било подложно деоби ни у каквом случају, за то је постојао чак и нарочит назив, јер се та имовина звала особина. Некоме од очинства остане каква покретна ствар, други је заради кирицијајући и т. д., а та зарада само њему припада. Неки су мушкарци држали у задрузи кошнице, бротњак и засебно сејали дувап. Женске су особиле по неколико оваца, говеда или ствари. Али ни у којем случају особина не може добијати вишка у самој задрузи, а за рачун само сопственика. Најрадије се особљена овца даде у туђу кућу и по погодби се удеси деобамрса и приплода. Ако је млада особила од родитеља неки дар, или су је сватови даровали, и она дава назван куће на већинак (на умножавање) — нека само од себе расте без свога труда, што би иначе било штетно за задругу. Тако се и храна даје некоме на вађевину и т. д. По изузетку ако је особина остала у кући, при подели не може имати прави сопственик ништа више него само главницу. За одивом (удатом девојком из задруге) није никад могла поћи: кућа ни поткутница (њива око куће), него само покретна имовина.

У Херцеговини ако се удата жена не зароди, а муж јој умре, она наследи мужевље оружје и одело, које преостане од сахране, а поврх тога још и осмину од целог имања, а то се звао осмак по турском закону.

Ако хоће да иде у род или да се преуда, ништа више неће добити; ако пак жели, она слободно може до смрти остати у задрузи. Ово је могло бити у Херцеговини и због тога, што су одавно тамо ишчезле племенске организације. Међу тим у Црној Гори оружје се није смело преносити у друго племе, па ни кад је удата кћи била једина наследница; него се увек оружје раздавало покојниковим рођацима из исте породице. Разлог је био тај, по народном реновању, што су се покојнику за живота налазили у невољи рођаци а не зет. У задрузи су увек преко гледали на особине, јер оне су лако давале повода да се задруга раскопа. Чак су код Срба и калуђери могли имати у фрушкогорским манастирима и своју особину, која се код њих звала оеопштина. Тако су они могли, осем манастироког имања, имати и својих личних винограда, кошница и т. д. Сад је

остало допуштено калуђеру имати своје салате или каквог другог поврћа, иначе ништа више.

Сад је ред овде упитати се на чему се још оснива задруга сем економског принципа? Њена јака веза почива још и на религиозној основи, јер свака задруга само једну славу слави.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Женске народне пјесме из Херцеговине.

1.

Зелени се зелена ливада,
Од Павлова до Љубина двора.
Туда Павле добре коње вода.
Гледала га са прозора Љуба;
Па му тура дуњу и јабуку.
„Мируј, Љубо, љубиће те Павле!“
„Болан, Павле, би л' ти мило било?“
„Бона, Љубо, да шта би ми било!
Шта је љепше, но љубит' ђевојку?“

2.

Срма трепти, злато проговара,
То се момак с цуром разговара.
Злато Мара момку проговара:
„Срмо Јово, ја те чекат нећу.
Даница је чекала мјесеца,
Виш горице за три годинце.
Срмо, Јово, шта је ишчекала?
Ишчекала кишу са снијегом“.

3.

Ватајте се б'јеле руке!
Гледајте се, црне оке!
Ко ј' за коло, ајд' у коло!
Ко ј' за мене, стој до мене!
Ко ли није, стани ди је:
Ајд' у коло нежењено
Ајде, 'ко ће, и жењено.

4.

Ђевуј ђевуј, лијена ђевојко,
Ђевуј, ђевуј, удати се немој!
Падаће ти на ум ђевовање.
„Ђевовање, моје царовање!
Цар ти бијох, док ђевојка бијох!
Свак ме зваше царом и везиром,
Мила мајка дилбер пеливаном.
Царски сједи, везирски устани,
Пашалински на авлинска врата.
А сад, јадна, ни цар, ни ђевојка!
Невовање, моје тавновање!“

5.

„Јаранице, секо Јованова,
Каж' Јовану нек довече дође.
Ја нек дође, ја нек ме се прође.
Синоћ су ми бољи долазили:
Дилбер Јово и Каранфил Стево.
На пенџеру биљег оставили,
Жуту туњу златом поткићену
И јабуку зубом угрпзену“.

6.

Папуче ми, папуче,
Налуле ми, налуле.
Утече ми ђевојче
Преко пута у драче,
Кроз три ките раките,
Кроз четири невена,
У ђевојке невјера
У момчету четири.

7.

Вита јело, високога хлада,
Благо оном ко у хладу спава.
Мој се и твој бабо договара,
Да заједно б'јеле дворе граде.
Прекриће их милодувљевинном,
Поткитити калоперовинном,
Набавити јато голубова,
А оженит јединога Јова.
До по ноћи не може заспати
Од мириса милодувљевине,
Од поткита калоперодине,
Од гргута јата голубова.

8.

„Јаранице, поздрави јарана,
Да не коси траве око Саве,
Покосиће моје косе плаве“.
Цвати, ружко, немој опадати,
Болуј драги немој умријети,
Да је лако болест боловати,
Ја бих за те болест боловала

9.

Шећеру се не бих радовала,
Младу момку не бих вјеровала.
Вјера му је ко лисната грана.
Бери грану о Ђурђеву дану,
Па је бацп у зелену траву.
Узми грану о Митрову дану,
Њом удари о зелену траву;
Лист опаде, а грана остаде,
Онака је вјера у момака.

Тригмир.

Кравород.

Народна прича из Мустапића-Звизд.

Било једно дете, па је чувало много говеда. Њему да један човек једну краву да и њу чува, али му рече, да никако ту краву не псује, јер чим је опсује, она ће отелити дете. Дете рече да је неће псовати, а онај човек оде кући. Пошто оде човек, крава није хтела пасти, него пође у штету. Онда дете заборава задату реч и опсова краву. Није много постојало, а крава отели дете. Том детету надону име Кравород, јер га је крава родила. Кад је Кравород порастао, чувао је ону краву, што га је родила. Једанпут је потера, да је напоји, али она бара, где је дотерао, краву, беше мутна и крава није хтела пити. Он остави краву и пође другој бари, да потражи бистре воде, али и та беше мутна. Он пође даље, да види још коју бару, и да види ко ли то мути воду. Најпоследо дође до једне баре, крај које стајаше један човек, који држаше у обадве руке по један камен, и трљаше их један о други. Томе човеку беше име Трљакамен. Кад га виде Кравород запита га:

„Што трљаш те каменове и мутиш воду, те моја мајка не може да пије?“

А Трљакамен му одговори: „Ћути, да не потрљам и тебе!“

Кравород рече: — Ти мене? — Ја тебе! — Ти мене! — Ја тебе!

Па се обојица ухвате и почну се рвати. Кад Трљакамен познаде да је Кравород јачи, рече му: — Немој ме убити, молим те, но ми поклони живот, па да од сад будемо побратими. — Кравород на то пристаде.

Тада Кравород и Трљакамен пођу заједно у шуму, да начине, сваки за себе, по једну буцу. Дуго су по шуми тражили које право дрво, али нема ни једно право, сва дрвета искривљена. Они пођу даље по шуми, да виде да ли то неко искривљује дрвета, и наиђу на једнога човека, који свако дрво метне преко колена, онако као кад кршимо дрва, и свако дрво искриви. Њему беше име Кривидрво. Кравород рече Кривидрвету: „Што кривиш та дрвета, те нас двојица не можемо наћи ниједно право, да начинимо по буцу?“

А Кривидрво му одговори: „Ћути, да не искривим и тебе!“

Кравород рече: — Ти мене! — Ја тебе! — Ти мене! — Ја тебе!

Тако се ухвате и почну се рвати. Кад Кривидрво познаде да је Кравород јачи, замоли га, да му опрости живот, и рече: „Ајде сва тројица да будемо побратими!“ Кравород га онда пусти.

После сва тројица пођу по тој шуми, па на неком месту начинише једну колибу, и дађу су пшли у лов, а ноћу су долазили у ту колибу да преноће. Једанпут кад се вратили из лова, видеше, да је колиба почишћена, донета вода и спремљена вечера. Они вечерају и легну. Кад сутрадан устану, Кравород рече Трљакамену:

„Остани ти овде да пазиш и видиш, ко то чисти нашу колибу, доноси воду и спрема вечеру.“

Кравород и Кривидрво пођу у лов, а Трљакамен се попе на таван, да пази ко ће доћи. Ту на тавану заспи. Дођу у вече Кравород и Кривидрво, па запитају Трљакамена: „Ко је ово опет почиштио, донео воде и спремио вечеру?“ А Трљакамен рече: „Не знам ко је, нисам га могао ухватити.“ Вечерају они и полагају. Кад у јутру устану, Кравород рече Кривидрвету:

„Нас ћемо двојица у лов, а сад ти остани да пазиш, па да ухватиш онога ко овде долази.“

Кравород и Трљакамен оду у лов, а Кривидрво се попе на таван да чека, али и он заспи. Кад Кравород и Трљакамен дођу увече из лова кући, запитају Кривидрво: „Ко је долазио, те је опет колиба почишћена, вода донета и спремљена вечера?“ А Кривидрво рече: „Нисам га могао ухватити, па не знам ко је.“ Опет тако вечерају и полагају. Кад су ујутру устали, Кравород отера њих двојицу у лов, а сам остаде да чува. И он се попне на таван. Није много постојало, а дођоше три девојке, па једна другој говори:

„Деде брже да похитамо, јер ће они скоро доћи и нас затећи.“

Те три девојке почиштише колибу, донеше воде и спремише вечеру. Кравород је све то гледао, па кад и вечеру спремише, брзо се скиде с тавана и запита оне три девојке: „Шта ћете ви овде?“ Оне му рекоше: „Ми спремамо за вас вечеру да вечерате.“ Он их онда запита: „А чије сте ви?“ Оне рекоше: „Ми смо ваше жене.“ Једна од тих девојака имала је на среди чела месец; друга је имала звезду на једном образу; а трећа је имала звезду даницу на бради. Кравород им не даде нићи, него све три остану ту у колиби. У вече дођоше Трљакамен и Кривидрво. Кад видеше оне три девојке, запиташе Краворода: „Шта је то?“ А он им све исприча шта је видео, и како су му те девојке казале, да су њихове жене; рече им како су му казале и то, да је она са месецем на челу његова (Кравородова), она са звездом на образу Трљакаменова, а она са звездом даницом на бради Кривидрветова.

(Наставиће се).

Милан Јанковић, Бања Лука.

Људско око. —

— Срп. нар. прича.

Цар Александро освоји многе земље, толико распространи своју државу, да је стизала управо до Мрачне Земље. Стога окупи око себе све старце свога царства, и упита их, како би се могао наћи крај Мрачној земљи. Један му је говорио овако, други онако, а један ће му казати, нека узме ождријебљену кобилу, па кад пође у Мрачну Земљу нека закоље ждријебе, а кад буде при повратку, не ће залутати, кобила ће га увијек довести до онога мјеста.

Цар тако и учини. Скупи стотину хиљада војника и зађе у Мрачну Земљу, а кад би на улазу закла ждријебе. Дуго је тумарао по Мрачној Земљи, док одједноч не угледа издалека једну свијетлу звијезду. Дуго је још ишао, а та је звијезда бивала све већа, док не дође до ње. То је била једна Свијетла Земља, а ту се свршавала Мрачна. Био је то свијет необично лијеп, питом, врло му се свиђе. Са својом војском сиђе он под један град и ту се улогори, а у град посла своје посланике, да му се преда. Кад ови дођу у град, нађу у њему само жене, оне их пусте пред краљицу своју, која их замоли да причекају до поподне док позове све жене на савјет. По подне се саста у граду савјет, који закључи, да се не предају. Поруче то цару и казаше му: свеједно, ако ти нас надбијеш, не можеш се нигдје похвалити, јер кога он надбио — жене; а ако те ми надбијемо, ко те је надбио — жена. Цар се мало промисли, видје да је тако и поручи им да не ће ратовати, него их замоли, да само смије прегледати град, што му оне и допусте. Кад му у граду понудише ручак, метнуше пред њега један округло хљеб и нож и казаше му да је код њих обичај, да странци режу хљеб. Кад цар пође да реже видје, да то није хљеб, него нешто тврдо, а сјајно. Неучен упита их, да ли се оне с њим шале, а жене му одговоре, да је то оно за чим он иде, и шта он тражи (оно је био комад сува злата). На то се цар опрости и поврати се својој држави. Враћајући се опази пред Мрачном земљом један прекрасан бријег, а на њему град. Помисли да нема никог унутра и хтједе обити врата, кад пред њега изађе један старац, који му каза да у тај град још не ступи људска нога. Цар га замоли да га пусти, да га само разгледа а онај то и учини. Цар прегледа цео град с лијепим вртом, (био је то рај, онај старац св. Петар) и замоли да шта из њега понесе. Св. Петар му да једну кутију у којој је било људско око.

Кад цар стигне до улаза у Мрачну Земљу, пусти само кобили узде и срећно стигне до онога мјеста, гдје је био заклао ждријебе. Сад се окупе око

њега сви старци државе његове, а он све исприча шта је доживио; спомену им и то, да је видио рај, и да је добио од св. Петра кутијцу, у којој је људско око. —

Тако им дође у ријечи и цар зажели, да види, колико тежи то мало људско око, те га метну на једне мале терезије. Кад ал' тамо, око не моглоше на њима да измјере, јер је превагло све њихове утезе. Донесоше веће терезије, на којима се може извагнути 15—20 ока, али око је и од тога било теже. Донесоше још веће, и опет веће, док нестане више терезија, на којима би се могло измјерити мало људско око. Чуди се цар, чуде се сви старци, како може то бити, така малена стварчица, па тако тешка. Док ће један старац замолити цара, да он сам извагне око, јер он у то не може вјеровати.

Он на то узе онз најмање терезије, метну око на једну страну и поспе га мало између прета земљом, а на другу страну метну најмање утезе.

И гле чуда: Утези превагнуше то око, којег мало час не моглоше извагнути ни на највећим вагама; и старац каза:

— Господару, тако је људско око, оно је, док гледа и док се не поспе црном земљом, тешко, тако тешко, да га и највеће терезије не могу извагнути, јер оно што год види, хоће да буде његово, али чим се поспе с мало земље, оно је слабо, лагано је, и даде се извагнути као и остале ствари.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Чика Гига. **Смиље и Ковиљо**, дечпје и младићске песме. Цена 70 пот. Рума. Штампарија Ђорђа Петровића 1907.

У предговору, који је по гдје-гдје доста плитак и наиван (на пр. „Интелигенција душе и срца то је све. Без ње би били Арнаути и башибозуци“ или „дјечија књижевност даје правац школи...“) не каже нам писац је ли те пјесме он написао још као дјете и „младић“, те их је сад скупио и штампа, или их је написао сад у „чкинском“ добу за дјецу и „младиће“. То се чак ни из пјесама не да тачно разазнати, јер има људи зрелих, који и као „чике“ пишу онако како би писала дјеца, а ове су пјесме већином бап-таке, и ја донекле сумњам у увјерење пишчево, „да их је већина штампана у Невену,“ јер познајући укус покојног Змаја, увјерен сам да их не би донио у свом онако узорно уређиваном листу.

За дјецу писати, а особито пјесме, велика је вјештина. Ту прије свега мора бити човјек пун богодана духа и дара, да уопће напише и избаци из себе ону

искру, што се зове пјесмом у правом смислу, јер ни налик није све оно пјесма, што је у стиховима написано. За тим мора ту бити дубоке аналитичке студије и познавања душе дјетиње, да се нађе згодан начин и средство, да се на душу дјетињу утиче и промишљена вјештина, спустити се својим богоданим духом у ниски ниво филозофије, представа и појмова неразвијене душе дјетиње, па рачунајући увијек на неразвијену интелектуалност дјетињу бирати обазриво начин, да се тој неразвијеној души прицијепи нешто боље, да срасте са њоме, а тај процес и рад мора бити не насилан, авторитетски, него занимљив и примамљив, да му се дијете свом љубављу и вољом преда, па да га сматра за своју забаву и уживање, а не за сухопарно учење. Недостижан је у свима тим погодбама био наш Змај, и пјесник даровити, и љубитељ дјецe и познавалац душе дјетиње, у чију је студију и анализу он трошио много свога и времена и духа. За то и јесу његове, баш дјечије пјесме, ремек-дјело свију литература.

Чика Гига је пак стихотворац у правом смислу ријечи, и његове пјесме нијесу по садржају пјесме, већ стихотворства, па много мјеста — мора му се признати — и добро успјела стихотворства, јер су му стихови махом глатки и течни. Али садржај, садржај! Нигдје право пјесничког духа, нигдје праве искре, која пали, ни одушевљена заноса, који треба и нехотице и читача да заведе и узнесе. Човјек кад чита ове пјесме има осјећај као кад гази по непрегледној, плиткој и млакој бари. Овај недостатак право пјесничког духа не може накнадити и замијенити обиле глатких стихова, у којима се у авторитативном тону опомињу и поучавају дјеца у лијеним принципима морала и вјерског и друштвеног и народно-српског одушевљења. Но баш тај догматичан тон сухопаран је. Природа је духа дјетињег таква, да не мари много мислити, апстрактно мислити, за то није ни мало педагошки рећи дјетету просто немој ово, ово не ваља, овако треба да радиш, и т. д. Дијете се боље упућује и задобија кад му се или живим или фингираним примјерима сврати душа у колосијек рођеног убјеђења до сталног закључка, до кога га хоћемо довести. Тако је и с народом читавим, јер му је душа неразвијена, као што је слична нејакој дјетињој души.

За то је и наш Спаситељ у својим поукама избјегавао помно авторитативан, догматичан тон, јер је незанимљив, јер не задобија и не убјеђује, него је сву своју узвишену науку изнио у примјерима и сликама, пуним живота и радње из свагданице. И то је задовољало, то се лако слушало и — памтило.

Писац ових пјесама пада непрестано у ту исту погрјешку, јер не познаје душе дјетиње; он просто предиккује дјецу у пјесмицама: „Буди искрен“, „Честит треба бити“, „Не смије се лагати“, „Буди врједан“, „Штедљив буди“, „Не смије се совати“, „Не смије се красти“, „Не обећавај“, „Не ваља тужакати“, „Не хвали се“, „Не трпај се“, „Челичи се“, „Срчан буди“, „Не смије се варати“ и т. д. Које ће дијете, питам ја, запамтити и с убјеђењем примити апстрактна резонавања, за што овакав треба или не треба да буде, кад га писац није убиједио живим примјером из свагдањег живота, за што не треба да такав буде или треба такав да буде? Па кад уз то још споменем, да је писац често пута заборавио да те своје предике држи дјецу, а ми у њима читамо н. пр. „Ти што радиш, све нека је, Основано на моралу.“ (!) (стр.

41.) или на стр. 54. „За истину праву, Заложнићу главу, То је принцип мој (!) и т. д., онда је јасно, да писац не може имати код дјецe жељена успјеха.

Осим тога има ту и бесмислица у правом смислу ријечи. Таква је н. пр. цијела пјесма Пера-Нера, па завршетак пјесме „Какав-такав“ (Каква пјесма, онаке и ноте); За дјецу су најгоре пишкоте. А као за што да су за дјецу најгоре пишкоте? Та то је баш лака дјечија храна, коју и љекари препоручују! Пјесма „Бура и олуја“ на стр. 67. почиње овако: „Бура и олуја; (Нису мирне ствари (!); Мислио би, за њи нико и не мари! То је управо као кад бих казао шућум даћум, т. ј. хајде да се нешто каже. Тако исто немају на много мјеста пјеснички тропи никаква укуса, а неки су баш несмислени, н. пр. на стр. 72. „Нпт' мушница (!) војску предводити, нит на врби шампањер (!) родити, а на стр. 71. пјесник каже за славуја: „У густини се он завуче; У њемане своје туче (!)“ Какав би то био умилан тон, да ко удара по својој виолини и кога би тај тон подсјетио на славујеву пјесму?

Осим тога свега морам замјерити чика Гиги, што није проучио ни мало наш лијепи језик; његов је језик просто неписмен, а ко хоће дјецу да учи, мора у првом реду и нехотице их бар у штампаној моуци учити правилним облицима и ортографији; кад дијете види неправилне и скроз погрешне облике, од којих кишти свака страна, оно ће их и примити, те кварити и оно што је добро већ научило.

На пошљетку овај још једну погрјешку или боље рећи недостатак у писца: не налазим у њега потребице хумора, а за дјецу је он прави зачин. Неке пјесмице, у којима хумор кресне, знатно се одвајају вредношћу од осталих ових моралисања у стиховима.

И још нешто. Неке од ових пјесама нијесу дјечије, него за одрасле, те им нема мјеста у дјечијој збирци, јер их дјеца не могу разумјети. Као н. пр. корачнице пјевачког друштва, „На велики петак“, „У борби“, „На гробу Вука Караџића“, „На Бранковом гробу“ (двигле), „Владици Раду“, „Прераду“, „Чика Љуби“, „Чика Ђури“, „Змај-Пјеснику“, „Педесета“, „Химна соколова“, а те пјесме, за одрасле, нијесу опет право ни за одрасле, јер миришу плахо на дјетињске. Најбоље су у цијелој збирци: „Шта ја волим?“ и „Кад би...“ и „На Бранковом гробу“, које могу с правом тражити за се наслов „пјесме“.

Карловци.

М. Нед.

Ленка Степановић: *Зимске руже*. Београд. Штампарија „Доситије Обрадовић“. 1907. г. Стр. 47. Цена 1 динар.

Прву своју збирку песама издала је гђца Степановићева пре непуне четири године. Тада су мишљења о вредности њене поезије била разнолика, но, већином повољна. Али не треба сметати с ума, да је тада била реч о њеној првој збирци, према којој су многи обзирни налагали кавалерску великодушност. (Сад је пак, време да се гђци Степановићевој отворе очи, те да сагледа истину, ма колико јој ова била непријатна.

Гђца Ленка, како из ове збирке видимо, још ништа није учинила за побољшање својих строфа. У њима и данас налазимо на безизразност, на блутаву сладуњаваост, на ону познату стару, једноставну, монотону музику дикције. Музика! Да ли је ово музика?

Она музика, коју производи суштински музички инструмент, у руци вештака? Музика, која уме да говори, да јеца, да кличе, да лети у висине усхићења, да се спушта до шапата клонулости, у најразличнијим акордима, у свима нијансама тонова? Не! То је досадно, стереотипно, промукло завијање, још пре четири године навијеног, вергла (гђца Степановићева издала је 1904. год. своју прву збирку), оног неумољивог, насртљивог вергла, од чије „музике“ бежимо с улице у кућу, и хитно затварамо капке на прозорима.

Гђца Ленка Степановић чита и воли Змајеве „Ђулиће“. Нико разуман не би могао имати ништа против тога. Али, кад она узме размер неколиких „Ђулића“, па, у том размеру, напише педесет песама, монотоних, једноликих, безживотних, онда, према таквом песнику, српска књижевна критика не сме више да се руководи никаквим обзирима кавалерства. Шта више, данас, кад неки од српских далматинских књижевника — писци другог и трећег реда — покушавају, да, превођењем на стране језике, представе и почетничке покушаје ове госпођице, као неке узоре у српској лирици, данас је нарочито потребно, да се, што пре, буде начисто са вредношћу поезије у овој збирци.

Гђца Степановићева има „песничког дара“, иако врло слабог. Нешто јача осетљивост, и то, поглавито, према својим личним јадима и болима, то је главна, и, по готову, једина њена поетска особина, па и она је изражена само у седам песама што имају неке, вредности. Но, невоља је у томе, што гђца Степановићева није готово никад кадра, да своје осећање самостално изрази. Као оне слабакке, нежне, пренежне биљчице, које се уздижу од земље, захваљујући само ослањању о притке, тако и гђца-песник може да пева тек пошто позајми арију од другога (Змаја). Па, бар, да се њено осећање јавило пре те позајмице, — па ни по јада! Али, чини се, да госпођица, у већини случајева, најпре заволи мелодију (разуме се, Змајеву), па тек тада ствара и укалупљава у њу своје осећање. Куриозума ради, прочитајте најпре ове Змајеве стихове из једног од „Ђулића“:

„И молио сам очи
Да сузе не лију,
И молио сам прси
Да тако не бију...“

па, одмах за њима, прочитајте ове стихове гђце Степановићеве:

И вид'ла сам те, драги,
Кад сузе пролеваш,
И чула сам те, драги,
Кад тихо попеваш...“ и т. д.

Оваких подозривих сличности има још на неколико места у овој збирци.

Не оскудева примера ни за позајмицу и деја. Треба само после ове Змајеве строфе:

„А на што моје песме,
Зар оне требају,
Кад око мене сами
Пољупци певају?“

прочитати ову строфу госпођице Ленке:

„Речи, драги, да л' би љубав
Новим реч'ма рећи мог'о?
Ал' шта зборим! Где је љубав
Зар ту треба речи много?“

или, још боље, ову:

„Речи немам, шта ће речи
Кад те срце љубит' не сме!
Песма! Та већ љубав моја
Она ј' одјек тужне песме.“

Кад у овој млакој, анемичној, женској дикцији, наиђете још и на какву бесмислицу, онда вам чисто дође да зажалите што сте и оваку једну књигу купили, а, још више, ако вам је пало у део, да на њу пишете књижевну оцену. — Ето, узмите само ову строфу:

„Ти су јади сладак извор,
Сузе вреле рајско пиће;
Срце мало, љубав страсна,
Цело твоје земско биће!“

Сумњиво је, да и сама гђца-песник зна, шта значи друга половина ове строфе, за то је, свакако, оним знаком дивљења, на крају, хтела и сама да покаже, како се чуди откуд јој испаде така бесмислица!

Поред меке, отужно-сладуњаве музике свог певања, госпођица се Ленка труди, да читаоца што више одбије и бљутавим почетничким понављањем изрази. Чини се, да је само један гимназист, и то онај из нижих разреда, могао написати оваке стихове:

„И у санак се украду
Да докуче, да дознаду,
Шта нас горко мучи, мори,
За чим срце чежња мори,
Те да с' и тај жиљак мали
С њима у гроб сруши, свали!“

Неправда би била: не поменути, да, у овој збирци на 50 одсудно рђавих песама, долази и 7 прилично добрих. То су: „Љубав ме питала“, „Отворим ли књигу какву“, „Буде л' цвећа на твом гробу“, „Кад сам крај тебе“, „Славујак припева“, „Волим ону куглу сјајну“ и „Гаврани гракћу у дивљем бесу“.

Збиља, да ли је то име Ленка Степановић име једне женске, или се, можда, под њиме крије мушко? На ово последње наводи нас ова песмица:

„Ако љубав никад више
Не опије срца наша,
Онда тако све до гроба
Ићи ћемо мирно оба.“

Али, ако пламен букне,
Срца нам се заборане,
Онда, онда, све до гроба
Патићемо много оба.“

По изразу оба несумњиво је, бар у песми, да је реч о двојици мушкараца, — да је, дакле, писац ове збирке мушкарац. А, ако се, ипак, варамо, ако је, дакле, он женско, онда је оно оба једна груба погрешка у језику. И у овом последњем случају, гђца Степановићева може бити уверена, да је, у погледу сликовања, однела победу над многим нашим песницима.

Код Милана Ракића због смрти спомени (успомене) постају крти, а, због алсеја, од лепог калунка насилном метаморфозом постаје орхидеја; све то није још ништа: гђца Степановићева, да би задовољила потребу слика, отишла је најдаље, она, својевољно, мења пол, постаје од женска — мушко!... Може се неке чинити, да у овим нашим врстама нема довољно кавалерства према једној женској. Иако нам је, али ми само констатујемо један позитиван факт. Књижевност није арена за кавалерство.

У једној критици саветује се гђици Степановићевој, да се угледа на немачке женске-песнице, ако жели успеха. Ми јој то не бисмо препоручили. Не постоји никаква специјално женска, нити мушка поезија. Поезија је једна и опћа. Што госпођици Ленки треба, то је: јача духовна култура и проширење поетског хоризонта. И једно и друго може постићи читањем (не угледањем) највећих песника наших и страних; у колико јој то, наравно, буде допуштало знање страних језика. Па, ипак, и у најбољем случају, у њој ћемо имати само песника личних песама. То је наше искрено уверење.

Павле Златић.

Наша Школа, орган Млавског Учитељског Удружења, године I. број I.

Поред крагујевачке „Просвјете“ и горњомилановачког „Школског Раденика“, два учитељска листа која ван Биограда излазе у Србији, ово и трећег, који се појавио у малој варошици Петровцу у Млави. Овоме је листу уредник и власник (за удружење) Вој. Р. Младеновић, а уређивачки одбор: Драг. Филиповић, Спасоје Илић, Маринко Петровић и Никола Стојановић, све учитељи, већином из млађег кола. У прогласу се вели: да ће лист излазити свакога мјесеца у свескама од два табака; да ће у сваком другом броју имати „Забавник“, засебни књижевни додатак од половине или цијелог табака; да ће му се година почињати и свршавати школском годином, — и да ће му цијена бити за Србију 5 дин. (круна), а за друге земље 7 дин. (круна). Претплату и рукописе треба слати уредништву — Петровац (Србија). — Ми не видимо, да лист почиње школском годином, јер на I. броју пише новембар мјесец, а тада, као што се већ зна, не почиње школска година. Међутим уредништво ово ничим не правда.

Из програма, који је истакнут у првом броју на првој страни, види се, да ће лист заступати интересе школске (односно школске наставе) и учитељске, јер налази да ни једно ни друго не стоји како треба. У почетним чланцима, који су у овоме броју види се, да ће остати дошљедан истакнутом програму. Нарочито, и с особитом енергијом, овај лист заступа интересе млађих учитеља у Србији (ушљед чега смо склонили вјеровати, да ће то бити и њихов орган, ма да се то у листу не каже), јер је познато, да им је пошљедњим законом о народним школама учињена извјесна неправда. Ну ми смо поуздано извијештени, да данашњи министар просвјете у Србији енергично ради, да ову сметњу отклони, те тако да задовољи млађе учитеље.

Млади људи су обично пуни воље за рад, пуни одушевљења, самопоуздања и самопрегоријевања. То је за похвалу. Али су мало ватрени и мало нестрпљиви, што не би требало да буде. То се лијепо види и у неким чланцима овога, иначе добро уређеног листа. Један лист који хоће да буде стручан, треба да буде далеко изнад свега што задире у партиску подвојеност или поцијепаност. Иначе је сам себе убио својим рођеним пером. Даље од овога, а ближе оном главном циљу (ради кога је, како се вели, и покренут), па ће бити добро.

Уз овај број приложен је „Забавник“ на табаку. Ту има неких забавних ствари (у прози и стиху) слабе литерарне вриједности, својствене људима почетницима, за које се не може рећи, да у доцнијим радовима овакве врсте не могу бити бољи.

Формат је листу и неподесан и необичан. Штампарских грјешака има доста, зашто се уредништво у неколико на крају извинило.

Послије свега овога мишљења смо, да је лист достојан пажње српских учитеља, те га за то топло препоручујемо.

Етнологија, од Др. Хајриха Шурца, пренео Др. Тих. Р. Ђорђевић, 122. издање задужбине Илије М. Коларца, Београд, 1907. године. Осмина, страна 220. Цена 4 дин.

Етнологија је нова наука, али има велику будућност, јер у пошљедње вријеме рапидно напредује. Стални доцент на српском универзитету у Биограду, чувени српски етнограф, професор Др. Тихомир Р. Ђорђевић, превео је на српски ово Шурцово дјело и на свијет издао, уз припомоћ цијењене задужбине Илије М. Коларца. Шурц је у кратком и јасном излагању изнио у овом дјелу (на коме је провео скоро цио свој живот) цијелокупну ову науку. Стручна критика немачка изразила се о овоме дјелу, у своје вријеме, најповољније. Преводилац се пак трудио, да превод буде што вјернији оригиналу, не мијењајући и не изостављајући ништа. Само је у одјељку који говори о јужним Словенима учинио неке измјене, које су се аутору поткрале, сигурно из недовољног познавања ове нације, или рђавог обавјештења. Осим овога учинио је још неколико ситних напомена, које само иду у прилог оригиналу.

И стручна српска критика изразила се веома повољно о овоме преводу, препоручивши га. У то име и ми препоручујемо од свег срца ово доиста ваљано дјело читаоцима нашег листа, који ће у њему наћи много лијепих, забавних и поучних ствари, особито из етнографије и фолклора, којим се стварима и наш лист бави.

Техника је добра. У књизи има преко 30 лијепих слика. Цијена је, према вриједности књиге, умјерена.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Бранислав Ђ. Нушић опет ради на једној социјалној драми из биоградског живота. Комад ће се звати „Палилулска трагедија“. Нушић ће, на тај начин, бити први драмски писац, који ће најниже слојеве биоградског друштва унијети у драму. Комад ће, како нас увјеравају Нушићеви пријатељи, бити готов крајем мјесеца марта. — Али ни Бен Акиба не сједи скрштених руку. Тај вриједни и духовити фељтониста, који увесељава српску публику и који глупцима загорчава данс, ради једну бескрајно смијешну ствар. Јованче, већ прло добро познато лице из Нушићева „Обична човека“, добио је на лозу — не новац, него бесплатну путничку карту за цио свијет. И да му та карта не пропадне, Јованче полази из Јагодине и креће се на пут око земље. Полази с једног краја Јагодине, а вратиће се с другог краја и, на тај начин, и он практично доказује да је земља округла. То ће бити позорнишни комад у дванаест кратких чинова; сваком мјесту у које сврати Јованче и у којем преживи по какву авантуру, посвећен је један чин. Комад ће, као што се може предвиђети, бити пун ироније, пун хумора и пун сатира на политичке и друштвене прилике у Србији.

Историја ратне вјештине. Командир Н. Ковачевић Граховски на Цетињу превео је и дао у штампу „Историју ратне вјештине“, од најстаријих времена до почетка XIX. вијека, коју је написао Н. П. Михевић, начелник академије главног ђенерал-штаба у Русији. Књига ће изићи до 45 шт. табака вел. осмине. Уз то иду цртежи и друго. Цијена је књиге 4 кр. Прегилату прима војно министарство на Цетињу до 1. маја.

Добротвор преминуо. Српска општина у Приједору објавила је српскоме свијету, да се њевни добротвор, уважени старина Владимир Стефановић, трговац преселио у вјечност 17. јануара у 77. годнији живота. Покој му души!

Календар Народних Новина. Читамо по листовима, да је скоро изашао овај нови и врло корисни календар за народ, особито за тежачки свијет. У њему има и слика 54 на броју и прича и чланака, све удешено за народ и све лијепим, народним језиком испрочано и описано. Из њега ће се љак савијати како треба да уреди, па да му пјева и кућа и окућница и љива и ливада. И ма да има 10 штамп. табака Календар Народних Новина стаје само по динара, или круне. Ми га не добијемо, као што не добијемо ни „Народних Новина“, ма да шаљемо замјену. Уредио га је Живојин О. Дачић, секретар свенаучишта у Београду.

Нов поворински комад. Др. Лазо Марковић израдио је нов поворински комад на српског живота, а зове се Милка. Комад се давао први пут у Н. Саду, у Српском нар. повориншту у недељу 26. јануара.

Прештампано. „Бесковац“, српски политичко-сатирички лист, што палави у Њујорку, у Америци, прештампано је на нашег листа приповијетку Васе Коцића: Невна жртва.

Двадесетпетогодишњица. Позната врсна глумица гђа Тинка Лукићка, у српском нар. повориншту у Н. Саду, навршила је 25. јануара 25 годнија како служи српској Талији. Ту значајну двадесетпетогодишњицу прославили су њени другови и другарице заједно с њом. У вече је била свечана престава „Женски рат“ у корист слављенице.

Расписна награда. Матица Српска расписује за год. 1908: I. Награду до 1000 круна на задужбине Јована Нике ВСМиклушког за роман, приповијетку или драму на српског живота; II. награду до 50 дуката на задужбине Јована Остојића и жене му Терезије рођ. Зовук за монографију на историје Срба; III. наградом од 50-80 круна по штамп. табаку награђују се без нарочитог расписа саставци за „Летописе или Књиге Матице Српске“. Наградом од 25-40 круна по штамп. таб. саставци за Књиге за народ. Господа писци умољавају се, да удесе да им рукопис за „Летописе“ не пређе три штамп. табака, за Књиге Матице Српске десет а за Књиге за народ пет. Пређу ли рукописи тако одређен број штамп. табака, задржава Матица Српска себи право, да о њима донесе своју одлуку. Дела на расписану награду (под I и II) не могу писци подносити под својим именом, него треба да их овначе натписом или знаком. Име, презиме, положај и место становања морају писци у засебном писму написати, писмо запечатити и обележити га оним петим знаком или натписом, који је споља на самом делу. Само ће се она писма отворити, на којима је пет натпис или знак, који је и на награђеним делима. Остала

писма и дела остају до даље одлуке. Награда се издаје онда, кад писац поднесе дело наштампано или ако пристане, да му се, уз уговор, дело штампа у издањима Матичним. У првом случају мора писац дело издати за годину дана и Матици поднети 25 комада. Дела која се штампашу у „Летопису“, могу писци, после публиковања у „Летопису“, о свом трошку прештампати или одштампати посебице. Према суми преосталог новца наградиће Матица Српска такођер и дела, која су већ штампана.

Из Главне Скупштине Матице Српске у Новом Саду, 30. августа (12. септ.) 1907.

Председник Матице Српско:
А. Хаџић с. р.

Нове књиге и листови.

„Црна Гора“, орган слободоумних Црногораца. Излази у Београду сваке суботе. Власник Мил. М. Томић, одговорни уредник Гојко Петровић. Стаје годишње за Србију 5 дин., а за све друге српске земље годишње 10 дин. Уређује се врло добро, те се може свакоме препоручити.

Вој на Косову, Сеоба Срба, Црна Гора, критика Руварчеве школе. Написао Јаша Томић. У Новом Саду, српски штампарија дра Световара Милетића 1908. Цијена 2 круне.

„Novo Vrijeme“, list za učitelje i prijatelje narodne prosvjete. Izlazi u Šibeniku, u Dalmaciji dvaput mjesečno. Izdavačelj i odgovorni urednik Danilo Petranović. Godišnja cijena za Austro-Ugarsku i Bosnu i Hercegovinu 6 K., a za sve druge zemlje 8 kr. Добро се уређује, има понешто и ћирилицом штампано, само би жељели више ћирилице. Иначе га препоручујемо.

Поводом једне насвице. Одговор г. дру Влад. Р. Петковићу, помоћнику чувара нар. музеја, од дра Бож. С. Николајевића. Одштампано на „Правде“. Београд, Бранко Радичевић штампарија 1907.

Наши синови, комад у 1 чина са епилогом. Написао Вој. М. Јовановић. Мале Библиотеке св. 139. и 140. У Мостару, 1908. Власници издавачка књижевница Пахора и Кисића.

Српске народне игре из Левча и Темничка. Скупио Станоје М. Мијатовић, учитељ. Из IX. књиге „Етнографског Зборника“ краљевине Србије. У Београду, штампано у државној штампарији 1907. Цијена ?

Словенске соколске вечери у Београду и Србији од почетка децембра 1907. до краја марта 1908. год. Споменница на прво српско соколско вече 8. децембра 1907. у сали код Коларца. Цијена по динара. У корист Српског Соколског дома у Београду.

Uzdisi jednog pjesnika što ga promatra Franjo Jarmek, Zagreb, tisak S. Marjanovića 1907. Cijena 24 poture.

Zaljubljenik, sažaljuje ga Franjo Jarmek. Zagreb, tisak Novotnija 1907. Cijena 24 poture.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ваџи, учитељи и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Музи, од Алексе Шантића. — * * *, од Драгослава Илића. — Памир, од Момира. — Зина, од Б. Петрова. — * * *, од Кирила Христова, с бугарског Вучитрнац. — Просјак, од Е. de Amicisa, превео Д. И. Батаљевнић. — Приповијетке: Испосници, од Симе Браковића. — Сивај! од Јована Д. Пешике. — Весо момак, од Бјернесона Бјернестерна, превео Никола Стајић. Концерти у Кременичу, превео Сава Д. Миланковић. — Поуки: Српски народ, од Др. Симе Тројановића. — Демократизација науке и филозофије, од Д. Мигриновића. — Српске народне умотворине: Женске народне пјесме из Херцеговине, забил. Трипир. Крвород, нар. прича из Звижда, забил. Хран. Прибаковић. — Ђудско око, нар. прича, забил. Ђубо Јашковић. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башковић. Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска диоичка штампарија, Сарајево.

Број 4.

САРАЈЕВО, 10. фебруара 1908.

Год. XXIII.

Јанко М. Веселиновић. -

Полажајник*)

I.

На подножју планине Столова има један мали заселак, који се зове П...а једва броји десетак кућа, растурених тамо амо, као зрна кад се ђердан проспе. Где ко имања има, онде и кућу подигне, па ту живи са својима; тако је код нас махом, а особито у планинским крајевима, где и не мисле да се село може ушпорити.

У П... су људи међу собом лепо живели и пазили се; сеоски хатар беше велики те не имадоше прилике парбити се око испуста или превата; сваки је имао земље довољно, само ако је хтео радити. А нису то биле ни лепштине, ни сељаци. Милна ти беше погледати у пролеће та засејана поља, а у јесен би ти срце заиграло како је свако ведро и задовољно.

Заселак није имао ни школе ни цркве — све је то било тамо у М... где је и он-

*) Ову приповијетку Јанко М. Веселиновић добио је од љубавношћу г. Наума Дмитријевића, основаоца „Полицеског Гласника“ и уредника његова. Јанко, како га је Бог створио скромна, није хтео потписати ову приповијетку, јер ју је био израдио по идеји г. Дмитријевића. Уредништво.

штина, и они су тамо одлазили само о великим празницима на богомољу, или кад би их власти позвале, и то само старешине. Млађи за све то нису ни знали. Они су мислили да је њихов кмет Мића највећа власт на свету. И, збоља П... не беше нигде рђаво забележено. Власти су за тај заселак знале да добро и уредно плаћа порезу, да тачно врши кулук и да нема лопова. Кмет Мића био је за то веома поштован и уважен, и свуда дозван и призвап, па се човек понео од тешка јордама и пред бољим и пред горим. Ето такав је био заселак П... од постанка свога. Нико у њему није ни сањао да може и што друго бити. Е, али ето, деси се и то, и догоди се баш један крупан догађај.

II.

Баш на самом уласку у заселак, поред пута, којим се кроз сеоце ишло, беше једна лена и ако малена кућица, окружена воћем, из ког је провиривала као голуб из гнезда. Спретна и чиста беше та кућица и ако не беше женског ува да је у реду одржава. Њен домаћин и домаћица и старији и млађи беше неки Велисав Манојловић, младић од својих двадесет и две године. На два месеца пре овог догађаја умре Велисаву мајка и он оста самац без игде иког на овом свету.

Можда би се Велисав и потужно на своје јаде и невољу, да не беше, недалеко од његове куће, и друга кућа његовог побре, Ненада Станимировића, његовог парњака и друга од најранијег детинства.

Та два младића беху дика и понос тога маленог сеоца. То беху најбољи раденици у селу. Па што су поуздани у свачему то се причало. То је најбоље знао кмет Мића. Он је тако веровао и једном и другом да није било ничега што им он не би у руке предао и мирно легао спавати.

По смрти Велисављеве мајке примила се Ненадова мајка Велисава као рођеног сина. Она га је прала и неговала као свога Ненада. Кад би год доспела отпаркнула би кући Владисављевој, да не да да се ватра на огништу утули.

Како им се имања сучељаваху, то су заједнички све и сређивали. Њих двојица беху доста један другом. Та позајмица ових двеју кућа није никад ни прекидана, па су је сад само наставили и везали јачим везама.

Расли заједно, хранили се једном храном, васпитани једним саветом — они готово постадоше налик један на другог као јабука на јабуку. Само беше нешто разлике у нарави: Ненад беше благ као млеко материно, а Велисав љутац као рис; Ненад добродушан и широка срца, а Велисав по мало пакостан па, Бога ми, и себичан; Ненад би на правду заплакао, а Велисав би погинуо....

Али, како имадоше мало посла са светом, то у њих ове нарави и не избијаху тако јасно. Њих су у селу сматрали као једно, и могао би човек чути старије људе, кад се заговоре и распричају, где о њима веле:

— То су красна деца, као да су од једне матере!

А по неки шаљивчина би додао:

— Једна је од њих двеју погрешила, не може валити!

III.

Али ето дође нешто да покаже да нису ни од једног оца ни од једне мајке: загледаше се обојца у Љубицу Ивантића, ћерку чича Радомира.

Није била баш Бог зна каква лепотица та Љубица, али беше нешто на њој и у њој, чему ни један не могаше одолети. Та љубав њихова дошла је ненадно, т. ј. нико од њих није тражио, дошла је као што долази зелен листак у пролеће.... Сретали су се с њом на њивама, у гају и чести; изнајпре се шалили, онда је почеше предусретати с неким поштовањем, па најзад дође и љубав; груну на њихове груди као мећава у зиму, велика, неодољива, силна. Она им однесе сву памет, сав, сваку мисао, сваки поглед — све....

Ова „красна деца“ видеше на једанпут да то не може бити све на белом свету: што је твоје, то је и моје. Све би један за другог дали, али Љубицу не би уступили један другом ни за сам живот.

Ненад и ту беше мекши. Његова добра нарав и његово непокварено срце и ту хоћаше да попусти, да поклони, да да.... Велисав већ беше друкчији: он је не би дао ни за све благо овога света, ни за љубав, ни за братство, па чак ни за мајку кад би му је неко из гроба подигао!...

Међутим женско срце повуче срцу: Љубица заволи Ненада. Она је волела и Велисава, али тек Ненада више. Она би била Велисављева тек онда, кад на свету не би било Ненада — овако — Ненад је ту....

Велисав је посматрао њене погледе. Љубавниково око разуме их, и он је све разумео.

Једног дана сrete се са Љубицом на њиви више куће и пође с њом. После дужег разговора рече јој:

— Нећу вала више да се мучим овако! Кућа је, брате, кућа! Да је човек за то да кућу кући, њему не би требала жена! Морам се женити!

— Вала и требало би! рече му она.

— Сад само да нађем девојку.

— Потражи, Бога ми, и време ти је.

Њега нешто хладно прође кичмом.

— Ја велим, да и не тражим много! Ето тебе! Знаш ме — знам те!

Она га погледа.

— То не може бити! — рече му.

— Што?

— Што сам се обећала Ненаду.

— Кад?

— Јутрос. Нађе ме на студенцу и зашита, а ја му рекла да хоћу. Ових месојећа држаћемо и свадбу.

IV.

Он само одступи од ње; не рече јој ни с Богом. Одјурн као махнит. Не окрете ни кући ни селу, него одјурн у шуму и јурно је као бесомучан. Пео се с виса на вис и спуштао у јаруге и урвине не знајући ни куд иде ни шта ради. Осећао је као да му је неко наложио ватру усред груди, па му та ватра сажиге и срце и душу. То беше страشان бол, страшнији од свију што је догле осетно.

Мртав уморап сурва се под једну букву и паде лицем на земљу. Ту проплака крвавим сузама; свака капља из очију носила је по један део срца његова. Њиме овлада нека страшна мисао, а бујица природе његове подаде јој се. Он науми да спречи ту свадбу, да је спречи каквим било начином, па да би било и животом...

Тада је осетно како мрзи Ненада, мрзи га толико, колико га је некада волео; и мрзно је на име његово, на сенку његову, на дах његов....

И поче га избегавати. Они се више не виђаху и ако га је Ненад сваки у Бога дан тражио. Кад би га видео, сакрио би се само да не би морао с њим говорити и руковати се.

Исто тако клонио се и Љубице. И ако је мро за њом, опет му се учинило да би је могао смеждити; волео је, а овамо чинило му се да је мрзи.

Али она страшна мисао не остављаше га; она испуни душу његову, па га носаше као вихар куд је она хтела. Изнајпре јој се одупираше, али беше немоћан да јој се одупре; она га је савлађивала све више и више, док најзад не поста биће његово...

Дан за даном пролазио му је све црни и гори један од другог. Не имађаше никога пред ким би се исплакао, коме би се поверио, ко би га сажално или разговорно. За то му дани посташе ноћи, а ноћи пакао и морија.

Он више не имаде ни мирнога сна, ни сербзнога залогая. Кад би очи склопио и кад би сан пао на његове трепавице, тада му се пред затвореним очима, јављаху страховите слике: он гледаше како се Љубица смеши на Ненада, како му пружа руку, како га мази по црној коси. Тада дрекне и скочи. — Сан оде да уступи место још грознијој јави....

Беше се већ готово распаметио.

(Свршиће се).

Таса Ј. Миленковић, Београд.

На дежурству.

(Из Тасиног Дневника)

оним бурним, политичким приликама, какве су наступиле у земљи после 1880. год. у Београду беше завладала нека особита нервоза.

Политички прелом, пад Ристићеве владе и долазак Пироћанчеве партије на управу, беше дошао некако на пречац. Партијске страсти обузеше све људе од политике. И дојучерашњи познаници и пријатељи постадоше на један мах један другом — душмани. Претње и ровња почеше на све стране.

Али отуда, како тако, да кажемо другима — тек нама у београдској полицији беше најтеже. Бивало је то почешће, да или неко нешто књаза Милана заплаши, или министрови пријатељи нешто страшно влади саопште и доставе, тек се озго нареди: ноћно дежураре у главној полицији и по свима њеним квартовима.

Тако једнога дана би јављено из министарства, да се, по извештају начелника округа пожаревачког, један од претендата на српски престо насигурно био спремно: да са оружаном људима пређе преко Саве или Дунава у Србију и овде преврат изврши.

Оно, после видесмо, у самој ствари од претендента не би ништа — али ми у полицији, Бога ми — пробдесмасмо неких пет, шест ноћи на дежурству. —

И онако целе ноћи не спавајући, шта смо знали — почињали смо разне разговоре и удешавали свакојаке приче.

Као обично што се дешава међу људима, па тако и међу нама, у нашем друштву, било је особнака...

Неки смо се томе смејали — али понеки бу тврдо веровали, па чак се и клеали, да у природи има неких чудних појава — духова...

— Јест... Јест... Ви се смејете томе... Не верујете... Али се то мени десило — отпочео би први члан Милоје. Само да вам испричам. Сушта истина... Био сам тада капетан среза рачанског. Једне вечери вратив се из среза уморан, легао сам раније по обично. Не знам да ли сам један сахат проспавао, када ме неко дрмну за руку. Ја се тргох иза сна. У соби мрак. Али ја баш лепо угледах пред собом човека, као у некој магловитој светлости. Човек ми сазвим непознат. Беше у овом нашем варошком одељу са шубаром на глави. На ногама чизме, а о врату испод капута висаше му јанџик. Управо изгледаше ми онако као они марвени трговци, који путују по варошима да стоку пазаре. Тај човек, или управо та сенка, раздрљи прса предамном, и показа ми претом рану на левој страни прсију. Рана по изгледу беше од куршума. Из ње цураху низ толо велики млазеви крви. Човек онда, окренув се од мене, показа ми дрхтавом руком пун гњева, а и страха, на друго неко лице, другу сенку, која стајаше на крају собе. Ово друго лице беше у турском одељу са фесом и дугом кићанком на глави. У руци држаше пиштољ. Лице му беше прљаво, све длаком обрасло, очи црне, крупне и страшно разрогачене. У онште изглед му беше страховит. И ја га добро упамтих... Све се то зби у једном моменту. И сенке несташе. У соби наста опет мрак. Ја протрљах чело. Учини ми се да то беше само — сан. Окретох се на другу страну и онако, како бејаш уморан, опет заспах. Тек у јутру, када се поче свањивати, чух лупу на мојим вратима.

— Шта је? — викнух из своје собе.

— Десило се синоћ једно убијство, господине капетане, — чу се глас с поља.

— Где?

— Па, ово, ту близу саме вароши.

— Ко је убијен?

— Гаада Васа, трговац из Посавине.

— Ко га уби?

— Не зна се, господине, него се види, да му је разбојник однео и паре и све што му је у јанџику нашао.

— Сад ћу... Сад ћу ја — одговорих.

И одмах устадох да се спремам.

Дошав у канцеларију, почео сам ислеђење. Прегледао сам убијенога. Ама исто оно лице, које ми се ноћас на спавању јавило. Испитао сам сведоке. И учиним претрес једне мале каванице на крају вароши, где сам знао да се скупљају свакојака сумњива лица. Чим сам тамо ушао и по гостима загледао, одмах онога часа пао ми је у очи убица. Ама исти онај човек, кога ми је убијени прошле ноћи руком показао. И оно лице и она брада и оно одело, па и онај фес са кићанком. Ја одмах приђох њему. Уши-

тах га: шта је и одакле је. А он доста збуњено поче се бранити. Наредих да се води у канцеларију. Тамо продужих испит над њим. И мало по мало, па све изађе на видело. Код њега сам нашао нешто пара, а нешто је оставио код онога кафеџије на чување. Нашао сам после и пиштољ, сакривен у кафанској штали за гредом. Ама онај исти што је убица оне ноћи, на сну, у руци држао. И дело се сасвим докаже.

Злочинца после спроведем суду. И суд га осуди на смрт... Ето видите... Ја вам и опет кажем. Јест... Јест... Има нешто чудновато у природи... Није то без ичега...

— Бог ће једини све то знати — прихвати члан кварта теразијског Ђорђевић. Не зна човек шта да каже. Али доиста има неких појава у животу да их не можеш лако објаснити. Ено... И ви знате ону кућу на „Зеленом Венцу“ у моме кварту. Не може никако да се изда под кирију. Кућа двокатна, нова зграда, леп распоред, свака угодност за становање, па опет нико не сме да се усели. Прошле године узео је под кирију професор Паја Јовановић. Једва издржа пола године па се човек исели. Џаба му, вели кирија, истина врло мала, али да ми је и поклонити, не бих смео даље остати. Ухватише ми и жена и деца страх.

У вече се, вели, затворимо у собе, па нико не сме за живу главу да изађе у ходник. Када буде тако пред пола ноћи, а оно по ходнику и предсобљу настане нека лупа, некакво гурање и мување људи, е мислиш да их је на стотине. Час се неко довуче до наших врата, као да ту нешто прислушкује, па га онда тек нестане... утиша се. Затим се опет зачује некаква трка уза степенице. Једни као да долазе, други као да одлазе, па онда чујемо као неки жагор људи... Иде све ближе нашој соби, ту као мало застане, па га опет чујемо како се удаљава онамо ходником.

Сутра дан прегледамо и врата на ходнику и на предсобљу — све затворено онако, како смо синоћ оставили...

Тако ми се жално професор, а право да вам кажем — продужи члан Ђорђевић... И ја сам са неком језом пре неки дан тамо одлазио. Имао сам онде неки полицијски увиђај. Па онда рекох: хајде да баш прегледамо како стоји све у тој извиканој кући. Да чујете само...

Уђемо ја и позорник на врата — нигде никога. Пођемо уза степенице — опет нигде никога. Попнемо се горе у ходник — мртва тишина. Немојте да ми се смејете, да вам кажем, беше некако пред вече, мало сумрак, па ме ухвати некакав страх. Управо није да сам се уплашио, него ме подиђе као некаква језа... Жандарм пође напред, и отвори врата на предсобљу. Ја за њим. У тај мах прхну нешто поред мене. Бога ми, ја се оладих. Погледам шта то би — када оно

некакав крупан гавран. Тичурина као орлушина. И одекакута даље ходником све гракћући: га... га... га... Ја застадох... — Хоћемо ли у собу, господин члан — упита жандарм. Мене би срамота, што се уплаших, па му наредих: Хајд напред.... Он отвори врата на једној соби. У тај мах испаде пред нас некаква чудна, необична жена, висока, бледа, крупних, црних очију, пуштене косе, огрнута некаквим црним платном, палом... шта ли... Не знам шта ми би, тек ја мало претрух. Једва се разабрах да је упитам: како се зове; шта је и т. д. Чини ми се да је казала, да је нека пострадала сиротица, да ју је газда ту наместио, да му пази на кућу. И тако још нешто рече.... Бога ми кажем вам једва сам чекао да се час пре извучем. И чисто ми свану кад се опет нађох на улици... Ама, људи, има занета нешто, има што наука не уме увек да објасни — заврши члан кварта теразијског — Ђока....

(Свршиће се).

М. Дмитријевић, Мостар.

У бесаним ноћима.

1.

Слушам вријеме. Ноћне пјесме брује
Кроз бону маглу, свјетлуцаво-бледу
И мукло, тихо, у складном нeredу,
Нагањају се, протичу и струје,

И мене собом носе... С њима и ја
У магли лебдим, лаган, као пара,
А душа ми се у звуке раствара
Тонући у склад ноћних мелодија.

И ја се губим у звучној цјелини
И чујем акорд себе, како звони
У тужном складу... Тада ми се чини,

Да у несвјест се бесмртну претварам.
Ноћ поје пјесму непоњатну. Слутим.
А поноћ мукло зуји, и ромони
Над долинама снијегом посутим...

2.

Тихо потмуло хуји време. Мучан
Дух тешке ноћи таложу се, пада
И прожима ме. Чудан, недокучан
Шум изненада престрави ме тада.

И раздире ми у тминама душе
Све доживљаје мртве, наде, снове.
Кроза ме вјетар ништавила пуше;
Чујем глас кобни што однекле зове.

Безброј живота врије око мене;
Испражњују ми душу чудном моћи.
— Губе се нагло уздрхтале сјене

И мру у злобној, замрзнулој тами.
А душа гине под мистиком ноћи
И стално труне у страшној осами.

3.

И зашто, душо моја, да се пати?
И гдје је сврха свему томе? — — Тама
Густа и тешка, и смрзнута чама
У тужној мисли... Но зашто све знати

Кад нема смисла, кад је све свеједно:
Животна радост, и патња и туга,
И чудни снови, чамотиња дуга —
Малено, ташто, силно и биједно!

Не тражи разлог животной празнини —
Како је болно!... Блудиш; а у тмини
Зампре уздах духа који чами.

И он се мрзне. У срцу је ледно.
А све се губи у претешкој тами.
О зар је збиља све сасвим свеједно?

4.

Пој неки чудни... Откуд, и шта чујем?
Потмуло, тихо нешто хуји. Нашто
Та мутна пјесма однекуд? Ил' ташто
Сањање то је — — Ја нејасно чујем:

Из влажне таме мукли звуци струје
Чарајући ми и тугу и радост,
И полумртву и учмалу младост
А тешки вали некуд хује, хује.

Одасвуд слух ми једну пјесму чује,
Животну пјесму, тужну и нејасну
Док мртва душа тамно, болно сања.

И дуго чами... А вали хује, хује
Кроз влажну таму и у душу лију
Мистичну, страсну пјесму таласања.

5.

Лутању моме нигдје конца нема.
Све загонетка гања једна другу!
Тајанство, несвјест, мрак недокучности
Чини да ћутим неизљечну тугу.

Откуд и куда? — Сфинга злобно ћути:
И нико не зна тада како ми је.
Тешко, ах тешко!... Можђани ми прште
— Дубље! све дубље загонетка рије!

Ја видим јадну трагичност човјека
И ћутим боле свег живог и свјесног
Јер свему томе нема задњег смисла.

Магла незнања дух ми је притисла;
Тајна ме тишти вас дан и ноћ дугу
И душа ми се завла у тугу.

6.

Нејасно, чудно — то је све што чујем.
Шта значе, откуд чудни звуци ови?
И зашто с њима моја душа плови?
Кад ове мутне, тешке снове снујем.

Пун тамне жудње, зашто — док ми страсно
Трепери душа, несвјесна шта жуди
Буди се пјесма из дубине груди
И сјетна шуми, чудно и нејасно?

Не знам... Однекуд црна зора руди
Озарујућ' ми душу мразном чамом
Несвјесно царство у мени се буди — —

Тад ми се нешто свето срца таче
И болно негдје јеца, све то јаче —
А све се губи завијено тамом.

7.

Ах, чами, чами! Тужна душо, пати,
Нек ти сок исхлапи под притиском јада!
Нестани, умри!... Све гине и пада
Нико ти више снагу неће дати.

И чами болна: заборави младост
И луде снове прохујалих дана;
Не тражи мелем, и не видај рана
У светој тузи нека замре радост.

Ах, пусто чами!... И тињај, и живи,
Радуј се срећи што је нема. Гини
И свисни једном; докле обзор сиви

Одасвуд влагом тишти, у даљини
Ти слушај тужну пјесму о животу
И пусто чами: умири и живи!

8.

А ипак, можда свему има смисла!
Јер каткад чујем глас мек и тајанствен
Из дна свог бића, и тад величанствен
Видик ја гледам! Сфинга што је стисла

Циничне усне, благошћу ме гледа,
Претварајућ' се у тајну Доброте.
Појимам тајну свемирске љепоте
И пред смрћу ми снажан дух не преда.

О, тужна душо моја, пати, страдај
Ал' очају се не предаји! Ћути,
Покојно сноси терет свога крста

Судби се опри поносна и чврста.
А Промисао недокучну слути
И чезни, душо, пати се, и надај!

Вјерисон Вјернетјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

II.

пет луташе јарац око куће, али Ајвинд
није павио, већ једнако гледаше горе на
брдо. Мати дође, сједе поред њега; он је
замоли да му прича, како је тамо у да-
љини и тако му она причаше, да је некад
све говорило; брдо с потоком, поток с ри-

јеком, ријека с морем, а море с небом. Кад престаде
о томе, запита је, да ли се и небо с киме разговара;
и она опет настави: небо разговара с дрвећем, дрвеће
са животињама, оне са дјецом, а дјеца са старијима.
Тако све иде даље, о свим стварима и нико не зна
гдје је крај. Ајвинд гледаше брда, дрвеће, море и
небо, и изгледаше му, као да све то, види сад први
пут. Туда протрча мачка, заустави се на једном околку
и сунчаше се.

* * *

Исте јесени отпоче га мати учити читати. Одавна
имађаше он нешто књига и често мишљаше, како то
изгледа, кад оне почну говорити. Сада му посташе
слова: дрвеће, јагањци и све могуће.

Једнога се дана догоди, да мати ступив у собу
рече:

— Сјутра почиње опет школа, и ти ћеш ићи
сјутра са мном горе у „порту“. Ајвинд бјеше чуо, да
је школа мјесто, гдје се многи ђаци играју и — играју
заједно — хај, нема он ништа против тога. Био је
врло задовољан; чешће је био у „порти“, али не у
школско вријеме, и с тога трчаше пред мајком, јер је
чезнуо за новим....

Дођоше у школу, страшна граја, слична воде-
ници код куће; он упита матер: „Шта је то.“ „То
ђаци читају“, одговори она, и он бијаше тим врло
задовољан, јер тако и он читаше прије него што је
знао слова.

Унутра сјеђаше пуно дјеце око једног стола, да
их више не бијаше ни у цркви. Друга сјеђаху на
својим торбама уза зид, остала стајаху око табле.
Учитељ, сиједи старац, сјеђаше на клупи крај пећи
и пуњаше своју лућу. Када Ајвинд са мајком уђе,
сви погледаше, наједном престаде „клепетане“ воде-
нице, баш као и код куће, кад је зауставе. Сви се
погледи зауставише на дошљацима, мати поздравн
учитеља, на што он срдачно захвали.

„Ево вам доводим дијете, да научи читати“, —
рече мати.

„Како се зове, враг?“ упита учитељ смијешећи
се. —

„Ајвинд. рече мати, он већ умије срицати.“

„Није могуће“ — рече учитељ, ходи овамо па-
метна главо!“

Ајвинд му приђе; — учитељ га узе на крило и
скиде му капу.

„Слободан деран!“ рече, — помиловавши га по
глави.

Ајвинд га погледа у очи и насмија се.

„Смијеш ли се мени?“ — упита и набра чело.

„Па да!“ одговори Ајвинд и гласно се насмија;
тада се насмија и учитељ, мати и дјеца; сви се сми-
јаху. —

То је био Ајвиндов полазак у школу.

Кад је хтио сјести, сви му чињаху мјесто; он
се дуго мислио, гледао унаоколо; ђаци намигиваху и

смијаху се, шаптаху и показиваху претом час овамо, час онамо; он се пак окреташе на све стране, с капом у руци и с књигом испод мишке.

„Ну, па шта је?“ — упита га најзад учитељ, повукавши један дим из луле.

Ајвинд окренувши се према учитељу, опази поред пећи, на црвено-обојеној столочици — Мериту.

Она бијаше сакрила своје лице објема рукама, сјеђаше и погледаше га крадимиче.

„Ту ћу сјести!“ — рече Ајвинд нагло, затрча се и сједе поред ње. Она подиже мало руку и гледаше га преко лакта; он пак покри лице рукама и гледаше је исто тако. Тако сјеђаху стидићи се, док се једно на друго не насмијаше, остали то видјеше, па се и они насмијаше.

Али у том загрми страшна гласина, која се уза сваку нову ријеч стишаваше:

„Мир, ви вражји скотови, гадови, неваљалци — ипак добра дјецо — мир, не љутите ме, ви — луткице од шећера.“

То је био учитељ, он имађаше обичај да плане, али да се утиша и прије но што сврши, одмах је био мир у школи, докле опет не почне „воденица“. Читаху гласно сваки из своје књиге, њезни гласнићи пискаху, крупнији „брујаху“ све гласније и гласније, да би једно друго надвикали.

„Је ли овдје увијек тако?“ — шапну он Мерити.

„Да, увијек!“ рече она.

Доцније су морали читати пред учитељем, и пошто су га вољели, радо су то чинили; тада би био један изабран да чита с њима, да им помаже, те су тако још лакше схваћали и прије би ишли на своја мјеста.

„И ја сам добила јарца“, рече она. — Имаш ли га и ти још? — Да, али није тако лијеп као твој! — Зашто не долазиш чешће на брдо? — Мој се ђедо боји да се не сурвам. — Ах, тако је високо! — Ђед ми неће да допусти.

„Моја мати зна тако много пјесама“, — рече он.

„А и ђед, можеж мислити.“

„Да, али не зна те мелодије, које она зна.“

„Ђед зна и игре. — Хоћеш да чујеш?“

„Радо!“

„Онда се мораш примаћи ближе, — да не чује учитељ.“

Он се примаче и она тихо отпјева пет-шест пута један комад, док га он не схвати, и то бијаше прво што у школи научи.

„Устајте, дјецо, и пјевајте! викну сад учитељ, данас је први дан, стога треба да будете раније слободни!“ — То је живот, скакаху преко клупа, у вис и викаху међу собом.

„Мир паклени изроде, ђавоља погани, циганска чето!“ — викаше учитељ. Затим пјеваху; учитељ отпоче јаким басом, сва дјеца скрстише руке, стадоше

у један ред и пјеваху. Ајвинд стајаше доље код врата до Мерите, и слушаше. И они скрстише руке, али не знадоше још пјевати.

То је био први дан у школи.

(Наставиће се).

Жив. М. Радосављевић, Рибари (Мачва). Пошљедњи осмијех Оретин.

Талијанска легенда.

I.

На бријегу обраслом кестењем, уздиже се стара кула, јединствени остатак замка, који се у суровим временима међусобне борбе сматраше неосвојеном тврђавом. Уском у стигени усјеченом стазом, долазило се замку, који у XIV. вијеку бијаше обиталиште једнога од знатнијих великана — Ансељмучија, што живљаше у њему и малог броја његових приврженика и кћери Орете, веома лијепе дјевојке: лијепе као неба плаветнило, а добре у толикој мјери, да је свака душа у замку не зваше никако друкчије но „наш анђеол“.

Међу житељима замка, живљаше и витез Мино. У лицу не бијаше лијеп, али изврсно владаше мачем; шта је и шта пута господар замка за вријеме борбе био очити свједок његове храбрости... С тога га веома вољаше и ни у којој прилици не сматраше за млађег, већ за друга и брата свог, како за вријеме борбе, тако исто и у приликама кад пехар замјењиваше убојни мач!... Смије се поуздано рећи, да Мино, у очима цијелога свијета бијаше Ансељмучијев рођак и брат.

Но и ако господар замка вољаше Мина, Орета га није марила. Чак, она га је очито избјегавала, баш у оним приликама када његове очи жудњом тражаху њу. И она и сви остали, могли су врло често примјетити: да његове звјерске очи у близини њеној блистаху сјајем, мекотом и безазленошћу малог дјетета, а када је говорио с њом, глас му губљаше оптрину гласа оног човјека, коме је оружје и бој све и сва... већ дрхташе најдубљом њезношћу гласа молитве, славе и љубави!...

— Он никада неће бити мој муж! награда за све то, бијаху ријечи Оретине, које је у толико пута изговарала самој себи.

— Кунем се Богом, док сам ја жив, она неће бити жена другога! — бијаше заклетва душе витеза Мина...

II.

Једнога дана, дође у замак живописац, да на једноме зиду капеле замка, наслика Мадону.

Бијаше то лијеп дваестпетогодишњи младић, прих, живих очију и зваше се Чиапо де-Менсола.

Нарочито лик Мадонин, радио је увијек с највећом вољом и пуном моћи свога талента, те су га с тога много пута, побожне сељанке, гледајући посао руку његових, побожно запитале: „Није ли сама Богородица сишла из раја и дала му себе за модел?“...

Ансељмучијо је гостољубиво дочекао младог умјетника и прије но што је отпочео посао, гостовао је код домаћина.

У очи дана, када је ваљало почети посао, Чнапо де Менсола рече Ансељмучију:

— Говоре, да је лице моје Богородице веома лијепо — није ли тако?

— Истина је, и љепоту тога лица, узалудно је тражити међ људима данашњег женскиња.

— Тако сам и ја мислио све до данас.

— До данас?!

— Тако је. Ну, данас спазих лице ваше кћери и налазим, да је љепше но лијепо лице Мадоне руку мојих... Молим вас, заповједите, да лице св. Дјеве, коју треба насликати, буде лице те дјевојке и — тада ће се оправдано говорити, да је моја кичица украла рајску љепоту!

На тај предлог и ту молбу, пристао је господар замка, а и Орета, која је од тог дана сједла за снимак лица на икони св. Богородице... Ни сама није знала, да је толико лијепа...

III.

За то вријеме, док је де-Менсола снимао лице Оретино, она би обично сјела на столицу и вољно се покоравала заповијестима сликаревим, те да нужна поза за израз слике, буде изражена. Тим већма, што је замисао сликарева вољна била израдити слику са осмијехом.

Често су млади умјетник и дјевојка остајали сами; кичица је врло често падала на столицу; очи умјетникове задржавале су се дуго и дуго на лицу Оретином, која му погледе није могла враћати, јер бијаше у датој пози, често потребној, а више намјерно, те да му се душа испуњава насладама утисака, које она на њ чињаше. У тим часовима, заборављаше млади де-Менсола на безживотно дјело своје, и жељом кохаше, занијет осјећајима својим, бацити се њој и пољупцима обасути то живо биће, које нагна срце његово да силније куца, а појетска душа његова дубље да осјећа.

И, када је довршивано лице Мадонино, рећи ће јој Чнапијо:

— Госпођице Орета, осмијехните се оним осмијехом, каквим би предусрели нашег мужа, када би вам рекао — да вас воли цијелом душом својом!...

Дјевојка се осмијехнула — а тај се осмијех појавио око усана и бљеснуо цијелим лицем св. Богородице.

То је био последњи осмијех Оретин!...

Од тога часа вео туге отпочео је прекривати лице дјевојчино, јер је умјетник довршио дјело своје. Ваљало му је нићи...

Та туга и туробност дјевојчина није се скрила од очију оца њезина, који је ненамјерно волио, али, који никако не могаше наћи узрок туге њезине.

Само један човјек у замку знађаше узрок туге Оретине. То бијаше Минџо, који Чнапија де-Менсолу за све вријеме од када је у замку, не пушташе из вида, исто као и крвног непријатеља за вријеме — борбе.

IV.

У очи онога дана, када је млади умјетник требао поћи из замка, Ансељмучијо је приредио у част његову богату гозбу. И, пошто је гозба завршена, позно у ноћ, завладала је мртва тишина васцијелим замком....

Врата балкона собе Оретине отворише се и дјевојка пажљиво и с напрезањем упираше поглед у ноћну помрчину.

— Орета! — чу се тихи глас са сусједног балкона. —

— Је си ли ти?!

— Јест, ја сам Чнапијо. Збогом!

— Када ћеш се вратити?

— У онај дан, када будем дошао запросити руку кћери сињора Ансељмучија.

— Хоће ли проћи много времена, — до тога дана?

— Не, неће, једва мјесец дана.

— Јеси л' вјера?!...

Сиромах сликар, толику је сигурност полагао дјелу руку својих, осјећајима и увјерењу срца свога, зато и одговори:

— Чуј ме Орета, у онај дан, када те не будем више вољео, св. Дјева, која се сада осмијехује — плакаће... Збогом!

И тишином ноћном, чули су се звуци пољупца, које двоје заљубљених повјераваху ноћњем вјетрићу, да их однесе са једних усана на друге...

V.

Прошло је недјеља дана, како је лијепо умјетник оставио замак Ансељмучијев.

Орета је непрекидно с бригом, тугом и чежњом уздисала и већи дио дана проводила на прозору куле, устремив поглед у даљину, или поред Мадоне, које се осмијехивала.

Једнога јутра, уђе Орета у капелу, погледа на икону, преблијеђе, јаким криком угуши осјећање, што јој раздрије и срце и душу... Осмијех бијаше ишчезао с лица Мадониног и мјесто осмијеха, лице јој бијаше — тужно...

— Значи, он ме не љуби више! — с пуно бола, узвикнула је дјевојка и загушена ридањем и сузама паде на кољена пред иконом мајке Божије.

И, док се она гушила тугом и плачем — за дверима у олтару с кичицом у руци, којом је предру-

гојачно израз лица Мадониног, стајао је витез Мино и злобно се церекао...

VI.

Кад је Чиapiјo послије мјесец дана, поново дошао у замак — Орета, већ бијаше сахрањена... Она је умрла од туге...

Српски народ.

Од дра Симо Тројановића. —
(Наставак).

Кад је пак из кавжења, или каквог било другог узрока, наступила тешка околност, да се задруга подели, онда су жито и мрс, као и сву осталу храну, делили подједнако на сваку главу (по чељадма) мушку и женску, јер је сваком до нове жетве ваљало живети од привређеног иметка; а непокретност је дељена само на браћу. Која имања нису могли споразумно поделити, они их све по два и два одвоје по приближној вредности, и за свако од њих задељају по једно дрвце, али да се у нечему разликују, па намене, које имање има да представља које дрвце. Онда позову једно дете, па ће оно од прилике једно дрвце предати једном деобару, а другом друго, и тако се коцком изврши деоба, на коју се никад нико не може пожалити. Ово се дрвце зове у Херцеговини брушкет или шорак.

У црногорском племену Пиперима, и неким другим из околине, прво се све имање подели на првобитне мушке осниваче задруге. Рецимо да су била два брата, онда се све имање подели на њих двојицу, — на два равна дела. Па тек ти делови даље се деле на мушке чланове. И то рецимо првобитни задругар брат X има два сина, онда ће се његово наслеђе поделити на њих двојицу, а брат Y има три сина, па ће се његово наслеђе поделити на три дела. Овака је подела и иначе узакоњена.

Да су задруге врло старе друштвене установе доказ је и то, што су се налазиле и код осталих индо-европских народа. Да земља првобитно није била приватна својина, доказује се и правно-историјским формама имовинских процеса са оптужбама, јер је оптужба увек гласила на покретност, па тек у позно време и на непокретно имање, што је дошло накнадно.

Код Келта је такође било задруга, и то још врло рано, што потврђује и стари ирски Brehon Laws. Поредити Maine Lectures on the early history of institutions, од стр. 79. на даље. Судићи по многим старим документима, изгледа да је задруга и код Срба постојала још у средњем веку, дакле и за време слободe, пре турске навале.

По Ровинском, добром познаваоцу Црне Горе: два до четири дома, по крви најсроднија, зову се у Васојевићима трбушчић, а више од 4 породице зову се трбух. — Како човечја душа, ма на којој тачци земљиној била, и ма којој раси припадала, сличним процесом мисли и на сличан начин представу добије, види се и по овоме: И стари Маори делили су се у браства, односно у трбухе, и та се група њиховим језиком звала »h a r u«, што значи материца, а она је у трбуху, утроби, који су називи у обичном животу потпуно синонимни. Кинези браство односно трбух зову »s i n«, а ова реч по идеографском карактеру изговорена, двогубо је сложена, од којих једна реч значи »жена«, а друга рађати, што се опет на утробу своди, из које се дете рађа!

Од целог српског народа браство још постоји нарочито јасно обележено само у Црној Гори. Код њих је браство састављено овако: синови једног оца браћа су; од два брата деца братучеди; од два братучеда братанићи, а од братанића братственици и т. д. До седмога паса држе Црногорци чисто сродство¹⁾, и држе се сви као једна породица, као једна браћа и не може се крв мешати. Ко би у ово последње угазио и преступио закон сродства, тога држе за отпадника и безбожника. С таквим држе да се мора свет уклињати. До седмога паса збрајају се они сви под једно браство и сви су обично једног презимена као једна породица и славе сви једну славу.

Браства могу да живе у више села, али се увек рођакају и поштују, и у боју заједнички учествују. Из економског имања код браства су сад остале заједничке ливаде и шуме, а ораћа земља, која је ограђена, од како се зна, увек је била приватна својина једне породице или задруге.

Браства тачно деле и земљу: планине, гору, пашишта, воду за млинове и за натапање; па и црква се зна кога је браства. По браствима многа села носе патримонијска имена, на пр. по Ораховцима зове се село Орахово. Куће подижу браства на склоњена и уздигнута места, једно због обезбеђења од поплаве, а друго због нападаја.

Црна Гора дели се на много племена, а племена су постала од два или више брастава, која потичу од једне крви, а ретко се догађало — и није најбоље пролазило — да се несродно туђе браство придружи неком племену, и то се браство од тог времена знало по селница.

(Наставиће се.)

¹⁾ Код старих Аријеваца изгледа ми да су чисто сродство сматрали до шестог степена, јер су сва »varinda« т. ј. сви чланови породице са старешином становали под једним кровом до шестог степена сродства, и уједно докле имали заједничко имање.

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевиневој.

„Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus;
 Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
 Respousare cupidinibus, contemnuere honores
 Fortis, et in se ipso totus, teres atque rotundus,
 Ex terui ne quid valeat per leve morari;
 In quem manca ruit semper fortuna. — — —“

Hor. sat. lib. II. 7.

Пошто се овај филозоф претежно бавио практичном, моралном, филозофијом, па ни у тој области филозофије није створио знатнијих, темељнијих промјена, него се, у главном, ограничио на учење стојичке школе, то њему у историји филозофије и не припада које видније и важније мјесто. Отуд, ваљда, ни код нас није довољно познат, особито у широј публици. Али ако он и није био филозоф посве оригиналан и чисто теоретски, он је један од најугледнијих представника цијеле моралне филозофије, мудрац и у својим мислима и у читавом животу, те се и слави највише као добар и племенит човјек, као најузвишенији цар, најбољи од свих људи. То је била једна душа од онога свијета, која је мирисала благошћу и врлином; човјек који је био много више човјек него животиња, мудрац у најбољем смислу ријечи, друг Сократа, Христа, Спиноце и Томе Келтешког. О томе човјеку, стога, и није излишно ни мислити, ни говорити, ни писати; а најмање је излишно угледати се на њега и ићи његовим стопама. Кад упитате руске хаџије куда иду и зашто, већ по други или трећи пут, они ће вам одговорити: „Бога сам се зажелио, брате; треба и о души мислити!“ Уистину треба једном увидјети да има и вишег смисла живота, но што је садржан у крвавој и безобзирној борби за ниже и животињске потребе тијела и стомака; да има и виших, човјечнијих, потреба људског духа, да трбух није једино зашто се треба да живи и тавори. Треба бити увјерен да је дух, мишљење, оно што чини човјечје достојанство, као што је био увјерен генијални и скромни Божја Кнежевић; није доста борити се, и радити са стварима; треба и мислити о стварима. Комтемплација је највише што може учинити човјек и у чему се може показати, а мудрост и резигнација, које из ње неминовно произлазе јесу најчовјечанскија и најсвјетлија стања душевности човјекове. „Да се види празнина живота, за то не мора човјек бити филозоф; али да се загледа дубље у ту празнину и да се у њој нешто нађе, зато се мора бити филозоф.“ „Мишљење је најплеменитија снага човјекова, која диже човјека изнад ствари, изнад привидног, спољњег, површног стварног, изнад прљавог и блатног. Мишљење је дезинфекција свега прљавог и смрдљивог, што рађају

ниже, животињске, скривене снаге човјекове. Мишљење је дисање духа; као што уздах долази од притиска на душу, тако је мисао уздах духа — што дубљи дух, то дубљи уздах, што је дубљи и притисак који дух осјећа, тим је и мисао дубља. Огромна већина спитних људи, плитког духа, имају довољно ваздуха на земљи, те они и не осјећају притисак, те код њих и нема уздаха духа. те они и не мисле даље од себе и својих потреба“. (Кнежевине). Наћи животу смисла и вриједности, тражити значење цијеле свјетске и животне хуке, наћи разлога и мудрости и у свему животу и у својим дјелима, живјети по томе, како захтијева мудрост и разлог, то треба да је посао сваког хуманог човјека. Марко Аурелије мислио је о стварима, и дошао до закључка да се треба помирити са њиховом силом, треба наћи њихове законе и живјети у складу с њиховим дјеловањем. И сва мудрост и сва величина Аурелијева била је у томе, што је тражио разлоге догађаја и смисао свијета вриједност и начин моралног дјеловања према себи, према породици, друштву, супатницима, народу, држави, Богу и васиони; што се дигао до висине етичког принципа, и што је радио само из тога принципа. Он спада у елиту човјечанства, у ону малу групу моралне аристократије, која се може поносити највећим добрима људским: слободом и карактером. То је био човјек моралан и слободан у смислу истакнуте Хорацијево дефиниције: „Слободан је само мудрац, који умије себи самом заповиједати, који се не боји ни сиротиње, ни ланаца, ни смрти; који је снажан да сузбија све похоте и да презре све части; који је сав у самом себи, округлао и гладак, тако да му ништа спољашње не може сметати, о кога се увијек узалуд крши бијес судбине“. А такав човјек, миран, присебан, mudar, који има свој унутрашњи развијен живот и свијест, и не може бити роб, осим роб свога увјерења и свог етичког принципа.

»Deo servire summa libertas« вели Св. Августин; а Марко Аурелије би то исто казао: „Живи у складу с природом, и покоравај се промисли, која је предодредила све што ти се догађа.“ И најзад шта је мудрије него се повући у сама себе, затворити се и уздржати непомућену своју душевност, уздигнути се изнад животне вреве и борбе, у свјетлости и чистоти душе, не робовати ни страстима, ни конвенционалности, него само принципу; да треба радити праведно и истинито; ничим се не дати узбунити, не чудити се, не страховати. »Nil admirari, nil metuere!« Како је дубоко, и како истинито у то био увјерен Марко Аурелије! Неколика навода из његове књиге, пуне мудрости и племенитости: (Само познања, Selbstbetrachtungen, Reklam.)

(Наставиће се).

Н. С. Талетов.

О читалачкој публици.

Ми још немамо сталну и поуздану читалачку публику. Немамо одређену публику на коју писац, издавајући које своје ново дело, може поуздано рачунати. Та познатија, нестална и до крајности превртљива читалачка публика по некад, готово с одушевљењем, прихвата дело каква писца, који поуздано неће ући у књижевност, а у већини прилика, опет, са презирним ћутањем отурује од себе дело писца од фактичке вредности. Отуда у нас ни најбољи писци немају своје стално одређене читалачке публике, отуда је у нас врло неблагодаран посао писати о укусу наше читалачке публике.

Наша читалачка публика, ма како она била превртљива и незрела (превртљива је зато што је незрела), ипак зато, с правом једног ђифте, који отвара десеторе очи кад за нешта даје свој новац, траже од писца, или од оних који се држе за писце, да ласкају њиховом ниском укусу и да стварају дела, која ће одговорати том њихову ниском укусу. И људи, који се држе за писце, у нади да дођу до успеха, персонифициран новцем, свесрдно испуњавају жеље те некултурне читалачке публике, похлепне за јефтиним и сумњивим друштвено-политичким сензацијама и пишу бескрајне књиге, махом у безбројним свескама, чија садржина ласка ниском укусу те читалачке публике и, у невероватној мери, задовољава њезине анималне инстинкте. Захваљујући том примитивном укусу у нас се јављају књиге: „Крај једне династије“, Маршићанинова незграпна подражавања Таси Миленковићу, водњикасто авантуристичка откровења Тасе Миленковића о припремама за 29. мај — јављају се књиге чији су и сами творци уверени да неће ући у књижевност и да ће се заборавити чим се дочитају последње странице. Додајте томе још читав поводањ књига, које ће створити услужни људи о старој династији „да са свих страна расветле последње догађаје у Србији,“ па ћете савршено разумети укус српске читалачке публике.

Али треба одмах рећи да тај примитивни укус, који се огледа у протежирању таквих састава надатих у облику једног дела, не манифестује само људи, који немају ту несрећу да се рачунају у српску интелигенцију. Ту уличну литературу протежира, не више него то, озбиљно прати и наша интелигенција. Само она — као интелигентнији елемент уме вешто да се претвара — није искрена и, не желећи да се идентификује са неинтелигенцијом, не признаје да ту уличну литературу прати само зарад тога, што ласка њезину неинтелигентну укусу и њезиним анималним инстинктима. Кад их човек затече при читању таквих књига, они, као да их је човек ухватио на какву непристојну

послу, збуњено одговарају: „Боже мој, интелигентан човек треба све да чита!“ Али у томе има ипак велике утехе. Кад се говори о нашој интелигенцији, онда се, по правилу, не помишља на ону праву интелигенцију, чији критички развијен и сазрео интелект даје права да се рачунају у интелигенцију; под „нашом интелигенцијом“ разумеју се људи, махом чиновници, који мисле да им је са службом дат и интелект, који иду упоредо с модом и њезиним превртљивим ђудима, који умеју вештачки да вежу кравату, који умеју једну претенциозну даму течно да занимају више од десет минута и који — а то је невероватан степен интелигенције — врло добро знају да се на једном зимњем симфониском концерту не долази у белом сако оделу, па чак ни у затвореном!

Међутим, ретко која публика уме тако вешто да афектира осећаје родољубља и пијетета, као српска. Србин, интелигентан или не, до отужности се раскриви и усхићава кад се у његовој наочности почне причати о Косову и о пропасти великог српског царства, ма да бисте га довели у врло велику неприлику кад бисте га упитали, да вам тачно каже где лежи то, српском крвљу заливено, Косово поље. Али, најзад то је један судбоносан догађај у нашој историји, који више памтимо посредством народних песама, него посредством историје; од сваког се Србина не може тражити да, са историјом у руци, проверава и исправља народне песме — ако наука треба да контролише поезију. У слично усхићење пада Србин и када се поведе говор о „раскомаданом и потлаченом Српству“. И да би тим својим родољубивим осећајима, који га гуше, дао одушке, он, да би осудио „зверска разбојништва бугарских чета, које убијају и кољу нашу браћу у Македонији“, приређује митинге, до промуклости говори на њима, осуђује, брани и, најзад, осветивши своју погинулу браћу, доноси родољубиве резолуције, којима се завршава напорна акција у корист „раскомаданог и потлаченог Српства.“ Србин уопште има за сваку појаву великих осећаја: Он осећа несрећу људи упропашћених поплавом, осећа беду своје гладне браће на Косову, па зато, у заносу својег родољубља и хуманости, приређује — концерте, забаве са игранкама, кермезе, лутрије и друге оштроумне и културне забаве. Да „наша браћа“ не гину en gross од непријатељске руке и да их често не куша несрећа — а несрећа најбоље челичи човечји карактер — у виду поплава и глади, нама се не би тако често пружала прилика да се забављамо и морали бисмо умрети од досаде! И нека ко од наших писаца изради какво дело у које ће унети све те осећаје једног родољубивог Србина, он ће се уверити, да му дело неће добро проћи, јер га тај родољубиви Србин неће хтети купити; он је те своје осећаје задовољио онако како мисли да их родољубив Србин треба да задовољи — присуствовао је митингу или је говорио на њему, био је на концертима, забавама и кермезима.

Тако исто вешто уме Србин да афектира и са пијететом према нашим заслужним људима. Ко од нас није видео погреб којег нашег великог писца? Грдна и непрегледна маса ваља се за ковчегом покојниковим, свака је тужан и у неком очајном стању, што је Српство тако несрећно, па без икакве своје кривице губи једног по једног заслужног човека. Идући за ковчегом сваки други прича, како је био покојником у великим пријатељским односима и како покојник није, тако рећи, могао бити без њих ни једнога дана, причају истините и неистините анегдоте о њему, али ни сваки тридесети не помиње његова дела — као да је због тога заслужан по Српство, што је био добар кавански друг и поуздан лични пријатељ. Да су, међутим, сви ти, који су сматрали за дужност да дођу на погреб, сачињавали читалачку публику тога умрлога писца, тај писац би био још већи, још заслужнији и био би можда, још жив. За живота пишчева они су му наметљиво нудили своје познанство и афектирали велико пријатељство према њему, јер је њиховој сујети ласкало да дођу у додир са тако великим писцем, јер су могли пред осталим светом, којег није озарила та срећа, да се хвале како су они интимни са великим писцима и јер мисле и да на њихове главе пада рефлексе од пишчева нимба; зато су они наметљиви према признатим писцима и зато их сплом уводе у своје куће како би им писац подигао или утврдио глас међу својим суграђанима који бледе од зависти. На погреб их није довела искрена жалост и неразметљив и тихи пијетет, него простачка жудња за парадама, које су неминовно скопчане са погребом једног великог човека. —

За права књижевна дела, спадала она у белетристичну или научну књижевност, у нас још нема праве и поуздане читалачке публике. У ширим, непросвећеним круговима читање се још сматра као нека јалова беспослица, а читање романа као каква штетна беспослица, готово, као какав неморалан посао. У таквим круговима сматра се човек, који је одредно један сат дневно за читање, за неозбиљна, за човека који се још у врелим годинама заноси „којкаквим комендијама.“ И зато такви кругови, кад читају и ако читају, читају оне књиге рђавих писаца који су се помирили са њиховим дивљачким и развраћеним укусом и нуде им она груба средства, која ће најбоље распалити њихову анималну фантазију и која ће са истом поузданошћу пробудити њихове примитивне инстинкте, као алкохол, као скарадне слике и као љути зачини. Али, с времена на време, ти кругови воле читати и књиге које не распаљују њихове полне пожуде, али и те књиге задовољавају њихове некултивисане инстинкте: пакост, злобу, освету, пркос, злурадост, љубав према суптилним убиствима, одушевљење за биографије великих зликоваца, Тасини дневници, Маршићанинова подражавања Тасиним дневницима. Да

и „наша интелигенција“ спада у те широке и непросвећене кругове, није потребно нарочито наглашавати.

Сва наша читалачка публика своди се још на онај узак круг људи, који се и сам бави књижевношћу. Она је најпоузданија и најсталија читалачка публика. Али од те одабране публике имају писци, који јој своја дела дају махом бесплатно, само моралне користи од које ни један писац, ако му нису довољни само ваздух и одушевљење, још није био сит.

Па шта ваља радити да се у нас једном створи права читалачка публика? Не знам. Одобрно бих свако средство, ма како оно вулгарно било, само да се створи стална читалачка публика. Ишао бих чак тако далеко, па бих ласкао њезиној, уосталом наивној, сујети и радио бих оно, што су радили наши стари писци. Штапао бих у својој књизи имена претплатника и том приликом не бих пропустно нагласити да на те родољубиве претплатнике треба да се угледају и остали „добри“ Срби. Речју, употребио бих све, па чак и безазлене марифетлуке да само наш свет привикнемо читању. А тај свет, ја сам уверен, био би нам кад тад врло благодаран. Уосталом, у роду српском има позванијих људи од мене, па нек они нађу пута и начина, како ће се наш свет култивисати и како ће се, на тај начин, створити поуздана читалачка публика. Само нека ми је допуштено рећи, да ја сумњам да се то може постићи научним критикама и мудрим студијама о укусу. Јер и критике и студије пишу се за људе који иначе читају. Шири публика их не чита, а кад би их и читала, поуздано их не би разумела.

Српске народне умотворине. Сарајчице.

Сека капетана.

Мајка Јову по чаршији тражи,
По кавама и по механама:
„Ђе си, Јово, жив не био мајци,
Синоћ тебе пашалија тражи,
А јутроске пашине делије!
„Буто те је неко опануо:
„Да ти љубиш секу капетана!“
„А бога ти, мила мајко моја,
Кад је она сека капетана,
Што ће сама преко Атмејдана,
Брез фереџе и брез огртача,
Брез робиње и брез измећара?
Мислио сам да је моја драга!“

Мисирлија Јово.

Двор ми гради Мисирлија Јово.
Темељ ставља с драгијем камењем,

Дувар зида с дробнијем бисером,
Шимлу тече, а позлату меће.
Начинио шадрван водицу,
Ту дјевојке на воду долазе
И пред њима везиљница Мара.
Ђугумима у двор ударила:
„Двор ми гради Мисирлија Јово!“
Говорио Мисирлија Јово:
„Не брини се, везиљнице Маро,
Не брини се, мојим б'јелим двором,
Већ се брини рухом тананијем!“
Говорила везиљница Мара:
„А борамп, Мисирлија Јово,
Не бринем се рухом тананијем,
У мене се до три: руха купе.
Једно купи материна мајка,
Друго купи мила мајка моја,
Треће купим ја себи дјевојка.
Што 'но купи материна мајка,
Оно Јово куму и дјеверу.
Што 'но купи мила мајка моја,
Оно Јово твојој породбини.
Што но купим, ја себи дјевојка
Оно Јово ја и ти носити.
Забљежила од бабе, Марица Љубибратић-Шеровић.

Кравород.

Народна прича из Мустапића-Звизд.
(Наставак.)

И за тога они су опет редовно ишли по шуми у лов, а њихове жене су успремале колебу и дочекивале их на вечеру, коју су им спремале сваки дан. Али кад њих тројица дођоше једанпут из лова, видеше да су им жене врло ослабеле. Одмах их распиташе: „Што сте тако слабе?“ А оне никако не признају да су слабе. Кравород ујутру рече Трљакамену:

„Остани ти овде, и пазн да видиш, због чега нам жене овако слабе“, а он оде са Кривидрветом у лов. Кад увече дођу Кравород и Кривидрво, видоше да је и Трљакамен ослабео. Одмах га запитају: „Што си и ти ослабео?“ Али и Трљакамен никако не признаје да је ослабео. Вечерају сви, па полагају. Ујутру устану, и Кравород заповеди Кривидрвету да остане са женама, и да пазн због чега то оне слабе. Кад увече дођоше Кравород и Трљакамен из лова, Кравород запита Кривидрво: „Што си и сам ослабео?“ И Кривидрво никако не признаје да је ослабео. И то вече вечерају и преноће. Кад у јутру устану, Кравород рече оној двојници: „Идите ви у лов, а ја

ћу остати, да видим ко то долази у нашу колебу.“ Попне се Кравород на таван, и тако је чекао. У неко време, дође један старац са белом брадом до појаса, и поче оним женама сисати крв. Онда се Кравород брзо скиде с тавана, па запита оног старца: „Што ти сисеш крв нашим женама?“ А старац му рече: „Ђути, јер ћу сисати и твоју крв!“ Кравород рече: — Ти моју! — Ја твоју! — Ти моју! — Ја твоју!

Кравород онда силно удари старца, а старац од једанпут паде. Кравород узе секиру па удари у једно подебље дрво, и дрво се процепи те се видела рупа. Ту Кравород донесе оног старца, па му браду забоду у процеп и извади секиру, па тако старца заглави. Дођоше и она двојница из лова. Кад видеше шта је Кравород урадио са старцем, и сами признадоше да је тај старац и њима сисао крв. И после тога они су често ишли у лов. Сви који су били ослабели, поправише се. Поправише се и жене и људи. Дуго је времена онај старац стајао заглављен са брадом у процепу. Али кад се доцније, једног дана, вратише људи из лова, не затекоше жена код куће, а ни оног старца не беше у процепу. Они спазнеше неки траг по земљи, као да се нешто вукло кроз шуму. Пођу сви троје по трагу, и траг их одведе до једне рупе. Узму више конопаца па наставе један па други, и договоре се да на конопцима сиђе доле Трљакамен. Договорили су се били, кад Трљакамен заклати конопац, да вуку горе и да га изваде. Подуже су Кравород и Кривидрво спуштали Трљакамена, па Трљакамен јако заљуља конопац. Кравород и Кривидрво га извукоше. Кад изађе горе, запитају га: „Што ниси ишао још?“ Он им одговори: „Доста сам ишао, али више не смем јер је много дубоко.“ Онда спустише Кривидрво. Кривидрво се спусти више од Трљакамена али и он заљуља конопац, те и њега извукоше горе. Кад и њега запиташе, што није још ишао доле, он рече: „Не смем више, много је дубоко.“ Тада Кравород рече:

„Ја ћу до дна да се спустим, само држите добро да не паднем, па да се не убијем.“

Дуго су га она двојница спуштали, и напослетку се Кравород спусти на доњи свет. Ту је било једно село. Пође он по том селу, и угледа једну лепу кућу. Оде у ту кућу, и у њој нађе своју жену. Одмах је запита:

„А шта ћеш ту жено?“ Она му одговори: „Онај ме старац овде довео.“ А Кравород је упита: „А где је онај старац?“ Она му рече: „Отишао је некуд, али ако ти треба причекај га, он ће проћи преко оне љуприје.“

Кравород оде и сакрије се испод оне љуприје, па чекаше. Док сто ти старца, јаше једног доброг коња. Кад се приближи љуприји, коњ се поче трзати уназад, а никако не ће да иде напред. Старац га поче мамузати говорећи му: „Деее... будало, бар овде нема Краворода.“ А Кравород изађе испод љуприје и уби

оног старца, па се врати својој жени и запита је: „Где су оне друге жене?“ Она му рече: „Ено она кућа онамо, оне су обадве у њој.“ Кравород одмах оде у ону кућу, и обадве оне жене са својом поведе оној рупи. Све три жене веза за онај конопац, па га јако заклати. Она двојица повуку на више и све жене извуку, па онда спусте конопац за Краворода. Он се бојао да га не подигну донекле, па да га пусте те да се убије, а њима да остане и његова жена; за то свеза један велики камен за конопац, па га јако задрма и измаче се даље од рупе. Они повуку на више. Вукли су донекле, па онда пусте конопац, а онај камен паде доле и сав се истроши. Кравород рече: — Фала Богу те нисам ја био — сад бих сигурно био мртав.

Пође отале по доњем свету, и далеко негде наиђе код једне куће на једну ћораву бабу. Баба је тада ручала. Кравород приђе лонцу, па поче с бабом и сам ручати, али се никако није казивао да је ту. Баба је јела, јела..., па онда поче кашиком баратати по празном лонцу говорећи:

„О... шта је ово сад, досад ми свакад беше доста овај један лонац, а сад сам још гладна.“

А Кравород јој рече: „До сад си сама јела, зато ти је било доста, али сад сам и ја јео.“ Баба га запита: „А ко си ти?“ Он јој рече: „Ја сам Кравород, па онда јој све исприча како је дотле дошао кроз ону рупу, а напослетку зашита бабу, има ли она какве стоке. Баба му рече: „Имам коза.“ А он је упита: „Обеш ли ме узети за слугу, да ти чувам козе?“ Баба га прими. Кад је било ујутру баба му рече: — Дете, терај козе у ону ливаду, а немој тамо у ону планину, јер тамо има вукова, па ће ти заклати по коју козу.

Он онда узе једно сикирче, и отера козе право у ону планину, где је било вукова. Кад оде тамо, изађе пред њега вук, а он га удари оним сикирчетом и на месту га убије; одере му кожу, па је забаци са сикирчетом на раме. Увече потера козе бабиној кући, и онако на сикирчету о рамену понесе и кожу од оног вука. Кад дотера козе кући, баба уђе међу козе, и неколико њих, онако ћорава, попила по трбуху.

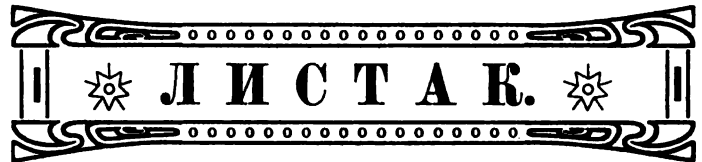
Кад познаде да су козе сите, одмах му рече: „Море ти си терао козе на ону планину, теби је вук коју изео; сигурно ту нису све.“ А он рече: „Није изео, ево његове коже!“ — Попипа баба кожу и увери се.

Други дан баба му опет рече, да не иде у ону планину, јер тамо има медведа, већ да иде овамо на другу страну. Он опет узе оно сикирче, и право отера козе у ону планину. Кад дође у планину, изађе пред њега медвед. Он замахне сикирчетом, убије медведа и одере му кожу; а кад је увече потерао козе кући, забаци сикирче с кожом на раме. Кад дође

кући с козама, баба опет попила по трбуху неколико коза и рече:

— Ти си опет био на оној планини, теби је медвед однео коју козу. — А он јој рече: — Није, бабо, ево његове коже!

(Свршиће се).

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Српски народни вез и текстилна орнаментика. Написала Јелица Беловић-Бернаџиковска. Издање „Матице Српске“ у Н. Саду.

Чешке новине »Moravska Orlice« доноси 27. октобра 1907. из пера оглашеног књижевника дра Јосипа Карасека (Беч) ову и за наше читаоце врло занимљиву критику.

„У Новом Саду изашло је као 21. књига „Матице Српске“ дјело под горњим насловом, које је и у нас на Морави побудило заслужену пажњу. Наши се родољуби врло угодно сјете, када отворе књигу и већ на трећој страни нађу опширни цитат из Крец-ова дјела: „Slovakke čerpe“.

То је дјело међу југословенским списима врло драгоцјена појава. Ауторка познаје такође пољску литературу, а разумије и стручну њемачку, француску и енглеску. Написала је већ више дјела о народним везовима, а у њима свраћа на се пажњу особито „Лексикон“ у седам језика, који је издала босанска влада (стр. 640, са 600 слика) у сврхе етнографске. Ова млада дама спада међу најинтелигентније Југословенке, бави се и етнографијом, а њезин гостољубни дом у Сарајеву приказује комад словенске и идејалне атмосфере. Супруг јој је родом Пољак, чиновник код суда. Гђа Јелица има красну збирку народних везова (600 комада), које сабира више од десет година.

Почетком двадесетих година настаде међу бечким етнологима велики интерес за моравске и словачке везове, особито у задрузи антрополога и међу члановима дворскога музеја. На југословенском тлу издао је наш земљак Titelbach орнаменте српскога веза, а у бугарском Зборнику излазили су бугарски везови. Богату збирку српских и хрватских везова има и професор Вукасовић у Дубровнику, како из дјела гђе Беловић-Бернаџиковске сазнајемо.

Спис ове госпође износи питања ове струке на начин знанствен, а занимаће у првом реду људе, који се баве народописним студијама. То је огромно врело опсежнога знања та књига гђе Јелице, а међу питањима има и доста критичних. Списатељица залази далеко у старину, куда је маме почеци орнаментике у опће, а словенске напосе. Иза тога она реда поглавља овако: о народном српском декор. стилу, о везивачким техникама, о народној колористици и народном бојењу. Врло су занимљиви цитати и докази, којима она расијетљује ова питања. Пошљедњи од-

сјек посветила је врло занимљивој симболистици у нар. орнаментички јуж. Словена.

Ауторка је ванредно начитана не само у стручној литератури, него и у лијепој књизи у опће. Врло спретно употребљени цитати из белетристичне и из стручне литературе, — то је особита одлика ове студије. Нешто налик на то нећемо нијгдје лако наћи. Дјело гђе Јелице наћи ће и у нас Чеха, Морављана и Словака много читалаца и штоватеља, побудиће на многобројне расправе и студије, а одјек ће му бити богат у свим гранама ове струке. Чим се појавило, навукло је пажњу на се, па му за то и ја посвећујем читаву опсежну студију, не само у чешким, него и у њемачким листовима. Хтио бих изнизати велики број њезиних цитата, али се морам, простора ради, ограничити само на некоје.“ (Цитира стр. 66, и 212; 213, 240, 247. и т. д.).

Ми са стране наше овој стручњачкој оцјени из тако познатог и сјајног пера имамо додати, још ово: ни у једној српској школи не би смјели бити без овога издања наше Српске Матице, јер ће и наше учитељице особито одатле моћи црпјети користи у своме школском раду. У дјелу гђе Јелице говори она и о овој својој радњи „Називље из ручног рада“ коју „Н. Васп.“ доноси; па с тога и на то упозоримо. (Уредн.).

Ж. О. Дачић, Београд у служби туђину, јавно предавање у корист кола српских сестара, издање уредништва „Народних Новина“. Београд 1907. год. Осмина, стр. 20. Цена 50 п. д.

Биоград, престоница српске краљевине, средиште пијемонта, из дана у дан, из године у годину, губи свој национални тип и постаје, попут већине осталих европских престоница, интернационални град. Њега поплави туђинштина, те му даде сасвим други карактер и облик. Па не само то већ га та туђинштина много стаје, јер га убија с двије стране: с моралне и материјалне. У колико је туђин преправио лијепи српски Биоград, у колико је тај туђин напакостно овој српској престоници, шта је он од свега тога до сада изгубио и шта ће изгубити, ако се овоме злу не стане што прије на пут, — то је све лијепо и тачно разложио вриједни и чувени биоградски професор, уредник „Народних Новина“ и секретар на српском универзитету у Биограду, г. Живојин О. Дачић у овом своме предавању, коме наслов горе исписамо.

Предавање је занимљиво и од интереса, те га препоручујемо читаоцима нашег листа. Техника је књизи одлична, а цијена је умјерена. Може се добити код писца у Биограду.

Србољуб Љубибратић.

Гласник, српског друштва за дјечју психологију, уредник Сима М. Јеврић, учитељ у Биограду, излази у двомјесечним свескама по 2 табака обичне осмине. Биоград. Штампарија Давидовић. Свеска I. и II.

У току прошле године у Биограду је основано друштво за дјечју психологију, а то друштво ево гдје је покренуло и свој орган коме натпис исписамо. И у друштву и на органу (листу) раде признате снаге из професорског и учитељског кадра, те му то служи као најбоље јемство за препоруку.

Оваквих установа има већ наравно на западу, па ево гдје смо и ми похитали да у томе много не заостанемо. Основ овог покрета (проучавању мале дјеце са психолошке стране) отпочет је у Америци. Педагогија је нова наука. Њеним свестраним проуча-

вањем и усавршавањем, унаприједиће се и педагогија. То се тек у најновије вријеме увидјело (и ако су то предвиђали неки филозофи још у средњем вијеку), па се тим путем пошло. За образоване је родитеље донста племенит и занимљив посао, проучавање живота и рада (или духа и душе) своје мале бебе, од дана рођења, па до поласка у школу, и даље. Само таквим проучавањем моћи ће се васпитање код дјеце правилно и обазриво извести. А како пак треба малу дјецу, с тог гледишта проучавати, на шта све треба при томе pazити, и т. д. — то се све налаже у овоме листу, те га за то искрено препоручујемо сваком образованом родитељу.

Цијена је листу 2 динара годишње. А редовни чланови, који положе 3 дин. на име годишњег улога, добивају лист бесплатно.

Лист се уређује лијепо. Особито нам се свиђа одлична техничка страна, која нас подсећа на неке француске листове, што је ријеткост у нас. Цијена му је незнатна, те га у толико лакше може сваки претплатити. Претплата се шаље: уреднику — Биоград.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Српска Књижевна Задруга Глишићу. Мјесто вијенца на одар члану своје управе покојном Милвану Глишићу уписала је Српска Књижевна Задруга српску мушку школу у Дубровнику за добротвора. Тако ће Српчад у Дубровнику увијек посјећати повеља и Задругина издања да је у њиховом граду умро српски књижевник Милван Глишић. Уједно је задруга дала 26. јануара седмодневни помен у саборној цркви у Биограду.

„Цариградски Гласник“. Смрћу Косте Групчевића власника „Цар. Гласника“ престао је излазити овај једини српски политички лист у Отоманској царевини. Сада послје годину дана почиње опет излазити у Цариграду у истом облику и величини, као и у истом правцу, под уредништвом г. Стојана Капетановића. Цијена је листу на годину 40 гроша или 12 динара.

Награда за школске књиге. Велики Управни и Просвјетни Савјет у Сарајеву расписао је награду за Историју и Земљопис у основној школи. Награда је 600 круна за сваку књигу. Обадвије књиге треба да се напишу за трећи и четврти разред српских школа у Босни и Херцеговини. Историја треба да буде са сликама, а Земљопис треба да има засебне карте Босне и Херцеговине и српских земаља на Балкану. Рок је стјечају до 15. августа 1908. Награђене књиге прелазе у својину Великог Просвјетног Савјета. По нашем мишљењу ово је мала награда за те књиге, особито кад се узме у обзир да ће Савјет извући десет пута толику суму. За то је требало писцима дати од сваког издања по нешто.

Скупштина Добротв. Задруге Српкиња у Сарајеву. На Три Јерарха одржана је четврта редовна скупштина Добротворне Задруге Српкиња у Сарајеву. Пресједавала је друштвена вриједна предсједница гђа Јелена Самарџија, која је и отворила скупштину. Тајник Стево Марковић читао је извјештај о раду задруге у прошлој години, по коме се види да је одбор живо радио и показао сјајан успјех. Најглавније је оснивање ђачке трпезе, која дивно напредује. Ове

године друштво оснива још и радничку школу, за коју је одредило 2500 круна. Прихода је било 22.585 круна а ове године задруга се нада и бољем одзиву и већем приходу. За тим је приновљен и проширен одбор из кога су иступиле четрири, а изабрано је још 12 чланица замјенице. Од нових у одбору су: гђе Миленка Деспих, Наталија Јојкић, Лена Ковачевић и Лекса Брешталица. Замјенице су гђа Савка Петровић и Миленка Калужерчић. Осталих осам госпођа помагаће око ђачке трпезе и радничке школе а то су: Јока Јефтић, Мара Васиљевић, Сара Одавић, Мила Транан, Кристина Луцић и Мила Укропина.

Добротвор ђачке трпезе. Наставник учитељске школе и тајник „Добротворне Задруге Српкиња у Сарајеву“ г. Стево Марковић добио је награду од задруге за свој досадашњи рад код задруге у износу 300 кр. Марковић је сву ту награду поклониле ђачкој трпези и тиме постао први добротвор ове врло корисне установе. Истичемо ово за примјер осталим имућним Србима, а Марковићу пристоји свака хвала на тако племенитом дару.

Друштво „Привреда“. Почетком фебруара састало се у Сарајеву више српских привредника, који су одржали двије сједнице и на њима претресаоли о свима привредним стварима у Босни и Херцеговини. Као гост био је позван „Савеза Срп. Земљорадничких Задруга“ у Војводини г. Л. Хорват. Сједницама је председавао др. Никола Стојаловић, а референт је био Шћепан Грђић, професор. Привремени одбор за оснивање привредног друштва изабрао је свој рад, а за тим се расправљало о свему, при чему је говорило више говорника. Закључено је да се друштво „Привреда“ осније на хуманој основи са најмањом чланарином. Привремени одбор проширен је са још петорицом чланова и он ће наредити правила и бринути се да се што прије потврде. Оснивање оваког друштва биће од предне користи за српски народ у овим земљама, јер ће се оно бринути за све привредне ствари, а нарочито за Земљорадничке Задруге и Занатлијска удружења. Њих ће Привреда оснивати и помагати, а „Занатлијска Удружења“ оснивање своје штедионице, као што смо и ми увјек препоручивали.

Српско Трговачко Удружење. На сједницама српских привредника повела се жива дебата о оснивању „Српског Трговачког Удружења“ за сву Босну и Херцеговину. Једни су мишљени да се и оно осније на акције, па да за неколико година створи велики капитал, којим би помагао трговину и занату, а други су да се осније на хуманој основи. Закључак није створен, него је изабран привремени одбор, који ће створити правила и допјети коначан закључак. У одбору су: Димитрије Кочовић, Перо Шантић, Васо Краљевић, Миха Пешко, Шћепан Варошчић, Свет. Митриновић, Никола Цјкота, Перо Стокановић, Илија Ђубић и Мирко Самарцић. Сад се тек почело радити како треба, а за све има се захвалити организацији.

Историја српско-бугарског рата. Изашла је из штампе и разаслата је свима претплатницима нова књига: Историја српско-бугарског рата. Књига прва од Пирота до Сливнице (са једном картицом бојшта). Друга књига „Од Сливнице до Пирота“ ушла је у штампу и разаслаће се свима претплатницима чим буде готова. У њој ће бити ови одељци: 1. Други дан Сливничке Битке. 2. Трећи дан Сливничке Битке. 3. Од Сливнице до гра-

нице. 4. Наново на српско-бугарској граници. 5. Повлачење Српске Војске са границе. 6. Несуђена абдикација Краља Милана. Писма и телеграми Краља Милана, Краљице Наталије и Милутина Гарашанина. 7. Први дан Пиротске битке. 8. Други дан Пиротске Битке. 9. Пиротска Битка по бугарским изворима. 10. Тимочка војска под Видном. 11. Одбрана Видина по бугарским изворима. 12. Критика целог рата. Политичке и стратешке погрешке. 13. Тактичке погрешке. Сабирање и сума. 14. Политичка радња од примјера до закључења мира. За нове претплатнике имамо још егземплара од прве књиге. Цена је за обе књиге 12 динара. Молимо ону господу, која су платила само прву књигу, да похитају са плаћањем претплате за другу, јер им се иначе ова не може послати. Господу скупљаче претплатника на војске молимо да уредио шаљу своје месечне отплате, како би на време добили и другу књигу.

Из новинарства. У Београду излази нов омладински радикални лист „Побједа“ и лист црногорске емиграције „Домовина“. У Мостару започео је од нове године излазити хрватски раднички лист „Radnička Obrana“, која излази двапут мјесечно. Одлично уређивани српски лист „Народ“ у Мостару излази сад двапут недељно.

Нове књиге и листови.

Десет Проповеди, од Јована Д. Илића, свештеника. Књига друга. Београд, штампано у штампарији „Доситије Обрадовић“, Чика Ђубина ул. бр. 8. 1908. Цијена 50. п. д.

Smrt majke Jugovića, од Dra. Aleksandra Mitrovića. Treće izdanje. U Splitu, brzot. „Narodne Tiskare 1907. Цијена?

Неколико правних обичаја и мојмова у сјеверној Далмацији, од Dra. југ. Александра Митровића. Прештампано из Архива за правне и друштвене науке. Београд, „Доситије Обрадовић“ штампарија Аце М. Станојевића, Чика-Ђубина ул. 8. 1907. Цијена?

Милом Обреновић, књига прва (1813 - 1820), написао др. Мих. Гавриловић. Издање задужбине И. М. Коларца. Београд, нова штампарија „Давидовић“ - Дечанска ул. бр. 14. Ђуб. М. Давидовића, 1908. Цена 6 динара.

Историја Српско-Бугарског рата 1885. књига прва од Пирота до Сливнице. Написао др. Владан Борђевић. Издање задужбине И. М. Коларца. Београд, 1908. Нова штампарија „Давидовић“ Дечанска улица бр. 14. Ђуб. М. Давидовића. Цијена 6 дин.

Бокс, гласник за опће интересе Боксера. Излази у Котору сваког четвртка. Издавач др. Ф. Јаваровић, одговорни уредник др. Р. Сарделић. Годишња цијена: 12 круна, на поштомство 16 франака. Лист је врло добро уређен и штампан се на читавом великом табаку, од 8 страна. Може се најтоплије препоручити сваком.

Кња, лист за шалу, забаву и прикупљање народних умовина. Излази у Нишу (Србија) сваке недеље. Година IV. Властник и одговорни уредник Мијаило Ј. Оцоковић. Годишња цијена за Србију: 6 динара, а за друге земље 8 франака. Ово је поред Врача, један од најбољих шаловних листова, те се може најтоплије препоручити читаоцима.

Српске народне игре на Босне и Херцеговине. Скупно Лука Грђић-Ђелокосић. Из 9. књиге Етнографског Зборника Српске Краљевске академије. Београд 1907.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Тади, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: *Шесме:* У Босиним ноџима, од Дим. Митриновића. — *Притовијешке:* Пољскијник, од Јанка М. Веселиновића. — *Из дјурештај*, од Тасе Ј. Милековића. — *Весело момак*, од Бјерсона Бјеристјерна, превео Никола Стајић. — *Паша, рин осмијес Орешин*. Талијанска легенда, превео Жив. М. Радосављевић. — *Поука: Српски народ*, од др. Симе Тројановића. — *Филозоф Марко Аурелије*, од Дим. Митриновића. — *О читачкој публици*, написао Перо С. Талетов. — *Српске народне умовине: Сарајнице*, забављ. Марница Ђубић-Перовић. *Кривороз*, нар. прича из Звизда, забављ. Хран. Прибаковић. — *Листак*.

Власник и уредник **Никола Т. Башиковић**. Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска двоичка штампарија, Сарајево.

Број 5.

САРАЈЕВО, 20. фебруара 1908.

Год. XXIII.

ПОП СТЕВО ТРИФКОВИЋ,

протонамјесник сарајевски, члан ширег Епархијског и Великог Просвјетног Савјета, народни преставник за котар сарајевски и члан Егзекутивног Одбора Српске Народне Организације.

Дрхтавом руком и сузним очима биљежимо у овој црној свежи једно свијетло и дично име, познато широм поносне Босне и кршне Херцеговине, па и назван уских граница ових, познато и популарно у свима српским земљама, а то је име нашег старог друга и пријатеља попа Стеве Трифковића.

Тужни глас о његовој смрти одјекнуо је на све стране и дубоко потресао сав српски народ, а нарочито оне, који су познавали величину духа, племенитост срца и ријетку његову истрајност у раду за свој народ и његове светиње.

Без великих школа, својим маром и трудом, издигао се покојни поп Стево изнад многих својих другова свештеника, а својом сталношћу и карактером, својом очајном борбом противу силнијег и јачег непријатеља, сијао је међу свештенством као звијезда даница међу осталим звијездама.

Велика су и многа његова дјела, свијетла и узвишена, као што бијаше и дух његов, који је увијек тежио за слободом, правдом и истином. Због тога бијаше истакнута и маркирана личност, коју су власти често прогониле, па и са блажујеке парохије силом бајонета свргнуле и отјерале.

Али покојни поп Стево никада, па и у најтежим и најцрњим данима, клонуо није, него је вазда стајао на биљези као риједак и јединствени примјер и јуначки је одолијевао непријатељу.

И тај непобједиви див, тај челик карактер, о који су се ломиле силне буре и таласи домаћих невоља и људске незахвалности, почео је полагао венути и тропити се, док није пао у постељу, са које се није ни дигао више.

И ако смо се надали, и ако смо сваки дан очекивали тај кобни час његове смрти, ипак нам је свима тешко, претешко, а најтеже његовим ближним пријатељима и друговима. Сви ронимо горке сузе за тако узорним сином српскога народа, за тако врједним и ријетким свештеником, за тако мудрим и узвишеним вођом народним, за тако даровитим политичким и књижевним радником, коме сви од срца желимо на небу рајско насеље, међу нама вјечно спомињање.

Слава ти оче Стево! Покој ти српској души! Бог да те прости и помилује!

Јанко М. Веселиновић.

Полажајник.

(Свршетак).

V.

Дође и зима, насташе празници. Све дотле могло му се да се склања, али кад дођоше божићни празници, не може му се напно: стаде да спрема печеницу. Ту га нађе Ненад баш кад је печеницу наставио:

— Помаже Бог! — рече му.

Он плану, смрче му се пред очима, али се прибра и отпоздрави га.

— Где си ти, море?

— Ево ме.

— Видим! А знаш ли ти од кад се нисмо видели? Шта ти је?...

— Није ништа, имао сам посла.

— Каква посла кад ми кажу да си био ту, у селу?

Он не одговори ништа.

Ненад седе крај њега на једну гламњу.

— Бога ми, љутим се на тебе! Кад је то било себе кад се посљедњи пут видесмо! Тражио сам те сваки дан! Па имам и да ти се хвалим, море? Женим се...

Њега подиђоше мравци, капа му паде с главе.

— Женим се, узимам Љубицу Радомирову. Сад о празницима ћемо и на прошевину. Не могу ти казати колико смо весели, па ми криво што и ти ниси с нама! Љубица ми рече: да си је и ти питао би ли за тебе пошла, али ето, ја пре пожурно!... Ко пре девојци, онога и девојка! Него, наћи ћемо ми и теби цуру, знаш Марту; Љубица ми вели да је добра као добар дан... Али шта је теби?

Велисава као да подузе стотину бесова, он скочи као махнит, упаде у кућу, и док се Ненад од чуда окретао, на једанпут загрме пуцањ и Ненадова рука клоцу...

То би у тренутку. Док Ненад дође себи Велисава већ не беше ту...

Осетивши бол, а видевши и крв, Ненад скоро побеже кући, не знајући ни шта је било ни ко га рани!

А Велисав у оном бесу докопа се плота, па с пушком у руци, право кмет Мићиној кући. Кмет Мића баш је подстицао ватру око печенице, па кад га смотри, насмеши се.

— Где Велисава! А откуда ти? — Које добро?...

— Није добро! — Рече Велисав.

— Шта, болан?

— Убио сам човека...

Кмет се укочи и погледа га разрогаченим очима.

— Шта рече?!

— Убио сам Ненада!

— Ама шта говориш ти?!

— Убио сам Ненада!... Из ове пушке убио сам га, и ево ти долазим да јавим, ти си власт!...

— А кад си га убио?

— Сад, овај час идем од куће.

— А где си га убио?

— Код моје куће.

— А зашто?

— Кад Љубица неће бити моја — нека не буде ни његова! Чувши вику у дворништу, укућани се искупише око њих. Кмет га погледа некако чудновато па рече:

— Младене, иди ми дозови Јефту пацдура.

Младен отрча, а кмет се опет окрене Велисаву.

— Ама, збиља, говориш ли ти истину?

— Истину!

— Их, мој синко! Тешко теби! Шта си сад од себе учинио! А да то није било нехотице?

— Није, хтео сам!

Кмет га испитиваше од сваке руке. Изнајпре му то изгледаше неверица, али Велисав говораше тако убедљиво, да му се мораше веровати. Кмет Мића у први мах не схваћаше све то, али кад дође себи, он се распомаи па стаде викати.

Тек што Јефта стиже а он онако љутит заповеди осечно:

— Вежи га па терај судници! А ти Младене, иди ми зови Ивка и Степана!

Није прошло ни пола сахата а кмет Мића већ беше код Ненадове куће. Срећом Ненад

беше само рањен. Његова мајка већ беше дозвола Анђу травару, те му зауставила крв и превила рану.

Велисава од суднице спроведоше у среску канцеларију, где га то вече оковаше.

Тако свану и засеоку П... црн Божић, јер нико не могаше бити онако весео, од како је за тај догађај чуо, нити се онако веселити као што се пре веселио.

VI.

Велислав је само на једно јадиковао: што није убио Ненада. Није га се тицало ни послеђење ни суђење, ни колико ће бити осуђен, нити што ће му имање на трошкове отићи — све је бацно на страну. Један једини бол тиштао је душу његову а тај је: „Велисава свршио си — Ненад ће узети опет „Љубицу!“

Све је признавао: товарно је на себе и оно што није, као: да се два три пута накањивао да га убије, и да му се све намизала прилика, док му ето сам не дође под руку.

Судови га осудише на осам година робије.

И спроведоше га да издржи, а имање му оде на трошкове судске...

Сад он отпоче живети другим животом, страшним животом, робијашким. Мемла од казамата, зло друштво робијашко, ланци, теретан посао, муке, батине, презирање и гнушање светско, све то паде на његову душу као олово.

Томе да додамо још и глас да се „Љубица удала за Ненада, да су срећни, да му кућа напредује, да га у селу сматрају као ваљана и поштена човека.

То га уби са свим. Омрзну на све: и на Бога, који је толико неправедан, и на људе који му и иначе беху мрски. Огугла и батине, и гвожђе, и мемлу и рад, и смрад; никоме се није тужио; никога ни за што није хтео молити, нити коме шта помоћи — повукао се у себе, сам је са собом говорио, сам се себи заризао да ће помутити срећу Ненадову, па да би не знам шта било!

— Та доћи ће ваљда дан да и ја изидем одавде!

И тако су пролазили дани пуни чаме и мржње. Најмилија му беше мисао како да Ненаду живот загорчи, па се само њом и бавио...

Он никога није волео, па није ни њега нико. Сви су га мрзели, па гледали како да му нашакоште. Он је трпео сва понижавања, презирући оне који су га понижавали. Није се бранио од кривица што су му их подметали, примао је казну као и хлебац.

И проживе таким животом пуних шест година. Милост владарева о крсном имену — ослободи и њега робије.

VII.

Баш је било у очи Божића. Страшна зимска ноћ. Као да небо оће земљу да упропасти, па послало све вихоре и нечасне, да своја чудеса по њој проспу... То је уједначило тамам од неба до земље, па само бије у очи. Нигде жива створа на тој међави, све се сакрило и побегло: и тица у дупљу и пас у кочину.

Једини Велислав грца по дебелу целцу, једини он дао се на посао; једина мржња не презаше ни од Бога ни од ђавола! И у крвожедном зверу можеш срце наћи, али у човеку што мрзи никада!...

Он је посртао, падао и опет се дизао. Пшао је корак напред, а два назад, ал је тек пшао. До зоре мора стићи кући Ненадовој, мора окрвавити његову чесницу и печеницу, па ма се против њега и сами Бог заклео!...

Међава је беснила до пред саму зору, па онда попусти. Он је корачао сав ознојен и испребијан, са срцем пуним жудње за осветом:

Ама зар и овај Божић да му прође онако! Не, не, неће!...

Па се маши у ведре и ту напиша пиштољ, који је био напуњен, потпуно спреман да угаси живот човечји.

— Још мало! — узвикивао је. — Још мало! Стићи ћу кад треба!...

И опет је напрегао сву снагу...

Већ је видео кућу и свећу, што светли кроз малени прозорчић. Само још неколико корака и ето га на прагу кућном.

И напреже се, прескочи плот и уђе у двориште. Ту, кад је био при крају циља свога, кад рукама могаше прихватити зидове беле кућице Ненадове, издаде га снага Осети неку лаку несвестицу, која га занесе и он се прихвати за зид и наслони главу на њ.

Кад је себи дошао, осећао је како му бурно бију дамари. Али је у исти мах осетио и таку немоћ, да не може ногом маћи.. Покуша један пут, други пут — не може! Несвестица га опет обузе и он се опет наслони....

Колико је тако стајао ни сам не знађаше, тек га прену разговор из тога полусна. Он познаде Љубичин глас како тепаше детету:

— Ходи Радо, срце моје! Како те је мајка лепо ноћас сањала!..

— А шта си сањала? — упита је Ненад, који се обуваше.

— Сањам као да је дошао Велисав, па га узео на крило, па му тепа и мази га:

Он прену на ту њену причу и принесе главу ближе прозору.

Весели Велисав — рече Ненад. Шта ли сад ради.

— Мора да му није добро? Не допада ми се што сам га онако весела сањала. Знаш, био је весео као некад, па се смеје, смеје, закоцне се од смеја!

— Веселник! Вала да ми га је још један пут видети, па не бих жалио умрети! Ако Бог да, те дође, ја га не пуштам од себе. Ево му куће и имања и свега!...

— Па ћемо га лепо оженити и окућити! Сиромаш! Мора да онда није био при свести!

— Несрећне је ћуди и то му дошло хака глави! Нисам знао шта му је, не би од свега тога ништа било! — вели Ненад.

Велисав осети како се нешто миче у грудима његовим.

— Кад би Бога нешто чику довео, мајо! рече дете.

Велисаву ударише сузе, кад чу шта дете рече. Он осети како се нешто ледено топи у грудима његовим. Нека нечувена сила повуче га прозору и он привири. Виде их све троје где седе и разговарају...

И, чудновато! Срце га повуче тамо, њима. То не беху више за њ мрска лица. Он виде и опет оног добричину Ненада, који га је толико пута притишкавао кад би плануо; виде оно мило лице Љубичино, онако исто добродушно као некад... Он оступи од прозора.

У тај мах забруја нешто и диже се над њим као као. То јекну звоно са звоника оздо из села... Полише га сузе, полети вратима и отвори их... Из собе се појави Љубица са свећом, рекавши гласно на вратима:

— Поранио полажајник!

А њему се оте из уста:

— Христос се роди!

Љубица викну од изненађења. Његов глас окамени је: Ненад на тај поздрав излете и викну:

Велисаве!...

После неколико тренутака посу га Љубичина рука пшеницом и кукурузом, а он приђе огњишту, докопа прегорели бадњак и поче њиме кресати ватру. Варнице су прскале око његове главе, а сузе му лише из очију док грцајући говораше:

— Оволико здравља!... Среће!... Берн-ћета!... Напретка!... дај Боже овоме дому!... — Подржи га, Боже, и удржи оволико година!...

Таса Ј. Милековић, Београд.

На дежурству.

(Из Тасиног Дневника) —

(Свршетак).

Има... Има... Јест... Има... И ја бих рекао настави жандармеријски капетан Ђиван. Има свакојаким чудеса. Ови људи учењаци то не признају, али да вам и ја причам нешто. Све сам то мојим рођеним очима видео. Тако ми оно моје дете живело. Ама тако сам све гледао, као што сада овде, ево, вас гледам.

— Дедер... Дедер... шта је то — додаде радознано члан Ђока.

— Био сам онда још наредник... Одређен на службу овде, у главној полицији. То је било, чекајте да вам кажем, јест, то је било под управником Барловцем. Биле су и онда ове пете апсане испод здања. Онда је било мање хапсеника, није као ово сада, па смо одређивали само једнога шиљбока, обично доле

на вратима, на излазу у дворшште.... Једне године, биће баш пред убијство блаженопочившег књаза Михајла, некако с пролећа, почеше се тако вечером разносити којекакве приче међу жандармима у караули. Један, па и други, па и трећи шиљбок уверавају оне остале, па и кунијаху се: да се доле у дворшшту свакога петка око по ноћи јавља некакав дервиш. Веле, ником ништа не чини, него пређе преко дворшшта, па га нестане онде на брежуљку, који ето и данас овде у авлији постоји... Жандарми доставе то и мени као старешини. Они ми се куну, а ја их грдим што су слаботиње, те у то верују. Али када сви навалише, реших се онда и сам да се лично уверим...

— Море има... има некога ђавола, Боже ми прости — прекиде га члан Милоје, па заврте онако главом....

— Хоћу, баш, рекох, да видим и сам — настави капетан Ђиван. И када би први петак, сиђем и ја доле код апсана, па станем баш на вратима уз шиљбока. Лепа месечина. Обасјала цело дворшште, па миш да претрчи видео бих га. Чекамо тако ћутећи. Изби једанаест на Великој школи. Изби пола. Изби три четврти, али баш, онај час, пре него ће наићи поноћ, отворише се као нека врата на оном зиду, спрам текије, (турска богомоља, која и данас постоји на истом месту). И у дворшште уђе човек — дервиш. Црна лица, дуге браде, у дугачком кафтану. На глави му шиљбата капа, на дну повезана марамом. На ногама јеменије. Под левом мишком носаше некакву књигу. И све као нешто мрмљајући уснама, пређе посред дворшшта. Упути се право на место где је онај брежуљак. Ту нау јеменије, клече на земљу. И стаде се из оне књиге, окренув се истоку, Алаху молити. Све сам то, господо и браћо, мојим рођеним очима гледао. Кажем вам, била је месечина као дан, па сам лепо видео све његово, па и најмање кретање. Није трајало то, да кажем десет минута, па се дервиш диже са тога места. Поклони се још једно два-три пута, обу јеменије, па се крену натраг оним истим путем, оним истим кораком, како је и дошао. За њим се у час и отвори и затвори онај зид, као да је онде била капија...

— Хе... брате... доиста чудо — додаде члан Ђока.

— Сутра, сабајте, одем да видим оно место, где је дервиш клањао, кад ал тамо трава угажена. Познајте се лепо како је неко онде као клечао....

— Има брате... нечега... има... кажем вам... Има — додаде опет члан Милоје.

— Сутра дан, када је дошао управник Барловац, ја изађем по обичају на рапорт. И све му ово овако испричам. Он ми само рече: немој то другом казивати. Знаш и ја за то... Па не нареди ништа. Али жандарми, прости људи, па причали то овом, оном, по вароши. Тек једнога дана по ручку зове ме Јанаћ, механиџија из Турскога хана. (сада Империјал). Кад тамо одем

затечем га горе у соби. Са њим некакав богат Турчин, бег, који се, веле, враћао са хаџилука. Јанаћ ме престави њему — шта сам и ко сам. А бег ме онда замоли, Бог зна како, да га одведем и да му покажем баш оно место, где је онај дервиш клањао. Што не — ја му учиним по жељи. Доведем га у полицију... Сиђемо у авлију и одведем га баш на место. Бег је онде дуже стајао, шапћући ваљда неку молитву, па је онда и клањао.... Још ми при одласку само рече, да онде мора бити укопан какав велики и м а м, алахов угодник... А већ и ви знате, да је све ово земљиште око велике пијаце било негда и турско гробље...

— Ето... Јест... Да причаш то сад овим нашим наученим људима не би ти веровали. Још би ти се смејали. Будале једне. Ама има, брате, да се дешавају по свету чуда, па не уме то нико да објасни. Ја, право да кажем, верујем, да није то без нечега — заврши озбиљно члан Милоје.

Погледам у сахат. Ноћ у велико прошла. Жандармске патроле редом долазиле, али не јављају ништа ново из вароши. Све је на миру. Београд спава дубоким сном. Ни оне патроле крај Саве и Дунава нема да јављају што — ванредно.

Ја се први дигох из друштва:

— Још мало, господо, па ће сванути. Карађорђевића нема ни ноћас да пређе у Србију. Мора да је то неко лажно доставио Козељцу (начелнику пожарничком). Него, доволте, да ја са дежурства изађем први....

Како је лепа зора на пољу. На небу се већ гасе звезде. „Уједињење“ је још отворено. Да попијем сабајте само кафу... Можда су се још тамо задржали: Татић, Браак, Абердар, Виловски... Сигурно да је и Гига свратио на један само — меланж... Лаку ноћ... Или управо — сретно вам да Бог да јутро и данашњи дан.

— Амин и у здрављу — додадоше капетан и чланови.

Монах Валеријан, М. Јошанице.

Судбина.

Можда је горда судба хтела:

Да будем монах и аскет,
 Да осећања гасим врела,
 Безумних страсти шумна дела,
 Полуваздушни, дивни свет;
 И да се смири бурни дух,
 Дух надахнућа и дух неге,
 И да ми јеком мазе слух
 Смирења кротког златне стеге;
 Да својом руком пишем тада
 Прошлости поему худу,

И да по путу живота млада,
Где се заносно диже и пада,
Идем покоран њеном — суду!...

И што? — Да ли је душу моју
Кајања посетила сен,
Улив у срце струју своју
Пређашњих лета жив пламен?
Је ли се горки плач хорио
Пред новом стазом духа мог?
Је ли се горди ум борио
С решењем срца каменог?

Казати?! Које? Позно, касно!
Нашто мучити савест? Грешно!
Ћутати страшно... горко... ужасно
А правдати се... безумно смешно!

О, тако орао кад рањен пада,
У вале морске, сећа се тада:
Веселог сунца, плаве лазуре,
Куда је срчан могао да лети
Пре свог пораза, пре слома буре,
И мора... мора... пасти, умрети
У игри хладних, дубоких вала...

О, тако исто грешан и ја,
Лишен женственог идеала,
Које је судба красоту дала
И светост добра и страсти зла —
Умирем за свет, за радости,
За нежну ласку дивног лика
И у мантију испосника,
Увих дух бодри, дух младости...
— Умро сам за свет, лепи свет...
Ја... суров монах и аскет...

* * *

Умирем! У тихој полуноћи
У васиони влада мир...
Звезде, царице бледе ноћи,
Свечано брује кроз етир...

Свршено све је! Грудн горе...
Умире мисао, слаби ум...
На небу звезде тихо зборе,
На земљи — песма, јака... шум...

А ноћ је тако светла, јасна...
И небо тако срећно сја;
И гледећ поток жића страсна,
На своме одру — гннем ја!...

И дух се бори... хоће жића,
Хоће младости, среће храм...
Ал смрт прилази — не да бића,
Већ нуди гроба хладни кам!

Како се горке сузе лију,

Када се смрти шири мрак;
И крв из срца, крв прсију
Кад ишчезава света зрак;
И кад се губи вера, нада,
Пропада смисао бића свог;
И кад реч, ко мач огњен пада;
Ах где је правда, где је Бог!...

— Умирем... Видим гроб ледени...
И ишчезнућа океан...
А свуд је радост по всељени...
Скоро ће доћи светли дан...
А ја умирем... Ноћ... у тами,
И дух ми ломн смрти страх...
И слушах тихо у осами
Над-а-мном плаче брат — монах.

Завештај.

Кад ми смрт горку чашу пружи,
Осетим хладног гроба дах, —
Постеле моју нек окружи
Пустињак — схимник, брат монах.

Нек игумана, старца седа
Позову тада одру мом,
Да ме грешнога неповеда,
Причести тајном Христовом!

Братије! Свећу вопштаницу
Ви запалите у час тај,
Нек се по бледом моме лицу
Разлије златних зрака сјај...

Обуците ме у мантију!
И рогозина нека прах
Од срећнога света скрије.
— Тако умире наш монах...

У црној ризи похитајте
Скретите моје руке две;
И с тугом горком тад читајте:
Цара Давида псалме све.

Стихире скорбног Дамаскина,
И вечно тужни антифон.
И нек кончину грешног сина
Огласи звона дубок тон...

Пренесите ме из хелије
У осветљени, скромни, храм,
Где се пред ликом Бога вије
Кандила бледог тихи плам;

И кад у храму мир завлада,
И сном спокојним свет заспи,
Јевангелије свето тада
Читајте строгим редом ви...

Од смрче сандук нека буде,
Крстача с мојим именом,
И могилу ми, земљу груди,

Покрите снџим каменом.

Гробари раку нека покрију
Споља, до десне певнице,
Да слушах свету литургију,
Да ноћу видим звездице;

Да чујем слатки жубор вода,
Жалосних врба уздах бон,
Молитве ближњих, глас народа,
Кад се ка цркви слегне он.

Можда ће когод у жалости
Кад прође мимо гроба мог,
Казати: »Душу нек ти прости,
О духовниче, Вишњи Бог!«

Или ће чија сестра, мати,
Спустив од смиља венчић лак
Над мојим гробом заплакати.

— Или манастирски вредни ђак,
Држећ часловац уздахнути...

Кад близу приђе гробу мом
И ја ћу тада тихо чути
Покајни псалом — духу свом.“

Н. Н. Херцеговац, Гацко.

У Липнику, на Смаилагину чардаку.

Из живота знаменитих људи.

Једном приликом дошао Шујо Караџић из Дробњака у Липник код Смаилаге Ченгића. Смаилага лијепо дочека Шуја, па кад су већ увелико почели пити каву и ракију, запођеду разговор о којечему, а највише о бојевима и о јунацима. У томе разговору Смаилага се нешто присјети, па ће запитати Шуја:

„Е, Шујкане, право ми кажи, како оно побие оне пашалије?“

„Пасај се ђавола, ага, било прошло!“ — одговориће Шујо.

„Твога ти крста, немој запрдивати, но ми право кажи како је било?“ — запитаће опет Смаилага.

„Хоћу ага, мога ми крста, све ти право казати! — рече Шујо, па настави овако причати:

„Једну вече дођоше ми кући на конак двије пашалије на два коња. Ја по своме обичају, што сам могао, лијепо их дочекај, и коње им лијепо намири. Пошто смо вечерали, ја их запитах, докле иду? Један од њих рече ми, да носе књиге у Колашин, па да им је наређено, да их ја пратим преко Сињајевине, па ћемо, вели, сјутра рано заједно. Мени се даде на мисао, ће слутим Бога ми, добру, па се мислим што ћу. Преноћисмо, а сјутра дан рано смо устали и по-

пили каву и ракију; а и коњима им дадох зоб, па се спремисмо, да идемо.

У мене један ђетићак, десетак му година, те ја пришапћи ђетету, да се обује, па да иде све за нама како нас може гледати, велим, ако ме Турци убију, нека види дијете, да каже код куће и у Дробњак. Тако смо и пошли. Кад смо дошли у велику Сињајевину, ја идем пјеше пред коњем, али се држим на опрезу, док штекнуше гвозђа за вратом, а ја се брзо увих коњу пред прси, а пушка преко мене буф! А ја ага, баш овом кубуром, и прихвати се за пушку за пасом, па у пашалију пу-у! Он паде с коња, а они други потрже сабљу, па наћера коња на ме. У тај мах ја под коња, па испод њега овом другом кубуром у сред пашалије пу-у! Ту, ага, остаде све и они и коњи, а ја се вратих кући.

„Аферим Шујкане, баш си јунак! Нека, нека, тако им је и требало, кад су пошли да смакну такога јунака! — рече Смаилага, додајући Шују пуну шаку духана.

(Забиљежио по приповиједању једног стогодишњег живог још Херцеговца).

Л. Толстој:

Покајани грјешник.

Евангелска приповијетка.

— Превео Миодраг Ј. Стевановић.

... ватим му рече:

— Исусе, сјети се и мене, када
будеш дошао у своје царство!

А Исус му одговори:

— Заиста ти кажем, ти ћеш још
данас бити са мном у рају.

Лука, глава XXIII. 42, 43.

Неки човјек доживље 70 година, ваљајући грјех за грјехом. Једном се разболе, но ни у болести он се не кајаше за своје грјехе.

Најзад дође и смрт. Он осјећаше да му се приближава пошљедњи час те плачући рече:

— Господе опрости и мени, као што си опростио и ономе разбојнику на крсту.

Тек што је изговорио ово — издахну. Али душа грјешникова, која се окренула Богу, вјерујући у његову милост, узлеће вратима рајским. Грјешник кудаше дуго, молећи за пријем у царство небеско.

— Ко то лупа на вратима рајским? — упита неки глас са оне стране врата. Каква је дјела починио на земљи?

На ово питање глас тужиочев наброји сва зла дјела грјешникова, не споменувши ни једно добро.

— Не, грјешници се не могу примити у царство небеско; иди одатле?

Тада душа упита.

— Господару! чујем ти глас, али те не видим и не знам ко си.

— Ја сам апостол Петар, одговори глас.

— Апостоле Петре, смилуј се на мене; сјети се слабости људске и милосрђа Божијег. Нијеси ли и ти био ученик Христов? Нијеси ли ти из његових уста слушао науку његову и зар нијеси видпо лични примјер његов. Сјети се да — када је он био у самртним мукама и трпио, — он је тражио од тебе да не спаваш, већ да се Богу молиш; а ти си спавао, јер су ти очи отежале. Три пута те затекао да спаваш. А ја, и ја сам радио тако исто. Сјети се и свога обећања, да се нећеш никад одрећи Исуса, а међутим ти си га се трипут одрекао, када су те извели пред Кајафу. И ја сам урадио то исто. Сјети се даље, да си, излазећи из суднице, када је пијетао зајевао, горко плакао. Па и ја сам то исто радио. Према томе ти ми не можеш забранити да уђем у царство небеско.

С оне стране рајских врата не чу се више — ништа.

Грјешник је стајао неколико тренутака мирно, затим поче опет лупати, тражећи и даље дозволу за улазак.

Овај му пут други глас, глас цара-пророка Давида рече:

— Иди одатле! Грјешници, као што си ти, не могу живјети пред нас.

Али грјешник и опет не прећута нити напусти врата рајска, већ говораше:

— Смилуј се, царе Давиде, и сјети се слабости људске и милосрђа Божијег. Господ те је вољео и учинио те великим пред људима. Ти си имао све што један смртни може пожељети: моћ, славу, богатство; имао си жена и дјеце, али си са своје високе куће спазио жену једнога од својих понизних подајника, и ти си погријешно: ти си му узео жену, а њега погубио.

— Ти који си био богат, узимао си сиромашку и пошљедњу овцу и на тај га начин упропаштавао. И ја сам радио то исто. Ни ти ми не можеш забранити да уђем у царство небеско.

Глас Давидов с оне стране врата ућута.

Али грјешник и опет не одступи. Он поново лупаше на врата и даље тражећи приступ међу — срећне.

Нов глас, овај пут, глас Јована Теолога, најомиљенијег ученика Спаситељевог, рече му:

— Иди! грјешници не могу ући у царство небеско.

Али грјешник, познавши глас Јована Теолога, обрадова се и пун наде узвикну:

— Сада ћу зацијело ући, Петар и Давид ми нијесу спријечили улазак зато, што су знали слабости људске и милосрђе Божије. А ти, ти ћеш ме пустити унутра зато, што код тебе има много љубави. Нијеси

ли ти Јован Теолог, који је у својим списима писао: да је Бог љубав и да онај који не љуби, не познаје Бога? — Нијеси ли ти у старости говорио оваку проповијед:

„Браћо, љубите један другог!“

И зар би ти сад могао мене мрзити и отјерати? Или се одреци својих ријечи, или ме воли и пусти у рај.

Рајска се врата широм отворише. Јован загрли покајаног грјешника и пусти га у царство небеско.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

Поселице су досељеници, који су опет браство, али не у свом крвном племену. Свако племе памти свога шукундеда, (увек човека а никад жену) плити онога, који се од њихових предака први у Црну Гору доселио, па се и зову по његову имену, на пр. по првом претку Васи, досељеном у Црну Гору, постало је садашње племе Васојевићи. Свако племе има своју причу о досељавању, увек везану за неког претка. Сви чланови једног племена у Црној Гори сматрају се за род, за то се увек жене из туђег племена (exogamie), али и ту као и свуда било је изузетака, јер су Озрићи ипак најволели да узму девојку из свог племена, па и Дробњаци, јер су им се браства одавно разродила.

Својакане у племену (да се не могу међусобно као породица узимати) највише је и допринело, те су брзо пропали староседеоци, јер су у оскудици и од њих тражили девојку. У старије време управљали су Црном Гором, сем владике (теократска власт), још по један сердар на нахију (више племена чине нахију) а свако племе имало је свог војводу, племенског кнеза и барјактара, и ова су се звања наслеђивала.

Браства су имала браственог кнеза, који је у браству за мирног времена вршио неку дужност као општински часник, а у рату као нижи управник браства. Војвода је постајао само онај, који се ванредном храброшћу одликовао у бојевима.

И сердар и војвода и кнез звали су се главарима. Кад умре главар, а остави после себе сина, онда се скупе сви главари на аборно место. Ту се почасте и онда изврше инсталацију сина покојникова у главарство на овај начин: Најстарији главар дохвати младог будућег главара око паса, па га обрне три пут око себе, говорећи: „Хајде синко на место очево да нам будеш као и сви твоји стари што су били

срећни и честити и да будеш племенски старешина.“ Сви остали скупљени скоче на ноге и опале огањ у три маха из пушака. И тако је избор свршен.

Поред владике до 1832. год. владао је у Црној Гори и световни гувернадур, кога су у споразуму с владиком Млечани бирали, али те је године протеран, што је по смрти владичиној хтео да приграби световну и теократску власт. Више се то место није ни попуњавало. Као најјачу административну управу треба сматрати, из тог времена, сенат, у ком су већале и наређивале племенске војводе, па и за војску се старале. —

У старије време, сви ови „чиновници“ нису имали плате нити каквог додатка, шта више сваки им је Црногорац могао у брк рећи: „Н и с и б о љ и о д м е н е“. Шта више кад би Црногорац тада, и 10 људи убио, ни кривих ни дужних, нико га није смео затворити, него се владика трудио ту несрећу клетвом или саветима да ублажи, а други пут би се изродила крвна освета.

Тим избраницима народним, у то време, сав је углед и награда у томе била, што су за столом седели у зачељу и при мирењу као судије председавали. Истина у овом последњем случају нешто им се плаћало. У бојевима пак имали су први глас, јер су били мудри и искусни људи и ваада неустрашиви борци.

Чак и тада још народ није хтео ни порезе да плаћа, а кад му се искала, одговарао би: „Онда да плаћамо Турцима, па да бар с њима не ратујемо.“ (Вук, Ровински, Богишић, Утјешеновић).

Браство и племе код свију пастирских народа, а такви су Црногорци, још и данас, носе строг патријархални карактер и држе се чврсто старевине. На првом месту је браство, па у ширем а слабијем смислу, и племе је нека врста социјалне и религиозне заједнице. Српска племена, па чак и браства, више почивају на дефанзивној и офанзивној основи у борби с непријатељем, него на каквом економском принципу. Да су пак браства (разуме се и племена) религиозног карактера најјаснији је доказ што сви чланови браства славе једну исту славу, што значи да једног истог свеца имају за заштитника (патрона) имаовине и људи. А то долази опет отуда, што је племе и постало од једног или више с р о д н и х породица или брастава.

Сви старинци, који су основали једно племе, славе једну исту славу, а досељеници међу њима могу имати и другу, ако их стара браства нису приморала да и они њихову племенску славу прославе, а своју да узму за прислужбу (преславу), те тако им је угодно да један у другога бар о празницима дођу на част.

И браство, а камо ли племе, врло је гломазан и непокретан друштвени апарат у мирно време, јер оно не може лако да се брине са законске стране, па да на пример кривца из свог браства и племена ухвати у казни, јер није никад рад подељен, па да имају нарочитих ре-

цимо чиновника, који би били власни ало да спрече. Кад се нешто деси, онда видесмо како се гледа да се то лепим поравна, па и да се забашури, а редак је случај да племе неку казну изрекне и изврши. Чим овака племенска индивидуалност престане, јавља се већ државна супрематција, а племе се клони паду

(Наставиће се.)

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Бића настају силом закона узрочности ствари, те њихово остварење није друго, него учинак старе основе Промисли, што је замислила одисконски план и ред у свемиру, и сталним законима подвргла производ бића, усидила клице свега онога што постоји, мијења се и слиједи.

— Не остаје ти друго, него да се повучеш у малени посјед свога бића, да се не даш трзати ни с једне ни с друге стране. Не мораш бити тврдоглав; буди слободан, те све ствари гледај; без бојазни, као човек, као грађанин, као биће подложно смрти. И међу темељне истине постави ове двије: прво, да спољашње ствари нијесу у додиру с унутрашњошћу твоје душе, него да се догађају изван ње, и да се смутња у нама догађа само ради појмова, које смо ми о догађајима створили у својој унутрашњости; друго, да ће се све, што видиш, часом промијенити, и више га не ће бити.

— Ствари се догађају неслободно, а слободан је само Бог и твоја душа, те је једино истинито добро: хтјети и чинити само оно што је праведно, те ограничавати своје жеље.

— Предодређен је ток ствари; и све што се догађа, то се морало догодити, и то баш тако и тада, како се и када се догодило. Али догађаји твоје душе и твоје одлуке не морају бити присиљени, него се ти можеш одлучивати и поправљати слободно. Богови су одредили опћи план свемира, али не и твоје одлуке посебно; те је смијешно, што се ти не ћеш да отмеш својим алим склоностима, јер је то ипак могуће. А гледаш, да се отмеш туђим алим наклоностима, што није у твојој власти.

— Настој да будеш што разумнији, јер ћеш бити и све јачи да се не предаш страстима и спољњим догађајима. Јер ти треба да радиш само оно што ти хоћеш, а треба да хоћеш да радиш само оно, што треба да радиш. Силом прилика нека се не помути ведрина и слобода твога ума и духа. Буди слободан!

А бићеш слободан само онда, ако не даш току ствари да ти понесе и душу, и ако душу не уплетеш у догађаје који су предодређени. Треба да будеш разуман и слободан.

— Богови су дали човјеку снагу и кријепост, која му може служити као одбрана да не упане у зла. Нема такога зла, против кога му они не дадоше моћи да се брани и да не упане у њ. Право зло те не може никад снаћи, само ако му се ти не подаш; сва зла која ти се догађају у спољњем свијету, због силе ствари, само су привидна и пролазна зла.

— Немој се бунити против природе, јер је то узалудно и штетно. Све је у природи предодређено, и све иде путем којим хоће божанска природа по својим вјечним законима. Од предвиђења и Промисли потјечу све ствари. На то се почело надовезује нужност и све што је у прилог хармонији свемира. А ти си његов дио.

— Мада богови нијесу напосе предодредили сва моја дјела и одлуке, све унутрашње догађаје моје душе, они су предодредили опћенити основ свијета. Оно што ти се у свијету догађа, треба примити мирно и с љубављу, и на то се треба привикнути. Све што се догађа, то је нужна пошљедица свемирног плана и одисконске Промисли.

— Сјети се да те то не чини мање слободним, него што си био, ако промијениш накану, и подвргнеш се ономе, ко хоће да те поправи. Јер то је чин, проузрокован силом твоје воље и твога разума.

— И као што природа скреће и уводи у ред, по удесу предодређен, те у своју цјелину спаја све што јој се опире или смета, исто тако разумно биће може да учини предметом своје дјелатности све оно што га зауставља, и служити се њиме, да дође до свог циља, био он који му драго.

— Не треба ти сумњати у ово: Ако сматраш за добро или за зло оно, што не стоји до твоје воље, не могуће је, у случају да ти се такво зло догоди, или да ти такво добро измакне, да се не тужиш на богове, или да не мразиш на људе, који су истинити или само умишљени узрок твоме губитку или злу, које те је задесило. И ми чинимо стотине неправдица, јер нам такви предмети нијесу равнодушни. Напротив, ако ми сматрамо за добро и за зло само оне ствари, које стоје до нас, онда нема никаквог разлога, да богове сматрамо узроком наше невоље, или да ближњем навјестимо рат и пропаст.

То су мисли цара и филозофа, Марка Аурелија.

* * *

Г. др. Петронијевић је, једном згодом, (Фридрих Ниче, живот и филозофија.) филозофе уопће подијелио на теоријске и практичне, и то по циљу и методи њихових испитивања. Циљ је теоријским филозофима чисто теоријске и научне природе, јер они

хоће да испитају унутрашњу логичку структуру свијета; циљ практичних филозофа је више умјетничке и практичне природе, јер они хоће, да испитају вриједност и смисао живота и свијета. Они први питају само какав је свијет, ови други на што је свијет. Из разлике објекта произилази разлика у методу: теоријски филозофи иду путем чисте, хладне, гвоздене логике, не обзирући се ни мало на жеље и осјећања људска, док практични филозофи иду више путем интуиције и дивинације, те траже да погоде смисао живота. Теоријски филозофи више су научници, научници највише врсте, а практични су више умјетници, и то умјетници, којима је више стало до реалитета онога, што на слици хоће да изразе, него до слике саме. У ствари, практични проблем свијета не може се одвојити од теоријског проблема свијета, јер практични филозоф, и ако је по методи свога рада ближи умјетнику, ипак жели да реалност саму изрази у својим принципима, а то је немогуће, ако прије тога није утврђена логичка структура свијета, ако није ријешен теоријски проблем свијета. С друге стране, сам је теоретски проблем свијета тако таман, наш је разум тако несигуран кад се баца на поље чисте спекулативне логике, да сваки теоријски филозоф у ствари мора имати дивинације практичног филозофа, да најприје осјети смисао живота, смисао вјероватан, или који се њему чини вјероватан, па да на основу тога закључи на основну логичку структуру свијета. И тако, у ствари, теоријски филозоф мора бити, баш и кад је чисто теоретски, у исто доба и практичан филозоф, а чисто практичан мора уједно да буде и теоријски филозоф. Али је практични проблем свијета у много већој зависности од теоријског, него теоријски од практичног. Могуће је замислити ријешење теоријског проблема чисто теоријски и без икаквог обзира на практични проблем, али је апсолутно немогуће замислити тачно ријешење практичног проблема без теоријског, просто за то, што у логичкој структури свијета мора у исто доба бити тачно одређено мјесто и вриједности његовој, док нам вриједност, сама за се, не може пасти у очи. Отуда су сви велики теоријски филозофи били и велики практични филозофи, те су и највећи теоријски филозофи били баш и највећи филозофи практични, док нема ни једног великог практичног филозофа, који би се могао мјерити са великим теоријским филозофом и на чисто практичном домену. Филозофија мора у исто доба бити и Сфинга, тајанствена и хладна, и богиња пуна мудрости. Само су теоријски филозофи, филозофи у ужем смислу, прави филозофи, а практични филозофи су више учитељи и мудраци.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Ерцеже Степане.

Две се звезде на небу скарале
 Преодница и звезда даница.
 Преодница даница беседи:
 „Ој данице, једна лежакнино,
 Ти прележиш од јутра до мрака,
 Ја преходим од свечер до света
 Па с' надводим над Ерцеговину,
 Па позивам Ерцега Степана:
 Ајд' на ноге, Ерцеже Степане,
 Купи војску, ајде на Косово.
 Ди су четир', носи по двојицу.
 Ди с' тројица, носи по једнога,
 Ди с' двојица, браћу не растављај.
 Ди је један, не учвели мајке.“
 Ал то Ерцег ништа и не слуша,
 Ди су четир' носи по тројицу,
 Ди тројица, носи по двојицу,
 Ди двојица — браћу раставио,
 Ди је један — учвелио мајку.
 Уватише Милету Левенту,
 Па пођоше збогом путовати,
 Али им се замутило море,
 Неће њима, да пооде шајке.
 Али њипи Ерцеже Степане,
 „Ајд на ноге, момци Ерцеговци,
 Узимајте весла шимширова,
 Одуприте танке шајке, лађе,
 Не би л' нама поодиле шајке.“
 Тад њипише момци Ерцеговци,
 Узимају весла шимширова,
 Одупиру танке шајке, лађе,
 — Неће њима да пооде шајке.
 Ал беседе момци Ерцеговци:
 „Ој, Бога ти, Ерцеже Степане,
 Да пустимо Милету Левенту,
 Па ће нам се избистрити море,
 Одма ће нам поодити шајке“.
 Тад пустише Милету Левенту.
 И само се избистрило море,
 И одма им поодеше шајке,
 И одоше морем пливајући
 А Милета гором певајући.

Слушао од мајке Руже Маџареве из Силбаша

Јанко А.

Кравород.

Народна прича из Мустапића-Звижд.
 (Наставак.)

Трећи дан ујутру рече њему баба: „Немој, слатко моје дете, да идеш на ону планину, јер тамо имају неке девојке, па ће ти извадити очи“. Он онда нађе једне гајде, узе сикирче, и свирајући отера козе право оној планини. Кад је дошао у планину, непрестано је свирао. На свирку дођу три девојке, и почну играти око њега. Играле су неко време, па се она

најмлађа брзо маши руком, и Кравороду извади једно око, па све три побегоше. Увече он отера баби козе. Баба их опипа, и кад познаде да су сите, рече му: „Што си терао козе на ону планину, теби су девојке извадиле очи“. Он јој рече: „Јесте, извадиле су ми једно око“.

Четврти дан ујутру опет му рече баба: „Дете, не терај на ону планину, јер ће ти оне девојке извадити и то друго око, оне су мени обадва извадиле“. Он узе гајде и сикирче, и опет отера козе у ону планину. На његову свирку опет дођоше оне три девојке, и стану око њега играти. Он је свирао и добро се чувао да му не дохвате и оно друго око. После неког времена стегне он зубима писак и изломн га, па рече: „Сад су се гајде поквариле, но ајдете за мном“. Пођу оне за њим. Кад дођоше до једног церића, он удари у церић сикирчетом и рече им: „Завуците прете у овај процеп, па ћете видети, како ћу ја опет начинити гајде“. Девојке завукоше прете у процеп а Кравород трже и извади сикирче, а процеп се састави, те увати девојкама прете. Кравород поче их тући, па запита: „Где је моје око?“ Оне му рекоше да је код најмлађе. Он заште од ње око. Она извади једну кутњицу са огледалом, извади из ње око, те му га даде. Онда он запита: „А како ћу га наместити?“ Она му рече: „Иди на оно језерце, па испери ту рупу, где ти је било око, па лепо намести око и прогледаћеш!“ Он уради тако и заиста поче гледати, још лепше, него што је пре гледао. Затим се врати девојкама, и поче их још више тући и питати за бабине очи. Оне рекоше, да су и бабине очи код најмлађе. Он их запита, како ће баба прогледати? Она му их даде и рече, како му треба одвести бабу до језерца. Ту нека јој опере очне рупе, метне у њих очи и прогледаће. Дође и вече, он остави девојке у процепу, а козе отера бабиној кући. Баба, пошто је опипала козе по трбуху, запита га: „Што си ишао на ону планину? Без сумње си остао и без другог ока, па си сад ћорав, као и ја“. „Нисам, баба“, рече он, „остао без овог другог, већ сам и оно повратио. Повратио сам и твоје очи“. Баба му рече: „Бадава си ми, синко, повратио очи, кад не могу стајати где су биле, а не могу прогледати“. Он је одведе до језерца, опра јој очне рупе, и намести очи, и баба прогледа. Гледа баба лепше него што је гледала. Кравород оде и уби оне девојке, па се врати бабиној кући. Баба му онда рече: „Шта ћеш, синко, да ти дам, што си ми вид повратио?“ Он јој рече: „Ништа ти друго не тражим, него да ме одведеш на онај свет. Баба му рече: „Ја то не могу учинити, али има једна велика тига, која на великом дрвету леже тиће, али их ретко кад може извести, јер их свакад поједо некаква велика змијурина. Ако јој можеш избавити младунце, она би те могла изнети на онај свет“. Он узе сикирче, и оде на ону страну, куда му показа баба. Дуго је ишао, и једва нађе гњездо. Баш тада се пењаше змијурина на

дрво, да поједе младунце. Чим он то спази, потегне сикирчетом, убије змију и сву је исече, па оно комађе скупи на једну гомилу. Кад видеше тићи како их је Кравород спасао, рекоше му да се попне код њих да га сакрију, јер ће њихова мати сада доћи; и од милости ће га појести. Он се попе, а најмање га тиче сакри под своје крило. Кад им дође мати и виде исечену змију, запита тиће: „Ко је убио змију? Они рекоше, да је отишао тамо у планину. Тица одмах одлете да га тражи. Дуго га је тражила, и уморила се. После се врати и рече тићима: „Дуго сам га тражила, али га не нађох; сад и да га нађем не бих га појела, јер сам уморна“. Тићи јој рекоше: „Ми ти можемо казати где је онај човек, али нас је страх да га не поједеш? „Нећу га појести“, рече тица. Тада мали тић подиже крило, тица погледа, чим га виде, хтеде га зграбити и појести, али га тић опет заклони крилом. Онда тица рече: „Нећу га појести“, и запита човека: „Шта хоћеш за то, што си ми сачувао децу од змијурине“. Кравород рече, како јој ништа друго не тражи, само да га изнесе на онај свет. Тица му рече, да јој спреми тридесет волова, много овнова и деведесет лебова, то јој треба за храну, па ће га изнети. Он спреми хране колико је рекла, и све метне тици на крила, па се и сам на њих попне. Тица му рече: „Кад год ја зинем ти ми баци по комад хлеба и меса у уста“, па онда полете оној рупи, и стаде летети кроз рупу у вис. Кад год је тица зинула, Кравород јој бацаше хлеба и меса у уста. Али кад је све појела, па опет зину, он не имаде шта да јој баци. Тица и други пут зину, он осече парче меса оздо са средине свог табана (због тога је код људи табан оздо угнут), и баци га тици у уста. Како поједе тица оно парче, запита га: „А од чега је овај комад што ми сад даде? Кад чу тица да је од његове ноге, рече: „Еј што нисам пре знала да ти је тако слатко месо, појела бих те. Онда га баци с крилима у вис и он паде на земљу. Пође по шуми, и нађе једно лете, које чуваше свиње, а с њим беше и хрт. Кравород га запита: „Чиј си ти мали?“ Оно каза, како му је мајка причала, да му се отац звао Кравород, и како је тај остао у некој рупи, а он га никад није видео. Онда га Кравород запита: „А што си тако слаб? Дете рече, како га стричеви не пазе, и како му кад је време јелу, баце комад хлеба, па ако уграби он, онда хрт остане гладан, а ако хрт уграби он остане гладан. Кравород оде кући и попне се на таван. Дође увече оно дете, и дотера свиње. Све свиње уђоше у свињац, само једна никако неће. Дете викну на њу: „У свињац, вук те заклао!“ А свиња никако неће. Кравород се баци на њу сикирчетом и убије је, па онда пође с дететом у кућу. Уђе унутра и убије Трњакамена и Кривидрво, а њихове жене узме у службу. Дете се ускоро поправи, а Кравород и његова жена лепо су живели.

Мусташић, 7. фебруара 1907. г.

Прибележио Хранислав М. Прибаковић, учитељ.

Листак.

Њижевна кроника.

Кир Герас. Човекова трагедија. Када бих могао у једној реченици рећи своје мишљење о Стевану Сремцу, ја бих ово рекао: Буржоа, који с једнога буржоаскога гледишта пише о буржоазији. У потврду тог свог мишљења ја бих навео сва његова дела, у којима је Сремац, са празничним расположењем филишћанина, износио и велики ограничени и убоги живот буржоаскога друштва; доказао бих да је Сремац са особитим задовољством окорелог конзервативца, у сваком свом делу волео констатовати, да је буржоазија најсолиднији елемент у друштву и да се једино томе елементу има захвалити, што је наше друштво, упркос еволуцији, која на све стране руши и обара општале предрасуде и средњевековна мишљења, остало поштеђено од разорних утицаја слободомних елемената; доказао бих да су сва Сремчева дела споменик и апотеоза буржоазији, коју је он одушевљено волео, као и време у којем је буржоазија неограничено владала, заједно са својим ограниченим појмовима и антикварским предрасудама.

Сремац, као конзервативац, необично је волео једнолики живот буржоазије, живела она у Београду, у каквој српској паланци или у каквој паланци Војводине, волео је тај успављиви и монотони живот ћифта, који се свим силама и свим средствима брани од најезде модерних идеја, које ће их неминувано пробудити (а у томе буђењу лежи њихова трагика) и разорити монотони и апатични начин њихова живота. И Сремац, као и његове ћифте, не само да је осећао велику нелагодност према тим модерним идејама, него је, са великим неповерењем, гледао у те идеје, којима је одрицао животну снагу. Он је диференцирање, које су модерне идеје неминувано морале изазвати, сматрао као растворну киселину, вештачким путем створену, као распрскавајуће средство, несвесно импортовано са стране, које ће заљуљати хармоничну зграду старога друштва. И зато је он, искрено уосталом, мрзео све напредне идеје (осим на пољу технике, физике и хемије) којима се он сваком, згодном и незгодном, приликом волео подсмехнути. Зато је мрзео радикализам и социјализам у политици, зато је мрзео нови правац (реализам заснован на психо-физиологији) у књижевности и уметности.

За Сремца је врло омиљена тема судар између новог и старог времена, судар између старих, фосилних погледа и нових. Он ту тему, наравно у корист буржоазије, додирује у сваком свом делу, те је варира, па чак и не варира ни свој подругљив тон, којим говори о новим „дрвеним“ идејама. Та тема, коју он никада није објективно хтео обрадити, у толикој га је мери фасцинирала, да се стално враћа на њу. Али она је у сваком његовом делу од подређена значаја, махом овлашно додирнута, када му дође какво погодно поређење или каква погодна досетка, наравно, на рачун „дрвењака“ (како је мене волео звати без икакве моје кривице). На ту своју омиљену тему, тако згодну да „поцепа“ радикализам и социјализам (Сремац је био далеко од тога да води принципијелну борбу и зато треба читати: да „поцепа“ радикале, социјалисте и демократе), Сремац се поново вратио у својим делима специјално да обради ту тему — „Кир Герас“ и „Зона Замфирова“.

Догађај испричан у „Кир Герасу“, донекле је из усмене биографије једног Цинцарина који је, у своје време, доиста живео, чини ми се, на Дорћолу. Ту је биографију Нушић испричао Сремцу, коју је овај употребио у свом „Кир Герасу“.

Ни у једном свом делу Сремац није прецизније изнео своје мишљење о новом времену и о људима, које је створио то ново време. Ново време и корупција синоними су за Кир Гераса. У новом времену све је друкче, односно све је рђаво, све покварено. Трговинио управљају људи, који су за свој принцип истакли оно старо: „Хлеба без мотике“, људи, који више не знају за реч дату у четири ока и чија реч не вреди ни утврђена својеручним потписом, јер, прескачући кривични законик, вешто удешавају преносе својих имања. Ни трговачки помоћници нису онакви какви су били у стара, блажона времена, кад је „калфа у депу смео имати новаца само двапут у години; пред Ђурђев и Митров дан кад је ишао да се пиша; а ове садашње калфице држе паре чак и доле у чарапама, дају берберу онолико бакшиша колико су стари, чак и најглаватији, давали за цело пишање, а пишају се почешће јер мало који да нема швалерку.“ Доиста су зла и опасна времена — у којима се у робу буди нескривена гњечена и угушивана индивидуалност. У деце више нема послуша; њих ново време неминовно мора покварити, а то ново време, за Кир Гераса и ону целу поворку Цинцара и Грка (Сремац, с особитим задовољством, реда имена њихова и враћа се на то редање, кад мисли да ће тиме створити хумористичну ситуацију) персонализирају машамоде, харфонискиње, певачице и швалерке. Речју: у новоме времену нема опстанка за поштене људе, који сматрају реч, дату у четири ока, за светњу, који се не мичу из својих дућанских јазбина, који се свим силама и строго придржавају старих погледа из периода бронзе и који имају готово евиџске погледе на морал. И у томе судару између новог времена, чији су представници Милосав Пиносавац, Герасови синови, машамоде, харфонискиње и певачице, и старога, чији су представници Кир Герас, Цинцари и Грци, лежи трагика овог честитог Јелена.

Сремац, као у свима својим делима, неће или не уме а то на једно излази, да концентрише сву своју снагу на главни догађај, а да споредним догађајима, који се морају испредати из главнога догађаја, поклони подређену пажњу, која ће онај главни догађај још више истаћи. Сремац неће или не у уме да се користи мудроом економском, тако потребном у једном књижевном делу; он, често пута досадну и наипшну расплнутост предпоставља концизности. Ја сам му, за живота, неколико пута замерао ту епску опширност а он ми је одговарао: „Знам, брате, да моја опширност кварн целу ствар, али тако допадне ми се нека ствар, па кад је напишем, ја видим шта сам учинио. Али после ме је жао да бришем.“ И у тој његовој жалости за брицањем, као и у његовом сталном и неодољивом Жаргону, лежи његова највећа махна, која разблажује утисак његових дела. Од Кир Гераса, међутим, Сремац је могао створити једну од најбољих приповедака у нашој књижевности, да није био тако расплнут, да не употребљава радо јефтина каванска поређења, да не презире литераран стил и да, веран старој, изанђалој естетници, не воли дидактичке свршетке, који треба да буду једна врата апотеозе врлини. Његови погледи на живот, морал и политику и његова, како би он рекао, „швермовања“ за старим до-

брим временима за нас су споредна ствар. Од једног приповедача тражи се уметничко дело и, можда, конзеквентност његових погледа.

Бал у Елемиру је састав у рђавим стиховима без форме и без идеје, састав не само без литерарне, него без икакве вредности. Тај „летинит догађај“, у чији свршетак нарочито нема ко разлога да не верује, свакојак је писан за једно уже каванско друштво. Издавалац тога састава није њиме учинио никакву услугу ни Сремцу, ни читаоцима, ни његову критичару, који мисли писати Сремчеву биографију. Сарајево, у фебруару.

И. С. Талетов.

Из књижевности.

Es ist schlimm, wenn man ganz seine Wurzeln verliert, seine Heimat vergisst.

„Ловчеви записници“ Ивана Тургенјева — то су моји најбољи и најинтимнији пријатељи. Ја сам ту књигу тражио увек после тешке свакидање борбе за опстанак, јер ми је заиста увек пружила забаве и уживања; ја сам ту књигу тражио и тада, када сам се клонио од неискрених и подлих људи, јер ми је она била заиста једини искрени пријатељ.

Шта чини ту књигу тако симпатичном?

То је она неизмерна и дубока љубав Ивана Тургенјева према руској земљи и руским сиромашним сељацима. Ради те дубоке и топле љубави још и данас са неким особитим задовољством, читам сваку њену страницу; свака њена реч годи ми као топла сунчана зрака, и свака њена слика дубоко ми се урезала у души.

Тургенјев је љубио само своју Русију. Он се осећао само тада задовољан, када је удисао свеж ваздух својих степа, и био је само тада срећан, када је корачао кроз цветне пољапе своје огромне Русије.

Шта чини дакле Тургенјева великим?

Нису једино чари његове приповедачке вештине, него и његова снажна, дубока и искрена љубав наспрам природе и људи, које је описивао.

Тургенјев је написао ту књигу крвљу свога срца. —

Јединствен је то материјал — крв срца једног песника.

Што је том крвљу написано, тиме се заносе сви векови, сви народи и сва поколења.

И кад год сам узео у руке књигу ерпских песника и приповедача, увек сам поред добре технике тражио и ону угодну топлину свеже песникове крви — и где тога нисам нашао, и поред најлепше форме, увек ми је књига била ладна, празна, несимпатична, досадна.

Тако на пример у приповеткама Милована Глишића нисам нашао те дубоке и искрене љубави према ерпском сељаку.

Јанко Веселиновић је искрено и топло љубио ерпског сељака. Али тај реалистички приповедач више је волео оно што је лепо на селу, с тога је једино и сликао само лепе стране села, сликао је лепе вечери на селу, када се са цветних пољана чује меланхолична песма сељака и слатко јецане двојница. И у томе лепом селу видео је он само празничке људе, чији живот пролази једино у певању, игрању, љубљењу и ашковању, а не у тешкој борби за опстанак.

И Светолик Ранковић је дубоко, интимно љубио своју Шумадију, али није видео само лепе, појетичне

и идиличне стране села, није видео љубавна ашиковања под месечином, није чуо меланхоличне песме жетелачке и зveckање огрлица од жутих дуката, него је опасно, да на селу не изгледа све онако ружичасто, као што то причају људи, који ни недељу дана нису проживели на селу. На препланулом лицу својих Шумадица читао је меку душу, али често пута наплазио је на Шумадинца истоветнаприроди — он је груб, животињски, прељубник, одан страсти и уживању; даље је Ранковић опасно, да на селу живе слободни, здрави, искрени, поштени и племенити људи, али је исто тако и на селу нашао подлост, лаж, превару, убијства, насиље. Једном речи, Ранковић је поред лепих — видео и ружне стране села.

За Борисава Станковића рекле би Швабе, да је Rassenmensch. Од свију србијанских приповедача, Станковић има понајвише темперамента. И ја волим тај његов темперамент, волим ону угодну топлину његове свеже крви, којом је написао готово сваки редак својих књига.

Станковић је право чедо оне Србије, „у чијем ваздуху као да струји нека голицава раскошност и изобиље, песма, свирка и веселје“; он је син оне Србије „где људи са доста страсти мисле на женскиње и на слатко ашиковање“.

Као готово и сви Србијанци, тако исто и Борисав Станковић радо гледа жене раскошне лепоте, жене топлих, набреклих груди, жене са крупним, изразитим, влажним очима.

И тај исти човек, што је у природи тражио особиту лепоту, задовољавао се само са особитим мирисима, мирисом тамјана, старог босилјка, испуцана грождја, влажне прашице, трула дрвца, свеже земље и мирис женских хаљина, јер на једном месту приповеда Станковић: „гледао сам и разгледао хаљине што бежу око трешње. Најбох на Ленкине шалваре од ђизије и минтан од јумбасме. Познао сам их по оним златним ширитима. Ја не знам зашто, али загњурих лице у њих, јер су оне мирисале на нешто, што тако годи и потреса“. Једном речи, Станковић је осетљив и еротичан као и она природа у којој се родио. Станковић је роб те осетљивости и еротичности. Та еротичност натерала га је да ову своју пажњу обрати жени и да створи врло лепе слике као што су „Бурђевдан“, „У ноћи“, „Нушка“ и „Покојникована“.

*

Српски народ у Босни и Херцеговини — све су то само несрећни људи, који познају једино невољу и борбу, борбу са природним силама и са непријатељима својим. И Св. Ђоровић као син тога народа, у место да је у својим књигама дао израза несрећи тога народа, његовој спротиви, беди и патњи, у место да је при описивању сељачког живота дао израза сељачковим топлим сузама, његовој снажној љубави према оном парчету црне земље, која га лебом ради, његовој одвисности од сунца, кише, туче, мраза и хололује, он је износио свет који не познаје тих беда и невоља. Зато Ђоровића особе неће нико сматрати за праву херцеговачку расу, него мање више за измишљене особе. Ђоровић није ни један догађај што је описао, сам проживео, он није осетио беду, патњу, љубав, мржњу и наду својих Херцеговаца, е тога није био кадар то ни описати.

Св. Ђоровић је ошенивао спољашњост својих Херцеговаца, Петар Кочић — снажну душу својих Крајишника. Петар Кочић је прави народни

песник, он је крв његове крви, његов учитељ, његов најискренији пријатељ, његов душевни вођа, његов судица, који брани свој народ, који га саветује и сакопи.

Дубока, снажна и неизмерна љубав према својој отаџбини — то је главно својство појезије Петра Кочића. Његов патријотизам није онај школски и политички патријотизам многих наших приповедача, него дубоки, елементарни, фичички патријотизам, неразорив као каква природна снага.

Петар Кочић се попут оног горског бреста и рукама и зубима тако чврето ухватио за срч своје отаџбине, да га ни најгрознија бура ни непогода не ће моћи истргнути из те земље. Она бура покидаће само лишће горског бреста, али из оних жилица што су остале у земљи, избиће опет ново, свеже и здраво стабло.

Беч, новембра 1907.

Павле Лагарић.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

П. Ј. Одавић: Песме. Штампарско-уметнички завод Пахера и Кисића у Мостару. 1906. г. Стр. 179 (I—IV). 8°. Цена 1.50 дин.

Објављивање једне велике збирке песама, раније нигде нештампаних, објављивање неочекивано и посве изненадно, представља реткост у нашој поетској књижевности. До сада је, скоро редовно, свака нова збирка песама у ствари значила само нову књигу, у којој би песник скупио своје старе песме, растурене по књижевним часописима. Што нам г. Одавић, у овој новој књизи, даје само нове ствари, то је одиста, за похвалу. Крајње је време и било, да у новим књигама запета и нађемо штогод ново. Ипак, много би боље било, да је г. Одавић, и не чекајући да му рукопис нарасте до огромне димензије, коју представљају дванаест штампаних табака, већ давно и давно издао своју прву збирку. Руководни утедај књижевне критике писцу је најпотребнији у првим данима његова књижевна делања. Да је среће, и сама би критика требала да се радује првом ступању писаца на књижевну арену, појави почетничких покушаја, сматрајући да јој је тиме дата прилика за вршење једне од њених најглавнијих задаћа. Нажалост, многи од наших књижевних критичара не мисле тако. Још чврето срасли са традицијама наше старије критичарске школе, испуњени тесногрудшћу, наоружани завишћу и затрванн пакосћу, оном чувеном српском пакосћу, која не зна за границе и обзире, они прву појаву младих писаца тумаче само као ташту ауторску нестрпељивост, као неуздрану жеђ за славом. Уместо добродошлице и искреног указивања на праве узроке неуспелости дотичних почетничких покушаја, они, напротив, овако довикују несрећним, младим писцима: „Перо у трње!“ Рано, прерано си излетео из гнезда!“ — Заглушени овом непријатељском дреком, књижевни полетарци, премрли од страха, поново се повлаче у гнезда, да тамо чаме шћућурени; а они, који су баш тад, е првом збирком, хтели такође да прхну у свет, кад виде злу судбу својих вршњака, губе сваку вољу за сличне, несигурне авантуре. Ето до чега доводи закопчана, студена, арогантна, целатека књижевна критика!

Г. Одавић, као паметан и почитан човек, добро је све то знао, па је зато толико и оклевао са првом својом збирком. Ипак је за жаљење што она није угледала свет много раније. Да је песник, своју прву

збирку, ма и за половину мању од ове данашње, издао још пре пет-шест година, и да је, том приликом, добио и озбиљна књижевног критичара, он би данас био у стању, да својим певањем задовољи и најпедантнијег естетичара. Кад то није случај, задовољимо се овим што смо сад добили. Одмах ћемо рећи, да је г. Одавић познат, иначе, као наш симпатични новелиста успео, да нам, у овој закашњеној првој збирци, изнесе на видик, истина још неизрађену, али интензивну лирску снагу. Прво што у његову певању пада у очи, то је: до раскошности богата разноврсност мотива. Предмет су његових песама: усамљене сањалице под храстовима, успомене на разне многобројне љубави и њене најразноврсније ситнице, рефлексije у усамљености туробних и кишних, јесенских дана, варљивост нада и среће живота, разузданост природних елемената, непознате лепотице, које, у пролазу, несташно бацају пољупце, са интова, машући враголасто депном марамом, топла сећања на верна другарства из младости, тужна размишљања над каквим мртвим девојчетом, усхићен опис какве чедне девојачке лепоте, хармонија и песма мрака, разнолике ноћне визије, повратак витезова са бојишта, сликарски описи јесењих ноћи, зимски пејсажи, каква поетична „кућица под брегом“, бедан живот младих калуђерица, разговор песника са својим идеалима, поезија старих паркова са лишћем присутим по алејама и влажним каменим клупама, поезија тихог домаћег огњишта, уз које се, при пуцкању ватре, и фијукању ветра кроз широки димњак, слуша ћертање добре мајке, утисци Шубертове музике, опис утисака од лектире Леопардија, Ламартина, Мисе-а, и Тургењева, снови и чезње прве младости, туристичке авантуре по живописној околини Париза, по Шати и Буживалу, и т. д. и т. д. По свему судећи, имамо пред собом један широк и детаљима богат песнички хоризонт. Обдарен, с једне стране, живом осетљивошћу, а, с друге, бујном и широком маштом, г. Одавић није, као други, принуђен да тражи мотиве у етерским висинама, да се од стварног живота ограђује зидом, на коме стоји исписано: *l'art pour l'art*..... Напротив! Не искачући из колосека реалности, а у жељи да свима буде доступан, он, раскриљене душе и отворена срца, иде кроз живот, као човек, кога је и најмања, привидно безначајна, ситница кадра да дирне и инспирише за какву смотљиву лирску песму. Нешто слично томс, радил су и неки од највећих песника. Помислимо само Ламартина. (Свршиће се).

О часовницима (сатовима), са гледишта историјског развитка часовника и часовничарства. Светосавске беседа Љубомира Т. Миловановића, професора. Чачак. Штампарија Стевана Матића. 1906. г. Велика осмина. Страна 24. Цијена ?

Сат или часовник, то је неопходна потреба данашњег времена за цео образовани свијет. За то га данас има у цепу (или шпагу) и богат и сиромаш и стар и млад. Поред мушкпња у новије вријеме, носи га и женскиње, код кога служи више за украс, но за потребу.

У овој књижици све је лијепо изложено о њему, што год је требало да се каже, и ко хоће и кога интересује да дозна што више о ствари, коју посведневно носи са собом и по којој се управља у раду, може је набавити и прочитати. Књига је од интереса и ми је препоручујемо:

Српске народне игре од др. Тих. Р. Ђорђевића из IX. књиге Етнографског Зборника Српске Краљевске

Академије Наука, Београд, 1907. г. Осмина, стр. 88. Цијена ? Штампана у Држав. штампарији Краљевине Србије.

Ово је већи, знатнији и опсежнији рад о играма у опште од др. Ђорђевића, који је у исто вријеме послужио и као увод уз збирку игара, која је С. К. А. Наука штампала и издала, под редакцијом истог писца као IX. књ. свог Етног. Зборника. Писац све игре дијели на: витешке, забавне, игре духа, игре за добит и орске игре. Тако је и збирку подијелио.

Ствар је од интереса, те је за препоруку. Нарочито ову књигу препоручујемо скупљачима народних умотворина (особито народних игара), јер ће у њој наћи лијеп упут за рад. Књига се може добити код писца у Биограду.
Србљуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Босанско-херцеговачко вече у Биограду. Босанско-херцеговачко Удружење у Биограду приређује 20. фебруара Босанско-херцеговачко вече у корист остварење друштвеног задатка. Програм је овај: 1. Поздравна ријеч, говори подпресједник Никола Пипштељић; 2. Двоглави орао, од Ј. Маринковића, пјева друштво Станковић; 3. Значај Босне и Херцеговине у српском национално-културном раду, говори др. Јован Скерлић, професор универзитета. 4. Остајте овдје, од А. Шантића, декламује Добрица Милутиновић, члан краљевско-српског поворишта; 5. Друго коло пјесама из Војводине, од Ј. Маринковића, пјева Академско-пјевачко друштво „Обилић“; 6. Уз гусле пјева Лазар Бошковић, први српски гуслар; 7. Јававац пред судом, изводе чланови краљевско-српског поворишта; 8. Стража, од Ђуре Јакшића, декламује Рајко Ђорђевић, студент; 9. Слике из Босне и Херцеговине, на пројекционном апарату приказује Живојин О. Дачић, професор и секретар универзитета. 10. Играшка до зоре. Добровољне прилоге са стране прима Тодор Бојковић, трговац, Босанска улица 75. Честитамо удружењу свечани почетак рада и желимо им да постигну потпуни успјех, како најбоље замисљају.

Губитак хрватског народа. Хрватски народ претрпео је 26. јануара два велика губитка. Изгубио је своја два врсна сина. Тај дан преминуо је у Загребу др. Маријан Деренчин, раније одјелни шеф за владе бана Мажуралића. У Сењу је преминуо исти дан бискуп др. Антон Мауровић. Др. Мауровић је био прије наименовања за владнику професор и *rector magnificus* универзитета у Загребу.

Источни Коресподенц-Биро. Г. Т. Шкрбић отворио је у друштву са г. Деже Сегом у Пешти Источни Коресподенц-Биро. Биро падаје на мађарском и њемачком језику дневни лист и бави се само питањима о Балкану, Босни, Хрватској и Далмацији. Поред тога издаваће и српско издање о догађајима у Аустро-Угарској. Скрећемо пажњу наших листова на овај биро.

Парастос Митрополиту Михаилу. У спомен покојног митрополита Михаила, од чије је смрти прошло 5. фебруара равно десет година, била је приређена архијерејска служба у биоградској саборној цркви и помен за упокој његове племените душе. Чинодјејствовао је митрополит са 20 свештеника. У цркви је било много свијета и поштовалаца покојног митрополита, а на служби пјевао је хор ученика богословије Светог Саве. Краља је вистунао ађутант. По подне је у сали универзитета говорио на духом концерт, који су приредили пјевачка друштва Биоградско, Станковић, и хор Св. Саве, г. Алимпије Василевић о животу и раду покојног митрополита, у чији се помен приредно концерат. Приход је намијењен за Скопљанску Гимназију. „Српска Застава“ бр. 8. додјела је слику митрополитову и скоро цео тај број посвећен је врлом покојнику.

Соколске вечери у Биограду. Српско најстарије гимнастичко друштво „Соко“ приредило је 7. фебруара „Друго Чешко соколско вече“, са врло одабраним програмом, уз судојеловање Сокола на Ниша, Крагујевца и Шапца. Ово соколско вече походио је и краљ Петар и нашљедник српског прљестола Ђорђе. На четири дана прије тога популарно гимнастичко друштво „Душан Силић“ одржао је свој јаван час, са одабраним програмом.

Музичка објава. Књижара Ј. Станковића издаје композиције Исидора Бајића. Песме у духу српских народних песама. Свега двадесет и четири песме, које су компоповане у духу српских народних песама и од којих су већ више популарне и у народу омиљене. Ове композиције удешене су у лакој слогу за гласовир, а речи од песама су потписане, тако да је ово издање вгодно за свираче и певаче. Издање се штампа у Лајпцигу, те ће према томе бити укусно и на доброј артији. Цена је овом издању 6 круна (6.50 дина.). Бајићеве композиције у народном духу омиљене су на све стране Српства; па смо уверени, да ће ове композиције добро доћи свакој српској кући где се музика негује и певачима за дом и концерт. Претплатницима, који новац не пошљу унапред, шаљемо композиције уз поузеће. Наручбине треба слати на адресу: Исидор Бајић, Нови Сад. (Ujvidek).

Два академијина стјечаја. Српска Краљевска Академија Наука у Биограду надала је два стјечаја за награду ваљаних књига. Први је стјечај за награду из књижевног фонда Милоша Ж. Петровића. Награда је 600 динара у злату за најбоље дјело из економских наука. Избор, облик и величина списа оставља се писцу на вољу. Рок је стјечају до 31. децембра. Награђено дјело својина је пишчева, а награду ће примити кад поднесе Академији 50 штампаних примјерака награђеног дјела. Други је стјечај за награду из фонда Димитрија Стаменковића. По жељи завјештачицевој у спису се може говорити 1. о Српству и српској мисли; 2. о отачаствољубљу; 3. о вјери; 4. о моралу и истини; 5. о раду и прилежану и 6. о чувању здравља. Дјела могу бити оригинална, преведена или прерађена, само оригинал имаће првенство. Уз превод ваља приложити и оригинал. Рок је стјечају до краја септембра ове године. Награда је 1000 динара у злату. Награђено дјело штампа Академија у 25.000 примјерака и бесплатно растура по народу.

Прештампано. Лпјепу поворишну слику на Горње Херцеговине „Под маглом“, од Алексе Р. Шантића, прештампало је биоградско „Видјело“ у 11. и 12. броју.

Славјански концерт. Димитрије Славјански Агрењев, који је проишо славу словенске пјесме на све четири стране свијета, путујући на мјеста у мјесто са својим одабраним хором и упознајући све народе са словенском пјесмом и свирком, сада путује кроз словенске земље, држећи опрощајне концерте, пошто се послније десетогодишњег плодног и обилатог рада повлачи у марту мјесецу у миран живот. Тако је одржао и у српској престоници, у Биограду, три концерта, (20., 21., и 25. јанура) опраштајући се са српском публиком, публиком, која га је увијек дочекивала раширеним рукама и с уживањем се наслађивала лијепим звуцима словенске пјесме и музике.

Српско Књижевно Друштво. У сгању Српске Књижевне Задруге 27. јануара одржан је скуп Српског књижевничког друштва. На томе је скупу поред осталог изабрана нова управа за

ову годину. Предсједник је Сима Матавуљ, секретар Јован Дучић, домаћин Драгутин Илић, књијичар др Јован Максимовић, благајник Петар Одавић. Уједно је ријешено да друштво учествује на трећем конгресу југословенских књијевника и публициста, који ће се одржати ове године у Љубљани.

Три двадесетпетогодишњице. У новосадском народном поворишту прославила су ове године три члана двадесетпетогодишњицу свога глумачког рада. Прва је прослава била, као што смо у прошлом броју јавили, гђе Тинке Лукићке: за тим је 2. фебруара славила гђа Сара Бакаловићка, играјући то вече Клеру Болијеову у Онетову »Господару Ковница«, а 8. фебр. г. Димитрије Спасић, члан и дугогодишњи редитељ, изводећи своју омиљену улогу Чобана Манелика у Ечегаревој драми »У долини«.

Нови чланови Академије Наука. Српска краљевска академија у Биограду на главном годишњем скупу 4. фебруара надала је досадашњег дописног члана г. Слободава Јовановића, професора универзитета, за редовног, а Карла Крумбахера, професора универзитета у Минхену за дописног члана.

Нове књиге и листови.

Народни пријатељ, српски народни радикални лист. Издаван у Осјеку сваког петка. Издавач и одговорни уредник др Јован Коцкар. Штампарија Браће Лехнер у Осјеку. Годишња цијена за друштва, читаонице и јавне локале 8 Кр., а за појединце 6 К.

Други извјештај сарајевске Добротворне Задруге Српских књига, од 30. јануара 1907. до 30. јануара 1908. Сарајево, српска дописничарска штампарија 1908. Накладом само задруге. По њему задруга има чланова: 2 добротвора, 24 омиљача, 129 редовних, 217 помагача. У ђачкој трпези има 50 ђака и 36 спрота помагала је задруга мјесечно по 5—6 круна.

ЧИТУЛА.

Др. Стеван Павловић. У Новом Саду преминуо је 24. јануара у 79. години живота др. Стеван Павловић адвокат и уредник »Нашег Добра«. У млађим годинама био је вјеран пријатељ и друг покојног Световара Милетића, помажући његову политику. Кад је Милетић покренуо »Заставу« био је др. Павловић међу првим сарадницима, доцније године 1867. и 68. и бесплатно уредник. Од 1884. године, пошто је поступно из српске народне слободоумне странке, уређивао је »Наше Добра«. Бивао је у два маха послаником у угарском сабору, а тим посланик на српском народном црквеном сабору и предеједник »Матице Српске«. Поред политике бавио се и књијевношћу. Израдио је литерарне студије: Вук Стефановић и његова књијевна радња, Сима Милутиновић (живот и рад), а писао је роман Ђурковићеве кћери, Естетик и друге епитије чланке. Превео је Тацитовог Агрикону и Живот Александра Великог. Бог да га прости!

»Босанска Вила« издаван у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Ваца, учитељ и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

*С. Д. РИКАЈ: Некролог пош Стивас Трифковића. Пјесме: Сујбина, * * *. Завјештај, од Монаха Валеријана. Пришковијетке: Полажајник, од Јанка М. Веселиновића. — На дежурству, од Тасе Ј. Милековића. — У Лукину, на Смантасину чардаку, од Н. П. Херцеговца. — Покаяни срјешник, од Л. Толстоја, превео Мнотраг Ј. Стојановић. — Поук: Српски народ, од др. Сима Тројановића. — Философ Марко Аурелије, од Дим. Митриновића. Српске народне умозборине: Ерцезе Стјепанс, вибиљезиво Јанко А. — Кривород, срп. нар. прича на Звизда, вибиљ. Хранислав М. Прибаковић. Листик.*

Власник и уредник Никола Т. Башиковић. Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дописничка штампарија, Сарајево.

Број 6.

САРАЈЕВО, 29. фебруара 1908.

Год. XXIII.

СИМО МАТАВУЉ.

Зла судбина постала је у пошљедње вријеме оптрија према иначе несрећном Српству. Она, са злурадом пакошћу непомирљивог непријатеља, бира оно што је најбоље у цијелом Српству и односи собом у вјечно царство Нирване: Несрећно и раскомадано Српство још се није могло помирити са смрћу изреднога српскога хумористе Милована Ђ. Глишића, а смрт се поново вратила у проријеђену средину наших великих људи и покосила је нашег најбољег приповједача — Симу Матавуља.

За пошљедње двије, три године српска је књига невјероватно много изгубила. Изгубила је већину својих најбољих и најпреданијих радника, изгубила је невјероватно много великих духова, који су је подигли на велик ступањ и наравнали је са књижевношћу старијих, већих и културнијих народа. Захваљујући незнатном броју наших великих писаца, српска су дјела себи обезбиједила скромно, али видно мјесто у великој свјетској књижевности. Од новијих писаца Матавуљ је својим бесмртним дјелима највише допринио да се у страном и туђем свијету помиње српско име и српска књига.

За живота су Јанко, Сремац и Матавуљ били чврсти ступови српске приповијетке, а сада заједнички чине једно, на жалост, свршено дјело — славу српске приповијетке. Али Матавуљ је ипак међу њима био најкултурнији и најталентованији, био је најјачи ступ наше приповијетке и највише је допринио да наша приповијетка добије јасно оцртану умјетничку форму.

Набројити све оно што српска књижевност губи смрћу Симе Матавуља био би излишан посао, јер свако, који је знао за ипсеца „Бакоња фра Брне“, са страхом ће и сам предочити несравњен и ненакнадив губитак убоге српске књиге. Довољно је уздрхталим гласом рећи: Матавуља више нема, па да сваком Србину буде јасна страховита несрећа, коју је судбина нанијела јадном и распарчаном Српству.

Умро је Симо Матавуљ!

Умро је највећи умјетник у српској приповијетци, умро је велики творац „Бакоња фра Брне“ који се, стварајући своје бесмртно дјело, смијао, смијао и плакао.

Умро је Симо Матавуљ! Слава му!

Н. С. Талетов. —

Добротвор.

I.

Целом је земљом био овладао страховит терор, стваран и подстицан озго, са расклиматаног престола, који су запљускивали народно нерасположење и мржња народна.

На престолу је седео болестан човек са нахереном и напуклом круном на глави. Једном се руком држао за црвоточни престо, који се љуљао као брод на узбуркану мору, а другом руком, која је грчевито држала прекрхан скиптар, издавао је наредбе, да се синови отаџбине гоне из својих домова, да из својег паручја отискују децу своју и да се вргну у тамнице, где их чека мемла, студен оков, подруглив осмех тамничарев, коштата авет глади, немира и страха и где им се јавља само једна утеха, спас, једино уточниште мира и слободе — смрт.

Болестан човек са напуклом круном на глави није могао спавати, јер је осећао да су ти бунтовници, ти подривачи његова престола у непосредној близини, ма да су далеко од њега, у студеним казаматима тврђаве. Хтео је, да су даље од њега, много даље, по могућству на крај света, јер је, у дубокој и несаној ноћи, чуо, како звече њихови ланци, који постепено и подмукло задире у месо, како бољан и чемеран уздах одјекује под влажним и мемљивим сводовима и како тај звекет ланаца и ти уздаси одјекују у престоници, а одјек се враћа у облику неке потонуле граје, неког брујања незадовољства, очајања и пркоса. И створови, са човечјим обликом и зверским срцем, почеше гоштити бунтовнике у унутрашњост земље. А изнурени и бледи бунтовници, спутани оковима, посртали су и чежњивим и бољним погледом гледали су у своје жене и децу своју.

Посрћући, она му је пришла, проговорила неколико речи, као с туђином и тек што је хтела да му стисне руку, да му тим стиском немо саопшти све своје болне осећаје, један од створова, са човечјим обликом

и зверским срцем, одлучно јој приђе и сурово је отисну.

Бунтовници пођоше, ланци су очајно и сетно звечали и њихов звекет се лагано губио у влажној, тамној ноћи, као вапај, као јецање.

Гледајући, како његово нежно тело, у којем борави велика и јака душа, посрће и слушајући, како звече ланци, као погребно звоно, њу поче хватати вртоглавица и пала би, да јој он није пришао. Она га погледа једним упитним и захвалним погледом.

Кад се радознала светина почела разлазити, Он јој рече тихо и потресено:

— Извините, госпођо, али ја знам шта вас сада чека....

И ма да јој није рекао, да је чекају беда и невоља, она га је ипак разумела и, стидљиво и уздрхталом руком, примила је три златника од овог непознатог добротвора.

II.

Дани, дуги и троми, низали су се један за другим и постајали су месеци, као што су се њезини уздаси низали и претварали у бол, тугу и јад. Оно што ју је, с нестрпљењем зле судбине, пожудно чекало и дочекало ју је. Беда и невоља били су раширили своје незграпне и коштате руке и она је постепено, али поуздано, тонула у њихову загрљају. Али кад је невоља, у својој бескрајној суровости, и саму себе надмашила, шкљоцнуше незграпни кључевни у зарђалој брави и зашкрипаше тешка тамничка врата. Бунтовници изиђоше на светлост дана и угледаше зору слободе, како се тромо помаља кроз густе и мрке облаке.

Похитао је дому свом, да види своју верну сапутницу у бедама и патњама, које се зову живот, да види чеда своја, која су само по успоменама имали оца свог. И пред њим су стајала омршала и исцеђена тела, отегнута лица са самртничким бледилом и пакосним траговима невоље, са погледом пуним бола и туге. Уздрхтао је, сузе су му навирале у очима, у грлу и грудима нешто га је силно гушило и хтео је да се заплаче, али — он је био слободан. А слободан човек

не плаче. Плач је признање немоћи, плач је протест робова. А он је био слободан.

И његов поглед, и његов стисак руку, и његов пољубац и све његово биће говорили су, да је он сада слободан, да је сада — човек. А слободан човек радо се хвата у коштац са злом судбином.

Долазили су и пријатељи, који су се клонили његове куће, као боравишта куге, долазили су и непријатељи, који су крили своје непријатељство и који су говорили, да је, по заслуги, дошао тамнице. И сви су му стискали руку, сви су се радовали његовој слободи и сви су га уверавали о свом бескрајном пријатељству.

Сутон се почео хватати. Он је жудно очекивао тај час, јер ће се онда разићи сви ти неодољиви људи са својим претворним осмехом и својом претворном искреношћу и он ће, онда, остати сам са својом женом и децом својом. Тада ће му они причати о боловима својим, а он, као човек, отвараће им изгледе на лепу и човечну наду.

Неко куцну на врата. Мало после је на сред собе стајао Он.

Видиш ли, рече она свом мужу са очима пуним суза, овог човека? То је наш добротвор, пријатељ... Ето, то је твој пријатељ, једини твој пријатељ.

Обојица пружише један другом руке и срдечно се загрлише.

Деца су, разрогачених очију, гледала у обојицу, како један другом стискају руке и како се грле, као браћа која се воле, а годинама се нису видела.

III.

Пријатељи су се врло често састајали. Кад се на улици сретну, они се срдечно рукују, дуго стоје и пријатељски се разговарају. Кад један од њих седи сам у кафани, онај други оставља своје друштво, оставља своје давнашње пријатеље и прилази усамљеном пријатељу и, до дубоко у ноћ, узајамно отварају срца своја, говоре о садашњости пуној разочарења и о будућности, у којој ће се остварити све њихове тамне жеље и наде, које сада нејасно почивају у дну душе њихове.

Испочетка је Он ретко улазио у кућу свог пријатеља. После је долазио једанпут недељно, а после сваког дана. Сви су га у кући волели, јер је био љубазан, разговоран и увек расположен и весео, као да недаће живота нису имале смелости да се задрже крај њега. Деца су га увек нестрпељиво очекивала и када дође време његову доласку, она су, тапшући рукама и скачући, излазила на капију и ту су га чекала. Он је увек деци што шта доносио, али деца су га више волела због тога, што им је по кашто причао бајке, које је Он умео причати нарочитим тоном, тихим, топлим, тајанственим, заносљивим и убедљивим. Кад једнога дана не дође, деца су била невесела. Ишла су из собе у собу, излазила на капију и опет се враћала намрштена и плачна лица. И онда је увек по неко од њих долазио мајци, и гледајући је сузним очима, питао:

— Је ли, нано, а ди је наш браца?...

А она их је тешила како је знала, јер је и њој било тешко, што Он није дошао.

Њезин је муж постајао нестрпељив кад дође време његову доласку. Остављао је рад, устајао је, шетао по соби тамо и амо, гледао кроз прозор и опет је шетао, нестрпељиво и нервозно. Најзад се, не говорећи ни речи, обуче и, намрштена и брижна лица, излази на улицу ужурбаним корацима, да га тражи по вароши. Изгледало му је, да без својег пријатеља не може више живети.

IV.

Болестан човек са напуклом круном на глави био се, најзад, уверио, да је и јалова и опасна свака борба, коју предузима против бунтовника, уз које је цео народ, који није био више његов. И он једнога дана позове осам бунтовника и преда им управу земље. Један од те осморице био је и пријатељ.

Био је весео и расположен, јер је доживео остварење својих снова, јер је доживео да види, како се постепено остварују принципе, за које се годинама борио и зарад којих је тамновао. Над целом кућом лебдело је неко нејасно и загонетно расположење. Деца су инстинктивно била преко мере радосна, трчала су, скакала су, певала су и смејала се. Он

их је љубно, цупкао их на крилу и обећавао им златна брда. Њу је, такође, љубно и грлио, а деца, видевши то, тапшала су рукама и урнебесно су клицала:

— Још... још... још...

Кад су остали насамо и кад је он, са расположењем човека, чије су се наде изненадно почеле остваривати, почео причати о својим првим плановима, она му умиљато приђе, загрли га обема рукама, и, осмевајући се благо и срећно, рече:

— Ето, лепе прилике, да се одужимо свом добротвору.

Игледало му је, као да га је ко пробушно из каквог лепог сна. Чело му се мало набрало и он се лагано и пажљиво истрже из њезина загрљаја.

— Да, рече он као у каквом заносу, то је лепа прилика.

V.

И пре него што је почео вршити дужност због које је дошао на управу земље, он је свакога дана, свакога часа размишљао на који би се начин одужио свом добротвору. И кад његово размишљање није уродило никаквим плодом, он је био намеран, да пита своју жену. Али она, читајући његову душевну борбу с чела његова, умела га је брзо претећи.

Пре свега, говорила је она са много збиље, као човек који указује пут ка решењу једног заплетеног проблема, треба му дати један положај, који би био раван услузи коју нам је он учинио — ако се то, уопште може с чиме поредити.

И пријатељ је добио положај, висок и угодан положај. Долазио је сваког дана. Сви су га у кући волели, јер је био љубазан, разговоран и увек расположен и весео, као да педаће живота нису имале смелости да се задрже крај њега. Свака његова жеља, упола изречена, била је, преко пријатељеве жене, одмах испуњавана. А он је и даље био љубазан, разговоран, расположен и весео.

Хтео је да има утицаја да и другога попне на какав положај и успео је. Бринуо се за државу и хтео је да је снабде најбитнијим потребама — успео је. Хтео је да осло-

боди племените метале, који су, жељни видела дана, оковани под земљом — успео је. Хтео је да буде у непосредној близини болесна човека са напуклом круном — успео је. И све штогод је хтео успео је, штогод је желео добио је, за чим год је жудео остварило се.

Једнога дана, кад је жена опет наваљивала на свог мужа, да оствари једну жељу њиховог добротвора, муж протрља чело, подиже веће у вис и рече болно:

— Зар се ми још нисмо одужили свом добротвору?

Она се тргла и гледала га је пренераженим погледом. А кад је дошла к себи, она рече прекорно, претећи му прстом:

— Неблагодарност је знак невоспитања.

И њезин муж је давао, давао и што је могао давати, давао и што није могао давати.

VI.

Једнога се вечера, мимо обичаја, раније вратио дома. Деца су, у предсобљу, подигла велику грају. Кроз прозоре су продирале потоне зраке залазећег сунца и играле су се са коврчастом дечјом косом. Кад су деца чула шкрипање капије, полетеше у двориште, вичући:

— Браца... браца...

Кад су сагледала свог оца, она, преварена у својим надама и очекивањима, на једном се уозбиљше. Отац, заморен државним пословима, хитао је у своју собу, па није приметно промену на дечјим лицима. Мало после позвао је к себи најмлађег сина и питао га је: где му је мајка?

— Мама је отишла, рече дете и опет истрчи напоље, да настави своју игру.

Часи су тромо пролазили. Ноћ, црна као кадива, спуштала се на земљу и све се губило и тонуло у њој.

— Где је госпођа? питао је он млађе уздрхталим гласом, у ком је била слутна печег нејасног, загопетног, страшног.

— Госпођа је отишла.

— Куда?

— Не знам.

Нестрпељиво је ходао из једне собе у другу, седао, устајао и опет шетао. Безброј пута је питао: где је госпођа? Безброј пута су му одговарали, да не знају куд је отишла.

Језива и тајанствена тишина, коју ноћ собом доноси, овладала је целом кућом. Његови кораци потмуло су одјекивали и он се нехотице окретао на све стране, као да је неко ишао за њим. У дечјој је соби била потпуна тишина, коју су, свремена на време, прекидали јечање којег детета и шкрипут постеље. Кандило, у једном углу собе, скотрачно је осветљавало собу и дечје постеље и децу у њима. Стајао је, као кип, на сред собе и несвесно је бленуо у децу и њихове откривене и голе удове. И он се нагло окрете и, поводећи се, изиђе из собе.

— Где је госпођа! Шаптао је и он и, осмевајући се пронишно и болно, одговарао је: не знам.

Кроз отворен прозор долазио је прохладни ветрић. Уздрхталом руком прелазио је преко коврчасте и влажне косе. Искрљештене очи биле су упрте у једну тачку на поду и он је, шкрипећи зубима и грчећи руке, шаптао:

— Да ли сам се... сада... одужио свом добротвору?

И он се болно и пакосно осмевао.

Михаило Мирон. —
„Просвјети.“
Шћепану Грђићу.

О, ја те видим са сјајнијех двора,
Гдје силазиш тихо преко наших гора,
Са пламеним мачем к'о геније силни,
Са буктињом сјајном гдје мрак гониш црни.

О, како игра твоја зрака сјајна
На сузама нашим чаробна и тајна,
К'о свјетило ново с небеских висина
Врх патњичких наших мрачнијех планина!

Како ли се смију моје горе плаве
Сред облака црних, усред црне јаве,
Како народ кличе домовине моје,
Из окова тешких теби химну поје!

Па се јатом јати јато соколова
Испод облакова, испод вихорова,
На станиште твоје, гдје си гн'јездо свила,
На свјетлости твојој да огрије крила.

Па у једно доба, кад се олуј вине,
Кад громи загрме, када муња синне,
Испод облакова, испод вихорова
Полетиће наше јато соколова.

Растјераће тмину, црне облакове,
Раскинуће ланце и тешке окове,
И са сурих гора мог патњичког рода
Осијаће сјајно сунце и слобода.

Милош Перовић.

Болови свију људи....

Болови свију људи и патње свих времена,
Уздаси очајања и крици пуни јада,
О, кад би могли једном стати у моје груди,
Па само моја душа да пати и да страда!

Болови браће моје од неба даровани,
Удари ледне руке, зависти, зла и срама,
Ходите, ход'те мени, ја ћу вас неговати
И хранићу вас срцем и крвљу и, сузама!

Ходите, да мој сабрат не позна грозу вашу,
Да не зна судбу страшну што на род људски паде,
Те да не куне Бога и живот да не куне
И да не цвилн болем без вере и без наде!

О како бих вас лако без клетве и роптања
Сносила љубав моја у срцу крвавоме,
Кад зна да нигде више у свету јада нема
Осим у души мојој, осим у јаду моме!

Јела, Вел. Кикинда.

С пута. =

Мрак се спушта у питоме равни,
Песма мека губи се и тоне,
Српска песма из времена давни',
Али у њој туђе речи звоне.
Живот тиња са последњим дахом,
Тешком тугом чела нам се мраче,
Раздор прети да нас застре прахом, —
Обасјај нас слогом, сунчев зраче!
Зар ничега, да нас из сна тргне,
Нема људи старог поколења,
Да нам створе зору васкрсења?
Где су дани негдашње нам славе,
Где је живот пун снаге и моћи,
Да преболи ране нам кржаве,
Да разagna таму мркле ноћи?
Тако питам без наде и краја,
Питам ветрић са питомих доља,
Питам крвљу напојена поља.

— — — — —
Све је немо... Ноћ дрхти и блиста.

Ниоткуда одговора нема,
С ока кану једна суза чиста
Као одјек очајних поема —
Душа слуги шта ноћ ова скрива,
Дан ће доћи, осунчан, пун зрака,
Као јутро после ноћног мрака.

Хр. Д. Максимов.

Жеља. —

Желео бих да запевам ко некада среће пун,
Да подигнем мог' живота пролеће и млађан чун.

Желео бих зрак да сијне сред тог мрака што ме тре;
Једном срце да закуца ко некада, па нек' мре!...

Да с' у души дигне нада и развије пеп'о, прах,
За час само да удави прне мисли, сумњу, страх.

Да разгони магле густе ко зрак сунчев што их тре,
Те да опет видим небо јасно, мило као пре!...

Пирот.

Вучитрнал.

Владимир Исмаилов.

Без рада. --

Хладно је и мрачно у тој соби са ниском таваницом и са зидовима, који су покривени жутиим, прљавим тапетима. Окна су на прозорима покривена леденим гранама. Тужно је, путо, непријатно...

У једноме углу тога простора стоји сто осредње величине, чија фијока служи за оставу ножева, кашика, справе за вађење чепова и других потребних домаћих справа. Ако би се случајно ударило о тај сто, онда би све у њему зазвечало.

Подвијене и укочене, као да се боје међусобног додира, прислоњене су уз хладне зидове двије необојене половне столице. Ако би се од зида одмакле — пале би.

У дрвеној, црвено обојеној постељи, лежи дјевојчица шиљасте браде и носа, којој нема више од десет година. Уста са сухим, бескрвним, мало помодрелим усницама упала су и издаље изгледају као каква плитка јамица на страховито блиједоме лицу. Тамне очи са јаким, широким обрвама гледају укочено и непомишно, као да се изумирућа свијест мале грчевито хвата све за једну исту мисао...

Тешко се исправи под прљавим, дроњавим покривачем и ослони се шиљатим, модрим лактовима о узглавље.

Њене широко отворене очи гледају све у једну тачку над столом и за један тренутак губе укочено замисљен израз...

Слабим, тужним осмијехом шапуће готово нечујено:

„И огледало више није ту!“

„Лак, једва примјетан уздах оте јој се из груди.“

На пољу, по мрачноме трему, корача неко лупајући по шкрипавом патосу и заустави се пред вратима. Дјевојче слуша како тај неко пипајући тражи кваку...

„Тата!“ шапуће дјевојчица, и из непознатог разлога извуче руке испод покривача и затвори очи. Дугачке, повијене трепавице бацају лаке сјенке на узано, изболовано лице...

Замрала врата у углу отворише се са шкрипом, затим се јако залупише, и у собу ступи један велики мршав човјек. Неколико тренутака потапка по соби да би се загријао. Затим тешко уздахнувши баца чохану капу са ушним заклопцима на банак од пећи. Примјетна хладноћа шири се од њега. Велики, црвени бркови и коврџаста му брада замрзнути су. Малене, граорасте, закрвављене очи сијају се и сузе. Он извади из џепа некакав предмет увијен у хартију и приближи се нечујно постељи.

„Њерчице! Њерчице! Спавао ли?“

Пита он полако, нагнувши се над узглавник.

Дјевојче тешко отвори сањиве очи.

„То си ти тата?“

„Да, ја... и донио сам ти нешто лијепо.“

Он остави тај предмет завијен у хартију, пред њу на покривач, и поче журно ходати тамо-амо по соби, трљајући дланове.

Дјевојче разви хартију својим, жутиим као восак, прстима.

„Земичка!“ изговори једва чујно. — „Хвала тата!“

„Једи, ъерчице, једи!... Чекај само! Ускоро ће опет боље бити... Ја, ја, све се мора сасвим променити!...“

Он сједе на постељу.

„Тата, ти си продао и огледало?“

„Да... продао... шта је с тим?... Ах, ћути... Јесам ли ја крив? Не прекоријевај ме!“

„Ја те ни за шта не прекоријевам.“

„Па зар нијесам радник, ъерчице? Зар сам ја крив што нема рада? Али само чекај ъерчице, ја ћу од тебе начинити принцезу, да ће и сам љаво морати од муке црћи... Ха, ха, ха!“

„Ти миришеш на ракију — јеси ли опет пио?“

Гле ти, само!... Да је бар мама жива... она би могла прањем господског рубља да...“

„Тата!... Мама је опет долазила... Сад морам и ја скоро умријети!“

„Какве опет лудорије говориш?! Чекај само! Док дође љето, биће рада.... Онда ћемо ићи у шуму и пићемо чаја... заиста, чаја са скорупом пићемо!...“

Мрак је још гушћи. Прозори погледају као модрикасте, четвртасте закрпе. Безобличне сјенке, које се брзо шпире као да играју по покривачу и зидовима....

„Хладно, тата...“

„Чекај! Кад се смркне отићи ћу код Миронихе и донијећу иверја. — Шта је њој за неколико иверја?“

„Сасвим!“ дјевојче живну. „Она је богата и...“

„Но дакле! Онда и ја смијем ваљда неколико иверјака узети од ње?!“

„Смијеш, тата, смијеш...“

„Па, ако она и не да, ја ћу узети!“ Наложити ћемо у пећ, загријаћемо воду, па ћемо скувати чаја, је л’?“

Отац мпљује бијели, суви врат кћери своје.

„Ах, остави се тога! Не шали се опет тако!... одговара она једва чујно, док доњу вилицу истурити напријед, а очи склопи, али осмијак среће лебђаше као лака сјенка на лицу њеном.

Отац оде. Кћи напрегнуто прислушкује. Изгледа јој као да ова тишина, која заузима све празне просторе, па и најмање пукотине, живи, дише....

На горњем спрату иду људи тамо амо. Покрећу столице и лупају вратима кад излазе у коридор и кад се враћају у собу.... Изгледа као да тај шум гурање столица и лупа врата никад неће ни престати.

И сав тај удаљени шум чини да је тишина у доњим собама још примјетнија. И заједно са све гушћом помрчином прикрада се и та тишина све ближе и ближе, обујми дјевојчицу и стисну је у свој хладни загрљај.

Дјевојче се полако исправи и преплашено с разрогаченим очима звјера у празнину....

„Ма... ма...“ поче она на једном да говори, дочим је врат испружила. Једва чујни крчећи гласови отимају јој се с муком из грла.... „Ти си опет дошла?... Зашто си затворила очи?... Погледај! Ја се тако бојим! Погледај!... тако, отвори... Ти не треба... ти не треба... О... о... та... та!...“

Изнемогла паде дјевојка на узглавље и непрестано мичући уснама притисну суве руке уз тијело....

На пољу се с великом лупом отворише некаква врата. Један женски глас викну:

„Хоћу ли пустити мачку на поље или не?“

Врата се одмах јако залупише... опет тишина.

У соби радениковој, који у том тренутку краде иверје... мртва тишина....

У постељи један леш.

Р.

Превела: Стана Теодосијевић.

Др. Н. Ђорић, Шабац.

Полазак из Прокупља.

Мати Југовића испраћа синове на Косово.
Одломак из Епопеје о боју на Косовом Пољу; део XVIII. песме.

У том и поласка час и растанка дође тренутак. — Као но бурно море узавреше силне тисуће Ратника српских, и тешко и гломазно напред се крете Убојна сила и предње почеше откидат’ се чете. Лазар се опрости већ са пуницом како с’ пристоји. Потеже отрже с’ пак од прелепи’ шурњаја своји’. Свилом, кадифом једне и алемом драгим камењем Дарива друге, а треће гривнама, златним прстењем. Дивној Анђелији даде од бисера дробнога низу, Да је над недрима носи те срцу да жубори близу. Свемилу, милост нову, то Ненада гиздаво луче, Које од стида румено и препало пољуби јуче, Када се друге о зетов пољубац јегмиле хорли, Те га милоштом сложено утрудиле уморна зорли: Дарива павтама златним, невестински појас да кити. Знамење верности то ће и чедности Ненаду бити. И павте исте ће Ненад, са Косова када се врене, Њој да распучи и појас још нетакнут њој да разгрне (Тако јој цар, дародавац, у тајности баје и слутити; Нити му душу помисо на кобну погибију мути) — И тад ће једнога дана, сва пламтећ’ од огњена стида Његова невеста бајна, и кријући очију вида, Кад јој о чежњи Ненад ватрено причати стане, Њему на ухо слатку и велику тајну да шане, Да испод појаса тога, к’о пупољак у цвет кад пуца, Ново се буди жиће и срдашце ново ту куца. —

О благо оној, која тај блажен доживи тренутак! Тога је светог дана благословен њој осванутак. Природи дуг која плати, нека је срећна, блажена! Свака болотрпна жена нека је благословена! Среће земаљске и неба милости најљепша круна, То ти је кућа, миле, златокосе дечице пуна. Светиња тог је олтара и снага одржавна, мати. Блажена, која муке материнства трпи и пати! Понос њен највећи, њени сви ђердани, сви адићари, Накит и скупљи и дражи од сваке на свем свету ствари, Море блаженства, у коме она у срећи сва грца: То су јој дечица њена; то је плод њенога срца!

Пуници старој Лазо од алема круну даде, Какву у целоме царству још Милица само имаде. Затим, к’о добар син, и десницу целива њену. Па се лагано Зеленку, да појаха Косову, крену.

Лако је њему хтети! И лако наумит’ је поћи! Ал је учинити тешко и мучно до наума доћи. Дош’о јер беше час, ударје за дарове дати: Шурњаје да се на дару одуже и пуница мати. Сложно, к’о грлица јато облетеше Лазара кнеза. Ланац га белих руку, раширених на суерет, неза, Које га грлити траже и зета с’ оканути неће, Докле не оките свег у венце и мирисно цвеће;

Докле га румена уста од милости свег не изљубе. —
Заман је бранит' се Лази од силе им плахе и грубе.
И оне најмлађе, колко стидљивије све до тог трена
Беху, у толико сада не пуштају олако пљена.
Старијих, вичнијих пример на јуриш и њих сад со-

коли. —

Јелена, хитрог бегунца, хајка из небуха сколи.
Као но осипце, када, усред кострешиве зуце,
Ројем навале на зрело, на слађано гроздја пуце:
Тако кидисују лепе и младе те жене на цара. —
И пољупцима више не зна с' ни мера ни дара.

На то из двора, на трубе дозиваљке знак договорни,
Тихо ишеташе борци за полазак спремни и орни;
Јуже и Југовићи; ор'о пред сокола јатом. —
Отац их води; а они, у дружини брат с милим братом
Кита су цвећа, којом сав народ се дичи и кити;
Звездица јато су они, од којег зора му свити.

Југ, седе браде и блага лица и погледа ведро,
Поносно иде пред свима, а сабља му звекће уз бедра
Баш к'о и најмлађем тићу у дичних синова му јату.
Увек се старчева сабља та радује војни и рату.
За њим синова девет, ах таквих не рађа се више!
Нити ће икад јунака бити ка' ови што бише.
Лепота народа једног, и понос и дика му, снага,
Нада, милошта бескрајна, обманљива тлапња му драга,
Беху та Југова деца, ти витези млади и сјајни.
О ти судбино! шта им спремаш! о јаде бескрајни! —
Ударац један све то зар народу мом да покоси?! —
Страшна је, грозна је коб што Косово тужно му носи!
И ти јунаци безбрижни, ти уздани борци слободе,
Пашће без кајања за те, о паћени српски мој роде!
Пашће уз брата брат и синци уз оца лава.
Ал' ће и остати сви твој понос и дика и слава.

Сада и стара мајка остави милога зета.
За њом и снаха младих окреће се китњаста чета,
Све се обрнуше амо, да, ратноме растанку вичне,
Испрате, к'о на весеље, на Косово витезе дичне.
Ни једна тужна није и ни једна суза не рони.
И као што се увек са победом враћају они:
Тако с' у победу љубе уздају њине и сада.
Ни једној с растанка кобна на срце туга не пада.
Свака са чедом дође. На руци их једне носећи,
Друге синчиће миле одраслије руком водећи:
Весела срца пред војне ишеташе, погледа ведро.
Свака мезимца сина подиже оцу на недра,
Да га на поласку мине срца та жељива жива.
Својега срца пород на растанку када целива;
Да га на недарца стисне и да га по имену зове.
Таком се послу љубе јуначке досађују ове. —
Али се стара мати бригом и друкчијом носи:
Сећа се она и смрти, што наде и циљеве коси.
Ишета она пред синке; пред сокола јато стаде.
Озбиљна чела знак, одманувши руком, даде.
Слуге, на очију миг, на послух изучени, таки
Скочише хитро, као на ледини јелени лаки;

Сваком донеше штит и копље. И озбиљна лица,
Као пред жртвеников Усуда свештеница,
Слутећи сву непрегледну страховбу од ненадна слома,
К'о да привиђаше пропаст и целога Југова дома:
Прихвати светло оружје и дрхтавом руком бледом,
Свакоје прекрстивши, синовима даје га редом.

„Боље и мртви натраг са победом, рече им мати,
Него побеђене, живе срамота и руга да прати.
И као светла у бој што Југова деца полазе,
Светлија нек још из боја, са победом натраг долазе.
Окрену л' Турчину леђа у страшноме лому и боју:
Срамоте жига на челу пред мајку нек не носе своју.
И када страшна смрт у редове ваше улети,
И када косом стане пунородно класје ми жети,
Када тај страшни час пред вама, о децо! Закуца,
Да вам од бола срце брату за братом пуца:
Не плашите се, децо! И последњег докле вас траје,
Нека у борби не клоне, нека не стукне, не стаје.
Боље и последњи с браћом за оташтво онде да падне,
Него да живи од срама, од издаје стидне и гадне.
Нек вам је полазак срећан, о децо, на Косово Поље!
Натраг побеђени нете! И мртви са победом боље!“

Тако их поздравил мати, те поносне синове своје,
Који пред њоме као пред светињом олтара стоје,
И верне њихове љубе, још и не слутећи грома,
Који кроз беседу ону погађаше Југова дома,
Као да не знају речи, у истини, кобне шта значе,
И како страшну клетву на витезе своје навлаче,
Као да немају пречих и слаћих на растанку жеља:
Лакога срца и као безбрижну песму весеља,
Као да су се ту на састанак празнични збрале,
Гласно и смејућ' се речи поновише лудо и шале:
„Нек вам је полазак срећан на Косово Поље то равно!
С победом натраг! Без ње до последњег падните
славно!“

Млади јунаци пак, ти Југови срчани лави,
Који и сањају само о боју, о победи, слави,
Који ни помислит' неће, да је и друкчије можно,
Весело кликнувши сви одвратише гласно и сложено:
„Нека нас благослов, мајко, твој прати на Косово
равно!
Часнима надај се само; побеђени падамо славно!“

И сила се заљуља грдна. Завришташе чили и гојни,
Кад их из арова слуге изведоше, коњи убојни.
Лавови Југовића и тигрица старога Југа
Страшно заурлаше, кад се оцростише тешка и дуга
Затвора, кад се ширине дохватише одморни, чили.
Удове снажне протезу и мумлају, покорни сили.
Шестеро снажних момака воде на ланцима сваког.
Пуцају шаке, а гвожђе шкрипи од посла им таког.
Све што бејаше онде у страху и журно се склања:
За двоја кола ширине отвара се чиста путања.
Док се са друге стране сад сокола заори клика
И Југа орлице суре све надгласна, заглушна цика.
Убојне то су им птице. И за њима народа руља

Поче, уз урнебес вике, ко гомила пјана да куља,
Кад соколари вижле из кафеза пустише саде,
Мурата борцима лице да кљују и очи да ваде. —

Није то давно било, на Дубровци славно кад побн
Видосав Цреп турску силу и великог плена ту доби.
И сад још Мурат од јада и срамоте мирно не спава.
Још му се у сну привиђа ужас од Југових лава
И од сокола сивих; у кратком јер изгуби боју
Војску по избор целу, узданицу најбољу своју.
Сву му распудише силу те беене силовите звери.
С Југовом војском ни трена он не мога ту да се мерн.
А кад се брз као стрела убојни Дамјанов соко
Устремн њему и када у лице, у чело, у око
Канце и кљуун му зари, тад битка: — и сувише
траја!

И докле одбрани њега од напасти војске му граја,
Дотле и поље чисто бејаше и трупине само
Осташе: големи пораз и срамоту тек да му знамо.
Велику славу Цреп са Југовом децом ту стече,
Да му се име слави док сунца и месеца тече.
Нек му на Косову данас процвета и боља и већа,
Да га се страшнога Турчин са грозом кроз векове
сећа.

И наста опрштај општи. И изгрли синове мати.
Једва је држе од бола, стару, на ногама гњати.
Али је тврда и мудра и не пусти издајне сузе;
Нити јој срце власти над гвозденом вољом узе.
Изгрли синове дичне и нико не слути, шта пати;
Како за породом својим безгранично тугује мати.
Нико ни часа нема у журби и на то да гледа.
Драги тренутак узалуд да протече нико ту не да.
Свак својим јадом се носи и беспослен нико не дубе,
О врат јунацима својим се верне обискоше љубе.
Луда запишташе деца, препала журбом и виком.
Не беше заиста лако у кобном тренутку ником.
Витези стегоше срца и мушки, кад већ неизбежно,
Младе отискују љубе из наручја благо и нежно.
Па да би туга била са растанка лакпа и краћа,
Сваки се узде и седла и брзо и решено лаћа;
Скаче на коњица добра и: последње „Збогом!“ се ори.
Одјезди војска сва за слободу златну да с' бори.

А тамо иза браће, под хумчицом земљице свеже,
Остаде онај, у гроб пре времена млађан што леже.
Онај, кој' највећма боја и Косова жудан бејаше
Остаде сам, и нико са друштвом га поћи не зваше.
Он који друштва и братње жељан милоште им дође,
С браћом и царевом војском на Косово данас не пође.
Остаде Реља од браће, и нема ни снаге ни моћи,*
Да се из чаме тргне и отме из гробне ноћи.
Гвоздене канце га држе, и нема му тужноме спаса.
Браћу да викне нема у гр'оцу речи ни гласа.
Ћути и трпи Реља; из ледена гроба не дава
Срдит на побратима, од себе ни гласа ни јава.
Ћути и хладни гроб и језовита суморна сета

*) Раније је испричано, како је Реља, несрећним случајем
погинуо код Прокупља у двобоју са Змајем.

Пири са њега ко снежна вејаница с мразнога смета.

Ипак имаде срца; сажалјива има још бића,
Које да остави лако не може тужног младића;
Које га све до свршетка заборавит' дичнога неће;
Које се гробу с крстаче ни дању ни ноћу не креће.
Соко то беше сиви, Перјанко то његов бејаше,
Којега Реља к'о друга, к'о рођена брата вољаше.
Пиштећи оста Перјанко, да господара свог чува.
Жега не мори га дновна и поноћ не плаши га глува.
Не тражи хране ни пића, нит одмора има и санка;
Пиштећи жали за Рељом без умора и без престанка.
Крилина тресе и лупа, да би га видли и чули;
Пиштећи као да грди, као да прети и хули,
Зашто ли повели нису и његовог витеза собом
Већ га заробили ту тим хладним и проклетим гробом.
Писка му беше плач; за витезом туга то бјаше.
Али га нико више еј тужнога већ не чујаше;
Југов се испразни град и умуче убојна вика.
Умуче тада и соко и његова престаде цика.
Не чу се више писка са жалосна гроба крстаче.
Али се верни Перјанко и на даље никуд не маче.
Докле га једнога јутра не нађоше мртва лежећи. —
Крили раширених гроб, чињаше се, хладни грлећи,
Да и у смрти веран свом добром витезу оста,
Да ни до смрти за њим се најадао не беше доста.
Смрти му час бејаше час и на Косову слома,
Пропати српскога царства и целог Југова дома.
И Југовића мајка, која кроз ноћи тишину
Слуша по свуноћ стрепећ Перјанкове туге силну:
Познаде шта је било. И нико кад натраг не дође,
Она на Косово деци, на гробове хладне им пође.
Умоли Бога, да јој снаге у старости даде:
Поље гробова да види, што витезе покри јој младе.
И добри Бог је чу; и услиша њезину жељу;
Косово виде она и општега гроба постељу,
У коју српска слава, слобода и царство леже.
Али већ доста! Та стрела сред срца ме бонога реже!
Престан' јадовита песмо, док бола умине силина!
Доста, и без тога, јада удели Србу судбина.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

III.

Ајвинд растијаше и бијаше весео, ваљан мо-
мак. У школи спадаше у најбоље, а код
куће бијаше вичан сваком послу. То је
било с тога, што је код куће волео мајку
а у школи учитеља; оца виђаше ријетко,
јер бијаше или у рибању, или је био зау-
зет у својој воденици, у којој мљело жито скоро пола
парохије.

Што је у току ове године највише утицало на душу његову, бијаше учитељева историја, коју му је мајка причала једне вечери, сједећи крај огњишта. Она провија одмах његове књиге, показиваше се у свакој ријечи, коју је учитељ изговорио, и када је било мирно крстарила је као сјенка кроз школу. Она му уљеваше послушност и страхопоштовање и лакше памћење за све, што се учило. Историја је гласила овако:

Учитељ се звао Боард; он имађаше брата, именован Андерс. Они су се искрено вољели, заједно се врбоваше, живљаху заједно у вароши, бијаху заједно у рату, у коме обојица бијаху произведени за капларе и службаху у истом пуку. Када се из рата опет кући вратише, били су у очима свију као два ваљана човјека. У том умрије њихов отац; он је имао много имања, које се тешко могаше подијелити, те се стога договораше, да и овај пут буду сложени. Све је требало да буде јавно продато, тако да је сваки могао купити шта жели, а добитак хтједоше братски подијелити.

Како речено тако учињено! Сам пак отац имађаше један велики златан часовник, који је био на далеко и на широко на великом гласу, јер је био једини златан сахат, који су људи у овом крају икада видјели; сада када је био оглашен (на продају), хтједоше га купити многи богати људи, али кад се најзад и браћа почеше наметати, одступаше остали. Боард очекиваше од Андерса, да и он попусти, а Андерс очекиваше од Боарда то исто. Сваки подиже цијену, да окуша, а за вријеме липитирања посматраху се узајамно. Када се цијена попе на двадесет талијера, мишљаше Боард, да брат не чини право, али сам тјераше до 30 талијера. Пошто Андерс непрестано тјераше даље, помисли Боард, да се Андерс не сјећа, како је често био добар према њему, а притом је још старији, и стога понуди још више.

Андерс опет подиже цијену. Тада понуди Боард 40 талијера наједанпут и не гледаше више на брата. У соби гдје се продавало, бијаше сасвим тихо, само добовшар понављаше мирно цијену. Андерс стајаше ту и мишљаше, кад има Боард пара да да 40 талијера, има и он, и даде опет више. Ово се учини Боарду да је највећа срамота, која му је икада учињена; и он понуди, додуше са свим тихо 50 талијера. Много је свијета стајало околу, и Андерс мишљаше, да му се не смије брат ругати пред толиким свијетом, и даде још више. Тада се насмија Боард: „сто талијера, а уз то и моје братство“, рече, окрете се и остави кућу.

Мало последије, изађе неко њему, пошто је био у послу, око седлања коња, кога је мало прије купио.

„Часовник је твој,“ рече човјек, „Андерс је попустио.“

Када је Боард ово чуо, прође га као кајање, и мишљаше на брата, а не на часовник. Седло бијаше

намјештено, али он се држаше руком коњских плећа, још неријешен да ли да узјаше. Тада појурише људи напоље, међу њима и Андерс, и када видје брата крај оседлана коња, занста није знао, какве га обузеше мисли у том тренутку. Још једнако узбуђен, довикну му:

„Хвала ти на часовнику, Боарде! Нека ти оног дана престане кучати, кад се наши путови опет — укрете!“

„И онога дана, кад дојашем твојој кући!“ одговори Боард блиједог лица и скочи на коња.

Ниједан од њих више не уђе у кућу, у којој су с оцем заједно становали.

Наскоро последије овога ожени се Андерс ћерком једног ужара, али не позва Боарда на свадбу; Боард није био ни у цркви. Прве године последије свадбе нађена је мртва његова једина крава, коју је имао, тик иза куће, гдје је пасла, и нико није могао разјаснити од чега је угинула. Утом се догоди још више несрећних случајева, и он поче пропадати; али најгоре је било, када му усред зиме изгоре житница са свијем што је било у њој; и нико није знао како се ватра појавила.

„То је неко учинио, ко ми зла жели“, рече Андерс, и поћу горко плакаше. Он оспромаши и изгуби вољу за рад.

Друго вече стајаше Боард у његовој колиби. Андерс лежаше у постељи, али скочи кад овај уђе. „Шта ћеш овдје?“ упита он и заћутавши стајаше и гледаше брата укочено. Боард тренутно оклијеваше, прије но што одговори:

„Хоћу да ти помогнем, Андерсе, с тобом није добро.“

„Онако ми је, како си ми пожелео, Боарде! Иди, или ја не знам, да ли се могу дуже уздржати.“

„Вараш се Андерсе, ја се кајем — — — — —“
„Иди, Боарде, или нека се Бог смилује мени и теби!“

Боард одступи неколико корака; и упита га дрхћућим гласом:

„Ако хоћеш часовник, даћу ти га!“

„Иди Боарде!“ викну Андерс и Боард не смједо дуже оклијевати, већ изађе.

Тако је било с Боардом. Како је чуо да му брат трпи оскудицу, срце му се стече, и ако му још не бијаше сломљен понос. Он осјећаше потребу да иде у цркву, и тамо слушаше добре савјете, али их не могаше испуњавати. Често је ишао тако далеко, да је могао видјети братовљеву кућу, али час неко изађе, час је био неко стран унутра, други пут бијаше опет Андерс пред вратима и цијепаше дрва, тако да је увијек било нешто на путу. Али једне недјеље у зиму када је био у цркви, и Андерс присуствоваше служби божијој. Боард га опази: био је блијед и мршав, носио је увијек исто одијело као и кад су били заједно, али је било старо и искрпљено. За вријеме бе-

сједе, гледао је у свештеника на предикаоници, и Боарду се учини добар и благ, сјети се њихова дјетињства, и како је тада брат добар био. Тога дана дође сам Боард на вечерње и свечано се завјетова Богу, да ће се с братом помирити, па ма шта било. Ова намјера испуни његову душу, док је био из путира и када се диже, хтједе му одмах прићи и сјести крај њега; али на жалост бијаше му неко на путу и брат не гледаше. После је бесједе бијаше му опет нешто на путу; гомила свјетине сувише велика, а крај њега његова жена, коју није познавао. Он је мислио да је најбоље, да сам оде његовој кући и да озбиљно говори с њим. Када дође вече, учини тако. Он дође баш до собних врата и ослушкиваше. Ту чу да спомињу његово име; жена је говорила о њему.

„Он се данас причестио“, рече она, „сигурно је мислио на те“.

„Не, он није мислио на ме“, прекиде Андерс; знам га ја; он мисли само на се“.

Затим овлада дуго ћутање; Боарду бијаше врућина гдје је стајао, и ако је било хладно вече. Жена је имала посла око неког лонца, на огњишту је нешто прштало и пуцкало, кад што би се чуо плач малог дјетета, а затим би га љуљао Андерс.

Наједанпут рече жена:

„Ја мислим да ви мислите један на другог, а нећете да признате!“

„Говоримо о чем другом!“ одговори Андерс.

Мало послје устаде он и изађе. Боард се мораде брзо сакрити у дрвени преградак (гомила дрва); али управо тамо пође и Андерс, да узме један нарамак дрва.

(Наставиће се).

Др. Тих. Р. Ворђевић, Београд.

Кувада. —

Приликом порођаја има код свију народа на земљи врло много обичаја. Али међу обичајима који се том приликом врше, изгледа да ће бити најчудноватији и најинтересантнији обичај, кога је било код многих народа у прошлости и кога има код врло многих народа у садашњости. Тај се обичај састоји у том, што се човек кад му се дете роди, понаша потпуно онако као да је он родио: леже у постељу, прима честитања, негује дете и т. д.

Тај је обичај у науци познат под именом кувада, по речи којом се тај обичај зове у Беарну у Јужној Француској око Пиринеја (couvade faire la couvade). Немци га зову Männerkindbett¹⁾ или männliches Wochenbett²⁾.

¹⁾ Dr. H. Ploss, Das Kind in Brauch und Sitte der Völker Bd. I, 1884, стр. 143.

²⁾ Prof. Dr. Friedrich Ratzel, Völkerrunde, Bd. I, 1894, стр. 557.

Што је врло чудновато овај је обичај веома раширен и, више или мање изражен; налази се код врло различитих народа, па чак и таквих, који су удаљени једни од других и по земљишту на коме живе и по раси којој припадају, и који међу собом не стоје ни у каквим односима, те се са свим сигурно може узети да се кувада код многих народа јавила и развијала потпуно самостално и независно, а да је позајмица у свем пространству народа на земљи потпуно искључена; ако је пак позајмице негде и било, могло је бити само онде где је било додира, као што је и са сваком другом позајмицом међу народима. Плос¹⁾ је скупио масу примера о кувади из најразличитијих времена и најразличитијих народа. Он ју је нашао код старих Ибераца, старих Корвиканаца, Келтоибераца, Кантабра, Тиберана на Црном Мору, код Баска, у Навари, у јужној Француској око Пиринеја, у Сардинији. Овог обичаја има и у Азији на југозападном делу Кине, и то код народа Мио-це, код Ногајера, народа на Кавказу. У Африци га има код Негра у Конгу. Исто тако има га и код народа Источно-индијских и Малајских Острва. У Америци је познат у Калифорнији. Али класична земља куваде, у којој је најраширенија и где се најбоље одржава, то је Јужна Америка.

Различита су мишљења о томе шта је подлога и узрок овоме необичном обичају. Народи код којих постоји, објашњавају га тиме што треба отац да се одмор и прибере снагу, или тиме што би се новорођенчету нашкодило, ако се овај обичај не би извршио и слично.

Tylor²⁾ мисли да обичај указује на телесну везу између оца и сина. У потврди таквог мишљења ишло би и то што Letourneau³⁾ вели да се и код неких афричких племена кувада врши да би се утврдила родбинска веза између мужа и деце његове жене. Eisler⁴⁾ мисли да у кувади ваља гледати симболички знак признавања очеве учешћа у детињем рођењу, а у исто време и примања свију права, која му као оцу у патријаркату припадају. На овај се начин симболички документира и сродство између оца и сина, које се у матријаркату није ни узимало у обзир. Дете на тај начин симболички прелази под очеву власт и тиме почиње патријаркат. Кувад би на тај начин био остатак обичаја, који указује на прелаз из матријарката у патријаркат.⁵⁾

¹⁾ Dr. H. Ploss, Das Kind, стр. 144—153.

²⁾ E. B. Tylor, Researches into the early history of mankind and the development of civilisation, London 1865, стр. 287. (Навод у Плоса Das Kind, стр. 158).

³⁾ Ch. Letourneau, La sociologie d' apres l'ethnographie Paris 1884, стр. 384.

⁴⁾ Dr. Rudolf Eisler, Sociologie, Leipzig 1903, стр. 219.

⁵⁾ Многи научници мисле да је првобитно код људи било само сродство по матери — матријаркат; мати је била породични центар, њу је штитио и водно бригу о њеној деци њезин брат, по материној линији ишло је и наслеђе и име и све; отац пак био је туђа, страна личност, која је припадала другој породици. Из оваквога друштвенога облика тек се постепено прешло у род по оцу — патријаркат. Кувад би био обичај, који указује на тај прелаз.

Даља слична мишљења о овоме обичају не наводим. И оvolико је довољно да се види колико је кувада и поред објашњења тајанствена и загонетна, и да ће се морати још доста испитивати, док јој се уђе у суштину. Друго је нешто што за нас може бити од великога интереса и чега ради сам и написао ово неколико речи о кувади, а то је да ли се п у Срба налази кувада, или ма шта друго што би на њу потсећало.

Да ли је кувада била позната и Индоевропљанима, од којих су и Срби један делић, не може се знати. За оно што су неки мислили да се у Страбина¹⁾ односи на куваду у Келта, Трачана и Скита изгледа да се не односи на њих, већ на Иберце. Што се понегде (н. пр. у јужној Француској) нађе остатака од куваде и међу индоевропским народима може се објаснити наслеђем или позајмицом од староседелаца на тим местима.

Међу тим на Балканскоме Полуострву изгледа као да куваде има и данас. Њу неки помињу местично код Цинцара, тврдећи да код њих, кад жена роди, муж веже главу, легне у постељу и понаша се у свему као да је он породиља. Да ли има куваде или ма каквог обичаја при порођају који на њу потсећа, у нашега народа није ми познато. Једини, али несигурни, податак што га имам о томе, то је да се прича да у Црној Гори жена рађа у подруму или на каквом другом склонитом месту, а муж легне у постељу и јауче. Колико је овај податак истинит и тачан није ми познато, јер га немам из прве руке.

На основу свега врло би вредно било сазнати има ли куваде или ма каквог сличног обичаја који би на њу потсећао и у нашем народу; како се зове такав обичај; у чему се састоји; како се врши и шта народ верује и прича о узроку, постанку и одржавању тог обичаја.

Сваки ко овакву ствар зна или је може сазнати добро би учинио да је саопшти уредништву „Босанске Виле“, а оно ће бити љубазно да је на овоме месту под насловом „Кувада“ саопшти и учини свакоме приступачном. Знање о народу треба до ситница покупити, а то ћемо постићи кад побележимо и опишемо све што он као своју особину има. Кувада, међу тим, изгледа да није баш ситница.

¹⁾ Strabo III, p. 165.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

Велике а удаљене горе и испусти, где су лети катуни (бачије) припадају целом племену, где и сва браства тог племена имају права користити се.

Кад се деси да се неко ожени девојком или удовицом из туђег племена, па муж оде жени у кућу, прстане домазет (улез), онда он од тога часа не сме се више звати старим својим племенским именом него новим, од кога му је племена жена; поред тога мора променити и славу и узети славу новог племена, а своју славу сме само приславуљати, колико сећања ради.

Кад се деси да удовица остане с мушком децом и да слави по покојном мужу рецимо Арханђелов дан, па са преудајом преведе и ту своју децу у туђу задругу другог браства, која слави Лучин дан, с места ће и њена деца напустити стару славу и узети за своју такође. Лучин дан, али чим се та задруга подели, наново ће ти детићи прославити стару своју славу Св. Арханђела. Каква непоколебљива љубав за претке:

И у Србији родитељи више воле да им се роди син него кћи, а по осталим српским крајевима још више. Мушка је страна свакад претежнија од женске. Интересно је видети како саме женске ову претежност припознају и цене. Треба само чути колико жене желе да роде мушко, колико сестре гину за братом, или колико се баба више радује унуку него унуци. „Кад се роди мушко дете, девета кућа пева, а кад се роди женско, чак девета кућа плаче“ веле старе бабе. У сретану ред је да мушко Бога назове, а женско да га прими. Ко путује ваља Бога да назове оном који седи или стоји, а овај да га прими. Бога називати сматра се као право, а Бога прихватити узима се као дужност. Женско не треба никад да прими Бога седећи, већ да љипи на ноге; а ако преде, да потргне преслицу иза појаса! Женско свуда код Срба не прелази пута мушком.

Кад женске поставе вечеру, прво метну хлеб на совру, па одмах сви оперу руке, па ће се онда прекретити и најстарији човек, који је за трпезом, од свега што се не куса кашиком поделиће сваком по снази и заслуги, и нико не почиње јести докле он не почне. Најрадије и мушкиње и женскиње једу заједно, а ређе женске с децом на другом месту. Колико ће год мушких ући у кућу, свакога ће све женске пољубити у руку, од тога се обичаја ни бабе не стиде: да пољубе и младиће, којима би могле матере бити.

Црногорац пуца из пушке кад му се роди син. „Ја имам једног ђетића“ — рећи ће Црногорац — „и, да опростите, двије ђевојке.“ Неки женску децу и не помињу на такво питање, баш као да их фактички немају.

Велики престиж мужа у породици види се и по томе, што жена свога човека не зове именом, него га, према прилици у којој је, опише тако, да се зна ко је. Деци својој она ће рећи: тата вам је то и то казао, или: отац вам је купио то и то. Најчешће га бележи заменицом „он“. И кућани одмах знају ко је.

Откуд то долази да се женско сматра за нижи створ него мушко? и да ли је женско у економији домаћој готован или је привредница и у којој мери?

У целом Српству, без разлике, женско је куд и камо оптерећеније послом од мушкарца. Оно раније устане од људи, а доцније легне. Целог целцатог дана не може никад ни помислити на одмор, него већ што јури у раду час за овим час за оним. Све женске планове она врши сама, и још уз то извесно половину чисто мушких радова. Чим се дигне, наложи ватру, донесе воде, наметн постеле, очисти кућу и амбју. Она преде, чешља, тка, плете, пере, шије, везе, кува, меси хлебове, пече, музе, спри. намирје стоку, храни живину, гаји децу, негује све болеснике мушке и женске, највише их сама и леци, јер оне су траваре и трљачице.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Срп. нар. пјесме из Херцеговине.

10.

„О, девојко, у кутији злато,
Како бих те раставио с мајком?“
„Ласно ћеш ме раставити с мајком:
Моје башче и твоје ливаде;
Ти ћеш поћи припињат дорина,
Ја ћу поћи зајевати цв'јеће,
Тада ћеш ме раставити с мајком.“

11.

„О, комшијо, шећерли кутијо!
Ти се жени, ти не гледај на ме.
Јучер сам се обећала сама,
Чак у цара, за царева сина;
Тамо мени доста добра кажу:
Доста добра, девет ђеверова.
Све ми девет по бисеру шеће,
А мој драги по сувоме злату.“

12.

„О, девојко, ће си ружу брала?“
„Младо момче у твом винограду.“
„О, девојко, је л' те ко видио?“
„Виђела ме твоја мила мајка.“
„О, девојко, да сам те затеко!
Ја бих твоје лице обљубио.“
„Бољан био, шта би наудио?“
Ја узела воде и сафуна,
Па умилла пребијело лице;
Љепше лице, нег је прије било.“

13.

Шта се оно у планини б'јели?
Ал су б'јеле на збојеве овце?
Ал малени на буљуке јањци?

Ал је платно међу перилама?
Ал су игле међу везиљама?
Нит су б'јеле на збојеве овце;
Ни малени на буљуке јањци,
Нит је платно међу перилама;
Нит су игле међу везиљама;
Но је снапа међу ђеверима.
Проговара од злата ђевере:
„Снахо моја, бурмо позлаћена!
Ал си расла борје гледајући,
Ал мог брата с војске чекајући?“
„Мој ђевере, од злата прстене!
Нит сам расла борје гледајући,
Ни твог брата с војске чекајући,
Већ сам расла мајку слушајући.
У мајке ми мило, дивно било:
Шећер јела, шербет воду пила.“

Тршнар.

Бисера.

Српска народна приповијетка.

Бисера био сирмах воденичар, па имао кћер, лијепу ко златну јабуку. Вавијек би се хвалио својом Бисером: како је вриједна и паметна. Једном прошао онуда цар, па се напио воде на извору близу воденице. Воденичар и цару раавезе хвалити своју кћер и од велике хвале каза и то, да је Бисера тако вриједна, да умије од сламе опрести чисто злато, којим везе чеврме сухозлатице.

Зачуди се боме цар, па рече:

— Кад је твоја Бисера тако виђена, а ти је доведи мени у бијеле дворе, да јој нађем зорли-јунака! —

— Води је, царе, твоја па божија!

Тако оде Бисера у царево дворе. Ту је одвезу у шталу, гдје је било много сламе, даду јој златну преслицу, а царица јој каже:

— Преди, цуро — па да видимо чудна посла? Ако до зоре сву ту сламу не одредеш у злато, — оде глава!

Јадна Бисера оста сама у затвореној штали ко да је гром опшнуо. Сламу да предем? Људи божји, ко је још видио, да се слама упреда!? Па још у злато, куку мени! Од страха поче плакати.

Кад је било око поноћи, створи се пред Бисером дивна вила.

— Што толико плачеш? запита је.

— Како не ћу, кад ми заповједише да сламу предем у злато!

— Ако ми даднеш прво чедо, што ћеш га родити, ја ћу ти прести колико год хоћеш?

— Па хоћу! рече Бисера.

— Вила сједне и до зоре опреде све. Кад је царица дошла, и видјела да је Бисера све урадила, а жељна још више злата, затвори је опет у другу шталу пуну сламе, и обећа јој царског сина за младожењу, ако и то опреде.

Бисери није било до царевања, ни до царевог сина. „Нек је мени глава читава, а друго како било! Волим ја своје Јови, (момку са села), него баш ако ћеш и цару!“

Било јој је жао за својим селом, за кућом и бо-станом, па и опет удари у сузе.

Опет се јави бијела вила:

— Ако ми даднеш и друго чедо, што ћеш га родити, ја ћу ти прести, колико год хоћеш!

— Па хоћу! рече Бисера, јер је мислила, да је вила врло добра срца, па јој неће отимати дјецу.

Вила сједе и до зоре опет и ово све опреде. Кад је царица дошла, толико се раувесели, да још исти дан вјенча свога сина са Бисером.

Кад је била година, Бисера пови сина. На своје обећање оној вили није ни мислила, него је уживала ко и свака мати. Дијете лијепо ко јабучица.

Али не би дуго ето виле:

— Дај ми, што си обећала!

— Даћу ти што гођ хоћеш, моје хаљине, везове, драго камење, моје златне кочије, моје цвијеће — само ми дијете остави на миру!

— Јок — ја! окоси се вила.

Бисера плаче и кука: камен би се ражало. Онда вила рече:

— Ако за три дана погодиш, како ми је име, — онда нека ти дијете остане не само ово, него и оно друго! Ако не погодиш — оба су моја!

Јадна Бисера позове на цареве дворе све хоће и попове, да јој кажу имена и ришћанска и турска и свакаква на свијету. Али кад је сјутрадан дошла вила, а Бисера јој каза сва имена што је чула, а вила само стресе дуге косе и рече:

— Јок, нема ту мога имена!

Јадна Бисера сада пошаље на све краје телале, да распитују за нова имена. Међу телалима био је и Јово, некадањи ашик Бисерин. Он је отипао најдаље и стигао чак на врх Романије, гдје се виле рече. Кад се врати, намах оде Бисери, па јој стане казивати:

— Дошо ја врх планине Романије, а ту голема ватра. Око ватре виле коло воде и пјевају. Једна из-вија танко, гласовито, а све ово те ово:

„Данас печем, а сутра ћу куват

И ружице и босиља —

Имаћу чедо, царско чедо,

А име ми је: Миља!“

— Миља! Миља! Миља! свеједнако је то име изговарала Бисера, само да га не заборави. Па кад је вила дошла, а она јој га већ сва промукла сасу у образ: „Миља!“

— Јао, жено, откле си га сазнала? Да ти га не рече моја душманка, љута вјештица?

— Прођи ме се, бона не била! насмија се Бисера, а виле нестале. Али од онога дана нико више не виђе Јовс. Ваљда су га виле омађијале и супури-сале. Тако кажу, а ја пошто купила, по то и про-дала.

Забљезила од бабе Челебије на Кључа: Јелица Беловићева.

Листак.

Књижевна кроника.

Вој. М. Јовановић: **Наши синови**. Комад у четири чина, са епилогом. Мостар 1907. („Мала Библиотека“ св. 139—140).

Г. Војислав М. Јовановић познат је у српској књижевности од раније, са неколика своја егзотична покушаја и нарочито са свога превода Ибзеновог Рос-мерсхолма. Прије двије године дана 1906., добио је на драмском конкурсу београдског позоришта другу награду са овим комадом „Наши синови“, (који је по властитим подацима за доцније књижевне историчаре рађен у Камбриџу и Лондону 1905., у Лозани 1906., и у Лондону 1907.) а његов му је даван, ваљда из неког циклуса породичних слика, и други комад „Наш зет“. Показујући у својим ситнијим радовима извјесне особине једног оригиналнијег духа, г. Јовановић је давао добре наде српској читалачкој публици. Он је, према том, улетио у књижевност, не, као што веле за Лаубеа, кроз прозор, него лијепо путем, који води до славе и признања.

Али ова ствар, која му је донијела награду и дигла глас, нема особите вриједности. Овај комад, у ком је један наш позоришни критичар налазио Мирбов манир, и који би, да има више склопа, могао да стане уз „Ledige Leute“ са бечког грађанског позоришта, има толико лоших страна, да му се боље једва запа-жају.

Први чин догађа се у тризарији пуковника Остоје, рускога ђака. Тамо је он, „у плаветно-вишње-вој блузи коју носи по кући, без сполета, у папучама раздрљен и ћелав“, у разговору са Симицом својим компијом. Ово је најбоља сцена, најтипичнија, с нај-више детаља, с много карактерних особина. Пуковник Остоја је успјео потпуно, престављен као тип огра-ничен до једностране комике без комичности, као тип пензионера или оних који су близу пензији, са једном карактеристичном ограниченошћу једностраних људи, који имају до краја живота само још један циљ: до-бро своје и своје породице. Уз то се јасно испољавају оне, таквим карактерима својствене особине једног чи-новничког духа, који са реченицом „Ја носим мундир“ вежу све појмове себе као човјека и грађанина. Он је за свог сина Данила нашао богату партију и нада се, помоћу ње, осигурати сина и себи скинути једну биједу с врата. У ријечи, у којој бијажу он и Симица, улети пуковникова жена, гђа Христина, која „бесна од јада, вукући га за уши“ доводи свог сина Рајка, једно распуштено и дреко дериште. Чим улети у собу, она га предаје ону са оним облигатним рије-чима: „Сад му ти суди!“ Отац га, наравно, испребија

и после тога љут и бијесан почиње препирку са женом, пребацујући јој, да га је она покварила. Она то товари њему на душу и у препирци даљој као што обично бива, пређе се и у генеалогiju. Тад долази други син пуковников, Гиле, кога су због његове разуданости дали у ковачке шегрте у Крагујевац и који је у тополиници дотјерао до калфе. И отац и мати дочекују га без љубави, без топлине, пребацују му, какав је. И у тој прилици мати узима Рајка и јауче: „Ијао, куууку! Уби ми дете! Ијао, зликовче! Јаох, јаох, јаох!“; а овај осокољен тим потегне пут оца флашу, пеује га. Мати га, наравно, брани. Трећи син пуковников, Данило, долази да иште у оца новаца и у разговору, који је типичан са своје просте суровости, долазе изрази оштри, дрски, несиновљиви и неочински. Гила шаље отац у хотел да спава, да му не унесе у кућу стјенице.

Други је чин у кући Данилове избранице. Гђа Лена, дјевојачка мајка, улази иза спавања на позорницу, тражи послужење и даје кћери савјете ради другарица. Те другарице су полуобразоване, са афектарним и глупим манирима и без паметна збора. Пошто оду, да се пзведу у Топчидер, долази пуковник и у разговору жали, како Данило, иначе зван „Бели“ има силу посла. У то долази Данило сам, и мјесто да се и он тужи на посао, он прича, како су на купању узели сандулину и гонили је до Циганлије. Дјевојачка мајка, незадовољна тим, а и иначе понашењем младожењиним, са паланчанском дипломацијом спрема се, да им прочита буквицу. Пуковник то опажа и упозорава Данила. И у разговору, који почиње, тек што она мало више дигне тон, Данило се разјари и опонира. Кад она рече оштро: „С кћерку немој да ми се шалиш“, пуковник устаје и намигује Данилу: „Не ћемо, брате, нећемо.“ И полази. Прија капитулира и опет се све стишава. Пошто они оду, долази општински послужитељ, да опомене газда Ристу, стрица дјевојчиног, да поправи калдрму пред кућом. Општински послужитељ то је стари ортак његов, кога је газда Ристо преварио. Измјеђу њих се развија дуг дијалог, у ком газда Ристо развија свој чаршијски морал. (Е, брате, рођени, кад би цео свијет носио у џеп ове кључе, ко би ајлучио? Кад дохватиш врећу на раме, али ћеш бит аргат и носит је до судњег часа, али ће ти други аргатоват, а ти газдоват ка први господин“).

Трећи је чин на истом мјесту, дан вјеридбе. Рајко иште од младе колача, а кад му она не да, он пријети, да ће казати, да има курјук у коси и добија их; госпођа Лена, мајка њена, мити га још више, даје му дувана и пара. Иза дугих говора обију мајка, гђе Христине и гђе Лене, гдје сваке хвали своју робу и једне обичне сцене измјеђу пуковника и мајка, која се без потребе и сувише развукла, представљају нам се гости са њиховим жагором, журбом, глупом конвенционалношћу; официри, који се са госпођицама, оним познатим другарицама, разговарају француски и њемачки (ту је ствар већ одавно изоблично Змај својом познатом пјесмом: „Душанова два потомка, деветности славе век“). Данило долази, спреман на веридбу, али се, у часу, кад га поп зовне, отргне, одгурне оца, који му се испријечи на пут, и остави све. Повод за то (другог у комаду нема) могла му је дати ова приједба:

„Госпођа Лена: Јест, стихове ти сочинјава, љубезне књиге пише. Те да се опамети с жену.

Један глас: Што да не сочинјава стихови? У луфт је то, није истинско да се прибојаваш за кћерку!

Госпођа Лена: Не водем, кумо Илника, пеливански манири. Не водем. За девојачке паре и воспитане пећу да имам пеливани ветови!

Данило: (између три или четири госта око њега.) Јао, љускија једна!

Четврти је чин опет у пуковниковој кући. Он лежи тешко болестан, узрујан од оног ненадног синовљег лома, сва је породица у брзи (осим посилног који сад, без страха, облијеће кухарицу и Рајка). Госпођа Христина јауче:

„Еј, што живце за оца у кревету нема, еј! Еј, што не мисле да ћу да останем са петнаест банака пензије, еј! Не моле Бога да им оца поживи, ако ништа друго, а оно за пуковничку плату! Еј, куку! Хоће да виде шта је удовичка пензија кад им се отац изврне.“

Влад. Н. Ђоровић.

(Свршиће се).

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

П. Ј. Одавић: Песме. Штампарско-уметнички завод Пахера и Кисића у Мостару. 1906. г. Стр. 179 (I—IV). 8°. Цена 1.50 дин.

(Свршетак).

Стих г. Одавића има отмене складности, интимне, пријатне музике. Смисао за мелодичност, хармоничност, музику, представља у песничству особину од дубљег значаја. П. Одавић — иако још није дошао до признања и лаворика — стоји, у том погледу, на већој висини него многи и многи из млађе генерације наших лиричара. Већ по његовој песми „Шуберт ов Standchen“ види се, да је то човек који има живог осећања и симпатије за музику, и да је, вероватно, и сам музикалан. На ову последњу помисао наводи нас његова мелодична „Песма мрака“:

„Било је вече благо, и ветрић тихи
Полетао је лако, реко би сетно,
Милујући нам градић, ко руком меком,
И стари мост и реку и поље цветно“.

„Бледи је месец сјао. По граду пољу,
И малој шуми блиској, сенке су мрачне,
Баш ко утворе нете, падале дуге,
Сенке, вечите друге светлости зрачне.

„И све је било мирно. Мој корак само
Малом се стагом чуо и ништа више...
Када, одједном поче, ко из даљине,
Да глас некакав тужан тихо уздише.

„О ти, незнани свете, што песму вијеш
Сети и тајном болу, што те потреса,
Ко си, и где си? Реци! гласно запитих,
А ветрић поче с грања да лишће стреса.

Колико ова лепа песма одскаче својом музиком од „Музичких визија“, поетске недоношчади Светислава Стефановића, познатог са својих чудовишних појмова о естетици! Чини се читаоцу, као да из ње одјекује склад најпријатнијих тонова и акорда.

Поред те, још заслужују помена и ове лепе песме: „Крај огњишта“, „Спусти се ноћ“, „Било је некад“, „И синоћ сам“, „Штао је друмом“, „Визије“, „Зашто си ме крето?“, „Мир је ко у гробу“, „Куд ли ће ме Боже“, „Седели смо сами“, „Снови“, „То ми душа плаче“, „Кућици под брегом“, „Ноћ је пала давно“, „Тургењеву“, „Земљи“, „У бури“ и „Тајни гласови“.

Од наведених, прве четири песме нарочито заслужују пажњу. „Крај огњишта“ је топал опис домаће идиле у зимским ноћима. Леп је и увек симпатичан мотив — то пуцкарање ватре на огњишту, и та домаћа чељад, која, посађена унаоколо, слушају мелемне речи добре мајке. Као најлепшу у целој тој песми, наводимо њену последњу строфу:

„И детиње маште, с усхићењем ретким,
Нечувене никад ослушкују бајке,
И мала им срца у радости тону.
О, имена драга огњишта и мајке!“

Песма „Спушта се ноћ“ представља у овој збирци најлепши опис природе. То је успешно снимљен вечерњи моменат, када, под натрухлим врбама, дуж обале мирне реке, озарене руменом светлошћу заходног сунца, почне да шушти и подрхтава влажна трека и шибље, и када се, са наступањем првог сумрача, почињу да пале пастирске ватре по ритовима.

У „Било је некад“ имамо симпатичну романцу, оригинално замишљену, а тако исто и обрађену. Првој збирци једног песника могу само чинити част овако течни стихови:

„Било је некад, у цветном мају,
У лепом врту, у живом граду,
У худом крају, у дворцу неком,
У вељој срећи, у вељу јаду.“

И, најзад, песма „И синоћ сам“ има за предмет успомену на минуло детињство, то прохујало златно доба, о коме г. Одавић овако лепо пева:

„Тада, кад ми живот, и када ми људи
Појава бејаху ко и свака друга;
Тада, кад сва срећа у игри ми била,
А крај био света она црта дуга
Што је земља чини са небеским

сводом.“

Г. Одавић, као што је већ напред речено, пише с осећањем, искрено, без трунке извештачености, и зато ће његова поезија, при свем том што је, у техничком погледу, још прилично слаба, увек бити радије читана од глатких, полираних стихова многих наших млађих песника. У осталом, техника је нешто што се да усавршавати, само кад се за њу има смисла. Госп. Одавић је човек који разуме шта је то лепо, и који то осећа, па е тога имамо основа надати се, да ће скорим и своју технику стиха учинити беспрекорном. Његова је строфа, већ сад, редовно правилно скројена: њен је спољашњи напрт тачан и без замерке; што у њој не ваља, то је: унутрашња обрада појединих стихова. А кад и у том погледу г. Одавић учини корак унапред, кад свој стих мало више стегне, кад га учини збијенијим, језгровитијим, пунијим — кад се његови изрази буду одликовали јачном и крепкошћу, а сликови богатом разноликошћу, тада ће друга његова збирка, несумњиво, привући пуну пажњу свију оних, који буду тражили уживања у правој поезији.

Павле Златић.

Књижевне и културне биљешке.

Писмо италијанске списатељке. Иницијативом професора г. Андоновића, наше студенткиње упутило су писмо гђи Умберти Графини, благодарни јој на заузимању и труду око превођења српских умотворина на италијански језик. На то писмо гђца Графини послала је студенткиња овај одговор, који у цјелини доносимо:

Драге госпођице студенткиње!

Ваше српско поздравље било ми је особито мило, а Ваше топло одобрење моме предузећу, за ме је права и чиста радост. Хвала Вама, што сте ме охрабриле да и даље радим, у колико моје скромне снаге допуштају, за непосредно упознавање српских умотворина у нас Италијана.

Тешким срцем морам признати да Вас ми, у опште, слабо познајемо, а и то мало знања добијамо преко друге народности, чији интерес тражи да се (словени и Латини не слажу. Алп баш за то, дужност је обију омладина, да се у пркос неприликама узајамно упознају са народним духом и са народним особинама и циљевима, како нас не би преварила будућност, која ће сваком своје додијелити.

Наша је дужност да пратимо са највећом симпатијом (што и чинимо) ваше племените борбе за народни напредак и за право ваше народности, јер нам је свјежа успомена на сличне дане и напоре — ваша би корист била да нас боље упознате, као што су сви просвијећени народи морали увијек радити, да би ошлемешили и потпунили своју цивилизацију — и да се на нас угледају за своје уједињење, да се користите нашим искуством у добру и у злу.

С тога се морамо радовати што су Срби ђаци почели долазити оваму на науке и умјетности, до душе, мало их је досад, али надајмо се да ће се сваке године повећати чега?

Дакле, драга омладино на земље далеке! Хвала Вам опет на топлој пажњи, а још већа Вам хвала, ако будете и Ви судјеловале да се у Србији шири љубав према Италији и повјерење у италијански школама, где су Ваша браћа мили гости и хваљени ђаци.

А пошто ће Вам ово писмо стићи у очи Светог Сање, допустите ми да Вам свечаност честитам, кличући:

Живила српска школа! Живила српска омладина!

Рим, 23./10. јануара 1908. г.

Срдечно италијанско поздравље од
Умберте А. Графини.

Нове књиге и листови.

Sloboda, organ hrvatske pučke napredne stranke u Dalmaciji. Izlazi u Spljetu svake subote. Izdavalac, glavni i odgovorni urednik Dr. Josip Smodlaka. Godina 4. Godišnja cijena 10 kruna. Ово је врло слободуман и објективан хрватски лист, који сматра Србе и Хрвате као један народ и бори се против језуита и њихове навадњачке и мрачњачке политике. За то га топло препоручујемо и Србима и Хрватима.

О Палестини и старим Јеврејима. Помоћна књига на научавање библијске историје. За ученике и ученице средњих школа. Саставио Вељко Мпросављенић, парох и катихета. (Са три мале) Ср. Карловци, српска манастирска штампарија 1907. Цијена 40 потура.

Српски Гласник, политички демократски лист. Гласило српске народне радикалне странке. Изази сваке недјеље у Пакрацу. Година 2. Власник Коло пријатеља. Одговорни уредник др. Мрж. Богдановић Компф. Штампарија Дана Спигера у Пакрацу. И ово је добро уређен лист, који се може топло препоручити.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине плаће се на г. Михајла Р. Живковића, Ург. у Београду.

САДРЖАЈ: Некролог Симе Матавуља. — Пјесме: „Просвјетни“, од Михајла Мирона. — *Боглови свију људи*, од Милоша Перовића. — *Синуа*, од Јеле. — *Жеља*, од Хр. Д. Максимова, с бугарског Вучигрица. — *Прилицијашке: Добротвор*, од Пере С. Талетова. — *Полазак из Прокупиња*. Одломак из Косовске епопеје, од Дра Николе Ђорића. — *Безрада*, од Влад. Исмаилова, превела Стана Теодосјевић. — *Весело момак*, од Бјерисона Вјеристјерна, превео Никола Стајић. — *Поука: Куваца*, од Дра Тих. Р. Ђорђевића. — *Српски народ*, од дра Симе Тројановића. — *Српске народне умотворине: Српске пјесме из Херцеговине*, виблијско Трпимир. — *Бисера*, нар. прича, забјел. Јелица Беловића. — *Листак*.

Власник и уредник Никола Т. Башковић. Пеклавануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионица штампарија, Сарајево.

Број 7.

САРАЈЕВО, 10. марта 1908.

Год. XXIII.

Б*) Биоград.

Преображај.

Моја гордост била је мој тиран. Да би се задовољила, она ми је стварала амбиције. А ја осамљена гледала сам задовољство праве младости, чије су жеље биле као и лептиров лијет, који лети с ружичастог цвијетка, да падне тамо, гдје су га крила носила.

Она ми је жеље спутавала. Зар може она разумјети младост, она, из које вије ледени дах. Она је распустила у мени жиле свога чврстог и набујалог корјена, сву ми је младост потчинила, испијајући и рушећи младићске жеље. Свака шала и забава мојих вршњакиња била јој је недостојна. Она је мноме тако владала, да сам је свугдје и свагда осјећала. Долазила је и у екстазу, а то је било једино њено задовољство. Ако би се удесио какав излет у пољу свјежег мајског јутра, пуног обећања у будућност, гдје из сваке травке, из сваке бубице буја жеља за животом: гдје су весела младеж и зелено росно поље, најбољи умјетници бујног живота, гдје у усклицима еха, младост види већ ос-

*) Скрећемо пажњу читалаца на овај лијепо рад једне врло угледне женске личности, која из скромности неће да се потпише.
Уредн.

тварене своје наде, ја сам ишла свему на сусрет.

Но и ту ми је она сметала својом нена-ситошћу. Ја сам осјећала њену силу кад се борила са мојом младошћу, држала ме је својим жилама и испијала ми је наду, да ћу је се икада ослободити. Све молбе младих особа да уђем у њихово коло весеља и шала, врпећале су је. Она је развијала ледени свој дах око мене. Као ледену стијену, на којој ни маховина не расте, остављало ме друштво, а она, триумфујући, пјевала ми је химне: ти си над њима, недостојне су тебе њихове баналне ријечи и пусте шале, ја те дижем из над свега тога.

Ах, како бих радо била мања од њих, ах, како бих хтјела праве младости и њених враголастих шала. Хтјела бих, хтјела да се ослободим своје тиранке. Видјела сам како ме свугдје издваја од мојих вршњака, а она се у својој моћи пробијала кроз мој дах; кроз моје око, кроз сваку моју пору. Била сам њезин роб. Роб, који да би се ослободио њених окова, дао би све, да у слатким, пустим шалама и младићским несташлуцима ужива ма и један часак. Не, она ме је водила међу старе, озбиљне људе, на величанствене концерте, на тенденциозне митинге, на класичне представе, у одабране музеје. И кад би на-

ступила у мени борба младости и гордости, она је побјеђивала и радила шта је хтјела; а ја сам се покоровала њезиним амбицијама.

Ја сам се заљубила, заљубила у човјека кога сам први пут видјела. Патила сам, јер нијесам осјећала, да ли ме и он воли. Може бити на грудима искрене другарице, једна њена ријеч утјехе или наде, отворила би ми читаво небо поуздања. У њеном младићском поуздању видјела бих копрену зебње.

Једна искрена, топла ријеч, кад човјек лута, има јаку моћ, али за то се треба повјерити, но коме, кад ме она прожима непо-вјерењем.

Сад сам била под моћи двију сила, које су се међу собом бориле. У тај мах као да осјетих да сам се не ослободила, али њен је глас био још силнији и чух како ми напрежући своје силе, довикну: не повјеравај се у љубави! Ја, ипак љубави признадох надмоћност, јер је она творитељка свега, па и — мене.

Завољела сам човјека, не знам зашто сам га завољела. Он је био јадно и болешљиво створење; и ту вјерујем, она је имала удјела да би му доминирала мојим здравим и моћним изгледом. Сад сам осјећала моћ своје љубави, ја сам уживала у свему што ме окружује.

Љубила сам као што се љуби кад се први пут појави то осјећање, кад не знате зашто је то ни од куда је дошло, као и мало дијете које плаче кад је жедно, а не зна зашто плаче.

Била сам свом душом весела. Све што ме окружавало исповиједало ми је своју животну милицу. Азурно небо причало ми је о љепотама зоре кад се буди и зајанурена у журби да га загрли даје му топле пољупце који буде живот.

Бујна ријека таласајући се и жуборећи носила је милијарде живота у својим капљицама, а уживање у том изобиљу таласало јој је груди, а она испуњена тим животом пјева кроз жубор пјесму вјечнога рада. Високе тополе шумјеле су и одговарале рјечном жубору, трепериле су на сунцу и причале о чарима што им пружа земља из дубине своје.

Слушала сам птице како поје и буде пупољке јабучног цвијета.

Уживала сам, гледајући како поље простире меки и свјежи, зелени покривач јањету и његовој мајци, која бира залогаје и осврћући се заклопара звоном, а мало, бијело јање весело поскочи, док мајка уживањем у њему слади сваки свој залогај.

Небо ме је миловало и причало, а ја сам била у њему свом душом.

А њега, ох како сам га вољела. Вољела сам га свом милицом, којом ме је природа опијала.

Из далека сам му видјела сјај очију, а сваки његов покрет осјећала сам, као да је продро и позлиједио рану аморове стријеле. Живјела сам овим слатким болом, и полетјела бих му у наручја, да ми она шкрипећи гласом као у ропцу не прозуја: »може бити не воли те«.

Замишљени звуци његова гласа, којима би ми милошту ријечима изражавао продирали би кроз моје тијело. Осјећала бих бол, бол који ми слабљаше душу. Ја заплаках од овога бола сузама, које тражаху саучешћа. Ово су биле прве моје сузе, које тражаху лијека у надмоћности над немоћним, над биједним, као што бијех ја. Плакала сам и радовала сам се овим искреним сузама. Тражила сам утјехе у љепоти неба, у зеленој трави, али све ко да заједно са мном дисаше чежњом.

Небо је покривао тамни покривач ноћи, искићен безбројем звијезда, које су трептале као што и моје мисли потресаху цијело моје биће. Оне су трептале и сијале, обмањивајући небо док му зора у загрљај стигне. Трава је жудила за зором и њеном сузом чежње, која је била чиста и плодна.

А мјесец, својом блиједом свјетлошћу, ко да је завијао дражи у блиједу копрену жудње. Попци су пјевали једноставним звуцима своју вјечну пјесму. Вјетар је подувавао и лишће је дрхтало и трептало, чекајући зорин зрак.

Ја сам сва била прожмана чежњом и љубави. Дисала сам љубављу, а чекала сам љубав. Чекала сам да ме потчини, да ме

освоји и да постанем робом љубави, којој ћу бити и роб и господар.

Заносила сам се својим сновима и својим чежњама и многе је владао бол љубави, чежња. Моје су мисли облијетале око њега, моја чежња дрхтала је кроз моје тијело, као што трепери лист јасике, показујући небу своју свијетлу и тамну страну. Уживала сам у мислима да ме воли, а час застрашена мислима да не воли — плакала сам, горко плакала.

Љубав је моја била прожмана сумњом, да ли ме воли, а може бити он никаквих осјећања и нема за мене.

Она ме мучила и ја сам хтјела да се увјерим, да разагнам своју сумњу, али!... зар није боље и сумњати? Она те доводи час до страдања, а час те дигне до сврхе твојих жеља. А јавна, истина може бити одагнала би ми сумњу, али би ми уништила идеале

Срела сам га кроз борову алеју.

Он је нишао погнуте главе, а смеђа коса, падајући му на блиједо чело, миловала га је савијајући се у коврџице. Он је био замисљен и тужан, његов изглед разњежио је моје срце и ко да осјетих да му једина видарка туге могу бити ја, а и сама сам била боник, који је тражио његовог саучешћа. Наши нас погледи приближише, погледи кроз које је говорила душа, погледи који отварају нови живот.

Осим среће, искрености и моје потчињености, ништа друго нијесам осјећала. Свом мојом душом завладала је ропска љубав. Из сваког камичка, из најњежније травке, сваки трун, за мене је сада имао свој високи циљ билине; све ко да је било надахнуто љубављу. Огромна стијена кад је пуцала на сунцу, жалила сам је, јер сам јој саосјећала, сјећајући се својих патња.

Ми смо сједили на повијеној врби, ријека је крај нас жуборила, мјесец нас миловало својом тајанственом свјетлошћу. Ми смо слушали своја срца. Уживали смо у вјетру, који доносише поздравље багремовом цвијету од алпијске маховине, а они у изобилју среће, слаху нам свој благи мирис; и ми се опцијасмо својом и њиховом срећом.

Небо нам отвори своје двери и ми за час спазисмо у даљини како између два амора стоји у сребрном плашту огрнута висока, крупна жена, окићена опалом и бисером. Из њене дуге косе, бакарне боје, одсијеваху варнице на аморова дјетиња и њежна лица, који јој приношаху пехар од морске пјене. Она примајући пехар једном руком, другом моћном, скидаше круну са озарене главе. Амори смијући се дјетињим задовољством положише круну на престо, гдје лежаху њихови трофеји.

Ту бијаху жевли, круне, барјаци, змије, лептири, књиге; а други лепршајући око круне, кићаху је маслиновим гранчицама.

Кроз цио ваздух ко да пробисе мирис ових листића, свуда ко да се осјети атмосфера праштања и великодушности. Она стајаше преда мном нудећи ми маслинову гранчицу. Пригрлих је, и ако се сјетих свих мука што ми је задавала, а она ми шапу: нијесам више оно што мислиш, сад сам великодушност!

Милан М. Делић, Загреб.

Стана. —————

— Цртица из Лике.

Стана Пилипенде Шкорића била је најљепша дјевојка у нашој парохији. Цртица, округличастијех и опунјих образа — без оне у романима облигатне јамице у образима, стројна и смишљена струка.

Изгуби матер, аман и не спремивши рува дјевојачког, а отац јој Пилипенда, наоко жаљаше своју домаћицу, утјешисе брзо, оженивши се једном удовицом, која му принесе поред краве музаре и двоје пасторчади...

Маћија, као маћија, брзо доброји своје добре дане са Станом, те се свадисе и замрзисе, па кад још и Пилипенда држаше страну маћијину, не преостаде Стани друго, него оде служити. Уставила се код једне госпође, супруге котарског лијечника Сад што је даље било, откада је дошла у град, сувишно је опширно опсирвати. Све је било са свијем обично, обично као што се у граду догађа.

Осим клијената, имао је доктор и другичих пријатеља, који га посеђиваху, од којијех нарочито спомињем котарског пристава првога разреда Илију Павловића, који бијаше и зато интересантан, што се

по граду повјерљиво говораше, да се удвара кћерци докторовој.

Он је човјек, према нашијем друштвенијем приликама, доста млад, тек ако је у почетку четрдесетих година. Човјек свјетски, који је проживио око педесет „првијех љубави“. Обичан човјек и прави тип, нешто изразитији, извјесне врсте људи нашега доба и нашег маломјештанског друштва.

Господин пристав видио је „случајно“ једанпут Стану, видио је и то је доста; а послије је „случајно“ и чешће пута виђао, па како је она женска глава, дуге косе, а кратке памети, а пристав кратке косе и лисичје памети — утумила је себи нешто у главу, што није чудо код младе дјевојке у осамнаестој години, па макар она и слушкиња била.

Одношаји између њих двоје бјяху интимни, и то тако интимни, да се у граду нешто потихо о томе шапугало и што је господину приставу дало једном повода да изрекне ону мудру досекоцицу: „Јесам ли јој ја крив, да је тако луда, те свачем вјерује?!“

Послије неколико мјесеци, који су познати нашијем мајкама, осјети Стана да јој појас није на правом мјесту.

Госпођа докторица брижна, да јој се на кућу којекакви гласови не шире, протјерала је Стану.... Шта ћеш, то би и друге учиниле.

Стана се потипала од немила до недрага, а Филипнда, отац јој, волио би видјети антикрета — буди Бог с нама! — него Стану. Таке срамоте није нико доживио у нашој парохији, с ње црни образ и деветом кољену.

Као какво звијере, приблила се у неку пусту станину у крчевинама Мирића, те је ту тек за невољу чобанила староме Глишану Мирићу уз нешто говеђака...

За њу су настали црни дани. Од велике патње и потиштености постарала се за десет година. Клела је заводника и у камен тукла, клела је и час, када је очински праг преступила, али не поможе; она је ишла у сусрет ономе дану, који јој је прорачунат и од којег јој се крв ледила.

Наједном постаде њено лице озбиљно и мрачно као у злочинца кад се на неки злочин одлучи.... И она се на један злочин одлучила.... злочин страхан.... „Исповједићу се Богу и попу, па куд пукло да пукло!“ — смислила је.

Поп Стојан старац од седамдесет година био је прави тип онијех нашијех старинскијех попова, пред којим је осјећала страх и поштовање а и повјерљивост.

Исповједила му се.... и одала му страшну одлуку своју — да ће уништити плод грјешне љубави — своје...

И сва рјечитост његова „да не топи душе своје, кад је већ образ погазила“, не поможе. Колебаше се она, додуше, али она дивља и паклена страна у њој,

затом љаваше сваки племенитији осјећај... не могаше одољети...

Слуга овај Божјег олтара, који ближе педесет година Богу и народу служи, још нигда у тјешњој прилици није био. Осјећаше тежак и несносан њен положај, те се не умјде снаћи, а ипак га је дужност света нагомила, да то предуверне.

Зној га је по челу попао, а он се замислио нешто дубоко... замислио, те се и домислио. Онда узнеку дебелу црквену књигу прелиставати, али се видило, да то макинално ради; мисли су му блудиле мимо књигу. Од једном се окрену Стани... Поче муклијем али и одлучнијем гласом говорити:

— Дијете моје! Видим, да те одвратити не могу, јер те је ваљда сама сотона зачарала... али кад већ хоћеш душу да гријешниш, мореш, а с мање гријеха. — Бог ће опростити; у невољи таквој какова је сада код тебе, мореш учинити што си наумила, али се мораш држати онијех упута, које ова књига пропишује....

Замукну поп, а замукну и Стана.... Затим поп отвори књигу, наднесе се и стаде више као срцајући читати:

— Кад породити дијете, најприје му свежи пупчић, лијепо га окупај, повиј га у нове пелене, затим га подој, да се први и пошљедњи пут сићано нарани, а када то све учиниш, онда га пољуби у чело и реци: „Во имја оца!“ онда у трбух: „п сина!“ затим у десни обрашчић па реци: „и свјатаго Духа,“ а онда у лијеви: „Амин!“ Тада си га одјела, наранила, помијешала у крштени свијет (јер некрштен куне мајку на ономе свијету). Па кад све то учиниш, тада га однеси на онај поток ниже Мирића села и гђе је најдубље — утопи га, а тада бјежи и не обазри се. Затим се загледа још у књигу као да није што непуштито, те рече: Јеси ли све разумјела и утумила? Пази да ништа не прескочиш!“

— Јесам оче! — прихвати Стана, пољуби га у руку те оде.

Путем је премисљала што јој је попо читао, те понављаше сваку ријеч што је чула, да је не заборава.

Савјест би је, додуше, као иглом по каткада жбецнула, али се опет прибере... па кад о и није имао душе ни поштења, да унесрећи једну сироту дјевојку, одакле би њој то била грјехота, да се ријешити једне такве поразне срамоте.

И у граду је видјела она доста тога што се не смије, па ипак се смије, и зато нико ни Богу ни врагу не одговара, а њој у овако тешкијем приликама и Бог ће опростити.... јест тако је и поп Стојан рекао, а он је отац који имаде ћери на удају.... И умирила се...

И дошао је тај одређени дан. Стана је родила здраво мушко чедо.

Изишла је напоље, развијела сву околину, те кад ништа сумњиво не опази, уђе у кућу, пригрија воде у лончићу, извади дијете, свеза му пупчић, те га поче купати топлом водом. Руке су јој дрхтале као кад што тешко из њих попустити, а срце јој се чуло и у ушима настала нека зујавица... Споро се то радило и ишло јој од неруке, али је нешто као гуркало да доврши. Повила га је у чисте пелене, примијела га прима и наранила слатким млијеком матерњијем... све како је поп Стојан казао. Онда се сагну те га пољуби у чело те рече: „Во имја оца!“... Дијете затрепета влажнијем својијем очицама, осјетивши додир њезинијех усана, па као да је погледа. Она хтједе рећи: „и сина“, али јој у срцу закуља неки њезни и самцосни осјећај, који забадава мореш описивати, али који се најбоље разумије кад кажеш: у њој се појавила материна љубав... И она у тај мах дође тиха и свечана... сузе јој навријеше на очи и онда клону на кољена, склопивши руке:

— Опрости, Боже, мени грјешници!... Глава јој клону, а усне шапутаху тиху молитвицу. Бијаше ту нешто дирљиво што одисаше дахом свете божиње ноћи...

Попадија Смиљана — која по свој прилици сакривена бијаше, упале у тај мах у собу. Не може јој ништа да рече него је обгрли као своју рођену кћер и стаде је љубити. „Ево сам дијете, дошла, јер знам да у таквом стању не мореш бити без друге!“

Трећи дан су крестили дијете...

* * *

Тога дана био је пристав Павловић необично весео и расположен. Око њега се сјатила сва интелигенција мјеста К... Буре пива иза бурета испијало се. Здравница иза здравнице низала се. Он је славно двоструко весеље: премјестили га за котарског управитеља у Т..., а заручио се и са докторовом ћерком Емом. Многаја љета и свирка музике ваздух проламаше.

* * *

Бојили се Бога? Ни најмање! он је добро проштудирао њемачког филозофа Nitzschea.

Сава Теодосијевић, Београд.

Последња песма.

На бурноме мору мој чун трошни пловни
И сред громке хуке хоризонт се мрачи,
Буктиња спасења мој живот не зрачи:
Где сте жеље, страсти, моји слатки снови?

Камо полет мушки, величанство духа
Камо сјајне луче да ми светли путе?
Зар у грудма мојим, где су ране љуте
Само пустош влада непровидна, глуха?

Све је, све је пало: вера, љубав, нада.
К'о идоле свете жаром крви вреле
Љубио сам силно те гробове, свеле.
Док ми данас душа вапије и страда.

У бескрајном болу нижућ' слике бледе.
А над мојом главом гракћу црни врани
Као предзнак смрти. Сузо моја кани
И ороси хумку над животом беде.

Ој, много је било страдања и бола,
Заман срцу клицах: да се смело бори.
Пламен жића мога све слабије гори
А зло тријумф слави и с њим подлост хола.

И клонули дух се отимље да брану,
Иза које влада спокојство и тмина,
Преброди и јскне песма крајњег чина
Те да жељно ступим у вечну Нирвану.

Хидалго, Цетиње.

Не кидај се вјечно...

Не кидај се вјечно, б'једно срце моје!
Ти једино ниси што у болу пливаш.
— Безумно све јури, ал' сјећања стоје
Ту и тако увјек, о којима сниваш
И очајним вриском из ледених груди
Зовеш прошле дане, ал' ти прошли дани
Мемљиви су били и пре ко сад луди,
Хладни, пуни јада, сузом окупани!
— Брзо све прохуји, смирићеш се и ти
Ваљда грешно ниси, ах ниси толико
Да не умреш једном; — ал' до тада пити
Отров и жуч, знади! То је човјек свико
Још првога дана, кад га пакост неба
Уз бездушни кикот демона и Бога
Л'јепој земљи дала. Ах та њима треба
За подмијех патња и молитва многа!...

Лав. Јов. Ђорђевић, Врање.

У вечери благе...

У вечери благе гледао сам често
Како ноћца тиха нечујно силази,
И орлова сурих древни грли престо,
И кроз мрачне горе сањалачки газн.

Испод мене мала шумила је река,
И валима шумно, орила се туда;
А около мене маховина мека
И свенуло цвеће лежало је свуда.

И тада је увек јадно срце моје
Пуно чежње, жуди, закуцало страсно,

Жељно да на топле падне груди твоје,
И целива црно твоје око јасно.

Ал' ти никад не смеш моју љубав знати,
Ни уздахе болне свеле душе моје.
Нит' ћеш сазнат' тајну срца које пати,
Кога црне очи сагореше твоје.

Лаз. Јов. Ворђевић, Врање.

О, да ли ће?

Минуло је давно моје премалеће,
И заносни снови млађаного доба;
Већ суморна јесен тихо ме облеће,
Носећи ми поздрав отвореног гроба.

Па и ја ћу проћи, моје трошно тело
Скриће тама вечна, и над гробом тавним
Шумориће липа сетно, невесело,
Ширећ' тужно гране над хумкама травним.

И тад, док те Морфеј у наручја грли,
Полетеће лахор са хладнога гроба,
И постељи твојој журно ће да хрли,
Као страсни поздрав у минуло доба.

И у санку слатком шаптаће ти тио
Неизмерну љубав мртвог срца мога,
И отровне боле што сам дуго крио
У најдубљем куту срца рањенога.

Ох, да ли ће, мила, тада срце твоје
Да потресе бурно твоје груди пуне?
Да л' ћеш тада боле разумети моје,
И свенуло срце што с твог ока труне?!

В. Свјетлов.

Предање о хитону Христовом.

С руског Часлав.

Сунце се ниско спустило и стало на хоризонту, залијевајући крвавим зрацима шарену долину Арагве. У дубини шуме, као и у подножју високих, кршевитих планина, гомилао се и навлачио сумрак ноћи, која се приближаваше.

Уске и криве улице Мцхета, старе грузијске¹⁾ престонице, опустише у ово позно доба, јер градско становништво, тога давнашњег времена²⁾, врло рано одлазаше на спавање, а још раније устајаше.

Бијаше тихо и путо у овом великом и богатом граду. Сунце, оставивши долину, зађе за високи гре-

¹⁾ Грузија, пређе самостална, закавказка држава, сада днo Тифлијске и Кутариске губерније.

²⁾ Овдје се говори о времену живота Господа Исуса Христа.

бен, а прозрачна јужна ноћ, са својим јарким звијездама, као меком завјесом, покри природу. Само Арагва брујаше, и прескачући с камена на камен, нарушаваше наступјелу тишину. Ускоро у њеној води огледаше се мјесец, који бијаше изашао на тамном небу, а Арагва потече широком, сребрном струјом, баш као да се претвори у растопљено сребро.

Једно за другим погаси се и градско освјетљење. Сав град претвори се у мртви сан. Само у удаљеном дијелу града, у неколико ниских и биједних кућица свијетљаше блиједа ватра.

У том крају грузинске престонице живјели су Јевреји, који су се доселили овдје још у вријеме ропства вавилонског. Многа јеврејска племена побјегла су у ове крајеве, гдје су се и населили. Ту су Јевреји заузели велики дио вароши старог Мцхета.

Живећи у средини незнабожачког, грузинског становништва, које се клањаше огњу и идолима, Јевреји су поштовали једнога Бога, старог Јехову¹⁾, и увијек су чували старозавјетну Пасху, оплакујући славна времена свога живота у величанственом Јерусалиму.

Не гледајући на минуле вијекове од ропства вавилонског²⁾, потомци њихови не прекидаху везе са далеком домовином, него су сваке године по један од старијих и мудријих Јевреја ишли у Јерусалим за вријеме Пасхе, ради разговора са ученим члановима синедриона³⁾.

На самом крају јеврејске мале живио је у то вријеме честити Јеврејин Елиоз с мајком и сестром својом Сидонијом. Он бијаше седлар. Седла, која је градио, одликоваху се трајношћу, лакоћом и љепотом и врло радо их куповаху јуначни и ратоборни коњаници Иверије⁴⁾. Далеко и иза предјела овог града ширила се ова роба, за коју је добро плаћано старом Јеврејину. Он је на тај начин зарађивао доста новаца и живљаше безбрижно са својом сестром и остарјелом мајком.

Те је ноћи Елиоз; по старом обичају, спремао вечеру вавилонског ропства.

Када је цио град поспао и угасила се свјетлост пошљедње зграде, Елиоз изађе у башту, која бијаше око његове кућице, и погледа на тамно, плаво небо, на коме се бијаше показала прва вечерња звијезда.

Затим се врати у дом и закључа га за собом.

Онда сједе у угао, окренувши лице зиду и отегнутим, тужним гласом поче оплакивати ропство Јерусалима.

Сидонија брзо приђе, давно већ угашеном и охладњелом огњишту, и узе хладна пепела, те њим посипаше братовљеву главу. Остатак пепела истресе на своју главу, и, узевши се за руке, обоје сједоше уз дувар и зацјеваше о биједи народа израиљског.

¹⁾ Једно од имена Божијих код Јевреја.

²⁾ Шест и више вијекова.

³⁾ Синедрион — највећи јеврејски суд у Јерусалиму.

⁴⁾ Тако се зваше у старо доба — Грузија.

Понекад устајаху, подизаху руке, поцрњелом од дима тавану и поново сједаху и продужаваху пјесму.

Лица им бијаху узбуђена и блиједа, по образима су им текле обилне сузе.

Опет Сидонија подиже руке тавану, који је скривао од ње тамно небо туђе земље, — не небо њена завичаја, које се отвараше некада над главама њених предака, — и гласом у коме се још чује плач, узвикну:

— Ти, Господе, постојиш вјечно. Престо је Твој од рода у род. Зар си нас сасвим оставио, или си се наљутио на нас без мјере? Обрати нас себи, Господе и ми ћемо се обратити. Обнови дане наше, као некада....

II.

Још није ни изговорила пошљедње ријечи, кад се зачу пажљиво куцање на вратима.

Она заћута, Елиоз се трже.

Обоје приђоше вратима.

— Ко лупа у то повно доба? — упита Елиоз.

— Ако хоћеш преноћишта, додаде Сидонија, — онда иди од прага нашег дома: ми не примемо путнике и оцак се наш давно погасно.

— Ја не тражим преноћишта, одговори им глас — но отворте ми врата овог дома.

— Ко си ти?

— Ја сам ваш једновјерац. Дошао сам са истока с караваном камила.

— Шта ти требамо?

— Имам поруку теби.

— Од кога?

— Од јерусалимског првосвештеника Ана

— Закуни се, да говориш истину.

— Заклињем се Јеховом и законом Мојсиовим.

Тада Елиоз напошљетку откључа врата и пусти странца.

То је био Јеврејин с дугачком, риђом брадом, у којој је већ било неколико прогрушалих сребрно-сједих длака.

Он уђе, окрете се лицем на ону страну, гдје се како мишљаше, налазио Јерусалим и изговори молитву.

Елиоз и Сидонија послје тога увјерише се потпуно и понудише га, да сједне. Сидонија донесе овчијег сира, погаче и козијег млијека и стави све пред путника.

Он захвали и осмјехну се.

— Ви живите у тврдој оградџи, рече шалећи се, и лопову није лако ући у вашу кућу.

Елиоз, правдајући се, одговори:

— Ми живимо у туђем мјесту, на туђој земљи, усред туђих људи. Потомци смо изгнаних из Сиона¹⁾. Претци наши у вријеме ропства вавилонског оставили су свети град и доселили се овдје, у Иверију. Срећан си ти, далеки путниче и драги пријатељу, што не

¹⁾ Из Јерусалима.

знаш за туђину и што твоје очи гледају красоту Јерусалима. Сада је свети дан, дан плача Јереминог²⁾, ја и сестра сад баш оплакасмо ропство великог града и пропаст царства. Овдје, у туђини, сви Јевреји као светињу чувају тај обичај. Ето зашто нијесмо хтјели пустити иновјерца, да не би оскврњио свету тугу нашу, и да се не би смијао светом плачу нашем.

— Ја сам се зауставио у долини под градом, одговори гост. Донијели смо на камилама товари и разапели смо у вашој долини шаторе. Дивна долина! Ваша ријека налик је на рајску и јури по камењу звонећи, као да је поплочана сребрним монетама. Ни у свете дане Пасхалног празника није у нашим храмовима такве велељепности, као овдје у вашим шумама, у којим миришу расцвјетани бадеми.

— Не хвали туђа мјеста у дан туге и плача за остављеном земљом! оштро прекиде путника Елиоз. — Но реци, друже мој, с каквом си поруком дошао мени?

Гост поче говорити:

— Прије тридесет година родио се у Витлејему некакав младенац, коме су дали име Исус....

— Знам, прекиде га Елиоз. — Мени је сада прошло шеездесет. Било ми је у то вријеме око тридесет, и добро се сјећам тог догађаја. Много су говорили о њему. Причаху чудеса, и ми овдје, како смо далеко, нијесмо знали, да ли да вјерујемо тим причама, или да им се смијемо. У нас је обичај да сваке године пошљемо ма кога од наших на празник Пасхе у Јерусалим. Наш посланик враћајући се отуда, доносио нам је праха³⁾ земље јерусалимске, а у крчагу воде из свете ријеке наше. И тада су нам ти посланици причали чудеса о тог Исуса. Велику забуну и узбуђење изазвао је он у вас. Његова дрска проповијед није ухватила корјена овуда, и наши Иверци још се клањају огњу и незнабожачким боговима. Не знам, ко ће сада ићи на празник Пасхе у Јерусалим....

— У томе и јесте моја порука, рече гост.

— Објасни ми, друже, ја не разумијем, шта хоћеш да кажеш.

— Првосвештеник Ана шаље ти поздрав Елиозе, као човјеку опробаном у питањима вјере, као човјеку зрелом у својем мишљењу и мудрому у свом познавању.

Елиоз устаде и учини дубок поклон.

— Вијест о твојој мудрости дошла је до њега, и он хоће, да свакако дођеш у Јерусалим. Но ево ти његово својеручно писмо.

Елиоз разви завијутак, на ком бијаше притврђен на гајтану велики печат првосвештеника јерусалимског и удуби се у читање:

²⁾ Пророк Јеремија живио је у VII. вијеку прије рођ. Христова, предсказао је, а затим и оплакао ропство Јерусалима и биједе јудејске.

³⁾ Прегршт.

„Првосвештеник Јерусалимски, Ана, шеездесет пети од првосвештеника јудејских, главном учитељу грузинских Јевреја, рави Елиозу, — поздрав!

„Онај, коме су волсви-маги прије тридесет година у трећој години владавине вашег иверијског цара Адерка, доносили даре, сада је порастао и проповиједа по земљи нову вјеру.

„Ево, шаљемо сада нарочите људе свима мудријим Јудејима, да би нашао међу њима учитеља закона и наглашјем им:

„Скупите се сви, који исповиједате закон Мојснев, и ријешите забуну нашу!“ Остави и ти, мудри Елиозе, туђу земљу, и похитај у своју стару отаџбину, да би утврдили стару вјеру нашу и сачували исповиједање вјере отаца наших, који су испунили завјете Мојсијеве, од насртаја новог учења. Неопходно је потребно сачувати наш народ од обмана његове јереси. И да виновник наше забуне буде предан мучењу и смрти.

Ана, првосвештеник“.

(Наставиће се).

Вјерисон Вјеристјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Боард стајаше у углу и гледаше га, брат бијаше скинуо своје изношене, празничне хаљине и имађаше на себи униформу, коју је донио из рата. И Боард је имао исту униформу, али оба су се договорили, да је не носе, већ да је сачувају. Андерсонова униформа бијаше исцијепана и искрпљена; његово снажно, лијепа узраста, тијело, изгледало је у њој као у свежњу крпа. Када је то Боард опазио, чу у исто вријеме златан часовник како куца у његовом џепу. Андерс пође онамо, гдје је стајала гомила прућа; и мјесто одмах да се сагне и дигне нарамак, он застаде, наслони се на гомилу, и гледаше у небо, на коме трептаху сјајне звијезде. Он дубоко уздахну и рече:

„Да — да — да; — Боже мој, Боже мој!“

Догод је Боард живио, непрестано је слушао тај уздах. Хтједе му брзо прићи, али се у тај мах брат закашља. Изгледало му је тешко то учинити, те кашаљ би узрок, да заустави своју ногу. Андерс узме свој нарамак, и прође поред Боарда, тако, да га је благо погледао.

Још добрих десет минута, стајаше он непомичан на истом мјесту, и ко зна, када би се кренуо, да га није иза јаког узбуђења обузела таква зима, да је сав дрхтао. Прво изађе из дрваре; и отворено признаваше, да је сувише плашљив да уђе, и стога бијаше смислено други план. У углу, из кога је изашао, ста-

јао је сандук с пепелом; на овога узме још црвену жеравицу, нађе једно парче сува дрвета, отиде у житницу, затвори врата и запали га. Када се дрво разгори уздиже га, да нађе клин, о који Андерс обично вјеша свој фењер, када јутром рано долази у житницу да млати. О тај клин објеси он свој златан часовник, угаси парче дрвета, и осјећаше се, при ходу, тако лак, да је преко снијега трчао као младик.

Други дан чу, да је житница прошле ноћи изгорјела. Јамачно су пале у сламу варнице од дрвета, којим је свијетлио, када је вјешао часовник.

Ово га толико потресе, да је цијели дан лежао болан у постељи, пјевао са зборником у руци, тако да су људи у кући мислили да је сипао с ума.

Али у вече изађе, била је мјесечина као дан. Он пође на имање свога брата, на згаришту копаше по рушевинама — и заиста нађе малу, стопљену златну масу; то је био часовник.

Са њим у руци отишао је оно вече брату, мољаше га за опроштај и хтједе му све разјаснити. Али се догоди, као што је непричано.

Нека га је дјевојчица видјела, када је копао по згаришту; неколико момака, који су ишли на игру, видјели су га прошле недјеље да иде братовљевој кући; његови су пак сељани причали, како је чудновато изгледао у понедјељак, и пошто су сви знали, да су браћа у крвном непријатељству, суд подиже истрагу против Боарда.

Нико није могао ништа доказати, али су сумњали на њега.

Сада се могаше још мање брату приближити него прије.

Андерс је одмах чим се житница запалила, помислио на Боарда, али никоме није ништа рекао. Када га је другу вече видио у својој соби блиједа и чудновата понашања, одмах помисли да се каје, али тако страшно, против рођеног брата учињено зло дјело не смије му се опростити. Доцније је чуо, да су га људи исте вечери, када се ватра појавила, видјели да иде имању; и ако на саслушању нијесу ничим могли окривити Боарда, ипак је био брат потпуно увјерен, да је он кривац. Они су били заједно на саслушању, Боард у свом добром одијелу, Андерс у исцијепаном. Боард гледаше брата, када уђе, благим погледом, тако да то Андерса дирну до срца. Он неће, да ја нешто кажем, мишљаше Андерс, и када га упита судија, да ли сумња на брата, рече гласно и одлучно:

„Не!“

Од тога дана пак одаде се Андерс пићу, и на брзо му пође врло рђаво. Још горе бијаше Боарду и ако није пио, није се могао познати.

Једно вече доцкан дође Боарду једна жена, и замоли га да пође с њим. Он је познаде, то је била жена његовог брата. Боард одмах слушахше, шта је к њему довело, поблијеђе као зид, обуче се и пође за њом, не говорећи ни ријечи. Из Андерсових прозора

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

Србији већином лети она гради за сву кућу једну врсту домаће грнчарије¹⁾ а у Црној Гори опет само женске граде опанке за све укућане, мушке и женске, колико их год има, а треба знати да је то једина обућа, која тамо постоји, и да је много треба²⁾.

Српкиња још помаже и у сеоским радовима на њиви и ливади. Кад намире кућевне послове и окупају децу, понесе ручак и иде мушкарцима да помогне око окопавања, сејања кукуруза, пасуља и кромпира; кад буде пасуљ зрео, беру га, као и кукуруз, ваде кромпир, секу талу, све раде око конопље, а људи за њу поору земљу и посеју је с десна на лево.

Она жње жито српом (где се још тако ради по старинском обичају), грабуљама купи навилјке, па вилама пласти, доноси сву воду за кућу и за раднике у пољу, девојке поред чобана чувају и стоку, и за то време никад им руке не мирују, јер непрестано још нешто раде, као: преду, везу и т. д. Оне саде и сеју поврће и плеву. Оне помажу људма око гувна кад је

¹⁾ У сељачким кућама не пече се хлеб у пећи, него се ваљари једна врста земљане чиније, која се зове црепуља, па се у њу спусти умешено тесто, које се овко покрије супрашком и жаром, и тако се истија испече хлеб. Дакле ову врсту земљаних судова саме жене граде на најпримитивнији начин који се може замислити, и то само лети уз највеће врућине. Ја ћу да наведем пример како поступају у Берањима, у Турској, према Црној Гори. Саме ископају гвизлу (земљу), па је истуцају секиром, па онда додају у њу мало кочети (ковје длаке), попаре је у заварелом водом и умерају (умесе) рукама. Прво расплескају па савију целијаш (обод). Обележе на среди крст и прстом пробуше јаму, кров коју се после кукач протури кад се врућа скида с ватре. По томе се 2—3 пута по њој посипа хладан пепео да влагу ивнутра павуче. Кад је и то готово запрече се црепуља у супрет, где постоји свега једну ноћ или једва који час дуже, и онда је све свршено. — Као што се види жене чак за облик не употребљавају ни коло грнчарско! У Хрватској од Огулина на југ пеку хлеб обратно под пеквом земљаном. У Србији је цика (вршник) од гвожђа, а под њом се пече пита и друге боље ствари.

²⁾ По јужним и југо-источним крајевима у Србији стално живи око 200 правих и потпуних номада, који немају ни парчета земље, нити у најам ору и сеју, него само држе велика стада црних оваца и продају сир качкавал (Cacio Cavallo), масло и јагањце, нешто по Србији а више по Турској. Матерњи им је језик грчки, али врло покварен. Интересно је, што код њих саме жене граде велике дрвене колибе, које потпуно личе обликом на централно-азијске јурте, и онако исто могу да буду простране. Друга противност им је према Србима, што код њих овце муву само људи, а ово је правило у опште за номаде. Тако н. пр. и Хотентоткиње саме граде колибе, а не раде ништа око стоке. И абиља кад не раде око стоке, да још не граде колибе, уз готовљење јела и спремања одела мало би им шта од посла остало! У Херцеговини и људи и жене муву и раде око стоке, и за чудо они и јесу полусточари.

вршидба¹⁾, као развејавати жито, купити га с гувна и носити у цаковима кући упоредо с људма. У Црној Гори срамота је човека носити ма какав терет на грбини него то чине жене.²⁾ Црногорац је од пете до главе војник, непрестано иде оружан и спреман је за бој, у којем се увек херојеки држи. Уз рат њима жене служе и за комору, јер саме им доносе све што им треба од хране и муниције. У неким црногорским крајевима крај Далмације женске су права теглећа марва. Оне носе са својих брда на грбачи дрва, суво месо, рибу и ваздан којешта друго па продају у Приморје. Кад због голема снега застане роба у Котору, па коњи не могу товари да носе, онда их запрте и Црногорци, а још више Црногорке па по 30—50 кила носе узбрдо за читавих 7 часова. Отуда се чује на одморштима црногорским како жене дубоко и гласно уздахну од огромног терета, по оним страшно успртим литицама док не стигну на скоро подигнути нови завојичави добар пут ка Котору. — За то ће Црногорац због ненадмашне женске вредноће радо рећи: Не стоји кућа на земљи, него на жени; нема дома без домаћице. При свем том, што је у Црној Гори женска неуморна жива машина, човек према њој никад није деспот нити је бије или да је ружно пеује. У Србији је пак равноправност између женских и мушких одавно продрла, што се свуда опажа.

У целом Српству само људи ору, копају, косе, саде лозу, мељу брашно и кољу, не само стоку него и пиљеж, јер ово последње нарочито женска не би учинила да јој се ма колико плати.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Срп. нар. пјесме из Херцеговинѐ.

14.

Америко, горка чемерико!
Благо оном, ко за те не знаде
И да блага у теби имаде.
За тим неће цвилит мила мајка,
Ни плакати у селу ђевојка,
Нит узданут сестра, ни родица,
Кад угледа негдје код састанка
Туђег брата ил туђег рођака.
Жали, Боже, наше младе момке,
Трошећ' новце што смакоше овце!
Опустиле горе и планине,

¹⁾ Свуд по српским земљама коња врху, сем Црне Горе и најближе околине где жито цепом млате. Ово чине за то, што им треба цело влаће за покривање кровова, а друго што је тамо и велика оскудица у коњама, па тај бољи начин још није продро.

²⁾ Паштровчапке у Далмацији опет никад неће на леђа макар шта упртити но ваада на главн. Тако сам видео у Лесковцу, у Србији, да женске грдне терете носе на главн. На истоку особито у Малој Азији тако обично носе жене.

Одивљаше питоме торине.
 Јадна наша мила домовина!
 Сву је покри тамна облачина.
 Гдје бијаше гн'јездо соколово
 И отпријед пуцаше олово,
 Ту је сада сами ђед и бака
 И ђевојка млада неудата.
 Гдје се прије уз гусле пјеваше
 И јунаштво српско спомињаше,
 Ту ђевојке сада јадикую,
 Јадикую, стара баба служије,
 И за братом преко мора туже:
 „Мио брате, великијех јада,
 Како ћу те заборавит млада?
 Куд се макнем на четири стране,
 Све ме саме вријеђају ране.“
 Од како је ово настануло,
 Свако нам је коло престануло.
 Ђе састанак бјеше од момака,
 Туде сада цвили стара мајка,
 И уздише јараница млада,
 Јер јој нема милога јарана.
 Црна јој је пред очима тама,
 Јер је ув'јек, куд год макне — сама.
 Сама хода, сама разговара,
 Погледује често преко брда
 На ту страну куд јој оде драги.
 Сузе рони, а Богу се моли:
 „Поживи ми, Боже, мог драгога!
 Сретно пошò, здраво тамо дошо!
 Жив ми био, сретно с' повратио
 И драгој се својој навратио!“

Триптир.

Српске народне бајалице.

У источном крају Краљевине Србије.

1. Од почудишта.

Пошао чудан човек у чудну гору с чудном секиром, да одсече чудну греду, да направи чудан плуг, да пооре чудну њиву, да посеје чудно просо. И одсече чудну греду, и направи чудан плуг, и поора чудну њиву, и посеја чудно просо. Па позове чудне момке и чудне девојке да пожању чудно просо, отерају на чудно гувно и оврши чудно просо. Натоварише на чудна кола, отераше на чудан пазар и викнуше: „Чудно просо на чудном пазару, чудно било Влади (име болесника), на главу ко се њему почудио.

Напомене: Ова реч почудиште не знам шта значи и не знам каква је то болест. Али из саме се бајалице може извести да је ова болест као и урок, јер се неком лепом човеку чуде лепоти, па он после болује.

2. Од урока.

а) Лети бела птица преко бела поља. У кљуну носи бело млеко. Паде бело млеко на бео камен. Ко урочи Владу (име болесног), ако буде жена, сиса јој пукла, ако буде девојка (момак) очи јој (му) испале. Устук уроци.

б) Црна крава црно теле отелила. Сама га отелила, сама га олизала, сама га задојила, сама га на пазар извела те почудишта разнела. Устук уроци.

в) Урок седи на путу, урочица крај пута. Што урок урекне — урочица одрекне. Беж'те уроци, јер је моја душа ркљница, где вас стигне ту вас кида. Устук уроци, ветром дошли, ветром отишли.

г) Један урок, два урока, три урока, четири урока, пет урока, шест урока, седам урока, осам урока, девет урока. Од девет осам, од осам седам, од седам шест, од шест пет, од пет четири, од четири три, од три два, од два један, од један ниједан. Растурише се уроци као прах по ветру, као трговац по тргу, као чела по цвету, као лептир по пољу.

3. Од издади.

Шумке карашумке Свети Петар и Свети Илија. Црвени коњи. Црвене чизме. Маждраци на раме. Ножеви у руке. Што але терају што злиње терају. Бежете але, направте, нагазе, вештице, вешци, мороњ, строгоњ, старо, младо, мушко, женско. Доста писте Владино срце (име болесног), доста га ломисте, с ветром кобиле с ветром удариле, с алама с алама, с ђаволима с ђаволима. Ту на девет бочија, ав на девет црних кучака, тутавих натутавих, теравих и оне пођоше. Гором пођоше — гору прекришише, водом пођоше — воду пресушише, од силе се растурише.

Напомене: Ова је бајалица и сувише замршена тако да се и не зна смисао. Ова реч издад значила би посусталост. Карашумке не знам шта значи и не знам за што је овако употребљено. Злиња = злоћа. Направте и нагазе употребљене у смислу именице. Мороњ = морија. Строгоњ = ?

4. Од попитога.

Мума падуре, сора падуре, браћа падуре, тата падуре направит, нагазит вештице, вешци, мороњ, строгоњ, старо, младо, мушко, женско. Доста писте Владино срце (име болесног), доста му снагу ломисте, с ветром кобиле с ветром удариле, с алама с алама, с ђаволима с ђаволима. Ту на девет бачија, ав на девет црних кучака, тутавих натутавих у Калалејску гору куд (где) петао не кукурече, куд пас не лаје, куд овца не блаје, куд крава не риче, куд биров не виче, куд се кретом не крети и тамњаном не кади — там' (тамо) је добро. Там слава, нема, там завстнина нема, там дрвене паничке нема, там гвоздене паничке нема, там слатко варивце нема, — там да идеш, там да седиш да се никад не врћеш (вратиш).

Напомене: Као што се види, половина је слична са бајалицом од издади. Ова болест попит

значи исто што и урок, јер кад га урече он га и попије. Мума, соре и падуре су влашке речи и значе: мајка, сестра и планина, те би према томе горње значило: Мајка планина, сестра планина. Ово у Калалејску гору, сигурно узето место Галилејску гору, али и Галилејске горе нема. Овде долазе и „бајалице од попијотине“ које су једно исто, али се друкчије употребљава од попитога, а друкчије од попијотине.

5. Од попијотине.

Пошла Стана (име болесног) колекним путем цивилијући до неба, тужејући до земље. Укоби ју божја мајка Богородица, па упита: „Што цивилиш Стано до неба, што тужиш до земље?“ „Кад ме питаш божја мајко Богородице, право да ти кажем. Имам жене душманкиње, удовице отпаднице. Отпадиш ме, на главу ми метнуше калпак капу, на грбину ми метнуше вучју кожу, на ноге ми обуше алварске опанке.“ Тад ју виче божја мајка Богородица: „Не бој се чедо, Стано, ухватићу те за ручицу и одвешћу те на златне саборске кладенце, умићу те златном саборском водицом Устук уроци.“

(Свршише се.)

Листак.

Њижевна кроника.

Вој. М. Јовановић: **Наши синови.** Комад у четири чина, са епилогом. Мостар 1907. („Мала Библиотека“ св. 139—140).

(Свршетак.)

Данило улази плашљиво. Он се крије од оца; осјећа ваљда, да је крив. Иза тог долази једна сцена породице, у којој више нема правог надзора, гдје се дјеца баве о себи, гдје постају дрска, непослушна. Пуковник, са болесничке постеље, једва се још држи, осјећа сву тежину ситуације, у којој оставља своју породицу и тешко уздише: »Еј, несрећна женска деца што ће туђе да ми перу...«

Епилог је послуже његове смрти, четири мјесеца, Све је пошло суноврат; осјећа се немаштина, оскудица, јад. Данило лежи „жут и незабријан“, око њега лијекови. Мати лежи у болници; она је идући на гроб мужу пала са трамваја и угрувала се. Мати пуковникова, стара баба Јована, која је дошла неколико дана пред његову смрт, пије ракију и спрема им јело; мала Лина не иде у школу, јер су јој ципеле у чизмара, а новаца немају да му плате крпљачину; Данило стече у болесничкој постељи. Кад им дође Гиле, Данило му тражи новаца, а чим их добије, шаље Рајка, да му купи три кутије дувана и новине. А Гиле додаје новаца, да се још купе четири флаше пива, кило кобасица и два тазе хљеба.

Већ, на први поглед, при овом прегледу садржаја, упада у очи та исповезаност дјела, растрзаност сцена, један, што рекао неко у другој некој прилици низ кинематографских слика. Поред тога је безброј потпуно излишних сцена за сам развој комада (онај дуги дијалог општинског служитеља и газде Ристе, сцена Посилног и Аглије, говор Живанин), њихова преопширност (говор официра и дама на дан вјеридбе,

Данило и Лина у осмој појави), пренатрпаност. Она није случајна, нити је бесциљна; писац је, то се види нарочито ишао за тим, на своју штету. Комад је тим постао развучен, млитав, туп, уз то искрзан и немишљен; дошао је у опште до тога да не буде комад (ако сваки комад рачунамо једном цјелином). Све и сувише јасно одаје један манир, али лош манир. Јер оно, што се тражи од једног позоришног комада, то није низ слика, па ма у каквој форми оне биле, него једна хармонична, свјесна цјелина, једна радња, један живот.

Ово, што је г. Јовановић дао без тога је. У њој се оцене мијењају као у кинематографској представи са титрањем и наглим прекидима, набацање, несрећне. Читав онај очајно досадни трећи чин, дан вјеридбе, то је само једна слика, у којој је нит радње прекинута и кад је ухваћена поново, било је то неспретно и несрећно. Главни моменат (Данилово отетупање) пропао је ту неопажен, неистакнут, управо употребљен да допуни један несрећно компични табло.

Мени се читав овај комад представља као низ породичних сцена; онако, као да ме писац повео у неколико кућа, да затечем њихове становнике у најинтимнијим и најдискретнијим сценама. Збуњавамо се онда и ми и они. Ми, јер без одушке идемо из сцене у сцену: с разговора пуковника Остоје са комшијом Симицом у собу госпође Лене, која је тек устала иза спавања; и како писац, мислећи да говори нешто нарочито ново и срећно, вели: „Она дува, драпа се и протеже, у доњој сукњи, папучама и раскопчаној рекли испод које висе млитаве пуне сисе, а тресе се дебљина и го подвољак“, онда, и не хотећи, слушамо говор двојнице ћифта — ортака, и све тако. И све, што смо при том имали да запазимо и осјетимо, остало је неистакнуто, расплинато у великом броју несрећних утисака. При читању још и иде: ми правимо паузе, гдје хоћемо и колико хоћемо, али на позорници, у игри, то је апсолутно немогуће. Оно, за чим је писац нарочито ишао: да да један реалан, управо натуралистички табло наше млађе друштвене генерације, да истакне социјални проблем „наших синова“ оно се у комаду по негдје само осјећа (јер је, за Бога, наслов такав!), али ријетко се то може израанити!

Писац је, даље, показујући увијек нарочите воље за нечим необичним, унио у уводе својих чинова читаве описе људи и прилика; оно, што и спада и не спада на ствар. Он је помоћу тога правно на читаоца извјесне предпозитије за личности комада; ми смо их познавали по тим описима нешто боље, него по њиховом раду или дијалогу у самом комаду. У уводу су истакнуте све појединости, све типичне ознаке појединости тако, да она личност — случај са бабом Јованом — не треба ни да проговори, па да јој ипак знамо све. Тако је писац олакшао свој посао на врло прост начин. Али питање је сад само: да ли је све ово, кад се тако да једна драмска цјелина, или је као у беванди пола вина пола воде и овдје пола причања, а пола дијалога?

А шта је он све унио у те своје описе, нека покаже овај примјер:

„На тој параћинској коларци види се много чисте сељачке природе »славенске типичне патријархалне жене« и пуно »ужичке природно бистрине«, али се још више осјећа паненајујући брзи утицај оријенталног паланчанског духа и банаћанске вербалности. Та је жена одрасла у ужичкој и рудничкој демократској поезији сељачких гаћа и радикалских бритвица проте Тадје Костаћа, уредника

Тако ва, западе не у космополитски палидулим Стевана Сремца и Илије Станојевића, већ у оно паланчанско чапкунство које су опскурни и анонимни писци (наумимајући, равуме се, г. Влад. М. Луњевицу, који није анониман) направили толико популарним, да је данас тешко латити се каквог посла у истом смислу. Као што је познато, тој је популарности ударен темељ у оним многобројним хумористичким листовима („ва шалу и сатиру“), који нас вамају увек, осим кад имају нарочите намере да то чине“.

Ово знате врло много доприноси за схватање „Наших синова!“ А треба знати да ради те бабе Јоване написан увод од 66 реди ситнога текста, а она сама има да каже у своме комаду с прекидима и са свим око 80 реди крупнога текста, (а као што се могло видјети она је у комаду од оних мање важних личности!)

И осим тога овако, како сад ствар стоји, ја не видим да је овдје довољно истакнуто оно, што је требало да се истакне. Наши синови, према овој радњи, могли би да се зову и наши очеви и наше мајке и наше фамилије, с исто толико разлога. Шта више, истакнемо ли оне све педагошке моменте јаче, управо онако, како је писац хтио, онда Наши синови морају бити онакви, док је наш одгој оваки и читаво понашање не зависи од њих, него од сила изван њих или боље око њих. А иначе, да видимо разлику између отаца и синова по култури, по времену, по обичајима, да видимо то, што би требало да специјалнише Наше синове као одређену генерацију, писац није дао, нити је хтио да даде. Али, ако је ишао за првим, онда је требао да даје то много одређеније, јасније. Какав је, на примјер, Гиле у овом комаду као трећи син? У чему је он требао да буде нарочито карактеристичан? Не, ваљда, само по том, што у тополиници ради и зарађује, за разлику од браће, која хоће да буду господа и да без аноја уживају живот? Је ли онда овај читав социјално-педагошки проблем постао једна „моралнаја повјест“, драма са тенденцијама, прича Фрање Хофмана и са наравоченијем: ради па заради?

Међу тим, схватили то овако или онако, једно је јасно, да је ову радњу много смео и онај силни смет непотребних сцена и да је тим читав план комада много изгубио од своје прегледности.

Али он има и својих добрих особина и било би неправдо не нагласити их овдје. Г. Војислав Јовановић има и нарочитих намјера и довољно посматрања за типове појединаца (пуконик, госпођа Христина, газда Ристо) и зна у дијалогу да нагласи карактеристичне моменте. Отуда му је говор у комаду вјеран и жив и много типичнији од говора у друштвеним комадима г. Бран. Нушића. Осим тога предмет комада и пунији је и занимљивији и дубљи од обичних драма браќоломства и променјера, што су задњих година прелазиле нашу бину и показује у писцу човјека, који има смисла за посматрање друштва и свега, што може да буде у њему од интереса.

Влад. Н. Ђоровић.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Годишњица Николе Чупића, издаје његова задужбина, књига XXVII. У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1908. Стр. 384, XVI. 59. издање ове задужбине.

Има већ тридесет и осам година како је умро један велики српски родољуб далеко од своје отаџбине, чак у Орану, у Африци, куда је био отишао да тражи себи лека од неизлечиве грудне болести. То

је Никола Чупић, унук по ћери славне војводи Стојану Чупићу, Вишњићевом „Змају од Ноћаја“. Пред смрт своју Чупић је начинио завештај, којим је највећи део свога имања оставио књизи српској, просвети народној, јер је и сам говорио: „И просвета је оштра као бојни мач; и она може да победи непријатеља и да освети Косово“.... Од имања његова образован је књижевни фонд, који данас износи 72.000 динара стална капитала и који се зове: Задужбина Николе Чупића. Из ове је задужбине штампано до сад много одабраних дела, од којих да споменемо само Милићевићев „Поменик знаменитих људи у српскога народа новијег времена“ и Ђурђа Бранковића од Ч. Милјатовића. А од 1877. год. излази редовно сваке године њена „Годишњица“, у којој су излазили радови наших најбољих књижевника. И ово је данас угледала света и двадесет седма.

У овој је књизи на првом месту занимљив рад Стојана Новаковића под натписом: Бугарско-српски рат и оновремене кризе 1885.—1886., мемоарски листићи.“ Овде нам Новаковић износи не своја обична резонавања, него историске податке ма и под скромним именом „мемоарских листића“, из којих се види: да је идеју о томе несрећном рату донео сам краљ Милан из Беча; да је он ту идеју и одлуку о рату чувао за себе и да је није поверавао ни најближој околини својој; да за ту одлуку његову није знала ни ондашња влада М. Гарашићина; да је и Народна Скупштина у Нишу вотирала све предлоге законске о мобилизацији војске не знајући на коју ће страну војска; да је и објава и само вођење рата била његова лична ствар; и да је он био врло несрећан у набору људи с којима је имао да ради у овоме послу. И као узрок онако несрећнога свршетка Новаковић нам износи: примитивно разашивање нарадаба и заповести преко коњаника, (те су често оне стизале тек онда кад је требало да су већ извршене); нетачност у информацијама; колебаљивост и неодлучност у смишљању и нетачност у руковању заповестима; ванредна тромост и спорост у кретању војске и, са свега тога, немогућност једне заједничке акције; неуређена оперативна основа или комора и снабдевање војске храном и другим потребама и неспрема саме војске у руковању новом пушком. За све ово Новаковић износи пуно занимљивих података и доказе самих очевидаца. А за краља Милана вели, онако лак у објави самога рата и у вођењу његову, он је после предвиђао много већу опасност но што је она у истини била и бежао је испред ње. Отуда у њега још на бојном пољу помисао о абдикацији, позивање краљице и престола-нашљедника (од девет година) и целе владе у Ниш у намери да им преда управу земљом и да бежи. А кад су га од тога одвратили сви, барем за неко време, док се земља не изведе из мучне ситуације, у коју је запала овако несрећним ратом, он је остао, али је у сваком споразуму странака и људи од утицаја назирао заверу противу себе. То је резиме ових занимљивих Новаковићевих података, које ће свако прочитати с највећим интересом, у толико пре, што долазе од човека, којем је највише стало до историске истине.

Други је рад Срете Ј. Стојковића: „Краљевић Марко, литерално истраживање узрока његове славе и популарности у српском народу.“ Стојковић нам је познат са својих студија о песмама о боју косовскоме. Он је те песме не само уредно хронолошким редом, него их је местимиче и попунио тако, да оне у његовој „Лазарици“ чине једну целину о томе тако ве-

ликоме догађају у животу народа нашега. Сада је узео, да истражи и изнесе узроке славе и популарности његовога љубимца, његовога највећег јунака. И налази, да оволикој Марковој слави и популарности није могао бити узрок само јунаштво, него и нешто друго, а то су многе друге врлине које су красиле Марка. Размотривши све тако многобројне песме о њему, Стојковић овако вели: „Народна нам појезија, дакле несумњиво казује, да је Марка уздигло не само јунаштво него и врлине његове; он је обоје стављао у службу својих ближњих, обоје га је у народу учинило великим и славним. Једно се од другога не може одвојити; обоје је и у самим песмама готово нераздвајно: манифестовању Маркове снаге и херојских подвига подстицај је готово увек у његовим врлинама. По самој јунашћу не би Марко никад могао постати толики љубимац народни, као што нису могле постати ни многе друге јуначине нашега или другога каквог народа“. И на крају изводи ово: „Марко је уопште био човек карактерних особина и врлина, које је нештедимице примењивао на добро своје околине и свога народа: бранио је истину и правду, указивао човечност и милосрђе, помагао бедне и невољне, штитио слабе и нејаке; те су врлине украсиле и славом окитиле јуначка дела његова; оне су понајвише допринеле да се народне симпатије према њему, витезу и јунаку, претворе поступно у велику љубав народну, која га је узнела на већу висину него друге јунаке српске.“

За овим долази понајдужи рад „Из Скандинавије“ путничке белешке од Свет. Николајевића и то само први део „Данска“. Николајевић истина није познат у нашој књижевности као путописац, али су ове белешке његове пуне постичности и пуне забаве и података за познавање ове земље, историје њене и садашњице и културних података, да се у сласт читају. А узгред се Николајевић обазире и на наше прилике, пореди их с данским и износи колико је ова земља напреднија од наше.

После овога долази једра и занимљива расправа „Устанак у Горњем Ибру и по Копаонику од 1806. до 1813. год. од Аврама Поповића. Ово су критички уређени сви подаци о првом устанку у овоме крају заједно с предањима, која је писац покупио у томе крају о тим ратовима, људима и местима. Као део, и то до сад доста непознат, тако крупнога догађаја из живота народа нашега, рад је овај посве занимљив и користан.

За њим долазе биографске белешке о Константину Константиновићу Родофинкину од Ст. Новаковића. Као што је познато Родофинкин је био за време првог Устанка руски повереник у Београду, баш у оно време кад су старешине радиле на доношењу устава и ограничењу Карађорђево власти, и држао је страну противницима Карађорђевићима, те је зато и дошао у оштар сукоб с Карађорђевићима, да је готово побегао из Србије, проведавши у њој пуне две године. О томе човеку Новаковић нам сад износи пуно нових података извађених из руске архиве онога времена, а само име пишечево јемчи о ваљаности самога рада.

Онда долази чланак „Велики људи“ од Добр. Ружића, прва половина: „I. Значај великих људи за човечанство. Методе Жолпјево којима објашњава постанак великих људи. Умни рад тежи је од фи-

зичког. Тешкоће при умном раду. II. Строј и функција мозга као центра психичног. Како постају представе у мозгу? III. Брзина утисака и мисли, и брзина с којом писци раде своја дела. IV. Велики је човек здрав, нормалан човек. Галтонова карактеристика великих људи. Махне и навике. Сујета, скромност и племенитост. Беклова листа великих људи. Утицај наслеђа. Браћа и сестре. Слаб пород. Велики се људи јављају парно. Кад почињу да раде. Подражавањем. Рад место одмора“. — Студија посве занимљива и штета што није довршена.

Најпосле долази етнологска студија др. Тих. Ђорђевића „Вера, начин живота и занимање у Цигана Краљевине Србије“, (извадак из дела: Цигани, прилог потпуном изучавању народа Краљевине Србије). Ђорђевић се одавно бави проучавањем циганске историје, језика и обичаја не само у нас него и на страни, те нам и најпоузданије податке о овој жилавој нацији може дати. Предмет сам изгледа истина мање важан; али кад се прочита, не жали се оно труда и времена што се утрошило.

Тако и овогодишња „Годишњица“ не само што није изостала од досадашњих својих другарица, него ил је можда и надмашила. Језик је свуда леп, чет, штампа и целокупна израда солидна, а цена од 2 динара књижи од пуних 25 штампаних табака веће осмине посве је умсрена.

„Годишњица“ се штампа у веома ограниченом броју примерака, од неколико стотина. С тога би пријатељи озбиљне и лепе књиге српске ваљало да похитају да је набаве, како за своје приватне тако и за опште школске или дружинске и народне књижнице, а добити се могу преко свих књижарница у Београду. А од самога смо уредништва сазнали, да „Годишњица“ има још од свих година, сем прве и друге и да је свима цена једна иста.

Пожелели бисмо, да оволико благо умно, сабрано у досадашњих двадесет и седам дебелих књига, донесе што више рада.

Ј. Миодраговић.

Здравље, лекарске поуке о здрављу и болести. Издаје друштво за чување народног здравља, а уређује др. М. Јовановић-Батут. Година III. Београд. Штампарија Доситије Обрадовић, 1908.

Здравље је највеће богатство. Кад је тако, онда треба да га чувамо. Но многи га не чувају, било из нехата (немарности), било из незнања. Ето таквима је намијењен овај лист, који, ево већ трећа година, излази у Београду, у мјесечним свескама од два штампана табака, под уредништвом признатог и на далеко чувеног хигијенског популарног писца др. Милана Јовановића-Батута (универзитетског професора у миру).

Свеске су мале, али за чудо, са веома много чланчића, погодних, разумљиво и просто написаних, и поучних. Одликује се разноврсношћу боље но икоји други наш лист. Ту ће наћи за себе поуке: болестан и здрав, спримах и богат, дијете, војник, чиновник, радник, свештеник, сељак, уопште сви.

Лијепо је, што у свакој свесци доноси и по које народно вјеровање, које стоји у вези са здрављем, осуђујући при том — оно што је рђаво, а одобравајући оно што је добро. Тако учи народ ердством народа — кроз његова уста, што народ најлакше и усваја. Тај метод може примјенити само онај, који одлично и скроз познаје живот нашега народа, а та особина краси уредника овога листа.

И ако је лист до сада распрострањен скоро свуд по цијелом Српству, и ако је са сваке стране осигуран омет га, поред другга му „Народног Здравља“, који такође у истој цијели изилази у Биограду, препоручујемо сваком писменом брату нашем; тим прије што му је цијена по све незнатна — 2 динара (круне) годишње.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Свесловенски језик. Бивши министар и чешки учењак др. Јиречек написао је у прашкој „Освети“ чланак, који се бави питањем о увођењу свесловенског језика, који би био ваједнички и општи језик свих Словена. После дугог испитивања др. Јиречек предлаже српски језик, као најгоднији и најлакши — и то јужно нарјечје, којим се говори у Босни и Херцеговини и Боци Которској. Тај језик могу најлакше научити сви Словени, па и Нјемци. Богат је у корјенима и погодан за ширење. Српски језик, вели др. Јиречек, има првенство и са свог једноставног и лаког правописа. С тога он поадрваља српски језик, као језик 150,000,000 Словена.

Дарвинова стогодишњица. Јануара 30. навршило се 100 година од рођења чувеног енглеског научењака Карла Дарвина. Свенаучиште у Кембриџу прославиће на особит начин ту значајну стогодишњицу прослављеног природњака. Прослава ће бити у јуну 1909. год.

„Карловачко владичанство“, историја српскога народа од покојнога Манојла Грбића, проте и професора српске учитељске школе у Горњ. Карловцу II. и III. свеска могу се добити једино код нећака покојникова г. Стеве Марковића, учитеља учитељске школе у Сарајеву, — цијена је свесци 3 К. Прва свеска овога знаменитога, ванредно занимљивог и на познавање нашег народа, нарочито на босанској крајини и у Тројединци, јединственог дјела — сва је распродана.

Ко је купио прву свеску, препоручује му се да набави II. и III.; а ко жели да има читаво дјело или можда прву свеску, која садржи насељења и пресељења нашег народа, нека се пријави поменутом господину.

Ако се пријави оваких претплатника више, намјерава се прва свеска прештампати. Препоручујемо најтоплије сваком Србину, а нарочито браћи свештеницима и учитељима, да се својски узвзму за ово предузеће. Ово наглашавамо тим више, јер је чист приход намјенен за подизање споменика покојном писцу — добром и заслужном српском историчару.

Јужнословенска заједница у Прагу. Сва јужнословенска академска друштва у Златном Прагу створиле савез и сједиштиле се у ваједничким просторијама. Радујемо се овоме оближењу наше јужнословенске омладине, тих по времену ступова и вођа народних.

Осамдесетогодишњица Лава Толстога. У Русији се спремају да достојно прославе осамдесетогодишњицу рођења једног од највиших и најумнијих људи не само у Русији, него на цијелом свијету, а то је прослављени књижевник гроф Лав Толсти. У Петрограду основаше за то нарочити одбор, коме су на челу сликар Рјепин и критичар Арсењев. Одбор скупила прилоге и хоће да скупи милион рубаља (3,000,000 кр.), па да подигну равне установе и откупе Јасну Пољану, велико добро Толстога и да га подијеле сељацима, а кућу у којој се родио Толсти сачували

би потомству. Одбор ће издати и јевтина цјелокупна дјела Толстога за народ.

Граматика хрватско-српског језика. У Милану је изишла на талијанском језику ова граматика, коју је написао Јован Андрић. То је врло добра и практична Граматика, са коњима за превођење с талијанског на српски и обратно. По њој ће Талијани моћи лако научити српски. Може се купити у Милану, у књижарници Урлика Хоупли.

Писмо Васе Пелагића. У подлиску мостарског „Народа“ бр. 71. штампано је једно опширно писмо Васе Пелагића о српској бајалучкој богословији, њеним ђацима и надзиравању. Писмо је од 16. децембра 1867. Испод њега је извадак из другог његова писма од 14. априла 1868. На њему је, вели се, потписан Пелагић као архимандрит. У примједби се спомиње како је Пелагић још онда радно да отргне Крајину испод власти сарајевске митрополије и како је радно да се оснује митрополија у Бињој Луци, а први владика да буде сам он, али му није испало за руком.

Одликвани новинари. Наш новинар и школски друг Петар Хаџи Кочовић, родом из Сарајева, а сада новинар у Ници удостојио се највише милости Његова Царског Величанства Султана Хамида и одликован је царским. Петар је добио највише одликовање у пространој Турској царевини, први степен Османлије у брилијантима, што се даје крунисаним главама. Његова жена добила је такође први степен Шефеката у брилијантима. Овака одликовања ријетко стижу и добивају обични људи. Срдачно честитамо! — Јово Томановић, пресједник „Српског Црногорског Савеза“, власник и уредник „Српског Родољуба“ у Њујорку одликован је од Црногорског кнеза Даниловићим орденом V. ст. Честитамо!

Помоћ за скопљанску српску гимназију. Свуда се скупљају прилови за изгорелу српску гимназију у Скопљу, старој престоници Душановој. И код нас се одазвају поједина мјеста као Бос. Нови Приједор, а требало би и право би било да се свако веће мјесто одазове приловима, а у првом реду наше Сарајево. И српска браћа у Америци непрестано скупљају прилоге, а „Српски фонд“ у Сан Франциску приложио је 100 долара или 500 кр.

ЧИТУЛА.

Сватоплук Чех. Братски нам чешки народ изгубио је скоро свога великог и славног сина. У Прагу је умро чувени чешки књижевник и велики пјесник Сватоплук Чех. Родио се 1846. г. Радио је по многим чешким листовима, а највише у књижевном листу „Kvetu“, који је и уређивао. Писао је новеле, приповијетке, хумореске и романа, а пјевао је и пјесме. На глас је изишао вбирком пјесама, у којима је опјевао алу судбину свога народа а вову се: „Пјесме једног роба“. Његови радови превођени су често и на српски. Слава му и вјечита успомена у свему пространом Словенству!

Василије Ђуковић. У манастиру Оврену умро је ту скоро јеромонах и наш бивши сарадник Василије Ђуковић. Покојник је од угледне породице. Родио се у Сарајеву, гдје је свршио четри гимназије и учитељску школу. Као учитељ провео је неколико година по равним мјестима у Босни, а после се закалуђерио. Као калуђер важно је као један од спремијих и напреднијих калуђера, те је код манастира његовао и чувео српску школу. Покој му души!

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Баци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: *Последња пјесма*, од Саве Теодосијевића. — *Не кидај се вјечно*, од Хидална. — *У вечери благе* и *О, да ти ће доћи*, од Лав. Јов. Ђорђевића. — *Приповијетка: Преображај*, од Е. — *Стана*, Цртца из Лике од М. Делића. — *Презање о хитном Христовом*, од В. Свјетлова, с руског Часлав. — *Весело момак*, од Бјерисона Бјеристјерна, превео Никола Стајић. — *Поука: Лав*, биолошко посматрање. Из рукописа „Најзнаменитије животиње“, од Ђ. М. Раце и А. Пејића. — *Српски народ*, од дра Симе Трјановића. — *Српске народне умотворине: Српске пјесме из Херцеговине*, виближејко Трпимир. — *Српске народне бајалице*, од Јов. Лав. Јовића. — *Листак*.

Власник и уредник Никола Т. Башкиновић. Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионачка штампарија, Сарајево.

Број 8.

САРАЈЕВО, 20. марта 1908.

Год. XXIII.

Симо Матавуљ.

Скакање.

Све јесени биће двадесет година од кад сам се познао и састао са покојним митрополитом Хаџи-Савом Косановићем. То је било у Бечу, у једној гостионици. Ту смо се, уз кахву и тутун, дуго разговарали, па се почесмо забављати скакањем. Скакали смо с мјеста ја, па он, ђипа! ђип! И то је ђипање дуго трајало, и још би трајало, да не унаде собарица, која се толико пренерази, да није могла проговорити. Ушла бјеше у тренутку кад је преосвећени, онако висок и сух, без капута и ципела, климатао рукама, да добије маха за већи скок, а ја, дежмекаст у истој тоалети, стајао са стране. Као да сад гледам Швабицу. Бјеше плава, обла, блиједа лица, на коме се јасно читаше: „Mein Gott, ist das möglich! Seine Bischöfliche Gnaden springt!“ (Боже мој, је ли то могуће! Његова бискупска милост скаче!) Знајући зашто је дошла незвана и не куцајући, зајамчих јој, да ће то бити пошљедњи тутан и замолих је, да се склони. Наравно чим изиђе, заори се у ходнику гротан смијех.

Како је дошло до скакања? Како се тако што могло прохтјети једноме старом и болешљивом првосвештенику и једноме књижевнику у тридесет петој години и тешку равно стотину килограма? И то у првом познанству! и у каквим приликама!

Сарајевски митрополит бјеше „дао оставку“ и чекаше у Бечу ријешење. Онда се о томе много и свакојако писало по новинама а у нашем свијету догађај се сасвим друкчије тумачио него што је службено био приказиван. Главно је, да се старац осјећао унижен, а богме, и у бризи: гдје ће и како ће и чим ће докочати свој намучени вијек! То сам знао, прије него што сам се састао са Хаџи-Савом.

Ја сам тада био наставник у цетинској школи и наставник двају кнежевних синова. Добро ми је било, али ми се прохтје да ми буде још боље, тачније да кажем, чинило ми се, да ћу у Србији наћи плодније земљиште за свој књижевни рад, коме се онда бијах свом душом одао, и чинило ми се, да ћу моћи живјети слободније. И као што сам увијек сваку своју намјеру, (па и оне које називљемо »судбоносним«), вршио нагло, без размисљања и предомисљања, тако и оне јесени (1887.), на врат, на нос, тумарнем у

свијет, као гуска у маглу, са много поуздања, са мало трошка и још мање одређености.

Стигнем у Беч, да се састанем са Змајем и са Лазом Костићем, да од њих примим поуке и препоруке за Србију.

Са Чика-Јовом Змајем нијесам се лично познавао, него ми бјеше једном писао, хвалећи неку моју причу и соколећи ме на даљи рад. Лазо је у оно вријеме био Цетињанин, уредник „Гласа Црногорца“ и у неколико мој шеф, јер, поред своје главне дужности у школи, био сам сарадник службенога листа. Лазо се тада случајно налазио у Бечу.

Како ли се изненадих, кад ме обојица оразумјеше, да се ни у Србији не долази лако до хљеба насušног, ни онда, кад човјек нема никакве друге тежње, до да се усавршава у књижевном раду! Лакше се, вели, у тој земљи до свега долази, кад човјек (ма и дошљак), хоће да ради оно што њој најмање треба, бива да јој се намеће за стараоца њене судбине! Али, пошто се натраг не може, радиће се, биће и поука и препорука, само се треба стрпљети десетак петнаест дана. Дакле и ја ћу, као и Хаџи-Саво, чекати ријешење своје судбине у Бечу!

Свакога дана опадаше моје самопоуздање — настаде осјека у свему без чега је живот теготан, у кеси, у одушевљењу, у надању! Свакога вечера састајасмо се нас тројица у каквој гостионици на Верингу, ближе стану Чика-Змајеву. Тада поред чаше вина и поред ватромета од доскочица, досјетака и каламбура тих недостижних наших мајстора у томе, разгалио бих се и ја, те причао њима којекакве лакрдије из далматинског и црногорског живота, те смијеху не бјеше краја. У тренуцима збиље, често се говорило и о Хаџи-Сави. Чика-Јово ме свакога пута наговараше да га походим. Ја сам обрицао, али сјутра дан, обузет двоструким мамурлуком, нијесам се могао наћанити.

Најпослије, једнога јутра, отидох у „хотел де Франс“, на Рингу. Кад рекох вратару, кога тражим, он ме погледа нешто презриво, па издекламова високим гласом: „његова бискупска милост станује на четвртом боју, број тај и тај!“ Пењући се уза стубе раскошне

гостпонице, помишљах: вратар је хтио рећи: И то ми је „бишоф“ који настава под кровом! А и ти си ми неки племић von und zu...

Кад закуцах на вратима, зачу се: херајн! Ушавши угледах космату и брадату човјека, гдје сједи на дивану, а пред њим на столу гори машина на шпиритус. Рекох:

— Благословите свети владику!

— Бог вас благословио! прихвати он тешко дишући, те одмах познах да пати од задухе. Па се са дивана пзви дугачак лик. Бјеше у цивилу, са капутом до кољена, лица нажута, браде прогрушане. Ја му приступих руци и казах му се, а он држећи ме за руку, пољуби ме у чело, посади ме до себе и започе:

— Ма јесте ли ви то? Е мило ми је! Добро дошли! Дакле, ви сте то? Читао сам ваше ствари и баш се радујем што се познасмо!.. Благо вама кад сте тако здрави! Колико вам је година?

— Тридесет четири.

— А јесте ли ожењени?

— Нијесам.

— Не ваља то! Боље би било да сте. — Вјерујте ви мени!.. Не замјерите, ја ћу да кувам кафу, кад сам већ почсо. Јесте ли за кафу?

— Како изволите! Пио сам их већ неколико, али како бих одбио вашу својеручну. Он се насмија.

— А јесте ли дуванџија?

— Велики, ваше високопреосвештенство! Један од највећих пред Господом! Просто не могу замислити живот без тутуна и кахве.

Опет се насмија и вели:

— Као и ја! И ја сам ти таки! Дај ми свега, а не дај ми кафе ни дувана, а — ја! Не дај ми ништа, а дај ми то „добро је!“ Само што ти можеш колико хоћеш, а ја не бих смио! Оронуо сам, као што видиш, јако! Изволи!

Усу ми кахву и поднесе цигарете. Било ми је веома мило што поче тако очински, што несвјесно пријеђе на „ти“. Настави:

— Љекари су ми стопут забранили кафу и духан али...

— Добро бисте учинили, да их послушате, барем на пола да смањите!

— Е, то, ако Бог да, те се смирим, те нађем какав закутак, гдје ћу далеко од сваке граје и досаде, моћи провести остатак својих дана. Овако сам сувише узрујан.

— Дакле то је свршено?

Он одмахну руком и, веома сјетан, оборн главу. Дуго смо ћутали. Одједном ниским гласом поче ми причати њеке своје доживљаје и страдања, — ствари језиве!... Ја не причах њему шта је са мном. Малко се изненади, али одмах рече:

— Тешто! Свеједно је то, био у Србији, био у Црној Гори! Нико ти не може замјерити! На против!

Са тих разговора пријеђосмо на друге. Стаде ме питати за црногорске главаре и иначе знатне људе, као и за своје земљаке Херцеговце, који бијаху у црногорској служби. Дуго је то трајало, а разумије се, да уз то ускрснуше некадашња надања и вјеровања и скорашња разочарања. Али пламичак старе вјере распали се, букну силовито; те нам обасја будућност какву ми жељасмо. Стари, болеспљиви, клонули првосвештеник, подмлади се, оздрави, видје ми се срчан и прегалац, какав је прије био!

Па пријеђосмо на путовања. Узе ми причати његов пут на Христов гроб и по светој земљи. Између осталог, живо ми исприча његово утркивање на коњу са њеким другим коњаником, кад су ишли на Јордан. (Ту је епизоду Хаџи-Сава и опјевао у Босанској Вили). У заносу милих успомена, кликташе, шклољацаше прстима; размахиваше рукама. Па заврши:

— Жустар сам ти био, мој Симеуне, лак и хитар као срндаћ, скакач као срна, а бињецја као Арапин!.. Јеси ли ти бињецја.

— То нијесам, а све друго јесам!

— Како све друго!?

— Па добар сам хрвач, добро бацам камена, радим добро гимнастику, а с мјеста прескачем своју дужину и још готово метар више!

— Е то не могу вјеровати, а опрости!

— Које: „то?“

— Све ти вјерујем, јер си здрав и јак као бик, али да овако гломазан можеш толико скочити, то ми се чини немогуће!

То ме жацну. Устадох и рекох:

— Преосвештени, је ли тестир?

— Шта?

— Да вам с мјеста докажем, да не лажем! Да скочим једном, али без обуће и капута! Благословите!

— Синак мој, рекох ти, да сам и ја био на гласу скакач, и иза трке, и трупачки и с мјеста, а бога ми и данас... онај...

На моје велико чудо, митрополит сландара капут и стаде се изувати, говорећи:

— Што да не!?!... Дед, вјере ти, да видим! Дед! Хајд!

Ћипих. Можете замислити како затутња патос под тежином тјелесине од стотину кила! Како ли је тај потрес морао бити пријатан онима под нама и око нас!

Хаџи-Сава додаде ми писаљку да цртом означим одскок, па га стопама измјери па заврти главом и рече:

— Бога ми јес!... А сада да видиш старца!

Скочи и мал те не доскочи. Па се поврати и доскочи.

Онда ја потегох што сам најбоље могао, те прелетим цртеж.

Онда он потегну тканице око појаса и мал да не потврди, па се поврати на нов скок.

И све тако! дум! дум! дум! А у њеке почесмо узвикивати:

— Ха, далматинче! Ха, Херцеговино!

У томе као што рекох, бану собарица...

Годину дана доцније скакали смо поново у његову двору у Улцињу; он је био пензионисани митрополит, а ја бјегунац из Србије.

„Народ“.

Цера В. Јовановић, Биоград. =

Окамењено срце.

Бајка.

а подножју планине Шаре, у Старој Србији, у давнашња времена била је дивна, зелена шума, у којој су живјеле загоркиње виле. Од њихових веселих пјесама цијела се

шума орила, а тице су се ваздан са њима натпијевале. Вјетар је додиривао само врхове дрвета, а ни он се није смио спустити дубље у ту чаробну шуму. Људи такође нијесу смјели туда пролазити. Једини жреци*) у дугачким одежама, са вијенцима од миришљавог цвијећа на глави, улажаху у шуму, и тамо, испод једног старог, разгранатог грма, држаху своје скупове ради савјетовања. Од ових нарушилаца шумског мира и покоја, виле су бјежале, јер су се бојале дугачких хаљина жречева, и њихових записа, које су урезивали у стабло старог грма. Само се није бојала једна млада Загоркиња вила. Она се настани на једном младом храсту, да одатле слуша шта говоре они људи у дугачким хаљинама. Ноћу, кад је мјесец својим умиљатим зрацима обасјавао бијеле хаљине младе Загоркиње, она се обраћала мјесецу и питала га: шта значе оне ријечи, што је чула од жречева?

Ни сам мјесец није јој умيو објаснити тајанствено ријечи жречева и Загоркиња се мучила да их сама објасни.

Вријеме је пролазило врло брзо. На једанпут наиђе страшна непогода, грмљавина и олујина. Виле се поплашише и разбјегоше, јер никад дотле у својој шумици не видјеше тако штогод. И не гледајући на њих, олујина је бјеснила и страшном хуком и ломњавом слављаше своју побједу, и, баш као за инат, устреми се и на стари грм жречева, па га из корјена ишчупа. Са ужасним треском стари грм паде на земљу а виле, од страха, полетеше под облаке. Али, одједном олујина се утиша, као да се и сама поплашила од свога рђавог рада.

Кад је стари грм остао оборен и сломљен, ни жречеви нијесу више тамо долазили.

Прошло је већ стотину година. Храст, на коме је становала млада Загоркиња, већ је толико израстао, да је изгледао као цар међу осталим дрветима. Заједно са својим другом, порасла је и Загоркиња. Шума је, као и прије, остала усамљена и у њу нико није улазио. Често је повјетарац с југа доносио потмуле звуке некаквог окршаја и Загоркиња је опет питала мјесец: шта то све значи? Но мјесец јој ни сада није умيو ништа казати; само је и даље својим умиљатим зрацима обасјавао и мазно. Загоркиња се попе на врх свога храста, одакле је гледала преко цијеле шуме чак до мора.

И она видје многе лађе, које стајаху уз морску обалу, а из њих излажаху људи, које опет на обали пресретаху други људи и започињаху битку. Понекад је Загоркиња, са врха свога храста, гледала како се између себе бију и убијају њени сусједи, који су живјели с оне друге стране шуме. Са ужасом је она гледала ове крваве размирице и са страхом слушала фијук њихових стријела.

— Зар људи нису међу собом браћа, као што смо и ми виле — сестре? са чуђењем питаше она

*) Невнабожачки свештеници.

мјесец, сунце, тице и свакога, који би туда прошао или кроз шуму пролетно.

— На лађама долазе морски разбојници, рече јој стара сова, која живљаше у дупљи онога старог грма, гдје су пређе жреци долазили. — Ти разбојници, — настави сова, — долазе чешће у наше стране, те овим мирним људима отимају све што нађу, и носе у своје крајеве.

— Па зар људи нису браћа међу собом? понављаше Загоркиња једнако, док није сову расрдила, да се јадница, морала сакрити у своју дупљу.

Тако прође још стотину година.

Храст је већ почео да стари, а остарјела би и Загоркиња, само кад би вријеме имало власти и над шумским духовима — над вилама. Загоркиња је једнако сједјела на врху својега храста и гледала у даљину. Око ње се све измијенило. Близу њене шуме бијаше се настанило неко војничко племе, које је чак преко мора ишло у туђе земље и тамо ратовало. С њима су ишли и пјевачи, са својим гуслама, пјевајући и славећи јунаштво свога вође. Често су долазили у шуму, и испод храста Загоркиње пировали и пјевали јуначке пјесме.

Загоркиња није више никога питала: „Зар људи нијесу браћа?“ Она је већ видјела да гуслари хвале јунаштва оних, који су највише крви непријатељске пролили, и њихова имена остављали су млађем нараштају, да их до вијека памти. Сад је већ и сама знала: да сви — људи нијесу међу собом браћа, него да имају и својих непријатеља.

Но једном код великог храста дође један босоног човјек, огрнут хаљином од кострети. Пошто је мало отпочинио, прионе да уза само стабло великог храста направн себи колибницу. Загоркиња лагано сиђе на најниже гране, да боље разгледа тог човјека, — који се ријешно да под њеним храстом живи. Она погледа у очи старцу, — човјеку, који је навикао да с Богом говори, и поклони му се до црне земље...

Од тог времена Загоркиња је становала на најнижим гранама свога храста и једнако гледала старца, који с Богом говори.

Старац не остаде дуго сам. Њему почеше долазити људи и стари и млади, жене и дјеца и сви су му говорили:

— Свети оче! моли се Богу и за нас.

Старац је све редом учио, како да се моле Богу и они, и да љубе један другога.

— Сви смо ми браћа, говораше он, — и ко свој живот положи за брата свога, удостојиће се да уђе у Царство Божје. — Волите ближњег свога као самога себе.

Зачуди се Загоркиња ријечима старчевим; до сада је слушала, како се људи свађају и туку међу собом, а никад није чула ни ријечи о њиховој братској љубави.

Код старца су долазили ожаловљени, болесни,
биједни, а нико није отишао, да га отарац не утјешу.

Старчева слава рашчула се на све стране, и као
да је наступило вријеме, да се сви људи међу собом
збратиме, па да престану свађе и гоњења.

(Свршиће се.)

М. Димитријевић, Мостар.

У ведрим ноћима.

1.

Свија се сутон на простране равни,
Мирисан, чежњив, тих се сутон свија.
Запад се гаси. Ноћ палези тија
Из удолина и ливада травних.

Моја је доља умивена, свјежа;
Трепери роса на влату зелену.
Све са мном чека ноћ што иде, снену,
Лишће и трава, цвијеће и вр'јежа.

Тихо. Све тише. Умукнула јава;
Спокојно, мирно све ћути и спава —
Тих ноћни живот сањив се помаља....

Све дише влагом и радосћу неком
Гаси се запад за гором далеком,
Чује се одзив из плаветних даља. — —

2.

Ноћ, пуна тајне и жудње нејасне,
Носи ми снове са далеких страна.
Сутонска румен на западу гасне;
Љубавни шапат шумори са грана.

Сјетним покојем душа се напаја
Кроз полутаму бескрајног пространства;
Чезне за нечим — докле из тајанства
Љепота дрхти и с душом се спаја.

Сањај ми душо ноћ, зв'језде и цв'јеће
Чезни и сањај; и милости пуна
Праштај и љуби! Као лака струна

Дуго дршћи, снена, у светој самоћи,
Упијај љепоту!... И препуна среће
Ишчезни у ведрој и радосној ноћи!

3.

Зора мјесеца над тимором руди;
Мирише задах овлажених трава.
Тихо, мистично пјева поноћ плава
И благу радост у срцу ми буди.

У полусну ми заваљена глава,
У срцу покој, ни за чим не жуди;
Мој тупи бол је ишчезо из груди,
Није ми јасно: је ли сан ил' јава?

Тајна трепери и свега ме носи,
Па тешку мутну чаму с душе гони...
Незнано миље по души ми роси. —

У такве часе опраштам се с болом,
Док пјесма тајне кроза свемир звони
И плава поноћ шуми мојим долем.

4.

Бдијем, тонући у мислима својим,
У ноћи плавој, док све друго спава,
И тјешим душу, која очајава:
О, гори, туго, хајдмо!... Да те појим
Љепотом рајском, кроз просторе дуге
Ходи, да блудиш, док све друго спава!
— А њежан мирис дими се из трава
И мрак чезнутљив трепери, пун туге.

Високо тад се извит' изнад поља,
Кô силан орô на крилима дугим.
Заборавив жестину својих боља

Запловит мирно етером! — — А по том
Ко зв'језда туге, међ' зв'јездама другим
С висине сјати сјетом и добротом...

5.

Дубоко у ноћ сад ми душа лети,
Све док у бескрај не потоне нијем,
И болна клоне — а силама свијем
Све даље тежи!... Мир, тајанствен, свети,

Одасвуд хуји глухо, сребрни, сјајан:
А лети душа и све даље тоне
У плавој тајни н'јеме васионе...
О, тужна душо, узрок ти је тајан,

Постања чудног, и нећеш га никад
Биједна сазнат'!... Пати, чезни, љуби,
Дршћи и живи докле ти се пише:

Одговора нигдје нећеш наћи никад!
Чезни и сањај!... То, и ништа више —
Ах, у миру сјајне ноћи се изгуби!

6.

Кад из дна бића узавре ми немир
И загонетке пагнају се умом,
Оставив кућу, ја заспалом шумом
Лутам, и мотрим звијезде и свемир.

Ту ми се страсти смире, у осами,
Расплинувши се струјом ноћи плаве.
А страх и студен бију из дубраве
И с неба златни свјетлуцају плами,

Ту мирно душа сладак покој пије,
Нешто се свето осјећањем слије,
Чезнућ у глувој, дубокој самоћи.

Свемирском тајном ту се мирно плови,
Дичу се мисли и спокојни снови
И дуго блуде у планинској ноћи.
1905.

Вјерисон Вјеристјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

IV.

Ајвиндовом даљем дјетињству до првог причешћа нема се много причати. Јутром је учио, дању радио, а вечером се играо.

Пошто је био необично добре воље и весео, није трајало дуго, па се сва младеж из околине у слободним часовима најрадије скупљаше ондје, гдје се Ајвинд чепће задржавао. Од његове куће протезаше се велики бријег чак до залива, који је, као што смо раније поменули, био опасан с једне стране стијенама, а с друге шумом. Сваке недјеље вечером сањкала се младеж на томе мјесту. Ајвинд је играо улогу домаћина; он је имао двоје саонице „Касача“ и „Задње саоне“. Друге је позајмљивао већим друштвима, а првима је сам управљао са Меритом у крилу.

Прво што би Ајвинд учинио, пошто би устао, било би, да види, да ли је југовина. Када би опазио да је међа с ону страну залива у магли, или када би чуо, да капље с крова, полако би се облачио, као да се тога дана ништа не може почети. Када би се пробудио, нарочито недјељом, и опазио да је на пољу оштро и лијепо вријеме, обукао би најљепше одијело — није се радило и ако је до подне служба божја или катихизис, био је слободан по подне и у вече — хај, тада би дјечак скочио једним скоком из постеље, обукао би се, као да кућа гори, и једва би имао кад што заложити.

Чим настане по подне, и дође први дјечко на својим крчуљама, машући палицом изнад главе и кличући да је све одјекивало од косе до фјорда, стизали би затим један за другим на брдо одређено за саоник. Ајвинд би јурио на своје „касачу“, прејурио цио бријег и зауставио се међу онима, који су пошљедњи дошли, са дугим громким клицањем, које би одјекивало дуж цијелог залива, с једног бријега на други, и тек замукло у даљној даљини.

Тада би се обазро за Меритом; и ако је дошла, не би се више о њој бринуо.

Али дође Божић, гдје обоје бијаху од прилике шеснаест или седамнаест година и другог прољећа требали су се причестити. Четврти дан послје Божића бијаше велика светковина на највишој пустари код Меритиног дједе и бабе, код којих је она одгојена. Они су јој такву свечаност обећали још прије три године и сад морадоше испунити своје обећање. И Ајвинд је био позват.

Било је полуведро, те тако хладно зимње вече, ни једне звијезде, а други дан је морала падати киша. Слаб вјетар дувао је преко снијега, кроз који већ просијаваху ондје ондје бијеле стијене, док на другим мјестима стајаху велике снијегне гомиле. Цио пут,

гдје није било снијега, бијаше превучен поледицом, која свјетлуцаше сиво између снијега и голе земље далеко, докле се могаше видјети. Дуж стијена протезаху се велики сметови, иза њих је било мрачно и празно, али њихова оба краја јасно сијаху под њиховим снијегним покривачем, осим мјеста, гдје је густо збијена брезоза шума, која све замрачава. Није се видјела никаква водена површина, али се пружаху полунаве, пјешчане пустаре и мочари испрекидани до подножја стијена. Пустаре лежаху на снијегним равницама као неспретне четвртасте гомиле; у тами зимњег вечера издвајаху се као црно бусење, из којег, час из једног час из другог прозора, засвијетле далеко преко поља јасне свјетиљке; и покретање свјетлости овамо онамо одаваше да се унутра ради. Младеж одрасла и полуодрасла врвила је с различитих страна. Мало њих је ишло путем или га пак остављаху, из разних узрока, када се приближаваху пустари и тада би се шуњали даље, један иза стаје, други кроз спремнице, понеки би дуже заобилазили око житнице и викали као лисице, други одговараху у даљној даљини као мачке, један стајаше иза пећи и лајаше као старо, пакосно псето, које није више при гласу.

Дјевојке долажаху у великим гомилама; уз њих је било неколико дјечака, више неодраслих, који, да би се показали као људи, хрваху се успут. Када такав рој дјевојака, дође на пустару, и опази кога од одраслих момака, брзо се разбјегне које у тријем, које у врт тако, да би послје тек по једну једва у собу уманили.

Понеке су биле тако плашљиве, да су прво морали довести Мериту, која их примора да уђу.

Кад тад би се појавила нека, која баш није ни позвана и нема намјеру, да се гура у друштво, већ само да гледа. Ипак би се догодило, да је наговоре макар на једну игру. Оне, које је вољела Мерита позвала је у једну малу собу код свог дједе и бабе, у којој старац сјеђаше и пушаше док баба послом иђаше овамо онамо. Овде би их лијепо почастила и пријатно нудила да се служе. Ајвинд не спадаше међу њих, а то га баш отуђиваше.

Најбољи свирач у парохији могао је тек доцније доћи, тако да су се донде морали помоћи једним старим, сиромашним ситничаром, који имађаше надимак „Граукнут“. Он је знао свирати четири игре, наиме два кола, један халинг*) и један стари валцер, тако звани Наполеонов валцер; али у току времена морао је халинг промјеном такта окренути у шотиш, и једно коло мораде на исти начин окренути у полку мазурку. Ајвинд се не усуди одмах међу играче, јер бијаше сувише много одраслих. Но полуодрасли ускоро се скупше, гураху се, пише мало пива и онда се Ајвинд помијеша међу играче. Топло је било у соби, клицање

*) Норвешку музичку је нарочито оригинално израдио велики музичар Е. Григ.

и пиво попе се младом друштву у главу. Мерита је то вече играла највише, сигурно зато што су њени припремили ту свечаност.

С тога се Ајвинд често обзирао за њом; али она увијек играше са другим. Он би радо с њом играо; зато је пресједно једну игру, да се одмах по свршетку пожури њој. То и учини, али га престигну један велики човек, загасите боје лица и густе косе. „С пута, младићу!“ узвикну он и удари Ајвинда тако, да скоро натрашке паде преко Мерите.

(Наставиће се.)

В Свјетлов.

Предање о хитону Христовом.

С руског Часлав.

(Наставак.)

III.

Прочитавши писмо, Елиоз се дубоко замисли. — Вијест о чудесима тог Исуса, — напошљетку тихо проговори, — давно се развијела по свој Иверији... Ми смо чули много што-шта сасвим необично. Је ли тако све, друже мој? Ти, који живиш у Јерусалиму, својим очима видиш и својим ушима слушаш, можеш ли ми казати истину?

Но гост одговори смирено:

— Поштовани равни¹⁾, ја мало живим у Јерусалиму, одвајам се од њега због послова на дужи вријеме и у свако доба године. Новог проповједника видно сам један пут, када сам пролазио са караваном обалом је зера. Лице му је лијепо и благо. Но окружавају га људи недостојни: биједници, сиротиња, рибари, бескућници, — народ најсумњивији и пошљедњи. А ко признаје његово лудо учење? Бољи људи презиру га, а само биједници шљедују, као за учитељем. Оно и није паметно: лаже их и увјерава, да су Богу угодни само сиромашни. Хули Бога и назива себе сином Јеховиним. О његовим чудесима слушао сам много. Но треба то овјерити, и, зар се мало свакојаких прича разноси по граду? Ја сам сувише заузет пословима, те не доспијевам увијек, да понекада скренем пажњу на свакојаке празне разговоре.

Он заћута, потом се журно опрости с домаћима и изађе, казавши при опроштају, да иде ноћити у свом шатору под градом.

— Ми ћемо натраг кроз три дана. Ако ћеш попунити жељу Анину, можеш поћи с нама. Пут је далек и опасан. С караваном ће ти бити zgodније.

Елиоз га испрати до врата и закључа их.

Затим се замшљен врати у собу и дуго посма-траше сестру.

¹⁾ Учитељу.

— Ето, Сидонија, рече — ти си чула, да ме Ана зове у Јерусалим.

— Чула сам, Елиозе. Треба да идеш.

— Ја сам човјек већ стар. Како ћу оставити нашу матер?

— О матери ћу се ја бринути. Упамти, ми смо из кољена Левијева¹⁾, а наша мати је из рода првосвештеника Илије. Не можеш изостати, када те зову због наших вјерских послова, а нарочито зове те првосвештеник. То ће ти, напошљетку, и мајка казати. —

— Хајдемо к њој.

Одоше у сусједну собу.

Старица сјеђаше на широкој тахти²⁾, освијетљеној свјетлошћу мјесеца, која пролазаше кроз ниски прозорчић.

Бијаше врло стара, и дрхташе главом и рукама. Но изглед јој бијаше још свијетло и јасан, а ријеч стална и мирна.

Она не спаваше, јер је у пошљедње вријеме, патила од бесанице и одмараше се већином дању, проводећи ноћ у размишљању и молитви.

— Зашто не спаваш, Ели? упита сина, када уђе. — Ноћи је доста прошло, и мјесец је већ изашао. Бог даје људима ноћ за спавање, ко може да спава, али ја не могу. Мене ноћу нападају мисли.

Елиоз исприча старици о свему, што се догодило и потражи од ње савјета.

При првим његовим ријечима о Исусу, старица се стресе и узбуди. Дубоки немир овлада њом, а у њеним упалим очима засија некакав узнемирени — огањ.

— Сине мој! — тихо прошапута. — Ја сам га видјела!

— Кога? зачуди се Елиоз.

— Њега... Исуса...

Елиоз са чуђењем и са страхом погледа матер.

— Ти га видјела, мати? Јеси ли ти здрава? Ти га нијеси могла видјети, јер он никад није долазио у наше крајеве.

Старица се с муком подиже са своје постеље.

— Ја сам га видјела, сине мој! Ја сам га видјела! Свијетло и благ јавно ми се ноћу, и глас његов звучаше као најљепшији звуци музике; а ријеч његова узбудила ми је душу. Ах, Ели, кад би видио његове очи!.. Иди, сине мој, иди, када те зове Ана првосвештеник. Он те зове у име Јехове и његовог светог закона. Но упамти: ти си из Левијева племена, — дужан си чувати закон и пророке. Зар нам нијесу стари пророци предсказали долазак Месије?

— Мати! узвикну Елиоз. — Зар ти таке ријечи говориш? Зар из твојих слатких уста да чујем то?

¹⁾ Левије, један од синова Јаковљевих; јеврејски црквено-служитељи припадаху сви кољену Левијеву, т. ј. његовом потомству.

²⁾ Тахта, широка мека клупа.

— Ја говорим, и заклињем те Богом живим, послушај ме! Свим срцем својим, свом душом својом вјерујем, да се старо пророштво испунило. Исус, чију крв хоће да пролију, Исус, кога хоће да предаду срамној казни, то је — Месија. О, вјеруј ми! Кад би га ти видио, као ја што сам, ти би све вјеровало. Но они су постали сlijепи и глухи, и немају разума, па се спремају да изврше нечувени преступ, који ће тешким каменом притискивати цио наш народ, а тај ћемо камен носити од вијека до вијека, и до краја вијека неће се скинути с нас то проклетство...

Од силног узбуђења закашља се, јер се бијаше задихала. Али, када се поврати, опет продужи:

— Иди, сине мој, куда те позива свештена дужност. Треба да идеш. Но запамти, што сам ти говорила. Не буди учасник у пролијевању крви тог човјека!

Старица задрijема, изговоривши те ријечи, а Елиоз са Сидонијом, задрмавши главама и прислушкујући њено тешко и ријетко дисање, изиђоше из собе. —

— Старица је бунцала! збуњено проговори Елиоз — или јој је Бог у старости одузео разум. Шта ти велиш, Сидонија?

Сидонија замишљено проговори:

— Била је потпуно присебна. И никада до сада ријеч њена не звучаше таким увјерењем и одушевљењем, Елиозе.

Елиоз пажљиво погледа на сестру и помисли:

„И она је такође“.

И не рекавши ни ријечи, оде да спава.

IV.

Трећи дан Елиоз, опростивши се с мајком и оставивши, да се сестра о њој брине, крену на далеки пут.

Сидонија испрати брата до иза града. Заједно с њим из Мичета отпутова још један млад Јеврејин Лонгинос, родом из Кутаиса.

Пут каравана, с којим је отпутовао Елиоз, бијаше досадан и дуг. Много су земаља прошли, много ноћи проводили под отвореним небом, спасавајући се од непогоде шаторима.

Но Елиоз иђаше мирне душе. И што се више караван приближаваше циљу свог путовања, то се стари завичај, славна отаџбина, показиваше приступачнија Елиозу, и његовом душом овлађиваше узбуђење. Пролазећи по долинама и шумама, подижући се и спуштајући с планина, идући мимо села и градове, радоваше се као дијете. Све, што се појављиваше око њега у току овог дугачког пута, показиваше му се давно познатим, тако блиским, тако милим и сродним, ма да тих крајева никада у животу није видио. Но њему се то показивало као познато, као да их је видио, па их се сада опомиње, као давно заборављеног пријатног сна.

И сјети се старице мајке. Она није видјела новог Пророка, но говораше о њему тако, као да га је несумњиво видјела.

Много је Јевреја ишло из Мичета у Јерусалим на празник Пасхе. Довозили су дома разне производе далеких крајева и мноштво прича о посијећеним мјестима.

Сигурно, благодарећи тим причама, Елиозу се чинјаше, да путује по давно познатим му крајевима. Како је некада давно страсно желио и сам пустити се на тај далеки, примамљиви пут! Видјети пред смрт те крајеве, из којих су изашли његови преци, у којима се родио његов народ! Шта може бити узвишеније и лепше од те радости? Но њему није никада испало за руком, да посијети Јерусалим, јер буду увијек други изабрани: вјештији, трезвенији, умјешнији или иначе који истакне своје првенство и право. А он, по скромности својој, вјечито остајаше у засјенку, бавећи се изучавањем и тумачењем закона. И ето, првосвештеник Ана, до кога је дошао глас о спреми и мудрости његовој, сјетио га се и позива га себи.

Караван пролазаше поред села и градова. Слика за сликом отвараше се пред зачуђеним и усхићеним погледом Елиозовим.

Где мале варошице, у уској, кривој долини, затворене сприједа планинским ланцем. Варошица се састојаше од неколико кућица, разбацаних ма како, без икаквог одређеног реда. Те кућице, саграђене од округлог камена, личиле су на мичетске и тако, као и мичетске бијашу окружене виноградима. Но биљни живот тих крајева бијаше друкчији, читаве шуме смокава, на које наплазе на све стране, у сред камених и пјешчаних долина, весељаху очи путникове. У бујном, угаситом зеленилу блистаху се баште, а хладовином дрвећа и жбуња жубораху свијетли као кристал бистри извори.

Караван је непрестано наплазио на плодносно долине; а код извора пред вече скупљаше се женскиње с крчазима на раменима, и Елиоз се подуже наслађиваше том лијепог масом.

Долине се замијенише брдима; пут постаде тежак и досаднији: но вјетрић стално пиркајући са тих планина, олакшаваше пут карану, освјежавајући топли ваздух. Понегдје брда бијашу покривена свијетло-зеленим пашњацима, на којима пасажу стада; понегдје се показиваху мрачна и врло велика, са врховима који се губљаху у облацима, испарана ужасним јаругама, из чијих се дубина дизаше плава магла.

И ево напошљетку, караван је на уласку у Јерусалим!

Велико узбуђење овлада Елиозом. Он паде на груди свом другу Лонгинозу и заплака као мало дијете. —

— Ено га, ено светог, великог града! кроз плач рече Елиоз. — О, кад бих могао, да умрем у њему!

Но само је пророку немогуће умријети изван Јерусалима. А ја нијесам пророк! Лонгинозе, захвалимо господу, што је удостојио наше очи да виде овај свештени град! Он је испунио моје завјетне сањарије, и тајне помисли свега мог живота. И ето, напошљетку видим га. Да није ово слатски сан? Да ли на јави видим те зидове, те капије? Страх ће ме ухватити, када се будем пробудио и све, што сада видим, покаже се да је машта....

Но Лонгиноз га умириваше:

— Заиста је то Јерусалим, Елиозе, рече му, — и ти видиш пред собом његове зидове и капије. Умири се и захвали свемогућем Јехови, што ти је даровао таку срећу.

Караван се заустави под зидовима града и за ноћише под њима, јер их бијаше и ноћ стигла.

Али нестрпљење Елиозово бијаше тако силно, да одмах пође пролутати по улицама јерусалимским.

Са дивљењем посматраше грађевине и долажаше до усхићења од великољепности градских храмова.

Пролазећи поред једног од њих, заустави се, поражен његовом величином.

И наједанпут погледавши на зидове храма, обливене сребрним блијеском пуног мјесеца, који блисташе са тамно-сињег неба, засијаног крупним, јарким звијездама, сјети се пророчанских ријечи:

„Неће остати овдје ни камен на камену“¹⁾.

Елиоза обузе страх и негодовање.

— Човјека, који се усудио то изречи, треба предати срамној казни! — у огорчености рече он.

Још продужи своју шетњу по граду и изађе иза његових зидова.

Пролазно је поред села Гетсиманије. Овдје бијаше велики врт, који је својина једног земљорадничког завода, што циједи маслинов зејтин. С источне стране града, у долини виђаше се Елеонска гора, у чијем се подножју виде читаве шуме маслине, смокава и палме, по чијим су именима и сусједна есла назвата: Бетхаге, Гетсиманија и Витанија.

Елиоз није ни дошао до горе ни до свих тих мјеста, него гледајући их издаље, врати се у град. Тераса храма, па и сам храм, са својим широким степеницама и металним кровом, који се блисташе на мјесечини, највише га привлачашу себи.

Напошљетку, свладан умором, сјети се свога копака и свог шатора, како би се одморивши се мало, сјутрадан јавио Ани.

Стежући срце, остави Елиоз град и изађе иза његових капија. (Наставиће се).

¹⁾ Ријечи Исуса Христа (Мат. 24., 2.; Марк. 13., 2.).

Др. Александар Митровић, Книн.

Кувада. —————

На позив пријатеља Ђорђевића у 6. броју „Виле“ могу и ја да дадем неке ситне податке.

Морам у првом реду истакнути, да је сјеверна, загорска Далмација terra incognita за народно благо. У њој има много непобљезеног и нештампаног народног блага, да је тешко у то и повјеровати. Народних пјесам, пословица, ријечи, узречица, поскочица, приповиједака, загонетака и др. има толико, да би се могла издати мала библиотека. За све то требало би имати довољно времена и воље, па се посветити купљењу тог силног народног блага. Наш тежак у сјеверној Далмацији прави је примитивни човјек. Његови обичаји, његови осјећаји, његов свагдашњи језик и његова способност, да у час створи ријеч за нови појам дају опширно поље за проучавање свега тога.

У неколико година, које проживјех у том народу, ја сам толико тога побљезио о његовим осјећајима, обичајима, језику и т. д., да је то нешто невјеројатно. Не треба заборавити, да за тијем нијесам никада ишао, а ни данас не идем. То је тек уз пут, уз мој главни адвокатски посао. Ко би могао и хтио посветити неколико недјеља том проучавању и купљењу, тај би имао шта да запише и да прибљези.

Нико, мислим на научни свијет, није ни знао за далматинску женидбу и удадбу и за многе особине живота овог дијела нашега народа, док то ја нијесам изнио на јавност. Неки су то гледали, али им се чињело, да је то нешто сасвим природно, јер им погледи нијесу ишли преко кућног прага. Ни кувада није ништа необично у сјеверној Далмацији. Тај обичај ја сам већ давно прибљезио. Није општи, него само у некијем селима влада код појединијех тежачкијех породица.

Колико сам до сада могао прибљезити, у Уздољу од Книна, у Биочићу, Миочићу и у Баљцима од Дрниша постоји по каткада кувада. Кад жена легне да роди и кад је освоје најјачи болови порођаја, муж легне уз њу. То ради у двострукој намери. Својом мушком снагом мисли, да ће јој помоћи при рађању и да ће јој ублажити болове. Тим лијегањем хоће још да покаже, да је његово дијете, које ће му жена родити.

Овај обичај, у остадом, губи се све више. Ријетки су такви случајеви, за које сам могао дознати. Обично наш тежак иде из своје куће, кад му жена рађа, јер порођај и што иде уз-а-њ сматра као нешто нелијепо. Жену оставља пријатељицама и комшијницама, да се оне брину за њу и за њено рађање. Он се враћа кући тек онда, кад му јаве, да му је жена срећно родила.

Владимир Ђоровић.

Говор помоћу знакова.

Један прилог проучавању народних приповиједака.

Има једна врло лијепа и занимљива њемачка прича о говору, боље о језику, помоћу знакова (die Zeichensprache). На двор енглеског краља Јакова I. стиже један посланик из Шпаније, врло учен човјек, који је говорио више језика и одавно се трудио, да уведе један општи, за сваког разумљиви, језик помоћу знакова. У разговору са краљем, који се често затрчавао, он, међу осталим, поведе разговор и о томе и упита га, да ли нема случајно и у Енглеској неки човјек са истим плановима. Краљ, не мислећи много, рече: да, има један научењак на универзитету у Абердену. Посланик, сав срећан, замоли краља, да му га представи или да га доведе с њим у везу. У великој неприлици обрати се краљ ректору дотичног универзитета с молбом, да нађе ког професора. Узалуд! Ниједан од њих не хтједе да се уплеће у таку ствар, којом се никад није бавио. Али је требало да извуку краља из те неприлике и они готово с очајањем гледаху у безизлазност ситуације. Тада се нађе један касапин, ћорав у једно око, и понуди им се за тај посао.

У једној соби био је састанак. Кад уђе касапин у одијелу професора, шпански посланик диже један прст, — касапин одмах два. Посланик диже три, а касапин издиже замахнуту песницу. Тад Шпањолоц извади једну наранџу и показа је касапину, на што овај извади комад хљеба. С тим се разговор сврши. С нестрпљењем је чекао ректор посланика и кад га угледа, убрза с питањем: шта је и како је било? Шпањолоц бијаше одушевљен знањем тога професора (не знајући, да је касапин) и растумачи ректору свој разговор с њим:

„Ја дигох један прст, да кажем да је један Бог, а он диже два, да каже да се Бог Отац јавио у сину. Тад ја дигох три прста, да речем, да су три лица божија, а онај показа песницом, да су та тројица ипак једно. Тад му показах наранџу, да му истакнем лепоту, пуноћу и хармонијски ред, а он извадивши хљеб, хтио је рећи: то је све ништа спрам хљеба живота, који нам озго долази“.

Кад упиташе касапина, шта је било, он необично раздражен одговори: „Дрскост! Чим сам ушао, а онај диже прст да ми се наруга, што имам једно око. Ја одмах дигох два, да му речем: како ја видим боље с једним, него он с оба. Он опет диже три прста, да ми рече, да су у нас двојице свега три ока, а ја љутит дигох шаку. Најпослије извади једну „жућу јабуку“, да се похвали како је Шпанија боља од Шкотске, а ја му тад показах комад хљеба, који више вриједи од тих жућих јабука.“

Ова, одиета успјела прича, има велику сличност са једном ерпексом причом, што је изишла у „Бос. Вили“ 1892.*), прибиљежена од Јов. Ф. Иванишевића. Тамо научењак „путује од града до града, да види, у коме је граду најмудрији народ“, па у неком мјесту док су грађани смишљали кога да пошљу, да с њим разговара, јави се један ћоро. И тамо је говор помоћу знакова. Научењак диже један прст, а ћоро два, научењак диже два а ћоро три; најпослије научењак показа јабуку, а ћоро комад хљеба. И тумачење је готово исто. Научењак с једним прстом хтио рећи, да је један Бог, и држао да му ћоро с два прста хоће да каже да је Бог и Син. Научењак то потврђује, а ћорина три прста да значе свету тројицу. Онај трећи одговор излази на исто. Ђоро опет схватио један прст као ругање и дигао два, да рече, да види с једним боље, него онај са два. Кад научењак дигне два, овај мисли да онај хоће да каже, да је ипак боље два, него једно, и с тога овај диже три прста да му рече: боље је моје једно него да ти имаш три. Кад је онај извадио јабуку, ћоро помисли, да га хоће да удари, па и он потегао свој комад хљеба.

Сличност та, поред свега тога, што је овако велика и упадљива, не би за онога, ко се бави проучавањем народних приповиједака, била необична, нити би се нарочито морало на њу указивати. Али је једна околност, која ту сличност чини врло сумњивом и која нас нагони, да ову ствар нарочито забиљежимо. Ова њемачка прича налази се у школским читанкама за V. и VI. гимназијски разред. (Franjo Marn: Njemačka čitanka za srednja učilišta), а наша је прича забиљежена тек прије неколико година. Ове Марнове Њемачке Читанке школске су књиге у Хрватској и Славонији, Босни и Херцеговини и веома су раширене. Према томе, с врло много разлога, може се закључивати да је ова прича прешла отуда и да јој је врело веома близу.

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Своја морално-филозофска поучавања држао је оснивач стојицизма, Зенон, у једној дворани, која се због неких молонаних зидова звала: Stoa poikile (нашарана дворана) и отуда је школа и добила име: стојичка школа. Нашљедника је Зенон имао више, а познатији су Клеант, Панеције, Посидоније и Хризип, који је нарочито чувен због свог оптимистичког тумачења о постанку зла. — „Malum causam habet, non efficientem, sed deficientem.“

*) «Научењак и Ђоро», стр. 75.

Стојицизам има своје видно мјесто у историји филозофије, колико по Марку Аурелију, толико по Зенону и другим. Сви су стојици у основи практични филозофи, те је и стојицизам знаменит због своје тежње да филозофију с неба донесе на земљу, да је приближи људском животу, да практичном проблему свијета даду превагу над чисто теоретским проблемом. Филозофи слазе из метафизичких облака на нашу суху и тврду земљу, и хоће да филозофирају: како да се што боље и паметније на њој проведе живот, тако кратак и тако ништаван. Филозофија је стојицима уистину етика наука о моралном дјеловању. Она је наука о доброти, о реалном животу, и има за предмет човјека и смисао живота; она је, према човјечјим потребама, универзална наука, те осим ње и не треба других наука. Све што је потребно за образовање духа и право познање ствари, као и однос човјечјега духа према стварима, то расправља и казује филозофија. По томе стојичка филозофија уопће, као и филозофија Марка Аурелија, није искључиво Етика, у данашњем смислу, и уистину је стојичка филозофија ипак један узак филозофски систем. Стојичка се филозофија дијели на три дијела, и у та три дијела се даду збити готово сва питања, којима се филозофија уопће занима. Ту је, прво, логика или дијалектика, која треба да даде метод, којим да се дође до правог сазнања истине. Физика је наука о природи, о поретку ствари и бићу васионе, а етика има задаћу да на темељу података дијалектике и физике изведе консеквенце и примјењује их на живот, на правила о људском раду и дужностима.

У логици је знатно њихово настојање да створе неки апсолутни критеријум истине, нешто, што би било потпуно мјеродавно, да раставља један истинит суд од неистинитог. А да се то постигне, требало је оборити важност субјекта и пренијети је на објекат. У питањима теорије сазнања стојици су за сензуализам и реализам, а отуд се консеквентно изводи онтолошки материјализам, који је код њих у исти мах и пантеизам. Познање истине произлази из стварних утисака спољашњег свијета на наш унутрашњи свијет а никако из самосталног закључивања нашега духа. Стојици не ће ни да чују о платонским урођеним идејама. Него, настаје питање, познате су субјективне варке у сазнању; шта је оно што може посвједочити и разликовати објективну истину од субјективног и нетачног опажања? То је, вели стојицизам сила убјеђења, приморавајућа евиденција истине којом реалност дјелује на наш дух, а истина се може сазнати зато, што је унутрашње биће ствари стално и исто, увијек једнако само себи. Утисак на наш дух дају ствари саме од себе, а да ли је утисак вјеродостојан казује унутрашња умна евиденција, јачина увјерења, што га је утисак ствари у духу произвео. Познање је, дакле, у основи чулно, но по есенцији својој измишљеном емпиричности и идејалности. Тако сто-

јицизам. Међутим је јасно да овака дијалектика и овака теорија сазнања није довољно логична, и отуда су изишле и контроверзе у цијелом стојичком систему. Најјача страна стојицизма, то је ипак чиста етика.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Краљица Вила.

Био краљ и краљица, па имали јединца сина. Кад је понарастао прославише његово шишано кумство, а на ту част позваше највиђеније људе из свега свијета.

Бијели двори засјаше од злата и сребра и од хиљаду свијећа, кад у вече у башчи поведоше коло. Дјевојке су биле све једна љепша од друге, а све гледаху у младога краљевића мило и драго.

Кад је била поноћ, разиђоше се гости, а краљевић оде у гај од старих липа, јер је ноћ била сјајна од мјесеца, а њему се није дало спавати. Липе су мприсале кó тамјан из цркве, а краљевић је шетао замишљен по меканој травици.

Наједном угледа усред мјесечине малу вилу, одјевену у красне хаљине од финог ћерећета златом везена. На спуштеној, дугој коси имала је златну круну. Али је била посве, посве мала. Ко лучипа! Краљевић се загледа у њу сав у чуду, а она проговори гласом као да сребрено звонце звони:

„Мој лијепи краљевићу, и ја сам била позвана данас теби на шишано кумовање, али пошто сам тако малена, нијесам смјела доћи у коло, него ти се овдје клањам на овој сјајној мјесечини, која је моје сунце!“

Краљевић је био храбар као што су сва разбуђена дјеца. Није се ништа бојао, вила му се врло свиђе, па је смјело узе за ручицу. Но она му се оте и нестале је. У руци му остаде само мала њезина рукавица, тако мала, да је једва навуко на свој најмањи прст.

Замишљен врати се у дворе и никоме не рече, с ким је био. Али другу ноћ опет оде у башчу. Шетао је по бијелој мјесечини и тражио малу вилу, али ње нигдје не бијаше. Од жалости краљевић извади из њедара њезину малу рукавицу и пољуби је. У тај час створи се вила пред њим. Дуго су чаврљали и ћосали заједно, а краљевић опази, да та мала вила свеједнако расте, док с њиме говори. Кад су се растали била је двапут већа од синоћ, па зато ни своје рукавице више није могла навући, кад је добила од краљевића.

— „Узми је, па је чувај ко аманет!“ рече и не-стаде је опет.

— „Носићу је на срцу!“ — рече краљевић.

Сваку ноћ састајали су се у башчи њих двоје. Читав дан био је краљевић тужан и мислио је само на њу: хоће ли му ноћас доћи, или неће? И сваку ноћ нарасла је вила већа и већа. Кад је прошло девет ноћи бијаше пун мјесец, а вила је нарасла велика ко краљевић. Весело га дочека и слатким гласом прогукла:

— „Док год буде мјесечине, ја ћу ти долазити!“

— „Увијек ћеш бити моја, јер ћу те учинити краљицом. Увијек ћеш ти бити прва и једина и никад друге погледати не ћу!“ викну краљевић.

— „Добро! Докле будеш своју ријеч држао, ја ћу ти бити жена!“

За три дана бијашу сватови од ово двоје дјеце, а љепоти вилиној дивило се сав свијет. Срећно су живјели седам година, а онда стари краљ умрије. На спровод му дође сила свијета, а крај мртвачког лијеса чувале су мртваца најљепше госпође из читаве земље. Била је туде и једна љепотица црвене косе и плава ока. Та се није Богу молила, нит' је у мртвог краља гледала, него је само очима пратила младог краљевића.

Видио је и он, да га гледа лијепа госпођа и било му драго. Кад је велики спровод кренуо на гробље погледао је млади краљевић трипут у замамљиву љепотицу, водећи за руку добру своју вилу. Наједном се вила потепе на своју сукњу и мало што не паде.

— „Ју, сукња ми је предуга. Ја опет постајем мања. Шта је то?“

Кад су укопали старог краља, пође она љепотица црвене косе намах уз краљевића путем кући, а он је испод ока свеједнако у њу гледао. Тако није ни видио да му је жена све мања и мања, а кад стигоше кући под старе липе, — нестале је посве.

Сада краљевић узе за жену ону госпођу црвене косе, али с њоме није ни три дана срећно живио. Тражила је, да јој купи постељу од алема самога, а он то није могао. Жељела је сад ово, сад оно, а све саме ствари, какових и нема на свијету. Најпошље је краљевић отјера од себе и опет пође сваку мјесечеву ноћ под старе липе, да дозове своју прву жену, своју лијепо и добру вилу.

Али она се више никада није вратила.

Забљежила од Анђе Косорићеве из Шалоте, код Кључа,

Јелица Беловићева.

Српске народне бајалице.

(Свршетак.)

6. Од црвенке.

Пошла црна квочка с црвеним пилићима. Пошла уз поље, низ поље. Сукоби ју божја мајка, сукоби ју, упита ју: „Куд си пошла црна квочко с црвеним пилићима?“ „Пошла сам уз поље, низ поље позвала ме Мара бајалица (име врачке) да баје, да баје, да драми да драми, да стукне да стукне.“

7. Од подљуте.

Једна подљута, две подљуте, три подљуте, четири подљуте, пет подљута, шест подљута, седам подљута, осам подљута, девет подљута. Од девет осам од осам седам, од седам шест, од шест пет, од пет четири, од четири три, од три две, од две једна, од једне ни једне. Подљутиче, подбуниче, не подљутуј, не подбуњуј, нити, пуцај нити воду пуштај, усани, увени, унатраг удари.

8. Од пљуска.

Црвена пљуска, алска, вилска, гвоздена, дрвена пљуска. Од тридесет и девет руку, пљуско, запалила се Владина фуруна (пећ), гори, бучи, сева, сврби, напредује. Гасила ју Сарајка (Сарајенка) девојка, да угаси, да удрами. Није могла да угаси, није могла да удрами. Појави се Мара бајалица да баје да обаје да драми да удрами, да стукне да устукне. Баја обаја, стукну, устукну. Чим га баја?, чим га обаја?, чим га драми?, чим га удрами? Студеном водицом, из плота травницом и њеном душицом на со, на леб, на траву некошену, на воду непријену. Удрами га, устукну и нема га.

9. Од русе.

Добро јутро русо, колко јутра било, толко јутра дочекала, усанула, увенула, у натраг ударила, из врха се осушила, из корена иструдела.

10. Од вештица (малој деци).

Једна вештица, и т. д. броји се до девет и одузима се од девет онако као код броја 2. и 7. само се дода: Устук уроци, устук уроци, устук уроци.

11. Од бабице.

Пошла Стана колским путем цвилејући до неба, тужејући до земље. Укоби ју божја мајка Богородица па упита: „Чедо, Стано, што цвилиш до неба, што тужиш до земље?“ Кад ме питаш божја мајко Богородице, право да ти кажем: „Укобе ме виле, вештице турске, арнаутске, влашке, одузеше ми снагу, одузеше ми моћ, одузеше ми ум.“ „Не бој се чедо, Стано, довешћу Мару бајалицу, избјаће, испратиће у Калилејску гору, где петао не кукурече, где кокошка не носи јајца, где овца не блеји, где магаре не риче, где девојка не чешље косу, где се колач не меси,

где се тамњаном не кади, где коњ не врштити.“ Устук уроци, устук уроци, устук уроци.

Напомена: Ово је опет нека врста урока, јер се види из саме бајалице, која је мешавина више овде поменутих бајалица.

12. Од корма.

а) Устраљниче, прострељниче, не севај, не стрељај, не сврби, не боли, већ иди у Калилејску гору, где петао не кукурече, где овца не блеји, где магаре не риче, где коњ не врштити; удари јелена у рог, а кошуту у стопу. Устук уроци.

б) Издадељу неиздадељу, изда да не изда устук уроци, устук уроци, устук уроци.

в) Ко мени да један нож — ја њему два; ко мени да два ножа — ја њему три; ко мени да три ножа — ја њему четири; ко мени четири — ја њему пет; ко мени пет — ја њему шест; ко мени шест — ја њему седам; ко мени седам — ја њему осам; ко мени осам — ја њему девет. Од девет осам, од осам седам, од седам шест, од шест пет, од пет четири, од четири три, од три два, од два један, од један ни један. Устук уроци, устук уроци, устук уроци.

13. Од ала и ветра.

Пошао Влада уз поље, низ поље. Скобила га божја мајка, скобила га упитала: „Куд си пошо, Владо божјаче, куд си пошо?“ „Божја мајко, пођо уз поље, низ поље. Скобише ме страшници, ходници, напрати, алекси, вилекси, с алама, с ветровима. Мечје коже попустише, вучји калпак накривише, напреко ме погледаше, па не могу, не могу.“ Олговара божја мајка: „Владо божјаче, појавила се баба Мара бајалица, да баје да убаје, да драми да удрами. Биће била на ручку, биће била на вечери, биће Влада на њу ударно, биће софру преврнула, биће ложице поломила, биће љуске покидала, биће децу погазила, биће комате помешала, биће панице преклопила. Он није знао, он је погрешно па је на вас ударно. Баба Мара ће да баје да одврне. И баја, и одбаја, и тера и отера од Владе але.“

14. Од ницине.

Чувале три девојке овце. Једна глува, друга слеза, а трећа мутава. Докле глува прочула, докле слеза прогледала, докле мутава проговорила, дође вук, узео усца, узео усца. (Шта ли му је ово усца?)

15. Од устију.

Запалила се Сарајевска врата. Не може нико да угаси. Угаси је Мара бајалица. Црвена врбица, студена водица, црвени кончић, зелена травица. Не гари не бучи, Мара бајалица ће те избије низ Тимок (име најближе реке) ће те испрати.

* * *

Ове сам бајалице записао од своје бабе. Седнемо ја и она, па ми она прича управо баје, а ја бележим. Поред бајалица, које бају болесницима, дају им и неко

лекове, који не утичу ништа на болесног. Сећам се да ми је баба давала, када сам једном имао прободу, да пијем воду у којој је преноћила главица белог лука са набоденим трњем и да ми је бајала неку бајалицу, коју ми не хтеде казати, говорећи: „Брж' питао, брж' лек био“, али сам чуо да спомине: црне коње и црне узде. Ако се бајалицама при бајању зева, онда то значи да се болеснику баје, т. ј. да болесник болује од болести којој припада бајалица.

Звездан, 30. јануара 1908. г.

Прибележио: Јов. Лаз. Јовић.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Из Скандинавије, путничке белешке Светомира Николајевића.

Писац свјежих, једрих и ванредно занимљивих „Листића из књижевности“, који су у своје вријеме, док није настао потоп литерарних студија, читани и куповани са великим нестрпљењем и упознавали млађи нараштај са великим свјетским пјесницима, тим буктињама времена, издао је ових дана једну ванредно симпатичну и интересантну књигу. Г. Николајевић је као члан Међународног Парламентарног Савеза, био у Скандинавији и у овој првој свесци саопштава нам своје утиске из културне земљице Данске.

Није потребно нарочито наглашавати, да г. Николајевић путује, као савршено образован човјек, који не добија своје утиске, као слоб, површно посматрајући предјеле кроз вагонске прозоре, а проучавајући људе, сједећи у каквом отмијеном хотелу и расцјаним погледом гледајући на улицу кроз хотелске прозоре. Он, у правом смислу тога значења, проучава земљу кроз коју путује. И да би савршено разумно прилике, у којима живје Данци и да би читалац, који није у интимним односима са историјом, добио живу слику тога народа, г. Николајевић, збијено, концизно, али без филолошке досадности, износи историју тога народа од почетка када је ступио у историју па до данас када је г. Николајевић дошао у Данску. Поред тога г. Николајевић, као литерарни историчар, у површном облику колико то допушта путопис, износи и књижевност тога енергичнога и талентованог народа који је, осамдесетих година, вршио здрав и једар утицај на европску књижевност.

Као и сви радови г. Николајевићеви и овај његов ванредно интересантан путопис има све врлине писца „Листића“. Стил је јасан и непретрпан, али је стил одушевљена млада човјека са поетским талентом. Његов стил је бујнији и интензивнији, него што је стил у каквог млађег човјека. И кад се зна да се за г. Николајевића не може рећи да је млад, онда је тај стил још интересантнији и још топлији. Поред свих својих шесет и неколико година, г. Николајевић има младо и бујно срце, на којем би му требали да завиде многи наши млади старци. И оно што највише чини ову књигу привлачном, то је младишки идеализам, којим је задахнута ова занимљива књига г. Николајевића.

Ову књигу треба сваки да чита. А нарочито треба да је читају они неплодни и неенергични наши људи, који сваком, згодном и незгодном, приликом веле, да је Србија мала земља, од које се не може тражити оно, што се, с правом, тражи од великих земаља. Књига г. Николајевића лијепо ће га поучити, да је и Данска мала земља, али да је по култури врло, врло велика. Само се за Данце не може рећи, да су лијени и без енергије да их успављује бескрајна оријенталска немарност.

Т.

В. А. Мошков. Новаја теорија Происхожде- нија человјека и его вирожденија. Варшава, 1903. I. дио, стр. 1—239. Цијена 2 рубља.

Већ самим тим, што се ова књига бави само човеком од искони до сад примамљује нас, да и о овом најпознијем створу земаљском коју истину више дознамо. У овом илустрованом делу признатог руског научника на пољу етнологије, фолклора и одличног знаоца турског језика и живота налази се туншта и тма нових скроз оригиналних погледа и закључака. Књига почиње библијском теоријом, прелази на при- родњачке претпоставке, о леденом периоду, генеало- гији човека, о брахицефалима и долихоцефалима, о женском питању у опће у донесторијском времену, о физичкој разлици међу вишим и нижим класама, о царској власти, о атавизму, произласку језика, рели- гије и т. д. и т. д. Дакле, у овом одличном делу све што је истакнуто од замашног је интереса научног, па макар се много шта и окресало. Подстрека је то- лико, да ће се у многоме правцу отворити ново поље за испитивање.

С.

Пријеглед hrv. omlad. knjige. Такав пријеглед упео се писати незрели почетник, учитељ Мађер. Па још га утурао у словенску „Školsku Maticu.“ Без много труда и разумјевања рубрицира он овдје хрв. омладинске књижевнике и тресе њима, па нека стрепе ти јадници! Мало их је, који добро пролазе. Наши најстарији радници: проф. Ивканец, Стјепан Широла, Јаков Мајнарић једва се смију показати, а млађи Милан Ланг, Адолф Макале, Јосипа Газвода и Јосип Краљић по готово рђаво животаре. О мени вели милостиво, да сам „првакнија“ и „највренија, али по чему долази до ових титула, то он ни сам ваљда не зна, јер исто тако и неке друге зове „највренијима.“ Да је мјесто овог суперлатива боље прегледао сав мој књижевни рад, једнако признат у Хрвата као и у Срба, не би ми био послје опет јавно рекао, да ја „затајујем хрватско име.“ Он то дакако није рекао из увјерења, него да тиме себе дигне и добије пасош за неке новине, које га прије нијесу хтјеле за сарадника. Наводим то, да покажем, какво је то незрело, површно и конфузно почетничко перо, тај читави Мађер. Нај- прије ме „вруће“ моли, да у српским листовима о њему пишем, а онда у име захвалности устаје „увријеђен“ због тога. Па још уображава да је он велик „дипломата“! Жалосно је, да у нас нема форума да суди оваковој чељад!

Јелица Беловићева.

Књижевне и културне биљешке.

Прештампано. Лијепу патриотску пјесму „Музи“, нашег личног сарадника Алексе Р. Шантића прештампала је из нашег листа бр. 4. биоградска „Победа“ у 109. бр., а лијепог чланака дра Тих. Р. Ђорђевића „Кувада“ прештампала је „Српска Ријеч“ у 51. бр.

Добротвори српске школе. Читамо у „Народу“, да је познати, велики добротвор српски Љубо Крема- новић поконио српској општини у Мостару 25 акција мостарске српске банке, у вриједности 6000 кр. Тиме је прискочио у помоћ пријекој потреби подизања достојне зграде за српску школу.

Коста Кашиковић добротвор. Нашљедници покојног Косте Кашиковића, угледног српског трговца у Мостару поклонили су српској мостарској општини његову магазу у вриједности 16.000 кр. То је врло племенито дјело, које је потекло иницијативом Браће Ј. Кашиковића, обућара у Мостару. Тиме су нашљед- ници обесмртили име Костино и златним словима успесали га у добротворе мостарске српске општине.

Карађорђева улица у Атини. Сва грчка и српска штампа одушевљено је поздравила закључак атинске општине: да се једна од највећих улица у Атини назове Карађорђева улица. То је донета лијеп знак пажње и симпатија јуначког грчког народа према Србима и њихову великану.

Бугарска Академија Наука. Као што јављају неки листови, бугарско књижевно друштво иницијативом неких својих чланова претворило се у Академију Наука. Свечано отварање биће о четрдесетогодишњици књижевног друштва, која ће бити у октобру ове године.

Четврта двадесетогодишњица. Новосадско народно позориште прослави и четврту двадесетогодишњицу својих чла- нова ове године. Г. Коста Васљевић, члан и редитељ 16. фебр. свечано је прославио славље играјући то вече у Сардувој „То- ски“ Скарпију.

Српска књижевност у Јужној Америци. Један од нај- распрострањенијих илустрованих листова у Бујнос-Ајресу „Papel u Tinta“ донио је у свесци за јануар ове године у преводу при- повијетку Лазе Лазаревића „На бунару“, с особитим погледом на наше народне обичаје, у колико се у тој приповијетци спо- мињу.

Двадесетогодишњица. Госпођа Зорка Тодосићка, чла- ница Краљевско-Српског позоришта у Београду, прославила је 7. марта двадесетогодишњицу свога глумачког рада. Тај дан у позоришту се одиграо водвиљ „Мамвел Нитиш“, гдје је славље- ница играла главну улогу.

Стјечај за награду. Српска Академија расписа је стје- чај за награду за 1908. годину на књижевног фонда Милоша Ж. Петровића. Награда је 600 дин. у влату за најбољи оригинални спис на области економских наука. Рок је стјечају 31. децембар ове године. Награђено дјело својина је пишчева, а награду до- бије кад поднесе 50 комада штампаног дјела.

Народне читаонице у Црној Гори. Министарство про- свјете створило је нарочита правила, по којима свака основна школа у Црној Гори мора имати своју књижницу са читаоном. Књижницама ће управљати нарочити одбори за народно просвје- љивање.

За Скопљанску гимназију. Ученици Мојсијеве вјере свију биоградских гимназија приредили су 9. марта нарочити концерт чији су приход употребили као помоћ за нагорелу српску гимна- зију у Скопљу. На том је концерту представљана први пут „Ес- тира“, драма у 5 чинова, превела госпођа Естира Ш. Русо, учи- тељица. Концерту су судјеловали неки чланови Краљевско Срп- ског позоришта и чувени пјевач Турински. Ово је донета лијеп примјер.

Мали зборник молитава. Васа Витојевић, учитељ и школ. управитељ у Северину код Беловара штампа „Мали зборник мо- литава“. У њему ће бити најпотребније молитве и то обичним српским словима. Цијена је књиге само 20 потура. Преплата се шаље издавачу у Северин.

Школски надзорник. Јесенас је изабрао бањалучки српски учитељ Милош Костић за школског надзорника епархије бањалучке и доњо-туланске. Око половине фебруара, као што јавља бањалучка „Отаџбина“ потврдно га је епархијски савјет, који ће му издати и декрет. Честитајући Костићу као најстабријем и врло заслужном српском учитељу у овим земљама, напомињемо учитељима да би на његово мјесто у Великом Просвјетном Савјету требали бирати другог учитеља, јер он је свакако као надзорник природни члан Великог Просвјетног Савјета, а један учитељ недостаје.

Најзнаменитије животиње. Ђорђе М. Раца, учитељ трговачке школе и Адам Пејић, школски управитељ у Сарајеву штампају књигу: *Најзнаменитије животиње*, биолошки начин посматрања. Књига је погодна за сваког пријатеља природе, а нарочито за основно школе и учитеље. Описаних животиња има стотина, те ће књига изићи 15 табака. Цијена је само 2 кр., а ко спреми још 20 потура добива је франко. У прошлом броју доносили смо за углед на то књиге опис лава.

Девети пјесник. Зими 1896./97. доведе једанпут бивши мостарски окружник Јаков Војводић фра-Гргу Мартића, који је у то доба био на кратко вријеме у Мостару, у канцеларију окружне области, гдје је проводио кроз цијелу кућу. У једној соби сјеђаше писар пок. Јово Милић и вјежбаше се на писаћој машини „Хамонд“. Фра Грго не бијаше до тад видио ту справу, па се веома интересирао. Да му што боље објасни, Војводић нареди писару, да на машини пише по његову диктанду: „Фра Грго Мартић, I. босанско-херцеговачки пјесник.“ Писар Милић, као почетник, погрјешни у писању, и кад Војводић узе папир, да покаже Фра-Гргу, како је написано, изненади се и дрекну на писара, јер је стајало IX. мјесто I. На то се Фра Грго благо осмјехну и шапшући Милића по рамену рече: „Право имаш синко! Тамам си угодно, бап сам девети. Какав први, каке трице!“

Свјетлост. Тако се зове нови српски лист, што је почео излазити у Биограду од 15. марта као орган друштва за школску хигијену и народно просвјешћавање. Лист је илустрован и налази у мјесечним свескама. У њему ће се расправљати сва питања на школске хигијене и народног просвјешћавања. Годишња цијена за чланове 2 дин. а за друге 8 дин. у Србији, а ван Србије за чланове 6 дин. а за нечланове 10 дин. Први број добро је уређен и може се лист препоручити свакоме.

Нов позоришни комад. Познати српски умјетник чича-Илија Станојевић написао је нов комад из биоградског живота под натписом „Дорћолска посла“. Комад ће се ускоро приказати у Нар. позоршту у Биограду главне ће улоге бити у рукама самог писца и г. Саве Тодоровића.

ЧИТУЛА.

Едмондо Де Амичис. По вјестима из Бордигере умро је 27. пр. мј. познати талијански писац Едмондо Де Амичис. Модерна талијанска литература губи у њему једног врло радника. Родно се 21. октобра 1846. у Онеља. Учио је војничку школу у Модени, а г. 1865. постаде потпоручник, те је 1866. судјеловао у битци код Кустоце. У тим годинама почиње његов књижевни рад, испуњен махом војничким животом. У Фиоренци је уређивао ревију „Италија Милитаре“, у којој је пишао уредбу и поступак у талијанској војсци, те је тиме допринио реформама у војничком казненом поступку. Коцнем шездесетих година изашла је прва свеска његових повела. Путовао је у Сјеверну Африку, Јужну Америку, Шпанију, Холандију, Енглеску, Турску и Француску, те је ова путовања и описивао, што се у оно вријеме врло радо читало. Од велике су књижевне вриједности његова дјела „Међу пријатељима“ и „Срце“, његово ремек-дјело, којим је стекао силан глас и које талијанска критика убраја у најзнаменитије дјело лијепе књижевности последије Манџонијевих »Вјерених«.

Средином осамдесетих година прелази Амичис у својим романима на поље социјално и почиње са дјелом: »Преко Океана«, коме је за предмет узео једно своје путовање у Аргентину. Задњих година јавља се Амичис као присталица социјално-демократске странке, те је у томе смислу писао више дјела чисто политичког садржаја. У »Новој Антологији« објелоданио је више интересантних успомена из доба своје младости. Задње је његово дјело »Завосни говори« које је изишло у год. 1895. Де Амичис је једна од сјајних појава на књижевном пољу Италије, те је својим обилатим радом створио нови правац у талијанској литератури. Његова дјела пуна су њежности, доброте, лепоте и љубави; он у реалним сликама из живота тражи само добру и племениту страну.

Де Амичис је преводен и на српски. Преведено је његово одлично дјело „Срце“, а Српска Књижевна Задруга је прошле године издала његов путопис „Холандска“.

„Срп. Рјеч“.

Кузман Паштровић. У Крушевцу је умро умировљени директор гимназије и новинарски радник Кузман Паштровић. Покојник се родио у Новиграду, у далматинским котарима 14. септембра 1845. Гимназију је свршио у Задру, а затим започео војно-љекарску школу у Бечу. Али жеља га је вукла у слободну српску земљу, те остави Беч и пређе у Србију 1866. и уписа се у велику школу, гдје сврши филозофски факултет. По свршетку школе био је постављен за практиканта у министарству спољашњих послова, а затим за предавача, па професора у Крагујевцу, Ужичу, Зајечару, Нишу, Свилајци и Крушевцу. Паштровић је био Србин римско-католичке вјере, али је сву дјецу крестио у православљу. Говорио је талијански, француски и немачки. Писао је по листовима равне чланке и понешто преводио. Бог да га прости и помиљује!

Др. Јан Палацки. Исти дан, кад је умро Сватоплук Чех, изгубио је чешки народ још једног научника и истакнутог политичара. У Златном Прагу 10. фебруара умро је у 78. г. живота доктор права и филозофије, професор Јан Палацки, син славног чешког историчара и родољуба дра Франтишка Палацког. Свршио универзитетске науке, посветио се академијској каријери и постао доцентом за ботанички земљопис на прашком чешком универзитету. Доцније је постао редован професор. Неко вријеме био је и посланик на чешком аемаљском сабору.

Стојан Бошковић. У Биограду је преминуо 22. фебруара професор, историчар, књижевник, посланик и министар Стојан Бошковић. Покојник је рођен 1833. године у Свилајци. У Биограду је свршио филозофију и права на тадашњем лицеју. Још године 1869. био је начелник министарства спољашњих послова, а године 1875. постао је министар просвјете. Био је и професором велике школе, доцније поново министар просвјете, па онда посланик на румунском, грчком, и француском двору. У књижевности се јавио још 1851. и то у „Срп. Новинама“, „Седмици“ и „Шумадинци“. Год. 1857. штампао је превод Левичингова романа »Црногорац«. Год. 1862. постао је члан Српског Ученог Друштва, а 1867. издао је прву књигу Историје Свијета за народ и школу. Друга књига изашла је 1872. г. Био је почасни члан Матице Српске, и предједник одсјека историјских и државних наука, те је изнио предлог о издавању великог научног рјечника на српско-хрватском и бугарском језику. Покој му души!

Архимандрит Кирило. У Биограду 6. марта преминуо је последије дужег боловања архимандрит Кирило Јовичић, бивши ректор богословије св. Саве. Црква у Србији губи у њему једног од најбољих школованих свештеника. Покојник се родио 14. фебруара 1837. у селу Божуреву (Србија). Основну школу свршио је у мјесту рођења, а нижу гимназију и стару богословију у Биограду 1857. С почетка је био учитељ, а 1863. оде у Русију, гдје сврши духовну академију. Вративши се из Русије постаде

супленат, затим професор на биоградској гимназији, а доцније и на богословији. Био је при оснивању нове богословије св. Саве први ректор. Радио је на књижевности. Написао је приповијетку Робињница алата, поред тога има доста научних богословских радова. Превео је с руског Гогољева „Ревизора“; Криловљеве Басне и још неке ствари. Послужио је цркви и народу 49 година као свепштењик. Бог да га прости и помилује!

Миле п. Дракулић. У Загребу је умро 23. фебруара добротвор српске привредне омладине Миле п. Дракулић, капетан у 83. години живота. Покојник је још за живота оставио „Привреднику“ све своје папире од вриједности у износу 10.000 кр. са нарочитом препоруком да се оснује фонд, који ће носити његово име, а њиме да рукује „Привредник“. Приход од тога фонда да се троши око намјоштана Срба шетрга за научавање заната и трговине. Тиме је покојник стекао име великог добротвора, кога ће се српска омладина вјечно сјећати и бити му захвална. Слава му и покој му души.

Нове књиге и листови.

Радикал, лист српске народне радикалне странке. Издава у Руми сваког петка. Година I. Власник и главни уредник Др. Жарко Миладиновић. Одговорни уредник Јован И. Радивојевић. Годинашња цијена 8 кр.

Домовина, политички лист, издава у Биограду сваког четвртка. Власник и одговорни уредник Душан Пејовић, филозоф. Годинашња претплата за Србију 5 дин. а за друге земље 10 круна. Ово је лист пригорско емиграције, који се уређује врло добро и може се свакоме препоручити.

Књиге Матице Српске.

Породица у уметничкој песми српској. Књиге за народ, издаје Матица Српска на задужбине Петра Кољевића. Свеска 123. у Новом Саду, 1908. Цијена 20 хел.

Прилози о економском стању у Угарској и у нашем народу. Написао Љубомир Лотић, бр. 23. Награђено и штампано на задужбине Јована Остојића и жене му Терезије у Новом Саду, издање Матице Српске. 1908. Цијена 2 круне.

Летопис Матице Српске. Година LXXXIV. књига 248. Свеска II. за год. 1908. У Новом Саду, издање Матице Српске. 1908. Цијена 1 круна.

Књиге Српске Краљевске Академије.

Годишњак Српске Краљевске Академије. XX. 1906. Биоград, штампано у државној штампарији 1907. Цијена 1 дин.

Глас Српске Краљевске Академије LXXIV. Други разред 45. У Биограду Државна штампарија, 1907. Цијена 2 дин.

Глас Српске Краљевске Академије. LXXIII. Први разред 29. Биоград. Државна штампарија, 1907. Цијена 2 дин.

Црна Гора за Морејског рата (1684.—1699.) од Јов. Н. Томића. Биоград. Држ. Штампарија 1907. Цијена 3 дин.

Српске народне игре, уредио Др. Тих. Р. Ђорђевић, књ. I. Српски етнографски зборник. Књ. 9. У Биограду. Држ. штампарија 1907. Цијена 2 дин.

Глас Српске Краљевске Академије LXXII. Други разред 44. Биоград, држ. штампарија 1907. Цијена 2 дин.

Обичаји народа српскога, књига прва. Српски етнографски зборник, књига седма. Биоград, држ. штампарија, 1907. Цијена 3 дин.

Насеља српских земаља, књига IV. Са 11 скица у тексту и атласом св. IV. Уредио Др. Јован Цвијић. Српски етнографски зборник, књига осма. У Биограду, држ. штампарија 1907. Цијена 6 дин.

Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа, прво одјелење, књига IV. Матије Властара Синтагмат. Авбуци зборник византијских црквених и државних закона и правила. Словенски провод времена Душанова, издао Стојан Новаковић. Прво издање цитрађено на задужбине дра И. Крстића. Биоград, држ. штампарија 1907. Цијена 6 дин.

Насеља српских земаља, књ. IV. Атлас. Уредио др. Ј. Цвијић. Са 10 карата и 86 фотографских снимка и слика. Биоград, држ. штампарија, 1907. Цијена 4 дин.

Споменик, XI.V. Други разред, 38. Библиографија Српско-хрватске драмске књижевности. Израдио проф. Њладан Јовановић. Биоград, држ. штампарија, 1907. Цијена 2 дин.

Српски марш Њ. В. краља Петра I. од Јос. Бродила, за тамбурашки збор удесио Војислав Јукић. Сарајево, 1907. Издање у сопственој наклади. Цијена 3 круне.

О слободи воље Моралној и кривичној одговорности од др. Бранислава Петронијевића проф. универзитета. Београд, држ. штампарија 1908. Цијена 2 дин.

Немирне душе од Симе Матавуља, с поговором Ј. Скерлића. С. Б. Цвијиновић. Биоград. 1908.

На дну, од Максима Горког, драмска слика у 4 чина. Српског превела Мага Магариновић. Мала библиотека. 148/149.

Стојан Муткиша, роман. Написао Свет. Ђоровић. Мала библиотека. 141—147.

Српска Књижевна задруга.

Песме Војислава Ј. Илића I. Београд. Нова штампарија. Давидовић, 1907. Цијена 3.50 дин.

Писма из Италије Љубомира П. Пенадовића. Београд. Штампарија Доситије Обрадовић. 1907. Цијена 2 дин.

Зона Замфиорова приповијетка Стевана С. Сремца. Београд. Нова штампарија „Давидовић“. 1907. Цијена 2 дин.

С планине и испод планине. Петар Кочић. Београд. Нова штампарија Давидовић. 1907. Цијена 2 дин.

Енеида. Публија Вергилија Марона, Епски снев. С латинског превео др. Н. Вулф. Београд. штампарија Д. Димитријевић. 1907. Цијена 2 дин.

Мртва стража од Болеслава Пруса, с пољског превео Лавар Р. Кисељевић. Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1907. Цијена 3 дин.

Ваја Гање од Алексе Константинова. Превод Аксентија Вацете Рујанића. Београд, штампарија Д. Димитријевића. 1907. Цијена 2 дин.

„Босанска Вила“ издава у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Садржај: Пјесме: У ведрим ноћима: од М. Димитријевића. — Приповијетке: Скакиње, од Симе Матавуља. — Окамењене срце, бајка Пера В. Јовановића. — Весело момак, од Ђерисона Ђеристјерина, превео Никола Стајић. — Предање о гитону Христовом, од В. Свјетлова, с руског Часлав. — Поука: Кувада, од дра Александра Митровића — Говор о помоћу знакова, од Владимира Ђоровића. Марко Аурелије, од Дим. Митриновића. — Српске народне умотворине: Краљича Вила, нар. прича, виблијски Јасица Беловићева. — Српске народне бајалице, од Јов. Лава Јовића. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башкиновић. Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 9.

САРАЈЕВО, 30. марта 1908.

Год. XXIII.

Васо Бондић, Бања Лука.

И шуме наше плачу.

I.
 Раскопаше се вилицки двори, порушише се у поноре крсташко-орловска гнијезда и несташе шарених рисова, који цареваше над осталим звјершњем, а кроз кривокуке долине на оштрљасте висове нашег непрегледног Грмеч-планине, разлијеже се јека од тестере и сјекире, а дрво по дрво лагано пада с потмулом хуком, пада, пада као ратник у љутом боју, да се више никада не дигне.

Туда је некада био мир и тишина: весео је чобанин напасао своја стада, одмарајући се у вјечитом хладу, а сада га жестоко сунце жеже, сасушује му срж у костима и пије му крв. Он, измучен, корача као оживјели костур из гроба и гледа то својим рођеним очима, гледа па шкргуће зубима и уздише, подижући своју главу небу, шапућући тајно: Има ли Бога?! Али, небо се сакрило у облаке, па се не да виђати... а сунце га немплосно пржи кроз те облаке...

— Чија ли нас уста проклеше? Никада му Бог раја не до! — Ох! Ох! — јечао је његов паћевнички глас кроз огољеле дубраве

мирисног Грмеча, одбијајући се од камена до камена студенога.

II.

Сваки цилик тестере и сваки сјекирин ударац, задијевао се дубоко у срце становницима тога краја. Као огромни разорен мравњак, људи дрвосјече расути по косама и удолинама, свлачили су стабла и обарали шуму. Чобани су шервањили око њих, мотрећи са тугом у срцу своју рођену пропаст. Погледи им се отимаху преко огољених висова, који изгледаху као крила очупана орла на умору, па се ломљаху тамо далеко, далеко према сињем Јадранском мору; само би модрикасти дим од жељезнице и ватара, мијешајући се са сивастим облацима, који се колуташе тамо и амо, застирао оvdје, ондје, далеке видике.

Надгледници би пролијетали око радника одгонећи чобане, који су им прилазили и свађали се с њима, што им шуму сијеку.

Тако је било у почетку прве шумске сјече.

Најтеже им је било излазити на крај са чобанином Радом, Радом вилењаком, будалином Радом, — тако су га звали и надгледници и раденици, због тога што се он разговарао само с дрветима, птицама и својим козама, а људи се клонно.

То је била једна пуста и огромна планинска људескара; био је вјечити чобанин. Он је највише ударао на раднике, што дођоше и расплашише му међеде, па се нема с ким рвати. Његов високи стас и широка плећа сваког су задивљавала. Шуму је своју вољно више него ишта на овом свијету.

Испочетка се тукао с радницима, кад га не хтједоше послушати да не сијеку. Он истуче једног, ударе двојица, он и двојицу, ударе тројица, он и тројицу, ударе четверица, петерица, шестерица и тако их се начета по двадесет, па му се објесе, као мали мрави великом мраву кад упадне у мали мравињак.

Тако све док су ту били радници са стране, чијег језика он није разумијевао. После су се радници измјењивали. Дођоше домаћи људи. Раде се није са овима свађао, ни тукао, било му их је жао, већ им је причао страшне језовите приче, како су то свако дрво обиљежиле виле и вјештице, како ће сваког од њих забољети, како ће му се догодити ово или оно. Измишљао је сва могућа чуда и бајке на свијету, облијетајући око њих као каква птица, чијем се гнијезду примакао непријатељ, да јој птиће пождере, а она поскакује с гране на грану и ништи.

Неким се радницима и догађало, што им је Раде прорекао, па су многи постали сујевјерни. Али није ништа помогло, шума је сваког дана падала поред свега тога, а Раде се враћао с мраком пун жалости, гонећи своје козе.

Кад сатјера козе у свој мали торих, он се одмах после муке изгуби у сутон....

III.

Мрка Радина сјенка у ноћи, која постајаше све тавнија и тавнија, посртала је од стабла до стабла, што су тог дана посјечена по косама и удолинама и нешто се сагињала над њима.

То се Раде опраштао са својом шумом, као са својим кућњим укупицима. Код сваког се стабла сагне, притисне га на своја гола, руњава прса, па загрли и пољуби.

— Мили моји! Рођени моји! Рано моја,

сјутра се већ нећемо виђети — чуо се његов јадиков, мукли глас у ноћи, — ој, јаворе, мој зелен боре, моја рано љута, зар ћемо се растати, а знам те, има, ево, прео четрес' година, кад си био мали, овлицни, а и ја био коварчић, па те ћедо, са својом сикирицом посјећи, да наравим јарад твојим лишћем, а ти ми рече: немој ме Раде сјећи, чинићу ти лада, а ти можеш и 'нако равити мојим лишћем своју јарад сваког љета, а после кад одрастем и будем за гусле, онда ме посијечи и, — ја те ето остави; не ћедо те сјећи, јер си ми био сваки дан дражи. Па ето видни сад, рано моја, сад ћемо се растати... Како ми мирно лежиш; не плачеш ко јутрос кад су те сјекли. Сад ћу ја плакати... Еј мајко моја, шта смо дочекали!

Већ је било велико вечерно доба кад се Раде вратио уморан из шуме своје тору. Зељов, који је лежао уз торарску колибу, кад га опази, шкочуцну и подиже се, па се поче умилјавати око његових ногу, протезући се.

— О Зељо мој, ти си гладан, нијеси ни вечеро; заборавио сам ти дати. А нијесам ни ја ни ручо, а сит сам нешто. Раде се завуче у ниску колибу, подиже сламу испод поглавача и извуче једну загорјелу кору јечменице и баци Зељову. Зељов је дочека не даде јој ни пасти на земљу, па се слеже и часком је прождрије. Ватра, која је била наложена пред колибом, већ се потмилила. Раде баци још двије, три гране, изу опанке, па и он леже. Превртао се и окретао цијелу ноћ, а никако заспати. Кад се даница родила, он устаде и сједе код потмиљене ватре. Сјаркао је угарке и сам се са собом разговарао.

У тору се чуло прскање и пуцкање козијих ногу, а вјетрић је доносно онај јак задах козијег ђубрета, што пали по грлу и новдрвама.

— Ето ми тора! И то ми је тор од осам љеса, — говорио је Раде гласно — са четрдесет љеса на осам. О Боже, Боже мој!

Зељов се подиже са свог мјеста, па леже уз ватру близу Радина кољена, наслоњивши главу на његов опанак. Гледао је у Раду

мирно, паметно, као да све разумије и осјећа оно, што је и Раде осјећао, па је и он понекад пуштао шкочуцањем неки жалостан глас од себе, који је Раде разумио.

На истоку су се лагано гасиле звијезде и почела је помало освајати зорина румен.

Раде се диже и поче ходати око тора и колибе, зијевајући; задио је обје руке за припањљај, па пун жалости, пун туге, као човјек, коме сваки дан мртвачка носила изилазе из куће, корача несигурно, као да и не иде по земљи, а све једнако ослушкује гласове и узвике радника, онамо преко бријега, који су се већ почели будити. Страшнији су му и мржи били ти гласови од вучијег и међећег завијања и урликања.

Он истјера козе из тора и потјера онет на ону страну, као да га нешто вуче.

IV.

Код сваког је комца, гдје је вис, направљено точило, низ које се спуштају посјечена стабла. Тек се чује овдје, ондје: ррсс, ррсс, а радници доље дочекују и извлаче. Дрво сјече говоре са неким поносом, да ниће дрво неће остати, јер су направљене разне справе, па се извлаче и из таквих думача и мјеста, гдје Бог ђавола не би могао наћи.

Раде стоји код њих и све то слуша; слуша, а чини му се као да сања некакав дугачак сан, из кога се, шале, не може да пробуди, а овамо баш зна да то није сан, него страшна јава.

Да ти радници нијесу домаћи људи и све сами познаници Радина, он би окренуо главу од њих, не би их ни слушао, ишао би даље, али види да људи воле да се с њим мало напале и, кад их надгледници не виде, да слушају Радине силне приче, па то Ради мило, и све прилази од једних до других, па им готово шапатом прича, прича како му је казивао покојни отац, да је чуо опет од свог оца: „Доћи ће, каже, дјецо, земан, па ће се вама, или вашој дјечи, или унучадима вашим, увући у њедра змије љутице — отровнице и у њедрима ће направити гнијездо и излећи мале змијиће, који ће вас уједати и нећете их моћи избацити без вашег великог јада и ваше смрти“....

Људи се безављено смију том Радином причању, а Ради то тешко, претешко, па се здрне и иде даље. Не мисли ни о козама. Некад он иде на једну, а козе на другу страну. Смете се и забаса, као да је дошао у какав други, непознати крај, па нигдје пута, нигдје стазе, већ лута онако као без памети.

Читав му се свијет преврнуо. Тај дан био је најмучнији, управо страшан. Дође до пошљедње групе на крају, гдје су сјекли сами његови сељани, комшије, који дођоше да зараде коју пару, угледајући се једни на друге.

Раде стаде пред њих врло општра и озбиљна лица, као отац кад стане пред своје дијете, које је нешто пуно скривило, да га избије или укори. Погледа пријекорним погледом по њима, махну главом неколико пута, па стаде нешто сам у себи говорити, турајући свој фес са љеванским већ подераним шалом са знојава чела на затиок.

— О, браћо моја, што то радите, зар вас не боли срце? Сијечете своје рођено месо! Сијечете нашу башчу! То је башча наша! То је наше смиље и босиље, што га туђину дајете! Зар не видите, Бог вас видно, да са сваког тог дрвцета, кога куцнете, падају капљице. Тако ми неба и земље, и тако ми грјешне утробе моје несрећне мајке, која ме избацила на овај чемерни бусен земље, то није роса са грана, ко што ви мислите, то су сузе — и шуме наше плачу!

Људима се у тај час учини као да из Раде говори нека виша сила, запањени се, отпустише руке, испустише тестере и сјекире, а на спржена им мрка лица паде још тамнија мрчина, па уздахнуше:

— Ја шта ћемо? Гладни смо! Љеба немамо!

— Умрите: Не дајте сјећи!

Ова необична и слободна ријеч као да је већ одавно чекала као птица у кафезу да прхне у чист, слободан зрак.

Али, Раду чобанина нешто снажно и тврдо изненада удари у леђа, он посрну, запе, и зари лицем у земљу, а обли га крв.

Док се исправљао звекнуше му ланци

на рукама у један трен ока.

— Бунитељу! У име закона!! — грмнуше на њега четворица царских оружаних људи. Ти си она птица, коју ми одавно прежамо, — и упријеше му бајонете у прса.

— У име закона напријед!

Раде изненађен погледа око себе и виђе шта би.

— Ето Вам, браћо, то мојих коза, отјерајте и' мојој кући и пазите на њи'. Ја рекó истину и одо'!..

За час се све утиша, као да наста нека укоченост међу радницима, који су запањени гледали како Радин високи стас одмиче кривудаом стазом пред жандарима, обзирући се и запиткујући гоннице:

— Какво сам зло учинио, да ме вежете и гоните?!

Мјесто одговора на Радина широка леђа падали су тврди и јаки ударци ка̀са, а Раде се, мјесто јаука и бола, смијешно. Тако читавим путем. Једном се од гонилаца учини тај Радин смијех као неки пркос и хтједе га бајонетом, од једа да прободу, али га други спријечише.

Под једном стрмом косом, крај радничке колибе, превијали су радници своја два осакаћена друга, полагајући их на носила. Једном је пребијена нога, а другом одсјечени прсти у обје ноге. Пратња застаде. Раде упознаде у тим осакаћеним људима своје селане, па подиже своје свезане руке на прса.

— Јесам ли вам говорио браћо: оканите се, а ви ме не послушасте... Да, не послушасте ме, а и сами видите, да — и дрвета наша плачу, а ми немамо срца... Али... да, вапа ће дјеца добити сад за то по педесет воринти, а ви... и ви сте ето добили...

Жандари гурнуше Раду и он пође пред њима, једнако понављајући:

— Еј мајко моја, и шуме наше плачу... а ми немамо срца свога

У манастиру.

Лукијану М. Брчанину, јеромонаху.

І. Веруј!

Веруј! Бог ће светли опет земљи доћи!

Бог правде, истине, босмртности века;

Са њиме ће Беле Воде шумом поћи
Воде обновљења грешнога човека...

Греди Христос дивни. Бог браства, љубави;
Њега носе брујни облаци у слави.

И анђела чете пред њим с песмом ходе
Неће Он са судом и казнама прићи
Већ опет с праштањем всељеном ће ићи
Са великим словом вечите слободе....

Побеђен ће бити дахом уста нежних
Антихрист лукави, враг човечје душе...

Легиони гордих демона метежних,
И разделиће се зрак од вечне тмуше.
Пашће идол златни, пашће Молох мрачни,
Срушиће га Енох, син Божији зрачни.

И људство ће бити слободно од страха!
Мученик Голготе, осуђеник Рима,
Бог земних племена из Јерусалима
Васкрснуће људство над могилом праха!

И ми ћемо закон јединства познати...

Хармонију духа и ускрелог тела.

И тад ћемо срцем просветљеним сјати —
Преобразиће се васиона цела..

Прах ће плоти тада ко злато да сјаја:
Родиће се Адам, погинуће змија...

Вратиће се славе човечији сјај
Веруј! Христос иде! Моли се и надај!
Не плачи над судбом света, већ с њим

страдај:

Ускрснуће Едем... вратиће се рај.

Д. Ј. Филиповић, Каменово.

Из песама: „Кроз Векове“.

Пролог.

Нерадо разгрћем плашт што ми преи скрива
И нерадо дижем охолу десницу своју,
На којој стари гитар бунтовни сан снива,
Занесен у древне приче о вечном боју
Између: Бога, људи, судбине и воље страшне,
Ријући бесним духом светове мртве, прашне.

Ал' гоњен силним валом, оним што живот буди
Из мртве сенке, у сате пролећних ведрих дана,
Ја морам пустит' душу, да небом песме блуди
И да је гледам охол, како се разиграна
Маше за кугле хладне умрлих планета
И сише из њих тајне скривене тисуће лета.

Изнад смрдљивог блата, да кренем моћном снагом,
Гони ме блесак душе. И ко огњени змаје
С хуком ћу небу прнут' и у ваздуху благом,
Где вечност сазнања очи генију душе даје,
Познаћу смисо прави живота и ток дана.
Сазнањем вечним биће ми душа окупана.

I.

Донес'те ми црну ризу
И псалтире и тимпане
И хоругве црне боје,
Да оплачем ове дане.
Живот мој је рушевина,
Супшта слика Вавилона,
Не покреће ништа наду
А самртна јече звона...

Донес'те ми ризу црну...
Шта је живот? — Море сласти,
Борбе, крви, славе, сјаја,
Страшне туге и прелести.
На једну ли скренеш страну —
Бићеш царем милиона;
На другу ли ступиш стазу
Бићеш бедник. Јече звона...

Донес'те ми црну ризу,
Да покријем срце врело.
Љубило је, мрзело је,
Да је болно ископнело.
Нашто срца, да л' га има
Немилосна васиона,
Кад светове у прах руши?
Чујем бију смртна звона...

Донес'те ми црну ризу,
Ноћ је црна што ће доћи.
... Мрак и светлост, живот и смрт —
Вечна песма страшне моћи.
Ал' та песма кроз векове
Звони кроз двор региона
И громове бацајући
Влада светом. Бију звона...

Донес'те ми црну ризу,
Да покријем плећа моја
И псалтире, да чујете
Тврду песму холог поја,
Која грми шибајући
И богове са амвона,
Смејук' им се ништавилу
Спрам вечности. Бију звона...

Бију звона, а ти једи
Уз тимпанску песму хује
Кô вранова чета када
С орловима заратује.
А над киме? Над витезом,
Над његовом врућом крви.
Бију звона — време живот
Под жрвањом страшним мрви.

Идем, тонем... Уз стихире
Звона тело моје хладни.
Преко њега пребаците

Кострет — дарак света задњи.
И краљ 'вако мрети мора —
Место ризе гроб га крије;
Место песме над гробом му
Курјак гладан у ноћ вије.

Мићун М. Павићевић, Цетиње.

Горштак.

Пун крви, живота, топлине и даха,
Снажан, самоник'о на голој врети,
Сиљан и одважан, кô бура без страха,
Чува вјеру, понос и аманет свети.

Од искони ту је — у свом самостану:
Преживио безброј окршаја, јада;
И његова духа силу богодану
У све окршаје нико не савлада!

Заставу слободе на општрицу мача
Пронио је смјело кроз борбе кржаве.
Поносита чела, без ропње и плача
Високо се диго на врхунцу славе.

А данас у бури савременог жића:
Његово се име с позорнице брише,
А он јецајући за крвопролића,
Стегнут у ланцима, хутећи издише...

Цера В. Јовановић, Београд. —

Окамењено срце.

Бајка.

(Свршетак).

Цио дан и цијеле ноћи слушала је Загор-
киња великога старца и ни за шта га
више није питала. А и старац се на њу
навицао и кад је она сједјела на ниским
гранама старога хроста, слушајући ње-
гове бесједе, и он се њој умиљавао, но
она сама никад није почињала говор.

Једном дође старцу и неки слијепи гуслар, из
оних времена, кад су гуслари пјевали само славу и
јунаштво оних људи, који су највише људске крви
пролили. Његово је лице било жалосно; у изнемоглим
рукама држао је умукле гусле, од којих су се некада
раалијегали моћни звуци побједних пјесама. И само
њего једнога старац није могао да утјешу.

— Стари свијет одлази, за њ нема мјеста у
царству Христовом! говораше старац слијепом гуслару.
— Вјеруј у јединога и истиног Бога и покај се!

— Ја сам већ доста остарио, — одговори гуслар,
— све што ми је негда било мило и драго, данас

лежи под земљом. — Немам моћи да вјерујем у нов живот.

— Иди с миром. Ја ћу се молити Богу за спасење душе твоје, рече старац, пољубивши старога гуслара. — Ништа више не могу за тебе учинити.

Старог свијета нестаје, цвркутаху птичице по дрвећу ове давнашње чаробне шуме, у којој су некад само виле живјеле.

— Какав свијет? питаху виле.

— Онај, који је некада живио по цијелом подножју Шаре планине, спуштајући се на југ до бијелог мора.

— Па шта ће наступити сада? са страхом питаху виле.

Но птице нијесу умјеле ништа одговорити. Остале виле са сјевера, поплашене за своју усамљену сестру Загоркињу вилу, зваше је да иде с њима, али она одби њихов позив.

— Старог свијета нестаје, разумијеш ли ти? — говораху јој сестре.

— Знам. Ја остајем да живим у новом свијету, гдје нема злобе и лукавства, гдје царује правда и правда.

— Па у новом свијету нема мјеста за духове!

— Нема! одговори Загоркиња.

Сестре се опростите с њом и одлетјеше на сјевер да јаве браћи и сестрама о смаку свијета и о погибији њихове сестре Загоркиње.

Прође још стотину година. Старац је одавно умро. Велики храст у велико остарио, а остарјела би и Загоркиња, само кад би виле могле остарити.

Одавно је околину Шаре населило српско племе. Одавно и вила са свога остарјелог храста гледа дивно засијана поља, лијепа села и вароши, окићене дивним шумарцима. Дошао је нови свијет, али завист и злоба остала иста.

Жалосно гледаше Загоркиња са свога високог храста и једнако се надала да ће наступити Царство Божје, о коме је некад онај старац говорио.

Прошло је још стотину и више година.

Једнога дана спази Загоркиња како долином ријеке Бистрице пролазе наоружани витези са оклопима и шљемовима, понекад читава поворка, којој не мореш краја сагледати. Сви су они журили да ослободе Христов Гроб из руку невјерника. Опет су се разлијегали гласи небеског мира.

Много је витеза прошло и поред Загоркиње, а многи се вратеше кући. И опет рат, и опет људска крв, и тако прође још стотину година.

Једне године сазнаде Загоркиња, да су Срби изабрали новог цара — Уроша, човјека правичног и побожног. Обрадова се и она, јер се надаше, да ће сада наступити мир у цијелој земљи.

Али путници, кроз шуму пролазећи, причаху јој страшне ствари; причаху јој да су се Мрњачевићи побунили противу Уроша, да га гоне, и да он са ма-

њином војске бјежи на сјевер, гдје га чекају његови вјерни пријатељи и савезници Лазар и Вук, са сиљном војском.

Загоркиња жалосно климну главом и замисли се. На једанпут је из заноса трже звекет оружја и лавеза паса. Она се попе на врх свога високога храста и спази људе, гдје са псима јуре једног младог човјека.

— Убите га, убите! — викаху они. — То је Урош.

Док си лупио длан о длан, Загоркиња је скочила са свога храста; испред паса баци свој огртач и одједном настаде густа помрчина, да пси не знађаху гдје ће, а људи не виђаху један другог. Не знајући пута, сви залуташе и одоше на другу, противну страну, гдје по помрчини нагазише на ријеку Бистрицу, одакле једва живот спасоше. Благодарехи томе и Урош се спасе.

Кад је било око пола ноћи, Загоркиња изведе Уроша и показа му пут на сјевер. Но, да не би како год пут изгубио, она запали свој стари храст, како би му пламен старог храста цијелим путем свијетлио.

До јутра најстарији храст прастаре шуме изгори, а заједно с њим нестаде и Загоркиње.

Кад је Урош победио своје непријатеље, он се врати у шуму да потражи Загоркињу, која му је живот спасла, али не нађе никога, само код огорјелог пања старога храста што нађе једно мало, окамењено срце.

— Ово је срце миле Загоркиње виле, рече он, показујући га својим пратиоцима.

— Да, ово мало, окамењено срце, које је знало само за муке и невоље, — рече један стари мудрац из пратње царева, — треба, Господару, да носиш на својим грудима као највећу светињу, можда ће ти требати у невољи.

Никада се цар Урош није растајао од тог малог окамењеног срца, и оно му је неколико пута спасло живот, а чим је то срце изгубио, он је наскоро и умро.

Вјерисон Вјеристјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Никада му се до сад, није тако што догодило, никада нијесу људи према њему били дружнији него увијек љубазни, никада га нијесу звали „младићем“ када би поиграо. Он поцрвене, не рече ништа, већ се повуче на своје мјесто, гдје баш сјеђаше нови свирач

и удешаваше своју виолину. Међу гостима је био мир; горело се од радозналости, да се чују први снажни звуци новог свирача. Он удешаваше и једнако удешаваше; то је трајало дуго, али најзад поче једним колом.

Кличући поустајаше момци и почеше завијати пар по пар у круг. Ајвинд се обазрије за Меритом. Али она већ игра са густокосим човјеком; смијешни се преко његових рамена, тако да јој се виде бијели зуби, и тада први пут у свом животу осјети Ајвинд неки дубоки бол у својим грудима.

Опет је непрестано гледао, и док је тако посматраше, учини му се, као да је Мерита већ сасвим одрасла; али то не може бити, помисли он, јер она се још и сад с нама сањка. Ипак бијаше одрасла, и густокоси човјек метну је послѣје свршене игре на крило. Она се отрже, али ипак остаде сједѣћи крај њега.

Ајвинд посматраше човјека. Имао је на себи лијепо, плаво, чоњано одијело, кошуљу са плавим пругама и свилену вратну мараму. Лице му је било мало, али очи плаве, ватрене, а уста смијешно-пркосна, у кратко био је лијепо. Ајвинд га гледаше све више и више, па напошљетку погледа и себе самога. Био је добио за Божић нове панталоне, које су му се врло свиђале, али тек сад опази, да су сиве боје. Прслук му бијаше од нетог сукна, али стар и изношен, а капут од коцкасте полувуне, такође стар са два бијела и једним црним дугметом. Поново погледа око себе и учини му се, да је мало који тако слабо одјевен као он. Мерита је имала црно јелече и сукњу од лијепе вуннице, накит о вратној махрами и савијену џепну махраму у руци. На глави је имала малу, од црне свиле капу, везану за подбрадак широким, пругастим, свиленим тракама. Виолина одјекну поново, и опет хтједоше заједно играти. Један друг дође и сједе до Ајвинда:

— Зашто не играш, Ајвинде? — упита он пријатно.

— Не смијем — одговори Ајвинд, јер нијесам обучен за игру.

— Нијеси обучен за игру? — упита друг; али прије но што је могао још нешто рећи, упита Ајвинд:

— Ко је онај човјек у плавом, чоњаном одијелу што игра с Меритом?

— То је Јон Халтен, који је, као што знаш, дуго био у пољопривредној школи и сад треба да ради на свом имању.

У том тренутку сједоше Мерита и Јон. — Ко је онај младић тамо са свијетлом косом, што сједи до свирача и гледа на ме? — упита је Јон. Мерита се насмија и одговори: — То је син воденичара из околне.

Ајвинд је врло добро знао, да је он само син воденичарев, али на то никад није мислио као сад.

Он се осјети на један пут тако мали, мањи од свих других.

Да не би сасвим кљонуо духом, покуша да мисли на све оно, што га дотле чињаше веселим и поноситим, почев од саоника па до најмање ситнице. Али када се уз то сјети своје мајке и оца, који код куће сједе и мисле, да је он сад врло срећан, би му тешко задржати сузе. Све се око њега смијаше и шаљаше, звуци виолине јечаху тако пискаво, да га уши заболеше. У исти мах нешто га стеже у грудима, али тада се сјети школе са свима друговима и учитељем, који га миловаше по образима. Помисли и на свештеника, који му је на пошљедњем испиту покљонио књигу и рекао, да ће бити ваљан момак. Отац, који је ту сједио, сам је то чуо и на њега се насмијешно. „Сад буди само учтив, Ајвинде“, учини му се да чује учитеља како му говори, узимајући га на крило као у првим годинама школовања.

Игра престаде. Ајвинд опази Мериту пред собом на клупи и Јона тик уз њу, да им се лица скоро додириваху. Опет осјети јак бол у грудима.

У истом тренутку диже се Мерита и приђе баш њему, па му се пригну:

— Ти не смијеш ту тако сједити и непрестано на ме гледати, — рече она; ваљда си и ам опазио, да свијет много на то гледа; одмах узми једну девојку и играј.

Он ништа не одговори, само је погледа, и не могаше спријечити, да му се очи не напуне сузама. Мерита хтједо да се удаљи, али опази то и застаде. Наједанпут поцрвене као ватра, окрену се и пође на своје старо мјесто, али се успут окрену и сједе на друго мјесто. Јон одмах пође за њом.

Ајвинд устаде с клупе, изађе кроз свјетину у дворште и сједе у ходник, који бијаше око куће, не знајући ни сам шта хоће, устаде, али опет сједе, јер тамо могаше сједити исто тако добро као и на каквом другом мјесту. Није био вољан ићи кући, нити пак поново улазити унутра. Било му је своједно. Није био кадар, схватити оно, што се догодило ни јасно представити. Није хтио мислити, шта ће донјети будућност, јер није ни за чим чезнуо.

— Али о чему ја сад мислим? — упита полугласно сам себе. Пошто чу свој глас, помисли: „Дакле још можеш говорити. Можеш ли се насмијати?“ За тим покуша и смијаше се гласно. Учини му се врло пријатно, тако сам сједити и смијати се, с тога се поново засмија. Онај његов друг Ханс, који је сједио поред њега, дође њему и запита га: „За име божије, зашто се смијеш?“ Тада Ајвинд ућута.

Ханс застаде, чекајући, шта ће Ајвинд одговорити. Ајвинд устаде, опрезно погледа око себе и рече тихо:

— Сад ћу ти рећи, Хансе, зашто сам досад увијек био весео, што нијесам никога волио, али од часа, кад неког завољимо, престајемо бити весели, и

при тим ријечима поче гласно плакати.

— Ајвинде! — чу се у дворишту тихо, Ајвинде! Он се прибра и ослушкиваше.

— Ајвинде! — чу се јаче. То је могла бити само она, на коју је мислио.

— Овдје сам, — одговори он исто тако тихо, убриса брзо сузе и изађе. Преко дворишта му се приближаваше женска прилика.

— Јеси ли ти то?, упита она.

— Да, — одговори он и застаде.

— Ко је то с тобом?

— Мој друг Ханс.

Ханс хтједо да иде. „Не, не!“ — мољаше га Ајвинд. Она им полако приђе; то је била Мерита. „Брзо си отишао“, рече она Ајвинду. Он не знађаше шта да јој на то одговори. С тога и она дође у неприлику. Све троје ћутаху. Ханс се искраде тихо и непримјетно. Сами, стајаху њих двоје једно према другом, не гледаху се и не мицаху се. Тада рече она шапћући:

(Наставиће се).

В. Свјетлов.

Предање о хитону Христовом.

С руског Часлав.

(Наставак.)

V.

Право рекавши, Ана, или, правије Ганан, не бијаше извршни првосвештеник, какав бијаше у то вријеме његов зет Кајафа. Престарјели Ана бијаше давно разријешен од дужности, но умио је сачувати у својим рукама стварну власт, и ако није био у том звању. Народ га је необично цијенио и даље називао првосвештеником и савјетовао се с њим у свима важнијим пословима. И Ана се тако привикао на ту почаст и уважање, да и сам не престајаше рачунати и називати себе првосвештеником. У току педесетих година чин првосвештеника остављаше се у својину својој породици: пет његових синова бијаху у том звању, не рачунајући зета — Кајафу, који се такође налазаше у том чину.

Сва породица Анина носаше назив првосвештеничка, с тога што звање првосвештеничко прелазаше на њих као по наслијеђу.

Ана бијаше најжешћи и најнемилоствивији гонитељ Исусов.

Сјутра дан крену се Елиоз Ани, код кога се већ бијаше скупило много мудрих и учених Јевреја, који бијаху дошли са разних страна.

Елиоз очекиваше од Ане срдчан пријем, судећи по писму, које је добио од њега у Мцхету. Но Ана га прими врло хладно: не бијаше му до љубазности,

пошто бијаше забринут предстојећим скупом.

Дуго су и много говорили, викали, негодовали, галамили и препирали се.

Сви су једногласно закључили, да је учење новог пророка штетно за јудејски народ, јер може узбунити народ против старе вјере, против римских власти и против јеврејских првосвештеника.

Али када Ана и Кајафа у један глас повикаше: „Боље је убити једног човјека, него допустити погибао цијелог народа!“ — судба Исусова бијаше ријешена.

Елиоз се налазаше у некаквом чудноватом расположењу духа. Исуса још није видио, но пређашњи рђави осјећаји према њему замијенише се сада, послије савјетовања код првосвештеника, другим, мекшим, скоро пријатељским. Може бити, да ту бијаше важније, што Ана није скренуо особиту пажњу на мцхетског Јеврејина и што се држао према њему хладно.

Елиоз бијаше у дубини душе увријеђен, ма да о томе није давао знака, но, већ не осјећаше пређашњег поштовања према Ани. Осим тога, све чешће и чешће слушаше нове извјештаје о чистом и светом животу Пророкову, о његовој науци, смирености, поукама и чудесима, и слика Исусова стаде се склапати у његовој машти сасвим друкчије, него што је досад себи замишљаше. И опроштајне ријечи материне непрестано му брујаху у ушима, у тихој пасхалној ноћи када сјеђаше пред својим шатором и усхићено посматраше звјездано небо и веллчанствени стари град, који бијаше пред њим.

У његовој души појави се страх. Он појимаше, да је судбина учинила и њега учасником једног од највећих догађаја у свијету. Њиме овлада узнемиреност и дубока туга. Мати му је говорила о Месији, о старом пророчанству. А шта ће, ако буде погрјешан савјет јеврејских старјешина? Ако је изречена осуда над правим Месијом? И Елиоз је, заједно с осталим учествовао у ријешењу тога суда.

Глава му се окреташе, а срце учестано куцаше при помисли: о страшној одговорности пред својим народом.

VI.

Када наступише страшни дани, да се Исус преда суду синедриона, Елиоз сасвим клону духом и више не излазаше из свог шатора.

Једанпут изиђе у град. Али вика раздражена свијета и узбуђење, које бијаше овладао цијелим градом, — тако га поплаши, да похита одмах изван града у своју самоћу.

Међутим Лонгинос по цијели дан бијаше у тој хуци, и, кад би се у вече вратио у караван, причао би о свему свом старијем другу. И Лонгинос мишљаше да Исус бијаше потпуно крив, јер, како њему изгледаше, та кривица бијаше велика.

— Замисли, Елиозе, — говораше он — данас

су свједоци свједочили пред синедрионом, да је Исус рекао:

„Ја ћу овај храм разрушити и за три дана обновити га.“

Елиоз се сјети, кад је пролазио поред величанственог храма, па се и сам узбуни на то.

Узбуђено упита Лонгиноза:

— Је ли то истина? Да ли је он рекао те ријечи? Шта је одговорио свједоцима?

— Исус није ништа одговорио. Не хтједе чак ни објаснити значење тих ријечи, већ ћуташе. А ругати се храму божјем — исто је тако, као и ругати се самом Богу. Такав преступ по јеврејским законима казни се смрћу.

— Збиља зар није ништа одговорио?

— Он у опће ни на шта не одговара! срдито додаде Лонгиноз. — Само ћути. Свједоци, који су га чули, пред судом су поновили све његове ријечи.

— Јесу ли га осудили? — тихо упита Елиоз.

— О, ја шта! Само пресуда мора бити потврђена од римске власти. Сада чекају ријешење Пилатова. Данас су га водили у преторију, — можда си видно ту зграду? То је стари дворак Иродов, сличан је Антонијевој кули.

— Да, видно сам... расијано одговори Елиоз и замисли се.

— Ти си врло блијед, рече му војник, — ти нијеси здрав?

— Да, нијесам здрав, остави ме. Хоћу да легнем да се одморим.

— Ти узалуд не остајеш овдје. У граду је тако бурно, тако много народа! Све је узбуђено, све говори о том догађају, а само ти један сједиш у шатору. — Када се вратимо у Иверију, шта ћеш причати еродницима? Зашто си и долазио овамо, кад никуд не идеш и ништа не видиш.

Елиоз ништа не одговори, а Лонгиноз, слегнувши раменима, изађе из шатора.

Кад дође дан казне, Елиозом овлада тако необично узбуђење, да не могаше остати у шатору, него похита у град. Код градских врата бијаше се скупило љубопитљива свијета из свих околних мјеста и села. Сви бијаху обучени у празнично рухо и весело се разговараху.

Бијаше дванаести час дана. Са зажареног неба, свијетлог и прозрачног, без и једног облачка, јужно је сунце немилосрдно сипало зраке на усунјани, загушљиви град.

Маса иђаше према Голготи.

Голгота бијаше иза Јерусалима, недалеко од градског зида. То бијаше каменити брежуљак, без икаквог дрвећа и биља, а налик на лубању, због тога је назван Голгота, т. ј. лубања. С његовог врха видјела се кедронска и геомска долина.

Кад су са осуђеног Исуса скинули мантију, у којој су му се ругали, војници га одведоше у кохорту¹⁾

¹⁾ Кохорта — затвор.

гдје су била још два разбојника. Одавде их сву тројицу поведоше на губилиште.

Осуђеници на смрт морали су носити на себи и оружје казне — огромне дрвене крестове.

Елиоз се помијеша у масу и прво угледа Исуса, измученог, блиједог, слабог, коме потоком тоцијаше зној с крвавог лица. Он посрташе под теретом крета.

Елиоз осјећаше на срцу терет и сузе се заблесташе у његовим очима.

Он видје да војници зауставише једног човјека и натоварише му на плећа крст Исусов.

Спровод напошљетку дође на губилиште. По тадашњем обичају, осуђеницима су давали пред извршење казне, да пију вина, помијешаног са мирисљавим сирћетом и водом. То су радили из сажалења, да би осуђеници лакше претрпјели муке. Тако су пиће правиле јерусалимске жене и доносиле на стратиште.

Елиоз опази, да се Исус једва дотаче уснама чаше, па је врати, јер не хтједе пити.

Тада грубо свукоше с њега горњу хаљину, скидоше хитон¹⁾ и стадоше га прикивати на крст. Крст не бијаше висок, те су му ноге додиривале готово до земље.

Елиоз затвори очи.

Отвори их тек тада, када већ пошљедње ексере удараху у ноге и руке распетог.

Страшна и несносна жеђ овлада Исусом, а то је обично највећа мука распетог на крсту.

Тихим, једва чујним гласом, замоли Исус, да се напије.

Недалеко од крста стајаше суд са обичним пићем римских војника. То се пиће звало по ска смјеса воде и сирћета, које добро утољаваше жеђ. Један од војника устаде и дохвати сунђер, којим бјеше запушен суд, замочи га, натаче на штап и поднесе га уснама Исусовим.

Срце се Елиозово параше од туге и жалости. Не гледајући на врели зној, на умор од дугог пута, на силно узбуђење, које бијаше овладао њим, он остаде на Голготи до самог свршетка. Сада више не затвараше очи, него се труђаше да погледом својим запечати у души сав ужас, који се одиграваше пред њим. —

Он није чуо ријечи, што их је распети говорио разбојнику, који висаше поред њега; није чуо ни то, шта је говорио војницима и женама, које бијаху под крстом. Он је само видно, како су се мицала и нешто шептала уста самртникова.

Нски му се бездушници ругаху и вријеђаху га — у том пошљедњем тешком часу.

Тјелесне муке распетих на крсту бијаху ужасне; најгоре бијаше то, што су могли живјети три-четири дана, подносићи невјероватне муке. Због необичног положаја тијела успорио би се крвоток послјије чега наступаше тешка главобоља и укоченост у свима ди-

¹⁾ Хитон — доња дугачка хаљина, кошуља.

јеловима тијела. Људи јаког тјелесног састава живјели су још и дуже на крсту и умирали су од глади. Болови глади и жеђи сједине се с осталим мукама и на крају крајева, човјек је само чекао јединог избавитеља — смрт.

Исус бијаше слабог састава, поред тога изнурен разним мукама, за то му смрт дође брзо. Када приђоше војници, да по обичају пребију голијени распетим, нађоше Исуса, да је већ испустио свој дух.

За све то вријеме Елиоз бијаше на Голготи и не могаше одвојити погледа од божанског лица Исуса. Учини му се, да ће полудјети, да се с њим догађа нешто невјероватно. У један мах учини му се: да небо, — које брзо потамњасе, јер се по њему на једанпут скупише врло црни облаци и засијеваше муње — изгледаше да ће се срушити на земљу. Дан бијаше свијетло, јасан, топао, чак загушљив и наједанпут таки дан претвори се у ноћ. Облаци заклонише сунце, дуваше на махове јак вјетар; падаше одваљено од земље ситно камење.

Елиоз чу, како распети Исус гласно и болно проговори:

— Оче, у твоје руке предајем дух мој!

У том моменту загрми тресак грома из густих облака, који као да се отворише јасно освијетљеном муњом. И Елиоз спази у низини Јерусалим, као да бијаше сав у пламену. Он затвори очи, али слика крста с распетим Исусом урезала се бијаше у памети његовој.

И наједанпут Елиоз чу глас своје матере:

„Звук удараца чекиња о екере долетно је до мог слуха, о, сине мој, Ели! Збогом, царство Израњљено! Безумници, жалосници, пропали сте на вијеки вијскова! Никад се ни до вијека нећете подићи из те пропасти, у коју падосте. Ђути безумници! У шљепилу свом убиште господара свијета, Спаситеља васељене! С чим се може упоредити ваш гријех? Какав се злочин на свијету може сравнити с вашим? Зашто нијесам умрла прије свега тога? Зашто су уши моје чуле те ужасне ударце чекиња о екере? Елиозе, Елиозе! Заклињасх те, да не каљаш својих руку смртном осудом; заклињасх те, да се не мијешаш у пролијевање крви тог праведника. Но ти ме нијеси хтио послушати! И ти си један од убица Месијиних! Можеш се спасти само у новој вјери. Збогом, ја умирем — и благосиљам те за нови живот!“

И Елиоз видје пред собом своју кућницу, сестру Сидонију збуњену од јада, и блиједо, жуто и изнемогло лице старице-матере са затвореним очима и помодрелим устима, која бијаху за навјек умукла.

То му бијаше досадно, болно. У грло му дошло и застало јецање, тешко, нијемо јецање, и он пусти сузама на вољу.

Неко га додирну у плећа.

Он се трже и отвори очи.

(Свршиће се.)

Др. Ст. Станојевић, Београд.

Превласт Српскога Народа на Балканском Полуострву*).

XIV. веку дошле су обе српске државе, и Рашка и Босна, једна за другом, до врхунца своје моћи. Рашка је у првој половини, а Босна у другој половини XIV. века постала сила првога реда, тако да је до пред крај тога столећа Српски Народ био најважнији фактор на Балканском Полуострву. То је доба најсјајније у прошлости Српскога Народа, доба политичке снаге и великог културног полета. Тек је то доба политичке моћи дало снаге и могућности Српском Народу да прими у пуној мери савремену културу запада и истока, да је потпуно асимилише и прилагоди себи и својим особинама, додајући њој оно што је сам до тада био створио и мењајући у њој по гдешто према својим особинама, приликама и потребама. Али тај процес није могао да се изврши ни лако ни брзо. А баш када је, после врхунца политичке снаге, у обе српске државе почела да опада централна власт, а хетерогени елементи, каквих је у феудним државама као што су биле и Рашка и Босна, било увек доста, добили превагу, — дошла је на Балкан нова једна држава и нов један, млад и снажан народ, чије нападаје Српски Народ није могао да издржи.

Последњих година XIII. века краљ Милутин опет нападне на Византију, заузме Драч и удари, у друштву са византијским одметнутим војводом Котаницом, на Македонију. Византија је била сасвим немоћна да одоли Милутину, она је морала да тражи мир. После дужих преговора буде уговорен између Рашке и Византије мир, по коме Византија призна Милутину сва старија освојења; Милутин врати све што је освојио у последњем рату, али добије за жену цареву ћер, седмогодишњу Симониду (1299. г.).

Сад је Милутин био на врхунцу своје моћи; први пут је сада рашки владалац готово диктовао мир Византији, први пут је сада Византија и формално признала освојене покрајине, први пут је византијски цар морао да даде своју ћер за жену српском владаноцу на његов захтев. Милутин је сада био најважнији фактор на балканском полуострву.

У Угарској су у последњој десетини XIII. века бесниле династичке борбе и грађански ратови, који су паралисали сву снагу државну и народну тако да је Угарска у тај мах била неспособна ма за какву озбиљнију акцију споља; тако је у то доба с те стране била сигурна не само Рашка него и Босна. За време те борбе у Угарској, оснажио се јако хрватски бан Павле Шубић и његова браћа, тако да су се о њих отимали разни претенденти на угарски престо. Павле

*). Почетак осме главе на дела „Историја Српскога Народа.“

је држао страну претенденту Карлу Роберту и по-моћу његовом осилио се још више, тако да је 1298. г. овладао Босном, па је онда дао на управу свом сину Младену. У Бугарској су такође династичке борбе биле на дневном реду, тако да она никако није могла конкурисати Рашкој. И Византија је, за слабе владе Андроникове, била сасвим немоћна. Ситничарске дог-матске распре раздирале су државу, благајне су биле празне, а војска је била сасвим занемарена и запу-штена.

Тако су све силе, које су могле да утичу на политичке прилике на Балкану крајем XIII. века биле у рђавом стању и тешком положају и Милутин је господарио ситуацијом. Али се ускоро и његов поло-жај погоршао. Год. 1305. отме му Филип Тарентски Драч. Он је истина убрзо после тога (1308. г.) уго-ворио савез против Византије са Карлом Валва, пре-тендентом на византиски престо; уговором са Карлом добио је Милутин признање од његове стране на врло многе крајеве. Али тај савез није имао никаква практична резултата. Међутим је Милутин, ма да је са Карлом склопио савез против Византије, остао са њом у врло добрим односима и чак је у то доба у два маха слао војску у помоћ Византији против Ту-рака.

Осећајући се снажним и јаким, Милутин је по-мишљао на то, да погази уговор, што га је начинио с Драгутином, кад је овај у корист његову захвалио на престолу, а по коме је Милутина требало да на-следи Драгутинов најстарији син, па је хтео да спреми земљиште за свог најстаријег сина Стевана, који се за време грађанских ратова међу Татарима ослободио ропства и вратио у Рашку, а у ово доба по свој прилици добио на управу Зету. Али Драгутин није био вољан да напусти своје право и да жртвује престо свога сина, па је био решен да и са оружјем у руци брани уговор, који је Милутин хтео да по-гази. Милутин је у овај мах био у врло великој опасности, јер га је, не зна се из ког разлога, била напустила скоро сва властела. Ипак се Милутин из-вукао из незгодног положаја и измирио се са Дра-гутином.

Некако одмах после тога устао је на Милутина његов син Стеван, управник Зете, можда због питања о наслеђу, али по свој прилици највише због спољне политике Милутинове, јер је он, под утицајем Симони-диним, почео сувише да попусти Византији. Стеван је устао на оца, што је или и сам био уверен да спољну политику треба променити, или је подлегао утицају зетске властеле, која је, можда због изузетног положаја Зете у држави, била осетљивија него вла-стела у осталим крајевима, према сувише великом утицају са стране. Ако је Стеван, дижући се на оца, рачунао на то, што је недавно властела била напу-стила Милутина, па је мислио да ће то и сада бити, он се преварио у рачуну, јер је властела у овом слу-

чају остала верна Милутину и устанак Стеванов је брзо и лако савладан. Стеван се предао оцу, који га је дао ослепити и послао га у Цариград на заточење. Зетом почне управљати сам Милутин. У то доба умрла је и краљица Јелена (1314. год.), те Милутин завлада и опим крајевима, којима је она дотле управ-љала.

Када је после две године умро и Драгутин (1316.), сматрао је Милутин за своју дужност да за-узме и његову државу, па упадне с војском у крајеве којима је дотле владао Драгутин. Али су у то доба прилике у Угарској биле већ доста сређене, а на угарском престолу седео је агилни и издржљиви Карло Роберт, који није лако напустио права и пре-тензије угарских краљева. Карло је и Милутину оспорио право на Драгутинову државу; али и ако је он заузео Срем и Славонију ипак није ни Милутина могао спречити да не заузме Браничево и Мачву са Београдом.

Крајеве Драгутинове државе у Босни заузме међутим Младен Шубић, који је наследио свога брата Павла († 1312. г.). Младен се онда измири са знаме-нитим властелином босанским Стеваном Котроманом, зетом краља Драгутина, са којим се Павле био завадио, а кад Стеван Котроман умре, онда Младен да Босну на управу сину његову Стевану Котроманићу. Како је Стеван у то доба био још малолетан, управљала је за њега његова мати Јелисавета, кћи Драгутинова.

Губитак и неуспехе на северу накнадио је Ми-лутин на југу; год. 1319. освоји он поново Драч. Али су продирање Милутиново и на север и на југ и успеси његови изазвали образовање јаког савеза про-тив Рашке. Још исте године уговоре Карло Роберт, краљ угарски, Младен Шубић, бан хрватски, и Фи-лип Тарентски савез против Милутина. За акцију против Милутина задобију они још и многе племенске главаре у Зети и по Албанији. Али је од савезника једино Карло Роберт ударио на Милутина и отео му Мачву. Младен и Филип, заузети другим пословима, нису могли ништа озбиљније предузети, а племенски главари су брзо и лако савладани, чак је Милутин освојио неке градове у Албанији.

Кад је Милутин умро (29. октобра 1321. год.) оставио је државу проширену и знатно увећану. Кад је он примио владу била је граница Рашке државе потиснута до Липљана, а кад је умро биле су про-макнуте државне границе далеко на југ и на север. Међутим стање у земљи није одговарало спољњем сјају, консолидовање у самој држави није било изве-дено, хетерогених елемената је било врло много, авто-ритет власти није био утврђен, а властела, особито зетска и арбанашка, осилила се била јако и била је готова да, кад захтевају њени интереси, ради против владаоца и против државе. Због таквих је прилика, после смрти Милутинове, завладала права анархија у држави, тако да су разбојничке чете нападале и на

пратњу, која је спроводила мртво тело краљево.

Највише је том анархистичком стању допринео нерешено питање о наслеђу. Стеван, најстарији син Милутинов, вратио се био из Цариграда и добио је опет од Милутина једну област на управу. Он није био сасвим ослепљен; стога је мислио да он и може и треба да наследи очев престо; због несреће, која га је снашла и због своје благе нарави, имао је он доста присталица у народу међу свештенством и властелом. Млађи син Милутинов, Константин, сматрао је, да је Стеван, због своје слепоће, неспособан за владу и да он треба да наследи круну. Али се јавио и трећи претендент; Владислав, син Драгутинов, мислио је да на основу уговора између Драгутина и Милутина њему припада право на престо у Рашкој. Тако је у Рашкој, одмах после Милутинове смрти, плануо грађански рат.

(Наставиће се.)

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —

(Наставак).

Што се више син цени него женско, лежи у карактеру самог племена, где се оно још одржало, па и где није — по традицији се продужује то разликовање. Црна Гора је племенска и више пастирска земља, а Србија је више земљорадничка него сточарска земља, премда и у Србији више од половине целокупног извоза чини само стока и источни производи.

У породици се сва власт стиче у мушкарцу. Он ће бити у рату одбрана и завојевач туђе имаовине у миру ће само син славити и приносити жртве за покој душе свога оца, старешине задруге и сродних браственика.

После, речено је, да се племена одржавају код пастирских народа, а сточарство је чиста радња људска, (а никако женска), која се развила из лова, које је занимање такође увек само у мушким рукама. Пастиру је жена роб, јер њу бар примитивни пастири набављају отмицом или је купе као и сваку другу ствар, па онда због тога и неограничено с њоме располажу.

Отуда је њен тежак и недостојан положај код сточара у опште. Тек у земљорадњи ослобођава се жена ропства, рад дели с мужем и више се цени.

За то је била сасвим обична појава у Црној Гори све до владике Данила, да је развод брака био врло чест. Човек из јаког браства, без сваког узрока — само „што му није жена мила“ дао јој неку малу распушнину и просто је отерао. Плаћало се за то

обично 50 талира. Од тога су се често израђале тешке омразе и крвна освета међу домом и родом жениним, па и читавим племеном. Самовољни главари најчешће су мењали жене. Неки су терали жену, што рађа женску децу а не мушку, па су се поред прве живе жене женили и другом. Врло је карактеристично и с правно-историјског гледишта за породицу, што Црногорац своју чељад зове робљем. Једно време из сиротиње и невоље много се девојчица црногорских продало у харемс муслиманске. За девојчицу од 8 до 10 година плаћали су Никшићани и Сарајлије 7 до 12 дуката.

3. Вера и главни празници.

Србин је старог кова побожан, али не bigotан. Он се смерно али кратко моли Богу: изјутра, кад устане и умije се, чита молитву; пред ручак и вечеру ретко ће се ко молитвом обратити Богу, него ће се само прекрстити, тако и кад се иза совре устане. Али пред спавање редовно ће сваки бар оче-наш изговорити, обично шапућући. Тако исто ће се прекрстити пред што ће да седне на кола или на лађу да оде на пут, као и кад зазвони на јутрење, службу и вечерње. Стари добри домаћин пред полазак у цркву увек ће, док има босиљка, убрати стручак, заденути га за појас или држати у руци. Пошто прими нафору, стаће мало у порти поразговарати се са својим вршњацима и попом, па онда многи, особито по варошима посети породицу и кога оболелог суседа и пријатеља, и онда се задовољан враћа кући. Ти честити људи воле не само своју породицу и пријатеље него и свакога ближњега, по чистој Христовој науци. Они невољне даривају, а кућу своју вазда отварају госту и странцу, намернике и старије поздрављају и за сваког имају лепу реч на језику. У опће се код тих људи опажаала топлина осећања, задовољство и увек приправност да пођу на дужност и да заступају истину. — Мати почне да навикава дете још врло рано на побожност.

Већ у другој години мати упре прст у запаљено кандило пред иконом или на месец на небу, па ће му рећи:

Гле или ено Боге! У четвртој години научи га да се крсти, а тек у седмој оченаш.

*

У старо време јамачно је и народ јако био побожан, а за властелу и владоце то је и историјским подацима несумњиво утврђено. Многи су владоци бајне манастире и цркве зидали, под старост се радо калуђерили и живот мученички завршивали. Ја ћу да наведем само неке владарске задужбине у Србији: Немањину Студеницу, Св. Богородице и Св. Николе у Топлици, Св. Пантелије у Нишу; кнез-Лазареву Раваницу и Горњак; кнегиње Милице Љубостињу; Стевана Високог Манасију; краља Драгутина Рачу на Дрини. У Старој Србији: Немањина Св. Арханђела Михаила у Скопљу; краља Уроша Сопћане;

краља Милутина Светог Архистратига Михаила у Скопљу, Св Стевана у Бањској и Грачаницу на Косову. Дечански: Дечане; Душан: Св. Архистратига Михаила у Призрену. У Св. Гори поменућемо Хилендар Стевана Немање и Св. Саве; у Херцеговини је најчувеније Милешево, задужбина краља Владислава, другог сина Стевана Првовенчаног, а синовца Св. Саве, која је зидана у другој половини 13 века. Манастир Горажде и Милешко преживеше и највећу народну катастрофу пропад под Османлије, јер 1529. у Горажду а 1544. у Милешу штампане су црквене књиге.

У Милешеву је дуго лежао њивот Св. Саве, до 1594. год., а ту су се и владоци крунисавали. У Босни је знаменит Дабар код Рааве, задужбина Петра жупана; у Срму је 1512. год. подигао Крушедол Максим владика, негдашњи Деспот Бурађ. Наши су великани радо зидали и изван своје отаџбине, тако је краљ Милутин подигао манастир у част Св. Арханђела чак у Јерусалиму, а Мустафа Соколовић, беглербег босански, па турски намесник у Будиму, саградио је огромну прекрасну цамију једну чак у Ерзеруму, а другу у Илгуну, поред њих по хан с бесплатном храном, тако и цамију у Ценину, три дана од Јерусалима — на домаку Милутинова манастира.

(Наставиће се.)

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевиневој.

(Наставак.)

Материјалисте су у физици. У природи нема ништа, што би било нематеријално бестјелесно — у томе се стојници знатно разликују од великих систематика хеленске филозофије, Платона и Аристотела. Пошто нема ништа изван видљиве, конкретне материје, и пошто не може бити међусобног утјецаја између хетерогених елемената, то излази да је и цијела наша душевност само материја, до душе много финија, него груба и видна материја.

Дух је нека најсуптилнија материја, супстанца у битности нста, али у многоме различна од прсте земље, камна, дрвета, жељеза и других материјалних елемената. А пошто је један врховни принцип поступат нашег ума, то се божанство ни из оваког материјалног свијета не може искључити. Бог постоји. Али он није негдје изван овога свијета, он је у њему бог је у суштини градива васионског. Он живи у материји, он је душа свијета, а цијели свијет је његово тијело. Цијела је васељена, по томе, жива и свуда проникнута божанском супстанцом, која је непромјењива и вјечна, те цијелу материју креће и мијења према својој сврси и потреби. Бог је одисконска

и свеопћа промисао, он је основ свих ствари, он зна све, наређује све и брине се за све, те је свијет блажен и у потпуној хармонији са самим собом. Овако тумачење космолошко има више по једну недошљедност и нејасност; реба се, међутим, мало заронити у оваку свјетску концепцију, и пред вама се ипак отвара извјесна велич истиненост њена: Свијет се вјечно загријава и оживљује новом снагом, све се у васиони догађа по божијој вољи и промисли, те је по томе све добро, чак и оно што се нама чини зло и несавршено. Нама је непознат тајни циљ и смисао свијета, али га он има и стално иде њему, мијења се и усавршује. Но тај стојички бог није довољно јасно одређен те ни они сами нијесу на чисто са његовом суштином: једном га зову етером, други пут животном ватром, умним задахом и т. д. И у самог Аурелија има често логичких погрјешака и недошљедности, особито кад се из поља чисте практичне филозофије за час пресели у метафизичке дисциплине. Он је у главном потпуно сугласан са овим опћим излагањем стојичизма пантеиста и оптимиста, те се цијелина његових назора и може, донекле, видјети само из овог опћег пријегледа, пошто он сам није стојичизам склопио у органски и логичан систем.

Стојичка је етика у вези с њиховом физиком, коју смо горе изложили. Јер као што тамо влада цијелим свијетом, све уједињује, све креће и оживљује нешто више, свеопће, божанско, тако су у етици важни закони природе, који раде само у интересу опћег и великог, свеопћи неки ред догађаја, који потиче од божанства, те има у виду само цијелину свеопћу и величанствену хармонију свих људи и свих ствари. Све поједино, те и сви људи, подређени су опћем, и све што је дио тога опћег, треба да се влада тако, да не нарушава хармонију њего у. Ради тога у стојичизму заузимају дужности врло важно мјесто, јер само оне могу сводити вољу и дјеловање појединаца у склад и склоп свељудског и свемирног тајанственог плана и предоређења.

Дужности су посебне и опће. Но главна је ствар увијек и свуда: треба живјети слажући се са природом! разумијевајући ту максиму врло строго. Тако живјети значи: бити задовољан с оним што је нормално, тражити само онолико, колико је потребно; избјегавати неприродности, луксузе, страсти, очај, бијес, махниту мржњу и све што душу потреса, пријечи природни ток душевних догађаја, помућује мир и ведрину и духа и душе човјекове. Треба поштовати природу, и треба је разумјети; а да се схвати значење и смисао природе, треба заронити у своју душу, и то, једно, да се сачувамо кривих, аутоугерираних појмова, а друго, да само у дубокој унутрашњости наше душе нађемо своје право биће, своје Ја, и да само у њему тражимо тачку што одржава душевну хармонију и равнотежу. Не треба се предавати

тјелесним насладама. Јер то значи слабљење духовне енергије, а пошто је баш та енергија најјачи представник цијелог нашег бића, то наслада доноси само штете, и ми предајући се насладама и чулним уживањима радимо против најзвишенијег, против свеопће хармоније и против природе. Непосредно с овим је везано и питање о спољашњим добрима уопће: то су ствари спољашње, случајне и несталне, и права наша добра могу бити само у нашој унутрашњости; само духовна добра јесу најчовјечанскија добра човјекова, те је, по томе, врлина, добротјелство највеће и најскупље богатство правог хуманог човјека. А шта је врлина, види се већ из овога што је речено: то је умност, разумно живљење, нашљедовање природе — све што се ради неодмјерено, неприродно, неистинито и нестално, то није врлина, него порок и гријех. И као што је једна тврдња или истинита или неистинита, тако је једно дјело у моралном смислу или добро или зло. Средине нема. Свако је зло једнако зло, и нема мане горе од друге; и зато треба тежити за потпуним добром, за пуним савршенством, за савршеном врлином. Своје добре моралне способности развијајте до највишег ступња, а злима не дајте да јачају, постепено и стално их угушујте! Јер је људско достојанство у моралној снази, у поштењу, у честитости и разумности, у све већој духовној слободи и савршенству. Сви људи треба да затим жуде, да се морално усавршују, јер су сви створени истим законом, с истом сврхом и истим задацима и дужностима. Сви људи имају једнаке природне особине, те је и читава људска заједница основана на томе истом постанку свих људи и њихових дужности. Стојичка школа је прва изразила начела једнакости свих људи и формулирала космополитизам, кога је најплементијни заступник и преставник највећи стојик, Марко Аурелије.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Смрт Маре материне.

(Из Мостара.)

Мајка Мару у дајница спрема,
 Да је уче књижи и јазичи,
 Дајнице везу и памети.
 Ал' је Мара мудра и разумна,
 За годину књижу научила,
 А за другу везу и памети.
 Кад настала трећа годинница,
 Разбоље се, жалосна јој мајка.
 Виш' не дајо б'јеле руке ломе,
 Дајница косе разбанује:
 „О Маријо, весела ти мајка,
 „Што се чини на срдашцу твојем,

„Ал' неш умрјет', али пребољети?“

— „Чини ми се на срдашцу моме,

„Умрјет' хоћу, пребољети нећу,

„Зовите ми милу мајку моју!“ —

Трком трче хитра књигоноша:

„Ходи боље, наша секо драга,

„На Мару су свати навадили,

„Она хоће а ми је не дамо.“

То се она јаду овизала,

Те опреми коња големога,

Себи вилу, момку ластавицу

Брже стигла до братова двора,

Преда њу је братац иштеао,

Руке шире, у лица се љубе

Па одоше на високу кулу.

Када Мара на умору бјеше,

Тад завришта Маријина мајка:

„О Маријо, жалосна ти мајка,

„Јеси ли ми књижу научила,

„Од дајнице везу и памети?“

„Јесу ли те карале дајнице,

Јесу ли те биле дајнице?“

Нојзи братац тихо проговара:

„Луда ти си, мила секо моја!

„Да је Мара на откупу била

„Ми би дали небројено благо,

„Дајнице русе плетенице.“

И умрије, жалосно јој мајка.

Из збирке: Јове Трље.

Листак.

Смјелост у критици.

Ни у једној се књижевности не сретамо тако често са болшћивом обагривошћу према писцима, као у српској. Деценијама се у нас са отужном нежњошћу причало о нашој „маленој и нејакој књижевности“ и, на рачун те малене и нејаке књижевности, деценијама су се уздизали књижевни медиокритети, које су сада већ заборавили и они који су им, у своје вријеме, створили некакав глас. Поред тих савршено некњижевних обзира долазили су и некакви патриотски обзир. Тада се, с много патриотизма и без трукне критичности, говорило о томе, како један лош српски писац, за нас Србе, више вриједи, него какав одличан стран писац. {Ријечју: све што је српско то је добро и сваки онај који, према томе, куди каквог српског (нарочито младог) писца, чини гријех, потцјењује нашу књижевност, није добар патриота, није Србин. И, захваљујући тој дјетињско-патриотској критици у нас се, једно вријеме, била јавила така књижевност која, ако се тако може рећи, не спада у књижевност. На тај начин су у нас могли постати највећи српски приповједачи. Милан Ђ. Милићевић и Љубиша, нај-

већим хумористом Сремац, поред свег својег нелитерарног стила, каванско-уличних поређења и аљкаве и савршено неумјетничке композиције, на тај начин је хаотични и плитки „Рибар“ Војислава Ј. Илића могао бити проглашен за српског „Фауста“, Лаза К. Лазаревић за Тургењева, Цветић за Шекспира, а Светислав Вуловић за нашега Бернеа; на основу тих петих, патриотско-шовинистичких, обзира ми смо у политици имали својег Бизмарка, Гледстона, Метерника и — Наполеона.

Али ти нелитерарни обзир нијесу увијек потицали од патриозма. Они, већином, долазе и отуда, што је наше друштво врло мало и што је, према томе, наш круг познаника много већи, него што би био када бисмо живјели у једном великом друштву. У тако малом друштву, као што је наше, ми се, мање, више, сви познајемо. Из тога међусобнога познавања настају, према нашем васпитању заснованом на конзервативном правилу: „не треба се ником замјерити“, узајамни обзир који се, последице, протежу и на књижевност с којом ти обзир не би требали да имају ништа заједничко. Ни писци ни критичари не могу, као неке атавизмом добившене психичке или физичке мане, да се ослободу тих обзира. Писац, као од својег познаника, с правом тражи од критичара да, у име обичне куртоазије, његово дјело не осуди неповољно или, ако је његово мишљење о пишчеву дјелу (ма да писац не може разумјети да се и то може десити) доиста неповољно, онда, у име те исте куртоазије, не треба да објављује тај свој неповољни суд. Критичари, опет, у већини прилика, одиста мисле да ће се писцу, као свом познаннику, замјерити ако његово дјело осуди као неповољно — као да они тим својим објективним судом (јер је ријеч само о објективној критици) немају других намјера до да вријеђају свога познаника. И једнима је и другима, последице неповољне критике, врло непријатно сусретање, јер и једни и други мисле, да се критичар огријешпо о оно окамењено конзервативно правило: „не треба се ником замјерити.“ Њима је, према том нашем буржоаском схватању, прече то изанђало правило, него истина. И зато је у нас редовно правило, да је писац у завади са својим критичарем, који је, заборављајући свеколико њихово познанство, дошло о пишчеву дјелу неповољан суд. Писац се сматра као човек патриота, који својој отаџбини одиже вјечит споменик, а критичар као пакосан створ ком је занат дјело разорења; писац је позван радник на културним тековинама, а критичар непозван Херострат који се, зарад своје неплодности, свети својим антикултурним оруђем.

Писци, сматрани као нека надприродна бића, прецењивали су своје дјело, а рад објективна критичара или су потпуно потцењивали или су га сматрали као какав рад подређене врсте — према томе какав је суд о њихову дјелу: ако је неповољан, онда се критици, ма како она била савјесна и објективна, одрицао сваки значај; ако је била повољна, онда је критичар вршио само своју дужност, као херолд пишчев, чији је ласкав задатак да раструби пишчеву славу. Публика, којој су, у равној мјери, ласкали и писац и критичари хитнопојци, живјела је у том истом увјерењу и сваку неповољну критику о свом омиљеном писцу сматрала је не само као незграпан нападај на њезин укус (а ми знамо какав је тај њезин укус), него као једно ничим неоправдано издајство према роду српском. За те антикварске и савршен посу-

враћене појмове о писцу и критичару, у првом реду је одговорна она плејада српских назови критичара, која је у сваком новом писцу гледала особиту врсту талента, за коју су сматрали за своју свету дужност да одмах пађу за њу погодно поређење у страниј књижевности. И, захваљујући том кукавичко-патриотском методу, ми смо, готово преко ноћ, добили својег Тургењева, Гетеа, Шекспира и Бернеа.

Разлози због којих су ти застарјели критичари доносили те своје пренагљене и савршено нетачне судове, као и та своја отужно-ласкава поређења, врло су прости. Њихова је генеза у несмјелости, или, ако се хоће, у кукавичлуку. Они, афектирајући једну врсту хипер патриотизма, као и писци, мислили су, да се младу писцу, ма како он иначе неталентован био, не смије убијати воља за даљи рад, јер су сматрали за непатриотски и нехумано напасти каквог неталентованог писца с књижевнога поља. Међутим, иза тога сладуњаво-патриотскога изговора крила се њихова несмјелост, крио се њихов кукавичлук. Они су, као људи којима је врло много стало до повољнога мишљења публике без укуса и без расуђивања, врло добро знали, да је до крајности непопуларно доносити неповољан суд о ком омиљеном писцу. Зато они нијесу смјели рећи истину о истакнутим и омиљеним писцима, ма како, иначе, били увјерени у њу. И зато они нијесу смјели рећи, да је Змај „само вјешт верзификатор, ријетко кад прави пјесник“, и да су његови „Булићи“, у којима има више духа, него осјећаја, хладни, да је Љубиша „етнографско-лексиколошки приповједач из Вукове школе, драг нашим филолозима и корнетан за фолклористе, полукњижеван писац, који није успио да савлада свој велики и драгоцјени, али још сирови и несређени материјал“, да Милићевић није никакав приповједач, да су Лаза К. Лазаревић и Сремац буржоаски писци, који пишу о буржоаски са буржоаскога становишта и да Војислав Ј. Илић „није онако велики пјесник, како су га његови одушевљени обожаваоци прије четнасет година узносили“. Све то они нијесу смјели рећи, јер нијесу имали смјелости а нијесу, опет, имали смјелости, јер су мислили да рећи истину, предпостављајући да су у њу увјерени, то исто значи, што и рушење народних идеала.

Да су они, међутим, у своје вријеме, рекли истину, данашња критика не би, за већи дио публике, била врста разочарења. Публика, с правом уосталом, не може данас да се помири са савјесном и објективном критиком, јер јој сада на сусрет излази диаметрално различито мишљење од мишљења застарјелих критичара хитнопојца. Она не може да зна ко говори истину: критичари, који су се растапали у неком патриотизму и који су једним потезом пера стварали генија или данашњи критичари, који, наравно, патриотизам не увлаче у своје критике и који су врло скептични према српској генијалности. Најзад њу ће за извјесно вријеме, одбијати данашња критика (за коју је увјерена да је врло сурова) и због тога, што јој она не ласка и што јој, у свакој прилици, говори, да не воли да чита и, кад чита, да нема укуса, да је примитивна, да се одушевљава ниским и скарадним књигама, у којима се подстрекавају њезини анимални инстинкти, да нема моћи расуђивања и да је готово савршено непримчива за чисте и идеалне утиске, које собом доноси умјетничко дјело.

Смјелост у критици, коју је први у нас унио Недић, смјелост без никаквих обзира, коју рјечито ма-

нифестује тежња за правом и чистом истином, смјелост, коју је послје Недића наставио Скерлић, несумњиво да ће срећно утицати на развитак наше књижевности. Та смјелост, смјелост рећи убијеђену истину, нагнаће писце на савјеснији и критичнији рад, развиће општу тежњу за истином на сваком пољу, утицаће на данашњи укус публике и неће од наше књижевности створити музеј медпокритета.

И. С. Талетов.

Опћа географија за средња училишта. Својим ученицима написао Милан Недељковић, професор. Друго попуњено и поправљено издање. Срем. Карловци 1907. Српска ман. штампарија. Цена 3 круне. Посвећена успоми Паје Марковића, Адамова. С. 339, 8°.

И ако се Географија може сматрати као једна од најстаријих грана људског умног рада, ипак је као наука и то специјално као наука која објашњава, врло млада. И ако су се њом интензивно бавили многи научњаци класичног вијека, она је врло дуго задржала онај примитивнији начин научног рада, бавећи се готово самом дескрипцијом појединих земаља и народа. Али када је била завршена периода великих открића и када су испитане главне математске особине земље, наука о земљиној површини почела се нагло развијати. Овоме нагломе развију науке много су припомогле још и ове три ствари: великим открићима на земљиној кугли нагомилано знање, велики успјеси у области сродних наука и нарочито уношење у науку треће просторне димензије, која је помогла испољавању многих морфолошких проблема земљине коре.

Посљедица ових напретака у области науке било је: прецизирање научне области и научних задатака и обрада научних метода. Дигавши се овако на властите ноге, ова се наука у задње вријеме тако нагло развијала, да се она може с обзиром на успјехе мјерити с физиком и с хемијом.

Због овако наглог напретка саме науке, географска настава има да се бори с разним тешкоћама. На првом је мјесту публика, која је већим дијелом задржала старе погледе о задацима ове науке и њеној вриједности. Није с горег споменути да се научна вриједност Географије у нас Срба идентификује с етимолошким значењем ријечи земљопис. Друго настава се мора борити и са застарјелим нашим наставним плановима, у којима се с овом науком управо мањички поступа. Најпослије у изношењу научних истина и погледа, писац уџбеника за средње и ниже школе мора да води бригу и о интелектуалном стању ученика. Да све ово штетно утиче на ширење научног знања и да писцима уџбеника ствара великих неприлика, ствар је несумњива.

Имајући све ове тешкоће на уму, ми смо књигу г. Недељковића узели у руке с извјесном резервом. Прво смо знали, колико је већина српских средњошколских наставника заостала за правним прогресом

науке; друго знали смо све тешкоће које долазе и од скучених и застарјелих наставних планова и од погледа српске публике, с којима се српски географ има борити, па се ни од ове књиге нијесмо надали великом напретку, особито што је рађена под контролом једне, мање више, црквене власти.

Па поред свега тога што ћемо у нашем приказу изнијети многе и то веома велике мане ове књиге, које на научну савјесност самог писца бацају каткад чудну свјетлост, ипак морамо констатовати пишчеву тежњу, да у књигу унесе што више научних истина и погледа, да књигу напише што више у свјетлости данашњег научног стања. Али мора се на жалост констатовати да је писац знатно заостао за општим научним прогресом.

Тешкоћу је имао писац и у томе, што је у једној књизи морао изнијети географско знање и за доње и горње разреде гимназија. У других се народа то знање подијели на више уџбеника.

Кад имамо све ове тешкоће на уму и кад узмемо често показану пишчеву вољу, да буде што више научан и савремен, онда ће се у правом свом значењу схватити и ове погрјешке, које су изнесене у слиједећем прегледу:

Књига се дијели на општи и специјални дио. У општем дијелу обрађено су три географске дисциплине: Физичка и Математска Географија, и трећи дио, који би прави географ назвао Биогеографијом а који г. Недељковић назива органским животом на нашој земљи. Оправдано је и добро је што су потребна знања из геологије и климатологије придодана Физичкој Географији, само геолошке процесе и Вулка низам требало је унијети пред одјељак о планинама, јер би класификација планина постала на тај начин дјеливија и јаснија. Климатологија и океанографија нијесу помоћне науке, већ географске дисциплине, саставни дијелови саме науке. (с. 8.) О томе се може увјерити из сваког географског уџбеника. Није оправдано што је картографија одвојена од математског земљописа, јер је управо главни циљ математског проучавања земље, да се „створи што је могуће вјернија слика земљине површине и њених дијелова“ (Wagner, Lehrbuch der Geographie, 1903, С. 182). Исто тако незгодно је и то што је додан засебан одјељак: „Главни појмови из Астрономије“. Као помоћну дисциплину Математске Географије тај материјал требало је унијети, али у много мањој мјери, у одјељак о математском земљопису. Много би корисније било да је мјесто астрономије обрађена већа пажња тектонским процесима у земљиној кори. На тај би начин добила дјеца појмове о два велика физиогеографска стваралачка фактора — о набирању и расједању земљине коре. На тај би начин и класификација облика на земљиној површини постала и јаснија и богатија. На крају је прегледна таблица, у којој су бројкама представљени разни догађаји и чињенице из историјске, физичке, математске и политичке Географије.

(Свршиће се.)

Др. Јевто Дедијер.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баца, учители и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

Садржај: *Ијесме: У манастиру*, од Монаха Валеријана. — *Из ијесма кроз вијекове*, од Д. Ј. Филиповића. — *Горштак*, од Мићуна М. Павичевића. *Приговјетке: И шуме нисе илачу*, од Васе Кондића. — *Окамењене срце*, бајка од Пете В. Јвановића. — *Весело момак*, од Бјерисона Бјернетјерна, превео Никола Стајић. — *Предање о литону Христовом*, од В. Свјетлова, с руског Часлав. — *Поука: Прва тиси српског народа на Балканском Полуострву*, од Дра Ст. Станојевића. — *Српски народ*, од Дра Симг Тројановића. — *Марко Аурелије*, од Дим. Митриновића. — *Српске народне умотворине: Смрт Маре материни*, из збирке Јове Тркље. — *Листак*.

Власник и вредник **Никола Т. Башковић**. Покливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска диошчка штампарија, Сарајево.

Број 10.

САРАЈЕВО, 10. априла 1908.

Год. XXIII.

Милорад Павловић, Београд.

Драма у ноћи.

Лагано се дан клони крају. Саниви врт, у ком су тице већ заћутале и мирна ријека и пространа даљина купају се у вечерњој румени, у златној свјетлости сунца, које се с даном лагано гаси и губи у бескрају хоризонта. Прозрачна сумаглица почиње се хватати и таложити над мирном воденом површином, која се сјакти као огледало; а у том седефастом сјају огледа се један дио чистога неба и црне сјенке старих стабала, што се у дугом реду пружају дуж стрмените обале. Сребрнаста магла захвата и пространу равницу и таложити се над цвјетним круницама и бујном травом, из које безбројни гласови попаца, зрикаваца и других вечерњих буба извијају једноставну мелодичну пјесму, која је предзнак скоре ноћи.

Сан лагано размахује крилима и навлачи завјесу своју над уморним створењима, којима дан промине у тешком раду или очајној борби за насупини хљеб. С даном се за тренутак стипава и дневна животна борба и само су они још будни у овом часу, који не могу да поднесу судбу и живот, којима ми-

сли не мирују, нити одмора познају. Гдје има патње и бола, страдања и очајања, тиха ноћ не даје одмора. Кад се и пошљедњи зрак изгуби негдје у бескрајним висинама, оживе тешке и очајне мисли и губе се кроз шапат ноћи, што ромори кроз грање и умире у даљини...

На висинама трепере звијезде и трну.
Ноћ дубока, тиха ноћ.

Прохладни вјетар што се рађа на површини широке ријеке хвата даљину, њихајући заспало цвијеће по градинама, њихајући траву по ливадама, на којој се почињу скупљати капљице росе. Ноћ је покрила ријеку и градину и простире се далеко изнад градова и заселака, изнад долина и висова, изнад људи и осталих божјих створова, који се у тихој хоћи одмарају. Под копреном ноћи сви се предмети сливају у једно, ништа се не разазнаје, сјем звијезда, које све јаче свјетлуцају и трепере.

Вјетар њише шевар и ситу, дугачко водено класје, на оној страни обале гдје се ријека разлила у рит и са шумором га помјера тамо и амо. Та тајанствена и чудна пјесма ноћи губи се са шумором таласа и с њима изумпре измичући у поћ и тамну даљину. Ноћ.

На глатком огледалу мирне ријеке клизи чун. Тамна човјечија прилика снажно и одмјерено размахује веслима, а чун граби обали.

Ни звука, ни шума. Кад чун стиже до обале, из њега искочи једна мрачна прилика и стаде на пјешчано тле. Лагано и опрезно упуту се према градини, газећи преко овлажене траве и сањива цвијећа. Тамо, у даљини, пред његовим погледом, диже се у тами ноћи огроман двор, опкољен градином и високим стаблима.

Прилика стаде, подиже обје руке према глави... и један гласан, снажан крик изви се и одјекну кроз тамну ноћ. Одјекну чудни крик кроз долину и раван и изгуби се негдје у ноћи. Заплашене тице на гранама залепршаше крилима и све се опет смири.

Људска прилика просијецаше оштрим погледом мрак, хотећи да назре неће ли се ко појавити на прозору двора, што се у даљини црни. Опрезно и журно он се примаче још ближе двору и опет стаде. Узалуд су напрегнуте очи тражиле свјетлост да се на двору укаже.

У томе часу поново одјекну звонки крик и изгуби се кроз сановно грање у тиху ноћ и мрку даљину.

Збуњен и заплашен шапуташе он грозничаво:

— Нема одзива... не... не... кад смрт зове, она мора доћи... мора!

Прилика са свим прилеже земљи, да ослушне неће ли што донијети тутањ земље као одговор. Пошто тако напрасно ослушкиваше звук или шум из даљине, он се поново исправи. Усне његове шапућу непрестано једно име и спомину смрт као спасиоца, која невидовним својим крилима размахује над њим и оним мрачним домом.

Ноћ лагано проби и одмиче, као таласи обалом, као вјетар пространом равницом; сита и шевар шуморе и та тајанствена пјесма губи се у ноћи.

Зашушта вјетар, зањијаше се цвјетне крунице, а са њих падаху на овлажену земљу капљице росе.

Без шума, без звука на двору се отворише двери и на њима се показа нова прилика, која журно пође напријед према крику из ноћи, који њу зове.

Опрезно, смотрено око тајанственога посјетноца ове градине у поноћно доба, ипак је могло да назре кроз мрак њекну и витку прилику у бијелој одјећи, гдје му се журно приближује.

Он прену и зарадова се.

— Она је!

И рашири обје руке, па изгледаше као какав велики крст.

Цвијеће је савијало своје танке стабљике и обарало крунице отварајући пут лаким ногама, које су журно грабиле напријед.

За тренутак они се нађоше једно према другом. Није требало ријечи, гдје срца говоре и једно осјећају.

— Ево ме... ево!

— Знао сам да ћеш доћи.

Руке се раширише и склопише у снажном загрљају. Звијезде и Бог и тиха ноћ једини су свјedoци били овим њекним загрљајима. На круницама су дрхтали алмази росе, а вјетар се склонно у грање и заћутао у зеленилу, не хотећи да ремети свечану тишину и светковину срдаца, која се праштају живота.

— Ево ме... твоја сам вјечито.

— И у смрти?

— Ево ме. За то сам и дошла. Ти знаш да је љубав јача од живота. Запитај срце своје. Шта ће ти рећи?

— Да си моја...

— Да, твоја и у животу и у смрти. Кад живот и људи не дају да будем твоја, даће смрт. Јер тамо гдје си ти, морам бити и ја.

И ноћ и вјетар застали су за тренутак, а звијезде су почеле трнути.

Цвијеће је савијало танке стабљике и обарало крунице отварајући пута срцима, која су тражила срећу на оној страни живота...

Чун се поново зањија и одмаче од обале. Тамна човјечија прилика снажно и одмјерено размахује веслима, а чун одмиче даље од обале.

У тишини ноћној и невидној тами губи се ријека и даљина, а по ријеци журно одмиче чун са двјема приликама, које загрљене сједећи једна поред друге шапутаху ријечи љубави и њежности.

Чун и прилике у њему изгубише се у тами и даљини.

А оданде, гдје их бијаше нестало, одјекну страховит пуцањ и убрзо се за првим зачу још један. Одјекну праском даљина, а одјек од тих хитаца утону у тиху ноћ. Пирну вјетар, запушта сита и класје шевара у ритму крај ријеке; преплашене тице зале-пршаше крилима, помјерене са својих ложа, а таласи тајним ромором одмичу некуда, далеко и односе собом пошљедњи уздах, који је слетио са усана оних што умиру и у смрти срећу траже.

На прозорима двора помјерише се тешке завјесе; нечија рука размаче их, а кроз ноћну тишину полетје тужан и преплашен уздах.

Ноћ је примила и упила у се све тајне звуке и уздахе и покрила вјечитим сном оне, који траже спаса од људи и од живота.

Пред свитање наста забуна у двору. Забринути људи похрлише обали. Звијезде трну па висини, а доље, на земљи отпочиње поново жамор живота, који се буди из одмора отпочиње борба дана, која тражи своје жртве. Вјетар се враћа са долине и ливада, враћа се из градина и грања, враћа се ријеци, захвата сити и шевар, захвата несташне таласе, што се гоне једно за другим и одмичући с њима шапуће тајанствену причу о драми у ноћи, у којој су двије чисте душе потражиле спаса у смрти, да би сачувале своју велику љубав. Вјетар је њихао врхове од грана и цвјетне крунице, које су се купале у роси, очекујући сунце да оно ту росу у себе усише; тице су лепршале крилима и цвркућући дизале се са својих легала и поздрављале дан, што се на истоку кроз облаке помаља. Тајни звук и пуцањ што је проломио тишину и узбунио ноћ и сан разлио се по бескрајном пространству и изгубио се са таласима и шапатом вјетра негдје далеко у божјем пространству.

Са обале су преплашени укућани двора посматрали један празан чун, који се њија на средини дубоке ријеке, чији таласи чудно и тајно шуморе и даље одмичу низ обалу.

Јена, 1889.

Његова смрт.

Ја сам се дуго превртала по постељи, али ни сам могла заспати. Сан није хтео доћи на моје очи, а ја га нисам ни тражила, хтела сам да останем будна, да мислим о њему. На часовнику изби поноћ. Устадох, навукох домаћу хаљину и ципеле, лагано, нечујно пређем преко предсобља и салона и изађох на балкон. Била је топла јулска ноћ: месец је сијао пуном светлошћу, на небесном своду треперило је хиљадама звезда, свуда унаоколо владала је тишина. Природа је спавала дубоким сном.

Преко пута од мене издизао се летњиковац у коме је становао он. Прозори његове собе били су осветљени, дакле он још не спава, он је будан — као и ја.

Ја се спустих на наслоњачу, која је стајала на балкону, затворим очне капке и пред очи ми изађе његова слика.

Он, кога љубим, због кога сам несрећна, због кога не спавам сад када сви спавају. А он, да ли и он мене љуби? Заплаках. Не он ме не љуби, јер да ме љуби не би ме избегавао, он би ми морао то казати.... Али не, он ипак мора да ме љуби. Колико пута када смо били сами, када је мислио да га не гледам, колико ме је пута погледао крадом и у том погледу огледала се страст и љубав.

Али чим би га ја погледала, он би окренуо главу од мене, и у његовим очима засијала би туга, која га је стално пратила. Ну ипак и ти кратки погледи доказ су да ме љуби.

Моје срце задрхта, учини ми се, да цела природа шапуће, око мене те слатке речи: „Он те љуби“. Ја покрих лице рукама, пред очи ми изађе његово тужно, бледо лице. Тада ми паде на ум: он је несрећан, њега мори нека потајна туга, о којој ми никад није говорио, из његових груди увек се отимао тежак уздах. Па како је био тужан кад је последњи пут био код нас.

Како му је глас дрхтао када ми је казао на расстанку: „Госпођице Љубо, сећајте ме се, кад ме више не буде на овом свету.“ Тад смо излазили из мрачне алеје и месец је осветлио његово бледо лице,

ја сам видела две крупне сузе у његовим очима. Од тога вечера прошло је четири дана, више нам није дошао, а његови су нам јавили да је болестан.

Устадох, приђох оградни балкона и наслоних се. Гледала сам у његове прозоре, хтела сам да продрем погледом у његову собу, да видим шта ради. Али узалуд, прозори су били далеко и на њима тешке завесе, кроз које је продирала слаба светлост, по којој сам знала да је будан. Бејаш се загледала у прозоре и од једном ме обузе нека чудна језа, кроз главу ми сину мисао, Боже, он лежи болестан, можда се никад више неће дићи, можда баш сад, у овом тренутку умире, и ја га више никада нећу видети. Осетих у грудима бол, срце ми се стеже кад помислих на његову смрт. Обузе ме жеља да га још једном видим, да сам крај њега. Ја заборавих на све, на оца, матер на стид, на срамоту, и на то шта ћу рећи његовим. Ништа нисам видела, до њега како умире.

Не сећам се како сам дошла у његову кућу. Тек кад сам била у његовом предсобљу застадох, погледах око себе, нигде никога. Хтеда сам се вратити натраг, али нисам могла. Нека већа сила гурала ме напред.

Ја и против своје воље отворих врата и уђох у његову собу. У постељи на високом узглављу, лежао је он, са затвореним очима. Око постеље стајали су: отац, мати, брат и сестра, њихни погледи били су управљени на њега. У соби је била тишина коју је нарушавало само његово тешко дисање. Нико не примети да сам ушла. Ја сам застала на прагу као злочинац, обузе ме стид. Боже, зашто сам дошла у собу самртника, коме нисам ништа, а око кога су његови мили и драги. Како сам смела ући и нарушити ову свечану тишину, како сам смела узнепривати ове несрећне људе у њином болу?

Хтела сам да одем, исто онако нечујно као што сам и дошла, али нога ми се спотаче о неки предмет на поду и начини шум. Ја застадох ужаснута. Боже шта ли ће сад бити? Он отвори уморно очи, и кад виде мене, на уснама му затрепта радостан осмејак, пружи руке према мени и тихо изговори: „ти“. Ја радосна и охрабрена притрчах његовој постељи. Његови се тргоше изненађено кад ме видеше, али разумедоше да је ово свечан тренутак и за мене и за њега, те се склонеше. Ја падох крај његове постеље, у томе тренутку била сам срећна, јер сам дознала да ме љуби.

Он ме гледаше неко време, за тим рече са свим тихо:

„Љубо, опрости ми, ја сам те љубио. И као спомен од мене узми ово“.

Он подвуче руку под јастук, испод кога извуче свежањ писама, и пружи ми их. Ја примих писма и ухватих га за руке. Он ме још једном погледа тужно, и са његових усана зазвони једва чујно испрекидано

„Збогом!“ У очима му се заблисташе суза, окрете лице зиду, а глава му лагано клону на узглавље.

У соби завлада тишина, ја сам и даље остала крај постеље, држећи његове руке у својим. Тако прође неко време, он се не помаче, ја га тихо зовнух, ну он се не одазва.

Поново прође неколико тренутака, ја осетих како му руке бивају све хладније и хладније. Опет га зовнух, али он се не одазва. Пустих руке, које су биле већ сасвим хладне, устадох и пропех се на прете, да би му видела лице, али лице му беше зароњено у јастуке. Лагано узех његову главу у своје руке и подигох је. Али ах! То више није била лепа Радина глава. Не. То је била нека туђа глава, са као восак жутим лицем, унакаженим самртним болом, са полуотвореним, хладним, укоченим, стакленастим очима, са отвореним устима, модрим усницама, око којих је играо грчевит осмејак, и на којима су се виделе две-три капи, мрке усирене крви.

Ја се тргох ужаснута, испустих главу, коју је смрт тако страшно учинила, она беше без кривота, и паде поново на узглавље. При паду, очи, те страшне укочене очи, отворише се поново, и погледаше у мене. —

То је било страшно, ужасно, нешто што нисам могла ни помислити, а камо ли доживети. Ја изгубих свест и падох крај њега на постељу,

Пробудила сам се тек сутра дан по подне. Лежала сам на својој постељи, малаксала и изнемогла. Мисли су ми биле нејасне, нисам се сећала ничега поглед ми је лутао бесвесно по соби.

Од једном опазих на сточићу крај постеље писма што ми је он дао на самрти и сетих се свега. Подигох се упола на постељи, дрхтавом руком дохватих писма и жељно их отпочех читати. То су била писма упућена мени, писана његовом руком, у часу љубави, бола и туге, била су излив његове душе. Она су била препуна љубави према мени и препуна бола и туге, коју је осећао при помисли да мора умрети. Да мора оставити још тако млад овај свет, који је препун лепота и то баш онда када је мене познао и заволео. У свима писмима било је узвика очајања и бола, али последње које је био написао на неколико часова пред смрт, било је ужасно. Руке ми клонуше када сам прочитала и последње речи, ја зајечах. Али на моје јецање одазва се неко друго тихо јецање. Подигох очи и видех своју матер, која је стајала више моје главе и плакала.

У том се зачу тихо брујање звона, која су јецала над мртвацем. Скочих са постеље, притрчах прозору и разгрнух завесе. Ах! Шта сам видела? Масу света, мртвачка кола, и бео метални сандук окићен цвећем. Наслоних се на прозор да не бих пала. Тада сам тек све потпуно разумела.

Раде је мртав. Више га никад нећу видети. Замало па ће његово тело спустити у црну земљу. За-

мало, па више неће бити оних лепих, црних очију, испиће их хладне змијурине. — Али ја то нећу допустити, ја не дам да га однесу, ја хоћу да остане крај мене, вечито крај мене, да бих га могла љубити. И као у лудилу полетех на поље да им га отмам. За собом чух бољан узвик мајке, снага ме издаде и падох на земљу поред врата, из груди ми се оте узвик разочарања и очајања. Узвик који се отима слабирм људима, који су увидели да су им жеље луде и да се не могу испунити.

Мати ме узео на своје слабе, старачке руке, однесе, и положи у постељу из које се више никад нећу дићи.

Михајило Мирон, Сарајево.

Са струна. —

Полумјесец.

Што је чудно небо обасјало?
Да л' је у ноћ сунде залутало?
Ил' су нове звјезде засијале?
Ил' шарене дуге заиграле?

Што л' обасја тмине и јазбине,
Наше мрачне горе и планине,
Виш' домова и наших олтара,
Виш' цркава и више мунара?

Је л' се небу слушат' додијало,
Па се нама сјајем насмијало,
Па више нас заврже знамења,
Више нашег ст'јења и камења?

О како се сјајна зрака таје,
Како л' дивно нова свјетлост сјаје?
Никад тако није засијала
И на нашем небу затрептала!

Како засја к'о да муња с'јевну,
Како жамор кроза горе крену:
Од Крајине и од Посавине,
Равне Босне и Херцеговине.

Са Волежа и суре Голије,
С Требевића и са Романије,
Са Озрена и са Мајевце,
Са Грмеча и са Трескавице.

Па ускачу браћа уплакана,
У робовске ланце окована,
В'јековима судбом разбраћена,
Ал' љубави старом распламћена.

Поздрављају зраке задрхтале,
Па се грле на мрачне развале....

Па се љубе, докле поноћ ходи,
Поје химну свјетлу и слободи.

Ено чете ноћнијех духова!...
То су сјенке наших праћедова,
Па нас здраве с високих брегова,
Са својијех мртвијех гробова.

Прени, моја горо вихорова.
О заиграј струно јаворова!
Што засија насред неба плава?
О, је л' санак или пуста јава?

Крст засија насред неба плава,
Полумјесец небо обасјава!
Здраво, луче наше ноћи тавне,
О, симболи вјере староставне!

О да л' машта сјајну слику ствара?
Ил' се небо с' земљом разговара? —
Наше небо Бог свјетлости руби.
Полумјесец са крстом се љуби.

Душан Таминцић, Мостар.

У прољеће. --

Кад бехарат бајам стане горе усред винограда
И љубица усред трна свом лептиру да се нада,

Долазићу често тамо, да походом успомене:
Винограде, бадем-дрво и љубице вјечно снене...

Па ћу мотрит како живот кипти, буји, вре и хрли
Како пчела бехар љуби, љубичицу лептир грли.

И слушаћу таласање од милијон звука разни' —
Хармонију у нескладу, што је пије простор празни.

И шумиће око мене вали среће, усхићења —
Ја ћу бити хрид студени, што се никад не мијења,

Од времена прапостања коме чело мраче боре,
Па га громом небо било ил' тјешно осмјех зоре...

А нађем ли тебе, када у снијегу од бехара
Под бајамом замишљену, к'о да листаш љета стара,
Пустићу те да тумараш по пољима прошлих дана,
Пустићу те и оставит' нека бехар пада с грана...

И у косу кестењасту враголасто да се крије
И мплује обрашчиће и да љуби дуње двије,

Па опијен и занешен у кривоце нек' слијеће,
Док ће уз то зујат пчеле и плаветно мирит цвијеће.

В. Свјетлов.

Предање о хитону Христовом.

С руског Часлав.

(Свршетак.)

ред њим стајаше Лонгинос бљећи од смрти.

Очи младог војника узвијерено блу-
ћаху, усне му дрхтаху, а цијела му слика
одаваше тужан, убијен изглед.

С великом се муком савлада и дрш-
ћући проговори шапатом:

— Хајдемо, Елиозе. Овдје се сврши ужасно
дјело! Сад сам тек све појмио. Одједанпут, као муња,
осјени ме истина. Досад бијаш у заблуди. Сазнадох,
да су убили Праведника, коме не бијаше равна на
земљи. Крв његова на нас и на дјецу нашу! Тако
казаше Пилату старјешине јудејске, — тако ће и
бити! Ах каква несрећа за Израилъ! Јеси ли видио,
како негодоваше и сама природа?

— Све сам видио и чуо! као у неком страху
одговори Елиоз. — Још видјех и како ми мати
умире.

Лонгинос бијаше доста присебан и гледаше га
с неким неразумијевањем.

— Твоја мати? упита он.

— Да, звук чекића, којим укуцаваху ексере у
руке тог Праведника, допро је до наше Иверије и
додирнуо се слуха старичина. И умрла је од туге и
страха.

— Ти си болестан, Елиозе. Ови догађаји тебе
су сувише потресли и растројили. Да се вратимо ка-
равану. Треба се одморити, јер се сјутра крећемо
натраг.

— Нијесам ни болестан, ни растројен, пријатељу.
Али што сам видио, видио сам; а што сам чуо, чуо
сам. Хајдемо! Не може се овдје даље остати.

Код крста не бијаше никога. Радознали свијет
развишао се при првом тутњу удаљеног грома. А кад
загрми пошљедњи и најстрашнији удар, огњена муња
параше црне облаке, као какву црквену завјесу, тада
од крста побјегоше и војници, који су чували тијела
кажњених. Они се сакрише у пукотине стијена, одне-
савши са собом и одијело распетих.

По тадашњем обичају, војници који су вршили
казну, узимали су одијела осуђених. С тога су се
војници свађали око одијела, али доцније, ушло је у
обичај бацати коцку, — ко ће шта добити.

Непогода се ширила унаоколо, све више и више
удаљавајући се од губилишта. Елиоз са својим мла-
дим сапутником пошавши са Голготе, удари поред
пећине, у којој се бијашу сакрили војници.

Они их оставише и упиташе:

— Ко сте ви?

Лонгинос се уплаши, да почем у њих не по-
сумњају.

— Ми смо странци, одговори он, — трговци
смо из далеке Иверије.

Војници бацише коцку на одијело једног од ра-
спетих разбојника. Потом бацише коцку за одијело
другог разбојника.

Елиоз и Лонгинос зауставише се мало подаље,
пошто им бијаше чудно то дијељење.

На земљи су биле још двије хаљине: хитон и
риза Христова.

— Ево одијела Јудејског цара, проговори један
војник. — То је одијело оног Праведника, кога рас-
пеше пакосни Јевреји.

— Ко баца коцку?

— Ја, довикну један војник.

— Бацај!

Војник извади мали новац са ликом Тиверија
императора римског, баца га високо у ваздух и одмах
га покри руком.

— Говори! рече другу.

— Цесар!¹⁾ одговори овај.

— Добро си!

Онај, што доби привуче себи хитон и ризу Ису-
сову.

Елиоз шану нешто Лонгинозу, — а он ћутећи
климну главом.

Приђоше војницима.

— Шта ћете? — упиташе их они.

— Ми би хтјели купити од вас те хаљине, са
страхом проговори Лонгинос.

Војници се обрадоваше.

— Зашто не? Купите их, ако вам требају. Ко
ће од вас купити хитон? Он је нов, читав, нешивен.
Нећу вам скупо цијенити.

Елиоз пружи руку, а срце му силно закуца од
радости, а на души му постаде лако и свијетло.

Плати војнику тражену суму. Лонгинос купи
ризу Христову и кренуше се каравану, обилазећи
Јерусалим.

Војници продужише игру за добијене новце.

Елиоз и Лонгинос, вративши се у своје шаторе,
одмах спаковаше своје ствари у путничке торбе и
друго јутро кретоше се у Иверију, не казујући ником
шта собом носе.

VIII.

Елиоз у својој души, за све вријеме путовања,
осјећаше силно узбуђење и преврат, који се бијаше
зачео на Голготи, у вријеме смрти Спаситељеве.

На преноћишту лежаше он у своме шатору, али
не могаше спавати, јер мисли о Исусу не даваху му
мира. Пошто је провео неколико часова не спавајући,
изађе из шатора и стаде размишљати. Цијелу ноћ
проведе у размишљању, узносећи се далеко од свега
што је могао дознати у току дана. Само у зору, када
се тамна завјеса над пустињом поче свијетлити и

¹⁾ Римски императори зваху се и „цесарима“

небо постајаше ружичасто, њега увати сан и слатко заспа. Па и то мало часова бијаше му доста за цио дан и ноћ.

Тако иђаху неко вријеме, али напошљетку Елиоз се растаде са својим сапутником, који, на два-три дана од Мцхета, оде у Кутаис, гдје живљаше његова породица.

Силно узбуђење овлада Елиозом, када видје воду бистре Арагве, како се блиста у даљини и куће свог родног мјеста.

На земљу се спушташе вече, а сунчани зраци облпваху својим пламеном зидове Мцхета. Још мало — и Елиоз ће ући у свој дом и унијеће у њега драгоцјеност, коју је купио у Јерусалиму.

Недалеко од дома Елиоз спази некакву сјенку, која брзо одмицаше од зида. У руменом пламену сунца, које залажаше, он познаде своју сестру.

Елиоз извуче из торбе хитон и побожно га понесе у рукама.

Сидонија запита брата:

— Јеси ли ти то, Елиозе?

— Ја сам, Сидонија.

С плачем и кукањем паде му око врата.

— Драги брате, проговори кроз сузе, — мати је наша умрла! Дуго сам те чекала, излазећи често на пут, да би ти јавила ову жалосну вијест. Пред смрт је видјела страшне слике: како сте осудили невиног човјека; чула је, како си и ти помињешан у његову смрт; чула је ударце чекића о ексеру, којима прикиваху његово тијело. Елиозе, Елиозе! Зашто пијеси послушао савјет материн, него си ожалостио њено срце? Од те је жалости умрла. Пред смрт је говорила, да је учињен највећи преступ на свему свијету и за сва времена...

Одједном Сидонија заћута. Уплашени јој поглед паде на хитон, који држаше у рукама њен брар.

— Шта је то? упита она, задихавши се. — Ах осјећам, како ми силно срце куца.... глава ме заноси... пред очима свјетлост...

— То је хаљина његова.... хаљина онсга, кога су распели.

Сидонија зграби хитон, притиште га на своје груди и срце јој наједанпут престаде куцати.

Још само могаше узвикнути:

— Каква срећа! Како све одједанпут постаде свијетло унаоколо.

И паде мртва на земљу.

Елиоз не стиже ни придржати сестру.

Око њена тијела скупи се народ. Унијеше је у кућу и намјестише. Елиоз тужно плакаше.

Многи се народ скупил око његовог дома. Викали су и чудили се тој изненадној смрти. Многи покушаваху извући из њених руку хитон, но не могоше то учинити. О томе чуду причали су на све стране.

Поред дома Елиозовог прође тада, враћајући се из лова, иверијски цар Адерк и, видећи скуп народа, приђе кући Елиозовој.

Испричаше му чудан догађај. Он с неповјерењем и смијехом замоли да види покојницу.

Она почиваше на широкој тахти, скрштених руку на грудима, у којима чврето држаше хитон. Лице јој бијаше свијетло, на ком бијаше радостан, срећан израз, као да је видјела својим угашеним очима, за све земаљско, свјетлост небеске љепоте; и као да је слушала свету пјесму небесну.

Адерк се дивљаше изразу њена лица. Таквог израза још никад није видио ни у једног покојника. Осим тога, бијаше поражен љепотом хитона, који се прелјеваше небеским сјајем плаветникасте боје, а бијаше прозрачан.

Цар га хтједе истргнути из руку покојнице, али никаква човјечија сила не могаше то учинити.

Напустивши даље покушаје, цар оде са својом свитом врло замишљен.

Плашећи се даљих покушаја са светињом, Елиоз те ноћи сахрани своју сестру, заједно са хитоном, у својој башчи.

На том гробу посади он високи, гранати кедар и до саме своје смрти његоваше то дрво, које растијаше необичном силом и брзином, па брзо и за дуго сакри својим гранама то свето мјесто. Сама пак башта зарасте густим трњаком.

IX.

Тако предање постоји у Грузији о хитону Христовом.

Доцније башта Елиозова постаде дио велике царске баште, а над гробом Сидонијиним бијаше подигнута величанствена мцхетска катедрала. То се догодило много доцније, када је свјетлост хришћанства продрла и у идолопоклоничку Иверију.

Другу хаљину, ризу Христову, по грузијском предању, однио је Лонгинос у Кутаис.

Риза бијаше дуго вријеме сакривена у кристалном суду, у сред храма, и била је тамо до најезде перзијског шаха Абаса, који уплачавши ризу, посла је 1625. г. руском цару Михаилу Теодоровићу. Она се и сад чува у скупоцјеном ковчегу у московском Успенском храму, у коме се празнује сваке године, 10. јула, празник Полагања Ризе Господње.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Цијело вече носам у џепу мали божићни поклон Ајвинде, али нијесам стигла да ти га дам. При том извади неколико јабука, колач и једну бочицу, и даде му.

Ајвинд узе дар. „Хвала“, рече он и пружи јој руку.

Њена је рука била врућа, па је одмах испусти као да се опекао.

— Ти си вечерас много играла.

— Дабоме, одговори она, а зар ти нијеси, додаде она.

— Не, то је истина, одговори он.

— А зашто не?

— Ах да — — —

— Ајвинде!

— Шта хоћеш?

— Зашто си сједио онако и непрестано ме посматрао?

— Ах — — —

— Мерита!

— Шта је?

— Зашто ти је било непријатно, да те гледам?

— Било је много свијета.

— Ти си вечерас много играла с Јоном Халтеном.

— Па да.

— Он игра добро.

— Мислиш ли?

— Па јесте, да. — Не знам, како је, али вечерас ми је несносно, што си толико с њим играла, рече и окрену се, јер му је било тешко то изрећи.

— Ја те не разумијем, Ајвинде.

— И ја сам не разумијем; то је права будалаштина од мене. Збогом, Мерита, хоћу да идем, пође један корак, не обзирајући се.

— Твоје су се очи превариле, Ајвинде.

Он застаде.

— Да си ти велика дјевојка, не бих се варао.

Не разумијући, шта она хоће с тим, стога ућута. Наједанпут Мерита опази пред собом запаљену лулу; познаде свога дједу, који у тај мах наиђе поред њих.

— Јеси ли ти, Мерита? запита он.

— Да.

— С ким разговараш?

— Са Ајвиндом!

— С ким, кажеш?

— Са мојим школским другом, Ајвиндом.

— Ах тако, са младим воденичаром; ходи часком са мном унутра!

V.

Када Ајвинд друго јутро очи отвори, пробуди се из дугог, слатког сна и срећних снова. Као да је Морита горе на брду лежала и бацала на њега лишће; он га је хватао и опет натраг бацао, у хиљаду боја и облика летјело је оно горе доле. Сунце га врело освјетљаваше и цијело брдо сијаше од врха до подножја. Будећи се, обазрије се, да наиђе слике из свога свијета снова; тада се сјети јучерањег вечера и одмах осјети исти тежак, горањ бол у грудима.

Никад га се нећу моћи ослободити, помисли он и осјети таку немоћ, као да се не може више надати за будућност.

— Доста си спавао, рече мајка; она је сједјела крај постеље и прела. — Устај и једи; отац је већ у шуми и сијече дрва.

Тај му глас ули нешто снаге. Он устаде мало лакши. Мајка се још добро сјећаше оног времена, када се и сама радовала игри. Она сјећаше за колорвратом, пјевушећи тихо неке мелодије, док се Ајвинд облачио и јео. Ајвинд устаде и приђе прозору; у тај мах обузе га тегоба и нерасположење; али се мораде прибрати и мислити на рад. Вријеме се промијенило, ваздух бијаше хладнији, јер мјесто кише, која их је јучер патила, данас падаше хладан снијег. Он обуче чизме, метну шубару, нађе свој поморски капут и рукавице, рече збогом и оде са сјекиром на леђима.

Лагано падаше снијег у крупним, мокрым пахулицама. Ајвинд се тешко попе уз саоник, и зађе лијево у шуму. Никада, ни љети ни зими, није ишао овим путем, а да се не би сјетио нечега, што га чинјаше веселим или му уљеваше снаге. А тада му пут бијаше тежак, без живота, клизаше се на мокрој снијегу, кољена му бијаху крута, од јучерашњице, или од нерасположења које га је обузело. Он видје, да је за ову годину свршено са саоницама, а можда и за увијек.

Ајвинд је чезнуо за нечим другим, када пролазаше између дебала, гдје снијег падаше нечујно; уплашена сњежница крикну и одлеће даље, иначе све је стајало, као да очекује ријеч, која се никад изрећи неће. Шта је то, за чим је тако чежњиво жудно, није му сасвим јасно, то се не може наћи ни код куће, а ни у даљини; то је нешто што тежи горе, као пјесма, која се диже небу. Мало по мало узимало је облик означене жеље, а та је, да се на прољеће причести, па при том да буде први. Срце му закуца јаче, утонувши у те мисли и прије него што чу сјекиру очеву, пробуди му та жеља снажнији осјећај него ма који до тада у животу.

Отац, као и обично, није много говорио, него заједно обараху дрвеће и слагаху га у гомилу. У том им се раду сукобише погледи. Ајвинд тада проговори:

— Радник мора претрпјети много зла.

— Као и сваки други, одговори отац, плуну у руку и узе сјекиру. Када дрво паде, нејекоше га, па га отац сложи на гомилу. У том рече Ајвинд:

— Да си посједник, не би морао овако дрва с муком вући.

— Ах, одговори он и ухвати се објема рукама за чело, — тада бих имао других терета!

У том стиже мати с ручком. Била је расположена и по мало пјевушила.

— Шта ћеш започети Ајвинде, кад одрастеш? упита га изненада.

— За сиромашка нема много путева, — одговори он.

— Учитељ каже, треба да идеш у сепнар!
(Наставиће се.)

Др. Ст. Станојевић, Београд.

Превласт Српскога Народа на Балканском Полуострву. —

(Наставак.)

исти мах беснио је грађански рат и у другој српској држави. Велика моћ Младена Шубића изазвала је против њега савез свих оних, који су се бојали њега и који су му завидели. Тако се удружио његов брат Павле и моћна хрватска породица Курјаковића против Младена. После дужег наговарања придружили се и штићеник Младенов, бан босански Стеван Котроманић, те они сви заједно ударе 1322. г. на Младена и разбију га. Младен се обрати Карлу Роберту и затражи од њега помоћ, али га Карло ухвати и задржи га код себе до смрти, задовољан што се на тако лак начин опростио човека, који му је могао бити опасан.

И у Хрватској је у то доба био грађански рат у јеку; тамо су поједине моћне породице заратиле међу собом и устале на Карла Роберта и удружиле се са Млечанима, којима је та прилика добро дошла да се утврде на далматинској обали, за чим су они већ давно тежили, и из економних и из стратешких разлога.

Када је Карло Роберт уредио ствари у Угарској, почне радити на томе да савлада Хрватску и да истисне из Далмације Млетачку републику. Радећи на томе, Карло је позвао у помоћ и босанског бана Стевана Котроманића, коме је Карло, кад је ухватио Младена Шубића, дао готово целу Босну на управу и који му је због тога био захвалан и био спреман да му помаже. Али је Стеван Котроманић радо помагао Карлу Роберту још и с тога, што је том приликом могао, макар и индиректно, да узме учешћа у решавању хрватских и далматинских ствари, а то је за њега био велики политички успех.

Док се то догађало у Босни, успео је Стеван да савлада једног претендента. Млађи брат Стеванов, Константин, погине у боју. За време нереди и грађанског рата у Рашкој успе Филип Тарентски да опет узме Драч. Стеван је сада покушао да добије Филипову кћер за жену, можда са надом да на тај начин поново добије Драч, али су ти преговори остали без резултата. У Бугарској је у то доба (1323.) изабран за цара Михаило, син Шишманов, који је имао за жену сестру Стеванову. Михаило почне одмах помишљати да зарати на Византију, а кад се у Ви-

зантији почну озбиљно спремати на рат, он отера своју жену Ану, сестру Стеванову, а узме за жену једну византиску принцезу.

Михаило се сада почне спремати да зарати на Рашку, увиђајући сасвим правилно, да ће Бугарска ускоро морати да се бори са Рашком не само о Вардарску и Струмску долину, него уопште о превласт на Балкану. Јер Угарска је, доласком на престо анжујске династије, ушла у послове средње Европе и била је тамо ангажована толико, да није могла водити никакву велику акцију на Балкану. Византија је већ иначе била доста немоћна, а осим тога у то доба је већ био почео рат између цара Андроника и његовог унука Андроника млађег (1321. г.), рат који је трајао седам година, који је довео Византију до руба пропасти, и у коме су оба претендента позивали у помоћ Србе и Бугаре против свога противника. Босна је после дугог низа година мучне и бесплодне борбе, тек почињала да се снажи.

Остала је дакле само Бугарска и Рашка, да се боре о наслеђе Византиске Империје. Михаило је, изгледа, то увиђао и зато је хтео да изазове сукоб што пре, док Рашка није још више ојачала. Али је Стеван видео, да је сада врло незгодан момент за рат; Стеван је знао да Рашка за тај рат, до кога мора доћи, треба боље да се спреми, и да, пре свега треба да реши династичко питање, које је још увек било нерешено, јер се Владислав још увек држао у северним крајевима. С тога је Стеван гледао да, ма на који начин, за сада спречи рат. Посланику његову, познатом књижевнику и доцнијем архиепископу Данилу, пошло је за руком да отклони за сада сукоб.

Ако је Владислав рачунао на то, да заједно са Бугарима предузме акцију против Стевана, његова се нада није испунила. Стога се он сада обрати на свога рођака, бана Стевана Котроманића, који је био вољан да му помаже. Стеван је међутим успео да савлада Владислава, да заузме његове земље и да га изagna у Угарску, где је и умро. Али је за време те борбе Стевану Котроманићу пошло за руком да заузме Хум (1324. г.).

Идуће године ожени се Стеван унуком Андроника Старијег и у борби између два Андроника стане на страну овога, док су Бугари били уз Андроника Млађег. Стеван је свом савезнику послао био војводу Хрељу са једним одељењем војске, али је та помоћ доцкан стигла, јер је Андроник млађи савладао био свог деду и завладао је сам државом. Ипак Стеван, за време те борбе у Византији, заузео Велес, Просек и још неке градове. Андроник је сада јасно увиђао да Византији прети велика опасност од Рашке, која је већ дужи времена систематски радила на томе, да се утврди у вардарској долини. Бугари су ту опасност видели већ и пре. Тако је дошло до савеза између Бугара и Византије против Рашке.

Док су се Срби и Бугари спремали на борбу, од које ће зависити будућност оба народа и која ће решити судбину Повардарја и јужних крајева Балканског Полуострва, догле је Угарска, у савезу са Стеваном Котроманићем, водила борбу против хрватских великаша. Ту је борбу употребила Млстачка република, да задобије за себе један по један далматински град и да на тај начин добије под своју власт цело далматинско приморје од Велебита до Цетина. Али је у исти мах и Стеван Котроманић радио на томе, да се и он утврди у приморју и успео је да, осим Хума, освоји још неке крајеве у Далмацији. Он је у један мах радио и на томе да заузме у приморју и нека острва, којима су владали Млечићи.

У то је време и папска Курија опет почела енергичније да ради у Босни. Од средине XIII. века није у Босни скоро ништа рађено против богомила, тако да су се они доста оснажили. У то је доба и православна вера ухватила у Босни јака корена. Тако је на пр. бан Стеван Котроманић био православан, и, ма да је папа енергично радио на томе да га наговори или натера да остави православље, ипак је он остао чврст у вери, можда из страха од противника католицизма, који су налазили ослонаца у Рашкој.

Тамам је папска Курија хтела да предузме енергичније мере против богомила и православних у Босни, кад поче распра између католичких калуђера Доминиканаца и Фрањеваца око тога, који од њих имају права да раде у Босни, те та распра, која је трајала више година, онемогући за то време готово сваки рад католичке пропаганде. За то је време међутим богомилска јерес почела јако да се шири, не само по Босни и Хуму, него и по Хрватској и Далмацији.

(Наставиће се.)

Српски народ.

Од дра Сине Тројановића. —
(Наставак).

Да крв није вода и да се вере могу да мире и у смерној љубави да живе најлепше је посведочио велики везир Мехмед Соколовић, код Турака прозват Соколи-везир, који је и сам у младости био православни чатац у манастиру Милешеву, па после прешао у ислам. Јер, у исто време, кад је Мехмед био велики везир, и кад се Турска царевина под његовом мудрошћу управом најсилнија осећала, његов рођени брат Макарије био је патријарх у Пећи. Други синовац Мехмедов дошао је за патријарха пењског после Макарија, трећи је био архијепископ у Охриду, а четврти Герасим, опет у Пећи. И мати је Мехмедова као Хришћанка умрла, ма да је по његовој жељи сахрањена у мухамеданском гробљу у селу Соколо-

вићу, недалёко од Вишеграда, одакле и јесте пореклом колена Соколовића.

У владарску велику побожност ваља рачунати и њихову наклоност, што су се радо посвећивали у монашки чин. Стеван Немања умро је као монах Симеон, и то аскетски на рогози. Стеван Првовенчани монах је Симон; краљ Радослав монах Јован; краљ Урош монах Симеун. Краљ Драгутин као монах Теоктист живео је тајно аскетски, спавао у јами пуној трња, опасивао се ликом и тако свакојако своје тело мучио. Немањина жена Ана калуђерица је Анастасија у топличком манастиру Св. Богородице. Кнегиња Млица, кад се покалуђерила прозвата је Јевђенија, а калондарско јој је име Јевросима. Жена деспота Угљеше Мрњачевића монахиња је Јефимија, и т. д.

Али да је и у старије време било кад-кад хуљења на веру, има такође примера. Тако кад су за време Деспота Ђурђа преносили мошти Св. Луке, (г. 1449.) смедеревска је младеж исмењала тај чин и тиме свећенство јако запрепастила. (Г. М. Ђ. Милићевић).

Треба знати да се у то време стпцало силно богаство у Смедереву. Поред историских белешака и сад још има сачуваних финих металних радова из тога времена, за које се у данашње време у целом Српству не би мајстора нашло. Најлепше сам црквене судове из смедеревских радионица видео у далматинском манастиру Савини, а тамо су доспели из Херцеговине при некој калуђерској безјанији, па тамо и остали. Где је богаство ту је и наука и надри-наука с раскалашношћу, за то није чудно, што су се ружне речи чуле за мноштво Св. Луку.

Као год што се индојевропски језици у корену слажу, иначе јако разликују, тако је исто и с обичајима. Српски народ обавља своје обичаје нешто по незнабошком начину, који је облик, разуме се, врло стар, па се у томе знатно слаже у много чему са свима Аријевцима. С оним што се не слаже, то је специјално српско, удешено према његовом темпераменту, клими, флори и фауни, а понешто може бити да је и од староседелаца примљено.

(Наставиће се.)

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

ни би изложили основне тезе ове знамените етичке школе. Не треба ни споменути да њихов систем није довољно јасан, ни склопљен посве дошљедно у свим изводима и примјенама. Тако, на примјер, ни у самог Аурелија није довољно растума-

чено: како је слобода воље уопће могућа код свеопћег детерминизма свих догађаја? Како ја могу држати себе слободним, а друге људе детерминованим? Или на примјер, зар ово не излази као противречност: савршен је само мудрац, те је чисто слободан, апсолутно самосталан.

Али како је могуће да у апсолутном детерминизму свих дијелова буде слобода, која је могућа само у цјелини? И чим се призна да је мудрац слободан и самосталан, он престаје да буде дно опћег детерминизма, те није више везан, и у опћој цјелини, него је нешто изван цјелине, нешто незаконито, случајно и противприродно. — Али мудрац се влада по законима природе, рекли би стојици. Таким се одговором не можемо задовољити; а исто тако је њихова моћ евиденције (о којој је било говора) једна доктрина врло колебљива и недовољно разумљива. Има доста ствари којима би стојицизму требало приговорити, но то на овоме мјесту није пријекно потребно. Једно остаје. А то је да је стојичка школа дигла моралну филозофију до висине филозофске дисциплине и научнички формулирала један високи етички принцип. Како се стојичизам није клонио живота као цинизам, опет њихов морал није био уже везан са политичко-народним животом! стојичизам има у себи доста теоретског елемента, али нема довољно елемента практичног и апликативног. Међутим, то не смета много. Стојичизам је дигао појам потребе морала на дотле невиђену висину, и у вријеме декадансе цјелокупног савременог живота он је тражио вриједност и смисао живота људског и нашао га ондје, гдје се он збиља може наћи, те је стојичка етика, поред етике хришћанске, једна од најплементнијих, што су се икада појавиле у цијелом развићу филозофије.

И да би боја стојичке науке била сумарно што одређенија, није излишно изложити њен однос према учењу школе циничке и епикурејске, тим прије, што се све три школе чешће заједно спомињу а и замјенују.

Док цинизам, сматрајући такођер добродјетел, врлину циљем живота има за принцип само крајње избегавање потреба, и то немање потреба спроводи до екстрема и апсурда — стојичизам није у томе тако строг и полази са другог, вишег, становишта: не са становишта апсолутног уништења потреба, јер се тиме онемогућује пун друштвени живот и човјек се и сувише увлачи у сама себе, него са становишта велике заједничке хармоније.

Већа је разлика према мало старијој школи епикурејској, али не толика, колика се обично замишља због кривог тумачења Епикурове науке. Епикур се сам бунно против злоупотребљавања његова ауторитета и посве кривог тумачења његова филозофског система. Али је савременим бонвиванима годила једна филозофија, која је проповиједала да је смисао живота

у чулним насладама и уживањима, и двојачко тумачиће учење Епикурово дошло им је као наручено. Епикур је држао да је сврха живота унутрашња срећа субјекта — и шта је ближе обичној памети, него закључити, да је циљ живота срећа, која се састоји баш у обичним тјелесним и животињским сластима и уживањима? Сврха живота, вели Епикур, збиља је у задовољству свакога појединца. Али то треба разумјети. Задовољство треба да буде трајно, истинито — а тако је задовољство само задовољство духа. Схвати ли се задовољство у духовном смислу, онда се губи сваки чулни карактер његов; и права добра, отуда, нијесу добра чулна, материјална, него добра духовна, знање, поштење, задовољство с малим, спокојство и т. д. Епикур презире земаљску насладу раскошних и обијесних; он с поносом говори: „Ја се могу са зевсом надметати у срећи, према једем хљеба и пијем воде!“ Највећа је срећа — срећа духовна, а она је у спокојству и мирноћи душе: зато треба све чинити, да се уништи бол. Види се разлика стојичизма и епикуреизма. Она је, у основи, у томе, што епикуреизам своје учење темељи на личности субјекта, као главне, слободне ствари, док стојичизам сматра субјекат апсолутно подређен цјелини, универзуму. А види се и колико је стојичизам племенитији од обје школе, с којима смо га, укратко, упоредили.

Треба нам прећи на живот Аурелијев.

* * *
(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Народне женске пјесме.

— Из Ваљева, из 1860. год. —

1.

Боса Јела Босну прегазила,
За њом братац папучице носи:
— Сејо, Јело, је л' ти босој зима?
— „Брате, Перо, није мени зима,
Већ је мени зулум од везира,
Од везира, од драгога мога:
Он се жени, а од мене таји,
На њему су везене округе;
Круж'ле му се гује око врата!
А у свекра свилена кошуља,
Свиле му се кости од болести!
У февера од злата синија,
Синуло му над мртвијем сунце!“

2.

Сан заспала дилбер Јегда у башти,
Па сањала челебију Јована,
На б'јелој му руци бурма од злата.

Њу будио челебија Јоване,
Будио је својом бурмом куцајућ':
— Устај Јегдо, устај злато, зора је!
Сад ће проћи сва господа у цркву,
И пред њима хајдук Вељко с момцима,
Па ће рећи твојој мајци и мојој:
Гдје смо били, гдје си умор добила.
Шта ће онда наше мајке зборити?

3.

Разбоље се челебија Јово,
Од главнице, текем нафалице.
Све ђевојке Јова облазише,
Нема Ане и Анине мајке.
Мајка Ани тијо говорила:
— Иди, Ано, те обиђи Јова.
— Нећу мајко да обиђем Јова,
Не болује од тешке болести
Од главнице, текем нафалице. —
— Иди, Ано, ја ти жива била!
По том Ана мајку послушала,
Те отишла, да обиђе Јова:
— Устај, устај, челебија Јово!
Не болујеш од тешке болести
Од главнице, текем нафалице,
Понуде сам теби донијела:
Сувих шљива са сирових грапа,
С мора смокве, из Мостара грожђа,
Шептелија скоро узабраних,
Устај Јово, те ослади уста!
На то с' Јово гротом насмијао.

4.

Ђевојка је момка дозивала:
— 'Ајде, момче, да се окладимо,
Да заједно ноћу преноћимо,
Да се једно другог не машинмо.
На то јој је момче пристануло.
Кад је било око пола ноћи,
Пробуди се ђевојана млада,
Не могаше срцу одољети;
Па је момку 'вако говорила:
— Ој, јуначе, жив те Бог убно!
Ја сам на те јабуке бацала,
А ти на ме ни каменом нећеш.
Камено ти срце у матере,
Што те таког каменог родила!
Тврда срца, момче не попусти.
Кад у јутру сунце огрануло
Опет му се млада јадовала:
— А, мој драги, босноче рани!
Опаши се редом по долами,
Да ти гонџа кроз пас не пропадне,
Да ти љубав другој не допадне;
Три сам златна чешља саломпла,
Док сам теби косе одгојила.

А данас те друга премапила. —
Да Бог да се она помапила.
И помамна по горн 'одпла,
Траву пасла, с листа воду пила. —
Што је тебе мени протела!

Шабац

Забилежно: Вит. Јовановић.

Финдур.

Српска нар. приповетка.

Била једна жена, па имала двадесет и девет
синова и тридесетог тек што није родила.
У том доби абер¹⁾: цар јој позива синове,
да чувају царску шуму. Они се спреми-
ше и опростивши се с мајком пођоше на
пут. Најстарији син оста последњи и при-
мајући благослов од ње, рече јој:

„Мајко, ако нам на свет будеш донсла брата,
надени му име Финдур.“

Она му то обећа и не прође много времена, па
роди мушко дете, и ссћајући се речн свога сина, даде
му име Финдур.

Дете је брзо напредовало. Кад му је било че-
тири године, изгледало је као друго од осам, а кад узв
осму годину, беше то леп и кршан деран, као да му
има шеснаест година. Он се брзо привиче на све до-
маће послове и постаде десна рука својој мајци.

Једнога дана мајка га посла на њиву, да је
узоре. Он узв рало и волове, оде на њиву и стаде
орати. Давши се у мисли и не приметн, да је
узорао целу њиву и прешао у суседну. Сусед то спазн
и љутито викну:

„Ах, сине Финдуре, да ме није жао твоје старе
мајке, која је изгубила свих двадесет девет синова,
ти се бели²⁾ не би главе наносно.“

Чувши ове речи, Финдур се јако зачуди и одмах
пође кући, а кад стиже, пожали се мајци и исприча
јој шта му се десило. За тим упита је ли истина
оно што је чуо, и зашто му о томе није ништа при-
чала.

Мајка се на то насмеје, и рече му, да одиста
има толико браће, али да су живи и здрави, и
да чувају царску шуму. Финдур се на ово јако обра-
дује и рече, да ће још сутра поћи у свет, да потражи
своју браћу. Мајка га одвраћаше, али без успеха.

Сутра дан Финдур порани, мајка му беше спре-
мила све, што је за пут потребно, и при растанку
пружи му гвоздене опанке, те их он обује, а тако
исто даде му и гвозден штап, говорећи:

1) Абвр — глас.

2) Бели — одиста.

„Путуј са срећом и загледај чешће опанке, да видиш нису ли се подерале, а ако то буде и штап ти почне шкрипати, знај, да си на месту, где су твоја браћа.“

Финдур обећа, да ће послушати њен савет и крену се на пут. Прошао је много села и градова: путовао дан и ноћ и чешће загледао своје опанке, али оне здраве и читаве. Једнога дана мртав уморан, тек што се сунце смирило, спази пред собом величанствену шуму, која се губила у неизмерној даљини. А тамо, врло далеко, назирала се и светла тачка, која је треперила као звезда вечерњача. Тамам хтеде да отпочине, јер се и мрак почео хватити, кад одједном осети да му гвозден штап задрхта у руци, а одмах за тим чу неку шкрипање и зујање. Осети се савета своје мајке и одмах загледа опанке; кад, а оне се — подерале! То га јако обрадова и с новом снагом упути се право оној светлој тачки. И што се год више њој приближавао, она је у толико постајала све већа и већа. Наједанпут угледа диван приказ: усред стародревне шуме на неком пропланку горела је велика ватра, чији је пламен у небо лизао, те је чаробно обасјавао горостасне јеле и храстове. Около ватре засела читава чета, а двојница од њих, на врелом жару, окреху на ражњу јелена.

Финдур појми, да су му то браћа, за то им весело узвикну:

„Добро вече, браћо!“

„Бог ти добро дао, незнани јуначе“, одговорише и љубопитљиво загледаше госта. Финдур им се одмах каза ко је, те они поскакаше радосно и ижљубивши га редом, посадише до себе. Кад се мало одмо по испричаше му, да им је ово последњи дан њиховог службовања, а сутра се крећу на пут, да од цара приме свој ајлук¹⁾, и да ће одатле право кући. По том га понудише, да вечера и после кратког времена легоме да спавају. Још није ни зора забелила, а Финдур већ беше на ногама, он пробуди и своју браћу, на пођоше. — Путовали су целог дана, и тек се први сутон почео хватати, а они стигоме до омање реке, где спазише баку, где пере рубље. Назваше Бога па загазише у реку. Финдур оста последњи и прелазећи преко воде, не испушташе баку из вида. Бака то спази и злобно се смешећи рече:

„Ах, децо моја, вас је тридесет момака, а ја имам толико исто кћери. Ако вечерас свратите мени на конак, можете их видети, па ако вам се допадну, сваком ћу даровати по једну и лепо вас оженим.“

Финдур се не осврташе на бакине речи и не хте је послушати, али браћа навалнише на њ, и тако се заједно с њом, кренуше кући. Кад стигоме тамо, а оно одиета изађе пред њих тридесет девојака, лепих и младих као роса. Свима замаскоше за

¹⁾ Ајлук - плата, зарада,

око, само Финдур оста потпуно хладан и намргођен ћуташе гледајући шта ће бити. Браћа рекоше, да ће се оженили кћерима, на што она радо пристаде, и почевши, по реду и старешинству, сваком даде по једну, а Финдур као најмлађем, паде у део најмлађа и најљепша.

За тим наста весоље и песма, после чега их бака сведе у ложницу. То беше велика одаја у којој су прострте постеље, једна до друге, тридесет на броју. Младенци одмах легоме и не прође много а све захвати дубок сан. Једини је Финдур будан и кад се увери, да су бакине кћери тврдо заспале, промени своју капу са капом своје младе, за тим ћушну брата до себе и шапну му, да то исто учини, а овај да саопшти брату до себе, и тако редом сва браћа променише своје капе. За тим се опет све утиша. Бака је на огњишту царила ватру и нестрпљиво очекивала свога старца — аждера, који беше ван куће, али се никако не враћаше. У глухо доба ноћи устаде, отшкрину врата па уђе у повелику собу, где је разноврсно оружје и изабра оштру и криву сабљу, па се врати. Ту очекиваше за тренут, а за тим заустављајући дах лагано уђе у младеначку собу. Све је било мирно.

Бака прислушкиваше са пажњом, али се ништа није мицало, и упирући свој сјајан поглед пут спавача, чије једномерно дисање показиваше, да је ван сваке опасности, замахну сабљом и одсече прву главу, на којој је била мушка капа, мислећи да је одсекла Финдурову главу. За тим опет замахну и одсече другу, по том трећу и тако редом поодсеца тридесет глава, и вративши се у вајат, паложни велику ватру испод к зана, који напуни водом и баци у њ главе, да се кувају.

Ватра је буктила и пламен је обасјавао главе, које су се комешале по uzavрској води. Бака је са задовољством посматрала како се ватра све јаче разгорела, а вода врри и кључа, те главе час испливају на површину, а час се опет изгубе на дну казана. Очекујући старца она се унапред сладила и припремала за богати ручак. Када је мислила, да је готов, узе и халацљиво пождера три главе, друге три остави на страну за свога мужа; а остатак за своје кћери, које не хте будити пре зоре.

Сутра дан Финдур скочи из постеље и громко узвикну:

„На ноге, браћо, ваља нам путовати!“

Сви скочише и видећи грозан приказ, који им се пред очима указа, похиташе, да се што пре извуку из злокобне куће.

Бака, кад виде шта је урадила, цикну као рањена звер, и ударајући се руком у прса јекну од бола:

„Ах, сине Финдуре, ти си моју кућу опустео, али пашћеш мојих шака, и живом ћу ти срце ишчупати.“

(Наставиће се).

Књижевна хроника.

Немирне душе.

Кадгод се у нас говори о новијој приповједачкој књижевности, онда се, готово увијек, једно за другим спомену три имена: Јанко М. Веселиновић, Симо Матавуљ и Стеван Сремац. Њих сматрамо као главне представнике новије приповједачке књижевности. Ни један од њих тројице није створио нов правац у приповједачкој књижевности, није, како се то вели, створио нову школу, али су сва тројица, сваки на свој начин, мање или више, усавршили наслијеђени правац у приповијетци. Јанко М. Веселиновић наставио је идеалистичко-реалистички правац, у ком је идеализам како се то у старо и добро вријеме говорило, лијепе душе био претежнији на рачун реализма, за који његови меки осјећаји нијесу имали довољно чврстоће. Стеван Сремац важи у нас као реалиста, мада је он, према свом буржоаском идеализму, био један од оних романтичара који, у времену реализма, немају довољно смјелости да признају своје велике наклоности према овешталом романтизму и који, зарад тога, ако се тако може рећи, свој романтизам заодијевају реалистичким рухом. Симо Матавуљ је био једини од њих тројице, који је имао врло снажно осјећање за реализам, у ком га је помагало његово јако и свестрано опажање, олакшано великом европском културом, којом је располагао овај писац и који је, због те велике културе, знатно одскакао од свих наших мртвих и живих писаца. Матавуљ је био један од оних европских писаца, свјесан оне истине коју наши, талентовани и неталентовани, писци занемарују и багате лишу, истине да савременом писцу нијесу довољни само таленат и јак темперамент, него да је писцу, који хоће да разуме живот и да тај живот, ако га разумије и зна му смисао или несмисао, вјерно представи, неопходно потребна велика култура и интимна веза с науком. Поред великог талента и једног јужњачког темперамента, Матавуљ и ми, имамо особито да благодаримо његовој великој култури, што је нашој књижевности оставио дјела јединствене вриједности.

Та његова култура не огледа се само у начину, којим Матавуљ врши своја опажања и у својим јасно прецизираним и сталоженим погледима на свијет, људе и живот, него и у форми, и а р о ч и т о у форми, која собом најбоље доказује да је Матавуљ био приповједач и умјетник, који је, као мало ко у нас, до најнезнатнијих детаља био посвећен у све ванредно тешке и компликоване тајне књижевничког заната. Форма сваке његове, ма и највеће, приповијетке подсјећа на прецизно, умјетничко и топло дјело скупцулозна умјетника скулптора. У његовим приповијеткама нема излишности, па чак ни излишних ријечи, нема неумјетничког понављања и нема мутних разлики, којима, на примјер, изобилују приповијетке Стевана Сремца.

Ни један од наших писаца, ма како он иначе био талентован, није умно тако мудро и тако вјешто да се користи економијом, као он, ни један није умно као он, тако паразити и тако јасно стварати типове, који се не ће растапати у магли нејасности, као што је то врло чест случај у рђавих писаца или у добрих

који своја дјела стварају брзо и на дохват, ослањајући се цијло на свој таленат и савршено потцјењујући културу.

Матавуљ је, да се послужим једном овешталом фразом француских натуралиста, у својим приповијеткама допста пружао кришке жигота, износио живот у свој својој једрини и суровости, мада је врло ревностно избјегавао да, зарад једног неискреног и при својеног песимизма, сву своју пажњу искључиво концентрише, на до одвратности, ружне стране човјечјег живота, које се, као на примјер код Золе, најизразитије манифестују у једној бруталној и анималној порнографији или до крајности интимним појавама које су у вези са пубертетом, порођајем и гадним болестима полних органа.

Матавуљ — и у томе знатно подсјећа на старе естетичаре или на новосадске критичаре — воли само Лијепо у животу и само Лијепо га привлачи. За њега је живот, кад бисмо из његових дјела хтјели да конструиремо његову философију, синтеза лијепог и моралног, (а то је једно исто) лијепо као израз живота, као једина конзеквенца његова. Ружно је за њега само љуска (коју Матавуљ никад не воли да износи пред свог читаоца, нити воли пред њим да је скида са свог језгра) која у себи скрива језгро — Лијепо. Он је, као приповједач, отијен естетичар и, као такав он је велик умјетник.

Његово потоње дјело Немирне душе садржи све добре особине његова талента, као приповједача и као умјетника. Све приповијетке, осим Др. Ивановића, Богородице Тројеручице и Гоба Маре, лако се читају, занимљиве су, писане лијепим и бираним језиком, без ачећа и афектирања, пуне реалности и пуне интимног познавања живота. Оне су, како би дубоко рекао један од новосадских критичара, црпљене из живота. Остале три приповијетке писане су усилјено, немају никакве литерарне вриједности и њима би се могли подичити само дневни листови, као својим подлицима.

Издање је врло укусно, као и сва издања одличне књижаре-издавачнице Светислава Б. Цвијановића.

П. С. Талетов.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Опћа географија за средња училишта. Својим ученицима написао Милан Недељковић, професор. Друго попуњено и поправљено издање. Срем. Карловци 1907. Српска ман. штампарија. Цена 3 круне. Посвећена успомни Паје Марковића, Адамова. С. 339, 8^о. (Наставак).

Ова несрећеност, која се и у овом сумарном прегледу јако осјећа, постаје још већа, чим почнемо разматрати распоред научног материјала у поједним одјељцима.

У III. дијелу: „О органском животу на нашој земљи“ та је збрка и несрећеност најочигледнија. Послије кратког увода, у коме се објашњава шта је то органски живот, писац одједном прелази на човјека. Ту се у стилу једног катихизма прича, да је човјек умом и говором обдарено божије биће, да је створен у рају (!) и да се из тога „топлог и благословеног краја наше земље“ раселио по свијету. Велики проблем

о постанку људских раса без икаква обзира лопи преко кољена, сводити га једино на адаптацију према природи насељених области. (С. 84.). Пошто је извео подјелу раса по соматолошким особинама, прича о разним језицима, о људским заједницама, о вјери, густоћи људских насеља и на крају одједном почне говорити о глобусу и о мапи. Дакле у један одјељак стрпан је и човјек и глобус и географска карта, и све то г. Недељковићу нијесу јасни проблеми, које географија има да рјешава у овим наукама. Она има да испита распоред човјекских насеља на земљној површини, утицаје природе на човјека и у колико се човјек могао одупријети тим утицајима (F. V. Richt-hofen: Aufgaben und Methoden der heutigen Geographie. Leipzig 1885). Кад би имао писац пред очима ове задатке, многе би ствари биле јасније представљене, а много би сувишних ствари отпало. Да наведемо само још један примјер оне ријетке аљкавости. У почетку одјељка о физичкој географији говори о органским и аорганским тјелесима. И мјесто да је ту кад већ говори о томе, најприје набројно опште особне свију тјелеса, па онда издвојно органска и аорганска тјелеса са њиховим особинама, он говори прво: „О мртвим тјелесима“ па онда тек: „Још о неким особинама свију тјелеса“.

Често под један наслов стрпа писац два потпуно различита појма. На примјер на страни 37. Наслов је другом чланку: „О ваздушном притиску“, а већа половина тога чланка говори о топлоти ваздуха. Земљину електрицитету и магнетизму мјесто је у математском земљопису а о подјели топлоте на земљи требало је опширније говорити у климатологији, па би се избјегла овака у овој књизи веома честа понављања.

У математском земљопису остаје доста нејасан положај земље у свемиру.

У уводу писац доста нејасно дефинише научну област и задатке Географије. Кад се каже да „Земљопис или географија јесте наука, која нас упознаје са земљом, на којој живимо“, онда дјеци није јасно, у коме нас правцу та наука упознаје са земљом и у чему се та наука разликује од других наука, које се исто тако баве проучавањем земље, на пр. од геологије. Трбало је рећи, да се географија бави проучавањем земљине површине (Richthofen l. c.) и дефиниција би била прецизнија. Чланци: Вода у ваздушасту стању и Вода у чврсту стању (с. 30—32) спадају у климатологију, а не у физичку географију.

Ово су главне примједбе опште природе. Нетачних тврђења и нејасних дефиниција има чешће. Ми ћемо навести само неке, јер за све у овом простору нема мјеста. Потпуно је нетачна тврдња, да све низне с висином испод 200 метара имају „свугдје једнаке животиње и биље.“ (С. 13.). Госп. Недељковић не зна тачно употребити ни оне научне термине, који су из српског језика унесени у науку. Није увала оно, што он назива увалом (с. 13.). Шта је увала нска види Цицићеву расправу о карсним пољима западне Босне и Херцеговине (Глас LIX.), затим А. Suran, Grundzüge der bysischen Erdkunde, Leipzig 1903. с. 445. Класификација планина је наведена најпотпуније и најбоље, само се мора примјетити, као што сам већ рекао, што је мало пажње обраћено на тектонске процесе.

Нетачна је исто тако и дефиниција планина, које су створили ови процесии. То су по г. Недељко-

вићу планине које су настале скупљањем и смежуравањем земаљске површине, када се хладила.“ (С. 16.). Ова би дефиниција могла пристати само за области, које су састављене од ископских шкриљаца. Да госп. Недељковић није тачно разумио овај пасус, у оној књизи, по којој је радио свој уџбеник види се из дефиниције тектонских долина. Тектонске или прадолине су оне долине, „које су постале кад и тектонске планине и то онако исто т. ј. стежањем и смежуравањем земаљске површине, када се ова хладила.“ (С. 17.).

Оваке долине (Tal) ја не познајем.

У класификацији разних научних објеката он бира разне принципе, без икаква правила, како му кад дође на памет. На примјер језера класификује само на основу њихове воде и њихова положаја, а генетска као најважнија од свих подјела заборављена је. Јако се мора замјерити једном српском уџбенику, што у физичкој географији не објашњава феномене карста. У г. Недељковића је Küste u. Strand једно исто, међу тим то наука добро разликује (Wagner, с. 263.—267.). Дефиниција фјордова је така, да фјордове од далматинских залива не можемо разликовати.

Разлика је тих двају врста морских залива основана у разлици оних форма од којих су постали и у разноврсности фактора, који су у њихову развићу учествовали. (Wagner, с. 342., A. de Laparent Leçons de géographie Physique, Paris, 1907, с. 267.—274.). У климатологији требало је барометарска максима и минима узети као поларну тачку у објашњавању постанка вјетрова.

У великом питању о унутрашњости земљној, г. Недељковић се најшњава за хипотезу усјано течне материје. А познато је да је ова хипотеза у задње вријеме знатно поколебана. Ово је већ други случај гдје се г. Нед. у неријешеним научним питањима без објашњења хвата једне хипотезе. У оваким неријешеним питањима ваљало би набројити све хипотезе и навести све њихове и добре и рђаве стране. На тај би се начин дјеча донске упутила у научни начин испитивања.

У прегледу геолошких формација треба истаћи да је карбонско доба било доба великих покрета у земљној кори, прво доба великих набирања у кори земљној. У формацији креде оне чине једино камње кречњак и креда.

(Свршиће се).

Др. Јевто Дедијер.

Књижевне и културне биљешке.

Горски Вијенац на словеначком. Међу издањима Милце Словенске за 1907. год. налази се и пријевод Његушева „Горског Вијенца“. Превео га је познати словеначки књижевник Рајко Перушек. На крају је додан коментар Мпл. Решетара.

Забавник Српске Књижевне Задруге. Управни одбор Књижевне Задруге поново покрене свој „Забавник“. У првој свесци, која ће изаћи најдаље почетком маја, биће 15 преведених приповиједака са разних европских језика. За сарадњу умољени су најбољи преводиоци.

Књижевно друштво у Београду. Српско Књижевно друштво држало је 16. марта о. г. сједницу, на којој је, мјесто по којног Симе Матавуља, изабран за предсједника г. Богдан Поповић проф. универзитета. За благајника је изабран г. Мило Пав-

ловић, проф. пошто је дотадашњи благајник г. П. Одавћ дао оставку.

Срп. музичко удружење у Биограду. Неколико одличних српских музичара у Биограду основали су Српско Музичко Удружење са задатком, да прикупе све српско музичаре и да их потакну на вајднички рад за напредак српске музике. Друштво ће нарочиту пажњу обратити на васпитање музичког подмлатка отварањем музичких школа и помагањем Срба музичара. Осим тога друштво ће радити на ширењу српске пјесме, награђивањем одбраних српских композиција.

Јеврејски Гласник. Јевреји у Биограду покренули су од марта мјесеца нарочити свој лист, који се зове „Јеврејски Гласник“. Лист издаје друштво „Цијон“, власник му је др. Д. Алкалај, а уредник И. Ј. Леви, адвокат. Циљ је листа, да истисне код Јевреја шпански језик и уведе српски како би и српска књига била мпо гост у јеврејским домовима.

Трговачка Омладина у Сарајеву. Ово врпједно српско друштво одржало је главну скупуштину 15. марта и на њој изабрало нови одбор за ову годину. Предеједник је Јоца Ећпмовић; подпредеједник Стево Марпћ; тајник Стеван Ружић; благајник Јово Петровић; одборници: Глиша Стојановић, Ибрахим сф. Сливнић, Владо Чабаковић, Данило Војловић, Радослав Николић, Мика Јанковић, Урош Обрадовић и Ђока Тодоровић. Надворни одбор: предеједник Радивој Токић; чланови: Вељко Алексић и Милан Обрадовић.

Јубилеј Лазе Костића. На Благовијест прослављен је у Сомбору педесетогодишњи јубилеј дра Лазе Костића. То вече давало је српско народно позориште неколико одломака из његових комада. То је била свечана представа у његову част, а прије тога управитељ позоришта Тона Хаџић држао је лијеп говор о животу и раду слављеникову.

Библиографија Босне и Херцеговине. Ово године изићи ће важна књига „Библиографија Босне и Херцеговине“ Садржаваће не само књиге европских језика, у којима се писало о овим земљама, него, по могућности, све овдашње и туђе публикације, као и расправе, фељетоне, предавања и друге сваковрсне чланке који се тичу Босне и Херцеговине. Да буде библиографија потпуна, молимо све ауторе, који су уопће писали о овим земљама, да пошаљу не само натпис својих радња; него да тачно наведу, када и гдје су биле штампане (годинште, број, страница, наклада, мјесто) под адресом: „Библиографија, велика гимназија у Сарајеву.“

Слогина забава. Прва овогодишња свечана забава с играником српског пјевачког друштва „Слоге“ биће 19. априла у друштвеном дому. Тада ће дилетанти представљати Јанкова и Бракова Ђиду, у коме игра 60 лица. За тим ће „Слога“ са тамбурашким и пјевачким збором, као и дилетантима кренути у Травник, гдје ће се одржати свечана забава са пјесмама, тамбурашким збором „Слоге“ и дилетантском преставом Ђидо. Ми се надамо да ће ова прва Слогина забава бити добро посетијена, да им тиме дамо снаге и воље а богме и трошка за пут у Травник.

Друго Јанково вече. Одбор мачванског друштва за подизање споменика Јанку Веселиновићу приређује трећи дан Васкрса

у Српској Митровици друго Јанково вече. На тој забави биће и многи Јанкови пријатељи из Биограда.

Прештампано. Лијепу пјесму Михаила Мирона, посвећену Шћепану Грђићу, из 3. брoja „Босанске Виле“, прештампала је „Просвјета“ на челу листа у свомо 4. броју.

Нове књиге и листови.

Недељни преглед, политички, књижевни и научни лист. Власник у име покретача Душан Л. Ђокић, адвокат, а уређује редакциони одбор. Издаван у Биограду сваке недјеље, а цијена је за Србију 12 дин., за Српство и Словенство 15 дин.

Једно љето четовања по причању харамбаше Стојана Ковачевића, и по другијем паворима написао Рис. Т. Пророковић-Невесњица. Књига I. награђена са 500 дин, из Чупићеве задужбине. Друго поправљено и ниатио проширено издање (са сликом Стојановом) Биоград, штампарија Д. Димитријевића, 1908. Цијена 1'50 дин. Књига друга биће готова до краја о. мј. уз припомоћ Коларчеве Задужбине.

Срце и љубав. Пјесме Ниса Ђ. Вучетића-Бокељског од 1900 до 1905. Нови Сад, штампарија дионичарског друштва „Браника“ 1907. Цијена 2 круне. Књижарима 25% понуста. Књига је посвећена сјени пјесникове дједа Вука вптена Врчевића.

Iz narodnog života u sjevernoj Dalmaciji, od dra Aleksandra Mitrovića. Odštampano iz „Mjesečnika“ pravničkog društva u Zagrebu. Tisak dioničke tiskare u Zagrebu 1908.

Прва руковет српских пјесмама на Босне. За мјесовити хор од Ф. Маџеовског, хороваће српског пјевачког друштва „Слоге“ у Сарајеву. Цијена 5 круна. Наручује се само код композитора у Сарајеву. Преписивање је забрањено.

Читула.

Анка А. Пајевића. У четвртак 6. марта о. г. у Новом Саду преселила се у вјечност гђа Анка пок. Арсе Пајевића, многогодишња благајница Добротворне Задруге Српкиња Новосадкиња. Покојница је била вјерна пратвица пок. Арсе, помагала га је у сваком подухвату, одушевљавала на сваком кораку. Муком и штедњом вајднички стекли су лијепо имање, те кад су видјели, да врло брво може доћи дан, кад ће се морати растати са овим свијетом, споразумно су утврдили, да цијело имање поклоне на добротворне сврхе. После смрти пок. Арсе и гђа Анка није промијенила њихове одлуке, те ће тако сад послјје њене смрти фонд српске гимназије у Новом Саду добити 400.000 круна, а српска виша дјевојачка школа 16.000 кр. за потпору сиротих ученица за књиге и одијело. Лака јој земља и вјечан помен.

„Босанска Вила“ издаван у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Са струна, од Михајла Мирона. — У прољеће, од Душана Тампичића. — Приговјетке: Драма у ноћи, од Милорада Павловића. — Његова смрт, од Љ. — Предање о хиџоу Христовом, од В. Свјетлова, с руског Часлав. — Весело момак, од Вјерисона Бјерстјерна, превео Никола Стајић. — Поук.: Прегледи српскога народа на Балканском Полуострву, од Дра Ст. Станојевића. — Српски народ, од Дра Симе Тројановића. — Марко Аурелије, од Дим. Митровића. — Српске народне умјетворине: Женске пјесме из околине Вилева, од Вит. Јовановића. — Финдур, срп. народна прича, забљезнио Сава Теодосијевић. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башиковић. Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 11.

САРАЈЕВО, 20. априла 1908.

Год. XXIII.

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши

I.

Некада је имао четири момка. Али, временом, морао је отказивати једном по једном, док није остао са једним дечком, који је радио све ниже послове. Некада, робом дућан набијен, све се више празнио и он је, са страхом гледао, велике и гломазне рафове, како су разјапили своје чељусти и зијаху на њега и његов празан дућан. Он је, од јутра до мрака, као гладан курјак, шетао по дућану. Руке-затури на леђа, главу спусти на груди и тако шета горе доле, а прсти на рукама пуцкају, као да их ломи, или као да хоће да из њих исцеди новац.

Аксентију је било четрдесет и пет годипа, али је изгледао као да је навршио шестету. Око ћелаве главе повија се један венчић оретке косе, која има ону боју, кад се со помеша с бибером. Угасле очи су утонуле, а под њима су жуте и опуштене кесице. Изгрижени бркови били су на средини, одмах испод носа, броћаста од дувана. Кроз вечито полуотворена уста виделе су се готово голе вилице са два три нагрижена, црна зуба. Леђа су била погрбљена, трбух упао, а ноге непоуздане, врло непоуздане, као да оне носе цео

овај празан дућан, са лепим и укусним рафовима, у којима је некада било много и разноврсне робе, која је у његова суседа конкурента стварала гнев, пакост и бледило. Он је, као каква велика шеталица, ишао тамо и амо, пушио, вртео главом и, час по уздахне, али тај уздах је више лично на какав пригушен вапај, који се, без његова знања, откинуо из груди. А дечак, гледајући из једног краја опустелог дућана, како се његов газда поводи по дућану и пушта густе димове од дувана, осећао је како га подилази некакав страх, некакав загонетан страх, као весник каквог страховитог слома, под којим ће и он оставити своје младе кости и своју младу душу. У два три маха дечак је хтео да побегне из овог nelaгодног и непријатног дућана, у којем је невоља почела свијати своје гнездо, али се сетио свог вечито пијаног оца, који има тврдо срце као камен, а руку тешку као маљ.

Аксентије је у трговини био бруталан и нескрупулозан. Ради ћара, он је одрицао сваку егзистенцију савести, угушивао сваки осећај, својом гломазном ногом газно и свој и туђ понос. Савест и осећаји нису елементи за стварање богатства и он их је зато газно и одрицао. Основ његову некадашњем богатству била је једна нечовечна крађа, извр-

шена над имањем његовог млађег брата, којем је био тотор. И он је даље крао, даље страховито харао, само да дође до што већег богатства. Све ситне трговце, који су с њим долазили у додир, за трен ока је упропаштавао, а њихове капитале усисао у свој капитал, као сув сунђер капљице воде. Али мада је он у питању новца био бескрајно нечовечан и до невероватности неумитан и суров, ипак је тих разбојничких врлина нестајало испред једног створења, као зрнца песка испред поамног ветра. Његова жена, ситно и нежно створење, лепа, дражесна и ломна лутка од двадесет-две и три године, својим дугачким и танким прстима са ружичастим ноктима, начела је његово богатство, за које је он мислио да је чврсто и вечно као гранит. И све његово богатство, као зграда са излоканим темељом, почела је да тоне, да се руши, да нестаје. А лепа и накудрављена главица и даље је измишљала сва могућа средства, која ће учинити, да дућан буде чист и празан као длан.

Сваког дана, шетајући по дућану, он је смишљао читаве беседе, којима ће својој жени доказати, да он није више кадар задовољити њезине бескрајно-луксузне прохтеве, јер нема више ништа и јер, сваког часа, очекује да му затворе дућан и да пред њим загрми добош. Још пре него што ће ући у кућу, он набере веће и стисне зубе, али кад уђе у кућу он не зна ни сам како заборави све те лепо смишљене беседе.

Једнога дана, пре него што ће отићи на ручак, Аксентије сврати у једну каваницу и попије три четири ракије. На тај начин, рачунао је, имаће више смелости и том приликом ће моћи отворено изнети све своје мизерно стање које га, за длаку, одваја од банкротства. Жена је одмах, при ручку, изнела опет нов предлог за своју тоалету која, готово, и не стаје много — једва ако пређе сто динара. Он је погледа разрогачених очију. Уста су му била полуотворена. Гледао ју је, као да је у њезиним очима, у свој њезиној елегантној и лепој појави тражио коментара за њезине речи. Зар та лепа лутка, то нежно и слабо створење, које у ходу, једва додирује

земљу, не зна да он стоји на ивици пропасти и да он не може више дати ни десет динара? Не, она то не зна, она, уопште, пошто не зна осим да се смешка, да се улагује као маче и да својим нежним прстима смрви једно велико богатство. Он ју је још извесно време гледао, а затим рече одсечно:

— Немам, више немам.

Она је, као небо плаве очи, разрогачила, а правилни и бели зуби су вирили из црвених уста. Затим се насмеја:

— Ти немаш, ти?!

— Немам... да ме убијеш, па немам...

Она је кажипут наслонила на облу браду и рече, као у заносу:

— Боље кажи да не даш, нећеш да даш...

У моменту, када се њезино вечито глатко чело наоблачило и када је тако стајала са подигнутом руком на бради, била је врло, врло лепа. Он ју је гледао и рече тужно:

— Немам... ти знаш да сам ја давао док сам имао... сад немам... немамо ни за хлеб....

Она је упорно и стално одговарала, да он има, али да неће, неће да да.

Најзад је заронила лице у шаке и кроз плач, је понављала да не да, да неће да да, јер воли да је мучи, воли да је пред светом понизи, јер да то не воли, он је не би натерао, да иде у ритама, као да је жена општинског чувара. Он се нагло диже од стола, тресну песницом о сто и рече гневно:

— Е, па не дам...

Она је сада гласно плакала и, грувајући се у груди, непрестано је понављала:

— Па ја то и кажем... па ја то и кажем... па ја то и кажем...

У часу се окрете и оде у собу и закључа врата за собом. Унутра је још непрестано плакала, нишла по соби тамо и амо и, с времена на време, застане пред затвореним вратима и јецајући је говорила:

Па ја то и кажем... Не дам, јер си ћифта... Волиш више паре, него очи у глави... Душа ти је и срце да ме понизиш... Никад ми ништа ниси учинио...

Он је извесно време стајао крај стола и укоченим погледом је гледао у једну тачку

на поду. Лагано дође до врата и поче благо:

— Ама није, брате, тако. Дао бих али немам. Отвори, па да ти све лепо објасним. Лепо смо живели док смо имали, па треба лепо да живимо и у невољи.

Али она није отворила. Шта је он рекао? Невоља? Таман! Зар је она рођена да у невољи живи? Не, боље, онда, све друго, само то не. Он је, иначе, стар, па шта је може друго везивати за њега до новац, много новца, луксуз, богатство, сјај. Доста она пати крај стара човека, па зар још поред једне несреће да дође још једна и то најцрња, невоља? Ах, не, боље све друго, само то не, боље чак и гроб, ма да она није ни најмање расположена да умре тако млада.

Зар она то да каже њему, њему, који је ради ње све жртвовао, и своје богатство, и свој глас, и будућност своју? И он својим гломазним песницама поче ударати у врата. Псовао је и проклињао је час када ју је први пут видео. Али гнев је постепено почео да попушта и он је опет почео да је моли и преклиње да му отвори врата, па ће јој све лепо објаснити. Није он рђав човек, али тако га занео гнев и он није знао шта је мало час говорио. Али она није отворила. Она се, као преплашено птиче, била прибила уза зид и тако је дрхтала и, наћуљених ушију слушала је сваку реч. Он је, најзад, опет почео лупати у врата, проклињати и грдити, али када она опет није хтела да отвори, нити да одговори једне речи, он изиђе из собе и страховито залупну вратима за собом, да се кућа из темеља тресла.

На два дана пре него што ће му полиција запечатити дућан, његова жена побегне са једним његовим момком, којег је он, пре кратког времена, отпустио због крађе.

(Наставиће се).

Н. Н. Херцеговац:

У Липнику на Смаилагину чардаку.

Пола мени, пола теби!

Смаилага Ченгић нареди сељацима у Жањевици, да му доћерају тридесет товара дрва. Сељаци натоваре дрва и поћерају. Међу њима је био и неки Сава Рончевић, па се напио и тако пјан поћерао товари. А како се онда људи у Гацку нијесу опијали, било им је необично видјети пјана човјека, па му се дружина почне подруживати и исмијавати. Сава ће им на то рећи:

„Ама што ми се ругате? Шта ћете ми дати, да сад изиђем Смаилаги на чардак, да му сједнем уз кољено, па да ми Шехо куцне уз тамбуру?”

Шеха је држао Смаилага нарочито стога, што је био велики вјештак ударати и пјевати уз тамбуру.

Сељаци ће на то Сави:

„Ако сад учиниш то, даћемо ти сваки по дукат!”

„Вјера?”

„Вјера!”

Пођу даље. Сељаци се почну смијати, јер су мислили, да ће га Смаилага избити ако му оде тако пјан.

Доћерају коње у авлију и почну отоварати дрва, а Сава ће махом на чардак Смаилаги, па забаса преко застрте одаје говорећи:

„Добро у госпoде!”

„Како у које!” — Одговори Смаилага.

Сава се онако пјан свали баш уз кољено Смаилагино, па ће рећи:

„Мој драги ага, дај ми напуни, па ми зови Шеха, да куцне, ама ону лијепу нашу севдалинку!”

Смаилага се осјети, да то није узалуд, па одмах нареди, те дође Шехо с тамбуром.

„Деде, Шехо, једну!” — Рећи ће Смаилага.

Шехо куцну у тамбуру, па запјева:

„Што се оно Травник замаглио!” и т. д.

Пошто Шехо отпјева, Смаилага ће рећи:

„У колико је то Сава?”

„У тридесет дуката, ага, па пола мени, а пола теби!”

„Ха, ха, ха, добро, турске ми вјере! Иди сад Сава на посао!”

Сава затетура преко собе и једва изиђе. Дошавши дружини, покупи окладу и подијели са Смаилагом.

Дас. К. Мишковић. —

Fata morgana.

У мислима тоном, туга душу свија,
Укочен кó стена хладна непокретна, —
Успомене бројим, што ми младост згрија
Пуна идеала, а живота сретна.

Када као ветар на крилима лаким,
У миље блаженства да бих само падó
Нека ме је сила за кораком сваки
Пратила, те сваке препоне савладó.

Гонило ме нешто, мамило ме себи,
За тешкоће воља није хтела знати;
Зарила ме нада, а с њом како не би
Кренуо се даље, где ми се циљ злати?

Срећи греди живот, миле ми се часи,
Како слатка борба беше на том путу,
Гледајући блажен, да је осмех краси,
А миљем и цвећем цету обасуту.

Ал кад циљу стигох, ком ми биће жуди,
Како болан уздах слети са усана,
Као из сна слатког туга ме пробуди,
Јер то беше само душина обмана . . .

Јела. Д. Тузла. —

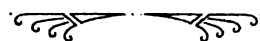
Пјесма једног сна.

Ко си, незнана душо,
Што си ми у сну чудан пољубац дала
И милим гласом својим ме звала,
Казајући ми вјечност љубави силне
И свете, какве на земљи није?
Каква се тајна у теби крије,
У твоме сјају, у бићу твоме,
Да л' спадаш хору анђелскоме?

Ко си, незнана душо?
Каква те чежња мени довела
Када сам очи уморне свела
И трошно тело кад ми почива?
Је ли можда накнада с' неба
За љубав коју, моја душа треба,
Је ли твој цјелов анђелски био,
Кад ми је блаженство у душо лио?

Ко си, незнана душо?
Ко ми те посла у поноћ тију
Кад ми се снови преплећу, вију
Ко златни араци кроз зелен-гране?
Свијест кад не зна за јаву строгу,
А дух мој када личаше Богу
Љубави чисте . . . ко си о мила,
Што си ми пјесму у душу свила?

Ко си, о реци,
Од куда дође? Да ли са које звијезде драге?
Зашто ми збориш ријечи благе?
Што си ми небесни цјелов дала?
Ако те љубав мени довела
Када сам очи уморне свела,
Опет ми дођи! Моја те душа са чежњом зове
Да је цјеливаш уз слатке снове . . .

Светозар Миленовић.

* * *

Поноћ тавна, . . . мрким скутом обавила суро стење,
Што се врхом својим слива у тавнину изнад горе,
Доле поток, шуме вали кó да тужну прошлост зборс,
Док пустињак у самоћи моли души утешење.

Ту манастир уздиже се кó исполни доба стара,
Око њега плачне доље, пустош која срца слама,
Док пустињак с давном тугом грца немо у сузама
И промислу вечног спаса дух уздиже, груд отвара.

И вечери сваке тако исти јади, нста слика,
Духом гледа, љуби младост прве свете жеље своје,
По прашноме јеванђељу исплакране сузе стоје,
Символ горких искушења оронулог паћеника.

И док поноћ тамним крилом над заспалим светом бдије
Чини ми се кó, да анђо тихо слеће усред мира,
И љубећи с тајном тугом крет древнога манастира,
Над сломљеним срцем једним кó да јеца — сузе лије!

Св. Р. М. —

Кад звезде дрхћу.

Ноћ је давно пала. Кроз нему тишину
Зачује се каткад звек овнова звона
Или пас залаје. А брда окóна
Једва се назиру кроз прозирну тмину.

Звезде сјајне дрхте на небу ведроме
Понека утрне кад с блеском прелети;
Месец је већ заш'о — у првој четврти —
Те још оне светле у мраку ноћноме.

Из нечије баште зумбул силно мири
И опија душу, надимљу се груди.
Хлаћан ветрић као дете лаке ћуди
Тек зашуми лишћем или благо пири.

Све послало. Само ја један једини
Још сам будан сво. На небу бескрајну
Гледам једну звезду понајвише сјајну
И о мојој драгој мислим домовини.

Б. М. Стањковић:

— Стјепо.

Крајња је нужда натјерала сељака Новгородске губерније Ивана Андријева, да пошаље свога сина у Питер (Петроград). Испраћајући га на пут заједно са својим сељаком — кочијашем, отац је овако упућивао малишана.

— Пази, Стјепко, у Питеру нема мажења! Пријатељ Трифон даће те на занат.... Ако будеш учио — бићеш човјек!.... Опрости, Стјепо!....

Мати, грлећи синчића, није ништа говорила, јер су јој сметале сузе. Она га је благосиљала једном руком, а другом му је ћушкала за кожух тек испечену погачу.

Малишан је био у некаквој двоумици и врло је живо чупкао својим ситним ручицама велику јагњећу капу, коју му је даривао отац при путу.

Када су изашли из собе, на улици су се скупла сељачка дјеца и почела се праштати с њим. Неки су завидљиво посматрали малог путника, у кожуху и великој капи и, знајући, да Стјепо иде у Питер, у души су жељели да буду на његовом мјесту.... А други су, већином без велике зависти, обраћали пажњу чак и на велику капу и примјећивали:

— Тамокана је, браћо — говорио је деда Андрија — страхота!

Град, ето!....

И малишан је подигао руке колико је могао.

— Тамокана, — продужавао је говорник: — забавља баш као у нашој, алексинској, боровој шуми.... И опет је опасно.... Кажу, да нашу дјецу, браћо, бију у Питеру, ој — хој, још како!.... Све је то дједа Андрија казивао.... Он, браћо, зна.... Он је живио у Питеру.... Дједа Андрија све зна!....

— Но, сједај, Стјепо!... Хајд', да путујемо, дјечко, треба који грош зарадити! — шално се Трифон, сједајући на лаке санке. — Ну, жутока!.... Напријед опет у руску престоницу!.... додаде кочијаш и шину своју малу, чупаву кљусину.

Брзо су санке изашле из села, а мати још никако да се умири. А и отац је некако намргођено кидао лику на опанку....

— Нијесмо га послали да се сахрани.... Зашто се дереш! — напошљетку примијети жени.

— Иване!.... Бојиш ли се Бога.... Тамо.... тамо му је смрт.... Знаш и сам, како им је, дјечацима тим у Питеру....

— Доста, жено.... Даће Бог, изучиће. А ти не вјеруј свему.... — жено!....

А санке су клизиле по равном, глатком путу, и дјечко је већ ступио с Трифоном у разговор. Излазећи први пут из села, дјечко се одлучно интересовао свим

и претрпао Трифона питањима, да је једва стизао с одговором. Нарочито је Стјепка занимала престоница.

А да ли је, дједа Трифоне, та престоница много већа од нашег Дупкова?

— Хиљаду пута већа, Стјепко.

Дјечко није могао појмити, зашто је та престоница тако велика. Но, не хотећи исказати пред Трифоном своју недоумицу, само примијети:

— И тамо, дједа Трифоне, као и у нас у Дупкову, живе све Руси.

— Сваки народ у Питеру живи, Стјепко.... И грофови, и кнежеви, и дворјани и трговци.... и наш брат.... И свих је, брате мој, народа у Питеру пуно....

— Ене — де! и грофови и књажеви, дједа Трифоне.

— Довече ћеш видјети.... Станеш ти код трактира, а отуда иде некакав господин и виче: еј, вели, кочијашу!.... Ја одмах ту жутооку поткачим бичем.... куда, вели, заповиједате, ваша свијетлости?

— А да ли ће то, дједа Трифоне, бити какав књаз?

— За цијело какви — фицери! Је си ли видио, Стјепко, војника?... Но, та господа њима командује.... И ако војник што не зна, они њега — солдата тога — одмах по своме, добру уче: ради, вели, у служби како ми заповиједамо, а не како било.... То је кад су на паради, а ако нијесу на паради, онда су по ресторацијама, више сједе и пију чај.... Тамо их ми и чекамо... ноћу то....

Сви ти извјештаји били су нови за Стјепу, те није могао дати себи одлучна одговора. Он је замрљаво офицере тако високе, велике, са дугачким брковима, оштрим погледима, с великим батинама у рукама, којима размахују, ријечју — Стјепо се сјећао наредника, који је у селу муштрао војнике, и увеличавши тога наредника неколико пута, закључио је у својој дјетињској машти, да официри морају тако бити.

Пред вече се Трифон заустави, да коњу да зоби. Пред гостионицом је било неколико кочијаша. Разговарали су се.

— Куда возиш тога малишана? — питали су кочијаши.

— Тамо.... у Питер! — одговори Трифон.

— Али је Ивану било тешко?...

— Биједа, браћо!...

— На занат?

— У име Бога.... Заповједно, је да га дам на занат.... Даћу га какоме Нијемцу.... За цијело, а и коме бих, кад не бих Нијемцу....

— А мало је још дијете.... Као да га неће тамо у Питеру уваљати... — са учешћем примијетили су кочијаши.

— Нико као Бог!....

Стјепо је све то слушао, и у његовој глави се прикрала мисао, да је тај Нијемац, без сумње какав било старац — род онемо бијеломе, који је прошле године у Дупкову преварио некаквог сељака, и послије хтио спалити село.

Тим старцем су све Дупковске матере плашиле своју дјецу, и Стјепо, као и други, замишљао га је тако страшна, као лик Антихриста на слици од коре, која је висила у кући. Такав му се учинио био Нијемац, и Стјепо се пуно сневесели од туге и чак заплака, послије чега заспа тврдим, дјетињим сном...

Послије два дана Трифон са Стјепом увезе се у престоницу, и када је малишан видео велике домоне, трамваје, градове, батаљон војника са музиком и друге престоничке вјештине, он је само уздисао и јако се жалио Трифону....

— Не плаши се, глупаче.... Неће те појести! — смијао се кочијаш.

Трећи дан малишан ступи на занат код опанчарског мајстора Карла Ивановића-Шмита. Када је Стјепо видео пристојно избријано лице Нијемца, умирио се и, праштајући се с Трифоном, озбиљно му примијети:

— Скоро ћу ја теби, дједа, сашити опанке....

Нашав се у кругу нових другова, Стјепо је мало страховао и жежио се, особито кад га је један од ученика ударио по уху, ради првога познанства....

Стјепо је стрепио, но послије минут и сам је ударио нападача.... Подигла се дрека.... Дошао је Карло Ивановић и помприо обојицу тиме, што је одмаздио добро и правога и кривога....

Тужан је живот настао за сеоског малишана. Посао, који је превазилазио његову снагу, наваљивали су на њега и, што је главно, ни минута мира. Те насиједи дрва, те наложи у пећ, те трчи у дућан, те однеси опанке, те опери подове. Једном ријечи, мјесто учења, Стјепо је морао само трчкарати и радити друге послове. И газда, и газдарица и калфе сматрали су Стјепу као свога роба, а награда за све то бијаше: батине, удари кајишем, псовка и рђава храна.

Јесте ли видјели, кад по јаком мразу трчи улицом малишан у своје класичном капутићу и цвокоће зубима?... Да ли сте видјели тога симпатичног малишана помодрелог од хладноће, који је послан да однесе опанке?... Ако сте видјели, морате знати, да је то жртва престоничка, жртва, којој није суђено да доживи петнајест година!

Стан Карла Ивановића није се одликовао особитим комфортом. Сам Карло Ивановић имао је доста удобну собу, но малишани — шегрти живјели су у влажној подземној одаји, гдје је смрдљиви и влажни ваздух, с дана на дан подгризао, младу дјечју снагу.

Ноћ је.... Хладна Петроградска ноћ.... Дјеца спавају једно уз друго на кревету, на танкој, сламној постељи... Сврад и запара у тој соби, пуној свакојаких

инсеката.... Сва су дјеца јадна, блиједа и обучена у нешто налик на кошуље.... Покривени чим било, гурају се и дрхте од хладноће.

— У — у — у!.... Пећко, хладно.... — шапутао је Стјепо.

— А ти се згрчи, Стјепо.... биће ти топлије....

— Проклети газда.... кожух отео!

— Он у нас, Стјепо, увијек тако!.... Мали, сно, у кожуху иде....

Дјеца заћуташе, покушавајући поново да заспу, навлачећи на се дроњаво одијело.... Брзо су заспали...

Спавају дјеца, удишући покварени ваздух.... Спавају дјеца гутајући смрад и смрт.... Спавају малена створења и у сну сновијају топле собе, простор сеоских поља, и вежно материно миловање....

Али не спава смрт, која их подгриза. Она стоји с раширеним загрљајем и прождрљиво гледа на откривене, у сну, дјечје главице.

Не спава такођер ни Стјепина мати.

Она није заборавила свога малишана и горким сузама се заљева, мислећи о своје једном сину.

„Гдје је он? У каквог Нијемца? Да ли га Нијемац храни празником колачима?“

Послије двије године Стјепо је већ био добар ученик, поправљао је стару обућу, ушивао парчета и чак је умио подметнути подлогу. Но зато је с дана на дан био све бљеђи и рђавији. Његов сухи кашаљ одјекивао је ноћу и будио сусједа му Пећку....

— Их, какав си ти.... Кажи сјутра Карлу Ивановићу.... — примјећавао је Пећко.

— Говорио сам... Каже, проћи ће то. А оно никако не пролази!

— Животиња! — злобно проговорил малишан и, преврнувши се на другу страну, брзо захрка.

А Стјепо је непрестано кашљао, хватајући се за груди са скоро провидним, искоченим ребрима. Малишану је било рђаво.... Тужан, болан лежао је на слами, и свакојаке мисли јуриле су у малу, плаву главицу. Сјетно су гледале његове велике, црне очи. Тешка је туга била у њима.

— О, Господе! — шаптао је само малишан....

На пошљетку заспа тешким, испрекиданим сном.

Видио је у сну, како њега воде у Питер, како му Трифон прича о престоници и о кнезовима, како га је одвео Нијемцу, и како му се Нијемац с почетка није учинио страшним, а послије.... послије се приснило малишану, како су га послали по зими у лаког капутићу, како је више дана сједио пола гладан, пола сит, и како га је Карло Ивановић тукао кајишем по леђима, тако јако тукао и приговарао: „Руски је малишан ђубре! треба га бити“. Приснило се дечку Дупково, приснило му се мајка и топла собица.... Послије....

— Мајци.... мајци хоћу! — дерао се дечко у сну.

— Устај, Стјепко, где како се распавао!

Малишан покуша да устане, но не може устати, снага се сасвим обронила. Њега је тресла грозница. Казали Карлу Ивановићу. Карло Ивановић дошао и примијетно:

— Много је кваса*) пио! Глупи малишан!

Али Стјепко и послѣје тако енергичног приговора није могао устати. Други дан Стјепу су препријели у болницу.

Послије недјељу дана на простим, товарним колима тјерали су мален, обојен црвенкастом бојом сандук неком гробљу. За сандуком је ишао пољурене главе Трифон, а у сандуку је лежао Стјепко, свршивши своју кратку, пуну туге петроградску каријеру.

Када је до Дупкова стигла вијест о Стјепиној смрти, отац није казао ни ријечи, само је очајно намигнуо очима и послѣје неколико дана пропао негдје, а мати је силно запијевала призивајући громове небесне на виновнике смрти сина јој.... Но нико није слушао њена проклињања, осим црних, почађалих од дима, зидова ружне сељачке избе...

С руског: Марко Крстић.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Ма ли тамо бесплатних мјеста? упита Ајвинд.

— Школска каса плаћа, одговори отац, који је још ручао.

— Имаш ли воље за то? упита мати.

— Имам воље да учим, али да не будем учитељ.

Један тренутак ћутаху све троје. Мати пјевушећи гледаше према се. Али Ајвинд оде и нађе себи усамљено мјесто.

Нама није нужа позаймљивати из школске касе, рече она, када је младих отишао.

Човјек је погледа. Спротивња као ми?

— Нерадо слушам како се претвараш да си сиромашан, кад нијеси.

Обоје погледаше крадимце за момком, да ли их може чути.

Нато рече отац осорно својој жени:

— Ти брбљаш којешта, па се насмија.

— То значи да не благодаримо Богу, што нас је добро одржао, одговори она и уозбиљн се:

— Може му се благодарити, али бити и без сребрих дугмета, рече отац.

— Да, али Ајвинд је јуче ишао на игру, па се обукао.

— Ајвинд је син сиромашних родитеља.

— Ипак га можемо пристојно одијевати, кад имамо оклен.

— Само вичи, да нас може чути.

— Он нас не чује, али ја се нећу плашити да то и учиним, настави она и погледа оштро мужа, који бијаше начинио мрачно лице и склонио кашкику, да би узео своју лулу.

— Тако је ништавно земљиште, што га имамо, рече он. —

— Морам ти се смијати што увијек само говориш о земљи; зашто не говориш и о воденици?

— Ах, ти, с твојом воденицом! Ти као да не волиш отићи и видјети како мељу.

— О, да, Богу хвала и слава; само кад бих ишла дању и ноћу. Сад стоји још од прије Божића.

— А зар о Божићу не мељу људи?

— Мељу, кад има воде; али од како су добили нову воденицу код Нистрема, мало нама доносе.

— То није данас учитељ казао. Ја ћу пренијети своје послове на каквог врсног човјека, као што је учитељ.

— Наравно, он није смио ни једанпут разговарати са твојом женом.

Тор не одговори ништа, него запаливши лулу, наслони се на жбун, па бацни поглед прво на жену, затим на сина, па онда га окрену на старо чавчије гнијездо, које се полу разорено, њихаше на јеловој грани.

Ајвинд је сједио усамљен, мислећи на будућност, која се отегла пред њим као дуга, бијела, ледена површина, преко које је требало прећи с обале на обалу. Он осјети, да му сиромаштво свуда смета. У тај мах синусе му нове мисли, да старе савладају. Од Мерите га судбина за увијек растави. Он је сматрао као полу-вјерену са Јоном Халтенем, па зато бјеше одлучан, да се цијелог свог живота натјече с њима. Неће допустити да га мувају као јуче, него ће бити у пристојној даљини према њима, док не дође до положаја.

На то је мислио цијело вријеме и у души није ни најмање сумњао да ће успјети. Он је био увјерен да ће најлакше достићи своју мету марљивим учењем. На коју ће страну поћи, о томе је морао доцније мислити.

Пред вече је био опет добар саоник. Дјеца дођоше на брдо, али Ајвинд не бијаше ту. Он је сједио крај огњишта и учио, а сваки му је тренутак био драгоцјен. Дјеца су дуго чекала и сваки час постајала нестрпљивија. Неки уђоше у двориште, наслонише лице на прозорско окно зовући га, али се он учини да не чује. Дође их још неколико, једно другом до уха, са великим су чуђењем трчали по дворишту и звали га, али им Ајвинд окрену леђа. Он је без прекида читао даље и пазио да схвати све прочитано. Доцније је сазнао, да ни Мерита не долази више на сањкање. Ајвинд је учио тако много, да се отац бојао да не пре-

*) Квас, врста руског пића (налик на пиво).

тјерује. Постао је озбиљан, његово округло и меко лице било је мршавије, изразитије, очи свјетлије, ријетко је кад пјевао, никад се није играо, изгледало је, као да му вријеме не допушта. Кад би га жеља обузела да се опет придружи својим друговима, изгледало је као да му неко шапће: „Доцније, доцније!“ и опет „доцније!“

Дјеца су трчала, викала и смијала се дуго као и прије, али пошто га више не могоше дозвати, ни гласним клицањем савкајући се, ни викањем на прозору, мало по мало престаше долазити, јер потражише друго мјесто за играње и наскоро брдо остаде пусто.

Учитељ брзо опази, да то није више стари Ајвинд, који је учио, зато што је морао и играо се, што је мислио да нема ништа љепше од игре. Често је говорио с њим, покушавао да сазна узрок те промјене, али му није испадало за руком да тако лако испита срце дјечаково као раније. Учитељ се договори с родитељима, и дође једне зимње недјеље у вече њима. Пошто је мало посједио, рече: „Хајде, Ајвинде, отпрати ме, хтио бих нешто с тобом да говорим. Ајвинд се обуче и пође с њим. Ишли су према пустари и живо се забављали, али ни о чем важном. Кад дођоше близу пустаре, учитељ удари преко ње. Чим ступише на њу зачуше гласно клицање.

— Шта је овдје? — упита Ајвинд.

— Овде је игранка, одговори учитељ.

— Хоћемо ли тамо.

— Не.

— Зар нећеш да будеш ни на једној игранци, момче?

— Не, још не.

— Још не? Па кад?

Ајвинд не одговори ништа.

— Шта мислиш ти Ајвинде с тим?

Пошто дјечко не одговори, рече учитељ:

— Хајде сад, доста је било разговора.

— Не, ја нећу ићи! — рече Ајвинд врло одлучно и изгледаше веома узбуђен.

— Кад те моли твој најмилији учитељ, да идеш на игранку!

Наступи дуго ћутање.

— Да није ко на игри, кога се бојиш да видиш?

— Ја не могу знати ко је тамо.

— Али може ли ко бити?

Ајвинд ћуташе. Тада му учитељ приђе ближе, метну му руку на раме и рече:

— Бојиш ли се да видиш Мериту?

Ајвинд обори очи; а дисање му бијаше тешко и кратко.

— Каж ми право, Ајвинде.

Ајвинд ћуташе.

— Ти се ваљда стидиш, признати, пошто се нијеси још причестио; али ипак ми кажи, Ајвинде, нећеш се кајати.

Ајвинд погледа, али не могоше проговорити ни ријечи, него погледа опет у страну.

— Ти, море, нијеси више весео! Зар она може кога више вољети него тебе?

Ајвинд ћуташе као и прије.

Учитељ се нађе увријеђен и окрену се од њега.

Тада пођоше странпутицом.

Када превалише комад пута, чекаше учитељ, док му Ајвинд не дође са свим близу.

— Ти би хтио да се причестиш? поче учитељ изнова.

— Да!

— Шта мислиш онда радити?

— Хоћу да идем у семинар.

— И доцније да будеш учитељ?

— Не.

— Таква ти се служба ваљда чини незнатна?

Ајвинд ћуташе.

Опет прођоше дуг комад пута.

— Шта ћеш радити кад свршиш семинар?

— О том нијесам још озбиљно размисљао.

— Да имаш новаца, ваљда би купио какво имање?

— Да, али воденице ћу ипак задржати.

— Онда би било најбоље да посјећујеш земљорадничку школу.

— Учи ли се и тамо исто тако много као и у семинару?

— То до душе не, али ту ученици уче, што ће им доцније у животу требати.

— Добијају ли и тамо свједоцбе?

— Зашто то питаш?

— Ја сам рад да будем одличан.

— То можеш и без свједоцбе.

Опет иђаху ћутећи, док не угледаше Ајвиндов стан. Из собе сијаше свјетлост. Бријег је био мрачан као у зимњој ноћи. У дубини је био Фјорд са бијелим, свјетлוצавим ледом, ни малопокривен снијегом, шума се црњаше око обале мирнога језера, јер не бијаше ни мало покривена снијегом. Мјесец је ширио своју свјетлост и шума се огледаше у леду.

— Овде је код вас лијепо, рече учитељ.

Ајвинд је каткад посматрао предјео истим очима као и онда када му је мајка причала бајке или оним веселим погледом, који сијаше из његових очију, када се играо на бријегу.

— Да, овдје је лијепо! — рече он и уздахну.

— Твој је отац овдје имао све што му треба, па и ти можеш имати.

Пријатан изглед предјела ишчезну наједанпут Ајвинду.

Учитељ застаде, као да очекује одговор, а када га не доби, задрма главом и уђе с њим у кућу. Сјеђаше мало с родитељима, али више је ћутао него говорно, због чега и остали утонуше у ћутање. Када се опрости, отпратише га Ајвиндови родитељи до врата.

Обоје, изгледаше, да очекују да им он нешто каже. Кад бјиаше напољу, застадоше и погледаше на небо.

— Овдје је тако необично мирно, рече најзад мати, како су дјеца отишла на друго мјесто да играју.

— А и у вас није више дијете у кући, одговори учитељ.

Мати разумједе, шта је мислио.

— Ајвинд није више весео, рече она.

— Знате ли, да честољубив човјек није никад весео, — рече учитељ и са старачком тихошћу гледаше у божје мирно небо.

(Наставиће се).

Превео: Никола Стајић.

Др. Ст. Станојевић, Београд.

Превласт Српскога Народа на Балканском Полуострву.

(Наставак).

Међутим је дошло између Рашке и Бугарске до одсудне борбе, која је решила питање о превласти на Балкану и за дуги низ година судбину јужних земаља. Сада је требало да се дефинитивно реши питање о томе, ко ће бити господар на Вардару и на Струми. Према извештајима, што их је Стеван имао, кад је почео рат, цар је Михајло имао намеру да од Видина преко Ниша упадне у државу Стеванову, према томе је Стеван наредио, да се српска војска скупи на Добричу код Ниша. Али када се српска војска, већ почела да скупља, добије Стеван извештај, да је Михаило пошао према Софији у намери да одатле пође на југ и да с југа нападне на Србе. Стеван онда, и не сачекав да се окупи сва војска, пође Бугарима на сусрет.

Код Велбужда обе се војске сукобе и Бугари буду до ноге потучени; сам цар Михаило погине у боју (28. јуна 1330. год.). У битци се особито одликовао и личном храброшћу и тактичким знањен престолонаследник Душан. Кад је цар Андроник, који је, као бугарски савезник, такође пошао био на Стевана, добио извешће о поразу бугарске војске, он се врати натраг.

Бугари су међутим, као увек после пораза, изгубили главу; изгубити војску значило је за њих и овога пута, у осталом као увек, губитак државе. Бугарски су великаши не само малодушно предавали српској војсци редом градове, него су чинили Стевану предлоге и о потпуном потчињењу. Стеван је био толико mudar да те примамљиве предлоге не прихтати; он се задовољио реалним и трајним добицима. Рашка је добила Нишки и Велбушки крај; Бугарска је била дефинитивно истиснута из Струме и Вардара, а једно одељење српске војске дође у Трново и погне тамо

на престо протерану сестру Стеванову Ану и њеног и Михајловог сина Стевана. После победе над Бугарима Стеван прионе још живље, да доврши своју задужбину, Дечане.

Али популарност његова, коју је добио великом победом над Бугарима, није дуго трајала. Властела у Рашкој и специјално престолонаследник Душан, који је управљао Зетом, били су незадовољни што победа над Бугарима није доста и што није никако искоришћена према савезнику бугарском Андронику, који је пре битке на Велбужду, био напао на Рашку и заузео неке градове. Тај народ према Византији сматрала је властела као последицу утецаја краљичиног, која је осим утецаја на спољну политику, радила и на томе да место Душана њен син, Синиша, наследи престо.

Ако су Душан и властела у Зети, већ због свега тога, мислили, да треба учинити крај онаком решењу, промена у Бугарској још је само више ускорила катастрофу. Већ после неколико месеца извршен је наиме у Бугарској опет преврат; Ана и њен син су протерани, а за цара бугарског је проглашен Јован Александар. Тај преврат, који је претио да уништи све користи, које је Рашка могла имати од победе над Бугарима, изазвао је у Рашкој велико незадовољство са радом и политиком Стевановом. Зетска властела, која је увек тежила за тим да игра велику улогу у држави, и која је била увек у опозицији према сваком режиму у Рашкој, била је и овог пута готова да помогне Душану, кад је пошао на свога оца, а сва је прилика да га је она и подстицала на то. Када је Душан устао на оца пошло је у први мах Стевану за руком, да се измири с њим, али су одмах после тога поново избиле несугласице и том приликом је Душан са својим присталицама пошао из Зете, напао изненада на свога оца и заробио га. После кратког времена Душан се крунише за краља (8. септембра 1331. год.), а Стеван наскоро после тога у тамници умре (13. новембра).

Душан је један од најзнатнијих владалаца српских; под његовом владом достигао је српски народ врхунац своје политичке моћи; он је успео, да оствари многе од оних идеала, који су лебдели пред очима Урошу и Милутину и који су их на рад подстицали; он је чак, благодарећи повољним приликама и свом политичком таленту и темпераменту, постигао много више, но што су они могли и замисљати. Дубоке политичке мудрости није у њега било, али је он имао природне бистрине, да схвати непосредну ситуацију и да је искористи. Осим тога, он је схватао потребу и корист добре организације, ма да сам није био добар организатор.

Одговарајући жељи странке, која га је довела на престо, Душан је одмах ударио на Византију. Српска војска продре, не наишав ни на какав отпор, чак до Сереза и Солуна, а помоћу грчког војводе Сергијана, који је био пребегао Душану, освоји, готово без отпора, многе градове у Македонији, међу којима Прилеп,

Орид, Воден, Костур и Струмицу, а опседне Солун. Како је у тај мах угарски краљ Карло Роберт почео да се спрема, да зарати на Рашку, Душан пристане на мир, који му је Андроник понудио. По том миру задржи Душан северне крајеве, а јужне врати Византији (августа 1334. год.). Сузбивши Мађаре, који су били напали на Рашку и допрли чак до Жиче, Душан, после две године, удари на арбанашке кнезове по Албанији и северном Епиру и у току од четири године заузме без великог отпора, све до Јанине (1336. до 1340. год.).

Кад 1341. год. умре цар Андроник, настане у Византији дуг и крвав рат о престо, услед кога за влада потпуна анархија и држава ослаби тако, да је тај грађански рат дефинитивно упропастио Византију. Ослабљена у том рату сасвим, она је морала да допусти, да Душан освоји редом све покрајине, са којима је Рашка граничила. Намесник малолетног сина Андроникова Јована V. Кантакузен, завадио се са удовом царицом Аном, отишао из Цариграда и прогласио се за цара.

Видећи, да је у Византији анархија Душан опседне Воген. Кантакузен пак, знајући, да је слаб, да се сам бори са законитим царем, дође Душану (1342. год.) и уговори с њим савез, по коме је требало, да обојица заједно ударе на крајеве, који су још признавали Јована, а сваки да задржи што освоји. Али тај савез није дуго трајао; царица Ана радила је непрестано на томе, да добије Душана на своју страну и да га одвоји од Кантакузена. Како је Кантакузен с војском, што је од Душана добио, врло несретно војевао, расло је услед свега тога неповерење међу њима двојицом, док Кантакузен не одмами себи краљичину гарду, састављену од најамника, па удари на неке Душанове градове. После тога Душан наравно почне преговоре са царицом Аном, а удари на Кантакузена (1343. год.). Али Кантакузен склопи сада савез са Турцима, који му пошаљу једно оделење војске у помоћ против Душана. Српска се војска сукоби с Турцима код Стафанијане, али буде разбијена (1344. год.). Ипак Душан, и поред тога пораза, освајаше и даље на југу град за градом, док у јесен 1345. не освоји и Сер.

(Свршиће се.)

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

Божих.

Српски сељак запости 42 дана пред Божић, и за све то време, с децом заједно, не окуси ни белог смока, ни јаја, ни мяса, него се само товари биљном храном. Од боље и јаче хране једина се риба сматра за посну, али ње има само у местима поред река, па и ту мало, јер се невешто лови. И због саме телесне изнурености, једва

се Божић чека да се свет омрси, а поред тога то је уједно и највећи црквени празник, што се тада Христос родио. Али овом празнику претходе и неки други чисто народни празнички, у којима су обичаји незнабошког карактера, а такви су и на Божић, који се на дану врше. И очи св. Варваре, која по календару пада 4. децембра, већ у песмицама деца спомину долазак Божића, а тог се вечера помеша у лонцу сваког жита и варива па скува у води. Тог дана почиње се врачати, и то баш по изгледу скуване варице: каква ће бити идућа година; да ли ће ко умрети у породици и т. д. Дакле, за народ је Варин-дан претеча Божића и Нове године. На Варин дан од варице свако чељаде треба да окуси, а и стоци се помало даје. У Срему се од варице мало сачува, па се на Божић да пернатој живини да то прво позобје.

Друге недеље пред Божић падају материце. Свака мати набави разних ствари за свако своје дете, па чим деца поспу, она им поклоне сакрије под јастук или у прозор, па чим се које дете у зору пробуди — а ваља им се пре матере пробудити — оно трчи мами и веже јој врвцом или чим било, ноге, и неће је дотле одрешити, док се она не откупи спремљеним даровима. Тога дана иду деца и код породице и познатих, па свуда добију на поклон разног воћа и слаткиша.

Прва недеља пред Божић су оци. Тада сва деца вежу редом свог оца, и он им се такође мора поклонима откупити.

Два дана пред Божић зове се Туцин-дан, јер се тога дана туче (коље) печеница: негде прасе, а негде двиска, и то најрадије беле длаке. У многим крајевима прво ваља печеницу претући крупicom соли у главу, па тек онда ножем заклати.

Дан пред Божић зове се Бадњи дан. Тога дана домаћица има пуне руке посла, а између осталог ваља јој лепо кућу омести и зеленим бршљаном собе закрити, а у Енглеској као што је познато, то ће учинити са границима зелене имеле.

Зором пак пре сунца одређени мушкарац из сваке куће иде у шуму своју, а негде макар и у туђу (што се не сматра за крађу) да осече бадњак. Он ваља да нађе сирово (живо), право и младо најлепше дрво, најчистије церић, а ако тих дрвета нема, онда друго неко, негде: границу, јасен и т. д. Кад га већ избере стане пред дрво, окрене се истоку, скине капу и помоли се Богу, па онда ради свечаности у свом послу, навуче рукавице, поспе дрво каквим житом, пољуби га и поздрави се: Добро јутро и честит ти Бадњи дан! Потом ће га сећи. Чим замахне сикиром, други мушкарац из исте куће, који је с њим ишао, ухвати први ивер у руке, који се после чува у млеку да се хвата дебео скоруп, или га оставе у уљанику — да се пчеле боље роје и више меда доносе. То дрво — бадњак — треба у падању, кад се осече, да падне право на земљу, а не да се за-

устави о гране суседног дрвећа. Потом ће он на доњој дебелој страни окресати гране, а на горњој оставити нешто гранчица са сувим лишћем, да изгледа китњаст, да би и година идућа била китњаста — родна. Негде се задовољавају с тим једним бадњаком, негде га преполове, негде пресеку на три парчета, а негде опет, као у београдском округу осеку два бадњака од два разна дрвета: један церов, који је главни а други граничев, који је споредни. У Далмацији свака мушка душа у породици има свој бадњак, који унакрст помећу поврх најдебљег домаћинова. У Подибру, од три бадњака, које наложе, највећи је управо бадњак, други је бадњачица, а трећи најмањи, зове се дете (њихово). Тамо веле да је бадњак Јосиф, бадњачица — Марија, а дете — Исус.

Чим донесу бадњак (или бадњаке) из шуме кући, они га прислоне у дворишту, с источне стране уз кућу, где престоји до сумрачка. Пошто се у бадњаку гледа светиња, тога вечера по могућству треба сви чисто да се обуку. Домаћица запали две свеће са стране уласка на кућним вратима, где домаћин треба по старинском начину да стане крај врата са ситом пуним жита. Сад настаје припрема за уношење бадњака у кућу. Домаћин навуче рукавице — јер не сме бадњак из страхопоштовања голим рукама прихватити — узме га у руке, и с дебљим крајем („главом“) бадњака окренутим напред ступа преко прага. У нишком крају бадњак замотају (обуку) мушком новом кошуљом, као да је жив створ („идол“). Чим хоће да ступи у кућу домаћица га с присутним члановима породице поздрави са: „Добро вече и честит вам Бадњи дан!“ У том га онај што држи сито поспе житом, тако да и бадњак сам дохвати. Он ступа озбиљно напред, положи бадњак на већ спремљену ватру на огњишту, три пут га помакавши у напред. У Далмацији наките бадњак ловориком, па и златним концима. Негде их опет „напоје вином“, то јест прелију их њиме. По том домаћица унесе једно бремене сламе, а виче као квочка: Кво! кво! Деца за њом поћу пијучући као пилићи, и ваде сламу из бремена, па бац ју свуд по кући, да се једва под местимице види. Тог се вечера изнесу из куће све гвоздене ствари, после софру и столице. Кад се хоће да вечера домаћица простре по слами најрадије врећу од кострети, на којој треба заједно да вечерају по могућству сви чланови из задруге, а негде и саме слуге. То је вече, вече једнакости и искреног браства, кад се не сме ни мислити, па се и деца забрањује свака ружна реч и најмањи бој. После вечере проспу се мрве и семење на поље да се и птице бојје прочасте. То је уједно једини дан уочи великог празника кад се не врача да се коме науди. Тај дан треба све страсти да мирују и само добро да се твори. Отуда она пословица: „Бадњег дана у ноћи ни једна се зледне узрочи“. За то, ако ће кога народ да прокуне, рећи ће: „На зло му Божић дошао!“ или: „Црн му Божић освануо“. Ко се неће овде

сетити „A Christmas carol Charles-a Dickens-a!“

По том домаћин метне на засечак бадњака мало соли, сребрну пару, којом дарива бадњак, шаку пшенице, мало меда, негде и колач медом премазан. Меда ваља свако помало да лазне, а после тога преко бадњака сви се редом ижљубе. Сад наступа молитва поред запаљене воштанице. У том се окади бадњак тамљаном као и сва кућа до последњег угла. Ону пару и шаку жита, што су престајали на бадњаку помешају негде са житом за сејање — да се освети. На бадње вече домаћица умеси пуно (култних колача) одређеним обликом само за тај дан, као колач за домаћина, за децу, за овце, волове, коње, пчеле, њиву итд. Интересно је да се у Подунављу умеси и један округлао колач, који се зове сунце, и један српаст, који се зове месец, од којих на Божић о ручку сваки треба помало да једе. У Срему се меси и колач „Влашићи (плејаде)“. Свака кућа пече на Бадњи дан, или још чешће на Бадњу ноћ печеницу. У Србији прасе најрадије бело, а у Далмацији овцу, радо црну. У Лици пеку печеницу баш уз бадњак. У Србији се у уста печенице углави јабука или орах, а у Херцеговини и Далмацији накити се печеница рузмарином или бршљаном. Чим је печеница печена домаћин пуцњем из пиштоља огласи, отуда те ноћи на све стране праште пушке. У Шумадији на врх ражња прилепе воштаницу и запале да гори у знак свечаности.

Око повоћи ред је да бадњак прегори, али да се полутина, као светиња, не би лупила о огњиште, један младић бди и чува стражу код бадњака; па чим опази да ће се бадњак превеселити (прегорети) дочка полутину опет у рукавицама да је голим рукама не оскврњи. По том га спусти на огњиште полако, а за труд добиће који сребрн новац од домаћина.

(Наставиће се.)

Дим. Митриновић, Мостар.

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак).

Најплеменитији римски владалац Marcus Aurelius Antoninus (161.—180.) био је други наследник цара Трајана. Он се васпитао и управљао државом за доба опадања римске империје, истински се бринуо за добро народа и државе, те му је живот био далеко од монотоније. Он је један од оних ријетких мислилаца, које животна хука не спрјечава у њиховом умном раду, те је и поред своје славе као мудраца оставио за собом и име једног довољно ак-

тивног владарца. Тај човек је имао снаге да живи двоструко, и изнутра и споља, и поред тога, што се бавио у реалном свијету, он је битно живио и у једном унутрашњем, свом вишем свијету, стално мислио и бринуо се и о свом духу и истинском човјечјем животу и достојанству.

Растући на царском двору, изложен раскоши и распуштености, Марко Аурелије ипак већ из младости показиваше јаку љубав према правди, истини, врлини, науци и простом животу. Домиција Луцила, његова племенита мати, младог је филозофа у његовом настојању и жељи одгајала и потпомагала, изнад свега му истицала крепостан живот и познавање самог себе. Већ у 12. је години Аурелије носио стојичко одијело и у животу се владао строго по њиховим правилима; тако је на примјер, у царском двору спавао на даскама, и једва допустио, да простру крзно по постељи. Али, бринући се за развој свога духа, није отишао у екстрем и тјелесни напредак сасвим занемарно, довољно се кретао и хрвање, утркивање, мачевање и јахање биле су његове редовне забаве. Пун поштовања и захвалности према свакоме, ко му је учинио које добро или услугу, озбиљан и њежан, јак и осјетљив, поштен, и некрен, задубљен у сама себе није био ни најмање осоран ни пријек; прости спољашњи сјај и раскош није много цијенио, нити се бринуо за спољашња добра. Цијело своје напљеђство је покљонио сестри јединици, коју је необично волно.

Најеретнији часови Аурелијева живота биле су године, кад је Антонин Пијус ступио на пријесто (138.) узевши њега за сувладара, па до смрти тога племенитог човјека, који је био темперамента и начела Аурелијевих. Ту се млади владалачки приправник додуше бринуо државним добром и занимао се политичким стварима, али потпуно ослоњен на свога друга, он се најчешће предаваше најмилијој забави и битној потреби свога духа - филозофији. То су били они часови када се човек диже над сама себе и мисли о самом себи, кад се задовољавају благородне и узвишене потребе духа и тражи смисла и реда у стварима свега малог и свега великог. У те је срећне дане Марко Аурелије, удубљен у неисцрпном мору своје душе, спокојан и нетрзан ничим споља, потпуно осјећао склад и смисао свијета, ону хармонију свих бића, која доцније онако њежно и топло провијава његова размисљања о животу, божанству и природи, у племенитој и класичној књизи „Проматрања самога себе“.

Али иза овога низа година с високим духовним уживањем, наступио је други низ, у коме је требало показати више активности и учестовања у реалном животу! Антонин умре, а на његово мјесто пусти Аурелије човјека скроз друкчијег темперамента и моралних начела, што се брзо и показа у нередима, који у држави стаде избијати. Парти се побунеше, но бише свладани; али наскоро запријети погибао с друге стране, из Гер-

маније. Заметну се рат с Квадима и Ма команима, који продријеше све до Аквилеје, те их је требало протјерати натраг преко Алпа. Оба цара бијаху у војсци. Наскоро погине Аурелијев друг Верус, и он остаде у мучном положају јединим господарем над огромном римском империјом. Но и овдје се показа духовна снага цара-филозофа, његова камена чврстина, одлучност и непоколебљивост. Филозоф се показа и спремним војсковођом; шта више: баш у те часове он је налазио времена не само да мисли, него и да пише своје филозофске назове!

Рат се сврши успјешно. Но искочи друга опасност: Његов се војвода Касије у Сирији побуни, и прогласи се за цара. И кад је свладане и заробљене Касијеве приврженике послао у Рим сенату да им суди, Аурелије је писао: „Ако свим Касијевим људима не поклоните живот, учинићете, да ја желним смрт“. То су ријечи онога цара, који се сматрао сретним, што је на таквом положају, гдје може највише чувати и ширити правду, врлину, племенитост, побожност и свако морално благо; онога цара, коме у владалачком програму бијаху мото оне Платонове ријечи: „Онда ће народи бити срећни кад у земљи или филозофи буду краљевци или краљевци филозофи“.

Око средине марта 130., умро је овај велики човек у табору у Виндобони (данас Беч). На смрти је ово рекао сакупљеним племићима и великашима: „Сина Комода остављам, да ме наслиједи. И ако он не буде достојан тога мјеста, ако не буде знао себе савлађивати, ако заборави што је чуо, ако ви не заборавите, да га на то опоменете — ви изаберите себи достојнијег господара“.¹⁾

Потпуно задовољан свим својим радом и цијелим својим животом, спокојан и ведар, разуман и благородан, тако је Марко Аурелије испустио своју племениту душу. На њ би се потпуно могло однијети све што Ксенофон каже за Сократа: „Он је био тако побожан, да ништа није учинио, што није у вољи боговима; тако праведан, да никад никоме ни најмање зла није проузроковао; тако господар сама себе, да никад није изабрао угодно мјесто доброг и корисног; тако разуман, да се никад није преварио у којој доброј или злој одлуци; био је најбољи и најсрећнији човек, што га је никада било“.

Такав је био и филозоф-император, Марко Аурелије.

* * *

¹⁾ Није излишно споменути да Комод ипак није био достојан напљеђник свог великог родитеља и матере Фаустине, кћери Антонинове.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Српске пјесме из Херцеговине.

14.

Све ђевојке мирисно су цв'јеће.
Све миришу, ал ко .Љуба ницу,
Јер је .Љуба ружа тек развита,
Па у кигу са .љубаном свита.
Кад бих јунак закитит се хтјео,
Све бих цв'јеће редом мирисао,
Мирисао, ал га не бих брао;
Румен-ружју само бих убрао,
Изабрао, слатко мирисао
И њоме се јунак закитио
С л'јеве стране покрај срца врела,
Нека чује, да срце уздише,
Само за њом, ни за којом више;
Нека види на срцу је носим,
Њом се китим и њом се поносим,
Као ноћца сјајном мјесечином;
Као зора звијездом Даницом;
Ко што данак жаркијем сунашцем.

15.

О ђевојко, сатић меда!
Мислиш, алато, свак те гледа.
Не гледа те до ја један;
Ја те један мило гледам,
Другоме те одвест не дам.

16.

О Јоване брђанине!
Крени овце уз планине.
Горе ћеш ми сеју наћи,
Ђе ђевојка ружу боре.
О Јоване, амана ти!
Помоћеш јој ружу брати.
Даром ћу те даровати,
Сеју ћу ти поклонити.

17.

„Дођи драги, довечер сам сама!“
„Што си сама, ја камо ти мама?“
„Ја сам мамн вечерицу дала,
Да ми мама до зорице спава.
Када будеш на авлинска врата,
Чувај, драги, да не шкрину врата,
Јер је бабо слаба табијата.
Види бабо ђе се милујемо,
Не зна бабо, да ашикујемо.“

18.

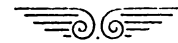
Три дилбера траже ђевојка
Са Травника и са Дубровника
И са трећег Петровића Града.
Три су пошли, једну цуру нашли.
Јован каже: „Моја је ђевојка!“

Марко каже: „Моја је ђевојка!“
Јанко каже: „Моја је ђевојка!“
Јован дава од злата јабуку;
Марко дава зелену јабуку;
Јанко дава бурме и прићење.
Који дава од злата јабуку,
Јабука се од милости даје;
Који дава зелену јабуку
Јабука се од .љубани дава;
Који даје бурме и прићење,
Онога је лијепа ђевојка.

19.

Отвор' врата, Оманова Анијо!
Да ти виђу б'јело лице, Анијо.
Ајд' отаљен, бег-Јоване, Ђидијо!
Је си л' икад жарко сунце видло?
Онако је б'јело лице у мене.

Трпимир.

Финдур.

Српска нар. приповетка.
(Наставак).

Финдур не говорећи, последњи изиђе из ба-
кине куће, гледајући јој у очи. А кад и
он изиђе, дахнуше браћа душом и до-
хвативши се друма похиташе. Идући
путем браћа разговараху међу собом. За-
виет их поче гриети, премисљајући, како
је дете паметније од њих. Беше им криво на Финдура
и побојаше се, да им се свет не ће подемевати, што
их најмлађи брат осрамоти својим оштроумљем и па-
мећу. Један предложи, да га убију, али други не при-
стадоше, већ коваху згодн је планове, да га се отарасе,
а да руке не прљају његовом крвљу.

Тако размисљајући падну на други конак, где
дознају, да је бака, аждаја и страшило целе околине.
Сместа им сину мисао и њихов план беше готов. За-
кључише, да га смакну помоћу аждаје, која би смрћу
Финдура осветила своје кћери, а и њих опростила
срамоте. Финдур о овоме није ништа слутно. Еле после
дугог и тешког путовања стигну у царев град. Одмах
се пријавише цару, који их лепо прими, давши им
ај-лук и обдаривши их царски, па их отпусти. Сви
изиђоше, а најстарији оста да захвали цару на богатом
дару и поклонивши се дубоко пред њим рече: „Че-
стити царе, путујући кроз твоју моћну државу на-
иђосмо на невиђено чудо. У твојој земљи има бака-
аждаја, и у ње крилат коњ, коме на челу месец сија,
а на грудима му је звезда Даница. И нико га не може
добавити, до мој брат, Финдур“.

Цар се зачуди и климне главом, да иде, па затим
пјесну длан о длан. На тај знак уђе велики везир,

дуге, беле браде, метаниса до земље и стаде као укопан очекујући царску заповест. — „Доведи ми најмлађег брата“ — нареди цар, — и за трен ока Финдур је стајао пред њим.

„Ја сам чуо“, рече му цар, „да у неке аждаје има крилат коњ са звездом и месецем; сместа ми добави коња или на теби нема главе“.

— „Светли царе“, отпоче Финдур, „то не могу учинити“. — „Коњ или твоја глава!“ — одсече цар.

— „Добро“, рече Финдур „али ми начини лествице сто аршина дуге, да се могу лако савити и расклопити; једно копље исте дужиче, које се може скупити и продужити“. Цар му даде све, што је тражио, и Финдур се крену на пут. Пошто дође до бакине куће, прикрије се, док мрак не падне. У глуво доба ноћи допуза до зида, наслони на њ лествице, па се попне на кров. После се дошуља до средине крова, где разгрну ћерамит и кроз рупу погледа унутра. Имао је шта и видети. Крилат коњ стоји на сред собе, која се сија од светлости месеца и звезде. Финдур цагну коња копљем кроз отвор. Коњ зањшта и залупа копитама о под. На њиску бака се тргне из сна и муну старца до себе, који уста, да види шта је то? Старац прегледа целу собу, па пошто не нађе ништа сумњиво, врати се и леже. Не прође много, а Финдур поново цагну коња, који поново зањиска и залупа копитама. Љутита бака рече старцу, да пажљиво прегледа сваки кутић, а он поново мораде устати. Старац завири у сваки угао, преврну сваку стварчицу, али ништа не спази, јер је све било на свом месту. „Хм, рече он — у коња ушао неки бес, те бадава њишти“. Затим се врати баки, па јој рече да није нашао ништа и леже.

Финдур и по трећи пут потегне копљем и цагну коња, који још јаче зањшта. Пошто старац не хтеде више устати, диже се бака и мислећи, да коњ њишти због врућине, изведе га у двориште и привеза за дрво.

Финдур је то и очекивао, те не мичући се причека, док се бака не врати у кућу. Затим постаја још мало, па кад се увери да се све смирило и да је бака заспала, дохвати лествице, пребаци их у авлију, па прислони уза зид. После се спусти по њима, и чим се дохвати земље, притрча коњу, одвеза га и узјаха. Коњ рашири крила, па се вину небу под облаке. За тренутак су били у царском двору. Цар се обрадова крилатом коњу, и рече Финдур да ниште, што год хоће. Финдур рече, да не тражи ништа друго, него да се врати мајци. Цар му хтеде жељу испунити, али се појави најстарији брат. Кад га цар спази још из далека и мислећи, да ће му казати што важно отпусти Финдура рекавши му да се мало одмори, а да ће сам размислити о његовој молби. У том стиже и Финдуров брат, и склопивши руке на груди, пољуби цара у skut па му рече: „Честити царе, у аждаје има свирала у коју, кад се засвира мора играти све, и старо и младо, и мушко и женско; а нико вам то чудо не може добавити до Финдур“.

Цар је био поклапан за чудном свиралом па одмах позва Финдура. — „У аждаје — рече цар — има свирала, у коју кад се засвира, мора све заиграти. Иди донеси свиралу или на теби није главе.“

„Али светли царе, — заустити Финдур, то ће потеже нићи. Аждаја чува свиралу као своје очи, и не могу је донети“. — „Моћи ћеш моћи ћеш — дрекну цар — твоја ми глава јамчи за то“. — „Добро“, рече Финдур, „а ти ми начини један кавал¹⁾ напуни га бувама и добро затисни, да буве не могу напоље; још ми набави и ћускију, која одваљује дрвље и камење, а да се ништа не чује“. Цар му то обећа и нареди па му се све набави и да. Кад Финдур прими алат, спреми се, па пође на пут. Ишао је неколико дана, док једно вече не стиже бакиној кући. Причека, док не наста глуво доба, па се прикраде оној страни где је бакина соба и ћускијом начини повећу рупу у зиду. Кроз њу провуче кавал, који најпре отвори, и на хиљаде бува посукта у собу, па навалише на баку и старца, који беху у дубоком сну. Обоје се пробудише, па се почеше драпати из све снаге, али узалуд. „Гром и пакао“ — дрекну бака, „откуд толике буве, бежимо што пре, јер се не може ово издржати“. Баба дохвативши свиралу испод јастука, заједно са старцем уточе у другу собу, па леже. Старац захрка, а бака метнувши свиралу под главу, затвори очи и учини се као да спава. Финдур је чуо све, што је бака говорила, и знајући, да унутра нема никога, замахне снажно ћускијом и начини грдну рупу, кроз коју се провуче. Дошавши до постеље опипа свуда околу, пошто свирале не нађе, упути се вратима, која вођаху у другу собу. Врата беху само приклопљена, те их Финдур отвори без шкрипе, па опрезно уђе. Разгледа унаоколо, спази старца и баку: хрчу као заклани. Врло се лагано, заустављајући дах, упути бакиној постељи и дошавши до ње, подиже јастук, где напипа свиралу и таман да је дохвати, кад се у истом тренутку бака издиже, па га шчепа својим гвозденим рукама, па се зачу њен страшан урлик и смеј: „Ах, сине Финдуре“, — сикташе бака. — „Сад си мој; давно ја тебе чекам, лисице. О, хо, хо! ала ће бити печења и јестива“. И шкљоцнувши оштрим зубима гуташе га погледом. У зло се доба пробуди и старац, и кад виде Финдура, поче му цурити вода на уста, гледајући мастан залогат. Бака је облетала око Финдура и подсекакивала од радости. — „Иди“, рече она старцу, „и зови наше пријатеље на гозбу, а ја ћу догле зготовити вечеру“. Старац оде, а бака ужари велику пећ, па дохвати Финдура, метну га на лопату и издиже, али се Финдур искриви и падне. Бака се љутну, зграби га поново и издиже на лопати, али се и поново Финдур нагне на једну страну и склиану с лопате. И по трећи пут покуша бака, да га убаци у пећ, али он опет паде. „О мај“, јадала се бака, „то се тако

¹⁾ Кавал- дугачка, пастирска свирала.

не седи, мој братац, већ овако, па не мрдај но седи чврсто као ја — и. седе сама на лопату. У истом тренутку Финдур шчепа лопату и брзо убаца баку у пећ. Бака нададе вику, али је загуши дим и дохвати пламен, те паде на жеравицу и умуче. Финдур дотрча до постеље, дохвати свиралу, па побегне.

(Свршиће се).

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Опћа географија за средња училишта. Својим ученицима написао Милан Недељковић, професор. Друго попуњено и поправљено издање. Срем. Карловци 1907. Српска ман. штампарија. Цена 3 круне. Посвећена успоми Паје Марковића, Адамова. С. 339, 8^о. (Свршетак).

Наставнику једне српске гимназије мора се јако замјерити, кад не влада добро научном терминологијом. И ако се и овдје осјећа, да се Недељковић трудио да узима народне ријечи у терминологију, многи су термини или лоши преводи с њемачког или вјештачки термини. А ово се мора осудити као знак особитог комодитета, јер је геогр. научна терминологија у Срба разрађена. Ако г. Нед. није хтио да чита Цвијића расправу »О географској терминологији нашој«, могао је узети, који бољи уџбеник из краљевине, па би се уклонио многим грешкама. Као знаке тог особитог комодитета наводимо ове примјере: Ланчасте планине (Kettengebirge), падњавине, оборине (Niederschlag), рубна планина, продола, скаменотине, и т. д.

Слијепо држање њемачких облика види се и у овим називима: кристалничан, физикални, палозонични, мезозојични, кенозојични и т. д. Врло је добро учинио г. Недељковић, што је јасно издвојио, шта је планина, а шта гора. Хрватски географи и геолози вјечито та два термина неоправдано замјенјују.

Још се мора истаћи, да неугодно утиче оно натрпавање њемачких назива поред српских термина. То се нигдје не чини, па не треба ни у нас особито, јер је наша геогр. терминологија утврђена.

У општем дијелу било би још доста ствари, које би требало исправити, али простор листа то не допушта. И у посебном дијелу има маса погрешака; њих може опасити свако, ко узме ма какав њемачки уџбеник и упореди с г. Недељковића књигом. Осврнућемо се само на Балканско Полуострво.

Ко се бави Географијом Балканског Полуострва, тај данас зна да Љуботен на Шари није највиши врх Полуострва и да он није висок 3050 м, него око 2510 м. Овај факат доказује, да г. Недељковић није пратио развиће науке о Балкану за читавих седамнаест година. Да је он пратио и географске критике по српским листовима, он би то знао. Требао је узети ма који уџбеник из Србије, па то би видно.

По г. Недељковићу Босна и Херцеговина нијесу балканске земље. Опажа се да се у приказивању појединих земаља држи старих принципа: политичких цјелина, мјесто да узме природне цјелине за основице као што се данас свуда чини.

Овај ћемо приказ завршити једним примјером, из кога ће се видјети, колико је г. Недељковић

и несавјестан и аљкав. По г. Недељковићу у Босни живе ове народности: Срби (прав. 44 %) и Хрвати (20 %) Турци (!) 35 % и нешто Немаца (!) и Њи-дова. (с. 190).

* * *

Све изнесене мане ове књиге дају се подијелити у ове групе:

Велика маса наведених мана долази отуда, што је г. Нед. често заборављао географске задатке оне књиге. У Физичкој Географији често је онај адјектив физички преијеван и преотимао је маха физички над физиогеографским начином проматрања. Читава физичка географија у г. Нед. Географији базира на разним врстама тијела, од којих је састављена земљина кора. Да је то географски погрешна основа, знаће сваки прави географ.

Натрпавање разноврсних, често хетерогених предмета у један одјељак или у један чланак знак је моментаног одсуства логичког мишљења у г. Недељковића. Поред пређашњег и ово је узрок неким случајевима оне велике несрећености.

Г. Нед. у науци може бити присталица ове или оне теорије, као писац уџбеника ту мора бити непристран. Ова, често показана пристрасност г. Недељковића, узрок је многим једностраним погледима на извјесне групе предмета и проблема.

По свему се види, да је г. Недељковић знатно заостао за општим прогресом ове науке. Због тога су и изостали многи важни закони ерозионог рада воде и тектонских покрета. Мјесто што нам је онолико говорио о физичким особинама воде, требао је већу пажњу посветити врстама и законима речне ерозије.

Све ове мане књиге, које долазе некад од личних особина пишчевих, а некад од његова незнања, узрок су, што је књига у великој мјери непрегледна, врло често нејасна, а каткад и нетачна. А ово су мане које једном уџбенику сувише шкоде.*)

Др. Јевто Дедијер.

Slavische Volkforschungen. Abhandlungen über Glauben, Gewohnheitsrechte, Sitten, Bräuche und die Goslarenlieder der Südslaven. Von Dr. Friedrich S. Krauss. Verlag von Wilhelm Heims. Leipzig 1908. Стр. VIII.—431. вел. 16а.

Прошло је тек неколико дана, како је штампан овај најновији научни рад нашег народног пријатеља и познатог књижевника Крауса. Код толико већ ранијих радова, мањих и већих, којима је Краус настојао да упозна страни свијет са нашим манама и врлинама, ово најновије дјело заузимље можда најугледније мјесто. Дјело је написано на основу несумњивих писаних извора, а великом већином самим личним пишчевим проучавањем нашег народа.

*) Пошто писац ове оцјене није могао лично водити коректуру, поткрале су се у 10. броју на стр. 159. неколике грешке и то у 9. реду овог испала је читава друга половина једне реченице и прва половина друге. Ту реченицу треба допунити овако: »Дакле у један одјељак српан је и човјек и глобус и географска карта и све то заједно. Г. Недељковић назива органским животом иа нашој земљи. Из свега овога види се да и т. д. На истој страни у другом одјељку у 17. реду ондо мјесто по ларну читај полајну. Задњу реченицу треба промијенити овако: У формацији креде по г. Недељковићу једино је камење креда и кречњак, то је само најчешће, а није једино камење ово формације.

Послије опширног увода, у којем је особито значајно проучавање о утицају турских особина на наше особине, писац је подјелио своје дјело у два дијела. У првом расправља опширно о вјештинама, морији, вапирима, љубавним чаролијама и др. У другом дијелу, гдје је у почетку говор у опште о гусларским пјесмама и ванредном памћењу гуслара, Краус је, са уводима и основним тумачењима, штампao ове до сада непознате пјесме у оригиналу и у њемачком преводу: „Буљубаша Цано прими по мухура царског“, „Буприлић везир и Ракоција бан у бици код Темшвара“, „Буприлић травнички валија“, „Руси пред Бечом“, „Мајка Југовића“, „Старина Новак“, „Мајковину, Љубовића побро“, „Родно се Змај Огњени Вуче“, „Родно се свети Пантелија“, „Виле знаду за јуначки покољ“, „Погиблија виле код језера“, „О бегу Китовићу“ и још неке. Књизи је један нецрпљиви кључ главнијих ријечи у пјесмама, разних имена предјела и писца.

Ова Краусова књига заслужује свачију пажњу. Она се топло препоручује не само оним Србима, којима је познат њемачки језик. Ради наших народних пјесама у оригиналу могу је читати и Срби, који не знају њемачки.

М.

Књижевне и културне биљешке.

Нови српски листови у Америци. У Ст. Лујау Монтана почео је скоро излазити нови српски лист „Борба Балкана“, који заступа словенске интересе у Америци. Лист излази сваке седмице на великом формату. Уређује га нарочити одбор, а власник му је „Српско дионичарско друштво“ у Ст. Лујау. Годншња цијена 2 долара или 10 круна. У Питсбургу се покреће опет нови српски политички лист „Српски Свијет“. Власник ће му бити Миливој Бузаџић, свештеник, а уредник Милан Јовановић. Годншња цијена 1 долар или 5 круна.

Гости из Биограда. На свечаној забави у Санском Мосту, што је приредила српска читаоница, судјеловала су и два одлична госта, два професора из Биограда, и то Живојин О. Дачић и Миленко Вукчићевић. Оба су држала поучна предавања о чувању здравља. Срби на Сани дочекали су их и испратили врло срдачно.

Интересантан подлистак. Из загребачког „Народног Гласника“, који је престао излазити преијет је врло занимљиви подлистак под натписом „Петар Мркоњић“, успомене на босанског устаника 1875“. У најновијим бројевима саопштавају се писма Мирослава Лубмајера, његов долазак и црно-жути рад у устанку. Врједно би било, да се све општапа у засебну књигу.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Прегилата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: *Fata morgana*, од Лаза К. Мишковића. — Пјесма једног сна, од Јеле. — * * *, од Свет. Милетића. — *Кад вјетре дрхну*, од Св. Р. М. — *Приговоријешке: Бивши*, од Пере С. Талетова. — У *Личинику*, на *Смаилагину чардаку*, од Н. Н. Херцеговца. — *Стајено*, од К. М. Стануковића, с руског Марко Костић. — *Весело момак*, од Бјерсона Бјернстјерна, превео Никола Стајић. — *Поук: Превласи српскога народа на Балканском Полуострву*, од Дра Ст. Станојевића. — *Српски народ*, од Дра Симе Тројановића. — *Марко Аурелије*, од Дим. Митриновића. — *Српске народне умотворине: Српске народне пјесме из Херцеговине*, забиљежио Трпимир, — *Финдур*, срп. народна прича, забиљежио Сава Теодосјевић. — *Листак*.

Власник и уредник Никола Т. Кашиковић. Пехливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Нове књиге и листови.

Монографија манастира Добријева са подручним црквама, саставно и уредио Леонтије Нинковић, јеромонах. Мостар, штампарија „Народ“, 1908. Цијена круна.

Духовна стража, орган удружења свештенства монашког реда. Власник за удружење Архимандрит Арсеније, а уредник Архимандрит Рувим. Власништво и уредништво је у манастиру Раковици код Биограда. Духовна Стража излази од 1. Априла у мјесечним свескама, годишња цијена за цркве и манастире (у Србији) 10 дин. за остале 5 дин. Иван Србије 12 дин. и 6 дин.

Читула.

Александар Сандић. Априла 16. преминуо је у Новом Саду познати српски књижевник, новинар и дугогодишњи професор српске новосадске гимназије Александар Сандић у 72. години живота. Покојник се родио у Вел. Бечкереку 14. маја 1836. Свршио гимназију, слушао је најприје право у Бечу, а затим је прешао на филозофију и свршио словенску филологију. Још као академски грађанин уређивао је, уз чувеног дра Ивана Ткалца политички лист „Ost und West“, на ком је много радно све док га власт није забранила. У Бечу је често посјеђивао Вука Караџића, од кога је научио чистину српског језика, која се огледала у његовом писању. Служио је у Новом Саду, прво као конвенторијални биљежник, а доцније као професор српске гимназије, гдје је провео пуне 34 године. За све то вријеме радио је по српским листовима, већином пригодне ствари, или како он величаше „пјесме нестиховане“. Стил му је био особит, библијски. Био је сарадник и нашег листа. Покој му српској души!

Др. Валтазар Богинић. На Велики Петак умро је на Ријеци чувени и свему ученом свијету познати правник и филозоф др. Валтазар Богинић. Покојник се родио у Цавтату, крај Дубровника 1834., гдје је свршио основну школу. Гимназију је свршио у Мљетцима, а права и филозофију у Бечу, Берлину, Минхену, Хајделбергу и Паризу. Године 1862. положио је докторат у Гисену, а до двије године и у Бечу. Писао је много о словенском обичајном праву и тиме стекао свјетског гласа. Био је професор одеског универзитета и министар правде на Цетињу, гдје је израдио „Имовински законик“ за Црну Гору. У Бугарској је радио на организацији судова. Његови књижевни радови разноврсни су и многобројни. Његов научни рад „Правни обичаји у Словена“ (штампан 1866.) равнио му је славу по цијелом свијету. Доцније је издао „Зборник правних одношаја у Јужних Словена“. Још је писао о Шћепану Малом, Карађорђеву устанку, о завјери Зрињског и Франкопала по документима из Француске државне архиве. Скупно је и штампao најстарије српске народне пјесме „Бугаршнице“. Слава му и покој српској души!

Број 12.

САРАЈЕВО, 30. априла 1908.

Год. XXIII.

И. С. Талетов, Сарајево.

Бивши

(Наставак).

II.

Једне вечери, на неколико минута пре шест часова, уђе у његову радњу полициски писар са црним портфељом под пазухом. Ма да је с дана на дан, с часа на час, очекивао ову непријатну посету, он је, ипак, када је писар ужурбаним корацима и са званично-дрским изразом на лицу, спремљеним за овакве прилике, ушао у његову радњу, био као громом поражен или као да пред собом гледа некакву нову и ванредно загонетну природну појаву. Писар му је прочитао решење којим му се отвара стечај, а он је блесастим погледом гледао у писара и његов акт и, не знајући ни сам како, он угледа на акту врло велику мрљу од мастила. Гледајући у ту мрљу, он се мислио да ли она личи на какву земљу на мапи или на какву дебелу животињу без главе. Писар му је поднео решење да га потпише и он га, дрхћућом руком, потписа и осмехну се без икаква разлога. Он се неко време вртио по дућану све са тим истим, у пола безизразним у пола блесастим осмехом и, најзад, изиђе из дућана, али на врата која воде у двористице.

Мало после опет се врати, јер је био заборавио шешир.

Он је, без кршене паре у џепу, сасвим несвесно, не разумевајући ни једну појаву око себе и у себи, базао по Београду. Час обори главу и звера у калдрму, а час, опет, подигне главу и, безизразним погледом, блене око себе и блесасто се смеје. Дакле, сад је све свршено. Сад ће у његову радњу ући савршено туђи људи, шораће ногом остатке његова еспапа и, на рачун његов, правиће недотупавне и отужне досетке. Његовом својном располагаће свако други само не он, он, чија је та својина.

Мрак се почео хватати. Велика и гломазна кола грмела су кроз београдске улице и поливала су усијану калдрму. Са влажне калдрме почела је, неко време, да се диже свежина, али то је све дотле трајало, док земља није успсала и последњу кап воде. Омора је опет почела притискивати. Елегантне даме у белим утегнутим хаљинама, које су откривале груди, врат и руке, са доста уздигнутим сукњама, које су равномерно пуштале, пролазиле су улицама и, као јегуље, провлачиле су се кроза свет. Људи, у белом оделу са црним појасом и белим ципелама, држали су шешир у руци и хладили су се њиме. А он је ишао, тискао

се кроза свет, не видећи никога, не познавајући никога.

Два три дана базао је по целом Београду, као да га неко гони, а он не може да се скраси ни на једном месту. Врло је добро знао, јер се уверио својим рођеним очима и својим рођеним рукама, да су сви улази и сви провори на његовој кући запечаћени, али он је ипак, када дође ноћ, одлазио кући, дуго је стајао у дворишту и посматрао је, а затим је, тресући се од плача и грознице, утучено излазио из дворишта, одлазио на Калимегдан и чекао да освоји дан.

У прво време није могао наћи никаквог посла. Једно, што није имао смелости да моли, јер никада у животу није молио, а друго, у њему се још непрестано бунио понос, који никако не може схватити, да он сада нема ништа и да је приморан да ма шта ради, ако је, уопште, рад да живи и да, крај каква плота, не умре од глади. Једина ствар, коју је имао при себи од вредности, била је ћилибарска муштика. У своје време, када је био газда, врло је волео ту муштиклу. Тек је забавља у један угао од уста и, гледећи преко ње, волео је с киме да разговара. И тај последњи остатак његова богатства морао је да прода буд зашто, јер не би, иначе, имао шта да једе.

Три месеца био је код свог пређашњег конкурента у радњи. Ту му је било врло добро, али се убрзо морао уверити, да га је тај његов конкурент само зато примио, да би једнога дана могао рећи, да се он не боји ни једног конкурента, јер конкуренти, обично, долазе у њега да служе и свесрдно се кају, што су некада терали инат. Излазећи из те радње, Аксентије је морао привнати, да га је то више поразило, него када је пропао. После дугог мољакања био је постављен у општини за извршитеља, али отежале ноге нису могле издржати толико кретање и њега, по препоруци једног његовог пријатеља, који је био одборник, одреде да наплаћује ђерам на смедеревском друму. Испочетка му је, велика кеса, обешена о једно раме, била врло тешка као да има стотину ока, а после он ју је, неравно у прво време, сматрао као сим-

вол бескрајног понижавања. Пред зору, при чкиљавој светлости, када се почну тискати сељаци са својим колима на којима носе у варош животне намирнице, он је, посрћући од умора, одлазио од једног до другог и наплаћивао ђерам. Пред вече, када се тамо у даљини на друму, дижу облаци прашине, он је, у хладу иза кућице, седео, пребацио ногу преко ноге и тако је размишљао о којечем. Када се приближе која кола, чувар дође њему, и узме признаницу. А он је седео тако, примао новац и непрестано размишљао. Зар он не може опет бити богат? Али како, на који начин да дође опет до богатства? Са шесет динара месечне плате на сваки начин да не може доћи до богатства. Он је, додуше, од своје плате трошио само двадесет динара месечно, али се није могао надати, да ће живети још тридесет година и да се на тај начин обогати.

И он смисли нов извор прихода. Зар је он морао сваком сељаку предавати признаницу? Зар није могао то у журби заборавити? И он је то збиља заборављао. Сваког дана му је од те заборавности остајало два три динара, а петком и недељом, када је већа навала, остајало му је и пет, шест. Три четири месеца био је врло ревносан у заборављању, али чувари су то приметили и јавили су где треба.

Пред Ускрс, када је његова заборавност могла да уроди обилним плодом, њега отпусте из службе. У општини су многи били против тога, да се против њега подигне тужба, јер је Аксентије некада био врло угледан трговац, па нема смисла још га више упропаштавати. Други су опет, били против тога, јер су се бојали да ће беспослени новинари, који једва чекају такву прилику, напасти општину због њезиног распикућског управљања.

(Наставиће се).

Нема маме.

умрак. Сједимо у малој собици и гледамо на прозор. Поглед нам немирно блуди по далеком обзорју, обхрвана душа као да отуд нешто очекује, утјеху, мелем, храбрење.... И она, мало чедо моје, оставила своје играчке, па сјела до мене и гледа, гледа у небеско плаветнило, гледа онамо путем, којим су одијели њену драгу маму... И он замишљена, ћути....

Скренем погледом на њу и уздахнем. Рој мисли наиђе... Гледах је, кад је скретивши ручице, успирала свој невини дјетињи поглед иконама и анђеоским гласићем шапутала:

— Боже, подај здравља мојој мами, ја те мала молим!

Мама на кревету сједи, ми око ње, погнуте главе, тужни и суморни, сви предосјећамо шта ће бити, а једно од другог кријемо. Прекинемо ћутање и уздахе, да је тек мало разговоримо. Ја почнем усиљавајући се да изгледам расположен, да причам шта је ново. И она по нешто одговара, почне нешто дуже, али наиђе кашаљ.....

— Боже, Боже, кад ће ове муке престати?...

— Полако за Бога, престаће.... Не може то одмах, имај мало стрпљења.... почнем ја, да је тјешим, а гризем усне да сузе зауставим.

— Је ли мама, тебе ће престати боља, је ли?... Ја ћу се молити Богу...

И пође иконама.

Мама жудно слуша молитвицу свога чеда, гледа како јој се по лицу разлијева нека тиха срећа, како се њена Мила блажено осмјејкује, што мисли да ће својом молитвом оздравити своју маму. Гледа је, па тек уздахне, окрене главу, а врела се суза спушта низ образе. С лица јој читам:

— Боже, да ли ћеш услишити молитву овог твог малог анђела?....

Она једнако гледа тамо у даљину.

— Тата — прекину на једанпут чисто радосно — мама ће доћи?....

Мјесто одговора узданух само, пољубих је и капљом једном оросих њене свилене косице.

— Не плачи тата!.... Бога ми ће мама доћи.... Мама је на небу, је ли?....

Јесте чедо....

— Па ће она с неба, полато, полато, па 'вамо....

— Не може, чедо, високо небо, високо, чак....

— Није вала.... Ено га видиш.... Мама ће сићи с неба полато, полато, на оно бидо, ено видиш бидо тод неба, па с биде 'вамо на ону тућу, па полато, полато до наше туће....

Мени тек сад сипу у памети у што се она загледала у својој дјетињој фантазији, она је одмах са-

владала све препоне од неба до земље, да поврати своју маму, па радосна, што ће, мисли, бити онако како је замислила, похитала да и мене обрадује.

Ја не могах да јој одговорим.... Узех је на крило и грлих и љубих.... Она осјећа да је то милошта и за маму, види да јој не одговарам, види да јој не пружам полета њеним надама....

Ноћ се спушта.... Опет ћутање и уздаси.... Она у мом наручају тек прошапта:

— Ајде, тата, да плачемо, нема маме....

Ст.

М. Димитријевић, Мостар: —

Цјесме звијездама.

1. Сутонска тежња.

Брда се губе у прозирном мраку;
Сутон, пун чежње, с мирисима пада.
Ноћни таласи струје са запада;
Чује се шум у црвенкастом зраку.

Спокојна цјесма однекуд се чује,
Осјећам мирис сакривеног цв'јећа.
Ко нека тиха, непозната срећа
Вали Тајанства кроз душу ми струје.

А пада ноћ . . . О, плави ведри своде,
Чезнућем сталним како жудим теби
У тајне краје свјетла и слободе!....

Ал' док сам човјек суђено ми не би —
Већ тужно страсан бацам из дубина
Пун чежње поглед пут твојих висина.

2. Морска звијезда.

Тајанством дише ноћ . . . И небо бљеска
У плавом сјају, блистајућ у води.
Ту у дно слазе свјетлила небеска
Док струја снова низ пучину броди.

А по дну леже шкољке и корали
И морске зв'језде над травним лежајем
Мирно — — док сјај их меки не распали
Чезнућем страсним за небом и сјајем,

И страсно дрхте, ал' немају силе
Да се издигну из траве изгњиле — —
И душа моја често тако тегне,

Ал' тело не да, ка вјечној слободи!
. . . . И тужна она опет земљи легне:
Морска звијезда у дубокој води.

3. Апострофа.

Ја бих да у вас за вазда ишчезнем
Кад из дна бића узавре ми плима!
Зашто за меким сјајем вашим чезнем
И какву везу душа с вама има?

Привуците ме гдје нема јаука,
Донесите ми утјеху у чежњи!
О, докрајчите мојој вјечној тежњи
У хармонији свјетлости и звука!
У вама дио самог себе ћутим,
Нераздвојно се наше биће спаја —
О ја вас волим, свјетлила небеска!
— Свуд сјај и живот етиром се бљеска —
Све даље летим пут свемирног сјаја
И све то ближе Промисао слутим....

4. Екстаза.

Тражећи тајну и смисао бића
Ја све даље летих муклијем тајанством.
И најзад клонух, попут слаба птића,
Изнемогавши бескрајним пространством.

Падох у бесвест: химна величајна
Хуји кроз сфере безмјерјем етирним,
У славу Једном!.... и милошта тајна
Струји и трепти валима прозирним....

Тад у дњо бића ја сисам Љепоту
Што опаја ме у сан, сласт без краја;
Пун свете сјеме, осјећам Доброту

Гдје њежно дрхти у плавој тишини;
Уму ми бљеска Истина из сјаја —
Дух види Бога у рајској висини.
1906.

Virò Lajos: ==

Пресуда.

чекаоници је мање пацијената. Чека само још неки плећати, блиједи коњички капетан и нека стара госпођа. Послужитељ приђе капетану, поклони му се и рече, да је на њега ред. Овај му једним мигом одговори, да прво пусти стару госпођу, а послвије ће ући он. За неколико минута госпођа се враћа, а капетан улази љекару.

Љекар: (посматра капетана кратковидним очима, испитујућим погледом.)

Капетан: (збуњено.) Не знам.... хоћеш ли ме познати.... да ли да ти се кажем?

Љекар: Ох, то си ти, драги мој! Како... не треба да ми се казујеш. Јако, јако се радујем што те видим. Сједи! Како си? Надам се, да ми није никаква невоља пружила срећу, да ме и ти потражиш.

Капетан: Али.... право да ти кажем..... јесте.

Љекар: Истину да ти признам, твоја ми се боја тако не допада, тек није каква болест?

Капетан: Болест.... Можда и нешто горе. Много горе.

Љекар: Ох, збиља? Дакле на сриједу с тим, брзо. Многом којечему стајемо ми на пут.... Није то тако страшно, као што људи себи уобразе. Смрти нема лијека; осим ње можда све друго можемо излјечити.

Капетан: Молим те.... ти знаш колико те волим.... још док си био у војсци.... и када си одлазио од нас, ја сам ти дао за право.... глупо је било онако поступати са болесним војницима.... држао сам те за врло поштена човјека....

Љекар: (озбиљно) за такога можеш ме и сада држати.

Капетан: Чуо сам да си од онда постао славан љекар, специјалиста за живчане болести; постао си и професор универзитета.

Љекар: Само приватан доцент.

Капетан: Свеједно. Ти си једном ријечју славан љекар, поштен и добар човјек (колебајући се) мој пријатељ.

Љекар: Да, да.

Капетан: Ја ћу ти све рећи, као исповједнику. Ти ћеш тајну знати сачувати.

Љекар: Хоћу.

Капетан: И ти ћеш ме свакако моћи излјечити.

Љекар: Што човјек може, све ћу учинити. Говори, дакле, отворено, слободно, искрено све ми реци.

Капетан: Гледаћу да будем кратак. Ти знаш да сам се ја, прије десет година — сјећаш се још као потпоручник — вјерио.

Љекар: Да... да... са....

Капетан: Сјећаш се, дакле. Вјереница ми је онда имала двадесет и три године. Била је лијепа, млада. Али ја је онда нијесам могао узети, због кауције. Она је била сирота дјевојка, а ни ја нијесам имао ништа. Нијесам хтио да квитирам. Па шта бих послвије, да сам иступио из војске? Тек нијесам могао у финансије. И ми смо чекали и вољели се. Године су пролазиле, а с њима заједно и љубав. Ја сам јој одлазио и даље, но тек из неког обичаја, из поштовања, доброте. Нијесам хтио изостати. Зашто бих изостао? И онако нијесам хтио више женити се; те бих је својим изостајањем само увриједио. Од љубави — бар с моје стране — постаде неко млако пријатељство. Њу сам поштовао; она је била мало опорна, покаткад огорчена, али паметна, добра и образована дјевојка. Но прије по године деси се нешто рђаво.

Љекар: (подиже главу.)

Капетан: Немој одмах мислити на какву несрећу. Њој умрије стриц и остави јој све имање. Могу ти рећи, да то бијаше лијепо, велико богатство. И тада је она могла поћи за ме. Онда сам се опет ја ужаснуо. Добро сам се загледао у њу и освједочих се да ми се више не допада! Не треба ми. Опала је, пре-

цвјетала непримјетно, сасушила се полако за вријеме подужег дјеловања, — била је ружна. Ја сам сада требао одговорити на питање: да ли да је узем или не? У себи сам одговорио: не. Повукао сам се. Није сам им више одлазио. Али ме онда нападе њена родбина. Рекоше ми, да је то од мене нечасно. Нападоше ме и моји. Говорили су ми, да сам будала, јер, ето, она је сад богата. Не бих је смио оставити на цједилу послјије десетогодишњег чекања. А и она је сама плакала, разбољела се. Казаше ми да ће умријети. Ја сам се борио са собом, опирао се, отимао. Био сам увјерен, да ћемо обоје бити несрећни. Али они ме нападоше, заглушише, побједише. Недељама опирао сам се њиховим пријетњама, молбама, плачу. Хтио сам већ и да се убијем. Напошљетку она сама дође мени, блиједа, болесна. И ја сам јој се предао, узео сам је. (Ућута.)

Љекар: И?

Капетан: (уздишући) И тако је било до прије по године. (Борим се са собом, узнемирен, осрамоћен.) Од то доба живот ми је грозан.

Љекар: Зашто? Реци само слободно. Говори, као да би самом себи говорио.

Капетан: (плане) Мрзим је. Одвратна ми је. Разумијеш ли! Не волим је. Но то још није ништа. Гнушам се ње, гнушам, а када сам крај ње, мучи ме, тресе, прожима грчевита одвратност. Човјек би се могао уклонити испред кога другог, али испред жене...! Разумиј ме, брачни живот има својих детаља, тајана. Мене ће угушити, убити ово гнушање. Да ли ти је то јасно?

Љекар: Јасно ми је.

Капетан: Е, сада треба, да ми кажеш, шта да чиним. Нешто треба да учиним. Живим с њоме мирно, тихо, али кад треба да је пољубим, онда се нешто узмучи у мени. Неко бурно опирање. Реци ми дакле, шта томе треба? Како би се то могло излјечити?

Љекар: (насмјеши се добродушно.) То лекар не може излјечити. Томе нема рецепта. Човјек се у такој прилици мора прибрати, мора ојачати. Навика...

Капетан: Не, то ми немој говорити. Навика ништа не помаже. И ја сам прије по године мислио: навикни ћу се већ... Али све је пошло на горе. Не могу да издржим. Она... разумијеш... не, не, не могу да издржим. Све ми се већма крв узбуњује, срце, ум. Болестан сам већ.

Љекар: Шта ти је?

Капетан: Несвјестица ме хвата. Видим нека привиђења. Плашим се. Кад сам прошле недјеље појурio са ескадроном да прескочим неки јарак, малини јарак, мени се учини, да ми коњ неће моћи преко њега и на моју срамоту вратим га. Погрјешно командујем. На вјежбалишту опет никако не могу да се ослободим помисли, да ли сам, на примјер новчаник

код куће заборавио... просто полудим... хвата ме несвјест, а оно новчаник у мом џепу. Прошли пут, на војничкој служби, дође ми опет у главу, да ће ужасно бити отићи кући и само што нијесам дрекнуо у сред говора свештениковог. И војницима сам рђав. Мучим их. Измршавио сам, блијед сам и неки пут мислим да ће ми сабља из руке испасти.

Љекар: (пажљиво му посматра дрхтаве очи; гледа му измучено лице.) Заиста све су то симптоми болести. Али ствар није тако озбиљна: неурастениа у почетку. Само на пут се мора стати већем злу. И ти си сигуран, да је то све одатле?

Капетан: Ох, сигуран сам. Три дана нијесам био код куће, па чисто сам оживио.

Љекар: Зар нијеси у стању побједити то осјећање? Када би отишао на допуст, мјесец — два дана...

Капетан: Онда би почело поново. Не могу јој бити рђав, не могу да будем суров, тврд, бруталан. До душе она томе није крива. Ја сам јој добар, услужан... она ми подиже усне... и онда је свему крај.

Љекар: (Послије моменталног промишљања. Кратко. Одлучно.) Развјенчај се!

Капетан: То је баш оно, што нећу, што не знам, што не смијем учинити. Није ми за родбину. Ала она сиротица. Како би била понижена. Како би била несрећна.

Љекар: Много би несрећнија била, када би остали заједно. И ти би био утучен, а и она би се осјећала несрећном. То у интересу обоје вас треба брзо, одлучно, промишљено што прије учинити. А напошљетку ту су у питању два живота. Ти би поново оживио, а она би била срећна с другим... Има и таког развода, који жену ни најмање не понижава. Треба да нађеш такав начин, па храбро: напријед!

Капетан: Дакле нема лијека? Не може се зар помоћи томе, да је се не гнушам?

Љекар: То се не може излјечити.

Капетан: Или да ли би се могло што учинити, да ја тај осјећај могу издржати? Да се за њу жртвујем, али да не пропаднем, да не полудим.

Љекар: Само тако ако осјећаш у себи толико снаге. Ту лекар не може ништа. Он само може тражити узрок и гледати да га уништи.

Капетан: (Дршћући. Одлучно.) И ти ми, дакле, као лекар и мој пријатељ савјетујеш, да се раставим, па ма како жално?...

Љекар: Да. Заповијестима живота морамо се покоравати.

Капетан: (Дрхће од узбуђења, скочи. Пружи руку лекару и продрма његову.) Хвала ти.

Капетан излеће. Лекар погледа за њим. Осјећа, да му је изрекао пресуду, осјећа немилосрђе те пресуде, коју је изрекао у име заповијести живота, у име тиранске природе над једном несрећном, невином, пра-

ведном нужном женом. Размишља о томе. Осјећа да му је савјест чиста, али му је срце пуно туге.

С мађарског: Славко М. Ђосић.

И. Румен

Стари град.

Нађен рукопис.

I.

како ме је страх! како ме је страх!...
Град у коме живимо стари је, врло стари. Нико не зна тачно вријеме његовог постанка. Неко на питање моје и мојих пријатеља о постанку његову, одговараше, да је наш град давнашњи и да је основан још од првих људи на земљи. Тако овдје мисле и изгледа да је то цијела истина.

А како је чудан наш град! како је чудан! Он почиња у долини, мртав и непомичан. Куће су му старе, опале и погрбљене под теретом стотине вијекова, као немоћни старци. Кровови покривени маховином, почадрили и иструли, гледају нијемо у чисто сиње небо, а прољевају мутне сузе пред тужном кишовитом јесени. Даске иструле и поцрњеле, стубови напукли, једва се држе, плашљиво и тужно стењу под својим тешким бременом у дугим тамним ноћима. И све је старо, труло и ружно. Пси и мачке, мршави и одвратни, наговјештавају све ово кад их човјек срета на улици. И сами су људи остарјели, јадни, мршави и ружни. Никога не обасјавају сунчани зраци. Прозори су на кућама мали и прљави; кроз њих не пролази свјетлост. Сиво и оловно небо тужно се наднијело над прашним градом, а сунце му безвољно шаље своје сјајне зраке. Ваздух је пун смрада и отрова. Живи се без наде и умире без спомена. И стари град вјечно тоне у тами.

За вријеме тужне и кишовите јесени, стари је град у мутној магли, а мрачни облаци висе над хоризонтом. И киша потоком лије, вјетар свирјепо хуји кроз ноћну помрчину, а отровна влага шири се и испуњава и најмањи простор међу двије честице и тамо руши и разорава. И свака честица труне и стари град лагано, али сигурно, пропада.

И како је страشان! Како је страشان у таквом стању!

Ми, т. ј. ја и неколико мојих присних пријатеља, често би, пред прољеће, измучени и убијени чамом и влагом, излазили ван града, у поље — да се тамо надишено чиста ваздуха и да наберемо пољског цвијећа. Цијели дан трчимо као луди по зеленој трави. играмо се, скачемо, пјевамо и правимо ките и вијенце од лијепог прољетњег цвијећа. Али кад и пошљедњег

сунчаог зрака нестане за сивим небом, као стријеле, и црни мрак падне на стари град, ми се сневеселимо и тужно застанемо на једном мјесту. Са страхом и трепетом враћамо се старом граду.

О, како је таман! Како је страشان и грозан наш стари, стари град! . . .

А тамо, међу многим разривеним и мрачним кућама стоји она — моја кућа. Мало даље је кућа једнога мога пријатеља, десно — другога, с друге стране — трећег.... Сви ми видимо своје куће, разривене, у нареду цијелога града. Све су по изгледу сличне једна другој и ништа се не разликују од других кућа: старе су, почађале и ружне. Остављене су од отаца и дједова, и не зна се ко им је био први господар. Али ми их сад разликујемо од других кућа и знамо, да у тим нашим, старим кућама живе нови људи.

Скитамо се сами из наших старих, полусрушених кућа, привезани смо за њих по навици још из дјетињства, и никако нас није страх од њих и ми их не мрзимо. . .

Ето ја сам, сам, ноћу у својој старој кући. Тишина, гробна тишина. Преда мном гори лампа, ја држим перо у руци и хоћу да опјевам оно што је у мени. Замислим се. Шта је ово? Зашто је овака страшна тишина? Окренем се — над главом ми, мало у страну, у сакривеном углу, густа помрчина. Тишина, добра тишина. И ту, усред тишине до ушију ми долази зујање мува. Ето и њега, прелази ноћу преко греда; а мува, безумница, наишла на паучину. Она очајно призива у помоћ, али помоћи ни и одакле. Као стријела спусти се на њу он, големи, црни паук. Помислио сам да је хтно на мене, уплаших се и тргох назад. А послје се намјестих угодно за столом и стадох посматрати борбу на живот и смрт. Зујање се утиша, паук одвуче убијену муву да је крвожедно поједе. „Јачи побјеђује слабијег. Тако је правило. О, тешко, тешко слабима!“

А често . . . често излази, да силни пролазе, слабе. Или мало другачије речено: ти мислиш да си силан, а ти си слаб, и слабији те надвлађује.

Јер кад силни остари и почне да умире, он ослби и не мисли више на живот; док младост гордо застаје онако бујна и свјежа и виче: „Стари! Ја сам јачи од тебе! Хајде умири!“ Дрхће старост и плаче што је без снаге; побијеђена је од младости, бујности, свјезине. Умире старост и нестаје је у вјековној бездни; слаavimo оно што је ново!

О, тешко, тешко силнима што умиру! Али они и треба да умиру, јер су одавно остарјели и ископнили.

Ја хоћу да опјевам своје радости из дјетињства, али ме ништа не покреће; а тишина ме плаши. Тишина, тишина, — цијели свијет је, изгледа, утонуо у тишини.

Тргох се — чујем под ногама некакав шум; нешто грицка и струже. То је миш! Одвратна живо-

тињица! Струже и руши ове иструле даске. Ја га, чини ми се, осјећам под ногама. Његово ме стругање дражи; као да ми гризе нокте по рукама и ногама, и као по мозгу да ми струже....

При сваком звуку, тргнем се, дижем се са стола невољно, и лупнем тихо ногама. Миш као да је једна чуо, одлази до пећи, у угао. Ја чекам.... Мало послје лупкање и стругање почиње из угла. Ја дрхћем, љутим се, подигнем се с мјеста, немоћан да владам собом, очи ми блуде нетремице, и ја најзад, у безумљу, зграбим у обје руке лампу и бацам је у угао. Она се угаси, и са великим треском паде, ја болно оданух и чух како је нестаде у хиљаду парчади. Стругање мишево утиша се.

У мојој је старој кући страшно и тамно, осјећа се задах гаса и ја побјегах на врата. Изађох на балкон, који бијаше тако запуштен и ороноу, да ме је једва држао и за мало се не сруши и не дође ми главе.

Нијемо је пловио мјесец по небесном своду и освјетљавао стари град, а он је тонуо у мртој тишини. Ја сам гледао своју мрачну кућу, покривену иструлим даскама и мислио: »О како је стара кућа! Како је стара!.. О како је остарио наш град! Како је стар!«

Било ми је тешко и ја заплаках.

Питао сам се: Зашто људи не саграде нове, здраве и лијепе куће? Зар не виде да су ове већ старе тамне и нездраве?.. Зашто?..

Нико ми не одговори и ја обрисах сузе. Кад погледах напријед, угледах двије жеравице, право на мене управљене. Још боље загледах — то бијаше некаква црна мачка, шћућурена узазид. Зашто ме гледа тако нетремице? Бјеше ми врло непријатно, нијесам вољео да ме гледа, поче ме страх хватати, а она не скида с мене очију. Тада се пажљиво и тихо прикрадем и изујем једну ципелу. Затим се уставих, подигох руку горе и љутито се бацих ципелом на мачку.

— Одлази! одлази чедо старога града! — повиках.

Хитро као муња изгуби се мачка у мрак, а ја се опет осјетих усамљен у овој страшној и пустој ноћној тишини. Обузе ме језа и покрих очи рукама.

Кад се сутра дан појавих на балкону, сунце је жалосно гледало, како његови зраци умиру у мраку старога града . . .

II.

Ми, т. ј. ја и моји пријатељи — напатисмо се: тијесно нам је и тужно, страх нас је. Дању се не раздвајамо, а ноћу се искупимо заједно у неку од наших старих кућа, што је у близини. По цијелу ноћ осјећамо ноћну тишину у старом граду; сунчани зраци безнадежно га освјетљавају, ваздух је пун задаха на овај стари град наших очева и дједова. Излазимо на мјесечину, на двориште или улицу. Гледамо на стари град и плачемо, зашто смо принуђени ми, нови људи,

да живимо у њему и да дишемо његов искварени ваздух.

Неко од пријатеља започе говор:

— О, како је стар и мрачан, како је одвратан наш град!

Ми се, ћутећи, сложисмо с њим.

— А зашто људи не подигну нове, удобне и здраве куће? — запита други. — Зашто не подигну нов град?

— Сигурно не осјећају потребу за то, — рекох ја.

— Може бити није им пало на памет, да тако што ураде — закључи трећи.

Најмлађи од нас јуначки скочи, у очима му сијевну пламен. Он се окрену нама с ријечима:

— Слушајте, хајдемо људима, да им кажемо, да је дошло вријеме да се подигне нов, удобан и здрав град. Да у њему сунчани зраци весело сијају и радују људе; па да нико не тужи и не плаче у овој грјешној долини.

— О, сами су људи у старом граду сувише стари и глупи, да би се сложили с тобом, — рекох ја. Они су задовољни својим кућама и својим животом и никада неће пристати да се обори стари град и да се подигне нов. Ја сам у то увјерен.

— Не, не! хоћемо да покушамо, да видимо! рече неколицина.

А најмлађи стаде на прозор оближње куће и повика:

— Хеј, пријатељу! Изађи мало! Имам да ти саопштим нешто врло важно.

Зачу се тежак задихан кашаљ на горњем спрату и на балкону се појави мирна сјенка. Изађе некакав стар, мршав човјек, погрбљен и сијед. Лице му је сбркано од старости, чело ниско а очи злобне.

— Шта хоћете? — грубо нам се обрати.

— Извините, старче, што вас пробудисмо, отпочех ја, — јер ствар је врло озбиљна: намислили смо да питамо људе у нашем граду, да ли ће бити лијепо, ако подигнемо нов град, пошто је овај већ доста остарио, те не може да одговара потребама новог живота. Шта кажеш на ово?

Старац рашири руке, отвори очи и заста у недоумици.

— Гле, гле! Шта сте намислили? — изговори крештавим гласом. — Нов град? Зашто ће вам? Јесте ли изгубили памет? Вама није добро? Намислили сте разрушити град, који нам је остао као завјет од отаца и дједова? Безумници!

— Али, зар не видиш, старче, да је стар и нездрав и да се сунчани зраци гасе чим уђу у његову атмосферу.

— Град је врло добар! — Крешташе старац. — Толико година већ што живим у њему, стекао сам и богатства и части и свега, а ви сте намислили да га рушите! Само је безумницима могла пасти така мисао у главу! Вас треба каменовати! На суд треба! Глупаци!

— Не, старче, не буну се, ми ћемо основати нов град и против твоје срџбе, — повика одушевљено најмлађи.

— Од тога ништа неће бити! громко завапи старац. — Нико вам то неће дозволити. Најугледнији људи у граду моји су блиски пријатељи и рођаци, и они ће вам то забранити. На смрт ће вас осудити! Глупаци!

Старац разјарен уђе у кућу.

Ми се погледасмо и замислисмо....

— При свему овоме, нови град ипак треба да буде подигнут — одлучно рече један пријатељ.

Сви се сложисмо с њим. Било нам је јасно, као дан, да овај стари град, неоспорно треба да се сруши.

Али како нов да подигнемо кад овај разрушимо? Док се стари не поруши, знамо, да се нов не може подићи. А стари људи не слажу се с нама у томе...

И ми мислисмо, рјешавасмо, предлагасмо и износисмо један за другим много пројеката. Мјесец се већ одавно сакрио, а ми сви размишљамо о томе.

Но, ено, небо се поче разведравати, тама се губи, а на истоку се показа слабо руменило. Тамо, на истоку показва се нешто велико и сјајно. Окренусмо се тамо и гле, — небо пламти у огњу сунчаних зрака и обасјава цио свијет.

Тама се изгуби... Нијем и мрачан стајао је само стари град...

И у томе часу најмлађи од нас, у одушевљењу, са чудним нагласком и тоном закликта гласно:

— Пријатељи! Запалимо наш стари град! Нека све старо у њему изгори. На мјесту несталог града подићићемо нови и почећемо нови живот.

— Да га запалимо! да га запалимо! повикасмо сви у један глас.

— О, тада ће наступити вјечно блаженство! — рече један.

— И од тада ћу слободно његовати своју идеалну љубав! повиках ја.

Разиђосмо се и наше је ријешење непромјенљиво. У освитку дана разиђосмо се, да се опет састанемо прве ноћи. Сваки ће са собом донијети по канту гаса, и тада ћемо једновремено запалити град са све четири стране. Све ће се претворити у прах и пепео.

И кад се небом навуку густе облаци, киша ће нападати, и бујан поток однијеће пепео од старог града у океан. И долина ће се очистити и сунце ће огријати, па ће по цијелом простору понићи цвијеће и биље. Усред цвијећа подићи ћемо наш нови град. О, тако ће бити! Тако ће бити! Ја вјерујем у то, ја га гледам, ја га дирам!..

Наћох се у својој старој кући и пишем ове пошљедње редове, а пред-а-мном стоји на столу голема канта пуна до врха гасом.

Вријеме је већ да се иде: поред прозора прође један од пријатеља и позва ме:

— Светозаре! Пријатељу! Хајдемо! Ноћ је, не види се, а дан не чека!

Устадох, понесох гас и поћох. Идем да запалим стари град. Па ће изгорјети и тада ћемо подићи наш лијеви, нови град....

И нов ће живот наступити — све ће старо изгорјети!...

Идем....

* * *

Овај је рукопис нађен код погорелца, на столу, у једној кући, у вријеме великог пожара. Многе су куће изгорјеле, но пожар је на вријеме угашен, да не би изгорио цио град. Аутор рукописа, заједно са својим пријатељима, још није затворен у полицији. Говори се да је полиција знала за ова опасна лица, али их није смјела дирати.

А многи већ вјерују, да није далеко дан, када ће планути пожар у граду са четири стране и тада га нико не може спасти. Не зна се тачно дан и час пожара. Али да ће то бити ускоро — у то нико не сумња, само сваки треба да буде приправан.

И тада ће се подићи нови град!...

Превео с бугарског.
Влад. Станимировић.

Др. Ст. Станојевић, Београд.

Превласт Српскога Народа на Балканском Полуострву.

(Свршетак).

Када је била у његовим рукама цела Македонија осим Солуна, и цела Албанија и Епир; он је господарио великим делом покрајина Византиског Царства, а у осталим византиским земљама, које још нису признавале његову власт, господарила је једна жена и један узурпатор. Душан је према такој ситуацији сматрао, да је он сада прави наследник круне Константинове, па се, кад је заузео Сер, прогласио за цара Србима и Грцима.

Ово проглашење истина није нико признао, али је тим актом Српски Народ ступио у нову фазу у свом развитку, тим актом обележен је и формално нов правац у политици Рашке Државе. Рашка треба да наследи Византију, која је неспособна за живот, — то је девиза, идеал Душанов. Идуће године о ускреу (16. априла 1346. год.) у Скопљу је на свечан начин крунисан Душан на царство, а син његов Урош на краљевство. Како је крунисање на царство могао извршити само патријарх, то је српски Сабор први прогласио српског архиепископа Јанићија за патријарха, па је он онда крунисао Душана.

Византинци су тек 1352. год. доспели да баце анатему на цара, на патријарха и на сав сабор, који је прогласио патријаршију и царство. Али је и код Срба, особито међу свештенством била странка, која овај поступак није одобравала и која је била противна томе да се руше традиције, наслеђене од Светога Саве; та је странка после, кад је зла судба стала да бије Српски Народ и кад су се стале низати несреће једна за другом, још више ојачала.

За то доба, док је Душан освајао по Византији, био је Српски Народ и у другој српској држави, у Босни, непрестано у борби. Стеван Котроманић био је, кад је на угарски престо дошао син Карла Роберта, Лудвиг, склон да приступи савезу против Угарске, који би образовали Млеци, Рашка, хрватско-далматински великаши и Босна. Али до тога савеза није дошло, а Лудвиг је толико оснажио Угарску, да се могао успешно борити и против бунтовника у Хрватској и против Млетака, који су у борби и раздор у Угарској употребили на то да остваре своју давнашњу жељу: да се утврде на далматинској обали.

Поред тежње да савлада устанак у Хрватској и да истисне Млечиће из Далмације, хтео је Лудвиг и да скучи Душана, јер је моћ његова могла постати опасна по Угарску. Стеван Котроманић, који се већ био донекле ангажовао за савез са Рашком и Млечима против Угарске, кад је видео како се Душан осилио, напусти сасвим мисао о савезу са Рашком и пређе на страну Лудвигу. Год. 1344.—8. испуњене су борбом Лудвигу са хрватским великашима и Млетачком републиком; у тој борби узимао је већином учешћа и Стеван Котроманић, или као савезник угарски или као посредник. Напоследку је, уз доста велико учешће Стеваново, дошло до примирја између Угарске и Млетака на осам година.

Међутим је Душан још у току 1346. год. ударио на оне крајеве на југу, које још није био освојио; у том правцу је он и сада стално напредовао, тако да је до краја 1348. год. освојио осим Епира, Етолију, Акарнанију и Тесалију. Кантакузен који је у то доба (3. фебруара 1347. год.) завладао био Цариградом, био је немоћан да ма шта предузме против Душана; а камо ли да спречи његово напредовање. У време, тог освајања на југу Душан је дошао у општар сукоб и са босанским баном Стеваном. Већ давно су били затегнути односи међу Босном и Рашком; Душан је желео да добије натраг Хум и помагао је због тога босанске богумиле, који су разривали државу, а бан Стеван се бојао да Душан не стави у свој програм и освојење Босне. Тај антагонизам изазвао је чешће сукобе, који су по неки пут били доста озбиљни. Тако су се односи између ове две српске државе, баш оне године кад се Душан крунисао за цара (1346. год.), тако заострили, да је Стеван, бојећи се да Душан не зарати на Босну, молио Млечиће, да они посредују и да се код Душана заузму за њега. Овога пута био је сукоб

заиста и одгођен, нарочито највише због тога што је Душан имао да сврши освајања на југу. Али је 1349. године сукоб између Душана и Стевана постао сасвим акутан. Како је Лудвиг био у тај мах заузет на другој страни, Душан нападне на Стевана и продре пљачкајући у Хум. И ако бан Стеван није смео да се бори са Душаном, него се повукао у утврђена места, напустивши крај у који је рашка војска била продрла, ипак Душан није имао у овом рату велика успеха. Опљачкао је истина неке крајеве, али главну намеру своју није постигао: Хум није освојио. Остала питања остала су такође свакако нерешена.

Исте године, кад је Душан ратовао са баном Стеваном, био је и сабор у Скопљу, који је саставио и објавио Законик. У том Законнику извршена је, наравно под утицајем византиског законодавства, кодификација старијих законских одредаба и обичајног права, наравно са изменама и допунама које је сабор решио. После пет година у Серезу на Сабору Законик је допуњен неким новим законским чланцима.

У Византији међутим раздор међу царем Јованом Кантакузеном није никако престајао, а 1352. год. дође опет до рата. Цар Јован склопи савез са бугарским царем Александром и са царем Душаном, па удари на Кантакузена. Али Кантакузену дођу и овај пут у помоћ Турци и нападне савезнике код Димотике на Марици; Бугари побегну, а Срби и Грци буду до ноге потучени (1352. год.).

Међутим се угарски краљ Лудвиг спремао да удари на Душана не толико због тога, што је Душан био ударио на Босну, колико због тога што је Лудвиг уопште мислио да треба скршити новог цара и његову државу. Чим је угарска војска прешла границу, Душан је добио тачне извештаје о њеном кретању, па јој похита на сусрет и сузбије је, па заузме Мачву и Београд (1353. год.). У то доба умре бан Стеван, а наследи га синовац његов Твртко; како је Твртко био малолетан, управљала је за њега његова мати.

Лудвиг се сада почео озбиљно спремати да удари са великом војском на Душана, да изглади своје неуспехе у борби са Рашком. Међутим су се и Турци све више утврђивали на Балкану и пљачкали на све стране. Ма да је у Византији борба још увек трајала, ипак је Душан видео да може доћи у врло велику опасност, ако га нападне у исти мах и Лудвиг и Турци, а можда и Кантакузен. Како је папа Иноћентије VI. већ био схватио опасност која је претила целом хришћанском свету, а особито Балканском Полуострву, од Турака и како је он већ био организовао отпор Турцима, није било тешко Душану да га задобије за себе, обећавајући да ће признати папску супермацију и да ће заратити на Турке. На тај начин Душан је рачунао да спречи опасност, која му је претила од Угарске. Папа је без сумње био готов да поради енергично код Лудвига да не предузима ништа

против Душана. Душана је на тај начин минула велика опасност, која му је претила 1354 год.

Почетком идуче године била је политичка ситуација сасвим измењена. У децембру 1354. год. био је Кантакузен приморан да се одрече престола и да се закалуђери; на престолу је остао цар Јован. И ако су овом променом наступиле редовније прилике у Византији, ипак је та промена за Душана била повољна. Опасан противник је за њега био Кантакузен, а не Јован, који је био слаб и као човек и као владалац. Јован је осим тога био донекле и обавезан Душану, јер је Душан, борбом против Кантакузена, доста допринео паду његову. Са нестанком Кантакузена нестало је и оног фактора, који је протежирао Турке и Турци су сада, ако би наставили своје надирање на Балкан, морали прво доћи у сукоб са Византијом, која сада није више могла настављати према њима политику Кантакузенову. Византија сама била је сасвим слаба и требало је да прође доста времена док се прилике у држави консолидишу тако да она постане способна ма за какву озбиљнију акцију. Душан је дакле и с те стране био прилично сигуран.

Остала је дакле само Угарска, која је могла бити опасна. Али се и ту ситуација изменила у корист Душанову. Примирје између Угарске и Млетака, закључено на осам година, истекло је и, како оно није могло бити продужено, јер су обе стране хтеле да добију Далмацију у своју власт, спремао се и Угарска и Млетачка Република на рат. Млечи, који су годинама и у више прилика одбијали Душанове предлоге о савезу против Византије, зато што им није ишло у рачун да Византију замени једна снажна држава, а још мање Цариградом, за којим су и они сами тежили, завлада евентуално цар Душан, сада су склопили са Душаном савез против Угарске. Душан је дакле сада могао прекинути везе са папом, које је и почео само да уклони опасност, која му је била запретила, он је то и учинио.

С тога је папа после тога не само одобравао Лудвигову акцију против Душана, него је покушао и да поквари млетачко-српски савез, али наравно без успеха, јер је Млечићима важнији био њихов политички интерес, него верски интереси Папске Курије. Рат између Душана и Млетачке Републике с једне, а Лудвига, коме је помагала Босна, с друге стране, почео је крајем 1355. год. Тек што је рат био почео у Хрватској и Далмацији, кад Душан умре у најбољим годинама (20 децембра 1355 год.). Рат између Угарске и Млетака настављен је после смрти Душанове без учешћа Рашке и завршио се после три године миром по ком је Угарска добила целу Далмацију и Дубровник.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

По свему се види да је бадњак негдашњи и дол из незнабошког времена, а да се у своје значају односи на повраћај младог сунца из зимске тмине. По томе, што га само мушкарац сече, што га само мушкарац сме унети у кућу, што га од часа кад се наложи на огњиште не сме женска глава такнути, што га мушкарац прихваћа кад прегори, што га завијају у мушку кошуљу, што је по граматички мушког рода итд. итд. изгледа да се некад замишљао као мушки и дол.¹⁾ Поред тога још се по свему може закључити да је бадњак соларног порекла, што и колачи сведоче, јер неки носе име самога сунца, а колачи плејаде и месец опомињу у опће на небо, на Космос. Бадњак се освети не само огњиште него и цела кућа; угљен и пепео од њега употребљавају се као лек људски, сточни и биљни (на воћке турају парче бадњака), а пепелом посипају купус да га бубе не једу. По овоме се јасно види да бадњак има Катарктично-апокрепејско својство.

На Божић рано дође један младић из суседства да полази кућу, и он се зове полазник. Да изврши тај обичај не може доћи ко било, него онај, који се жели и воли. Бирају увек младића здрава и без телесне махне, а по могућству и из добре породице. На Божић не сме пре полазника нико у кућу ући од туђина, па ни сам поп. Домаћи чекају полазника с нестрпљењем и радују му се, јер верују да ће им сваки напредак у кући и у пољу зависити баш од њега. Чим полазник дође, поздраве се с домаћином, приступа огњишту ка бадњацима, онда се прекрети и пољуби бадњак и цара (погуркује) бадњаке да од њега хиљаде хиљада варница одскачу. У исто време он благосиља: колико варница, толико јагањаца, телади, добре жетве, мушке деце, сваког благостања итд. По свршетку ће једном паром даривати огњиште.

Ено већ и звоно у цркви звони. Свако се по 3 пут заособ прекрсти, и рече: „Помози нам, Боже, и јутрашње јутро!“ Свак се преобуче у свечане хаљине, у Херцеговини, Далмацији и Црној Гори за пасом оружје, преко рамена дуга пушка, а приклопи се струком, па хита пут цркве. Црква се за тренут ока дупке напуни побожним народом. Јутрења се започне, а одмах по њој настави служба, са умљеним песмама,

I Ликунј днес сионе...

II Слава во вишњих Богу

Воспјевајте људије,

Днес Христос раждастеја,

Пеленами повиваетеја....

¹⁾ Бадњачица и дете врло су мало распрострањени да се не могу ни у обзир узимати.

III Јегда приде конец вјека,

Бог од дјеви родисја.....

По служби приступа народ да целива икону празничку, да га поп мироноше и да му да нафору. У горњим земљама поп се са сваким без разлике по три пут узастопце целива, говорећи: „Мир Божји, Христос се роди, поклањајмо се Богу и Христову ражданству!“ Њему свако одговориће: „Вистину се роди, и с тобом у здравље“. До скоро би се и завађени људи после службе целивали и помирили, а изљубе се и сви остали између себе. Да не би гдекоји хтели се пољубити, ставе се по среди поп и кмет, те их нагнају да се пољубе и помире. Попова реч преслови их: „Данас је, браћо, по Божјој вољи на земљи мир и међу људима благоволење,“ и сваки онај који ову Божју заповед не слуша, тешку клетву на свој дом потезе.

На Божић меси обично домаћин ређе домаћица нарочит колач, који се зове чесница. У њу се тури дрвцади разне форме, а на свако се парче по нешто из привреде намени, на пр. једно представља овце, друго пчеле итд., па ко шта нађе у свом комаду колача, у томе ће те године бити и срећан. На пр. ко нађе пчеле њега баш одреде да ради у уљанику. Ко пак нађе сребрен новац, који такође ваља у чесници замесити, тај ће бити срећан у продаји и куповини. Чесницу шарају стручком босиљка са китке, која стоји испод иконе. Она се на Божић прва метне на совру при ручку, и од ње — као што се видело из горњег списа — свако добије по комад. Занимљиво је да у Планиници никако нису јели чесницу, него су је чували као божји колач. По Гриму сличан колач српској чесници имали су и Гали.

Ма да се о Божићу све лепим именима назива, ипак се много шта још суфемизмом повећава. На пр. бадњак се негде зове весељак, печеница веселица, полазник радован, после за бадњак се не вели да „прегори“ него да се превесели. Тако исто на Божић нико не сме рећи удуну но обесели свећу (воштану).

За печеницу се вели да миром м и р и ш е као ни једно друго печење у години. Много је што од Бадњег дана и Божића, као иначе ни од једног дана у години итд.

На Божић о ручку гори воштаница, и онда свако гледа како му изгледа сенка на зиду. Ко нема главе или му је врат врло дуг, тај ће те године умрети. Па се онда по ручку у плећку гата: о усевима, животу свом и своје чељади, па и о владаочевом, после чак и о рату.

У источној Србији иду жене рано на Божић па каде тамњаном гробове својих покојника, прелију их вином и деле колаче сиротињи, баш као што чине и о даћи. Ови колачи по свој прилици намењени су покојницима.

(Наставиће се.)

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевиневој.

(Наставак).

Најјачи доказ величине Марка Аурелија, то су његове мисли о моралу, о души, о божанству о животу, раду и дужностима, написане у облику афоризама под печатом правила за живот; раздијелене у 12 књига и назване „Самопознања“ или „Проматрање самога себе“. Дјело је написао за свога сина и наслједника, као приручник морала, зборник упустава како да се влада у животу и царевању. Каже се, да је изгубљена његова опширнија аутобиографија, коју је такођер био намијенио своме сину; али нам је тај губитак потпуно надокнађен овим дјелом, гдје нам он вјерно и искрено, као и Русо у својим „Исповијестима“, износи аутобиографију своје душе, свог правог, унутрашњег живота, коментар мисли свога срца, мемоаре свог моралног живота. Нарочито је занимљиво, што у томе дјелу има много назора, који се потпуно слажу са Христовом етиком, и то тим више, што науку хришћанску Аурелије апсолутно није познавао, па је једном хришћане, из политичких разлога, морао жестоко прогонити.

Својом искреношћу, јасноћом својих мисли, оптимистичким расположењем и космополитском симпатијом ово дјело брзо осваја, као и сва дјела у којима има душе и истине, заинтересује читаоца, непримјетно му сугерира своја увјерења, и буди у њему дах оне исте чежње за племенитошћу и душевном чистоћом, савршенством и циљем живота, којом га је аутор задахнуо. Мисли нијесу изражене ни одвећ апстрактно, ни одвећ сухо и строго; нема ни разводњености ни досаде, ни превелике збијености и краткоће. Стиг је нека готово чудна средина, али погођена ванредно срећно и спонтано, тако да читати ово благородно дјело значи предати се пуном духовном уживању. Дјело би, међутим, без сумње имало много већу вриједност, да је написано у облику веће моралне студије, т. ј. да је вријеме допустило, да се оне без имало система и реда разбацане мисли среде и органски повежу у систематску цјелину. Али је морална снага његова тако јака, да изгледа, да је и у овом облику мало изгубило од свога ефекта. Мисли су богате и разноврне, али је свуда лако опазити увијек једнако расположеног и доброг Марка Аурелија, тако да свака изгледа као слика једног тренутка филозофове душе. А о чему се поближе ради, казује већ само то, што је он био стојик, и то најплеменитији стојик: слобода духа, слобода воље, претежност духовног свијета над спољашњим стварним; величина правде, потреба међусобне љубави и сношљивости, узвишеност чежње за вјечном хармонијом; ништавост спољашњих добара, племенитост

понирања у своју душу, увлачење у сама себе, увјерење у свемирски план и промисао, која од некона управља цијелом васионом. Све што обични људи зову злом, није зло; напротив, оно што они обично зову добром, као слава, сјај, љепота, дуг живот, нема одсудне важности. Права и битна добра, то су духовна добра, а највеће добро, то је морална слобода. Све треба примати с љубављу, без охолости, без очаја и обијести; а људима треба опраштати и упућивати их слободи и мудрости. Треба се спокојно и дубоко заронити у своје биће, у суштину његову, дно божанства, те се потпуно предати ничим ненадвешеној и савршеној природи; све што она даде, савршено је, по божанској вољи и промисли те, бар у интересу цијелине не може бити боље:

— Па ако ме богови с дјететом и занемаре, и то има свога разлога. —

О овакој је књизи тешко што више рећи, да се не пане у ситније потезање споменутога; а ни о аутору није више потребно много говорити, након онога, што смо о његовој школи и филозофији рекли у другом одјелку овога приказа. Него ћемо, читајући завршити и опет навести неколике његове мисли, и то без многог назирања.

— Нико још није постао несретним, што се бринуо о оним, што се догађа у души некога другога; али они, који без пажљивости слушају покрете своје душе, морају пасти у несрећу.

— Оно чим се човјек одликује, јест: да љуби оне које га мрзе.

— Срдити се на спољашњи свијет узалудно је. Он се за то не брине.

— То је управо дивљења достојно у умјетности природе, што она у самоограничењу своме, све оно што пријети да ће у њој пропасти, застарити и постати неспособно за дјеловање, у своје биће мијења и управо из тога ствара нова бића.

— Не надај се Платоновој држави; буди задовољан ако се и лагано напредује.

— Ко једно зло не запријечи, а може, тај га нарешује.

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Женидба Мијата хајдука.

Цуру проси Мијате хајдуче
У Лијевну граду бијеломе.
Мијат проси Аницу дјевојку,
Ћерцу милу Николе сердара;
Он је проси, бабо му је дава.
Па кад јунак цуру испросио,
Он извади прстен и јабуку,

На јабуци свадбу уговара:
„Ова свадба до петнаест дана;
Док ја дођем мом бијелом двору,
Док искупим кићене сватове,
Док покољем овце и говеда,
Док салијем вино у мјехове,
И док опет у Лијевно дођем.“
Отален се Мијат подигнуо.
На брњашу, коњу од мегдана,
Ето њега двору бијеломе.
Далеко га мајка угледала,
Мало ближе пред њег ишетала,
Руке шире, у лица се љубе,
Мијат мајку у бијелу руку.
Њега пита остарјела мајка:
„Мно синак, Мијате хајдуче,
Јеси л', сине, здраво путовао,
Јеси л' себи цуру испросио,
Мени старој млада замјеника.“
Њојзи вели Мијате хајдуче:
„Моја мати, моја мпљенице,
Ја сам теби здраво путовао
И ја јесам цуру испросио,
Чак далеко, у Лијевну граду,
По имену Аницу дјевојку,
Ћерку милу Николе сердара.“
У ријечи, у којој бијаху,
У то доба, двору на капију.
Мијат одја претила брњаша,
Коња води у топле подруме,
А он иде кули на бојеве,
Пак ми сједе, ситне књиге пише
И шаље их у гору зелену:
Све хајдуке зове у сватове.
Мало вр'јеме затим постајало,
Сакупи се тридесет сватова
Под бијеле Мијатове дворе.
Мијат их је дочекао дивно,
Свате води на бојеве горње,
Па их гости три бијела дана,
Кад четврто јутро освануло,
Освануло и грануло сунце,
Тад да видиш Мијата хајдука:
На се меће ђузел одијело,
Што јунака дивно поднијело
И појаха коња од мегдана,
Па с' отале свати подигнуше
И ето их у Лијевно града.
Прическа их Никола сердаре,
Коње воде у топле подруме,
Примаче им зопцу и сијено,
А сватове не бијеле дворе,
Па их гости вином и ракијом
И господском сваком ђаконијом
За пунану нећељицу дана.
Кад ижъегла нећељица била

Тад повикну чауш у сватове:
 „Азурала кићени сватови!
 Ко је пјешак на ноге опанкс,
 Ко ј' коњаник, притежи колане,
 Ви дјевери изведте дјевојку,
 Вријеме је нама путовати,
 Кратки данци а каљави кланци,
 Туђа земља калауза нема,
 Туђи људи, не знамо им ђуди.“
 Чауша су свати послушал
 За пута се одма опремише,
 Тад дјевери извеше дјевојку,
 Извиђоше свасти и пунице,
 Све сватове редом дароваше,
 Сваком даше што за ког бијаше,
 Ђувегији Мијату хајдуку
 Њему даше од свиле кошуљу
 Низ коју је дванаест путаца,
 Свака тегли по по литре злата,
 Што је пуца гдје му душа куца,
 Она тегли пуну литру злата,
 Још је у њој чаша од биљура,
 Да њом јунак испија ракију
 Кад се деси у чети јуначкој.
 Отален се свати подигнуше,
 Поведоше лијепу дјевојку.
 Не пјевају кићени сватови,
 Не пјевају пјесме и поп'јевке,
 Нити пале бистре цевердаре,
 Јер се боје силнијих Турака.
 А кад свати у планини били,
 Ту их бијел данак оставио,
 А тамна их ноћца прихватила,
 Па леглоше санак боравити.
 А да видиш јада изненада!
 Кличе вила с' врха од планине
 Она зове бега зворничкога:
 „Зло га сио, беже од Зворника,
 Зло га сио и каву попио,
 Са безима на ахару своме,
 Кад си брата брзо прежалио,
 Брата мила, млађеног Мустафу,
 Кога ти је лапи погубио
 Каурине, Мијате хајдуче,
 У широком пољу Невесињу,
 Одвео му претила брњаша,
 Однио му токмали пешану
 И злаћане токе са прсију.
 Већ ти устај на ноге лагане,
 Па покупи стотину Турака,
 С њима хитај горе у планину,
 Ту ћеш наћи крај воде студене
 Свог крвника, Мијата хајдука,
 Још Аницу, младу заручницу
 И са њима тридесет сватова
 Све ајоша из горе зелене;

Сви поспали кано и заклани
 По тратини крај воде студене.
 Можеш брата осветити свога
 И без ране и без мртве главе.“

(Свршиће се.)

Финдур.

Српска нар. приповетка.
 (Свршетак).

Не прође много па се врати старац са гостима.
 „Еј бако, где си?“ повика он, али не доби
 никаква одговора. „Мора бити да се на-
 ждерала па легла, рече он гостима, или је
 отумарала, где да зовне још кога“. Потом завири у
 пећ, а отуд удари пријатан мирис од печења. које је
 цврчало на жару и топило се. Старцу пође вода на
 уста. „О-хо, хо!“ рече он, како је црвено и масно“, и
 извадивши печење, стави га пред госте. „Једите браћо,
 к'о у својој кући“ — продужи старац слаткоречиво —
 „ово је најслађи залагај који сам икад у животу имао“.
 „А бака?“ — упиташе гости. „Ни бригае вас!“ рече
 старац, остаће и за њу. Ми је, вала, нећемо више че-
 кати. И нуткајући госте да се прихвате, одломи по-
 већи бут и поче јести. Остали се не дадоше двапут
 молити, него сви сложено и халапљиво почеше жеде-
 рати. Пола су печења већ били претурили, кад неко
 повика: „Гле, дојке!“ — „Пхи!“ — додаде други,
 „шта је ово?“ — и са одвратношћу баци месо. —
 „То је моја бака!“ дрекну старац и скочи као луд.
 „Ах, проклети Финдур; он ми је свакако и свиралу
 украо. Потецимо за њим док је још за времена“. И сви
 скочише, заурликаше и појурише дивљом трком. Фин-
 дур беше већ далеко измакао, али његови гониоци
 били су хитрији. Јурећи за њим као бесни, бежу га
 готово сустигли. Виде Финдур да ће бити ухваћен и
 нађе се на великој невољи. Снага га поче издавати,
 а потеря беше иза самих његових леђа. Старац већ
 пружи руку да га шчепа за врат, кад се Финдур у
 очајању сети свирале и духну у њу. Старац и остали
 почеше играти, скакати, окретати се. Финдур се окрене
 да види, а они ђипају ли, ђипају и поводе се а тамо
 а овамо. Финдур поче још јаче дувати у свиралу и
 бежати обзирући се, да види колико је измакао. Нај-
 зад се беше толико удаљио да их изгуби из вида.
 У том и петли огласише зору. Свуд у наоколо беше
 мртно. Он дахну душом и седе да се одмори. Сунце
 беше високо одскочило, кад он, дошав к себи од страха
 и умора, подиже се с места и продужи пут. Једва
 једном стиже до цара. Цар га лепо прими, обрадова
 се свирали, али и не помишљаше да га ослободи,
 него га само богато обдари и уврети у ред првих
 дворјана, да служи цара и да му буде десна рука.
 Финдур хтеде све то одбити, јер не хајаше за сјај и

богаство, али не смеде љутити цара, зато ћуташе. Његова браћа још више плануше гњевом и мржњом. Они му никако не могаху доћи главе, а то их стаде мучити и гристи да не имађаху мирна сна. Најзад доконаше да га опет опањакују и одредише зато најстаријег брата, који се и по трећи пут јави цару. „Које је добро?“ — упита цар. Он се лицемерно поклони пред њим и смерним гласом рече му: „Честити царе, аждаја има мужа — аждера, који је ругоба и страшило, да му нигде нема равна у свету. Све живо кад га сагледа пада у несвест и бежи суноврат. Тако нешто вредно је видети. И нико вам то чудовиште не може додати, него мој брат Финдур“.

Царева радозналост беше велика. Хм, рече он — каква ли је то божја зверка, што задаје страх и трепет целоме свету? То је одиста вредно видети, а ја се ваљада — помисли цар — нећу уплашити као обични људи. „Добро“, рече цар гласно Финдуровом брату. — „Иди, а ја ћу учинити своје“. По том нареди да му се доведе Финдур. Кад овај ступи преда њ, рече му: „Младићу, послушај ме још овај пут: доведи ми старца аждера, па ћеш бити срећан човек. Не учиниш ли то још сутра, глава ће твоја висити на бедему градском, где ће је кљувати врране и остале тице грабљивице“.

Виде Финдур да ту нема шале, поклони се и рече: „Светли царе, ја ћу извршити твоју наредбу, али ми спреми кола, стави на њих бачву од гвожђа, која хвата триста акова а дугачка је триста човечијих бојева¹⁾, упрегни у кола шест јармова волова, начини ми старинско одело да ме старац не може познати и дај ми дугачак синџир²⁾. Цар му обећа, начини и даде све што је тражио. Пошто се Финдур преруши у неко старо похабано одело попне се на кола, дохвати остањ³⁾ и боцне волове, па се крену лагано. Идући тако једнога дана, спази старчеву кућу, брзо сиђе с кола, истрча напред, повуче улар и пође ногу пред ногу но дижући очи.

Старац је седео на кућном прагу и сунчао се. Беше се зорли замислио, кад га од једном трже из мисли шкрипање кола. Он погледа и спази како поред саме његове куће пролазе некаква чудна и огромна кола са кућом на њима, вуку их шест јармова волова а пред њима гегуца некакав човечуљак. Зачуди се старац те упит: „Хеј море, шта имаш на колима?“ Финдур се учини као да не чује и продужи даље. — „Јеси ли глув“ — продера се старац, „шта ти је то на колима?“ Финдур се тобож прену из мисли и проговори: „Шта велиш господару?“ — „Море, па ти као маљ баш ништа не чујеш“, раздера се старац, подиже се с прага и дође до самих кола. „Ово је бачва“, рече старац — „ала је велика!“ — „Јесте“, одговори Финдур. „У њу стрпали неког ђавољег човека, који је починио много зала, па га водим цару, он ће му

судити, па ће га после спалити“. — „А како се зове?“ упита старац. „Чудно му је име, господару. Зову га Фин...н... Фин...дур, како ли? Ко ће му то упамтити“.

„Финдур?“ — цикну старац и поскочи од радости. „Ах пријатељу, па он је мој највећи крвник, него ме пусти, молим те, да видим тог старог душманина“. „Можеш“ — рече Финдур. „Али како ћу, како, то је бестрага високо?“ вајкаше се старац, који узаман покушаваше да се успентра до врха бачве. „Хе, рече старац, дозволи ми да побијем неколико клинаца, па да се попнем.“

„Не смем то чинити“, одврати Финдур. „Смеш, смеш“, повика старац и навали на њ молбама, те Финдур најзад попусти. Брзо старац нађе неколико челичних клинаца што пробијају гвожђе, и укуцавајући један по један, пењаше се у вис, а за њим у стопу Финдур. Кад дође до врха, погледа доле, али ништа не спази; густи мрак покриваше дно бачве. „Ја ништа не видим“ — рече он. А Финдур задржавајући глас, рече му пригушено, као да одјек долази чак оздо са земље: »Нагни се више, више, па ћеш видети“. Старац се наже још више и избуљи очи да боље види. У том изгуби равнотежу, а Финдур га подухвати с ногу и снажно гурну, те се са великим треском стропошта доле. За тим брже боље спусти синџир, који старца стеже око врата, а други крај пребади преко бачве с поља, и дршаше га у руци. За тим сиђе подупирући се клинцима, окрену кола и поче терати што брже може царском граду. Старац је само стењао, видећи да је пао у клопку. Најзад упита: „да ниси ти Финдур?“ — „Јесам“, рече Финдур. — „Проклет да си!“ узвикну старац и ућута. Финдур се насмеја и тераше волове. Беше се скоро приближио граду, али још из далека спази да се грдна гомила света беше скупила око царског дворца. Цару јавише гласници да је Финдур ушао у град. Он нареди да се светина пусти унутра и намах се отворише све дворске капије, на које покуља сила народа, јер цар хтеде сеирити шта ће свет радити кад се појави аждер. За један часак двориште беше дупке пуно. Дворјани наместише златан престо на узвишеном месту и цар достојанствено седе чекајући Финдур. У том стиже и Финдур с колима. Начинише му пролаз. Он се застави на сред дворишта. Све се беше ућутало, муха да пролети чуло би се. Свет не дишући, очекиваше шта ће бити. Финдур се поклони пред царем и рече му: „Светли царе, аждер је у бачви“. — „Дајдер да видимо то чудо“ — заповеди цар. Финдур зграби синџир и стаде вући; вукао је врло дуго. Зној га беше свег облио, а свет је с грозничавим нестрпљењем бленуо у бачву. На један пут помоли се аждерова глава, чије пазуљење и закрвављене очи погледаше по гомили. Зачу се писка и јаук, и свет прште на све четири стране као преплашено јато птица. Цара ухвати трољетна грозница, пребледи као крпа и стаде се климатати на престолу.

¹⁾ човечији бој = просечна висина једног човека.

²⁾ синџир = дебео гвозден ланац.

³⁾ остањ = дугачак штап на једној страни шиљат.

„Пусти!“ — повика он промуклим гласом и скљока се од страха. Финдур пусти синдир и аждер се поново сурва на дно бачве. Једва се цар мало поврати и сав цептећи ушита: „Шта ћемо с њим?“ — „Лако ћемо!“ — рече Финдур, па купи у вароши преко стотину товара дрва, луча и катрана. Пола стрпа у бачву, а пола намести околу и све то запали. Море од ватре намах плану и тако изгоре старац.

Цар по том загрли Финдура и даде му кћер за жену. Његову браћу баци у тамницу и хтеде их погубити, али њихова мајка, коју Финдур беше позвао себи, замоли милост код цара и он им опрости живот. Финдур се за тим измири с браћом и тако беху сви срећни и задовољни.

Не прође много а цар се разболи и паде у постељу. Дуго је боловао док најзад, које од претрпљеног страха које од старости, умре, а Финдур наследи његов престо и поче мудро царевати, да је на далеко био чувен и виђен. Ако још живи, ваљада и сад царује.

Забележио Сава Теодосијевић.

Листак.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

С. М. Маринковић: **Криминолошке слике код српских судова.** Из адвокатских бележака. Друго издање, 1908. год. Цена 1 динар. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 8° 12°. Стр. 145.

Једна мала испретенциозна, али корисна и разумна књига. Писац нас њоме одводи под издигнуте теразије богиње Правде, на арену српског правосуђа. Људско правосуђе! Колико мисли, представа, узбуђења, разочарања при помену ове двије цигле ријечи! Ту је тржиште и комешај најсилнијих људских страсти; пред његов неумитни форум ступа каткад поред порока и врлине, спутана у ланце оптужења; дивна, зрачна, узвишена и спокојна врлина, која одатле или излази побједоносно, још свјетлија, или под крстом мучеништва, иде на голготу. *Ecce humanum est.* Гријеше слаби и снажни; гријеше немоћни и силни; гријеше појединци, гријеше и гомиле; гријеше они који правду просе, као и они који је дијеле. Прозрачите човјечију душу: на њену дну наћи ћете, поред буктиње врлине, и мрачну сјенку гријеха. Тек из пропорције ове двије моралне чињенице у једном човјеку, да се извести закључак о чистоти његова морала и карактера, о природи његова темперамента. Ако хоћете да видите мрачно биће појединца, који тоне, — носиоце људске правде, који, и нехотице, гријеше, злочин, који се из страха од казне, лукаво заодијева тогом врлине; лаж, која свијетли под позајмљеном копреном истине; истину, која стеже и паздише под наваљаним бременом лажи; ако хоћете да видите себичност, која каља, и пожртвовање, које пере, а ви онда отидите пред форум правосуђа. Ту ћете бити свједок призора дивних, грозних, узвишених, ниских, дирљивих и поучних. Ту ће и најтуцла блазираност наћи

надражаја за нерве. То је arena од интереса и за правника и психолога, за етнографа и педагога, за психопатолога и пјесника. За то су земљиште чврсто ухваћени жилама најснажнији изданци духа једног Шекспира, Толстоја, Достојевског, Монтескије-а, Ломброзо-а, Крафт Ебинга, и других великана на својим пољима. Сваки од тих праваца посматрања имао је и своје велике представнике. У напредних народа сваки од тих праваца има и читаву своју литературу.

У нас, који смо, не само географски, но и културно још и увијек „један народ на оријенту“ тек има да се заплузи ралом мисли по том запарљеном пољу рада. И сама стручна, строго научна правна литература код нас је у назатку према осталим, боље и свестраније обрађеним гранама јурист-пруденције. Криминолошко-психолошких правних студија, популарно обрађених, које би базирале на посматрању кривичних процеса код судова, у нас, поготову, и нема. Али зато имамо белетристичких покушаја, заснованих на криминолошкој подлози. Ту су, у првом реду, заслужни помена радови г. Тасе Миленковића, искусног криминолиста и одличног познаваоца „свијета изгубљених“. Његова галерија мрачних типова нашега друштва врло је богата и разноврсна. Он има добру мјеру опсерваторских способности; вјеран је фотограф посматраних типова и средине, али му недостаје нешто без чега радови ове врсте губе много од свог значаја: нема снаге, да се стави на једно начелно, криминолошко-филозофско-литерарно становиште.

У „Криминолошким сликама“, које су предмет овог приказа, наилазимо, напротив, на једно јако криминолошко-филозофско схватање описиваних предмета. Њин је писац, срећом и сувише озбиљно схватио свој позив, те тако је и својим криминолошким сликама дао облик умјетничке криминолошке приповијетке, ипак је успио да читаочева пажња не буде једино усресријеђена на умјетничким љепотама и поетским детаљима, већ да и оно, што је писац хтио казати читаочеву разуму, квинт-есенција правног искуства, криминолошко-филозофска рефлексивност, да све то не остане у позадини, да не буде незапажено, несхваћено. Зато је, у овом погледу, и пошао оригиналним, искључиво својим путем. Изабрао је неколико најкарактеристичнијих, најзанимљивијих и најпоучнијих кривичних процеса, окончаних на форуму српског правосуђа, па је онда њихов развој слободно испричао на један занимљив начин, а у стилу лако, течном и пријатном. Што је карактеристично за ову књигу, значајну и са савјесне умјетничке обраде градива, то је, да су у њој најзанимљивија она мјеста на којима писац лако, и као од шале, излаже или какву напредну правну мисао, или критику законодавства и уобичајене судске праксе, или какву моралну опсервацију, нагонећи читаоца, те да овај и сам продужи размишљање у том правцу.

У књизи је свега пет слика: „Пријело ми се“, „Девојка — убица“, „Нећу жену, хоћу мужа“, „Шта ли ради моје дете?“, „Убијство или одбрана живота?“ . . .

Наши угледнији правни часописи, у чијој критичкој дјелокруг и спадају књиге ове врсте, јако ће погријешити, ако не посвете сву пажњу овим „Криминолошким сликама“, које тако пластички сликају правну свијест и правне појмове српског сељака.

Што се нас тиче, ми читаоцима „Босанске Виле“ најтоплије препоручујемо ову малу, али корисну, укусно опремљену и пажљиво израђену књигу.

Београд, 1. априла 1908.

•••

Теоријска и практична педагогија, од Габријела Компејреа, превео с француског Риста Огњановић, бивши учитељ француског језика у скопљанској учитељској школи. 118. издање задужбине Илије М. Коларца. Београд, 1907. године. Штампарија Светозара Николића. Обична осмина, страна 488. Цена 3 дин.

До сада се наша педагошка књижевност обично наслањала на њемачку педагошку књижевност, преводећи, прерађујући и, у самосталном реду, угледајући се на њу. Ствар је у толико појмљива, што се дошло до увјерења, да је њемачка за педагошке ствари, једина богодана земља. Ето за то понајвише и шаљемо, у њемачке школе, и питомце ради штудирања педагошких наука. Г. Огњановић је покушао да покаже, да није само њемачка најсавременија педагошка земља. Преводећи дјело Габријела Компејреа, чувеног француског педагога и ректора лионског универзитета, он је доказао, да и у француској држави може бити угледних педагога, као и да у француској педагошкој књижевности може бити одличних педагошких дјела. А да је ово Компејреово дјело донета одличне израде, као и да има трајну вриједност свједочи свеопшта веома предусретљива стручна француска и страна критика, која се о дјелу у своје вријеме веома похвално изразила; свједочи седамнаест издања истог дјела за сразјерно кратко вријеме. Књига је подијељена на два главна дијела: први дио говори о педагогији с теоријског гледишта, а други с практичног. Излагања су кратка, а стил јасан и разумљив, што је ријеткост наћи код преведених дјела.

Превод је добар. Као таквог су га оцјенили и стручњаци у француском језику. Преводилац се строго бринуо да у преводу буде што тачнији и савјеснији. Овим својим огромним трудом, који је уложио у ово велико подухеће, задужио нас је великом благодарношћу. Хвала му! Не мање хвала и славном Одбору племените задужбине неумрлог српског добротвора Илије Коларца, који је потпомогао преводиоца, да ово красно дјело угледа свијета и на српском језику.

Ову књигу топло препоручујемо професорима и учитељима наших школа, јер ће у њој наћи лијепе и савремене поуке. Техника је добра. Језик је чист. Грешке су незнатне. Цијена је умјерена.

Србољуб Љубибратић.

Књижевне и културне биљешке.

Музички конкурс. „Удружење српских музичара“ у Београду расписало је конкурс за три награде најбољих композиција. Прва је награда 300 динара за композицију коморну, друга опет 300 динара за оркестралну композицију једног симфонијског става и трећа је 150 динара за композицију једне пјесме за мушки или

мјешовити хор. Композиције треба да носе национално обиљежје. Крајњи рок за овај стјечај јесте 1. новембар.

Нови муслимански лист. Наскоро ће у Сарајеву почети излазити орган муслиманске организације „Турци“. Тај нови политички лист браће Муслимана биће политички, налазиће сваки дан и биће опозиција према данашњем апсолутизму. „Турци“ ће излазити на српском и турском језику. Надамо се, да ће се овај нови лист штампати попут некадашње службене „Босне“ само ћирилицом и турском јавијом, те га унапријед препоручујемо браћи Србима све три вјере.

Јужнословенски конгрес и изложба. Јужнословенски умјетници већ су закључили и добили одобрење од љубљанског начелника, да се четврта јужнословенска умјетничка изложба оджи у Љубљани 1909. Ту ће јамачно бити и конгрес јужнословенских књижевника.

Албум пјесама. Познати српски композитор у Н. Саду Исподор Бајић, падао је и равао „Албум пјесама“, у духу народних пјесама. Ту су пјесме из „Српског Лоле“, „Чучук Станс“, „Ракије и Дивљуше“. Има их свега 19. Цијена је „Албуму“ 6 К. Све су пјесме удешене за гласовир. Издање је издавачке књижевнице Ј. Станковића у Н. Саду.

Нова књига. „Народ“ јавља, да се у његовој штампарии штампа и скоро ће изићи књига „Босна и Херцеговина српске су земље“. Ту су прикупљени историјски подаци најстарији и најновији. Књига има 5½ табака, а цијена јој је само по круне. Један одломак из те књиге доио је „Народ“ у подлиску свог 29. бр. Сваки Србин на овим странама, треба да набави и прочита ову књигу.

Европа и македонско питање. Тако се зове нова брошура, у којој је штампано предавање Ђорђа Јеленића у клубу београдске радикалне омладине. Књига је сама по себи интересантна, ма да су толики писали о том питању. Може се набавити у свима књижарама у Београду.

Предлог Српкињама у Босни и Херцеговини. Милка Кошић, српска учитељица у Лијевну, износи у „Народу“ један предлог Српкињама Босне и Херцеговине. Она предлаже, да женске добротворне задруге покрену женски лист, као орган свих женских задруга у овим српским земљама. Овај предлог није рђав, само ако може такав лист опстати, јер се туже и српски учитељи, да не могу дуго издржати са својим листом. Осим тога код нас има најмање десетог женскиња.

Трагикомедија живота. Овако се зове нова књига Чедо Поповића, у којој се третирају питања савременог живота на врло духовит начин. Ту има неколико прича хумористично-сатиричне садржине. Хумор је, како критика вели, дубок и мислов, провијава свјежином духа, а сатира му је оштра и паразита. Ова се књига сама препоручује.

Албум манастира Савине. Књижевница Јова Секуловића у Херцеговном надала је диван Албум Манастира Савине у 12 слика. Албум је мали, укусан и спретан за џеп. Слике су врло лијепе и чисте. Манастир Савина и виче је у дивном положају и има право о свечаностима навјесити српску заставу са грбом. Старица има много, међу њима Крст св. Саве и слику Петра Великог. Овај се албум нарочито може препоручити путницима. Цијена је круна или динар.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баци, учитељи и подофици добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Пјесме звијездама, од М. Димитријевића. — Приповијешке: Бици, од Пере С. Талстова. — Нема маме, од Ст. — Пресуда, од Вигó Лајоша, с мађарског Славко Косић. — Стари град, од П. Румена, с бугарског Влад. Станимировић. — Поуки: Превлест српскога народа на Балканском Полуострву, од Дра Ст. Станојевића. — Српски народ, од Дра Симе Тројановића. — Марко Аурелије, од Дим. Митриповића. — Српске народне умотворине: Женидба Мијана Хајдука, из збирке Р. Шуковића Вујачића. — Финдур, срп. народна прича, забиљежио Сава Теодосијевић. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башкиновић. Печлвануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска двоичка штампарии, Сарајево.

Број 13.

САРАЈЕВО, 10. маја 1908.

Год. XXIII.

Н. С. Талетов, Сарајево.

Бивши !. . .

(Наставак).

III.

Аксентије је био ван себе од гњева. Он никако није могао разумети, да једна општина, дакле тако велико административно тело, може поверовати безначајним људима, као што су стражари. Да је, међутим, општина мало размислила, она би се, свакојачко, морала уверити, да је његово отпуштање инспирисала ординарна (те је две речи врло радо употребљавао, а научио их је из новина) пакост. У осталом, позната је ствар, да се до сваког положаја долази посредством пакости и сплетача, па зашто да се не дође и до његовог положаја. Аксентије, сувише гњеван због свог отпуштања, причао је, где год је стазо или сео, да би он много што шта могао рећи о разним смицалицама (тај израз је, такође, научио из новина и кад год га је употребљено, чкиљно је очима, као човек који погледом открива извесне тајне место речима) које врши општина, односно представници општине. Али, срећом, он није такав човек, а после, на крају крајева, и он је грађанин, па и на њега, у равној

мери, пада стид и срам. А што се тиче новца, који је Аксентије имао, то би, да је среће и памети у нашега света, требало сваком честитом грађанину да импонује, јер само она земља, у којој чиновници умеју штедети, има будућности. И зато Србија, са тако посувраћених појмова, мора, најзад, пропасти.

Чим је био отпуштен он је узео собу у једне удовице. Соба је била мрачна, тескобна, а ципеле под постељом увек су биле, после неколико часова, зелене, као да се на њима нахватала маховина. Соба је била с намештајем, то јест имала је гвоздену постељу, расклиматан сто, две три дрвене столице оплетене рогозином, препукнуто и пегаво огледало и једну слику исечену из немачких илустрованих новина, која је представљала, некакав романтичан предео из једне непознате земље. Под је био натруо, разривен и из њега је вечито избијала влага. Таваница почађавела, а у угловима читаве мреже од паучине. На вратима, о једном јексеру, висио је убрус од српског платна са црвеним незнатним словом М, које је личило на каквог раскреченог дебелка. Узан прозор, са дрвеним и местимице поломљеним пречагама, гледао је у стражњи део страховито прљавог дворишта. Ту су, од вајкада, биле наслагане неке греде, позеленеле и натруле од кише и сунца, полом-

љене ћерамиде, заостале од некакве оправке, и поломљени и црвоточни саџуци. Са свих тих ствари, које нагризају трулеж и време, долазио је тежак задах, који је мирисао на мемлу и влагу.

Многи су се чудили како Аксентије може становати у овако неугодној соби, али он је свакога уверавао, да је та соба врло удобна и да је у њој вечити мир. А за човека, који воли да се преда својим мислима и сновима, ништа угодније нема, него тако склоњена и мирна соба. Преко дана је само толико пробавио на улици, колико му је било потребно да нађе продавца новина и чим купи своје новине, врати се кући. Скине лепо ципеле и капут, легне на постељу и тако два три пута прочита новине од почетка до краја. Он се, у равној мери, интересовао и за спољну и унутарњу политику, за догађаје са стране и из земље, за значајне и безначајне анегдоте, за огласе и за одговорног уредника, који се, готово, исто тако често мењао, као што се мењао и правац листа. Само недељом и празником заглади кратки венчић око своје ћеле и, искашљујући се, одлази од куће. Тада би похађао своје старе пријатеље, који су га одавно избрисали из списка својих пријатеља, и, на дугачко и на широко, причао им је о својим финансиским плановима за остварење баснословног богатства, у које нико живи није веровао. Он се смешкао и чудно се тим кратковидним људима, што тако олако отурују милијоне од себе.

Међутим, изгледа, да он своју собу није волео само зато што је она била склоњена, што је у њој био вечити мир и што је била као створена за тихо размисљање. Он је, поред себе, волео и своју газдарицу или, поред газдарице, волео је и своју собу. Та газдарица, дугачка, мршава и плава жена од четрдесет и пет година, са великим младежом испод левог ока и прчастим носом, у који би могла падати киша, њему се необично допала. Није му се допала толико као некаква лепотица, него као жена од срца и осећаја. Њезин муж, капетан из трупе, умро је још пре десет година. Али она га је и дан данас волела као да га сваког часа очекује

на ручак или као да ће сваког часа чути како у ходнику тандрче његова сабља, коју је немарно отпустио низа страну и преко које врло вешто пребацује једну ногу да се не заплете. У соби, где је она спавала, висила је на чивилуку његова златно-масна капа и његова сабља са расцветалим и прљавим тешњаком. Сваке године, онога дана када се пре толико и толико година венчала са својим мужем, она изнесе све његово официрско одело, очисти га лепо као да му га спрема за какву параду и пореда све по постељи да личи на официра који ту лежи. Онда обуче своју белу, венчану хаљину (сваке године има муку и спопадне је мртвачки зној док закопча блузу), позове попа и све редовне госте. Свештеник чита молитву за покој душе њезином добром мужу и онда се седа за богато спремљен сто. У прво време, док још траје затегнутост у друштву, прича се о свима могућим врлинама њезиног мужа и ни једне године не заборавља причати њезин рођак како је, за време српско-бугарског рата, њезин муж, у близини једног сељака, задржао краља Милана и наредио му да баца цигарету. Краљ Милан му је дао сребрну кутију, коју она износи и свима показује; а сви гости, који ту кутију виђају сваке године, загледају је и хвале покојника и његову баснословну кураж. После тога настаје весеље, једе се, пије и пева се (увек се певају исте песме, које је покојник необично волео и које је певао непријатним, крештавим гласом за који његова жена каже да је био славујски). Пред вече се сви, спти и пијани, дижу од стола. Она, сећајући се срећне прошлости, почне јецати, а њезин рођак, који прича анегдоту о њезином мужу и краљу Милану, узјами од ње, као сваке године, пет динара и даје јој реч, да ће сутра доћи да иду на гробље, коју, наравно, никад не искомљује. Поред тих врлина узорите супруге и правог друга и пријатеља, она је имала и других врлина. Била је вредна и чиста, умела је штедети и имала је у Управи Фондова пет хиљада динара, поред кућице у којој је становала и од које је један део издавала под кирију. За Аксентија се ни у којем случају, не би могло рећи, да има трговачког

духа, када све те њезине добре стране не би одмах запазио. А он их је запазио и то брзо, врло брзо.

Аксентије увек, када нађе какву интересантну ствар у новинама, обује папуче, долази до њезиних врата, смерно куца и онда, тихим и умиљатим гласом, обично каже:

(Наставиће се).

Михаило Владваревић, Сарајево.

Вјерна љуба. —

— (Арапска приповијетка).

Неки цар шетајући се око двора и разгледајући баште и красне ђулистане, случајно из прикрајка у дворишту једне мале кућице види дивно женско створење, какво није прије видио. Случајно сазна од робинје, коју је у близини срео, да је то жена његовог дворјанина Фируза, а гласовита љепотица Хасна.

Цар се врати у двор и позва Фируза, нареди му, да одмах сјутра иде у град Н. и извиди неки посао.

Фируз узе царски ферман, па оде кући, да се опреми, како би сјутра прије зоре и бијела дана кренуо на пут.

Сјутра дан, кад је цар уграбио згодно вријеме, преобуче се у грађанско одијело и пошета уз шиклисокаке, па хос-бос пред Фирузова врата. Куцне алком неколико пута.

— Ко куца? — упитаће Хасна иза врата.

— Ја, господар твога мужа и владар ове државе! — одговори цар. На што Хасна брже боље отвори врата, а незвани гост хуп-груп на авлију. Окретна и ваљана жена одмах изведе цара на горње чардаке и понуди га да сједне. Настаде мртва тишина. Цар гледа у њу, а она у цара. Али ни једно не знадијаше како ће почети разговор. Док се најпослије Хасна не одважи:

— Свијетли господару! каква те добра срећа довела овамо?

— Дошао сам да те убијем! — одговори цар.

Жена претрну, па ће цару врло одважно:

— Тако ми Бога, који бдије над поштењем честитих жена, то није чист посао!

— Ваљда си заборавила, да сам ја цар и господар твога мужа?

— Не, нијесам заборавила, али молим те слушај, шта вели пјесник:

Лав се чува да не пије воде,

С оног мјеста, гдје су пси локали,

А великаш, да не једе јела

Бе се мала мушница ували!...

Те ријечи застидјеше цара, па одмах скочи и оде. Колико се збунио и папуче заборави пред вратима.

Фируз је ишао својим путем без икакве бриге. Али се наједанпут сјети да је заборавио царски ферман, па се врати кући, јер без фермана ишао би као Мурат на Зимље или Сајид на Кладањ. Дође кући, кад има шта и видјети! Пред вратима његове собе царске папуче. На први мах се нађе у чуду, али се брзо сјети и ријешити велику загонетку. — Њему је било за чудо велико, што њега цар спрема на пут, кад има људи чији је само то посао. Али да се не би одао, учини се као да ништа није видио. Узме ферман и оде својим послом.

За неколико дана уреди ствар и поврати се кући. Као награду цар му даде сто дуката, а Фируз оде у чаршију, накупује силесију дарова и понесе их љуби. Сјутра дан је наговори да иде оцу у походе, јер није одавно била. Наравно Хасна драге воље прими понуду. Фируз је отпрати и одмах се врати кући.

Прође мјесец дана, а Фирузу ни на крај памети да упита за жену, а камо ли да је води кући.

Један дан га сретне шура на путу, па га упита:

— Гдје си ти, што не дођеш по жену?

— Нећу! одрјешито одговори Фируз.

— А зашто?

— То је моја ствар!

— Ако не кажеш шта је узрок, вјеру ти задајем, тужићу те цару.

— На вољу ти, чини што ти драго!

И збиља, шура га тужи цару. Цар позове кадију и њих, па нареди, да се ствар ријешити у његовој присутности.

Парница је текла овако:

Шура: Велики судијо, ја сам овом човјеку узајмио једну башту са родним дрвећем, добрим бунаром и тврдом оградом, кад је воће побрао, бунар порушио и ограду оборно, онда ми је натраг вратио, је ли то право?

Кадија (Фирузу): Шта ти велиш на то?

Фируз: Башту коју сам од њега узео у најам, опет сам у реду предао, било је до душе нешто квара, али сам му зато платио штету.

Шура: Дакако да ми је платио штету, ну ја бих желио знати, зашто и надаље не држи башту?

Фируз: Велики судијо! Мени се башта ванредно свиђа, и никад је не бих оставио, да нијесам прије кратког времена у њој видио лавске стопе. Страх ме је од лава у башту улазити, па је зато нијесам хтио, ни смио даље држати.

Цар је све то мирне душе слушао, а кад доврши Фируз, он скочи.

— Фирузу! слободно без икаква страха, хајде у своју башту. Лав је случајно ушао једанпут, али

вјеру ти задајем, није отргнуо ни једног листића,
нити је окусио ни једне воћке, него се одмах натраг
вратно! Нема сигурније баште од твоје, јер је ограда
тако чврста, да ништа преко ње не може прећи!....

Кадија, као ни сви други ни појма имали нијесу
о чему се ради, али цар и Фируз добро су се разу-
мјели. Фируз смјеста оде кући и доведе своју жену,
своју вјерну љубу.

У манастиру.

Михалу Мирону. —

У ћелији.

Још није свршено дело младости огњене моје,
Творење хладнога ума и горде савести.... Не!
Не залуд преда мном кршне планине и брда стоје
И пирамиде вечне, које столећа броје,

И реке питања, шуме све.

И њихов сурови ропот и страсни и моћни јек
Не може да заглуши радости земаљске век!
— О, Боже, свемогућни Боже! Бесмртног ума се дар

Разлио у твоме творењу всељенс.

Зашто си у душу моју сложио страсти жар
Из праха и небића дигао си жеђу мене?
Зашто си дао мени вечиту тежњу тајне
Огромне империје свесилних привиђења

Без заповести снаге сјајне;

Ко малодушног роба огњених узбуђења
Са тугом и тежњом небу, дверима красоте трајне?

На какве подвиге и на каква дела

На чију корист, са смислом и цељу светом,

Ти ме подиже из земна пепела

Са зором првом мојом, времена почетним летом?
О, зашто да струје огња кроз груди моје брује?
Зашто океан мука да шуми пред-а-мног?

И у ропоту грома и олује

Да тражи одзив срцу и страсти, — бићу свом?

Зашто да лежи печат свесилног надахнућа?

Зашто вечита туга да срце моје мори

И тајни суморни страх од реке ишчезнућа?

Зашто да слушам ропот кад земља са небом опори?

На какву си службу одредио мене?

О, коме ме шаљеш на проповед смелу?

Коме ја да кажем законе всељене,

Вољу снажну твоју и реч нову врелу?

Коме ћу да пођем са химном утехе,

И с крстом да предам све завете Твоје?

Чије ћу да страшне изобличим грехе,

Кад у грудма носим грехе ране своје?

О, Боже, кажи мени! Милостив грешнику буди!

Ја сам недостојан свештеног позива:

Реч је моја страсна, пуна огња жива,

А дух мој пун мука, не може да суди!
И страсти су шумне. Ја сам непостојан!
Коме ћу да идем? На пут? Да се спремам?
Милости сам Твоје грешан недостојан
Слаб сам... поражен сам и радости немам!

Бојим се огњених сила: О, ја ћу да се молим
За ближње, за народ, за грехе света свог.
Ја морам на проповед, на борбу са злом холним,
Ја сам Твој послушни роб, а ти мој Господ Бог.

У манастирској тишини.

— Када немирна бујна душа
У тихе ноћи час,
Савести своје шапат слуша
Што увек храбри нас;
И види блесак звезда јасних,
И полет облак бледих,
И чује жубор вала гласних
Потока и река седих: —
Тада се смири узбуђење,
И срце закуца јаче,
И верује се у спасање
И своје скромно назначење,
И са вером се плаче!
И светла радост тад се види:
На души јавља се дан!
И од мука се својих стиди —
Пролази мрачни сан.
И с таквом надом ми ступамо
Међ' ближње.... Све се прашта!
И тако слатко рећи знамо:
Да живот није машта.

Повратак у Манастир.

Из суморног идем града.
У манастир свети:
Где ће, душа моја млада
Греху одолети;
Где сам дао завет страшни
На постриг, на бдење;
И оково дух издашни
У златно смирење!
Сад остављам сјај салона,
Музику клавира,
Чућу јецај тужних звона
Тих весника мира.
Тамо ће ме дочекати
Ћелија суморна;
Она ће ми мира дати,
Примити уморна.
И кад стигнем — запалићу
Пред иконом свешћу;
Горке своје сузе лићу
Зажалити пећу.
У молитви пред Распећем

Све ћу тајне рећи;
 И у руци с белим цвећем
 Уплакан ћу лећи....
 А кад покој свуд завлада,
 У свом манастиру,
 И игуман старац када
 Преда себе миру; —
 Дићи ћу се с одра свога,
 Кључ ћу тешки наћи;
 И сред мира дубокога
 Цркви ћу изаћи.
 Отворићу света врата
 У Божијем храму:
 Заблистаће зрак, пун злата,
 Кроз прозрачну таму;
 Као сужник без имена,
 Са убогим даром,
 Спустићу се на колена
 Пред Божијим олтаром.
 Молићу се вечној, живој
 Заступници света,
 Божјој мајци, милостивој
 Владичици лета:
 Да сачува душу моју
 Од лукавства, јада,
 И несрећну младост своју
 Оплакаћу тада.
 И утеху када нађем
 И сен слатких сила; —
 Тад ћу миран да изађем
 Запалив кандила.
 И под лице сешћу сестан
 Да ме мисли море,
 И плакаћу ја несретан
 Целу ноћ до зоре....

Манастирско јагње.

Пред-а-мног јагње снужено стоји
 Хтело би да се преда сну.
 Али сна као да се боји,
 Тргне се, стане на земљу.
 Као да му се срце киди
 Погледа небо и облак,
 Хтело би горе преко хрида,
 Небо светло, чисти зрак.
 Ал' не сме. Пође, па се врати,
 И тако тужно плаче.
 Хтело би нешто и казати
 Ал не зна ни само шта ће.
 — „Кажми ми јагње моје мило
 Шта срце тишти твоје?
 Шта ти се на дну срца скриво,
 Кажми ми жеље своје!
 О, кажми моје, јагње бело,
 Што очи пламте тако врело

Чудесним огњем тајним?
 Би ли ти, јагње дивно, хтело
 Горе звездама сјајним?
 Или ти хоћеш свеже воде
 С извора да пијеш лака? —
 Куда ти нежне мисли броче
 Над земљом, сврх облака?
 Што ћутиш јаго? Јагње моје
 О, кажми пастиру своје:
 Све наде, маште, жеље своје
 Све тајне у срцу твоје? —
 — О, јаго, јаго! Све знам ја!
 О, знадем, јагње мило!
 То те с музиком нежнога сна
 Сад надахнуће посетило....
 — О, тако и ти, нежно дете,
 Песниче, деране мали,
 Осећаш тајне, чежње свете,
 И твоје мисли свуда лете —
 Јер надахнуће пали.
 (Свршиће се.)

М. Димитријев:

СУТОН. =

(Студија.)

о земљи тихо пузи таман, као злоба хладан,
 и као смрт равнодушан — сутон.

Све живо, све мртво, што нађе на
 путу, заогрће магловитим флором, гуши у
 хладном, мртвом загрљају и готов је да
 испуни цијелу васиону.

Никуд се не може побјећи од њега, нигдје се не
 може сакрити....

Он захвата богаташеве палате и колибе сиромаша,
 храмове, гробља, позоришта....

Он пузи, тихо прелазећи у ноћ, завирује у рас-
 кошне кабинете богаташеве и у вајат пијаног ципе-
 лара, у будоар помодне глумице и у мемљив подрум
 уморне праће.

И свуда, гдје је продро, радосно му излази на
 сусрет и баца му се у загрљај људски јад, те заједно
 продиру све дубље и дубље, славећи побједу над сла-
 бим људима.

Сутон пузи све даље и даље.

Већ нема ни палате, ни колибе, ни богатих, ни
 сиромаша, ни љепоте, ни грдобе.

Све постаде тамно.

А сутон се злобно смије и у том смијеху одје-
 кује: „Тако и мора бити!... Све мора бити тамно!...“

Одједи сутонског смијеха падоше на земљу кап-
 љама покварене влаге и покрише сурим блатом све.

што још блисташе одблијесцима зракова давно сакри-
веног сунца.

Очајно се боре људи са сутоном, који уништава,
гуши, побјеђује.

У домовима се пале ватре, плануше милијони
електричних сијалица, жалосно дрхте почађале лам-
пице и трептаво свјетлуца стидљив пламен свијеће.

Хоће људи да обману себе, али тамни сутон
пузи и даље и зна шта чини.

Нека величанствено блијеште ватре, све једно —
хладни сутон остаје у људским душама, и не могу
га растјерати ни јадне свијеће, ни блијесак елек-
тричних лампи, па чак ни пожар васионе.

Све се гушћи приближује сутон, све се више
тискају грдне сјенке, и плаче мокра, покривена вла-
гом земља, осјећајући приближавање момента, када ће
је страшна тама захватити са свих страна, и биће
мрак и ужас.

Злобно се сутон смије осмијехом коштуваве смрти
и журно баца своје тамно покривало свуда, гдје још
има свјетлости.

И ево завири и на један освијетљен прозор и за
хладним окном утрну од чуда.

Крвавим је пламеном освијетљена соба, као да
изнемогло горе сви свјетски огњи.

Тако може горјети само човјече срце!

Поцрњели сутон злобно припаде окну и стаде
посматрати како гори срце, како у глупом огњу са-
горијева напаћена душа измучена човјека.

* * *

А овај човјек изгледа тако миран и равнодушан,
у дубокој наслоњачи замишљено сједи поред камина
и не зна, неће да зна шта је на земљи: дан или ноћ,
јутарња зора или вечерња сутон.

Шта је било, то је умрло, а шта још живи, то
ће све-једно умријети, јер је смрт неизбежна, као
црна ноћ.

Све-једно! Васиона се креће у безграничном врт-
логу, и доћи ће час, када ће се све изгубити у мраку,
све ће умријети....

Раније ли, доцније ли — све-једно!

Све-једно....

Сједи човјек поред пламеном обасјаног камина и
тромо претура на кољенима гомилу исписаних ли-
стића.

Прегледа очима један по један мртве листиће,
исписане ситним, бисерним женским рукописом, и без
уздаха, сажаљења баца их у огањ.

Он гори своје срце.

Он гори свој живот.

Зато, што му више није потребан, јер га при-
тискује тешким, мртвим теретом, дави га и гуши.

Само дубока, као мисао, урезана међу обрве бора
страдања нечујно говори, како се паклено мучи чов-
јек, када гори још живо срце.

Тамни сутон лукаво улази у собу и хтједе угу-
шити свијетао пламен, зато што ништа не треба сви-
јетлити ондје, гдје је све дато мраку на жртву.

Он загледа у душу усамљеног човјека и већ га
хтједе узети у своје хладне, клизаве руке, али наје-
даред у ужасу одступи натраг.

Тамо је још силнији непријатељ.

Тамо је већ смрт.

Она сједи притајена и чека тренутак, када ће
сагорети све што одржава егзистенцију, када у живом
неће остати ни искре живота.

Тада наступа величанство смрти.

* * *

Листићи горе један за другим.

Ватрени пламен захвата их и милује с необич-
ном, бурном страшћу, а од те огњене љубави грчевито
се увијају мртви листићи, у којима је изложена жива
душа.

Када који запаљени лист догоријевајући поцрни,
на његовом црном пољу одједном посљедњи пут плану
ватреним словима написане ријечи, баш као да се
желе урезати у срце човјека, који непомично посматра
огањ.

А он и даље посматра нечујно шапућући: „Нека
горц!... Нека све изгори“!...

И опет баца у огањ листић за листићем, без са-
жаљења, равнодушно и мирно.

У замореном мозгу редају се успомене.

Он их не изазива и не гони их, јер се не може
борити, већ се драговољно предаје моћи утисака, који
владају мозгом.

Он се борио док је љубио и док су га љубили.

А зар сада није све-једно?

Бацајући у ватру мила писма у мозгу му се ре-
дају слике прошлости.

Он се сјећа ватрене, бурне страсти и тренутака
тихе симпатије, тренутака среће и биједе, блаженства
и незадовољства.

Вољели су једно друго, а нијесу вјеровали љубави;
чезнули су и мучили једно друго.

Када је сагоријевајући у огњу страсти падао на
кољена, она се одједном у страху трзала и говорила:

— Не, ти ме не волиш.

И када се он само издалека, ћутећи, дивно ње-
ној љепоти, бојећи се да је не оскврни својим доди-
ром, она је опет замишљено кроз сузе понављала:

— Не, ти ме не волиш!

Он није знао како ће објаснити своју љубав, и
у тужној, тихој ноћи мишљаше:

— Она ме не воли.

У овој пропасти било је нешто непојмљиво; они
нијесу разумјели шта значи љубав.

И растали су се.

Зашто? Због чега?

Ни сами нијесу могли одговорити на ова пи-
тања.

Кад су били заједно, глас разума говорио им је, да се треба растати.

А када нијесу виђали једно друго, глас срца им је говорио:

— Иди њему!

— Иди њој!

Али дође тренутак, када победи глас разума. Растали су се.

У дугачким, крвљу срца написаним писмима, откривали су своје душе; врста за врстом низале су страсне ријечи, и дозивали су, и одбијали су једно друго.

Али међу њима је стајала некаква невидљива, непролазна стијена, која им не даваше, да виде једно друго, а они нијесу разумјели, нијесу могли разумјети, да та стијена — није оно, што јесте, већ оно, чега нема.

Они су опазили да им се руши срећа, али нијесу знали што се боре и страдају илузијом. Знали су да има тренутака, минута, часова, али нема среће.

Као дављеници, хватали су се за фантастичне развалине, сазидане уображењем, али се нијесу могли спасти.

Сваким даном, сваким писмом, све се очевидније и јасније опајало, како се шири пропаст, како израста из ње глува стијена.

* * *

Листић за листићем пада у огањ.

У крвавим одблијесцима оскачу на плафону грдне сјенке, а по угловима лукаво се колеба покретни, сурп, скоро већ поцрњели сутон.

А човјек, баш као да је од гвожђа скован, не пазећи на сјенкасте душе, баца листиће у огањ.

Све их је мање и мање.

Ево и пошљедње писмо.

На њему оштро падају у очи јачим потезом написане ријечи:

„Све је свршено!“

— Све је свршено! — прошапта човјек, рука му грчевито обамрије с пошљедњим писмом, као да се не рјешава бацити и њега — пошљедње, што је остало, на жртву огњу.

Све је свршено!

Из камина се пружу у собу црвен језик пламена, као да хоће још плијена. Лизну каминову решетку, ишчезе и опет се појави, старајући се поамно да искочи напоље.

Човјек се осмјехну.

— Узми!

И пошљедњи листић паде у средину догорјеле ватре.

Жудни пламен и њега брзо захвати, плану са самртном снагом, затрепера и угаси се.

Ни један мускул не мрдну на његовом лицу, само му руке немоћно клонуше на кољена, а непо-

мичне очи у дубокој тузи гледаху како огњеној злоби сред груде пепела пошљедњи пут плануше ријечи:

„Све је свршено!“

С нечујним смијехом ступи напријед притајени тамни сутон и за један тренутак испуни све углове усамљене собе.

Он дође, славећи побједу, и све постаде тамно, безбојно, као живот без љубави, као незајажена дубока могила.

Не остаде ни искрице свјетлости.

Све изгорје.

И све изумрије.

Бабушница, 1908.

Превео: Љубомир С. Јоцаћ.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

VI.

Децембра је пола године, и то у јесен (причешће је било донде одгођено) сједили су конфирманди парохије у соби свештениковој да би дознали, којим ће се редом причешћивати послје испита. Међу њима бијаше Ајвинд и Мерита са пустаре. Мерита бијаше тек дошла од свештеника, од кога је добила лијепу књигу и много је хвалио. Она се смијала и ћаскала са својим пријатељицама, на све стране обзирала се за момцима. Она је била већ одрасла, лака и слободна у цијелом свом бићу. Момци и дјевојке знали су да је проси Јон Хатлен, најбољи младић из парохије, па како је сједила у друштву, имала је разлога да буде весела. Доље на вратима било је неколико дјевојчица и дјечака, који нијесу положили испит. Они су плакали, а Мерита и њене пријатељице смијале су се. Међу њима је био и један дјечко у чизмама свога оца и с марамом око врата, коју је увијек његова мајка носила у цркву. „Боже, о Боже“, јецаше он, „сад не смијем никако нићи кући!“ све обузе туга који још не бијашу положили испит. Међу њима завлада опште ћутање. Страх им је вирио из очију, нијесу могли чисто гледати и гутати (пљувачку). Један сјеђаше и рачунаше, шта зна, и ако се прије неколико часова увјерно, да зна све, опет је дошао до резултата, да ништа не зна, чак да више не зна на изузет ни једну једину изреку. Други збрајаше свој регистар гријехова од првих тренутака свога живота, и свега што се дотле могаше сјетити, те му не би било никакво чудо, ако га добри Бог не пусти на причест. Трећи сјеђаше и премишљаше о разним знацима: ако зазвони звоно, прије него што он изброји двадесет — положиће; ако је онај, кога чује тамо у ходнику, сељак Ларе, онда ће положити испит; ако

велика кишна кап, која се напољу полако слијева низ прозорско окно, допре до прозорског ћерчива — положиће. Пошљедњи и пресудни окушај био је да ли може савити десну ногу око лијеве, а то му бијаше сасвим немогуће. Четврти бијаше потпуно увјерен, да ће одлично положити, ако га свештеник пита из библијске историје о Јосифу и из вјеронауке о крштењу или о Исусу, или о заповијестима илп... — он још сјеђаше и пребрајаше своју мудрост, али га у тај мах позваше. Пети с нарочитом љубављу размишљаше о проповиједи на брду, за то што је о томе сањао. Он је био потпуно увјерен да ће га само о томе питати. и промрља цијелу проповијед. Застао је пред вратима да још један пут прочита проповијед на брду, — али га позваше горе да га питају о великим и малим процима! Шести мишљаше на свештеника, који је тако добродушан човјек и врло се добро познаје с његовим оцем, мишљаше на учитеља, који има тако љубавно лице, и на Бога, који је милостив и већ је помогао многим, као Јакову и Јосифу, а мишљаше и на то како сад његова мати и сестре сједе код куће и моле се за њега Богу, који ће заиста помоћи. Седми је сједио и много попустио од онога, што је хтио бити и што је замишљао. Хтио је мировати, док не догђера до краља, други пут је хтио бити ма и генерал или свештеник; но сада је све прошло.

Али путем свештеничкој кући још је непрестано мислио, да иде на море и постане капетаном лађе, или можда и гусаром, и да стече огромно богатство. Сад се пак најприје одрече богатства, затим гусара, капетана лађе и крманоса, и хтједе се задовољити тиме, да буде морнар, највише бродар, а можда и да не иде на море, већ да остане на имању свога оца и да му помаже у газдинству. Осми је у својој ствари био врло поуздан. Он је мислио на одијело, у коме ће се причестити, и шта би радио кад би на испиту пао. Али ако положи, ићи ће сам у варош, купиће себи чоњано одијело. У њему ће о Божићу отићи кући, играти на забави, на завист свих момака и на дивљење свих дјевојака. Девети рачунаше друкчије: он је упоређивао Бога с неком врстом протокола. С једне стране писао је свој дуг: нека ме пропусте на испиту; а с друге стране писао је своју вересију: онда нећу никад више лагати, брбљати, увијек ћу ићи у цркву, дјевојке ћу оставити на миру и одучити се од псовања. Десети мишљаше кад је лани прошао Оле Ханзен, било би неправда, да ове године не прође он, који је у школи увијек био међу бољим, а осим тога је и од боље породице. Поред њега сјеђаше једанаести, који се ношаше најстраховитијим осветничким плановима, ако падне на испиту. Он је мислио, да школу запали, па да побјегне у свијет и временом да се врати као истражни судија свештеника и цијеле школске управе, па да најпослије дарује свима милост за правду. У почетку је хтио ступити у службу код сусједног свештеника, па да до године у причешћу

буде први и тако да одговара, да се сви чуде. Али дванајести сјеђаше сам испод звона, обје руке бијашу му у џеповима и гледаше сјетно у скуп. Нико не знађаше, какав терет носи, за какво је страшно дјело одговоран.

Код куће је била једна, која је све то знала, јер се он бијаше заручио. Велики дугоноги паук милио је по поду и приближавао се његовој нози. Он је обично газно одвратну бубу, али данас подиже ногу, да паук иде куда хоће. Његов глас бијаше њежан као глас побожна свештеника, његове очи казиваху непрестано, да су сви људи добри, његова се рука смјерно подиже из џепа до главе, да намјести косу. Само кад би се могао провући кроз те опасне иглене уши, тада би поново узрастао, опет би дуван гризао¹⁾ и заруке објавио. А доље на ниској клупици, сјеђаше скрштених ногу немирни тринајести. Његове мале, ватрене очи пролетјеле би три пут у секунди кроз цијелу собу, и у његовој великој, куждравој глави ројиле су се мисли свих оних дванајест другова, од најпоузданије наде до најмучнијег очајања, од најсмјернијих намјера до опаких освета.

Ајвинд сјеђаше код прозора. Он је био горе и одговорио је на сва питања, али ни свештеник ни учитељ нијесу му ништа рекли. Он је пола године мислио, шта ли ће они рећи, кад се увјере о успјеху његовог рада. Али се у својим надама веома преварио, а то га и дирну. Тамо сјеђаше Мерита, која за много мањи напор и још мање знања бијаше добила и хвалу и награду. Баш за то је радио, да у њеним очима изгледа велики, а где она играјући се постигну оно, што је он заслужио тек врло великим одрицањем и самопрегоријевањем. Њен смијех и шала сјекли су му душу; бољела га је неуспјехност, којом се она креташе. Од оног вечера добро се чувао, да се с њом не разговара. Године тек морају проћи, мишљаше он; али када је ту видје, како весело и промишљено сједи, прикова га њен поглед за под, и све његове горде намјере бијашу сад као увело лишће.

(Наставиће се).

Б. М. Стањковић.

Укидање тјелесних казни.

I.

То је било на пристаништу Конхонга. Једнога топлога дана — била је недјеља — пред ручак, команда убојне лађе била је постројена у фронт. Капетан лађе, у мундиру и са ордепма, весело и задовољан, пришао је фронту и, поздравивши се са матрозима, свечано-радосним гласом поздравно их је са

¹⁾ Има људи који не пуше дуван већ га гризу и жвачу.

царском милошћу — укидањем тјелесних казни. И одмах затим прочитао је у највећој тишини тек добивени уз Русије указ.

Матрози су саслушали читање са највећом пажњом....

— Надам се, дјецо, да ћете оправдати повјерење Господара Императора и да ћете и од сада бити исто тако вриједни, као и до сада! — проговори, свршивши читање, командир, који им је још прије званичнога укидања тјелесних казни запретио на лађи.

— Стараћемо се, ваше с'ко благородство: — сложено гракнуше у одговор матрози, као један човјек.

Команда сједе за ручак. Послије обједа било је благодарјење. Неколико дана међу матрозима живо се коментарисало. Тема разговора била им је указ, који је капетан прочитао. Некоји старији матрози гледају су на њ — с неповјерењем. У самој ствари нешто им је чудновато било. Из небуха није дозвољено деветати!

— Јеси ли ти, Василије, разумио што су јуче читали? — питао је другог дана послје обједа стари баковн матроз Григорије Шип свога пријатеља Василија Архипова.

— Нијесам најбоље разумио.... Ни на крај памети... Па пушта дјечурлија нешто брбљају.

— Грбина та матроска сад је обезбијеђена, ето шта је, братац мој!

— Вараш! — одговори Архипов и хтједе лећи да одахне.

— Ама не лажем.... Имам ја уши. Зар нијесам слушао, кад је капетан читао тамо што је из Русије дошло.... Довољно је, брате. Стој — машино!

— Узалудно! — опет ће рећи Архипов стари пијаница, матроз, који служи у флоти око двадесет година, а који не може чак ни замислити, да се и без батина може бити.

— Ох, какав си ти невјерни Тома.... Но, питај господу... Архипов се скептички осмјехну и само махну руком. Наскоро послје тога приђе једноме поручнику, који пролазаше поред њега и запита га:

— Је ли истина, ваше благородије, што Гришка дроби, да се сада не смије тући?

Млади официр поче савјесно објашњавати указ, и стари га је матроз слушао зачуђено, на први поглед поражен и убијен тумачењем; но када је поручник дошао до кривца, за које тјелесна казна није укинута, — црвено, загорјело лице Архипова поново доби свој обични израз, каквога прстодушнога скептика са сјенком лукавства.

Он заблагодари официру и на питање: „разумијеш ли?“ одговори: — У свему сам одлично разумио, ваше благородство“, — и када је официр отишао, примијетио је свом другу са осмијехом:

— Не вјеруј од сада ничему, Гришка.... Збиља, не вјеруј....

— Зар теби да вјерујем, лудаче? — расрди се Шип.

— Лудак си ти, а не ја....

— А, како?

— А, тако! Нека је хартија и изашла, кад буде требало дерати, дераће! — тоном дубоког убјеђења говорио је Архипов. Немој ти на вријеме спустити ленгер, или на примјер убиј кога.... Па да видиш хоће ли те одерати као Сидорову козу. Или опет, расуди сам, паметна главо, шта ће бити с тобом ако си се напио и попио државну ствар? Зар нећеш у Сибир, а?... Скину те и испљују...

— Вараш се... У „тамницу“ да ме метну.

— Јеси ли штогод размишљао о »тамници?“ — са осмијехом рече Архипов.

— Апсеник, значи, бићеш....

— Апсеник!? — запитаће Архипов.

— Да, братац мој.... Јуче је најстарији официр наредио да се уреди. А казивао је и Плентиј — дунђерић: „Биће та собица у тамници мрачна и уска; не можеш се, вели, преврнути у њој.“ Ти се напио или друго што погријешно, — сједи тамо једино о води и хљебу.... То је мјесто — батина...

— Мјесто батина?

— Да.

Са осмијехом погледа Архипов друга и побједоносно рече:

— А ако би двадесет матроза требало казнити? Како би тада са апсаном?

Шип се замисли.

— Збиља, како би тада?

— Кажем ја теби, Гришка, не вјеруј... Хартија је — хартија, — а ако треба дерати — дераће... преиначиће у казне и излети леђа.... Збиља, да ли може тако бити?...

— Могуће је.

— То, то и јесте. А то су опет апсанције измислиле. Нијесмо ли, ваљда, дјеца? Без батина, брајко мој, немогуће је....

— А код нас на „куверту“.... Чини ми се, капетан није заповједио!

— Није заповједио! До прве прилике....

— Но, ти то, Василије лажеш.... Код нас још никога нијасу тукли, а толико година пловимо...

— Командир је таки... чудноват... Такога, признајем, ја никада нијесам видио... А други... и сам знаш... Без тога нема флоте! Него пусти ме, брајко, да се одморим!... Не вриједи напамет ћеретати.... Нама је свеједно... Вратићемо се у Русију, у лијепу Русију отићи ћемо!... — проговори Архипов, који, по изгледу, није желио продужавати, по његовом мишљењу, „бесмислен“ разговор.

И обадвојица се растадоше, — сваки за својим послом.

II.

У углу скупила се гомила младих матроза „пр-вогодаца“. Један од њих, Макар Погорјелов, малога раста, отресит риџан, са живим лицем, тихим али узбуђеним гласом говорио је:

— Е, од сад ће нас, браћо, у ланце притезати... у крајњи трјум¹⁾, значи, у помрчини... И говор је закључио: зваћемо је, вели, помрчину ту „камчатком“²⁾ И оковаће тамо и ноге и руке, и сједи... не мореш се окренути.... Тамо, браћо, ја нећу ни — тјескоба. А осим пексимета и воде ништа више не даду јести!... А већ батини ни помена. Нико не смије!

— И боцман не смије! — запита некоји са сумњом.

— Кажем ти, не смије! — одлучно одговори Макар.

— А како смије?

— Не смије никако — зато је хартија.

— А ако лупе?

— Не бој се, прибојавају се и они...

Боцман Никитић слушао је те разговоре и наљутио се. Он им приђе и громко викну:

— О чему се то разговарате, ђаволи? Нијесте чули трубу: „спавање“, а? Или спавајте или ћутите!

— Да нико не спава, Атанасије Микитићу! — полако примијети отресити матрошчић.

— Ти мене хоћеш да учиш, пита ли? У мене ти гледај... Овај се мијешао у туђе послове?...

И у тај мах боцман извуче из џепа прут и поднесе га пред лице младом матрозу.

И Макар и остали дјечади стресоме се.

Ми нијесмо, Атанасије Микитићу!... проциједи Макар.

— Баш ти нијеси... Ти се нијеси дерао! Правити перед није баш корисно! — са мање суровости примјећује боцман, задовољан што су се матрози уплашили.

— Није корисно, Атанасије Микитићу, није корисно! — одобравали су млади матрози.

Боцман оде.

Матрози су неко вријеме ћутали.

Напошљетку неки рече:

— Ето ти — не смије!

— Да ће црћи — не смије!... То он из страха! одговори Макар.

— Из стра-а-а? Он ће те зацјело угријати!

— Не може! Сјутра ће, казивала су дјеца, изаћи указ од капетана, да се сви прutowи, колико их год има, покидају! Ама, ни трунка од њих да не остане...

— А на мјесто тога, што би тукли, како ће бити, браћо? — запита један од њих. — Боцман и унтер-офицер ужасно ћушкају у губицу. Како по указу излази, Макарка? Макар мало поћута, па одговори:

¹⁾ Унутрашњи простор на лађи.

²⁾ Тако су провали матрози привремени матвор на лађи.

— Не, браћо, не смије ни у њушу... јер је и то тјелесно... Слушао сам јуче, кад је доктор у кајут-компанији¹⁾ говорио: „дарнути, велим, палцем нико не може.“

— Но?

— Сада, кажес, биће све по закону, по правди и савјести...

— Гле...

— Како је цар дао сељацима слободу, тако мора бити да је и свима осталим... Ако ће часно!... свечано је продужавао матроз. — Код нас на „куверту“ и сами, браћо, знате, какав је командир... добар и правичан... И увијек ће тако долазити. Све ће по новоме да буде... Руски ће људи од сада живјети лакше... Ја вам истину говорим, браћо... А што се Микитић куражи, тако је он... Указ тај заста му је у грлу. Да ништа не може учинити!... Шалиш се брате... Руке кратке!...

(Свршиће се).

Јелница Беловићева, Сарајево.

Кувада. =====

На позив г. доцента др. Ђорђевића у б. бр. „Виле“ могу и ја да рекнем неке мале опаске.

Сабирајући народне везове и народно називље из ове у нас још неиспитане струке, биљежила сам и народне приче, гатања, чарања, пословице, афоризме и т. д. Купила сам то по свим крајевима наше домовине, куд бих стигла, а највише дакако у Босни, гдје сам у горској усамљености дуго живјела. Занимала сам се посве пнтимно за народни живот, ступила сам у непосредни додир са нашом сељанком и могу рећи, да сам освојила њезино срце. Занимала сам се и за народно лијечење, па сам и сама научила многу врло паметну и успјешну љекарнију умјесити, скухати и употребљавати. Па како ме је свијет ваада затекао код књиге или писања, проширио се околицом у брзо глас о „госпоји“, која „свашта умјје“. Кад сам једном (дакако не својом тобожњом вјештином, него случајем) једној жени спасла живот, није више за ме било тајне у животу добрих оних жена из читаве околице. Све су ми казивале, за свашто ме питале и „што не бих никоме: већ Богу па теби“. Да сам ја управо ипак од њих више научила, него оне од мене, то дакако радо признајем,

Тако сам чула и за куваду, т. ј. да уз жену породиљу легне и човјек. У неким кућама лијегао је он прије на два три дана, али би устао, кад му жена легне, да рађа. Но за тај обичај не чује се много, а оне, које су ми о том причале (Гоја Јунгић и Луја Дујина из Кључа, па Ајка из Пунпра), смијале су се

¹⁾ Општа соба за офицере на лађи.

томе „адету“ и нијесу му приписивале важност или какову чудотворну снагу. Казивале су ипак да је у старији вакат и врло често овако човјек заједно са женом својом обављао порођај т. ј. дијелио болове њезине бар привидно јаучући и кукајући у сав глас. И њега би онда „баба“ дворила том приликом, па би и он пио траве, да „лакше роди“. Млађа генерација не држи више овај „адет“, па ако гдје још и легне човјек прије него што ће му жена родити, то чини само, што је „алчак“ — од шале. Ово више није озбиљна порођајна церемонија у околици Кључа. А да је има гдје даље у Босни још и данас, није ми познато. У Кључу је „баба“ (туђа старија жена, која врши улогу бабице) главна помоћница код сваког порођаја, гдје још не зову праву бабицу. Позивање бабица све се више шири у народу. Мушкарци нерадо говоре о жени родили, нити се за њу брину. Отац се весели само мушком порођају, но ако се родило женско, па га ко од господе упита за то, он ће се стидити тога „mal-heurа“ и рећи: „Није мушко, него — да опростите — цура!“

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

Од старих Германа у незнабошко време падао је баш на Божић тако звани Julfest, англосаски geohhol. Сви су тадашњи стари Германи веровали да се тада душе по ваздуху врзмају, па су ради својих покојника такође приређивали помен — као што Срби у неким крајевима и данас чине — и ваздан их којечим симболично представљали. И у овоме је обичају сличност заједничког прехришћанског порекла код свих индо-јевропљана.

Овај Julfest трајао је 12 дана, отуда га Енглезини зову twelfth-day, а Срби од некуда Некрштени дни, који почну на Божић, а заврше се на Богојављење. Може бити да су овим именом хтели Срби да одрекну хришћански карактер, па назвали ово празновање, а кад су хришћанство примили, „некрштеним данима“. О овом времену народ изрично прича, да тада авети по свету тумарају, за то се тада никуд ноћу из куће не излази или, ако се мора, онда с великим страхом.

Сваки Србин, без разлике, има један дан у години кад слави, и тај се породични празник зове слава или крсно име. — На 2—3 дана пред славу дође свећеник у кућу, освети воду у чинији, и китом босиљка покропи икону дотичнога свеца — славе, и сав дом, као и укућане. А уочи славе прислужни се кандило пред свецем, које гори и о слави цео дан.

Слава пада обично на какав већи светитељски празник. Највише свечара има о св. Николи, па св. Арханђелу, св. Јовану итд. Синови пак славиће после очеве смрти исту славу, колико их год буде, и тако се то продужује за вечита времена. За славу се скува пшеница, и то се зове кољиво, које поп окади, чим упали воштаницу, па га онда очати и вином прелије. Ко слави св. Илију или св. Арханђела Михаила он не кува кољиво, јер ти се свеци сматрају за живе, али и о овим се славама поред кољива умеси и нарочит колач славски, који поп такође као и кољиво очати, прелије вином и с домаћином или његовим сином пресеце. О свакој слави без разлике она упаљена воштаница гори цео дан, а у вече се залије вином и тако угаси, духнути се на њу не сме. Кад већ и гости почну долазити на честитање славе, домаћин устане и више тог дана не сме сести, него дворећи са сваким се љубазно разговара. Ко год дође од мушких на славу он ће се пољубити у образ с домаћином, а женске с домаћицом. Чим ко уђе он место обичног поздравља честита: „Срећна слава!“ Девојка прво послужити госте кољивом, од кога ће свако облигатно узети по једну кашику, по том долази у варошима слатко, колачи и ракија, а после подне место ракије вино.

Пошто је славски светац заштитник (патрон) породице и иметка, то му се домаћи при свакој молитви обраћају за помоћ и посредовање код Бога. У неким крајевима сви они који славе једну славу, не жене се између себе, јер се сматрају за род. Ово може бити негде и оправдано, јер врло често цело племе слави исту славу, а њихови су чланови заједног род, јер су се из једне прапородице размножили.

У југо-источним српским крајевима на славу мора доћи поп у кућу да изврши помен свим мртвим оне куће и да упали свећу, која га чека усађена у крени колач.

По кољиву, које је жртвени приносак, по помињању и служби мртвим итд. излази да се у слави нарочито опажа траг поштовања упокојених предака.

Кад смо утврдили да је слава изражавање поштовања својим покојницима, и то у главном мушким прецима, који су такође исту славу славили, онда смемо и жртвовање (кољиво) и прислуживање (воштаница и кандила) помислити да се потпуно односе такође на претке. Женска је готово туђин у породици, јер је из туђе славе дошла у славу свога мужа, за то она не може сећи колач, не може палити крену свећу, нити је угасити, него се само задовољава са споредним дужностима као свака друга раденица око спреме за славу.

И код Римљана и Јелина само је син могао да изврши прописане церемоније, у којима лежи благостање покојних предака. Римљанин је мислио да су синовље жртве и поштовање на гробу најмилије Богу за претке. Цицеро је опет пребацивао Клавдију, за што је уле-

гао у плебејску породицу, а тиме се огрешно о религију свога генса, што значи да је другог патрона усвојио.

Трећи је весео празник — Ускрс, ради кога ваља исто онако постити као и пред Божић, али још дуже — читавих седам недеља! На Велики Четвртак побожни се хришћани особито осете богобојажљиви, кад звона престану да брује, а место њих почне да се разлеже ситан глас клепаала. Истога дана у вече приређује црква свечано бденије, кад се свет, може се слободно рећи, у целој години најсрдачније помоли Богу, преносећи своје мисли на страдање Исуса Христа. Поред слабог осветљења високих просторија и мириса од тамњана само се чује тих глас свећеников и шапат богомољаца. Црква је увек пуна и препуна, како ни једног другог дана у години. На Велики Петак рано одржи се јутрење, изнесе Христов гроб и плаштаница, коју ће тога дана мало и велико целивати и у тас спустити дарак, колико ко милује. Кад је лепо, ведро време, онда свако место тог дана најживље изгледа, јер тог дана нико не ради, него се лепо обуче и старо и младо, похита да испуни своју хришћанску дужност.

Рано на Велику Суботу сахрањује се „Христос“, и тада се слеже бели свет у богомољу.

На месец дана пред Ускрс почне домаћица с кћерима да шара јаја, често врло вешто с лепим оригиналним мотивима, које у очи Ускреса обоји, најрадије црвено, а шаре остану какве су и биле, јер су воском натопљене. На Ускрс се сваком госту обилгатно да по једно јаје, а деци и више, којима се сва три дана празника туцају. То јест једно држи своје јаје непомично у руци, а друго дете, па и матор човек, туца својим јајетом, прво врх у врх, па шотку у шотку. Чије је тврђе он добије од противника разбијено јаје. Свирачи Цигани чине своје: зају од куће па свирком и песмом веселе домаће.

Први дан Ускреса у Чоци, а други дан у Башаиду банатском, као и другим околним селима после службе божје крене се сав српски свет на гробље. Напред носе црквене барјаке, за њима иду ђаци с рипидама и чирацима, иза њих носе људи небо, иза кога корача поп, а за њим у литији сав свет у свечаном руху. Жене носе том приликом колаче и ускршња јаја; и тако та свечана поворка иде право на гробље. На спремљеним столовима стоје читуле свију породица, из којих поп помене све покојнике редом. По прочитању ноле имућнији припале још по гробовима и свеће својим помрлим, поп прелије гробове вином, а жене одмах после тога разделе колаче и јаја сиротињи на покој душе покојницима.

Закључак. Утврдили смо да уз три најглавнија српска празника: слава, Божић и Ускрс, и за чудо да се на сва та три празника помњу мртви, и да им се за душу нешто чини. Из тога се може закључити да су у старо незнабошко време на

та три празника падале и задушнице; а ако даље идемо, смемо поверовати и оној научној претпоставци: да сваки култ има корен у служби покојницима. Али, да је култ чак старији од обожавања природе — као што многи испитивачи религије мисле, — ја се не могу потпуно сложити. Јер, на пр. Божић и Ускрс нераздвојно су везани са две сунчеве констелације. И да бадњак треба сматрати као обновљени идол, јер се сваке године нов спрема, који се разбукти и силно обасја кућу, колика се ватра целе године иначе на домаћем огњишту не види, — управо као што и сунце тог истога дана учини на небу, по народном веровању, последњи корак напред и крене натраг да обасја јачом снагом земљу, и да је својом топлотом окрави. Још народ верује да привезани ланцем Сотона (у Црној Гори опет веле да је тако окован цар Дукљан — Диоклецијан), једнако их глође, и таман на Божић да их преглође и свет да запали, а Циганин сваки по једном удари маљем у наковањ те ланац притврди.

(Наставаће се.)

Филозоф Марко Аурелије.

Сјени Кнежевићевој.

(Наставак.)

Све погрјешке њихове, пошљедице су њихова незнања, што се тиче добра и зла. Али ја сам јасно упознао, да је добро по својој бићу лијепо, а зло гадно. Човјек, који против мене гријеши, у ствари је са мном сродан; не што бисмо били исте крви и истог поријекла, него што имамо једнако удјела у разуму, у божанском одређењу. Нико ми не може учинити штету, јер се не дам навести на неваљалство. Исто се тако не могу срдити на онога, који ми је сродан, јер смо створени за заједничку дјелатност, као руке, ноге, трепавице, горња и доња вилица. С тога је непријатељство људско против природе; а зловољу и одвратност у себи осјећати ипак је непријатељство. Људе треба и трпјети и љубити.

— Па да ти живиш 3.000 или 30.000 година, сјети се, да нико не губи други живот, него онај, који уистину има, и да нема други него онај, који уистину губи. Најдужи живот излази с најкраћим на исто. Свак губи само тачку садашњости, која је пред вјечношћу једнако ништавна, а пошто никад не посједујеш ни прошлости ни будућности, па с тога и не можеш изгубити ни прошлост ни будућност, него ништавни моменат садашњости, то ти је по самој дужини вијека, сасвим свеједно да умреш или као старац или као младик.

— Ништа не треба препуштати случају; ничега се бојати. Све сусрете и сметње судбине треба сматрати себи сродним, јер је свему извор један исти. А смрт очекуј с миром. У њој не треба гледати ништа друго, него разрјешење праелемената, из којих нам је биће састављено. И ако за праементе саме ту нема ништа страшно, да се сваки од њих у други претвара — за што треба промјене ствари и растављење елемената гледати са жалашћу? Из једних бића природа ствара друга. Ту нема ништа страшно, јер се и то догађа по природи, а што се тако догађа, то није зло, па макар се нама и чинило да јест.

— Колико само сензуалних наслада разбојници, распуштеници, убице родитеља и тирани нијесу уживали!

— Не стиди се, да ти се помаже. Јер теби је, као у рату при јуришу, само прописано да извршуваш дужност. Како је сад, ако ти, рањен у ногу, не можеш да се испењеш на опкоп, а могао би уз помоћ другога?

— Све је као у светој вези са собом исплетено. Ништа нема, што је себи странно. Све што је створено, координирано је једно другом и има за сврху хармонију истога свијета. Састављен из свега, само има један свијет, један Бог, који је у свему, један разум, свим разумним бићима заједнички; једна истина, као и једно савршенство за сва сродна бића, учеснике истога духа.

— Проматрај прошлост и велике промјене многих држава. Из тога можеш сазнати и будућност, јер она мора бити једноврсна са прошлосту, и не може одступити од правила садашњости.

— За моју слободу воље без утјецаја је слобода воље другог човјека, као и читаво његово духовно и тјелесно биће. Јер ако смо ми у племенитом смислу једни за друге рођени, то ваљда разуми што у нама владају морају имати слободну дјелатност. Иначе би погрјешка другога била и моја, што божанство ипак није хтјело, да не би од самовоље другога и мени била нанесена несрећа.

— Све је предодређено. Али догађаји твоје душе и твоје одлуке не морају бити присиљени, него се ти можеш одлучивати и поправљати слободно. Богови су одредили опћи план свемира, али не и твоје одлуке посебно; те је смијешно, што се ти нећеш да отмени својим злим склоностима, јер је то ипак могуће. А гледаш, да се отмени туђим злим наклоностима, што није у твојој власти.

— Бићеш слободан само онда, ако не даш току ствари да ти понесе у душу, и ако душу не ушлетеш у догађаје, који су предодређени. Треба да будеш разуман и слободан.

— И као што природа скреће и уводи у ред, по удесу предодређен, и у своју цјелину спаја све, што јој се опире или смета, исто тако разумно биће може да учини предметом своје дјелатности све оно

што га зауставља, и служећи се њиме да дође до циља, био он који му драго.

— Богови су дали човјеку снагу и крјепост, која му може служити као одбрана да не упане у зла. Нема такога зла, против кога му они не дадоше моћи да се одбрани и да не пане у њ. Право зло те никад не може снаћи, само ако му се ти не подаш; сва зла, која ти се догађају у спољашњем свијету, због силе ствари, само су привидна и пролазна зла.

— Опрости се пријатељски одавље, јер је и онај, који те отпушта, наклоњен и пријатељски.

* * *

И ми ћемо се пријатељски опростити с Марком Аурелијом. Тај велики моралиста из доба пропадања и разврата, са својим широким и човјечанским срцем, заслужио је, да га се људи и у најдаља времена сјећају с љубављу и поштовањем; а нада све је заслужио да га узму за углед у свом моралном животу и дјеловању. Јер је он био човјек са најплеменитијим атрибутима што се уопће могу имати на нашој планети. Тај погански хришћанин, апостол свеопће љубави и мира, био је оно за чим је тежио у цијелом животу: слободан дух; побожан без празновјерја, строг према себи, а благ према слабостима других; човјек који љуби рад и савјесно врши своје дужности; искрен и праведан, срећан и спокојан. То је први велики космополита, широкогрудни и племенити љубитељ човјечанства.

Марко Аурелије је један од оних ријетких моралних аристократа, који су се винули савршенству. Он је био слободан.

(Свршило се.)

Српске народне умотворине.

Женидба Мијата хајдука.

(Свршетак.)

Кад зачуо беже од Зворника,
Што је њему вила кликовала,
Он се скаче на ноге од тала,
Па сакупи стотину шерлија,
Б'јесне коње Турци посејдоше,
Јездом језде горе уз планину.
Кад су били близу воде хладне,
Од добријех коња одскочише,
Коње вежу за јелове гране,
Турци иду хлађаној водици:
Ухватише Мијата хајдука
И његово тридесет сватова,
Па им б'јеле савезаше руке,
Још Аницу они ухватише,
Посадише на коња брњаша,
Па све воде доље низ планину.

А да видиш бега од Зворника!
 Често беже натраг погледује
 На Аницу, млађану ђевојку,
 Лијепа је Аница ђевојка,
 У Турчину срце уграбила,
 Па сам собом Турчин говорио:
 „Све обађох земље и градове
 Од нашега пространога царства
 Али љепше не видјех Туркиње
 Ни Латинке, ни младе Српкиње
 Од Анице, очињег ми вида!
 Још се јунак нисам оженио,
 А тако ми дина и амана,
 Тридес дана поста рамазана
 Када сјутра бијел дан осване,
 Дан осване и сунце огране,
 Добавићу оде и ације
 Потурчити Аницу ђевојку;
 Ајка ћу јој име надједнути,
 Узети је за вјерну љубовцу.“
 У ријечи, у којој бијаше,
 У то доба до Зворника дође.
 Он отвори ледену тамницу,
 У којој је вода до кољена,
 У њу тури тридесет сватова,
 И несретног Мијата хајдука.
 На тамници затворио врата,
 А Аницу лијепу дјевојку,
 Њу ми води на бојеве горње,
 Затвори је у шикли-одају,
 Па он иде у шера Зворника,
 Да се фали међ турским безима,
 Какова је лова уловио.
 Сад слушајте, моја браћо мила!
 Кад је тазна ноћца долазила,
 Он се врну својој танкој кули,
 Па дохвати запаљену св'јечу,
 Ето бега у шикли одају,
 Гдје Аница бјеше затворена,
 Те он сједе на мека душека
 И дјевојци вако проговара!
 „О Аницо, лијепа дјевојко,
 Који су те научили врази,
 Да избереш од горе хајдука
 За својега доживотног друга?
 Ти си млада згодна и лијепа,
 Па си могла наћи и бољега;
 Већ ако ћеш мене послушати,
 Што ћу теби сада казивати:
 Ја се јунак нисам оженио
 Ако ћеш се млада потурчити,
 Узеху те за вјерну љубовцу,
 Код мене ти ништа фалит неће,
 Свиљу прешћеш, на свиљу сјеђећеш.
 Још ћеш имат, многе робињице,
 Да ти носе скуте и рукаве.“

Кад Аница њега разумјела,
 Овако му млада одговора:
 „Господаре, беже од Зворника!
 Моје срце није одабрало
 За супруга од горе хајдука,
 Али жељи родитеља старих
 Не хтијак се млада опирати.
 Још чу ли ме, драги господаре:
 Волим бити и твоја робиња,
 Нег ли љуба Мијата хајдука.“
 Кад то чуо беже од Зворника,
 Не зна Турчин што ће од адости.
 Рукама је Анђу дохватио,
 Шћаше њојзи обљубити лице,
 Ал се Анђа хитра догодпла,
 Из рука се бегу истргнула,
 Па овако њему проговара:
 „Господаре, беже од Зворника!
 Сад ти лези санак боравити,
 Јер ја млада јесам ришћаница,
 А ришћански закон не допушта
 Да некрштен ришћаницу љуби.
 Када сјутра бијел дан осване,
 Ти ћеш мене младу потурчити,
 Онда љуби колико ти драго.
 Још бих тебе нешто замолила.
 Када сјутра јарко гране сунце,
 Ти изведи сужње из тамнице
 Па им русе посијечи главе;
 Јер се бојим мили господаре,
 Да би могли како умакнути,
 Па би по нас у зао час било.“
 Превари се беже од Зворника,
 Превари се, уједе га гуја!
 Он ми леже санак боравити.
 А да видиш Анице ђевојке.“
 Кад је беже тврди сан уснио,
 Душеку је она приступила,
 Под јастук је утурила руку,
 Украде му од тамнице кључе.
 Па ми лази кано гуштерица
 Низ скалине од бијеле куле,
 Доклен спаде у мермер-авлију,
 Од тамнице отворила врата,
 Надвор пушта Мијата хајдука
 И његово тридесет сватова,
 Свијема је опростила руке.
 А да ти је видјети хајдуке,
 Кад се они рука добавили
 Полећеше уз бегову кулу,
 А пред свима Мијате хајдуче,
 Кад допаде бегу у одају,
 Бегову је сабљу извадио,
 Ману сабљом и десницом руком:
 Од једнога два је направно.
 Кад погуби бега од Зворника,

По кули му купио благо,
Тад појаха претила брњаша,
За се бацн Аницу дјевојку,
Утегну је мукадомом пасом,
А притегну од сабље кајасом,
Па побјеже преко поља равна,
Кано звјезда преко неба плава.
А за њиме тридесет сватова.
Право здраво своје двору дође,
Па је одма попа добавио.
Вјенча за се Аницу дјевојку.
То је било кад се и чинило,
А сад браћо и дружино драга,
Бог нам дао здравље и весеље
И по смрти у рају насаље!
Дубровник.

Из нештампане збирке:
Р. Шуковић-Вујачића.

Цар и љекар. —

(Српска народ. приповијетка.)

Било неки цар, који оболн једном, па сазва око себе прве љекаре свога царства, не би ли га како излјечили, али ниједан га не могаше излјечити.

Тако је цар боловао више година, док неки француски љекар, побјегавши из војске, дође у то царство и чувши да је цар болестан, јави му се и каже му да га може излјечити. Цар се обрадова и обећа му, ако га излјечи, да ће га царски обдарити.

Љекар га стаде лијечити и за два три дана оздрави цар, као што је и прије био. За то га цар постави за првог свога доглавника. Другим царевим доглавницима било је мучно, што је он, који је истом дошао, постао први уз цара, па га облажу цару, да је намислио цара отровати.

Цар испрва не могаше никако у то вјеровати, али кад му се они стадоше клети, дозвола целата и заповједи му, да љекара посијече.

Бадава се сиромас бранио да није ништа крив, цар га не послуша. Најпослије га љекар замоли, да, кад га већ неће оставити у животу, оно бар да га пусти кући, да смири жену и дјецу, а он има код куће још и једну чудотворну књигу, која ће, када буде пред њим посјечена глава и кад преврне десетак листа, сама одговарати на питања његова. Љекар оде у Француску, смири жену и дјецу, узне књигу и врати се цару да га посијече.

Још пошљедњи пут замоли он цара, да га не убија, јер није ништа крив, али цар рече, да га сад

не би баш ништо пустио, јер хоће да види како то мртва глава говори; и он заповједи целату, да га посијече и да њему донесе главу. Кад целат донесе главу погубљена љекара и постави пред цара, узне цар ону чудотворну књигу и поче листати; али листови су били тешки и дебели и он мораде пљунути прст да их преврће. Кад је тако прелистао десетак листова, заболн га глава, смучи му се, и као кров маглу прочита: „Глава говори, а невјера плаћа“.

Цар не могаше даље ни да чита, него паде мртав крај мртваг љекара. Листове од оне чудотворне књиге био је љекар намазао отровом, а цар је прете лизао и тако се отровао.

Бања Лука 28./I. 1908.

По причању Милана Јанковића. Заб. з. Ђуб. Јанковић.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

„Зембиљ“, написао Саво Скарпић-Думбушчија. Књига I. Прештампано из „Српске Ријечи“. Накладом и штампом Српске дионичарске штампарије у Сарајеву 1908. Цијена 1 кр.

Ово је књига једног босанског сатиричара и хумористе, који у горким сатирама и смијеху даје одушке своје огорченом и паћеничком срцу. Ово је слике наших жалосних дана, у којој наш јадни народ казује своје жеље, смије се и плаче, шибатиране и силнике, који су га у ланце оковали и исмијава свакога на уста једног духовитог свога сатиричара, ко год подржава његово робство. Он се је справом оборно највише на наше језуите, који сију највише мржњу у нашем народу који су заглупили католички народ, који би хтјели, да прогутају православне и муслимане, који највише теже да створе modus vivendi између Христа Спаситеља и Сотоне. Осим тога њихови језуитски листови умјесто, да пишу о народним боловима и јадима, они пишу о забавама и веселицама. „Овдје је сваком, до кукања, а ви танцате, јазук вам било!“ Вођа и главар језуита је надбискуп Штадлер, који људе хоће силом, да покрети: „Заборавили су, вели писац, увести марке од вижљина, како је Штадлер уфатио Мула-Мешана, па хоће на зор да га покрети а њега сиромаса стала дрека, па се гнча ногама и не да се ни вилати ни седлати. Штета, што није и овака марка уведена. Кад би је видио св. отац Папа, би се и он закопенуо од смијеха и рекао: „Е, Јосипе, налет те било!“

„Збор аборила господа латинска,
Код клостера, пребијеле цркве:
Мили Боже, на свему ти хвала!
Куд се ђеде Штадлерово благо,
Седам кула круна, петокруна?“
„Није Штадлер расковао благо,
Ни на сабље, ни на буздоване,
Ни добријем коњма на рахтове,
Већ је Штадлер потрошио благо,

Ширећ њиме римску пропаганду,
По свој Босни и Херцеговини“.

„Држите се! Неста крста од три прста, неста
дина од Медина!“

Ови језуитски „Аргуси“ називају Србе сваким
именима и денунцирају најстрашнијим денунцијама.
„Ми се исмијемо к’о трикопа“.

„Ха-ха-ха-ха бабе једне,
Ни живих се не бојасмо,
Кад су били за ужаса,
А камо ли мртвих паса“.

„Ми имамо разних врста волова, као металских,
молдованских и још једну особиту пасмину, а то су
језуитски волови. Ови језуитски волови, одликују се
тиме, што кад сретну један некатолички спровод,
окрену главу и остају под капом, као и њихова браћа
молдовански волови:

Купи ми бабо, волове, волове,
Проклето сјеме Лојоле, Лојоле, еј Лојоле!“

Писац удара на лажну западну језуитску кул-
туру, која нам је донијела: много клафтера маркетен-
дера, језуита и мерхаметли сестрица, касирнице, роспи-
јетине и поповске газдарице, па се налегло сила ко-
пиладије:

„Дишер, море, црни језуити,
Дишер и ви и ваша култура“.

Писац са особитим уживањем слави стару иди-
личну патриархалност, старо касабалијско ашиковање
под пенџером, како се прије живило, и како се још
сада живи у касабанама, које још није захватила „далга
лажне културе“. „Код нас шехерлија све је то већ
изгинуло скоро са свим. Нестаје старинских лијепих
кућа са опраним авлијама, пуним ружа, шебоја и кат-
мера и старинских ниских демир-пенџера, испод којих
су ашици горјели од севдаха. На мјесто тих кућа
сада се дижу двокатнице и трокатнице. Дедер сад
затури ашиклук под пенџером с цуром, која, рецимо,
станује на трећем кату; морао би имати грло јасно
и гласно као труба јерихонска, да те чује драга на
пенџеру, е башка ти то, што би читава махала знала,
о чем си говорио; па дабе ти то пенџерање!“ па
онда пјесник удара на сарајевски „корво“, тај „ашик-
лук-безистан“, једне „љубавне маркале“, гдје удате
жене намигују на туђе мужеве, а ожењени људи на
туђе жене, гдје се теку разлози за развод брака и
људи задужују на мјенице, јер морају ођенути своје
жене лијепим хаљинама.

„Погледај данашње месојеђе, а сјети се нека-
дашњих, па да те срце заболи. У досадашњи вакат
кад наступе месојеђе, свијет се просто не разабира од
бокоруша и свадби, да ти уши заглужну од свирке,
пјесме и чаушког топуза, а сад к’о кад је све потрла
куга и морија, све је тихо. Нит’ се ко жени, нит’ се ко удаје.
Јадних месојеђа и јадна земана!“ „Ми пунимо кафане
и механе, није нам стало до женидбе, своје куће и
свог евлда, а наши се домови полако ископавају.“
Наши младићи не ће да се угледају на наше Јеху-
дије. „На њему нема ни двије паре хаљина, па он
ипак убруси и за пет-шест година наваља по пет-
’естеро дјеце“. Отац ради, промеће се к’о хоца к’оз
пољаву, па кад му Јахудићи порасту, а он њих у
трговину: „Аврамијко продаје киселе краставице, Са-
ламонијко попржену рибу, Мошијко печене коштице,
Хајмућо кухане чукундруке, Сакућо печена јаја и т. д.

Еле, сваки почне са малим еспапом, а заврши као трго-
вац и капиталиста“.

Писац са заносом слави наше старе обичаје о
празнику Христова Васкрсенија. „Равнодушне могу бити
само оне гњиле душе, које су затроване запад-
њачком апатијом. Описује радост дјеце, дјевојака и
жена и правих хришћана, који су читаве часне посте
препостили, па једва чекају, кад ће промијенити гра-
шину, пилав и пргу јаћењим пирјаном. Са радости
споминје писац оно доба, кад је на Велики Петак
навало устати у јутру прије сунца и јаја обојити.
Како је покојна Ана Мијина знала исписати и наша-
рати јаје, а није видјела ни Минхена ни Рима, »али
кад би она нашарала својом писаљницом на јајету
цуру и момка, ти би реко, живо је, сад ће проговорити.
Па кад би она нашарала Распјатије Христово, па
тицу, па рибу, па саксију са цвијећем, па пресвето
Соломуново слово, то је била чиста умјетност.“

Са болом у души завршује писац плод западне
културе:

„Народ који је прије окупације осјећао велику
тегобу у кесама, ћемерима и амбаровима, сад му је,
фала Богу, много и много лакнуло. Наше су старе
жене и дјевојке прије окупације пиштале у грозним
оковима од огрлица и почелица са рушпама, талприма
и цванцикама, а сада су на понос двадесетог вијека
постале „слободне“. Радна снага, која је прије ко
ћућумисла чувала кућне прагове, сад, фала Богу, иде
без лијечничке препоруке на промјену ваздуха у Аме-
рику. Горе наше, које су до сада скривале бијесног
вука и хајдука, сад скривају питоме Штајнбајсове и
Ортлибове шкуторе. Ће су се прије разлијегали гласни
звучи јаворових гусала, ту се сада чује умиљато
трараралитририкање убавих верглова. Ће је крчма-
рица Јања точила и служила руменику вино и ракију
шумадију, ту се угнијездио Самуел Фуке са дозволом
за точење „најчишћих“ алкохолних пића, а пиво
служе дванаест келнерица из Темшварара и „Сегедина“.
„Досад се звала Босна поносна, а до педесет година,
док се исијеку босанске шуме, прознаће се Босна
ћелава:“

У овој симпатичној књизи војује писац за све,
за шта и његов народ. Он се борио против превентивне
цензуре, за слободу штампе, он се бори за устав, за
једнакост и братство, за правду и слободу, за слогу
између Православнијех и Муслимана. Он је разумио
душу свога народа, он говори мјесто њега и за њега,
па је и народ њега разумио. Његове жучне и горке
сатири, његова болна шала и смијех данас су најоми-
љенија лектира наших народних слојева. Његовом
шалом и сатиром „Срп. Ријеч“ продрла је у најскро-
витије кутове наше мрачне плачне домовине. Ње-
гову пародију пјесме: „Дај ми, мајко сексер два“ пје-
вају дјеца по сарајевским сокацима. У његовим сати-
рама ужива и старо и младо, шта више и муслиманске
буле, моле често сина или мужа, да им прочита „Зем-
биљ“. С тога се и осврнуемо овако опширно на ову
популарну лактиру, која је пуна поуке. Његова једна
сатира више вриједи него стотину политичких чланака,
јер његове сатири имаду умјетности и поезије. То је
писац, који је кадар натјерати сузо на очи, и да се
смијеш, и да се згрозиш. Ово је најбољи сатиричар
нашега доба.

Сарајево.

Мирчета.

САДРЖАЈ: Пјесме: У манастиру, од Монаха Валеријана. — Приповијетке: Биани, од Пере С. Талетова. — Вјерна љуба, од
Михаила Брэдваревца. — Сутон, од М. Дмитријевића, превео Љубомир С. Јоцић. — Весело момак, од Бјернсон Бјернстјерна, пре-
вео Никола Стајић. — Укидање шјелесних казни, од К. М. Стањковића, с руског Марко Крстић. — Поук: Кувади, од Јелице
Беловићеве. — Српски народ, од Дра Симе Тројановића. — Марко Аурелије, од Дим. Митровића. — Српске народне умотворине:
Женица Мијана Хајдука, из збирке Р. Шукловића Вујачића. — Цар и љубар, нар. приповијетка, забил. Љуб. Јанковић. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башкиновић. Печивануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска диоичка штампарија, Сарајево.

Број 14.

САРАЈЕВО, 20. маја 1908.

Год. XXIII.

И С. Талетов, Сарајево.

Бивши

(Наставак).

Читам баш овде... е баш су несретници ти новинари.... Ко велим: деде баш да прочитам госпа Катарини. Она у белој блузи и са увезаном главом, седи крај прозора и плете чаране. И кад год јој понуди да јој шта прочита из новина, она се љубазно насмехи и вели, да су новине, тако рећи, пријатељ које човека разговарају кад не одлази од куће.

Често пута, опет, она дође до његових врата, ту застане и каже:

— Господар Аксентије, метла сам лонче.

Он се брзо диже са постеље и, смешкајући се, вели:

— Ево, ево....

Он јој је врло често говорио о политици и то махом о спољној политици. Износио јој однос између великих сила и очигледну неискреност њихову према нашим државама, које оне сматрају само као ситну монету за поткусуривање. Али сваки свој говор о политици морао је неминовно свршити са тврђењем, да ће скоро настати страشان лом у Европи. Али

најчешће јој је говорио о својим финансијским плановима, за које је остварење требало две три хиљаде динара, па да се дође до бескрајног богатства. Уосталом, он је сада на најкраћем путу, да оствари све те своје планове и да се пензионерно обогати, јер га врбује једно акционарско друштво, које се упиње свим силама, да га придобије и да с њиме заједнички ради на остварењу те његове плодне замисли. Он јој је, сваки други, трећи дан, причао каква све средства употребљава то акционарско друштво, похлепно за великом коришћу, да га придобије за се, али он још није доспео дотле, да се продаје за неколико десетина хиљада динара. Она је гледала у њега као у какво чудо, а када он оде, она брижно и тужно заклина главом и рекне: „да и Бог, Боже ме прости, понекад не зна шта ради, када допушта да такав човек пропадне.“

Оно нешто новаца, што му је била донела заборавност на ђерму, постепено је нестало. За његову идеју, међутим, требало је новаца и он је врло често узјамљивао од своје газдарице по пет шест динара, које ће он, у најкраћем времену, вратити с богатим интересом. Сада је сваког дана одлазио од куће и увек се по ручку враћао весео и задовољан. Отспава два три сата, а затим рачуна нешто до пред вече. Његова газдарица пролази, на

прстима, крај његових врата, а по некад, ма да то, иначе, није био њезин обичај, вири кроз кључаницу и гледа како он, погрбљен за столом, пише некакве бескрајне цифре и како се, с времена на време, замисли и, преко наочала срозаних до врх носа, укоченим погледом гледа у врата. У томе тренутку јој, сасвим несвесно, пролети кроз главу за колико месеца има да прими кирију од њега и шта ће све да ради с тим новцем када га наједанпут прими.

Месеца за месецом је пролазио, а он је своје достојанство и даље упорно чувао и није се, како он вели, хтео продавати за неколико десетина хиљада динара. Кирију није више плаћао, а позајмнице, учињене на име остварења његове велике и плодносно идеје, бивале су све веће и чешће. Али он је зато према госпи Катарини бивао све повјерљивији и причао јој своје највеће тајне. Он јој је, у једном тренутку особитога расположења, поверио, да његов брат Милоје, који је сада врло богат, има да захвали искључиво њему, што располаже тако знатним капиталом, јер га је он потпомагао када је Милоје био млађи, а после (он се окретао на све стране када јој је ово поверио и чак је дошао до врата и уверио се да нема никога у ходнику, ма да је то и иначе могао знати) он је, пре своје пропасти, пренео сав свој еспаз код њега, а поред еспапа и све менице својих дужника. Он то чува у највећој тајности и сада се и сам чуди шта му је било, те је то поверио њој, када до сада апсолутно никоме није поверавао. Како је ту своју тајну чувао, најбољи је доказ, да он Милоја, својег рођеног и јединог брата, није никако посећивао, док не прође доста времена и док свет не стече уверење, да га он посећује искључиво зато, што је то његов брат. Није згорег бити на опрези, јер свет зачудо има добар нос да прокљиви такве страшне тајне. Госпа Катарина је сада бивала према њему још у већој мери љубазна и, са осмехом на уснама, давала му је новаца, када га је његова идеја нагнала да се обрати њој. Недељом и празником правила је особит ручак и позивала га да јој прави друштво, а он ни једном није

одбио, ма да је увек сматрао за потребито да каже, да је позван код неких својих рођака (а они су, махом, богати и од великог положаја), али да он радије ручава с њом, у друштву, него са надутим рођацима, који место срца имају у грудима гомилу злата.

С дана на дан решавао се да јој повери још једну већу тајну, тајну свог срца, али га је у томе спречио један догађај, и он је то своје саопштење оставио за извесно време. Он јој је једнога дана по ручку, не зна ни сам како, стиснуо руку, а она га је благо погледала и неспретно се насмејала, као да се никад у животу није смејала. У том тренутку не зна ни сама како, падне јој поглед на масну капу свога мужа и његов тешњак обешени о чивилуку крај њезине постеле. Она задрхти и јецајући, зарони главу у руке. Он је извесно време, као да је прикован за столицу, седео за столом и гледао ју је укоченим погледом. Затим се диже и оде, проклињући у себи верност њезину према давно мртвом мужу, која јој, пре свега, није била ни најмање потребна, а после која је, свакојачко, већ прелазила у болест.

IV.

Аксентије је у овој кући живео као Бог у Француској. Свака његова жеља, ма како она завијеним и заобилазним начином била изречена, бивала је одмах испуњена. Ни једна његова кошуља није била искезана, ни кроз једну чарапу нису му пропадали прсти. Лице му се све више затезало, подвољак је био округлао и забрекао, а трбух је знатно отскакао од груди и мршаве ноге су прилично осећале тај нови терет. И његова идеја, која му је, иначе, задавала доста главобоље, изгледа да је и она, са своје стране, доста допринела да се што више гоји. Он, додуше, то није признавао и причао је, да нема апетита, него једе силом да не би умро од глади, али то је била нарочита врста његове скромности, која се није могла ничим оправдати.

Али, почетком јесени, када је једног дана пред вече, седео у дворштву под ораховим дрветом, с којег је почело да пада жуто и збрчкано лишће, њега удари капља у леву ногу. Госпа Катарина је била као громом поражена,

јер се никада не би сетила да се и такви несрећни случајеви могу десити човеку, који то најмање заслужује. Она га је, са врло брижним лицем, уз припомоћ једног кираџије, наместила у постељу и свим силама се старала да му буде што угодније, као да је код своје рођене куће. Дуго се мислила да ли да о тој несрећи извести његова брата, који је Аксентију толико обавезан, и најзад, се реши те пошаље једног кираџију, који ће рећи Милоју шта се догодило. Милоје је, кратко и јасно одговорио, да он нема брата и да му је према томе, савршено свеједно, да ли ће туђ човек умрети или не. Госпа Катарина је, у први мах, мислила да је Милоје то одговорио због тога, што се бојао да се не дозна она страшна тајна, коју јој је поверио Аксентије и у неколико је одобравала ову предострожност од стране Милојеве. Али после неколико дана она је, како је знала, написала Милоју писмо и молила га је, да помогне Аксентију, јер је он у врло, врло бедном стању. Том приликом је опоменула Милоја да он Аксентију треба да захвали за све своје богатство, и најзад је рекла и то, да она све зна, просто све. Само не треба, ни у којем случају забравити, да је она жена, која уме ћутати као гроб. Милоје, читајући писмо, био је ван себе од гњева и на најбруталнији начин избацио је доносиоца писма. Госпа Катарина је кршила руке и од свег срца је проклињала све богаташе на свету.

Аксентије је лежао до почетка фебруара. За све време његова лежања госпа Катарина је била врло љубазна према њему и тако га је нежно неговала, како би га само мајка или добра жена неговала. Када се придигао, он јој је сваком приликом захваљивао и не забрављајући при том да јој каже, да ће она бити врло богата чим се он потпуно опорави и оствари своју идеју. Он је, наслањајући се на штап, вукао леву ногу и сваког часа је застајкивао. Госпа Катарина није апсолутно никоме говорила о својим рачунима са Аксентијем, из простог разлога што се није ни с ким дружила. Једнога дана, сасвим изненада дође њезин рођак, онај што је сваке године причао анегдоту о њезину мужу и

краљу Милану. Тај њезин рођак није ништа радио и нико живи у Београду није знао од чега то лице у опште, живи. Тада је дошао да, као увек, узајми који динар. Реч по реч и госпа Катарина му исприча све што је знала о Аксентију, не забрављајући наравно ни његову плодносну идеју, која ће и њу учинити богатом. Њезин рођак, који је у кругу породице важио као велика шаљивчина, почео је да је исмејава (у себи се љутио и кајао, што није дошао на Аксентијеву идеју, па да царски живи) и са своје стране, испричао је све што је знао о Аксентију. Госпа Катарина се од гњева плескала по глави и хуктала је као да јој гори крв под главом. И док је њезин рођак цртао Аксентија најцрњим бојама, дотле је она, модра од гњева, слушала како у побочној соби Аксентије вуче ногу по поду и како његов штап тупо удара о под. И у томе тренутку јој је било искрено криво, што га је капља ударила само у једну ногу.

(Наставиће се.)

Војислав М. Росаћ: —————

Онај који пјева . . .

Докан ноћу дошао сам кући. Био сам уморан, али сам опет хтио радити. Запалих лампу и узех перо. Мало сам мислио, па се нагнем, почнем писати. . .

Но више од једне реченице нијесам написао, а већ сам изгубио вољу. Погледам по одаји као да сам се вратио у њу последије дуга одсуства, па приђем прозору. На пољу је био дан. Моме чуђењу не бијаше краја, јер сам увјерен да је била ноћ. Зар се нијесам мало прије вратио, и зар нијесам чуо кад сам улазио у кућу како црквени часовник избија десет часова? Погледах још једном да се увјерим. Заиста, дан. Тада се вратим столу и увучем гасни пламен. Послије тог опет сам пришао прозору, погледао на поље и отворио га. Са улице сам осјетио свјеж ваздух, који ми пређе преко лица као какав хладан, танак вео. Полако сам се нагео преко прозора и почео да посматрам улицу десно и лијево. Угледах тројицу људи. Ишли су према мени и пјевали гласно.

„То су без сумње неки лумпачи!“ рекох у себи. „Сједили су цијеле ноћи, па сад још загријани одлазе кућама да се одморе?“

А они су и даље пјевали.

Кад су били према мени ја сам их погледао. Њихова лица нијесу имала трагове ноћи, већ су била свјежа, испавана. Они ми се јавише пријатно и продужише пјевање. Њихова пјесма била је лака, весела. Она је говорила о срећи, која им је ненадно дошла, благословила их, и они јој сад пјевају захвалност.

Ја сам погледао за њима.

„Како су срећни!“ — рекох у себи са пуно завидљивости.

„Мислите?“ упитаће ме неко мало промуклим гласом.

Ја се окренух да видим ко говори. И угледах поред себе сувог, високог човјека, наслоњена руком на саму ивицу прозора. Он ме је посматрао. Његово лице било је узано, бједуњаво, са нешто браде на врху. Око усана опањала се страсна и самовољна црта. Испод косих обрва блистале су се црне, ситне очи, које су привлачиле и одбијале.

„Шта?“ оте ми се са усана.

Непознати ме погледа мало као да ме је хтио прозрети, и одговори:

„Ви сте рекли у себи о онима што замичу за углам и пјевају, како су срећни? Нијесте ли то рекли?“

Он ме бијаше зачудио, јер ја сам занета то мислио. Али како је могао погодити? Чудио сам се.

„Но, ја ћу вас увјерити да се обмањујете“, одговори он, ухвати ме чврсто за руку и поче да је стеже. Тада сам опазио још нешто: рука му је била мршава као у нервозних, и имала је на дугим прстима бијеле, подуже нокте.

У том тренутку осјетио сам као да прође кроз мене нска струја; па онда како се одједном подигох и нађох у простору топлом и потпуно мрачном. Руке пружих према себи, па онда их раширих, да видим гдје сам. Претима сам дотакао нешто топло и љнгово.

Упитах са страхом:

„Гдје сам сад?“

А више себе чуо сам ону пјесму која је брујала около и губила се негдје.

Опет упитах себе са још већом плашњом:

„Гдје сам то сад? Да није онај“ . . .

Нијесам довршио мисао, кад осјетих гдје ме неко ухвати за руку и рече:

„Не бојте се!“

Одмах последије тих ријечи све постаде видно као дан. И ја угледах гдје сам. Била је то елиптаста маса, црвена као свјеже месо. Кроз средину тече пуно канала. Маса се скупљала и шприла као сунђе, пуштала и примала неку црвену ријеску, која је као зејтин улазила и излазила. Ја и онај стајали смо на једном каналу.

„Знате ли гдје смо?“ непознати ће и погледа црним, сјајним очима. Око усана заигра му ироничан смијех. Био је увјерен да не ћу моћи погодити.

„Гдје?“

„У срцу једног од оне тројице, којима сте мало прије завидјели. Овдје сам вас довео, јер сам хтио да вам покажем како изгледају у срцу они који пјевају“.

У том је пјесма дошла до архунца.

„Како смо срећни!“ пјева ли су. „Без брига живимо и проводимо дане“ . . .

„Они пјевају“, рече онај иронично. Затим пружи руку и показа ми једно мјесто на дну срца. „Видите ли то?“

Ја сам погледао. Видно сам нешто бијело, што се са дна дизало као каква танка магла.

„Знате ли шта је то?“ . . .

„Не?“ . . .

„То је брига!“ — додаде. „Она расте, а он пјева само да би је угушио.“

Ја сам погледао поново у ону маглу, која је час расла, а час као да се гасила.

„Сад хајдемо у срце другог“, рече ми он и ухвати ме за руку.

И тамо је било нешто. Чула се пјесма, а на дну срца била је — брига.

То је било и у трећем срцу.

„Сад сте видјели зашто пјевају? рече ми кад сам се последије нашао поред прозора. „Хоћете ли да им завидите?“

Ја сам се окренуо да га запитам ко је, али њега несташе.

У даљини чула се пјесма оне тројице.

Нешто ме поче гушити. Глава ми удари о неки тврд предмет. Тргао сам се. Видно сам да сам заспао поред стола и да сам заборавио стењак заврнути колико треба, те се у одаји осјећао задах сагорелог гаса. Заврнуо сам стењак довољно, па отворих прозор. Свјежи ваздух поче струјити у одају. Ја сам се нагео преко прозора и стао сам гледати десно и лијево. А напољу је била ноћ, тишина, мртва тишина.

Београд, 1908.

Монах Валеријан, Београд.

У манастиру.

Михаилу Мирону. —

(Свршетак.)

На Манастриској стражи.

Манастир спава. Свуд у околу Мир је. — Крај стада стражарим ја. На небу звезде лебде у колу У миру гордог, спокојног сна.

Ноћ је. Кроз мирну дубину њену „Слушај“, одискуд одјекну глас. „Курјак се у плен из плуме крену!“ И опет миран наступа час.

И звук се губи, кроз поноћ пада.
 Јагње се кад-кад тргне из сна:
 Гледне на небо, звездана стада,
 И види стражар чува га — зна.
 Будан је и бди. А у тишини
 Манастир спава, Божји храм,
 И Дух Господњи над њим у тмни
 Лебди са мачем огњеним сам.
 Кроз маглу сиву и полујасну
 Звонара небу ко кула гре.
 Скоро ће, скоро . . . у вору јасну
 Звонар да дође да буди све!
 О, он ће моћно тргнути уже,
 Јекнуће звука дубоки спој;
 Звезде ће бледе небом да круже
 На пут далеки, безмерни свој.
 Ја страсно чекам звуке радосне,
 Чуће се, чуће — дубоки тон,
 И са свежином младости росне
 Кроз наша срца проћи ће он.
 О, иде зора с неба пламена!
 Креће се сунце. Хоризонт сја.
 А покрај свог стада свиљена
 Још стојим будан на стражи ја.
 Стадо се диже. И са звоника
 Одјекну удар у часу том,
 И где, где Пастир божанског лика
 У сјају ступа ка стаду свом.
 „То Христос иде“ — осећа душа
 И на колена спуштам се сам:
 И срце моје покорно слуша
 Господа Бога и свети храм.

Манастирски сат.

У мојој ћелији на зиду кречном
 Часовник висе стари;
 Казаљка златна у ходу вечном
 Лењиво ту шестари.
 И сат за сатом мирно иде.
 Кад поноћи избију часи, —
 Сурову самрт тада виде
 Схимници и монаси.
 Кажу: дух сумње, искушења,
 Долази у то време,
 С поемом страсних избуђења
 Да у час ноћи неме —
 Њихова срца страшћу свлада,
 Наруши радост мира;
 Надахне смртним огњем ада
 Чуваре манастира.
 И у страху се моле они,
 И канон читају смерно:
 Да злога духа Бог прогони,
 Заштити срце верно.
 А ја? — У огњу надахнућа

И сладострасне муке,
 С пажњом, без страха ишчезнућа,
 Слушам масивне звуке,
 О, слушај тако, страсно, жудно,
 Везаних часова ход;
 И гледа моје око будно
 Небесних светила свод!
 А удар сата силно јечн,
 Сладак је металан тон.
 У звучном ритму и без речи
 Тада ми казује он:
 — Да ће синутти зора нова
 Свељенске радости час,
 Да ће нестати горких снова
 Што вечно плаше нас.
 Ми ћемо поћи небу сјајном
 У вечних светила сјај;
 Дух надахнућа с надом тајном
 Отвориће нам рај . . .
 — Плашљивци, то глас смрти није!
 Већ глас живота вечна:
 То сат на ново време бије,
 Гласник је времена течна!
 Весник је труда, борбе свете,
 Љубави, примирења;
 Минуше брзо, иду, лете
 И време свој ход мења.
 И чудан и моћан је тај глас:
 О, није то свршетак:
 Већ новог жића први час —
 Наш светли нов почетак!

Натпис на портрету једног калуђера.

Када погледаш мој портрет:
 Сети се горких мојих мука,
 Сети се како љубљах свет,
 Како дршћући моја рука
 Написа теби овај стих,
 Стеже у њему своју тугу,
 Исповест горку нежном другу,
 И све посме страсти свих!
 Сети се како душа млада
 Изгуби полет бујних сила;
 И како мацта светла пада
 Ко птица лишена крила —
 И равнодушно како сада
 Посматра пад — могила!
 . . . Да! У животу бурном моме
 Биле су, биле, многе жеље . . .
 О, како оне пале, ломе,
 Од ноћи прње, дана беље,
 И све одоше крају своме!
 — Друже! У спомен другу твоме
 Читај „Плач“, „Псалме“, Јеванђеље!“
 И на рекама уништења

Ко пророк прогнан ридај!
 Но вео гордих разорења
 Са лика мог не скидај.
 Већ у сећању ти сведочи,
 Да сам ти срцу мио ја;
 Овлажи своје светле очи
 Сузама маште, нежног сна!
 И кажи: Миран нек је прах!
 И душа нека мирно сива!
 Не беше судба жалостива
 Ко дух метежан, суров, плах
 Спаљен је страшћу огња жива
 Кажњени небом раб-монах!

Е. М. Стањковић.

Укидање тјелесних казни.

(Свршетак).

III.

На крову бесједно је Жаворонков, тридесет-петогодишњи матроз, један од ученијих морнара, бивши кантонист, жуестар, окретан, брз, обичан продукат касарнског васпитања. Он се спремао за писара — то је звање било предметом његове жарке жеље — но због пијанства и уопште због рђавог владања, Жаворонков не доби за писара, већ остаде матроз, рачунајући себе у неколико више него остале, и гордећи се својим образовањем, које је стекао у школи кантониста. Он је био рђав матроз: прилично нерадин, а при том и плашљив, што му није приличило, а разумије се, био је велики разметљивац и хвалисавац.

— Сада је свима дато право! — говорио је он, подбочен важно, и по изгледу осјећао се потпуно задовољним у улози бесједника, кога је слушала прилична гомила матроза. — И на све уредбе закон! Јесте ли разумјели?

— На све?

— Без разлике на све, по статутима....

На многим лицима израз сумње:

— Какви су то статутути?

Закони, значи.... Ако си скривио — судиће ти...

Ако си се напио — суди се.... Украо си државну ствар — суди се.... Слагао си — опет ти се суди... А чим се пресуди, тебе у затвор, а прије се могло и без суда да одере....

— А како ће судити?

— По свима формама и строгостима закона.... као што се у Енглева суди.... Ето питајте Артушку, како су њему трећег дана Енглези судили.... Чини ми се, као што шљедује, по свима правилима.... Је ли тако, Артушка?

Гутљиви по изгледу матроз осмијехну се и рече — Било је чудновато....

— Чудновато! — ругао се Жаворонков. — А по моме, чак је то врло правилно... Де кажи ти....

— Што ћу казивати? Намјестили ме тако у заграду. Наредише ми да пољубим оно што је написано. Затим је Англичанин, кога сам ја у пијаном стању ударио, почео ме оптуживати. Сви су слушали. Судија њихов, у раскошној одежди, сједио је на сриједи... повише тако, и такође је слушао. Кад је Гличанин свршио, рекоше ми да ја њега оптужујем. Опет су слушали, кад је наш официр на њиховом језику мој доказ изјављивао.... Но и нашли су казну.... за бој, значи.

Тако су „Артушку“ довели пред суд за увреду полисмена на Конгонгу. Он је био на бријегу и у напитом стању дерао се. Када му је полисмен рекао нешто, овај га је ударио. Англичани, који су били очевици те сцијене, само су удахнули од чуђења.

— Брзо је пао! — примјетио је један риђи центлмен. — За трен ока!

Полицајац је поцрвенио од љутине и звизнуо. Дошло је још тројица полицајаца и матроза одвели у Police Station.

О томе су одмах извијестили на лађи и молили су да им се пошаље тумач у грађански суд, у коме је за други дан било одређено рочиште.

За тумача је био одређен један од официра са лађе. Почео је своју жалбу полицајац. Опширно је објаснио, како је срео пијаног руског матроза, који је пријетио мотком мимопролазницима, и како је у опште непристојно владао собом...

„Но, замислите моје чуђење, г. судија, — додао је полицајац: — када ме је на моју примједбу руски матроз ударио“.

Доста је дуго говорио полицајац, и као да је ванредно упозоравао рускога матроза за преступ, недостојан „часнога грађанина“, и на крају крајева тражио је награду за увреду.

Обратише се нашем матрозу. Он се подиже с мјеста и заузео врло одвратну позитуру: каљав и исцијепан последије јучерањег пијанства. Стајао је и ћутао.

— Кажи Никитину, како је било? — обрати се њему наш официр.

— Шта ћу говорити ваше благородије?

— Говори шта било!

— Ишао, ето, ја, ваше благородије, по Хонгконгу из крчме... Признајем, био сам пијан... Уврте ми руку ето, баш тај Гличанин (и матроз показа каљавим крвавим палцем на полицајца, који је сједио према њему) и ја сам се почео дерати...

Цио тај кратки говор казао је матроз најдобродушнијим тоном.

Официр објасни суду, да матроз признаје своју кривицу, и ствар се свршила на томе, да су за њега платили казну.

О томе је удесу и причао „Артјушка“.

— Ето вам, како се суди! — проговори Жаворонков.

— Тако ће и у нас бити... по свима правилима и строгостима... Права су дата!... Одсада, ако мене боцман за ухо, и ја ћу њега за ухо!

— Пробај!

— А мислиш: нећу пробати!... — хвалио се Жаворонков.

— Сада је закон — уредба... Статути!

— Е ти врло лијепо лажеш, као што видим, брајко, — примијети, одлазећи, неки од старијих матроза.

IV.

Боцмани, писари, батолер, лекар и њихови официри скупили се на палуби и такође резонују о замјени тјелесних казни.

Особито се љутио боцман Никитић, кога не можеш ухватити ни за руку ни за језик.

— Сад имамо подједнако право... Шта му можеш? Излази, да му не можеш ништа учинити.... Наређено је да се баца прут.

— Наређено? — запитаће други боцман, Алексијев.

— Јест, баш то!

— А како рачунају, ваше навике?... Ако неки смаже? — зададе питање један подофицир.

— То није казато... Јуче је стари официр призвао и говорио: „Свима подофицирима кажи, да не бију више песницом у нос... На то, каже, пази!“

— Збиља и правила дошла! — проциједи Алексијев.

— Чудновата ствар! — додаде батолер.

— За то ја и говорим! — једио се Никитић.

Сад смо изједначени с њима. Тричарије... А од нас све пстражују... Зашто поступати сурово?... Удри га по зубима једанпут-два и довољно... Стрепи матроз... И појма он, да је то боцман....

— Зацјело, треба да појма.... Без тога, на што и боцман! — потврђивао је други боцман.

— Па ипак, дозволите, господо, да кажем, — умнијеша се писар.

— На рачун чега?

— На рачун тога, што је сада у свему друга мода... Да се свуда племенитост осјећа... Расудите сами: да и матроз има своју физиономију... Зашто је несрећан?... Ако је крив, удрите га по леђима, рецимо... Већа су леђа, него лице....

— А зар ће осјетити он по леђима?... Оп, осип носа, никаквога осјећаја нема...

— Удрите тако, како ће да осјети....

— Шта вриједи говорити ту!... Нема никакве хасне од тога!

— Већ су дознали, ђаволи! — говорио је боцман Алексијев. — Јутрос на стражи.... Кирка сишао доле и нестало га, неваљалац... А већ се стражар дере: зове лопужу. Дође он. „Гдје си, кажем, био?“ — На палуби сам, вели, био!“ — и посматра себе, баш као

да је какав официр. Ја га хтједох пругом мало да загријем, а он, шта мислиш? „Не замахујте, каже... Сада немате на то права!“

— Показао бих му ја право!... — гњевно примијети Никитић.

Дуго су још разговарали подофицири. На крају крајева ријешили су ипак да, и ако је тамо изашао указ, суде и „уче“ по староме... Само, разумије се, с пажњом и са размишљањем.

С руског: Марко В. Крстић.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

(Наставак.)

Ајвинд покуша да се мало по мало отресе тога утиска. Говорило се да ли ће он данас бити први, а и он очекиваше. Учитељ би остајао мало подуже код свештеника, да му помогне утврдити ред конфирманада, и онда би силазио, да објави исход. То не бијаше сасвим тачно ријешење, али ипак важна чипњеница, у којој се свештеник привремено с њим слагао. Што их је више срећно пролазило на испиту, разговор је доле у соби бивао све жпљви. Честољубивци почели би се све више издвајати од веселих другова; па кад би их се искупило више, ишли би родитељима јавити своју срећу, или би чекали остале, који још не бијашу готови. Остали напротив, бијашу све мирнији и мирнији и гледаху у врата пуни жељног очекивања.

Напошљетку се испит сврши. И пошљедњи бијашу сишли. Учитељ се савјетоваше са свештеником. Ајвинд гледаше у Мериту. Она бијаше весела као и увијек, али још сјеђаше у соби, да ли због свог личног интереса или за љубав других није знао. Како се Мерита прољепшала! Још није у друге дјевојке видио тако свијетлу, бијелу, њежну кожу. Носић јој бијаше мало прћаст, око уста играше осмијак. Очи, кад ни у кога не гледаше, бијашу јој полузтворене, али кад би их отворила, у њима сијаше неочекивана снага; а поглед — као да би хтјела казати, да се неће њиме користити — бијаше јој праћен осмијехом који заноси. Коса јој је била више смеђа него плава, али коврцава и падаше на оба рамена, тако да заједно са полузтвореним очима даваше утисак неке необичне тајанствености, што се никад разријешити не може. Човјек никад није знао, кога она управо гледа, када сједи сама или међу дјевојкама. Не би знао ни шта мисли, кад би се неком окренула и с њим разговарала, јер штогод даваше, одмах одузмаше. Иза свега тога,

извјесно је сакривен Јон Хатлен, мишљаше Ајвинд, па ипак је непрестано посматраше.

Најзад се указа учитељ. Сваки остави своје мјесто и појури њему.

— Који сам по реду?

— А ја?

— А ја, ја?

— Мир, ви дивљи дјечаци, овдје мора бити без ларме!

— Дјецо, будите мирни, па ћете дознати.

Учитељ полако погледа по гомили. — Ти си други, рече једном плавооком дјечку, који га молећи посматраше, а кад чу, кличући истрча из гомиле.

— Ти ћеш бити трећи, — рече једном с црвеном косом, метнувши му руку на рамена, а он га је вукао за капут.

— Ти ћеш бити пети, ти осми, и т. д.

Кад опази Мериту, рече: — Ти си прва међу дјевојкама.

Она поцрвене до ушију, и покуша да се насмијешу.

— Ти си дванаести, љенчина си и несташко; а ти једанаести, друкчије нијеси могао ни очекивати, дијете моје, а ти тринајести, мораш боље учити, још једном поповити испит, иначе ће бити зло...

Дужице не могаше Ајвинд издржати. Додуше првог није казао, ма да стајаше непрестано тако, да га је учитељ могао видјети.

— Учитељу! — али он није чуо.

— Учитељу!

Тривнут је морао поповити, док га је чуо. Најзад га погледа учитељ: — Ти си девети или десети, не могу се тачно сјетити који си ти.

— Ко је први? ушита Хан; Ајвиндов најбољи пријатељ.

— Ти нијеси, кумдравко! — рече учитељ и удари га по руци завијутком хартије.

— Па ко је? — ушита неколицина; — ко је, та ко је само?

— Ко је први, тај ће већ знати, одговори учитељ оштро; пошто хтједе уклонити сва друга питања.

— Дјецо, сад идите лијепо кући, благодарите Богу и чините радост својим родитељима! Благодарите и своме старом учитељу; да није мене било, сад би ви ту лијепо сједили и у неприлици би сисали прете.

Они благодареше учитељу и смијући се пођоше својим путем. У овом тренутку, кад су пошли кући, били су сви весели. Само један заостаде, пошто не могаше одмах уредити своје књиге, и који, када их нађе, опет сједе, као да шћаше поново учити.

Учитељ му приђе. Па, Ајвинде, зар нећеш ни с осталим?

Он не одговори.

— Зашто отвараш своје књиге?

— Хоћу да видим, шта сам данас погрјешно одговорио.

— Све си добро одговорио.

Ајвинд га погледа, очи му се наунише сузама, непрестано гледаше учитеља, а на образима суза сузу суствизаше, али не рече ни једне ријечи. Учитељ сједе поред њега.

— Зар нијеси весео, што си положио испит?

Усне му дрхтаху, али он не одговори ништа.

— Твоја мати и отац веома ће се радовати, рече учитељ и гледаше у њега.

Ајвинд се дуго борио, да изговори ма једну ријеч.

Најзад запита тихо и непрекидано: Јесам ли — зато — — што сам — — воденичарски син девети или десети по реду?

— Баш то је разлог, одговори учитељ.

Онда ми сав рад ништа не помаже, одговори он промукло, и сви се његови снови наједном расплинуше. На једанпут диже главу у вис, диже десну руку, удари из све снаге о сто, паде лицем на њега, и поче горко плакати.

Учитељ га остави тако, да лежи и плаче док се добро исплаче. То је дуго трајало, али учитељ је чекао, док није прешао у дјетињи плач. Онда га ухвати објема рукама за главу, диже је у вис и погледа уплаканом лице.

— Је ли истина, да си у пошљедње вријеме осјетио божју близину? — рече и пријатељски га привуче на своје груди.

Ајвинд јечаше још, али краће; сузе тецијаху мање, али се не усуди учитеља ни погледати ни одговорити. —

— Ајвинде, ти си сам крив. Ти нијеси учио из љубави према Хришћанству и својим родитељима, већ из сујете.

Док је учитељ говорио била је тишина у соби. Ајвинд осјећаше, да учитељ у њега гледа, и од тог погледа он се умекша и постаде понизан.

— Са таквом љутњом у срцу не би смио ступити пред олтар, да се вјерношћу завјетујеш Богу.

— Не бих! промрља он што боље могаше.

— И кад си мислио са сујетном радошћу, да си први међу дјечацима, зар се не би огријешило?

— Бих, прошапта он и његове усне дрхтаху.

— Да ли ме још увијек волиш, Ајвинде?

— Волим, — рече он и сад тек диже очи.

— Онда хоћу да ти признам да сам ја тај, који ти је израдио нижи ред, јер и ја тебе, Ајвинде, волим из свег срца.

— Ајвинд га погледа, затрепта неколико пута, и опет му потекоше сузе низ образе.

— Да ли ти је због тога жао на ме?

— Није — одговори Ајвинд, погледа мило и отворено, и ако му глас изгледаше као загушен.

— Дијете моје, с тобом ћу заједно бити, до смрти своје.

Учитељ причека Ајвинда, док се није сасвим прибрао и скупио своје књиге. Онда му рече, да ће га пратити до куће. Полако су ишли Ајвиндову стану. С почетка бијаше дјечко миран и шутљив, као да се сам са собом борио, али мало по мало савлада се. Он бијаше увјерен, да је ово што му се сад десило, нешто најбоље, што му се икад могло догодити у животу. У ову се мисао бијаше тако удубио и признаде то учитељу прије но што стиже кући, да благодарни Богу.

— А, сад ћемо и на то мислити, да постигнеш нешто у животу, — рече учитељ, јер нећеш више јурити за маштом и првим редом. Шта велиш за семинар?

— Ах, ја бих га тако радо посјећивао.

— Ти можда мислиш на земљорадничку школу?

— Да!

— То је доиста и најбоља школа за тебе; она пружа бољу будућност, него учитељски позив.

— Али како ћу тамо ући? Ја имам доиста воље, али средства немам. —

— Буди марљив и ваљан, а средство ће се наћи.

Ајвинд од силне захвалности бијаше сасвим савладан. Његове очи почеше свијетлити, његово дисање олакша. Груди му се испунише оном ватром бескрајне љубави, која обично успламти, када неочекивано искуси доброту људску. У моменту представи човјек цијелу будућност, као путника у свјежем планинском зраку; више лети него што иде.

У том стигоше кући. Ајвиндови родитељи сјеђаху у соби мирно, очекујући сина, и ако је било радно доба, и није се могло дангубити. Учитељ уђе први, а за њим Ајвинд. Обојица су се смијешили.

— Но? упита отац и склони молитвеник, из ког је читао „Молитву причесника“. Мати стајаше крај огњишта и смијаше се, али јој рука дрхташе. Она тренутно очекиваше нешто добро, али се не хтједе издати.

— Ја сам овамо дошао само ради тога, да вам сам донесем радосну вијест, да је Ајвинд на сва питања одговорио, и да је свештеник признао да још никад није имао бољег конфирманда.

То ми је мило, рече мати и бијаше веома дирнута.

— Па то је лијепо, рече отац и накашља се несигурно.

Послије дужег ћутања, упита мати тихо:

— А који је по реду?

— Осми или девети, одговори учитељ мирно. Мати погледа у оца, овај прво у њу, затим у Ајвинда и рече:

— Воденичарев син, не може ништа боље тражити.

Ајвинд такође баци поглед на оца. Опет му би, као да хоће нешто да му се у грло попне, али се савлада, брзо помисливши на све пријатно и лијепо, док опет не завлада пређашњим болом.

— Сад треба да идем — рече учитељ, климну главом и окрену се вратима. Родитељи га испратише, по обичају, до степеница. Ту учитељ повуче један дим и рече смијешећи се: „Он ће бити свакако први, али то не смије знати прије дана причешћа“.

— Не, не, настави отац и климну главом.

— Не, не, рече мати климнувши такође главом. Затим узе учитеља за руку и рече:

— Прими нашу благодарност за све, што се око њега мучиш!

Да, да, од срца ти хвала рече отац. Учитељ оде, а они су још дуго стајали и за њим гледали.

(Наставиће се).

Српски народ.

Од дра Симо Тројановића. —

(Наставак).

IV. Правни обичаји.

Поуздано је доказано да се извесне правне норме и правна посматрања свуд у свету понављају, и да се према томе општем начелу етничка индивидуа губи. Ово правило још више важи, кад се проведе између индоевропских народа, на пр. баш између Енглеза и Срба.

Један од најстаријих простонародних расправљења правнице бејаше негда код Срба, као и код осталих народа, крвна освета, која је устрајала у Србији у главном до ослобођења од Турака, а у Црној Гори до године 1855. када се осети јача државна управа, а стукнуше племенски обичаји, којима су дотле регулисавани односи између људи. У Старој Србији, особито у Косовском вилајету, гдје је турска власт стално ништавна, крвна освета је и данас у јеку, како код Срба, тако и код њихових суседа Арнаута.

Најчешћи повод крвној освети јесу чобанске скономске природе. Сваде се на појишту стоке код извора, којих због карсног предела у Црној Гори и Албанији врло мало има. После око размеђавања кошевина, пасишта, око нанете увреде, због одузимања части девојци (ово ретко бива) итд. Али најчешће се подгревају стари греси још њихових предака, па због чега читаве породице, братства, па и племена у сталној омрази живе и гину без броја. Код Арнаута иде освета још грђе. Кад народни лекар шароња (трепанира) главу неком болеснику, па овај на операцији умре, онда породица покојникова тражи за накнаду главу лека-

реву или неког члана његове породице! У случају нанете увреде или убијства позвати су на освету не само сродници (најпре брат, отац, син) него и читава братства племена и нахије. Осветити се мора или новцем измирити (вражда) макар и после сто година. Сродници увек чувају крваве хаљине убијенога, да своје чланове драже на освету. У старије време кад је ударио какав јачи непријатељ на земљу, крвна освета је обустављена. Кад крвник мора да пође на рад или куд му драго из куће, онда пошаље неког свог побратима или пријатеља од својте погубаоца његовој породици да тражи за себе бесу (веру) на месец дана или колико хоће. Ако му се да беса, може слободно да иде чак и у кућу погубљеног. У опште крвна се освета много чим ублажује. Није редак случај да крвник одмах по убиству од потере уткне под кров неке погубљене фамилије, „пане им у руке“, као што они веле, па ће га и они за свој образ сачувати, а кад му је опасност врло велика, испрате га неком свом другом рођаку или пријатељу, а овај тамо где утврде. После те урочене заштите сви га вребају да убију. Као неутрално место, где се није смео убица убити важило је негда Грахово, на тремеђи Херцеговине, Далмације и Црно Горе. Кад убица умакне у цркву или на гробље и ту је спасен. Ово опомиње на црквена саборска решења од 6.—9. столећа, који су такође зликовца у тим случајевима заклањали од освете. У незнабошко време код Келта и Германа кад би кривац замакао у свети гај, поштедили би га од смртне казне. По овим паралелама види се да се старина на Балкану, због рђавих прилика, чисто скаменила. Још важи као правило да се мушка деца до 15. године, а женска у опште никако не смеју убити, отуда се у закрваљеним породицама и види да само женскадџија и мушкарци до 15. године ору, сеју и врше у опште све сеоске послове, а људи седе у каменим кулама, које су нарочито ради крви и саграђене, и мотре кроз мазгале, да се откуд не појави дружина од погубљеног стране. Кад се освети да би се непријатељске стране хтеле да помире, онда се у Васојевићима под Турцима на црногорској граници, одабере неколико добрих људи, који се зову кметови, па ће се они латити да спор затишкају. Кад се крвник приволи на умир, онда кметови узму по 5 и више колевака с малом децом, највише мушком, па у друштву с дечијим мајрама и са повише људи, често до 200, крену се кући погубљеног. На домак куће сваки кмет узме по једну колевку с дететом и ступају полако и свечано напред. Онда ће један најгрлатији кмет завикати: „Кумимо Петра и Павла (како се већ зову), браћу Јованову (убијеног), и кумимо и сву породицу и рођаке његове од Савка (крвника) и све његове породице, „падамо му на аман и главом у крило“. Убилац иде за њима, са женама, мајкама дечијим, и носи о грлу обешен јатаган или пушку крвницу (којом је убијство извршио). Кад неће рођаци покојникови да изађу из

куће да би их умилостивили, кметови ничке преврну колевке, а деца не могу да падају, јер су опасачима везана. Да се деца не би мучила, истрче рођаци покојникови, прихвате колевке, пољубе дечицу, па се онда пољубе с кметовима и свима редом, а најрође нији покојников приђе крвнику, склне му оружје с грла и пољуби се с убицом. Онда настаје кумљење, што значи сродњавање, и то убицу буде кум најближи рођак покојников, а између осталих чланова породице како већ удесе. Потпуна је крв (крвнина) у Васојевићима 16 кеса (8.000) гроша, а у Арн утији и више, коју треба исплатити породици покојниковој. Од тога ваља и кметове наградити, па и велику гозбу приредити да се по 200 људи прочасте. У старије време породица је покојникова још поврх тога на ризалу: дајте нам црфердар тога и тога (од присутних), токе тога и тога, леденице тога и тога итд., и сваки је драговољно давао. Неки пут се опет сви сажале па ништа не узму, јер обично се крвникова имаовина у умиру затре, па му и пород у пукој сиротињи остане. Оружје, којим је покојник убијен увек се мора предати породици његовој.

Сав тај терет и те у ствари огромне издатке сноси, разуме се, убилац и код Срба исто као и код Арнаута. Али, као што су и у уређењу задруге комуналне тежње јако заступљене, тако он сматра и цело своје племе, као неку своју велику породицу, па удари добровољни порез на све братственике, а неки пут и на племенике. Често и добар газда, а сиромаш већ нема куда него мора да прибегне том начину — зађе по солима и тражи помоћ. Он ову помоћ не зове просјачењем, јер ће се на брзо и он неком у истом случају колико може одужити. Често убилац више добије него што ће платити за умир, али му то нико не замсра. (Наставиће се).

Д. Митриновић, Мостар. —

Марко Аурелије.

— Сјени Кнскевићевој.

(Свршетак).

Из „Проматрања самога себе“.

II. 1. Реци себи у јутру: данас ћу се срести с непромишљеним, несавалним, безобразним, варљивим, завидним, самољубивим човјеком. А све су ове погрешке последице њихова незнања, што се тиче праведнога и неправеднога. Али ја сам јасно увидио да добро само по себи није лијепо, као што није ни зло ружно; да је човјек, који против мене гријеша, мени сродан, не што бисмо ми били исте крви и истога поријекла, него што једнако удјела имамо у божанском одређењу. Мени нико не може нанјети штете, јер се не дам завести на зло. Исто се тако не могу љутити на онога или га мрзити, који ми је сродан; јер

ми смо створени за заједничко дјеловање као ноге, руке, веће, као доња и горња челуст. С тога је непријатељство међу људима против природе — а зловољу и одурност у себи осјећати, и то је непријатељство.

II. 8. Никад још није нико постао несрећан због тога, што се није бринуо за оно што се догађа у души другога; али они, који пажљиво не прате покрете своје душе, морају пасти у несрећу.

II. 10. Теофраст право каже у једној компарацији злочина — у колико се уопће то по обичним појмовима зла може говорити — да су преступи због страсти тежи него они због срџбе. У истину, срдит се удаљује с извесним неслагањем и с потајном досадом од разума; али онај, који гријеша из страсти, савладан појудом, показује у погрјешкама тако рећи више неумјереност и женску слабост. С тога је права ријеч и достојна филозофије, да је гријешење из але поклапности кажњивије него гријешење из неслагања. Стално је то, да срдит много више представља човјека, којему је учињена неправда и који је болом у срџбу заведен; други на против наклоњен је на неправду сам собом, настојећи удовољити своје страсти.

II. 17. Трајање је човјекова живота тренут, његово биће — стална струја, осјећање — мутно привиђање, тијело — пропадљива маса, судбина — загонетка, слава — нешто неодређено. Укратко, све је, што се тиче тијела као брза ријека, а што се тиче душе, као снови и дим; живот је рат, станица оних који путују, а глас и слава, то су заборав. — Шта да нас онда сигурно води? Само једно, филозофија. А филозоф бити значи гениуса у себи од сваке срамоте и штете очувати, побјеђивати насладу и бол, ништа не оставити случају, никад се не прихватити лажи и претварања, не требати туђе помоћи и попуштања, све евентуалности и судбине узимати да одатле долазе, одакле и ми и напошљетку смрт очекивати мирно и ништа друго у њој не гледати до разрјешење праелемената, од којих се свако биће састоји. А ако за те елементе уз то нема ништа страшно, да сваки од њих увијек прелази у други, зашто би онда требало на разрјешење свих ствари гледати с болом? Та то је по природи, а што се слаже с природом није зло.

III. 10. Одбаци све остало и само се држи оно неколико ствари. Промисли међу осталим и то, да ми само живимо у времену садашњости, која је незнатан тренутак; остало је вријеме или преживљено или нестално. Дакле, наш је живот нешто безначајно, безначајан је и овај наш земаљски кут, гдје живимо, безначајна дакле и слава иза нас, па и најдужа: она се пресађује само редом људи-дјете, који умиру и не познају ни себе, а камо ли да би познавали кога другога, који је много прије њих живио и умро.

III. 16. Тијело, душа, разум — тијелу припадају осјећаји, души тежње, разуму разлози. Моћ да разликује предмете има и стока. Пожудама могу бити по-

буђени механички и дивље животиње и изроди један Фаларис и један Неро. А разумом се дати водити ономе, што ситуација тражи, то чине и они који нијечу божанство и издају домовину и они који затворени у своје клијети врше срамна дјела. Ако је дакле према реченоме све ово заједничко свима, онда за добродога као особито остаје само то, да он има у свему; што му нагледа као дужност, разум као вољу; да све, што му се повезаношћу узрока догоди, сретом с љубављу, да оног генија, који у њему царује, не окаља и не узнемири збрком фантазија, него га одржи ведра и одана богу; да најпошље никад не говори и не чини што би истину и правду вријеђало. Па кад би и цио свијет посумњао у његов прости, морални и ведри живот, ни онда се не ће срдити на кога нити уступити од своје стазе, што води ономе циљу, код кога се мирно, чисто и спремно, с драговољном одашношћу стиже у своје одређење.

IV. 42. Није зло за бића да претрпе промјену као што нема за њих ни добра у томе да у тој промјени егзистирају.

IV. 51. Хајде увијек најкраћим путем. Најкраћи је пут најприроднији, т. ј. у сваком збору и у сваком раду ниш за здравим разумом. Така одлука ослобођава те од стотину брига и борба, од свакога претварања и таштине.

V. 7. Молитва Атињана: „Дај скоро кише, добри Зевсе, кише пољанама и лукама атинским!“ Или се уопће не треба молити, или то треба само овако чинити. (Аурелије мисли: овако опћенито и племенито).

V. 11. За што употребљујем сад свој дух? Тако се требаш увијек сам питати и онда даље испитивати: шта се догађа сада у дјелњима мога бића, за које кажемо, да управља, и какву ја дакле имам душу у овом тренутку. Можда душу дјетета или млада човјека или жене? Или можда тирана или какве теретне животиње или звијери.

V. 14. Разум и знање да се разумно живи јесу силе, које су довољне за се и за своје учинке. Оне иду из свога принципа и теже правим путем циљу пред собом. С тога се и зову њима сходне радње правима, јер нас упућују на управном путу.

V. 13. Ја се састојим из образовне силе и материјалног супстрата (дух и тијело). Ниједно од овога не може се уништити, као што није ни постало из ничега. Сваки дакле дио мога бића промијениће се и пријећи у какав други дио васионе, а овај опет у други, и тако у бесконачност. Том сам промјеном постао и ја и моји родитељи и тако натраг до бесконачности.

V. 17. Захтијевати немогуће ствари лудо је; а немогуће је, да опаки што друго раде него опак.

V. 18. Не може се човјеку ништа догодити, што он по својој природи не би могао и поднијети. Јер другоме се догоди иста несрећа, па он остане миран и несавладан, било зато, што не познаје право те

несреће, или што хоће да при том покаже своју духовну моћ и величину. А зар није страшно, да је тако незнање и таштина јача него право увиђање и разумијевање?

V. 21. Знај поштовати оно, што је у свијету најсавршеније; а то је оно биће, што је са свим у вези и све управља. Исто тако поштуј оно, што је у теби најбоље и што је томе слично: јер и то је оно исто, што управља свим осталим и што води живот. (Мисли се врлина).

VI. 1. Сав је штоф у свемиру гибљив, прикладан за промјену и разум, који у свему влада, не може имати никаква разлога за зло: јер тј је разум без злобе и не чини зла ничему, мјесто тога он све према себи производи и усавршује.

VI. 20. Ти можеш без зловоље и мржње извјесно људе избјегавати.

VII. 9. Све је свезано неком светом везом. Све иде за хармонијом истога свијета и све је подређено другом. Од свега се састоји само један свијет, само има један бог, који је у свему, једна материја, један принцип, један разум у свему, једна истина и једно савршенство за све ове сродне ствари, у којима је исти разум као водитељ.

VII. 13. Као што су удови уједињени у тијелу, тако се односе и поједина разумна бића поред све дивергентности њихове. И она су створена за заједничко дјеловање. Ово увјерење у толико је вредније, колико је сталнија та свијест заједнице и цјелине разумних бића. Јер ако кажеш, да ти нијеси друго него самосталан дио, то не можеш ни љубити људи искрено и добротинство те не може развеселити због увјерења. Добро се онда чини не као нешто, што је добро, него као нешто, што је обичај.

VII. 38. Лудо се срдити на природу; она не мари за то.

VIII. 16. Промисли, да ти ни онда не чиниш против своје слободе, ако промијениш своје мишљење и попустиш ономе, који ти га исправља. Јер и онда се врши твоје дјеловање по твојој вољи и суђењу, по твом увиђању, по твојој ћуди.

VIII. 56. На моју слободу воље не дјелује слобода другог човјека исто тако као на читав његов духовни и тјелесни живот; јер ако смо ми створени једни за друге у племенитом смислу, то мора имати и она свака разумна сила у нама своје слободно поље. Иначе би морале мане другог човјека да буду и моје, што ипак божанство није хтјело, да не би увијек самовоља другог могла бити моја несрећа.

IX. 5. Често чини зло и онај, који ништа не чини; ко не брани злу, ако може, тај наређује злу.

IX. 29. Она је моторна сила васпоне као силна струја, која све носи. Како су незнатни они државници, који хоће да догађаје управе по правилима човјекове мудрости. О таштини. Шта ћеш човјече! Ради оно, што у том тренутку од тебе природа тражи. Ради

док можеш и не обазир се, да ли то ко зна. А не надај се ни Платоновој држави, нека је доста ако се и мрвицу иде напријед и нека се не презире тај мали успјех. Јер ко ће промијенили начела у људи, а без тога шта се друго може ишчекивати до робовска служба с уздахом и до лажна послушност. Сада дођи и говори ми о каквом Александру и Филипу и Деметрију Фалерском! Јесу ли они вољу козмоса познали, јесу ли били одгајачи сами себе? А ако су они само играли улоге глумаца, онда песа ме нико не прокуне, да и ја радим тако. Филозофија ме учи једноставности и чедности; а доље с том племенитом надуханомшћу!

XI. 14. Кад се људи презиру, онда они тим чине комплименте један другом, а који хоће да се истакну над другим, такођер се клањају један пред другим.

Српске народне умотворине.

Женске пјесме из Херцеговине.

20.

Овце чува Ружица ђевојка,
По планини, по равној равнини.
Нешто јој се из горице јавља:
„Одби овце, од горе, ђевојко!
Украшћу ти овцу разбудницу,
Ја ли тебе, лијепу ђевојку“.
То ђевојка ништа не разуми,
Она чува за горицом овце,
Чувајући погубила овце.
Тражила их три бијела дана
И три ноћи нигда не заспала,
Док се јадној Ружји додијало,
Пита Ружу остарјела мајка:
„Бе си, Ружо, погубила овце?“
— У планини гледајући момке!

21.

Овце чува материна Мара
Испод б'јела Јованова двора.
Изгубила сјајно огледало.
Нашла јој га Јованбеговица.
Долазила материна Мара.
Она иште сјајно огледало:
„Дај ти мени сјајно огледало!
Ако ли га мени дати не ћеш,
Бијела сам, набијелићу се,
Румена сам, наруменићу се,
Прсмамићу Јованбег твога“.

22.

Не чудим се мраку ни облаку,
Ни Неретви, што се сама мути,

Но мом драгом што се на ме љути,
Ако сам му везен јагљук дала,
Нијесам му вас бошчалук дала,
Ако сам му вас бошчалук дала,
Нијесам га срцем јењисала,
Јењисала ни бегенисала.

23.

„О ђевојко, лијопа ђевојко!
Л'јена јеси, а моја нијеси.
Што ми синоћ у коло не дође?
Али не шће, ал ти не да мајка?“
„Да сам шћела, не брани ми мајка,
Но не смјела испред двора проћи,
Испред двора нежњена Јова,
Јер ме Јово пред двором чекаше;
До по ноћи сјајном мјесечинном,
Од по ноћи с фењером у руци.
Не чека ме, да му будем слуга,
Већ ме чека, да му будем љуба.
Како бих ја њему била љуба:
Мено мајка у гори родила,
Њега мајка у граду родила.
Мени беша од букова листа,
А његова од сувога злата.“

24.

„О, ђевојко, моје јање мало!“
„Ко је, болан, твоје јање мало?“
„Ти ђевојко, моје јање мало!“
„Да сам, болан, твоје јање мало,
Ти би дошо, те јање обашо.“
„Немам када, моје јање мало!“
„Имаш када, кад нећеља дође.
Ја сам јучер на ливади била,
Вићела сам твоје коње вране
И у коњма твојега зеленка.
На њему је седло шимширово
Поткићено жутим тетрејикам,
Трспетају зели по копитам,
Кано мрави по зеленој трави.
Прекрио га зеленом доламом
С обје стране до зелене траве.
На долами од злата цепови,
У цепима од злата јабука,
У јабуци грана бејтурана,
Што се ките момци и ђевојке“.

Фојница код Гацка.

Тримпр.

Дла. К. Мишковић: =====

Ђузел-Ахмед. =====

Српска народна приповетка из Битоља.

Било неки паша, па није имао деце. Имао је свако задовољство, кућа му је била свега пуна, али се њему опет чинило, да му је нешто празно, да му је срце празно; осећао је, да му је врло тешко, чим би се опоменуо да деце нема: „На што ми је све то, кад нема за кога? . . .“ често би се питао . . . Тако је он дуго живио без деце . . . Али Бог никога не заборавља, па и њега, — једне године, добије женско дете. Веома се радовао томе детету, те је одмах позвао хоџе, да изрекну судбу — по обичају; хтео је што пре да сазна, да ли ће срећан бити са тим јединим дететом . . . Хоџе му одмах дођоше.

Мислећи на сваку срећу и задовољство свога детета, нестрпеливо очекиваше суд хоџа; а хоџе му рекоше: „Честити паша! Ово ће дете расти, постаће најлепша девојка у овом граду, дорашће до саме удаје, али ће тада умрети од марака (љубави) . . .“ Препаде се паша кад чу, каква судба очекује његову јединицу шћер, али науми како било, да је сачува од тог злог удеса. Нека иде све имање, све богаство, — та наљада ће се сачувати. Нареди, да се изван града начини једна кула од стаклата, да се стаклад застреп најлепшим ћилимима са разним шарамма, да се шарамма на ћилимима забавља, а да опет кроз њих не види кога, ко би био узрок њеној смрти.

Кад би кула готова, увеле паша своју шћер и ту је затвори; а постави јој много слушкњица, које ће је забављати и најстрожије пазити на њу и да врата не остану отворена, те да би она могла изаћи напоље. Ради сигурности свакој одреди посао, која ће само са њом разговарати, која ће само врата затварати и ту стајати, која ће јој јело спремати и служити; а над свима једну, која ће да води надзор — и запрети им смрћу, ако се ко огрешни о свој посао. Приче пак о мараку и тима подобне не смеју се причати. . . Тако се паша сад осигура и поуздано мишљаше, да ће судба бити избегнута макар и по ту цену, што ће је удати за онога, кога она бегенише.

Служавке су двориле лепу девојку. Девојка је брзо расла, била увек весела, насмејана и постаде тако лепа, да се сам паша дивно њеној лепоти, али га је увек коесуо суд хоџа, чим би срце заиграло од усхићења и онда би као саломљен сам себи говорио: „Узалуд ми сва та њена лепота, кад у ово доба може саког часа умрети!“ . . . Али га је ипак нада тешила, да ће је моћи сачувати, док се не уда.

Она је расла, а није знала, да на свету има нечега другог, до само њене служавке, јер јој оне ништа не причаху, а ако би она што и запитала, служавке су

брао прелазиле на друге ствари... Али једнога дана јој се прохте, да изађе напоље, да види чега још има на свету, — дворјанке је одбијаше од те њене намере говорећи, да не треба излазити напоље, јер ће јој лице од сунца сагорети, те ће јој се сва лепота покварити... За њу то није било довољно, она је сад почела размишљати: Зашто њу не пуштају напоље? Зашто сунце њима не сагори лице? Зар да никад, због лепоте, сунце не види? „Не, не, кад се оне некад забораве, те отиду напоље, изићи ћу и ја за њима!“... реши се девојка... Ништа... Прође тако неко време од тада, а баш беше настала зима, снег пао, па се цела околина забелела. Паша са кадуном оде на неко весело запретивши, по обичају, дворјанкама да добро пазе на девојку. Оспугураној такој стражом веселили су се до неког доба. Служавке остану код куће, али се нечим збунише, забравивши на дужност, изиђоше напоље, оставивши врата; а девојка уграби ту прилику и излети за њима...

Како се скоро клало неко пиле, крв је прскала по чистом белом снегу као лепе шаре на белом лицу. Кад девојка спази ово, учини јој се тако дивно, да је одмах помислила: „Да ли има и човека тако лепог, као ово?“ Па је тако замисљена стајала и гледала у снег. Кад је спазише дворјанке, као да их гром згоди. Стану је молити и преклињати да оде у кућу. Она оде у собу, али невесела и снужена. Уплашене служавке почну је разговарати и веселити, али она ћути и ништа не говори.

— А шта је теби, што ћутиш? пита је она, што је има забављати.

— Хоћу право да ти кажем, али и ти мени истину да кажеш. Видех напоље тако лепо попрскала крв снег, да је лепше по икоја од нас овди, па се мислим, — има ли кога човека на свету, који је тако леп?...

— Ма, какав човек, од куда има таквог човека? одговара она.

— Ех, нема, — ти то кријеш од мене!

— Па ево, нека ти и ове друге кажу, ако не верујеш.

Она позове оне друге и све рекоше, да таквог човека нема.

— Мора да има, и ти ми мораш казати, — одговара девојка оној првој... Она вели има; она — нема... Напоследку се превари забавиља па јој рече:

— Кад већ хоћеш да знаш, — да ти кажем. Тамо преко мора има само један лепи човек — Ђузел-Ахмед.

— Ах, Ђузел-Ахмед! Ах Ђузел-Ахмед! уздахну девојка неколико пута и одмах се поче мењати. Поче венути и кварити се. Увидеше то дворјанке и договоривше се, да паши ништа не кажу како је било. У вече дође паша са кадуном и одмах упита за своју шћер, а кад му ове рекоше, да није ништа било, и да су пазили на њу, леже безбриге да спава. Али, кад најутра оде, да обиђе своју лепу шћер и да јој се мало

надиви, имао је шта и видети, — шћер лежи у кревету болна преболна. Паша стаде грдити дворјанке, што је нису добро пазиле, а оне му се кунијаху, да до њих није кривица. Но није имао куд дуљити љутњу, већ нареди да се зову ећими из бела света, да лече девојку. Долазили су ећими са разних страна, паша расипао благо на све стране, — али ништа, па ништа — не моглоше помоћи болесној девојци. Паша већ изгубио наду, не зна више шта ће да ради, а девојка крије од куда је болест; док једнога дана дође један просјак пред пашин двор и рече: „Честити пашо! Чуо сам — људи говоре, да имаш болесну шћер, дозволи ми да је видим, ваљда ћу што год моћи учинити.“

— Зар толко чувених ећима лечише моју шћер, па је не излечише, а ти један гоља да је лечиш? Наљућени паша истериваше га испред себе.

— Али само да видим, — настављаше овај.

Паша мало попусти мислећи, шта може човек да зна, чега још не може бити на свету, и допусти му да је види. Чим је овај виде, рече му: „болна од марака. Ако ми не верујеш, а ти узми једну живу гуску, метни на ражањ, наложи ватру испод њених прозора. Нека се та гуска пече, а она кроз прозор да гледа, па ће она сама казати, за ким је болна“.

Паша је чинио много што шта па и то учини, — ваљда ће помоћи. Наложити се ватра испод прозора, ставе живу гуску на ражањ, а девојка гледа, како се жива гуска пече. Кад гуски изгореше пера, а поче и месо горети, онда она уздахну и рече: „Јадна гуско, ти жива изгоре па ватри, као ја за Ђузел-Ахмедом!“ Кад то чу, скочи разјарени отац на дворјанке и стаде их тући говорећи: „Ви сте јој причале за Ђузел-Ахмеда!“ Девојке одрицаху у почетку, најпосле му признаду и испричају све како је било. Он одмах нареди телалима, да иду на све стране и да траже, гдје је, преко мора, тај лепи човек, па да га замоле, да узме папину шћер, јер ће она умрети за њим. Размислили се телали тражећи Ђузел-Ахмеда. Једва га после дужег тражења нађоше и рекоше му папину поруку; али им он одговори, да није вољан узети папину шћер. Вратише се телали и рекоше паши, шта им је Ђузел казао. Уплаши се он за своју шћер, те посла поново телале Ђузелу да му обећају толико злата, колико је он тежак... Али ништа. — он неће — па неће. Кад виде паша, да му нема више спаса, метну своју шћер у један лепи сандук и пусти га у море. Таласи су морски носили сандук са девојком.

*

Ђузел-Ахмед је имао сестру, којој је долазио два пута дневно. Кад је он на ћуприји пролазио, оно се све тресло и грмело, — по томе је његова сестра знала кад ће доћи и кад је већ отишао.

Једнога дана кад је долазио сестри, спази у мору неки сандук како плови.

— Нареди, — рече он сестри — нека се извади онај сандук из мора, да видимо, шта има у њему. Видех га, како га теласи носе и љуљају као колевку.

Сестра нареди слугама да га изваде и однесе га у собу где је он лежао. Али Ђузел заборави на сандук, па оде од сестре не загледавши у сандук. Већ загрме ђуприја и преседе, значи да је прешао и да неће доћи до уреченог времена. Али мало час ђуприја опет загрме. Зачуди се сестра, — „шта ли ће то бити, да се он опет враћа?“ питаше се сама.

— Ја заборавих да видим, шта је у сандуку, — рече он кад стиже, — дај ми кључ од себе.“

Кад тамо, а оно жива девојка лежи у сандуку.

— Шта ћеш ти ту? упита је зачуђени Ђузел.

Она му стаде причати све редом; како је она тога и тога паше шћер, па се од мерака за Ђузел-Ахмедом разбољела, а кад је Ђузел не хте узети — отац је бацн у море.

— Ти си она девојка, коју ми нуђаше!? — узвикну Ђузел. — Ја сам Ђузел-Ахмед, кога ти тражиш!

— Ти ли си, Ахмеде?! — узвикну радосно девојка и скочи да га загрли.

Ђузел се сажали на њу, нареди сестри да је добро његује док оздрави, а он ће чешће долазити. Пролазашу дани, а девојка се опет поправи, и постаде још лепша, него раније. Задивљен Ахмед њеном лепотом венча се с њом и одмах јаве паши о свему шта је било. Радостан паша, што чује добре гласе о свом детету, покита Ахмеду, испуни му обећање, и њељубе се и стану се гостити . . .

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Мала српска читанка латиницом — за III. разред српских основних школа. Средишн: Павле Човић и Славко М. Косић, учитељи. Мостар 1908. — Издање издавачке књижарнице Пахера и Кисића. Цијена 50 хелера у тврдом повезу.

Код свих предмета, који се у нашој српској школи предају, осјећа се велика потреба ваљаних уџбеника, а нарочито за вјештање школске дјеце у читању латиницом, немамо ниједне подесне књиге. Да пак овај предмет не би остао необрађен, мучило се и настојало свакојачко, само да се дође до добре књиге, те се тако у наше школе увукле и књиге Браће М. Поповића: »Miloš Obilić« и »Kraljević Marko« — да се из ових књига дјеца вјежбају у читању латиницом. Али ове су књиге намијењене бачким Буњевцима и Шокцима, а не школи. Задаћа ових књига је сасвим друга, а за школски уџбеник морали би одабрати, из богате ризнице народних умотворина, мало љепше и zgodније ствари, које би се разликовале од ове збирке.

Вриједни учитељи г. г. П. Чонић и С. М. Косић средили су једну ваљану књигу, читанку за III. разред.

Књига је ова куд и камо боља од свих досадањих уџбеника ове врсте, јер је бираних задржаних и јер је написана и лаким и дјецн јасним језиком.

Чланци и лакши и тежи, написани су у облику прича, што је дјецн много лакше и милије читати. Особито су лијеви чланци: „Благо ономе ко је учио;“ „Шта вриједи слобода;“ „Дуван је отрован;“ „Откуд пужу кућица.“

Добро би било, да Велики Савјет препоручи ову књигу за уџбеник, а гг. учитељи би добро урадили, да нас што прије обрадују још једном ваљаном читанком за IV. разред.

10% од ове књиге иде у корист српског учитељског удружења и Босни и Херцеговини. —

Б.

Књижевне и културне биљешке.

Толстој и — пјесници. У једноме писму, што га свиједи гроф пише сељаку Гаврилову, читамо и ово: „Ја у главноме заступама назор, да је ријеч, — што служи као ивраз мисли, истине и духа — нешто јако важно. С тога је грјехота, ако неко покушава, да ријечи трпа под јарам стихова и ритма. То ми се чини, као кад би ратар, ходајући ива плуга, поскакивао у кораку валчника, магурке, кола итд., па би тиме правилност и ред поораних бравада унакавио. По моме је мишљењу римовање само овда лијепо ако служи у сврхе одушевљавања, ако је страствено, ватрено, бурно и у највишој мјери родољубно-заносно. Код многих „талми-поета“ без садржаја и огња сматрам писање пјесама лудом беспослицом и смијешним занимањем“. — Што би Толстој тек рекао, да чита „Славнице“ и „Порис“ нашега стихоклепара Мађера или „Ставе“ његова (ваљда песвојевољна?) компањона Милаковића, „писца“ сувшњих антологија, „Nie ruft das Leben, nie schreit ein Schmerz, nie jauchzt eine Lust in dieser Dichterei“, рекао је о њима њемачки рецензент др. Х. Ф. Шул у својој прекрасној студији „Aus dem Balkanwinkel“, гдје особито хвали пјеснички лијепо новеле јужних Словена: Лаазревића, Симу Матавуља, Ивана Вазова. У кога нема младеначког жара и идеализма, коме ништа није свето, нека бар не пише стихове. Смијешни су тобожњи пјесници, у чијим жилама тече само слабо ошећерена лимунада или водењава тинта.

Балканска Вила. Фрањо С. Вилхар јавља, да је наишао други свесак његове „Балканске Виле“, збирке фантазија на основу српских, хрватских, словеначких и бугарских народних попјевака. Уједно моли све старе претплатнике, да се одазову и за ову другу, као и остале свеске овог знаменитог дјела.

Умјетничка изложба у Загребу. Савез јужнословенских умјетника „Лада“ приредио је умјетничку изложбу у Загребу, која се отворила 1. маја у умјетничком павиљону. У Вестибула павиљону изложени су ручни радови домаће индустрије, а одатле се иде у одјељење за сликаре. Ту су изложили своје радове Срби: Риста и Берта Вукановић, Предић, Момчиловић, Мурат, Миловановић, Глишић, Добриловић, Почек. — Хрвати: Чикош, Ивекковић, Ковачевић, Ауер, гђице: Струпи, Бојинчић, и Прерадовић, даље Краман, Павичић, Шеноа, Тисов, Мелкус, Маринковић, Јанковић и Катунарић. — Бугари: Михајилов, Вешин, Петров, Георгијев, Дејчев, Илијев и Росентал. — Словенци: Весели, Глобочник, Шкантл, Вавпотњ и Грбаћ.

Педесетогодишњица. У Русији су ове године прославили педесетогодишњицу оснивања прве руске женске гимназије, која је отворена у Петрограду. Женско гимназије у Русији имају великог значаја за васпитање руског женскиња.

Стогодишњица српске школе. Навршило се равно 100 година од оснивања прве српске школе у Далмацији, а то је

задужбина Јована Бована у Шибенику. Та је стогодишњица тим важнија што је Бованова задужбина уједно била прва српска и словенска школа са наставним језиком српским у Далмацији.

Књиге за дјечије дарове. Од књижарице М. Ив. Жљковића из Биограда примили смо на приказ двије лијепе дјечије књиге вгодне за дарове ђачке о испитима. Једна је „Дјетињци“ од Мих. Л. Јовића, друго издање, а друга „Дете и војник“, приповијетка за младеж, посрбио Мих. М. Стевановић, учитељ. Обје су књиге илустроване и обје препоручене од „Главног Просвјетног Савјета“ у Биограду. Цијена је свакој 60 пара или потура. Скроћемо пажњу школских одбора и општина на ове корисне дјечије књиге и топло их препоручујемо. Могу се набавити код горе споменуте књижарице.

Модерна библиотека за круну. Већ је наишла у Загребу и друга свеска ове библиотеке. У њој је роман Габријела д. Авунија: Невини. Талијанска критика оцијенила га је као један од најбољих талијанских романа. Цијена је књизи круна, на бољем папиру круни и по. Претплата се шаље на адресу: Mate Malinar Zagreb, Prilaz br. 8. Књига је штампана латиницом.

Нове књиге и листови.

Синовац, слика из сеоског живота написао: Мих. Сретеновић. Издање књижаре В. Валожича, Београд. Цијена 50 п. д.
Српско-Православно Вококторско Владичанство. Накладник и издавач Дионисије Миковић игуман. Наградила задужбина Нићифора Дучића архимандрита. Срп. Дубр. штамп. Др. Градња и др. Дубровник 1908. Цијена ?

Зембиљ. Написао Саво Скарин-Џумбушчија. Књига I. Прештампано из „Српске Ријечи“. Накладом и штампом Српске дионичарске штампарије у Сарајеву. 1908. Цијена 1 круна.

Светлост. Илустрован месечни часопис, орган друштва за школску хигијену и народна просвећивања. Власник друштво, уређује Др. Св. М. Марковић. Издава један пут у половини сваког мјесеца. Годишња цијена: за све чланове овога друштва из Србије 2, а за нечланове 8 динара, ван Србаје за чланове 6 и 10 франка. Претплата се шаље за цијелу годину. Рукопис се шаљу уреднику, Краљ-Миланова улица 32, а повац благајнику г. Л. Ј. Обрадовићу, Његушева ул. 40. Београд.

Српска народна јела у Херцеговини и Босни. Написао Лука Грђић Бјелокосић. Из X. књиге Српског Етнографског Зборника Српске Краљевске Академије. У Београду, штампано у државној штампарији 1908.

Историја српско-бугарског рата 1885. Књига друга. Од Сливнице до Пирота. Написао Др. Владан Ђорђевић. Издање задужбине Илије М. Кољарца 127. Београд 1908. Нова штампарија „Давидовић“. Цијена 6 динара.

Бугарска Сбирка, налаја под редакцијата на Стефана С. Бобчев. Година XV. Свеска 5. Софија 1908. Годишња цијена 8 лева или круна. Ово је један од најбољих, бугарских књижевних листова, који се много бави српским и осталим словенским стварима. Уређује се особито лијепо и може се свакоме препоручити ко влада бугарским језиком.

Рад је племство за човјека. Источна прича од Шветкње Марије Софије Шварц. С њемачког превео Иван М. Матић

1908. Цијена 20 потура. Издава у Вршцу у свескама од 2 табака сваког мјесеца по једна. Са 20. свеском биће завршена.

Извјештај о раду и стању панчевачког српског црквеног певачког друштва за годину 1907. Панчево 1908. штампарија Браће Јовановића. Друштво има 13 почасних, 63 судјеловача и 82 помагача. Имање друштвено 17.467.32 К.

Matija Lukšić. Prvo cvijeće (pjesme posmrtnice) Zadar, u štampariji „Narodnog Lista“ 1908. Цијена 1 К. Чист приход намијењен је друшбл Тирила и Метода.

Православна хришћанска наука За народ написао Јован Гргуревић свештеник главне кавпронице у Зеници. Мостар 1908. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. Цијена 60 хелера.

Читула.

Ристо Т. Пророковић. У Новесиљу у Херцеговини умро је 27. априла млади српски књижевник, син кршне Херцеговинке и врли родољуб Ристо Т. Пророковић. Покојник тек ако је свршио основну школу, али је од природе даровит и читањем се толико изоштрио да је писао чланке по многим српским листовима, а написао је и неколике књиге, које су награђене из равних фондова у Србији. Живно је дуже времена у Биограду. Скоро је штампано друго прерађено и попуњено издање своје књиге „Једно љето четовања“, гдје описује устанак у Херцеговини 1875. Та ће књига послужити историчару као грађа за описивање устанка, јер су подаци вјерни и истинити, црпљени из уста самих усташа и њихових јуначких вођа. Покој му српској души!

Читаоцима.

Молимо све наше претплатнике да се сјете своје дужности и да нам шаљу, како љански дуг, тако и овогодишњу претплату. Нарочито молимо школске одборе у краљевини Србије, да нам подмире дугове за школе. Свак зна да је претплата Виле једини извор живота и опстанка, особито ове године, када смо чешћим изласком загазили у веће трошкове. Вересија је код Виле тако велика, да јој пријети опстанку. Но ми се надамо да разбуђена српска свијест и српско родољубље неће допустити да пропадне овај једини српски књижевни лист у Босни и Херцеговини, који је двадесет и три године поносно носио српску заставу у овим српским земљама и онда кад нико није смио. Претплата из Србије шаље се нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трг. у Биограду.

„Босанска Вила“ налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Баца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: У манастиру, од Монаха Валеријана. — Приповијешке: Бивши, од Пере С. Талетова. — Онај, који ијева, од Војислава М. Росића. — Укидање тјелесних казни, од К. М. Стањуковића, с руског Марко Крстић. — Поука: Српски народ, од Дра Симе Тројановића. — Марко Аурелије, од Дим. Митриновића. — Српске народне умотворине: Женске пјесме из Херцеговине, вабиљежко Трпимир. — Бузел Ахмед, српска народна прича из Битоља, вабиљежко Лав. К. Мишковић. — Листак.

Власник и уредник **Никола Т. Башиковић.** Похљивануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионичка штампарија, Сарајево.

Број 15.

САРАЈЕВО, 30. маја 1908.

Год. XXIII.

Књижевнички занат.

За оне који још живе у старовремском уверењу, да су писац, песник, књижевник некаква виша бића избраници божји, на које, у тренуцима инспирације слази вечна мудрост и божански дух, за њих ће реч занат, употребљена за књижевног радника, имати нечег сувопарног и чиновничког, нечег свирепог и потцењујућег, нечег прозаичног и — неприродног. Они су се, захваљујући насљеђеном веровању у разне музе, које своје љубимце обасипају духом и мудрошћу, уживели у овешталу теорију о надприродности песника и књижевника, којом се разликују и одликују од осталих смртних људи. За њих је песник друкче, више биће које, у халкионским тренуцима, ствара своје песме. Отуда је и сасвим природно веровање, да песник, у часовима стварања, није свесан онога што ствара, него да су његови стихови (па и лоши) производ божанског или, бар, надприродног заноса. И зато, што се мисли да је занос неопходан услов за стварање стихова (па и добрих), у нашем народу постоји веровање, да песник, пишући своје стихове, мора бити у некоме заносу, па ма тај занос био и вештачки, рецимо, алкохолски. Доследно том романтичарском веровању, песник, као јединка једног друштва којем припада, не сматра се као обичан човек, који има права и дужности у томе друштву, него као, песничким талентом одвојено биће, које може негирати обичаје и законе, на којима је засновано друштво зарад којег он, уосталом, и пише своје песме. И, као неком вишем бићу, друштво је песнику, прећутно, до-

пуштало да буде екстравагантан и ексцентричан и да те своје абнормалне (п аномалне) особине заодева отужном и разметљивом позом човека, који важи као гениалан. Такви екстравагантни и ексцентрични писци и песници ретко када да су гениални и ретко када да је та њихова екстравагантност израз велике и особите индивидуалности, која, својим особеним, индивидуалистичким моралом и неклишетским држањем, хоће своју индивидуалност да спасе од поплаве неиндивидуалних створења, чије неизразито ја тоне у гомили.

Али ера надприродних бића, изгледа да је прошла, као што су прошла и она отужно-романтичарска времена, ера, која је спољно обележје песника била дугачка и разбарушена коса, широко кравате које су се више лепршале, него њихове идеје, лице бледо као месец, „она вечита сањалица“, екстравагантно одело и још екстравагантније држање. Песник и писац данас се сматрају као неопходно потребни чланови друштва, као најпованији сарадници културних тековина, као најпоузданији помагачи око сређивања нашег унутарњег живота. Та њихова позитивна улога у културном друштву, у неку руку, скинула им је ореол с главе, који су носили за време романтичарског режима и они су постали активни чланови друштва, који поред филозофа, научника и уметника, дају друштву облик и садржину. Ми данас врло добро знамо психологију и физиологију стварања и зато што знамо да је једно дело производ психо-физиолошке акције, не можемо више веровати у бајке које су пређе, у поетско-примитивним временима, у којима је чак и наука имала само неког поетско-мистичног значаја, биле у вези са литерарном продукцијом. Дело

је производ човека, а човек-писац производ своје средине који, у већини прилика, носи на себи, мање више, све душевне и телесне особине својих ближњих или даљњих предака, добивене атавизмом; човек је, дакле физиолошка и савршено материјална појава а не ефемеран производ, којем се порекло не може утврдити позитивним законима. Дело, према томе, као производ човека, такође је материјална појава, савршено објашњива психологијом и физиологијом; писац, дакле, као и дело нису ништа неприродно, ништа необјашњиво ни загонетно, а најмање су производ неких тајанствених муза које, у часима инспирације, целивају у чело своје пазбранике. Дело је, најзад, производ интелектуалне и физиолошке акције. За интелектуалну акцију неопходно је потребна нарочита духовна особина, која се некад назива талентом, а некад генианашћу, а за физиолошку акцију, за спољну манифестацију дела, за његову материјализацију потребна је нарочита способност и умешност, потребан је нарочити занат, књижевнички занат.

Право и интимно образовање, које не застаје на спољашности, које се не манифестује само у неким отменим манирима и које није синоним са кодексом сношљивих друштвених манира, него које сређује и препорођује душу, шири хоризонт једног писца, даје му дубок и проницав поглед и пружа му могућности да разуме однос између човека и природе, човека и човека, човека и друштва. Али не сме се порицати да је врло често инстикат кадар да замени то образовање, као што се опет, с друге стране, мора признати да инстикат никад не може да прозре у оне дубине живота, у које може прозрети кад је удружен са солидним образовањем. Инстикат, опет, био, или не био удружен с образовањем, омогућава писцу да своје дело створи у себи, али ретко када да том делу, створеном у себи, може, посредством инстикта, дати форму без извеснога знања, без потребне спреме, без претходног познавања књижевничког заната. Једино гениални писци и песници кадри су само инстиктом да наслути и створе извесну форму која, доцније, може послужити као један од вечитих узора.

Писци су се данас и сами уверили да за стварање трајних дела нису довољни само таленат и воља, него да је потребан велик и интензиван рад, да је потребно велико и свестрано образовање посредством којег ће једино моћи разумети данашњи ванредно компликовани живот културних народа. Књижевношћу данас се, као пређе кад је и најмањи таленат дочекиван одушевљеним клицањем неталентованих или патриотских критичара, не баве људи који у књижевност уносе само свој скромни таленат и своју велику вољу, него се њоме данас баве образовани људи, који су, посредством својег образовања, створили у књижевности нове облике. И зато је данас за сваког оног који, поред воље, има и талента и хоће, наравно не из сујете, да се бави књижевношћу, неопходно

потребно да буде врло добро посвећен у књижевнички занат. Без тога заната и без велике културе ни један писац неће бити кадар да ствара дела од трајне вредности, него ће стварати дела од тренутне и пролазне вредности.

Време и култура су врло немилосрдни. Данас се од једнога писца кудикамо више тражи, него пређе, када се књижевничка слава задобијала, пре него што се у делу осушила штампарска боја. Српски писци, који се поносе својим презирањем образовања и страних угледа, биће, на крају крајсва, нагнани да буду или непријатељи дарданелске књижевности или да још за живота дочекају да их прегази време и култура.

Београд, у мају.

И. С. Талетов.

И. С. Талетов, Сарајево.

Бивши . . .

(Наставак).

Госпа Катарина била је врло љута на Аксентија. Није јој било толико криво што ју је он стао толико новаца, него се љутила, што је она била у толикој мери детињаста, да ју је кадар преварити човек са улице, којег нема зашто псето ухватити. Она се сваком приликом старала да му докаже, да је љута на њега, па да још није имала смелости да му отворено и у очи каже све што год је знала о њему. Место тога, она се ограничила само на пецкања, која Аксентију нису била ни најмање пријатна. Једнога дана је закуцао на њезина врата, а она је одговорила, да није слободно, јер се облачи. После пола сата опет је закуцао, а она се још облачила. После два сата добио је исти одговор. Када је одлазио од врата, њему је и десна нога дрхтала, као да је и у њу ударила капља. И то се тако врло често понављало. Недељом и празником није више био позиван на ручак. Једном приликом тражио је пет динара у зајам, а она је одсечно одговорила да нема. Од дана, када је дознала какав је Аксентије, она је врло често имала наступе гнева и тада је осећала потребу да према њему, буде врло заједљива. Она га је, например, питала шта му ради идеја, да ли је здрава и гојили се,

како му је брат Милоје и чува ли добро Аксентијев еспап, зашто не прими оних тричавих неколико десетина хиљада динара, које му нуди оно акционарско друштво, и тако је још ваздан којешта измишљала.

Аксентију је било необично тешко. Он је врло добро знао смисао свега њезиног зајдања, ма да се, пред њом, прави, као да му је нагла промена њезиног понашања савршено неразумљива. Госпа Катарина, међутим, није ни најмање оклевала, да му свој гнев и своје бескрајно разочарање покаже и на мало разумљивији начин, за који није био потребан ни најмањи коментар. А он је све добро, врло добро разумео. као да је он собом представљао неку врсту коментара. Од неког времена није могао да спава. Лежећи у постељи, увијен ћебетом преко којег су били набацани сви његови капуту, гледао је укоченим погледом у прозор осветљен студеном месечином. На пољу је било ведро као да је дан. Снег је био покрио греде и ћерамиде. Сенка од прозора се незграпно оцртавала на поду. У судству, с времена на време, бесомучно залаје некаква псина и њезин се лавез губи у тихој и студеној ноћи. Он је само гледао и непрекидно је мислио. Њему је било врло јасно, да му је опстанак у овој кући био немогућан и да, у свако време, треба да буде готов, да излети из ове тако угодне, пријатне и топле куће, у којој је лепо и безбрижно живео. Да, он је то врло добро знао, али куда да оде, куда? Он је о томе стално мислио, лице је опет почело да се смежурава, трбух се у часу истопио, али он ипак није могао ништа да смисли. Али ма како је била апсурдна једна идеја, која га је стално мучила и на коју се увек, стално и неочекивано, враћао, ипак се она упорно јављала и све га више освајала, ма да је са страхом помишљао на њезино остварење. Та идеја је била, да оде својем брату Милоју. И када год се она појавила, пред њиме је излазио цио његов живот и небратски злочин, који је он извршио над имаовином својег брата. Али ма како оцењивао све околности, које су речито говориле против те његове идеје, ипак је он своје размишљање завршавао убедливим констатовањем, да крв није вода.

Госпа Катаринину рођаку, оном што је сваке године причао анегдоту о њезину мужу и краљу Милану, опет је нестало новаца и он је опет дошао да закључи мали зајам (он је обично говорио, да му треба једна багатела), коју, наравно, неће никада вратити. Он никада није директно прелазео на разлог својег доласка, него је почео говорити о сасвим другим стварима, махом о оним, које госпи Катарини могу поласкати и које је, на тај начин, могу учинити расположеном за давање малих зајмова. Реч се повела о Аксентију. Рођак је врло енергично наваљивао на госпу Катарину, као да су у питању његови рођени интереси, да што пре раскине с њиме, а ако она нема смелости то да учини, онда ће учинити он и то уз припомоћ најпозданијег средства — полиције. Аксентије је одавно знао да је овај рођак, што је сваке године причао анегдоту о госпа-Катаринину мужу и краљу Милану, против њега, па се и овог пута решио да прислушкује, као што се то ради у старим и рђавим позоришним комадима.

Пред вече, када се почео хватати сутон и када се у госпа-Катарининој соби све утипало. Аксентије обуче своја два љетна капута, а преко тога и нешто, по чем се са доста поузданости могло рећи, да је то некада био зимски капут. Опрезно и врло лагано, вукући у пола узету ногу, изишао је у двориште и тада се трудио, да што пре изиђе на улицу. Завејане светилке су врло сумрачно бацале светлост по снегу. С времена на време духне северац и са дрвета и са кровова пада ситан снег. По залеђеној и завејаној калдрми јуре саонице, њихова звонца одјекују по полутамним и завејаним улицама и њихов одјек се губи тамо негде далеко у студеној ноћи. Глава му је утонула у овешталој и расцветалој јаци, једном руком је држао штап, на који је наслонио леву ногу, а другом руком се, час придржавао за зидове и тако је ишао опрезно и лагано, ногу пред ногу. На улици није било, готово, никога. По некад прође какав промрзао радник, згурена тела и са рукама у џеповима, идући брзо и подскакујући. Једна стара жена у ритам, са помодрелим лицем од ракије и сту-

дени, стоји на углу једне улице, креће се тамо и амо, и, пружајући дрхћућу руку када ко прође крај ње, тешким је језиком муцала неке испрекидане и савршено неразумљиве речи. А он је ишао, тромо и опрезно, не знајући куда. И када год се сети куда би требао да оде, — тамо су га његове ноге несвесно и носиле — срце му почне јаче да бије, а ноге су постајале све теже, као да су оловом наливане.

Да ли да оде својем брату? Тог вечера он је себи небројено пута понављао то питање и тада му је увек, као муњом обасјан, излазио цео живот пред очи. Сетио се како је немилосрдно извршавао све своје најсмилије и најобесније послове, сетио се како у тој бескрајној и незаситој облапорности није никог жалио и да му никада, ни за један трен, није падало на памет, да прави разлику између људи и новца. Људи, који су имали новаца и који су били с њиме у пословним везама, били су само представници новца и он је, неминовно, гледао да их упропашћује, ако је хтео да дође до њиховога новца. А његов брат? И он је био човек, један од тих људи који су, у великој мери, дражили његов апетит са новцем. И, најзад, када је долазио до уверења, да се страховито огрешо о својег брата, он је себе ућуткавао оним својим изанђалим и стереотипним одговором, да крв није вода.

Он је пред кућом својег брата, с друге стране улице, врло дуго стајао и безизразним погледом бленуо је у осветљене прозоре, који су по снегу бацали незграпне и велике сенке. Улицама није више нико пролазио и он је дуго, врло дуго гледао у прозоре, као да је по њима могао дознати расположење укућана који би га дочекали. Наслоњен уза зид, држећи штап згрченом руком, био је натупкао масан и безформаст шешир на очи и почео је гласно говорити, измахујући, с времена на време руком као да некоме нешто живо доказује. Мало после одмахну главом и пође одлучним корацима према капији, у колико је његова узета нога могла одлучно корачати.

Велика и гломазна дрвена капија била је широм отворена, а ходник, у који се улазило

кроз капију, био је пуст и у пола осветлен малом сијалицом, скривеном иза једног удубљеног штита. Из једног осветљеног стана долазили су у двориште залутали звуци са знатно раздешеног клавира, у који ударају необично невеште руке. Аксентије је прошао крај вратара ове београдске касарне за становање и кроз незастрт прозор је видео како тај сити човек, са набреклим лицем и трбухом, чита новине и често зева. Када је дошао пред братовљев стан он застаде пред вратима. Из даљине је долазило тупо добовање добоша, а мало после је ветар доносио звуке трубе, као очајни врисак, који се губи у тихој ноћи. Он се прекрсти и ногом куцну у врата. После једног трена закуца јаче и одлучније.

(Наставиће се).

Ст. Витас: Сењски Рудник. —

Ђурђевски уранак.

У ово пола стотине имам од сваке руке, тих јех Ђурђевских уранака. У главном сви су на једну, само сваки даје по какву епизоду, којих се човек сјећа врло радо. Омладински су најрјечитији, а ђачки нарочито.

Још се не може варошки свијет раставити од „мајалеса“, а Биоград понајтеже. Не иде томе народу да се помири са тијем сељачким Ђурђем.

Ко је слабијех нога, па још са помало костобоље, завири у најближе зеленило, ма и од два три трна; па и не граби да копа зори очи, већ је задовољан и да сунце одскочи. Мало сигурнији граби даље у какав јачи луг, а орна младеж не жали пјешити већ од пола ноћи, да се хвата висова и дубрава, тек да се понесе, како је кадра ранити, те зори у брке загледати са висина, које нијесу за обичне пургере.

Како бијаш свјестан некада те кидргати, кад сам млазеве Ђурђеве зоре на врху Авале хватао из високог Мироче и суријех Карпата. Та не бјеше му ни шале: доспијевати из Биограда већ прије првога прамена зорина, на Авалу, која се истегла из земље у прве облаке. Ја, бијасмо горди, тако јуначни и чили, а како ли тек да се поносим овога уранка на висини трипут толикој: на висини гдје с' облаци бију, гдје орлови своја гнијезда вију!

Ко је био на Плитвичкијем језерима, видио је на које је висине природа попела ону љепоту. Још за половину тога је ова, а ону коју пораних овога Ђурђева.

Кад је честити царе Лазо, иза доручка у својој Раваници, потеглио преко малог и великог Тополовца ка својој ковачници (пчелињаку) да ли је могао мислити, да ће кроз то стијење некада пиштати жељезничка машина и верати се кроз литице као гуја. Кроз литице жељезница пишти, на точак јој љута гуја пишти! Е, да му се сад нешто пробудити, те стати пред порушене господске капије и здробљене зидине своје миле задужбине, да ли би познао и њу и око ње! А зар му је мало, од његова задњег вечерња па до данас, скрхало се пуно чуда свакојакних и зла сваке руке!

Нека га, нека спава. И боље је, ако ни за кога другога, опо за игумана и осталу братију, јер би им, знају, побожни царе, зановијетао те за ово, те за оно, па би их чак гонио да све окрече и ограде. А какав је чудњак, завирио би им у сваку избу па и у олтар, те би запретао по старинску, чему му ново вријеме није никако кабил.

Нашао би старац штошта, чему би се и зарадовао, ако не би у сваку ситницу загледао и за свашта распитивао. Знадем сигурно, да му се неби, и као крунисаној глави, могло, да закасни на воз, кога службени Спиридоновић на минуте креће и зауставља, сем ако би овоме врашка момчадија зачепила каквијем кучинама вјерну трумбету. Да, имао би царе чиме и да се разгали, али сам сигуран, да би му Обилићу, ако би се нашао у свити, највише чантрао и гунђао. Па не би било никакво чудо. Младо, силно, а научило да поћера дорина узбрдо кано и низбрдо; те му мучна разбора о правилу и пропису зашто овако, а не онако. Као да га гледам како непрестано гура Спиридоновића, да трпа што више угљена и да гони брже, и ако машина стење и брекће да јој се утроба тресе. Велим то са предпоставком, да се Милош није возао по швајцарскијем брдима, јер, ако јесте (као човек са доста трошка) не би захтијевао и оно, што је немогуће, знајући да се и тамо по Јевропама узбрдо мучно гура а низбрдо само котрља, да се и тамо умију трумбете зачепити и машине набректати.

Почео сам о Ђурђеву уранку, а већ прије правог почетка, баца ме машта вијекове назад. Не могу то избјећи, кад сам на комаду земље, из кога сваки камен има пуно казивати, кад би само могао. Да хоће рећи оно из оних свијетлих, срећних дана, што књиге не приближежише. Муче муком! Раваница плаче, чујем је, па ми се шњоме и не разговара. Сама казује разговјетније, но што би ја икад могао. Једино би јој могао пожељети, да је дубље у лугу и, Боже ми прости, да нема калуђера. Да са светијем царем не побјегаше тада у нову Раваницу, данас би, чини ми се, сам омркао а не освануо. Ах, како је морала бити лијепа и величанствена, а како би и данас могла бити умивена и дивно нагиздана, баш, баш поред старих рупевина, које треба ту да подојећају на тешке србинове муче и искушења.

Поранио сам, добро сам поранио, а и иначе сам са мало спавања задовољан, као да сам поборник Едисонове теорије о спавању. Похитао сам, као да имам пртити Бог зна куда и колико. Близка ми је планина, но чика Јаши поштару, који хвата мају на врх Теразија пред хотел Паризом, седећи у папучама и дубокоме тунус фесу на клупи и изгледајући зору чак иза батал цамије.

Вјерни ме другар и овога пута претекао, те окупио извијати, мислиш, све ће му жипе цикнути. Мало сам се љутнуо на њега, што ме бар овога пута не пропусти предасе. Помислиће пак, да је љубав силн и да јој се не даје тако шале цевапа, опростио сам му, ако је вјеровати, да славуј пјесмом осваја драгану, за мојијем другаром мора их неколико срљати као ћораво и омађијано. Није му се ни чудити да толико запиње и удешава, јер се појавило некијех такмаца, које ваља сузбити, да се не остане на цједилу.

Са сиједога врха кукавица кука, ваљда већ од пола ноћи. Хита јој се, те зато кука и добар комад ноћи. Одређено јој да откука, а рок кратак, од Благовијести до Видовдана, па ваља похитати. Кажу, да је царе Лазо на Благовијести издао онај поклич: „Ко не дође на бој на Косово“, тога је дана она прокукала (дотле је била пјевачица¹⁾ предвидјевши пропаст, те кукала и кукала, док није и искукала, па тада умукла.

Поћох, да одмах отворим прозор и да се, по обичају јавим другару, али се сјетих, да се не ваља, да те Ђурђевски зрак заплусне неумивена. На брзу руку испљускам се водом, у којој је преноћио селен и још неке траве, те се тек тада одазвах другару танко гласовито, од чега би јаранице прије бјежале но прислушнуле.

Дружина, са којом сам уговорио уранак, не појављује се, те, са комадићем сланине, кришком погаче, 2—3 струка лука и бочицом целеначе, у цепу (све се то носи здравља ради), туристичкијем штапом у руци и догледом о рамену, дохватим се шуме. Већ након краткога времена пристигаше ме пречцом, задихани а и посрамљени, да је старац тачнији и чилији од свију тих младиха.

Искочисмо часом на мали Булван, да уживамо у панорамама, која не уступа ни чувеним свијетским љепотама. Морава се вије кано сребрна тканица својом равницом испод Ђуприје ка Јагодини, па даље док је не сакрије даљина јутарњом сумраглицом. Гледао сам красоте и ону са Јелице ка Чачку и Милановцу, ону са Мироча на све четири стране, са Авале, са Милошевца ка Шари и Дурмитору, са Гучева ка Мајевници и Романији, ка Фрушкој и Цери, са Ртња, са Гољака ка Приштини па дуж Косова . . . све сам гледао и све видио, а не умијем му одабрати, која би одвојила. Све су сестре, дивне, накићене, кано комад од раја одваљен, да их кроз азурни српски зрак гле-

¹⁾ У Подрињу је и данас зову тако.

даш и гледаш, док ти очи не малакшу. Рођена им сестра и ова, коју гледасмо са малог Булвана, са кога се не даје маћи даље. Копачник у чистом бијелом одору кроз танки плавкаст вео, Космај трепери преко моравске сумаглице, Црни врх и Јухор ти се чини на пушкет, прогрушана Бељаница чини ти се попрскана танкијем снијегом и ињем.

Таман који привикне, да се иде даље на који zgodнији балкон, а други се успротиви, јер је уочио што необично: где, где, како се лијепо види дамија у Јагодини... види кућа Багрданскијех... пази, пази, Свилајнца како сијери из равнице... ала ће имати и петровско сунце посла, док замијени бијеле одоре Рудничкијем планинама... и т. д. и т. д. Сви вичемо да се иде, а све смо ту. Да, српске Алпе пружају љепоте на све стране, и нијесу постидне ни пред онијема горе.

(Наставиће се.)

† Милорад Митровић. *)

Ловачка идила.

Мећава и бура. Страшно ветар коси,
А притегла зима — да је ђаво носи!
Мрднеш ли се куда, кост ти мрзне сваку,
И засипа снегом и под саму јаку.

Ал у крчми нашој ту је срећа права,
Нека, ноћ нек пада, нама се не спава;
Ту се пије, пева, ћерета и смеје,
А пећ ду, ду чини и дивно нас греје.

Где сад нове среће! То два лонца нека,
Као прут се тресу од времена прека,
Брже вина траже, себи кера маме,
И седоше за сто поред пећи саме.

И већ један прича: Једанпут у веку,
Нестане му сачме, а наиђе зеку;
Сад како ће, шта ће? За њим, друго шта би?
И стиже га лепо и за уши зграби.

„Све то није ништа“, сад ће други рећи,
И столицу миче мало ближе пећи;
„За опкладу с друштвом, пред очима свију,
Из топа сам гађо чак у пољу лију.

Знаш, лисица иде, грчи се и краде,
И једва је видим кроз трњаке младе;
Ал кад срећом заста на сред равни голе,
Ја опалим топом, а лисица доле!...“

Тако приче теку, с пуно речи живе,
И све друштво слуша, а многи се диве,
Јест, то нису ствари обичне ни просте, —
Ал што мига крчмар на остале госте?

*) Из заосталих рукописа.

М. М. Милошевић, Београд.

Добро се сећам...

Добро се сећам — још сам дечак био:
Тек што сам почо мислити о људма;
Бујан и ведар, безбрижан и чио —
А младо срце играло у груд'ма
Кад си ми пришла...

Добро се сећам — још сам дечак био,
Али сам знао и живот и људе;
Очајан, сломљен, тешки бол сам крпо —
Никакве наде више да се буде
Кад си отишла...
1907.

То беше негда...

Ја се још сећам часова других
Када смо сами лутали пољем,
Далеко тамо од људи других —
Весели, срећни, по свету бољем:

Никога нема — свугде тишина,
Мирише трáva, мирише цвеће;
Па она дивна, блага свежина —
Па плаво небо, птице... дрвеће!...

То беше негда давно — а сада!
Ја опет лутам, — ал' срце моје
Пуно је бола и тешка јада,
Јер тебе нема — љубави твоје...
1905.

* * *

Већ некол'ко пута од људи сам бежô
И с нагоном неким тражио самоћу,
Па сам онда дуго ћутао и лежô
И плакао много — не знајућ шта хоћу.

А после сам опет ишао међ људе,
Слушао их дуго, осећо се лако;
И старе се жеље почеле да буде —
Те ми било чудно: зашто сам то плако?...
1908.

М. Симић, Београд.

Изгубљена звезда.

У металноме сандуку, у свили.
Мраморна, светла, под покровом плавим,
Међ својтом, која стражари и цвили,
Кô сном да спава анђеоским правим. —

Лежи на столу, сред собе у сенци, —
На покров свилни набацано цвеће,
Сањало бајно претрпали венци, —
Ту моја душа и анђео слеће.

Сломљеним тупо лепршају крилом,
Пиште кроз влажан зрак сутона бела,
Без гласа, над њом, преминулом вилом,
Са златном косом дражеснога тела.

Тек што је сунце зашло. Поља неме.
У врту цвеће суши се и цепти,
И вене као у јесење време,
Док сетна светлост изнад кућа трепти.

Како је болан дах бујнога маја!
Потресе душе шире се и језде
Далеско сфером несањаног раја,
У правцу дивне, изгубљене звезде.

Константин Величков.

Сонет. ———

Волим те, волим те, завичају мио
Због свега у теби што ми дух озари,
Због радости, које твоји беху дари,
Због мука, које сам с тобом поделио.

Волим те, волим те, завичају мио,
Због свију лепота што ти творац даде,
Због удеса који у део ти паде;
Да си пет векова у јадима био.

Волим те, волим те, завичају лепи,
Због свих оних што их твоја гробља крију
Што светли падоше кад им нестала снаге.

Мени топле сузе теку из очију
А душу ми јато врелих жеља крепи,
Кад мислим на име отаџбине драге.

Превео: Влад. Станиславић.

Ј. Н. Потапенко: ———

Из великодушности.

Неко је куднуо на врата. Госпођица Рошчин
у чврстом убјеђењу, да је то служавка, која
долази по столно посуђе, и не дижући
главе, узвију нешто љутито. »Entrez«.

Али собарица не би смјела притиснути кваку
тако одлучно, да врата тако нагло отвори и брзо у
собу јурне. Госпођица Рошчин мораде одвојити очи од

свезака и отворених књига, које пред њом лежаху и
подићи главу. А када опази госта, који бијаше ушао,
њено лице доби такав израз као да не вјерује у ствар-
ност госта, већ га држи за визију.

Међутим то трајаше само један тренутак, одмах
видје да је пред њом живо створење, скочи и — за-
грлише се.

„Лидија!“

„Варја!“

„Откуд ти овдје?“

„Врло просто; спремих се и дођох амо!“

„Јеси ли ту већ дуго?“

„Три дана.“

„Како је досадно.“

„Да, ти ми нијеси дала своју нову адресу. До-
знадох је од Муршкиних, кад их ономад случајно
сретох.“

„Па причај . . .“

И тако даље. Бијаше много питања и објашњења.
И у Москви се свашта дешава, а за четири мјесеца
ваљда се когод родио, умро, оженио и слично томе. А
Лидија Ивановна-Арски долази директно из Москве, ме-
ђутим Варвара Петровна-Рошчин живи већ четири
мјесеца у Паризу. Кад човјек помисли да су добре при-
јатељице и да обје радо ћаскају, појмљиво је, да им
није недостајало за два часа предмета за разговор и
да је још много остало неиспричано.

„Али знаш ли“, рече госпођица Арски, да сам
дошла теби мало и од свог користољубља . . .

„Како то?“

„Ја се не умијем наћи у Паризу, а морам ко-
јешта купити. С тога хоћеш ли поћи самном по трго-
винама.“

„Сад одмах?“ упита госпођица Рошчин скоро
поплашено.

„Да, сада! Одмах!“

„Не могу . . . Зар не видиш? И ово је журно!“
Она показа погледом на свеску и дебеле књиге,
које отворене лежаху на столу.

„Шта је то?“

Она не разумијеваше ништа од тога. Њена при-
јатељица посматраше је смијешећи се, не хтједе јој
објаснити, хотећи је очевидно љутити. Госпођица Ар-
ски склопи свеску и посматраше књиге.

„Али за име Божије, шта је то? Ја ништа не
разумијем.“

Госпођица Рошчин се слатко смијаше.

„То је — Санкритски језик!“ објасни јој смије-
шећи се. „Шта — а? Ти учиш Санкритски? Ти? Не,
ти се шалиш.“

„Не, не, увјеравам те . . .“

Могао би човјек помислити, да си се у каквог
филолога заљубила те хоћеш да му се допаднеш . . .“

„О, не никако! Учим . . . како ћу да ти речем . . .
из два разлога: из слабости карактера и из велико-
душности.“

„Гледај само! Ту сам радознала! Из слабости карактера и разумијем, али из великодушности — никакo . . .“

„Но, слушај, причаћу ти како је било. Ти знаш, да сам ја у Париз дошла без утврђених намјера. Просто хтјела сам да се разонодим послје дванајесто-годишњег рада као учитељица. Рачунала сам на то, да ће моје нашљедство, живећи скромно, истрајати за шест година и тада ћу опет отићи кући и живјети од свог рада. Али када се амо дође, почиње се ма шта „посјећивати“. Тада се и ја латих тога занимања. Иђах често у позориште, по продавницама и ако скоро ништа не куповах, зато што ми строго забрањиваше буџет; лутах по музеумима, али увијек осјећах, да то није оно право; вукло ме је нешто на другу страну. Стога одлучих да што студирам и отпочех да посећујем Сорбону. Слушала сам једнога професора, другог, трећег — и предавања ме занимаху. По нека посјећивах само двапут, понека ми пак привукоше пажњу и ја их још и сада слушам. Једном ми паде на ум необична мисао, да слушам једно предавање о Санкритекој граматизи. Ја, као и ти и сви људи „средњег образовања“, чула сам за тај језик, али моје знање бијаше тако оскудно и збркано, да не имађах праву представу о њему. Све, што сам о њему знала, бјеше, да је то врло стари језик, којим сигурно нико није говорио, а којим је неколико књига написано; да се много филолози на њега позивају и да од њега воде порекло сви европски језици. Стога хтједох да нешто више о њему дознам, или да видим, какви људи слушају ово предавање. Кога може занимати језик, којим се никад није говорило? Стога још једном разгледах од колико до колико је објављено предавање и одох тамо.

Када уђох у слушаоницу, застадох на прагу. Можда сам погријешила број (слушаонице)? Не, тачан је број. Ту је било пуно редова клупа, али све бјеху празне. Па заиста сам превидјела. Или можда није још вријеме и ја сам сувише рано дошла. Већ бијах у намјери љутито да одем, када се од једном иза једне велике, црне табле указа једна необична прилика: један мали, мршав, боље рећи суви човјечуљак у широком фраку са необично дугим скутима, са сјајном, полираном главом и брижљиво обријаним лицем, које бијаше са пуно бора, да чим га видјех, помислих одмах на сукно што се зове „Хармонија“.

„О, Madame, Madame!“ узвикну он радосно дође нагло мени и пружи ми обје руке: „хоћете заиста да одете? Ви сте сигурно мислили, да ја нијесам овдје. Али ја сам ту, заиста ту сам ја! Молим . . . Зар нећете сјести . . . И сад ћемо отпочети предавање . . .“

Признајем, да сам била мало збуњена и сметена. Нијесам одмах могла себи разјаснити, шта то значи. Један мали човјек у дугом фраку, очигледно врло стар; скочи иза табле; празна слушаоница; радује се моме доласку; моли ме да останем, сједнем; пријети, да ће

почети предавање и боји се, да не одем. Шта ће то да значи?

Скоро механично сједох на једну клупу; морала сам изгледати врло чудновато, јер се он труђаше, да ми објасни како стоји ствар.

„Врло је добро, што госпођица жели да слуша мој предмет. Врло мало њих хоће да га слушају, врло мало, као што видите . . . Моје знање је — за мало њих а то је у толико боље . . . Ја имам само једног сталног слушаоца, али тај живи врло далеко одавде, он живи у Saint-Cluod-у и долази у Париз свега једанпут у двије недјеље и ако сам ја дужан да држим предавање сваке недјеље. Дакле, отпочнимо! Одмах ћете се увјерити милостива госпођице, да је мој предмет веома интересантан . . . Али, почнимо! . . .“

Он оде на катедру, сједе на столицу и отпоче: „Madame, ми смо, разумије се, далеко одмакли, пошто почињемо наш курс већ у октобру, али с погледом, да сте Ви сад први пут овдје, пробаћемо да Вас укратко обавијестимо о елементарним основама нашег предмета. Санкритеки језик . . .“

И тако даље, и тако даље. Стари господин говораше ватрено, врло глатко и течно а при том тако гласно, као да не зна, да је аудиторија празна; он се напротив трудио да говори тако, да се његове ријечи могу разумјети и у пошљедњој клупи. Ја сам наравно мислила много више о моме чудноватом положају, него што га слушам и ако га исто вријеме гледах пажљиво и не скидах очију с њега. Он бјеше све живљи, устаде, сиђе с катедре, писаше пешто по табли, дође мени питах ме, да ли ми је све потпуно јасно што предаје, и ако бих ја рекла да није, поновио би он своје објашњења.

(Свршиће се.)

Мртва уста не говоре.

Артур Шницлер.

Није могао више сједити мирно у колима; и зађе и шеташе се по улици. Мрак је већ био пао; и оно мало фењера, који су требали освјетљавати ту споредну улицу, нијесу били запаљени. Киша је престала падати; калдрмисани дио улице био је већ скоро сув; али је зато на некалдрмисаном дијелу било велико блато. Чудновато је, мишљаше Франц, човјек би помислио као да није у главној вароши, неколико корака од пратерове улице; већ да је у некој забаченој варошици Мађарске. Али ипак — овдје је човјек сигурнији; овдје се не може видјети ниједан од њених познаника. Погледа на сат. . . седам — а већ се спустио мрак. Јесен је ове године рано почела. И та проклета олујина.

Подигне јаку и шеташе се већим корацима. Провори на фењерима затресосе се. Још пола сата, рече у себи, па онда могу ићи. Ах — ја бих већ хтио да је прошло то пола сата. Затим стаде на ћошку; ту је могао да види и једну и другу улицу, одакле је она могла доћи.

Да, данас ће доћи, мишљаше он, дохвативши шешир, који му је вјетар скинуо с главе. — Петак — данас је професорска сједница — данас ће она моћи отићи и моћи ће чак још и дуже остати.... Он је чуо звоњење трамваја, а истовремено је звонила и Непомучка црква, која је била у близини. Улица мало оживље, неколико људи прође поред њега: већином, тако се бар њему учинило, били су то момци из разних дућана, који су затварали у седам сати. Сви су ишли врло брзо. Нико није обраћао пажњу на њега; само неколико дјевојака погледаше га радознано. — Ево, сад му се приближује једна позната прилика. Он јој пође у сусрет. Без кола? Мишљаше он. Зар је то она?

Да, то је била она; опазивши га, убрза своје кораке.

„Зар пјеше?“ рече он.

„Изапла сам из кола још код Карловог позоришта. Мислим, да сам се већ једанпут возила са истим кочијашем.“

Један чевјек прође поред њих и погледа госпођу. Младић га посматраше општро, може се чак рећи пријетети; и човјек оде брзо даље. Госпођа гледаше за њим. „Ко је то био?“ — запита она бојажљиво.

„Не познајем га. Овдје нема никог познатог, не бој се ни најмање. — Али хајде само брзо, ипак је боље да уђемо у кола.“

„Јесу ли то твоја кола?“

„Да.“ —

„Отворена?“ —

„Кад сам узео кола, прије један сат, било је још лијепо вријеме.“

Они се пожурише: млада госпођа уђе у кола. „Кочијашу“, рече младић.

„Та гдје је?“ Запита млада госпођа.

Франц погледа унаоколо. „То је баш чудновато“, рече он, „нема га нигде.“

„За Бога!“ узвикну она тихо.

„Причекај само мало, злато моје; он је зацјело овдје.“ Младић отвори врата кафанице, која је била ту у близини; поред једног стола са још неколицином сједио је кочијаш, који устаде брзо.

„Одмах, поштовани господине“ — рече и попи чашу вина, која је била пред њим.

„Та шта је вама пало на памет?“

„Молим, ваша милости, ја сам опет овдје.“ Он се пожури, несигурним корацима, колима. „Куда ћемо тјерати, ваша милости?“

„У Пратер —.“

И младић уђе у кола. Млада се госпођа сасвим скучи у један крај, испод крова који је био подигнут. Франц дохвати обје њене руке. Она остаде непомична. — „Зар нећеш да ми кажеш ни добро вече?“

„Молим те, остави ме још који тренутак, не могу ни да дишем.“

Младић се наслони у други крај кола. Обоје ћутаху неколико тренутака. Кола су већ ушла у Пратерову улицу, прошла су поред Тегетофовог споменика, и сада су ишла широком алејом. Одједном обгрли Ема свога драгана. Он скину лагано црни вео, који га је још одвајао од њених усана, и пољуби је страсно.

„И ево, сад сам напошљетку опет код тебе“ — рече она.

„Знаш ли, колико се дуго нијесмо видјели?“

„Од недјеље.“

„Да, и то само из далека.“

„Како? Па ти си био код нас.“

„Но, та да... код вас. Ах, то не може више ићи тако даље.“

„Вама нећу доћи никад више.“

„Али шта је теби?“

„Једна су кола прошла поред нас.“

„Не бој се, злато моје, људи, који се возе данас овуда зацјело не воде рачуна о нама.“

„То вјерујем. Али случајно може ко погледати унутра.“

„Та не може нас познати.“

„Молим те, да се возимо на другу страну.“

„Како год ти хоћеш.“

Он зовну кочијаша, који изгледаше као да није чуо. Он се диже и дирну га руком. Кочијаш се окрете.

„Окрените кола. И зашто бијете толико коње? Та нама се не жури, чује те ли? Возите... Знате, у алеју, која води мосту.“

„Мосту?“

„Да, али не тјерајте толико...“

„Али молим, господине, не тјерам ја коње да толико јуре, олујина је томе крива.“

„Ах, глупости, каква олујина.“ И Франц опет сједи.

Кочијаш окрете кола. Они су се возили назад.

„Зашто те јуче нијесам видјела?“ питаше она.

„Та откуд сам могао?“....

„Зар нијеси и ти био позван код моје сестре?“

„Тако!...“

„Што нијеси дошао?“

„Јер не могу никако трцјети да сам с тобом међу другим људима не, никада више!“

Она слеже раменима.

„Та гдје смо ми?“ Запита она.

„Идемо Дунаву“, рече Франц, „ми смо на путу ка мосту. Ту нема никог познатог.“

„Кола се ужасно тресу.“

„Да, сад смо опет на калдрми.“

„Што вијугамо толико?“

„Чини ти се само. Прозори се толико тресу, јер олујина. —“

Али и њему се учини као да се кола и сувише тресу, и више но што је потребно. Он не хтједе ништа да каже, да је не би још више поплашио.

„Емо, ја имам данас много и озбиљно да с тобом говорим.“

„Онда почни одмах; јер у девет морам бити код куће.“

„Али Боже, шта је то?...“ узвикну она. Кола су ишла по трамвајској прузи, и сада, кад је кочијаш хтио скренути на другу страну, кола се много искривине, и на први поглед изгледало је као да ће се преврнути. Франц дохвати кочијаша за капут. „Заставите!“, довикну му он. „Та ви сте пијани.“

Кочијаш с муком заустави коње.

„Али, господине...“

„Хајде, Ема, да сиђемо овдје.“

„Гдје смо?“

„Близу моста. Не дува више много. Хајдемо мало пјешке. И онако не можемо лијепо разговарати за вријеме вожње.“

Ема спусти вео и пође за њим.

„И ти велиш да не дува?“

Он је узе под руку. „Вози за нама“, довикну он кочијашу. Корачали су напријед. И док нијесу дошли на мост, нијесу ништа говорили; а када су већ приспјели на мост, и чули под ногама жуборење воде, застадоше. Свуд наоколо мрак. Широка ријека жуборила је под њиним ногама, у даљини се могла видјети црвена свјетлост, која се огледала у глаткој површини воде. Сад им се учини као да чују потмуо тресак који се све више приближавао; и нехотице погледала обоје онамо гдје су се свијетлили црвени фењери; воз је пројурio поред њих. Тресак се све више губио, све се умири; само је вјстар почео јаче дувати.

Послије дугог ћутања рече Франц: „Треба да идемо одавде!“

„Наравно“, одговори тихо Ема.

„Ми би требали ићи“, рече живо Франц, „сасвим да одемо, сасвим“....

„Али то не иде.“

„Не иде.... јер смо плашљиви.“

А моје дијете?

„Он би ти га оставио, у то сам убијеђен.“

„А како? запита она тихо....“ Зар кришом да побјегнемо?“

„Не, никако, не. Ти немаш ништа друго радити, но му казати да не можеш више живјети с њим, јер другога волиш.“

„Јеси ли ти при себи?“

„Ако хоћеш могу и сам то да му кажем.“

„То не смијеш урадити.“

Он јој је хтио погледати у очи; али у мраку није могао ништа друго видјети, до... да је дигла главу и да га је по свој прилици посматрала.

Он ћуташе неколико тренутака. Тада рече мирно: „Не бој' се, ја то нећу учинити.“

Приближише се другој обали.

„Зар не чујеш ништа?“ рече она. Шта је то?“

„Топот се чује с оне стране“, рече он.

Лагано се приближаваше из помрчине нека мала, црвена свјетлост. Кроз неколико тренутака могли су опазити да су то биле неке сеоске таљиге; али нијесу могли видјети да ли се ко на њима вози. Тек кад су се сасвим таљиге приближиле, могли су примијетити на њима једног сељака, који је баш палио лулу. Кола се мимоиђоше. Тада се опет све умири, и они нијесу ништа више чули до потмуло котрљање точкова са њиних кола, која су неколико корака била удаљена од њих. Мост се благо нагињао другој обали, Они су видјели како се улица, која је пред њима, губила у помрчини. И с лијеве и десне стране под њима је бездан.

Послије дугог ћутања рече Франц: „Дакле пошљедњи пут...“

„Шта?“ запита забринуто Ема.

„— Да смо заједно. Остани код њега. Ја ти кажем збогом.“

„Говориш ли озбиљно?“

„Сасвим.“

„Видиш, ти си онај, који нам квараш и оно мало времена што имамо; а не ја!“

„Да, да, ти имаш право“, рече Франц „хајде, да се вратимо натраг.“

Она га јаче стеже за руку. „Не“, рече она умиљато, „сад нећу. Нећу сад само онако да отидем.“

Она га притиште себи, и пољуби га страшно. „Та гдје би отишли“, упита она послије, „кад би се тако даље возили?“

„Приспјели би у Праг, злато моје.“

„Тако далеко не“, рече она смијући се „али још мало даље ипак би могли, ако ти хоћеш.“ Она показа у помрчину.

„Хе, кочијашу!“ рече Франц, али он не чу.

Франц повика: „Та зауставите!“

Кола су ишла све даље. Франц потрча за њима. У том опази, да кочијаш спава. Довикнувши кочијашу: „Хоћемо још мало даље да се возимо — право овим путем — разумијеш ли? —“ пробуди га он.

„Добро.... поштовани господине“....

Ема уђе у кола; а за њом и Франц. Кочијаш силно удари коње, и ови појурише. И док су се кола тресла, држали су се они у колима чврето загрљени.

„Зар није и овако добро“, шапну она њему, и пољуби га страшно. У том јој се тренутку учини као да су се кола издигла — она осјети да је избачена из кола, хтјела је за нешто да се дохвати, али ништа

није било поред ње: учини јој се као да се неколико пута окренула у ваздуху, тако да је морала затворити очи — и одједном осјети да је на поду, и настаде непријатна тишина, као да је сасвим одвојена од осталог свијета. Тада је чула развољено ломљење: жуборење и ударање коњских копита, који су свакако били сасвим поред ње, тихо јецање; али ништа није могла видјети. Сада се врло уплаши; узвикну; и њен се страх још увећа, јер није чула свој врисак. Она је већ могла појмити шта се десило: кола су на нешто ударила, по свој прилици на неки камен, преврнула се, и она је била избачена из њих. Али гдје је он? била је њена прва мисао. И она изрече његово име. Чула је свој глас, до душе сасвим тихо, али ипак, она га је чула. Одговора није добила. Покуша да устане.

Успје у толико, да је могла сјести на под, и пипајући рукама око себе, осјети човјечије тијело, које је лежало поред ње. Сад је кроз мрак могла видјети, Франц је лежао поред ње сасвим непомично. Она опружи руку још више и осјети неку топлу течност, која је клизила низ његову главу. Дах јој се заустави. Крв...? Шта ли се десило? Франц је био рањен и у несвијести. А кочијаш — та гдје је био он? Она га викну неколико пута; али не доби одговор. Још је увијек сједила на поду. Мени се ништа није десило, мишљаше она, ма да ју је све бољело. Шта да радим, шта да радим.... та није могуће, да се мени није ништа десило. „Франце!“ викну она. Један глас одговори: „Та гдје сте поштована госпођице, гдје је милостиви господин? Та ништа се није десило. Причекајте, госпођице, ја ћу запалити фењер како би могли што видјети. Не знам, шта је данас коњима. Ја нијесам крив, тако ми части.... ударили су у дрво, те проклето животиње.“

Ма да ју је све бољело, Ема ипак устаде, и што се кочијашу ништа није десило умири је мало. Она чу, како је отворио фењере, и како је неколико пута креснуо жижицом. Са зебњом у души чекала је на свјетлост. Али се не усуди Франца још једанпут дотакнути, који је одмах поред ње на поду лежао; она мишљаше: кад се ништа не види, изгледа све страшније; у њега су зацијело отворене очи.... неће бити ништа опасно.

Са лијева се појави слаба свјетлост. Она опази кола, која су била мало нагнута као да им је један точак сломљен. Коњи су стајали сасвим мирно. Свјетлост се приближаваше; њени зраци пређоше преко некоег камења; затим се изгубише у некој рупи, онда пређоше преко Францевих нога, Францевог тијела, осветлише Францево лице и зауставише се на њему. Кочијаш је метнуо фењер не под; баш поред Францеве главе. Ема клече на кољена и њој се учини као да њено срце престаде куцати, када спази његово лице. Оно је било блиједо, очи пола отворене, тако да се видјела само бјелина на њима. Из десног слијепог ока капала је лагано крв и губила се испод бијеле јаке.

Са доње вилице било је избијено неколико зуба. „Та није могуће!“ Рече плашљиво Ема.

Кочијаш клече, и посматраше укочено рањеника. Тада дохвати рукама његову главу и диже је у вис. „Шта радите?“ Узвикну угушеним гласом Ема; и уплаши се пред том главом.

„Поштована госпођице, чини ми се, десила се велика несрећа.“

„Није истина,“ рече Ема. „То не може бити. Зар се вама што десило? И мени...“

Кочијаш положи опет лагано рањеникову главу — у Емино крило. Она дрхташе. „Кад би само неко дошао.... да је онај сељак на таљигама само четврт часа доцније овуда прошао...“

„Шта сад да радимо?“ рече Ема.

„Да, госпођице, да кола нијесу сломљена... али таква као што су сада... Морамо чекати, док неко не прође.“ Он још даље говораше; али Ема није могла разабрати шта је хтио рећи; међутим јој је било, као да долази до свијести, па је знала, шта је требало чинити.

„Колико има до оближњих кућа?“ упита она.

„То није далеко, госпођице, ту је одмах Јозефсланд... Ми би морали видјети куће, да је дан, за пет минута могли би доћи до њих.“

„Идите, и доведите људе, ја ћу остати овдје.“

„Да, госпођице, али ја мислим да је боље причекаати док неко не прође овуда; та ми смо на друму, и —“

„Било би доцкан, онда би могло већ бити доцкан. Нама треба доктор.“

Кочијаш погледа рањениково лице, па онда и Ему.

„То ви не можете знати,“ — рече Ема, „а ни ја.“

„Да госпођице, али гдје ћу сада наћи доктора у Јозефсланду?“

„Нека отиде оданде неко у варош и —“

„Госпођице, знате шта! Они имају можда телефон; тада би могли телефоном звати друштво за спасавање, да дође овамо.“

„Да то је најбоље! Идите само, трчите, за име Божије! И доведите овамо људе... и... и... молим Вас, идите само, та шта радите још овдје?“

Кочијаш погледа блиједо лице које је сада било на Емином крилу. „Ни друшто за спасавање, ни доктор, неће више помоћи.“

„Идите! За име Божије! Идите!“

„Идем — само да се нећете поплашити госпођице, овдје у помрчини.“ И он брзо оде друмом. „И то је била идеја, у сред ноћи возити се по оваквом друму...“

(Наставиће се.)

Ускрснуће талијанских жена.

A. P. Irby.

талијанске жене, из свију крајева Италије, састале су се да претресу предмете, који се односе на опште добро; нарочито о удјелу жена у садашњем, општем прогресу.

Тај састанак држан је у Риму од 23.—30. априла. Власти су учиниле све могуће олакшице за одржавање овог конгреса. Министар за грађевине уступио је, за тај циљ, много соба у судској палаци. Подвоз на жељезницама дозвољен је уз снижене цијене. На конгресу су били заступљени сви сталежи, од краљице Јелене, која је присуствовала отворењу конгреса у славном „Campidoglio“, до раденичких жена, које су држале говоре и учествовале у расправљању.

Циљ је конгреса као што у програму стоји:

Да се покрене живља измјена мисли и предлога за морални, правни и економски положај жена. Да се буди и јача свијест о њиховим дужностима и њиховим правима, да би могле допринијети добру породице и народа.

Мисао о конгресу потекла је од друштва „Consigli Nazionali“, које у Италији већ ради десет година. То је дио друштва „International Council“, које је основано у Вашингтону 1888. год. Сад постоје 24 таква друштва на разним странама свијета. Њихов мото је оно златно правило: „Чини другоме оно, што си рад да теби други чини“, које стоји написано на значкама чланова тих друштава. Чланови су тих друштава жене свију положаја и сталежа друштвених. У њима имају удјела и мушкарци. Савез ових друштава не припада ни једној, посебној партији, нити, искључиво, и једној цркви или секти. Поједини чланови држе се свога политичкога или религијског увјерења у узајамном настојању за највишим моралним и социјалним идеалима.

Позивом краљице-матере Маргарете, која је прва у сваком добром дјелу, проучене су многе добротворне установе, приватне и јавне, по цијелој Италији и то са гледишта заједничког и савезног дјеловања. Резултат тога испитивања био је множина извјештаја, који су се претресали на конгресу у главном граду.

Идеја и начело о законској и социјалној једнакости обадва спол, као и признање морала за један и други спол, превлађивали су на конгресу.

Указивано је на специјалне тачке неправде и споменути параграфи у „закону“, којима су те неправде узаконене.

Тужне ствари нашле су овдје одушка са јасноћом у изразу и директношћу, што је изазвало горке примједбе, но што је оправдано апсолутном истинитошћу факата и потребом излагања, да би се то зло

уклонило. Није то рат између сполова, јер Тенисон вели: „Женска ствар је и мушка, заједно се дижу, заједно падају“.

Да у Италији има много мушкараца, који то увиђају, доказ је њихова велика сарадња у женском покрету. Најбољи мушкарци и најбоље жене у Италији воде заједнички рат против зла. И једни и други увјерени су да је то лажна стидљивост и морални кукавичлук, који прикрива порок и његове пошљедице у регионима мрака, које заштићавамо на самом свом прагу. Но, нек нико не проучава ову врсту предмета, осим ако има чисту и праву намјеру пречишћавања и лијечења.

Дивно уређење рада на конгресу, потпомогли су мушкарци, који су стекли искуства у јавном животу Сарадњом швајцарских и других страних дама, које су удате у Италији и којима су такви састанци познати од куће, те су са својим талијанским сестрама заузеле важна мјеста у разним секцијама и одборима, потпомогнут је такођер рад конгреса. У суштини конгрес је женски, талијански, народни. Контеса Спалети Распони из Ломбардије била је врло способна и подесна предсједница; неуморна у свом тешком послу, који је извела, за чудо, успјешно. Није била лака ствар одржати ток рада у истакнутом правцу. Између многих, које се нијесу могле одржати у дисциплини, пала ми је у очи једна, која није била родом Талијанка и која се просто у свашта уплетала и свагдје имала нешто да каже. Предсједничине учтивне опомене и давање знака били су од мале фајде. Тешко је било спријечити и непрестано пролажење преко себе. Тако је било и бескрајно ћеретање беспослених и љубопитљивих лица, због којих је њезино звоно узалуд звонило. Више их је пута морала преклињати, да читав конгрес не прекрену у обичну, јавну променаду.

Првих дана конгреса био је допуштен публицитет улазак уз улазницу од једног франка. Но, толико се нагомилало свијета, да је послје био дозвољен улазак само уз улазницу од десет франка.

Нијесам могла да не примијетим у гомили претјераност и рђав укус у одијевању. Све се то киптило од претрпаности у хаљинама. Метар високи шешири, окружени напуњеним птицама и другим животињама са хрпом шареног, вјештачког цвијећа: црвеног пурпурног и жутог! Праве куле вавилонске, усађене на врх главе са башчама и менаџеријама вавилонским! Така је данашња европска мода! Хаљина је израз душе — недостатка врлине карактера и тона, који превлађује у друштву.

И ако је било много комешања и публицитет, ипак је превлађивао ред међу раденицама конгреса. Учтивост се узимала нарочито у обзир. За цијело вријеме у говору и расправљању одржан је добар тон. Но, дописи, којима су киптиле дневне новине, били су често жестоки у тону и изразу и неслагање у мишљењу често се изметало у личне нападе.

Рад конгреса био је подијељен у ове секције:

1. Настава и васпитање.
2. Права и морал.
3. Литература и вјештина.
4. Хигијена.
5. Емиграција
6. Добротинство и брига за старост.

Предмети разних секција претресани су у посебним просторијама од 9—12 сати. После подне скупљали су се сви у једној великој сали, гдје су читани важни говори и водиле се дискусије. Говори су били предуги и многобројни; дискусије често рас-тргане и нијесу се увијек односиле на ствар. То је обична погрјешка свију друштвених састанака свукуда. Талијани су више разговорни него логични. Уживају у бујности свога језика, што је израз народне душе, те смета краткоћи и језгровитости. Но, у тосканским школама и у дјелима најбољих писаца, као језгровитост великог тосканског pjesника призната је као образац и црта највеће литерарне вјештине.

Напредак у просвјети у главним градовима Италије произвео је овај женски покрет, који би могла назвати, сјећајући се Викторије Колоне и других из прошлих времена, ускрнућем талијанских жена. Прије неколико година, универзитет у Риму отворио је своја врата за жене као и за мушкарце, дајући им исти степен образованости и ранга на универзитету. Тако и. пр. Тереза Лабриола, родом Римљанка, докторица права, која је предједавала у секцији II. на овом конгресу, била је прошле године предавачица на универзитету мушкињу и женскињу заједно. Казивали су ми да су се млади штуденти спремали да је немију, али она је својим тактом и озбиљношћу, знала одржати достојанство катедре и ред у разреду.

Докторица Монтесори, која заузима катедру за патологију на универзитету, предједавала је у секцији за хигијену. Она је снажно заступала потребу посебне наставе из физиологије у школи. Та би настава требала почети поуком о биљу и животињама, а отуд прелазити на законе човјечијег тијела. Многе су жене заступале мишљење: да се та грана наставе не уводи у школу, него да је дјеца примају од матера или од учитеља код куће.

У здравственом одјелењу расправљало се много о општем ширењу туберкулозе. Драгоцјен говор држао је један медицински професор, износећи нашљедне резултате ове болести и наглашавајући систематско проучавање као што ради „Office Antituberculaire“ у Паризу. Истицао је спрјечавање ове болести као једну од главних женских дужности. Жкао ми је што морам рећи да је ова секција била слабо посијећена, пошто у народу, у опште, није будна свијест о потреби чистоће у становама, здравој храни ни о слабој заради и жалосној диети сиромаша. Истицала се потреба лекција из хигијене у школама; да се шкодљивост алко-

холног пића објашњава и да се редовно обдржавају лекарске инспекције у школама.

О емиграцији се расправљало са више тачака гледишта. Као најважнија била је: Узроци тога исељавања у велико. Неколико стотина хиљада људи, жена и дјеце остављају Италију сваке године. У многим јужним крајевима само старци и немоћни остају са женама и дјецом. Ја ћу само напоменути велику нужду и невољу, на које указују разна саопштења помоћних друштава, оних, који су оставили или хоће да оставе своју домовину, тражећи туђе земље и борећи се са тешкоћама непознатог језика. Талијански емигранти! Како су то познате и обичне ријечи! Но мало се зна о њиховој невољи. Њихове колоније у Енглеској врло су повољно описане у неким скорашњим енглеским новинама. Али страшни су извјештаји изнесени на конгресу о моралном стању ових емиграната у другим земљама. Предлагало се да се оснује уред за обавјештавање и кореспонденцију, да би се одржала веза између емиграната и њихових породица код куће. Да се организују друштва, која већ постоје у Италији, а нарочито да се побрине о васпитању дјете.

Имеђу предмета, који се односе на индустријалну вјештину, расправљала је о кројењу хаљина Роза Бенони, главна шваља у кући Харт у Милану. Она је позивала талијанске даме да усвоје право народно одијело, које би се могло комбинирати од сеоских костима и старих модела са орнаментима са класичних мустара. Осуђивала је мајмунисање у најновијој француској моди и трошење милиона по страним радњама, који би се могли потрошити за домаћу индустрију. Кажу да се сваки дан појављивала у другом предложеном народном одијелу. Жалим што нијесам видјела то интересно одијело, које тешко да ће икад доћи у општу употребу.

У одјелењу за просвјету и наставу живо се и много расправљало. Жене су позиване да, сваком приликом, настоје да се приведу у дјело постојећи закони о облигатном поласку школе. Аналфабетизам је у Италији, нарочито у јужним крајевима, један од главних узрока општег сиромаштва и немоћи. Предлагало се оснивање покретних књижица са чистом и здравом лектиром за народ. Дио те књижице нарочито да се одреди за школску дјецу, те да стоји под пажњом школског управитеља.

Добро је назначено да прибављање чисте и здраве лектире вриједи за опорављање моралнога тона исто као и чист ваздух за опорављање физичког здравља. Жалосно је и мислити о поквареним и јефтиним књигама и новинама, што читање претвара у проклетство умјесто у благослов. Слушала сам о некој књизи, писаној за дјецу, гдје се износе најнижи објешењаклуци и варања као примјери бистрине и оштроумности.

Питање о вјеронауци у школама врло се бурно расправљало и то са врло различитим мишљењима.

Главни резултат, до ког се дошло, био је, да тај предмет предају свештеници дотичне вјероисповијести, а да етичко обучавање буде просто објективно и помоћу илустрација. На пошљетку позвани су и мушкарци да гласају за или против предлога. Интересантан говор држала је сињора Сигфрид, управитељица земљорадничке школе за жене и дјецу у Нигурди код Милана. Изнијела је потребу оснивања оваких школа по цијелој Италији.

Симпатична појава била је једна група од осам ученица, које је довела на конгрес директорица института „Марија Летиша“.

У правној секцији особито се наглашавало „La recherche de la paternite“, обзиром на жалосно стање непризнате незаконите дјеце, да би се у мушкараца пробудила свијест о моралној одговорности према њихову потомству.

О „Traite des blanches“ говорила је мадам Берта Турин и друге. Четрдесет хиљада жена из цијелога свијета удружило се конфедеративно, да потисну ову гадну трговину, која је тако јако организована, да се та нечасна трговина води између најудаљенијих крајева и земаља, па и у оним, гдје постоје закони против проституције.

Описивани су невјероватни начини и средства, којих су се лаћали ови гадни трговци. Наглашавала се потреба посредовања власти. Жене су се умољавале да збаце са себе хипокрацију, која забацује егзистенцију таког порока и свирепости. Да предузму отворену борбу против овог зла и потпомогну у заштити залуталих и невиних жртава, те да се тражи начин да се поврате на прави пут. У материнском васпитању је главни извор чистоте. Неке приватне личности у Енглеској имале су така заклоништа — по 5—6 таквих сиротних дјевојака ставили су под материнску пажњу које честите жене.

Питање о женском изборном праву намеће се природно, само по себи ради моралне једнакости сплова и бољег знања женскиња о стварима, које засијецају у њихов дјелокруг. Резултат је ова изјава:

Конгрес „Belle Donne Italiane“, на предлог одбора за женско изборно право, захтијева признање законитог права жена у административним и политичким изборима под истим условима као и код мушкараца. Било је много разлике у мишљењу. Добро познати аргументи за и против избијали су у Италији као и свукуд. Но, мало је изгледа да ће се доћи до тога права док год, бар већина жена, не буде боље образована и дисциплинована. Извјесно је да су жестока и смијешна поступања некојих претјераних поборница у Енглеској уназадрили ту добру ствар за невјесно вријеме.

Рјечито и снажно одговорила је једна болничарка. Противила се уједно и удруживању болничарки.

Тражило се с правом, да болничарке, као и све друге раденице, имају право на удруживање и да зарађују свој хљеб у свом звању. Показало се на жалост, искуством да и у овом звању, као и у другом, бесплатан рад дегенерише у квалитету. Плаћање не искључује силни мотив љубави, есенцију сваке истините службе.

Женско занимање било је главни предмет, и много се говорило о штетној страни занимања, што их пријечи у испуњавању домаћих дужности. Изношени су планови и предлози за подизање домова за породиље и потребну његу у њима и то све у интересу расе и подизања здравог потомства.

У секцији за литературу и вјештину заступало се мишљење о сурадњи жена у планирању и пољепшавању градова и очувању талијанских споменика, вјештине и старине.

Сињора Биси Албини издавачица одличног листа „Vita femminile Italiane“, износила је, у више прилика, потребу култивирања смисла за љепоту у вјештини и литератури; здравља и веселости у младежи. Примјетљује да су данашње школе мјесто за казну физичку и духовну. Није толико претовареност у наставном градиву, колико недостатак чистог ваздуха и веселости узрок слабог здравља и заморености (дјечије) код ђака. Сјећам се ове примједбе једног оштрог посматраоца, великог педагога: „Чим видим дијете потмурено и тупо, одмах знам да иде у школу“. Вјештина и природа дају уживање и здравља а то се обоје занемарује. Дакле, у Италији постоји озбиљна чета жена будна и радна и њихов труд не може бити узалудан.

Напоменух само неколико од врло много предмета и говора. Многи предложени планови могли би се одмах усвојити; неки су се могли извести тек у далекој будућности а неки су неизведљиви. Но, идеали су узвишени.

„Ко циља на сунце, гађа много више него онај ко циља на дрво.“

Па и кад је све речено и учињено, само се индивидуалним трудом сваког појединог члана велике људске породице, који живи правим животом у свом центру, може постићи више друштвено савршенство. Велика је одговорност, која пада на сваког појединца. Љубав је извршење закона. Љубав према Богу, то је љубав према закону. Љубав према људима је закон љубави.

Предложено је да се други конгрес талијанских жена одржи 1911. у Турину.

С енглеског: М. Морачина.

Српски народ.

Од дра Симо Тројановића. —
(Наставак).

у томе се огледа сродствено јединство браства и племена, што се у крвној освети гледа да убије, истина најрадије најближи рођак убићев, а ако њега не могу да укебају, пашће глава кога било његова браственика или племена.

Овај је обичај врло кратко припричан, а и врло је различит према крајевима. — Кад се пак Срби мире с католичким Малисорима, онда се не куме, него побратиме, и то на овај начин. Србин и Малисор расеку по један свој прст, смешају крв и пију, Прво ће ланути један од породице панулог.¹⁾

Крвна освета мора се много блаже разумети него што се то обично чини, јер повод за убиство никад није нечастан. На пр. кад неко убије осведоченог лопова или човека, који му је сестру или кћер обебчастио, неће му убилчева породица или убилчево братство тражити главу и крвити се, него ће још рећи: „И био је никоговић“. И с тим је свршено. Обично се крв зачне из сувишног честољубља, неразумевања правних односа па и из празноверице.

Као што је поступност правило у сваковрсном напредовању народном, тако исто и ублажавање бруталних мера није ишло скоком, него тихо и полако. За Дубровчане може се с правом узети да су у средњем веку били најпросвећенији међу свима Србима, и да су из њихове републике пресађиване у унутрашњост Балканског Полуострва многобројне хумане установе, технички проналасци и уљуђеност сваковрсна. Од њих је у средњем веку, године 1308 потекла и она препорука српском краљу Милутину да престане дотадашњи узео да Дубровчанин плаћа вражду (глобу за убиство) кад се догоди да Дубровчанин убије српског грађанина, и обратно: да српски грађанин плаћа глобу, ако убије Дубровчанина, него да се за убицу обострано уведе смртна казна. Ну краљ Милутин не пристане на тај предлог, изговарајући се, да неће да гази обичај својих предака, а не за то, што би жалио крв својих поданика.

Са чим се није могао да помири краљ Милутин, већ се помирио цар Душан, и у свом чувеном закону, изрично забрањује крвну освету, и заповеда да се убица преда суду. Овако су исто били човекољубиви и босанско-херцеговачки владари и трудили се да законом тиме стану на пут убиствима из освете.

¹⁾ Овај начин братимљења да се крв лавне и прогута врло је стар. Гнушајући се описао га је и Константин филовоф, дворски „преводиолац“ Високог Стевана, сина кнеза Лазара. Али и овај обичај није само наш, него је и код других народа исто тако запажен, па чак и код Кабила у северној Африци.

Благ утицај цивилизације долазио је Србима с југа из Византије и са запада преко посредника Дубровачких, поглавито из Млетака, а и даље са запада. Са најездом Турака западни пут, који је преко Херцеговине водио у Србију, брзо је зарастао у коров, да ни кириције ни трговци ни занатлије или конзули дубровачки не пролажаху њиме. Царским путем из Цариграда преко Пловдива и Софије за Ниш и Београд долазили су само Турци, који су палили и убијали где су стигли, те замре у Србима и свако сећање на негдашње законе и уредбе. Нарави подивљаше, и Срби се опет латеше примитивног расправљања размирице — крвном осветом, јер турска власт стално за сво време била је равна нули, што сведочи баш и крвна освета, која је и код Срба и других народа у њеној империји стално јача од државног закона, који постоји само на хартији.

(Наставиће се.)

Чини добро не кај се! =

Народна прича из Мустапића — Звизд.

Јвели човек и жена. Били су доста богати, а имали су само једног сина. Син стиж за женидбу. Отац му једанпут рече, да би требао да се ожени.

Али син рече: „Нећу се женити! Већ ако хоћеш да ми даш повише пара, па да идем у свет, да видим како живе људи.“ Отац му даде пара, и испрати га у свет. Дуго је ишао по свету, и све је ишао преко неких пустиња. Прешао је тако пустињама две државе. Кад зађе пустињом у трећу државу, залута из пустиње у неку шуму. Ишао је цијели дан а кад би увече, он спази неку ливаду и на њој црквицу. Приђе црквици, уђе унутра, и стаде у ћошак иза врата. На средини цркве бејаше мртвачки сандук. Поче и мрак да се хвата, док ето ти три наоружана човека уђоше у цркву. Отидоше оном мртвачком сандуку, и отклопише га. Запиташе се између себе, коме је тај мртвац највише дужан; потом онај, коме беше мртвац највише дужан, приђе мртвацу и рече: „Довде је моје“ — па показа попречно груди, баш преко срца. Други рече: „Довде је моје“ — показа мало ниже, преко средине трбуха. А онај трећи показа преко бедара. Такав је био обичај у тој држави, да секу дужника ако умре. Таман она три човека повадише сабље, а онај иза врата приђе њима и запита их: „Шта то радите?“ — „Ништа — рекоше они — „овај нам је човек дужан, па оћемо да га поделимо“. Он им рече: „Немојте мртвога човека

сећи, него колико вам је дужан да вам платим.“ Казаће му колико је коме дужан, а он их замоли, да му сваки по неколико опрости; јер није толико пара имао. Они му понешто опросте, а он им остало исплати. Они одоше, а он оста и преноћи у цркви.

Сутра-дан се диже да иде даље. Пође оном ливаком уз некакво брдашце. Брдашце беше обрасло лепом, зеленом травом. Идући уз брдо, чује иза себе неки слаб глас; као да га неко виче: „Еј, побратиме...“ Он се чињаше невешт, као и да није чуо глас. Али глас и по други пут, само мало јаче, викну: „Еј, побратиме...“ Он се опет не окрете. Али трећи пут се чу глас, како врло јако викну: „Еј, побратиме, причекај ме!“ Окрете се да види ко је, а отуда иде некакав човек. То је био дух онога мртваца. Кад га стиже, навали на њега да се побратиме. Прпстаде овај. Онда придошлица рече: „Да будемо побратими, али овако: Што год ти рекнем да ме послушаш, а што год ми рекнеш да те послушам.“ Тако се и побратише. Кад изађоше на врх брда, поседаше да се одморе. Са друге стрмените стране брда иђаше оздо баба са бременим дрва на леђима, а око врата јој беше увијена велика марама. Иде баба полако, па се уједанпут, на нешто, саплете и паде. Придошлица рече: „Иди, побро, оној баби, оно је, с нама кр’ и анђео, ђавоља мајка; она је сломила ногу, и не може да се дигне. Питај је: шта да ти да, да је излечиш; а ништа немој да узимаш, но дођи код мене!“

Оде он баби, а баба истина беше сломила ногу баш преко средине бедра. Запита је: „Шта да даш, баба, да ти излечим ногу?“ Баба му рече: „Да ти дам пуну букву дуката.“ Он се врати побратиму и каза му то: А побратим му рече: „Иди опет, али ништа друго немој да узимаш, него тражи три дрвцета, што их она носи у оној марами око врата.“ Оде он па је опет запита: „Шта да даш, баба, па да те излечим?“ — „Да ти дам две букве дуката.“ — „Нећу, баба, то, но да ми даш та три дрвцета из мараме.“ Баба не хте, а он се врати побратиму. Побратим му опет рече: „И по трећи пут иди; њој је нога сломљена и мора ти дати, иначе ће ту умрети. Оде он и по трећи пут и рече јој: „Дај, баба, три дрвцета, па да те излечим; видиш да ћеш умрети. Баба немаде куд, но извади из мараме три дрвцета, и даде му их. Оде он одма побратиму. Побратим га запита: „Јесу ли то та три дрвцета?“ — „Јесу“ — рече он. — „Дај их овамо! а сад узми ово!“ — а ништа му у руку не метну, већ само намаза по средини длана

неком машћу — „па баби протрљај ногу, и биће здрава.“ Оде он, и оном руком протрља преломљену ногу. Нога одма’ оздрави као што је и пре била, и баба се диже. Он се врати побратиму, и пођоше даље. Ишли су неко време кроз шуму, па изађоше на један проплакак. Тада он духу рече: „Ја сам много гладан.“ Дух му одговори. „Претрпи се мало!“ — па погледа у небо, и виде лабуда како лети; узе једно од оних дрваца, и ма’ну руком према лабуду. Лабуд се оног часа стрмоглави, и паде пред њих. Како лабуд паде, дух заповеди ономе што је пошао по свету, да осече лабудово десно крило. Одсече га онај, и даде му га. Обојица пођу даље, и ускоро из шуме спаже светлост; била је то нека варошица. Стигну они у варошницу. У њој беху све радње и каване позатваране. На више су места лупали, док их најзад каваница не пусти у своју малу каваницу, да се ту мало заложје и одморе.

(Наставиће се.)

Листак.

Нове књиге и листови.

Мали Зборник Молитава побожним, православним, српским Христијанима. Приредио Васа Витојевић, школски управитељ. Штампарија Јован Пуљо у Земуну 1908. Цијена?

Организација српских трговаца и занатлија. Прештампано из „Трговачки Новина“. Нови Сад, издање „Српског Трговачког Удружења“. Штампарија Ђорђа Ивковића у Новом Саду 1908. Цијена 20 потура.

„Бродарски гласник“. Власник Мих. Д. Глигорјевић, уредник Борив. С. Лазаревић. Изази двапут мјесечно у Биограду од 15. маја као гласник „Бродарског Друштва“. Годишња претплата за Србију 6, а за друге земље 10 динара.

Човек и етички принципи. Написао Драг. Ђ. Петровић, учитељ. Јагодина: Први српски штампарски завод Гутенберг Браће П. Стефановића и Милошевића 1908. Цијена 50 п. дин.

Мала Библиотека св. 150. Уредник Ристо Кисић. Власник. Издавачка књижарница Пахера и Кисића. Година X. 1908. Број XII. Алекса Шантић: Под маглом, слика на горње Херцеговине. Цијена 24 потуре, а претплата библиотеци 8 К.

Брста Миладиновић: Песме. Нови Сад, штампарија Д. Д. Брањина 1908. Цијена 50 пот.

Славјанскаја Извјестија, журнал Славјансково Благотворителнаво Обшчества в Сан-Петербургу. Н. 8 Выходит восемь (8) раз в год. Шестој год. изданиа. Ово је врло лијец свесловенски лист, који доноси доста ствари и о Србима, а и превода српских. У овом броју има диван чланак од И. Александрова „Аустријски притисак у Босни и Херцеговини“ и оцјена књиге гђе Јелице Беловић-Беранџиковске „Српски народни вез и текстилна орнаментика“, од истога писца.

Миладин Брстоношић: Из две лирике П. свеска. Нови Сад, парна штампарија Ђорђа Ивковића 1908. Цијена 50 потура.

„Босанска Вила“ налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Бази, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: *Ловачка идилга*, од Милорада Митровића. — *Добро се сећам; Што беше негда* и * * *, од М. М. Милошевића. — *Изгубљена звезда*, од М. Симића. — *Сонет*, од Константина Валчића, превео Влад. Станимировић. — *Приговорије*: *Бивши*, од Пете С. Талетова. — *Ђурђевски уранак*, од Ст. Витаса. — *Из великодушности*, од Ј. Н. Потопенка, с руског Никола Стајнића. — *Мртва ципа не говори*, од Артура Шницлера, с њемачког Иван Корниџер. — *Поука: Књижевнички занат*, од Пете С. Талетова. — *Ускрснуће палтијанских жена*, од А. Р. Ђбу, с енглеског Митра Морачина. — *Српски народ*, од Дра Семе Тројановића. — *Српске народне умотворине: Чини добро не кај се*, српска народна прича забиљежио Хранислав Прибаковић. — *Листак*.

Власник и уредник **Никола Т. Башиковић**. Покливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска двојичка штампарија, Сарајево.

Број 16.

САРАЈЕВО, 10. јуна 1908.

Год. XXIII.

Милорад Гавриловић.

И глумац је умјетник. И он као и пјесник композитор, вајар, сликар мора имати нечега одређенога и свога. И ако он носи туђу ријеч, и ако он живи туђим страстима, и ако он из себе не даје свој, већ у себе прима туђи свијет, опет он ствара. Само то, што он ствара, дешава се, ту је, постоји, представља догађај, који је нераздвојан од њега, његове појаве, глумца, и који (догађај) живи само у посматрачима. Смрт глумца јесте и смрт његове умјетности. Нестанком његовим спушта се и набира завјеса заборава на његова дјела. Послије тога он живи као прича, која се губи са пошљедњим његовим гледаоцем.

Глумац у животу има да рачуна само са публиком, којој представља друге, и то собом, својим обликом, својим покретима, својом радњом. Њему је пало у дно да оживљавајући прикаже човјека у свима наравима и у свима временима. Човјека, и његово вријеме да доведе ту, пред нас, своје гледаоце, то је посао глумца.

Значај његов одређује друштво. Отуд и глумац може бити мјерило за развијеност једне средине, једног нараштаја (од прилике исто онако, као што су за ум и способност дипломата мјерило бајонети).

Значај глуме одређује друштво. Али шта она, та глумачка умјетност казује, може се видјети и из једне обичне предпоставке: шта би било да ње нема, да је никад није ни било, а свега другог да јесте? Да, шта би било? И ако тражење одговора на ово, као и на питање: шта би било да нема таласања ваз-

духа, вјетра? — не би био узалудан посао, ми ћемо се задовољити на осјенчавању самог одговора. Да нема глуме, драма, један најтежи и најјачи акценат људскога ума, остала би мирна, неизведена, са увијек истим и ладним тоном као поглед у статуе. Умрло доба и живи људи не би имали своје огледало гдје се најбоље виде. И док пјесник пјесмама, музичар тоновима, вајар камену даје све, дотле глумац даје све својим гледаоцима. И док производи других умјетника остају и живе послје њих, у времену, дотле оно што створи глумац живи само с њим. И док друге умјетнике врло често у животу прати игнорисање, дотле глумца прате вијенци, признање и аплаузи. И док другим умјетницима послје смрти благодарни људи подижу статуе, хладне као и њихова мртва тијела, глумцима пружају цијелог им живота клицања, бурна као и њихов живот.

Отуда бина привлачи, на њу наплазе и стају поворке младих људи, жељни славе. Отуда се образује читав кадар пажева и промашених умјетника, који као такви или остају гдје су, или се спуштају у живот, сити славе и незахвалности људске. Отуда, најззд, понеки, побожни и са вјером, ступају на бину и, дајући цио живот своје позиву, радом, стрпљењем и борбом подижу се, развијају своје лијепе особине и постају умјетници. Отуда је једнога дана, већ давно, прије више од 28 година, отишао у глумце и Милорад Гавриловић.

Отишао. И од тога дана Биоград је гледао Милорада Гавриловића како се сагиба, подиже главу, бори уморно са собом и другима, и корача, стаје чврсто на даске, иде напријед, савлађује и осваја. Од тога дана па за неколико година он се виђао на

бини у разним улогама, свугдје, али свугдје у друштву своје младости и свог талента.

Једнога дана неосјетно, не зна се како, Милорада Гавриловића остави младост. Без ње, он се осјетио оскудан и сам; сам, и ако са талентом.

То доба кад нас младост, наш најљепши друг, напушта, многи људи и не примијете; али је оно за умјетника најтеже доба. Милорад Гавриловић изгубивши младост, добија вољу за рад, за студију, стварање. Он почиње радити, ширити и развијати свој талент, и стварати. Он чита, путује, гледа, опажа, назријева; и развијен снажан, са својим живим темпераментом он савлађује и иде, пење се високо, и ако не на ону висину гдје су га његове особине и његов дар могли однијети. Пење се високо и ту остаје, пошто је претворио своје гледаоце у поштоваоце, и пошто је малаксао, уморио се од живота и ситне средине.

Са позорнице, са тог највиднијег мјеста он приказује људе највећих страсти и најплеменитијих особина, људе, карактере, јунаке и врлину, и људе пропале и подле, код којих ничега божијег није остало који су све изгубили осим ниских инстиката.

Иначе тај свијет љепоте и величине, одвратности и пада, борбе и самопрегоријевања, науке и биједи, љубави и мука; тај свијет на хартији, који блиједи, кога живи човјек полако губи, заборавља, и који је готов да опет постане само хартија — тај свијет је Милорад Гавриловић ослободио заборава, оживио га својом душом, својом снагом, својим великим особинама.

Мисли и ријечи Кина, Армана Дивала, два дона: Цезара и Карлоса, господина од Риона, Ернулфа, Доктора Окса, Нерона, Шајлока, Јага, Ричарда III... све су то ријечи мртве, које смо ми својом главом оживјели и које су живјеле док их није узео вјетар и однио изнад те наше главе тамо негдје, у пепео облака. Али те ријечи и те мисли кад је узео Гавриловић и изговорио их својим уснама, својим језиком и гркљаном — оне су добиле облик који смо ми примили и који је код нас усадио он, глумац, Милорад. То нијесу више биле ријечи, само ријечи. Не. То је био живот, који се догодио пред нама, то је била буктиња, која се ту, на наше очи, запалила, распалила и догорјела. И тај живот, који се одиграо и свршио, ту свјетлост коју смо гледали једно вече, не можемо заборавити као ни умрлог пријатеља, као ни своју мртву драгу.

За једно вече у позоришту ми смо гледали, не Гавриловића, него живот н. пр. Кина, саосјећали с њим, осјећали се поносити његовим држањем и утиском што га он чини на своју околину; били радосни због његових авантура; гњевни и увријеђени на оне што га врпеју, поражени и тужни кад је полудно. И то све због Кина, који нам није ни род ни помози бог и кога у ствари и нема. Јер онај Кин што постоји, постоји само у идеји израженој ријечима: без

облика, без меса и крви; њега нијесмо никада видјели, не познајемо га. Овај Кин што га ми на позорници видимо, то није Кин, то је Милорад Гавриловић, лажан Кин. И кад тај Милорад Гавриловић тој идеји Кина даје облик, месо и крв, узимајући Кинове болове и радости, љубав и увреде, његове дане и његов живот, онда Кин није више идеја, он постоји, ми га видимо и ми примамо и осјећамо његов живот.

Гавриловић је играо врло разнолике улоге, од Немање до Ричарда III., од Армана Дивала до Јага, од Дон Цезара до Ернулфа, од Дон Карлоса до Нерона, од салонских комада Диме Сина до бивших људи Максима Горког и Доктора Окса. Скупити све те улоге од толико година, провјерити своје утиске и видјети гдје је Гавриловић најјачи, гдје се он као умјетник највише изразио, то је посао тежак, чак немогућ. Немогућ, јер код нас и ако се пише о позоришту највише, о позоришту и о глумцима не пишу озбиљни људи, који би могли дати свој суд и студију о њима, студију којој би се могло поклонити повјерење, већ о позоришту пишу крхљави и неразвијени људи, којима је неки несрећан и луд вјетар бацно новинарско перо у руке. То је тако код нас, и ако је критика о преставницима глумачке умјетности потребнија више него игдје, у толико прије што се тачан суд може донијети о глумцу само док је он жив.

Милорад Гавриловић је био најистакнутији и најјачи члан београдског народног позоришта. Он је одмакао од осталих и својом личношћу, и својим улогама и својом игром. Свака његова игра оставља утисак, јак утисак, али најјачи у оним улогама, гдје се он, његов жив темперамент може најлакше изразити. То су махом оне личности код којих се поједина жеља развила у страст, овладава њима и потчинила себи сваки покрет и сваку мисао (Арман Дивал, Ричард III. Јаго, Нерон...). Али Милорад Гавриловић кад хоће и кад је расположен да хоће, он даје оно што само глумац, умјетник може створити.

Априла ове године пензионисан је Милорад Гавриловић и ако је он непрестано моћан стуб народног позоришта. За такав поступак управин има и имена достојна самог поступка, али ми о томе нећемо овдје писати.

Београд.

Владислав Петковић.

П. С. Талетов, Сарајево.

БИВШИ . . .
(Наставак).

V.

нога вечера када је Аксентије, промрзнут и малаксао од глади и зиме, дошао у кућу својег брата, ког је најмање задужни својим љубазним, предусретљивим и братским пона-

шањем, Милоје се још није био вратио из каване камо је одлазио свако вече на пиво. Његова снаха, врло здрава, лепа и висока женска са црнпурастим лицем, мрким очима, дугих трепавица, са јако развијеном доњом меснатом усном и врло белим зубима, а којој је било тридесет и две и три године, примила га је врло љубазно, као да га одавно воли као девера и сада се радује његову повратку с пута. Одвела га је у топлу трпезарију и одмах му је дала да једе. Он је врло халапљиво јео и тек када је заситио глад, сузним је очима гледао у ово добро створење, које је било тако љубазно према њему. Док није дошао његов брат, он је њојзи причао сву своју историју, историју несретна човека, кога је упропастила луксузна жена без срца и душе, причао јој о својим јадима, о људској пакости, због које је толико много патио, о својој бескрајној невољи каја га је нагонила, да, у сред ове језовите зиме, закуца на врата свога брата, којег је он увек више волео него зеницу у својем оку, причао о својим плодноним плановима, причао о својем будућем богатству и о својим дрским плановима, које мисли остварити са једним колосалним капиталом у рукама. Она га је врло радознано слушала. Свој поглед је била припила за његова испуцана уста и сваки његов покрет руком ревносно је пратила, као да јој он том руком ствара пред очима јасне и речите слике из блиске будућности. Од времена на време она се љубазно насмеје, обори дуге трепавице и, на прстима, излази у ходник, као да се бојала да ко изненадно не уђе. А понекад лако климне главом, осмехне се благо, и оде у побочну собу да се увери да ли су деца покривена. Али што су се сказаљке више приближавале деветом часу, она је бивала све нестрпељивија, нервозно је грчила руке на крилу, сваког часа је окретала главу према ходнику и са напрегнутом пажњом слушала је сваки шушањ у ходнику. Груды су јој се стезале, грло је било суво и једва је дисала, а њоме је у опште овладао некакав загонетан страх, као да ју је некакво мутно предосећање извесне тајанствене несреће притискивало, гушило, мучило. А он је причао, причао о свему и свачем, а највише

о себи, о том поноситом грму којег није кадра оборити ни једна олуја.

Око девет часова неко је нагло ушао у ходник. У ходнику је одјекивала лупа кад је ногама ударао о под да с њих стресе снег. С неким је разговарао и, псујући и грдећи ову луду земљу у којој се клима мења сваког дана, причао је, да је напољу страшна и безобразна зима. Цана је ђипила са столице. Руке су јој дрхтале, ноге су клецале и она се поводила, У њезину лицу није било ни капи крви. Аксентије је неспретно устао и гледао ју је разрогачених очију. Не говорећи ни речи, она га брзо увуче у прву побочну собу где су спавала деца. Затим је изашла пред свога мужа и у оно неколико речи, проговорених с њиме, узела је сву нежност својег благог и питомог срца.

Она је, врло опрезно и с много нежности почела да говори о јадном Аксентију кога је, ни крива ни дужна, упропастила жена, о братским осећајима, које нису кадри уништити никакви рачуни и никакве сплетке, ма с које стране оне долазиле и ма у којој се намери оне стварале. Он је набрао чело и жмирио очима и, преко воље, је слушао шта му је све причала о брату, кога он никад, апсолутно никад, није помињао. Он је за њега био туђинац, туђинац који је мртав, а о мртвим туђинцима никада се не говори. Он је ћутао, понекад је смицао раменима, подизао веђе у вис и смешкао се, као човек који се смешка када чује да једно наивно створење, без трунка искуства, говори о озбиљним стварима. Она је мислила, да је тај осмех несумњив знак његова расположења. И када је почео и даље да се смешка њезиној наивној и детињастој филозофији, она је сматрала, да је то најпогоднији моменат да уведе Аксентија.

Милоје је ђипио као да га је најједном спопало лудило. Гњевно отури ногом оборену столицу и запањено је гледао у свога брата, у ту изнурено-изгладнелу и рашчупану тицу грабљивицу. У прво време није могао ни речи да каже. Аксентије је био оборио главу поду, а лева нога му је играла, као да ју је оног часа ударила капља. Цана је такође била уморна, дрхтала је и била је бела и бледа у

лицу, као љиљан. Када је Милоје дошао себи, он је рекао Аксентију све оно, што је годинама пређуткавао, реко му је, да је био нечовечан према њему, да му је увек био рачун пречи од братске љубави и да је он самом себи крив, што је, у старости остао без коре хлеба. Најзад му је рекао, да он за њега више не постоји и да је најбоље да одмаде тамо одакле је дошао. Аксентије није могао да се брани ни једном једитом речју. Ту ноћ је Аксентије лежао на једном душеку на поду једне собе, која се обично употребљавала за оставу прљавог рубља и других домаћих ствари које нису сваког дана потребне, али није могао целу ноћ ока да склопи. У оближњој соби јако је куцао часовник и он је чуо сваки час, који је избијао тај часовник јасним и звонким гласом.

Захваљујући Цани, која је неуморно доказивала да милосрђе доноси срећу у кући и да је, заради деце и њиховог здравља и будућности, севапримити Аксентија, Аксентије је остао у кући. Остао је, али Милоје је поставио услов, да му никада не излази на очи, и да му се никада не говори о њему. Цана је била блажена, јер је била уверена, да ће и овај пут успети да њезин муж промени своје расположење, које иначе ни најмање не доликује његову добром и племенитом срцу. И Цана се није преварила. Она је успела.

После два три месеца, Аксентије је био врло омиљен у кући. Деца су га волела, јер је он према њима био ванредно нежан и свако вече причао им је бајке, које је њему још причала његова стара мајка. Она, када дође време спавању, врло су се тешко одвајала од чиче и увек су молили своју мајку, да им допусти да остану код чиче још мало, још врло мало. Послуга га је такође врло волела, јер је он знао на врло љубазан начин да им докаже, да је искуснији од њих и да, према томе, увек старије људе треба поштовати. Цана је била врло задовољна, она је с њиме седела и за сво време, док се њезин муж не врати из каване, разговарала је она с њиме или, боље рећи, он је говорио, говорио о својим дубоким и замршеним пословима, а она га је пажљиво и радознано слушала, ма да апсолутно

није ништа разумела о свему оном, о чем јој је Аксентије тако убедљиво говорио, редајући неке бескрајне цифре од којих је човека хватала несвестица. Једнога дана, а то је био некакав велики празник, Милоје се помири с Аксентијем.

Цана је врло често питала Аксентија за савет у чисто домаћим пословима а он је увек умео такав савет да да, који се савршено подударало са њезиним мишљењем. То је њој, наравно, необично ласкало, јер је на тај начин стицала доказа, да и она уме да мисли и да, према томе, није истина, када Милоје каже, да је она добро и шавно ћуре. Једног вечера, месеца маја, седели су њих двоје крај отворених прозора. Било је већ десет часова, а Милоја још нема да дође. Цана је, од времена на време, спуштала рад на крило и занесеним и уоченим погледом гледала је у једну тачку на поду.

— Још га нема, а већ је десет прошло, рече она брижним и тихим гласом, као да говори сама са собом.

Аксентије је добовао по отвореном прозору, набрао је чело и гледао у дворниште.

— Ваљда неће опет доћи тако доцкан као прексиноћ?

Она опет спусти рад на крило и утону у размишљања.

— Ти знаш, снајка, да ја не водем да се мешам у туђе ствари, али . . .

И он застаде. Цана је наваљивала на њега и он настави:

— . . . Али то, брате, не ради један ожењен човек, који има пуну кућу деце. Каква је то, ђавоља, кавана? Кавана, ко га зна куда он иде . . . Ишò сам и ја у кавану, али као човек. Нисам долазио у зору. То, брате, раде бећари, који немају ни куће ни кућишта . . .

Из Цанино лице лагано су се котрљале сузе. У њезиној души се појавише тамне слутње. Она баца рад, оде у своју собу и обучена леже на постељу, јецајући болно и без прекида.

После поноћи, када се Милоје вратио кући, она га почне гњевно прекоравати и сав свој

прекор је рекла у смислу Аксентијева говора. од како су се узели, то је био први пут, да је међу њима дошло до сукоба.

(Наставиће се).

Душан Синобад, Београд.

Отац Поликарп.

Цртица из Свете Горе.

Ми смо сувише мали... мали... да бисмо могли служити великој идеји, којом су били надахнути оснивачи светогорских манастира — рече ми стари Поликарп, седећи самном на голој стени под рушевинама старог Хилендара, уза саму обалу морску.

То беше старац од својих шездесетпет до седамдесет година; са дугачком, седом брадом, у коју се беше уплео један шарени лептир, и, верући се кроз белу меку длаку, пробијаше све дубље. Старчеве црвенкасте очи меланхолично се кретаху под намрштеним и борана набраним челом, а сунце му светогорско исцрпљило лице. Мантија прљава и на више места подерана; из ципела му вире голи прсти; у једној руци држи дугачки брестов штап, а у другој црне, просте бројанице. Изгледаше ми као врач или пророк из какве слике или са позорнице у историјским комадима.

Ово је по свој прилици један од оних пустињака — аскета — о којима се прича да живе по пећинама хранећи се корењем и травом — помислих у себи, радујући се што сам га видео.

— Па јесте ли, оче, одавна у Светој Гори? — упитах га.

— Одавна.... Одавна!

— У коме сте манастиру?

— Ни у једном!

— У ћелији?

— Не!

— У пећини?

— Не!

— Не!? Па где онда живите?

— Ноћу у колеби... Дању на сунцу.

— Ви сте по народности...?

— Грк!

— Јесте ли задовољни?

— Хм, хм... Јесам.

И тако се спочетка водио наш разговор. Да, не, хм, добио сам често као одговор на разна питања. Морао сам се дуго улагивати док му се није језик одрешило. Говорио је прилично српски и руски, а по кад кад би са задовољством уплео по коју латинску.

— Данас Света Гора није к'о што је била и к'о што би морала бити — настави отац Поликарп, брчкајући врхом од штапа по води. — Требало би да је огњиште наше вере и пример пожртвовања. Међутим оно је данас за неке Refugium peccatorum, за друге пролазна тачка, за треће место, са кога се скаче на добре положаје, и т. д. а за неке чак забавиште и пландовање. Врло је мален број оних, којима је Света Гора жртвеник, школа, или барем Purgatorium...

— Ах! где су наши стари, што су некад задивљавали свет посвећујући свој живот мукама и патњама, одричући се свих земаљских сласти, само да би одговорили задатку и дали пример млађима. Некада је Света Гора била извор светаца; смртни људи постали су свеци: наш Атанасија, ваш Немања, па многи други. А данас?... Ух, ух!...

И стари калуђер сакри своје лице мршавим рукама.

Морам признати да ме овај занешењак беше дирнуо, највише због оне искрености, самоубеђења и слабости која му се на лицу огледаше.

— Живите ли и ви испонички, као и они стари? — упитах га.

— Сад не. Некад сам проводио и тај живот, док сам био млађи; сад више не могу да издржим. А мени је до тога да живим; не због самог себе, него због других. Нас неколико старца живимо да би овим млађим, ако ништа друго, а оно бар колико толико показали каквим би животом требало живети на Гори Атонској. Ја живим у колеби, која припада св. Атанасијевој Лаври; молим се Богу и просим.

— Просите?!

— Да, господине! Али не из нужде, јер код оvolико богатих манастира и скитова било би и за мене хлеба.

— Но, дакле?

— Ко проси и тражи милост од другог тај се понижава; а ја понижавајући се тако, испаштам своје грехе.

Чудан човек!

— Ви ћете видети — настави он — у руском манастиру Пантелејмону, поред свег богатства и сјаја, много просјака калуђера, који ће вам тражити милостињу.

— Да ли и они из истих побуда?

— Не сви; неки и да уштеде па да оставе манастиру.

Идите, идите, у Пантелејмон; тамо ћете видети многе ствари. Руси су ипак најбољи калуђери; да није њих овде ко зна шта би било са Светом Гором.

И ваши се у Хилендару прилично држе, но мало их је; ту може да живи најмање двеста. Срби се слабо посвећују монашком чину, а још мање долазе овамо. Штета. Хилендар је ваше неоцењиво благо; ваш Јерусалим, ваш Рим... Чувајте га!

— Како живе други калуђери по скитовима, хелијама и шумама?

— Свакако. Једни раде и труде се; други се одмарају и пландују, крадући Богу дане. Неки опет оружају се пушком и ножем па иду у лов. Има и испосника, „отшесника“ што живе по пећинама, сносећи сваку оскудицу и борећи се сами са собом и са својим страстима; а ту њихову борбу само Бог види. Но тих је најмање, и број им се сваке године смањује.

— Је ли истина да понеки ваши манастири шурују са комитама македонским и примају их чак у манастире?

— Синко, ја то не знам, јер нисам видео.

— А откад је усвојено да жене не смеју живети у Светој Гори?

Ово питање мало изненади старца; он ме чудновато погледа, но одмах за тим одговори:

— Одавна. Још од четвртог века, за владе цара Теодосија великог. Кћи његова Плакида беше једном пошла у своју задужбину, манастир Ватопед, али чим се приближила манастиру, приказаже јој се Богородица и строгим гласом забрани јој ући у Ватопед. Она се одмах врати и пошаље велике поклоне манастиру. Тада светогорски монаси узаконише да се на Атонској Гори не сме више појавити ни једна женска глава, што после потврдише сви хришћански владари, па и султани.

Кад је отац Поликарп довршио ту легенду, спусти се води, опра ноге, и, опростивши се са мнош, отштапа се полако ка једној шумици.

Хтедох га викнути и казати му: Узалуд ти труд јадни старче! Друга су данас времена и други људи али одмах одустадох од те намере. Нашто и покушавати?

Дуго сам тако за њим гледао, све док нисам свим изгубио из вида погнута му рамена.

Михаило Мирон, Сарајево.

Маска љубави.

Зар си опет дошла, о љубави моја?
О како си грозна опет дошла мени!
Прозирна је црна сада маска твоја,
Бјежи натраг, бјежи, ти лажива сјени!

Минуло је доба и лудо и младо,
Кад к'о дивљи демон гонила си мене,
Неукротив оркан кад ј' у груд'ма влад'о
И кад сам се бој'о саме твоје сјене.

О тад море страсти бјеснило је страшно,
Ја роб сл'јепи бијех врло ниско пао,
А ти си ме маском заварала красно,
Ах, кога љубљех, ни сам нисам знао!

Ал' са лица мога копрена је пала:
И много потамње, што бијаше љепше,
А на небу моме, гдје но си ти сјала,
Све л'јепо, што бјеше, све опсјена бјеше.

Ал' са маске твоје још љепота сије
О идоле горди, ком' се људство клања,
Ал' маска твоја гр'јех и самрт крије,
За загрљај страсни свако пак'о сања.

Знаш, љубави лажна, колико живота
Са тобом се рађа, колико ли јада?
И страдања, блудње, патње и грехота?
Колико створења умире и пада?

У сферама даљним својих златних кула
Јеси ли слушала плач овога св'јета?
И врисак генија у царству расула?
Јеси л' клетву чула, осветнице клета?

Јест, ал' сл'јепа, луда, ти не жалиш оне,
Што их судба гони, а бједа их срета,
Ти не жалиш оне, што 'но суве роне,
Јер теби је жао оставити св'јета.

О колико има иза маске твоје
Лукавства и варке, кад би они знали,
Што те звуцим' зову силне пјесме своје, —
Не би они, не би толико те звали!

Михаило Мирон, Сарајево.

Звијезде.

Осијајте сјајно звијезде моје сада,
Тихо и побожно, пуне вјечне тајне,
И моја би душа осијала рада,
Са веселим свјетлом, звијезде моје сјајне!

О некада тако кандила су сјала
У храму љубави старе вјере моје,
И душа би мирно пред богове стала
И ја бих пјевао свете псалме своје!

И ви тако исто треперите сада
И шапћете нешто у вечери касне,
И зовете сјајем, што на земљу пада,
О далеко некуд, зв'језде моје јасне!
Ваше свете зраке као вјечне жаље
Вјечно свијет прате над ким самрт влада
И ко да би мени дошапнути хтјеле,
О нека се само моје срце нада!

И љубави пуне божанствене сјене
Заиграте често весело и смјело.
Као да би хтјеле утјешити мене
И сву мрачну земљу, гдје је сунце сјело.

Из трепета благог осије љепота,
Као да ми прича сва тајна чудеса,

Ја осјетим задах будућег живота,
Неко ново царство и нова небеса.

И све што сам до сад patio и страд'о
Дубоко у груд'ма заборавим, свладам
И васкрсне тада моје доба младо:
Ја вјерујем опет, ја се опет надам.

Па зашапћу звјезде, а душа запоје
К'о у давно доба, што је негда било,
Тихано запоје свете псалме своје
И лепршине шумом своје мрачно крило.

И запламти срце к'о некад с олтара
Сред окова тешких и земаљских уза,
Па безумно љуби пуно старог жара,
Звјезде пуне људи и нашијех суза.

И земља захуји к'о да тихо поје
И звијезде сјајне и све регионе
И небо зашуми мелодије своје
Чудесне и јасне кроз далеке зоне.

Ст. Витас: Сењски Рудник. —

Ђурђевски уранак.

(Наставак).

ако ето. Кад би окупио описивати љепоте које се виде на све стране, па још за раног јутра, док још сунце не блесне, зар би се могао зауставити на стотоме листу. Чим се нађем на којем вису и ћувику, на којој крсној стијени, намеће ми се питање, и чудом се чудим, што ли је тај свијет према свему овоме толико равнодушан и немаран? Једва ће који завирити у ове грдне драге, необичне кланце, интересантне сутјеске и преломе стијења. А још рјеђи су, који би хтјели пети се на висове, који облаке парају или проћи кроз дебеле шуме горостаснијех буквава и храстова, намирисати се мирисна јоргована, који је заузео сам самцит читаву планину, а са воза га можеш кидати. Кад он прецвјета, замјењује га на другој високој страни мирисна липа, да је цијела долина од Раванице па на домак Рудника испуњена мирисом, као ни један владарски перивој.

Кад би индиферентни Енглеz или Американца, који ништа друго не раде, већ крстаре по овој кугли, која им је већ одавно мала, кад би, велим на возу ушао у ону дугу шуму јоргована и липе, вјерујем, да би захтијевао, да га ту оставе, па тек сјутра, прексјутра по њ дођу. Јер, колико ли има такијех љепота на свијету?

Разумијем да и није ласно стићи на Копаник и Ртањ јер су с пута, али на висине Сењ. Рудника

баш је шала — па и ни за какве новце. Из биоградске баре Венеције па на Пасуљанске ливаде (700 м над морем) стиже се за 7 сахата и 38 гроша!

Би нам мало и криво, да је зора тако кратка — така је она по планинама, — па се мало задржасмо на великоме Булвану, којег бијаше већ сунце облило. Спустисмо се одмах низа стијене ка „Новоме Свијету“ да приступимо другоге, правом дијелу уранка. Многи и иде на уранак само због тог другог чина, радујући се бољем апетиту.

Што се ближе примицасмо томе хотелу у крсној стијени, тишине све мање, жагора и вреве пун кланац. Да ми није овдје заметно, рекао бих коју више о овдашњем рударском народу, но, морам то оставити. Баш смо поранили добро, те мишљасмо, да ако нијесмо први, свакако смо међу првијема. Јок, једва пред пошљедњим.

Нијесам се, срећом, пентрао по брдима другијех крајева свијета, али их доста познајем из панорама и биоскопа за три гроша. И наш »Нови Свијет“ — који рудари не умију друкчије звати већ „барака“ — баш је парче за биоскоп: окома стијена, наднијела се над брзи брдски поток, из пукотина се разгранале лиснате букве и липе, уз сами камен прибијена талпара са широкијем доксатом, који је сав украшен вјештом кичицом чувеног мртвописца Ђоше у четири јасне боје; ту ти је биоградска Росија са свијех пет и по спрадова, ту на крову два се голуба љубе, који су ваљано порасли као утовљена два ћурана, па је ту јаблан до јаблана, не знам само зашто сви из реда плачу, да им суза сузу стиже, већ ако није за једнијем другом, коме је зла рука одвалила највећу грану, те стоји ни на небу ни на земљи. Па ти је ту лијепи шосе, по којему клизи лака каруца са три точка и четири коња. Намјештај сав од конца нов, јер је тек пивница отворена, дакле имадосмо светковати и отварање како пивнице, тако и другог одјељења, трговине са финијем закускама — „деликатес“. Врашке козе са малијем јарадима преплећу по камену као по паркету.

Народа и малог и великог и мушкиња и женскиња пуно, галаме још више. Пред хотелом Риста, шеф мљекарника, из пуне каце дијели млијеко биљежећи у тевтер и заводећи свакоме у књижицу. На корак два напријед разбуктала се ватра, а са обадвије стране шкрипе ражњеви, неколико путазамијењени новим пецивом. Мало у страну Милован, бивши кршни полицијски пандур, засукао рукаве до рамена, велику ножину обзинуо, ради сав у зноју, јер ваља свршити на вријеме. С ону страну потока Сотир фурунција вади и баца вруће лепиње, пјевајући свакој: тааае... ала му је еспап... мехка ко душа.

Из Равне Ријеке¹⁾ надолазе рудари гарави и прљави, са угашеним свјетилкама у рупи и алатима на рамену, таман изашли из дубина од преко сто ме-

¹⁾ Нови рудник, који се најмодерније подиже и биће први на Балкану.

тара. Како који стиже, сједа међу излетнике да се не дангуби.

Старина Новаче је Ђурђеву зору поздрављао шишаном и сребрњацима, а, како ми се чини, Грујица дијете није прихватио танкијем кларинетом, или јасном виолином. Старинска работа. Ми је поздрављасмо из финог шестопуца узастопце, а Гурбај прихвати јасном армуником и даде силна маха донаувелен-валцеру, да се разлијеже цијелом драгом. Добра срећа јекну широм бачије у све скале и гласове.

Чила младеж часком заврти цијелом пољаном до сама потока, док уморног Гурбаја не замијени Миливоје баленгер (Bahnleger) својом врлом, те ти се низа коло и Сарајевка уситни, да ни на Кисељаку не би боље. Лијепе три капетан-дјевојке закитиле коло, кано увијек... а куд би без њих. Све је у колу па наравно и моји друзи, сјем једног, који остаде за столом.

Сједимо и посматрамо нови, живи живот у кршу и стијењу, гдје су само козе ситниле своју полку са камена на камен, гдје су орлови и вуци ширили се рахат, кано на своме дому.

Може ли бити љепше идиле и слике: Србијанац уз Талијана, Маћедонац уз Мађара, Црногорац уз Влаха, Босанац, Војвођанин уз Нијемца и Руса, Чех, Словенац — једном ријечи све вјере и нације једна уз другу и једна с другом, са пуно живости и осјећаја празнују српскога св. Ђурђа! Сигуран сам, да би и он сам, св. Ђурђе, онако лијеп и гиздав појавио се на поману, накитену зекану!

У кланцу испод високе, окомите стијене, напунило се кућа, кано права варош. Кућа и модернијех двоспратнијех: школа, црква, пошта, гостионице. Машине пиште и тутње, димови се извијају те састављају са облацима, варош пуна живота и рада. Под врхом, кроз просјечене литице хита жељезница, довлачећи и одвлачећи. Ето то је Сењски Рудник, у коме ради хиљада радника, вадећи и дању и ноћу угаљ из земље, да би се могло радити на земљи.

Више те колоније, над каменом, у камену, на несташном планинском потоку, импровизирана је читава мала насеобина. У средини је насеобине Нови Свијет гдје се јутрос искуписмо. Торови, појате, колибе, наслони, штале, кошери, овце, козе, говеда, коњи, јата сваке живине, само ћуран самохрани свога рода, јер га дуге месојеђе немилосрдно оставише да самује и јад јадује, шепури се сиромашак и надима по бачији неће ли га ико погледати.

— Шта ти вриједна рука није кадра учинити, рекох до себе пријатељу.

— Да, и вриједан и иде му све од руке па и на руку.

— Ко би могао и мислити, да се у овоме кршу може шта урадити? Пун тор, пуне штале, пуни кошери. Зар није лијепа слика онај тор горе у присоју, пун питоме и безазлене стоке, која се и не окреће на ову нашу врву?

— Ја. Мајке као мајке, брину само за своју дјецу.

— Па зар није интересантна цијела она страна, само да јој није она 2—3 незгодна пропланка?

— Па да видиш и то није рђаво.

— Та није баш рђаво, али да нијесу бијели.

— Па и бијели. Нијесу ни бијели пропланци увијек лоши, прихвати мој пријатељ врагољасто смијешећи се, а прст упро у страну, ка оближњем столу.
(Свршиће се).

Ј. Н. Потапенко: =====

Из великодушности.

(Свршетак).

У кратко, то је био прави час и признајем да ми је годило што мени самој у Париској Сорбони један професор држи предавање.

Када је свршио остави катедру и дође мени. У том тренутку учини ми се да престаде бити професор и да је обичан Француз, који сматра за дужност да буде љубазан спрема једне даме.

На лицу се указао широк осмијак и показа ред добро очуваних зуба, он ми пружи руку и рече: »Сад, милостива госпођице, дозволите да Вам се представим: Професор тај и тај. Врло сам радостан што сте Ви мој слушаалац!... Врло радостан! Вама је још све нејасно што сам сад предавао, о, наравно, друкчије не може ни бити! Али доцније ћете све разумјети.... И видјећете како је интересно!.... Смијем ли милостива госпођице, молити за Ваше име?«

Ја рекох: „Mademoiselle Рошчин. „Ах, Ви сте Рускиња! О, то ме двоструко радује. Прво ми смо пријатељи. Ја се додуше не бавим политиком, али у толико прије.... Да, ми смо пријатељи! Друго, Рускиње су озбиљна и вриједна младеж науке. То је свуда познато!... Врло радостан, врло радостан!... Ви ћете бити одличан Санкритист. Морате се само разабрати... морате што читати. И биће ми веома мило да Вас снабдијем књигама. Дозволите ми то?... Да, Mademoiselle Рошчин? Овдје.... (он извади нагло из горњег џепа фрака врло елегантну лисницу, отвори је и пружи ми једну посјетницу). Ево Вам моје адресе. Учинићете ми велику част ако ме посјетите.... Сигурно, сигурно. mademoiselle Рошчин! Ја сам отац породице, имам жену и двије одрасле кћери. Иначе се не бих усудио... Дакле, до виђења, до виђења, mademoiselle Рошчин.

Он ми ватрено стиште руку и отиде. Ја остах сама у великој аудиторији, сама са санкритским словима, која бијашу нацртана на табли. Па, кажи сад, шта би ти радила на моме мјесту?

„Наравно да би се тиме задовољила и пристала да даље Санкритеки студирам!...“ одговори госпођица Арски.

„Тако сам и ја мислила и прва моја мисао бијаше: да више никад не уђем у слушаоницу старога господина. Али доцније промијених своју улогу...“

„Честитам!...“

„Не смиј се. Помисли: старац, професор, научник, тако ми се радовао, тако ме молио, љубазан био... Стави се у његов положај! Општа — разумљива предавања посјећује доста површан свијет. Таква предавања начине сензацију и скупљају огромну публику. Ко хоће да се озбиљно бави науком, слуша специјална предавања. Моме јадном Санкритеки, није наравно свога вијека испало за руком, да скупиле више од пола туцета слушалаца. Обично је видио — празну слушаоницу или једног слушаоца, оног истог, који живи у Saint-Cloud-у и само двонедељно долази у Париз. Нов слушалац, потпуно непознат, какав за њега риједак догађај! Па још уз то дама! Једна женска, која се за Санкритеки интересује! Престави себи, како долази кући, каквим усхићењем прича то својој жени и одраслим кћеркама.

Сад долази опет друго предавање и она није ту, слушаоница је опет празна... Дама која се за Санкритеки интересује, показује се као митолошко биће! Какво разочарење! Каква ће гробна хладноћа обузети његово срце, које је сасвим пуно Санкритеког језика, шта ће сад рећи својој жени и одраслим кћерима.

Укратко, мени бијаше жао мог старог Санкритекиста, нијесам могла осрамотити његову наду и послуже три дана одох њему.

Он живи у једном скромном, малом стану на петом спрату једне куће у узаној Rue de Colombe. Он ме прими тако љубазно, да нијесам знала, како да почнем. Дође и његова жена, врло красна Елсаскиња и двије кћери, високе праве Францускиње, које са пуно чуђења посматрају женску, која се интересује за Санкритеки. То им се учини неприродно и увјераваху да само у Русији има таквих женских и то с тога, што је тамо врло хладно. Оне то рекоше врло озбиљно. Мој старац пак једнако понављаше „Mais.. Nous sommes des amis... Додуше ја се не мијешам у политику... Alors... Nous sommes des amis...“

Противни француским обичајима указаше се на столу неранце, ушећерено воће, бисквити и друго...

Тада ми даде стари, мали господин много књига и брошура, поклони још једном израз свога увјерења, да ћу бити одлична Санкритекиња и растасмо се са ријечима: До виђења у Сорбони.

Када одох толико сам била оптерећена Санкритеким стварима, да сам била приморана с мјеста узети кола.

Па кажи ми сада да ли сам могла послуже свега овога да не одем на идуће предавање? Не, нијесам могла. Чак шта више, одмах сам почела читати књиге

и студирати тако — да сам већ другог часа могла прекидати свога старца разним питањима. А да си само видјела, како ужива. Да, већ само због тога, нећу никад пропустити његово предавање.

Најзад затекох једном и мога колегу из Saint-Cloud-a. То је човјек већ прилично у годинама, који се при ходу одупире на штап. Ја га питах, да ли га Санкритеки много занима. Он ми пак одговори врло озбиљно: „Видите, драга госпођице, ја живим у Saint-Cloud-у и занимам се производњом мале количине хемијских продуката. То вам не могу боље објаснити госпођице, пошто нијесте специјалиста. Долазим сваке двије недјеље у Париз, да набавим материјал и продам своје производе. Моји послови изиокују, да свакад чекам овдје два сахата од 1—3. Ја сам солидан и тријезан човјек и не могу трпјети кафане, пивнице и сличне локале; не марим за париске булеваре и улице, гдје је више ларме него разума. И тако проведем вријеме овдје, при овом предавању, које баш онда почиње, кад ја не знам шта да радим. Овдје је мирно не стаје ништа и... поучно је — је л' те госпођице?

Ја рекох да има право. Сад видиш на који сам начин постала Санкритекињом. Мислим да ствар довучем до ферија, тада да се махнем и изостанем под буди каквим изговором...

А сад ћу те пратити. Друго је предавање прекојутра, имам још времена донде. Хајде! Одоше оба двије на лицу и узеше кола.

Београд, 1907.

С руског превоо:
Никола Стајић.

Мртва уста не говоре.

Артур Шницлер.

(Наставак).

Ема је била сама са непомичним Францем Ах, шта ћу сад? мишљаше она. Та није могуће... то јој непрестано пролажаше кроз главу... та није могуће. — Учини јој се као да чује дисање. Она се саже блиједим уснама. Не, оне су биле сасвим мирне. Изгледаше као да се усирила крв што је текла из слијепог ока. Затим погледа укочене очи, угашене очи, и стресе се. Та зашто не вјерујем ја то?... та зацијело је тако... ту му је смрт! И њу прожма језа. Она је држала на свом крилу: мртва човјека. Ја и мртвац, па још на моме крилу. Дрхтавим рукама склони му главу тако, да је опет била на земљи. И сад је тек осјетила непријатност усамљености. Што је послала кочијаша? Каква глупост! Шта да ради сада на друму сама са мртвацем? Кад људи дођу... Да, шта ће радити кад људи дођу? Колико ли ће морати ту чекати? И опет погледа мртваца. Нијесам сама с њим, паде јој на памет,

и свјетлост је ту. И учини јој се као да је свјетлост нешто пријатно и умиљато, чему треба захвалити за много што шта. У тој малој свјетлости било је више живота но у цијелој, пространој ноћи, која се простираше око ње. Она је мислила да је та мала свјетлост као неки чувар, па би је у неприлици одбранио од мртваца који је лежјао поред ње... И она гледаше дуго у ту свјетлост док је очи не забољеше... Тада јој се учини као да се пробудила. Нагло скочи. То не иде, то је немогуће, не смију ме овдје наћи с њим... Учини јој се, као да је сама на улици, и да поред ње лежи мртавац и фењер, а она као да одлази даље од тог страшног мјеста у помрчину. Шта чекам... да, на шта чекам? На људе? — И шта би им могла ја помоћи? — Људи ће доћи и питаће... а ја... шта ћу ја ту? Сви ће питати, ко сам ја. А шта да им одговорим? Ништа. Ништа нећу говорити кад дођу, ћутаћу. Ни ријечи... па они ме не могу присилити, приморати.

Из далека су се чули неки гласови.

Већ? мишљаше она, плашљиво слушајући. Гласови су долазили са моста. Дакле то нијесу они људи по које је кочијаш отишао. Али ма ко да је, — опазиће свакако свјетлост, — а то не смије бити; јер онда би било упропаћено.

И ногом обори фењер. Он се угаси. Сада је била у потпуној помрчини. Ништа није видјела. И њега чак није могла више примјетити. Само се мало свијетлило камење са друма. Гласови се приближаваху. Она дрхташе цијелим тијелом. Само ту да је не виде. За име Божије, то је врло важно, само до тога јој је стало — та она је изгубљена, ако ико дозна, да је она љубазница... У том стеже грчевито руке. И молила се Богу, да људи прођу другом страном друма, и да је не примјете. Она прислушкује. Људи прођоше другом страном... Шта говоре?... бијаху двије или три жене. Опасили су кола, јер их нешто спомињу у говору, она могаше јасно разазнати ријечи. Једна кола... сломљен точак... шта кажу још? Не може даље разумјети, јер одоше даље... Већ су прошли... Хвала Богу! А сад, шта ћу сад? Ох, што није умрла, као и он? Завиди му, пошто је њега све прошло... За њега нема више опасности и страха. Али она?... Она се боји да ће је овдје наћи, да ће је питати: ко сте ви?... Да ће морати с њима ићи на полицију, да ће сви људи дознати за то, да ће њен муж — да ће њено дијете... —

И она није могла појмити што је остала тако дуго овдје... Могла би и отићи, јер никоме не чини услугу својим бављењем овдје, само себе саму упропаћује. Затим ступи један корак... опрезно... мора прећи јаругу... један корак — ох, земља је тако влажна! — и још два корака, па је насред друма... затим погледа неколико тренутака око себе, па онда преда се и видје сиви пут у помрчини. Тамо — Тамо је варош! Не може се ништа видјети... али ипак зна правац. Још једанпут се окрену. Та није баш тако мрачно. Она види

сасвим јасно друм; па чак и коње... а кад се много напрегне, примјећује и као неко човјечије тијело, које лежи на земљи. Њој се учини као да је нешто држи за то проклето мјесто... па мисли, да је то он, који хоће овдје да је задржи, зато осјећа његову моћ... Али силом хоће да се одвоји од тог мјеста, и тада опази да је друм влажан и да су јој се ципеле заглибиле у блато. И гле извуче ноге из глиба... иде брже... трчи... и оде одатле... на зад... у свјетлост, у ларму људима! Она трчи брзо и држи високо сукњу, да јој се не би искаљала. Вјетар јој дува у леђа, а њој се чини, као да је он тјера све даље. Она управо и не зна више од чега бјежи. Учини јој се, као да мора бјежати од оног блиједог човјека, који лежи мртав на друму поред оне јаруге... тада се тек сјети, да бјежи од живих, који ће брзо тамо доћи, и који ће је тражити. Шта ли ће мислити они? Зар неће поћи за њом? Али је не могу више стићи, јер ће она брзо бити на мосту, пошто им је много умакла и онда је преброђена опасност. Они не могу слутити, ко је она, нико не може казати ко је та жена, која се возила са оним господином у колима. Кочијаш је не познаје, а он је неће ни познати, кад је може бити други пут види. Неће нико ни распитивати за то, ко је она била. Шта се то кога тиче? — Врло је паметно, што није остала тамо, а није ни безобразно од ње што је отишла. И сам Франц дао би јој за право. Она мора ићи кући, јер има дијете, има мужа..., била би изгубљена, да су је нашли тамо код њеног мртвог љубазника. Ево мост, улица изгледа јаснија... да, она већ чује жуборење воде као и прије; она је тамо, гдје је с њим ишла под руку — кад — кад? прије колико часова? Није дуго од тога. Није дуго? Али можда ипак! Можда је била дуго онесвијешћена, можда је већ одавно поноћ, можда ће набрзо сванути, и можда је они у кући траже. Не, не, то није могуће, јер осјећа, да у опште није била у несвјестици; сад се тачно сјећа, како су се кола сломила, и шта се све десило послје тога. Претрча преко моста и чу јасно своје кораке. Огледа се лијево и на десно. Сада примјети, како јој се приближује нека тамна прилика. Зато успори кораке. Учини јој се као да је та тамна прилика оштро посматра. Ако је та прилика што упита? Прође поред ње и позна униформу; то је био ноћни стражар... Чу, да је он стао иза ње. С муком се задржа, да опет не потрчи. Још увијек је ишла онако лагано као и прије. Чу за собом кораке; али се они удаљаваху од ње. Пође опет брже; жури се вароши, чије је фењере опазила још из далека... иде... иде... Већ чује ларму са улица. За мало нестаће усамљеног друма; па ето спасења. У том чу из далека јасно звиждање, све јасније, и све ближе; нека кола пројурише поред ње. И нехотице стаде, посматрајући за њима. То су била кола друштва за спасавање. Она зна, куда та кола иду. Како брзо! мишљаше она... То је као нека мађија. Хтјела је већ довикнути људима, који су били на тим

колима, да је приме, и да је одвезу тамо, одакле је и дошла — али се предомисли; порумење, као што никад до тада није поруменила, јер зна, осјећа, да је била плашљива и да није добро оно што је учинила. Али пошто је звиждање бивало све слабије, а кола се све даље удаљавала, њу обузе неко лудо радовање, па се пожужи кући. Људи пролазе поред ње; она их се више не боји. Најтеже је већ пребродила. Врева око ње бивала је све већа, што год је даље ишла биле су улице освјетљеније; сад се већ није бојала. Погледа на свој сат. Лош десет минута па ће девет. Прислони сат на ухо — радио је. Затим помисли: ја сам жива, здрава... чак и мој сат ради... а он... он... мртав... судбина... Њој се учини, као да јој је све опрштено.. као да није никад ништа скривила. То је доказано, да, доказано. Она чу, да је те ријечи гласно изговорила. А да је то судбина друкчије одредила? — А да је она остала тамо мртва; а он жив? Он не би умакао, не... он, не. Да, али он је човјек, а она само слаба жена, која има дијете, која има мужа. — Била је у праву, јер је то била њена дужност — да, њена дужност. Она зна да није право што је побјегла... али она је ипак била у праву. Нехотице... како... увијек добри људи. Сад би већ знали за њену љубав. Сад би је већ љекари запиткивали. А Ваш муж, поштована госпођо? О Боже!... А сутрашње новине — а породица — за навјек би била морално мртва; а ипак га не би пробудила из вјечитог сна. Да, то је био главни узрок, ни за шта на овоме свијету не би се она упропастила. — Била је под мостом. — Даље... даље... Данас, када киша пада, има врло мало људи на улицама; али њој се чини као да око ње све ври; јер тамо, одакле она долази, мртва је тишина. Она има времена. Она зна, да ће јој се муж вратити тек око 10 сати — па се може чак и пресвући. Сад јој паде на памет, да погледа своју сукњу. Са страхом примијети, да је била сасвим прљава. Шта да каже само собарици? Паде јој на памет да ће сјутра све новине говорити о несретном случају. Оне ће писати и о једној жени, која је била у колима и које је послје нестало. То ће бити у свима новинама и при тој помисли поново се поплаши. Само мало непажње и све њено причање било би узалудно.

(Свршиће се.)

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —

(Наставак.)

Југоисточној Србији доскоро је био још један врло интересантан народни правни обичај. У том крају, док је год припадао Турцима народ се највише клетвом бранио од зликоваца, која је онда чешће много и помагала, јер је

свет био побожнији и у опште моралнији. У то време, кад се н. пр. неки паликућа није могао да пронађе и да се казни новчано, или баш и да се договорно убије, онда се покупе сви зрели људи на једно место ван села. Донесу од сагореле куће неколико прегорелих греда, па истешу крст и пободу га у земљу; за тим сваки од присутних узме по камен у руку, и заједнички куну п а л и к у ћ у: да га Бог убије, да му пород угине, да му се кућа затре итд. И после клетве бацају камење на крст, око кога се читава хумка дигне, која се зове проклетија. Кад куну убицу или другог ма каквог зликовца, онда је камена гомила без крста. И сад се такве гомиле виђају, а путник ће још непрестано по који камен добацити — да се сведочанство неваљалства очува.

У клетви кад се проклетија диже, Бог се изрично помиње, јер ово је сувише тежак грех, па је потребно Бога заложити као етичку личност. Али у другим омањим грешкама, опет уз свечану и патетичну клетву Бог се и не помиње, него се обраћа на ствари и друго што. „Тако ми овог хлеба“ (ако је хлеб пред њим, па ће га још и додирнути).¹⁾ „Соли се не најео“. „Убила ме твоја доброта“, (а гестом показује на се или на главу). „Жив ми брат.“ „Душе ми.“ „Живота ми.“ „Самртне ми свеће.“ „Млека ми.“ „Земље ми.“ „Ватре ми.“ Јунаци се у старим народним песмама куну: „Десница ми не усала рука.“ „Добру коњу грива не опала“. „И братска ми сабља не рђала“.

Г. Ердељановић наводи за Куче, да су у случају, кад је скупштина решила да се иде у рат, сви се заклињали на верност овако: „Хватало би се рукама за један џефердар онолико људи, колико би могло стати, па би се клели оним што им је најмилије, да неће никад издати. После би се на исти начин клели и други, и трећи итд. По другом начину први који се заклињао положио би свој пиштољ и нож унакрст једно преко другога на земљу и уједно би изговарао клетву онеме који изда. Преко његова оружја метали су за тим сви остали ратници по реду своје оружје такође унакрст и молили се. Овако су се нарочито заклињали кад су се с Арнаутима здруживали.

И ово заклињање на оружје није само српски обичај него и многобројних других народа, тако је осведочено код старих Инда, Грка, Германа; па тако су се нагомач заклињали Авари, кад су уверавали Грке да из мирољубивих побуда граде мост на Сави (Дестуница Менандр, 460), па су тако чинили и татарски Бугари (Златарски у Сборник статеј Ламанскому, од стр. 251).

На скупштинама су, после тога, често се Херцеговци и Црногорци заклињали и на тај начин, што би сваки узео по један камен и бадио на гомилу, ви-

¹⁾ У старом словенском клетва се звала присега, што је баш значило „додирнути“.

чући из гласа „Амин.“ Тих клетвених гомила има и сад добро очуваних, а лепо их је описао честити мостарски архимандрит Памучина и чувени јунак Марко Миљанов.

У Црној Гори у старије време била је једна врло чудна заклетва. Покрадени или како било оштећени човек пожали се да му је учињено то и то зло, и наведе кривца. Овај опет, пошто се њему не верује, избере часне људе, па се они за њега куну у цркви, кашто се одреди и то колико ће они који се заклињу довести мушке деце и посадити у цркви поред себе пред олтаром. Они, којима се заклињу стану пред њих, те један између њих, који овај посао најбоље зна, узме крст у руку, па онима што седе стане говорити или управо рећи проклињати их, на пр.: „Ако ви то знате, па нама кажете да не знате, да Бог да да вам се окамени у жени дете, у крави теле, у овци јагње, у земљи семе!“ итд. а они што седе све ваља да вичу: „Амин! да Бог да!“ Који се оваквом клетвом оправда од чега, онај ваља да плати, према имању свом, тако звану о к л е ш т и н у, онима, који су се за њ' заклели.

У заједничку индо-јевропску институцију спада и српска м а з и ј а, која је у народу вршена до 1819. године. Кад на каквог човека рекну да је што украо, а он се куне да није, онда узваре пун казан воде, па у ону врелу воду метну комад врућа усијана гвозђа (или камен), а онај на кога веле да је украо, засуче рукаве, па обема рукама извуче оно гвозђе из воде. Ако он не буде украо оно што на њега говоре, верују да се неће ожећи нимало, ако ли буде украо, изгореће му рука. — Основна замисао мазије лежи у заклетви, јер најстарија заклетва је проклињање самог себе. Ова ордалија на западу је била јако распрострањена, а у Византији се само једном помиње и то као страна, западњачка процедура. Па и српски јужно-далматински градови нису знали за мазију, али су прописивали тортуру, за коју опет није знао Душанов Законик.

Још има и овај народни обичај, који далеко у старину замаша. Крадљивац је у старије време морао у Црној Гори за украђену ствар седмостручну вредност накнадити а у Србији двоструку. Покрађени би своју невољу свуда разгласио јавно и молио да се лопов пронађе. Онај који га тражи и нађе зове се сок, а пошто он неће лично да иде да крадљивца опомене, то он пошље посредника, који се зове сок одржица (и енглеска реч томе смислу одговара the Sok-Holder), а награда за сок зове се с о ч и н а. Ако сок не докаже крађу, мора све издатке и вредност покрађених ствари да плати. (По Вуку Караџићу).

(Наставиће се.)

Освета Кљаића Беџира.

Чета ми се подигнула мала,
Откле 'но се и прије дизала,
Од Љевишта, гњезда а'дучкога.
Мала чета, петнаес' момака,
Све јунака за боја крвава,
Који може стићи и утећи
И рањена унијети друга,
Голим рукама сабљи кидисати,
На запету пушку ударити.
Пред четом су двије арабаше,
Да ти обје по имену кажем:
Прво ти је Бајагићу Шундо,
Оно друго Беџиревић Раде.
Љућих гуја на Крајини нема,
Ни већијех турских крвопија.
Чета мала на Јаворје дође,
У планини сјела, починула,
Ко је гладан, љеба заложно,
Ко је жедан, воде се напио,
Ко је јунак, ради о оружју.
Но не ради Беџиревић Раде,
Него Раде бесједити зађе.
„Браћо моја, петнаес' ускока,
Је ли мајка родила јунака
Мушкијем га повијала пасом,
Јуначкијем подвикнула гласом,
Мила сека брата одгојила,
На чистоме дјевојачком крилу,
И у чету ову оправила,
Да је добар шићар запазио,
Што би ово друштво задобило.“
Кад је Рада друштво разумјело,
Све је друштво ником поникнуло
И у црну земљу погледало.
Неки броји пуце низ доламу,
Неки гледа у појас оружје,
Неки гледа како расте трава,
Како трава расте на завојке,
Кано дојке у младе дјевојке.
Но не гледа Шундо Бајагићу
Него Раду међу очи црне,
Па му Шундо 'вако одговара:
„Јесте мајка родила јунака,
А сестрица брата одгојила.
Ја сам добар шићар запазио,
Тамо доље води Буковици,
Да је прошло Ибричићу Вазло,
Отишо је на Језера равна,
Да он купи силну трговину.
Но знаш Раде, срамота те било,
Кад ти Турци баба погубише,
Твога баба Кљаића Беџира,
Пос'јече га Ибричићу Вазло.
Јеси л' каил осветити баба?“

Кад то зачу Бећиревић Раде,
 Он се скаче на поге лагане
 И овако јунак говорио:
 „А на поге, ако Бога знате,
 Да идемо води Буковици,
 Да чекамо Ибричића Вазла
 Нећу л' мога осветити баба.“
 Отолен се чета подигнула,
 Ето чета у Тушину сиде.
 Сву Тушину здраво прелазеше,
 Ватише се воде Буковице,
 Буковицу здраво прегазеше,
 Ватише се Ивице планине,
 Док дођоше на једну пољану.
 Ту н' бијел данак оставио
 А мркла и' ноћца приватила
 И ту чета конач учинила,
 Сви поспаше ка' да су поклани,
 Но не спава Бајагићу Шундо,
 Већ он стражу чува од Турака.
 Доклен му се даде погледати,
 Он угледа огањ ватру живу,
 Кад се Шундо ближе примакнуо,
 Ал' код ватре Потураковићу,
 Око њега петнаест момака.
 Кад га виђе Шундо Бајагићу,
 Руке шире у лица се љубе,
 Мијешају брке и солуфе;
 За јуначко питају се здравље.
 Па када се дивно поздравише,
 Тад Јакову Шундо проговара:
 „О Јакове, мно побратиме,
 Дај да наше друштво смијешамо,
 Да чекамо Вазла од Нишића.“
 Кад то зачу Потураковићу,
 Одма Јаков на ноге скочио,
 Они своје смијешаше друштво.
 Ту је чета нојцу коначила,
 Шундо рано бјеше уранио,
 Па он гледа води Буковици
 Доклен му се даде погледати
 Док угледа Ибричића Вазла,
 На гаврана коња од мејдана,
 И за њиме пет стотин овнова,
 Ћерају и' несретни Дробњаци.
 Кад га виђе Шундо Бајагићу,
 Он се натраг у дружинну врну,
 Па дружини Шундо бесједио:
 „Браћо моја, тридесет ускока,
 Ево иде Вазло на гаврану,
 Запаните око друма пута,
 Оћемо га овђен причекати
 Ма се немој који преварити,
 Немој прије пушку истурити,
 Док не чује мога џевердара
 И шешану Потураковића,

Да га љута не уједе гуја.“
 Тако рекли, па се послушали.
 Западоше око друма пута,
 Док ево ти Вазла и оваца,
 Но се једно момче намјерило
 По имену Поповић Лазаре,
 У момчету срце заиграло
 Па опали пушку прекоморку,
 Спусти пушку, не остала пушта,
 Не погоди Ибричића Вазла,
 Но под њиме вранца од мејдана,
 Спрцаше се један на другога;
 Тад ускочке пушке запуцаше
 И убише од Нишића Вазла.
 Загнаше се крвави ускоци,
 Загнаше се ка' и мрки вуци
 С голим ножем у десници руци.
 Ко ће први угрбити главу,
 Ма најпрви Потурак Јакове
 Да Турчину поспјече главу.
 Долећеше до два Поповића,
 Једно Сава, а друго Алекса,
 Па стурнуше Потураковића,
 Они вичу Бећиревић Рада:
 „Бе си Раде, ће те не имаде,
 Да Турчину поспјечеш главу,
 Да осветиш мила баба свога?“
 Док долеће Бећиревић Раде,
 Сабљом ману и десницом руком.
 Вазлу скиде са два рама главу
 Узеше му руво и оружје,
 Не ћеше му узети еспапа,
 Јер су овце Петровића књаза
 Послаше и' на Цетиње књазу.
 Само Раде освети Бећира,
 Да му баба није неосвећен.
 Ох' ускоци, весела им мајка,
 Они су се тако научили
 За крет часни и за отаџбину
 Вазда лити крвцу на мејдану.
 У Дубровнику, 1907.

Иа вбирко:
 Р. Шукловић-Ђујачића.

Чини добро не кај се! =

Народна прича из Мустапића — Звижд.
 (Наставак).

У тој каваници беше много света, и неки комедијаш играо је. Њих двојица одоше у једну собу, те најпре вечераше. По вечери изађу у кавану, а комедијаш још играше. У оном свету беше и један касалин, који је дошао да гледа, а поред њега стајаше његов велики пас. Комедијаш изведе неке дрвене лутке — пајаци, и поче с њима да игра; а

у рукама држаше једну сабљу, и само заповедаше. Онај касапиков пас, кад виде пајаци, скочи на њих, и једнога свега смрска зубима. Комендијаш се поче свађати с касапином, и тражаше много пара, да му плати штету, што је пас учинио. Дух посла свога побратима да их измири, и да каже комендијашу, да му може начинити пајаци да буде жив, и од истине да говори; још да га запита, колико ће му за то платити. Онај оде, измири комендијаша и касапина, па комендијашу рече: „Шта ћеш ми дати, па да ти оживим једног пајаци?“ Комендијаш му обећа дати силне паре, само ако може доиста оживети бар једног пајаци. Он се врати духу и каза му то. А дух му рече: „Ништа друго немој од њега узети, него му тражи ону сабљу; а сад ево ти ово највеће дрвце, па њим само претури пајаци, и он ће одма' постати жив.“ Оде он комендијашу. Комендијаш му од прве речи даде сабљу, а овај крадом претури дрвцем пајаци, и пајаци оживе. Однесе он сабљу и предаде је духу. Обојица преноће ту у кавани, и сутрадан продуже даље пут. Идући одатле, ударе преко некакве пустиње. Кад пређоше ту пустињу, дођоше у другу државу и одоше у царску престоницу. Тих дана су биле све радње затворене: и дућани, и каване, и пекарнице..... Они запитају, зашто су радње затворене, кад је радни дан. Један им човек каза: „Наш је цар много богат, има много пара, а уз то има и јединицу ћерку. Многи су просци долазили по њу, и цар би је дао; али она 'оће онога, који, кад јој дође, погоди шта у том часу мисли, иначе ће погинути. Који је год досад долазио и просио је, изгубио је главу. А кад се она весели и шета кроз варош, тог су дана, и за целу недељу даље, затворене све радње.“

Дух и његов побратим запитају тог човека: „Где би могли да преноћимо?“ Он им показа једну малу каваницу, и тамо их крадом пропусти да преноће. Ту су они живели више дана. Били су се решили да не иду из престонице, док не виде цареву ћеру кад се весели и шета кроз варош. Не постоја много времена, а царева кћи одреди дан кад ће се веселити и шетати, и тог дана ујутру бежу све радње затворене. Запитају побратими кавецу: „Шта је то, те се све затворише радње?“ Он им рече: „Сад ће прошетати царева ћер.“ Мало после наиђе кроз варош четрдесет вранаца и на њима четрдесет у црно обучених дворкиња: Четрдесет први коњ беше опет вранац, а девојка на њему беше у бело обучена.

Кад наиђоше баш поред каване, она двојица запиташе каваницу, да им покаже које је царева ћер. Он им показа да је она, што је у бело обучена, и одма' их приупита: „Зашто ви за њу питате?“ А дух му рече: „Питамо за то, што смо дошли да је просимо.“ Загледа се у њих кавецу и рече им: „Боље је да то баталите, јер су долазили по њу много бољи људи, долазили су и многи цареви из други' земаља, па је нису узели, но су изгубили главе, а и ви ћете тако

проћи, ако ме не послушате. На сваком коцу око дворца натакнута је по једна просиочева глава, само је још један остао, који ће се попунити главом једног од вас двојице, а кад све буде попуњено, царева ћер неће више ни мислити на удају“. Између побратима била је погодба: Што један рекне, други да послуша, што други рекне, први да послуша. Дух рече побратиму: „Побратиме, ти ћеш ићи просити цареву ћер!“ Онај се забрину, али ништа не одговори. Кад га виде дух како се забринуо, упита: „Шта си се тако забринуо?“ Он одговори: „Забринуо сам се с тога, што ме тераш да идем просити цареву ћер, кад су сви, који су је просили, погубљени, а главе им на коље натакнуте.“ — „Не брине се ништа“ — рече му дух — „јер сам ја снис, да ћеш ти погодити шта она мисли.“ Побратим се реши да је иде просити. Уговоре дан, и побратим оде. Дух му на поласку рече: „Добро памти шта будеш тамо са царевом ћерком разговарао!“ Кад дође побратим у двор, пропусти га до цара, а он одма' затражи његову ћер да је испроси. Цар му рече: „Најбоље би било да се ти манеш тога, јер су њу много бољи људи просили, и ништа нису могли учинити, а камо ли би ти то могао тако прост човек.“ Побратим се никако не хтеде манути тога, но опет рече цару: „Никако нећу да се манем, већ хоћу да је испросим, па макар остао без главе.“ Цар нареди да му дође ћер. Кад она дође, баца само један поглед на просиоца и рече: „Сутра, у то и то време, дођи да погодиш, шта сам помислила овог часа, и ако погодиш твоја сам, а ако не погодиш, осећу ти главу, као и онима што су до сад долазили.“ Побратим се врати у каваницу и исприча другу шта је рекла царева ћер. Дух му рече: „Не плаши се ништа, него ајде одма да једемо, па лези и одмори се, и ако је дан.“ Пошто су јели, онај одма леже да се одмара. Кад би увече, Дух га пробуди и каза му: „Време је да идеш цареву ћерку. Нај, ова два пера из оног лабудовог крила, и ево ти највеће од оних дрваца што смо узели од бабе. Ти само замисли собу царево ћери, и дуну у та два пера, па ћеш одма бити тамо где си замислио; а кад дођеш до прозора собе царево ћери, само дотакни прозор дрвцем, и он ће се сам отворити; тада ћеш се ти претворити у мушицу, и ући унутра, па се ухвати за таван. Добро пази шта ради царева ћер! Куд год она пође, иди све за њом; а ако пође даље из двора, опет иди за њом, а дрвце све јаче и јаче стежи, и не престано њим шибати. Кад одете до једне стене и стена се отвори, ући и ти што брже тамо унутра, да не останеш напољу. Што дрвце стежеш и шибаш њиме, нико неће знати да си то ти, но ће мислити да дува јак ветар. И добро памти шта царева ћер ради и говори!“

(Свршаће се).

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Ђорђе Мартиновић Милошев: Стихови. Цијена 70 пара. Дубровник. Српска Дубров. Штампариа Дра Грацића и др. 1907.

С литерарним почетницима гдјекад је тешко бити на чисто, да ли имаду право, богоданог талента. Тако се писац биљешке на Мартиновићеве „Прве пјесме“ управо колеба (у „Срп. Књиж. Гласнику“) и постаје неконсеквентан. Говорећи о Мартиновићевим пјесмама вели, да он пјева врло невјешто, да нема стила ни форме, па да је „чак и без правога пјесничког талента“. А одмах за тим замјера писцу само то, што је прерано издао своје „Прве пјесме“. Ако је један писац без талента, тада је све једно издао он своје књижевне ствари раније или касније, оне неће вриједити. Сад се без сумње може рећи, да госп. Мартиновић нема правога пјесничког талента. Као што су хладни, без осјећаја и без крви и први његови стихови, тако су и ови. Његова је љубав млака, слаба, обична, па нас се за то и не доима срца, а камо ли да нас потресе макар да „пјесник“ пјева, да ће на његове звуке стара Неретва уставити своје валове и задрхтати.

„Још мекши ће бити тада моји звуци
И гитар ће тада умријет' у руци.

А Неретва црна уставиле лако
Све валове своје и набујат тако.

Па кад чује пјесму, што је љубав ствара,
Задрхтаће силно та Неретва стара“.

И рухо, у које је одио своју обичну љубав, врло је слабо. Она мјеста, у којима је писац љубав проводио, како је познато, врло су лијепа. Природа је дивна и раскошна. Оно свијетло, плаво, жарко јужно небо са шареним звијездама, она музика горских вихорова, оно голо симпатично стијење, обрасло мирисном кадуљом и вријеском, оно божанско дивотно море са обалама палма, лимунова и наранаца нигдје се не огледа у овим пјесмама*). Ово су само као набацане и невјеште сличице једног сликарског дилетанта, који још не познаје ни најелементарније појмове умјетничке технике. Језик је страховито прозаичан, стил никакав, форма слаба и сиромашна. Како је онда ужасно, кад у овако слабирим стиховима човјек чита имена славнијех пјесника: Кардучија, Хајнеа и Пушкина, чије стихове узима писац за мото својим пјесмама, што је у највише случајева неумјесно код малих пјесмица и што је у највише случајева знак слабости! Како је грозно, кад човјек у оваковим немусикалним стиховима чита имена славног Росинија и Чајковског. Без праведног гњева само сам прочитао двије пјесмице: „Ноћ на мору“ и „Пјесма“. Али и те је доста само једанпут прочитати. Ми се чудимо, да је госп. Мартиновић могао пустити у свијет овако слабе стихове без икакве умјетности и вјештине. **М.**

*) Ево како нам сиромашно описује писац дивну мостарску буру и велешке снажне вихорове:

„Па зар опет оvdје? У тој мркој ноћи
Гдје четири звијезде остадоме само,
Да одоле дрхћућ сјеверовој моћи,
Што кровове диже и хучући тамо
Преко брда дере облачне сиве
И крпе им баца у гудуре црне,
Па се клиже звијезде преко стијене живе,
Да се више никад натраг не поврне...?“

Како је то просто речено: „Преко брда дере облачне сиве и крпе им баца у гудуре црне, па се клиже...“ Не само да није осјетио природне љепоте, него и ондје гдје је описивао природу, унакавио је. Наравно, кад је писцу прешнија његов гитар и његов црни плашт него божанска лијена природа.

И. Руковијет срп. пјесама из Босне, за мјешовити хор од Ф. Маћејовскога. Цијена 5 круна. 1908.

Неугодна ми је дужност у дио пала; неугодна по томе, што мало имам рећи у похвалу дјела, чији наслов горе исписах.

Понајприје морам споменути, да је већ крајње вријеме, да многи наши „композитори“ дођу до свијести, да није лака ствар компоновати (или састављати или удешавати — како год хоћете) тзв. „Руковијети“. Осим темељита и опсежна познавања народнијех пјесама, треба за тај посао и добра доза укуса или барем рутине. Свим тим госп. Маћејовски оскудпјева. Душа народних наших пјесама не познаје, као што је то у овој својој „композицији“ сјајно показао, укуса нема, јер су му све пјесме управо пренатрпане разним украсима, који према приликама — а ту опет одлучује укус — могу покварити читаву ствар.

Како рекох, све су му пјесме сувише „украшаване“ т. ј. госп. Маћејовски је настојао, да их учини што занимљивијим, па у то име није штедио са контрапунктом, разним често врло рогобатним хармонијама итд. Заборавио је међутим, да једноставност понајчешће може човјека пријатно дирнути. Од тих силних пољепшавања постају човјеку многе пјесме неразумљиве.

Нећу рећи, да нема и успјелих ствари, има и њих; споменућу пјесме „Процјевала булбул тица“ (али ни ту није могао све лијепо крају привести, него је морао читав пријашњи угодни дојам покварити оним, до зла Бога, гадним свршетком, гдје у задњем такту долази таква једна хармонична љепота, да се од ње сваком правом хришћанину мора кожа најезити) и пошљедња пјесма те руковијети „Пијем вино и ракију“ Те су двије пјесме успјеле и њих бих могао свакоме препоручити, али су остале слабе.

Тако је пјесма „Мајка кара Алију“ силно неспретно, не неспретно него баш рђаво хармонизована. Мисао да се почетак те пјесме у овом случају хармонизује у h-moll-у могла је никнути само у глави једнога потпунога непознаваоца духа наше народне пјесме.

Што да дуљим? Осим горе споменутих пјесама не могу на жалост ништа више похвалити.

Гос. Маћејовском бих имао да примимјетим, да би бољу услугу срп. музици учинио, када би сакупљао народне пјесме, а њих има толико незабиљезоних. У томе би послу био можда боље среће.

М.

Листак.

Књижевне и културне биљешке.

Свесловенска карта. Друштво „Словенска Бесједа“ у Софији увело је на се иницијативу за израду географске карте цијелог Словенства. Израда ове карте повјерена је професору Иширкову и начелнику картографског одсека у Софији пуковнику Данкову.

Карађорђевог споменика. Приликом стогодишњице установе српске стајаће војске склопио се нарочити одбор у Биограду за подизање споменика војску Карађорђу. Пресједник је одбора генерал Никодије Стевановић. Споменик ће се подићи на Калимодану и то у оном дијелу, гдје је Карађорђе ушао у град 1806. год.

Прештампано. Цијелу оцјену „Зембиља“ из 13. броја нашег листа прештампало је биоградско „Видјело“. Само се чудимо зашто је оставило потпис или зашто не спомену одакле је увела оцјена. Једно или друго није смјело изостати.

Четрдесетогодишњица. Познати музичар, брат Чех, Драгутин Чижек прославио је у Биограду четрдесетогодишњицу свог музичког рада. Чижек је давно прешао у Србију као аустријски војни капелник, тамо је примио српско поданство и установио прву српску војну капелу. Чижек је удесио многе српске пјесме за пјевање.

Српски језик у маџарским школама. Маџарско министарство просвјете надало је наредбу, да се у државним учитељским школама заведе и српски језик као обавезан предмет и то седмично по 2 часа у сваком разреду. Тако и ваља.

Војвода Петар Мркоњић. Мојо Хорваћанин из Славонске Дубице оштампао је у књигу своје интересантне биљешке на босанског устанка 1875. и војводована Петра Мркоњића у Босни. Те су биљешке штампане најприје у загребачком „Народном Гласнику“, а затим у биоградској „Побједи“. Кад добијемо књигу, проговоримо коју више о њој.

Одликован књижевник. Познати српски књижевник, наш сарадник и шеф пресбирца у Биограду г. Иван Иванић одликован је румунском круном, командирским орденом III. ст. Честитамо.

Кочићев Јававац у Америци. Духовита сатира нашег најбољег књижевника Петра Кочића „Јававац пред судом“ штампана је у Америци као шесто падање ове књиге. Ово је падање књижарнице Душана Поповића у Чикагу. Књизи су додане слике Вишчева и Давида Штрпца, главног јунака ове сатире. Издање је врло лијепо. Стаје 25 сантима или једну круну. Адреса The „Balkan“ 859. Cluybourn Ave, Chicako Ill. North America.

Нова књига. Читамо по листовима да је у Биограду штампана нова књига: „Моје успомеме“, биљешке Љубомира Каљевића, бившег министра и државног савјетника. Цијена 80 пара или потура. Ми је не добисмо.

Председник Књижевне Задруге. На овогодишњој главној скупштини „Српске Књижевне Задруге“ у Биограду изабран је за председника њен први председник, оснивач и почасни члан Стојан Поваковић.

Роман великог кнеза Михајла. Наскоро ће изићи у Петрограду нова књига, која ће начинити силну сензацију. То је најновији роман великог кнеза Михајла. У њему се износе љубавне историје самог писца, варање у женама и најпошље црта се вјерна љубав. У предговору вели писца, да ће му бити највеће задовољство ако његова књига побуди свијету увјерење, да људи из највећих кругова вијесу увијек срећни и да је највећа срећа у правој и истинској љубави.

Студија о Богинићу. Др. Вој. В. Рашић у Биограду, јавља српскоме свијету да је дао у штампу своју нову књигу, у којој је студија о Балтазару Богинићу. Књига ће пријети 10 штампаних табака. Цијена је динар или круна. Адреса пишчева: Душанова ул. 48. Биоград.

Једно новинарско удружење у Биограду. Читамо радосну вијест, да је постигнут потпун споразум између „Новинарског Удружења“ и „Друштва српских новинара и публициста“ у Биограду: Тако ће се оба друштва спојити уједно под именом „Српско Новинарско Удружење“. То је требало одавно учинити, али ни сад није касно.

Читула.

Кнез Вождар Карађорђевић. У Паризу је преминуо познати умјетник и књижевник Кнез Вождар Карађорђевић у 46. години живота. У француској књижевности радио је покојни Вождар, па је био и члан „Народног Друштва Умјетности“, гдје је налагао своје сликарске радове. Књижевност музика и сликарство бијаху му вавдашне занимање. Француски листови пишу о њему са особитим поштовањем и много цијене умјетнички дар његов. Слава му и Бог да га прсети и помилује!

Салих еф. Алчекић. У Сарајеву преминуо је скоро бивши управитељ муслиманске учитељске школе Салих еф. Алчекић у 43. години живота. Рахметли Салих еф. био је родом из Травника. У Сарајеву је свршио учитељску школу, а доцније слушао је у Бечу вишу педагогију. То бијаше један од најспремнијих млађих људи у Муслимана, а ув то бијаше врло честит и скроз поштен човек, који се вавда признавао Србином, а поред материнског језика говорио је добро турски, француски и њемачки. У учитељским круговима био је врло популаран и уживао је велики углед, јер је три године пресједавао учитељским скупштинама свих државних школа. Био је вет нашег сарадника Омербега Сулејманпашаћа, главног уредника „Босанско-Херцеговачког Гласника“, коме је давао и правац и био стални сарадник и тога листа и мостарског „Мусавата“. По томе се види колика је штета нашој браћи Мухамедове вјере што су изгубили тако рано овог честитог човјека. Рахметулахи алејхи, рахметен васнах!

Нове књиге и листови.

Летопис Матице Српске. Година осамдесетчетврта. Свеска III. за годину 1908. У Новом Саду, издање „Матице Српске“. Нови Сад, књижница и штампарија учитељског дионачарског друштва „Натошевић“. Цијена 1 К.

Пријеглед Мале библиотеке. Уредник Ристо Кисић. Свеска. I. Јануар-Јуни 1908. Година VII. Цијена 1 К. У Мостару издавачка књижарница Пахера и Кисића.

Шарл Сењобос: Историја образованости. Превели Влад. Ј. Радојевић професор и Миливоје Анастасијевић, сулент. Књига прва, Стари век. Београд, издање задужбине И. М. Коларца 127. У Београду 1908. Цијена 3 динара.

Читаоцима.

Молимо све наше претплатнике да се сјете своје дужности и да нам шаљу, како љански дуг, тако и овогодишњу претплату. Нарочито молимо школске одборе у краљевини Србије, да нам подмире дугове за школе. Свак зна да је претплата Вили једини извор живота и опстанка, особито ове године, када смо ћешћим изласком вагавили у веће трошкове. Вересија је код Виле тако велика, да јој пријети опстанку. Но ми се надамо да разбуђена српска свијест и српско родољубље неће допустити да пропаде овај једини српски књижевни лист у Босни и Херцеговини, који је двадесет и три године поносно носио српску заставу у овим српским земљама и онда кад нико није смио. Претплата из Србије шаље се нашем главном повјеренику г. Михајлу Р. Живковићу, трг. у Биограду.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баца, учитељи и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

(АДРЖАЈ: Пјесме: Маска љубави и Звијезде, од Михајла Мирона. — Приповијешке: Бишци, од Пере С. Талетова. — Отац Поликари, од Душана Спнобада. — Бурђевски уранак, од Ст. Витаса. — Из великодушности, од Ј. Н. Потопенка, с руског Никола Стајпћ. — Мртва уста не говоре, од Артура Шницлера, с њемачког Иван Корниџер. — Поука: Милораз Гавриловић, од Владислава Петковића. — Српски народ, од Дра Симе Тројановића. — Српске народне умотворине: Освета Кљавића Беџира, српска народна пјесма, забиљ. Ристо Шуковић-Вујачић. — Чини добро не кај се, српска народна прича забиљежио Хранислав Прибаковић. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башковић. Пелливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дионачка штампарија, Сарајево.

Број 17.

САРАЈЕВО, 20. јуна 1908.

Год. XXIII.

Јован Дучић, Београд.

Из „Плавих Легенада“

Срца.

То беше једне ноћи, која је била можда најцрња од свих ноћи. Једва се наглашавао ветар, који изгледаше као да носи собом неки мрачни дим и све засипа црним пепелом.

У свом гнезду од конопље и сухог грања лежао је на јајима стари двестагодишњи гавран и спавао зимским сном. Његова стара крв загревала је јаја под њим, у којима су се полако зачињала три црна живота.

Двестагодишњи гавран већ сву ноћ снева мутни сан о нечем што је било пре два века. Сневао је о првом свом полету са гнезда, у небо, у сунце. Сневао је о првом телу на које је пао, покрај неког друма, на летној жези.

Он је ту пао с кликтањем, с непознатом радошћу, и зарио одмах свој кљун, као челик. Он је отварао појудно све нове и нове ране, широке, свеже, лепе. Кликтао је као дете, зовући, лепршајући као први лептир. А када игличастим кљуном ухвати за хладно и укочено срце, тада његова крвожедна радост поста поамна... То је било пре двеста година.

Стари гавран успаван сада у гнезду осети како се у њему узбуди сав бес инстинкта и како навали крв као ветар и као пламен. Од тога у опнама јајета под њим пренуше се и слатко затрепташе истом зачети животи.

Три мала нова срца закуцаше узбуђено и ударише неодољиво у помрчини. Они ударише весело као три нова часовника.

Др. Н. Ђорђевић, Шабац.

Милош пред турским околлом.

Одломак из епопеје о боју на Косовом пољу.

У том и ноћи тавној да мине наступи хора;
И бајни најави осмех са истока зрачна зора.
Кроз власи њене златне, што раскошно у округ баци,
Пробише с' новог дана осмешљиво јутрењи зраци.
Чиста, светлоносна недра и ружична рамена њена
Са двери истока мило зарудеше истога трена.
Новога жића поче пробуђена шибати струја,
И новом снагом свет сад одморан поче да буја;
Свежином дамара своје већ свако подмлађује биће:
Природа буди се сва и осећа ново жиће.

Милошу у том часу, кад мрачна већ започе крила,
Над њим развијати смрт, посестрима јави се вила. —
Силног јунака обви из небуха прамен од магле,
Растави храброг од дружбе на страшну погибао нагле
Јер силазећи земљи, то небесно биће хтеде,
Милошу само свршетак показати, којему греде.

Бледој и озбиљна лица не лебдијаше јој више
 Бајни на уснама осмех, а на очи сузе се слише.
 Очи, са којих увек сажижљиве муње сијаху
 Сада га гледаху сетно и смућене бригом бејаху.
 Бледа, пред великим делом, што побра јој милога чека,
 С косом низ рамена златном, као свештеница нека,
 Која освећује жртву паљеницу сенима ада,
 Стајаше пред њим вила, пророчица страха и јада.

Ипак јој поздрав, којим, сетна и озбиљна чела,
 Јутрос на уранку кобну јунака сусрете смела,
 Бејаше нежан и благ и одаде сву бригу њену,
 И страх, што тако дреко у погибао побро јој крену.

Знађаше она добро, шта смелога витеза чека,
 И да га смрт неизбежна већ грли ко авет нека.
 Да му је неминовна пропаст у страшном боју,
 Ипак му дође помоћ указати сестринску своју.
 Мач му из корица, који не победи нико још, узе
 И, да га прекали за бој, у своје га окваси сузе.
 Прекрети за тим знаком чаробним штит на рамену,
 И оштри за појасом нож, из потаје гују малену.
 И бојно освешта копље и пошкропи млађана војна
 Живота водом и под њим Ждралина му коња убојна.
 Витеза за тим дичног у високо целива чело.
 Дивовску снагу му тако даде за дреко дело.

Беше то растанак пред смрт, јер побратим њен,
 [она знаде —
 Најбољи крета војник за Српство ће живот да даде.
 Најјачи правде стуб и бранилац српскоме роду
 Данас ће пасти за часни крет и за златну слобду.

Би и јунаку јасно, зашто га тако испраћа,
 Небесно биће ово: да иде од куд се не враћа.
 Али он беше и пош'о да гине и сада још живље
 Зажеле славе и крви и борбе страховите, дивље.

Још му збораше тако пророчица, бела та вила:
 „Ништа ти не мож', јуначе саломити, соколу, крила,
 Мурат ће горди пасти од страшнога твојега мача,
 И биће народима од тога и јада и плача.
 Река ће крви данас по Косову равном тећи,
 Хиљаде, тебе гонећи, у гробницу хладну ће лећи.
 Сунца и месеца док је и слава ће трајати твоја,
 Коју ћеш роду и себи из овог придобити боја.
 Именом твојим ће Срб заклињат се, докле га буде.
 Спомен ће трајати твој у Српству на веке и свуде.
 Та од колевке до гроба он Србу ће бит' утешење,
 Нада на боље дане, на Ускрс и драго спасење.
 Твоје ће име му бити ратнички поклич у боју,
 Којим ће соколити срце и десницу крепити своју.
 Оно ће сјат' му ко сунце из прошлости давне и тавне,
 Оно ће водити борце на победе сјајне и славне.
 Оно ће бити напитака, ах који ће прво дати
 С млеком из недра мила рођенчету златноме мати.
 Иди јуначе! и трпи све што судбина ти носи!
 Подлези неумитној, ал јој и падом пркоси!
 Свиреност њену постиди, окорелу ти је потреси. —

И када паднеш, нек зна, да пред њом задрхтао неси.
 Нек се и сами Усуд страхобом од ње изненади,
 И нек се горко каје, што тако неумитни ради.
 Очи нек обори мрачне, када пред њега изиђеш,
 Када у царство сени на суђење данас му сиђеш!“

Тако му рече у жарком у заносу бела та вила.
 И као да га брани од смрти, сад рашири крила,
 Па тихо лебдећ' над њиме полако с' губљаше у зраку,
 И још се диви младом на погибао спремном јунаку.

И. С. Талетов, Сарајево.

БИВШИ . . .

(Наставак).

Пово целога дана Аксентије је седео
 у дворишту крај братовљева стана,
 гдје је била врло лепа хладовина.
 Слушкиња му је неколико пута мо-
 рала кувати каву. Срчући каву,
 он једну руку метне на крило и, гледајући
 у дно шоље, он је набирао чело као да се по
 његовој глави ваљају горостасне мисли. Пред
 вече, када се Милојев најстарији син врати са
 играња, седео је крај њега и читао му новине
 и то му је читао оне новине које је увек
 пређе читао, а које обично Милоје није др-
 жао. Он је врло често прекидао свога си-
 новца и објашњавао му је поједина политичка
 питања, о којима је он увек говорио са ве-
 ликом срцбom, говорећи, да Србија, како се у
 њој води политика на јадан начин и из лич-
 них рачуна, мора на крају крајева пропасти.
 Синовац га је гледао укоченим погледом, от-
 варајући при том уста као да гута сваку реч,
 и исто је толико разумевао политику као и
 његов стриц, који је, ради ње, падао у ва-
 тру. Када синовцу дође учитељ, један ђак
 велике школе, да му држи час, синовац је
 одлазно и то се баш увек некако деси у оном
 моменту када Аксентије пада у одушевљење
 и опијао се својим рођеним речима. Он је то
 сматрао као личну увреду, као хотимично не-
 поштовање његових речи и идеја, заснованих
 на великом и богатом искуству, као бескрајно
 багателисање његових политичких начела ја-

сних и опредељених само, можда, са његовог гледишта. У таквим тренуцима, сасвим је природно, није могао бити расположен и тада је увек имао оштрије око за мане и грешке послуге у кући, која се ни због чега другог не држи, него да се храни и поји. Тада ни кава није била кава, него обична сплачина, скувана само због тога да му се докаже, да се њему, у овој кући, не мора поклањати особита пажња. Ракији, коју је добијао пред јело и коју је он завео у кући, јер је нико жив није пио, налазио је много махна; то није била ракија, то је пре било силом истрешено труње у којем је било и нешто ракије.

У прво време после помирења, Милоје се није радо упуштао у разгор са својим братом, јер још није могао сасвим да изглади утисак, који је на њега учинио Аксентије, када га је, пре толико и толико година, онако безбожно опљачкао. Али временом се био навикао да опет има брата и трудио се, колико је могао, да буде према њему љубазан. Често пута му је причао о томе како сада радње врло слабо раде, јер је у народу нестало новаца и морала, који су, како је он уверавао, у модерној трговини тако потребни и управо нераздвојни. Али он никада, можда намерно а можда и ненамерно, није тражио савета од Аксентија, ма да је овај у трговини био куд и камо искуснији од њега. То је Аксентија непријатно дирало и вређало је његову трговачку сујету. Тиме се, ваљда, и може објаснити, што је Аксентије упорно и, са извесне висине човека свесна своје стручне спреме, тврдио, да данас нема правих трговаца, него само пиљара који имају велике радње. А Аксентија је вређала и друга околност. Када год је, наравно из врло велике даљине, навео говор о својој идеји, о идеји за стварање колосалног богатства, Милоје је, као вешт и лукав дипломата, који избегава директан одговор, увек скренуо на други терен и говорио је о стварима савршено различним од трговине, и тек када Милоје оде, Аксентије се сети да није дошао до јеси да, грубим потезима, изнесе своју идеју. И то је био један разлог више, да Милојеве трговачке способности не цени особито и да дође до

уверења, да треба имати више среће него памети.

После једног таквог разговора, у којем Аксентије није стигао да говори о својем омиљеном предмету, обојица су почели говорити о домаћим новинама. Милоје се жалио како је живот у Београду вапредно скуп и како се данас ни због чега другог не ради, него да се подржи кућа. Аксентије је одобравао то његово тврђење, наводно је примере, као да је Милоје од њега тражио да докаже једну тако очигледну ствар и, са озбиљним лицем као да саопштава некакву нову и дубоку истину, рече, да је штедња мајка богатства (то је пре неколико дана прочитао у својим новинама).

— Па ако ми не штедим, онда не знам ко штеди,

Аксентије је рукама трљао колена и тако се клањао. Лице, које се опет почело заокруљавати, добило је израз какав има човек још нерешен да саопшти велику тајну. Оп чупну бркове и накапља се, јер то је увек чинио пре него што се реши да нешто саопшти.

— Ти знаш, Милоје, да ја не водем да се мешам у туђе ствари . . .

И он застаде, као што је увек радно када је хтео да заголица радозналост слушаоачеву. Милоје га је гледао упитним погледом и он рече:

— Па каква штедња брате? Где је та штедња, да, где је? Зар је то штедња бацати јело од ручка, узајмљивати комшилуку све што затражи и паприку, и со, и брашно, и јаја, и кромпир и . . . и царе, а кад се нарочито зна да се то никада не враћа.

Милоје га је гледао и смешкао се, као да је тим смешкањем хтео да прикрије забуну која је обладала њиме. Али ипак рече:

— Па то су ситнице. Ти знаш да је Цана добра, па не може никог одбити.

— А зар ја кажем да она није добра?.. Ситнице, ситнице! Па те ситнице стварају крупнице. Ево видиш ја сам баш због тога пропао. Не ваља, брате, кад је жена добра, то јест тако кад је отворене руке.

Милоје се мало намрштио, јер му није било ни најмање право што његову жену по-

ређује са — са онаквом женском. Аксентије је штапом лупкао о калдрму, а после је њиме гурао једну празну кутију од палидрвца.

— Ја не волем да се мешам у туђе послове, али шта ћу кад си ми брат. Ти не мореш то одма да удариш на добош. Кажем ти тек да знаш.

Милоје је нагло пушио и смешкао се, као да је на тај начин хтео да докаже, да он све те његове речи не прима озбиљно и да то слуша више из уљудности, него зато што га то особито интересује. Аксентије, поред свег својег богатог искуства врло рђав познавалац људи, љутио се, што је Милоје био тако равнодушан и хтео је да га изведе из те равнодушности.

— После, знаш, није згорег бити на опрези . . .

Милоје је разрогачио очи. Цигарета му остала у устима и мало се тресла. Пепео с ње је пао на његов прсник и оставио широку пругу. Кажипрст је трљао о палац и тада се чуо потмуо удар.

— Треба мало, брате, водити рачуна и о свету. Шта ћеш, такав је адет . . . Знаш, она не треба да зна, да сам ти то ја казао... Не би требала да седи у оној истој соби кад је тамо Пајин учитељ. Знаш, свет једва чека да прича такве ствари. А и шта ће тамо...

Милоје баци далеко цигарету од себе. Вплице су му се тресле. Из лица је ишчезла сва крв. Он рече пригушеним гњевом:

— Којешта.

И изиђе из куће.

Још тог истог вечера Милоје је рекао Цани своје мишљење о штедњи, и о свету који једва чека да прича којешта. Од сада сукоби међу њима нису више били ни ретки ни неозбиљни.

Од првог часа чим је учитељ улазио у Пајину собу, улазио је и Аксентије и седео према Цани. Обично је држао новине и, од времена на време, је преко њих, испитујућим погледом гледао у учитеља и Цану. Цана је, после извесног времена, престала да присуствује часовима.

(Наставиће се).

М. Слимић, Београд. —

Завршна реч.

О, да се једном склопе очи моје,
Како бих срећан лежао под травом!
Док изнад тужне хумке славуј поје,
И жарко сунце сја висоном плавом.

Како ће тада допирати јасно
До мирне свести у тишини раке,
Жагор живота, цвркутање страсно;
И благи ветрић, и сунчеве зраке.

О, да се једном склопе очи моје!
О, да већ једном дође тај тренутак,
Кад ће у мртве и мене да броје!
О да ме само у скровити кутак

Положе! То ће као лек да падне,
Препуклом срцу у стишаном телу.
Тако да збришем догађаје гадне,
И успомене, и прошлост ми целу!

Јер, збиља, беше затрованих дана,
И подлих ствари. Црна киша зала
Беше са свију спустила се страна
На чун сред кључа узвитланих вала.

И сад већ све се оцртало видно.
Будућност зар да на агаришту видам,
Рањав? О друштво! Људи! Стидно! Стидно!
Не, нећу своје болове да видам?

Хоћу да умрем бедно, смрћу мрава,
Ноћу, под плотом, као песето гладно.
С истока зора кад заблиста плава
На проста кола да ме баце хладно.

Па после изван вароши, све пољем,
У небојеном сандуку, и тајно,
Да ме у гробље, где се надам бољем,
Одвуку брзо, да се смирим трајно!

О, ја сам вазда размишљао о том
Каква је добит и колико лечи
Расцеп са дугим, љубљеним животом
Који, са планом, мрцвари и гњечи.

За трунком људске искрености, вере,
Одавно ја сам видео да треба
Жалити, или желети без мере
Да какав поток удари из неба,

Да прождре људску баруштину крви,
Покида мреже од сатанских жица,
И бедну земљу очисти од стрви,
Блата, и других бакцила и клица.

На крају, нека и усахне вода,
Процвета цвеће, запевају птице,
Само човечјег да нестане рода,
Човеку само да се утру клице...

О, кад се једном склопе очи моје
 Како ћу срећан лежати под травом!
 Док изнад тужне хумке славуј поје
 И жарко сунце сја висином плавом.
 6. X. 1905. Београд.

Сима Пандуровић, Ваљево.

Сенке.

Облаци жути преко моје главе
 Прелазе простор мирно; заклањају
 Сунце и небо, и висине плаве,
 И тужно греду ко зна којем крају.
 Промичу сенке, и ваздух се жути,
 И тешка туга захвата свечано
 Природу целу. Мртвачки све ћути.
 И сетно вече пада тако рано.
 И тежак неки мирис, тешка боја
 Спомена живих и тужних, што пуне
 Замрљан видик, осећања моја,
 Младости понос што у мени труне.
 Опојан, тежак мирис се из биља
 Разлива — слика отежале јаве,
 Мирише ваздух дахом мртва смиља,
 Облаци иду преко моје главе.

Велимир Рајић, Београд.

Без натписа.

Не марим људе који деле време
 И који стално исти поса раде
 У исто доба; људе који граде
 Најмањој ствари облигатне схеме;
 И оне који силом траже теме,
 И живо дрво у гó камен саде;
 Ни оне који вребају параде
 Да проговоре, и опет занеме.
 Ја радим онда кад, сред мртвог мука,
 Затрепте нерви, и кад сама рука
 За перо хвата, дању или ноћу;
 Кад нешто силно у мозак прижеже,
 Обичне мисли кад у неврат беже, —
 Кад јасно не знам ни ја сам шта хоћу...

Dis. ———

Слутња.

Небо мутно, издубљено, кобно;
 Дан убијен притиснуо боје
 Светлост, око; и мртвило гробно,
 Мир и страва око мене стоје.

Уз тополе, преко дрва ружно
 Јесен иде; голе гране ћуте,
 И црнило обавило тужно
 Кору, видик, време и минуте.

Бол клоуно; магла и брегови
 Носе мисо, и жеље се крију.
 Тамне слике бледе као снови
 Шуште пропаст ко би знао чију.

Спава ми се. Још да легне тело
 У тај сумор мртав што се вије,
 У ту душу, у ропац опело:
 Да потоне све што било није,

Да потоне... и да магле сиње
 Обавију; на часове боне
 И на љубав да попада иње
 И заборав... и да све потоне.

Пол Верлен.

* * *

Велики, црни сан
 Пада на мој живот;
 Спавајте све жеље,
 Спавајте све наде!

Ја не видим више ништа
 И губим појимање
 О добру и о злу
 О тужне историје!

Ја сам колевка
 Коју нечија рука њија
 У дубини гроба:
 Тишине, тишине — —

Прев. — Z.

Пол Верлен.

Мој породични сан.

Често ми долази чудан сан, који ме
 обузме целог, сан о једној непознатој жени,
 коју ја волим и која мене воли, и која ни-
 како није једна иста, а не личи на коју
 другу, а воли ме и схваћа ме дубоко.

Схваћа ме! И моје прозирно срце за
 њу само, авај! није проблем, она само зна
 моје бледо и туробно чело да освежи пла-
 чући.

Да ли је црнкаста, плава или риђа?
— Не знам. Њено име? Сећам се да је
благо, да је звучно и мило, као имена по-
мрлих љубавних вила.

Њен поглед је сличан погледу са
статуге, а њен глас стиже ми нечујно из
даљине, тих и озбиљан глас у коме живи
реч свих бића која су за навек ућутала.

Прев. с франц. Z.

Пол Верлен. —————

Јесења песма.

Дуги јауци са јесењих виолина падају
на моје срце с монотоним очајањем.

Сав увевљен, и јадан, кад избије час,
ја се сећам старих дана и плачем.

И одлазим са једним рђавим ветром,
који ме носи тамо, овамо, као какав мртав
лист.

Прев. Z.

Ст. Витас, Сењски Рудник. —————

Ђурђевски уранак.

(Свршетак).

Не могах се одмах досјетити, а видим да је
нека доскочица, којијех је мој пријатељ
Иво цун у свакој прилици.

— Ха, ха, ха, бијели пропланци,... нијесу
баш рђави увијек... ха, ха, ха. Смије се
Иво, а прет непрестано у истом правцу.

Једва уочих предмет досјетке и шале. За столом
до нас сједи лијепа Мара, окренута од нас. На сна-
жном јој пунаном плећу приличан пропланак као
млајкеком прељевен, а малопређашња га игра превукла
танкијем руменилом. Хитра, несташна младеж верала
се кроз грмове и трње, из кога је најсмјелји трн,
из чисте радозналости, а и жељан тако лијепа зало-
гаја, дохватио танку хаљину лијепе Маре, те начи-
нио пропланак.

— А, шта велите за бијеле пропланке? припи-
таће ме пријатељ.

— Ђутим.

— И ја ћутим, али да су већи....

— Е није, него....

— Та ка' велим, кад је пропланак, нек је људски.

Никога не замара ни игра, која и не престаје,
ни пиће, које хитра послуга тачно разноси, пјевајући
потпуно варошки: сад... одма... молим. Све је у покре-
ту, и не кани се мицати низ полок, па и они, што

односе чејреке боце и балоне, хљебове, враћају се
одмах да продуже.

Ћудим се народу што не иде одавде, а сам не
умијем оставити то мјесто. Не могу оставити тако
светковање „интернационалнога“ Ђурђа, жалећи да не
имадох апарата, те да дадем свијету ансхтскарту,
какву ће мучно добити са које друге стране.

Милован без прекида коље, а народ односи и
и по мјерци и без ње. Пред колибицом код тора Јан-
куље и Пауње истресли на лопар паленту, па при-
смачу нешто из таве. Два корака од њих велика зеља
изваљала се, па доји своја четири рундова, којима једва
вири глава из дугачке длаке. Мати је мати. Грдна
и зла, вука би растргала, а гле, како се њежно на-
мјешта, да јој се дјеца лијепо нахране. У тору
припуштени јањци, па се већ многи наситили, а по-
неки још приклекли, па, вртећи репићем, још циједе,
баш да ништа не остане. Мајку не боли, нагиње се,
напиње се да му све исциједи, не боли је ни несташ-
ни ударац главом, ни угризак оштријех зубића —
њено је то дијете.

— Колико их имаш до сад Миловане? Запита
неко испред зграде.

— До сад свега тријест и двоје, али ће ми
требати још.

— Кољи, док не буде доста!

— Изабери, Јанко, још четири најбоља, па одмах
донеси! — викну Милован достојанствено, јер му
положај доноси, да тражи, а Јанкуље, по дужности
слуша и приноси.

Јанкуље остави доручак, јер ту нема чекања,
уђе у тор, стаде код вратница, па поче мјерити и
тражити четири, од бољих, најбоље. Пун је тор, али
их он знаде и познаје да и не мерка. Стари чобанин.
Од васколиког тога живља ни једно се не миче, ни
мајке ни дјеца. Јанкуље је њихов, непрестано је с
њима, разговара их по цио дан, пјева им, свира, па
које и покара; све је то његов народ свикао, па га
разумије. Зађе кроз њих, ни цигло да се склони, већ
их мора ћушкати и гурати. Зар је једном то радио. По
колико је пута свако дохватио за ноге, попео на раме,
принио му главицу под своју велику шубару, па
му тепао и давао свакојака имена. Сваком је био
добра дадиља. Свако је то Јанкуље прихватио, чим
је пало на земљу, па нејачко понио из поља на ру-
кама, подносећи га брижној мајци, да га види, да се
увјери да јој је новорођенче ту, да је на рукама њи-
ховога доброга Јанкуље.

Узе једно под пазухо, па и друго, те преко вра-
тница додаде Пауњи, врати се по треће и четврто.
Јанкуље Пауњи, Пауње Миловану... све боље и нај-
боље.

— Баш најбоље?!...

Најбоље!... тако рекоше и газда и Милован.

Цијелога ме обузе нека необична тегоба. При-
тиште ме неки терет, па ни даха слободна немам

Устадох, да се надишем зрака на ширини; очи ми никако не могу гледати напријед, куд сам цијело то вријеме гледао, задовољно гледао. Дође ми само да не видим ни тора, ни свега око њега, ни Јанкуље, ни Милована, никога од свију њих тамо што су. Страх ме је само, да не видим Милована и руке му, у које допадоше бољи и најбољи.

...Па то је цијело јутро... сасвијем обично... па и чудно!...

Ратовао сам ратове, па претрчавао мртве још у врућој крви и рањене са тешкијем самртничким јауцима и уздасима, хитао скоком једва пазећи да кога не погазим... обично, сасвијем обично, а где, да ме се косне најобичнија радња, на коју се човјек једва осврне!

„Избери најбоље“, заповједио је Милован“, а Јанкуље је тачно тако урадио. Тако је чинио цијело јутро, а тако ће радити и даље све, док газди буде требало. Лошији и лошији ће остајати. Што лошији, касније ће доћи на ред!... откако је, тако је.

Исто тако наш велики газда. Треба му најбоље, а вјерне слуге зају, па одабирају. Гдје је мали тор, мањак је осјетан, празнине су видне. И велики газда бира боље и најбоље! Ни десет лошијих не прима за једног бољег.

Нијесам се могао одбранити тих мисли, тих тешких осјећаја, који ме, не знам откуд, освојише. Сва свирка, све живо и хучно весеље не мога ме повратити. Остадох тужан, па тужан.

Саме ме ноге понесоше из друштва и весеља, не осврнух се ни да се поздравим. Упутим се низ поток, те брже стигнем кући но икад дотле.

Лијепо и гиздави Ђурђевдан остаде ми цио озбиљан и турабан.

Ваљани мој Личанин Зорић, навикао на дому под Велебитом прослављати свога свеца људски и право српски, постарао се да га прослави и овдје, и ако је сиромашни рудар. Сва му брига бјеше да мене развесели, али није могао успјети. За ме тога дана не бијаше више весеља!

Сунце је лагано са пуном овојом јасноћом нагињало за Јухор, весело, зна да ће сјутра истијем путем. Све са истијим стањем у души дођох кући, уљсм у собу, долијем кандило пред иконом мога свеца и припалим... душама и бољијех и најбољијех! Дивно је свијетлило, како, чини ми се, ни највећега года. Како да не свијетли дивно, кад горп великијем душама најбољијех..... Јанку, Милораду, Сремцу, Чичи Миловану и Матавуљу... од бољијех најбољим!

Лакнуло ми је души.

Марков дан 1908.

И. С. Тургењев. =

На прагу.

громна зграда је преда мном. Узана врата широм су отворена; иза њих само мрак, мрак, пун страхоте. — На прагу стоји девојка... млада руска девојка. — Мрачан је и хладан тај непробојни мрак. — Из дубљине зграде долази студен дах, — чује се глас полагаан и као из гроба.

— Ти, што желиш да пређеш преко тог прага, знаш ли ти добро, шта те чека?

— Да, ја то знам! одговара девојка.

— Знаш ли ти да те очекује зима, глад, мржња, исмевање и презрење, псовка, ропство, — болест, па чак и сама смрт?

— Знам!

— Усамљеност, остљеност?

— И то знам!... Ја сам спремна!... Све несреће, све ударе судбине, ја ћу све поднети!

— Али не само ударе од непријатеља, но и од твоје родбине и пријатеља?

— Да, поднећу и то!

— Па добро. Значи, ти си готова и да се жртвујеш?

— Да.

— Да жртвујеш себе, а да нико не зна за то? Ти ћеш погинути, и нико... нико не ће чинити помена твоме имену.

— Ја не иштем ни захвалности, ни сажаљења. Мени не треба име у историји.

— А би л' ти пристао и на... преступ, — кад би то било потребно?

Млада девојка обори главу.

— И на преступ.

Неколико тренутака ћутања, за тим онај глас опет пита:

— А да л' си ти кадгод мислила, рече он најзад, да ће настати можда дан, када ти нећеш више веровати у оно, у што верујеш данас: да ћеш ти кад било рећи себи, — да си се варала, да си узалуд жртвовала свој млади живот?

— Ја сам чак и о том мислила. Па ипак хоћу да уђем.

— А ти уђи!

— Млада девојка пређе преко прага; — завеса се тешко спусти за њом....

— Безумница!... зачу се споља вапај и шкргут зуба.

— Један глас, тихо одјекнувши у ваздуху, — довикну:

— Светитељка!

Превео с руског: **Ј. Максимовић.**

Мртва уста не говоре.

Артур Шницлер.

(Свршетак.)

Али она је имала код себе кључ; сама ће откључати, — она неће дозволити да је виде. Брзо уђе у кола. Већ хоћаше да му да своју адресу, кад јој паде на памет, да би то можда било непромишљено, зато му довикну неку улицу, која јој баш тада паде на памет. Када се возила Пратеровом алејом, хтјела је нешто осјећати, али није могла, јер је знала да има само једну жељу: да буде код куће. Све се остало ње ништа не тиче. И у тренутку, када се одлучила да остави мртваца сама на друму, морао се у њој угушити сваки осјећај сажалења према њему. Она не могаше сад ништа друго осјећати, него бринути се за се. Она није немилосрдна... о не!... она поуздано зна, да ће доћи дани, када ће све јавити; можда ће тада и умријети; али сада, сада има само једну жељу да сједи за истим столом поред свог дјетета и свога мужа. У том погледа кроз прозор. Кола су пролазила кроз главне улице, које су биле јасно освјетљене и у којима је био врло жив саобраћај. Изгледаше јој, као да је све оно што је у пошљедњим часовима преживјела само неки сан. Да, као неки зао сан... У једној споредној улици заустави кола, сиђе, зађе брзо за ћошак и сједе тамо у нека друга кола, а кочијашу коме каза своју тачну адресу. — Гдје је он сада, паде јој на памет. Затвори очи и учини јој се као да га види пред собом на самртничкој постељи, — а затим као да сједи поред њега и да се вози с њим. Кола се мало заљуљаше и она се побоја, да ће се преврнути, те узвикну тихо. Кола се зауставише. Она се сва укочи — пред кућом је. Брзо сиђе, прође кроз капију; врло тихо, тако да је вратар није ни примијетио, похита уз степенице, откључа лагано врата, да је нико није чуо... прође кроз предсобље у своју собу — успјела је! Запали лампу, скиде журно каљаво одијело и остави га брзо у орман. Нека се суши преко ноћ — а сјутра ће га сама очистити. Онда опра руке и лице, и обуче друго одијело.

У том чу гдје неко зазвони. Чу како собарица отвори врата, чу глас свога мужа; чу, како он остави штап. Сад осјети да мора бити одважна и присебна, иначе је све пропало. Зато похита у трпезарију, тако, да је заједно са њиме ушла.

„Ах, ти си већ ту?“ рече он.

„Наравно“, одговори она; „већ одавна.“

„Нијесу те видјели кад си дошла.“ Она се љупко насмијеше, а муж је пољуби у чело.

Мали сједи за столом; зацијело је дуго чекао, па је и заспао. На тањиру му је књига, а на отворену књигу бијаше наслонио своју главу и куњаше. Она

сједе уз дијете, а муж с другу страну. У том узе неке новине и погледа, па их брзо баци и рече:

„Они други остали су још на сједници рјешавајући још штошта.“

„О чему?“ — Запита она.

А он јој причаше о сједници врло много и врло опширно. Ема се претвараше као да га слуша, климнувши само понекад главом.

Но она не слушаше ништа, она не знађаше ништа, шта он говори, јер јој бијаше врло тешко на срцу. И док је њен муж све даље причао о сједници, она примаче своју столицу ближе дјетету, узе његову главу и притиште је на своје груди. Неки необјашњиви умор обузе је, па осјети да је хвата сан и склопи очи.

Одједном јој дође мисао: А ако он не буде мртав! Кад он.. али не, ту нема сумње... Оне очи... она уста — и онда.. он није дисао. — Али има и привидне смрти. Има случајева гдје се чак и љекари преваре. А она зацијело није љекар.

Ако је оживио, ако је опет дошао себи, ако се сам нашао усред ноћи на друму... ако је зове... њено име... па ако онда напошљетку помисли да је она повријеђена... ако љекарима каже, ту је била једна жена, и по свој прилици, ту негдје лежи. И... и... шта онда? Тражиће је. Кочијаш ће се вратити из Јозефсланда са људима... он ће причати... жена је била овдје, кад сам ја отишао — и Франц ће слутити све. Франц ће знати... та он је тако добро познаје... он ће знати, да је она утекла, и у првом једу, рећи ће њено име, само да би јој се осветио. Јер, та он је изгубљен..., а то ће га толико потрести, да га је она у пошљедњем часу напустила, да ће без оклијевања казати: То је била госпођа Ема, моја љубавница... глупа и бојажљива у исто доба, та зар не, господо љекари, та ви је не би питали за име, кад би Вам се рекло да је то тајна. Ви би је оставили мирно да оде, а и ја, о да — само је требала остати овдје, док ви не би дошли. Али пошто се она показала тако рђаво према мени, казаћу Вам, ко је она... она је... Ах!

„Шта ти је?“ рече врло озбиљно професор, устајући.

„Шта... како?... Шта је?“

„Да, шта је теби?“

„Ништа.“ Затим притиште сина чвршће на своје груди.

Професор је погледа. »Видиш ли, да си задријемала и —“

„И?“

„Онда си одједном јакнула.“

„... Тако?“

„Онако исто, као што се у сну јакне, кад човека нешто заболи. Је си ли сањала?“

„Ја не знам. Не знам ништа.“

И она видје свој лик у огледалу, које је висило на зиду, и видје свој ужасни осмјак. Она знађаше да је њен лик, па ипак га се боји... И она спази да

јој се лице укочило, да не може покренути уста, и зна да ће тај осмијак вјечито лебдјети на њеним уснама, до год живи. Затим покушаваше да проговори. Тада осјети како двије руке ухватише њена рамена и видје у огледалу да се њеном лику, на коме је још лебдио онај осмијак, приближио лик њенога мужа, и да је своје очи испитујући, скоро пријетећи, упр'о у њене. Знађаше, ако сада не положи пошљедњи испит, све је изгубљено. У том осјети, како јој се опет повраћа снага, како добија опет стари израз лица, како јој живци добијају опет снаге. Сад може њима радити што год хоће, и зато мора употребити ту прилику, иначе је пропала. Привуче себи руке свога мужа, које су још биле на њеним раменима; и погледа га весело и задовољно.

И док је он пољубио у чело, размишља она: равно... рђав сан. Он то неће никоме рећи, он се неће светити, никада... он је мртав... зацијело мртав... а мртва уста не говоре.

„Шта говориш то?“ упита је муж.

Ема се уплаши.

„Та шта сам рекла?“

И учини јој се, као да је на глас говорила... као да је сав ноћашњи догађај испричала своје мужу... и још једном запита га она уплашено: „Та, шта сам рекла?“

„Мртва уста не говоре“, понови лагано њен муж.

„Да...“ рече она, „да...“

И у том тренутку увидје да није могуће и на даље то крити од њега. Дуго се гледаху обоје зачуђено. „Оведи дијете да легне“, рече јој он, „па онда изгледа ми, као да хоћеш нешто да ми причаш...“

„Да“, рече она.

И у овом тренутку осјети она, да ће томе човјеку кога је годинама варала, кроз неколико тренутака испричати цијелу истину.

И, лагано одлазећи кроз врата са сином и непрестано гладајући мужа, учини јој се као да ће ипак кадгод све бити добро — — — — —

С њемачког: Иван Корницер.

Вјерисон Вјеристјерне.

Весео момак.

(Наставак).

VII.

Учитељ је имао право, кад је молио свештеника, да тачно испита, да ли доиста Ајвинд заслужује да буде први. Три недеље пред причешћем, био је он код дјечка сваки дан. Млада, мека душа може се сасвим предати једном утиску, али друга је ствар, да ли

ће га задржати свом снагом вјере. Много је мрачних часова претрпио дјечак, док се научио, да га у плановима за будућност руководи нешто узвишеније од сујете и упорности. Некад, баш кад је највећма радио тренутно би изгубио вољу на рад, и отишао: за какав циљ, рекао би себи, радим, шта ћу постићи? Али мало доцније сјетио би се учитеља, његових ријечи, његове доброте; и он је имао одважности да се уздигне, кад год би пао са правог врхунца своје више дужности.

У данима, када се у родитељској кући спремао за његово причешће, спремао се и за његов пут у земљорадничку школу, јер одмах послје причешћа морао је у њу ступити. Кројач и обућар сједили су у соби, мати је готовила у кухињи, а отац је радио путничку торбу. Много се у то вријеме говорило о трошковима, који ће стати његово двогодишње бављење у школи, да ће тешко моћи првог, а можда и другог Божића доћи кући, и како ће му тешко пасти тај дуги растанак. А говорило се и о љубави, коју је дужан својим родитељима, јер они су за своје дијете поднијели тако велике жртве. Ајвинд сјеђаше ту као неко, који хоће у свијет на своју руку, али је претрпио бродолом и сад га више цијене добри људи.

Понизност даје такав осјећај, а с њим долази и много којешта. Кад се приближи велики дан, био је спреман и смио је погледати у њега поузданом одашоћу. Кад год би му изашла Меритина слика пред душу, увијек би је опрезно склонио у страну, али ипак га је то болно дирало. Он покуша да се савлада, само му то није ишло од руке; на против, бол који тада осјећаше биваше све жешћи. Стога је пошљедње вече био малаксао, кад је послје дужег испитивања молио Бога, да га у том много не куша.

У сутон појави се учитељ. Они сједоше сви у собу, пошто су свршили обичне припреме, као и онога вечера пред причешће.

Мати бијаше узбуђена, а отац ћуташе. Растаће се послје сутрашњег празника, и бијаше неизвесно када ће опет овако сви заједно сједити. Учитељ изнесе молитвенике. Сви су се молили и пјевали, а послје тога учитељ је држао слободан говор.

Дубоко у ноћ сједила су ова четири човјека заједно, док не осјетише умор. Најпошље се расташе са најљепшим жељама за сутрашњи дан. Кад је Ајвинд легао, морао је признати, да још никад није потражио своју постељу у тако срећном расположењу. Те вечери даде свом осјећају нарочиту важност. Он разумијеваше то овако: никад нијесам легао тако одан Божијој вољи и тако весео као данас. Одмах му изађе пред душу Меритино лице, и пошљедње чега се још могаше сјетити, личило је на неку врсту кушања: не сасвим срећан, не сасвим, — шаптао му је неки унутарњи глас, на што он одговараше: да, сасвим. И непрестано је чуо: не сасвим, — да, сасвим; — не, не сасвим.

Када се пробудио, одмах се сјетио значаја овога дана, помоли се Богу и осјети како је окријељен.

Цијелог љета спавао је сам на поду. Сад устаде и обуче пажљиво своје ново одијело; тако лијепо прије није имао. Управо добио је округло скројен капут, који је неколико пута морао опипати, док се на њега навикао.

Кад је оковратник метнуо и капут обукао по четврти пут, извади огледалце. Када је видио своје задовољно лице, са необично плавом косом како се из огледалцета смијешу, паде му на ум, да мора и то бити сујета. Да, али тек људи морају бити одјевени лијепо и чисто одговори он себи самом, окренувши се од огледала, као да је гријех, гледати у њега.

Ај заиста, не смије се само томе тако много радовати.

— Не, али право размисливши, мора се и Бог радовати, кад се неко радује што је лијеп.

— То је већ могуће, али више ће му се допасти ти си лијеп, али не обраћај на то пажње.

— То је истина, али гле, то је само стога, што је још све ново.

— Ај да, онда мораш то, мало по мало сметнути с ума.

Он се сложи, да је час о овој час о другој ствари мислио кушајући се само да не би тај дан жигосао ни једним гријехом; али он је знао да уз то још има нешто.

Кад је сисао родитељима, сјећаху они већ сасвим обучени и чекаху га на доручак. Он им приђе, узнех за руку и заблагодари на новом одијелу.

— У здрављу да га подереш, била је њихова срдачна жеља.

Затим сједоше за сто, молише се тихо Богу и јећаху. Мати, последије јела, успреми сто, и унесе за цркву спремљену торбу с јелом. Отац обуче свој капут, мати стегну своје махраме, сви узеше молитвенике, закључаше кућу и попеше се на бријег. До пута на бријегу, сретали су богомољце, на колима и пјешнице, конфирманде и у другој гомили прародитеље са сиједом косом, који овај пут не хтједоше изостати од цркве.

Дан је био јесењи, без сунца, какво је вријеме обично кад хоће да се промијени. Облачине су јуриле тамо амо и цијепале се. Каткад би јурио по небу велики број појединих облака, као да јављају почетак буре; али је на земљи било још мирно, лишће је висило као мртво, и ни задрхтао није, силна је била запара. Људи су понијели своје путне огртаче, али их нијесу употребили. Велика гомила људи бијаше се искупила око цркве; само конфирманди улажаху одмах у цркву, да би се распоредили још прије почетка службе Божје. Одједном, ходником дође учитељ, у плавом одијелу, фраку, високим чизмама и крутом оковратнику, а врх од луле вирио му је из задњег депа, клањаше се и смијешаше се. Овог би потапшао по леђима, оног би ословио с неколико ријечи, и рекао му да гласно и јасно одговара, и тако непрестано,

док стиже до ковчежића за сиротињу, поред кога је стајао Ајвинд и своје другу Хансу одговараше на сва питања о своје путовању.

— Дobar дан, Ајвинде, ала си се данас лијепо обукао — рече он и ухвати га за јаку од капута, као да је хтио с њим говорити.

— Чуј, ја ти желим свако добро. Ја сам баш сад разговарао са свештеником, ти си опет први као што си и у школи био; иди на мјесто одређено за првога и одговарај јасно.

Ајвинд га изненађено погледа, учитељ климну главом, момче пође неколико корака, застаде, затим опет неколико и опет се заустави.

Ај, сигурно је тако, он је извјесно за мене казао свештенику неколико добрих ријечи, и брзим кораком пође првом мјесту.

— Па, дакле, ти си први — шапну му један дјечко.

— Јесам — одговори Ајвинд тихо, не могавши се још непрестано ослободити од осјећаја бојазни, да ли је то истина.

Када се распоред заврши и указа се свештеник, зазвонише и богомољци појурише у храм. Тада опази Ајвинд Мериту Хајденхсфен пред собом, и она баш гледаше у њега, али обоје бијашу тако обузети светом мјеста, да се и не поздравише. Он је само опазио, да је она особито лијепа, да је косу придјенула без икаква украса, ништа друго није видно. Ајвинд који је већ више од пола године кројио горде планове, како ће стајати преко пута од ње, кад му се испунише снови, заборави на свој положај као и на њу, заборави, да је икад на то мислио.

На свршетку службе Божије и светог обреда, дођоше сродници и пријатељи да честитају. Затим дођоше његови другови, да се опросте с њим, пошто бијашу чули, да ће сјутра дан отпутовати. Тада се приближише и много млађи другови, са којима се он на бријегу сањао и тај расанак не прође без суза. Најзад се појави учитељ, који и њему и родитељима нијемо пружи руку и мигом их позва на полазак; он ће их пратити.

Тако бијаше ово четверо опет заједно, а овај пут било је пошљедње вече. Успут се још многи с њим опростише и пожелише му срећу, али они сами нијесу међу собом разговарали, док кући не стигоше.

Учитељ се упео из петних жила, само да их одржи у расположењу. Ипак туга обузе породицу при помисли на двогодишњи расанак, јер се до сад нијесу растављали ни један дан; али нико то не хтједоше примијетити. Што је више дан измицао, у толико се Ајвинд осјећаше смућенији, па је хтио да се на пољу мало умири.

Био је скоро већ мрак, и у ваздуху се чуо неки особит шум. Он застаде на степеницама и погледа у небо. Тада чу како га неко зове са окомка стијене, зове га сасвим тихо, није се преварио, јер се глас двапут

поновио. Ајвинд погледа горе и видје нејасно, међу дрвећем женску прилику како клечи и гледа доле.

— Ко је тамо? — упита он.

— Чула сам, да ћеш отпутовати — рече она тихо; — стога ме је гонило нешто, да ти кажем збогом, кад ти нијеси хтио мени доћи.

— Јеси ли ти то, мила Мерито! Ја ћу доћи теби горе.

— Не, не чини то; ја већ дуго нате чекам; нико не зна гдје сам, па се морам журити кући.

— То није лијепо од тебе, што си ме потражила, — рече он.

— Нијесам могла издржати да отпутујеш, Ајвинде. Та, ми се познајемо још од првих година нашег дјетињства.

— Тако је.

— А сад се нијесмо разговарали већ пола године.

— На жалост, нијесмо.

— И онда смо се на особит начин растали.

— Ах да; — чуј, ја осјећам, да морам теби горе доћи.

— Ах, не, не чини то! Него реци ми: да ли си још љут на ме?

— Мила Мерито, како можеш, тако што и мислити?

— Е, па, збогом, Ајвинде, хвала ти на свим оним пријатним часовима, које си ми учинио?

— Не иди још, Мерита!

— Да, сад се морамо растати, већ ће ми замјерити.

— О Мерита, Мерита!

— Не, Ајвинде, не смијем дуже остати; збогом! Збогом!

Послије тога, као у сну уђе у кућу. Када га запиташе нешто родитељи, он одговараше све натрашке, а они то приписиваху одласку. Али се зачуди, кад му учитељ при расанку тутну нешто у руку, што се послије претвори у петокруну. Доцније када је легао, није мислио на одлазак, већ на ријечи, које је са бријега чуо и које је њој говорио. Као дијете није смјела доћи на окомак бријега, јер се дједа бојао да не падне. Можда ће кадгод и сићи!

(Наставиће се.)

Петар С. Иванчевић, Ман. Моштаница.

Кувада. ---

мојој нештампаној збирци „Српски нар. обичаји са села“ забиљежио сам, по приповиједању мога духовног оца, блаженопочившег јеромонаха Герасима Кочића ово:

Сви су га звали „женско“, но право рекавши то му име није приличило, погледавши његов стас и

узраст. Био је прави планински човјек, а и жена му је била права слика и прилика. Обоје су, штоно веле, могли с неба таране дохватити.

— Вољели су се, Бого мој миљени, да је било за причу. Ал' све у тајности, јер је у нас све док нас није Швабо усрећно(?), била срамота, да човјек своју жену јавно воли, и пред чељадима изјављује љубав и волење ма на који начин било.

— По оној српској: „Заклела се земља рају, да се све тајне знају.“ Еле, душо си медена, пуче глас и оде од уста до уста, да Бурица одлежава бабиње са својом женом Симеуном.

— Стрина му Јока откри ту тајну...

Оваких случајева бивало је — рече отац Герасим више у југозападним селима котара бањалучког, а и у неким селима око Варцар Вакуфа и Кључа, но све се крило, као змија ноге...

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —

(Наставак).

V. Радиност.

радиности овде на жалост једва ћу се нешто дотаћи, јер то је колико опсежно, толико и важно расправљање да би ме, рецимо само пољска привреда без заната и трговине, врло далеко одвела. Многобројни занати цветали су у српским земљама све до најновије силне фабричке поплаве у Србији. И за старо наше доба, за царства нашега, има дивних примера владалачког разумевања и мудрог упућивања о радиности. Тако архиепископ Данило (68, 69), наводи „добродетељ и богољубије“ краљице Јелене¹⁾ супруге краља Уроша I. Она је у свом двору изредно писала и састављала књиге божанске, па је и „сосуде“ црквене златом и сребром украшавала, а бисером и драгим камењем китила, као и сва друга добротинства делила, или као што њен животописац лепо вели: нештедно раздаваше. У њен су двор долазиле кћери сиромашних родитеља, па су се ту храниле и она их је поучавала у раду ручном и „всакому благочинију“. По том их је удомљавала и богато обдаривала, а на место њихово друге девојчице доводила на васпитање и учење „по образу првих“.

Пред смрт зажели да јој дођу ученице на опроштај, и дођоше из целе краљевине. — Њен је двор по Ст. Новаковићу био у Брњацима, у ибарском Колашину, а сахрањена је у Грацу ибарском, у својој

¹⁾ Отъ племена царска отъ рода же фружъска, дакле Францускиња царског рода, Напуљски краљевни анжујци Карло I. и Карло II. зову је својом рођаком. А тај Карло I. био је брат француског краља Лудвика IX.

задужбини, од Студенице 4 часа далеко. — Чак има помена у документима да су Срби младићи ишли на занате и ван Европе!

Црногорци су до скоро били чист сточарско-војнички народ, који су се готово стално за 500 година с великом ратном срећом борили с Турцима на смрт или живот, и за све то дуготрајно време никад нису потпали тако под Турке, да су се у рају могли рачунати, ма да су у некој лабавој зависности једно време заиста били (по Вуку, Јиречеку и И. Руварцу). Али то им нимало славу не умањује, кад се помисли, колико је огромних царевина од Турака претворило се у прах и пепео!

За то је лако разумети, што су Црногорци сматрали за понижење да се ма каквим занатом баве. На пр. до пре 50 година није било у свој земљи ни једног Црногорца ковача, него су се тим занатом бавили сами Цигани. У свима осталим српским крајевима занат се високо цени, па се за то и говори: „занат је златан“. Српски средњовековни споменици из XIII. века на много места помињу баш коваче Србе, што се види по племенима њиховим, после што их убрајају у добре приложнике манастирима и као веште мајсторе за ковање „ножица“ ради зарезивања пера и иначе (По Љуби Стојановићу).

Рад уз забаву. — Моба.

Код Срба је обичај да иду лети у неке свеце, кад не смеју из предрасуде себи на те дане радити газдама на мобу, и то без плате, него само за јело и пиће. Највише иду на мобу те жању (ретко косе, окопавају кукурузе, купе сено или шљиве; кашто се и преде на мобу), за то се жетелачке песме зову и м о б а р с к е п е с м е. На мобу највише иду млади момци, девојке и младе, и свако се обуче и накити, као на Васкрсеније или на Цвети, кад иде цркви или манастиру, па цели дан жањући певају, чепају се, шале се и веселе, а после вечере играју и певају до нека доба ноћи. На неким местима (као у Срему) кад дожању њиву, па пођу кући на вечеру, онда девојке начине од марама барјаке, па онако с барјацима иду певајући, као какви сватови или војници; кад дођу пред кућу онда пободу барјаке у земљу. Моба се обично купи на мрску, а домаћин треба да је части као кад слави крсно име (за то свагда и зову газде на мобу, јер сиромаси немају чим да часте). На мобу дођу и пријатељи из других села, и сваки доведе са собом по неколико момчади, девојака и млади. На мобу се отимају које ће поћи.

Прело бива обично ноћу с вечера, откад ноћи одужају. То се разуме да на прело иду девојке и младе, и кашто дође по које и од познате момчади, те се с девојкама и младима разговарају и шале. На прелу се ноћу преде или домаћица на мобу или свака себи. Ако се преде на мобу, онда домаћица преље

части, а ако преде свака себи, онда им домаћица не даје ништа за јело, него ако која донесе што од куће. По Славонији иду момчад на прела с тамбурама па свирају.

Кад год се где скупи сеоска младеж о свецима или код манастира или о саборима, на вашару итд. одмах закупе у подвојеним гомилама бацати се камена, бацати циде, рвати се, па и скакати.

(Наставиће се).

Лаз. Е. Мишковић. Делиград.

Облачина и њено језеро.

По народном предању.

дући од Прокупља ка Нишу, налази се с леве стране село Облачина, а између села Облачине и Биљешког брда (на коме су врло родни виногради) постоји језеро, а у близини је и црква тога села.

На самој обали тога језера постоји камен, који је црвен, а држи се, да је некада био бео. На томе камену сунчала се аждаја, што је становала у том језеру.

Неком приликом, кад су туда Турци пролазили, спаас аждаја на камену, опале из пушке и убију је. (Неки опет веле, да је нису убили, већ да још живи у Блатском језеру, које је у близини). Од једном се уздиже неки страшно црн облак, удари град, па је тако сатро винограде на Биљешком брду, да се само вино у језеро сливало, а од тог вина поцрвенио је тада и онај камен, који и данас стоји на обали — потпуно црвен.

Сељаци држе да зато немају доброг грожђа што је аждаја отерана. А на сваки начин, да је и име села Облачине везано са тим именом....

Српске народне умотворине.

— Народне женске песме у Ваљеву из 1860. год. —

IV.

Два се града напоредо граде:
Једно Јајце, а друго Језерце.
Јајце гаји Јајчанина Јова
А Језеро Језеркињу Мару;
Поручује Јајчанине Јово,
Поручује Језеркињи Мари:
„Чујеш мене Језеркињо Маро!
Ја сам чуо да си танкопреља.

Да т' пошаљем свилено повесмо
Уз повесмо мисирско вретено,
Те определи мени бошчалука;
Оно више што остане Маро,
Ти определи себи у дарове.“ —
Проговара Језеркиња Мара:
„Чујеш мене Јајчанине Јово!
Ја сам чула да си кујунџија,
Да т' пошаљем пару царевицу
Сакуј мени станак и брдила,
Оно више што претекне Јово:
Сакуј себи токе на јалеку.“

V.

Пошетало злато материно
Кроз ливаду, башту даицину,
Шетајући црну земљу љуби:
„Црна земљо, та прими ме у се!
Јер ја немам никога од рода,
Сем даицу — брата материна.
Стар ме проси, а млад ме купује!
Волео б' ме старцу поклонити
Него младу за дукате дати:
„Старо војно дрво јаворово,
„Младо војно питома ружица,
„Киша иде јавор дрво труне,
„Сунце греје јавор дрво суши.
„Ветар дува јавор дрво љуља,
„Киша иде, а ружица расте,
„Ветар дува те ружу развија,
„Сунце греје, ружа руменија.“

VI.

Текла Дрина, текла и Морава.
Дрина носи дрвље и камење,
А Морава два нова дућана,
У једном је свила и кадифа
У другоме два момчића млада:
Једно Вељко а друго је Душко.
Вељко себи перо зарезује,
Пореза се по десници руци;
Њег' запита сестрица Станица:
„Брате Вељко, боле ли те рука?“
Сејо Стано, не боле ме рука,
Већ ме боле срце за девојком
Брате Вељко, за којом девојком?“
„Сејо, Стано, за поповом Ранком.“

Прибележио од своје баке
Вит. Р. Јовановић.

Ловница.

Чини добро не кај се! =

Народна прича из Мустапића — Звизд.

(Свршетак).

Побратим узео она два лабудова пера и дрвце, замисли собу цареве ћерке, ду'ну у пера, и одједанпут се обреће код прозора собе цареве ћери. Такну дрвцетом прозор, а он се отвори. Он се претвори у мушицу и увати се за таван. Ту је вечерало четрдесет царевих дворкиња, па устадоше и одоше, а царева ћер остала сама. Није много постојало, а из даљине се зачу спловито дување ветра. Она скочи и отвори прозор. Наједаред кроз прозор уђе огњевити змај, који беше сав у пламену. Чим стиже, збади се себе ону гуњу од пламена, појави се младић да лепши бити не може. Врло мало су ту поседели, па змај узео ону гуњу, дохвати цареву ћер и полете кроз прозор. И мушица са тавана истог часа полете за њима, и не престано их шибаше оним дрвцетом. Долетеше њих двоје до једне велике стене. Змај притисну дугме на стени, стена се отвори, и они уђоше унутра, а и мушица уђе с њима и стена се сама затвори. Тамо је тек имао шта видети: Дворац бољи него и онај царев. Ту заседоше змај и царева ћер те вечераше. По вечери су се целу ноћ миловали. Кад би пред зору, змај је запита: „Је ли данас дошао ко да те проси?“

Она рече: Дошао један одрпанко, понајгори је од свију до сад, него кажи ми шта сутра да помислим.“

Он јој рече: „Помисли на своје папуче!“ После се кренуше царевом двору. Мушица опет потрчи за њима, и непрестино их шибаше дрвцетом све до царевог двора. Онда се врати у каваницу своје побратиму. Дух му рече: „Кад одеш да просиш цареву ћер, тако и кажи, да је помислила на своје папуче, али опет добро пази шта говори царева ћер.“ Отиде он тамо, и баш у оно време стиже у двор, када је казала царева ћер. Ту са царем беше сва дворска господа. Мало после изађе и царева ћер са расплетеним косама низ леђа и сабљом у рукама. Дође пред прошиоца и запита га: „На што сам сад помислила?“

Он рече: „На своје златне папуче!“ Упрепасти се царева ћер, па рече: „Јесте, али сутра дођи опет, да погодим, на што будем помислила.“ Кад чу цар и његова господа да је младић погодио, сви запљескаше рукама, јер се обрадоваше и учини оно, што нико није могао. Побратим оде своје другу и каза му, да га царева ћер зове да и сутра погађа, шта ће помислити. Пошто једоше, дух му рече: „Одма' лези и одмарај се!“ Кад би увече, опет га дух пробуди, даде му четири лабудова пера, и највеће и средње дрвце. Заповеди му да ради исто онако као и прошле ноћи, само још боље да стеже дрвца, и њима да их шибаше кад пођу из двора пећини и натраг, а уз то да добро

пази шта буду говорили. Тако побратим оде и као мушица уђе и прикачи се за таван. Кад њих двоје пођоше из дворца, он стезаше дрвца што јаче могаше. Чим се отвори онај камен, и он се с њима заједно увуче тамо. Пошто вечераше, змај је запита:

„Је ли погодни онај што се јавио? Она рече: „Јесте.“

Он јој онда рече: „Море то није добро, а и ова олужина уби нас, баш ми је доста тешко.“ Пред зору она га опет запита:

На шта ћу данас помислити?“

Змај јој рече: „Помисли на своје рукавице!“ Затијем је шчепа и полете дворцу. Мушица све за њима лећаше, стезаше она два дрвета што год могаше јаче и шибаше их њима. Кад стигоше до прозора, он се врати своје побратиму. Побратим му рече:

„Одма лези да се мало одморим!“ Кад дође оно време у које је требао да иде царевој ћерки, дух га пробуди и рече му: „Кад царева ћер изађе преда те, реци јој да је помислила на своје рукавице, и опет добро пази шта ће још говорити.“ Побратим се диже и оде цару. Опет ту око цара бејаше искупљена сва његова господа. Док ето ти опет царева ћерке са расплетеним косама, и опет носи у рукама сабљу. Кад дође пред њега и не погледа га, но га запита:

„На шта сам сад помислила?“

Он рече: „На своје рукавице.“ Царева ћер у чуду одговори:

„Јесте.“

Цар и сва његова господа радосно заплескаше рукама. Но царева ћер опет рече просноцу:

„Сутра и по трећи пут да дођеш, па ако и тад погодиш на шта будем помислила, твоја сам.“ Младић се врну побратиму. Каза му да га царева ћер и по трећи пут зове. Ручаше и дух му опет рече: „Лези па се одмори!“ Кад би увече, дух га пробуди, даде му цело лабудово крило, сва три она дрвцета, ону сабљу што су је добили од оног комендијаша и једну повећу ма'раму, па му рече: „Пази сад добро, све ради онако као и прошле две ноћи, само ону ствар, на коју он њој каже да помисли, да одсечеш и донесеш мени у ма'рами.“ Младић оде. Кад змај с царевом ћерком пође од дворца, онај сва три дрвцета врло јако стезаше и њима их удараше. На њих је дувао врло јак ветар и падаше крупна киша и град. Отвори се онај камен, а и мушица брзо с њима уђе унутра. Они седоше да вечерају. Пошто вечераше, змај је опет запита:

„Је ли и по други пут онај погодни? Она рече:

„Опет је погодни.“ Змају не беше мило, а и овај ветар, киша и град заплашише га, али му брзо прођоше те мисли, и поче да се милује с царевом ћерком. Милуваше се до пред зору, па га онда царева ћер запита:

„На шта ћу сад помислити?“ Он јој рече:

„Помисли на моју главу, то никад не може погодити.“ Затим је узе и полете с њом, а овај их опет, што јаче могаше, шибаше све до двора, њих двоје уђоше кроз прозор у двор, а мушица причека на прозору. Мало после илете сам змај, и полете своје дворцу. Мушица из све снаге стезаше она дрвца. Ветар дуваше, а град падаше. Из оног најмањег дрвцета све су севале муње и пуцали громови. Кад змај дође близу онога камена, зама'не мушица сабљом, и змају одсече главу; завеза је у ону ма'раму, и понесе своје побратиму. Дух му узе три дрвцета, крило и рече: „Лези па спавај!“ У одређено га време пробуди. — „Узми само ту ма'раму с главом“ — рече му дух — „понеси је, и кад те запита на шта је помислила, ти замани и пусти два краја од ма'раме, нек' глава падне на патос; а кад тамо свршиш посао, опет дођи мени!“

Момак узе ма'раму с главом и оде цару у двор. Силна се господа беше искупила у двору, јер су се надали да ће се сад свршити ствар о удаји царева ћери. Није много стајао, а ето опет царева ћерке с расплетеним косама и сабљом у рукама, па га запита:

„На шта сам сад помислила?“ Он ништа не рече, већ испусти два краја од ма'раме, а змајева глава паде на патос.“ Царева ћер дрхћући рече: „твоја сам.“ Тад господа најјаче заплескаше, а њему дадоше царско одело и круну, па остаде у двору. Цар му одма предаде владу, јер је био много остарео.

Царев зет нареди, да варош буде затворена само за време празника, а не као што је царева ћер пре радила. Цео тај народ се много веселио, што је добио тако доброг цара. У томе весељу он заборави и не сети се да оде своје побратиму, као што му је он наручио.

Тек после годину дана поче с царицом причати, како је најпре пошао од своје куће и куда је све ишао, па кад у причању дође до оне црквице, одма' се сети да је заборавио свога побратима, прекиде причање и викну: „Ух! шта сам урадио...“ — лупи се по колену и чоја се распери. Одма' прати људе, да га траже у оној каваници и на другим местима, а чим га нађу да га доведу њему. Нико није могао да га нађе, јер духа није могао нико видети. Онда се диже сам цар да тражи свога побратима. Право оде у ону каваницу, и нађе га где седи за столом. Јави му да је постао цар, и у томе га заборавио; преклињаше га да му то опрости, и позва га у двор на весеље. Дух му опрости и обојица одоше у двор. Пошто су се добро провеселили, цар му рече:

„Шта захтеваш од мене да ти дам?“ —

Дух му рече: „Дај ми шта год 'оћеш, ја пристајем.“ Цар му одреди цео један крај земље, и даде му га да њим управља. Дух на то пристаде и позва цара у ону каваницу, даде му она три дрвцета и и сабљу и рече: „То смо исплатили (дрвца и сабљу), а крило морамо да однесемо лабуду, јер он тамо у планини и сад лежи мртав, а ти без његовог крила

не би могао узети цареву ћер.“ Цар га послуша, и пођоше у двор. У двору цар остави она три дрвцета и сабљу, а са лабудовим крилом одоше на оно место где је лабуд пао. Стигоше тамо и нађоше мртвог лабуда. Дух му намести крило, а лабуд оживе и весело одлете.

Кад цар хтеде да пође двору, дух му рече: „Ја сам онај што си га ти у црквици откупио, за то сам ти добро добрим и вратио — а сад збогом!“ И чим се поздравише, духа нестане.

Из народа чуо и испричао Павле Пејкић-кафеџија, а од њега чуо и прибележио Хранислав Прибаковић, учитељ.
9. децембра 1907. год.
Ратаји—Круш. Жупа.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Лука Грђић Бјелокосић: Српска народна јела у Херцеговини и у Босни (из X. књиге Српског Етнографског Зборника;) Српске народне игре из Босне и Херцеговине (из IX. књиге Етнографског Зборника Срп. Краљ. Академије). Београд 1907—1908.

Лука Грђић Бјелокосић је један од наших старијих, савјесних и врједних скупљача свега, што је у народном животу од интереса: обичаја, вјеровања, лијечења; народних умотворина и сада игара и јела. Свој књижевни рад почео је у „Бос. Вили“ слиједећи у главном примјеру Вука Врчевића, често само и тамо, гдје то није било ни од успјеха, ни од користи. („Стогина шалјивих прича“, „Цртице“). Иначе, његова ранија збирка „Из народа и о народу“, у три дијела корисна је и добро дошла свакоме, ко се бави испитивањем народних умотворина и народнога живота у опште.

„Српска народна јела“ пружају један богат и добро слојан материјал етнографима, културним историчарима и лексикографима и доприносе много јасноћи слике наше народне културе. Јела су узета сва и описана су брижљиво и тачно. Само на једно-два мјеста да се исправити по нешто: чесница се обично једе на Нову Годину а перети (а не како г. Грђић пише перетци) се нарочито праве за Ускрс. Паства (на стр. 112.) није риба, из брдских ријека, него врста спремљеног тијеста (као макарони), а риба је пастрва или пастрма. Чудно нам је због чега Грђић пише гроздје, кад се у народу тако не говори.

Од интереса су и „Српске народне игре“, описане до ситница и опсежно. Оне су један од многих докумената примитивне културе, помоћу које се једино с успјехом могу тумачити и остала питања традиционалне књижевности. У њима има много оног највишег, простодушног, примитивног уживања у забави, какво нам престављају неки од Његушевих типова и у задње доба Радована Невесињског. Шала је увијек не у духу и вјештини мисли, него у физичком караћењу: у ударању и гавраљењу, смијех настаје само онда,

кад се неко изврне на леђа или дође сав умрљан од кога „мајстора“.

Као и у народним пјесмама, причама и пословицама, тако сретамо и овдје велик број игара, које нијесу само наше, српске, него опште, народне у широком смислу те ријечи. Тако да споменем само у караћењу: прављење слике, мјерење платна, у играма игре: Орлова, Ђуприје, Кука, Цвијећа. Само што овдје често пута, услјед извјесних израза, можемо да познамо и откуд која игра — нарочито их је много од Османлија — и да их познајемо увијек као изоловане моменте.

Замјерили бисмо г. Грђићу, што поред сваке игре није навео сва она мјеста, у којима је видно, ако већ игра није општа. Јер у оваким стварима и то је увијек од значаја. Осим тога да је свуд назначио и све изразе за поједине игре: Као уз ипликонца и ибришим-конца, уз Буће од јахе и име: плохе (gen. sing. од плѳха, е); уз цвијеће да је додао, да се тако игра и јела. Заборавио је само двије игре: Топуз града и тражење прстена с пјесмом: „Дајто, мајто, материно злато.“

В. Ђ.

Свеопште изборно право гласа. Саставио Д. О. У Новом Саду 1908.

„Зорин“ одејек за народно образовање издао је горњу књижицу и одредио читав приход за подизање народних књижица. Штета, међу тим; што је и утврдио новац и дао фирму једној књижи, која је без икакве врједности. Изалагање је у њој највише, често комично-наивно, на много мјеста нетачно, свуда површно; све „популарно“, „за народ“ или како се то већ зове. Како је површан читав рад показало само овај један примјер. Пропорционално гласање, било би, вели се ту, кад би, рецимо, од милион гласача 400.000 гласова било за самосталце, 300.000 за радикале а 200.000 за социјалисте и кад би, према том, од 300 посланика самосталци добили 110, радикали 100 а социјалисте 90 мандата. А није опазио, да социјалисте имају половину гласова мање од самосталаца, да је 100.000 гласача остало неурачунато, да је количник 3333 и да би међу оне три странке прави размјер био 120: 90: 60. Осим тога је језик, којим је ова књига написана, онај онакажени, измрцварени српски језик у канцеларијама хрватских и босанских чиновника и најмање zgodан за препоруку, да га наш сељак чита.

В.

Песме. Крета Миладиновић. Нови Сад, штампарија д. д. Браника 1908.

Ово су пјесме једног полетарца, за кога би боље било, да нијесу угледале свијета. Никада критика не би требала, да буде несумњива као код недораслих почетника, који гледају, да се чим прије прославе одштампаним пјесмама. А не знају, да они највише наносе штете нашој читалачкој публици, а уз то сами себи највише. Често сам пута чуо од наших старих пјесника, како се горко кају, што су прерано издали своје пјесме, јер их се послје стиде. Тако ће се сигурно и госп. Миладиновић некад горко кајати. Нема ни једне пјесме, која би нас занимала, коју бисмо угодно прочитали, а камо ли, да бисмо у њој уживали и да би нас потресла. То су хладне, невјеште непјесме, које су нам ужасно досадне, кад их читамо, за које жалимо златно вријеме, што нам оне однесу, док их прочитамо. Тај човјек нити има стјха, ни форме, ни јака осјећаја, ни каквих нових идеја, ни

снажна сјећање, ни фантазије. Хтио би да запјева на Бранкову (поезију) на народну, али није кадар. Уза све то судећи само по неким пјесмицама из другог дијела, као пјесма „Тамо...“ не може му се одрећи, да нема неког пјесничког дара. Али тај дар, ако га госп. Миладиновић не буде јако усавршавао дугим читањем српскијех и странијех пјесника и образовањем сваке руке, увенуће или остаће на истом нивоу без вриједности.

Из две лирике. Миладин Крстоношић. Нови Сад, парна штампарија Ђорђа Ивковића. 1908.

Наши књижевни листови слабо се осврћу на почетне литерарне радове, особито, ако су слаби. А моје је чврсто увјерење, да би им требало велику пажњу посветити. Треба их тријевити, са корјеном ишчупати, убити у клици на златном пољу литерарне арене као што ваљани баштован тријеби коров из своје цвјетне баште. Треба тријевити губу из торине. Они као паразити живе на рачун другијех. Они кваре укус наше публике, дискредитирају нашу књижевност. Ко ће дати новчић за лијецу књигу, кад прочита овако слабе радове као што је ова збирка јадних нестихова Миладина Крстоношића? Кад има људи, да растурају оваку жалосну поезију, како ће живјети наши добри пјесници? Како ће остати вјера и љубав према поезији и према књизи? И овај се човјек усудио преводити генијалног Петефија! Баците перо господине Крстоношићу! Ви нијесте сигурно пјесник. Жали, Боже, вријеме, које сте утрошили у то, а још више вријеме и новац, ако кога буде иза мене, ко ће Вас моћи прочитати.

Мирчета.

Књижевне и културне биљешке.

Одабране пјесме Силвија Ст. Крањчевића. „Друштво Хрватских књижевника“ у Загребу спрема особито падање најљепших пјесама најбољег хрватског пјесника Силвија Ст. Крањчевића и то приликом двадесетогодишњице његовог књижевног рада. У збирци ће бити до 30 пјесама и то већином илустрованих. Иадаће ће се ограничити на 300 примјерака, а један примјерак стаје 20 К. У књизи ће бити штампана имена претплатника.

Старе српске слике. „Бранково Коло“ јавља, како један трговац у Тријесту има 17 комада старих српских слика, од важних, старих српских умјетника. Слике су из 16. вијека. Натписи на сликама ови су: 1. Св. Немањић; 2. Св. Григорије Богослов; 3. Св. Стеван Дечански; 4. Св. Атанасије велики; 5. Св. Сава; 6. Св. Стеван Немањић; 7. Св. Јован Златоуст; 8. Христос у храму; 9. Христос под дрветом; 10. Христос тјера трговце из храма; 11. Рождество; 12. Тајна вечера; 1. 14. и 15. све три су слике врло општећене; 16. и 17. два комада декоративна у барокон стилу. Све се те слике продају. Ко их жели купити нека се обрати на дра З. Д. Бјеловучића у Тријесту (via Stadion).

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: *Завршна реч*, од М. Симића. — *Сјенке*, од Симе Пандуровића. — *Без натписа*, од Велимира Рајића. — *Слушања*, од Даса. — *Мој породични сан и Јесења пјесма*, од Пола Верлена, с француског П. — *Причовијешке: Из плавих легенда*, од Јована Дучића. — *Милош пред турским аилом*, од дра. Н. Ђорића. — *Бивчи*, од Пере С. Талетова. — *Бурбески уранак*, од Ст. Витаса. — *На прагу*, од И. С. Тургењева, с руског Ј. Максимовића. — *Мртва уста не говоре*, од Артура Шницлера, с њемачког Иван Корницер. — *Весео момак*, од Бјернсона Бјернстјерна, превео Никола Стајић. — *Поука: Кувада*, од П. С. Иванчевића. — *Српски народ*, од Дра Симе Тројановића. — *Облачина и њено језеро*, од Лав. К. Мишковића. — *Српске народне умовторине: Женске пјесме у Ваљеву*, ваљ. Вит. Р. Јовановић. — *Чини добро не кај се*, српска народна прича забиљешко Хранислав Прибаковић. — *Листак*.

Власник и уредник Никола Т. Кашинковић. Печивануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска диошчка штампарија, Сарајево.

Седамдесетогодишњица. Дворски савјетник и прослављени хрватски научњак др. Ватрослав Јагић, слави 6. јуна по новом своју седамдесетогодишњицу. Тога ће му дава његови поштоватељи, пријатељи и ученици предати зборник радова у славу свршетка његова професорског рада на бечком свенаучишту. Због прилика на универзи, свечаност ће се ограничити на ужи круг учесника. Одбор моли, да се поздравп шаљу најдаље до 5. јула. Јагића су приликом ове седамдесетогодишњице петроградско и московско свенаучиште изабрала за свог почасног члана. а тако исто га је изабрало за почасног члана и царско-руско удружење за антропологију и етнологију.

Најновија руска новела. Познати руски књижевник Леонаид Андрејев довршио је своју новелу „Иавршење смртне казне“, која има велику књижевну вриједност. Јунаци су новеле алочвинци, које ратна суд осуђује на смрт. У новели главно је то, што се описује њихово душевно стање од проглашења до навршења пресуде. Књижевници, који су читали дјело у рукопису, приписују му велику вриједност.

Стогодишњица литографије. Ове године навршило се управо сто година од проналаска, односно сталне употребе литографије. Једни веле, да је литографију изнашао још 1796. некакав Нијемац Алоис Зоненфелдер, док други тврде, да је литографију изумио Талијанац Гроф Ластери 1808., који се обратио за помоћ француском цару Наполеону I. Овај владар био је врло приступачан књижевницима и умјетницима, па помогне и Грофу Ластерију, те свој знам оствари у Паризу и добије од цара декрет, да се зове „дворски литограф“.

Доктор педагогије. Бивши мостарски учитељ и вет Паја Радосављевић отишао је у Америку, па је након дужег учења прошлог мјесеца, положио докторски испит из педагогије на њујоршком свенаучишту. Поред тога др. Паја Радосављевић одмах је добио мјесто у истом свенаучишту за доцента из експерименталне педагогије. То је први Србин доктор педагогије.

Трострука слава. Српска општина у Трбивићу прославља на Петров дан и Павлов дан ове године троструку славу. Тих дана свечано ће се осветити нова српска црква и школа, а уједно и пјевачко друштво „Соко“ осветиће нову своју заставу. Школи ће кумовати познати српски добротвор Лука Беловић, трговац из Београда, а застави Јевстатије Гађиновић, архимандрит манастира Добрићева. Свечаностима судјелује српско пјевачко друштво „Гусле“ и гимнастичко друштво „Обилић“ из Мостара. Општина и одбор „Сокола“ позивају Србе из свих српских земаља, да се што обилатије одазову овој ријеткој слави.

Имамо потпуних комплекта „Босанске Виле“ од год. 1903.—1907. и дајемо их по 5 К.

Број 18.

САРАЈЕВО, 30. јуна 1908.

Год. XXIII.

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши

(Наставак).

VII.

Што се Аксентију у Милојевој кући више чинило, он је постајао све незадовољнији. Што су му се више испуњавале жеље, он је све више жеља измишљао и, с правом, је очекивао да се оне безусловно испуне. У прво је време остварење својих жеља изнуђавао својим уљудним и љубазним понашањем, као да му није много стало до тога да се оне остваре, као да их је износио у облику савета, неопходно потребног у једној добро уређеној кући да се што пре послуша. Доцније, када је већ дубље ухватио корена и када је стекао уверења да га из ове куће не може ништа друго извести до смрт, он је постојао безобзирнији, придавао је себи велик значај, значај домаћина, који, с правом, очекује да се слуша. Према послузи био је опор, а често пута и суров; сматрао их је за лења створења, која се у кући држе само због тога, да се хране и поје и то им је, у осталом, сваком згодном и незгодном приликом рекао, не бирајући ни време када ће то рећи, ни начин на

који ће им саопштити резултат свог дубоког посматрања. Послуга, која је била сасвим другог мишљења, у први мах, кад јој се досади Аксентијево затркавање, жалила се Цани, а доцније се препирала с њим, не бирајући израза и ни најмање не штедећи његову прошлост, која, по њихову мишљењу, није била баш бог зна како светла и сјајна. Аксентије је тај свој сукоб са послугом умео врло вешто преставити и он је изгледао као човек, скроман и кротак као јагње, које невоспитана и неуљудна послуга не оставља на миру и за кратко време, два пута је мењала Цана послугу.

Аксентије је лежао две три недеље. За све време свог боловања, он је био врло пргав, своју болест је представљао као страховито опасну, од које тек један од хиљаде остаје у животу. Он је стењао, уздисао, млатоо рукама тамо и амо и сву кућу је држао у сталној запетости. Када се дигао из постеље, он је сваком, кога год дочепа, па интересовао се тај за њега или не, по неколико пута причао цео ток своје болести и, на крају крајева, тврдио је, да би сваки други на његову месту умро, али он, захваљујући својој личној јапији, остао је жив, ма да му још врло много времена треба да се потпуно опорави. И на рачун тог свог вечитог опорављања,

он је био неисцрпан у жељама, необуздан у својим чудним прохтевима и, по готову, несносан са својим понашањем. Све му је било досадно и мрско, свуда је гледао заверу против себе, у свачем, у несвесном покрету руке, као и у свакој речи изреченој без икаквих промисли, налазио је некаквих прикривених алузија, које се, свакако, морају односити на њега. Деца га нису довољно поштовала, а Паја му хотимично није хтео да чита новине онако, како је то пређе радио, него је прескакао читаве пасусе и, на рачун његов, терао шегу. Дете му се, додуше, правдало да му то није било ни на крај памети, али он у то није веровао и терао га је од себе на најнељубазнији начин. Децу, у опште, од неког времена није могао трпети, а Пају је чак једном приликом и ударио штапом, јер га није оног истог тренутка послушао када је он то тражио од њега.

И Милоју и Цани Аксентије је био савршено несносан, али су се уздржавали од сваких напомена, јер су његово несносно понашање правдали његовим реконвалесцентним расположењем. То је сада, у осталом, била једина ствар у којој су се њих двоје слагали. Јер Цана је Милоја стално прекоревала, што воли да иде у кавану, а, међутим, он, по свој прилици, одлази на другу страну о којој се, ни у ком случају, не може рећи, да тамо чува своју мужевљу верност. А Милоје опет, са своје стране, очигледним примерима износио је њезино распикућно управљање кућом и много што шта би могао рећи о њезином кокетовању с Пајиним учитељем. Сва њихова расправљања, боље рећи, међусобна оптуживања свршавала су се увек једнако. Цана је је очајно плакала, кршила руке и кроз плач је тврдила, да му је каква женска учинила, те је више не воли као пређе, а Милоје, без икаква објашњавања, псујући и проклињући час, када је сишао с ума те се оженио, излази из куће, залупнувши врата за собом.

Аксентија је, међутим, у необичној мери, занимала једна околност. Одгако му је Милоје рекао да присуствује Пајиним часовима, Цана је дошла два три пута на час, а после тога није никако долазила. Шта онда, то значи?

Он је о томе врло дуго размишљао и у дну срца се необично радовао, што је тако брзо напиао потврде за своје тачно посматрање. Дакле, она није долазила само због тога, што није могла бити с њиме на само и што ју је сасвим природно, вређала туђа присутност те није могла пустити маха својим осећајима. И то је било за њега у толикој мери јасно, да није осећао никакву потребу да треба о томе нарочито да се уверава. Она га воли — то је видео када ју је, у неколико махова, посматрао преко новина, а после доказ је за то и околност, што није хтела да буде у његовој близини, када није могла с њиме да остаје на само — и сада настаје за њега питање: на који начин долазе у додир и којим начином могу изменјивати уверење о својим истоветним осећајима. Зар има који други начин, него — посредством писама? И када је срећно дошао до тог поузданог резултата свог размишљања и тачног посматрања, он је ишао даље. Зато се свесрдно старао да своју снаху сачува од пада, а своју породицу од неминовне срамоте, која би била последица њезинога пада. Али он је врло добро знао, да у тако деликатним питањима обилазни путеви нису никада од користи и зато се реши да иде директним путем и све своје слутње — које за њега ни једнога часа нису биле слутње — повери свом брату, који је, на крају крајева, једини позван да води рачуна о својој части и о части своје жене.

Милоје, као човек који уме да чува тајну, ни из далека није наговештавао, од кога је све то чуо. И сада је за њега настао страшан живот, живот пун нестрпљивог очекивања, нервозног трагања и вребања, сумњичења, прислушкивања. Често пута, када Цана није била код куће, он је, као разјарена звер, јуришао на ормане, нервозно претурао по њима, претресајући свако парче њезина одела и завирујући у сваки кут, не би ли нашао ма штогод, што би био доказ за њезину неверност. И када је све претурио по кући и свуда понори свој усплахирени погледи када није ама баш ништа нашао, он, као бесомучан, излети на улицу и одјури до куће, у коју је његова жена отишла у походе. Ту, из каква

прикрајка, занесеним је погледом зверео у капију да се увери да ли ће његова жена одиста одатле изаћи. И ма да ју је видео својим рођеним очима да одатле излази, он се ипак не умири и налази тисућу доказа да оправда своју сумњу. Њега је распињала та страховита сумња и он се нагло променио. Лице му се издужило, очи унеле, а око њих су били широки и модри колутови. Цигарету није више вадио из уста и непрестано је палио једну од друге. Није готово ништа јео, а сан је ревносно бежао од њега као да га се плашио. За жену није имао ни једне речи, бар ни једне љубазне; Пајиног је учитеља једнога дана, без икаква стварна разлога и без икаква претходна објашњења, избацио из куће на најбруталнији начин. Своју радњу био је сасвим занемарио, јер је све своје време употребљавао на трагања и вребања. Био је дој невероватности раздражљив и најмања и најбезначајнија ситница чинила је да буде ван себе од гнева.

Али ни Цана није била у завидном положају. И она се страшно променила, постала је нервозна и ђудљива, јер су и њу мучиле слутње о његовој неверности и она је, колико је то њезин положај као жене и мајке допуштао, вребала и трагала, јер је и она своју сумњу црпела из истог, Аксентијевог, извора. Кућу и децу је сасвим занемарила. Гледала је само како ће мужа ухватити у неверности.

Између Милоја и Цане настала су међусобна оптуживања, али је сада настало још страшније стање, настало је једно страховито ћутање, као што настаје тишина пред какву олују. Свакако да су обоје чекали подесан час, када ће се страховито сударити. И у томе затишју Аксентије се необично добро осећао. Он је сада у кући био једна врста апсолутног монарха. Према послузи је био неумитан тиранин, а и према деци је хтео да заузме то исто држање, али деца су бежала од њега, млађи као од димничара или циганке, а Паја као од каквог вампира. Он је сада наређивао шта ће се кувати и, наравно, да се кувало само оно, што је он необично волео. Он је само жалио, што се још није, у довољној мери, опоравио да би могао отићи у радњу,

да и њу узме у своје руке, као што је узео сву кућу. Ствари би тамо, свакојако, пошле на боље, као што су пошле и у кући. Најбоље је када се коме отворе очи. Ко зна, можда се у дућану, нарочито сада, када је Милоје занемарио радњу, краде и то краде на велико. Зар не би била његова дужност, као брата, да му на то скрене пажњу? И он му је доиста то рекао, рекао му је све оно, што му је о томе причао вратар, вечито расположен за оговарања и брбљања, тврдећи да свет о томе већ у велико говори. Аксентије је своје обавештење још више проширио и дознао је, да се главни момак коцка, да издржава једну женску сумњивог поштења, и да издржава своју кућу у којој је било две сестре и које су се врло луксузно одевале и све то с платом од — две стотине динара месечно. Пред тако очигледним фактима Милоје је запањено стао и није знао ништа друго да учини, него да с места отпусти тог истог момка, о којем је до јуче говорио, да је ванредно поштен и штедљив и да га је небројено пута стављао на разне пробе, али се могао уверити, да је одиста и поштен и савестан. Истина, додуше, није пријатна, али зар јер лаж вечита, зар она води чему добром? И зато је Аксентије ишао све даље и даље, рушећи и растварајући све оно што му дође у близину, као рак који све разједа око себе, као трулеж која собом кужи, ништи, раствара.

(Свршиће се.)

Сима Пандуроваћ, Београд.

Резигнација. =

Опет је поноћ суморна
 Опет је поноћ будном ми промакла
 И меким крилом, тугом, срце такла;
 Опет је душа уморна,
 А с груди
 Терет се није сишао. Шта мари?
 Поноћ је прошла. Зора руди.
 Треба нам лећи, снови моји стари.
 Често смо пута устали
 Често смо пута, дуге ноћи бдили
 И пркосили невидљивој спли,

Данас смо тужно сустали.
 Па нека.
 Ко ће још пепó срца сад да жари?
 Најбољи одмор још нас чека.
 Треба нам лећи, снови моји стари.
 Сви ћемо проћи овако.
 Сви ћемо брзо пребродити вале
 Лудог живота, непојамно мале,
 А тешке за нас тако.
 И тада
 Доћи ће добре судбе вечни дари:
 Спокојство, мир, без бола, јада.
 Треба нам лећи, снови моји стари.

Сима Пандуровић, Београд.

Доле. —

У хладној земљи, у заборављене дане студи,
 Кад влагу кише осетиш у свом гробу,
 У јесен стару и влажну, мокрих груди,
 Да ли ћеш осетити како је тада робу
 Што с тужном мисли свој задњи живот живи,
 Он, бедан с тебе, живота који мрзи
 И све ван себе, сем овај пејсаж сиви
 Облаци тмури што прелазе га брзи?
 И да л' ћеш знати, моја златна машто,
 Како је добро бити увек доле,
 У кући тој што црном влагом кропи
 Спомене твоје? Да л' ћеш знати зашто
 Трпим на сунцу, кад те мисли воле,
 А крв ми црна из свих рана лопи.

Сима Пандуровић, Београд.

Мртва јесен. =

Мутно небо. Киша сипи. Мочарина.
 Ваздух влажан, тежак тако; магла пада.
 Кроз њу само дрвета се виде сенке.
 Душом мрачно, срце ћути, пуно јада,
 Мрак увино поља, мисли. Густа тмина
 Не миче се ништа сада. За споменке
 Није време да цветају, нит мирису.
 Ваздух влажан, тежак тако; магла пада.
 Није време... Кроз селену, мутну кишу
 Назире се костур бића, сва празнина,
 Душом мрачно, срце ћути. Густа тмина
 Преко снова, преко среће, преко нада.
 Моје наде, моји снови не мирису
 Из пролећа љубичастог што је свело;

И на души сива туга, гвозђе врело;
 Дан суморан, дап последњи канда влада.
 Небо, тешко кó олово, као живот,
 Притисло је што сам волó, снове моје;
 И демони магле, ума, црни, стоје
 — Оставте ми снове моје, црни живот.
 Оставте ме ту — без свести — само с њима.
 — О докле ће горко тако киша лити? —
 Зар да оде живот цео кó прам дима?
 Оставте ме! — Ја ћу радо крстен бити.

Сима Пандуровић, Београд.

Ватре спасења.

Ватре спасења у даљини букте
 У свести мојој. Кроз ноћ црну лете
 Гвоздена кола. Задихано хукте.
 Промичу брзо мутне силуете.
 Прејурили смо поља, виадукте,
 Шуме и реке... А ноћ нема плете
 Свилену мрежу сећања и сете.
 Са жељом да се никада не вратим
 У места где сам младост своју пров'о,
 С гнушањем, болом, у часима датим
 За љубав, ја сам смешан комплот ков'о
 У друштву страсти и гнева, да скратим
 Спомена старих наскрење ново,
 А себи јадно испаштање ово.
 Младости повест ипак се испреда
 Кад пролети жбун и старо дрво које,
 Позната стаза вијугава, бледа,
 И драга места што жалосна стоје,
 И успомене расуте без реда.
 Радости, туге спомени се роје
 Везани за та места и за моје
 Биће. У тесном, загушном вагону
 Дремају... Нека одвратност се буди,
 Уз нове туге симфонију бону
 Спрам сапутника мојих... Ови људи,
 Као мртваца гомила, у зону
 Жсљене среће прате ме. А груди
 Надимају се, траже ноћне студи,
 Свежине. Журнух напоље, пун јада.
 Варница маса из локомотиве
 Протеће. Дим и чај на лице пада
 Као на душу. У даљине сиве
 Губе се мисли без мете и склада.
 А мртве наде неће да оживе,
 К'о ни век златан пропале Ниниве.

Сила Придом. =

Агонија.

Ви који ми будете у помоћи у мојој агонији, не говорите ми ништа, пустите ме да чујем само мало хармоније, и ја ћу лепо умрети.

Музика умирује, очарава, са њом се одвајају ствари са земље: Уљушкајте мој бол; преклињем вас не говорите ми ништа.

Умориле су ме речи, уморан сам слушајући речи, које знају лагати; више волим звуке које имају само да осетим у месту да их разумем.

Мелодија, у коју душа утоне, без напора ће ме превести из бунила у сан, а из сна у смрт.

Ви који ми будете у помоћи у мојој агонији, не говорите ми ништа, мало хармоније која ублажава болове, чиниће ми много добра.

Ви ћете отићи потражити ону сироту баку која ме очувала у детињству и која сад иде негде за овцама, и казаћете да на окомку гроба имам један каприс:

да је чујем како уз мене пева сасвим полако, из њених уста да пред смрт слушам песму ону стару песму, просту и монотону, ону благу арију, која иде са мало гласа.

Наћи ћете је: свет под колибама дуго живи, а ја сам од оног света, који не проживи неколико дваестина година.

Оставићете нас двоје саме, наша ће се срца ујединити: она ће певати гласом, који ће дрхтати и држаће руку на моме челу.

И она ће остати једина која ме, може бити, воли, и у њеној старој песми ја ћу се вратити својим првим данима.

Да не осетим у последњем часу како ми се срце цепа, да не мислим ни на шта више и да умрем као што сам се дететом родио.

Ви који ћете ми бити у помоћи у мојој агонији, не говорите ми ништа, оставите ме да чујем само мало хармоније и ја ћу лепо умрети.

Прев. З.

Ст. С. Н.

Паук.

Ко би волео паука? Ипак ја једног посматрам већ десет дана, и он не само да ми није одвратан, но има и неке наклоности за њега, и ја жалим што ћу се с њиме растати — при путу сам.

— — На средини јасно омазане та-

ванице — једне од оних које као да подупиру погледи осамљеног обитаваоца са умртвљеним срцем — запазих једнога дана повећу бубу. Када ми рекоше да је то паук, изненадих се: а мрежа? а мушице? И шта ради овај згрчени и, увек на истоме месту, укочени паук?

Гледах га свакога дана. И дође ми на памет да ова усамљена животињца мој друг — и пауци имају свој свет, а ко зна да и у том свету нема болова и узнемирења, тегоба и досаде? — Стално се занимам њиме, а он је увек миран и непомичан. О чем премисља? да ли о људима и мушицама, или о прашини и висини, у којој је?

Једанпут нађем свога паука на другом месту, ближе прозору и то — у друштву са још једним! И ја се побојам: ко зна како живи мој паук у мом одсуству? Но не; после тога свагда је био на своме месту, и свагда сам. Оно је свакако било неко кушање из његова света — но заман! јак је мој паук. — Осећам да ми га је у истини жао, јер ћемо се растати кроз два дана.

Данас, када дигох све ствари из собе и испразних сваки кутак, наиђох на једно место где је било и танане паучине и свега што чини удобност једног паука — разуме се да ни друг није изостајао... Ја уздахнух и погледах прекорно тамо горе, где се „усамљени“ налажаше. На то се он само још више згрчи.

Ст. С. Н. =

Из записника.

Шта је мој повив? Невоље и боле, удахе јадних саван'о је мој слух.

Ј. Дучић.

Оног тренутка, када су нас уморне нашли на влажној клупи у мрачној улици, у коју смо забасали лутајући по непознатом крају, ја сам осетила, да су две душе кликнуле изненађено и, радосне и сретне, полетеле једна другој. И док су оне пресрећне лебделе над друштвом нашим, водећи нас кроз мирну ноћ, и док су у углу осветљене собе трептале с тоновима наших песама, ја посматрах лица тражећи задовољство на њима. Али — ако би се код ките цвећа могло познати што друго до мирис, то би и на овим лицима, која само песму даваху! — У брзо зажелех после да ни душу нисам разумела, јер да не схватих њину срећу у оном тренутку, кад су се нашле, не би ми тако тешко пало оно, што за тим видех. — Часови су се редали и пролазили кроз друштво, које их ни опајало није: у осталом, свој нељубазни дар они су и спремали само за оне спријатељене душе. — И, на-

равно, вео суморности, којим они њих обмоташе, биваше све гушћи... Узалуд ја, упирући очи кроз њега, тражих ону блажену срећу удружених душа. Згрчене од бола, дрхтале су од туге, осећајући немоћ према неумитном времену, које је хитало да их раздвоји. И страхујући тако од последњег часа, угушиле су, сироте, срећу и пре њега!

Срце ми се цепало кад сам их последњи пут видеља. Била је зора. Плави, хладни зраци, одвојивши их једну од друге, просто их скаменише. Ја бејех једина, која их, неме као стене разумедох. — Као што сазнадох прошлог вечера да је права срећа онде где се душе споје и кад очи не гледају, и кад уста не говоре, тако познадох у то хладно прозорје шта је истински бол, који леди и камени. — А кад се једна од њих отисну, када их раздвојише за увек, дође ми да гласно зајецам.

Ст. С. Н.
„До виђења“.

чекаоници железничке станице жагор је и ужурбаност, но то и не опажа оно двоје што су се, повучени у један кут, удубили у разговор. Он њој говори, а она га слуша и гледа тако, као да би хтела урезати у своје срце сваку реч и сваку његову црту.

Прича јој он о своме досадањем животу и пословима, који га чекају. Занети у разговор, нису ни запазили кад је звонило и изненађени, кад се видеше готово сами, сетно се погледаше. А погледи им казиваху да су то две сродне душе. Ту, у даљини, нађоше се, познаше и разумеше. То јој и рече он, држећи је за руку и гледајући јој дубоко у очи. А кад јој последњи пут стиште руку и уста и очи му говораху: „До виђења!“

И опет зазвони. Још једно „до виђења“ чу он да му она довикну са прозора железничких кола, па више не — све се изгуби у луци точкова.

Доста је времена прошло од тада; доста и од онда када су се по други пут састали — састали и удружили да заједнички крче стазу живота. Дошли су њоме већ доста далеко; сваку препреку заједно одклањаху. Схватили су да се у животу поред своје среће, треба старати и за туђу, и радили су тако; радили су колико су могли, а рад их је усрећавао.

На пристаништу су. Кроз који часак он ће се кренути на пут. Иде на север, баш тамо, где се први пут видеља. Она га испраћа, алп не сама; с њима су и њина деца. Он гледа децу. У очима му се види срећа. Погледа њу и погледи им се сукобише. Како им обома очи увек исто изражавају!

Поздравише се — Пароброд се крену. Она му довикује „до виђења“, деца му довикују „до виђења“. Он их поздравља руком, а његово „до виђења“ губи се у шуму таласа.

Прошло је од тада много времена. У њином животу јесен је давно прошла, па и зима је на измаку.

Она је на самрти. Он гледа њоно, бледо, наборано лице и белу косу. Срце му се стеже, сећа се свију милих слика, свега... Сети се њиховог првог растанка, — онда су се растављали са срцима пуним наде у будућност, а сад?

Она га погледа; очи јој се за часак засијаше и сенка осмејка прелете преко увелог лица. И она је мислила о прошлом животу и у мислима дошла до првог растанка... „До виђења!“ последњи пут шапнуше њене бледе усне... „До виђења!“ рече он и, као да би се и с душом њеном поздравио, притисну јој на усне дуг, последњи пољубад.

До виђења!

И. С. Тургеева.

Из „Песама у прози“.
Супарник.

Имао сам друга-супарника, не у занимању не у служби или љубави, но наши се погледи ни у чем нису слагали, и сваки пут, кад бисмо се састали, — међу нама би се изродила бескрајна препирка.

Препирали смо се о свему: о уметности, о религији, о науци, о животу земаљском и о животу после смрти — нарочито о том последњем.

Он беше човек религиозан и одушевљен. Једном ми рече: „Ти се свему смејеш; но ако ја умрем пре тебе, да знаш да ћу ти се јавити са онога света... Да видимо, хоћеш ли се тада смејати?“

И он, доиста, умре пре мене, умре још млад; но прођоше године — и ја заборавих на његово обећање — на његову претњу.

Једаред, ноћу, лежао сам у постељи — и нисам могао, а нисам ни хтео заспати.

У соби не беше ни тамно, ни јасно; ја стадох гледати у седи полумрак.

И наједном ми се учини, да између два прозора стоји мој супарник — па тихо и тужно маше главом озгор на ниже.

Ја се не уплаших — чак се и не зачудих... но приподигнувши се малко и одупревши се на лакат, стадох још боље гледати у неочекивану прилику.

Она и даље махаше главом.

— Шта је? — прозборих ја најзад. — Ликујеш ли ти? или ти је жао? — Шта је то: опомена или

прекор?... Или хоћеш да ми даш на знање, да ниси имао право? да обојица нисмо имали право? Шта осећаш? Да л' муке паклене? Да л' блаженство рајско? Реци макар једну реч!

Но мој супарник не издаде ни једног звука — и само као и пре тужно и покорно махаше главом — озгор наниже.

Ја се засмејох... он ишчезе.

Природа.

ањао сам да сам ушао у велику подземну дворницу са високим сводовима. Њу је сву испуњавала некаква такођер подземна, уједначена светлост.

На самој средини дворнице седела је господствена, величанствена жена у тала-савој хаљини зелене боје.

Ја одмах разумедох да је та жена — сама Природа, — и, као тренутна студен уђе страхопоштовање у моју душу.

Ја се приближих жени, која сеђаше — и пошто јој се поклоних, кликнух:

„О наша општа мајко!

О чем размишљаш ти! Да ли не размишљаш о будућој судби рода људског? Можда о том, како ће доћи до што већег савршенства и среће?“

Жена полагано пребаци на мене своје тамне, страхотне очи. Усне се њене макеше — и разлеже се оштар глас, сличан фијуку гвозђа.

— Ја мислим: Како да дам већу снагу мишићима бивних ногу, да би се лакше могла спасавати од својих непријатеља. Равнотежа између напада и одбране нарушена је... Треба је успоставити.

— Шта? — промуцах ја у одговор.

А зар ми, људи, нисмо твоја најмилија деца?

Жена тек-тек накомршти обрве: — Све су твари моја деца, прозбори она — и ја се подједнако о њима бринем — и подједнако их уништавам.

— Али добро... разум... правичност... промуцах ја поново.

— То су људске речи, — одјекну гвоздени глас. Ја не знам ни за добро, ни за зло... Разум за мене није закон — а шта је то правичност? — Ја сам ти дала живот — ја ћу ти га и узети, и дати другима, — првима или људима... мени је све једно... А ти се, међу тим, брани — и не сметај ми!

Ја хтедох да јој одговорим... но земља свуд око мене затутња и задрхта — и ја се пробудих.

„Да се обеси!“

о се десило 1803. године — причаше један мој стари познаник — некако пред бој код Аустерлица. Пук, у коме сам ја служио као официр, био је размештен по квартирима у Моравској.

Нама беше строго забрањено да узнемирујемо становнике и да им досађујемо; они су нас и онако гледали попреко, премда смо се сматрали за њихове савезнике.

Ја сам имао једног посилног, негдашњег поданика моје матере, Јегора по имену. То беше поштено и мирно момче; ја сам га знао још као дете и поступао сам са њим као с другом.

Еле, једаред, у кући где сам ја живео, зачу се нека граја, псовка: газдарици украли две кокоши, и она је због те крађе бедила мога посилног. — Он се правдаше, призиваше мене за сведока... — „Зар он да краде, он, Јегор Автамонов!“

Ја сам уверавао домаћицу, да је Јегор поштен момак, но она не хтеде ни за шта да чује.

Наједаред дуж улице затутња сложан коњски бат: то сам главнокомандујући пролазаше са својим штабом. Он јакаше кораком, дебео, подбуо, са обореном главом и са еполетама, које бежу спале на груди.

Домаћица га опази — и, јурнувши као стрела баш пред његова коња, паде на колена — и сва разбарушена, гоголава, поче у сав глас да кука, да се жвали на мога посилног, указујући на њ руком.

— „Господине ђенерале!“ викаше она — „ваша светлост! Помислите! Помозите! Спасите! овај ме војник покрао!“

Јегор стајаше на кућњем прагу, исправивши се као проштац, са капом у руци, чак се испрсио и ноге саставио, као да је на стражи — па да би речи! Да л' га је збунило онај на сред улице застали генералитет или се скаменио пред несрећом, која налеташе на њ, — тек стоји вам мој Јегор и трепће очима, а у лицу бео као дувар!

Главнокомандујући баци на њ расејан и мргодан поглед, промуца љутито: — Но?... Стоји Јегор као кпп, чак и зубе исклибно! Да га са стране погледате помислили бисте: смеје се човек!

Тада главнокомандујући проговори нагло: — Да се обеси! — удари мамузама коња у слабине и крете се даље — најпре опет кораком — а за тим оштрим касом. Цео штаб наже за њим; само што се ађутанат окрете у седлу и летимично погледа у Јегора.

Не послушати — било је немогућно... Јегора одмах зграбише и поведоше на казан.

Ту већ сасвим изгуби свест — и само што једаред дваред викну: „Људи! Људи!“ — а за тим полугласно: „Види Бог — нисам ја!“

Горко, горко се заплака Јегор, праштајући се са мном. Ја сам очајавас. — „Јегоре! Јегоре! — ви-као сам — та како за Бога да ништа не рече генералу!“

— Види Бог, ја нисам, — понављаше кукавац гушећи се у сузама.

И сама се газдарица престрави. Она се никако није надала тако страшној одлуци, па сад и сама поче да запјева! Поче да моли све и свакога, да му опросте, увераваше да су јој се кокоши нашле, да је готова све да објасни....

Разуме се, све то не поможе ништа. Ратно време, господине! Дисциплина! — Домаћица кукаше све жешће и жешће.

Јегор, кога свештеник већ беше исповедио и причестио, обрати се мени:

— Кажите јој, ваше благородије, да се не мучи... Та ја сам јој опростио.

Мој познаник, поновивши те речи свога слуге, прошапта: „Јегорићу, дете моје, праведниче! — и сузе закапаше по његовим старим образима.

Август, 1879.

С руског превео: **Ј. Максимовић,**

Фридрих Нице. — Из Заратустре.

Зашто си тако тврд? питаше једном кујнски угаљ дијамант; нисмо ли блиски сродници?“

Што сте тако меки? о, браћо моја, питам вас ја; нисте ли моја браћа? Што сте тако меки, тако млитави, тако попустљиви?

Што је толико одрицања и порицања у вашим срцима? тако мало судбе у вашим очима?

Ако нећете да будете судба и неумољиви, како би сте са мном побеђивали?

Ако строгост ваша неће да сева, да сеца и засеца, како бисте са мном стварали?

Сви су творци строги! Та блаженство мора да вам изгледа да је притиснуло руке на тисуће година као на восак.

Мора вам изгледати, да блаженство пише по вољи векова као по руди; воља је тврђа од руде, племенитија од ње.

Најтврђе је само оно, што је и најплеменитије.

Ову нову плочу, браћо моја, стављам више вас: »будите тврди!«

*

О, вољо моја! Скретнице свију беда, ти моја неопходности! Сачувај ме свих малених победа!

Удесу моје душе, кога судбом зовем; ти, у мени и више мене, сачувај ме и поштеди за велику судбу!

Уштеди себи, вољо моја, своју последњу величину за конач свој: — да будеш неумољива у победи! Ах, ко још не подлеже победи својој!

Ах, чије око не потамни у том заносном сутону! Ах, чија нога не заклеца у победи, па заборави стојати!

Да будем једном у велико подне спреман и зрео као усијана руда, као облак бременит муњама, као млеко набубрела вимена;

— спреман за се и најскривенију вољу своју: лук успаљен за својом стрелом, стрела успаљена за својом звездом:

Звезда спремна и зрела у своје подне, прострелена, зажарена, блажена од смртоносних сунчевих стрела: само сунце, и неумољива сунчева воља, у победи спремна на уништење!

О, вољо моја, скретнице свију беда, ти моја неопходности!

Сачувај ме за велику победу!

Превео с немачког: **Д. С. Пијаде.**

Вјерисон Вјеристерне.

Весео момак.

(Наставак).

Драги родитељи!

Много више имамо сада радити, али ја сам остале већ скоро стигао, тако да ми сад није више тешко. А кад дођем кући, много ћу измијенити на очеву добру, јер код Вас се све рђаво ради, и прилично је чудновато, да је досад добро испадало за руком. А ја ћу опет све довести у ред, пошто сам сад много научио. Волио бих, кад бих могао доћи на какво мјесто, гдје бих могао све своје знање употребити. С тога кад свршим, морам потражити веће мјесто.

Сви кажу овдје, да Јон Хатлен није тако вјешт, као што код нас причају, али он има своје имање, богат је, па га се нико ништа не тиче. Многи који овдје сврше, добијају врло велику плату. Они су плаћени тако добро само с тога, што је наша пољопривредна школа најбоља у цијелој земљи. Неки до душе мисле, да је она у оближњем округу боља, али то није истина. Овдје се окреће све око двије ријечи: једна се зове теорија, а друга пракса. А добро је кад човјек зна обје, јер једна без друге не вриједи, али је друга ипак боља. Прва ријеч означава знање узрока и основа за један рад, а друга означава, да можемо и сами урадити, као на примјер сад, гдје нам задаје посла какав мочар. Има их много, који добро знају, како ваља радити с мочари, а успркос томе ураде натрашке, пошто не могу друкчије. Многи пак могу да ураде а не знају,

па и тако може рђаво испасти, јер има разних врста мочари. Али ми у пољопривредној школи учимо обје ријечи. Наш је директор тако ваљан, да се нико с њим не може мјерити. На пошљедњем скупу земљорадника из цијеле земље поставише сваки по једно, и увијек, као што рече, тек послѣје извјесног размишљања. Али лањског скупа, на коме је он био, било је све случајно. Мјерника, који нас учи мјерењу земљишта, добио је директор само због велике ваљаности, јер друге школе немају мјерника. Мјерник је тако вјешт, да је сигурно у мјерничкој школи био најбољи.

Учитељ пита, да ли идем у цркву. Па да, идем у цркву, јер сад је свештеник добио у помоћ другог свештеника, који тако бесједи, да све у цркви стрепи, милина га је слушати. Он је из нове семинарије, која је у Христијанији. Људима изгледа сувише строг, а то им је само на добро.

Сад учимо много историју, коју прије нијесмо учили, а важно је све дознати што се у свијету догодило, нарочито пак код нас. Та ми смо стално побјеђивали непријатеље, изузев кад смо бивали побјеђени, а тада смо били још много мањи. Сад имамо слободу, коју ниједан народ нема у толикој мјери, изузевши Америку, али тамо људи нијесу срећни. И нашу слободу треба да волимо више изнад свега.

За сад хоћу да завршим; јер сам Вам писао врло дуго писмо. Извјесно да ће учитељ читати писмо, и када за Вас одговори, нека ми што ново пише о овом или оном; јер то никад не чини. А сад много Вас поздравља, Ваш одани Вам син

Ајвинд Торесен.

Драги родитељи!

Сад Вас морам извјестити, да је оvdје био испит и да сам из многих предмета добио оцјену „одлично“, из писања и мјерења земљишта „врло добро“, а мој састав на матерњем језику израдио сам „добро“. То је стога, рече директор, што нијесам доста читао, и он ми поклони неколико књига од Ола Вига, које су врло лијепе, јер све разумијем. Директор је врло добар наспрам мене, он нам тако много прича. Оvdје је, каже он, све тако врло мало спрам онога, што је у иностранству. Ми скоро ништа не разумијемо, већ све учимо од Скотланђана и Швајцараца, од Холанђана пак учимо вртарство. Многи путују у те земље. У Шведској су много искуснији од нас, а тамо је био и сам директор.

Оvdје сам већ скоро годину и мислим да сам много научио; а кад пак помислим шта се тражи на испиту у пошљедној години и на оне, који су га положили, па се не могу мјерити са оним из иностранства, веома се ожалостим. Још уз то и земља оvdје у Норвешкој није тако погодна као

она у иностранству, она не исплаћује труд, који у њу улажемо. Овај народ оvdје никад неће бити ни налик оном у иностранству. А и кад би био, и земљиште боље било, ипак нема новаца, да га обдјелава као што ваља. Чудновато и овако пролази, како се ради.

Сад сам у вишем разреду и морам у њему остати годину дана. Али моји најбољи другови су отпутовали, па и ја чезнем за кућом. Чини ми се, као да сам сасвим сам, и ако то никад није у ствари, али човјеку је тако необично у души, кад је већ тако дуго од куће.

Некад сам мислио, да ћу оvdје бити врло паметан и ваљан, али с тим стоји врло рђаво.

Па шта ћу отпочети, кад одавде изађем? Прво ћу наравно кући, доцније морам потражити мјесто, али оно не смије бити много удаљено.

Збогом, драги родитељи; поздравите све, који још за ме успитају, и кажите им, да ми је добро, али да непрестано за кућом чезнем.

Ваш одани син

Ајвинд Торесен.

Драги учитељу!

Овим те питам, да ли ћеш ово писмо што је унутра предати и о том никоме ни ријечце не рећи. Ако нећеш, сагори га.

Ајвинд Торесен.

Врлој дјевици Мерити Кнудстохтер Нордистуенсовој на највишој пустари.

Наравно је да ћеш се веома чудити, писму од мене, али не чуди се, јер ја хоћу само да те питам, како си? О овоме треба да ме што прије и у сваком погледу известиш. О себи самом, имам само да ти јавим, да ове године свршавам.

Понизан

Ајвинд Торесен.

Младићу Ајвинду Торесену на пољопривредној школи.

Докта сам примила твоје писмо од учитеља и хоћу да ти одговорим, пошто ме зато молиш.

Ја се управо бојим тога, што си ти тако научен. До душе ја имам писмовник, али што је у њему, није згодно за ме. Дакле хоћу да покушам овако, а теби ће бити више по вољи. „Моје писање не смијеш никоме показати, јер онда нијеси онај, за каквог те ја сматрам. Не смијеш га ни сачувати, јер га лако може неко видјети, већ га спали! То ми мораш обећати. Ја бих ти свашта писала, али не смијем. Имали смо добру жетву. Кромпиру је велика цијена и оvdје на пустари много се тражи. Међед је љетос зла починио. Олу на доњој пустари растргао је два говечета и нашем малокућанину краву тако, да су је морали заклати. Ја ткам по мустри шкотске тканине, врло велики ћилим, а то

је тежак посао. Још хоћу да ти причам, да сам још на дому, и да би неки хтјели да буде друкчије.

Овог пута не знам ништа више писати, с тога збогом

Мерита Кнудстохтер.

Н. З.

Ово писмо, чим прочиташ, мораш спалити.

Баку на пољопривредној школи
Ајвинду Торесену.

Ајвинде, то сам ти већ рекао: ко са Богом има посла, тај је изабрао најбољи пут. А сад да чујеш мој савјет, а то је, да се не ослониш на свијет јер је он још ровит, већ да се уздаш у Бога и да чезнући не сатириш то своје срце, јер онда имаш другог Бога поред њега. Даље ти јављам, да су ти отац и мати здрави. Мене пак боли једно бедро и сад код мене почиње рат са свим оним, што се мора да трпи. Што сије младост, пожњева старост, и душа боли као и тијело, те хоће да изазове тужбе и уздахе. Али старост се не смије жалити, јер мудрост тече из рана и бол говори о стрпљењу, да човјек добије снаге за пошљедње путовање. Данас сам дохватио перо из много разлога, и то прво и прије свега за љубав Мерите, која је побожна дјевојка, али брза као сјеверни јелен, непостојана и превртљива. Она би се радо држала једнога, што је нужно, али је у томе спрјечава њена природа. Још сам увидио, да је Господ благ и обзрив спрема тако слабих срдаца и не дозвољава покушаје спрема моћи, јер би препукла; а Мерита је слаба и крта. Доиста сам јој дао оно писмо, и она га сакри од свих, осим од свог рођеног срца. Па ако хоће Бог да узме ту твоју ствар у своје окриље, немам ништа против, јер она је, као што се може лако опазити, младим људима наслада, а она има и земаљских добара, као што има и небеских успркос њеној непостојаности. Али богобојажљивост је у њеном срцу као вода у равном језеру; кад је киша ту је, али ишчезне при сунчевој свјетлости.

Сад ми очи не могу дуже издржати при писању; као кад гледам у даљину, заболе ме, а кад их управим на какав близак предмет сузе ми. Само још једно хоћу да ти ставим на срце, Ајвинде: за што се год бориш и чему тежиш, не почињи без Бога, јер је написано: Боље је рука пуна мира, него обје шаке пуне јада и муке. (Проповијед Сал. 4., 6.).

Твој стари учитељ

Боард Андерсен Опдал.

Врлој дјевници Мерити Кнудстохтер
Хајдехефен.

Хвала ти на писму, које сам прочитао и спалио, као што си тражила. Ти о многоме пишеш, али ништа о ономе, о чему бих ја радо што чуо. А и ја не смијем да пишем о нечем извјесном, док не дознам како је код тебе у сваком погледу.

Писмо учитељево, не каже ништа, чега би се могао држати, јер прво те хвали, а затим тврди да си непостојана. И прије си така била. Сад не знам, шта да мислим, те стога морам писати. Јер ја се нећу умирити, док ми не пишеш. Најчешће сад мислим на ријечи, које си рекла онога вечера на брду. Овај пут нећу више да ти кажем, стога збогом.

Понизан

Ајвинд Торесен.

Младићу Ајвинду Торесену.

Учптељ ми је дао једно ново писмо од тебе и ја сам га прочитала.

Али ја те никако не разумијем, а то је ваљда стога, што нијесам учена. Ти хоћеш да знаш, како ми је у сваком погледу. Па чуј: ја сам свјежа и здрава и није ми ништа. Имам врло добар апетит, нарочито кад има јела с млијеком, ноћу спавам, а кадкад и дању. Ове сам зиме много играла, јер је овдје било врло много свечаности, и на њима је било све врло велељепно. Идем у цркву, кад снијег није велики, а то је ове зиме чешће бивало. Сад си ваљда све дознао, а ако нијеси, не знам бољег савјета него до да ми још једном пишеш.

Мерита Кнудстохтер.

(Наставиће се).

Др. В. Вакаћ. — Педагошка теорија и васпитни рад. —

Теорија и пракса нису увек у сагласности, и ако се тежи за тим, да се рад слаже с оним, што наука излаже и захтева. Ово важи и за педагошку теорију и васпитни рад. Тако, педагошка наука истиче неке моралне и културне идеале као васпитне циљеве, које би требало постићи код омладине до почетка доба њене зрелости. Али ти идеали стоје тако високо, да их и зрелији ученик једва може догледати. Ти су циљеви тако тешки, да их обични васпитаник не може постићи. Зато се у школском раду друкчије поступа: сваком се ученику стављају такви задаци, које он, према својој личној природи, може доиста извршити. Јер сви ученици нису једнако обдарени од природе: мало их је с јачим способностима; више их је са слабијим способностима; а највише их је с осредњим даром. Они први могу се високо попети на културној лествици; они други заостају доле на првим степеницама; а ови трећи стоје у средини између првих и других.

У школи, где има много ученика а један учитељ, тешко је обраћати пажњу на ове индивидуалне раз-

лике, које постају још сложеније, кад се узме на ум развијеност духовних способности у појединих ученика и њихова наклоност за учење појединих наставних предмета. Тако н. пр. један ученик боље пази на оно што види, други на оно што чује, а трећи на оно што додирује и покреће. После један ученик лако учи природне науке, други математику, трећи језике, четврти историју и т. д. Има ученика, који нерадо уче вештине, као музику, цртање и др., док други ученици то радије уче него науке. У неких ученика влада интелектуални карактер, у других емоционални, у трећих волиционални карактер. Од тога зависи њихова наклоност према појединим предметима и радовима. Има ученика, који тешко концентрују своју пажњу на поједине предмете; а други то чине лако. Оне расејава сваки случајни утисак у школи или изван ње; а ови су при раду увек прибрани.

Педагошко правило захтева, да се пази на све те особине појединих ученика и да се према томе удешава њихово васпитање; а у школи се ради онако како се може. У школском се раду може и погрешити; може се неком ученику и неправда учинити зато, што учитељ не пази н. пр. на његову осетљивост или слабост; али он не може другачије поступати, кад има велик број ученика пред собом, а он жели, да га сви подједнако разумеју и да сви без разлике постигну што бољи успех у наставном раду. Неки се родитељи жале, што учитељ не обраћа нарочито пажњу на њихово дете; а други гледају да чим год задобију учитеља, те да боље пази на њихово дете; па ипак он то не може чинити, а да не буде неправедан према другој деци. Овакву неправду деца брво опазе, и онда се њихово осећање буну против неједнаког поступања учитељева.

Једно наставно правило прописује, да рад у школи мора бити интересантан за ученике. Али то се не може увек постићи код свих ученика. Истина, има неких предавања, која могу више или мање занимати готово све ученике у једном разреду ниже школе, н. пр. кад им се прича нешто ново из историје, или кад им се показује нека непозната животиња, или кад се пред њима врши какав експеримент из физике или из хемије. Али прво учење писања и читања и учење граматике и рачунице у опште слабо интересује ученике; а према другим предметима поједини ученици показују неједнак интерес. Међутим сви ученици морају учити све предмете, да би сваки добио потребно опште образовање. На тај начин нешто се у школи учи с интересом, а нешто зато што се мора. Што се учи с интересом, то се воли; а што се учи силом, то се не воли, бар се не воли за време самог учења. Због тога се мора нарочита пажња обратити на предавање националних предмета, као што су народни језик, народна историја, земљопис и др., јер за њих треба да се ученици највише интересују, и њих треба и да највише воле.

Друго наставно правило захтева, да се предмети у нашим школама предају поглавито по аналитичко-индуктивном методу, и то у дијалогском облику. Али кад су предмети нагомилани и кад су наставни програми претрпани, учитељ не може да ради потпуно по том методу, и место разговора с ученицима о стварима, он говори сам о њима и саопштава ученицима, шта треба да науче, а они то само понављају у школи и код куће. На тај се начин њихово мишљење не развија како треба, али се прелази све што је прописано. Тако учитељ скида одговорност са себе пред надзорном влашћу, која тражи само да се све сврши по програмима.

Педагошка теорија полаже велику важност на разумевање онога што се учи; а у школском се раду и сад оптерећава памћење многим речима, које ученици не разумеју довољно. Ово се може видети на испитима у основним школама, нарочито при испитивању из граматике, рачунице и земљописа. Ученици казују граматичка и аритметичка правила, која не разумеју добро и која не умеју применити. Тако исто помињу многа имена брда, река, места, округа и т. д., а немају јасна појма о том, шта она значе. Стручан учитељ зна, да овакво памћење без довољног разумевања нема вредности; али пошто се од школе много захтева, а време је учења у њој сувише кратко, он се труди, да ученицима прибави што више корисног знања, надајући се, да ће нешто од тога што они сад не схватају добро, касније разумети и употребити.

Од наставника се тражи, да буде увек добро расположен при школском раду, и да се одушевљава за овај рад. Кад улази у школу, треба да заборави све бриге и навоље, које га тиште, и да остави све друге мисли на страну, па да мисли само о свом предавању и о раду својих ученика. Али то је често немогуће. Учитељ, који има карактер с јаком вољом, савлађује сам себе, што више може, и у том махом успева. Ну учитељ, у чијем карактеру превлађују осећања, не може се лако савладати ни уздржати. Тешко је заборавити оно, што изазива јака осећања и што покреће моћне страсти. Не може учитељ увек подесити свој живот и живот своје породице тако, да он буде увек задовољан, и да с таквим расположењем улази у свој разред. А од његовог расположења зависи дух, који влада у школи; јер учитељ је душа школе.

По педагошком правилу, учитељ треба да ради и живи тако, да може бити узор својим ученицима. Овај је захтев врло важан, али га је тешко испунити. Учитељ мора бити тачан и уредан, вредан и савестан, добар и правичан. На вршење дужности не треба да га натерује школска власт, него његова савест и његово убеђење, да он, као васпитач омладине, врши узвишену, племениту дужност, и да тим тече заслуге у свом народу. Но има разних сметњи, индивидуалних и спољашњих, због којих учитељ не даје увек добре примере својим ученицима, и онда добре поуке и му-

дри савети замењују и допуњавају оно, што примери не дају у довољној мери, нарочито за морално васпитање ученика.

Педагошка теорија не допушта неке оштре казне у школи, а нарочито бијење ученика. Али многи учитељи употребљавају и ову најоштрију казну, и ако је то у неким државама и законом забрањено. Они се бране тим, што они у школи замјењују деце родитеље; а родитељи махом употребљавају и телесне казне код своје деце. Кад би у школи доиста владали родитељски одношаји, т. ј. кад би учитељ волео своје ученике као своју децу, и кад би они волели и поштовали њега као свога оца, онда и оштрије поступање у неким тежим дисциплинским случајевима не би било опасно, и не би за то учитељу замерили ни родитељи ни школске власти. Али такви се одношаји ређе налазе у школама, и зато је учитељево право у том погледу ограничено. Има учитеља, који су према својој деци врло благи, а према својим су ученицима врло оштри. То није правилно, него обрнуто, према туђој деци треба да буду благи, а према својој деци могу бити оштри. Јер над туђом децом они немају оне власти, коју имају над својом децом, и после, они као стручни васпитачи, треба да своју децу васпитавају тако, да се на њих могу угледати друга деца.

У породичном и школском васпитању захтева се, да се у омладине укорењују неке навике, нарочито моралне. Али то иде тешко, ако међу родитељима нема једнаког поступања према деци и ако се они сами не понашају како треба, и после, ако се породица и школа не слажу, и ако у њима нема утврђеног, сталног поретка у раду и у понашању. Нека деца долазе у школу с таквим навикама, које школа треба да измени или искорени, и онда долази ново, друкчије навикавање; а то је тешко и за децу и за учитеља. Треба много времена, док се једна навика стално учврсти; тако исто треба доста времена, док се нека навика сасвим искорени.

Из ових се примера јасно види, да се педагошка теорија и школски рад не слажу увек. Али та неслаганост не долази отуд, што би теоријски захтеви били неосновани: него долази отуд, што разне сметње отежавају извршење тих захтева. Те се сметње налазе или код појединих васпитаника, или код васпитача, или оне долазе од разних прилика, у којима живе и раде васпитаници и васпитачи. Педагошки су захтеви идеални; али њихово вршење зависи од природе оних лица, која суделују при васпитавању, и од природне и дрштвене средине, у којој они живе. Педагошка теорија узима све то у обзир при одређивању васпитних правила; али она не може предвидети и обухватити све могуће случајеве при самом васпитавању.

Зато се васпитачима оставља слобода, да утврђена педагошка правила примењују према даним приликама, узимајући у обзир индивидуалне особине појединих васпитаника, њихове породичне одношаје, њи-

хову околину, њихово стање здравља и т. д. Према томе, не би било правилно, кад би се учитељу везале руке неким ситним наредбама и упутствима, која се неки пут издају без обзира на месне и друге школске прилике. А не може се одобрити ни то, да се учитељ у предавањима веже за неке прописане форме и формалности; јер ваљан ће учитељ и сам наћи zgodне начине и подесна средства за рад у школи, за који му је педагошка теорија унапред дала кратко упутство. Стручном учитељу треба дати више слободног кретања у његовом раду, па ће га он и радије вршити. То не може бити штетно за школу, јер сваки човек воли слободан рад; а кад га воли, он га и савесно врши.

У Београду 29. октобра 1907.

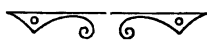
Српске народне умотворине.

Како Бог хоће.

(Из Мостара.)

Бол болује Ђерђелез Јоване,
У планини под зеленом јелом,
На њему се бијели кошуља,
Како груди на планини си'јега.
Нит' га пере мајка, ни сестрица,
Киша пере, жарко сунце суши,
Сив му соко хладну воду лаје,
У кљуну му воду доносаше,
Њему вели Ђерђелез Јоване:
„А Бога ти, сив зелен соколе,
„Какво сам ти добро учинио,
„Те ти мене хладном водом појиш?“
Њему вели сив зелен соколе:
„Знаш ли болан Ђерђелез Јоване,
„Кад но војска на Косову бјеше,
„Сви ми тићи, сви соколићи,
„Попадали под зелену јелу,
„Свак их гази, ти их не погази,
„Вет ти сјаха с коња големога,
„Па покупи тиће, соколиће,
„Па их мчеш у јелове гране,
„Тад си мени добро учинио.“
Проговара Ђерђелез Јоване:
„Ој Бога ти, сив зелен соколе.
»Кад сам теби добро учинио;
„Ти отићи моме завичају,
„Па ти види у мом завичају!
„Је л' ми бјела у висине кула,
„Је л' ми стара у животу мајка,
„Је ли ми се љуба преудала,
„Је су ли се секе поудале?“
И одлеће сив зелен соколе
И он паде на Јовине дворе.
Таман паде на демир пенџеру

Кад му бјела у висине кула,
 И стара му у животу мајка,
 Није му се љуба преудала,
 Нису му се секе поудале.
 Љубовца му дробан бисер ниже,
 Бисер ниже, бисеру говори:
 „Нижи ми се, мој дробни бисеру,
 „Ил' мој Јово доћи, ил' не доћи,
 „Ја ћу сјутра међу ђеверима!“
 Сестрице му перу басамаче,
 Како перу нако стопе љубе:
 „Овуд нам је братац излазио.“
 И одлеће сив зелен соколе,
 Па казује Ђерђелез Јовану:
 „Бијела ти у висине кула,
 „Стара ти је у животу мајка,
 „Није ти се љуба преудала,
 „Нису ти се секе поудале.
 „Љубовца ти дробан бисер ниже,
 „Бисер ниже, бисеру говори:
 „Нижи ми се, мој дробни бисеру,
 „Ил' мој Јово доћи, ил' не доћи,
 „Ја ћу сјутра међу ђеверима.
 „Сестрице ти перу басамаче,
 „Како перу, нако стопе љубе:
 „Овуд нам је братац излазио.“
 Кад то чуо Ђерђелез Јоване
 Са земље је на ноге скочио,
 Па облачи ђузел одијело,
 Утеже се траболосом пасом,
 Осједнуо дебела дорина,
 А на руку сивога сокола,
 Право оде б'јелу двору своме.
 Он на врата, сватови из врата,
 И повел Јованову љубу.
 Проговара Ђерђелез Јоване:
 „Станте браћо, кићени сватови,
 „То је моја вјереница љуба,
 „Даћу вам рођену сестрицу!“
 И сватови на то пристанули,
 И Јовину љубу повратили,
 Јово њима секу поклонно.
 И одоше господа сватови,
 Одведоше Јованову секу,
 Оста Јово у бијелу двору,
 А са својом вјереницом љубом.

Јован-бегов гријех.

(Из Мостара).

Бег Јован бег велик хаир чини,
 Цркве гради, винограде сади,
 А удава сироте ђевојке,
 И он дава сиротама благо.
 Питала га остарјела мајка:
 „А мој сине, беже Јованбеже!

„Ко ме сине, велик хаир чиниш,
 „Цркве градиш, винограде садиш,
 „А удаваш сироте ђевојке,
 „И ти даваш сиротама благо?
 „Ал' за здравље моје, али своје,
 „Ал' јединка брата Ристан-бега,
 „Ал' пред душу родитеља бабе?“
 Јово мајци тихо проговара:
 „Чујеш ли ме, мила мајко моја!
 „Кад ме питаш право да ти кажом:
 „Ни за здравље моје, а ни твоје;
 „Ни јединка брата Ристан-бега,
 „Ни пред душу родитеља бабе,
 „Већ пред душу Арапке ђевојке,
 „Кад сам мајко ја на војци био,
 „Па Арапи мене заробеше,
 „Бацише ме у дно у тамнице,
 „Ту сам био за девет година.
 „Кад десета настаде година,
 „Ето ти ми Арапке ђевојке.
 „Она носи од тамнице кључе,
 „Па је мени тихо говорила:
 „„Оћеш ли ме узет' Јован-беже,
 „„Да ти будем вјереница љуба,
 „„Пустићу те из мркле тамнице?“
 „Ја сам јој се криво закљичао:
 „„Пусти мене Арапко ђевојко,
 „„Водићу те б'јелу двору своме,
 „„Бићеш мени љуба до вијека!“
 „Кад то чула Арапка ђевојка,
 „Довела је три бербера хитра,
 „Један мије, други косу брије,
 „А трећи ми нокте обрезаје.
 „Довела је два коња алата,
 „Па отахен млади побјегосмо.
 „Кад смо били на дебелом мору,
 „Ту сам сјео ручак обједоват',
 „А Арапка лице умивати
 „Она јами воде и сафуна,
 „Поче своје умивати лице.
 „Што га мајко, више умиваше,
 „Све јој црње лице долазаше.
 „То је мени врло мука било,
 „Ал' то виђе Арапка ђевојка,
 „Па је мени тихо говорила:
 „„Јами Јово, сабљу димишћују,
 „„Па ти мени одсијечи главу,
 „„Па је баци у дебело море,
 „„Халал теби моја крвца била!“
 „То сам мајко једва дочекао,
 „Па ја узех сабљу димишћују,
 „Те ђевојци одсијекох главу,
 „И бацих је у дебело море.
 „За то мајко велик хаир чиним,
 „Не би ли се опростио гр'јеха.“

Из збирке Јове Трпеље.

Зла жена.

Народна прича.

Било тако један отац, па имао сина. Кад му тај син дорасте до женидбе, стане га отац наговарати да се жени. „А-јок хаћа, ја ћу се онда оженити, кад нађем жену гору од зла“; па се спреми и оде тражити. Распитуј свуда, тражи, моли, али да, ко ће наћи жену гору од зла. Иде он једном поред неке њиве, и види старца гдје оре. „Помози Бог дједе!“ — „Бог ти помога“ синко. А идеш ли из далека?“ Каже он њему све по реду.

„Е мој синко, што се нијесмо прије састали, ено синко у кући мојој и баба и ћер, не зна се која је гора. Али не'ш ништа створити сам, него причекај док ово узорем, па ћемо скупа ићи. Кад дођемо кући, што год ти речеш, ја ти нећу за право дати, а баба ће теби онда све дати за право, само да мени напкоси“. Тако је и било. Дошли у вече кући, а тај момак рече „Добар вече“. А старац скочи: „какво добар вече, та видиш да је подне!“ А баба улети. „Какво подне, јест, јест добар вече. Бог ти помога, синко!“ Упита опет момак: „Би л, могао што добити за јело?“ А старац ће онда: „Боме, синко, не би.“ А баба скочи: „Би, би, ја ћу пршут скинути, па сварити!“ — Опет момак упита: „А би л' мога' преноћити?“ А старац скочи: „Боме, синко, не би.“ А баба опет: „Би, синко, би, ја ћу простријети лијепо плате и биљце па лези!“

Кад су касније ушли у диван, момак ће рећи, зашто је доша', да је чуо да имаду ћер за удају, па би л' му је ћели дати? А старац одма' скочи: „Не би, не би, та какву ћер?“ А баба ће онда: „А би, би, е што не би, ено је, води је одма' ако 'оћеш“.

И тако момак испроси цуру. Е, врати се он кући, и за неколико дана, ето га по њу. Ниједног свата није хтио собом водити, него поведе три пса и три коња. — Тамо већ кад доша', кад су се већ забавили и поднапили, онда ће он ићи кући. Е млада хоће, да јаше на коњу, е он ти јој одма рече: „Код нас није адет, да млада јаше, него ћемо пјеше полако. И он узјаше, а млада поред њега пјешнице. Кад изиђоше изван села, али пас залаја. „Залај још једном“ — рече му он. Мало кашње опет пас залаја, а он пушку па га уби. Иду они иду, ал' опет пас залаја, но и њему би к'о и првом. Па тако би и трећем. Иду они иду, ал' коњ један посрну. „Посрни де још једном!“ — рече му он. Мало кашње опет они коњ посрну, а он пушку па га уби. Иду они иду, али други коњ посрну, но он к'о и првом, а тако бл и трећем. Сад више нема ниједног пса ни коња. А он ће ти млади: „Знаш шта код нас је обичај, да младожења мора дојавати у село, па кад немам ни коња, деде сагни се, па ћеш ме ти понијети.“ А млади би тешко, па му рече: „Како би

ја то радила, то је срамота, боме нећу.“ „Реци још једном“, — вели јој он. Е виђе млада, да нема шале, да се двапут не дивани, него лијепо момка на рамена, па кући. Послије неколико дана, подиже се баба, да види ћер, зета и његово стање. Кад је дошла, а он таман оре. А он ни пет ни шест, него упрегне бабу у плуг, па баба вуци. Љути се баба и виче, ал' ће јој ћер рећи: „Мучи мајко, ође се два пут не говори“. — У вече дошли кући, не да зет баби у кућу, него јој спреми у кошари и метне преда њу сламе. Поче се баба љутити, али приђе јој ћер и рече: „Мучи мајко, ако не'ш јести, а ти само шушкај, убиће те; ође се два пут не дивани.“

Сјутра дан баба оде кући, али ником ништа не дивани како је прошла код зета. За неколико дана спреми се старац па ће ићи зету у по'оде. Зет га дочека, да не море љепше, те старога осам дана части, а кад стари поша' кући од црљене му риге направи хаљине, па га одене од главе до пете; те се стари полако упуту кући. Стара његова изишла таман пред кућу, па кад виђе ће се сав црљени, пљесну се па поче бугарити: „Ајме мени, на мени орало, а на њему дрљало, и ено кожу с њега згулило“. — Онда било сад се спомињало, а ми браћо, здраво и весело.

Приближежно по казивању Рајка Узелца.

Липово поље 17. фебруара 1907.

Милош Ђ. Шварц.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Селена, приче за спрску децу, написао Ј. Миодраговић. Штампарија Д. Димитријевића, Иван-Бегова улица бр. 1. 1907. год. Цена 50 п. д.

Ми, на жалост, у нашој дјечјој књижевности немамо доста и тако добрих оригиналних дјела из српског живота. Већином су то туђи пресади и на-калемци, често пута несрећно пробрани. Поред овога данас се у нас, сјем неколико учитеља, ријетко који други и бави овим послом. А тако није по напредним западним државама Европе. Тамо се овим послом баве како одлични пјесници и приповједачи свјетског гласа, тако и доктори филозофије и др. Данас је у нас кренуо тим правцем г. Јова Миодраговић, професор педагогије у Београду. Од дужег времена он ради, са доста добрим успјехом, и на овоме пољу. Поред уређивања познатог дјечијег листа „Српчета“ и поред његове ваљане књиге Загоркиње и др., у најновије вријеме он је написао двије оригиналне књижице за дјецу: Босиљку и Селену. Селена је угледала свијета крајем прошле године. У њој су ови одјељци: Рада (најдужа и најљепша прича), Мој анђео, Шта прича прамен снега, Преко воде, Медвеђе бупило, Ој ти ђаче (манастирска бројаница) и Како је на северу (одломак из путописа). У причи Рада писац износи, како могу да буду срећни и сироти, кад су добри, вриједни, радни и поштени (а Рада је таква била). У причи Мој Анђео писац

искрено исповиједа доживљај сигурно из свог дјетинства, па износи, како може дјецу да се смучи и да болују кад пију алкохолна пића. Прамен снега прича (?) дјетету (сигурно пишчевој уобразиљи), како је постао и зашто је потребан. У причи Преко воде износи се мука и досјетке два ђака, да пређу преко велике ријеке. Прибраност и јунаштво једног пастирчета у очитој опасности (кад га је међед напао) износи се у причи Медвеђе буило. Бројаница Ојти ђаче има извесних незгодних и неразумљивих израза. У причи Како је на северу писац описује море, буру, морску болест и остале прилике на северу.

Као и у Босилки тако и овдје писац износи у причама по највише своје утиске и доживљаје из раног дјетинства и ђачког живота. За то се његове приче и дешавају у околини његовог мјеста рођења (Трстеника, Врњачке Бање, Станишинца и др.). Причање му је просто и лијепо. Стил му је лак и разумљив, у чему се писац у опште одликује. Језик је правилан, али не и потпуно чист. Истина да је тешко, у опште писцу избјећи од озога, али ипак изрази: елементи, организам, сложена творевина, нагон, врлина и др., нијесу за дјецу, којој је књига намијењена. Мало појетски је речено: „И она га млеко својим доји и сузама купа (Рада, стр. 8). Боље је да се каже, да је Рада отишла међу дјецу, а не у дјецу (стр. 8). Пошљедњи ред на страни 13. треба да се заврши са „и у вече“ (мј. „и у јутру“). Ријетке су те часне и поштене дјевојке у нас, које ће отворено рећи своје родитељу: „Мамо, ја највише волим оног сеоског учитеља из села Голубиња“ (стр. 21.). Учитељ Боривоје (Радин муж), као да није био најбољи учитељ, када су му „бјежала дјеца од школе“ (стр. 24.) Израз, да вода може да буде мутна и крвава мало је незгодан, ма да је узет из народних пјесама. Прамен снијега, причајући дјечку, како је горе код њих, каже: „па нема ни бунтовника као код вас“, — а код нас, дао Бог и нема бунтовника, бар тако често. Незгодна је и ова реченица (на стр. 59. и 60.): „Али се сељачка дјеца досјете и ономе, чему се варошка не би никада“. Овим се вријеђају варошка дјеца, јер има по нешто, што се не би досјетила сеоска дјеца, а варошка би.

Штампарских грјешака скоро и нема (на стр. 68. пети ред оздо мјесто он пише она). Техничка страна ове књиге је одлична, чиме се одликују и сва остала пишчева издања. Особито нам се допада она старијска дебела хартија, крупна слова и велики проред. Књига има 80 страна (мале осмине) текста, а XXIV. стране ситнога слога захватају претплатницима међу којима има понајвише ђака из основне школе (већином из Србије). У нас се некада редовно практиковало, да се у свакој књизи, приватног издања, износе и „пре-нумеранти“, па се од тога у новије вијеме одустало. Тај обичај нарочито су осудили неки наши педагози, износећи, како се тим развија у неколико сујета и славољубље код претплатника. Тек у најновије вијеме почели су по неки да враћају овај стари напуштени обичај, износећи уз књигу у исто вијеме и списак претплатника. Међу такве спада и писац ове књиге. Он редовно свако своје издање објављује „позивом на претплату“ и на крају сваког издања има и „списак претплатника“, који често пута заузму већи простор но сама књига. Сигурно има својих разлога зашто тако чини. Чудновато је и пада у очи велики број претплатника на ову књигу, које су прикупили већи-

ном учитељи, који писца не воле баш тако срдечно (пошто имају увјерења, да и он њих баш тако не воли). Ми можемо само да позавидимо писцу на овако лијепо одзиву. Камо лијепо среће кад би се и на остале наше књиге и листове овако лијепо читаоци одазивали?! Сигурно охрабрен овим писац позива опет на претплату још на једну књигу за дјецу, која ће се звати Видосава¹⁾ и која је, надамо се, већ до сада готова.

И поред ваљаности ове књиге, ушљед чега је искрено препоручујемо сваком родитељу и учитељу, ипак је цијена могла да буде мања. Тим прије када је осигурана са овако великим бројем претплатника.
Србољуб Љубибратић.

ПОЗОРИШНИ ПРЕГЛЕД.

Српско Народно Позориште. Мртва сезона. — Гостовање руске драмске трупе Глигорија Глигоровића — Ге-а. — Опроштајна представа Милеве Радуловићке.

Позоришна сезона у Београду закључује се врло доцкан. У половини јуна немогуће је, због велике врућине издржати у позоришној дворани три сата, колико најмање трају представе. Ове године почеле су врућине много раније по иначе. Београђани су већ у почетку априла морали подносити праву јулску жегу. С тога је публика већ у априлу готово сасвим напустила позориште. Не памти се да су скоро давате представе и то неколико уместо за 30—40 динара. Управа је услед тога била на великој муци. Да изузетно ове године прекине раније сезону није могла, јер се према буџету којим, располаже, не сме лишити ни најнезнатнијег прихода, а да за тако ништавне приходе замара целокупан позоришни персонал по овако великим врућинама осећала је и сама да нема права.

* * *

Баш у ово доба мртве сезоне пада гостовање руске драмске трупе Глигорија Глигоровића — Ге-а, познатог руског уметника. Ге је комбиновао своју трупу од чланова неколико чувених руских позоришта и кренуо се на словенски југ да упозна браћу словене са руском драмском уметношћу и драмском књижевношћу. Његов репертоар већином сачињавају руски комади, које он даје одлично. Публика је гостовањем ове руске трупе била доведена у мучан положај. Имала је да бира: или да се зноји у позоришној дворани и задовољи своју радозналост или да, страшећи се велике запаре, пропусти ретку прилику и упозна се са руским уметницима. С тога је прва представа „Беда“ била врло слабо посећена. Али већ сутра дан по првој представи дилеме није било. „Беда“ је тако уметнички одиграна, да су „Анети“ сутра дан, а нарочито „Млетачки трговац“ прекосутра, били напунили кућу најотменијом публиком. Представе су текле глатко; глумци су играли одлично, а и комади су агодно изабрани.

Ге је однео победу. Он је својом уметнички обрађеном улогом у „Беда“ просто занео публику. Лепа глумачка појава и ретко пријатан орган, давали су живота уметничкој студији и жарком темпераменту његовом. И остали су чланови трупе врло добри глумци, и истицали су се нарочито у уметничком кренућу

¹⁾ Интересантно је како писац надјева својим књигама за дјецу све женска имена: Загоркиња, Босилка, Селена, Видосава.

руских типова. Публика је одушевљено поздрављала браћу Русе. Штета је само што су само у невреме дошли.

* * *

Милева Радуловићка, најстарија чланица нашег позоришта опростила се ових дана са публиком у својој некада чувеној улози баба Хрке у „Врачари“. Радуловићка глуми пуних 46 година, од којих је 38 година провела као чланица Краљевско Српског Народнoг Позоришта. Кома су познате наше позоришне прилике знаће шта значи ова цифра. Прослава је изведена на свечан начин. На представи су суделовали сви чланови позоришта. Публика, која је напунила кућу, бурно је поздрављала слављеницу целог вечера. Другови и управа предали су јој лоровове венце, а гђа Тодосићка јој је дала букет. Краљ је слављеницу одликовао орденом „Св. Саве“ IV. реда и послао свој прилог. Радуловићка може отићи у пензију задовољна, јер је своју тешку дужност српске уметнице савесно вршила пуних 46 година, зашто јој се публика одужила заслужним признањем.

Београд, у јуну.

М. С.

Књижевне и културне биљешке.

Нацрт опће психологије. Госп. Паја Радосављевић, доцент Њујоршког свеауачишта написао је књигу Нацрт опће психологије за учитеље. Књига има 13 штампаних табака, а издање је књижарница и штампарија Натосевић у Н. Саду. Дјело ће се штампати у околико примјерака, колико се јави претплатака. За то се моле учитељи и пријатељи ове књиге, да се изволе јавити уредништву „Школског Вјесника“ у Н. Саду ко жели имати ову књигу. Цијена је 3—5 К.

Одликован научењак. Француска академија Наука у Паризу наградила је ове године Перуановом наградом од 4000 К шест дјела чувених француских хисторичара. Међу њима добио је награду и Србин др. Гргур Јакшић за дјело „Европа и српски устанак“. То је дјело добило 500 К награде.

Илустровани већа по Београду. Израдио Ср. И. Обрадовић, поручник. С једним планом и више слика. Цијена је динар или круна. Може се набавити у књижарници Св. Цвијановића у Биограду.

Тодор Стефановић Вилоски: Стјепан Митров Љубиша. Утисци и успомене. Друго издање. Штампана Бокешке штампарије у Котору. Цијена круна или динар.

Просте приче из живота нашега народа. Испричао Ж. О. Дачић. Књиге „Народних Новина“ у Биограду, издање уредништва „Народних Новина“ 1908. Цијена 50 пара дан.

За уставне Црногорце. Написао М. Правдић, Загреб. 1908. Тисак дioniчке тискарне. Цијена 50 пара.

Петар Бочић: Јазавиц пред судом, шесто издање. Са ликом писца и главног лица. Наградила Српска Краљевска Академија из фонда Николе Мариновића. Издање књижаре Душана Поповића и друга у Чикагу. Са дозволом пишчевом. Српска штампарија „Балкан“ 829. Cloybogn Ave, Chicago. III.

Трећи извештај о раду и ученичком напретку приватне гимназије с интернатом у школ. години 1907./8. Београд, нова штампарија Давидовић. Ова гимназија имала је лани 6 разреда са 79 мушких и 48 женских ђака на крају године. Од тих понављају разред само четворо мушких и 2 су искључена из школе, а остали су свршили сви с успјехом.

Извештај српске велике гимназије карловачке за шк. годину 1907./8. Ср. Карловци, српска манастирска штампарија. Напријед је некролог патријарху Ђорђу Вранковићу и чланак профес. М. Јаковљевића: „О трагичном животу и умјетности“. Ђака у све осам разреда било је 326. Од ових је свршило с успјехом 288, поправни испит има 32 и један је остао неиспитан. Из Босне и Херцеговине било је 9.

Двадесет други извештај велике гимназије у Сарајеву, објављен на крају 19. школске године 1907./8. Сарајево, Земаљска штампарија. Напријед је чланак „Студије из босанске повјести“ од дра. Милана Прелога, који захваћа више од 50 страна и то све латиницом. У опште у овом извештају превлађује и сувише латиница. Од ђака било је свега 519, од којих је свршило са успјехом 459, други ред добише 53, трећи ред 6, а неиспитан 1. Од тих бијаху из Босне и Херцеговине 466, а из Аустро-Угарске 46. Срба православних било је 197, Срба Муслимана 77 и Срба католика 183.

Нове књиге.

У часу одмора, књига за децу са сликама. Приредио Саватије М. Грбић, учитељ. Издање књижарнице Рајковића и Ђуковића у Београду. Цена 80 пара.

Најбољи друг, књига за децу. Приредио Саватије М. Грбић, учитељ. Београд, издање књижаре Рајковића и Ђуковића. Цијена 50 пара. И ова је књига са сликама и врло је погодна за испитско дарове.

Село, песме, приче, поуке. Спремио Милорад М. Петровић, учитељ. Издање књижарнице Рајковића и Ђуковића Београд, штампа Чедо Стефановића 1908. Цијена 50 пара. И ова је књига лијепа, поучна и погодна за дарове.

Имамо потпуних комплекта „Босанске Виле“ од год. 1903.—1907. и дајемо их по 5 К.

„Босанска Вила“ налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дан. Вади, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Резигнација; Доле; Мртва јесен; Ватре спасења, од Симе Пандуровића. — Агопија, од Сили Придома, превео Ђ. — Из Заратустре, од Фридриха Ницеа, превео Д. С. Нијаде. — Приповијешке: Биани, од Пере С. Талетова. — Паук; Из записника; и „До вибења“, од Ст. С. Н. — Суварник; Природа и „Да се обеси!“, од И. С. Тургејева, превео Ј. Максимовић. — Весело момак, од Бјерисона Бјернстјерна, превео Никола Стајић. — Поука: Педагошка теорија и васпитни рад, од дра В. Бакића. — Српске народне умотворине: Кико Бог хоће и Јован-бегов гријех, народна пјесма, забиљежио Јово Тркља. — Зла жена, нар. прича, забиљ. Милош Шкарић. — Листак.

Власник и уредник **Никола Т. Кашиковић**. Покливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дioniчка штампарија, Сарајево.

Број 19.

САРАЈЕВО, 10. јула 1908.

Год. XXIII.

Димитрије Митриновић, Мостар.

Национално тло и модерност.

Ш. С. Талетову.

С времена на време, могу се из уста нашега критичара или оних, који се сами држе за такве, чути високе ријечи „Национално тло“, „национална приповијетка“ и „Национална књижевност“. И док се за љубав тих тајанствених параза истиче приједност некаких књижевних инвалида и умјетничких евнуха, докле се за наше најдаровитије млађе умјетнике умјеру наћи ријечи лажне и погрдне, силовито духовите и отмијеном укусу неспособне. У нас клерикализам, срећом, нема ни близу оне моћи, коју има код Хрвата (код њих још и данас има цијела легија пјесмопојаца, која је себи ставила за задатак да устрајно пјева дитирамбе Богу и домољубној хрватској историји; код њих још и данас има маса сколастичких љубитеља клерикалне љепоте, и критичара који безмјерно застају за нашим блаженим естетичаром Стев. Павловићем), па ипак чешће се може чути гдје се ружно говори о модерности и слободи умјетничког стварања. Ја нећу да спомињем ону гомилу наших добричина из буржоазије, којима је модерност истовјетна са безбожношћу и безобразношћу, или гомилу снобовских буржоаских синова, који сву модерност налазе у чудно-зафркнутих крава-тама, у високим петама од ципела и шегачењу са којим недоученим страним језиком, него се задовољавам да сумарно укажем на мислени дармар, који о модерности влада и у нашим озбиљнијим и образованијим круговима. Тако у нас још и сад има људи који се

ничице простиру пред безазленим и лаким строфицама сиротог Милорада Петровића (који још чврсто стоји на т. зв. националном тлу) и који се у исти мах од стида онесвјешћују, кад прочитају безобразну и модерну Стефановићеву пјесму „У име Вјечнога“. Тако се Јован Дучић с једне стране хвали као наш пјеснички реформатор и модерниста, а с друге стране се проклиње и ниподаштала, што се однародно и дигнуо са националнога тла. Познат је конзерватизам упорног националисте и буржоаског приповједача Стевана Сремца, као што је позната и србинска њежност Павла Марковића Адамова, који се није могао начудити како Алекса Шантић смије преводити Хајнсовог Интермеца, и који је пустио да у његовом листу, некакав Матош на мртво име испребија слоба и католичког модернисту Јована Дучића. И те њежности за српско и за народско има у нас много више, него што се чини. У приповијеткама Лазаревићевим више се ужива у оном српском и простосрдачном тону њихову, него у њиховој чисто умјетничкој вриједности. Ја сам, некако, склон вјеровати, да би поред читалачке масе и многи наши писци и критичари, мјесто еротичких ствари у нашој модерној лирици, кудикамо вољели читати ону красну народну пјесмицу: Игралн се врани коњи; и кад би се издала цјелокупна дјела Веселиновићева под натписом: „Јес, ја како, о бра-ле, о најо“, а пјесме Милорада Петровића под опћим натписом: „Море Муса, дедер и купуса“, или још боље под натписом: „Сјајни мјесец, ето тако, то сам био ја“, онда би се, увјерен сам, са продајом неупоредиво боље прошло, него кад би се издала најригорознија антологија наших модерних приповједача или лиричара. И то, разумје се, не

говорим само за нас овдје, у овом окупационсегбиту, него за читав српски род.

Појам народног, може се рећи, држи се не само контрарним, него контрадикторним појмом модерног. И то је због чега се код нас чешће види страх од модерности. Постоји мишљење да је модернизација нашег друштва и наше књижевности, пораз нашег народа, наше индивидуалности и наших националних идеала, и то мишљење није исправно. Можемо се ми и култивирати и модернизовати, па да ипак останемо, Богу хвала, живи и здрави; може се наша књижевност подати снажном утјецају модерних књижевности запада, па да ипак остане наша, српска књижевност; може једно дјело носити пун специфичан биљег индивидуалности народа, у ком је настало, и бити у исти мах, савршено модерно.

Ми не требамо да се препустимо на милост и немилост сили времена и догађаја. Да ће једном доћи вријеме, кад ће и наш народ бити, ако не велик узев апсолутно, а оно велик према данашњем нашем стању биједи и растројства, и да ћемо ми тада имати јаку културу и јаку књижевност, то је врло могуће и томе се треба надати. Али се томе можемо надати истом онда, ако радимо на томе, да то вријеме омогућимо и да му убрзамо долазак. Оставимо на страну моменте економске и политичке; и рад на књижевности је врло важан за опћи живот и напредак једног народа. Ми можемо ићи само оним путевима куда су велики културни народи већ прошли, и њихов културни развитак ми треба да добро пратимо, и да га модифицирана узмемо за углед. Тако нам може послужити и њихова књижевност. Један је народ не само скуп, агрегат појединаца, он је организам, и, поред тога дио другог још много већег скупа, организма, који се зове човјечанство. Појединац није само члан једног народа, него је и члан људског рода; Шекспир није само Енглез, он је и човјек. Тако и његови најбољи јунаци нијесу само чланови извјесних народности, него чланови људског рода. Шекспир се, у свом умјетничком раду, није лађао само Енглеза и само својих савременика, он је и у свој историји међу свим људима у свом амбијенту. Човјек свуда и вазда, то је предмет умјетности, првенствени и вјечни предмет њен; човјек са свим својим загонетним и неразумљивим, у основи и непромјењивим, душевним саставом, са својим малим и великим радостима и боловима, са љубављу и мржњом, надама и страхом, безумљем и очајањем, са анђелском и божанском добротом и живинском и пакленом злоћом, лажју, подмуклошћу, са хиљаду најразноврснијих и најчуднијих душевних стања својих. Оно што је битно и што је вјечно у човјеку, оно што човјска чини човјеком, то је предмет праве и велике умјетности. Вјечна умјетничка дјела јесу она, која су приказала, оно што је у човјеку битно, од среће и жалости којих има, до среће и жалости што их нема, што живе у његовим сновима и надама. Оно што је спе-

цифично код једног народа и код једног човјека, то није битно, и она умјетност која приказује само, или претежно, то што је специфично на једном човјеку, не изнесавши и оно што је у том човјеку заједничко са свим људима, мизерна је умјетност, или уопће није умјетност. Велики руски приповједачи Достојевски, Тургеев, Гаршин, Чехов и толики други, не стварају само Русе. Осим што они у своје умјетничке творевине уносе својих осјећања, својих субјективних елемената, они не полажу сву пажњу на моменте, које њихове јунаке чине Русима, њихови мужици, малограђани, учитељи, бирократе, племићи, лудаци, разбојници јесу нада све живи људи, људи с месом и костима; с душом, што је најважније.

Ах, а наша једна приповијетка! Добар дио савремене и огроман дио старије приповијетке има мало заједничког са умјетношћу! Врло велика већина наших приповједача нијесу умјетници, него етнографи посебне неке врсте, скупљачи народних умотворина, и највише што они могу да даду, то је тачно приказано оно што је специфично, локално, небитно на једном Србину, још мање, на једном Србијанцу, још мање на једном Мачванину. У најбој приповијети има људи из свих крајева Српства, па ипак, може се рећи, нема готово ни једног човјека ни из једног краја нашег, ради свога народског пјесничтва и умјетничког инстинкта прослављеног, можда и прослављеног, Српства. Набрајати и наводити примјере ове наше несреће непотребно је, а није ни угодна. Или зар има некога, ко има укуса и културе, који би рекао да већина наше приповијетке има умјетничке вриједности, и да ова наша несрећа није никаква несрећа, него баш срећа и понос? И што је још јадније, то се мора рећи и за већину наше поезије. Она, додуше, није етнографска. Али она је и сувише укљупљена и неслободна; у њој нема довољно душе и слободе, а има и сувише довољно лоших стихова и некакве водене објективности. Тек наша модерна поезија, она која датира, у главном, од 1900. пружа у својим продуктима себе, душе, слободе, умјетности. Наш добри Змај, који је непоколебиво стајао на националном тлу, управо укупан у националном тлу, које је, опет, било и сувише национално, политичко и ратоборно, није могао да даде дјело, које је, по свом таленту, несумњиво могао дати. Он се додуше, може звати наш велики пјесник, српски велики пјесник, само што то наш и српски не значи и мјерило опће вриједности, а тек то мјерило треба да нам буде мјеродавно. Неслободан и несвој, Змај има свог историјског, културног и националног значаја. Међутим тај змајски славуј мало умије да нам каже о себи и својој души, о свом ја и свом погледу на свијет и живот.

(Саршће се.)

П. С. Талетов, Сарајево.

Бивши

(Свршетак).

Једном после поноћи врати се Милоје мало више загрејан. Цана није никада могла спавати када он ноћ проводи ван куће. Дуго је време обучена седела за столом с радом у руци, али није радила, него је укоченим погледом гледала по соби. У побочној соби су спавала деца и, с времена на време промуцају што у сну. Она, уздишући као да јеца, одлази непоузданим корацима у собу и, кроз загушени плач, љубила је откривену децу. Онда се опет врати у собу, долази до прозора и до паса се нагне на улицу, зверајући на све стране не би ли га где угледала. Ноћна студен и неспавање почну је подилазити. Она затвори прозор и једва се скине, као да су јој руке узете. И док год он не дође, она се преврће по постељи, а глава јој је тешка и пуна је најневероватнијих слутња. Она је чула сваки корак на улици, сваки откуцај часовника. Али сан није хтео да дође. Чим је дошао, она га је обасула гневним прекорима. Он, какав је био загрејан, одмах је реагирао на њезин напад. Реч по реч и она му рече, да она одавна не верује у његову верност, а да, уопште, зна да он ноћи не проводи у кавани. Један муж има увек права да својој жени каже најстрашније оптужбе, али жена тек, ваљда, не може имати то исто право. Он је био ван себе и наваливао је на њу, да му каже од кога је то чула. Али она га је и даље нападала. Обезумљен од пића и гњева, дође до ње и једним покретом свуче покривач с ње. Ухвати је за руку и почне је снажно дрмусати. Она га никада није видела таквог. И најзад рече. У часу је био трезан као да ни кап алкохола није прешла преко његових усана. Неко је време стајао као да је закован за под. После се, као у сну, поче хватати за главу. Није дуго могао да се разабере да ли се све то у сну дешава. Када је дошао себи, он полети из собе.

Напољу је почело свитати. На истоку се постепено, као да ниче из Дунава, помаљала једна ружичаста пруга, која је постајала све црвенија. На улици није било још никога, само од времена на време, тромо и нечујно, пређе каква мачка. После почеше пролазити млекарска кола у којима су одскакале канте с млеком и тандркале. Пред неком каваном изнети су столови, за које одмах седа какав радник, који уз ракију, чека да дође време за рад, какав пензионар, који доказује да се више живи када се раније устаје или какав веселник који је, уз пиће, заборавио да спава. Аксентије, ког је сва снага болела, ишао је погурено и лагано, наслањајући се на штап и вукући тешко леву ногу. Он је, успут, нешто шаптао и час по одмахне руком. Пред једном каваном седео је један његов познаник.

— Шта је, море, Аксентије, шта се сабајле нешто разговараш?

Аксентије се мало трже, а затим седе до свог познаника и рече, као човек који је једва дошао себи од страха:

— Знаш, ово ћу само теби да кажем. . . о, брате, (и он се прекрсти) да ми је ко гогорно, ја не бих веровао....

— Па шта је то тако страшно?

— Милоје ноћас ухватио жену с једним... О, о, брате, ко би то реко, а овамо ми се прави да је анђео.

Његов познаник значајно одмахну руком, пљуцну и рече гњевно:

— Море, је л' то само женско....

VIII.

Аксентије је неко време становао у једног општинског послужника, који је издавао собу за самца. То је била тескобна, мрачна и влажна собица, која је стално мирисала на трули под, који се распадао и на мемлу, која се хватала на стражњем зиду. Један убог крвстац, тврд као камен, био је готово на сред собе и собом је заузимао целу собу. Са зидова се љуштио леп, а са таванице се изливао цео молерај. Светлост је долазила кроз један узак прозор на којем су била два три окна улепљена кабастом и непрозрачном хартијом. Остала читава окна увек су била

прљава и застрта дебелом паучином. Та нагла промена била је за Аксентија врло непријатна, али за шест динара месечно, говорио је он, то је још био славан стан, којем је требало равна наћи.

Он је сада врло често одлазио. Осећао је потребу да буде што више међу људима и да их што више занима својом драгоценом личношћу. Он је сада осећао неопходну потребу, да у људи изазове милосрђе према себи и када га изазове, њему је то необично годило. Осећао је у исто време и задовољство с правом заслужено и једно постепено, али поуздано остварење своје освете према брату, који га је на тако нечовечан начин избацио из куће, у новреме, дубоко у ноћ, и без икаква стварна разлога. И он је, кад год је размишљао о својој улози у братовој кући, долазио до уверења, да човек увек треба да буде готов на сваку жртву, ако се решио да говори истину и да својим дубоким и посматрачким погледом проналази зло које је, до тада, било покривено под дебелим слојевима лажи и притворства.

Одлазио је у прљаве и загушљиве каванице и ту је, уз чашу ракије, најтамнијим бојама цртао кућу свог брата, у којој се никада није знало за морал и паметну и трговачку штедњу. Причајући једну исту ствар небројено пута, он ју је све више допуњавао, давао јој невероватне сразмере, уносио у њу најекстравагантније догађаје пуне отужне бесрамности и циничког негирања уобичајеног морала. Причао је о свом брату и, живим и убедљивим начином, представљао га као једну халапљиву звер која не узмиче ни испред чијег новца, па ма то био и новац свог рођеног брата. До ситница верно је причао како га је његов брат опљачкао, разорио му кућу и отео му и последњи марјаш, да би само он постао што богатији. Причао је са особитим задовољством једног перверзног човека, о љубавним авантурама свог брата и верно је описивао последњу љубав његову. То је било једно мало и нежно створење, са витким стасом, малим рукама и ногама (он је сасвим несвесно описивао своју жену). Али те су нежне ручице

почеле да крхају његово богатство, и оно се већ љуља, као да га носе ноге од иловаче. Једном речи, он је, савршено несвесно, причао историју своје пропасти, само са промененим улогама; начин на који је његова жена убрзала његов пад, приносио је сада, у овом случају, својем брату. Што год је живље причао, што год је више гомнио блата на образ свога брата, његове приче су све више наплазиле на допадање у прљавим и загушљивим каваницама. И, окуражен тим својим успехом, он је ишао све даље, све даље.

Он је сада, за чашу ракије, био у свако доба расположен да прича о томе, пуштајући маха својој подивљалој и разривеној фантазији. Из једног кута каванице тек викне какав беспосличар са подадулим лицем и тепским језиком:

— Еј, бре, ћелеш, дај Аксп један полић.

Аксентије размакне песницом бркове и нагне полић с ракијом.

— Је ли, Аксо, а како ти је снајка, а?

А Аксентије, као навиген аутомат, прича најскаредније ствари о својој снаји и, на увесељавање целе каване, са неком врстом триумфа тек викне:

— Мој буразер и нема деце. Свако дете има другог оца.

Каваница одјекну од смеха полупијаних беспосличара, који уживају у тим причама, као свиња у блату. И онда му са свих страна, уз смех и одобравање, поручују полић по полић, а Аксентије, угрејан од пића, ужагреним очима и тепским језиком, само прича, измишљајући најневероватније детаље да само њима изазове смех и одобравање у раскалашној каваници.

Једне кишовите ноћи нађе га патролција у једној забаченој улици, где је лежао на леђима. Штап и шенир били су далеко од њега. Глава и један део трупа били су у блату. Више је дрхтао него што је хркао. Из њега је баздила ракија. Патролција је покушао да га дигне, али када му то није пошло за руком, он је узео једна кола и одвезао га у полицију „на преноћиште“, а сутра дан је спроведен у болницу.

На два дана после тога капља га поново удари. Цела му је лева страна била узета. Око је било крваво, вилица није могла да се миче, а преко језика није могао да претури ни једне речи. Рука му је била савијена, као у разметљива гимнастичара када показује своје мишице. За све време лежао је у постели као каква ствар.

После десет петнаест дана умро је. Када су пошла дугачка, црна, болничка кола са незграпним, белим крстом, на којима је седео кочијаш у овешталом војничком шињелу са масном шајкачом на чулавој коси, за њима су ишла два три Аксентијева пријатеља из каване. Идући за колима, они су говорили о нечовечном брату, који је свог рођеног брата довео дотле и о његовој бесрамној жени, која је Аксентијевим богатством куповала љубав. Ма да је већ била позна јесен, време је било још топло и дувао је некакав врућ а и непријатан ветар, подижући облаке прашине. Пријатељи су и даље говорили, а ветар је њихове речи носио у варош, као кузне клице...

Р. М. Поповић-Чушић, Данилов Град.

Контрола.

Притегла илинска жега да оба ока испадну. Ни од куд вјетрића, да духне, па да утиша бар за тренутак несносну врућину. Сунце се усијало, не смијеш пут њега окренути очи, камен, прашина по путу, тако се зажарили, да ти се чини, стајеш ногом по жару!

— Нико, коме није изванредна потреба, као што бјеше пресједнику првостепеног суда капетаније... чке... капетану Нику Никачевићу, који сав у зноју, корацима врло забуњена и забрижена човјека, хиташе пут своје канцеларије, до које мораше читава три сахата тако хитно пјешке пријећи, и ако, бјеше несносно путовати по оваквој припеци гојааном човјеку, као што бјеше он.

Кроз просиједу и врло густе бркове, чак одврх чела, цуријаше му потоцима пот и, стакаше се на ивицама дебелих усница. Он непрестано фрскаше, одагонети га да му не појури у сама уста, јер капетан Нико Никачевић толико бјеше забринут, да чак не умијаше извући рубац из шпага, да отре зној са лица.

Зеленим очима, притијешњеним руменим јагодицама, изнад којих се наквечиле обрвице, као кештра изнад врата, непрестано жмуркаше, мрштећи гојасно лице...

Поглед му луташе којекуда, као човјеку, који је ухваћен на самом злочину. Срце му неправилно и јако лупаше, он га притискиваше десном руком, а лијево млаћаше поред себе, као да би хтио убрзати кораке.

За њим гегуцаше краташни и доста утовљени његов жандарм, (кога он иначе зовијаше својим „другом“, Јаков Јаковљевић, врло тупог и глупавог погледа, који у исто вријеме бјеше и послужитељ и посланик за важне послове, као: накуцати глобу, дацију, порез, доставити штогођ „повјерљиво“ кметовима и т. д. и т. д. Особито је вјешт био у накуцавању глоба и путнина: заиште ти он дупло па, тобож, пола опрости, а пола узме, али све дадни капетану, па шта му он дадне од добре воље. Али та злочеста „добра воља“ капетану нигда не ћаше доћи, и он ћаше вазда остати без путнине, но, поред свега тога, он бјеше веома задовољан. Није шала, молим те, служити, или боље рећи, као што се он фалио, живјети у заједници с једнијем капетаном, заједно с њим шетати, јер га је он свуђ водио са собом гдје је било на туђи рачун да се једе, заједно с њим јести-пити и у канцеларији, премда више од његове сиромаштине, него ли од капетанове, али „ми ћемо се на свршетку проконтати“, говорио му је капетан Нико Никачевић. А није шала ни то кад му капетан намигне да истјера из канцеларије онога „који не слуша закон и наредбе“, којему се учини да га је капетан задио и збркао у примању новаца, причем би се капетан уозбиљно и брекнуо му: „ти боље знаш рачунати но један капетан“ — и друге непокорне, а он једанак, као рис, у њега онијем шачетинама — руп!... па с њим напоље!... па онда погледа врло важно по присутнијем., као да би хтио рећи: овако ћу ја са свакојијем, који не хоће давати моме капетану и што је и што није његово и државно!

Ово и слично овоме чинјаше Јакову Јаковљевићу те себе сматраше пресрећним, и ако дома не работаше нигда ништа, трошећи оне јаде, што му жена и петшестеро луде дјечице с крвљу зарађиваху.

И он се бјеше, као и капетан Нико Никачевић, силно задувао, а зинуо као да мухе лови, напрежући се из свијех сила да не изостане иза свога госе. Ниједан ништа не говораху. Кад се обретоше на једном брежуљку, на коме се бјеше шћубило неколико гранатих дубова, и који својим густим хладом мамљаху путника да почине, — стадоше.

— Хуј!... отегну капетан Нико Никачевић, сједајући последије у хладу, као да баца бреме сијена с рамена.

— Починућу, валан, па да се никад неће доћи!..

— Тако је!... па да ће и главу... прогундори Јаков Јаковљевић, подмећући му струку, да на њу сједне, а потом поче да му таре зној са лица...

— Па... како 'но ти рече, е су ти рекли?! запита га капетан намрштена лица. — И какав бјеше та, старији?!...

— Таман ти ја доша из Свратковића — — — е, а имах заборавити ону глобу... на ти је! да је не изгубим, рече Јаков Јаковљевић, пружајући му глибаву кесицу с новцима, коју капетан Нико Никачевић узе и поче брижљиво бројити новце...

Чим звекнуше круне на длану његову једанак му се објену лице, а очи засијаше, као да га сунце.. какво сунце, а оно му ево очи извади, но као... но... но не умијем вам то преставити. То је — веле — за причу, како тај човјек воли новац, то је више него среброљупство. Ама мило му га је, болан, доватити до руку, пребацити преко длана, па и не био његов. А довати ли га једном до прста, није могуће да му који не пријоне, као да су му прсти смолави, па да би се ђаволом прометнуо. При искусуривању дације, пореза и др. од сваког би остала при њему нека ма и мала сума. „Нема у ситно“, говорио би, „па боље да пријене држави хелер од тебе, но теби од државе“, — а он све у шпак! С те његове гадне мане он је био и кажњават. Али поред толиких мана он је имао и неких врлина, највиша му је била та, што се тако вјешто умио улагивати пред надлежнијем, да су му често гледали кроз прсте.

— Двадесет круна?!... запита капетан, добројивши, — А оно пет камо?!...

— Не могах више ђавољега солда искучити!... Но је с јадом и то извађено, да знаш колико ме је јада убило око њих и како су их, сиромаси дали: све оку жита, онога пустога жућака, по патакун, а ето, знаш на пазару је ока по десет солата!... добади некако дреново Јаков Јаковљевић.

— Може му бити!... ману капетан руком, намрштивши поново лице. — Па?!...

— Па ти ја таман лега и почех да спавам на оној љеси пред канцеларијом, јер не бјех спавао прве ноћи ни капље. А они стали више мене, па ме један гурка штапом. Ја мислим да ме пиљка оно дијете моје — да опростиш — па нећу да се пробудим, но се теке праћам ногама, док чух ње један рече:

— Ко зна је ли то, прођи се!...

— Јест, чоче, ево му грб на капи, рече онај други.

Ја ти онда скочих... а оли двојица више мене, а један се прислонио уз ону јабучину дивљу и цука штапом у врх од чизама, а на глави му грб оволики, (растегнувши педу), обучен, е већ како. Бога ми се — право да ти речем — препадох, па онако сањив ђипих, поздравих лијевом, и ако бјех гологлав...

— Ђе је капетан?! запита онај испод јабучине, а намрштио се, као да му снијег точи из очију.

— Он је... они... ови... поша... замуцах ти ја ко нијемац, колико да никад не бјех проговара. Има ми се омаћи: е си поша да извиђаш ону парницу између

Стијовића и Маровића око оне псовке њихове, а то се могло избиља ђаволе и у канцеларију пресудити, но си баш предубок! — омаче се Јакову да се по обичају нашали, но он не појимаше у каквим се мукама налазаше његов госа овог трена, те га оштро прекиде:

— Причај даље, бестијо сметена, па мучи. Ти знаш ње се може што пресуђивати!...

Јаков ућута, па настави:

— Он је дома!... Слаб је!...

— Одмах иди за њега! рече оштро онај исти намрштени.

— Нека му каже, е ћемо да учинимо и потврдимо контр... контр... е рече ли контролу? рече валан! домишља се Јаков, чешкајући се иза уха. — Може бити код њега је печат! додаде један од оне двојице, а ја бјех већ омака.

— Хајдемо!... трену капетан, а чисто дрхће. Усне му се сасушиле, па тек њима ожима као човјек, који добро ожедни, па хоће да пљуне, а пљувачка се не одваја.

— Контрола!... изненада!... поче да премишља. — Па тако рано, нема још ни 15 година од кад су ми дали то злочесто капетанство, па контрола!.. Е не знам што ћу?... Брука!... грдило! зло!...

— А једнога су — причаху јуче — раскапетанили, прекиде му размишљање Јаков, последије дугог ћутања.

— Што?!... А?!... трже се капетан забезекнуто.

— Нијесу трајали по дана док су му нашли нечесове погрјешке. Узе и му грб, продужује Јаков, — сад је у тамницу...

— И ја ћу! промисли капетан Нико Никачевић стискајући песницу. „Протоколи неуређени... ништа незавођено... Ништа... ништа... да... јест једини протокол од глоба сређен... добро и то!..“ тјеша се капетан у мислима.

— Најтеже је — причаху — капетану кад му се нађе заведено да је узима велике глобе и путнине!

— Ето ми добра, а!.. јас!.. кад чују сјутра моји противници, па дођу и почну причати!...

И наједанпут се капетану Нику Никачевићу смрачи пред очима и кроз ту таму угледа пред собом непрегледну масу незадовољника, који, сваки са своје стране заграјаше, жалећи се контролистима колико је коме узео глобе и неправо судио разне парнице.

— Мени је узео, господине, завика једна удовица из гомиле, тридесет и пет круна путнине, што ми је престима једну зградицу земље за двадесет круна дуга. Дође у кућу, погледа је спрага, најео се и напио: — имах један прпут и једну боцу вина, те бјех купила за црне покладе оној ћечици — па дај, рече, одмах за путнине, за вјештаке, за некакве новине и не знам што још...

— А нама педесет круна кауције за један пут, око кога се судимо, рекоше пешестина, има већ го-

дина и по, па нити дође да то извиди, ни паре врну; а он је исти река Рајовићима да затисну стари пут, којим се одило вазда ево сто година!...

— А мени је узео петнаест. Рекла ми, да опростиш, жена жени Пера Грујова е је од бољег и мало се жене, ка жене, почорубале, па он рече: донеси кауцију па ћу доћи „на лице мјеста“!..

— Мени је узео круну више дације!.. виче мнозина.

— И мени пет пореза!..

— Мен господин капитано глобила осумнајест цванциг, што су се побила со Аџом Меховић, завика из гомиле један габел (чергаш).

— Редом, полако причајте, рече контролист, обративши се габелу. — А из чије си ти капетаније?! запита га.

— Ја сум, господуне, Бог ти здравле да — осоколи се габел — из свачија капитанија. Ми имам наша цилибаша (кмета).

— А што ти је узео капетан за ту глобу?

— Ја му калајишала котлове осум дана со мојим другом, па ми не дал капитано ништа. Хочаше он, но не дал она његова госпожа, завика: ајд! погани циган!...“ А ми не, господине, циган, а Турци, право Турци!...“ Смије се контролист и сва гомпла, само капетан Нико Никачевић црвени, а образи му пламте од стида.

— Мени је криво судно!

— Мене је неправо глобио! вичу са сваке стране.

— Свакоме ће доћи ред! — утишаје контролист, испитујући непрегледну масу незадовољника, а писари пишу... пишу непрестано. И капетану Нрку Никачевићу се смрче пред очима од толико давије и контроле.

Дође ред на општинске и школске рачуне.

— О... око!... мршти се контролист, погледајући оштро капетана. Он чисто премрије...

И капетана Ника Никачевића тако бјеху занјеле и уплашиле тужбе, да он чисто бјеше замислио да се све ово на јави догађа, па, уздајући се у Јакова, да ће га он одбранили, викну:

— Је ли истина, Јакове!?!

Јаков се трже из својих мисли, или боље рећи из свог безбрижног ћутања, јер он баш тада ништа и не мишљаше, чудећи се што га капетан тако изненада упита, а кад не бјеху ништа пред тијем говорили, што би било у вези са тим питањем, па немарно упита:

— А што?!...

— Да ми је дош...ла!... контрола!... поче капетан да се домишља извућ се из неприлике, кад виђе да је и он залудно са таквим питањем.

— Да ми је дошла контрола! опет понови.

— Ако не вјерујеш, а ти поглени!... одврати Јаков, пружајући руку пут канцеларије, пред којом, збиља, угледа тројицу, гдје сјеле.

Капетан Нико Никачевић само пегну раменима а ноге му почеше клецати... — —

— Молим, господо... овај... извините... овај... онај... био сам дома... то јест слаб!... поче капетан врло збуњено да се извињаје пред странцима.

— Не мари, господине капетане, на вријеме је!.. отпоче онај с грбом. Капетан замига очима, стрепећи.

— Ми смо нарочито изаслани од државе!.. чувши капетан ријеч „изаслани“ умрије ли — умрије!... — да погодимо с ким да озиђе једну барутану у вашој капетанији, па како је потребито да се контракт потпише и потврди судским печатом — то сте нам и ви требали.

— Тако!.. отегну капетан Нико Никачевић, повраћајући се од замишљеног страха, стријељајући очима, Јакова Јаковљевића пријетећим погледом, који унапријед знаваше што га очекује.

Dis. =====

Виђење.

Ноћас, када сам у постељу лег'о,
Жељан да тело одморим у сану,
Да заспим једном, поглед ми је бег'о
Са мишљу тамо где сећање кану

Капљицом чистом и течном к'о снови.
У њој стајаше лик твој срезан јасно;
Мирис са мирта око мене плови,
Туга прилази и љуби те страсно.

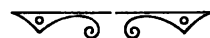
Под њеним дахом, као испод вела
Ил' платна меке, растегљиве таме,
Која ти скрива лице све до чела —
Ћутиш и мислиш, непомична, на ме.

Појава твоја причаше ми како
Патиш, заједно с погледом ти холим;
Ја сам те глед'о, и занесей тако,
Шаптао да те к'о смрт своју волим.

Ноћ је лежала покривена миром,
Мрак се ширио к'о море дубоко;
Док ја сам будан, с тобом и са лиром,
Дочек'о зору — не склопивши око.

* * *

Данас сам шет'о улицама тужан:
Сваки ми корак беше права беда;
Знам да изгледах тада врло ружан,
И тебе спазих — ти си била бледа...

Dis. =====

Поента.

Једва чекам вече да и мени сване,
Јер ја немам дана. К'о пустаром песак
Мисли, зраци паля у сјај, ледни блесак,
И види се живот, зима к'о две ране.

Младост и све цвеће створи се пред оком.
 Ја осјећам из њих како бол се вије:
 Замириса уздах из оног што није,
 Што остаје, труне у сну у дубоком.
 Ал' земљи ће сунце весело да гране,
 Мај ће ведар ићи, пробудиће гору:
 Њој промена носи пролеће и вору;
 Једва чекам вече да и мени сване.

М. Дмитријевић, Мостар.

Без наслова.

1.

У пучину се душа ми завезла
 На лакој сплаву маштања и снова;
 Ту плове сјени минулих в'екова
 Ко јака пјесме што је већ ишчезла.
 Ту дршће, сања.... И док вече пада
 И мраком пуни долове и горе,
 Бјеласати се већ почиње море
 И ново сунце грања са запада.
 Кад све је прошло већ што време носи,
 И добро и зло, душа ми се врати
 У прошло доба свршених промјена.
 Ту мртво време свјежином је роси,
 Док хладно сунце мутан запад злати
 И струји живот минулих времена.

2.

Чезнуће ме је одвело далеко,
 У давни један сутон. Магла роси,
 И златно вече сан и мирис носи
 И топлу влагу и шумљење неко.
 Тад сјене неке доцловише к мени —
 Минули снови из крајева свије';
 Опојан задах из бића им бије,
 Сви љубичастом паром овијени...
 И дуго они трептаху у вису,
 Однесоше ми душу у мирису
 Кроз плави бескрај, широм преко њега!
 Па ишчезнуше сред звјезданог сјаја...
 О, ја вас волим више изнад свега
 Ви, добри снови, из далеких краја!

3.

У маслиновој гори сунце тоне,
 С тугом и миром ноћ магична пада
 Одасвуд гласи покоја ромоне,
 С тугом и миром ноћ магична пада.
 И када пухне љув из тмине горске,
 Ја, као пастир, кроз ноћ јавим стада
 Од жеља, снова, маштања и нада
 У мирне луке и затоне морске.

Кроз ноћ сребрену гласи док ромоне
 Несташно стадо слободно се вере;
 Стихови мора одасвуда звоне.

Ту душа снена љепотом се вије
 А плаво море шуми и жал бије
 И добре звезде сјају и трепере....

Д. С. Пијаде, Београд.

Моје песме.

Док очи пијем, гризем усне
 И тело грлим свеже,
 У грудма врела крвца пљусне
 И дах ми усне жеже.

Дон косу дугу твоју мрсим
 И речи шапћем страсне,
 И пијан жеље своје смрсим
 И мисли беже јасне.

У срцу моме живо прасне —
 Ни диша ћутат не сме;
 И брује срца струне гласне
 И јекну силне песме....

Оскар Вајлд: =====

Салома

Трагедија у једном чину. Превод
 с немачког по Х. Лахману. ==

ЛИЦА:

Ирод Антипа, тетрарх јудејски
 Јован, пророк
 Млади Сиращ, капетан дворске страже
 Тигелније, млади Римљанин
 Један Кападокијанин — један Нубејац
 Први војник — Други војник
 Паж Иродијин
 Један роб
 Јевреји — Назарећани
 Насман, целат
 Иродија, супруга тетрархова
 Салома, кћи Иродијина
 Робиње Саломине.

Велика тераса у дворцу Иродовом, која се сусјече с двораном за гове. Неколико војника наслоњени на копља. Десно, простране степенице, лево у позађу, једна стара чатрља с оквиrom од зелене бронзе. Месец изгледа веома светао.

Млади Сиращ: Како је лепа вечерас кнегиња Салома!

Паж Иродијин: Погледај месечев круг. Како необично изгледа! Као каква госпа која се из гроба диже. Као каква покојница госпа. Рекао бих, ишчекује мртве.

Млади Сирац: Веома је необичан. Као каква мала кнегињица увијена у жут вео, с ногама сребрним. Као каква мала кнегињица са номама с два бела голуба. Рекао бих, вито коло води.

Паж Иродијин: Као каква преминула госпа клизи лагано тамо амо.

(Граја у говбеној дворани).

Први војник: Каква дерњава! Ко су ти зверови што тамо урлају?

Други војник: Јевреји. Они су вада такви. Препиру се око своје вере.

Први војник: А зашто се препиру око своје вере?

Други војник: То не знам. Они увек тако. Фарисеји, рецимо, веле да има анђела, а Садучеји тврде да их нема.

Први војник: Смешно ми изгледа препирати се око таквих ствари.

Млади Сирац: Како је лепа ноћас кнегињица Салома!

Паж Иродијин: Ти је непрестано гледаш. Одвише је гледаш. Опасно је гледати такве људе. Може се што страшно догодити.

Млади Сирац: Врло је лепа ноћас.

Први војник: Тетрарх изгледа мргодан.

Други војник: Да, изгледа мргодан.

Први војник: Он тражи нешто.

Други војник: Некога.

Први војник: Кога?

Други војник: Не знам.

Млади Сирац: Како је бледа кнегињица. Никада је тако бледолику нисам видео. Као сенка беле руже у сребрну огледалу.

Паж Иродијин: Не мораш је толико гледати. Сувише је гледаш.

Први војник: Иродија је напунила купу тетрархову.

Кападокљанин: Је ли оно тамо краљица Иродија с црним украсом на глави превученим бисером и с плавим прахом у коси?

Први војник: Јест, то је Иродија, супруга тетрархова.

Други војник: Тетрарх јако воли вино. Има га од три руке. Једно му се доноси с острва Самотраке, оно је румено као огртач цезаров.

Кападокљанин: Ја цезара никад нисам видео.

Други војник: Друго долази из неке вароши по имену Кипра, а жуто је као дукат.

Кападокљанин: Ја волим дукате.

Други војник: А треће му је вино сицилијанско. Оно је као крв црвено.

Нубијец: Богови моје земље веома воле крв. Двапут годишње ми им жртвујемо младиће и девојке: педесет момака и педесет девојака. Али бојим се не дајемо им довољно, јер су врло тврди према нама.

Кападокљанин: У мојој земљи нема више богова. Римљани су их пзагнали. Неки веле да су још тамо скривени у бреговима, али ја то не верујем. Пробдио сам у бреговама три ноћи и свуда их тражио. Не нађо' их. И најзад их виках по имену, али се не одазваше. Јамачно су помрли.

Први војник: Јевреји се моле неком невидљивом богу.

Кападокљанин: То ми не иде у главу.

Први војник: Заиста, они верују само у оно што се не може видети.

Кападокљанин: То ми изгледа сасвим смешно.

Глас Јованов: После мене доћи ће један, који ће бити јачи од мене. Ја нисам достојан ни одрешити ремена на обући његовој. Кад он дође, покликнуће опустели градови, као руже процветаће. Слепи ће прогледати и глуви поново чути. Деца ће играти на пећинама аждајским и водиће лавове за гриве.

Други војник: Реци му да ућути. Он увек говори тако којешта.

Први војник: Не, не, то је свети човек. После, веома је кротак. Свакога дана када му донесем јело, захвали ми се.

Кападокљанин: Шта је он?

Први војник: Пророк.

Кападокљанин: Како се зове?

Први војник: Јован.

Кападокљанин: Одакле је дошао?

Први војник: Из пустиње, где се хранио скакавцима и дивљим медом. Носио је хаљину од камиље длаке и преко бедара кожни опасач. Страшно је изгледао. Велика гомила света вада га је окружавала. Имао је и ученика, који су му следовали.

Кападокљанин: О чему говори?

Први војник: То се не може никад дознати. Кад и кад изговори по нешто од чега се неки преплаше, али је немогуће разумети шта каже.

Кападокљанин: Може ли се он видети?

Први војник: Не, тетрарх је забранио.

Млади Сирац: Кнегињица се заклања лепезом. Њене мале, беле руке лепршају се као голубови кад прхну. Оне су као бели лептири. Заиста, као бели лептири.

Паж Иродијин: Шта те брига? Зашто је гледаш? Не треба да је гледаш. Може се што страшно догодити.

Кападокљанин: (показујући на чатрљу). Чудновата тамница.

Први војник: То је једна стара чатрља.

Кападокљанин: Стара чатрља? То мора бити убиствен стан.

Други војник: О не! Брат тетрархов, на пример, старији брат његов, први муж краљице Иродије, био је ту затворен дванаест година. И то га није сатрло. Кад протече дванаеста, морали су га угушити.

Кападокљанин: Угушити? Ко то смедје?

Други војник: (указујући на џелата, на једног огромног Црица): Онај тамо Нааман.

Кападокљанин: Зар се није бојао себе ради?

Други војник: О не, тетрарх му је био послао свој прстен.

Кападокљанин: Какав прстен?

Други војник: Прстен смрти. С тога се он није имао чега бојати.

Кападокљанин: Али то је ипак нешто страшно удавити једног краља.

Први војник: Зашто? И краљеви имају само један врат као и остали људи.

Кападокљанин: За мене је то нешто страшно.

Млади Сирац: Кнегињица устаде! Напусти сто. Врло је узбуђена. Долази овамо. Да, к нама долази. Како је бледа. Никад је тако бледу нисам видео.

Паж Иродијин: Не гледај је. Молим те, не гледај је.

Млади Сирац: Изгледа као залутала голу-бица. Као нарцис што трепти на поветарцу. Као сребри цвет.

(Салома ступа на позорницу.)

Салома: Нећу да останем. Не могу остати. Зашто тетрарх пиљи у мене непрестано онако својим кртичјим очима испод дрхтавих капака. То је нечувено да ме муж моје матере тако гледа. Не знам, шта треба да значи то. У ствари — све ми је добро познато.

Млади Сирац: Ви сте свечаност напустили кнегињице.

Салома: Како је сладак ваздух овде! Овде се може дисати. Тамо унутра седе Јевреји из Јерусалима и кољу се међу собом око својих будаластих обичаја, и Варвари, што лочу и лочу и трескају вино о плочаник, и Грци из Смирне с обојеним очима и јагодицама, с њиховом коврцастом косом и сврдластим увојцима, и ћутљиви, лукави Египћани с дугим ахат иглама и мрким огртачима, и разуздани, незграпни Римљани с њиховим неспретним говором. О како мрзим те Римљане! Они су сурови и простаци, а овамо би хтели да се прикажу као какви кнежеви.

Млади Сирац: Да ли би хтели сести кнегињице?

Паж Иродијин: Зашто јој говориш? О, нешто ће се страшно догодити. Зашто је гледаш?

Салома: Како је то пријатно гледати у месец. Он је као какав сребри цвет. Хладан и невин. Као девојка. Да, као лепота девојка. Ваистину, као мома која је чедна остала. Која се људима никада није подала као друге богиње.

Глас Јованов: Гле! Господ дође. Син човечији је близу. Центаури се разбегли по рекама и нимфе напустиле воде и леже закопане у шумама под лишћем.

Салома: Ко је то што ту оглашава?

Други војник: Пророк, кнегињице.

Салома: Ах, пророк! Онај кога се тетрарх плаши.

Други војник: Ми ништа не знамо о томе, кнегињице. Тај што је сада викао то је пророк Јован.

Млади Сирац: Ако Вам је по вољи, кнегињице, да наредим нека донесу Вашу носиљку. Ноћ је тако лепа у врту.

Салома: Он говори страшне ствари о мојој мајци, зар не?

Други војник: Ми никад не разумемо шта говори, кнегињице.

Салома: Јест, он говори страшне ствари о ној. (Један роб ступа на позорницу.)

Роб: Кнегињице, тетрарх захтева да се вратите на гозбу унутра.

Салома: Ја не ћу више унутра.

Млади Сирац: Опустите, кнегињице, али ако не одете може се што неповољно десити.

Салома: Је ли тај пророк стар човек?

Млади Сирац: Кнегињице, боље би било да се вратите унутра. Допустите да вас поведем.

Салома: Је ли тај пророк стар човек?

Први војник: Не, кнегињице, он је сасма млад.

Други војник: Не може се баш тачно знати. Неки веле да је то Илија.

Салома: Ко је тај Илија?

Други војник: Један пророк одавде из ранијих дана, кнегињице.

Роб: Какав одговор да понесем од кнегињице тетрарху.

Глас Јованов: Не ликуј, земљо Палестино, што је разломљен прут у онога који те је тукао. Јер ће семе змијино изродити једну василиску, чија ће млад потаманити птице небеске.

Салома: Какав чудан глас! Ја бих с њим говорила.

Први војник: Бојим се кнегињице, нећете моћи. Тетрарх не трпи па ма ко то био да с њим говори. Он је то чак и првосвештеницима забранио.

Салома: Ја желим с њим говорити.

Први војник: Кнегињице, то је немогуће.

Салома: Хоћу с њим да говорим.

Млади Сирац: Зар не би боље било да се вратите на гозбу?

Салома: Изведите ми тога пророка.

(Роб одлази.)

Први војник: Ми то не смемо, кнегињице.

Салома: (приступа чатрњи и гледа унутра): Како је мрачно ту доле! Мора да је страховито живети у једној таквој јабини. Та ту је као у гробници (Војницима): Зар не чувате? Изведите ми тога пророка. Хоћу да га видим.

Други војник: Кнегињице, ја Вас молим, не захтевајте то од нас.

Салома: Треба ли да чекам док не буде вама по вољи.

Први војник: Кнегињице, наш живот припада Вама, али то што захтевате, не можемо учинити. И Ви занста тако што не треба ни да тражите од нас.

Салом а: (погледајући на младог Сирица): Ах!

Паж Иродијин: О, шта ли ће се догодити? Знаш, нешто ће се страшно десити.

Салом а: (прилазећи младом Сирицу): Ти ћеш то за мене учинити, Наработе, је ли? Ти ћеш ми то учинити. Ја сам ти вагда била наклоњена. Ти ћеш то мени учинити. Ја бих само да га видим, тога чудноватог пророка. Људи толико говоре о њему. Често сам слушала и тетрарха о њему. Држим да га се тетрарх и прибојава. Бојиш ли га се и ти, Наработе, и ти?

Млади Сирицац: Ја га се не бојим, кнегињице ја се никога не бојим. Али тетрарх је изрично заповедио, да се нико не усуди подићи поклопац ове чатрње.

Салом а: Ти ћеш то за мене учинити, Наработе, а сутра, када прођем у носилци испод капије, где стоје трговци с идолима, испустићу за те један мали цвет, један мали, зелен цветак.

Млади Сирицац: Не могу, кнегињице, не могу.

Салом а: (смештећи се): Ти ћеш то за мене учинити, Наработе. Сам знаш да ћеш ми то учинити. А сутра рано када прођем у својој носилци мостом, где се купују ликови идола, бадићу ти један поглед испод вела од муселина, Наработе, погледаћу те, можда, и насмешити се на те. Гледај ме, Наработе, погледај. О, како ти добро знаш да ћеш ми учинити оно зашто те молим! Како ти то добро знаш!... Уверена сам, ти ћеш ми то учинити.

Млади Сирицац: (даје знак трећем војнику): Изведите пророка. Кнегињица Салом а жели да га види.

Салом а: Ах!

Паж Иродијин: О, како необично месец изгледа! Као рука какве мртве господе, која би да навуче покров на се.

Млади Сирицац: Да, веома необично! Као каква мала кнегињица с очима од ћилибара. Кроз облаке од муселина смеши му се лице као у какве мале кнегињице.

Пророк излази из чатрње. Салом а га угледа па онда одступа лагано натраг.

Јован: Где је тај, чија је купа греха препуна? Где је тај, који ће једнога дана свету на видик уздахнути у своме сребрном огртачу. Реците му нека дође да чује глас онога, који објављује у пустињама и по дворовима краљевским.

Салом а: О коме то говори?

Млади Сирицац: То вам нико не може рећи, кнегињице.

Јован: Где је та што стајаше пред сликама мушкараца, пред шарено обојеним сликама Калдејаца, које напасе радост очују својих, и одасла посланике у земљу Калдејску?

Салом а: Он говори о мојој мајци.

Млади Сирицац: О не, кнегињице.

Салом а: Јест, он говори о мојој матери.

Јован: Где је та, која се подаде главарима асирским с њиховим ременима за оружје и са шареним крунама на глави. Где је та што се подаде младим мужевима египатским, која се блиста у фином лану и драгом камену, чији су штитови златни — калпаци сребрни, с телом џиновским. Идите, реците јој нека устане из постеље недела својих, из постеље свога родоскрвенења, нека пригрли речи онога који припрема пут господу, и нека своја злочинства покаје. Па и ако се не покаје одмах, већ остане претрпана ужасним гресима својим, реците јој нека дође, јер бич је господњи већ у рукама његовим.

Салом а: О, он је страпан, он је заиста страпан!

Млади Сирицац: Не остајте овде, кнегињице, ја вас молим.

Салом а: Очи су му најстрашније. Оне изгледају као прне рупе буктињама прогорене на тепиху сиријском. Оне су као мрачне пећине где аждаје станују, као мрачне египатске пећине где аждаје обитавају. Оне су као црна језера из којих блеска залутала месечина... Мислите ли да ће још говорити?

Млади Сирицац: Не остајте овде, кнегињице. Лепо вас молим не остајте овде.

Салом а: Како је испијен. Изгледа као каква танана фигура од слонове кости; као нека слика сребрна. Заиста он је невин као месец. Он је као месечев зрак, као срма расточена. Његово тело мора да је хладно, хладно као слонова кост... Хтела бих да га изближе видим.

Млади Сирицац: Не, не, кнегињице.

Салом а: Морам га изближе видети.

Млади Сирицац: Кнегињице, кнегињице.

Јован: Ко је та жена што ме гледа? Ја нећу њеног гледања. Зашто ме гледа својим златали очима испод сјајаних капака? Ја не знам ко је она. Нећу да знам ко је. Реците јој нека иде. Њој нећу говорити.

Салом а: Ја сам Салом а кћи Иродијина, кнегињица јудејска.

Јован: Назад, кћери вавилонска! Не приближуј се изабранику господњем! Твоја мати испуни земљу вином похоте своје и неизмер грехова јој до бога се чује.

Салом а: Збори даље, Јоване, твој је глас музика ушима мојим.

Млади Сирицац: Кнегињице, кнегињице, кнегињице!

Салом а: Збори даље! Збори даље, Јоване, и реци ми што да чиним.

Јован: Кћери содомска, не приближуј ми се! Већ застри лице превјесом и поспи пепелом главу своју, па пођи у пустињу да тражиш сина човечјег.

Салом а: Ко је то тај син човечји? Је ли и он тако леп као ти Јоване?

Јован: Одступи од мене! Чујем крила анђела смрти како шуште кроз дворану.

Млади Сирац: Кнегињице, преклињем вас идите унутра.

Јован: Анђеле господа бога мојега, шта ћеш ти овде с мачем својим? Кога тражиш у дворани овој? Још није дошао дан онога, који треба да издахне у сребрном огртачу.

Салома: Јоване!

Јован: Ко ме то зове?

Салома: Опчара ме тело твоје, Јоване! Твоје тело бели се као љиљан у пољу српом недотакнут. Твоје тело бели се као снегови, што леже на бреговима јудејским и у долине се сплазају. Руже у цветњаку краљице арабијске нису тако беле као твоје тело. Ни руже у цветњаку краљице арабијске, ни криоца сутонова кад слеће поврх лишћа, ни педра месечева на мору кад љушка. Ништа на свету не бели се тако као твоје тело... Дај да га се дотакнем, тела твога.

Јован: Назад кћери вавилонска! Са женом дође зло на свет. Не говори ми. Нећу да те чујем. Ја слушам само глас господа бога мојега.

Салома: Грзно је твоје тело. Оно ти је као у каквог губавца. Оно је као нека окречена зидина, по којој гује гамижу; као нека окречена зидина, где скорпије своја гнезда гнезде. Оно ти је као какав прекречен гроб пун мрских утвари. Оно ти је гадно, твоје тело је гнусно. У косу твоју заљубих се, Јоване. Коса ти је као лоза винова, као бојор црног грожђа што виси на чокотима едомским у земљи Едомићана. Коса ти је као кедр ливански под чијим се сенкама скривају лавови и разбојници преко дана. Ни дуге, мрачне ноћи, када месец своје лице скрије, када звезде претрну, нису тако црне као твоја коса. Немило што царује по дубравама није тако црно... Ништа на свету није тако црно као твоја коса. Дај да се дотакнем, косе твоје!

Јован: Назад, кћери содомска! Не дотпчи ми се! Не оскрвљуј храма господа бога мојега.

Салома: Твоја је коса гадна. Она је укочана од прашине и кртога. Као трнова круна стоји ти на глави. Као гујоплет увија ти се око врата. Не волим ти косу... За устима твојим чезнем, Јоване. Уста су ти као гривна скерлетна на кули од слонове кости. Она су као нардов плод преполовљен ножем од филдиша. Цветови нарда, што се развијају у вртовима туријским руменији и од саме руже, нису тако румени. Црвене фанфаре на трубама што објављују краљицу у близини и пред којима непријатељ уздрхти, нису тако румене. Твоја уста руменија су од ногу оних који вино гњече. Она су руменија од ногу голубова који се у храмовима тиће и које свештеници хране. Она су руменија од човека, који из шуме долази где је лава убио и златастог тигра спазео. Твоја уста су као гранчица корала коју су нашли рибари у морском сумрачју, као корали за краља сачувани! Она су као пурпур, што Моабићани налазе у јамама моапским, као пурпур који краљевима подарише. Она су

као лук краља персијског пурпуром обојен — коралима опточен. Ништа на свету није тако румено као твоја уста... Дај да их пољубим, уста твоја.

Јован: Никада! Кћери вавилонска! Кћери содомска! Никада!

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване. Пољубићу уста твоја.

Млади Сирац: Кнегињице, кнегињице, мпртип цветњаче, најлепша међу голубицама, не гледај тога човека више, не гледај га. Не збори му тако... Ја то не могу поднети... Не збори му тако, не зборила!

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване.

Млади Сирац: Ах! (Убија се и пада између Салома и Јована.)

Паж Иродијин: Млади Сирац се убио. Млади капетан се убио. Пријатељ мој се убио. Поклонно сам му био један мали ковчежић од нарда, и сребрне обоце, и он се сто уби. Ах, не рече ли сам да ће се неко зло догодити? И ја рекох, и догоди се. Добро сам знао да месец мртве тражи, али не знађах да њега тражи. Ах, зашто га не скрих од месеца? Да сам га склонис у какву пећину, он га не би спазео.

Први војник: Кнегињице, млади капетан се убио.

Салома: Дај да пољубим уста твоја, Јоване.

Јован: Зар се не страшиш кћери Иродијина? Не рекох ти да сам чуо у дворани удар крила арханђелових, и зар није он и дошао; анђеос смрти.

Салома: Дај да пољубим уста твоја.

Јован: Кћери блуда, још један је само међу живима, који те може спасти. То је онај, о коме ја говорим. Иди к њему. Он седи у једном чуну на језеру галилејском и говори својим ученицима. Клекни језеру на обали, зови га, и вичи по имену. Ако ти дође, а он иде свакоме који га призивне, падни му око ногу да те очисти грехова твојих.

Салома: Дај да пољубим уста твоја.

Јован: Нека си проклета! Кћери једне родоскрвне матере, нека си проклета.

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване.

Јован: Нећу да те погледам. Ти си проклета, Салома, ти си проклета.

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване. Пољубићу уста твоја.

Први војник: Морамо ово тело негде склонити. Тетрарх нерадо гледа мртваце осим оних, који су убијени по његовом наређењу.

Паж Иродијин: Он ми бијаше брат, да, он ми бијаше ближи од брата. Био сам му дао један мали ковчежић од нарда и један прстен од ахата, који је он ваада носио на руци. Често вечером одилазисмо реци у шетњу испод бадемова, и он би ми тада приповедао о својој домовини. Говорио је увек веома тихо. Звук његовог гласа био је као звук фруле. Кад говори као да неко на фрули свира. Тада је још неизмерно уживао да се огледа у реци. С тога сам га често корео.

Други војник: Право велиш, то тело морамо негде склонити. Тетрарх га не сме видети.

Први војник: Тетрарх неће излазити овамо. Он никад не излази на терасу јер се одвећ плаши пророка.

(Ирод, Иродија и цео двор налази).

(Наставиће се).

Превео: Бранко С. Поповић.

André Theuriet.

На моме прозору.

Својно сам сеоски обичај, те устајем сваког јутра у шест сати — и пијем самог Ангелуса. Згодан је то час за рад, а нарочито у топлој сезони. У овом јутарњем часу, улица је успавана и скоро усамљена. По гдје гдје тек искрене по који раденик: дуж тротоара, идући према својој радионици. Мало за тим, мљекар и мљекарица почињу отварати ћепенке свога дућана. На горњим спратовима све је још успавано. — Дугорепе ласте, које лете кроз ваздух као стријеле изнад кровова, и ја, наслоњен лактом на мом прозору, једина смо скоро бића изложена радости јутарње свјезине и посматрању сунца, које се постепено уздиже међу црвенкастим облацима, изнад звонаре оближње цркве.

Прекјуче, међутим, примијетих некако, да ја нијесам једини посматралац првог уранка уличног. На намјештену хотелу баш према мојој кући, један прозор бијаше потпуно отворен, на истој висини као и мој, те кроз вео своје слабе радозналости, могао сам опазити једну личност ужурбану својим послом, како непрестано улази и излази из собе, коју бијаше заузела. Обично, становници овог хотела нијесу тако јутарњи, те стога подлегох слабости и отпочех мотрити путницу — јер, то бијаше женско чељаде, које такође бјеше подранило баш пред сам оглас Ангелуса.

Могаше јој бити двадесет до двадесет и двије године. Тек мало час очешљана и на брзу руку обучена у бијелу реклу и сукњу тамне боје, сва се бијаше предала чишћењу своје горње хаљине. — Бијаше то проста, црна хаљина, не баш тако нова, али према којој је она, тако рећи, материнску бригу указивала. Најприје би је четком очистила, па би тек онда мокром крпом пажљиво обрисала заосталу прашину по рубовима и превојима. Уоквирена прозорским отвором и ногом наслоњена на једну столицу, често се нагнућаше својој хаљини, коју бијаше прострла на своје кољену, тако, да сам је могао потпуно неопажан лијепо целокупну посматрати. Била је згодна кроја, не баш тако лијепа, али физиономије отворене и интересантне, боје мало преплануле, великих очију, кестењаве косе лијепо превијене преко испуцаног и интелигентног чела. У опште, бијаше

то женска доста слободног али не неисправног изгледа. Бијаше невинна у своме поштењу и то несилом прилика, већ од своје савјести и личног достојанства. Све се ово јасно могло опазити, када она зачу, без сумње какво куцање на својим собним вратима; — јер, бојећи се да не буде изненађена у својој спаваћој тоалети, млада се женска прилика од једном потресе и отрча у задњи угао собе са изгледом невино-заstraшеном.

Када већ бијаше готова са чишћењем, одмакну се за вријеме од прозора, на коме се тек послјије појави у својој скромној црној хаљини, витка стаса и испуцаних прсију, испод прилично изношеног штофа свога струка. Видјех је затим, како узе са стола повећи картон за цртање, у који стави угломјер и ленијер, оба још нова. Мало послјије, око седам сати, изађе из хотела — са шеширом на глави од црне сламе, носећи свој картон испод мишице — и, оде ка обали. — Тада сам разумно. — Млада женска бијаше учитељица у околини Париза. Она бијаше дошла или због какве изложбе, или пак због свог учитељског испита у општинској кући.

* * *

Баш ме она и потсјетила на оне групе младих дјевојака, које сам скоро сваког дана сретао у улици Тиљерија, пред вратима ове зграде од дасака, која још и сад служи за изложбе и испите. Изађоше ми пред очи све оне младе забринуте главе, све оне дјевојчице од четрнаест до двадесет година, са прстима избрљаним мастилом и са мозгом претрпаним на брзу руку разним ситницама научним и књижевним. Неке од њих, имућније, долажаху овдје, да испуне тобож фантазију моде и да задовоље једну ништавну тачку почасте; — оне друге опет, журашу се да добију какву диплому, која би им дала наду врло сумњиву, на жалост на поштено зарађивање свога хљеба. — Моја учитељица из знаменитог хотела, без сумње припадаше овој другој категорији — чисто сам био обузет сажалењем према овим сиротим дјевојкама, затвореним за неколико дана у овом дашчаном одјељењу и пред диктирањем каквог писменог задатка о неком историјском предмету или цртежу појединих украса; говорио сам често у себи, да је грехота на оволикој сенегалској врућини приморавати ове младе душе да претрпавају свој мозак и да напрежу своје живце, да би одговориле на лукава питања својих испитивача. Запитао сам се, за неке од њих, да ли би као најјаснији доказ њихова напора могла бити можда грозница или нервоза?! Истину вам велим, да сам их из свег срца сажалевао, а нарочито учитељицу у црној хаљини, коју сам видио јутрос да се тамо жури, немајући чак времена ни за свој ручак.

* * *

Очекивао сам исте вечери њен повратак, не могући се уздржати, од радозналости. Вратила се око шест сати са истим оним великим картоном. Изгледаше уморна и у исто вријеме сатрвена како од дневне

узрујаности, тако и од несносне врућине. И, тек што уђе у своју собу, не сумњајући наравно да је може ко год посматрати, свуче своју црну хаљину и замијени је бијелом реклом: расплетених и без икаква реда распуштених коса, извуче из свог картона неколико свезака књига и наслонивши се на сто, отпоче јадница бубати своју сутрашњу лекцију. Око седам часова, донијеше јој из хотела слабу вечеру, коју јеђаше читајући. Када се ноћ увелико спусти, она се извали онако у помрчини на покретну фотељу поред прозора, да би се надисала чиста ваздуха и наслушала онако уморна зујања хучне улице. — Око једанаест сати, када се вратих, видјех, да је већ легла; али, бијаше запалила свијећу, при чијој слабој свјетлости прелисташе још своје сутрашње задатке. Најзад се успава, али каквим сном, лако ће појмити сви они, који су претрпјели ма какав испит.

Сјутрадан, када опет устадох на глас Ангелуса, она већ бијаше готова и очешљана. Отпоче опет са истом пажњом очистити своју црну хаљину и ускоро, метну свој сламни шешир на главу и са картоном испод мишице, око седам часова пође својој испитној сали.

* * *

Тог се дана врати, али са доста промијењеним лицем. Отресе се свога картона, баца шешир и паднувши на фотељу, подлакти се на сто, ухвати главу објема рукама и отпоче плакати. — Није било тешко погодити узрок њених суза, на жалост! Сирота дјевојка бијаше пала на писменом испиту. Зар да последије толико дана рада, толиких напора и пертурбација у своме мозгу, не добије ништа више до пропаст?! Њен бол тако отворен, баш је био дирљив. Могла се у њему читати пропаст једне наде већ и од златних брда, страх будућности, стид при повратку, — једном ријечју, жалосна и биједна трагедија...

Од једном се трже, убриса своје кржаве очи, умилце и за вријеме, док грчевито јецање надимаше њене груди, спакова наједном све књиге, закачи за свој картон угломјер и ленијер, затвори неколико ситнијих комада своје тоалете у једну малу кожно кесу и зазвони за момка, без сумње, да исплати свој рачун и поручи кола — јер, на неколико минута затим, видјех је како жалосно броји свој заостали новац из новчаника.

Послије четврт часа, она се поново очешља, обуче свој скромни вунени огртач и не бацивши чак ни један опроштајни поглед на своју собу, у којој бијаше провела толико очајних и мучних часова, изађе. Кола су је очекивала пред хотелским вратима; она се попе са оно мало ствари и оде.

Посматрао сам узбуђеним погледом ова кола, која однијеше младу дјевојку западној станици и која се изгубише у улици освијетљеној сунчаним зрацима.

И од тада, када год погледам на прозор оне собе супротног хотела, увијек се сјетим и жалосно опо-

менем оног изнемоглог јецања сироте учитељице у црној хаљини.

С француског: Ђ. Х. Серафиновић.

Српске народне умотворине.

Редуше. =

Прича о св. Сави.

Свети Саво путовао са слугом кроз Херцеговину. Путујући тако дођу у планину Трескавицу, која дијели Херцеговину од Босне. Св. Саво мишљаше прећи и у Босну, али му слуга не могаше макнути више од глади, јер им поодавно бијаше нестало хљеба у торби. Кад су ступили на босанско земљиште, слуга запомага: „Ако Бога знаш оче Саво, ја не могу даље од глади“. Тада св. Саво прекрети штаком према Босни и благослови је: „Да Бог да вазда била пуна сваког добра и више имала обиља у својој земљи, него се за те знало по другим земљама. Тако бих радо сву Босну прешао, али морам ићи пећанском патријару, јер је на самрти!“ Онда заповједи слуги да наложи ватру на босанској страни и ту ће у шуми преноћити крај ватре. Али слуга једнако иште да што једе, а св. Саво замисли се, шта ће му дати, к'о кад у планини ништа нема, па рече слуги да се претрпи до зоре, а онда ће бити нешто за јело.

Свети Саво помоли се Богу и замоли га да даде земљи род, који је најбржи, да набере и утјешу слугу. Ту Бог показа своју моћ и земља у зору избаци род. Свети Саво се зачуди кад угледа род из земље, који лијепо замириса као чиста душа дјевојачка. И зато што бијаше порасло реде, св. Саво назва род Редушама. Онда зовну слугу и рече му да бере Редуше, да их пече и једе. Слуга погледа, па се зачуди како Редуше саме ничу из земље, а још више му би чудо, што чим их угледа, не могу више расти. Тако је остало и данас. Редуше за ноћ никну и нарасту, али чим их сагледа људско око, не могу више расти.

Слуга натрга Редуша, испече и најједе се. Но у у том ожедни и затражи воде. Али како не бијаше воде нигдје у близини, св. Саво помоли се Богу и наједанпут створи се извор од влаћа, гдје су се ваљали дивљи крмци. Како је вода била оштра и студена и извор изове Оштрик, па како тада, ено га и данас на истом мјесту.

Забилежио од † Ане Бугариновић у Сарајеву.
Н. Т. Ђ.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Реч две на критику дра Ј. Дедијера о „Опћој Географији“ М. Недељковића. До сад се нико није обазирао у јавној оцени на ову моју књигу, те сам се критици г. дра Дедијера истински обрадовао. А обрадовао сам се из два разлога. Прво за то, што ме је живо интересовало, да чујем суд, како је овај први покушај (и код нас и код Хрвата), да се напише опћа географија у оваком обиму, испао за руком. Други је разлог био тај, што сам се надао, да ће неко озбиљно и објективно изнети све мане и недостатке ове књиге, било стварне, научне, било методичке, те да према томе ову књигу исправим, и помоћу тих упута и исправака књигу дотерам, да буде добар уџбеник српским ученицима, јер за љубав српских ученика и латио сам се био тог и дуготрајног и неблагодарног посла. Но како сам се преварио у свом очекивању, кад сам прочитао оцену г. дра Дедијера! У место озбиљне и непристрасне критике, вођене истом мишљу, која је и мене при писању овог уџбеника руководила, наилазим на ону, код нас на жалост врло честу врсту оцена, које се не пишу да се користи писцу, да му се у раду помогне, које се не пишу за љубав саме ствари, него су написане за то, да се истакне критичар са својим ја, са ауреолом знања, према глупости, незнању, нелогичности и т. д. пишчевој, кога критикује. Наравно да таква критика не бира средства, да своју сврху постигне, а служи се обично извртањем, иронијом, да писца направи смешним. Колико то одговара озбиљном задатку критике, нећемо овде да расправљамо. Хоћу само да истакнем то: људи који тако раде обично су амбициозни, а непродуктивнадуха. Па како своју амбицију не могу да задовоље својом продукцијом, то се стављају на негативно становиште поричући вредност свакој туђој продукцији. Они тренутно тиме нешто постигну за себе, али трајнога ничега, за то што се трајни глас и углед стиче стварањем, а не рушењем. Одмах из првих редова испоставља се код г. дра Дедијера ова његова карактеристична црта, која чини, да се на неке његове речи мора и озбиљан човек и нехотице да осмехне. Пошто је један део своје учењачке вредности изнео у (непотребном) уводу оценом, вели г. доктор: да је већина српских средњошколских наставника заостала за правим прогресом науке, а вели за то, да прстом скромно укаже на себе у свој својој по свету разглашеној вишој учености. Хајд, што је мене приказао као незналицу, као човека без логична мишљења, али од куд да се одмах при првом кораку свог литерарног рада баца без разлога каменом на читав један сталеж, за који се и он спремао?

Наш народ каже: „По вечерњу се познаје светац“, па тако сам по овом познао и критичара, знао сам већ без даљег читања, шта ће доћи.

Пошто је утврдио дакле, да од професора не зна нико ништа, другим речима, да би он једини био кадар и позван, — забoga он је доктор! — да такву књигу напише, осећа он, да треба ту тврдњу и примером на мојој књизи доказати, и за то онда не бира средства. Са колико пак савесности, знања и кавалерства он тај доказ изводи, видећемо.

Одмах за тим тврди г. доктор: да је ова књига рађена под контролом једне, мање више, црквене власти. Г. доктор мисли под том црквеном власти наш

автономни Саборски Одбор, па га замишља у својој простодушности састављена из самих затупаних конзервативних калуђера и попова. За што г. доктор мисли да је ова књига рађена под контролом црквене власти, Бог би га сам знао, а не разумем ни то, како је он дошао до тог, да је Саборски Одбор црквена власт?! Ту се у тој својој искреној тежњи, да књигу прикаже као да је написана у мрачњачком духу, г. доктор јако бламирао, јер наш Саборски Одбор чини један епископ и осморица које адвоката, које лекара, и то још у овај мах чланова најслободоумније, прогресивне странке.

Него хајдемо даље. Низ својих замерака почиње г. доктор са тешким прекором, за што сам Биогеографију назвао: „О органском животу на нашој земљи?“ То је занета неопростива погрешка, рећи шија место врат! Хе, али колико ученије (и неразумљивије!) звучи ова грчка реч!

Даље замера г. доктор, што нисам геолошке процесе и вулканизам унео пре класификације планина, јер би на тај начин била деци подела јаснија. Г. доктор без сумње не зна наш наставни план, иначе не би то захтевао. По том плану (а признајем да је погрешан) геологија и не спада никако у опсег научног градива у географији, те сам се морао задовољити тиме, да за први мах кажем код планина из геологије и вулканизма само оно, што је битно за разумевање и спољашњег облика планина као и њиховог постанка (види стр. 15 и 16.), а геологију и вулканизам обрадио сам доцније за то, што сам се држао индуктивне методе: упознао ученика прво са оним, што му је најближе и на очима: прво са површином земаљском, за тим сукцесивно са оним што му је даље и неприступније, наиме са оним, што је над њоме и на послетку са оним, што му је најнеприступачније са оним, што је под њоме. Јесам ли имао разлога?

Г. доктор вели да није оправдано, што је картографија одељена од математског земљописа, јер јој је задатак „да што верније прикаже слику земљине површине и њених делова“ но ја држим, да она осим овог првог задатка има и других важних задатака: да прикаже и политичну поделу земље, етнографски размештај, распоред и ширење фауне и флоре, светске путеве, климатске прилике, и т. д., а о томе се може говорити тек онда, кад ученик о њима стече потребна знања, те је свакако боље за најпосле оставити картографију, да се одједном ученик упозна са њеним бићем и разноврсним јој задацима. Није ли тако?

Исто тако неоправдано замера г. доктор, што сам унео посебан одељак: „Главни појмови из астрономије“, те вели да је нешто од тога требало унети у одељак математске географије. Међу тим г. доктор преврћа, да сам, колико је преко потребно било, унео овог градива из астрономије у мат. географију. А астрономију сам унео за то, што се само њоме може тачно одредити положај земље у свемиру. Нешто после тога опет, ма да сам унео по његовом суду сувише астрономије, замера г. доктор, да је положај земље у свемиру нејасан. Како се то слаже?

Него сад долазимо на класична места из оценом, која илустрирају очигледно тенденцију критичарева, јер га ова заводи до недозвољених начина, да писца, у коме он не гледа радника, него противника, учини смешним и немогућим. Он вели: „У III. делу „О органском животу“ та је збрка пишчева најочигледнија. После кратког увода, у коме објашњава, шта је то органски живот, писац од једном прелази на човека.“

Међу тим то није истина. Нека се отвори стр. 83. и ту ће се сваки уверити, да се у том „кратком уводу“ говори о облицима органског живота, о напредовању и ширењу организама, начину ширења, границама, о значају орг. живота у домаћу природу и човека, о борби човечјој с биљкама и животињама, најзад о најглавнијим облицима вегетације. Јесам ли још требао у уџбеник унети целу зоологију и ботанику и биологију, шта ли?

За одељак „О човеку“ вели г. доктор: „Ту писац прича у стилу једног катехизма (!), да је човек умом и говором обдарено биће божије (!) да је створен у рају.“ Текст код мене гласи о том овако: „Најсавршенији створ органски јесте човек. Иако по свом телу припада царству животиња, он се далеко уздигао над свима животињама својим умом, који је кадар, да у појмовима мисли. Осим тога одликује га свест о ономе што је добро, лепо и истинито, па говор, т. ј. моћ, да тачно искаже све, што мисли и осећа.“ Је ли то, питам ја, стил катехизма и где се ту спомиње биће божије? Па и да се спомиње биће божије, шта би то дерогирало коме осим г. доктору, који у својој велеучености и потпуном сазнању природе не признаје божанство, пошто су му јасне све тајне постанка, па му је идеја божанства чист и прост поповски швиндл?!
(Свршиће се.)

Књижевне и културне биљешке.

Свесловенски конгрес женскиња. У Прагу је био отворен 21. јуна конгрес чешких и словенских жена, а трајао је до 25. јуна. Конгрес је приредио савез чешких женских друштава. Конгрес је био врло лијепо посетијен; било је доста делегата женских задруга из свију словенских земаља. Српкиње је заступала гђа Делфа Ивановићка, као ивасланица биоградског женског друштва. Поред Феминистичког покрета, који је био заступљен у говорима, истицала је нарочито и идеја о ваједничком раду словенских жена на општим идеалима Словена.

„Цетињски Вјесник“. Читамо у „Гласу Црногорца“ да је на Цетињу почетком јула започео излазити нови, независни политички лист „Цетињски Вјесник“. Лист уређује нарочити одбор. Одговорни је уредник Божо Новаковић.

Саломе од Оскара Вајлда. У Биограду је почетком ове године излазио књижевни лист „Преглед“ под уредништвом гг. Велимира Рајића и Д. С. Пијаде. Ту је почео излазити и овај пријевод „Саломе“ од Б. Поповића. Но пошто је Пријеглед трећим бројем престао излазити, ми смо добили тај пријевод и почињемо га доносити, да не би утонуо у заборав.

Илустровани лист „Босна“. Јово Ђ. Ковачевић, уредник „Босанско-Херцеговачког Гласника“ у Биограду покренуо од јула мјесеца нови илустровани лист „Босна“. Тај лист доносиће слике из српских и словенских крајева и већином у боји, слике и биографије знаменитих људи, расправе из српске прошлости и садашњости, проповиједаће духовно јединство и солидарност свих Словена, прилоге из етнографије, политичке географије, културне

историје, романа и приповијетке оригиналне и преведене, српско народне умотворине. Поред свега тога „Босна“ ће доносити изводе из великог и научног дјела чувеног дра Т. Пласа: Жена свију народа, са физиолошког и националног гледишта, затим „Домаћи лекар“ и „Народни учитељ“, гдје ће бити поуке за кућу и породицу. У „Босни“ ће излазити занимљиве турске анегдоте Садик-паше Михајла Чајковског. На листу ће радити први и најугледнији српски књижевници. Сваки број изиђеће 16—18 стр. и у сваком ће бити по 6 слика. Цијена је до краја године за Србију и Бугарску 5 динара, за све друге земље 8 круна.

Добротвор „Привредника“. Исидор Добровић, трговац из Дарувари, који сваке године даје „Привреднику“ у Загребу 2000 К., сада је, приликом овогодишње скупштине, покљонио „Привреднику“ своју осигуравајућу полицу од 20.000 К. Тим даром достојно је обиљежно десетогодишњицу тог српског друштва и тим је задужено цијело Српство, које му кличе: Слава и хвала!

Нове књиге и листови.

Модерно робље, роман из живота босанских Срба. Написао др. Бошко Петровић. У Новом Саду, српска штампарија др. Световара Милетића 1908. Цијена 1'5 К.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Н. Саду, на крају тридесетчетврте, а школске 1907./8. Књига 31. 1908. Саставио Мита Ђорђевић. У Н. Саду, штампарија Учительског Диоличког Друштва „Натошевић“ 1908. У школи је те године било 128 ученица, од којих су 7 из Босне и Херцеговине. Испитано је 101, неиспитано 27, прелази у старији разред 82, поправни испит 16, а понављају 3.

Франко Јарнек: Ljubavni Zvuci. У Загребу, 1908. Tiskara Weiser. Цијена?

Извештај о српској девојачкој школи у Сомбору за 1907./8. школ. годину. Приредио Јован Благојевић, управитељ. Издао српска правосл. црквена скупштина. У Сомбору, штампарија М. Бикара и другова 1908. Ученица је било на крају године 52, од којих положише испит с успјехом 47.

Индјиске приповетке, књига за омладину са сликама. Превео с руског М. Грбић, учитељ. Издао књижаре Рајковића и Ђуковића у Београду. Цијена 1'20 дина. или круна. Препоручена је у Србији од Главног Просвјетног Савјета за награде ученика и ученица виших основних и нижих разреда средњих школа.

Читула.

Н. А Римскиј Корсаков. 8. јула о. г. умро је данашњи најславнији и најдаровитији музичар руски, Николај Андрејевић Римскиј-Корсаков. То је био руски композитор, у најдубљем смислу те ријечи. Необично је волио народни мит, народне скаске и бајке и он их је заодјенуо у умјетничку форму опере и симфоније. Знаменита су му музичка дјела ово: „Псковитјанка“, „Снегурочка“, „Садко“, „Ноћ пред Рождеством“, „Царскаја Невјеста“, „Шехерзада“, „Аптар“, „Воскреснаја увертира“ и др. — Композовао је необично много. Умро је у 64. години. Ко год га је понављао, јако га је волио. Сав руски народ искрено жали великога музичара свога.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Ђаци, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Преплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Виђење и Поенша, од Disa. — Без наслова, од М. Димитријевића. — Моје пјесме, од Д. С. Пијаде. — Приповијетке: Бивши, од Пера С. Талетова. — Контрола, од Р. М. Поповића-Чупића. — Саломе, Трагедија у једном чину, од Оскара Вајлда, превео Бранко С. Поповић. — На моме прозору, написао André Theuriet, превео М. Х. Серафимовић. — Поука: Национално шло и модерност, од Димитрија Митријевића. — Српске народне умотворине: Редуте, срп. нар. прича, забиљ. Н. Т. К. — Листак.

Број 20.

САРАЈЕВО, 20. јула 1908.

Год. XXIII.

Димитрије Митриновић, Мосгар.

Национално тло и модерност.

И. С. Талетову.

(Свршетак.)

Наше доба карактерише се првом свога индивидуализма и либерализма, оно је вијек жудње за јачином и пуноћом сопственог, појединачког живота, наша умјетност у основи је умјетност себе, личности, субјективности. И то се не смије заборављати. Ми, овако малени и слаби, морамо се свестрано и упорно свим средствима, борити за свој опстанак у организму народа; дозвољено нам је и позајмљивати. Ми не смијемо бити неосјетљиви према бујном и свестраном животу модерног и јаког Запада, јер ће нас, некултурне и немодерне, тај бујни и снажни Запад прегазити силом своје културе. Само, ради нашег угледања и позајмљивања од Запада, ми не треба да се одродимо; треба да се оплодимо. Утјецај страни треба да буде национализован, модифициран према нашим силама и приликама, и од странага треба уносити само оно, што је довољно космополитско, опће, да би се код нас могло добро и природно сродити с нашом народном душом. Нама не треба снобова и парвенија, него збиљски културних и модерних Срба. Него, да видимо како књижевност и умјетност може бити и народна и модерна.

Народно је, без сумње, оно што је у природи једног народа, органски спојено с осталим његовим особинама. То је сваки производ природног развитка народног. У почетку просвјетног и друштвеног живота једног народа особине појединаца нијесу знатно

различне; диференцирање још није почело, или је тек у непримјетном зачетку. Живи се ту колективном душом цијелог народа, и појединци не развијају своје посебне и нарочите индивидуалности. Тако су заједнички и сви изражаји народне душе, и пошто је цијело друштво примитивно, примитивна је и његова књижевност. То је пјесничко мотрење свијета, емоционално посматрање живота, маштање и нејасно размишљање о њему, реагирање народне душе на бол и радост животних догађаја. За таку књижевност нико није рекао да је модерна и безобразна, ма да се ту чешће простосрдачно говори о стварима због којих би се наше модерно женскиње пријатно и лоповски зацрвенило. Ходом кроз историју народ се развија и напредује, раширује се његов мислени обзир, машта добија одређеније облике, појединци се; због процеса диференцирања, — који је проузрочен приликама и условљен законима о којима се овдје не може говорити — својом душом одвајају из опће душе народне. И тај процес диференцирања не остаје без пошљедица ни за народну књижевност. Мјесто опћих душевних изражаја јављају се појединачни; појединац живи својим специфичним душевним животом и посебно изражава свој душевни живот. У том индивидуализовању лежи основ умјетне појезије. Умјетничка дјела стварају појединци, (и производе народне појезије у ужем смислу стварају, разумије се појединци, само ти производи не одају посебну душевност и за то се њихов творачки биљеги, тако рећи, расплине, изгуби у маси народној) и у њима износе своја лична осјећања, слике својих душевних тренутака. Опћим развојем народним мијењају се даље, и прилике и животне погодбе појединаца. Тако се развија и умјетна појезија, и тај њен развој има своје сталне законе, ма да се сви ти закони

не могу добро прецизирати, јер извјесна слобода људског духа чини готово неодмршене компликације. Књижевност једног народа, на тај начин, управо значи забиљежени развој читавог душевног организма његовог, од најмање до највише диференцираног стања. Тај факт и чини разлог опстанка Теновој теорији о умјетничком животу народном као продукту његовог душевног живота, који је, опет, условљен и детерминован физичким животом његовим.

Тако је и књижевност онда народна кад је искрен, истинит израз народне душе; тај израз може бити ма какав, али мора бити искрен. И сваки књижевни производ, био он ма какав, кад је искрен, уједно је и народни. Отуда је и свака струја у умјетничком раду народна онда, кад има своју полазну тачку у души самог народа и времена кад је постала. А пошто диференцирани појединци, својом организацијом, чине један народ, то и искрене жаље, искрене радости и искрени, стварни, неизвјештачени болови тих појединаца чине градиво за народну књижевност тога народа. Та књижевност додуше, није народна у оном ужем смислу опћег душевног изражаја недиференцираних појединаца, али је ипак народна, као изражај агрегата једног народа, уз то изражај писан једним језиком. А сваки умјетнички производ, створен искреношћу и назван духом времена, у ком се живи, не само што је народни него је и модеран.

Јер ставови: „Бити модеран“ и „Бити савремен“ значе једно те исто. Модерност није нешто, што је стагнирано и апсолутно и једно, као што и морал није апсолутан и један, него релативан и подложен различитим промјенама. Онај ко судјелује у душевним покретима једнога доба, ко осјећа његову душевну атмосферу и ко у њој живи може, с правом, тражити назив модерног човјека. И пошто бити савремен значи бити у могућности да се прибаве животне погодбе и да се у извјесном времену проживи, то и бити модеран не значи бити сазбожан, безобразан, одрођен или егзотичан. Бити немодеран, то је бити несавремен, а ко је изван свога времена, тај је у немогућности да стече животне услове и да живи цијелим животом. За вријеме крсташких ратова био је модеран човјек, који се опијао хришћанским завојом и жудио да се Христов гроб ослободи од власти нехришћанске, а на размеђи XVIII, и XIX. вијека модеран је био онај, ко је схваћао потребу и смисао револуције и осјећао кризу преживјеле аристократско-олигархијске државе. Данас је модеран онај, ко осјећа сав овај хаос кључања и вријења најпротивнијих и најпарадокснијих назора и система, сву ову нервозну уздрхталу, несређену и неодређену атмосферу наше прелазне и, можда, изванредно значајне епохе. Учинити се неприступачним данашњим питањима знаности и друштвеног живота, остати хладан и неузбудљив према новим тежњама ослобођеног и збуњеног људског духа, значи бити немодеран и несавремен; још више;

недостојан живота. Није важно какво становиште узима данашњи човјек према проблемима нашег доба; може неко бити и социјалист, и анархист, и индивидуалист, и спиритист, и теософ, и будистички метафизичар, и што год хоћете — главно је да осјећа наш бол и трзање у нашим проблемима. И ко осјећајући сву нервозност нашег доба, тражи спаса тој недаћи, он је модеран, без обзира на његово мишљење у чему је тај спас. Тако је, у овом времену демократије и либерализма, у нашем окупационогегбиту модеран онај, ко осјећа апсурдност анахронистичког режима, ко осјећа глад и неправност наше јадне масе и ко тражи хљеба и слободе читавом једном огољелом и изгладњелом народу.

Модерност није чудовиште, које кочи друштвени прогрес и деморализује народ у ком се појави, (друга је ствар, што и у модерним срединама може бити гада и неморала) и она није никаква опрека народном животу и народној књижевности. Само треба да умјетничка диспозиција радника на књижевности одговара мисленом нивоу Запада, и онда се од најтипичнијих националних предмета могу створити одлични модерни умјетнички производи. Тако треба тумачити руску и скандинавску инвазију у свијетској књижевности. Тако је и један Достојевски, са својом дубоком православном душом, могао створити кроз и кроз модерног Расколникову. Тако је и аристократ и хегеловац Тургенев могао написати *Ловчеве Записке* и мужика дубоко љубити, називајући га — Сфингом. Тако је, код нас, онај високи Његош спојио национални карактер свога дјела са идејама једног доиста културног човјека и дао дјело непролазне вриједности; тако је онај промашени генијални човјек Лаза Костић у драмама дао и Србе и људе са живим и комплицираним душама; тако је и префињени и деликатни умјетник конте Иво Војновић, човјек из дубина модеран, у *Мајци Југовића* дао странице, које миришу најчистијом српском душевношћу и одају највежњивију и најрафинисанију културу јединствену међу свим нашим писцима; тако је и Силвије Крањчевић могао подићи оне силне оптужбе против Бога, које се преводе на толике језике и о којима се пишу, не чланци и расправе, него читаве књиге, и то у страним литературама.

Ми се можемо само радовати, што се међу нашим млађим књижевницима све више опажа духовне културе, уздицања на душевни обзор модерног запада. Без обзира на њихов правац и на њихов успјех, наши млађи књижевници навјешћују праскозорје модерности и слободе у нашој литератури. Опажа се све више субјективности и тежње за слободом умјетничког стварања, и наши књижевници почињу бивати увјерени да је национална дужност српског писца у томе, да своја дјела напише својим језиком. Тако и треба

да буде. Наш умјетник треба само да своје дјело роди у нашем језику, и да ствара оно што он хоће, по законима свога срца. А ако наш умјетник с успјехом обрађује наш живот, онда то он ради *ex privata diligentia*, и на томе треба да смо му захвални. Једини наш захтјев био би то, да се не подаје никаквим другим захтјевима него својим личним, да ради свој посао, из своје потребе, и из свог увјерења, да буде свој, и да буде искрен. Снобова и парвенија не требамо. Требамо модерних српских писаца. Јер би то изопачење модерности било више него штетно, и ми бисмо, онда, имали довољно разлога да се вратимо старијим генерацијама наших писаца, или чак оној најчистијој и препеченој народској литератури. У таквом би случају боље било читати Михаила Сретеновића и Милорада Петровића, и ја бих се на целокупна дјела овог задњег одмах претплатио:

— Море Муса, дедер и купуса! — —

Мостар.

Иво Ђипико, Врљика.

Носталгија.

Ка мога прозора гледам у љетно сунце у кријес:

Неколико је дана, што свако поподне тако налакћен стојим, слушајући пјесму заморених сељака и гледајући прљаво варошко женскиње, што лијено промиче прапном цестом.

Ишчекујем...

Знам, мора да једном амо заблудим, као што сам и ја заблудно. И, тугом, гледам у врхове шпанатљивих јабланова и, једнако ишчекајући — сачеках: — шуште...

И као врси, осјетљивих јабланова, осјетити и моја душа у овој запари, с мора, плави свјежи маестрал!... Махом просу се жагор жедним, зажареним пољем. Не сустижући се, као моје освјечене мисли, кренуше ка мору плаветне сјене, и душа се диже као усколебано море, што са овим вјетром изручује поздрав мојих влажних, бијелих жала.

* * *

Јелко, неколико је дана, што си се повратила и у мождану ми се уселила, жнвим с тобом; твоја слика прихватила ме се, као морски бор хриди. Не могу да издржим, мори ме жеља за тобом... Зажелио сам се тебе Јелко, жагора маестрала, мириса наших ису-

шених трава и мора, као што се јање зажели прољетног сунца; и дрхћем од чежње и страсти, као што око озебло дрхти, ишчекујући да се загрије...

* * *

У пустој, приморској спарини налажасмо се у хладу морских борова. Лијени, санени, гледајући у млаку пучину ишчекивасмо маестрал, и како он долазаше, будијаше се море, и у наше душе усељаваше се расијана драгост — драгост простора и даљине...

И маестрал обасуо би нас обилато, као из добрих благих руку, свјежином мора и мирисом кадуље и рушмарина. И слушајући шум и жамор затресених грана; присут разблудним, приљепчивим боровим цвијетом — гледао сам у сјене твојих дугих трепавица, којих, кад би нам се очи сукобиле, нестајаше у ведрини, као што нестајаше плавих морских сјена са оживљеле сјајне пучине.

И тада не осјећаш и не гледах већ тебе Јелко и море. И као што бор у литици не треба ништа до сунца и мора, тако и ја друго не требах до твога ведрога погледа и приљепчива додира твоје добре руке.

И задивљен гледао сам у твоје бијеле зубе и у лагане, пјенушаве таласе, и гледао сам у твоју расуту, плаву косу и у влаћану маглу, што у сјајној заигралој пучини обавијаше пусти, у море, задрти рат...

* * *

Јелко, ја сам данас, као онај галеб-самац, што га над собом гледасмо у сјају сунца.

У шуму вјетра и мора, боријаше се над разузданом пучином, али занесен силом, оронувши, губећи с вида море — болно кричаше. Сјећаш ли се Јелко, како нас тај заблудјели крик, што долазаше из ведрине бијаше сневеселио?

У мојој расијаној души одјекује сада онај чежњиви крик још јачом тугом, и са овим свјежим маестралом, прије но што замрије, шаљем ти га Јелко. Хоће ли те игдје чедо моје наћи? Хоће ли га твоја душа у далеком свијету осјетити?

Из пјесама Јована Дучића.**Звезде.***Са острва Лоуда.*

Високо у грању мирно горе звезде
И широка песма моја у тишини
Чује се око нас; и ти гласи језде
Кô да роса пада у сребрној тмини.

У њену сам песму уплетао страсно
Мокре ноћне руже. Путем пуним зова,
Ја јој љубих цело ово вече јасно
Очи пуне звезда и уста стихова.

Све је шумно, сјајно; и лије из грања
Светлост, кô надање неке беле кише;
Маслинова шума у даљини сања....

А море је пуно звезда, па их њише,
И по жалу празном, немом, и без сене,
Котрља их сву ноћ кô песак и пене...

Јутрењи сонет.*Код цркве Св. Госпе од Милосрђа.*

Миришу јасминни и модри се ловор,
У сребрном јутру још спавају жали.
Дубоко у шкољу чуо се је говор:
То збораху први пробуђени вали.

И осећам где се буди тихим шумом,
Успавана душа ствари око мене.
И мирише море рибом; док за хумом
Свод се стакли, шири, и мру задње сене....

Знам некад дететом, у свитање зоре,
Истим овим путем силажах на море,
И свагда ме срео нестрпљив шум вала.

Чујем и сад -- хуји испод стрмих жала
Исти стих, још исти што ме некад сретете:
Стих из строфе богзна када започете.

Поред воде.*Са Бошинова.*

Пут месечев сребрни низ море се види
Лежи бесконачан врх заспалих вала.
Мир. Задњи је талас дошао до хриди,
Запљуснуо сетно и умро крај жала.

Ноћ мирише тужно чемпресовом смолом,
Небо пепељасто. И копно и вода
Кô да ноћас дишу неким чудним болом,
Тиха туга веје са далеког свода....

А сто срца ноћас куцају у мени
И цело ми биће буни се и диже,
Часом некој звезди, а час некој жени.

Све кипи у мени кô плина што стиже:
Као сад да постах! Докле звезде броде
Једне безимене ноћи, поред воде.

Љубав.*Из Стона са Шелешца.*

Стоји пуста црква без гласа и звона,
Сумрачна и хладна сву ноћ и дан цели,
А у напуштеној и немој капели
Сама плаче бледа, жалосна мадона.

Кап за капљом клизи низа мрачне стене;
А кроз разнобојна окна једва доспе
Месец, да нечујно хладно сребро проспе
По ногама свете неутешне Жене.

Ту се влажне сенке пружају и пузе;
Све воња на дуге молитве и сузе;
Мир је нем и леден. Само бди мадона.

Тако неутешна твоја љубав. Она
Бди у души и сад очајно, без циља:
И бледа јој рука и сад благосиља.

Лето.*Из дубровачке Жуге.*

Окићен лозом и цвећем од мака
Срео сам је једном, једног врелог дана.
На пучини магла провидна и лака,
У врућеме житиу препелица пева.

Из воде и копно одисаше лето
Мирисом и ватром. Тесне стазе беху
Пуне косоваца. Весело је цвето
Турчинак у њеном говору и смеху.

Она је крај мене тада корачала,
Страсна као лето, поред мирних вала,
Поливених топлим бојама и сјајем.

Вај! И младост прође, кô сунце над гајем!
Само још у мени ти си и сад така:
У коси ти исти цветови од мака.

*Мита Дмитријевић, Београд:***Док су гореле воштане свеће.**

Тело Стеваново у мртвачком сандуку,
које је мирисало на истесано бу-
ково дрво, било је покривено гру-
бим, ланеним платном са две засу-
шене кржаве мрље на оном месту
испод кога је лежала покојникова глава. Било
је страшно видети га под покровом: глава
му је била сва размрскана, лице одерано, на
левој слепоочници отворена дубока рана, а

врат му се држао за потиљак на две три изломљене коштице. Окупали су га и једва опрали од крви, која је непрестано текла, увидели га у бело платно, а за тим од главе до пете покрили тврдим, ланеним платном.

На столу до мртваца горело је око пригашене земљане кадионице много ситних воштаних свећа. Уза зид за дугачким столом седело је на клупи и на дрвеним столицама пуно сељака, у сурим гуњевима, сви гологлави, пушили су и полако разговарали. С времена на време уђе у собу по која у црно убрађена жена, доносила им је у лонцу врућу ракију и наливала у испражњене чаше.

У другој соби, пространој и у коју се улазило с поља, горела је на средини ватра на ниском приземном и широком огњишту, око кога је на земљу или на малим трножним столицама поседало пет шест жена убрађених у црне шамије. Седе и већ дуго ћуте, а уз ватру у повећем лонцу врела је и мирисала ракија.

На пољу је била ноћ, падао снег и дувао непрекидно јак, силовит ветар. Фијуче и врти се око крова: „црни и репати ђаво радосно игра по крову и чека да уграби од анђела покојникову душу“, чу се неки глас. За час се све утиша, чује се како снег засипа врата и тапори по прозорима, и наједанпут опет зафијуче ветар, стиже из даљине и, као отргнут коњ затутњи и облети два три пута око куће и нестане га са фијуком. Сељаци престали разговарати, чује се како горе свеће и цврчи восак. Онај сељак што мало час помеху црног и репатог ђавола на крову — „уз крст му места не било“ — погледа у таваницу и додаде:

— Их.... ала дува.

Покојников син изађе и одмах се врати са лонцем вруће ракије, са које се дизала пара. Замириса соба и испуни се нечим топлим и радосним. Сељаци почеше живље разговарати. За мало се ућуташе и само један прича, тихо, отегнуто, намешта реч по реч, час шапатом, а час удари у глас. Остали га слушају, мирно и уморно, са опуштеним уснама и непокретним очима. На столу мириспе исполивана ракија.

У сред причања зачује се лупа у врата или у проворе. Покојников син, млад и висок сељак, излази из собе, отвара врата, а с поља завеје снег унутра. Улазе по два три сељака, тресу на прагу снег са шубаре и лупну три четири пута ногама о под да стресу снег са опанака. Гологлави, мокри, са снегом на оделу уђу у собу, приђу мртвацу и прекрсте се и онда се поздраве у по гласа, да се једва чуло. Како седоше један од њих, као по договору, и обичаја ради, ожали несрећну Стеванову судбину и поче да се вајка: „не зна ти овај несрећни човек од чега ће му смрт доћи“, па затим: „ко се томе надао, јуче здрав, читав човек и лепо са мном разговарао“, и најзад занија два три пута главу: „ех.... ех.... судбина“. А други сељак наставља истим гласом: „Е брате... брате...“ ућуташе. Кад покојников син уђе с пуним чашама вруће ракије, онај први сељак подиже глас и готово викну: „А Бога ти, Јелисије, шта вам би те нагонисте саоне на Бабушничко брдо“. Покојников син погрушено одговара: „Ето.... наша несрећа“. Сељаци заграјаше: „Судбина...“ „дошао човеку суђени сат...“

Сви се ућуташе, једна жена налева вруће ракије, а Јелисије прича:

— У забрану је било много оборених дрва, а снег изненада пао. Требало је час пре снети толика дрва, да не иструли под влагом.

— Несрећни човек, не зна да му је смрт за вратом — додаје један мали старац нејасно и дремљиво.

Јелисије наставља: — Преко ноћ напао снег. Још пре зоре упрегосмо волове. Узесмо и једну пушку: „Биће вукова, рече отац, мраз је велики.“

— Ех... ех... — вајка се непрестано онај старац и клати главом — вукова се боји, а смрт му ту, на путу.

— Вукова, рече отац, мраз је велики.

— Ех... ех... вукова се боји, а смрт — му — ту — на — пу-ту — вајка се непрестано онај старац, протегнуто изговара сваки слог за себе и клима главом.

— Натоварисмо пуне пунцате саоне и конопцем увезасмо унакрст. Волови били премрали у снегу и све дршћу. С муком изву-

коше товар. Кад изиђосмо на пут, ја повучем волове на лево. И камо наше среће да ударисмо на рујевичке пољане. Отац ми не даде да терам тамо. Ја се противих мало, а он готово љутито узе ми поводник из руке и повуче волове десно: „Треба нам тако два сата обилазити, рече и даде ми опет поводник, хајде, води ти само право, а ја жероњи не дам у страну.

— Вуче, вуче човека судбина — захука онај старац да прича, дремљиво и сам за себе....

Две жене у црнини, суве и високе, и чије је лице неодређено показивало њихово доба, унесе у тепсији хладно печење, ножеве и виљушке, лонац с врућом ракијом и читаву погачу. Оставише на сто и одмах изиђоше. Сељаци слушају Јелисија и гледају га тупо и равнодушно.

— Полако су саоне клизиле низ пут доле у богосавички поток. Наједанпут се жероњи оклизнуше предње ноге и товар се наднесе мало. Во хтеде да извуче ноге из снега, али се поново оклизну. Саоне савише низа страну, „отац држ да их зауставим“, изврнуше се, и он паде под њих, а волови згрчени, са изврнутим товаром, слетеше низ јаругу.

Кад доврши Јелисије, нико ништа не рече, гледају га непрестано тупо и равнодушно и као да чекају да настави. Покојников син узе погачу, прекрсти је руком, преломи преко среде, и једну половину изломи у неколико комада, колико је било сељака. Почеше јести и пити, а Јелисије досипа им у чаше врућу ракију. Туте и једу журно и грабећи, а кад подигну чаше погледају испод ока на мртваца — а неко и проговори у погласа: „хајд, Бог да га прости“ — и пију му за душу.

На пољу ветар никако не престаје, пишти и фијуче као да се пробија кроз дуго и уско гротло. Један сељак једући и тешко гутајући поче говорити:

— Људи божји, какав је ово ветар? Слушајте — подиже главу, ослушкује — ово, Бог и душа, курјаци завијају.

— Какви курјаци? Познајем ја добро кад курјак завије — прекиде га други и поче

да прича, кад је он био у српско-турском рату, па зима, мраз, а његова батерија у снегу, на брду, ноћ и овако дуваше ветар, пишти и завија. — Нас неколико — наставља сељак, а глас му малаксао, и глава му се повија час напред, час у страну — остали на стражи... чувамо топове... грејемо се крај ватре, а поред нас коњи. Их, брате, што беше то опака зима, сувомразица. А ветар, велим, дува и све тако завија, завија а ми ни на крај памети. Наједанпут коњи почеше да ржу и стригу ушима.... све јаче ржу и пропињу се. Скочимо ми и видимо.... према нама, није било ни један пушкет, скачу курјаци, било их је двадесет, велики као највећи овчарски пси, скачу, скачу, подигли главу у небо и завијају. Их, их, како су завијали, гладни и дивљи!

Ућута, сркну из чаше охладнелу ракију и одмах је испљува:

— Ала је кисела.... Подгреј је, бога ти, Јелисије. — Покојников син донесе други лонац вруће ракије са које се дивала пара.

— Тако, брате, да је миришеш, хе.... само да је миришеш — рече онај сељак и испи више од пола доливане чаше, и наставља да прича на дуго и на широко: снег, свуда снег, курјаци, сви двадесет стала у ред, а ветар дува. Шта да се ради? Да се пуца, не сме. Непријатељ је негде на супротном брду, Ниш у долини, а наредба је била да се никако не отвара ватра до зоре. Стајали курјаци тако док се изброји до петнаест, па наједанпут сви у скок.

— Ја ти, Бога ми, видим да ћемо изгинути од вукова, а не од Турака, поклаће и нас и коње. Страшно! Да се пуца, велим, не сме, а с тесаџима нас пет шест, видим, нећемо ништа моћи. Двадесет, брате, двадесет вукова, и не знаш који је од кога већи и беснији. Ја.... прекрших.... опалим топ и пуче као гром. Пуцајте, велим осталим, пуцајте. Опалише још три топа. А курјаци, подвише реп, изгубише се док си оком погледао. Шта ћемо сад? Рекох вам, наредба је била да се ни за живу главу не отвара ватра пре зоре. Долетеше ти, брате мој, официри, све се подиза на ноге, и стиже без душе. Шта је?

шта је? чујем капетана. А ја, брате, научи ме Господ Бог, те слагах, лепо слагах: Турска коњица, рекох, извидница, шта ли је. Моји другови, видеше да изгубих главу, па и они потврдише то исто. Као да ми свану, свану брате. Отвори се паљба, ми пуцамо са брда, а пешадија пред нама наступа, праште пушке, грувају топови, засвираше после трубе јуриш. Свитало је, и показа се Ниш у долини. У јутру наша војска уђе у варош... Дед, мало дувана, Јелисије — прекиде за час причу и пружи лулу. Покојников син напуни му је дуваном, а једна жена у машицама донесе му жар, он поче пушити, кашљуцну и наставља: — Тако ти ми једном ватром отерамо и курјаке и Турке. Тако ти ми —

Опет се ућута. С напором је вукао дим док се добро не потпали дуван и продужи:

— А кад уђосмо у Ниш, весеље, свира банда, игра коло, пије се и части. А нас четворица што отворисмо ватру на курјаке, не смемо ни да се погледамо. Заверисмо се да ништа не говоримо. Тек пролетос, после неких двадесет година био је краљ у манастиру Драчи, и разговараше с народом, ослови и мене, те реч по реч и ја му све ово испричам, рекох: Господару, сва три ми друга помреше, остадох само ја, па је грех да ти сад не признам и у име њихово, што сад леже под црном земљом, и моје, који ћу скоро заклопити очи. Краљ се само насмеја и запита ме за име, и да ли имам медаљу за храброст. Ја рекох да немам, а медаљу нисам, велим, ни заслужио, Господару, јер сам ја опалио на курјаке од страха, а не од храбрости.... Како, тако, тек мени послаше из Београда медаљу за храброст.

(Свршиће се).

Оскар Вајлд: Салома

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по Х. Лакману.

(Наставак).

Ирод: Где је Салома? Где је кнегињица? За што се не поврати на гозбу као што јој бејаш наредно? А, ту је она!

Иродија: Не би требало да је толико гледаш. Непрестано је гледаш.

Ирод: Како месец ноћас изгледа! Нешто је не обично на њему. Није ли чудна лика? Изгледа као избезумљена жена, као каква безумница што без смираја јури за љубавницима. И гола је, потпуно гола. Облаци би да је скрију, али она не да. И залаже се нага небу на висини, као каква пјана жена што се вија облацима посрћући. Заиста, тражи јаране. Зар не изгледа као пјана жена? Данас има месец нешто од пјане жене, зар не?

Иродија: Не, месец ко месец, то је све. Хајдмо унутра. Овде немамо никаква посла.

Ирод: Ја хоћу овде да останем! Манасије, протри шаренице, узди буктиње! Изнеси столове од слонове кости и столове од јасписа! Ваздух је овде тако слadak. Хоћу још да пијем с мојим гостима. Ми морамо све почести указати цезаровим посланицима.

Иродија: Не остајеш ти овде њих ради.

Ирод: О, да; ваздух је тако слadak. Ходи Иродија, наши нас гости чекају. А! поклизнуо сам. На крв нагазно. То је рђав знак. То је веома рђав знак. Откуд та крв? Па овај мртав? Шта ће тај мртав овде? Или мислите да сам ја као египатски краљ, који не може ни једне гозбе гостима приредити а да им не покаже какав леш. Ко је тај мртав? Нећу да га гледам.

Први војник: То је наш капетан, господару. Млади Сирац кога сте баш пре три дана произвели за капетана Ваше телесне страже.

Ирод: Ја нисам издао заповест да га убију.

Први војник: Сам се убио, господару.

Ирод: Рад чега? Произвео сам га за капетана своје телесне страже.

Други војник: Ми то не знамо, господару. Али он се убио својом рођеном руком.

Ирод: То ми чудно звони. Ја сам држао да се једино римски филозофи сами убијају. Је ли, Тигелиније, филозофи се у Риму сами убијају?

Тигелиније: Има тамо и таквих који се самоубијају. То су Стојици. Они су неизобразени, смешни људи. За мене лично потпуно су смешни.

Ирод: И за мене. То је заиста смешно убити самога себе.

Тигелиније: Сав им се свет у Риму смеје. Цар је написао и једну сатиру на њих. Она се свуда приказује.

Ирод: А! Он је написао једну сатиру на њих? Цезар је за дивљење. Он све може... То је чудновато што се млади Сирац убио. Жао ми је. Веома ми је жао. Беше лепо видети га. Био је врло леп. Имао је тако чежњиве очи. Сећам се, посматрао сам их када би он у Салому гледао. Збиља, помишљах тада: он је одвише гледа.

Иродија: Има их још који је одвише гледају.

Ирод: Отац му је био краљ, кога ја изагнах из краљевине његове. А његову матер, краљицу, ти учини робинjom својом, Иродија. Он је био тако рећи мој гост,

и стога га наименовах капетаном. Жао ми је што је сад мртав. Хеј! Зашто остависте леш ту. Треба га однети. Нећу да га гледам; даље с њим! (односе леш). Овде је хладно. Душе од некуд; ветар. Зар не?

Иродија: Не, ништа не душе.

Ирод: Кажем вам, душе неки ветар. — И у ваздуху чујем као неко шуштање крила, као шуштање некаквих снажних крила. Зар ви то не чујете?

Иродија: Ја ништа не чујем.

Ирод: Ни ја више не чујем. Али сам нешто чуо. То је ветар дувао. Прошло је. Слушај, сад опет чујем. Зар ви не чујете? Сасвим као шуштање крила.

Иродија: Кажем ти да нема ништа од тога. Ти си болестан. Хајмо унутра.

Ирод: Ја нисам болестан. Али твоја кћи је самртно болна. Никада је тако бледу нисам видео.

Иродија: Ја сам ти већ рекла да није ни потребно да је гледаш.

Ирод: Дајте вина. (Донесе вино). Саломо, ходи, пиј са мном. При руци ми је скупоцено вино. Сам цезар ми га послао. Утопи само у њ своја румена устаща, а ја ћу тад купу на искуп.

Салома: Не пије ми се, тетрарше.

Ирод: Чујеш ли како ми одговара твоја кћи?

Иродија: Право има. Зашто пиљиш непрестанце у њу?

Ирод: Донесите зрела воћа. (Донесе воће). Саломо, ходи да једемо од овога воћа. Хајд, загриви мало, а ја ћу онда наставити.

Салома: Не једе ми се, тетрарше.

Ирод (Иродији): Видиш како си васпитала своју кћер.

Иродија: Моја кћи и ја смо од краљевске лозе. Али ти добро знаш да је твој отац био камилар. Још више, он је био лопов и разбојник.

Ирод: Лажеш.

Иродија: О, ти добро знаш, да је то истина.

Ирод: Саломо, ходи, седи крај мене. Ти треба да седиш на престолу своје матере.

Салома: Нисам уморна тетрарше.

Иродија: Видиш колико те поштује.

Ирод: Донесите ми — шта оно хтедох? Заборавио сам. А! А! Сетио сам се.

Јован: Гле, време дође! Што прорицах, испуни се. Дан о коме говорих, ту је.

Иродија: Заповеди том човеку нека ућуги. Нећу да га слушам. Он ме свеудиљ грди.

Ирод: Он није ништа рекао против тебе. Осем тога, то је један велики пророк.

Иродија: Ја не верујем у пророке. Може ли ко прорећи шта ће се догодити? Нико то не зна. А он ме непрестано грди. Него ја држим да га се ти плашиш. Уверена сам, да га се плашиш.

Ирод: Не плашим га се. Ја се никада не плашим.

Иродија: Кажем ти, ти га се плашиш. Кад га се не плашиш, зашто га не предаш Јеврејима, који ти већ шест месеци богораде за њ.

Први Јеврејин: Збиља господару, најбоље би било да га предаш у наше руке.

Ирод: Доста с тим. Ја сам вам већ одговорио. Не дајем га вама у руке. То је свети човек. То је човек који је бога видео.

Први Јеврејин: То не може бити. После пророка Илије нико још бога не виде. Он је био последњи који је видео бога лице у лице. У наше дане бог се не показује. Он се скрпо. С тога и јест велико зло на земљи.

Други Јеврејин: У ствари нико не зна да ли је и Илија видео бога. Могуће да је то била само сенка божија.

Трећи Јеврејин: Ни у које време бог се није скривао. Он се показује у свима временима и на свима местима. Бог је у рђавој исто тако као и у доброј.

Четврти Јеврејин: Не треба тако да говориш. То је врло опасно учење. Оно је дошло из Александрије, где предају грчки филозофи. А они су безбожници. Нису чак ни обрезани.

Пети Јеврејин: Нико не може рећи како дела бог. Његови су путеви врло мрачни. Може бити, да су ствари, које ми називамо рђавима добре, а оне које ми називамо добрима да су рђаве. Ми ништа ни о чему не знамо. Нама остаје само да повијемо главе под вољом његовом, јер је бог врло моћан. Он растргне јакога на комаде као и слабога, јер су му сви једнаки.

Први Јеврејин: Право велиш. Заиста, бог је страховит. Он ломи снажне и слабачке, као што се зрнење у ступи ломи. Али што се тиче овога овде, тај бога није никада видео.

Иродија: Реци им да ућуге једном. Досађују ми!

Ирод: Али ја сам слушао да је баш овај Јован главом ваш пророк Илија.

Први Јеврејин: То никако не може бити. Од времена пророка Илије прошло је већ три стотине година.

Ирод: Неки говоре да је овај човек пророк Илија.

Назаретанин: За мене је као свето, да је то пророк Илија.

Први Јеврејин: Никако; то није пророк Илија.

Глас Јованов: Гле, дође дан, дан господњи; чујем на бреговима корако онога, који ће бити спасилац света.

Ирод: Шта ће то рећи: Спасилац света?

Тигелиније: То је једна титула цезарова.

Ирод: Али цезар неће доћи у Јудеју. Баш јуче сам добио писмо из Рима. Нема ништа о томе. Тигелиније, Ви сте провели целу зиму у Риму. Зар нисте ништа чули о тој ствари, како?

Тигелиније: Ништа нисам чуо о томе, господару. Хтедох само објаснити титулу цезарову. То је једна од цезарових титула.

Ирод: Али цезар не може доћи. И сувише га је измучила костобоља. Говори се да су му ноге као у слона. А то му налаже и политичка обазривост. Ко напусти Рим, изгубио га је. Он неће доћи. У осталом, цезар је господар, ако му се допадне и поред тога доћи ће. У наточ томе ја верујем да неће доћи.

Први Назарећанин: Господару, речи које је пророк изговорио не односе се на цезара.

Ирод: Како? Не односе се на цезара.

Први Назарећанин: Не, господару.

Ирод: Него на кога?

Први Назарећанин: На месију, који је дошао.

Први Јеврејин: Месија није дошао.

Први Назарећанин: Он је дошао, и на све стране чуда чини.

Иродија: Охо! Чуда! Ја не верујем у чуда. Већ сам их се доста нагледала. (Пажу). Моју лепезу.

Први Назарећанин: Тај човек заиста чуда чини. На пример, он је на једној свадби у некој варошици у Галилеји воду претворио у вино. Поуздани људи, који ту беху, известили су ме о томе. Даље, он је цигло додиром исцелио два губавца, који сеђаху пред капијом Капернаумском.

Други Назарећанин: Не, он је у Капернауму исцелио два слепца.

Први Назарећанин: Не, не, то су били губавци. Али он је и слепце исцељивао. Виђали су га на једном брећу где разговара с анђелима.

Садуцеј: Нема анђела.

Фарисеј: Анђела има, али ја не верујем да је тај човек с њима разговарао.

Први Назарећанин: Многи га је народ видео како говори с анђелима.

Иродија: Како ми ови људи досађују! Они су сви скупа смешни. (Пажу) Но! моју лепезу? (Паж јој даје лепезу). Ти гледаш некуд као каква сањалица. Не треба да сањаш. Само болесни сањају. (Удари га лепезом).

Други Назарећанин: Даље, тада се догодило чудо с кћерју Јаировом.

Први Назарећанин: Дабоме, то је жива истина. То нико не може порећи.

Иродија: Ови су људи померили памећу. Мора да су дуго гледали у месец. Заповеди им нека ућуте једанпут!

Ирод: Какво је то чудо с кћерју Јаировом?

Први Назарећанин: Кћи је Јаирова била мртва. И он је васкрсну.

Ирод: Како! Он васкрсава људе из мртвих?

Први Назарећанин: Да, господару, он васкрсава мртве.

Ирод: Ја нећу да то чини. Забрањујем му да то чини. Нико не допуштам да мртве васкрсава. Тај се човек мора наћи, и нека му се рече, да му забрањујем мртве васкрсавати. Где је он сада?

(Наставиће се).

Вјерсон Вјеристјерне.

Весео момак.

(Наставак).

Врлој дјевници Мерити Кнудстохтер

Хајденхефен.

Примио сам твоје писмо, али изгледа да нијесам много више дознао, него што сам знао прије. Можда је и ово одговор, не знам. Не смијем писати о ономе, о чему бих радо писао, јер те не познајем. Можда и ти мене не познајеш.

Немој мислити, да сам ја још увијек меки сир, из кога би циједила воду, као кад сам онда сједио и посматрао те како играш. Од оно доба на много сам мјеста лежао, да се осушим. А нијесам више ни као пси са дугом длаком, који одмах оклопе уши и од људи се боје, као што сам прије био. Свега сам се тога сад ослободио.

Твоје је писмо било врло смијешно, и то смијешно, тамо гдје није било до смијеха, јер ти си ме добро разумјела, и могла си увидјети, да те нијесам питао од шале, већ стога, што сам у пошљедње вријеме могао мислити само на предмет свога питања. Ја сам веома страховао и чекао, па дође сама шала и смијех.

Збогом, Мерито Хајденхефенова, нећу те тако много гледати, као на оној игранци. Желим ти да увијек добро једеш и спаваш и да скоро довршиш своју нову тканину, још да можеш изнад свега, почистити снијег, испред црквених врата.

Понизни

Ајвинд Торесен.

Ђаку Пољовривредне школе Ајвинду Торесену.

И поред своје дубоке старости и слабости мојих очију и бола у десном куку, ипак морам попустити нагону младости, која прибјегаванама старима. Она се улагује и плаче, док се опет не отме, а онда неће више ништа за нас ни да зна, ни да чује.

Ово говорим односно Мерите: она слатким рјечима облијеће око мене, да пишем заједно с њом, јер се она не усуђује сама писати.

Твоје сам писмо прочитао. Она је уобразиала, пошто је требала имати пред собом Јона Хатлена, или какву другу будалу, а не човјеча, кога је васпитао учитељ Боард; али сад јој је жао. Међутим ти си био сувише оштар, јер има извјесног жен-

скиња, које се шали, да не плаче, а између обје врсте нема разлике. Ипак ми се допада, што збиљу схваташ озбиљно, јер иначе се шаливом не би могао смијати.

Да се узајамно волите, види се из многога. Често сам сумњао у вашу наклоност, јер она је налик на дување вјетра, али сад знам, да је ипак одбила Јона Хатлена, због чега се њен дједа озбиљно наљутио. Твоја је пропња учинила срећном, и када се шалила, није из рђаве намјере, већ од радости. Она је много издржала, и пустила да пређе преко ње, да би дочекала онога, коме је посветила прву љубав. Али ти нећеш више ништа да знаш о њој, већ је одбацујеш од себе као неуљудну дјевојку.

То је, што сам хтио да ти предочим, а уз то да додам савјет, да се опет с њом измириш, јер би иначе нашао доста прилике за свађу. Ја личим на оног старца, који је мирио три племена; ја познајем будалаштине и њихов ток.

Твој отац и мати поздрављају те, они веома чезну за тобом. Раније ти нијесам хтио ништа о томе писати, да те не заболи добро срце. Још не познајеш свога опа; он личи на дрво, које не уздахне све дотле, док га не одсијеку. Ако ти се кадгод што догоди, онда ћеш га познати и онда ћеш га посматрати са пуно чуђења. Он је притијешњем свјетским стварима, али твоја је мати ослободила његово срце од свјетског страха и сад се по њему разлипла дневна свјетлост.

Ето замаглише ми очи, а и рука неће даље. Стога те препоручујем Ономе, чије око увијек бди, и чија се рука никад не умара.

Боард Андерсен Опдал.

Ајвинду Торесену.

Изгледа да си на ме љут, а то ми је веома жао. Јер ја нијесам мислила тако, ја сам мислила само добро. Сјетих се, да често спрам тебе нијесам била онаква, каква сам требала бити. Стога хоћу да ти пишем, али то не смијеш никоме показати. Једном је било, као што сам ја хтјела, а тада нијесам била добра! Сад неће нико ништа да зна за ме, па ми је врло тешко. Јон Хатлен спјевао ми је подругљиву пјесму, коју пјевају сви момци овамо, па стога не смијем ни на какву игранку. То зна обоје старих, и ја често слушам опоре ријечи.

Ти си много учио и могао би ме савјетовати, само си ти у великој даљини. Ја сам често код твојих родитеља и разговарала сам с твојом мајком. Постале смо добре пријатељице; али ипак не смијем јој нешто казати, пошто ти пишеш тако чудновато. Учитељ ме само исемијава, ма да ништа не зна о подругљивим пјесмама; јер нико у парохији, не усуђује се пјевати у његовом присуству. Сад сам сама, никог нема с ким бих могла разговарати. Сјећам се доба нашег дјетињства, кад си био тако добар спрам

мене, и кад сам сједпла заједно с тобом у твојим саоницама. Жељела бих, да сам опет дијете.

И не помишљај више, да те молим за одговор, јер не смијем. Али кад би хтио, да ми још једном одговориш, Ајвинде, то ти никад неће заборавити Мерита Кнудстохтер.

Драги, сагори ово писмо; чак не знам, да ли га смијем послати.

Драга Мерита!

Много ти хвала на писму; у добар час си га писала. Ево хоћу да ти признам, Мерита: Ја те толико волим, да овдје скоро не могу дуже издржати, и ако ти мене исто тако волиш, онда могу бити Јонове подругљиве пјесме и друге але ријечи само лишће што га много дрвеће на себи има. Од како сам примио твоје писмо, сасвим сам нов човјек, јер ме испуњује двострука снага, а никога се не бојим на цијелом свијету. Пошто сам послао пређашње писмо, спаде ме толико кајање, да се готово разболех од тога. Директор ме изазва на страну и упита ме, шта ми је, пошто је мислио, да сувише учим. Он ми онда рече, да последије својих студија останем овдје још годину, до душе не плаћајући ништа; да му помажем, а за то ће ме он даље поучавати. Тада помислих, рад је једино што ме може задржати и примих понуду са захвалношћу. Ипак се не кајем, и ако сад за тобом чезнем. И што сам дуље овдје, с толико ћу те пећом надом некад тражити. Како сам сад весео, радим за тројицу, и никад нећу заостати ни у једној ствари! Ти ћеш добити књигу, коју сад читам, јер у њој је писано много о љубави. Вечером, кад други поспу, читам ту књигу, па онда прочитавам твоје писмо. Јеси ли већ представила тренутак нашег виђења? Често мислим на то, а и ти треба да покушаш, јер би се увјерила, како је слатка та мисао. Но весео сам, што сам тако много написао, и ако ми је прије било врло тешко; јер сад ти могу рећи што хоћу, а да се поред тога смијешим у свом срцу.

Даћу ти многе књиге на читање, из којих ћеш видјети, колико су сметња морали савладати они, који су се искрено вољели, тако, да би прије умрли од жалости, него што би једно друго оставили. А тако ћемо и ми чинити, и то с великом радошћу. Проћи ће извјесно, још двије године, до нашег виђења, а још више, до нашег вјенчања; само сваки дан, који прође, мање је до тог значајног часа. Тако ћемо обоје мислити, док будемо удаљени.

У другом ћу ти писму причати још много што шта, али вечерас немам више хартије, а остали спавају. И ја ћу сад лећи и мислити на те, док не заспим, непрестано мислити на те.

Твој пријатељ

Ајвинд Торесен.

(Поставиће се.)

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

VI. Забава.

ељаци се као и свуда највише забављају о празницима. После уз Белу Недељу целе недеље готово се ништа не ради. Сваке ноћи бивају састанци и игре по кућама. Ту се пева, свира и игра, а граде се и шале: облаче се у разно, чудно одело, у медвеђу кожу, и у друго што ко уме да измисли, да дружинку насмеју. У неким крајевима врањског округа праве маске од бундева или тикава, браду и бркове удесе од кудеље, привезу рогове за главе, а реп придену, па се на све стране по селу мотају маскараде са гомилама веселе деце и младежи уза њих. Дању се купе на оцедне брежуљке, где су витлови и љуљачке, па ту игра коло, љуљају се, витлају се, а старији људи седе, једу, пију и разговарају се.

Најобичнија и најраспрострањенија игра код народа јесте поменуто коло.

У полукругу или у сасвим затвореном кругу похватају се измешано мушкиње и женскиње, играјући уз фрулу, гајде или ћемане. На овај последњи инструмент до скоро су свирали само Цигани а сад има и нешто Срба. Чудно је да у Србији има око 50 разноврсних и врло лепих кола, разуме се с разним именима, али њих су почели Срби, изван Србије тек од скоро примати.

Врло је стародревна једна црногорска игра, звана о р о, која није ништа друго, него симболизована ратничка игра. Ако близу куће имају чистину, онда ту играју, а ако је немају, онда играју на гувну¹⁾, и то увек по пар наизменце. Обично игра мушко с мушким а женско са женским, ретко мушко са женским. Кад игра човек с човеком, њихово целокупно држање више личи на раздраживање и спремање за бој него за забаву. Лице им дође ужасно оштро, поглед страшан, голим јатаганом машу и пуцају из пиштоља иза паса, залетајући се један на другога. Поскакују силно и тешко, да под њима тутњи, и то све на ножним прстима, али високо од земље. Кад и кад у скакању на махове јаче скоче, тресну ногама, дигну руке у вис па јако подвикну. Неки тргну малу пушку па испале. Мушки изгледају чудновати: косо гледе, стрелјајући очима, један другога као да ће се у тили часак устремити један на другога, онда тресну рукама о бедра, жестоко подвикнувши. У опште мушкарцима се у овој игри са свим измени природан изглед неком нарочитом врстом надражаја, аутосугестијом.

И женске играју по пар, али не онако маркантно и њих је лепо гледати. Одскакују као лопта од земље, држећи руке низ бедра као да су приковане.

¹⁾ Гувно је у Црној Гори стално. Тле је равно, поплочено и ограђено коломатом (каменим видом).

Стасом стоји она право као лутка, па игра унаоколо, гледајући умиљатим и стидљивим погледом на своју другарицу играчицу; али кад хоће да подвикне и код ње се промени поглед и лице. — Из овога излази да ни код женских нема никаквих драстичних покрета тела, него све скупа чини децентан утисак. Кад престану играти целива се мушко с мушким, а женско са женским. Ако ли у пару игра мушко са женским, што бива ретко, онда ће на свршетку игре женско пољубити мушко у руку, а мушко женско у чело. Чим један пар сврши игру, искачу други, најпре подвикну па заиграју. Занимљиво је и то да се оро игра без икакве музике. Они што стоје около играча за све време певају по пар, а пар припева, обично веселе песме. За овима гуслар загуди и пева јуначке песме, које се нигде у толикој мери не певају и толико не знају као у Црној Гори. Чобани их, обично, и сад још сами састављају, али се старе највише воле, особито, које се тичу Косова, где су Срби трагично прошли, али јуначки, се били и готово сви изгинули бранећи крет од полумесеца....

Denton (A Ride through Montenegro, 1866) каже да су у старо време Шотланђани исто тако играли као и Црногорци.

Кучи, једно племе Црногорско, играју као и суседи им Арнаути, нешто друкчије него остали Црногорци. По двојица скачу у кругу, и сваки час чучну и приседавају на једну ногу што јаче могу, а другу ногу у исто време испруже магновено, јатаганом живо машу поврх главе, па потом и један према другом, као да ће ноге исећи. И они се ужасно намрште, као да ће сваки час једноме глава полетети. Ова је кучка игра собито ефектна ноћу при месечини или при светлости од ватре.

Стари Иберци у Шпанији, по кратком опису Страбонову, играли су једну ратну игру: подскакујући и приседавајући као кад би хтели чучнути. Према овоме мени изгледа да су они играли слично Кучима. А поред тога играли су Иберци у Бастетанији и обично, као српско коло, при којој су игри и људи и жене хватали се помешано за руке. — Ова игра за руке била је извесно обична весела игра на супрот озбиљној, ратној, мушкој игри.

По Ксенофонову опису још се чистије види ратничка игра код Трачана него сад што је код Црногораца. Устадоше Трачани и по звуцима свирке поиграше оружани, скакаху лако и високо, употребљујући оружје. На послетку, свима се учини, да један играч удари другог играча, који одмах притворно паде, а победилац допаде те му оружје одузе, и изиђе опевајући трачког кнеза Ситалка. Други Трачани у томе изнесоше онога привидно убијеног, којему, разуме се, не беше ништа.

По истом писцу код Миџана су играла двојица, по изгледу као да ће мегдан да поделе. — Ми смо видели да и Црногорски Кучи по пар играју.

Тако исто је подражавање ратне игре и повната старо-тесалска игра *κασπαία*, у којој се огледала тешкоћа и борба мирног земљорадничког света са околном хајдучијом. Па и чувена шпартанска игра *πυρρίκη* своди се такође на то, да је ратна мимична игра, у којој се, тобоже, задају и парирају ударци.

Од свечаних игара занимљиво је трчање халке у Сињу. Неколико момака обучених у народне хаљине (чакшире око растржи везене златом), јечерма с иликама или токама, преко ње првен појас, а по њој долама (плаветна или од друге какве боје) са сребреним пуцима и шемшетима и остраг са шеритима и китама, на глави у врху шири калпак од видре или какве друге fine коже с белом перјаницом, и са окованом у сребро сабљом уседну на добре, и што је могуће лепше накићене коње, на којима спријед и кубуре висе, па носећи сваки копље у десној руци скупе се на месту одакле ће трчати халку, па станувши све по два и два у ред отиду по свога старешину, који се зове *Maestro di camp*: кад се овако пође напред, иду халкарски момци, за њима један пешице с округлим штитом на прсима, а поред њега са сваке стране по један носећи уз прси у руци буздован, а за овима се води накићен и с кубурама и сабљом наоружан коњ. Старешина узјахавши на коња, намести се са својим ађутантима, који поред њега јашу с голим сабљама у рукама, и у ономе истом реду као што су дошли одведе халкаре на бијегу, одакле они један по један трчећи на коњу погађају копљем у халку. Још су Вуку причали да је ова игра онде постала 1717. године, пошто су Турци разбијени и одавде истерани.

(Наставиће се.)

Српске народне умотворине.

Погибија Јуса Мучина Крњића.

(Народна пјесма).

На хиљаду и осам стотина,
Седамдесет четврте године,
Диван чини Крњић Јусуф-ага,
У бијелој варош Подгорици,
На диван је скупио главаре,
Све спахије турске и сердаре,
Од бијеле варош Подгорице,
И њезине околине љуте.
На дивану збора отворише,
А највише зборе за јунаштво.
Док подоцкан Крњић Јусуф-ага,
Он Турцима поче говорити:
„О, главари, моја браћо драга,
Послушајте што ћу говорити,
Ево има пет стотина љета,

Од кад Турци Балкан освојише,
Не би тога ни од тог времена,
Кој' Турцима на путу стајаше,
С голом сабљом, да Турчину смета.
А за друго, што ћу говорити
Ми сви знамо, што Мурат учини,
Од Лазара, српског господара,
Кад му узе царство Немањића
И погуби свакојег племића,
Одузе му царство и државу;
Срби под нам' постадоше раја,
Која нам је до сад робовала,
А сад има неколко времена,
Поче нам се побуњиват раја,
Одметат се Срби од Турака,
Па, сад браћо, да ви јаде кажем:
Одметну се Дрекаловић Марко,
С крај Медуна, с крај нашега града,
Он побјеже на поље Цетиње,
Код Николе Петровића књаза,
Који га је добро дочекао;
Ставио га за војводу свога.
Марко мало сједи на Цетиње,
Већ станује у Братоножиће,
Јест на Дугу, код воде Мораче,
Те окупља своју браћу милу,
Од свих Куча, од Дрекаловића,
Те им даје свијетлог оружја,
Да сијеку од Турака главе,
То се браћо поднијет' не може:
Но је л' була родила Турчина,
Ил' сестрица брата поднивила,
Мушкијем га пасом опасала,
И јуначким гласом одазвала,
Кој' ће Марку откинути главу,
Било силом, било пријеваром,
Добрим ћу га даровати даром:
Бијелу му кулу направити,
На главицу, на сред Подгорице,
Доста му је подасути благом;
Још одвише три добра читлука,
На сред Зете, на сред земље равне,
Да живује и да господује“.
Када Турци ријеч саслушаше,
Сви преда се очи оборише,
Па за дуго ништа не зборише;
Док приповно Туре проговори,
Добар Турчин, Бећо Дековићу:
„Јусуф-аго, Подгорици главо,
За нас добро велико би било
Погубити Миљанова Марка:
Није њега лако изгубити,
Јер кад сједи на поље Цетиње,
Сједи Марко уз кољено књазу,
А код њега мрки Црногорци.
А кад сједи у Братоножиће,

Код њега је чета одабрана,
 Од јунака, од Братоножића,
 Што су наши главњи одметници
 И ускоци из Дрекаловића,
 Који к Марку тамо пребјежују,
 Но без врага неј' погубит' Марка,
 Јер ка да га добро не познајеш,
 Он је створен од црнога врага,
 Који ће нам очи извадити.
 Но се прођи Марка и ђавола,
 Нека шета, куда њему драго.
 Марко не спи ни дању ни ноћу,
 Но све ради на нашу несрећу,
 Он нам буни пусту Арбанију.
 То зборише, па се разиђоше,
 Ал' р'јеч није свилена марама,
 Да с' увије, па у њедра скрије,
 Но је ријеч поскитница стара,
 Која пође од уста до уста,
 Докле дође на поље Цетиње,
 И то чуо Дрекаловић Марко,
 Таман бјеше уз кољено књазу,
 А кад чуо Дрекаловић Марко,
 Да је Јусо истурио благо
 Ко ће њему откинути главу,
 Тад се јунак гро'отом насмијао,
 Ал' не хоће казат' господару,
 Већ срдито на ноге скочио,
 Па се шета пољем цетињскијем,
 Без иједног друга и војводе;
 Прошета се тамо и овамо:
 Мисли што ће с Јусом учињети,
 Како ће се с Јусом придесити.
 Прошета се три-четири пута,
 Па се врати до конака свога,
 Аранаута свога појахао,
 Па га догна до књажева двора
 И он виче из грла бијела:
 „Збогом остај мили господару,
 Јер ја пођох у Братоножиће“.
 Па ујаха арнаута свога,
 Ошину га плетеном канџијом,
 Ишћера га брзо на Гредицу,
 Пође Марко преко Горе Црне,
 Докле дође на Кокоте равне,
 Ту је свога коња одјахао,
 Па ушао у винску механу,
 Те он сједе и напи се вина.
 Од пута се мало одморно,
 Па на хитре ноге устануо,
 Арнаута свога појахао
 Па окрену равним Лешкопољем.
 Сад да видиш Дрекаловић Марка,
 Он не хоће моста да потражи?
 Него сврати одмах на Морачу,
 Лађу није мога' потрефити,

Но у воду коња наћерао,
 Па преброди на свог арнаута,
 Ишћера га на дну Подгорице,
 Па кад био ситнијем сокаком,
 Он узмучи б'јесна арнаута,
 Поче му се коњич пропињати,
 А Марко га добро наљутио,
 Он је љутит, а коњ му помаман,
 Па љутити шиба помамнога,
 Стаде звека посред Подгорице,
 Скаче векан, ка' да је помаман,
 Марко гледа с десна на лијево,
 Да га не би зрно ударило;
 Зекан скаче, Турцима се плаче,
 Испод њега скачу коматине,
 Од ситнога сокачког камена.
 Те рањују Турке по дућана.
 Турци трпе, ништа не говоре
 Него мисле да ће бити горе!
 Докле Марко на главицу дође
 Пред дворове Крњић Јусуф-аге
 Тад пода-се коња оставио,
 Виче Марко из грла бијела:
 „Јеси л' дома, Крњић Јусуф-аго?
 Ну изиди пред бијелу кулу,
 Е, имамо мало говорити“,
 (Свршиће се.)

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Сима Роксандић, Вајар. Роксандић се разликује од досадашњих наших скулптора по томе што има више талента него други, затим по томе, што има више темперамента, а нарочито по својој отменој тежњи да тражи тешкоће, што крупније техничке предмете и што компликованије анатомске проблеме. Зато је он једини у нас који даје не само портрете лица него и портрете тијела, и да ваја голо. Не рачунам Убавкићеву Фавориту, оно саблажњиво дјело без сваке умјетности и без сваке интелигенције. Иначе је наша скулптура обучена у реденготе, доламе, зимске капуте и ћуркове. Роксандић је већ својим Робом, једним триумфалним ђачким почетком наговјештавао већ доцнијег савјесног техничара и пјесника напора, пјесника снаге, какав је он већ данас. Његова Борба, која је дошла послвије пуних десет година чаме и бесплодности, учинила је тај прелаз наше скулптуре из египћанске укочености у јонску појезвију голог тијела.

Десет година између Роба и Борбе, провео је Роксандић у српској паланци, гдје се његов велики и отмјени талент унижавао учењем дјеце како се праве троугоници и кругови, и унижавао још више: давањем неких вајарских ствари у које не међући никаквих амбиција, није метнуо никаквог талента. Требало је да се једног дана отме од нас, од средине

којој је десет безмјерних година плаћао свој порез у тијелу и духу, да само на неколико мјесеци оде у Италију, и да удави своју чамотињу као у Борби његов рибар своју змијурину, па да нам ето дадне једно дјело велике инспирације и умјетничког поштења. Борба је дјело и по смјелости своје замисли и својој мајсторској фактури нешто што показује у овом младом умјетнику, од непуних тридесет и пет година, будућег маестра. Борба која представља рибара, који, сједећи на стијени дави својим бронзаним пеницама огромну змијурину има детаља који изненађују храброшћу и напоном замисли. Грудни кош је овдје читав проблем; рибарева су леђа згрчена као у каквог монструозног инсекта или какве грдне морске корњаче, затим појединости у мускулатури рука у којима је сабијена цијела снага тога рвача са змијурином, све то очарана не само професора анатомије, него и вас и мене, свакога на свој начин и свакога из свог разлога, извјесно, али све уједно по таленту, великом и лијепом, који је прошао преко ове бронзе. Очи човјекове имају овдје поглед више змијски него у саме змије с којом се рве. Лице на коме се види сва поузданост и презрење јачега, нашло је на тај начин у очима сву своју свирепу рјечитост и сву крволочност човјека-змије. Рибарска мрежа између нога па до иза десног кука и низа стијену за њим, има ту срећну замисао (можда случајно) да нам она продужи пејсаж, дадне илузију мора за том стијеном, каквог тамног, нервозног, циничног мора у тренутку тог огорченог двобоја. Још када се намјести та Борба у скверу на Теразијама, зашто је бронзани примјерак откупљен за водоскок — а Борба је водоскок — и када високи и кипећи млаз воде прсне из чељусти змијине, сипајући по цијелој бронзи, та ће скулптура бити необично пуна покрета и напор ових рвача добиће шума, хук; грцање побијеђене змије у смртоносним, гвозденим пеницама постаће овдје не само видљиво него и чујно. У нашем тихом граду, гдје погледа да не иду сатови, нити теку чесме, овај ће умјетнички угао на Теразијама представљати страст, снагу и неке радосне и бунтовне жеље за животом, какве ми имамо тако мало.

Можда има мана у листовима на ногама и у прстима рвачевих ногу. Ја то помињем бојажљиво и од ока, јер то треба да провјери анатом или когод ко буде узео на себе такав посао. Поред онако мученичког напора леђа, забрелог врата, рамена, од којих је једно дошло у подгрлац, и напона у грудном кошу, који је утонуо дајући сву своју силу мишицама, у тој дакле општој конвулзији, чини ми се да ноге рибареве остају нешто одвећ мирне и пасивне. Тврди и велики нокти прехисторијског човјека не виде се овдје употребљени од потомка у оваквој правој прехисторијској утакмици звјерства. Да је лијева нога нарочито више грчевита, чини ми се да би поглед на цијелом тијелу имао исту импресију напора продужену до потоњег мишића. Вјероватно да скулптор налази томе разлога у проблему рука, гдје је отишла сва снага; вама и мени учиниће се извјесно да је ту нека непотпуност ако се будемо каприцирали да поред толиких крупних ствари застајемо овдје на ситницама и да ципидлачимо. Можда и израз око уста, израз мира, и поуздања побједиоцевог, рјешавају можда и то питање једног детаља на самој периферији тијела. — Добро је, међутим, учињено што је стијена набачена без сваког детаљисања, јер би иначе пажња била расијана и одлазила са главне ствари. Исто тако

поглед на стату-у из обљажње собе која је пред рвачем, тај поглед који обухвата Борбу цијелу и добро освијетљену, доказује тако исто да је добро што је тијело змијино остало само у оној размјери и на оном простору. Иначе би статуа губила од те своје сензације да се све врши у ваздуху.

Све то показује колико у Роксандићу има много сигурног инстинкта и умјетничке интелигенције, а оне двије собе у музеуму које припадају ономе скулптору, дају нам утисак богатства и луксуза ове убоге куће са својим болничким вртом и својим унутрашњим изгледом дома пропаћих и изумрлих.

Имамо данас млађу приповијетку, млађу појезију, млађу критику, изгледа да смо на путу да имаднемо и цијелу млађу скулптуру и млађе сликарство. Што ме у овом случају пред Роксандићевом Борбом највише интересирало, то је та младост, ти млађи сликари и млађи скулптори којих још нема, оно што је још непознато, непознато и ненаписано, шум оних који се не виде, али чији се коради већ чују и чија се душа тако слатко наслућује свугдје око нас.

„Политика“.

Ј. Дучић.

Реч две на критику дра Ј. Дедијера о „Опћој Географији“ М. Недељковића.

(Свршетак).

Даље стоји код мене у тексту: „Човек је — каже се — створен у рају, т. ј. у неком топлом, богатом и благословеном крају наше земље, где се сама природа бринула о њему те му давала обилно свега“ и т. д. Ви сте г. докторе навлаш испустили оно: каже се, да би ме приказали као неког конзервативног мрачњака и ја вас питам је ли то лепо и поштено? Али да, ја сам радио географију — као што ви кажете — под контролом црквене власти, те сам морао унети нешто катихизиса у географију! И чисто видим слику: ја пишем одељак о човеку, а надомном се наднели неки калуђери из Саборског Одбора па се надвирују, да виде, шта ћу казати о Адаму и Еви! Докторе, докторе, тим начином нећете стећи себи ни гласа ни славе!

У истој намери, да ме начпни смешним, вели г. доктор даље: „Пошто је изнео поделу раса, прича он о разним језицима, људским заједницама, о вери, густоћи људских насељена и на крају од једном почне говорити о глобусу и мапи. Дакле у један одељак стрпан је и човек и глобус и карте!“ Г. доктор говори опет неистину. На стр. 95. увериће се сваки, ко погледа у књигу да је засебан одељак „О глобусу и географским картама“ са натписом од слова као патац крупним. Ипак их г. доктор није запазно. Зна се за што. Из ког пак разлога сам ја метнуо тај одељак на крају, рекао сам мало пре.

Исти је тај случај и са овом замислом. Г. доктор вели: „Често под један наслов писац стрпа два потпуно различна појма. Н. пр. На страни 37. наслов је другом чланку „О вадушном притиску“ а већа половина говори о „топлоти ваздуха“. И то није истина. Нека се погледа у књигу и видеће се, да има засебан наслов, и то још курзивом „топлота ваздуха“, а такав наслов је и требао курзивом доћи и код притиска ваздушног, јер читаво поглавље носи главни наслов „О ваздуху“, и тај се мора крупније штампати. Очигледно извртање г. доктора доказује и ово: Он тврди: „Потпуно је нетачна тврдња, да својим испод 200 м. имају „свугде једнаке животиње и биље“. Оно „свугде“ није курзивом у књизи, а то

чини разлику у смислу, ако се реч „свугде“ дода групи речи курзивом штампаних. Но г. доктор хоће да сломом направити несмисао, као да ја хоћу да кажем, да н. пр. Арктичка Пизина има исту фауну и флору рецимо као и низина реке Оринока. Оно „свугде“ значи, где год их има, ма где биле а не „свугде исте биљке“ т. ј. свугде једнак. (Види стр. 13.) Не могу се никак о сложити са г. доктором: „да вода у ваздушастом и чврстом стању спада под климатологију а не у физикалну географију“, јер је то проста несмисао. Водене паре има испод коре земаљске где пронађа вулканске појаве. Ergo треба онда вулканизам због водене паре метнути такођер у климатологију, што и г. доктор, да је промислио, не би могао захтевати.

Г. доктор не зна за долине, које су постале набирањем и смежуравањем земљине коре. Признаје да су настала на тај начин узвишења (тектонске планине), а не признаје удубљења између тих узвишења, што су такођер том приликом постала. То је заиста чудновата логика! Исто тако не усвајам захтев г. доктора, „да се као полазна тачка нетровима узму максима и минима ваздушног притиска. Основни је узрок ваздушним струјама у првом реду неједнако загревање ваздуха у разним крајевима. Код пасата нико не говори, тумачећи их, о ваздушном притиску, него о неједнаком загревању.

Ни за ону замерку г. доктора не налазим да је оправдана, да се подеља земље по појасевима топлоте требала метнути у климатологију. Појасеви граниче паралелама, па док ученици немају појма шта су паралеле, може ли им се говорити о границама појасева? Оставимо дакле и појасеве на свом месту.

Г. доктор захтева даље, да код питања о унутрашњости земљиној набројим све хипотезе и наведем њихове добре и рђаве стране. Из овог се види да г. доктор не зна како се пишу уџбеници. У колико би снесака морала изаћи географија, да се унесе у њу историјат свију тих силних нерешених питања, шта исплите! И каква би то био уџбеник! Њега би ученик морао на колицима вући на час! Ја сам унео оно мишљење које није оборено, а које ми се најбоље свиђа, и то држим да је сасвим оправдано, а налазим на њега и код Seidlitz-a и Gute-a и Wagner-a и свију осталих географа, до душе поред других али као највероватније.

Не могу да примим ни то мишљење г. доктора: „да поглавље о магнетизму и електрицитету земљиним спада у математску, а не у физикалну географију;“ а био бих врло љубопитљив, да г. доктор растумачи и мени и свима, који се географијом баве, шта њега намађа, да природне појаве, потекле од неке природне особине земљине не спадају у физикалну географију него у математску?! Дела г. докторо не жалите труда, него с разлогом на среду!

Као особити доказ моје несавесности и аљкавости навађа г. доктор ово: „По г. Н. живе у Босни ове народности: Срби (44%), Хрвати (20%), Турци (!) (35%) и нешто Немаца (!) и Жидова“. Ја не знам у чему је ту несавесност и молим га да ме обавести.

Толико на крупније замерке. Неке, а врло их мало има, усвајам врло радо, као н. пр. омашку о Љуботспу, на коју ме је навео баш један уџбеник из Србије, тако ону што сам пропустио о карсеним појавама да говорим, о тачнијој дефиницији фјорова, о генези језера, о ували, неке допуне у терминологији, и на два три места увукле се погрешке, да сам при при-

казивању појединих земаља задржао принцип политичке целине као основицу, а нисам узео природну целину, и још неке мање. Нека сам друге погрешке опазио и сам, тако н. пр. рецамо, да писам оделно засебно реке афричке, које утичу у Атлантски Океан, те изгледа да и оне утичу у Индијски Океан, на неке несрећености код орографије Сев. Америке и т. д. Биће их дакако више, но што сам сам кадар запазити. Г. доктор вели, да их имаде маса. Лепо! Ако их толико имаде, он је требао хладно и без резултата редом навести, то би показало његову добру намеру, да се књига, која је потребна, поправи, те да се српској омладини поправљена даде у руке, да имаде што више користи од ње. Али он неће да их наброји, јер „простор листа не допушта“, а овамо простор листа допушта, да се читав низ, које неоправданих, које неистинитих замерака изнесе, које бцају (сад да се ја послужим речима свог критичара) често пута чудну светлост, колко на озбиљност и савесност критичареву, толико и на његову претежну велесученост, на коју нас је г. доктор одмах у почетку приказа „скромно“ упозорио.

Од тог јаловог посла нема нико, као што видите г. докторе користи. ни ви, ни ја, ни књига сама. Ако хоћете да пак користите и свом угледу и мени као писцу и књизи, не сматрајте, да је књига написана за то, да вама даде прилике, да истакнете своју тобожњу надмоћ у спреми над средњошколским наставницима, него да је написана за то, да олакша учењу и просвети српске омладине. Онда ће вам бити дужност, да ме у том послу озбиљно помогнете и онда ћу вам казати искрено: хвала.

Овако вам пак: нехвала.

Карловци.

М. Недељковић.

Књижевне и културне биљешке.

Трећи конгрес јужно-словенских књижевника и новинара. Приликом прославе четрдесетогодишњице од рођења првог словенског књижевника Прилижа Трубара, одржаће се 8. и 9. септембра по новом кал. у Љубљани трећи јужнословенски конгрес јужнословенских књижевника и новинара, а послје тога конгрес свих словенских новинара.

Забавник Књижевне Задруге. Српска Књижевна Задруга покренула је поново Забавник. Прва књига, која је већ изашла, јесу Приповетке III, у којој су ови преводи: 1. Иван Цанкар, Из предграђа, са словеначког — Урош Г. Цонић. 2. Петко Тодоров, Кућа с бугарског — Јер. Ђивановић. 3. Ј. Карађал, Између два савета, с румунског — Дмитрије Наумовић. 4. Антон Чехов, Црни монах, с руског д-р Јован Максимовић. 5. Клеменс Јунопа, Крпа, с пољског — Милорад Јанковић. 6. Јулије Зејер, Инултус, с чешког — Зорка Ховоркова. 7. Лудвик Анцонгубер, Кеџ тref, с немачког — Лепосава Бошковићева. 8. Август Стриндберг, Јесен, с немачког превода пишчевог — Хенрик Дилер. 9. Рудјард Киплинг, Зодијакова деца, с енглеског — Драгомир М. Јанковић. 10. Проспер Мерије, Партија триктрака, с француског — Бори-воје Ј. Поповић. 11. Евсевије Бласко, Двобој, са шпанског — Светолик Поповић. 12. Габријеле д' Ануцио, Крај мртваца, с талијанског — Младраг Ристић. 13. Ушакџе Заде Халид Зија бег, Алијина кола, с турског — Богдан Раденковић. 14. Ференц Херцег, Витез од струне, с мађарског д-р Мита Лукчић. Књига ова има 15½ штампаних табака, у лепим платисним корицама, и стаје за вадругаре свих врста само 150 дин. односно круна, а за невадругаре 250 дин. односно круна.

Конгрес Земљорадничких Задруга. Једанаести конгрес Српских Земљорадничких Задруга у Српској Војводини одржаће

се у Бјеловару у Хрватској 12. и 13. августа. Тако јавља Савез Земљорадничких Задруга, у коме досад има 265 задруга. А кад ли ће код нас власти допустити оснивање оваких задруга, које су нам потребније од свега другог?

Свесловенски конгрес у Прагу. У варошкој кући у Прагу отворен је скоро свесловенски конгрес. Били су присутни Чеси, Пољаци, Русини, Словенци, Руси, Срби, Хрвати и Бугари. Од Срба били су изаслани Гершић, Павловић, Вуловић, Марковић, Баљак, Којић и Кумануди. Конгрес је отворио прашки предсједник општине Грош и најавио наду, да ће се временом постићи јединство, сила и моћ словенских народа. Још су говорили Крамарж, Гершић, Красовски, Маклаков, Бопчев, Тресић, Хривбар и др. Конгрес је донио неколико важних закључака, међу њима и оснивање Свесловенске Банке у Прагу. Ово је све припрема за велики словенски конгрес у Петрограду до године.

Нове књиге и листови.

Песмице Тихомира В. Борђевића. Београд, штампа Чедо Стефановића 1906. Ово је мала књижница са 11 врло слабих pjesmica трговца у Лазаревцу, који ће више користити учинити роду своје трговином, него појезијом.

Библиотека Малог Позоришта. Свеска I.—X. Књига 1. Садржај: Сеоба Срба, Пепељуга, Немања, Рођење Христово, Живе лутке, Говори истину, Растко Немањин, Нови учитељ, Јосиф. Издање књижаре Рајковића и Туковића у Београду 1908. Цијена 1'68 К.

Српска народна женска учитељска школа и вјежбаоница у Барловцу. Извјештај за школску годину 1907./8. Година XXXIII. Књига IX. Саставио Милан Манојловић, управитељ. Загреб, штампано у српској штампарији 1908. Напријед је врло лијепо путописни чланак „Шут у Биоград и Дунавом до Радужевац“, од професора Ст. Јелаче. У школи бијаше 8 професора и 42 ученице, од којих бијаше из Босне и Херцеговине 18 и све најбољи ђаци. Учитељски испит положише 18 ученица, од којих су 8 с ових страна и 4 одличне. Штета што се овај завод постепено укида, то је штета за наше кћери, које су осуђене, да походе учитељску школу у римокатоличким кластерима, пошто неће ни влада ни вел. савјет да подижу женску учитељску школу у Сарајеву.

Први дјечији цвркути. Пјесме са сликама. Написао Дим. Глигорић-Сокољанин. Београд, издање књижаре Рајковића и Туковића. Цијена 50 пара или потура.

Ривница, велики забавник за школску омладину. Написали Пера Б. Јовановић, у Чукарици и Милорад М. Петровић, учитељ у Младоневцу. Издање књижаре Рајковића и Туковића у Београду. И ово је врло лијепа књига за старије разредне основне школе. Згодна је и за испитне дарове. Цијена 1'5 динар, у фином повезу 2 дин.

„Босанска Вила“ налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Баца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Из пјесама Јована Лучића. — Приповијестке: Носталгија, од Ива Тупића. — Док су горе, те воштане свеће, од Мите Димитријевића. — Саломе. Трагедија у једном чину, од Оскара Вајлда, превео Бранко С. Поповић. — Весело момак, од Бјерисова Бјеристјерна, превео Никола Стајић. — Поука: Национално тло и модерност, од Димитрија Митриновића. — Српски итрод, од дра Сине Тројановића. — Српске народне умотворине: Погибија Јуса Мучина Курџића. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Кашиковић. Печатњакуша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска диоичка штампарија, Сарајево.

Народна предавања у Русији написао Павле Ј. Мајанер. Издање руског клуба. Београд, штампано у државној штампарији краљевине Србије, 1908. Цијена пола динара или 50 хелера.

Неколико завода и установа за народно васпитање, описи и билешке Павла Ј. Мајанера. Београд, штампано у државној штампарији краљевине Србије 1908. Цијена динар и по или круна и по.

На љубском извогу, valčik. Složio i za tambure udesio Dragutin Hruza. Tisak i naklada kajdotiskare J. Stjepušina Sisak. Cijena 2'40 K.

Ослобођење, лист независних Срба социјалдемократа у Угарској. Илази у В. Бечкероку 1. и 15. сваког мјесеца. За уредништво одговара Душан Попов. Цијена му је за А. Угарску на годину 3'20 К, на по године 1'60, на четврт 80 х, за иностранство 4.60 К.

Царински Гласник, орган удружења царинских чиновника. Часопис за царинску струку. Илази сваког мјесеца, цијена за Србију на годину 15 дин. на пола год. 8. на четврт 4 дин. Сваки број за себе 1'50 дин. за иностранство на годину 20 дин. Уредник: Јован Лончарић, цариник беогр. царинарнице на Сави. Редакциони одбор: Миливоје М. Савић, Михаило Јовановић, Васа Димитријевић и Радомир Клајић.

О орезивању зрелих ластара на каламљеним лозама, са 33 слике у тексту. Написао Вел. Н. Стојковић. Цијена динар или круна.

Споменици Старе Јагодине. Написао Емело Ј. Цветић, професор. Јагодина 1908. Штампарија Борђевића и Гилића.

Дом за ученице средњих школа у Београду и Приватна нижа женска гимназија К. П. Бајалке. Извјештај за 1905.-1908. годину. Књига I. Година 1-3. Издање дома Београд, штампа Павле Рајковић 1908. Овај дом са учитељском школом, гимназијом и школом за васпитање домаћица може се препоручити и Србима у Босни и Херцеговини.

Књиге Народних Новина 4. Земљорадничка задруга у селу Радичеву. Проста прича из живота нашега народа. Испричао Ж. О. Дачић. Из „Народних Новина“. Београд, издање уредништва „Народних Новина“. Цијена 20 пара дин.

Ж. О. Дачић: Наше Земљорадничке задруге и рад на народном просвјештавању. Предавање на дванаестом конгресу Српских Земљорадничких Задруга. Издање Уредништва „Народних Новина“ у Београду. — Београд, штампано у штампарији Д. Димитријевића 1908.

Читула.

Војвода Илија Вилбија. На Грахову је преминуо 6. јуна стари ратник, прото и војвода у босанско-херцеговачком устанку Илија Вилбија. Покојник је поживио 73 године, на ипак му судбина не даде да доживи успјех толико прољевене српске крви. Бог да га прости и помиљује!

Број 21.

САРАЈЕВО, 30. јула 1908.

Год. XXIII.

Артур Шопенхауер:

О писцима.

Постоје двије врсте писаца: они који пишу ради саме ствари, и они који пишу ради писања. Први су имали мисли или искуства која им се чине вриједна да их саопште; другима је потребан новац и пишу за то, за новац. Они мисле ради писања. Они се познају по томе, што своје мисли распредају што је могуће дуже, они изводе полунистините мисли, склоне паду, усиљене и колебљиве, они воле сумрак, да би изгледали оно што нијесу, и отуд њиховом писању недостаје одређености и потпуне јасноће. Може се, тако, одмах примијетити да они пишу да би испунили папир; а чим се то примијети књигу треба одбацити јер је вријеме племенито. Кад пише да би испунио папир, аутор, у основи, обмањује читаоца, јер је његов захтјев да пише када му има шта саопћити. Нешто вриједно може написати само онај ко пише само и једино ради саме ствари. Какво би то неоцењиво благо било, кад би у свим областима једне литературе постојао само мали број књига, али вриједних! А дотле се никад не може доћи докле треба хонорар зарађивати. Јер то је, као да на новцу лежи извјесно проклетство: сваки писац постаје рђав чим пише ма из каквога добитка.

Може се рећи да има и три врсте аутора. Прво су они који пишу а не мисле. Они пишу по памћењу, реминисценцији, или непосредно из књига. Та је класа најмногобројнија. Друго, има их који мисле за вријеме писања. Они мисле да би писали. Таки су чести.

Треће су они који су мислили прије него што су приступили писању. Они пишу само што су мислили. Ти су ријетки.

Међу малим бројем писаца који мисле озбиљно, стварно и унапријед, опет се налази страхотно мали број оних који мисле о самим стварима. Остали мисле о књигама, о ономе што су други казали. А то јер им је потребно мислити, ради ближег и јачег подстрека од туђих, датих мисли. Те мисли постају њихова најближа тема, и отуд они увијек остају под њиховим утјецајем, те никад не долазе до своје личне оригиналности. Они први, међутим, потакнути су да мисле о самим стварима, и њихово је мишљење, отуда, и управљено непосредно на ствари. Само се међу њима могу наћи они који постају и остају бесмртни.

Читати је вриједно само онога који при писању узима грађу непосредно из своје рођене главе. Књигостворци, писци компендија, обични историчари и многи други узимају грађу непосредно из књига: из ових прелази у прсте, а да у глави не доживи ни прелаз ни прећутну оgradu. Отуда њихово брбљање често има тако неодређени смисао, да узалуд лупамо главу да проникнемо оно што су они, на концу конца, смислили. Они, управо, ништа и не мисле. Књига из које они преписују, покаткад је од ријечи до ријечи схваћена тако исто, и, по томе, са овом врстом писања исто је, што и са траговима од отисака гипса, при чему, најзад, пралик почиње садржавати једва примјетљиве црте каквог лица. Зато компилаторе треба читати што је могуће мање. Јер их је тешко отклонити сасвим; шта више и компендијуми спадају у компилације, пошто они знање, стечено у току многих столећа, стављају у тијесан простор.

Превео Д. М.

— Ала лепо горе свеће... — Непрестано говори — просто млина... лепо... да га човек легне и да умре...

Чича Аврам се сети Јелисија и поче опет да виче:

— Где је Јелисије... ама где је Јелисије? Зовите га... свећу једну да ми да... хоћу да се прекрстим и овде да је упалим...

Кад се отворише врата, показа се покојников син, спази чича Аврама, и збаци на под губере које је држао на рамену. Сав задрхта, широко отвори очи и викну из све снаге:

— На поље!... на поље! — дохвати старца преко среде, изнесе га из собе, отвори врата и баци га на снег и ветар.

Сељаци ни речи не рекоше. Покојников син био је блед и дрхтао је. Узе поњаве и поче простирати по соби. Воштане су свеће мирно гореле и трепериле.

*

Чича Аврам диже се из снега и поче посртати. Ветар га је заносио лево и десно, сипао му снег у лице, у врат, фијуче и врти се око њега у ковитлац. Старац се клива, пада уз пут, диже се, и снага га издаје. Мало даље с обе стране пута поредани, један уз други, високи јаблани, покривени снегом. Чича Аврам упути се њима и онда ће путем право својој кући. Али бели јаблани, чини му се, одмичу некамо. А ветар фијуче око њега, заспе га снегом, и притисну по грбини. Једва корача, пође и падне. Осећа да ће пасти и одмах заспати у снегу и на ветру. Отима се, једва миче главом, пао у снег, ушпире се и дише јако, и греје га врели дах око ноздрва. И онда као да усну: бели се снег свуд унаоколо, а око њега горе много, много воштаних свећа. Наједанпут зафијука ветар, завихори снег око свећа, и оне се погасише све у један мах. Из даљине зачу се хуктање: у бесном трку вуку огромна црна кола десет белих коња, пропињу се, разбацују снег и вршште. Хуктање све ближе, ближе, коњи најбоше на њега, прегазише га и тешки, залеђени точкови прођоше му преко хртењаче, а глава му се зари у снег. Одмичући кола у трку, зачу се с њих Стеванов

глас, громогласан смех разлеже се по снежном пољу. Чича Жарко подиже главу и виде на сред кола Стевана свега у крви, десном руком држи десет узда, а левом, крвавом од шаке до рамена, витла великим бичем, а глава му се клима на крвавом врату. И тако га нестаде, далеко, путем између белих топола. После се све умири. Снег је престао да пада.

Добри анђео оставио је у снегу мртва чича Аврама.

С. Д. Петровић, Биоград.

Два сна. ==

Издахнуо сам на твоје мекоме крилу, сред њежних топлих загрљаја, под твојим слатким пољупцима. — —

Али ти нијеси знала да сам умро, већ си мислила да безбрижно спавам. Гледала си ме са пуно ружичастих мисли, како се у сну благо смијешим, па си се и сама осмијевала као младо, љупко прољеће.

А када су твоју собу испуниле многе забраћене жене и многи људи, које нијеси никада видјела нити познавала, чудила си се јако зашто теби у дом долазе, кад их нијеси звала. Они те нијесу здравили, нијесу ни ријеч с тобом прозборили, већ су лагано на прстима прилазили одмах мени, и гледали ме дуго, као што си ме и ти гледала.

Нијеси се на њих освртала, почела си ме облачити у одијело од бијелих нарциса; полагао и пажљиво, да ме не би пробудила, љубила си ме и пјевушила тихо веселе, љубавне пјесмице да би што љепше спавао.

Положила си ме на постељу од саме црне кадифе, по којој су биле посуте руже, црвене као крв, мирисаве, мајске руже. Гледала си ме непрестано и дивила се свомо дјелу. Сјела си крај моје постеље, мирисала руже, и метала их на моје груди, китила ми њима дугу, плаву косу, миловала блиједо лице и шапугала слатке љубавне ријечи.

Једва си чекала да се пробудим, да те ставим на крило и пољупцима заблагодарим на уживању које си ми припремила.

Али приђоше ти неки људи, узеше те пажљиво испод руке. Говорили су ти шапатом нешто тако дуго, а ти их нијеси слушала. А када ме хтједоше дићи са цвјетног одра, ти си их посматрала чудновато. Питала си себе саму, како смију да ми прилазе и да ме

буде из дивна сна? И било ти је криво, срдите погледе управљала си њима.

Но они нијесу за то марили, узели су ме и положили у ковчег од бијелог атласа, до пола напуњен затворено-плавим цвјеталим љубичицама.

И док си ти отишла у другу собу, да нешто донесеш, они су чело моје главе запалили двије велике воштанице. Свјетлост њихова падала ми је право у очи, и ти, чим уђе у собу, приђе ми и рукама стаде заклањати лице моје...

Видјела си свештеника кудраве косе, задригла лица, како држи у руци књижицу неку позлаћених корица, чула си како чита из ње нешто, што нијеси разумијевала, и помиње покадшто моје име.

Мислила си да је скупљени свијет дошао на твоје прстеновање, и да су то моји знанци и пријатељи. Чудила си се зашто се не будим, и како се не стидим да на мене гости чекају.

Хтјела си и ти лећи поред мене, али су те незвани гости опет удаљили. Ти си онда сјела за пианино и свирала си... како си само дивотно свирала! Хтјела си да ме свирком изва сна тргнеш и пробудиш, али ја сам и даље тврдо спавао. — — —

А када си завршила свирку, стала си испред великог огледала, које је било недалеко од тебе и покривено бијелим застирачем неким. Смакла си застирач и стала се огледати, намијештати бујну кестењаву косу и утврдила у њој још боље обје пуцољале камелије, које сам ти дао ја. Узвикнула си:

— Сада сам се намјестила као што ти волиш, сада сам тако лијепа. Али што ћу тиш, што ми не говориш штогод? Да се не љутиш на Омбру твоју или да није мирис цвијећа тако јак, да те је опно и загно? Хајде, устани, ходи да видиш само нешто... Ах, гле, што ли су то она дивна стаклена кола, са четири носита коња, стала пред нашом кућом...

И отрчала си на улицу. Док си се разговарала са униформисаним кочијашем, мене су изнијели из собе, проијели терасом и метнули у та кола, која су ти се тако допадала. Но теби нијесу дали не само у кола већ ни код кочијаша да сједнеш.

Лаганим ходом кренуо се спровод. Ишла си за колима мојим и ти. Била си веома весела. Гаскала си са свима и топила се од милине и среће што се возим у тако скупопјеним колима, и што толика свјетина иде за њима.

Пролазнике, који су нас сретали и застајкивањем и скидањем капа поздрављали, ти си љупко отпоздрављала и расла си од радости што ме цио свијет воли, цијени и уважава.

Послије дуге возње прашњавим путем, донијели су ме у диван врт, бескрајно лијеп и велики. Стазе су биле тако чисте, цвијеће је било вјешто засађено. Сањиви борићи, тује и други четинари достојанствено су нас погледали. Њиме су шетали многи људи,

жене, дјевојке, дјеца. Ти нијеси знала зашто се не смију.

Пред лијепом неком кућом стала су кола. Изнијели су ме из њих и унијели у њу. Скинули су стаклени поклопац са мог ковчега и онај задригли попа опет је нешто мрмљао, са још двојницом других. А ти си дотле ишла по кући и разгледала дивотне слике, које су биле поредане једна до друге. И једна ти се особито допала: она жена што држи своје чедо на рукама — и ти си узвикнула:

— Ах, како је лијепо израђена ова слика, само што не проговори!

Једна забрађена жена пришла ти је тада, узела те за руку, и шанула ти: да треба у тој кући бити, миран: не смије се смијати, нити гласно разговарати.

И опет су ме поклопили и метнули у кола, и возили још мало. За тим су ме четири непозната човјека понијела на рукама, а ти си ишла поред њих и весело скакутала.

Док су ме вјешто спуштали у вјечну кућу, стајала си крај моје ископане постеље и радознано гледала како ме све дубље спуштају. Мислила си да је све то шала и грохотом си се свему смијала.

Тада су те двије младе жене узеле за руке и повеле собом. Ти се нијеси томе противила. Пошла си са њима. Корачали сте другим крајем врта смрти и најзад сте из њега изашли.

Пред кућом си захвалила женама на друштву и позвала их да к теби сврате, но оне нијесу хтјеле јер је било доцно. Ушла си сама у кућу. Ту је било све онако као и прије поласка, само што мене није било ни оне свјетине.

Била си расијана. Хтјела си из бијелих дирки пианина ружичним врховима прстију измампти дивно акорде, али су ти руке јако дрхтале. Узела си „Моје Цвеће“ и прелиставала га, али си га убрзо оставила. Хтјела си пјевати, али глас ти је у грлу застајкивао.

Тражила си ме свуда, али ме нигдје у кући нијеси могла наћи.

И онда си пала уморна и жалосна на ону исту постељу на којој сам до скоро лежао ја на самоме цвијећу. Опијена јаким мирисом нарциса заспала си брзо.

*

Сањала си да смо се већ узели, и да си због тога много срећна. Испуниле се жље твоје — кренули смо на свадбени пут. Путовали смо много и дуго неким морем, чије обале нијесмо сагледати могли. Нашли смо се најзад под плавим небом италијским. Мирис неранци ширио се са свих страна. Маслиново цбуње смијешило се на нас, а из смоковог лишћа и бокора неког великог шарнобојног цвијећа пјевале су нашим језиком неке непознате птице, и поздрављале нас својом добродошлицом.

Дивили смо се свему, и ти се нијеси могла одвојити од тих предјела и љепота њихових. Била си очарана њима и непрестано си клицала. — — — —

* * *

Када сам се тргао иза сна прах сребрних звијезда падао је одасвуда лагано. Благви повјетарац њијао је лисје јоргована и љубио моје зажарене образе. Изнад сјенице, у којој сам сједио, у сну је славуј пјевао и извијао заносне пјесмице.

Немарно сам устао са старе трошне клупе, на којој и сада стоји урезано име „Бјанка“ и упутио се мрачна лица у дивну, свијетлу ноћ.

Алекса Шантић, Мостар.

Звоно. =====

Пољем легла ноћ и тама,
У врх поља црква сама.

Само анђо, сузна лика,
Некуд гледа са звоника.

Гледа пољу, али није
Плода нема нит га виђе.

Уз очева јака рала
Блиједа су дјеца пала.

Сан им љуби хладна чела; —
Мртво поље, мртва села.

Анђо гледа, сузе рони,
Па у старо звоно звони.

Пустим мраком звоно бије,
Ал' га нико чуо није.

Мирно, тихо, крви плава
Само ћути, само спава.

Анђо јеца, сузе рони, —
Мртвој дјечи звоно звони....

Алекса Шантић, Мостар. =====

Краљ и препелица.

Препелице, стани! Не развијај крила!
У моме би двору тако срећна била!

„Најљепши су двори с кровом од звијезда,
Моје среће нема без мојих гнијезда“.

Пазио бих на те, што бих знао боље —
Имала би хране све до миле воље!

„Просјаци су они што их други хране;
Моја храна само плод је богом дани!“

У мене је блага, све хрпе на броју!
Обасућу благом сваку пјесму твоју!

„Моја пјесма није пусто робље с лађа,
Моја пјесма, краљу, слободно се рађа!“

Алекса Шантић, Мостар.

На извору. — —

О, лептири лаки, свиленога крила,
Је ли која цура синоћ овдје била?

„Видјели смо једну, с крчагом у руци,
И руже је брала овуда, по луци“.

А, гдје јој је станак? Гдје је њено село? —
Какве су јој очи, какво јој је чело?

„Очи су јој плаве, а чело кô срма.
Овдје јој је кућа код онога грма“.

Бјеше ли јој лице кô бехар на грани?
Бију ли јој ситни под грлом ђердани?

„Под грлом јој звецка звекет од ђердана;
Лице јој је бјеље но бехар са грана“.

У њедрима њеним је ли здрело воће?
Згара ли је снага па не знаде што ће?

„Под гроцем цури жарка аспа бије,
У њедрима здрију крупне дуње двије“.

Знам, лептири лаки, свиленога крила,
То је моја Јања синоћ овдје била.

Алекса Шантић, Мостар.

Село. =====

У сјенкама врба, купине и грма,
Малена ријека блиста се кô срма.
На обали чича са чибуком стоји
И димове вуче и говеда поји;
На дôмаку тамо, куда стаза иде,
Неколике ниске колибе се виде;
Пред једном, у хладу јабука и дуња,
Једна баба преде и помало куња;
Над њоме се грање разрасло и сплело; —
Село.

Попео се петô на буњишта мрка
Па крилима бије, пјева и чепрка;
У близини хукти воденица стара,
Пред њом сањив млинар с неким разговара;
Док у тихој сјенци купине и драче
Живо цврчак цврчи све јаче и јаче;
На његове танке и сребрне гласе,
За високим плотом, грокће једно прасе
И чека да с грана пане воће здрело; —
Село.

На путањи, мокрој од скорашње кише,
Пуна кола шкрипе све више и више.
Успоредо старац трома газу путем
И волове, каткад, опомене пругом.
Прљаво дијете, — унуче му, ко ли, —
Викну га и стрча са бријега доли
И уза њ се приви весело и жудно

А старац се смије благо, доброћудно;
Саже се и гољу пољуби у чело; —
Село.

У присоју жарком, испод брда гола,
Хрву се и ломе два разрасла вола;
Скупили се момци, јаран до јарана,
Па чекају конач љутога мејдана.
Негдје шева пјева; пољем пуним росе
Мило звоне звуци наоштрене косе;
Док брз коњиц један у даљини рже
И у чопор граби све брже и брже.
На истоку давно трепти јутро врело; —
Село.

Т. И. Тјутчев: =====

Прољетне воде.

Још у пољима бијели се снјег
И младе воде о прољећу шуме,
Трче и буде успавани бријег,
Трче и кличу, блистају низ друме.

И кличу они тако на све стране:
„Долази оно, прољеће, прољеће!
Младог прољећа нав'јештамо дане,
И напријед нас вама оно креће!“

Прољеће иде, прољеће нам иде,
За њим се роји коло сјајних дана,
Долази мај и тиха, млада радост —
Тако нам кличу потоци са страна.

Прев. М. Дмитријевић.

О. Н. Чјумина:

* * *

У души сваког има болна струна:
Дотакните је непажљиво руком,
Одазваће се одмах тужним звуком,
Узнемирена и дрхтаја пуна.

И јарка слика радости и туге
Из давних тад ће ускренути дана,
И руменом ће струјом врелом бризнут,
Крв из минулих, незараслих рана.

Прев. М. Дмитријевић.

Оскар Вајлд: =====

Салома

Трагедија у једном чину. Превод
с немачког по Х. Лахману. —

(Наставак).

Први Назарећанин: Господару, он је свуда,
па ипак га је тешко наћи.

Други Назарећанин: Говори се, да је сада у
Самарији.

Први Јеврејин: Лако је увидети да то није
никакав месија, кад је у Самарији. Самарићанима не
треба да иде месија. Они су проклети. Они не приносе
никаких жртава храму.

Други Назарећанин: Пре неколико дана
оставио је Самарију. Држим, да је у овом тренутку
у близини Јерусалима.

Први Назарећанин: Не, он није тамо. Тек
што сам дошао из Јерусалима. Два месеца тамо нису
добили никаквих вести о њему.

Ирод: То ништа не мари! Њега треба наћи и
рећи му: тако рече Ирод, краљ: „Ја не трпим мртве
да васкрсавају“. — Да претвара воду у вино, да исце-
љује губаве и следе... тако што нек чини, ако му је
драго. Ја ништа немам против тога. Шта више, др-
жим, да је то добротворство, губаве исцелити. Али нико
не треба мртве да подиже. То би страшно било кад
би мртви васкрсли.

Глас Јованов: О, тешко тој порочници, тој
блудници! Тешко кћери вавилонској с њеним златали
очима и сјајним капцима! Тако говори Господ, наш
Бог: гомилама ће се људи скупити против ње, дићи
ће камење, и каменова ће је.

Иродија: Заповеди му нека умукне.

Глас Јованов: Војсковође ће је на својим ма-
чевима разнети, својим штитовима измрцварити.

Иродија: Заиста то је срамно.

Глас Јованов: И тако ће се случити, и истре-
бићу неваљалство са земље, и све ћу жене научити
да не иду стопама њених недеља.

Иродија: Чујеш ли, шта говори о мени? И ти
трпиш, да ме тако ружи, мене, твоју жену!

Ирод: Није споменуо твоје име.

Иродија: Шта то мења ствар? Ти добро знаш,
да сам ја та, коју он жели да наружи. А ја сам твоја
жена — или не?

Ирод: У ствари, драгоценна и преплеменита Иро-
дија, ти јеси моја жена, а пре тога била си жена мога
брата.

Иродија: Ти си ме истргао из наручја његова.

Ирод: Заиста, ја сам био јачи од њега. Али не
говоримо о томе. Не желим о томе гаворити. То се
односи на оне страшне речи, које је пророк изговорио.
На крају крајева те речи предсказују да ће се неко
зло догодити. Не говоримо о томе. Племенита Иро-
дија, ми смо непажљиви према нашим гостима. Налиј
ми чашу вина, премила. Хеј! Напуните вином велике

купе сребрне и велике купе стаклене. Пијем у здравље цезарево.

Сви: Цезар! Цезар!

Ирод: Зар не видиш како ти је бледа кћи?

Иродија: Што се ти бринеш, да ли је она бледа или не?

Ирод: Никад је тако бледу нисам видео.

Иродија: Не треба ни да је гледаш.

Глас Јованов: Доћи ће дан, када ће сунце помрачити, и месец постати као крв, звезде небеске падаће на земљу као незреле смокве с дрвета, и краљевни земаљски задрхтаће.

Иродија: Ха, ха; тај дан бих да видим о коме говори, када месец буде као крв, и звезде кад почну падати као незреле смокве. Тај пророк бунца као каква пијаница! Али ја не могу поднети његова гласа. Мрзим његов глас. Заповеди му да умукне једном.

Ирод: Нећу. Ја не могу да разумем шта ће то рећи о чему он говори, али можда је то какав знак.

Иродија: Ја не верујем ни у какве знаке. Он говори као каква пијаница.

Ирод: Може бити да је напојен вином Господњим.

Иродија: Какво је то вино, вино Господње? Из каквог је винограда оно потекло? У којим се подрумима налази?

Ирод (од овог тренутка непрестано гледа у Салому): Тигелинје, када сте последњи пут били у Риму, да ли је цезар говорио с вама о...?

Тигелинје: О чему, Господару?

Ирод: О чему? Ах, ја сам вас нешто питао, зар не? Заборавио сам, о чему.

Иродија: Ти опет почињеш гледати ми кћер. Не треба да је гледаш. То сам ти већ казала.

Ирод: Ти ништа друго и не казујеш.

Иродија: Кажем ти, ето, и још један пут.

Ирод: И тада при довршењу храма, о коме се толико говорило, хоће ли се ту што десити? Они велеле да је нестало завесе са светих двери, зар не?

Иродија: Ти си је украо. Бунцаш ту које какве бесмислице. Ја нећу овде да останем. Хајмо унутра.

Ирод: Поиграј ми мало, Саломо.

Саломо: Не игра ми се, тетрарше.

Ирод: Саломо, кћери Иродијина, поиграј мало, мени за љубав.

Иродија: Смири се. Остави је.

Ирод: Ја ти заповедам да играш, Саломо.

Саломо: Нећу да играм, тетрарше.

Иродија (Смејући се): Видиш како те слуша.

Ирод: Што ме опет брига хоће ли она играти или не? Баш ми свеједно. Ја сам ноћас срећан. Никада нисам био тако срећан. Изузетно срећан.

Први војник: Тетрарх изгледа зловољан. Зар не?

Други војник: Да, изгледа зловољан.

(Поставиће се).

Песме

Феодора Ивановића Тјутчева.

Пошљи, Господе...

Пошљи, Господе, своју утеху ономе, ко по летњој припеци и врућини, као бедни просијак поред врта, иде по врелој калдрми; —

Ко само гредом гледа преко ограде у сенку дрвета, у злак ливада, у неприступну хладовину раскопних, светлих рудина.

Нису се за њ разгранала дрвета гостољубивом сенком, није се за њ, као облак дима, уздигао у ваздуху водоскок.

Лагурна пећина узалуд мами његов поглед као из магле и прах росног водоскока неће освежити главу његову.

Пошљи, Господе, своју утеху ономе, ко животном стазом, као бедни просијак поред врта, иде по врелој, усијаној калдрми.

У тиху летњу ноћ...

У тиху ноћ познога лета како чудесно трепере на небу звезде, и како на сумрачној њиховој светлости, сазрева плод по успаваним њивама!...

Успављиво-безгласни, како блистају у ноћној тишини њихови златасти таласи, луном убељени!

Ноћ.

Дробан песак до колена.. Ми идемо; касно је — мркне дан, а сенке борова крај пута већ се слиле у једну сенку.

Све је црње и гушће дубоко борје... Каква тужна места!... Мргодна ноћ, као стоока звер, вири из свакога жбуна.

Шума об јесен.

Утонула у чаробни дремеж, полусвучена шума тугује; од летњег лишћа једва још стотинкити, сијајући у јесењој позлати, шушти на граници.

Са учешћем и са насладом гледам, како му повидна сунчана зрака, пробивши се иза облака, наједаред бризне по ишараном дрвећу.

Како је мило оно, што вене, како је за нас пуно красоте у њему — кад се оно, што је тако цветало и живело, сада тако немоћно и слабо, још последњи пут насмеши.

Јесење вече.

У сјају јесењих вечери скривена је улична тајанствена красота!... Злослутни блесак и шаренило дрвета, лако, клонуло шуштаће пурпурног лишћа; магловито и спокојно плаветнило над тужном и осиротелом земљом, и, као предосећање силазећих бура, овда-

онда, хладан ветар; оштећеност, изнемоглост, и на свему онај кротки осмех увенућа, што га код разумног бића називамо узвишеном стидљивошћу патње.

Пролетња бура.

Ја волим буру у почетку маја, када пролетња, прва грмљавина, као шалећи се и играјући се, тутњи у плаветном небу.

Грокћу млади громови, ево пљусну и кишица, прашина лети, обесило се кишно бисерје, а сунце позлаћује нити.

С планине трчи хитри поток, у шуми не ће да умукне птичија врсва, и врева шумска и граја у планини — све као да пева уз песму громава.

Рекао би човек: несташна Хеба, хранећи Зевсова орла, просула је, смејући се, громом кипећи пехар на земљу.

Превео с руског Др. Јован Максимовић.

Франсоа Коле: =====

Сестра по млијеку.

Једећи у стакленој канцеларији у дну своје радње, лијепа госпођа Бајар, у црној халјини и са сасвим скромним раздиоком косе, писала је одмјерено по једној огромној трговачкој књизи, са угловима окованим бакром, кад њен муж, враћајући се са својих јутарњих послова, застаде на прагу, да изгрди своје раднике, који су и сувише отежали истоваривање неких тањига са сјеверне жељезнице, која су стајала уз тротоар и донијела крупноме дрогеристи из улице Вијеј ди Тампл туце буради гликозе.

— Имам рђаву вијест да ти кажем, рече госпођа Бајар, бришући перо у судићу са оловним сачмама, кад њен муж уђе у стаклени кавез. Умрла сирота Воазенова.

— Дојкиња Леонова!... Ах, сирота жена!... А њена ћерчица?

— То је најжалосније, драги пријатељу... Једна рођака сироте Воазенове пише ми, да су они сувише сиромашни, да би дијете могли узети себи, те ће бити приморани, да га пошљу у сиротиште... Ох, ти селаци!

Дрогериста је неко вријеме ћутао, чешући своју густу, плаву браду; за тим одједанпут, гледајући жену љубазним погледом:

— Чујеш, Мими... То је Леонова сестра по млијеку... Кад би смо је ми узели себи?...

— И ја сам на то мислила, одговори просто лепа трговкиња.

— У добри час, — повика крупни Бајар, који мало марећи, што ће га видјети помоћници и шегрти, наже се жени и пољуби је у чело, — у добри час! Ти си красна жена, Мими; узећемо малу Норину себи и васпитати је са Леоном... То нас неће упропатити... А за тим добро сам ућарио на кинину... У недељу ћемо ићи у Аржантеј, да узмемо дијетс; зар не? То ће нам бити као нека штетња.

* * *

Поштени људи ти Бајарови! Част дрогерије! Њихов је брак спојио двије куће, које су за дуго биле супарничке; јер је Бајар био „син“ дрогерије код Сребрног Тучка, коју је основао његов прапрадјед 1756. у улици Вијеј ди Тампл, а оженно се „госпођицом“ дрогерије код Жртве Ескулапу на улици Ломбарске, радње која је водила поријекло од првога Царства, као што је показивао натпис: копија славне слике Гереноне. Поштени људи! врло поштени људи! а има их, ма шта се рекло, још много таквих међу старим трговцима париским, — чувара старих предања, који дају цркви поскурице, иду недељом у другу ложу Опере-Комик, и не знају за тајне кајмашарског мјерења. — Тај брак удесио је парох цркве Блан Манто са својим колегом из Свете Мери. Први је причестио старога Бајара на самртничкој постељи и плашио се, видећи младог човјека од двадесетипет година у радњи тако великој, као што је Сребрни Тучак, најчувенији по својој ипекакуани¹⁾; а други је много полагао на то, да удоми госпођицу Симонинову, коју је он довео до првог причешћа, а чији је отац, стари Симонин, из дрогерије Жртва Ескулапу, славне по свом камфору, био један од најуваженијих парохијана. Преговори успјеше; камфор и ипекакуана — два изврсна специјалитета — бише спојени светим везама брака; ручак са игранком био је код Гран Вефура и већ десет година, радећи мирно, сваког дана, зими као љети, у своје стакленом кавезу госпођа Бајарова са бљедилом лијепе гаравуше и пристојним раздиоком косе наводила је на љубавне снове све младе помоћнике из кварта Сент Кроа и Бретонери.

Ипак је дуго била у тој доброј породици извјесна туга, један облак на томе чистом небу: дуго се чекало на наследника, јер тек последије пет година мали Леон дође на свијет. Може се појмити, са каквом је радошћу био дочекан. Тако ће се једног дана изнад натписа Сребрни Тучак моћи написати ове ријечи пуно дражи „Бајар и син.“ Само, пошто се дијете родило у највећем јеку продаје рибљега љепка, госпођа Бајар, чије је присуство у радњи било неопходно потребно, није могла ни мислити да га доји; она чак не хтједе узети у кућу дојкињу, бојећи се за новорођенче нездравог ваздуха ове рупе старога Париза и задовољи се, да са својим мужем путује у Аржантеј, да види свога сина код његове „даде“ Воазенове, која је била обасипана, као

¹⁾ Бразилијанска биљка, од које се добија лијек за враћање.

што се може мислити, кавом, шећером и другим пријатним стварима. После осамнаест мјесеци Воазенова врати бебу у извршеном стању и већ двије године једна дадиља, брижљиво изабрана, водила је дијете на чист ваздух у парк код Куле Светог Жака и излагала дивљењу својих другарица, пуне и румене образе и јамичасту стражњицу будућег дрогеристе.

Дакле ти добри Бајарови, дознавши за смрт Воазенове, не моглоше поднијети помисао, да дјевојчица, која је била храњена истим млијеком, којим и њихов син, буде остављена јавном милосрђу и одоше у Аржантеј.

Сирота мала! За петнаест дана, од како се њена мајка одмарала у црквеној порти, узео ју је себи један рођак, који је држао крчму са билијаром, и ма да није имала још ни пет година, употребљавао је за прање чаша.

Господин и госпођа Бајар увидјеше, да је дјевојчица дивна, са очима плавим као љетно небо и бујним плавим праменовима, који су провиривали испод њене ружне рушне капице. Леон, кога су довели са његовом дадиљом, загрли своју сестру по млијеку, а рођак, који је тога истога јутра ударио два шамара сирочету због немарног чишћења сале, разнежи се пред Парижанима, као да му је одлазак Норинин цијепао срце.

Поруџбина богатог ручка поврати му веселост.

Била је лијепа недјеља у јуну, били су у пољу, треба се тим користити, — рече господин Бајар, — да се човјек надише свјежег ваздуха, зар не Мими? И док је лијепа госпођа Бајар, задигавши сукњу чиодама, ишла са дјецом и дадиљом, да по оближњој ливади набере киту пољског цвијећа, дрогериста, који није био поносит, частио је чашом бермета рођака крчмара, који је сједио поред билијара, покривеног лешевима мува.

Ручало се под отрцаним хладњаком, кога је жестоко подневно сунце решетало зракама. Али ништа за то. Сваки се угодно намјестио и свакоме је ипак било добро. Госпођа Бајар објесила је свој шешир о летву, а њен муж са сламним веслачким шеширом, који је узајмио од крчмара, весело је комадао пловку. Мали Леон и Норина, који су одмах постали пријатељи, испразнише за часак чинију сира са кајмаком; за тим се играло по трави, возило у чамцу и распалена чистим пољским ваздухом ова трговачка породица, која је обично живјела у једној улици Париза, гдје има влаге и усред љета, дотјерала је до краја ову идилу à la Пол де Кок.¹⁾

Да, био је тренутак, када се враћало чамцем при красном заласку сунца са ружичастим облачићима на зеленкастој основи, госпођа Бајар, озбиљна госпођа Бајар, чији је поглед очаравало дрогеристе помоћнике, пјевала је познату арију „Ка обалама Француске“ уз

¹⁾ Пол де Кок (1794.—1871.) плодан писац сензационних романа. Његови романи у лакој, духовитом и алкавом стилу описују живот пјанаца и гривета.

шум весала, којима је управљао њен муж са засуканим рукавицама. Вечерало се под хладњаком, гдје се и ручало; али овај други објед био је мање весео; ноћни лептири, који су се спаљивали на свијећама, плашили су дјецу, а госпођа Бајар, пијана од умора, није могла никако ријешити ни наивни ребус на своме тањирџу за ноће.

Не мари! То је био лијеп дан, и при повратку у вагону прве класе — ах! ништа се тога дана није жалило, — госпођа Бајар, наслонивши главу на раме свога мужа, и гледајући Леона и Норину, обхрваном сном на дадиљиним кољенима, сањива и сама, говорила је срећним гласом:

— Видиш, Фердинанде, ми чинимо добро дјело, што узимамо ову сироту малу... И за тим она ће бити другарица Леону... Биће као брат и сестра.

(Свршиће се.)

С француског Мих. Ђорђевић.

Јован Мнотраговић, Београд.

Просвјета у Србији у вијеку ослобођења.

Мудро је, да после дневних послова размислимо о ономе што смо урадили данас као и о ономе што ћемо урадити сјутра. Исто је тако добро и корисно, да и на крају извјесних периода у народном животу застанемо и размотримо живот и рад народни за то вријеме те да видимо, шта је и како је што урађено, па да одатле потражимо поуке: шта нам ваља радити после тога.

Ово разматрање може обухватати цио живот народни а може обухватити и поједине дијелове тога живота, поједине гране или струке. Тако се може говорити о развјетку економском, привредном, финансијском, политичком, војничком, индустријском, просвјетном и тако даље.

Ми ћемо овдје говорити само о овом посљедњем, Говорићемо о ономе пољу, на којему су усредсређени сви напори наши око подизања порода свога, око подизања подмлатка, на којем остаје будућност. Говорићемо о просвјети народној.

*

Несумњива је истина, да све оно што утиче на живот порода нашега, на живот подмлатка народнога, на развјетак његов, утиче и на живот народни и на будућност његову. С тога о важности васпитања данас нико и не сумња. Зато се оно често и прецјењује, као да би од њега зависило све друго у животу народном и државном.

Није овдје мјесто да расправљамо ни о важности, ни о прецјењивању, ни о потцјењивању васпитања у-

опште, него треба само да разгледамо какво је оно било у нашега народа у Србији у прошлом вијеку, у вијеку ослобођења.

*

Почетак минулог вијека затиче Србију потпуно неписмену. Она бујна просвјета што се бјеше под Неманићима започела и раширила заједно с хришћанством и с наглим ширењем књижевности ушљед проналаска штампе, за дуго и предуго вријеме робовања од пуних пет вијекова сасвим се била угасила. И саме прве вође и старјешине народне сви бијаху неписмени. Па и свештеници и калуђери могаху читати само црквене књиге и писати само црквеним словима. Они се за ово спремаху по манастирима, а школа не бијаше никаквих ни за њих ни за остале сталеже.

Али зато је улогу васпитања вршила кућа српска. Она је била једина васпитаоница народна. Она је својим животом и обичајима одгајила ону киту хероја, која бјеше кадра „стићи и утећи и на страшну мјесту постојати.“ Оно ненадмашно јунаштво, ону јединствену издржљивост, оно ријетко пожртвовање за народну ствар, за земљу своју, за слободу њену — то је створила кућа српска, кућа простога народа: то је створило васпитање самога народа, без школе, без књиге и овога данашњег научног, вјештачког или школског васпитања. А то нам баш и казује, да је та, тако да је назовемо, народна педагогија од големог значаја и да у њој лежи велико благо. Кући је помагала и црква. Она је одржавала вјеру народну а с њом и име народно, обичаје и наду на боље.

У овоме чисто народном васпитању бјеше најјаче заступљено физичко васпитање. Јака тјелесна снага, која могаше поднијети много, бјеше му главна одлика. Без ње извјесно не би било ни онога духа, који не знађаше за страх, ни онога самопоуздања, које нимало не сумњаше у успјех, ни оне моћи, која не знађаше ни за какве сметње и која је и извојевала слободу. Само су грмови могли одољети оним вихорима и бури која се дизала на прве борце и борбу за ослобођење, а која би сломила „сламке и шибљике;“ само су динови могли поднијети све оне тегобе, које су се истављале ослобођењу послје ропства од пуних пет вијекова.

Друга му одлика бјеше јака национално-религијска свијест. Не бијаше ту ни појма о козмополитизму и социјализму, а још мање о нихилизму него о имену Србин и народу своме, којему, са његове доброте и страдања на правди Бога, Бог мора помоћи. С тога се он и у пјесми и у причи поносио именом својим и с тврдом вјером на успјех латио се оружја за ослобођење своје.

Трећа му одлика бијаше развијање јаке воље и моралних осјећања. У српској кући не бијаше дресуре, не бијаше учење празних ријечи на памет, не

бијаше приморавања на слијепу послушност. У њој су се дјеца развијала слободно, угледањем на старије и вјежбањем своје рођене снаге. А лијеп патријархалан живот у породици, особито у задругама, чистота морална и правични одношаји у њему само су потпомагали да се развију свијетли карактери, који су кадри и хтјети и радити само оно, што је часно и поштено. Зато су образ и савјест били највећи и најсилнији законик за владање и на дому и у друштву, и у општини и држави.

Ни чисто умна или интелектуална страна није била занемарена. И ако не бијаше ни школа, ни учитеља, ни „науке“ или наставе, опет је слободно посматрање природе и појава у њој и у друштву, слушање разговора међу старијима, оштроумно заговарање, размишљање о мудрим изрекама и пословицама, слушање и памћење лијепих приповиједака и духовитих пјесама народних, изопштрало дух у омладине, те је народ наш долазио у најбистрије народе.

Али је најгоре стајала она стваралачка, техничка или умјетничка страна. Лишен свих савршених алата и сваке индустрије, наш је народ отправљао своје домаће и пољопривредне послове на најпримитивнији начин, онако како их је радио и прије хиљаду година. И одијело, и посуђе, и намјештај — све је било онако, како га је могла створити обична рука простога сељака.

С ослобођењем настаје велика намјена и у животу народном. Та се мијена извршила не само у политичком животу, у друштву, него и на дому.

На првом мјесту турску управу замијенила је српска. Кметови, кнезови, капетани, начелници, судије па и сами савјетници, попечитељи или министри, били су обични људи из народа, виђени и чувени у рату као војводе. А они су готово сви били неписмени. Отуда се одмах јавила голема потреба за писмене људе. Зато су они добављани са стране, а живо су се почеле отварати и школе у земљи. И учитељи за ове прве школе довођени су са стране. С овим људима са стране настаје и мијена у ношњи, у обичајима, у говору и погледима на свијет и живот људски. Прост је народ гледао у писмо као у светињу, а у људе који су га знали као у нешто несобично, у нешто више од обичних људи. С тога му је импоновало и ласно је примао све што је од њих видио и чуо. То су у правом смислу први доносиоци просвјете, или тако названи »културтрегери.“ И њима припада заслуга за много добро, многи напредак у Србији, али тако исто до њих је и кривица за много зло и назадак.

Народ се поступно учио писмености и оспособљавао се за управу земљом својом. Све се школовање и сводило на спремање за чиновништво. Тако су школе у Србији одмах у почетку узеле једностран правац, који се у многоме продужио и до данашњице.

(Свршиће се.)

Српске народне умотворине.

Погибија Јуса Мучина Крњића.

(Народна пјесма).
(Свршетак).

Види Јусо војеводу Марка,
Па се боји, мука га спопала,
Не узда се у своје оружје,
Да изиђе до свога чардака
На виђење војеводи Марку;
Примаче се само до прозора,
Те он гледа разјарена Марка,
Види да се Марко помамио.
Кад је свога коња ућерао,
У бијелу варош Подгорицу,
Од муке га забољела глава,
Па кад уни својој проговара:
„Кажи Марку да ме дома није,
Тако ми је сада најмилије!“
— Опет Марко са зокана виче:
„Јеси л' дома, Јусо познаниче“,
Одговара Јусова кадуна:
„Ко то Јуса виче господара?
Њега данас у дворове нема,
Но је поша Зети, земљи равној,
Да сакупља по Зети хараче!“
— Кад то чуо војевода Марко,
Да се Јусо крије у харему,
Опет Марко ријеч проговара:
„Ја сам чуо Крњићу-Јусуфе,
Е си своје обећао благо,
Ко ће моју главу откинути,
С тога дођох варош Подгорици,
Донесох ти на рамена главу,
Без иједне паре и динара.
Још те зовем на мејдан јуначки,
Ошта си се тако препануо,
А сво ти Подгорички Турци.
А ја овђе сад никога немам
До милога Бога истинога,
И оштрицу сабљу о бедрима
И мојега коња арнаута.“
— Јусо ћути на бијелу кулу,
Сад ни була не да одговора,
Но се о свом јадy забавила.
А кад виђе војевода Марко,
Да му Турчин изићи не смије,
Тад удари б'јесна арнаута,
Отиште га посред Подгорице
Унакрсту тамо и овамо,
А Турци се крију по сокака,
А гледе га буле са чардака,
Сеир чине бијесну делији,
И његову коњу арнауту,
Отиште га изнад Подгорице
Па уочи на мост на Рибницу

Те отиде уз поље Дољане,
Здраво дође у Братоножиће,
Баш на Дугу, код воде Мораче,
А пред своју од камена кулу;
Ту га сретe чета одабрана
Нешто Куча и Братоножића;
Марко њима божју помоћ зваше,
А они му помоћ прихватише
И под њиме коња уздржаше,
И дивно га браћа дочекаше,
О свачему њега запиташе. —
Марко њима право кажеваше,
Како ј' нишо варош-Подгорици;
И Јусуфа звао на мејдана.
Ту се деси једно момче младо,
Баш од Куча, од Медуна града,
Јунак-момче, Поповићу Перо,
Младо момче, нема шеснест љета,
Добро слуша што говори Марко,
Па не чека други да говоре,
Но овако Марку проговара:
— „Стрико Марко, нећеш се мучити,
Од Турчина Крњића Јусуфа,
Нећете се више ни гледати,
Јер тако ме не родила мајка
Ја ћу Јуса брзо полазити,
И у земљу њега отпавити,
Да ћу своју главу изгубити.
Мислио сам да тебе не треба
По једноме на мејдан излазит'
Докле ти је Иванова Пера.“
— Кад је сјутра дан и зора била
Млади Перо рано уранио,
На рамену тури цефердара,
У појасу двије пушке мале,
Међу њима јатагана љута,
Па отиде низ Куче камене,
Докле дође варош-Подгорици.
Два-три дана шета по чаршпији
Све тражећи Крњића-Јусуфа,
Трећи данак, а мало по подне,
На Томин дан шестога октобра,
Јусуф бјеше из двора ишета,
Око њега тридесет делија.
Кад га виђе Дрекаловић Перо,
У јунака срце заиграло,
Турцима се попримаче близу.
— Угледа га Крњић-Јусуф-ага,
Па овако Турчин проговара:
„Добро доша, Поповићу Перо!
Кад си Перо из Куча дошао
Како ти је војевода Марко?“
— На то Перо њему одговара:
„Здраво да си, Крњићу-Јусуфе,
Прекјуче сам из Куча дошао,
Здраво ј' ост.' војевода Марко,

И тебе је Марко поздравио,
И тајно ти нешто поручио.“
— Мудар Турчин, али се превари,
Па се Перу попримаче близу,
Кад је Перо згоду увидио,
Он с рамена скиде цефердана,
Па је пушку огњем понудио,
Пуче шара, неће остат пуста,
Ће је гледа, ту је погодио,
Мртав ага паде пред дворове.
— Паде Јусо — остаде му пусто
Више њега Турци заграјаше.
Весели се Дрекаловић Перо!
Весели се ти Перова мајко,
Ти, која си Пера поднивила,
И јуначким пасом опасала
Који знаде Јуса погубити,
Свим Турцима добра поглавара,
А Србима алицу и злотвора,
— Весели се ти војвода Марко,
Када имаш брата онакога,
С њим се можеш свагда поносити
Што не жали живот жртвовати
За твој живот и за отачаство!
— Перо лако утећи хоћаше
Ал' се славом момче занијело
Па гледаше мрвога Јусуфа.
Па још Турцим' поче говорити:
„Знајте Турци, паре ви не тражим
Нит' од кога мито ћу узети
Да погубим нашега крвника,
Тада Турци Пера ухватише
На комаде њега издробеше.
Он немаше својега никога
Само Миљу, милену сестрицу,
Па се Турци тада подигоше
По бијелој варош-Подгорици,
По кућама и по кафанама,
Ће год нашли Срба-Црногорца
Свакојему откидоше главу,
На мир тврди и на вјеру праву,
Посјекоше двадест и четири
Црногорских младијех јунака,
Што с Турцима тада трговаху,
То се никад опростит не може.
То се зачу ломној Гори Црној,
Да су Турци Србе погубили,
Па скочише мрки Црногорци,
Припасаше свијетло оружје,
Па да иду варош-Подгорици
Да освете браћу погинулу
Но не даје Петровићу књаже,
Већ овакву наредбу издаје:
„Да се не би који заумио
На Турчина пушку подигнути
Јере томе сад вријеме није,

Ја ћу вашу браћу осветити,
Вашу браћу, моје Црногорце,
Што ј' на вјеру посјекоше Турци.
Књаз Петровић даву учинио
На силнога цар-Отмановића,
Од зулума што му Турци раде,
Свим силама хитром жицом јави.
Кад јевропске силе разумљеше,
За неправду што му Турци раде
Сви заједно цару поручише
„Цар Мурате турске земље главо,
Књаз Николи на тебе је криво
Што си своју земљу распустио,
Те све чиниш што је тебе драго,
На мир Божји и на вјеру тврду,
Сад су твоји Турци погубили,
Неколико добријех момака,
Од кржаве мале Горе Црне,
Но ћеш њима похватат крвнике
И предат их Петровићу књазу,
Не би ли га с тијем умирио.“
Цар Мурату када књига дође,
Виђе да му друга бити неће,
Већ да сврши или да рат јави,
Па на млађе вику учинио:
„Брже боље варош-Подгорици,
Црногорске хватате крвнике,
Предајте их црногорском књазу
И ако је Јусо погинуо
За њега су убили крвника.
Тада Турци на ноге скочише
Отидоше варош Подгорици.
Црногорске фатају крвнике,
Похваташе, па их повјешаше,
На бијелом Скадру на Бојани.

Тебе Перо весела ти мајка,
У рају ти душа царовала,
Ка што т' име на земљу царује,
Бог ти души спасеније дао,
Јер си живот дао за поштење.

Српске пјесме из Херцеговине.

Сву ноћ сам се премолила нане,
Да ме ове зиме не удаје.
Ове зиме, па ни друге зиме,
Па ни треће, кад ми срце неће.
„Кад четврта настане година
Гледај, мати, коме ћеш ме дати!
Нит ме даји стару ни удовцу,
Нит ме даји најмлађему момку,
Већ ме подај брату најстаријем.
У старијег брда и градови
У млађега кола и волови“.

Тригмир.

Џумирти касап.

— Народна приповетка.

Била једна мајка па имала сина. Син је био касапин, и зато што никада није мерно, него давао месо без мере, мислили су, да увек даје више, прозвали су га Џумирти-касеп (галантан касепин). Али он није секао ни више, ни мање, него онолико, колико је ко зацкао. Био је врло богат, имао је доста имања и новаца и све што душа зажели. А радња му је ишла добро, јер су сви долазили њему, да купују месо.

Један пут хтеде цар те земље да обиђе своју царевину са једним папом; преруши се у дервишко одело и пође по царевини. Путујући тако, дође и у варош, где је живео Џумирти-касеп. Пошто је обишао целу варош, дође да гледа, како касепи раде. Тако му паде у очи Џумирти касеп, како даје муштеријама месо, а не мери. Гледао тако један, па и драги дан, кад трећег дана, договоре се цар и паша, да пазаре месо од њега. Дођу овоме касепу, зашћу оку меса, он одсече и да им. Они са месом одоше у други крај вароши, да га измере и да виде, даје ли овај више или мање. Измерише га, а оно ни више, ни мање, но баш тачно онолико, колико су тражили.

Како нису знали шта ће са тим месом, пођу да га врате. Дођу до касепнице, али не приђоше касепину, него целог дана пролажаху поред њега. Досади се касепину да их гледа па их упита:

— Је ли аџи-баба, шта ти идеш овуда са тим месом?

— Ми смо сиромашни људи, — рекоше ови — немамо никога, те нема ко ни да нам уреди ово месо, — хтели би га вратити.

— Добро, добро, дајте, ја ћу да вам вратим. Али данас морате бити моји гости на ручку.

Ови се опираху, говорећи да имају много посла, па не могу доћи. Али касепин не хте ни да чује. Кад онај навали, они пристану, а касепин пошаље своје момке, да кажу његовој мајци, да спреми ручак, јер ће имати госте... Мајка брзо спреми ручак, намести собу за дочек и очекиваше госте.

Џумирти касеп, у одређено време, одведе своје госте у амам, да се окупају, па онда кући на ручак. Ту ручаше и разговараше, а после ручка рече им он:

— Аџи баба; ако хоћете да прилегнете мало, отидите у собу; а вечерас морате бити и на вечери.

Они немадоше где, него пристадоше и оду да прилегну. Прилегнувши тако, смотри цар једну лепу девојку, која туда случајно прође. Допаде му се и одмах упита касепиноу мајку, која је то девојка.

— Ову девојку је мој син запресио, — рече му она, — има већ седам година, и никако нема времена да се венча.

— Добро, — рече цар, — учинићу ја њему, да се венча.

Прође вечера, прође ноћ. Договоре се цар и паша, како ће оженити касепина, па кад је сутра дан устао дервиш беше снужен. Виде то касепин и не би му право. Упита мајку, да им није што на жао учинила; она му се кунујаше да није. Прође и тај дан, а кад трећег дана, дервиш опет снужен.

— Шта је аџи баби, — упита тада касепин пашу, — те је невессо?

— Видео једну девојку и хтео би се њоме оженити — рече паша.

— То је лако, — а коју је видео?

Они му кажу која је, а он рече да ће све то учинити. Поче се спремати за свадбу и за три дана све би готово и венчају се. Увече уведе младенце у собу, али невеста поче плакати.

— А што плачеш девојко, — упита цар. — Ми треба да плачемо, јер уђосмо у ову кућу, па већ не знамо, шта ће са нама бити, а ти немаш за што да плачеш.

— Како да не плачем? — рече она. — Већ седам година како ме је Џумирти-касеп испросио и не доби времена, да се венчамо, а имаде времена, да ме венча са дервишом.

— Зар си ти његова? — упита цар као чудећи се.

— Јесте.

Он устаде, пољуби је и рече, да јој је од сада он брат, она њему сестра. Сутра дан поче опрема, да се гости испрате, јер им се досади гостовање. Касепин их лепо испрати и пожели им срећан пут.

Кад цар стиже кући, преда мајци своју посетриму и запрети јој да је добро чува, а он поче мислити, како ће наградити касепина за онакав дочек. Помисли да му пошаље новаца, новаца он има; да му да земље; имања има доста. Мисли цар, мисли па на једно смисли, прокуне га, да му се све имање растопи као сô у води, па да дође њему, да моли за хлеб. — Што цар прокуне, то мора да буде. А да би га добавио, нареди у вароши, — ако дође такав и такав човек, — касепин који не мери, да му га доведу.

Не прође много, а царева се клетва испуни. Касепину поче прво радња посертати, за тим му пропаде радња и поче трошити царе, које је имао, а кад пара нестаде, продавао је имање, док све не испродава... Нема новаца, нема имања, — остаде без хлеба.

Дуго се предомишљао шта да ради. Није могао преживети толику беду и невољу, што га је снашла; па послетку реши да се убије.

— Зашто да се убијеш? питаше га мајка, кад јој је своју намеру рекао. — Зашто?... Како си оно стекао, тако можеш опет стећи. Ради сине, служи, па ћеш стећи.

Он послуша мајку и пође по свету, да тражи посла. Тако идући по свету, дође у престоницу оног

цара, наиђе на месарницу и гледаш, како месар осече парче меса, стави га на кантар, потом одсече једно парче, — стави га опет на кантар, — затим дода још једно парче, док једва месо измери. Он ту затражи посао и они га приме у службу... Ради Џумирти-касап као и раније, одсече месо и немерено га даје купцу. Кад спаси господар, шта му слуга ради, сети се цареве наредбе, и кад га добро загледа, учини му се исти онаки, како је цар описао. Оде господар цару и рече му, да је код њега у служби касапин, кога је он тражио. Цар нареди, да га одмах доведу.

Уплашени касапин дође цару и поклони му се. Цар је њега одмах познао; али он цара није познао. Цар нареди, да га одведу у амам, да се окупа: он покорно оде, а не знајући шта ће бити; док је он био у амаму, овамо му се спремаше нове хаљине. Кад је дошао из амама, по наредби навуче нове хаљине. После сели да ручају, а обоје ћуте. Касапин чека, шта ће бити, а цар ништа не говори. Тако га је гостио два дана. Треће вечери га одведе, да спава у оној соби, где спава његова прошеница. Чим га виде девојка, познаде га и почне плакати.

— Што плачеш цуро? — упита касапин. — Ја треба да плачем јер ме цар позва овди ево већ два дана и две ноћи, а никако не казује зашто ме је звао и ко зна, шта ће чинити од мене.

— Видим да ме не познајеш, — рече му она, и тада му се каза и исприча све како је дошла и она овди, и не зна шта ће до краја бити. Дервиш је доведе овди и остави и више се по њу не врати.

Сутра дан, кад га је себи позвао цар, одлучи се да га пита зашто га је звао и хоће ли му дозволити, да одведе ону девојку, коју је дервиш овди оставио.

— А знаш ли ти, ко сам ја? упита цар.

— Ти си цар, — рече уплашени касапин овим питањем и већ се био покајао, што је и започињао говорити, кад је знао пред ким је.

— Јесте, ја сам цар; а сећаш ли се ти, кад ја оно код тебе бејаш, ти ме лепо угости, и ожени ме оном девојком, што је сад тражиш.

— Ја се не сећам, може бити; али је то био дервиш, кога сам ја оженио.

— Да, дервиш, тај дервиш — то сам ја. Али се ја нисам њоме оженио, ми смо се побратимили, — и сад је теби предајем, јер сам хтио да те оженим њоме. Проклео сам те, да ти све пропадне, па да имаш времена, да се венчаш са том девојком, кад седам година ниси имао времена.

Они се сад пољубе, почну ново весеље. Кроз неколико дана би и свадба. После свадбе их цар испрати, да Џумирти касапу дванаест товара азне и земље, те он постаде опет богати касапин.

Забелешко Лав. К. Мишковић.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Модерно робље, роман из живота босанских Срба. Написао Бошко Петровић. У Новом Саду, 1908.

Овај назив модерно робље, који је употребно Лав Толстој за руске фабричке раднике, изгледа, да у културном свијету нема нигдје тако zgodне апликације, као за наше људе, нарочито за нашег сељака. Бесправан, презрен од сваког и остављен, не свикао да чује ни пријатељског поздрава, ни лијепе ријечи; осуђен да својим знојем храни и себе и своју дјецу и аге и десетаре и онај силни чиновнички апарат, да се вјечно пати под оштрим ледом и тешким сунцем, радећи читава вијека испред других и за друге, вјечно гладан и вјечно гоњен све од Бога па до лугара и жандара, човјек, кога свако експлоатише, а нико не разумије, није у ствари ништа боље него обичан буквалан роб. И једино, што је у свој овој књизи Г Петровића од вриједности, то је тај наслов.

Г. Петровић је имао намјеру, да у овом роману да слику босанских унутрашњих прилика, прилика окупационе управе, нетрпељивости и вјерског прозелитизма језуита, борбе српскога елемента на свима тачкама; да даде низ типова из српскога друштва и нарочито низ типова чиновничких. Једном ријечју, ово је требало да буде једна врло детаљна и врло опширна слика свега живота у Босни и специјално у Сарајеву за ових задњих десетак година. И то је писац пројектирао на широкој основи: ушле су епизоде о сарајевском интимном друштву око српскога стола, сарајевска сијела, живот сељаков (приликом једног излета запажене појединости и цјелина), живот и ситне интриге у некој још ситнијој касаби, сарајевски кеј, покрет Муслимана. Све то да се у извјесној форми, пажећи на цјелину, истакне јаким и пуниим бојама. Г. Петровић, који је провео неколике године у Босни и који је сам лично много доживио и на себи искусио држао је, ваљда, да му је то доста и да се може предати без даљих скрупела. Међутим, сврха је остала промашена.

Овај роман као умјетничка ствар апсолутно је без вриједности. Књиге су као и многи људи: довољно је да они проговре неколико ријечи, па да их човјек по њима без даљег допуњавања сасвим тачно оцијени. И овдје је исти случај. Садржај је празан, бомбастичан, мјестимице дјетинасто наиван. (Хрвати, на примјер интригирају против једног суца Србина тим што веле, да је он због неке мале пријеваре осудио човјека на смрт!), увијек сличан дописима из дневних политичких листова, гдје је онолико много патоса а тако мало памети. Босанска унутрашња политика, садашњи режим у земљи могу да даду и много више и много стварнијег материјала и за слику управе и за осуду њену, кад се узму овакви какви су, него кад се то представља на овај начин са онако комичним процедурама. Ја, на примјер, не видим, да је и мало карактеристичан примјер за осуду режима овај: Једном Србину суцу износи један колега Хрват, да је напао неко сироче: овај се због тога и последи тога, да у такву бригу и повученост, да за годину и по дана није хтио ни с ким да општи! А све те ствари, које износи Г. Петровић налазе се ма у ком меморандуму наше опозиције и солидније и озбиљније изнесене, или ћете их краће, али много пуније, народније и јаче наћи у ријечима Кочићевог Давида. Тон причања је

без љепоте, развучен, безвразан, пун декламација („Ето се сада покидаше чаробне мреже срећних дјетњских снова и мој живот с њима. Ако се невратим никад више, опрости ми Српкињо дјевојко поносних ових гора, изабранице срца мога!“), без иједног умјетничког момента. Писан је оним старим начином војвођанских приповједача са шкрипањем зуба и са много фраза и са потпуним отсуством осјећања за језик. Г. Петровић, који мисли да је проучио прилике у Босни, не опажа, да за толике године није могао да научи, ни гдје се у нас све изговара старо (је) као и је. Јер он страшно мијеша е и и је и у претежној ијекавштини пише ипак, гнев, ускомјешати, последиједњег, извјести, нестрпјељиво, окријенувши и т. д. Његова умјетничка опажања оваке су врсте: „То овако забринуту лице бијаше сада разријешен ребус његове прошлости и читава му живота“, или „Домаћина упали кандило више светог Николe“. Да не вјерује човек да је у једној старијој српској кући у Сарајеву, кад чита овај став: „Када ово двоје уђоше, зашуста, замириса и засја дворана, као да је цвјетно и мирисно прољеће на лаки крили долетјело у овај салон.“ Његови се јунаци, као у нашим старијим причама, познају већ по имену. Главни јунак романа је Боривој, јер има читаво вријеме да се бори; Хрват професор је Франк, а то име данас добија генерално значење; један шпијун зове се Злонога. Спротиви сељаци кметови зову се и у њега газде. Осим тога писац је био тако мало пажљив, да је често заборавао и испреплетало имена својих личности; Мато Ловрић му се од једном зове Мато Премужих (стр. 207.), а главни јунак романа Боривој Хаџи-Костић налази на стр. 222. као Душан Хаџи-Костић.

Поред тога, овај господин, који је професор на једној српској гимназији и доктор филозофије, има језик, каквим у нас не пишу ни боље гимназисте из више гимназије. Он пише: Стевидиног, Драгичиц, орловачким, продрео; он пише редовно „званције“ као да смо у времену Лукијана Мушицког; даље има: „дјевојку донио у положај“, „познат кроз своје шпекулације“, он пише: љеб, ладна и т. д.

Роман је прештампан из „Заставе“, пун је штампарских погрјешака и погрјешака слога те је тако ова књига постала лоша у оба смисла те ријечи.

Владимир Ђоровић.

Етнографски Зборник, Српске Краљевске Академије Наука, књ. IX. Српске Народне Игре, уредио Др. Тихомир Р. Ђорђевић, Београд.

Српско народно благо није све покупљено и објављено са оба Вука, Милићевића, и др. Њега има у нашем народу још доста и доброг. То је увидјела цијењена Српска Краљевска Академија Наука у Биограду, па је, прије неколико година почела издавати Етнографске Зборнике, у којима понављено ревносно објављује сакупљено и лијепо сређено народно благо. Девету књигу овога Зборника, који је изашао под редакцијом нашег признатог етнографа г. Др. Тих. Р. Ђорђевића, чине Српске Народне Игре из Краљевине Србије, Босне и Херцеговине и Старе Србије. Прву збирку прикупио је наш сарадник г. Станоје М. Мијаговић српски народни учитељ у Пољни (Левач), другу збирку прикупио је нашим читаоцима добро познати наш многогодишњи вриједни сарадник г. Лука Грђић-Бјелокосић, а трећу збирку сакупио је г. Атанасије Петровић вјероучитељ на српској учитељској школи у Душановом Скопљу. Као

увод пред ове игре има опширна расправа уредничкова о играма у опште. По тој расправи он дијели све игре на: орске, витешке, забавне, игре духа и игре за добит. На овај начин распоређене су игре и у све три збирке, само што ни у једној збирци нема орских игара. Све три збирке су срећно прибране и марљиво разрађене. Потпунију збирку од ове ми нијесмо имали до сада. Игре су средство за јачање тијела и духа. У то име нека је овај Зборник топло препоручен читаоцима нашега листа. Цијена му је два динара, а има преко 200 страна велике осмине. Може се набавити непосредно код Академије, а и преко Мите Стајића, дворског књижара у Биограду.

Србољуб Љубибратић.

Прослава четрдесетогодишњице Ресавске Библиотеке.

Овогодишњи празник св. Духова био је светлији и радоснији за град Свилајнац и питому Ресаву но прошатих година, јер је тада прослављена импозантна и изредна свечаност четрдесетогодишњице од постанка Ресавске Библиотеке. За прославу ове дивне, племените и културне установе, која представља центар свега доброга и лепога за ресавску околину, какве, слободно се може рећи, немају други градови у унутрашњости Србијиној, чињене су припреме на неколико месеци раније. С времена на време пазиле су разне белешке преко престоничких дневних журнала о овој свечаности и Библиотеци. Најзад је тај много очекивани дан дошао. Још уочи св. Духова Свилајнац је био срећан да у својој скромној средњи види госте са разних страна наше земље, који су похитали да лично присуствују на прослави ове узвишене установе, коју једино одржава приватна иницијатива, као што је на исти начин и поникла пре четири деценије. Још уочи св. Духова српске тробојке лепршале су се на зградама свилајначким: то бежу први знаци о импозантној прослави која ће се тек извршити други дан Духова. Првог дана Духова увече био је у Бојачи, у хладу столетних грмова, ватромст.

Освануо је други дан Духова, дан тако значајан за Библиотеку и српску просвету. Небо чисто, обасјано зрацима летњег сунца, када се радоваше радости пријатеља библиотекиних. У осам часова ујутру гласни пуцањ прангија огласио је ретку свечаност и радост свих просвећених људи, који су срећни што виде да установа, која се одржава приватном иницијативом, свечано навршава 40 година свога живота. Пуцањ прангија прикупио је просвећене Србе и Српкиње у гимназијску зграду, одакле се корпоративно с гостима у пратњи блех-музике отишло у цркву. После свршене службе Божје сва свилајначка елита интелигенције и морала с гостима и музиком на челу упутила се гостионици „Такову“. Милина је било гледати овај просвећени скуп, који се свечано кретао свилајначким улицама. Велика ресторана „Хотел-Такова“ била је пуна света, женскога и мушкога. Пошто се свет скупио и сваки заузео место, онда је председник Библиотеке г. Новак Тоскић, учитељ, устао и својом познатом слаткоречивошћу отворно свечани скуп, поздрављајући госте са „духовна родбино“, захвалио им се на посети. Звучни говор марљивог председника г. Тоскића учинио је веома леп утисак на све присутне. Нарочита осећања преживљавала је публика тих тренутака. Сваки слушацац морао је осећати неко неопи-

сано задовољство и срећу, радост и раздраганост... По свршетку говора председник је представио госте са стране: изасланике друштва за нар. просвећивање и школску хигијену г. г. Др. Чеду Марјановића, проф. и Лазу Обрадовића, учит. у пензији, извештача „Малога Журнала“ г. Ст. Димитријевића, г. Васу Марковића, учит. из Ниша итд. После овога библиотекар г. Драг. Новаковић, учитељ, прочитао је веома испрпан извештај о четрдесетогодишњем раду Библиотекину и сву њену прошлост од постанка па све до наших дана. У овом извештају може се наћи леп наук и упут за оне, који хоће да раде на демократизацији науке и моралних принципа. Одмах је за овим узео реч изасланик друштва за нар. просвећивање г. Лаза Обрадовић, изнео у свом лепом говору важност овог ретког славља и констатовао да се сврха друштва, чији је он члан, потпуно подударна са сврхом Ресавске Библиотеке, желећи једновремено да њени чланови и даље продуже са још јачом вољом и љубављу на послу нар. просвећивања. Затим је говорио други изасланик пом. друштва г. Др. Чедо Марјановић о најважнијим факторима у просвећивању народа. Доказујући потребу просвећивања нашега народа, рекао је да ће прослава Ресавске Библиотеке одјекнути и даље од ове околине, да је она значајна не само за ресавску околину и ужу нашу Отаџбину, већ и за васколико Српство — ширу српску Отаџбину итд. На крају свога говора г. Др. Ч. Марјановић пожелео је да Р. Библиотека дочека и педесетогодишњицу свога још плоднијег и обилнијег рада на народном просвећивању и да свечаност још лепше испадне. Напослетку говорио је г. Ж. Ђурковић, адвокат из Београда, који је објашњавао значај просвећивања, потребу и корист од демократизације науке и просвете у опште за масу народну, наглашавајући да се то може постићи народним читаоницама, јавним предавањима итд. Сви су говорници праћени једнодушним одобравањем од слушалаца. Након свега овога председник г. Тоскић прочитао је честитке и закључио је свечани скуп.

Свршиће се.

Књижевне и културне биљешке.

Српска Књижевна Задруга. На овогодшњој главној скупштини Српске књижевне задруге утврђена су за XVII. коло задругиних издања ова дјела: „Пјесме“ Јована Дучића; „Хаџи Динча“, роман из живота старог Београда, од Драг. Ј. Илчића; „Један раворен ум“ и „Дневник једнога покојника“ од Лазара Комарчића; „Бидо“ од Јанка Веселановића и Драг. Брзика; „Ловчеви ваписци“, од Ив. С. Тургејева, први дио, у пријеводу Др. Јов. Максимовића; и „Историја савремене образованости“ од Ш. Сењобоса, у пријеводу Др. Радојевића и Мил. Анастасјевића.

Седмо издање Кочићева Јазавца. Омиљена народна лектира „Јазавца пред судом“ од Петра Кочића за Кратко вријеме доживјела је седам издања. Четири издања штампана су у Србији и Војводини, пото је издање Српске Књижевне Задруге у

Београду, шесто књижарнице Душана Поповића у Чикагу, у Америци. То је издање намијењено само Србима у Америци. Сада је жена прославленог књижевника Петра Кочића, који чаму у босанском затвору, огласила и седмо издање, пошто има много предбројника из четвртог издања, који нијесу подмирени. Цијена је овој донста лијепој и оригиналној сатири из садашњег нашег живота само 50 погура. Новац се шаље Милки П. Кочићки у Доњ. Тузлу. Сваки, који нема ове књиге похитаће да је набави и да тиме у неколико помогне породици Кочићској, која је остала без никакве помоћи.

Дом српских ученица. У Београду је основан и добро напредује „Дом српских ученица“. Управни одбор тога дома отворио је ово године, поред пансионата за ученице са стране и поред женске гимназије, нарочито одјељење за више дјевочијско образовање, гдје ће се постићи васпитање Српкиња у српском духу. Поред научних предмета, дјевочије се упознају са домаћим пословима, како би временом постале добре домаћице. Од страних језика учи се њемачки, француски и ситлески. Нарочита пажња поклања се ручном раду. Овај дом може се препоручити свима онима, који своје шћери шаљу у туђинске заводе и римокатоличке клостере.

Јужнословенска библиотека. Ова библиотека налази у Београду и доноси радове свих јужно-словенских књижевника. Скоро је изишла седма свеска, у којој је неколико пијела бугарског књижевника П. Тодорова. Библиотека није налазила дужу времена.

Арапска књига о Србији. Новосадска „Застава“ јавља, да се у Београду дуже бави инспектор министарства унутрашњих дјела из Египта Едвард-беј Едмас. Он проучава прилике у Србији, Бугарској и Румунији. О тим ће земљама надати опширну књигу на арапском језику. Едвард-беј је Спиританац православне вјере.

Књижевна награда. Српска Краљевска Академија Наука у Београду расписала је стјечај за награду из задужбине Николе Ј. Маринковића. Награду ће добити одличан спис моралне или патристичке теорије, који се мора одликовати љепотом садржаја, слога и књижевног језика. Награда је 960 К у валу за једно, или за два дјела. Рок је стјечаја до 1. маја 1909. године.

Литургија Јована Златоустог. Владимир Ђобернћ гимназ. професор и катихета у Доњој Тузли, јавља српском, свијету, да је дао у штампу Литургију св. Јована Златоустог за мушки кор. Дјело ће бити готово за мјесец. Цијена је партитуре 10 К. Преплату ваља слати до 24. августа у Арач (Toronto megye) а послије у Д. Тузлу.

Исправак.

У прошлом броју поткрала нам се крупна погрјешка у пјесмама Јована Дучића. Натпис је требало да буде: *Јован Дучић, Београд: „Из Јадранских Сонета“* а не како је штампано. Молимо читаоце да исправе.

„Босанска Вила“ налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ваџи, учитељи и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Преплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: *Звоно, Краљ и трепелица, На извору и Село*, од Алексе Шантића. — *Прољетне воде*, од Т. Ј. Тјутчева и * * * од О. Н. Чјумпа, превео М. Димитријевић. — Пјесме *Федора Ивановића Тјутчева*, превео др. Јован Максимовић. — Приповијешке: *Док су горе ле воштане свеће*, од Мите Димитријевића. — *Два сна*, од С. Д. Петровића. — *Саломе*. Трагедија у једном чину, од Оскара Вајлда, превео Бранко С. Поповић. — *Сестра по млијеку*, од Франсоа Копе, превео Мил. Ђорђевић. — *Поука: О исцима*, од Арт. Шопенхауера, превео Д. М. — *Просјетна у Србији у вијеку ослобођења*, од Јована Мнотраговића. — *Српске народне умотворине: Погибија Јуса Мучина Кривића*. — *Српске народне пјесме из Херцеговине*, забил. Трипир. — *Приповијешка: Цумирши касан*, забил. Лаз. К. Мишковић. — *Листак*.

Власник и уредник Никола Т. Башиковић. Печливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дјоничка штампарија, Сарајево.

Број 22.

САРАЈЕВО, 10. августа 1908.

Год. XXIII.

Бранислав Ђ. Нушић, Београд.

Српска молитва.

Белешка из прошлости једне српске школе на Косову.

Мукло удара клепало са чардака ма-
манастирске школе, да огласи ју-
тарњи час. Тупи се звон простире
низ Градину и пронаша селом, те се
дечица крећу раном зором ка Грачаници, где
их у дворишту очекује поп Коста и дели им
свештенички благослов, пре но што ће пре-
корачити праг школски.

Не сме се ни једно одоцнити, јер други
је сад ред и други адет у школи манастир-
ској. Њихова су браћа и оцеви, седећи са-
вијених колена на широкој асури, учили у
тој школи само појање и по где које слово
тек. А сад је дошао из Србије нов учитељ
и донео нове књиге, и таблу и слике, и све
то наредио и уредио. те другаче их почео
учити, но што је то пре било.

То је било 1874. године, када се прво
дете из села Грачанице вратило са школо-
вања из Србије, те када стару манастирску
школу епитропу предадоше њему весели и
поносни што је њихово дете то достигло.

Поп Коста је био први који је једно
јутро, довео свога малишана Јосифа у. ту
„нову школу“; довео га је да пољуби учи-

тељу руку и да седне први пут у клупу,
које је учитељ већ саградио, те и тиме об-
новио школу. Учитељ је Стеван задовољно
примио тог првог ђака, понесен надом и
чврстом вером, да ће под заштитом Св. Бо-
городице Грачаничке, створити кроз своју
препорођену школу нове људе а са њима
и нове дане у своме тужноме завичају.

И док је учитељ ведром челом уписивао
свога првога ђака, поп Коста га је забри-
нуто посматрао.

— Ајде, учитељу, нека дете остане овде,
а ми да прошећамо мало око манастира.

Учитељ пође, те се крај гробља упутнише
источније манастирској капији. Ћутали су
обоје, поп Коста је пребрајао бројанице које
му је о прошлости сабору даривао отац Ага-
тангел, а учитељ посматрао како се зунце
пробија кроз врхове Шара и Карадага.

— Слушај синко — отпочеће поп Коста
— ја не знам твоје науке; али што знам,
то је да су зла времена, није како је било....
нешто се мути...

Учитељ диже главу и сrete забринут
поп Костин поглед.

— Па... — настави поп Коста — знаш,
како су зли ови бегови. Знаш и ђају какав
је и чији је слуга. Они ову школу трпе зато,
што знају да деца у њој уче молитву и пе-

сму, да је поје у манастиру, а кад чују да си донео књиге из Србије и кад виде да ти децу само књизи учиш...

— Па како ћу, но књизи да их учим?
— прекиде га учитељ.

— Јесте — одобрава поп Коста — ав и буки из књиге да их учиш а оно друго...

— Које друго?

— Па... хоћеш ли ти њих учити само да читају?

— Не само то. Учићу их и да су Срби — рећи ће поносно учитељ.

— Е, то видиш. То да их учиш кроз молитву. И ми смо то кроз молитву Богу учили. Послушај ме, бар за прво време тако да радиш, док се Турци не науче на тебе, па после... лако ћемо.

— Хоћу, оче! — одговорио је учитељ благодарно и наставио је шетњу са поп Костом, све док му се школа није напунила ђака.

И послушао је, његова су се деца молила Богу српском молитвом. Искупе се тако изјутра, па пре но што ће почети рад, читаће молитву, којој их је учитељ већ научио.

— И Богу је драго, децо, да му се молите речима које разумете. Ајде, Јосифе, почињи!

А мали Јосиф диже се скромно из прве клупе, па звучним гласом отпочиње:

— Оче наш, који си на небу... помози верноме народу мом!...

Па то затим прихватају сва деца, те кроз отворене школске прозоре разноси се српска молитва широм Косова, све тамо до Ситнице и све даље кроз пусто косовско гробље у коме без сна почива читав један успаван народ.

II.

Онако је, како је поп Коста казао, зла су била времена настала. Замутило се тамо преко Дрине, па се и над Копаоником и Косову на домак, сабрали тучни облаци.

Арнаути косовски, предосетили шта се иза горе ваља, па закрвавили погледом на Србе. У Приштини се сваки час чаршија затвара и капци спуштају на пенџере; а по махалама једнако припуцавају пушке. Мало

који дан а да се не чује: погинуо овај и погинуо онај Србин.

Већ су насрнули и на школе; растерују ђаке, а учитеље бацају у тамнице и шаљу их у далеке, Авијске стране.

Срби се забринуто тешкају, Арнаути се збирају у џамије те држе дуге и бурне меџлисе.

Крвав облак лебди над крвавим Косовом а тамо, преко Копаоника, већ пободен барјак слободе, већ се збирају подањ добровољци.

Учитељ Стеван већ види, данас ће или сутра доћи ред и на његову школу. Ђаја агаларски бесно пројажује ата кроз манастирско двориште и алтипатлаком гађа крст на кубету. Уђумат не прима више хришћанске давије, а муфтија се кези и цери кад спази сиротињску сузу.

Зло је близу; шестари већ над главама забринутих и незаштићених Срба.

— Шта ћемо? — пита учитељ попа Косту.

— Што Бог нареди! — одговори брижним, сухим гласом седи свештеник.

— Ја боме нећу дочекати да ми растерају децу, а мене у сургун пошљу!

— А да у што ћеш?

— Идем сам! — вели одлучно учитељ.

— А де ћеш?

— Тамо!... — показа учитељ руком на Копаоник и на оне крајеве иза Копаоника.

— Што ћеш?

— Идем, па кад се вратим, да не морам децу учити да кроз молитву крију своје име, већ да га и речју и песмом кажу и јасно и гласно.

Поп Коста узнемирено погледа учитеља. Учитељ му не рече ни речи више, али је са његова чела и из његова погледа прочитао, да му је у тај мах благослов поделио.

III.

Тога дана по подне, деца су била у манастиру на вечерњу. Било им је чудно, што и учитељ није са њима. Никад он до сад није изостао.

А кад се вечерње свршило, мали је Јосиф истрчао пред другове, па им рекао:

— Господин учитељ је наредио, да се не растуримо, него да идемо сви у школу.

Двоје по двоје, кренули су кроз манастирско двориште и заузели место у скампијама, још увек изненађени, јер су до сад, свагда по вечерњу, одлазили из цркве право кућама. Па ипак су осетили, да је то нешто важно ради чега су се искупчили, и тај су осећај исказивали дубоким ћутањем и узвреним погледом на врата, на којима ће се мало час учитељ указати.

Та се врата најзад отворише и на њима се указа учитељ, другачи но што се до сад деци указивао. На њему је арнаутско одело, у силаву му револвер и нож, на глави бела капа, наднела се све до вјећа, а ове се спустиле на очи.

— Децо! — поче он потресеним гласом. — Ми се морамо растати. Не питајте ме за што, већ упамтите само данашњи дан и све дане што ће за овим доћи. Упамтите, јер ће ваша деца тражити од вас, да им причате и да им казујете о данашњим данима. Носите књиге кућама, није више књизи време, и казујте само ону молитву, којој сам вас научио; казујте је сваки дан и на дому и у цркви....

Па заћута за час и прелете брижним погледом по деци.

— А сада, децо, помолимо се Богу!

И не рече, као обично.... „Ајде, Јосифе, почињи!“, већ извади из силава револвер и нож и остави их у страну, скиде белу капу с главе, па потезе десном руком и прекрсти се, а за тим снажним, мушким гласом, отпоче сам молитву:

— Оче наш, који си на небу, помози бедном народу мом!....

А деца прихватише, јер се њему завртенше две крупне сузе у очима, и глас му умуче, утиша се и изумре...

А кад учитељ, немогући више ни речи проговорити, махну руком да се деца разлазе, она немо, без шума, без речи, све једно по једно, поче прилазити руци учитељевој, осећајући да се сад другаче, а не као обично, праштају и плашљиво осврћући се свако на вратима, да још једанпут сагледа лице учитељево.

А када се разиђоше, учитељ оста крај отворена прозора, погледајући далеко тамо иза Чичавице, за којом поче сунце да тоне, те оста тако, замишљен и суморан, све док не паде сумрак, а за њим вече.

Па се онда диже у манастир, да још једном целива Свети Тивот, а за тим да кроз ноћ замакне у планину, те да га зора затече у слободној Србији.

IV.

Невесинска пушка рече прву реч, па се натушти и закрвави српско небо, отуд од Херцеговачких планина па све до Витоша.

Насташе они знаменити дани борбе, напора и пожртвовања: дани који су разбудили из дубокога сна један успавани народ, варљивим обећањем да ће сагледати зору.

Ти дани доведоше српску војску и Косову на домак. Отуда, преко Врања, Бујановца, Гњилана, Брезаљице и Словиња, спусти се јуначка чета Милоша Сандића у Косово и освоји Грачаницу.

Била је дубока зима; снежни се покров био разastro преко простране неопојане косовске гробнице. Али је тада, и под тим покровом, Ситница шумније забрујала, а из црнице се косовске, отуд из дубине, кренула суза, те задојила засушени корен крвавога косовскога цвета.

Крст се на високом грачаничком кубету заблистао оном светлошћу, којом је блистала звезда преходница... пастирима.

Манастирско је клепало тупо, али свечано, ударало да сабере село, јер давно се у манастиру није одслужила оваква служба: још од онога дана, када се српска војска у Самодрежи причести, а у Грачаници се, Девичу, Св. Уроњу и Бањској свете молитве придружише молитви Цара Мученика.

Поп Коста је појао песме Богу младачким грлом, а јуначки борци, опаљена и мрка лица, али ведре погледа, слушали су ту свету песму, коју некада на овоме месту последњи пут чуше њихови далеки преци.

А кад је служба, та значајна Грачаничка служба, завршена и српски војници изашли погружено из манастира, допро је до њих,

кроз отворене прозоре манастирске школе, ведар дечији глас.

Мали Јосиф, кад је чуо да је српска војска заузела Косово и стигла у Грачаницу, оптрчао је цело село и сабрао ђаке у школу.

Осетио је, да је то тренутак, када им се ваља помолити оном молитвом, којој их је учитељ научио. И деца су га послушала, те се из њихових свежих грла, широм тужна Косова у тај час разлегала искрена молитва:

— Оче наш, који си на небу, помози бедном народу мом!....

Оскар Вајд:

Саломе

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по Х. Лахману.

(Наставак).

Ирод: Као зашто и да не будем срећан? Цезар, господар света, цезар, господар над господарима, врло ме воли. Баш сад ми је послао скупocene поклоне. И обећао ми је да ће опозвати у Рим краља од Кападокије, мога непријатеља. Можда ћемо га тамо и разапети, јер он је у стању све учинити што му падне на памет. Цезар је одиста прави господар. С тога имам разлога бити срећан. Веома сам срећан, никад нисам био тако срећан. Ништа у свету не може помутити моје среће.

Глас Јованов: Седеће на престолу одевен у скерлет и пурпур. У руци ће држати златну купу напуњену својим гресима. И анђели Господњи ће га одатле срушити и убити. И црви ће га разнети.

Иродија: Чујеш шта говори о теби? Вели, да ће те црви разнети.

Ирод: Не говори он то мени. Никада он не говори против мене. То се односи на краља од Кападокије, на мога непријатеља, а не на мене. Њега ће црви разнети. Никада ни речце није рекао пророк против мене, изузев то, да сам се огрешно, што узех за жену жену брата свога. Можда има и право. Јер као што се показало, ти си ми нероткиња.

Иродија: Ја нероткиња, ја? То велиш ти, ти, који нетремице пиљаш у моју кћер, који би хтео да се науживаш њене игре? Ти говориш као каква будалина! Ја сам родила једно дете. А ти немаш ни једнога, немаш, па и ни с једном од твојих робиња. Ти си томе крив, а не ја.

Ирод: Мир, жено! Велим ти, ти си нероткиња. Ниси ми родила ни једно дете, и пророк каже, да наш брак и није прави брак. Он вели, да је то брак родоскврнења, брак који ће само зло доносити.... Бојим се да не погоди. Уверен сам да има право.... Али ово

није час да се говори о томе. Хоћу данас да будем срећан. Заиста, срећан сам. Нема тога што ми не достаје.

Иродија: Мило ми је што си ноћас тако добро расположен. То ти не долази често. Али доцне је. Хајмо унутра. Не заборављај да се у свануће крећемо у лов. Све почасте се морају указати цезаровим посланицима, зар не?

Други војник: Тетрарх изгледа мрачан.

Први војник: Да мрачан изгледа.

Ирод: Саломе, Саломе, играј ми Саломе! Ја те молим поиграј ми мало. Тужан сам ноћас. Кад сам долазио овде, наиђем на крв, а то је рђав знак; и у ваздуху сам чуо шуштање крила, шуштање некаквих огромних крила. Не знам шта ће то да значи. Тужан сам нешто ноћас. С тога играј ми мало. Играј ми Саломе, лепо те молим. Ако ми играш можеш захтевати што год хоћеш, даћу ти. Да, поиграј ми, Саломе, и кад год што захтеш, даћу ти, па ма то било и половина моје краљевине.

Саломе (устаје): Хоћеш ли ми занета све дати што усхтем, тетраше?

Иродија: Не играј, кћери моја!

Ирод: Све што заштеш, па било то и половина моје краљевине.

Саломе: Заклињеш ли се, тетрарше?

Ирод: Кунем ти се, Саломе!

Иродија: Не играј, кћери моја!

Саломе: Чиме се заклињеш, тетрарше?

Ирод: Својим животом, круном својом, боговима. Ишти што ти срце зажели, даћу ти, па ма то било и половина краљевине моје, само ако ми хтеднеш играти. О, Саломе, играј ми, само играј, Саломе!

Саломе: Заклео си ми се, тетрарше!

Ирод: Заклео сам се!

Иродија: Кћери моја, не играј!

Ирод: Ма то било и половина моје краљевине. Изгледаћеш неизмерно лепа као краљица, Саломе, ако ти се допадне да потражиш половину краљевине ми. Зар не ће изгледати лепа као краљица?... Ах, овде је хладно! Подухњује некакав студен ветар и ја чујем.... Зашто чујем у ваздуху оно шуштање крила? Ах! То тако изгледа као да нека огромна птичурина лебди над терасом.

Зашто не могу да је видим, ту птицу? Страшно је шуштање њених крила. Када их размахне страховито захуји ветар, да те ужаси спопадну. Тај ветар просеца. Али, није студен, он је топао, усијан. То је да се човек угуши. Сипајте ми воде на руке. Дајте снега да једем. Огртач скидајте! Брзо, брзо, огртач скидајте! Али не, оставите га. Мој венац ме притискује, руже мога венца. Цветови ти као огањ жегу. Они ми чело сажегоше. (Раскида венац око главе и баца га на сто). Ах! Сад могу мало дахнути. Како су црвени ови ружини листићи. Они су као кржаве мрље на каквом зиду. Но, оставимо се тога. Лудо је,

свему што се види тражити какво нарочито значење. То уноси одвише страха у живот. Боље би било рећи да су мрље крви тако љупке као ружини листићи. Даље, боље би било рећи, да.... Али ми тек нећемо овде о томе говорити. Ја сам сада срећан. Срећан сам као ретко ко.... Зар немам права да будем срећан? Твоја кћи хоће да ми игра. Је ли да ћеш ми играти, Салома? Обећала си, да ми играш.

Иродија: Ја нећу да она игра.

Салома: Играћу ти, тетрарше.

Ирод: Чујеш, шта ти вели кћи. Играће ми. Добро чиниш кад хоћеш да ми играш, Салома. А пошто будеш одиграла не заборави захтевати од мене што ти на ум дође. Све што усхтеш, даћу ти, ма то било и половина краљевине моје. Заклео сам ти се, зар не?

Салома: Заклео си се, тетрарше.

Ирод: А ја сам увек своју реч одржао. Ја ни сам од оних, што крше своју заклетву. Ја не знам лагати. Роб сам своје речи, и моја је реч, краљевска реч. Краљ од Кападокије вазда носи лаж у устима; али он није прави краљ. Он је подлац. Дугује ми и новаца, које не отплаћује. Још ми је и посланике увредио. Изговорио је речи које уједају. Али цезар ће њега распети, кад оде у Рим. Ја то знам, цезар ће га распети. А ако га и не распне ипак умреће, и црви ће га разнети. Пророк му је тако прорекао. Но! што оклеваш, Салома.

Салома: Чекам док ми робиње донесу уља и седам велова и док ми сандале одреше.

(Робиње доносе уља и седам велова и скидају Саломин сандале.)

Ирод: Ах, ти ћеш ми босонога играти! то је лепо! то је лепо! Твоје ће мале ножнице нагледати као бели голубови. Оне ће потсећати на беле цветове што трепере на грани... Али, не, она ће играти по крви! Ту по поду је крв проливена. Не треба да игра по крви. То би био рђав знак.

Иродија: Што то тебе мучи, хоће ли она играти по крви или не? И сам си већ доста дубоко у крв загазио.

(Свршиће се.)

Вељко Петровић, Митровица.

Повратак.

(VIII. из песама: Са мојих равница.)

Суморни је певач суморних равница
на преима својим раскидао ризу
и разбио гусле, запевџ без жица:
— О чујете л' тутањ, ево ту је близу?

Мој се народ диже и натраг се враћа;
видине га древне, беле кости зову.
Урвине, пропланци, крши су му браћа,
овде гљиве гњију по рођену крову.

Ово сунце није за слободног сина,
ово сунце пржи и мозак у глави,
оно очи коље, када пут планина
погледаш, — о овде и сам ваздух дави.

Овде злато клија и пшеница дробна,
ал' се гамад плазе преко њивних међа.
...Ту се много ћути, тишина је гробна;
— вратови се ломе и крхају леђа.

Црница је ово, ал' од твог је зноја,
мој поносни, дивни, мој немирни роде;
ал' је много жбира, она није твоја;
подлочу је кухње, невидљиве воде.

О мој горди роде, није она твоја.
То је земља слуга и кнезова лоши'
Туд ћирице пузе од ситнога кроја,
ту је све за прођу. Чуј, звецкају гроши!

То је земља мржње богаљева кљаста'
на праве и јаке. Ту ћеш бити луда,
и ров ће ти рити, у који ћеш пасти,
ако поћеш стагом, која не кривуда.

Ово није земља за слободног сина.
Ту се усијаним жигом броје деца.
Умро је дух ових широких равнина;
изгнано поштење из закутка јеца.

За то пођи, иди! Овде ћеш без части
угинути; ове испиће те узе;
ово златно ропство и отровне сласти,
овај мир потмули без смеха и сузе.

Пођи и не жали ове равни лене,
домовину твојих варки и обмана.
Не понеси ништа, нек ждери хијене.
Тек у руци нек ти цвета липе грана.

Вој. Ј. Илић, Београд.

Из једне шетње.

Горе сјај сунца, чар зеленог крша,
Доле, у крилу суморне дивљине,
Отргнут Тимок бруја и искаће
Из црне, хладне, мемљиве пећине.

„Хајд'мо“ — ја рекох „Тимоковом врелу,
„Ено окомка дуж обале ове!
„Ту ћемо сести, окружени водом,
„Слушати жубор и сањати снове.“

„Не.“ — рече она. „Бојим се тог врела;
„К'о гробни задах да из њега пири;
„Но, хајд'мо горе, где је светлост сунца,
„Где лете шеве, ветар и лептири.“

„Ал' дете моје, брег је тако стрмен,
„И, док ја нисам ту, у селу¹⁾, био,

¹⁾ Тимок извире у селу Кривом Виру у Србији, из једне огромне пећине, у романтичном крају, пуном дивље лепоте.

„Да л' те је, кажи, мој супарник сретни
„Пућањом оном, можда, проводио?“

А она на то ућута, румена
Кò лепа кривац, ухваћен на делу,
За тим се прибра и осмехну јетко,
И диже главу поносну и смелу:

„Не сумњај!“ — рече. „У вечери летње,
„Кад се утиша цела шума ова,
„Потпуно сама пела сам се туда,
„Уверићу те, ако хоћеш, снова!“

И тада пође, с камена на камен,
У хитру скоку, кò лака газела.
Очи јој сјаху... Један блистав прамен
Беше јој присут преко лепог чела.

Пред њом се, широм, сплетаху стоструко
Вињага, павит и бујад зелена;
Купина трњем задираше грубо
У њене скуте, танушне кò пена.

Залуд је мољак, да се, најзад, прође
Махните жеље да стигне до мете,
Она је ишла, не чујући ништа,
Кò јогунасто и ћудљиво дете....

...О, дани бурних, страсних узбуђења,
Ко нам вас даје, и зашто вас шаље?...
...Кò да сад гледам ону милу жену,
Где тешко дише, не могући даље.

Ветар се титра хаљиницом њеном
И златном косом, меканом кò свила...
Сунце се баш тад спуштало са брда,
И сва се шума ућатала била.

„Доста! Не треба!“ — ја рекох, а срце
Тад ми је било, да прса раскине,
Један је славуј баш тад прижељкиво
У том тренутку вечерње тишине.

А Тимок јецò, тешко заогрнут
Мраком, кò адском, злокобном хаљином.
„Над чим уадишеш?“ — упита ме она.
— „Над својом срећом и твојом врлином.““

Рикард Николић, Кистање.

Notturmo.

Дођи о кћери лепа и горућа.
Свет фарисејски сада мирно спава...
Ноћ има нечег пријатељско врућа:
Мирисом пресним мири нова трава.
Видиш: на жалу, усред танког пружа
Сирене беле вири нежна глава
Чујеш ли песму страсти и чезнућа
Како у тихом зраку подрхтава?

Она нас маме у пределе нове,
У светли свет, где живе други људи,
Што цене живот, љубав и лепоту.

Дођи... Далеко од досаде ове
Свежином новом испунимо груди;
Дигнимо пеар греху и животу.

Драг. Ђ. Туфегчић.

Кад је била сама.

Девојка је жито жела,
Уморна је па је села
Под граб — ту је трава.
Из својих је јела крила,
А из тикве воду пила —
Па легла да спава.

Лекедов јој повио се,
А перчин јој црне косе
Грли снагу младу.
Образ гори... груди дахћу,
Рујна уста у сну шаћу.
„Што ме не удаду?“

Топлина је... бију зраци...
Ветрић љуљну те лист збаци
С грабовога грања;
Лист полети уст'ма њеним —
Онним малим, а руменим,
Да још лепше сава...

Франсоа Копе:

Сестра по млијеку.

(Свршетак.)

* * *

И доиста они одрастоше тако.
То су баш били врло добри људи, ти Ба-
јарови. Они нијесу правили никакве раз-
лике између јадног сирочета и њиховог
милог сина, — који је требао једнога дана
по друштвеном праву „Бајар и син“ да
монополише рабарбер и да закупи кастореан;¹⁾ — и они
почеше вољети, као да им је права кћи, ту малу Но-
рину, која је била исто тако бистра као и љупка,
тако финог духа, као и тијела.

Дадилца је сада водила двоје дјече у парк Куле
Светог Жака, кад је лијепо пријеме, а у вече за по-
родичним столом биле су двије високе столице једна
до друге за брата и сестру по млијеку.

¹⁾ Кастореан је материја, коју луче жлијеводе, које се на-
лазе под кожом на малом трбуху дабра; употребљава се као
лијек против грчева.

Осим тога господин и госпођа Бајар опазеше, да Норина има врло добар утјецај на Леона. Живља, нервознија, оштроумнија од тога трмог дјечка, по мало „дембела“ како га је отац називао. Она као да му је улијевала нешто од своје лакоће и своје ватре.

— Она га продрма, говорио је господин Бајар.

И за тим, откако је живио са сестром по млијеку, Леон се оживљавао и на очиглед отресао укочености.

Кад су почели учити читати, Леон, који је сувише отезао, и задржавао се на једној од оних азбука са сликама, гдје слово Е стоји поред слике елефанта (слона), а слово З поред слике Зуава, доводио је до очајања мајку; али чим је Норина, која је за кратко вријеме научила срицати, притекла у помоћ маломе дебелку, он је одмах учинио велики напредак.

Исто је тако било кад их обоје послаше у школу за малу дјецу, коју је држала стара госпођица Мерленова у улици Ом Арме. Према лажној реклами, коју је госпођица Мерленова шиљала трговцима тога кварта, била је и „башта“ — т. ј. двориште од четири замаха метле, посуто пијеском, — и ту првога дана за вријеме одмора наивни Леон врисну од страха кад видје како учитељица, приморана неким случајем да прекине плетење, забодје у груди једну од својих великих игала. Узалуд је једна „велика“, која је била кажњена да стоји са магарећом капицом, објашњавала ствар Леону и Норини, дебели дјечко ипак задржа пред госпођицом Мелреновом извјесан празновјеран страх.

Тај би страх укочио његове дјетињске способности и спријечио га у разреду да прати штапић госпођице Мерленове, која је по хиљаду пута мрмљала кроз нос исту лекцију пред картом Европе или сликом тегова и мјера, да Норине није било ту да га умири и охрабри. Она убрзо би најбоља ученица у школи и постаде лијеном и спором Леону нека врста сестринске савјетнице и љубазне подучитељице. Око четири часа госпођа Бајар гледала је двоје дјеце, које је дадиља доводила у радњу, како сједају близу ње у стакленој канцеларији, и како Норина отворивши какву свеску или књигу, објашњава Леону рђаво схваћен задатак, или га преслишава лекцију, коју је рђаво знао.

— Добри Бог нас награђује, говорила је по каткад госпођа Бајар своме мужу, у вече на јастуку. Ова је мала Норина злато... И тако паметна! тако вриједна!... Напримјер данас, слушала сам је како ради са Леоном... Чини ми се да без ње никад не би свршио своје множење.

— Буди мирна, Мими, одговарао је Бајар, ја то биљежим... Наше ствари иду красно, даћемо јој мирас и удаћемо је, зар не? кад дође вријеме.

* * *

Вријеме дође — вријеме увијек долази тако брзо! — и ето сада је у стакленом кавезу у радњи једна

лијепа, витка, плава дјевојка, која сједи поред госпође Бајар, која има већ неколико сребрних власи у своје црном раздиоку. Сада Норина пише по великој трговачкој књизи са бакреним угловима, док њена помајка провлачи иглу кроз какав вез.

Седам часова. Та су се господа требала већ врагити, треба затворити радњу, у којој новембарски вјетар повија и распаљује пламен свијетлећег гаса.

Најзад ето их! Бајар има сад велики трбух са ланцем, а Леон, који је прије мјесец дана положио испит за апотекара прве класе, постао је, вјере ми, врло лијеп дјечко.

— Добар дан, Мими, добар дан, Норина... Хајдмо брзо горе, да вечерамо. Саопштићу вам велику новост, док једемо чорбу, рече дрогериста.

Сви се пењу у трпезарију и док госпођа Бајар, сједећи под барометром у облику лире, сипа масну чорбу, стари Бајар, застирући се салветом, гледа жену ђаволастим погледом и каже:

— Знаш, Мими... Готово је!...

— Форжеови пристају?

— Потпуно... Леон ће узети Хортензију кроз шест мјесеци и наша ће снаја доћи да станује код нас...

— Да, Норина, ти досад нијеси знала ништа, јер се о тим стварима не говори пред дјевојкама; али ево већ година дана, како је Леон заљубљен у Хортензију Форже и како нам пробија главу да му је испросимо... До врага, то није рђаво, а требало је само једну ријеч рећи... Леон је доста лијепа прилика... Једина је тешкоћа била, што смо ми хтјели задржати свога сина код себе... Најзад је све у реду, и твој брат по млијеку имаће жену, коју је хтио... Надам се, да си задовољна.

— Врло задовољна, одговара Норина.

Ох! глуваћи! Ох! слијепци! Они нијесу чули Норинин глас, кад им је одговорила, онај потмули, болни глас, који је био одјек једног сломљеног срца! Они нијесу видјели, да је Норина поблиједила и да се њена глава, изненада сувише тешка, занијела с десна на лијево, као да се хтјела онесвијестити. Они нијесу ништа прозрели, ништа разумјели и ево већ дуго времена не назиру и не разумију ништа. Међутим они сви воле ту Норину, која је милина и драж куће, они мисле чак, добри људи, да је удаду ових дана за свога првог помоћника, удовца, који има уштеде и „све што треба да једну жену учини срећном“, Леон је воли тако исто и од свега срца, али као благу и добру сестру; тај размажени младик и не сумња, да сирота Норина може бити заљубљена у њега и да је то може смртно бољети. Не, чак ни те вечери, кад су је несвјесно подвргли најгорем мучењу, они неће ни назријети истину и успаваће се сасвим мирно, милујући лијепе снове о будућности, у часу кад ће, затворивши се у својој соби — соби, коју тако танка преграда одваја од собе њеног поочима и по-

мајке — Норина пасти на кревет, онесвјеснувши од бола, и гристи јастук, да угуши јецање.

* * *

Игранка је свршена и у салонима који се празне, свијеће догорјеле до краја, распреле су на свјећњацима неколико тањира, чији комади леже по углачаном поду.

Бајарови су полагали на то да свадба буде у њиховој кући; али силним цвијећем — љето је — они су дали свечан изглед кући у улици Вијеј ди Тампл, гдје су свечано уводили своју снаху.

Најзад, свршено је, младенци су се повукли у брачну собу, у коју је гђа Бајар ушла за тренутак с њима; излазећи она је нашла Норину у малом салону како помаже слугама, да погасе свијеће, загрлила је нежно младу дјевојку говорећи:

— Хајде лези, дијете моје... Без сумње си уморна.

Додала је са осмијехом:

— Но? Скоро ће на те ред.

И Норина је најзад остала сама у том одјељењу, сада мрачном, које је освјетљавао само свјећњак са клавира.

Боже мој! како то цвијеће јако мирише и како је боли глава.

Грозан дан! и какве је муке претрпјела од тренутка, када је журећи се као каква собарица, са чијодама међу уснама, клекла пред ноге Хортензије, своје супарнице, и кад јој је дотјеривала шлеп од бијеле свиле, до мало час, када је Леон обгрливши своју жену око паса, привукао себи, њу, Норину, и кад су младенци готово стопили свој пољубац на њеном челу!

Ах! мирис је овога цвијећа несносан и она осјећа да је хвата несвијест.

Она клону на једну наслоњачу, сломљена жестоком главобољом, и забачене главе стежући чело објема рукама, она ипак не затвара очи и гледа непрестано она врата, она врата, кроз која су ишчезли младенци. И већ је обузима нека врста бунила — ох! како је мучи овај мирис од цвијећа! — и хиљада успомена гомила се одједанпут. Она опет види себе сасвим малу у аржантејској крчми; и они парижани тако лијепо одјевени, долазе и милују је, љуби је и онај мали лијепо дјечко, што има бијело перо на шеширу... Затим, брзе слике пролазе кроз њене мисли. Прво завод из улице Ом Арме и госпођица Мерленова са плетећом иглом у грудима, како показује врхом штапића слику тегова и мјера; па дрогеријска магаза сасвим мрачна, недјељом, када су капци били затворени и када је са Леоном играла жмире иза врећа и буради...

Ах, Боже мој! да ли губи свијест? Ево, више се не може удржати да не пјевуши ону арију валцера, а коме ју је Леон, малочас, држао у наручју... Али она се гуши... Ох! то цвијеће!... Треба да иде да убрем прозор отвори... Али се више не може ни по-

дићи, нема снаге... Да ли ће умријети тако? Слијепе очи као да јој стежу гвоздени прсти... Ох! те руже! то наранџино цвијеће! то наранџино цвијеће, нарочито!... Најзад она се силно напреже, устаје, права и блиједа, тако блиједа у својој бијелој хаљини... Али се од једном заводи и, падајући прво на кољена, затим треснувши главом и раменом о под, сирота Норина истеже се на земљу пред вратима брачне собе убијена љубављу и цвијећем.

С француског превео Мих. Ђорђевић.

Фридрих Нице. —

Ноћна пјесма.

Ноћ је. Водоскок сваки јаче жубори, и душа моја сад гласно говори.

Нешто неугишано, неумирљиво у мени је; хоће гласно да проговори; жудња за љубављу у мени је, која сама љубавним језиком говори.

Свјетлост сам ја. Ах, што нијесам ноћ! — Али то и јесте осама моја, што ме свега свјетлост окружује.

Ах, што нијесам мрачан, ноћан! Како бих жудно сисао на грудима свјетлости! И вас благосиљао, о сићане звјездице, тамо горе! блажен и срећан од нашег свјетлосног дара.

Али ја живим у својој свјетлости, и поновд упијам зраке што их из себе пуштам. Ја не знам за срећу узимања, и често сањах да је веће блаженство штогод украсти него узети. —

А то и јесте моје сиромаштво: што ми се рука у даривању никад не одмара; а завист моја: што видим очи пуне очекивања, и ноћи обасјане чежњом.

О, проклетства свих дародаваца! О, помрачење сунца мог! О жудно за жуђењем! О грдне глади у ситости! Сви од мене узимају. Али дирам ли ја душу њихову? Између сваког давања и узимања зјапи провала; а најмања се провала најтеже премости.

Љепота моја рађа жеђ: хтио бих бол да задам свима којима свијетлим, и свакога коме подарих да опљачкам: тако сам жудан пакости. Таку освету измишља моје обиље, таку подмуклост рађа моја осама.

Срећа даривања изумрије ми у даривању, у свом изобиљу врлина ми сама себи постаде несносна. Ко увијек поклања, у опасности је да изгуби стид; ко увијек поклања, таме су руке и срце ожуљени.

Не сузи ми више око гледајући стид просилаца. Руке су ми и сувише грубе да осјете дрхат пуних руку.

Откуд суза у мом оку и пухора у срцу моме?

Ох, осамо свих дародаваца! Ох, мучење свега свијетлећег!

Многа сунца круже у пустом простору и свему мрачноме говоре својом свјетлошћу — мени ћуте!

О, то је мржња свјетлости према свјетлилу; што немилосерно иде својим путем.

У дубини свога срца противно сваком свјетлилу, кладно према сунцима креће се свако сунце.

Као вихор бијесни лете сунца својим путем: то је њивох крет. Шљедују својој гвозденој вољи: то је њихова студ. О ви сте тек мрачњаци, ноћници што стварате из свега свијетлећег себи топлоту! О, ви се тек напајате млијеком и медом из вимена свјетлости!

Ах, лед је око мене! Лед ми руку сажижје! Ах, жеђ је у мени што чезне за вашом жеђи!

Ноћ је. Ах, што морам бити свјетлост! Осама! Жеђ за поноћним!

Ноћ је. Ко извор жуд из мене извире — жудим за говором.

Ноћ је. Водоскок сваки јаче жубори и душа моја гласно говори.

Ноћ је. — — —

— Тако пјеваше Заратустра.

Превео с њемачког Д. С. Пијаде.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

(Наставак).

Дедне суботе, усред љета, веслао је Торе преко Фјорда, да доведе сина, који се послѣ свршених студија на земљорадничкој школи требао вратити кући. Мати је за неколико дана најмила неколико надничарки. Све је било чисто и свијетло, соба је већ одавно била у реду, пећ намјештена, а ту је требао Ајвинд становати. Данас је посула мати патос свјежим лишћем, припремила чисто рубље, намјестила постељу и погледала кад тад напоље, да ли се види какав чамац на Фјорду. У кући је све било спремно за свечану гозбу, али непрестано недостаје час ово час оно. И поред свег чишћења, била је свуд у соби прашина, непрестано прашина. Још никако нема ниједног чамца. Она се наслони на ћерчиво и погледа на залив. У том чу на путу, врло близу кораке и обазије се. То је био учитељ, који је ослањајући се на палицу лагано силазио с бријега, јер га је болио кук. Мирно су гледале његове паметне очи наоколо. Он се заустави, да се мало одмори, климну јој главом и упита је:

— Још нијесу дошли?

— Нијесу!

— Данас је лијеп дан, али и сувипше врућ за старе људе.

Учитељ је погледа смијешећи се.

— Је ли био овдје млади свијет?

— Једна је била, али је отишла.

— Наравно: да ће вечерас бити овдје.

— Извесно, тако ће бити.

— Торе вели, у његовој се кући не смију наћи, догод не добију дозволу од старијих.

— Потпуно право.

Мало за тим викну мати:

— Чини ми се, ено их, долазе!

Учитељ је дуго гледао дуж Фјорда.

— Да, они су!

Мати оде с прозора, а учитељ уђе у кућу. Пошто се мало одморио и нешто попио, сиђоше доље на обалу. Чамац је јурио њима, јер веслачу отац и син. Веслачи бијаху скинули капуте, под веслима је прескала пјена, стога им је чамац већ био близу. Ајвинд се окрену, отвори очи, и спази их обоје на пристаништу. Одмарајући се на веслима викну:

— Добар дан, мајко, добар дан учитељу!

— Како му је огрубио глас! — рече мати свијетла лица; — а још је онако исто плав као и прије, — додаде Учитељ привеза чамац за пристанишни мост, а отац увуче весла. Ајвинд брзо искочи поред оца на суво, пружи руку прво мајци, затим учитељу, смијао се, дуго се смијао, па одмах, против обичаја сељана, причао бурно о испиту, путовању, директорској свједоџби и о понуђеним му повољним мјестима. Затим је питао за стање усјева, за пријатеље и познанике, изузев једну једину. Отац је био заузет износећи пртљаг из чуна, али ипак радо га је слушао. Оставивши чун, пођоше кући. Ајвинд се смијао и причао. Мати се такође смијала, јер она управо не знађаше, шта ће рећи. Учитељ је ишао полако крај њих, посматрајући Ајвинда паметним очима, а отац готово смијерно корачаше за њима. И тако стигоше кући.

Ајвинд се радоваше свему, што би видио, прво новом кречењу куће, затим проширењу воденице, и најзад што окна прозорска у соби и изби нијесу више опточена оловом, што је зелено стакло морало уступити мјесто бијелом, а што су прозорска ћерчива већа. Кад је ушао, изгледало му је све тако необично мало, како никад није замишљао, али ипак врло пријатно и угодно. Часовник је тик-такао као дебела кока, столице су биле тако вјештачки изрезане, као да су се и оне хтјеле умијешати у разговор. Сваку је шољу познавао на постављеном столу. Обијељено му је огњиште довикивало пријатну добродошлицу. Дуж зидова стајале су мирисаве гране пуне свјежег лишћа, под је био присут иглицама од боровине и давао је свему свечан изглед. Сједоше за сто у намјери да једу, али се ипак није много јело, јер се непрестано ћаскало. Свако га посматраше с већом мирноћом, изналазећи сличности и несличности; опазио би, шта је на њему ново, до плавог чоханог одијела, што имађаше на себи. Кад по свршетку дугачке историје о једном његовом другу, настаде мала почивка, рећи ће отац:

— Сине мој, ја од тога што ти говориш, не разумијем скоро ни једне ријечи, јер ти говориш страшно брзо.

Сви прснуше у гласан смијех, само не Ајвинд. Он је врло добро знао, да отац има потпуно право, али није умιο лакше говорити. Све оно ново, што је видно и научио на свом првом великом полету у свијет, толико је обузело његову уобразиљу и толико га отуђило од његових пређашњих односа, да су моћи које су дуго биле успаване, постале као поплашене, па је мозак био у непрестаном раду. Још су учили, да се из суште прснагљености навикао, да је каткад, изговоривши заједно двије три ријечи, изгледало као да замуцкује. Каткад је то било смијешно, али он се насмије и то се заборави. Отац и учитељ сједили су и пазили да ли је изгубио што од своје пређашње опрезности и разборитости, али то нијесу опазили. Он је мислио на све, сам се сјећаше да чамац треба истоварити, затим распакова одмах свој пртљаг, показа своје књиге, свој часовник, све ново, и све је било, као што мати рече, у потпуном реду. У својој собици осјећао се необично срећан; прво је хтио, као што рече, остати код куће, да помогне при косидби и да чита. Куда ће послѣје окренути, још није знао, али то му је било сасвим свеједно. У њега бијаше брзина и моћ мишљења, што разгаљује и живост у изражавању осјећања, која тако пријатно дѣра онога, који је приморан да једе године посматрати устезање. Учитељ бијаше млађи за десет година.

— Сад смо тако далеко с њим дотјерали, — рече учитељ сијајући од среће, када се диже да пође.

Када се мати, која је по старом обичају испратила учитеља до дворшних степеница, врати натраг, замоли Ајвинда, да пође за њом у собу.

Ту му прошапта:

— Очекује те неко око девет часова.

— Гдје?

— Горе на брду!

Ајвинд погледа на сахат. Било је скоро девет. У соби није више могао сједити, већ изиђе напоље. Брзо се попе на брдо, па ставши на врх брда, погледа наоколо. Кућни кров бијаше тик испод бријега; цбуње се на кући разгранало, а млади шумарак бијаше нарастао. Ту он познаваше свако дрво. Затим погледа доље дуж пута, који полази с бријега и скреће у шуму. Пут је био сив и таман, али ее шума сијала у разноликом лишћу. Витко се дрвеће уздизаше високо. На малом заливу бијаше лађа са спуштеним једрима, натоварена летвама, очекујући на вјетар. Он погледа воду, која ју је однијела и донијела натраг; воду мирну и бистру, неколико морских тица летјело је преко ње тихо и мирно, јер је било допкан. Отац је долазио из воденице, па застаде на улазу у кућу, погледа преко воде као и син, сиће на обалу, да би што раније, извукао чамац на суво. Мати изиђе из кујне, која је била на крају кућнег забата. Када је пролазила преко дворшних, с храном за живину, погледа горе на брдо, па још једном управи очи горе пјевушећи неку пјесму. Ајвинд сједе на тле, очекујући.

Шумарак је био тако густ, да није могао крозањ видјети; али је ослушкивао и пазео на најмањи шумањ. Дуго су га варале птице, које су пролијетале, час опет вјeverица, која је скакала с дрвета на дрво. Али најзад зашущка нешто у далекој даљини, шумањ мало престаде, па опет зашущка. Ајвинд се диже, срце му силно закуца, а крв му се пењаше у главу. На једном се шумарак пред њим разгрну и оданде искочи велико, рутаво псето, погледа га, заустави се на три ноге и не мрдну. То је било псето оних с највише пустаре, а одмах за њим опет нешто зашущка, псето окрену главу и махаше репом: ето Мерите.

(Наставиће се.)

Јован Милодраговић, Биоград.

Просвјета у Србији у вијеку ослобођења.

(Свршетак).

Данас, на крају пуних сто година од почетка ослобођења, у Србији има око хиљаду и двије стотине основних школа, осамнаест гимназија, неколико стручних школа и универзитет. Процент писмености у маси није достигао ни једну шестину, а у школу не иде ни једна петина дјецe дорасле за школу. Оно што је ишло у основну школу лако је заборављало и основну писменост по свршетку њену, ако није продужило школу; а што је продужавало своје школовање, то се спремао једино за чиновничке положаје. Тако су школе у Србији кроз цио прошли вијек биле само фабрике за чиновнике, те је тако Србија постала јединствена бирократска, или чиновничка држава. Занати, трговина и индустрија или су остали на истом ступњу, недирнути, у колико су остали у нашим рукама, или су прешли и све више прелазе у туђе руке. И пољопривреда је веома мало коракнула напријед и то више приватном иницијативом и самом јачом тражњом пољопривредних производа него школом.

С писменошћу ишла је и остала култура. Мјесто гуња од народне тканине, долазио је капут од туђинских фабрика, мјесто опанака, ципеле. И у одијелу, и у посућу, и у домаћем намјештају све је више домаће израђевине замјењивао страни фабрикат. А чиновништво, које бијаше сва интелигенција народна, било је мост, преко кога се овај обрт вршио. Од њега је „мода“ прелазила и на градско или варошко становништво а преко овога, поступно и неосјетно, особито у другој половини тога вијека, и на становништво сеоско. Сеоско је женскиње најдуже задржало своју лијепу народну ношњу, рађену својом рођеном

руком. Али данас је ова страна „култура“ продрла и у сеоске куће толико, да се женскиње наше и по селима удаљенијим од градова у по сиромашнијим кућама почиње поносити „куповним“ реклама, јакнама, жакетима, пеширима, амрелчићима итд. Тако су се потребе у народа развијале све више, а домаћа привреда не само што није у тој мјери расла, него је још и опадала. А да је ово водило осиромашавању народном то је извјесно.

У почетку је турска управа просто замијењена српском управом. А како је она била патријархална, то се у многоме слагала с духом нашега народ, који је још у кући научио да слуша свога старјешину. Владалац је био главар земље у миру исто онако као што је био и врховни заповједник војске у рату, а чиновници његови опет старјешине у самом народу. Но у ових се поступно јавља тежња, да се власт владаочева ограничи и да је они с њим подијеле. За овим долазе нове теорије, већином пренашане са запада: о слободама народним, о демократији, о уставности и уставним владавинама, о народном суверенитету, парламентаризму итд. Ове су се идеје сударале с народним традицијама и патријархалним навикама и уредбама; и борба је вођена често са жучном огорченошћу, особито у другој половини и пошљедњој четврти прошлог вијека. Па и данашње борбе партиске и сâм пошљедњи преврат на пријестолу само су продужење ове борбе за „народна права“ и народне „слободе“. А како је истина, да народ може у истини бити само онолико слободан и уживати плодова праве слободе само онолико колико је просвијећен, то је и ова борба била само од релативне вриједности. Добар, миран, радан и безазлен сеоски сталез кренут је са свога правога и захвалног посла и упућен на непрестане и незахвалне изборе, око којих се дијели у непријатељске таборе, завађа и троши.

Сама настава у почетку па све до друге половине тога вијека била је скроз м е х а н и ч н а. Језик књижевни и школски био је „словено-сербски“, који дјеца не разумијеваху као ни црквено-словенски у „Часловцу“ и „Псалтиру“, а учитељи обични самоуци, неспремни за тај посао. Да се научи напамет оно што бијаше наштампано у књигама — то бијаше једина метода и једини циљ наставе школске. „Одавде доведе“ и „с књигом свани, с књигом и омркви, сједи, бубај, па на њојзи цркни“, то бијаше највећа одлика тадање наставе. О каквоме разумијевању и користи од тога у животу не бијаше ни трага. Исто тако ни о здрављу, о тијелу, о тјелесном развоју омладине и о развијању срца или добрих осјећања у ње није вођена никаква брига. Мислило се, као оно у средњем вијеку, да што се тијело више убије и „укроти“, да ће се душа више „пробудити“ и развити. Тек шездесетих година народни језик и данашњи правопис постају књижевним језиком, а с њим и настава почиње да се препорођава. Мјесто механичног учења,

почиње се јављати учење с разумијевањем. Али ствари одређене за учење бијаху тако неодабране, апстрактне и тешке, да их често бијаше лакше учити напамет него их разумијевати. Но и тада опет чисто, сухо знање бијаше главни циљ. А о утицају његову на срце омладине, на развијање осјећања за оно што је добро, лијепо и узвишено, о примјени његовој или користи од њега у шивоту, да га поправља и усавршава, не бијаше ни помена. И на здравље ученичко и физички развој њихов ништа се боље није пазило ни у овој другој половини. Тек при крају прошлог вијека јавила се и ова тежња у настави и васпитању омладине, али је она све до данас веома мало остварена. Тако су одгајени читави нараштаји, који су често преоптерећивани многим знањем; али га у животу нијесу умјели и не умју примјенити и срце њихово остало је онако исто хладно и неосјетљиво, како је било и прије и како би било да тога знања није ни било. Васпитаване су свезналице без срца, људи хладна рачуна а без практичне умјешности за поправку послова и на дому, и у служби, и у животу. А плод је овога био: самопрецењивање, претпостављање личних користи општима и неподобност за послове културне и напредак културни. Али је од овога још већа штета била то, што је народ наш, ушљед промијењених прилика, ушљед осиромашења и ушљед сталне небриге о физичком развоју омладине његове, физички закржљао. Мјесто оних хероја ненадмашних на све стране, који се утркиваху који ће показити више јунаштва за ослобођење и одбрану отаџбине своје, ми имамо „сламке и шибљике“, који се надмећу у грдњама по политичким зборовима и од којих се једва одабере годишње онолико, колико је за сталан кадар потребно!...

Ове велике измјене у животу политичком и економском и ове крупне грјешке у васпитању омладине народне повукле су за собом и многе друге ситније. А све оне скупа учиниле су, да славни преци наши из 1804. не би данас ни познали слабе потомке своје. И хероји тополски и мишарски, делиградски и каменички, таковски и љубићски озбиљно би посумњали да ће се с овим покољењем моћи „осветити Косово“.... Мјесто свирача и гајдаша народнога, данас без циганског ћеманета не може оро да се поведе. Мјесто дивних народних пјесама, и лирских и јуначких, које је сâм народ пјевао, данас Циганија проноси којекакве накараде од поезије, као:

„У Иригу правили весеље,
Заклали су попа за печење;“ ...

или:

„Сукња жута жали свог регрута,
Сукња врана жали свог драгана;“

или:

„Купи ми, бабо, леп пешир;
Да ме воли официр;

Купи ми, бабо, златан сат,
Да ме воли адвокат“.....

или:

„Жено моја, окрени се зиду,
Да те моје очи не видиду.“

и тако даље. А прослављеног гуслара српскога по саборима не може данас замијенити ни гладна Циганија, ни обични вашарски просјаци, који су профанисали прослављене гусле српске, па, на жалост, чак ни учитељ школски са својом „Историјом“. А задруге српске, ове најбоље школе народне и најбољи чувари од глади и сиротиње, остале су још само за причу....

С тога за државника, за васпитача народнога, за сваког родољуба настаје велика брига, да се у наступајућем вијеку све ове грјешке исправе. Васпитање школско мора сићи на правилно земљиште, те да се у омладине развија и тијело и душа подједнако и свестрано, а васпитање друштвено у великоме мора наћи праву мјеру између слободе и стеге, што се зове апсолутизам и између домаће привреде и потрошње страних израђевина те стати на пут осиромашавању народном, и много више чувати чистоту народног живота и народне душе од штетне туђинштине.

Прошли вијек био је вијек ослобођења народнога у Србији; и он је учинио своје и ако је донио и многе грјешке и заблуде. Вијек што је настао ваља да буде вијек просвјетљивања народнога. Онај је ослободио народ у Србији од спољног непријатеља; овај треба да га ослободи од унутарњег, од незнања, неумијења и дивљине. И они, који га ослободе од овог другог непријатеља, имаће толико исто заслуга за народ свој, колико их имају и они необични великани почетком прошлога вијека, који га ослободише од оног првог непријатеља.....

Српски народ.

Од дра Силве Тројановића. —
(Наставак).

во трчање или боље речено гађање халке без сумње је из западних земаља овамо пренето, јер тамо је постојало до 16. века и звало се карусел или код Немаца још и Ringelrennen (Kleinpaul 672), а код Талијана сагоселло. Ово је била најмилија забава немачких ритера, па чак и отмених госпођа.

Не знаду алатна пера онако писати,
Како јаворове гусле гудити.

Н. Томашео.

Свирачи уз гусле зову се гуслари. Они нису људи од тог само посла, јер сваки сељак и чобанин уз гусле свира, али свако не зна толико епских песама

да пева уз гусле, а то је главно, и то не по мелодичности песме него по њеном историском садржају, о јуначким победама српским. Најбољи су гуслари обични просјаци и слепци, јер путујући од једног краја српског до другог имају прилике да један од другог нове песме упамте. Било их је који су пред устанак српски на Турке 1804. године пропутовали све српске крајеве. Они су песмом говорили народу о старој слободи и јунаштву, о богатству и угледу српског царства, што је соколило потлачену рају и давало јој наде на успех ако се дигне на оружје. Они су радо и небеска привиђења уплетали у своје песме, по којима је требало турско царство да се угаси, а српство да васкрсне. Гусларе су радо дочекивали по домовима и гостили, јер онда није било писмености и новина, него су они о догођајима као велики путници смишљено причали, па су умели и на гуслама да изводе и подражавају и разне птичије и животињске гласове (кад су на конаку код неког домаћина), што је младеж радо слушала и забављала се. Лепо је рекао Прерадовић: да је сва наша историја само велики зборник песама. Поред професионалних гуслара, гусала се нису оглушавали ни многи наши знаменити људи. Лепо је гуслао наш најбољи и најславнији песник Петар Петровић Његош, па кнез Милош, хајдук Вељко, па велики везир Мехмед Соколовић, зет султана Сулејмана, до смрти је волео слушати свирање и певање уз гусле. Негде су сад гусле готово умукле, као у Војводини и Македонији. Филип Вишњић још у оно доба љутио се, што славонски и банатски гуслари тако мало знају гудити.

VII. Јунаштво.

У старом веку највећи су јунаци били Шпартанци а сад су неоспорно Црногорци. Љуба Ненадовић најлепше их је окарактерисао. Јунаштво им је идеал, а јунака не може велика брига и туга савладати. За последње три године рата ниједан се једини Црногорац није предао непријатељу, а за триста година ниједан се није предао очајању. Они су чували аманет с Косова Тај јуначки понос: да бране, да се не угаси последња варница српске независности, одржао је и подгревао њихову борбу кроз векове. Ту једину намеру видите кроз целу њихову историју и поезију. Како су се лавовски борили с Арнаутима и Турцима, исто тако и са Французима и Млечићима. Црногорац у прошлости видео је све своје старије да су изгинули; у будућности види све своје синове и унуке да ће гинути; а крај ратовању нигде се није могао догледати. Непрестано с пушком у руци, непрестано на стражи према непријатељу. Велике су патње и оскудице црногорске, али они веле: „Витешку невољу треба витешки сносити.“ Ако сажалите рањеника он ће вам одговорити: „Овакав је живот Црногорца!“ Ако се чудите њиховим путовима, њиховим бесплодним и безводним бреговима, на којима ништа друго не ви-

дите сѐм камена, они ће рећи: „А да не би се звала Црна Гора него Бијела Гора, да је друкчије“. Ако тешите оца за погинулим сином, он ће стегнути своју тугу у своје срце, па ће га одговорити: „За то се и родио.“ Кад носе рањеника, они што га сретну, не кажу му: „Добро јутро“, него: „Срећна ти рана.“ — Кад им је Ђуприлић везир у пређашња времена поручио: ако се не покоре, да ће све што је мушко исећи, — они су му одговорили: „Док двије ђевојке трају, бориће се по Ловћену.“ — Кад је у прошлом веку Мамут-паша продро до Цетиња са угарком у руци, дозивали су Црногорце и викали им: „Признајте султана, и само по једну пару дајте, колико да купимо царици папуче, или, све ћемо вам куће попалити“, а они су им с брегова одговарали: „Не признајемо, не дамо — палите!“ Кад их је Омер-паша с великом војском био притеснио, спреми им свога посланика, да му одговоре на његова захтевања, а они му пошаљу фишек с барутом и на њему напишу: „Ово ти је одговор!“ Црногорци су јунаци и на води. Било је врло занимљивих бојева с лађама. Једни веслају, а други пуцају. Шта више срамота је седети, него ко је јунак стојећи пуца из лађе. Исто тако и Турци веслају на сусрет и пуцају. Кад се на близу сукобе, скачу у непријатељске лађе, и ту се наред Скардарског језера ножевима кољу и секу, док једна страна не изгине или не побегне.

Међу првим светским јунацима поуздано долази Марко Миљанов. Кад се једном хтео осветити злотвору српском Јуси Мучину, Арнаутину, појаше бесног коња, па право бане у Подгорицу, усред арнаутског љутог гневда, где је и свако дете оружаном ишло. И Срби и Турци зачуде се његовој смелости и доласку. Не обзирући се ни на што, дојаше Марко право до пред Јусову кућу и с коња стаде дозивати „Јуса јер има двије ријечи бесједити с њим.“ Све је ово, Јусо, премро од страха, слушао и гледао кроз решетку од прозора, али му се не смједне одазвати, него нареди стражи да рекне како је Јусо у Зети, где пресуђује неку парницу. „Ја сам чуо, одговори Марко, да Јусо даје мито за моју главу; ево сам му на ноге доша, нека ме сам убије! Но му реците, ако не чује, да ја нећу дават' мито за његову главу, но сам, ево доша да га позovem на мејдан: ће му је воља нек одабере мјесто да се ободемо.“ Ово рекавши окрене коња, који још више наљућен, стаде поамније играти и у косо скакати, тако да га је Марко једва устезао; огањ му севаше испод копита и камење у плочнику ломљаше се и удараше околне Арнауते. „Алах море говораху они, ће ни образ узе: победе мејдан на сред Подгорице, и Јусо му не смје изић'!“ А неки Рустем Шехов Крњић рече: „Не би ружно било да му на мејдан изиђе и други који Турчин; но не смјете ни један!“

После овог јуначког поклича Маркова, отимали су се Црногорци, ко ће поново ићи у Подгорицу, у неизбежну своју смрт, а да убије Јусу. Али одлучно се

за то пријави Перо Иванов Куч, па се сутрадан крене у Подгорицу са својим братом Вулом и братом од стрица Тодором Ђуровим и сестром Миљом. Сретнувши Јусу пред кућом, застаде на 7—8 корака и, тргавши штуч испод кабанице рече: „Јусо, не даде ми оно што си дужан!“ па, почекавши тренутак, избаци пушку и мртва обори Јуса на земљу. Немајући другог оружја, побеже до једно 50 корака, а може бити хоћаше и могаше и даље, па и до браће; али, у страху да није Јусо жив остао, врати се да га види. Видевши да је мртав с оном пушком у руци поигра као бесан лав и рече: „Благо мене сад и довијек!“ У то прво опали Селим Мехов, Јусов заптија, и рани Пера, али од ове пушке не паде, но од осталих које, једна иза друге пукоше и оборише га. За један трен исекоше га ножевима... (По Михаилу Вукчевићу).

Оваких херојских примера има густа и тма из Црне Горе, Херцеговине, Босне, као и из српског устанка од 1804. године на даље. Ко не зна за хајдук-Вељково јунаштво, у чему га нико под сунцем није надмашио. Тако исто се може бројати и бројати много јунака кршних муслимана из Босне и Херцеговине Ту је Хусеин-капетан, Змај босански и многи други славни људи из њихове средине...

(Наставиће се).

Српске народне умотворине.

Српске пјесме из Херцеговине.

29.

Три сам златна чешља саломила,
Док сам драгом перчин одгојила,
Сад га нека друга премамила,
Џир зобала, с листа воду пила,
Љуту гују у крилу увила,
Студен камен под главу метала.

30.

Ђевојчица гором греде,
На вретено злато преде,
„Злато моје, коме ћу те?
Ко ме срене, оном ћу те.“
Сусрета је стар на коњу.
„Божја помоћ, ђевојчице!“
„С врагом поћи стар на коњу!“
Стари прође, млад наиђе.
„Божја помоћ, ђевојчице!“
„Здраво био млад на коњу!“
„Може ли ми злато бити?“
— „Може злато и ђевојка.“

31.

О јаворе, горо моја!
Нави ми се на дворове.
На дворове драге моје,
Ђе ми драга дворе мете.

Метлица јој струк босиља,
 А буњиште каранфиље.
 Ја јој бацим јабучицу,
 Она ми је замјећаше.
 „Не замјећи хјевојчице,
 Не замјећи, бићеш моја,
 Ја ли моја, ја л' братова,
 Ја л' у селу јаранова,
 Ја л' у брду чобавова.“
 „Нит ћу твоја, ни братова,
 Ни у селу јаранова,
 Ни у брду чобанова,
 Ја сам себи одабрала
 У касаби према себи.“

32.

Бисер труни Јованбеговица,
 Бисер труни, бисеру говори:
 „Накити се, мој ситан бисеру?
 И ја сам се у мајке китила,
 Велику сам рђу искитила
 И скитила Јован-бега млада.
 Ево има девет годин' дана,
 Да ја не знам ни ће Јован спава
 Ђе ли спава, ће ли вечерава.“
 Мнидијаше, нико не чујаше
 Ал' то чује бег-Јована мајка,
 Па дозивље свог Јована сина:
 „Је л' истина, што ми снаха каже?“
 „Ево има девет годин' дана,
 Да ја не знам ће ми Јован спава,
 Ђе ли спава, ће ли вечерава.“
 „Истина је моја мила мајко.
 Ја јој пођох ћемер распучити:
 „Не, Јоване, мој по Богу брате!“
 Ја јој пођох пуце распучити:
 „Не, Јоване, мој по Богу брате!“
 Ја јој пођох обљубити лице:
 „Не, Јоване, мој по Богу брате!“
 Она ме је трипут побратила;
 Ја сам њојзин Богом побратиме,
 Она мени Богом посестрима.“

Приближежно: Триптир.

Срећан момак. ==

Српска народна приповијетка.

но су били отац и син, па су тако осиромашили, да отац мораде дати сина у најам.
 Једном рече отац сину: „Ајде у свијет и нађи гдјегод посла за годину дана, да би што зарадио, те да што лакше сачувамо ово сиромаштво.“

Син послуша оца и оде у свијет. Идући тако путем срене човјека, који је јахао на коњу, а то је

био ђаво. Коњаник се јави младом путнику, упита га за здравље и поче га наговарати, да ступи код њега у најам. Путник пристане на то и затражи за ту годину сто дуката. Ђаво му обећа дати толико и тако пођу заједно даље.

Путовали су тако дуго, док су дошли до једног крша. Ђаво покаже путнику свој стан, који је био у стијени и нареди му да ту остане и чува пећину, да се не би ко привукао и што украо. Тада ђаво оде некуда, а путник оста чувајући пећину.

Није прошло много времена, кад се пред њим створише виле, не знаш која је од које љепша. Оне позову момче да иде с њима. Момче се стане премишљати па најпослије пође за вилама. Кад су дошли у вилински стан најмлађа вила загледа се у момче, па га наговори те се вјенчају. Вила скине свој прстен с десне руке и пруживши га момчету рече: „Од сад ћеш ти бити мој муж а ја твоја жена, али ће год будеш међу људима нипошто се не смијеш похвалити женом.“ А тај прстен што сам ти дала добро чувај и кад будеш у највећој нужди удри га о земљу, па ма гдје био, ја ћу ти притећи у помоћ.

Момче се одатле врати, па је путовао ни сам не знајући куда, док најпослије изби пред неки град. Кад уђе у град, а оно се два краља свађају око љепоте својих жена, а ниједан не ће да попусти. Кад то чу момче, заборави на вилину заповијест и ставши пред краљеве, рече им: „Што се свађате око љепоте својих жена, кад ниједна није лијепша као моја. Да вам је само виђети моју жену и њену љепоту, ви би од заноса смјеста полудјели.“ На то ће један краљ планути: „Одмах да си ишао и довео своју жену да је видимо, па ако буде љепша од моје, на част ти и моја жена а и краљевина, па буди честит до вијека. Али упамти добро, ако не буде љепша од моје жене смјеста ћу те погубити.“

Момче удари прстеном о земљу, као што му је вила казала и затражи, да му дође у помоћ, као што му је обећала. Али му вила никако не дође, него посла своје слуге, па му јавише да не може доћи.

Момче се нађе у невољи јер, пошто не добави своју жену, краљ нареди да га објесе. И таман га поведоше на вјешала, а оно вила па пред њих. Кад је момче угледа обрадова се и радосно повика: „Ево моје жене!“ Кад краљевни угледаше вилу, доиста их занесе љезина љета, па оба у један глас повикаше: „Истина је што си рекао, твоја је жена и боља и љепша од наших.“ Онај пак краљ што му је обећао дати краљевину, немаде куд но мораде испунити своју ријеч и дати му краљевину. Момче прими краљевину, па заједно с вилом оде право оцу.

Кад су дошли оцу, он их лијепо дочека и врло им се обрадова. Ту обоје преноће, а кад момче заспа тврдим сном дигне се вила па му скине прстен с руке и невиђено оде одатле, а њега остави сама. Када сутра дан устаде момче и види да му нема виле врло

се ожалости. Залуд је добио толику краљевину кад му се без жене чинило као да ништа нема и да је најсиромашнији човјек на свијету, за то постави краљем свога оца, преда му краљевину, а он пође тражити своју жену. Тако је тражио пуну годину, али нигдје нити је могао наћи, нити што за њу чути. Након године дана изпадне на неко поље и тамо нађе четири виле, гдје се свађају око три ствари. Момак приђе њима и виђе пред њима калпак, чизме и штап.

Виле му се стану тужити како не могу подијелити те три ствари на четири дијела. Он их запита, да му растумаче моћ тих ствари. Виле му кажу: „Кад калпак ко обуче тај свакога види, а њега нико. А ко чизме обује за двадесет и четири сата може прећи четрест конака. Ко опет мане штапом унакрет, што је пред њим све се скамени.

Онда момче рече вилама да је лако ствари поделити на четверо, само нека се потеку уз поље, па која прва дође до њих, све три су њезине. Виле одмах пристану на то и потеку се, но док су оне трчале момче узме штап прекрети унакрет и све се четири виле окамене. Онда момче обује чизме, метну калпак на главу, штап у руку и крене на пут. Путујући тако испне се на велико брдо. Ту нађе човјека гдје сједи, назове му Бога и упита га, како се зове и шта ради. Старац му одговори да се зове Вук Самоук те да с вјетровима говори. Момче га замоли да му каже, гдје му је жена — вила. Вук стане говорити са вјетровима и питати их, гдје је вила, па се окрену момчету и рече: „Југ ми вели, да јој је јутрос дворе помео и полио јој да се умије. Она је здраво и весело у свом двору гдје јој служе слуге и слушкиње.“ Када момче саслуша старчеве ријечи и кад чу у ком су правцу њени двори опрости се с њим и пође, да је тражи. Ишао је тако дуго док не испаде пред дворе своје жене.

Кад је ушао у њезин двор, нико га не виде због калпака на глави, а кад уђе у собу скиде калпак и вила га угледа, па се зачуди одкуд он ту. Момче јој све исприча и остаде с њоме у двору.

Српске Шикуне.

Приближно: Љубомир С. Василијевић.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Артур Шницлер: Умирање. Превео П. С. Талетов.

То је књига једног дугог умирања, са слутњама и стравом пред тамним и грозним проблемом смрти. Такав душевни окултизам, са свим његовим болним нијансама, постао је данас врло омиљен предмет модерне европске белетристике. Таки романи и новеле, често пута, нијесу ништа друго до чисте психолошке и патолошке студије у приличном белетристичком облику, последице знатних успјеха Буржеа, Уисмана, Кип-

линга, Јакобзена, Хамсуна и других, оваке новеле, са чисто психолошким интенцијама врло су обичне појаве. Шницлер, који је иначе јак драматик, овим својим „Умирањем“ дао је такву једну новелу. То је дуга историја тешких агонија једне душе, која се гаси под стакленим и страховним погледом Смрти која долази, и не зна се шта је. Предосјећања и носталгије, страве и смутње уз неки цинички љубавни егоизам испуњују поступно ту болесну душу, и она премире пред фаталним датумом престанка. У часу најмучнијих болешљивих настуна, јавља се ненадно једна свијетла идеја: пут к сунчаним обалама југа, чежња за пуним животом, нада на оздрављење. Али то је само тренутни сјај у души, који се одмах гаси пред поворком коби и слутња. Ни велико и благотворно сунце југа, ни то живодавно сунце кому је дошло, нема снаге да отклони неизбежност његове катастрофе. Посљедња агонија дошла је једне свијетле јужне ноћи, када је, несвјесан, лежао крај прозора кроз који је струјао млак задах пун мјесечине и мириса из врта....

Књига је пуна — и прегуна — психолошких детаља, који су, врло често, тачни; међутим, нађе се и неких обрата, који нијесу баш најлогичнији. Пејсаж је скроз реалистичан и служи само као оквир каквог душевног стања. Фрагментарна форма, тромо и суво излагање чине поједине странице баш досадним; осим тога уху је неугодно редовно превођење њемачког неизвјесног члана. На преводу се познаје да је рађен одвећ брзо, и штета је што се није радило с више скрупуле, па се могла дати ствар беспрекорна. Што се избора самог тиче, избор је добар, али се могло наћи још бољих ствари, које су нужније да нам се преведу. Потребно је још сличних ствари, са сировим и суровим реализмом, и није случајно да се г. Талетов одлучио баш на овакав реалистичко-психолошки рад Шницлеров. Својим свирепом реалистичким романом из београдског живота, г. Талетов је доказао да зна шта је добар роман, и, колико се надамо каквој новој оригиналној ствари његовој, толико бисмо једва дочекали какве нове преводе, рађене скрупулозно, из модерних сјеверних литература. Д. М.

Прослава четрдесетгодишњице Ресавске Библиотеке. (Свршетак).

После подне настало је разгледање изложби и народно весеље. Прво човску што мора пасти у очи, то је соба где је књижница смештена; друга је соба била врло укусно намештена, била је пуна различитих ствари, које су одређене као награде за лутрију; у трећој соби биле су изложбе и то: изложба свију животиња, нарочито риба и тица, које живе у Ресави с палеонтолошким збирком и изложба историјско-етнографска. На зидовима се налазе фотографски снимци из Горње Ресаве. Г. Ј. Драшкоцију, апотекару, мора се одати хвала за онако лепо изведену изложбу животињску, јер је за све то употребљено много труда и времена; не мању пажњу заслужује и г. Ник. Ванић, ср. начелник у оставци, који је приредио истор.-етнографску изложбу. У свим изложбама могло се видети пуно интересантности, које су специјалитет ресавске околине. Ово је први случај, у колико је мени познато, да се приреде оваке обласне изложбе. Корист од тога је велика, јер н. пр. сви Ресавци и не знају све драгоцене занимљивости и одлике својега краја, а то још мање знају људи, који су даљи од ове околине: отуда је корист и за једне и за друге. Четврто је оделене сала гимназијска, где је Ж. Радничка школа изложила

радове својих ученица. Посматрач, кога интересују овакве ствари, имао је прилике да се наслађава у примењеној естетици на женским радовима.

Док су једни разгледали изложбе, и саму Библиотеку, нарочито оригинална писма Кнеза Милоша и друге знаменитости, дотле је омладина у друштву студената и студенткиња и осталих гостију вила оро у гимназијском дворашту, а остали свет гледао је са стране коло омладинско. Посећивање изложби трајало је скоро до сунчева заласка.

Увече је Академско певачко друштво „Обилић“, под хоровођством г. Боже Јоксимовића, концертирало у „Хотел-Такову“. После концерта настала је игранка. Песме „Обилићеваца“ изазвале су јаку симпатију свих посетилаца те ретке вечери: Ресавци ће дуго памтити лепо певање овога најинтелигентнијега певачкога друштва. Посетиоци ове забаве у зору се разишли кућама, а хор „Обилићеваца“ уз лепу песму освануо са часницима Библиотекиним. Након доручка, пред сам полазак за Београд, председник г. Тоскић устао је и песничким говором захвалио се академском друштву за учешће на прослави. На крају свога говора напоменуо је да се до године у ово исто време навршава равно 100 година како је погинуо Чегарски Соко са својим јуначким Ресавцима, па би, вели, желео да приликом те прославе, коју ће приредити данашњи ресавски нараштај, узме учешће и „Обилић“. Чланови „Обилића“ дадоше реч да ће и до године опет доћи у Свилајнац и учествовати у прослави. На датој речи „Обилићеваца“ г. Тоскић се унапред захвалио и узвикнуо: „Живели!“ А певачи су одговорили песмом „Живео, живео, на многа љета“ Затим је „Обилић“ отпутовао за Марковац уз срдачан испраћај сакупљених Свилајчана. После је отпочето извлачење орехака у истом хотелу. С тим је ова јединствена свечаност завршена. Историја нашега просветнога прогреса достојно ће место посветити овој реткој културној прослави, јер њен јубилеј четрдесетогодишњице диван је и несумњив знак српскога прогреса на народном просвећивању.

На сам дан прославе г. Симе Катић, народни посланик, покљонио је библиотеци укоричену „Самоуправу“ из прве године излажења, која је сачувана свакако у библиотеци његова оца и тиме је Ресавека библиотека добила несумњиво једну реткост више.

И ако је на неколико месеци раније разним notiцама наговештавана прослава, а у последње време два су чланка посвећена прослави у два београдска листа, — ипак та прослава није код свих просвећених људи схваћена онако како она у истини заслужује, чак ни код оних који управљају просветом.

Овом прославом Свилајнац је документовао своју свест и просвећеност и уједно дао лепу лекцију власницима да о њему убудуће мало више воде рачуна; једновремено, Свилајнац је посведочио да је далеко измакао од многих окр. вароши којима држава доклања веће пажње и старања. Свилајнац се одржава и

напредује једино приватном иницијативом, која је, разуме се, врло често недовољна. Држава до сада није ништа уложила за његов напредак. Време је дошло да држава већу пажњу покљони Свилајци, да му, да бар оно што је некада имао — да му поврати гимназију.

Завршујући ове редове о прослави Ресавске Библиотеке, потребно је забележити да би се могло још дуго писати о њој, али је због простора листа немогућно. Мени је било главно да додирнем само важније моменте њене, а све споредније апстраховао сам.

Драг. Бранковић.

Књижевне и културне биљешке.

Српски учитељи у Хрватској. У Загребу се састају српски учитељи у Хрватској, који раде на томе, да образују засебно удружење. Још прије годину дана српски учитељи, који су до тада били у заједници са хрватским учитељима, одвојила су се и том приликом ријешили да се засебно организују. Том приликом су изабрали нарочити одбор, коме су ставили у задатак да изврше организацију и израде нацрт правила Српског Учитељског Удружења у Хрватској и Славонији. Пошто је тај одбор свој рад довршио, то је сада саввао скуп, на коме ће се тај нацрт претрести и коначно извршити организација.

Нова гимназија у Биограду. До сада је у Биограду било три више гимназије, али како се увидио, да оне нијесу довољне, јер су ученицима препуњене, то се ради на томе, да се у Биограду оснује још једна гимназија. На тај би начин у Биограду било четири луце гимназије и једна шесторавредна приватна гимназија.

Одликовање. Наш одлични сарадник, Др. Симе Тројановић, кустос Етнографског Музеја у Београду, одликован је ових дана румунском командирском круном III. степена. Честитамо.

Монашка школа у Србији. Монашка школа, или школа за калуђере отворена је у Србији прије неколико година. Та је школа била смјештена у манастиру Раковици крај Београда, па је доцније пренијета у манастир Раваницу. Почетком нове школске године премјестиће се монашка школа опет у Раковицу и унаприједиће се у толико, што ће у њој предавати професори са богословије св. Саве.

Библиотека за чување здравља. Др. Јован Кујачић, љекар у Данилову Граду (Црна Гора) почео је издавати „Библиотеку за чување здравља“. Досад су изишле двије свеске ове библиотеке. Прва говори о сушници, а друга о нервози, или живчаним болестима. Цијена је књиги 70 пара. „Цетвињски Вјесник“ хвали ову библиотеку, само жали што не налази чешће и што не пише о болестима, од којих народ највише страда. Ми је не добисмо.

Јубилеј Лава Толстоја. У Русији се у велико спремају да што свечаније прославе 28. августа осамдесетогодишњицу чувеног руског књижевника и свјетског приповједача грофа Лава Толстоја. Руски новинари предњачиће у овој значајној прослави. Они су ријешили да све руске новине тога дана донесу чланак о Толстоју, да се свуда у Русији држе скупови, на којима ће се говорити о дјелима и идејама великог мислиоца. Такође су ријешили да се посебно оштампају сви чланци знаменитих писаца који о јубилеуму пишу о Толстоју.

„Босанска Вила“ налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Баџи, учитељи и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Повратак, од Вељка Петровића. — Из једне шетње, од Вој. Ј. Илића. — *Notturmo*, од Рикарда Николића. — *Кај је била сама*, од Драг. Б. Туфегџића. — *Ноћна пјесма*, од Фридриха Ничеа, превео Д. С. Пијаде. — *Приповијешке: Српска моштица*, од Ђранислава Б. Нушића. — *Саломе*. Трагедија у једном чину, од Оскара Вајлда, превео Бранко С. Поповић. — *Сестра по млијеку*, од Франсоа Копе, превео Мих. Ђорђевић. — *Весело момак*, од Вјерисона Вјеристјерна, превео Никола Стајић. — *Поука: Просвјета у Србији у вијеку ослобођења*, од Јована Миодраговића. — *Српски народ*, од дра Симе Тројановића. — *Српске народне умотворине: Српске пјесме из Херцеговине*, вабиљ. Трипмир. — *Српски момак*, народна прича, прибиљежио Љубомир С. Васиљевић. — *Листак*.

Број 23.

САРАЈЕВО, 20. августа 1908.

Год. XXIII.

Цоца Ђорђевићка.

Цовек се данас не мора бојати да ће му се рећи да је песимиста, или да је заслепљен некаквом пристрасношћу, ако каже, да је наше једино позориште у наглom и систематском опадању, да стално занемарује уметност и да је на најкраћем и најпоузданијем путу да постане једно позориште занатско-индустриске утакмице. Разни ступидни експерименти, који се, у последње време, чине с позориштем, нису, у осталом, ни могли уродити другим плодом. Позориште се у нас престало сматрати као једна установа, у којој ће се развијати уметност; оно се сматра као једно тихо прибежиште у којем ће разни људи, за своје бирократске заслуге наћи поузданих синекура. Из нашега позоришта данас се прогања уметност, као слобода из какве реакционарске земље. Али зато је оно данас отворило сва своја врата и све своје прозоре да кроз њих победоносно уђе бирократски и занатски дух; уметност ће морати да устукне испред бруталне индустрије, грозничавог заната и незајамљивог ћара.

Госпођа Ђорђевићка ступила је, пре десет година, на позорницу, када је сјајно доба наше позоришне уметности било још на врхунцу своје ренесансе. Представници српске уметности били су тада оличени у госпођи Гргуровој, Гавриловићу, Вељи Милковићу, Илији Станојевићу, Сави Тодоровићу, госпођи Тодосићки и госпођици Нигриновој. То је било време када је наше позориште, као ретко икоје друго на свету, имало толико и таквих уметника, када су се давале класичне представе комада Диме Сина, Ожијеа,

Таљерана и када се српском репертоару поклањала одушевљена пажња, као никада до тада ни од тада. Госпођа Ђорђевићка је тада, као полертарче у уметности, ступила на позорницу и више нас је била освојила својом младошћу и тиме што је била кћи једнога уметника, драгог свеколикој публици, него својим талентом, који је тек био у развијању. Са њезиним силаском с позорнице готово пада и опадање наше позоришне уметности, пада, ако се хоће, једна нова епоха, занатско-трговачка епоха, епоха јевтиних и отужних бечких оперета, наметљивих булварских буфонерија и издвигла са успљеном духовитошћу из париских предграђа.

За кратко време глумовања госпође Ђорђевићке, пажљив посматралац имао је прилике да проучава две врло интересантне појаве: могао је проучавати, како се једна истинска уметница, тако рећи, на очи целој публици, брзо развија, почевши од неодлучног и непоузданог тапкања до савршено поузданог хода, од кратке епохе лутања и тражења уметничких идеала до кратке епохе поузданог остваривања тих уочених и нађених уметничких идеала, од шаблонске традиционално театралне игре до индивидуалнога оживотворавања типова, од заната до уметности. Могао је проучавати, како се једна велика и истинска уметност, тако рећи, преко ноћ претвара у занат, како велики уметници, до јуче одушевљени својим уметничким идеалима, постају апатични, постају скептици, јер су изгубили веру у своју уметност, постају хладни, јер се у њима почео гасити свети огњ. У госпођи Ђорђевићки, може се рећи, оличена је историја нашега позоришта за ових последних десет година — у обрнутом смислу: Њезино развијање почиње са занатом а свршава се уметношћу; развијање нашега

позоришта почиње са уметношћу а свршава се занатом.

С госпођом Ђорђевићком сишла је с позорнице и последња наша велика наивка. Њезине претходнице, може се рећи, биле су представнице једне виртуозности која је, зарад својег маниризма, постепено застарела. Као што се у животу обично мисли да безазлен, неискусан и наиван човек не може имати компликовану, загонетну, контрадикторну и тешко схватљиву душу, тако исто су и те виртуозкиње, полазећи са тога становишта неискусних људи и људи, који са свог незнања или наивности, не признају да је живот и људе тешко разумети, мислиле да се једна млада, безазлена, наивна, несрећена и лако покретљива душа може најлакше окарактерисати неколиким шаблонским и савршено театралним покретима. Тим вештакињама у својем занату, једном речи, било је главно (јер нису биле уметнице и њихово кретање није било индивидуално) да једно више наслућено него погођено душевно стање маркирају неколиким покретима којима ће произвести извесан ефекат. Ефекат, као крајњу тачку виртуозности а не илузију, као једини циљ уметности. И у тим двома речима лежи сва карактеристика госпође Ђорђевићке, као уметнице и њезиних предходница, као виртуозкиња: госпођа Ђорђевићка увек је хтела, својом игром, да у гледаоцу изазове илузију да је све оно истина, што се одиграва пред њиме; њезине предходнице, на против, увек су хтеле гледаоца да увере о својој вештини и зато су увек похлепно тражиле и стварале ефекта, како би, на тај начин, у неку руку, у тој улози, постигле врхунац своје вештине, постале виртуозкиње.

Глумовање госпође Ђорђевићке може се поделити на две епохе: епоха шаблонизма и традиционалне театралности и епоха индивидуалног стварања; епоха, ако се хоће, обожавања рола и виртуозно одигравање тих рола и епоха интерпретирања пишчеве идеје, када она почне напуштати занат и када рола постаје личност у коју она треба да уђе свом својом интелигенциом и свом својом душом. Њезина индивидуалност почела је да се развија и, посредством те своје индивидуалности, она је почела да ствара личности, типове, жива бића, постајала је сарадник пишчев, постајала представник једне од његових идеја, постојала један од његових типова, запажених у животу и узетих из живота. И онда баш када је она почела срећивати свој унутарњи живот и када је почела стварати и култивисати свију индивидуалност, она одлази у Париз, у резиденцију уметничког и књижевног укуса. Натурализам који је Антоан, под утицајем Золе, и његове школе, увео у позоришну уметност, био је ускоро овладао свима европским позорницама, онај исти, минутозни, филозофско-фонографски, који је деведесетих година почео у литератури нестајати и застаревати. Али у уметности, нарочито у позоришној, у којој је он једино потребан, природан и оправдан, свакојачко да ће вечито живети на позорници. И го-

спођа Ђорђевићка је собом донела из Париза тај натурлизам, велику уметност, рафинисан књижевно-уметнички укус и врло развијену уметничку индивидуалност. Али ни она ни ми нисмо имали среће да ова велика уметница савршено оствари своје уметничке идеале.

За госпођу Ђорђевићку се, у овај мах, не може рећи да је створила своју уметничку школу. Али је више него поуздано да ће се та школа у најблиској будућности појавати. Она сада нема наследнице у потпуном смислу те речи. И зато је сасвим природно да ће њезина заступница морати поћи путем, који је она утрла.

Београд, у јулу.

П. С. Талетов.

Р. Тунгус Перовић Новосељски.
Из једне Србуље.

У књигама староставнијем, босанчицом јазијом на зечини исписатијем, нађе-нијем под рушевинама једног пра-старог српског манастира, задужбине свети-јех Немањића, у Херцеговини, а које се од доба тог, као најдрагоцјенија залога и амај-лија чувају нашљедно у дому оца мог и ђе-дова мојијех, пише:

I.

... Стани, путниче из земље далеке и страна незнанијех, кога те случајно или на-мјерно овуда кроз српско стијење криво и поносито и непокорито нанио пут,... стани и застани, и скини капу стијењу овом, мрамору петвјековноме! Стани и ти дошљо надрибалдо, у плавом шкрљаку над очима лукавијем и црнијем чизмама на ногама телећијем, с бичем у рукама и пунијем и запечаћенијем устима крви невином... ти, коме је крст на папи, а Христос у папи,... стани, и не гази ногом поганом и не скврни додиром тијела нечистог ове споменике мутне прошлости, ове руше-вине, под којијем леже затрпане мошти славе и величине, слободе и части, витештва и по-носа и надахнућа гусларског. А ви потомци банова и јунака овијех, праху праха њихова, крви крви њихове, коско кости њихове, ри-јечи ријечи њихове, мисли мисли њиховијех и творе твора њихова,... клекните и пољубите грохтињу ову, гробове ове и плоче на гро-

бовима оввијем, на чијим је мрскама и гроботинама зарезата повјест мрске судбине и из којијех читамо о сахрањеној под њима срећи Србиновој — срећи, која није умрла, јер не може и не смије умријети као божја шћер, и која ће попут прољетног каћуна, опет сијнути и замирисати народу свом и ђеци Немањиној! Да, клекните, пољубите светињу ову, па се исправите, испрсите, и довикните гордо свијету и народима: „Јест, наше је пропало, — али ми смо ипак живи, живимо још, и живјећемо још!“ — — — — —

Народи и језици од југа до сјевера и од врата сунчевијех до страна западнијех, чујте ријечи писанија овог, чујте, почујте и утубите!...

У оно доба метежно и бурно, кад косовско сунце прште и помрча на небу Душаније славне, кад звијезде среће србаљске падоше у море крваво, а полумјесећ дивљи варалицом сјенком поклопи земљу предака нашијех, да, у то доба жалосно и славно истаче се на браник части и слободе народне бан војвода Стефан Црнојевић са планина црногорскијех и војвода Ђорђе Кастриота-Скендербег са кршева арбанашкијех. Њих два руку под руку с преостатком осветника козовскијех гонише агаранску неман од граница земље наше и мушки и бастадурски и достојно завјету отаца и предшаственика својијех.

А тада при двору бан-војводе Стефана у Жабљаку стојноме живљаше војвода Љеш, син војводе Радича, а млађи брат бан-војводе Стефана, господара Зете и Брда и Црне Горе и Дукађина и Приморја питомог.

И бијаше Љеш-војвода вићен и храбар и вјешт оружју сваком и гласит по дјелима и заслугама јуначкијем на далеко. У њему је бан-војвода Стефан имао најчвршћи ослонац, најмудријег савјетника и најпоузданију замјену и на господском дивану и на витешком мегдану доба тог.

А богаство и нафака Љешева причаше се на све стране; а свирачи и пјевачи уз гу-

сле и бугаринке спомињаху их као јединствени примјер изобилног берићета небесног. Његова добра и баштине и луке и читлуци с кулама и чардацима и стајама и торилама простираху се од Вељега Брда до Хотске Горе. Сјем тога, имадијаше огромне риболове по Скадарском Блату, дивне винограде у Црници и око Бара, многе катуне по Ловћену, велике ливаде по Зети и пасишта са чахирима по Кому и Проклетијама. А у торовима му блејаше и вечаше десет хиљада коза и оваца осим млади' у стајама му бучаше на триста волова и пет стотина крава осим телади и озимчади; а у ерђели му се играше двије хиљаде коња јајећијех и седам стотина и седамдесет и седам товарећијех, и триста и педесет мазги и магаради — осим ждребади и још непоткованијех и неуталумљенијех ждрјебица и ждријебаца.

И имаше Љеш-војвода троје двора каменијех, за које је грдан новац из ризница просуо, док су му их корчулански камени мајстори по угледу на китњасте и високе мраморне мљетачке палате саградили и украсили споља, а маћедонски шегачи и цариградске дрводјеље по угледу на грчке раскошне тешфериче изнутра. Главни и најљепши му двори бијашу у Жабљаку поред самијех двора деспота Стефана. И мало, да су уступали, за једну циглу пед висином, за једну једиту стопу ширином и за један лакат дужином, дворима свијетлога господара му. Више ни у чем: ни у тврдоћи, ни у љепоти, ни у намјешћу, ни у положају, ни у раскопи споља ни изнутра. И веле људи који су запамтили кад су ови двори подизани: да су мајстори жуманца од јаја у уље мијешали и у њих мутили клак, па такијем клаком склапали камење и лијепили видове. Други су му двори, за једну четвртину гори од поменутијех, били наврх Сокоца у Љешанској Најији, која је по имену свога властелина Љеша-војводе и добила име своје; а трећи, у свему једнаки другијем, под Горицом више ријеке Рибнице.

И, служећи земљи својој и господару своје умљем и ријечју, дјелом и мишицом својом до дубоке старости своје, у осамдесетој години свога јуначког живота, војвода Љеш

осјети: како му је жарко сунце омрзнуло, а црна му земља омиљела, предзнак — да му се приближује дужни час, кад му треба свијет мијењати.

И окупи племенити војвода око своје смртничке постеље све што је главније и пробраније из све бутум зетске бановине, од деспота до потоњег челника његова. И, халаливши се прво са добријем господаром својим, па затим са свакијем и милијем и мрзњијем, и малијем и великијем, дозва три сина своја, три челенке и три крила и узданице своје и свакога свога. А синови му бијаху момци већ колики ће и бити; и зваху се: Којо, Руђо и Бранило. И, пољубивши их у уплакване образе посљедњи пут, и предавши их на аманет сиједом деспоту и његову сину, престолонашљеднику Ивану, ту пред њима и свом зетском господом нареди своје писару, да хвата у перо опоруку, коју му он стаде казивати.

А по тој опоруци сину Коју, као првијенцу, остави у наслједство велељепне дворе у Жабљаку; али тако да и остала браћа имаду права у њима, као у својим ноћивати и боравити кад год се и докле год се што послом у Жабљаку забаве. Још му даде и све риболове на Блату и винограде у Црмници. Замак пак на Сокоцу и сву земљу и баштину испод њега до Вељега Брда и катуне и пасишта по Ловћену остави средњем сину Руђу; а град с кулама и чардацима под Горицом и баштину по Темовском пољу са чахирима и катуничтима по Кому и Проклетијама своје мјезимцу Бранилу. Паре, одијело, закладе златне и сребрне, оружје, соколове и стоку подијели свој тројици по на равне дијелове и по броју и по цијени. Затим их благослови, причести се, и у синовском наручју испусти своју племениту душу благородни војвода.

А млади Љешевићи и славни и узможни господин деспот и дични деспотовићи и сва висока зетска властела и вас народ ожалише и сахранише племенитога покојника, војводу Љеша, на малом али прелијепом острвцу Кому на Скадарском Блату у цркви, коју је он о свом трошку подигао, а у камену гроб-

ницу, коју је он још за свога живота себи дао начинити.

Убрзо за њим премину и много искушани бан-војвода Стефан. А он на смрти заповједи синовима својим Ивану и Урошу и војводама и слугама својим, да га сахране у цркви на Кому, а до гроба његовог покојног војводе и брата Љеша. — „Као што нам је — рече — једна утроба била колијевка заједничка, нека нам и једна рака буде заједничко почивало за навјек: као што смо на земљи били заједно, нека смо и под земљом; као што су нам се на овом свијету душе слагале, нека нам се слажу и на ономе: као што се за живота нијесмо раздвајали но заједнички дијелили зло и добро, лакша ће нам црна земља бити, ако ни у гробу у смртном мраку не будемо раздвојени“. — А добри синови Иван и Урош одани му бољари послушаше глас потоње воље и испунише пошљедњу жељу доброга деспота: и смртне му остатке предадоше матери земљи на вјечито боравиште на пола лакта размака од оног мјеста, где и витешки прах Љеша војводе нађе себи вјечни починак, очекујући општег ускрснућа мртвијех.

А у Зети земљи на књажевско пријестолје засједе првијенац му Иван-бег. Он, осим круне и великога богатства, бијаше наслиједио још и бистру памет и добро срце оца Стефана и јунаштво и ратну вјештину свога стрица Љеша војводе. Али:

„сам остаде у Сријему Рајко, као сухо дрво у планини“ — те и Иван-бег. Шта ће сам? Како ли ће сам? А бура, крвава бура, и душманска мрчава са сваке стране! Јер Турци одмах, чувши за смрт Љеша и Стефана, нагрну на Зету-земљу ода свуд, баш као скакавци на ливаду или гусјенице на купус сушне године.

И хрвао се Иван-бег с братом својим Урошем војводом као лав, и Љешевни синови лећели уза њ на све стране у крв и огањ као мрки вуци, и борили се Зећани као соколови, и бранећи земљу и дом свој и светећи Косово, тукли дивље најезднике као звјерад. И није остало војника ни војводе од првог до потоњег да, један на другога, по де-

сет непријатеља смлавио није. И залише се зетска поља и црногорске гудуре крвљу, знојем, сузама и гризином; и напунише се корита ријечна и јаруге планинске коњскијем и јуначкијем костима и комађем изломљеног оружја и разбуцанијем дијеловима хорме коњаничке. Али узалуд. Најача број прегоаштво, сила понос, а мноштво витештво. И подлеже Зета-земља мала пред грдном навалом дотад невиђене силесије душманске, као хиљадугодишње борје под провалу облака и укрштање муња и громава страховитијех.

И пообараше Турци по Зети-земљи све градове и замкове и путове и мостове камене, и све куће и усјеве и стогове и мостове дрвене, — па тако и стојни Жабљак и тврди Столац и горду Подгорницу. И развијеше коњма на копита све њиве и ливаде и пасишта и винограде, — па тако и имања и баштине синова Љешевијех. И пљенише и поклаше све што нађоше од стоке и сермије по Зети и Брдима, — па тако и мал и халашу синова покојнога Љеша војводе. А у тој борби погине Урош војвода на Ђемовском, бранећи Дриваст, а синчића му Петра заробише Турци.

А, кад се виђе на невољи тешкој, Иван-бег одступи са претеком здраве и рањене војске и закопа се и уметеризи и ушанчи по врлетном повијарцу суновратнијех црногорскијех брда. И јурнуше Турци за њим сустопице, и навалише на Србе и тамо. И загризоше за голо стијење и лолује поднебесне као разјарени пси; али их прекаљене и камењем заклоњене мишице горштакке витешки одбише и сутурисаше и поломише кроз грдне крше и црне амбисе и вратоломне греде црногорске.

И устукнуше Турци, и повратише се у опустјелу зетску равницу. Али се из ње не уклонише; но се утврдише у њу, и засноваше и проширише господство своје у њој.

Иван-бег пак мјесто Жабљака подиже Обод више Ријеке, и намјести у њему свој сто. Зећани се пак уватанише кроз неприступачне гудуре црногорске, да ту чувају да се не угаси огањ слободе Србинове и да се не утрне крсна свијећа свете вјере право-

славне. А синови Љешеви остадоше без свега, што им иза оца остаде, сјем витешког гласа, поштеног имена, свијетлог оружја, и нешто мало живог и катуна по Ловћену и испод Ловћена.

А тамо су, још у почетку саме рати, били склонили жене своје и ђецу своју и сандуке с рухом и драгоцијеностима и благо изризница. Пошто се пак сврши војна, одоше Љешевићи чељади својој у Ловћен; и нађоше све на своме мјесту. Ту у дрвенијем чардацима пробавише све до саме јесени, јер им повратка у Зету не бијаше. А, кад оружња вријеме и завише мећаве и стеже јесења студ на планинама, Љешевићи са својијем њежнијем и нејакијем робљем не моглоше поднијети нити се обићи ту. Којо се спусти на Обод, и, по жељи и налогу Иван-бегову, ту подиже кулу за себе; и оста уз господара својега све до смрти своје.

(Наставиће се.)

Сима Пандуровић, Ваљevo.

Светковина. =

Сишли смо с ума у сјајан дан,
Прозрачан, дубок, наочан, драга знан,
И светковасмо оцеплење то
Од мука, сумње, времена и сто
Рана што кржаве их вређао је свет...
Љубави наше то је био цвет...

И опет сила згрнуло се света
У болнички нам мириса и врт;
Посматра где се двоје драгих шета,
Срећно, и хвале онај живот крт
Што остависмо. Далеко од њих
Сад смо, а они жале мир наш тих.
Они баш ништа нису знали шта
Доведе ту нас. — У цвећу смо ишли
Славећи страсно осећања та
Због којих лепо са ума смо сишли:
У трећем свету добро нам је сад,
А свет о њему добро и не слуги;
Сумња у љубав, најтежи нам јад,
Минó и часе блажене не мути.
Из прошлих дана љубав и знак њен
— Спојеност срца — остала нам још.
Наш живот овде светао је трен,
Срдачан, кратак. Онај живот лош,
У коме знанци, родбина остају

Невиност нашег не познаје света.
 Животно вино, срж не достају
 Њима, а глава њихова им смета.
 А наших срца један исти звук
 Бележи дражи и времена хук....
 Јер ми смо давно, верна драга — је ли?
 — Искидали конце што нас вежу
 За простор, време, понове и боје —
 Ланце живота што звече и стежу.
 Јер ми смо сами, драга, тако хтели
 Рад љубави нам и рад среће своје.
 И гледају нас за то што идемо
 У кошуљама белим парком овим
 Где болнички се мирис шири јак,
 Не знају дражи са животом новим,
 Љубави наше неумрле знак.
 Гле, очима им трепти роса немо....

М. Симић, Београд.

Слобода.

Живот и свет је ташт и сујетан,
 Нас тишти трајно бол потајни —
 О, хајдмо, драго, у гај цветан,
 С љубављу светлом у дан сјајни.
 Нек пукне једном мрачна стега
 Под којом душа тужно вене:
 Узвисимо се изнад свега,
 Што душу не зна да покрене.
 На љубави нам крил'ма лаким,
 Над ситничарским жићем празним,
 Без поезије, тромим, млаким,
 С уживањима лучним, разним —
 Узвисимо се! Блесак спољни,
 Знаш не мами ти поглед бајни —
 Површним нисмо задовољни,
 Наш поглед тражи свод бескрајни.
 Тамо, где ветрић кроз лист влажни
 Дршће и шушти пуно, страшно,
 Где зраци нису хладни, влажни,
 Где је у души топло, јасно;
 Тамо, где цвеће, љупко, свеже
 Опојно благо мири лугом,
 Птичји се цвркулт свуд разлеже
 У натпевању слатком дугом.
 Хајдемо тамо! ето среће,
 Оставмо друштвен живот вајни;
 Тамо нек душа срећна леће
 С љубављу светлом у зрак сјајни....

Dis. ————— Престанак јаве.

Долазе дани и ноћи без јаве
 И као сенке, без шума, нестају:
 У сну, пролазом око моје главе
 Сви догођаји и стварност престају,
 Долазе дани и ноћи без јаве,
 Сад не познајем израз божјег света
 И немам појма за мисли и боје;
 Небо и земља више ми не смета
 Као ни љубав, ко ни ране моје.
 Сад не познајем израз божјег света,
 Где дух лагано, нечујно је опо
 Као лепота, прах лептира, цвеће;
 И ја не видим, да л' сам сасвим пропо
 И да ме ништа више не покрене,
 Где дух лагано, нечујно је опо.
 Ја не знам где су моје ноћи суре
 И старе страсти, маовина стара;
 И не знам где су моје авантуре
 И срце лудо, да л' се већ одмара.
 Ја не знам где су моје ноћи суре.
 Ја не знам више, да л' се сећам сада
 Једног момента и израза лица,
 Једног момента да л' се сећам — ма да
 Још видим себе везаних вилица.
 Ја не знам више да л' се сећам сада
 Када је дошо облик заборав;
 И не осећам страсти, ни олује,
 Ни како дише мир, даљина плава;
 И ја не чујем немир и славује,
 Када је дошо облик заборав.

Алфред де Мисе: —————

Ноћ у августу.

Муза.

Откад сунце пређе далеко знак Рака
 На ватреној оси и зраке не прати,
 Већ је мене срећа оставила свака
 И чекам када ће пријатељ ме звати.
 Ах, стан ти је давно пуст речју и делом;
 Нема више сличног с оним лепим добом
 Сама што још само долазим под велом
 Одшкринута врата да притиснем челом,
 Ко удова плачна над детињским гробом.

Песник.

Здраво да си верна друго моја!
 Здраво, части и љубави с њоме!
 Најбоља је и најдража која
 Налази се при повратку својоме.

Мене распра и тврдичлук прати,
Да дангубим у делима лудим.
Здраво да си, дадиљо и мати!
Тешитељко, поздравље ми лати!
Загрли ме, за песмама жудим.

Муза.

Што ти, срце жудно, уморено надом,
Бежиш тако често да се доцкан вратиш?
Шта осим случаја друго тражиш крадом?
И чим, него патњом себи труд да платиш?
Шта радиш без мене? Чекам те до зоре.
Луташ краз ноћ тавну за искрицом бледом.
Јади од твог миља тебе ће да море
Само часну љубав да нам сматраш бедом.
Твоја радна соба празна је кад дођем;
Док сањајућ сетна на балкону твојем
Немирним погледом кроз башчу ти прођем,
У сенци си предан алом усуду својем.
Због које лепоте и окова њена
Пушташ да ти вене та јадна нервена
Чије се рошаху већ последње гране
Све сузама твојим у пређашње дане.
Та је зелен тужна, жив ми символ свети;
С нехаја ти, друже, смрт ће да нас згрли,
И лаки јој мирис ко што тица лети
Са сећањем мојим небу ће да хрли.

Песник.

Кад сам проћи кроз ливаду хтео
Вечерас сам, где се стазе дуже,
Видо цветак и дрхтав и свео
Један бледи цвет од дивље руже.
Покрај њега пупољак се њија
На шибљици уздрхталој лако;
Видех како ту цвет нов избија
Нов свакада и човек је тако.

Муза.

Ах, свакада сузе! Ах, довека човек!
Ваза зној на лицу и прашљиве ноге!
Све крвавих руку и бој грозни довел!
Залуд срце каже, ране су му многе.
Ах, свуд се и свагда исти живот листа:
Руковање, злоба и нитковлук худи;
Увек исти глумци, комедија иста,
И, ма чим претворност покрила се чиста,
Костур је једино истинит код људи.
Ах, драги, ти ниси више песник стари!
Ништа немој лири санак да ти квари.
Варљив сан ти слама срце што му врви,
И не знаш да љубав за жене ће блага
Да сузама купа душину ти драга,
И да Бог плач види више него крви.

Песник.

Видех тицу кад сам дољом кренуо
Где на гнезду пева из све моћи.

Њени мали, драго легло њено,
Тек што беху помрли те ноћи.
Ипак, зори певајућ, се уби;
Музо моја нек те плач не свлада:
Бог још оста оном што се губи,
Бог на небу, а на земљи нада.

Муза.

И шта ћеш ти наћи, кад јада све више
Очинском огњишту самоћа те сведе?
Кад дрхтава рука прашину ти брише,
С уточишта које пренебрећи хтеде.
С каквим ћеш образом у страну да кушаш
Да склоништа наћеш и мир што ти оде?
Јадан глас ћеш туна сваки час да слушаш
Шта имаш од жића и од све слободе?
Зар се заборавља ко што се то жуди?
Зар ћеш наћи себе, док ти душа пати?
Ти ил' срце твоје, ко је песник, суди?
Срце је и неће одговор ти дати.

С француског Н. Ж.

Оскар Вајлд:

Саломе

Трагедија у једном чину. Превод
с немачког по Х. Лахману.

(Сарпетак).

Ирод: Што ме мучи? Ах, погледај месец! Како је црвен! Како је црвен као крв! Ах, пророк је истину прорекао. Он говораше да ће месец стати као крв. Не прорицаше ли тако? Сви сте ви чули како је прорицао. И сада је мјосец као крв. Зар вама не изгледа?

Иродија: О да, ја баш видим, и звезде падају као незреле смокве, зар не? И сунце је помрачало као црна тканина, и краљеви су земаљски задрхтали. Ако ништа, ово се последње баш може видети. У томе је бар пророк испунио своју реч, јер заиста, краљеви су земаљски задрхтали... Хајмо унутра! Ти си болестан. Они ће у Риму рећи да си пошашавио. Хајмо унутра кад ти кажем.

Глас Јованов: Ко је тај, што иде из Едома, ко је тај, што долази из Бозре, чија је хаљина пурпуром обојена, који блиста у лепоти одеће своје, и моћан се својом величином поноси. Зашто ти је хаљина скерлетом умрљана?

Иродија: Хајмо унутра. Избезумљава ме глас овога човека. Нећу, да моја кћи игра, док се он не престанце дерња. Нећу да игра, докле год је ти будеш тако гледао. Једном речју, нећу да игра.

Ирод: Не устај, жено моја, краљице моја, ништа ти то неће помоћи. Ја не идем унутра пре него што она буде играла. Играј ми, Саломе, играј!

Иродија: Не играј, кћери моја!

Саломе: Готова сам тетрарше.

(Саломе игра игру седам велова.)

Ирод: Ах! Дивно! Дивно! Видиш, играла ми је твоја кћи. Ходи, Саломе, ходи овамо, да добијеш своју награду. Ја плаћам краљевски ону, која је мени за уживање играла. Све ћу ти дати што ти срце зажели. Шта би хтела? Говори само.

Саломе (Клеопе): Желим да ми се сместа у једној сребрној здели....

Ирод (смејући се): У једној сребрној здели? Да-како, у једној сребрној здели, о слатка, лепа Саломе, ти најлепша међу кћерима јудејским! Шта желиш да ти се донесе у једној сребрној здели? Реци ми само! Све што може бити, добићеш. Моја богатства твоја су. Шта је то што ти срце тражи, Саломе?

Саломе (устаје): Главу Јованову!

Иродија: Ах, добро рече, кћери моја.

Ирод: Не, не!

Иродија: Добро рече, кћери моја.

Ирод: Не, не, Саломе. То није оно што захтеваш. Не слушај глас твоје матере. Она те увек злу светује. Не осврћи се на њу.

Саломе: Не осврћем се ја на глас моје матере. Ради свога личног уживања захтевам главу Јованову на једној сребрној здели. Заклео си ми се, Ироде. Не заборављај, заклео си ми се!

Ирод: Ја то знам. Заклео сам се, у богове сам се заклео. Ја то добро знам. Али те преклињем, Саломе, ништа што друго. Ишти половину моје краљевине. Даћу ти. Али не захтевај од мене оно што ти уста захтеше.

Саломе: Ја захтевам од тебе главу Јованову.

Ирод: Не, не, ја ти је нећу дати.

Саломе: Ти си се заклео, Ироде.

Иродија: Да, ти си се заклео. Сви су чули. Пред свима си се заклео.

Ирод: Мир, жено! теби не говорим.

Иродија: Моја је кћи добро учинила кад је затражила главу Јованову. Он ме је засуо грдњом и поругом. Он неисказиве ствари о мени говори. Види се да она воли своју матер. Не одступај кћери моја. Он се заклео. Он се заклео.

Ирод: Мир! Не говори мени!... Саломе, преклињем те, не буди пркосна. Ја сам вагда према теби био добар. Увек сам те волео.... Може бити, да сам те и одвише волео. С тога не захтевај то од мене. То је нешто страшно, нешто ужасно што ти захтеваш. Заиста, ја држим, да ти с тим само шалу збијаш. Глава једног човека, одвојена од тела му, то ружно изгледа, је ли? Не пристоји се, да очи девојачке падну на тако што. Какво би уживање у томе нашла? Не, не, то ти не желиш. Слушај, што ћу ти рећи. Ја имам један смарагд, један велики, округло смарагд, који ми је послала пријатељица цезарева. Кад кроз тај смарагд погледаш, видиш и оно што се абива далеко од тебе.

Цезар носи један такав смарагд кад иде у циркус. Али је мој већи. Ја то знам, мој је већи. То је највећи смарагд на свету. Њега би хтела ти да имаш, је ли? Затражи га само, даћу ти.

Саломе: Ја тражим главу Јованову.

Ирод: Ти не слушаш. Ти не чујеш. Пустиме да ти говорим, Саломе.

Ирод: Не, не, ти то не желиш. Ти то кажеш само онако да би ме намучила, јер сам те гледао целог вечера. То је истина, гледао сам те целог вечера и нисам скидао око с тебе. Твоја лепота ме силно занела и ја сам те одвише гледао. Али те заиста више нећу гледати. Неби требало ништа гледати. Ни ствари, ни људе не би требало гледати. Једино у огледалу се добро види јер нам оно показује само маску. О! О! вина дајте! Жедан сам!... Саломе, Саломе, хајд, да будемо пријатељи. Размисли!... А, шта сам хтео рећи? Шта то беше? А, знам, знам!... Саломе, — ходи ближе, бојим се нећеш ме чути — Саломе, ти познајеш моје беле паунове који се шетају по цветњаку међу миртама и чемпресима. Кљунови су им златом позлаћени, и зрна што гутају златна су, ноге су им пурпуром обојене. Када закреште кпша пада, и месец се појави на небеском чадору кад у точак рашире репове своје. Два и два шећу се између чемпреса и тавних мирта, и сваки има по једног роба, ради неге. Понекад прелећу преко дрвета а кад што мирују у трави и около рибњака. У свету нема тако дивних птица. Знаш, да ни сам цезар нема таквих птица, као што су моје. Даћу ти педесет мојих паунова. Они ће те тражити где год се макнеш, и у њиховом јату изгледаћеш као месец у великом, белом облаку.... Све ћу ти их дати. Имам их само стотину, и на целом свету нема тога краља који има такве пауне. Али ја ћу ти их све дати. Само ме мораш заклетве моје опростити, и не смеш захтевати од мене оно што захтеваху уста твоја.

(Исправни купу своју).

Саломе: Главу Јованову!

Саломе: Дај ми главу Јованову!

Иродија: Добро велиш кћери моја! А ти, ти си смешан с твојим паунима!

Ирод: Мир! шта ми ту кречиш непрестано. Кречиш као каква птица грабљивица. Не мораш ми ту кречати. Твој глас ме кињи. Мир! кажем ти!... Саломе, промисли шта чиниш. Може бити да је овај човек богом послат. То је свети човек. Прст божји га је дотакао. Бог му је страшне речи у уста ставио. И по дворовима и у пустињи он је с њим.... Може бити најзад, да је он и сада с њим. Не може се рећи, али је могуће, да је бог с њим и да му помаже. Према томе, ако он умре може ме каква недаћа снаћи. И он је казао да ће у дан кад умре некога зло стићи. Кога би то требало да стигне, ако не мене? Промисли, угазих у крв када сам долазио овамо, и зар нисам чуо у ваздуху пуштање крила, пуштање неких огромних крила? То су рђави знаци. И још је не-

чега било ту. Уверен сам да је још нечега било, само ја нисам видео. Ти не би желела да ме каква несрећа снађе, Салома. Чуј ме сад.

Салома: Дај ми главу Јованову.

Ирод: Ах! Ти нећеш да ме саслушаш! Буди мирна. Видиш, како сам ја миран. Ја сам потпуно миран. Чуј ме. Овде сам сакрио наките, наките за које ни сама твоја мати не зна! Наките дивне на око. Имам један оковратник с четири низа бисера. Они су као месеци на сребрним вращима нанизани. Да, они су као пола стотине месеца у златну мрежу похватани. Почивали су на филдиш грудима једне краљице. Изгледаћеш лепа као краљица кад их будеш понела. Имам аметиста од две руке; једни су као мрко вино, а други као вино руменика с водом помешано. Имам топава жутих као очи тигрове, и других, ружичастих као очи дивљега голуба, и зелених, као мачје очи. Имам опала што свеудиљ блистају ватром као лед студеном, опала, који душу човечју тугом натопе и који не могу мрака поднети. Имам оникса сличних очним јабучицама једне мртве госпоје. Имам ортокласа што мењају боју како се месец мења, и пребледе, кад угледају сунце. Имам сафира тако великих као јаје, и тако плавих као какав плав цвет. Море се нија у њима и месец нигда не може изменити плаветнила њихових таласа. Имам кризолита и берила, кризолита и рубина, имам сардоникса и драгог камења и кристала од калцедона — и све ћу ти их дати, све, уз то и друго ћу ти што учинити. Краљ индијски ми баш сад посла четири лепе се урађене од папагајева перја, а краљ нумидски једну хаљину од нојева перја. Имам један кристал у који није допуштено ни једној жени погледати, а млади људи смеју га посматрати тек, ако су претходно добро ишибани. У једном ковчежићу од седефа имам дивних тиркиза. Ко их носи на челу, може видети прилика којих у ствари и нема, а ко их носи на руци може сваку жену ојаловити. Они су велико драгоцене. Они су неисплативо благо. Али то није све. У једној скриници од абаносовине имам две купе ћилибарске као две јабукe од сувога злата. Ако би ти непријатељ усво отрова у коју, јабучка би постала сребрна. У другој опет скриници украшеној ћилибаром имам савдале стаклом постављене. Имам огртача добављених из земље Церера, и гривни опточених гранатом и ахатима донесених из града Еуфрата.... За чим још жудиш, Салома? Реци ми, би ли још штогод, ја ћу ти и то дати. Све што захтеш даћу ти — само једно не. Све ћу ти дати, што је моје — само не живот овог једног човека. Даћу ти и огртач првосвештеника. Скинућу ти и завесу са светих двери.

Јеврејин: О! О!...

Салома: Дај ми главу Јованову!

Ирод: (Затури се у својој столица): Мора јој се дати оно што захте! То је права мајчина кћи!

Први војник ступа ближе. Иродија скида прстен с Иродовог прста и даје га војнику, овај га предаје целату. Целат га погледа уплашено.

Ирод: Ко ми прстен узео? Имао сам на десној руци прстен. Ко ми вино испи? У купи ми је вина било. Пуна беше. Неко ми је испи. О! Заиста ће се несрећа на некога излити. (Целат силази у чатрњу.) О! зашто се заклек? Од сада не треба ни један краљ да се закљиче. Ако одржи заклетву страшно је, ако је не одржи такође.

Иродија: Моја кћи је добро учинила.

Ирод: Уверен сам да ће се неко зло догодити.

Салома: (Нагне се над чатрњу и слуша.) Никаква гласа. Ништа не чујем. Зашто не виче тај човек? А! Кад би мени неко прилазио да ме убије, ја бих викала, ја бих се борила, ја то не бих трпела. Удри, удри, Наамане, удри кажем ти! Не, ништа не чујем. Све је мирно, страховито тишина. А! нешто паде о тле. Чула сам, нешто је пало. То је мач целатов. Он се плаши, овај роб. Испустио је мач. Не усуђује се да га убије. То је така кукавица, тај роб! Пошљите војнике доле. (Гледа у пажа Иродијиног и говори му): Ходи овамо! Ти си био пријатељ погинулога, је ли? Дед, кажем ти, још није доста мртвих! Иди војницима и заповеди им, да сиђу доле и да ми донесу оно, што сам тражила, оно, што је тетрарх обећао, оно, што је моје. (Паж устукне назад, она се окрене војницима): Сиђите у ову чатрњу и донесите ми главу онога човека. Тетрарше заповеди твојим војницима, да ми донесу главу Јованову.

Једна цинковска, црна мишица, мишица целатова, појави се из чатрње носећи главу Јованову на сребрну штиту. Салома пружи руке. Ирод покрије лице огртачем. Иродија се хлади лепезом и осмејкује. Наварећани падну на колена и почну се молити Богу.

Салома: А, ти ми не даде уста твоја да пољубим. Јоване! Па добро! Ја ћу их сада пољубити! Угришћу их својим зубима као што би зрео плод угризла. Да, пољубићу их, уста твоја, Јоване. Ја сам то рекла. Зар нисам рекла? Рекла сам ја то. Ах, сада ћу их пољубити.... Ал' зашто ме не погледаш, Јоване? Твоје очи које беху тако страшне, тако пуне мржње и презирања сада су затворене. Зашто су затворене? Та отвори очи твоје! Подигни капке твоје, Јоване! Зашто ме не погледаш? Бојиш ли ме се, Јоване, те нећеш да ме погледаш? И језик твој, који беше као црвена присојкиња гуја, не креће се више, мучи, не беседи више Јоване, ова скерлетна гуја, која је свој отров на ме сипала. Чудновато, је ли? Како то да црвена гуја не палаца више!...

Ти ме не хтеде, Јоване! Ти ме одгурну. Ти ме наружи. Понашао си се према мени као према једној блудници, као према једној порочици, према мени, Саломи, кћери Иродијиној, кнегињици јудејској! Е па добро, али ја још живим, а ти си мртав, и твоја је глава моја. Могу с њом чинити шта хоћу. Могу је бацити псима и птицама небеским. Иза паса шта остане нек' разнесу птице небеске.. О, Јоване, Јоване, ти си био једини

међу људима, кога љубљаш. Сви ми други мрски беху Али ти си био леп. Твоје тело беше као стуб од слонове кости на с ебрном постољу. Оно беше цветњак голубова и сребрних љиљана. Оно беше као кула сребрна покривена штитовима од филдиша. Ништа у свету није се тако белило као твоје тело. Ништа у свету не беше тако црно као твоја коса. У свету не беше ништа тако црвено као твоја уста. Глас ти је био као кадионица, која најређе мирисе одаваше, и када те видех, чух тајанствену музику. О! Зашто ме не погледа Јоване? Рукама место огртача и огртачем порочних рочи застро си био лице своје. Везао си био очи своје везом једнога који хтеде да гледа само у бога својега. Добро! ти виде свога бога, Јоване али мене, мене ниси никада видео! Да си ме видео замиловао би ме. Ја тебе видех и заљубих се у те. О како те љубљаш! Ја те још љубим, Јоване. Ја само тебе љубим!... Жедна сам лепоте твоје. Гладна сам тела твога. Ни вино, ни јабуке не утолише жуди моје. Шта да радим сада, Јоване? Ни бујице, ни воде велике не угасише мога жарког чезнућа. Бејаш кнегињица, ти ме презре, бејаш невина, ти ми одузе девичанство моје. Бејаш чиста и срамежљива, а ти усугањ у жиле моје.... Ах! Ах! Зашто ме ниси видео? Да си ме видео, замиловао би ме! Ја то добро знам, замиловао би ме, а тајна љубави већа је од тајне смрти....

Ирод: Ово је право чудовиште, та твоја кћи; кажем ти, ово је право чудовиште! То што је она учинила, то је велики преступ. Уверен сам да је то велики преступ према једном непознатом богу.

Иродија: Ја сам потпуно задовољна својом кћерју. Право је имала. И сада ја желим овде остати.

Ирод: (устаје) А, то говори жена мога брата! Ходи! Не ћу да останем на овом месту. Хајд, кажем ти! Заиста, нешто ће се страшно догодити. Манасије, Захарије, Осија, погасите буктиње! Нећу све ово да гледам, и не трпим да ме све ово гледа. Погасите буктиње! Заклоните месец! Скријте звезде! И ми сами скријмо се у дворану, Иродија. Починем да дрхтим. Робови гасе буктиње. Звезде нестају. Један велики облак превуче се преко месеца и прикрије га потпуно; поворница се сасвим замрачи. Тетрарх пође уз степенице.

Глас Саломин: Ах, пољубила сам уста твоја, Јоване, пољубила сам их, уста твоја. Горке ти беху усне. Беше ли то укус крви?... Не; љубави можда. Оне кажу да је љубав чемер... Али, шта то мари? Ја сам пољубила уста твоја, Јоване, пољубила сам их, уста твоја!

Један зрак месечине падне на Салому и осветли је.

Ирод: (окрене се и спави Салому): Убијте ту жену!... Војници јурну и намрцваре Салому, кћер Иродијину, кнегињу јудејску.

(Завеса пада.)

— КРАЈ. —

Превео: Вранко С. Поповић.

Жан Екар: —

Серенада.

Маргарито, теби је приређена ова серенада. Тамбурин јеца; пријатељице, слушај ме!

*

— Серенада ми је позната! Увек пега арија! Ако тако продужиш, ја ћу скочити у море!

*

— Ако моје мало дивљаче мисли да ми тако умакне, ја ћу скочити у воду и довести га овде!

*

— Лепи мој пливачу, ти мислиш да ћеш држати девојку! али ја ћу се претворити у јегуљу и исклизићу ти из руку

*

— У јегуљу! шта то смета? Исклизићеш се из руку пливачевих; али рибар ће те уловити, и ја сам рибар!

*

— Онда ћу се претворити у живу воду у том лепом врту. — А ја ћу бити обала или корито!

*

— Онда ћу бити румена ружа, и цветаћу у врту....

— А ја ћу бити чела и спаваћу на твојим грудима!

*

— Па добро, онда ћу бити звезда!

— А ја ћу бити облак, и као вео одлетићу горе и љубити те у уста и у очи.

*

— Ако ти будеш облак,... ја ћу се одмах закалуђерити и бићу најмудрија калуђерица!

*

— Ах! иди, можеш ступити у свети манастир, ја ћу бити свештеник и исповедаћу те!...

*

Буди свештеник, шта ме се тиче? Зар не видиш да ми бледи чело? Ја ћу умрети и калуђерице ће плакати!...

*

— Умрети! Ћути!... Калуђерице ће плакати... али ја ћу бити земља и мртву ћу те имати!

*

—Твоја ме серенада дира, учинићу што хоћеш.... ходи, пољуби ме у уста, и буди мој љубавник!"

Тако је певала Мијста....

Превео: М. Милиновић.

Габријел Дануцино.

== Јунак.

Велике заставе светога Гонсалва већ су биле изашле на пијацу и тешко су се лелујале у ваздуху. Људи херкулског стаса придржавали су их рукама, а лице им је било црвено и вратови им набрекли од напора.

Иза побједо над Радузанима, народ је у Маскалику још с већом помњом славио септембарску светковину. Духовима је владао необичан религијски жар. Читав је крај, у славу свечеву, жртвовао обиље скопашње жетве. Дуж улица, скоро по свим проворима жене су извјешале свадбене простирке. Људи бијашу зеленилом украсили врата и цвијећем окитили довратке. Како је дувао вјетар, улицама се осјећало неко бескрајно и блиставо таласање, које је свјетину опијало.

Литија је кривудала од цркве и отегла се до пијаце. Пред олтаром, гдје бјеше пао кип св. Панталеона, њих осморица, нарочито одабраних људи, чекаху моменат кад ће подићи кип светог Гонзалва. Они су се звали Ђовани, Куро, Умалидо, Матала, Винченцо Гуано, Рако ди Чеудо, Бенедето Галанте, Бјађо ди Клиши и Ђовани Сендапаура. Они су стајали ћутећи, обузети достојанством своје дужности, мало збуњени. Чинило се да су доста снажни, имали су фанатички ватрено око, и као жене, носили су златне обоце у ушима. С времена на вријеме пипнули би мишице и била, као да им мјере снагу; или би се, летимично насмијешили један на другог.

Свечева статуа била је огромна, попрњела, врло тешка, од шупље бронце, а глава и руке од сребра.

Тада рече Матала:

— Напријед!

Унаоколо се народ ускомеша да види. При сваком јачем даху вјетра провори су на цркви клопотали. Простор у цркви испуни се димом тамјана и измирне. Са часа на час чули су се звуци инструмената. Неко слијепо одушевљење обузме ову осморицу људи у сред овог религиозног метежа, Они спремни, пружише руке. Матала рече:

— Један!... Два!... Три!...

Сложно се људи упеше да подигну кип испред олтара. Али терет је био сувише велики: кип се заљуља на лијево. Људи још нијесу могли добро сложити и удесити руке око основице да би га обухватили. Покушавајући да претегну, Бјађо ди Клиши и Ђовани Кура савијали су се, и, невјешти, пустише. Кип се сав накрену на једну страну, врло јако. Умалидо дрекну.

— Чувајте се! Чувајте се! — викнуше унаоколо, видећи да од свеца пријети опасност. Са пијаце је стизала велика бука у којој се гласови нијесу разабирали.

Умалидо бјеше пао на кољена, а десна му рука бијаше остала под бранцом. Тако, на кољенима, он је упрт поглед држао на руци коју не могаше спасти — два велика ока, пуна страха и бола; али није викао. Неколике кржаве капи попрскаше олтар.

Сви заједно, другови се понова упеше да подигну терет. Посао је био тежак. Умалидо је кривио уста од болова. Жене које су гледале најезише се.

Најзад подигоше кип, и Умалидо извуче изгњечену и крваву шаку која више не имађоше облика.

— Иди кући, чујеш ли! Иди кући! — довикивао му је народ, погуркујући га к вратима од цркве.

Једна жена скиде са себе кецељу и понуди му је за завој. Умалидо одби. Он није ништа говорио; гледао је гомилу људи који су махали рукама и препирали се око кипа.

— Ја сам на реду!

— Не, не! Ја сам на реду!

— Не, ја сам!

Чико Поно, Матија Скафарола и Томазо ди Клиши свађали су се ко ће, као осми носач, замијенити Умалида.

А он приђе парничарима. Размрсану руку држао је отпуштено, а другом прокрчи себи пут.

— Ту је моје мјесто — рече он просто.

Затим подметне лијево раме да подупре свеца. Сиљном вољом он је бол удушивао стискајући зубе.

— Шта ћеш ти? — упита га Матала.

— Оно што хоће свети Гунаелво, — одговори он. И, заједно с осталима пође да иде.

С часа на час, гледајући како му цури крв из ране, понеки би га запитао:

— Ума, како ти је?

Он није одговарао. Ишао је напријед важно, одмјеравајући корак по ритму музике, са памећу мало пометеном, испод широких застирака које су се с прозора лепршале на вјетру, кроз свјетину која је била све већа и већа.

На углу једне улице наједанпут паде. Светац застаде за један тренутак и заљуља се усред тренутне пометње; но затим настави пут. Матија Скафарола подметну се на празно мјесто. Два сродника подигоше онесвјеслога и однијеше га у најближу кућу.

Ана ди Чеупо, стара жена, вична да лијечи ране, погледа нагрђену и крваву руку; затим одмахну главом.

— Шта знам да чиним?

Она својом вјештином није могла ништа.

Умалидо, који се бјеше повратио, не рече ни ријечи. Сједећи, мирно је посматрао своју рану. Рука са размрљеним костима висила је сад потпуно изгубљена.

Два три ратара дођоше да је виде. Покретом или ријечју, сваки исказа исту мисао.

— Ко је носио светог Гунаелва? — запита Умалидо.

— Матија Скафарола — одговорише му.

— А шта је сад? — пита поново.

— Вечерња с музиком.

Ратари се поздравише. Отидоше на вечерњу. С главне цркве чуло се велико звоњење.

Један од сродника стави пред рањеника редро хладне воде, велећи:

Сваки час мећи руку унутра. Ми ћемо доћи. Идемо да чујсмо вечерњу.

Умалидо оста сам. Звоњење је било све јаче, е промијењеним темпом. Дневна свјетлост биваше слабија. Једно маслиново дрво, зањихано вјетром, ударило је гранама о ниски прозор.

Умалидо, сједећи поче лагано прати руку. Што се више спирала свјежа и успрена крв, повреда је била све већа.

— Ништа не вриједи рука је пропала. Свети Гунзелве, теби је жртвујем — помисли Умалидо.

Узе нож и изиђе. Улице су биле пусте. Сав побожан свијет био је у цркви. Над кућама су јурили љубичасти облаци освијетљени септембарским сунцем на заласку, као какве животињске прилике.

У цркви је сакупљени свијет готово сложено појао, уз звуке оргуља, у одмјереним прекидима. Јака запара од људи и запаљених воштаница ширила се по цркви. Сребрна глава светога Гонзелва с висине је свјетлупцала...

Умалидо уђе. На чуђење свију он дође до олтара. — Јасним гласом, држећи у лијевој руци нож рече:

— Свети Гунзелве, теби је жртвујем.

И стаде сјећи око корјена десне шаке, лагано, на очи народа који се грозио. Нагрђена се рука, сва у крви, мало по мало, одвајала. Остаде висећи за један тренутак, задржавана пошљедњим везама. Затим паде у бакарни тас, гдје се бацају новчани дарови, пред свечеве ноге.

Тада Умалидо диже раскрвављену баталицу, и јасним гласом, понови:

— Свети Гунзелве, теби је жртвујем!

Превео Д.

Српски народ.

Од дра Симе Тројановића. —
(Наставак).

Нимало нису мањи јунаци босански и херцеговачки мухамеданци, обични војници, чија имена историја није ни записала. Ни један се у ратовима не да заробити без великих јада. Свака најмања кула и сваки њихов војник, свуда су се бранили до крајности. Кад су у Бару највећма, и глађу и жеђу и болешћу притешњени били, викнуо им је један Црногорац: „Хај

Турци, предајте се и не гините узалуд! Пропали сте с главе! Руска војска узела Једрено и отишла на Цариград. Ако не вјерујете, пошљите, кога хоћете, у ћесареву земљу на Кастел-Ластву, нека чује. Пуститемо га да слободно оде и да се врати!“ — А с града му се Турчин одзове: „Све смо чули и све верујемо. Они Турци у Једрену бију се за свој образ, а ми за свој!“ (Љ. Ненадовић).

У неослобођеним крајевима баш је јунаштво допринело, те се наш свет н. пр. у Колашину и Метохији никако није могао прилагодити новим тешким приликама, те се у трајном окршају с Арнаутима јако проредио: гинући или селећи се с огњишта. У једном разговору, у ком се само јунаштво преуносило, рече Новица Церовић пред Љубом Ненадовићем: „Да нас је мање јунака, а више мудрака и на Косову би боље прошли“. Слично томе и Марко Миљанов једном рече: „Мудром јунак коња води“. Из овога се види да јунаци знају да цене и мир — ако није за образ купљен.

Јуначким народима оружје је све и сва. Он га увек уза се носи и њим се поноси.

У неким црквама где нема звона, они их пушкама замењују. Кад се почне јеванђеље читати, изађе један Црногорац пред цркву и избаци једну пушку; кад буде достојно изађу двојица и у два пута опале кубуре. Они веле: „Богу је свеједно: или звона или пушке, само нека чује да га и Црногорци прививљу“. — На први глас да се коме родно син, Црногорац повиче: „Нека је сретан!“ и одмах дум из пушке. — Чим се избере главар, такође пушке са свих страна затреште и тако свечано огласе његов чин и своју радост. — Чим се гост удали из куће опалиће пиштољ да тиме захвалност еда, а на то ће и домаћин с прага свој окинуту, да му пожели срећан пут. — Погдеоја пушка проломи сву цетињску тишину. Одмах се зна да то неки Црногорац долази или полази, па хоће да се јави и да поздрави Орлов Криш и своје мило Цетиње. — Љуба Ненадовић, по коме и доведе наведосмо, био је једнога дана на Ријечи. На један пут у сред пазара један перјаник избаци пушку у ветар и гласно викну: „У послух Црногорци!“ — Сав се народ згрну око њега, а он корачи на једну стену и викну. „Заповијест од господара и Сената: Да се од сада једна рубља прима и даје по осамнаест гроша. У послух Црногорци!“ па онда опет избаци један пиштољ. — До скоро кад-год је мало Иван-бегово звоно танким гласом зазвонило, све Цетиње радосно скочи на ноге, нико не пита шта је? — свако само пита: „То су наши побједили? — Кад се оно јави, онда и сва друга звона ударе, онда и пушке и топови све цетињско поље заглуше...

Поред српских царева и јуначких војвода као и других знаменитих људи гуслари су радо певали уз гусле и охајдудима.

Он опева оне, који су се у гору одметнули од турске неправде и зулума. Али бивало је и таквих хајдука, који су из мрзости према Турцима оставили своју породницу и свој дом, па се латили да убијају где стигну ког Турчина. Хајдуци су по правилу чествовали у друштву и имали су свога старешинну, који се звао харамбаша. У почетку турске владе било је хајдука и од прве господе и племића. Они су најрадије дочекивали Турке кад носе новце од дације, које би покупили од сироте раје, после су дочекивали трговце и путнике, а ударили и робили и саме куће. Кад у кући не нађу новаца, они домаћина учене, па му одведу сина или брата у таоце, и не пуштају док се не искупе. Сем новаца отимали су радо одело и оружје, а песме веле чак и лепе женске да су одводили. Прави хајдук никад није хтео убити човека, који му ништа не чини нити Србина. Хајдуци су лети живели по шумама и долазили јатацима на храну или су им они у шуме доносили. Кад дође зима они се растану и отиду сваки своје како пријатељу на зимовник, али најпре уговоре кад ће се на пролеће састати и на ком месту. На зимовницама некоји леже дању по подрумима или каковим било скривеним местима, а ноћу се чисте и певају уз гусле, а гдекоји преобучени у просте хаљине чувају стоку као слуге. Ако који у одређено време не би на рочиште дошао, друштво иде те га тражи; па ако би се догодило да јатак хајдука изда на зимовнику или га убије, то сваки хајдуци гледају да освете макар и после педесет година. Хајдуци око устанка 1804. године носили су се врло богато, и нешто друкчије за разлику од осталог света. То је цела истина, што је год турска власт била човечнија, то је и хајдука у земљи било мање. Кадшто се догађало да су понеког Турци ухватили, и онда би га одмах жива на колац набили, а кога у потери убију, одсеку му главу и метну на колац, да је свет гледа и да се застрашава.

Кад се хајдук насити хајдуковања или га ко наговори да се окани, он се преда, т. ј. поручи кметовима оближњег села те му изваде од паше бурунџију, и онда опет изађе међу људе, и после тога нико му не сме спомнути за оно што је хајдукујући учинио.

Ухваћени хајдук увек се држао јуначки. Кад га Турци поведу да набију на колац, склањали би га да се потурчи, али они су то с презрењем одбијали, понавали Мухамеда, додајући: „Па зар после нећу умрети“. Идући до коца певали су понајвише из гласа, да покажу да немаре за живот (по Вуку).

Нарочита врста хајдука били су тако звани четници. Они су живели у слободној Црној Гори или Далмацији, па су оружани у четима прелазили у Турску, нападали на села и пљачкали, а најчешће отимали стада. Често им је испадало за руком да добију шта траже, а неки пут су с крвавим главама одбијани. Кад пристигне потеря и они виде да стоку не могу претерати у своју нахију, они је онда из пушака

побију или ханџарима исеку. Главе убијених непријатеља одсеку, макар с највећом опасношћу живота, па као трофеје однесу, и помећу их по крову свога војводе или главара, а неки пут их обесе о дрвета оближња. Турци су опет ђаурске главе најрадије напцали на коље по бедемима од тврђаве. Ретко су људе заробљавали, а за откуп би их пуштали. Највише су се крвили с Арнаутима око Сдуџа, ма да су били блиски суседи, и да се чак чуло одјскивање песме од једне куће до друге. Они би сваком згодом гледали један другог да убију, и при свем том, што су главе падале као снопље, ипак су они, с једне и с друге стране, били вечито весели, ипмамо не помисљајући да ли ће још сутра живети или не. Тада су Турци и Арнаути само толико сејали колико су поља могли из тврђаве бранити, а у противним црногорским њивама људи су орали на пушкетом далеко — докле их куршум не може достићи, и то увек — разуме се — с пушком о рамену. Па при свем том никоме није падало на ум да тражи друго сигурније место за живот!! Привремено се могао и мир углавити и тада су могли слободно један другом ићи, и на пазарима састајати се, али опет с великом пажњом, јер се кавга код ратоборних горштака лако изроди. У старије време неустрашиви четници регрутовали су се највише од чобана. Они су увек ведри и трезвени. Сва су им чула наперена на пажњу, да ниједна стварчица не може умаћи њихову оку. Чобанин цео дан проведе о суву хлебу и посну сиру, али он то не мари. Кад звизне север и пукну усони с планина, мећаве им затрпају станове и оборс да по 10 дана бела дана не виде. И иначе је код њих напрезање велико, за то они и јесу физички издржљивији од свију осталих људи.

У чету исеку ишли људи што нигде ништа немају и што их невоља нагони, већ иду да покажу јунаштво и да се освете за недела турска. Највећи су четници били ускоци морачки, који су се 1795 г. населили у те планине Црногорске из Херцеговине. Њима су Турци били све одузели, па су нашли згодно место, од куд су се могли светити својим крвницима. У чету су ваада ишли и први људи из најбољих кућа. Ускоци су најживље војевали у 15., 16. и 17. веку.

(Свршиће се.)

Српске народне умотворине.

Хајдук Маленица.

Књигу пише паша од Сарајва,
Па је сирема у Игман планину,
А на руке хајдук-Маленици.
„Маленицо, босанска делија,
Кад ти водаш по гори хајдукс,
Сјећаш ли се цара и везира,

Што забуни силну царевину,
 Па ни цару не остави мира.
 Веће цару тужбе додијаше,
 Долазећи крвави мазари,
 Да за кога, не би јада било,
 Већ за једног у гори хајдука.
 Он Турчину не да мировати,
 Готов цару Босну одметнути.
 На мене је ферман долазио,
 Из Стамбола, од цара нашега,
 Данас тебе царевина тражи,
 Веће, море, из горе хајдуче,
 Ти се немој противити царству,
 Ни губити царева већиле,
 Јер неш лако изгубити главу,
 Није твоја према цару снага;
 Веће хајде мени у Сарајво,
 Да ми будеш каваз на капији,
 Засућу те у шерите златне,
 А ништа ти учинити нећу,
 За то теби јамца Бога дајем“.
 Оде књига у Игман планину,
 И у руке Маленици дође.
 Бирдем хајдук паши одговара:
 „Царски пашо, од Босне већилу,
 Нећу теби доћи у Сарајво,
 Ни служити на капији царство,
 Да ми царе све Сарајво даде,
 Зар да плаче сиротиња на ме?
 Да ја слушам конак и капију,
 Зулумћари сиротињу гњаве,
 А што кажеш за шерите златне,
 Ја се давно заљевам у злато,
 Не бојим се цара ни везира.
 Што ме силна царевина тражи,
 У цара су у Стамболу двори,
 А моји су ће је мени драго,
 Све планине то су моји двори,
 Густа шума, то је моја војска,
 Нек се турској војсци одазива,
 А планине цареву конаку.
 Не бојим се тебе ни Сарајва
 Мој је Игман, а твоје Сарајво.
 Кад ти мени до Игмана дођеш
 Осјети се ће су моји двори,
 Да ја дођем теби у Сарајво
 Ти би знао боље за хајдука.
 А што свуда сиротиња цвилли
 Од зулума силних зулумћара
 То султану не казују Турци,
 Већ казују шта је њима драго,
 Кад бих стио слушати Сарајво
 Волио бих цареву столицу,
 Па да цару за све јаде кажем
 Барем би ми срцу олакшало“.
 Дође књига паши у Сарајво

Виђе паша да је хајдук прави
 Па га више ни тражити неће.

Из збирке: Н. Т. К.

Еро и сланина.

Народна шаљива прича.

Заноћи Еро код неког сеоског домаћина, па угледа о брвна обешене две сланине, и направи се да не зна шта је то, па ће упитати: »Је ли, газда, шта ти је оно о брвнима?“ Газда му одговори: „Једно је Бог, друго Богородица“. Еро кад леже у постељу, рече газди да ће сутра зором отпутовати. „Само ми се јави кад поћеш“ — додаде домаћин. Кад Еро устаде, узе једну сланину, па ће домаћину: „Ја одох с Богом, ти остај с Богородицом!“ Чим се газда диже и угледа да му нема оне сланине коју је крстио „Богом“, одмах се сети, да ју је Еро однео, али и признао: да оде — „с Богом“.

Поред ове приче, коју сам лане забележио у таковском селу Љутовници, налази се и у Вука овај варијанат, који ћу скраћено навести:

Ђаволска сланина.

Некакав крадљивац увуче се на туђ таван. Пошто скине сланину, омакне се те падне на сред куће, ђе је спавао човјек са женом и с ђецом. Човјек скочи и стане викати: „Ко је то?“ А крадљивац одговори: „Ја сам ђаво, но ћути, ево сам ти донио једну сланину“. А човјек још већма уплашен, повиче: „Иди без трага, анатемате и тебе и твоје сланине!“ А крадљивац онда рече: „Е добро, кад нећеш, а ти ми придигни сланину да идем“. Човек му драговољно придигне сланину, само да се ђаво кине из куће; а он упрти сланину на леђа и однесе као своју. Кад ујутру сване, онда човјек види, да је ђаволу придигао своју сланину.

Др. Сима Тројановић.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Пјесме Марина Сабиха: „Trenutci“.

Срамота је рећи, али је жалосна истина, да се код нас Срба невјероватно мало зна о хрватској књижевности и хрватским књижевницима. Не треба се правдати тим што се код Хрвата, можда, још мање зна о нашим стварима; треба једном увидјети да је потребно и нужно културно зближавање и уједињење, и, с тим увјерењем, треба радити на потпуној народносној и културној зближености нашега народа. Кад би се онај елеменат нашег народа, који се зове Хрвати, више занимао за наш живот, и кад би присвојио, колико се може, наше културне тековине, онда

би Хрвати могли казати да, поред својих културних раденика, имају још и наше раденике; тако исто кад би се онај елемент нашег народа, који се зове Срби, више занимао за живот хрватски, онда би се број српских културних раденика подвостручио. И број културних блага би се такођер подвостручио. Радови Буковца, Мештровића, Лисинског, Шеное, Марковића, Балског, Крањчевића, Тресића, Беговића, Назора, Николића, Косора, Видрића, и других, били би исто толико српски, колико би хрватски били радови Јовановића, Мокрањца, Маринковића, Ђорића, Лазаревића, Кнежевића, Петронијевића, Матавуља, Дучића, Шантића, Ракића, Стефановића, Станковића, Прибићевића и Будисављевића. Сада има диференција у књижевним и умјетничким тенденцијама, и ништа плодније не би пало него укрштај тих двају малко диференцираних духова једног истог народа. Један Крањчевић би, на сваки начин, имао знатног и доброг утјецаја на наше млађе литерате, као што би доста новог и доброга унијели Козарац, Лесковар, Назор, Тресић, Беговић, Видрић и Домјанић. Тако би се и хрватска књига несумњиво користила тоном или језиком нашег Дучића, Ракића, Кочића; критичним духом Недића, укусом Сл. Јовановића, стилем Скерлића, Поповића и толиких других. Колико би то користи донијело, кад би се угледни српски критичари, с времена на вријеме, позабавили којим хрватским пјесником или приповједачем! Хрвати су, додуше, имали неке критике, али каква је та њихова критика, колико спремна, колико савремена, са каквим стилем и са каквим умјетничким смислом, о томе је неугодно говорити. Ако су можда и имали некога Вуловића или Св. Николајевића, они нијесу имали никаквог Недића, и немају никаквог Скерлића ни Поповића. Била би дужност наших људи да о томе размисле, и да се с наше стране почне у хрватску књигу уносити више јаке умјетничке критике, јер се то немање добрих критичара и сувише опажа у хрватској савременој књижевности. Да би томе раду пружио свој обол, наш ће се лист одада чешће освртати на књижевне појаве у Хрвата, доношењем информативних чланака о појединим важнијим представницима хрватске књиге, и преношењем изабраних ставова и њихових дјела. За овај пут једну биљешку о пјеснику Г. Марину Сабићу.

Марин Сабић је од оне групе хрватских пјесника, која чини посредну групу између Стар. х и Младих, (о њиховој борби и значењу донијећемо доцније нарочит чланак) и, ма колико да је њен главни представник Г. Тресић, некако потиснут, код њих налазимо нешто што привлачи нашу симпатију. Може неко у ту групу убројати и неке људе, који немају ништа заједничко са поезијом, али њих не треба ни спомињати. Уз Тресића стоји ту Марин Сабић, и из те групе није нам потреба никаква другога ни познавати. Има код њих неке fine и сјетне мисаоности; њихов оптимистички поглед о свијету не може нас оставити хладнима. Благодет, вјера у доброту и смисао рада и живота, нека питома религиозност и темељна етичка боја, то је значајно код поезије Марина Сабића. Дозвољено је сањати и мислити што се хоће; треба дакле вјеровати у смисао живота и смисао живота већ је нађен. Љепоте, опет, има на свим странама извањег и унутрашњег свијета, и уживање у љепоти може да залијечи ране живота и бол од тајне свемирног смисла. Помирити се са патњама, радити; губити се у љепотама божанске природе; вјеровати у љубав и

љубити — то је поетска филозофија Марина Сабића. То је модифицирана велика мудрост старих стојика, и ја се не устежем признати да је то најљепша и најкориснија животна филозофија што их уопће има.

Књига Сабићевих пјесама пуна је мјесечине и мисаоности; од прве до задње странице не излази се из те снене атмосфере. Свуда су мјесечине, нечујни гласови ноћи, кобни шумови из даљине, бљескање обасјаног мора, позивно свјетлуцање звиједа, лутање кроз ноћ, чишћење душе у водрици и покоју, чезнуће за ријешењем животних и свјетских питања. И свуда је нејасна сјета, чезнуће за непознатим; елетичан тон и поименита резигнација су основна стања строфа Сабићевих. Тако је настала једноликост (која би била мања да је књига ригорозније уређена, да се помно бирало, па макар књига не била дебела као пјесме Пере Одавића) и та једноликост не говори лијепо о Сабићевом таленту. Он је несумњиво даровит, и може стати одмах до најбољих хрватских пјесника, али та даровитост је прилично ограничена. Да Сабић, срећом није ушао у ову мислену и сањалачку ноћну атмосферу, која је рјеђе приказивана, он не би могао успјети као са овом симпатичном књигом *Тренутак*. Рјечник Сабићев није сувише богат, и за поједине љепотне појаве он употребљава увијек своје готове клишеје. Он има душу примчиву и врло примчиву за љепоту, али му недостаје богатство израза; поврх тога, изгледа да пише врло лако, и не настоји да осјећања у строфе што више кондензује и среже, да читава пјесма не остане расплнута и неодређена. И од оваквих какве су, већина пјесама Сабићевих чине естетичан утисак и изазивају фини, благу, рекао бих етичну, емоцију, гробало је још само скрупулозног рада на материјалисању осјећања у ријечи и стиховима, па би се даље ствари беспрекорне, иако не вриједности првога реда. За то је потребна једна самосвојна импулзивна природа, а то Г. Сабић није, ма колико да је мисаон и симпатичан.

Него треба с похвалом споменути да поезија Г. Сабића није грађена на основу прецедента побожних и правовјерних хрватских критичара. И ако, као што изгледа, стоји чврсто на теизму, Сабић то не чини јер налази да треба пјевати о Богу, него што у себи има религиозних осјећања; тако исто, критичари га нијесу могли натјерати да удари у патристике тираде и дитирамбе. Он пјева оно што осјећа и пјева себе: пред његовом збирком стоје стихови Виктора Ига (из *Les Contemplations*, Préface):

Est — ce la vie d' un homme? Qui
la vie des autres hommes aussi.
— — — — — Quand
je vous parle de moi, je vous
parle de vous. Comment ne le
seutez — vous pas? Ah! inseusé
qui erois que je ne suis pas toi!

Он није осјећао потребу да шаблонски лаже у својој еротичи, и настали су стихови који потпуно одговарају његовој особености. То је нека еротика бесграсна и славенски мпловита, сјетна и њежна. преливена мисаоношћу. Та њежна и блага болеливост прелази чешће у недопадљиву сентименталност и хипертрофију, и то је што је најгоре у збирци Сабићевој. Доста више тих ситних епитетића и каламбурског кићења и фразирања! Треба говорити језиком који постоји, изразима, који се даду разумјети.

Г. Сабић је образован човјек, и приближно влада са двије културе; француском и талијанском. То се може видјети и из ових његових *Trenutaka*: ово не може бити мисаоност и поезија једног неинтелигентног човјека; наш Милорад Петровић, на примјер не би могао написати ни неке од слабијих пјесама Сабићених. Сабић је још написао један добар циклус приказа и студија из талијанске и француске литературе. Он је струком правник, и ову збирку је написао као чиновник у топлој и осамљеној Будви. Сад је на Вису, и ту му је активност јењала због слабоће у очима, а већ се прешла и половина живота. Код нас је познат као сарадник Српског Књижевног Гласника, а писано о њему није, осим једне моје notiце у преклањском Бранкову Колу. Наш лист ће ускоро донијети неколико пјесама Г. Сабића

Зови До. Дим. Митриновић.

Књижевне и културне биљезке.

Нови српски листови у Турској. Досад је у Турској излазио један српски политички лист »Цариградски Гласник«. Но уведењем устава у турској царевини проглашена је и слобода штампе. Стога се на све стране покрећу разни листови, па и српски. У Солуну се већ отворила српска штампарија и ускоро ће почети и политички лист »Солунски Гласник«. У Скопљу се покреће други политички лист »Вардар«. И на Косову почеће излазити један српски лист, а један већи онет у којој већој вароши турске царевине. Зато Срби с одушевљењем поздрављају устав и свесрдно кличу: Падишахум чок јаша!

Бугарски правосис. Цетињски Вјесник јавља, да је у Бугарској поново покренуто питање о њиховом правосису. Ради се на томе да се правосис упрости и да се сувишна слова набаци. Било је и таквих предлагача који су износили, како је најбоље да се користе српским правосисом.

Школа за жељезничаре. У Србији се ради на томе, да се установи школа, у којој би се стручно образовали жељезнички чиновници како би што боље одговарали својој дужности. За сада се намјерава да оснује само саобраћајни одејек. То ће бити прва школа ове струке на Балкану.

Изложба »Српског пољопривредног друштва«. »Српско пољопривредно друштво« приређује у Биограду у просторијама свога дома изложбу на воћарства, виноградарства с подрумарством, пчеларства и рибарства. На овој изложби учествоваће и такмиће се привредници из цијеле Србије. Изложба ће се отворити 28. септембра, а траје до 2. октобра о. г.

Бугарска академија наука. У Бугарској ће се октобра мјесеца ове године прогласити прије 40 година основано »Бугарско књиовно друштво« академијом наука. У ту сврху поклонно је велики бугарски добротвор Гешов 120.000 круна. У читавом Словенству било је досад 5 академија: руска у Петрограду пољска у Кракову, чешка у Прагу, хрватска »Јужнословенска« у Загребу и српска у Биограду.

Нове књиге и листови.

Тетка Даница књига. Написала Даница Бандић. Издање књијаре и штампарије Јована Радака у Вел. Кикинди 1908. У овој су књизи дјечије приче и то: 1. Буба мара; 2. Златно влаће; 3. Босиљак; 4. Прича о рањенојласти; 5. Наша сапутница; 6.

Врабац ко Врабац; 7. Прича о морсковачи; 8. Браца. Цијена је књизи 40 потура.

Savremenik, мјесећник »Друштва Хрватских Књижевника«. (Гог. III. бр. 8. Изааш у Загребу сваког мјесеца у свескама од три табака и стаје гонишње 12 К. Ово је најбољи хрватски књижевни лист.

Јанко. Иа ђачко собице. Штампарија Светозара Маркова Септомах 1908. У овој књижници има 26. умјетних пјесама слабе садржине, те би боље учинио Јанко да је у ђачкој собици учио задатке или читао најбоље српске пјеснице.

Читула.

Радоје Домановић. За Јанком Веселиновићем, Павлом Марковићем Адамовим, за Стеваном Сремцем, Милорадом Митровићем, Милованом Глишићем и Симом Матавуљем ових дана нестало је још једног врло угледног радника на српској књижевности. У Биограду је умро 4. августа познати приповједач Радоје Домановић, писац омиљених сатиричних приповиједака Вођа, Данга, Краљевић Марко по други пут међу Србима и Страдије, које су све имале потпуно заслужени успјех који се може поредити само са успјехом Јазавца пред судом и које су тачна слика и оштра сатира црних прилика за вријеме реакционарне владе у Србији, као што је то Јазавца пред судом за приливке у нашој отаџбини.

Радоје Домановић родио се 4. фебруара 1873. у срцу Србије, у Шумадији у селу Овсшту у срезу Јасеничком округу Крагујевачком. Основну школу свршио је у селу Јарушницама среза лепеничког гдје му је отац био учитељ. Гимназију је свршио у Крагујевцу, а у Биограду на Велику Школи довршио је историјско-филолошки одејек филозофског факултета и постао 1895. суплент протске гимназије, затим је 1898 год. отпуштен на државне службе као сувише слободуман по мишљењу реакционарне владе. Све до 1900 год. Домановић је био службено прикључен у Биограду служећи као душа малом књижевном политичком кругу слободњака и незадовољника коме су припадали и Јанко Веселиновић и Милорад Митровић и гдје је Домановић читао прве одломке своје Страдије.

Год. 1902. Домановић је опет отпуштен на државне службе у коју је поново враћен 1903. као писар Министарства Просвјете, а 1905 постављен је за шефа коректора Државне Штампарије у коме је положио и умро.

Свој књижевни рад почео је Домановић око 1898. политичким сатирама у Одјеку, Звезди, Дневном листу, а равнио се и достигао врхунац свога талента у »Српском Књижевном Гласнику« 1901. до 1903. У својим политичким стварима Домановић је страховитом јачином нападао све прљавштине и подлости свога времена. За вријеме реакционарне владавине када је слобода јавне ријечи у Србији била уништена, а алегоричне сатирике Домановића пуње илузија на савремене догађаје биле су једини слободнији глас који се тада чуо и олакшавале су јад потштених душа. Али поред тога Домановић је у своје сатири унио толико опште човечанскога и чисто уметничкога онога што чини вјечиту вриједност умјетничких дјела, да га је један најугледнији критичар наших упоредио са највећим енглеским, а можда и највећим свјетским сатиричаром Свифт по неким странама његовог сатиричког дара и изнад Свифт

Домановић је умро у доба најбоље снаге, кад је требао да да дјело зрелости и губитак који је његовом смрћу претријела наша сатира коју је он у нас створио и тако високо удачио, немјеран је.

»Босанска Вила« излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ваца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Биограду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Светковина, од Симе Пандуровића. — Слобода, од М. Симића. — Пресвизнак јаве, од Dis-a. — Ноћ у августу, од Алфреда де Миса, с француског Н. М. — Серенада, од Жауа Екара, превео М. Миланковић. — Причице: Из једне Србуље, од Р. Тунгуза Перовића Невесињског. — Саломе. Трагедија у једном чину, од Оскара Вајлда, превео Бранко С. Поповић. — Лунак, од Габријела Дануција, превео Д. — Поука: Српски народ, од дра Симе Тројановића. — Српске народне умјетности: Хајдук Маленица, нар. пјесма, вабиљежно Н. Т. К. — Еро и сламина, од дра Симе Тројановића. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башковић. Печивануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска дioniчка штампарија, Сарајево.

Број 24.

САРАЈЕВО, 30. августа 1908.

Год. XXIII.

Лав Н. Толстој. —————

Шта је уметност.

— Одломци. —

Уметност је једна делатност која се показује чак и у животиња, а која је последица полног нагона и нагона за игром (Schiller, Darwin, Spencer); делатност праћена извесним надражајем нервног система (Grent Allen). — То је физиолошко-еволуционистичка дефиниција.

Уметност је спољна манифестација унутрашњих емоција човечијих, произведена средством линија, боја, покрета, звукова или речи (Véron). То је експериментална дефиниција.

Према најновијој дефиницији, а она је од Sully-a, уметност је »the production of some permanent object or passing action, which is fitted not only to supply an active enjoyment to the producer, but to convey a pleasurable impression to a number of spectators or listeners quite apart from any personal advantage to be derived from¹⁾«.

Ове три дефиниције, када стоје високо над метафизичким дефиницијама, које заснивају уметност на лепоти, ипак су нетачне.

Прва је нетачна стога, што, у место да се бави о самој уметности, о којој једино и јест питање, она

¹⁾ „Произвођење каквог сталног објекта, или какве пролазне радње, способних да даду живо уживање не само њихову аутору (творцу), него и да произведу пријатну импресију код пвесног броја гледалаца или слушалаца, независно од свеколике личне користи, која отуда може произићи“.

само расправља о пореклу уметности. И онај додаток о физиолошком утиску на човеков организам тако је исто нетачан, пошто она нервна надраженост, која се тамо помиње, може пратити толике друге форме људске делатности; то је баш оно што је и створило заблуду нових естетичких теорија, које на степен уметности подижу грађење раскошних одела, пријатних мириса, или чак јела.

Експериментална дефиниција, према којој се уметност састоји у изражавању емоција, нетачна је, јер човек може изражавати своје емоције средством линија, боја, звукова, речи, а да то његово изражавање не утиче на другога; у ком случају не би ни могло бити речи о уметничком изражавању.

Трећа дефиниција, — Сили-ева — нетачна је, јер се исто тако лепо да применити и на опсенарска извођења и вежбања у витешком јахању, као год и на уметност, док напротив, имаде извођења која могу бити уметничка, а да и не дају пријатна осећања како своме аутору, тако ни публици; такве су суморне, свирепе сцене у каквој поемн или у позоришту.

Неважност тих разних дефиниција долази отуда, што све оне, исто као и метафизичке дефиниције, само имају у виду пријатност, коју производи уметност, а не улогу, коју она може и ваља да игра у животу човека и човечанства.

Да би се дала тачна дефиниција уметности, треба, дакле, пре свега, да се престане гледати у њој извор задовољства, него да се посматра као један од услова људскога живота. Ако се стави на ту тачку гледишта, одмах се потврђује, да је уметност једно од средстава које људи имају за међусобни саобраћај.

Дејство је сваког уметничког дела у томе, што личност, којој се оно обраћа, ставља у известан однос

са својим аутором, и са свима онима, који су из тог дела примили, или ће примити, исти уметнички утисак.

Преносећи мисли и радње (поступке) међу људима, реч је једно средство сједињавања између њих; друго такво средство јесте уметност. Оно прво као средство саобраћања речју, одликује се нарочито тиме, што човек речју предаје другоме своје мисли, док уметношћу људи узајамно преносе своја осећања.

Уметносна делатност оснива се на оном факту, да кад човек чувењем или виђењем, буде прожет изражајем осећања неког другог човека, он тада постаје способан да осети оно исто што и тај човек.

Ево врло простих примера за то: један се човек смеје, други због тога осећа веселост; један човек плаче, онај који га гледа, како плаче, осећа да постаје тужан; један је човек раздражен или ражљућен, други, који га гледа, улази у слично стање. Својим покретима или звуком свога гласа један човек изражава своју храброст, своју вољу, своју тугу, своју мирноћу, — то осећање преноси се и на друге. Један човек изражава свој бол уздицајима и грчењем: његова патња преноси се и на оне који га гледају. Један човек изражава осећање обожавања, страхопоштовања, страха, поштовања, за какав предмет, личност или феномен, — друге присутне личности осећају како бивају обузете истим осећањем.

Дакле, уметност се оснива на тој способности човечијој, да и сам осети она осећања, у којима се налази какав други човек.

Ако један човек утиче на друге, било непосредно својим спољним изгледом, било звуцима које производи у моменту кад је обузет извесним осећањем — на пример: кад, зевајући сам, нагна и другог на зевање, или на смејање или плакање, кад се он смеје или плаче, на мучење, кад се он мучи, — то још није уметност.

Уметност почиње тек онда, кад онај, који осећа извесну емоцију и жели да је пренесе на другог, прибегне, ради тога, извесним спољним знацима.

Ево простог примера:

Дете, пошто је осетило страх, када је угледало курјака, приповеда тај случај. Да би у својих слушаца изазвало узбуђеност, коју је осећало, дете им описује стање у коме се налазило, предмете који су га окружавали, шуму, своје безбрижно душевно стање, за тим појаву курјака, растојање на коме је оно било од њега и т. д. Ако дете, стварајући своју причу, поново оживи осећања која је оно искусило, ако задобије своје слушаоце, учинивши да и они осете слична осећања, оно онда врши уметнички рад.

Све ако чак дете није никад ни видело курјака, већ ако, — из честог страховања да га не сусретне или из жеље, да и на другог пренесе тај страх, који је оно имало, — измишља тобожњи сусрет с курјаком и прича га таквим начином, да и на другог преноси осећање које је оно имало уображавајући свој сусрет с курјаком — и то ће још бити уметност.

Исто тако, има и онде уметности, кад један човек, осетивши или страх од мучења или жељу за уживањем, па било то у ствари или у уобразиљу, изражава та осећања на платну или на мрамору, чинећи то тако, да их и други осете. Има и онде уметности, кад један осећа, или замишља да осећа, емоције радости, жалости, очајања, храбрости или скрушености, као год и прелаз једног од ових осећања у друго које, па ако све то изрази звуцима, који дају могућности другим људима, да и они то осете као и он сам.

Најразличнија осећања, која уметник преноси у другог, па била она снажна или слаба, од значаја или детињска, добра или рђава, бивају предмет уметности. Покорност својој судбини или Богу, изражена у каквој драми, или занос љубавника, описан у роману, или страст представљена на платну, или храброст изражена у музици, каквим свечаним маршем, или веселост испољена у игрању, или комичност изазвана каквом пецкавом анекдотом, или тихост изражена каквим вечерњим пејзажем, или сликом какве женске која љуља колевку — све то има у себи уметности.

Чим гледаоце или слушаоце обузму осећања која је аутор имао, ту онда има уметничког дела:

Изазвати у себи самом какво осећање већ проосећано, и, пошто смо га изазвали, предати га другоме, средством покрета, линија, боја, звукова, вербалних слика; пренети та осећања таквим начином, да и други осете то исто, то је циљ својствен уметности. Уметност је једна форма људске делатности која се, за једног човека, састоји у томе, да, свесно и вољно, предаје другоме своја осећања средством извесних спољних знакова, и то на такав начин, да други људи обузети тим осећањима, ова поново оживе.

Уметност није, као што то веле метафизичари, манифестација тајанствене идеје о Лепоти или о Богу; уметност исто тако није, као што то тврде естетичари физиолози, игра у којој човек троши свој вишак енергије; она није изражавање емоција спољним знацима; она није стварање пријатних предмета; а, нарочито, она није једно задовољство: Уметност је средство сједињења међу људима, које их окупља у једном истом осећању, и које је, према томе, неопходно за живот човечанства и за његов прогрес на путу ка срећи.

Захваљујући оној способности човека, да своје мисли може изражавати речима, сваки може сазнати за све оно што је урађено пре њега у области мишљења, и може исто тако узети учешћа у данашњој делатности других људи, и још: на своје савременике и своје потомке пренети мисли које је прибавио, оне мисли, које је он поцрпао у себи самом. Захваљујући способности човека да може на другог, средством

уметности, преносити своја осећања, могу нам бити доступна сва осећања која су окушана око нас: како она осећања којима су били обузети наши савременици исто тако и она која су просећана на милијон година пре нас. Тако човек може да на другог преноси своја сопствена осећања.

(Наставиће се).

Превео: Вој. Ј. Илић.

Мита Дмитријевић Београд:

Вечерња прича.

На пољу је био светао јесењи дан, налик на пролеће, са сунцем које ће за по часа заћи, и са пожутелим лишћем, које ће још те ноћи отпасти, а сутра ће га далеко однети ветар. У атељеу једног нашег дубровчанина, у коме су летњи пејзажи заталасали живота и мора стојали као леви контрасти живота и сунца према дубоком и меланхоличном ћутању зидина, пјаче и катедрале славнога Града, разговарало је једно мало друштво, тихо, час по час са мало смеха, и са дискретним мирисом рума, који је био у чају. Сумрак се почео полако да хвата, пејзажи у атељеу губили су своје јасне, горуће боје, са једне велике, у пола довршене слике на погарима још се само белео царски коњ, који пред црквом чека нашега Силног Цара. Сви су ћутали, чуо се само господин Сава, наш отмен, врло отмен београђанин:

— То је било оно доба у моме животу, кад се тражи мир са једним великим хоризонтом шуме и траве, и са сахатом на столу, који, између раширених књига и исписаних листића, откуцава брво своје секунде и гони вас на рад, на интензиван рад. Сваки тренут, осећате лепо, има и своју душу и своју боју; и сав живот, ваш лични живот као да почне да зависи од једног општег покрета у природи са чијом интимном хармонијом одлази вам час за часом. Све је пролазило кроз моју душу и живело у мени. И ја сам, са једним радосно пробуженим и крепким животом, радио по цео дан, предано и са религиозним усхићом оне пчеле, која зуји ту крај мене и сав свој

трудни дан проведе на сунцу и на цвећу... Будио сам се рано у зору, и у одређени сат почињао сам свој посао. У вече сам волео, како се смири сунце, да останем дуго на тераси, и у оном благом замору полузатворених очију, док је још у ватри блескала преда мном Сава, осећао сам сву светлу илузију свога сопственог живота. Над главом су ми високо под пространим чистим небом, пролетали голубови, по два три заједно, који су, изгледало је, носили некамо радост и утеху. Око мене било је много шуме која, прекодан, промени стотину боја: у зору плавичаста, која вас потсећа на пастирску легенду, а пред ноћ, мрачна са поезијом мистерије и слутње.... То је било оно велико здравље и тела и душе, које човек има само једанпут у животу, као биљка свој цвет, и које траје тако кратко, тако неутешно кратко.

Господин Сава подиже горе своје очи, и за тренутак се у његову ћутању осети сва дубока резигнација.

— И у то доба — настави господин Сава јачим гласом као да почиње нову строфу — ја сам први пут волео... и никад пре, и никад после... Сад кад се сетим свега тога, пред очи ми изађе једно немирно, узбуђено небо, покривено широким облацима, које ветар, као гомилу херелдичких монструма, носи према сунцу, које је залазило, и један за другим лете кроз плави ваздух пропети коњи, крилати лавови, орлови и стотину других шимеричких зверова... Ето, такво је било небо које сам већ пуна по сата гледао заваљен у столицу у којој сам се љуљао, кад сам одоздо, из бапте, познао глас моје сестре, несташан, топао и безазлен, и други један глас, непознат, хладан и звучан. У први мах и нисам осетио њихов говор; моје су мисли ишле тако брво и тако се брво развијале и губиле као бели облаци на небу. Моја је сестра опет почела да говори сасвим тихо и једва сам је разабрао кад мало подиже глас:

— Марија... хајде да наберем цвећа...
Немој да плачеш...

Погледао сам одозго са терасе и спазим моју сестру, стајала је и држала обе руке оне друге жене и као вукла је да се дигне.

држитељу, Христу Спаситељу и угодницима његовијем.

И допаде се Руђо владици много; и испуни му жељу, запивши га ту у Пивском Манастиру лицем на Спасов-дан о прољећу и постави га, према његову знању и роду и господству, за протопопа на тридесет попова пивскијех, затарскијех, дробњачкијех и гатачкијех.

И попова Руђо; и служи и угоди цркви и народу, како му свети позив налагаше и захтијеваше.

И, омиљен цркви господњој а повјереној му пастви прирастао за срце као добар пастир овцама благословенијем, проживје протопоп Руђо мирне и сретне дане у Пиви, подиже девет синова својих као девет змајева крилатијех и до коња и до копља бојна, доведе за њих у свој дом девет снаха као девет вила горскијех од најбољих домова и оцака херцеговачкијех и црногорскијех, и бог му даде те и дубоку и лијепу старост и „бијеле челе“ под својијем плъменом дочека.

(Наставиће се.)

Dis.

„Волео сам више нећу“

Господину Милану Симићу.

Тако проструји мојом крвљу снага
И пробуђена жеђ живота да ме
Изабаци нагло из глуве осаме,
Пустог умора, живог саркофага.

И ја остављам свој видик без мене,
Завесу сенки што је пала на сан
Бола и среће, на шум река јасан,
На лишће, жеље и траг успомена.

По мртвом дану месечина бела
И ход тишине прелива се у тон
Тајанствености, у разума сутон;
Свет илувија до самог опела.

И гледам. Данас као некад ниси
С песмом на лицу, нити ми се чини
Да се покреће сад у месечини
Арија снова и да у њој ти си.

Не видим тебе и младост у свили,
С кораком среће; не размишљам о том
На овом свету што смо са животом,
Трајно, кô гробом растављени били.

Сад не размишљам. И поред сазнања
Да је на земљи већ све доцкан за нас,
Нов, други живот ја не желим данас,
Ни старо небо ни облак сањања.

С раном рођења, која се не лечи,
Даљином слутим сву празнину где ће
Идеје, мисли и пут наше среће
Изгубити се у шум и у речи.

И сад, кад приђу моји дани стари
И додир твојих очију на мени,
И твоја коса и густе прамени
Једино што се крв моја зажари.

И ја те гледам кроз бледо сећање
Кô старо добро о ком не знам шта је,
Кô добро откуд видим да још траје
Спуштено небо, блато и клечање.

И опет сваку мисао ти дајем
И место где би добри били и ми,
Молитва стара где се сад не дими;
Ја те још волим, али загрљајем.

Волим те срцем што још зна да лупа,
Пропашћу мојом, мојим гробом ма да
На мене увек после тога пада
Клонулост тешка, замишљеност тупа.

Надамном љубав нема више власти,
Ја видим себе са душе ни мало,
И слутим да је ње икад имало;
Не чујем ништа осим својих страсти.

Сима Пандуровић, Ваљево.

Немир. ———

Устао сам када Поноћ глува,
Бледа, нема, у црnome велу,
Невеселе, сиве стазе чува.
Пôветарац мек по њима дува,
У сузама траву теши свелу;
Суво грање, жуто лишће њија
Шум тајанствен ноћних елегија.

Устао сам да обиђем руже
У свом врту, да видим да л' туже
Судбу света, немилосну тако:
Хармоније милогласне круже
И њијају крунице полако.
Месечина. Кроз алеје сане
Туга веје, и шуморе гране.

Ишао сам. Ал' свемиром целим
Блед се немар, тиха туга шири;
Свет са болом живота се мири.
Руже ћуте, покривене белим
Сјајем пуним месечине; гране

Шуме, моле милост на све стране —
Свет покоја вечног чека дане.

И док мирне звезде, стазе руже
Ја их жалим, оплакујем, волим.
Искидане мелодије круже
Мојом душом наивно и боно.
А часови струје монотано.
Тужбе ветра у гранама голим
Са звуцима мог срца се друже.

За све које волим — бол и страва,
Немир живи, а њих можда трава,
Мир жељени с неба чува плава.
Док твог срца, у златној самоћи,
Које досад невоље су тукле,
Не покрије величанство ноћи
Развејане акорде умукле.

Коста Петровић, Београд. =

У туђем свету.

На земљу ме је Бог спустио страну
И међу људе сурове и дивље.
Дочекаше ме хладно, и не кану
Ни једна суза радости, ни живље
Не закуца им срце. А ја тупо
Гледо сам ове чудновате људе,
Са стравом што ме погледају глупо
И ко сам, што се, да изнађу, труде.

Рекао сам им ко сам и шта хоћу
И куд ће моје жеље да се крену.
Слушали су ме и дању и ноћу,
Ал' речи моје, ко роса по сену

Кад сунце јулско трепери и гори,
Изгубиле се у бескрајном вису —
Залуд се језик мој чује и ори,
Ови га људи разумели нису.

И сада живим у том туђем свету
Који је тврђи од сухога пања,
Док дух мој жудно тражи бољу мету
И о другојме завичају сања.

С. Д. Петровић, Београд.

Adio Máre!...

Adio Máre!

Доста бејаж туна
Где шуми море,
Вапори крестаре,
Где слушах песму

С веселог Страдуна — — —
Adio, Máre,
Adio, Máre!

Корачат' нећу више преко цјаца
Ни с тобом шетат'
Кроз улице старе,
До дивног Груза
И краснога Граца — — —
Adio Mare,
Adio Mare!

Нит' икада више бити с тобом у баркети
И гледат' очи
Како ти се жаре
И како коса твоја златна лети — — —
Adio Mare,
Adio Mare!

Под хладним сунцем и лажљивим небом
Без тебе,
Богом послати ми даре,
Живећу бедно,
И живећу брзо — — —
Adio Mare,
Adio Mare!...

Victor Hugo. ———— Veni, Vidi, Vici.

Ја сам живео доста, кад целог свог живота
Не нађох братских руку, што би ми помоћ дале;
Када се једва смејем на дечје ведре шале,
И кад ме не весели ни цвећа сва лепота;

Кад ми, — док све облачи пролетњу ризу сјајну, —
Та дивна радост земна суморност не разгони;
Када сам пост'о човјек, који се сјаја клони,
И који свуд осећа некакву жалост тајну;

Кад ми од свију нада ниједна већ не оста;
Кад сад, у време ружа, ја жудим, кћери мила;
За гробном тамом твојом, што ми те младу скрила;
Кад ми је срце мртво — ја сам живео доста.

И ја сам им'о посла на овом шару земном,
Камо ми бразде? Ево. А снопља? Ено тамо.
Кроз живот ја сам мирно, насмејан иш'о само,
Усправљен, но наклоњен ка свему тајанственом.

Дао сам што сам мог'о; служио, бдио радо;
Но исмејани, често, биваху моји труди.
И ја сам, с чудом, пито: што ли ме мрзе људи
Кад сам толико стваро, кад сам толико страдо?

У овој апси земној, где клеца људска нога,
На нос сам тешко падо, и, јадан, раскрвављен,
Од робијаша ружен, исцрпљен и остављен,
Носио своју алку из ланца вечитога.

А сад, ја склапам очи; поглед ми малаксава;
Не чујем, ако успут, изуште име моје;
Ја сам утучен, ломан, кó онај човек, што је
Устао раном зором, и ком се јако спава.

Ни завидљивцу више, када ме ружит' стане, —
Не одговарам, лен сам, и немам више моћи,
О отвори ми, Боже, врата од вечне ноћи,
Да брзо на њих уђем, и да ме бар нестане!
1908. Вој. Ј. Илић.

Alfred de Musset.

Моме пријатељу Алфреду Т.

Алфреде, у несрећи, када ми сви одоше,
Ти ми остаде верним, једини од хиљаде.
Срећа је мени дала безбројне везе лоше,
Али ми тек несрећа искреног друга даде.

Тако, у крају, што је плодовит, сунчан, питом,
Набуја просто цвеће и застре сву равницу;
Ал' тек у крилу мрака, у стењу јаловитом,
Пијуком рудар тражи и нађе златну жицу.

Тако, и тиха, мирна безмерја океанска
Љушкају плавим валом путника низ пучину;
Ал' само љут северац, жестина ураганска,
Изабаци дробни бисер рибару на хридицу.

Сад журим. Куд ћеш, ветре? Куда ме ти односиш?
Шта марим... Као Бајрон, што птици песму узе,
Ја кажем: „Гунђај, море, ал' мораш да ме носиш! —
Ако ми коњиц клоне, даћу му већ мамузе.

О, кад бих мог'о, брате, ма шта ми Усуд дао,
Да пријатељства нашег докажем сву чврстину,
Те да ти — ма се, сутра, ил' жив ил' мртав звао —
Од срца свог, док бије, поклоним половину!
1908. Вој. Ј. Илић.

Вјерсон Вјерстјерне.

Весео момак.

(Наставак).

Хаљина јој зече за један дбун. Она се окрену
да се ослободи, и тако је стојећи, први
пут опази. Коса јој је била непокривена,
али очешљана на високо, како обично
носе норвешке дјевојке радним данима;
јелече јој је од јаке пругасте такнине,
без рукава; а око врата је имала само посувраћену
јаку. Морала се украсти с рада у пољу, и није могла
метнути никакав накит. Тада погледа у вис с обореном
у страну главицом и смијала се; ситни су јој се зуби

цаклили и јасно је свијетлило нешто из полусклоп-
љених очних капака. Збуњено стајала је ту, чупкајући
своју хаљиницу, онда му приђе и при сваком кораку
бијаше све руменија. Он јој пође у сусрет и ухвати
је за руку; она гледаше у тле и тако су стајали једно
према другом.

„Хвала ти на свима твојим писмима“, било је
прво што он рече, и када га она погледа и насмијешп
се мало у неприлици, тада он осјети, да је она нај-
лукавија чаробница, коју би икада могао срести у
шуми; али он је био ухваћен, а и она исто тако.

— „Ала си порастао!“ рече она, а мишљаше са-
свим друго.

Затим га посматраше све више и више, смијао се
и он, али није рекао ништа. Псето се било посадило
на окомак стијене и гледало је доље на кућу; Торе
чак с воде опази псећу главу, и за Бога није могао
разабрати шта је то горе на брду.

Њих се двоје сад упустише по мало у раз-
говор. И тек кад он поче долазити у ватру, летјеле
су му ријечи с усана тако брзо, да се она не могаше
уздржати, а да се не насмеје.

— Да, видиш ли, такав сам ја, кад сам весео,
сасвим весео, видиш ли; и када је све добро између
нас двоје, чини ми се као да је у мени прлса нека
брава, видиш ли!

Она се смијаше, па му одговори:

— Сва писма, која си ми слао, знам готово на
изуст.

— А ја твоја! Но ти си писала увијек тако
кратко.

— Зато што си ти непрестано хтио да су писма
дуга.

— А кад сам ја тражио, да пишемо о извјесној
ствари, тада си опет измицала.

— Ја се најбоље издвајам, кад ме гледаш с на-
личја, рече вилогорка.

— Али сад ми паде на памет, никад ми нијеси
писала, како си се отресла Јона Хатлена.

— Смијала сам се.

— Како?

— Смијала сам се; знаш ли шта то значи сми-
јати се?

— Ај, па и ја се умијем смијати.

— Дед да видим!

— Је ли то још когод чго? Али, ипак мора бити
нешто, чему бих се ја смијао!

— Мени то није нужно када сам весела.

— Мерита, јеси ли сад весела?

— Смијем ли се сад?

— Да, смијеш се.

Он је узвеша за обе руке, и гледајући је нежно,
ударил једну о другу, тако да јасно плеснуше. Наје-
данпут отпоче псето режати, накомстреш се, поче ла-
јати доље у низини, бјеше све љуће и љуће, најзад
сасвим бијесно. Мерита уплашена одскочи натраг, а

Ајвинд стаде баш на окомак и гледао је доље. Његов отац бијаше напуцао пса. Он стајаше доље с обе руке у цеповима, тик уз бријег, и гледаше горе у пса.

— Јеси ли и ти ту? Каква је оно горе код тебе злоћа од псета?

— Оно је псето са Хајдехефена, одговор и Ајвинд мало збуњено.

— Како је, до ђавола, овамо дошао?

Мати која бјеше чула страховиту грају, брзо проври кроз кујински прозор, и разумједе, шта се догодило, па се насмија и рече:

— Псето јури овуда сваки дан; али то није ништа чудновато.

— Ама то је страховито зубат гаров.

— Он се умири, када га човјек милује, одговори Ајвинд и превуче руком преко рутаве коже.

Псето заћута и ако још тихо режаше. Отац ује безазлено у кућу, а њих се двоје спасоше открића.

— Овај пут пошло нам је за руком, рече Мерита, кад се опет нађоше једно уз друго. Бојиш ли се, да послѣје не буде горе?

— Ја само знам једнога који би нас вребао.

— Твој ђед?

— Њега баш и мислим.

— Али он нам неће ништа учинити!

— Никад неће, нити може раставити срца наша.

— А завјетујеш ли ми се чврсто?

— Да, завјетујем ти се, Ајвинде.

— Мерита, ала си лијепа!

— Тако је рекла и лисица гаврану. па је добила сир.

— Буди увјерена, и ја бих радо јео спра.

— Али нећеш добити.

— Онда ћу га сам узети!

— Она окрену главу, али он га не узе.

— А сад хоћу нешто да ти кажем, Ајвинде! рече, а при том га посматраше са стране.

— Шта?

— Ала си поружњао!

— Дакле ипак хоћеш да ми даш сир?

— Не, то нећу, и опет се окрену од њега.

— Сад морам ићи Ајвинде.

— Ја ћу те пратити.

— Али иза шуме не, иначе би те ђед опазио.

— Само, само до на крај шуме. Али, драга дјевојко, не трчи тако брзо!

— Овдје не можемо ићи једно поред другог.

— Па то се не зове праћењем?

— Па онда ме ухвати!

Она потрча, а Ајвинд за њом, и пошто брзо запе, он је ухвати.

— Мерита, јесам ли те сад за увијек ухватио? па је ухвати руком око паса.

— Мислим, рече она тихо и смијаше се, али одмах потом поцрвење и уозбиљи се.

— Не, најзад се мора то догодити, мишљаше он, загрли је и хтједо је пољубити. Али она сагну главу испод његове мишице, насмија се и потрча поново. Опет се заустави код пошљедњег дрвећа.

— Кад ћемо се опет наћи? упита она тихо.

— Сјутра, сјутра, одговори он исто тако.

— Да, сјутра! Е па збогом! и брзо отрча.

— Мерита!

Она застаде.

— Чуј, заиста је чудновато, да смо се први пут сусрели горе на брду.

— Да, да, баш чудновато, и журно продужи свој пут.

Дуго је гледао за њом, псето је трчало напријед и лајало, а она за њим ухуткујући га. Он се окрену, узео своју капу, баца је у вис, па је ухвати, и опет је завитла.

— Сад сам, надам се, начинио почетак за истинску веселост, рече он и оде кући пјевајући.

(Наставиће се).

Одломци из Веда. —

Превео на Deussen-а Дим. Митриновић.

Da sprach Yajnavalkya: »Fass' mich, Arthabhāga, mein Teuerer, an der Hand; darüber müssen wir beiden unter uns allein uns verständigen, nicht hier in der Versammlung.

Brihadaranyaka-Upanishad 3, 13.

Darum soll diese Lehre nur dem ältesten Sohne sein Vater als das Brahman kundmachen, oder auch einem vertrauten Schüler, aber keinem andern, wer es auch sei. Und böte ihm einer dafür die wasserumgürtete Erde mit allem ihren Reichtum: „Dies ist mehr wert“, so soll, er denken, — „dieses ist mehr wert“, so soll er denken.

Chandogya-Upanishad 3, 11, 5—6.

Постанак ствари.

Rigveda 10, 129.

1. Тада није било ни бића ни небића, није било зрачног простора ни неба поврх њега. У чијем крилу бијаше свијет, и ко га је сакривао? Гдје бијаше тада дубоки понор и гдје море?
2. Није било тада ни смрти ни бесмртности, и није било дана и ноћи. Само без даха дисаше у првобитности Једно, и осим њега не бјеше ничега другог.
3. Мраком је био застрт читав свијет, као без свјетлости у ноћи изгубљени океан; — и тада би, да се силом жара родило Једно, што је било скривено у љусци.

4. Из тога најприје изађе љубав, као клица сазнања, и мудраци коријен бића нађоше у небљу, тражећи га у нагону срца.
5. И када своја мјерила испријечише: шта је било доли а шта гори? Бијаху носиоци сјемена, снаге, које су се кретале; доли притезност гори затегнутост.
6. Него, коме је успјело да то испита, и ко је дознао откуд је потекло стварање? Настали су отуда и богови, па ко може казати откуд су произашли?
7. Он, који је и произвео стварање, и ко на њ гледа са највишег небескога свјетла, који га је учинио, или га није учинио — он то зна! Или можда не зна ни он?

Тражење непознатог Бога.

Rigveda 10, 121.

1. У почетку изби он као златна клица, и тек што се роди, бијаше једини господар свијета; он утврди небо и земљу — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
2. Који даје дах и даје снагу, он, коме се и богови покоравају кад им заповједи, коме је смрт одбљесак бесмртности — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
3. Који као једини краљ управља свијетом и када дише и када склапа очи, који влада двоношцима и четвороношцима — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
4. Чијом се силом брда оснежују, о коме говори море и свјетска струја, чија су рамена небески полови — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
5. Који је учврстио небески простор и земљу, који је поставио сјај сунчани и свод подупро, који лебди по сриједи зрачног простора — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
6. Коме се моле борци обију војски, у забринutom срцу надајући се помоћи, из кога излази сунце и сјаји на далеко — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
7. Када једном дођоше велике воде, свезародне, које родише ватру, изађе он из њих као животи дах богова — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
8. Који, премоћан, сагледа свезародне воде што родише жртву, он, једини Бог међу боговима — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
9. Не нашкодио нам он, створитељ земље, који уједно створи и небо, који занста бивствује, који створи блиставе велике воде — ко је тај Бог што му жртвујући служимо?
10. Працапати! Ти си то и нико други, који те ово настануло, обухвативши, држи! Догодило нам се оно што желимо жртвујући ти! Нас, који те познајемо, учини господарима добара!

(Наставиће се.)

Српски народ.

Од дра Спме Тројановића. —
(Свршетак).

скоке српске млетачка је република у Далмацији као и у Аустрији поред своје границе настањивала, као људе одважне и вичне боју. Ови су ускоци па и други међаши често позивали Турке, као и обрнуто што је бивало, на мегдан, и то како кад на коњима или пешке.

По једном очуваном документу ево како је штампано г. Ј. Томић један мегдан из околине задарске год. 1599.:

Преговори су били завршени: да се мегданције боре на коњу сабљама, а у кошуљи према прописима за мегдан; да сваки од мегданција има по једног девера; да ни мегданције ни девери не могу имати при себи пиштоља; да ни с које стране не буде преваре; да победилац може одсећи главу побеђеноме и однети је, али ако обе мегданције погину, да им главе остану на телу; да један другом не ударају коње, и ако тога буде, да га један другом плати; и да само оружје побеђенога припада победиоцу, а не и коњ. У тренутку кад су преговори били завршени, на млетачкој страни весело засвираше трубе и ударише бубњеве, а пуномоћници потписаше погодбе, које гласно објавише. Кад таоци стигоше на једну и другу страну, одузеше им коње и они остадоше стојећи. У турском (босанском) табору било је 550 оружаних људи, а од Срба с млетачким старешинама до 800. У то таман је било подне. А то се нарочито желело, да се ниједан од мегданција не користи положајем сунца. Тада се прво с Турске стране зачу троструки узвик: Алај, Алај, Алај! Потом се из њихове средине појави један коњаник с голом сабљом у руци, и упути се право к месту одређеном за мегдан. То је био крајишник Демир-хан. У том истом тренутку појави се с млетачке стране Србин Вид Јелишић, такође на коњу и с голим мачем у руци. Њега испрати звук труба и бубњева и вишекратни усклик с призивањем Спаситеља Исуса Христа. На обе стране се нестрпљиво и бојажљиво очекивао почетак борбе.

Кад су се мегданције приближиле један другом на даљину једног пушкомета Јелишићев девер упути се к Демир-хану, па пошто се овај скиде с коња

прегледа га да на себи нема чега скривеног, али не нађе ништа друго до неке хамајлије, које му поскида. По том се Демир-хан попе на коња и заузео своје место, а његов девер дође к Јелишићу те га прегледа и нашавши му неке реликвије одузе му их, па се поврати на своје место. А кад је с тим било готово, сав окупљени свет повуче се на једну или другу страну, тако да на чистом пољу не остаде нико други до мегданџија и њихових девера. Тада би знак и мегданџије у истом тренутку полетеше један на другога.

Прво Демир-хан нападе на Јелишића, али му овај одби ударац и у истом тренутку пројури му свој мач с једне стране тела на другу. Гледаоци одмах опазише то, и на млетачкој страни зачу се одушевљен усклик, јер се мислило да је свршено с Турчином. Али се овај ипак још држао, те се борба продужи. Демир-хан поново нападе на Вида и једним ударцем дохвати га добро по левом рамену. И то видеше гледаоци. На млетачкој страни несташе веселости, јер се побојаше да им заточник (делија) не подлегне. Али се ни Вид није дао тако лако. Борба се настави и потраја још неко време. У том Вид улучи тренутак и сјури противнику свој мач испод бедара. Ну, Турчин се још држи, још напада и брани се, док га ране не почеше савлађивати. Он прво поче уступати, а потом се сурва с коња, који осетивши да на себи нема јачака, одјури право на турску страну. Међу Турцима од један пут завлада тајац, а на противничкој страни зачу се одушевљени усклик: победа! Кад је Демир пао, Вид је скочио с коња и одсекао му главу.

Разуме се да је у другој прилици муслиман побеђивао, а хришћанин главу губио — каква је јуначка срећа.

Тако је исто наш заслужни г. М. Ђ. Милићевић живо описао први мегдан Хајдук-Вељкова брата Милутина.

Црногорци су у старије време носили мачине (с обе стране оштре) и дуге палошине, па кад се увреде, одмах су се изазивали на мегдан и одмах га и делили. Прави мегдан чини се с већом спремом. Онај, који први изазива на мегдан шаље изазватом јабуку кроз коју скроз провуче ресу од прегаче, и уједно му одреди дан и место где ће га поделити. Кад изазвати добије јабуку, одмах ће је појести у знак да позив прима. За тим и он исту такву јабуку с ресом пошаље изазивачу и поручи му: „На исти дан и на истом месту чекај ме!“ Сваки мегданџија избере себи по једног девера, који ће му носити мачину, а за себе по палицу. За тим мегданџија позове све браство и све племе, а негда се крећу и целе нахије на мегдан. На једну страну стану једни, а на другу други, па гледају како ће ови делити мегдан. Сваки девер преда своме мегданџији мачину а задржи палицу у рукама, којима их могу развадити у оно време, кад виде да је доста или кад се учини онолико мегдана, колико је уговорено. Ако је углављено да се секу до

краја онда девери не сметају док обојица не пану; ако ли не, онда, док који кога окрвави. Који кога први окрвави његов је мегдан. Онда његова страна чини велики шенлук, а она друга која губи оде стидно дома.

Ако ли који од мегданџија не би дошао на уречени дан и на одређено место, онда онај који је дошао на мегдан, побије кудељу (преслицу) и зашенилучи као да је добио баш мегдан. — Овако о црногорском мегдану Медаковић, а из чијег се списка види, што сам и сам слушао да су оваки мегдани дотрајали до 1796. године, особито код слободних племена, и да су онда чешће Срби између себе делили мегдан него с Турцима и Арнаутима.

Wilkinson J. G. Dalmatia and Montenegro. Lond. 1848. такође је лепо описао један српски мегдан из 16. века а по Solitro, Documenti storici.¹⁾

Српске народне умотворине.

Српске пјесме из Херцеговине.

33.

Цуру проси Каранфил Јоване.
 Оног дана, кад је испросио,
 Оног дана свате сакупио,
 Па се шеће Каранфил Јоване.
 „Сретала га ђевојачка мајка.
 Па Јовану тихо говорила:
 „Што се шећеш Каранфил Јоване?
 Умрла је прошена ђевојка.“
 „Ниј' умрла, но се утопила
 Са бедема у воду скочила.“
 Проговара Каранфил Јоване:
 „Ја ћу коват' куке од дуката
 Па тражити по мору ђевојку.“
 „Не куј кука, не троши дуката,
 Код двора је лијепа ђевојка.“

34.

Питаш, драга, је ли помрчина.
 Та како ће бити помрчина,
 Кад с твог чела сија мјесечина,
 А из ока два жарка сунашца,
 Која св'јетле и срце ми грију

¹⁾ Пошто је овај чланак намењен за Енглеке изоставио сам у њихову тексту свуд помен писаца, од којих сам шта овајмо, а за овај српски рад хтео сам и ту дужност да испуним, али сам у журби ипак неке нехотично изоставио, као на стр. 92 о поздрављању нашег заслужног књижевног Нестора г. М. Ђ. Милићевића, негде Медаковића и т. д. — На стр. 107 изостављено је, што је требало да уђе: да и на српским источним обичајима, н. пр. на Островубу, Радичевцу и т. д., само људи стоку музу, а жене никад. На стр. 171 треба да стоји: у Шумадији на много места, кад се печеница испече, прислони се уза вјд, а на врх рањна залепи се воштаница и запали да неко време гори. На стр. 187 место „суфимизмом“ треба да стоји еуфемизмом. На стр. 93 стоји „планове“ а треба послове; на стр. 170 стоји „товари“ а треба тавори.

И на ме се врагољасто смију.
Окрени се, драга, мило лане!
И слатко се насмијеши на ме!
Па ће одмах бијел дан да сване
И жарено сунце да огране!

35.

Троје младих заспало
Међу трима горама,
Међу дв'јема водама.
Међу собом говоре:
„Ко се прије пробуди,
Све дилбере обљуби.“
Ђевојци је срећа била,
Те се прва пробудила.
Не шће она љубити,
Већа стаде будити:
„Устај, море дилберче!
Сјутра ћемо у коло.
Коло ће се хватати;
Но хватај се до мене,
Већ до друге код мене,
Јер су људи врагови,
Млади момци ђаволи,
Рећи ће нам душмани,
Да смо се ми љубили“.

36.

Дивна ти је звијезда Даница!
Још је љепша Јованбеговица,
Која роди девет ђевојака
И десето под појасом носа.
Говори јој беже Јован-беже:
„Чујеш ли ме, вјеренице љубо?
Ако родиш десету ђевојку,
Виш' куће ти јавор дрво суво,
Ниже куће Сава вода хладна,
Хоћу тебе младу објесити,
Ја ли ћу те у Саву турити.“
Дође вакат Јованбеговици,
Она роди десету ђевојку.
Ту не бјеше беже Јованбеже,
Већ он бјеше у пазар-чаршији.
Проговара Јованбеговица
Проговара својјем слугама:
„Хајте, зовте бега Јованбега.“
Слуге су је хитро послушале.
Ево иде беже Јованбеже.
Узе љубу беже Јованбеже,
Узе љубу за бијелу руку,
Па је баци у Саву на главу.
Фојница код Гацка.

Приближно: Тришмир.

Три сестре и царев син.

Српска народна приповетка из Битоља.

Биле три сестре. Све су три биле лепе и сличне, али је најмлађа надмашила све својом лепотом.... Једном су седеле, радиле, шалиле се и разговарале, али се у разговору почну и препрати око тога, која би могла узети од њих царевог сина. Док су се старије две препирале, трећа — најмлађа само је ћутала, али се и њој досади та препирка, па да би прекинула свађу, рече им:

— Што сте се окупиле препирати, зар не видите да сам ја за царевог сина најприличнија; видећете, да ћу се удати за царевог сина и родићу му два сина, као две златне јабуке, — завршивши ову шалу, насмеја се.

Старије сестре, не узимајући говор треће за шалу, наљутеше се на њу и почеше се договарати, како ће се ње отрести, јер се, као најлепша, и може заиста удати за цара сина, ма да је сирота.... Дуго су мислиле, док не решише — да пођу све три у шетњу, па да је тамо оставе, не би ли је каква звер растргла.... И једнога лепог дана рекоше најмлађој, да пође с њима, ако хоће, да се мало прошетају. Најмлађа и не слутећи никакво зло, пристане; спреме се и пођу. Дуго су ишле, док не дођоше до једног лепо уређеног винограда. Најмлађа, заморена дугим ходом, замоли сестре да се овде мало одморе. У томе се све три сложише и седоше крај тога винограда. Тада ће најстарија рећи најмлађој: „Наслони главу на моје крило, па ћу те побискати.

Сестра послуша наслони главу на кољено своје сестре, па како је била уморна, још и оно шапољење по глави посве је успава. Онда јој сестра лагано спусти главу са крила на земљу и обе старије побегну, оставивши најмлађу у винограду.

После неког времена пробуди се она, обазре се око себе, али нигде ниједне сестре. То је поплаши и стаде плакати. Али кад виде, да јој плач ништа не помаже, подиже се, да где год нађе склоништа. Ту у близини наиђе на једну малу колибу, уђе у њу и продужи плакати. У том случајно прође туда стадо коза, од којих се једна одвоји пасући траву и уђе у колибу. Девојка задржа ту козу, да јој чини друштво у овој самоћи; тако сад није била сама, па јој је било лакше... Козу је научила, да обиђе пажљиво виноград па да јој каже има ли кога у винограду, особито кад је хтела излазити из колибе по грозђе. То је била једина храна и њој и кози.

Тај је виноград био царевог сина, који је сваког дана обилазио своје имање и увек је примећавао, да му грозђа све више нестаје. Потужи се мајци својој, али му она ништа не умеде казати, до да има некога, који се на грозђе навадио. Онда се царевин реши, да

чува виноград, не би ли ухватио лопова. Дође у виноград и сакри се у кладу под крушком... Не потраја дуго, а девојка нареди кози да изиђе и види — има ли кога... Коза се врати и рече, да нема никога. Она се извуче из колибе и поче брати грожђе, али у том царевих скочи и ухвати је. Она га преплашено погледа. Царевих јој згледа лице, па се задиви толикој лепоти.

— Одкуда ти овде, лепа девојко?... упита је царевих.

Она преплашено исприча све царевом сину о својим сестрама и како је овде дошла.

— А би ли ти била моја, — ја сам тај царев син?...

— Како ја могу бити твоја, кад сам сирота!... одговори постиђена девојка.

— Ти си сирота, али си врло лепа; па хајде са мном у двор.

— Не могу, не, јер то ће чути моје сестре, па ће ме још и убити. А нећу да остављам ову колибу и козу.

— Добро, — рече царев син, — ја ћу те узети и са козом... — И оде кући.

Разнесе се глас по царевини, да се царевих жени и да купи сватове, али нико не зна, коју узима... На уречено се време скупеше сватови и пођоше по девојку. Царевих је предводио сватове... Сви се сватови стадоше смејати, кад их царевих заустави пред колибом мислећи да је шала... Царевих уђе у колибу, али му је требало молити девојку, да пође с њим. Девојка се опирала, и кад се није могла одупрети, увуче се у једну кладу. Царевих узме ону кладу, па се са сватовима, који ништа нису знали шта је било, а смејашу се свему, врати у двор, да се са кладом венча... Кад видеше сватови, да овде није шала, но да се царевих баш хоће венчати, сташе га одвраћати од те луде намере; али он не хтеде слушати, већ се венча.

Пролазили су дани, али девојка никако не излази из класе. Напоследку се царевом сину досади, узме кладу, метну је на ватру да је спали, па тако истера девојку из ње. Онда настаде ново весеље...

Глас о лепој девојци, што је узео царевих из колибе, брзо се разиде по царевини, те тако и сестре сазнадоше, да им најмлађа сестра није умрла, већ постала царевом снахом. Криво им беше јако и пођу, да своју сестру потпуно униште... Преобуку се у циганско одело и пођу тражити варош, где седи царев син. Дуго су путовали по свету тражећи сестру; а за то време, царева снаха затрудни и роди два синчића — као две златне јабуке.

Кад су сестре приспеле до двора, стану молити, да их приме у службу, али се нико није хтео ни обазити на њихове молбе... Оне се не оканише своје намере и стану долазити свакога дана, како би се досадило овима у двору, па да их приме. После дужег досађивања смиловаше се и примише их у службу...

Не прође много, а најстаријој сестри испале за руком те отме хаљине своје сестре, а њој силом угура своје; оба јој детета одузме, крај ње мете два штенета, а децу убије и баца у башту. Кад царевих дође, зачуди се, кад виде код служавке штенад, па ће рећи.

— Кака је то ствар, служавка и штенад?...

— Кучка је, те штенад рађа, — одговори преобучена царева снаха.

Од она два детета створише се у башти две златне ките боспока. Царевиху беше веома мило, што у башти има тако лепо цвеће. Сад се сестре стадоше препирати око тога, — чије је цвеће? А царевих, да би прекинуо распру, донесе у руци просо и рече:

— Која од вас преброји ово, — њено је цвеће.

Почеше старије сестре бројати, али не могоше ни пола набројати; а кад најмлађа узме бројати, одмах изброја све и њој допаде ово цвеће. Наљуте се сестре посеку босиљак, спале га на ватри, а пепео баце по башти. Но од тога пепела створе се два лепа дрвета и на њима по једна од злата јабука.

Стану се сестре опет препирати око тога, чија су дрвета. Онда царевих донесе бисер и рече:

— Која од вас бисер преброји, — њено је!

Опет старије не могоше пребројати, а најмлађа преброја и њој даду дрвета. Наљуте се онда сестре, посеку оба дрвета, и од њих начине патос. Али патос увек говораше, кад по њему старије сестре иђаху: „Ух ала нам је тешко!“ а кад најмлађа иђаше: „Ух ала нам је лако!“

Приметише то сестре, па се уплаше, да и царевих то не примети, покваре под, запале даске; а оно од њих посташе два детета, као две златне јабуке. Задиви им се царевих и ссти се, да их је негде видео.

Сестре се стану препирати — чија су деца?.. Онда царевих донесе песак и рече:

— Ко ово преброји — тога су деца?!..

Опет старије не могаху пребројати, најмлађа преброји — и њој дадоше децу. Зачуди се царевих, одкуда деца служавци, на што му она све исприча шта је и како је, каже му, да су то њене сестре, па за то што су једнаке, није могао њу распознати, и рече му, да су оне убиле децу, и да су само за то и дошле овде. То наљути царевиха, те одмах нареди, да се старије сестре вежу коњима за репове и растргну. А најмлађа опет остаде домаћица у својој кући са својом децом.

Прибележио: Лаз. Б. Мишковић.

Књижевна хроника.

Српски књижевници о Сими Матавуљу.

Г. Росић пао је на једну срећну идеју. Он је, поводом смрти Симе Матавуља, тражио мишљења неколико писаца, међу којима су и мишљења представ-

ника наше књижевности, г. Бранислава Ђ. Нушића и г. Јована Дучића, о таленту Матавуљеви и о томе које његово дело сматрају они за најбоље. Али г. Росић, по мојем мишљењу, није ту своју идеју потпуно остварио. Он се постарао да, на дохват, добије мишљења неколиких писаца, који осим оне двојице, спадају или међу писце другог и трећег реда, или који спадају међу критичаре којима је, тако да речем, ванат да кажу своје мишљење о извесном писцу и о којем су, у својим критикама, већ неколико пута рекли своје мишљење о том писцу; нас, зато, не интересују, у толикој мери, мишљења критичара, јер су нам она позната и јер, према њиховим досадашњим критикама, готово у напред, можемо предпоставити како ће гласити и то њихово поновно мишљење. Г. Росић је, наравно по мојем мишљењу, у првом реду, требао своја питања да упутити приповедачима, јер би за нас и за психологију наших писаца било од највећег значаја дознати, шта о једноме приповедачу мисле приповедачи, као другови његови на истом послу, као конкуренти његови. Ми бисмо том приликом дознали, како они мисле о највећем нашем приповедачу (а мишљење које они износе пред публику мора се сматрати за њихово мишљење), или поређујући њихова мишљења о томе приповедачу са мишљењем у приватном разговору, хоће, пред публиком тако да мисле. У поређењу њиховог искреног и интимног мишљења са неискреним мишљењем удешеним и намештеним за свет, лежи један од најпозданијих прилога за психологију наших писаца.

Не тражећи мишљења специјално од проповедача (г. г. Марко Цар и Драгутин Ј. Илић нису, као што се зна, приповедачи), г. Росић је, свакојачко, имао намеру да покупи мишљења од што већег круга људи, које он сматра за културне. И зато је требао да се обрати и другим људима, који исто тако, имају права да се рачунају у културне људе: требао је да упутити мишљења и образованим новинарима, и образованим политичарима, и образованим чиновницима и, ако их таквих има, образованим трговцима. На тај начин знали бисмо шта мисле о Матавуљу културни кругови (који су у нас невероватно уски), да ли прате књижевност и у којој је мери прате, са колико разумевања и уживања читају. Али ја сам уверен, да је г. Росић хтео своју идеју потпуно да оствари, али да се та његова намера разбила о нехат и леност наше такозване интелигенције, о шта су се разбиле кудикамо веће и плодније идеје.

Из тих хаотичких мишљења, као што је и природно у таквим приликама, може се извести само једна констатација с којом се сви слажу: да је Матавуљ био наш најкултурнији приповедач и да му је Бакочева фра Брне најбоље дело. Ми, који мислимо да добро познајемо београдски живот, никада се нисмо одушевљавали његовим београдским приповеткама, јер Матавуљ, ма да је дуго живео у Београду, није

имао опсервације и осећаја за оно што је типично београдско; његове београдске приче, без локалне боје, без локалне карактеристике, без локалне типичности, могу се, као што каже г. Цар, претворити у приповетке из ма којег краја Хрватске, Славоније, Баната или Србије. Г. Цар, који кудикамо мање познаје београдски живот него што га је Матавуљ познавао, узима у заштиту београдске приче Матавуљеви и чуди се једногласној осуди критичара и публике „која је тако брза на протуривање готових мишљења“. Он то, у осталом, чини са истим правом којим смо и ми, не познавајући приморски живот, хвалили приморске приче и узносили их изнад неуспелих београдских прича. Само г. Цар, као Далматинац и као човек који је, у своје време, важио као једна врста ауторитета у критици, заборавља да је он, поред осталих културних Далматинаца, знатно припомогао, да се приморске приче Матавуљеви сматрају као верно огледало приморског живота. Ми смо, читајући те приповетке, само осећали нешто ново, нешто особено, нешто егзотично. Само то нас је, у прво време, привлачило. После смо фасцинирани једним убедљивим реалистичким стилем, несвесно осећали да те приповетке нису само производ пишчеве маште, него да оне морају бити производ опажања једнога реалнога света, нама недовољно познатог. После су дошли Матавуљеви земљаци, па су потврдили оно што смо ми осећали и наслућивали. Ми, на пример, нисмо кадри стварно да контролишемо да ли је Лоти верно описао живот исландских рибара, али, читајући његово дело Исландски рибари, ми инстинктивно осећамо сву реалност тога света. Г. Цар, који, овда онда, сврати у Београд и који, свакојачко, воли наш Београд, ту хаотичку варош изукрштану источњачким и западњачким животом, одушевљаваће се Матавуљеви београдским причама, ако у њима нађе да се именују неколике београдске улице. Њему ће те приче (зато што воли Београд и зато што ми немамо приповедака из чисто београдскога живота и да су оне производ дубоког и уметничког опажања тога живота. И зато треба да верује нама а нарочито онда, када наша тврђења нису заснована на тесногрудости или руфетлијској зависти.

Већина мишљења (изузимајући мишљења критичара нама одавна позната) пригодна су стереотипна, празна и више но поуздано, извештачена, намештена и неискрена. Мишљења пуна фраза које нису ни оригиналне ни литерарне, (у најбољем смислу тога значења), фраза књишких, клишетских, досадних и отужних. Г. Дучић једини изнео је једну лепу и оригиналну констатацију: Матавуљ је у нашу књижевност унео лепо јадранско море, као што је Русо унео зеленило у Француску.

Г. Росић је упутити нашим писцима питања о стању наше књижевности и још о неколиким важним и интересантним литерарним проблемима. Та његова

идеја је и лепа и интересантна и ја сам уверен да ће му наши писци бити на руци да је оствари — још у току ове деценије.

И та ће књига изићи у укусном издању издавачке књижаре Пахера и Кисића, која је у наше књижевство унела једну значајну уметничку реформу.

У Београду, у августу.

Ш. С. Талетов.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Ali-Baba i četrdeset razbojnika. Prilog komparativnom izučavanju narodnih pripovedaka. Napisao Dr. D. Polivka.

Preštampano iz »Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena«. Knj. XII., sv. I. Zagreb. Dionička Tiskara. 1907. Str. 1—48.

Ко није прочитао „Хиљаду и једну ноћ“, тај не може лако схватити бујност источњачке фантазије, којој се границе не могу лако догледати. Баш та силна неусахла појетска жица и учинила је, те се ова првобитно индијска прича распрострла на огромном растојању, не гледајући на језичне и вјерске међе. У Европи се највише чита она прерађена из Мисира, која се овде одомаћила тек почетком 18. вијека. У нас је пак сад довољно растурина у двије свеске у издању Браће Поповића од 1889. године. „Али-баба“ није првобитно постојао у чувеном источњачком зборнику „1001 ноћи“, али га је његов први европски издавач приклопио, па се ипак невјероватном брзином раширио, особито код балканских народа. — Г. Поливка је један од највећих свјетских научника за испитивање народних прича у компаративном правцу, а због своје огромне начитаности и знања не само свих словенских језика, него и већине германских и романских, чак су му морали њемачки научници понудити издавање одличних Гримових дјечијих приповиједака. Он је у овој студији прибрао и традиције народа, који нијесу били ни у каквој вези с југословенским народима, те нијесу, по томе ни могле угјецати на стварање југо-словенских имена и варијација сижета, али његова је водилца била и главни задатак да компаративно прикаже изучавање јужно-словенских верзија с верзијама најближих сусједних народа.

Свакојачко пада у очи да је ова прича врло слабо истраживана у нашем народу, и г. Поливка је наводи само по двојици писаца, разумије се овдје не рачунајући многе сижете и мотиве адружене с овом причом. У хрватској је литератури већ обилнија грађа о њој.

Др. Симе Тројановић.

Одговор г. проф. М. Недељковићу.

Наша критика „Опће Географије“ г. М. Недељковића ражљутила је њена писца у толикој мјери, да је потпуно изгубио ону, у оваким приликама неопходно потребну присебност. И занета само губитком ове присебности, да се објаснити, зашто се г. Недељковић већ у почетку свог одговара толико упиње, да докаже какви смо ми као личност. А то већ не би чинио један присебан човјек, јер би као такав морао знати да се третирањем личних особина г. Ј. Дедијера не може доказати географска спрема г. М. Недељковића.

Докле је ова ничим неоправдана љутина довела г. професора види се из оног случаја, кад је из наше примједбе, зашто трпа непотребан библијски материјал у један географски уџбеник, покушао да докаже да смо ми том самом примједбом прогласили идеју о Богу „за прост и чист поповски швидл“. Овај испад г. професора не само да нас неће поплашити, већ нам долази као необично zgodан доказ за истинитост наше претпоставке, да је г. Нед. иза општег прогреса веома много изостао.

Само овом претјераном љутњом и губитком присебности да се објаснити и то, зашто г. Нед. напада и оне ствари, које су писане у његову корист, па на тај начин прима на се и оне грешке свог уџбеника, којима он у ствари није крив. Како се неспретно брани г. Недељковић, види се кад он у свом одговору на нашу примједбу, зашто геологија није дошла прије класификације планина одговара, да по наставном плану геологија и не спада у географско градиво. Значи да се он није држао тога плана, па зашто се онда позивље на тај план?

Одговори на замјерке о астрономском градиву, затим у коју геогр. дисциплину спадају чланци о води у чврстом и ваздушастом стању, о појасевима топлоте, о земљину магнетизму и електрицитету и многи други чине групу јединствено документованих одговора (у неких разлози гласе само: „не примам“ и „не могу примити“), у којима се г. писац пушта у произвољна објашњавања и која ново доказују оно, што смо већ рекли о савремености и темељитости пишчевих погледа. Мјесто да се пуштамо у објашњавања, (и да ми писац опет не замјери, што с њим говорим с „висине“) упућујем га, нека узме ма који добар и савршен географски уџбеник, па кад већ неће да чита расправе о задацима и методама географске науке, и кад не зна зашто су та мјеста одређена тим питањима, нека послуша не мене, него савремену науку, па нека ћути и нека се више не брука.

У свом одговору тузи се г. Нед. на моју нелојалност, а у истом моменту чини ово. Ми смо му замјерали, зашто је одвојно картографију од математског земљописа, „јер је управо главни циљ математског проучавања земље и т. д.“, а г. Недељковић ту исту замјерку третира овако: „Г. доктор вели да није оправдано, што је картографија одељена од математског земљописа, јер јој је задатак и т. д.“ ово не значи ништа друго, него да је г. Нед. наше ријечи произвољно измијенио само за то, да нам може одржати предикту о задацима картографије.

Сада долази оно класично мјесто, на коме је г. Нед. у један одјељак стрпао и човјека и географску карту и глобус, па све ђутуре назвао органским животом на земљи. Г. Нед. тврди да није тако. Е па лијепо, ми ћемо покушати да докажемо, да је баш тако. У нашој критици казали смо да се општи дио распада на три одјељка: На физичку и математску географију и на одјељак о органском животу. Пошто је сам г. Нед. цитирао један дио наше реченице, која говори о овоме, а није у исто вријеме ништа приговорио овој подјели, значи да је признаје. Е па кад исто тако сам признаје, да је одвојно картографију од мат. земљописа, онда чланци о карти, глобусу и човјеку морају припадати или физичкој географији или одјељку о органском животу. Нека је тај материјал придодат ма којој од ове двије дисциплине, у оба случаја учињена је велика бесмислица.

Велика је мана у г. Нед. и то, што се он у свом одговору упушта у произвољна научна калкулација. Чуди се, кад има тектонских планина насталих „смежуравањем земљине коре, кад се хладила“; зашто не би онда било и тектонских долина (Tal)? Господин Недељковић заборавља да речне долине (српски долина и њемачки Tal су термини за ријечну долину) настају на други начин него набране планине (које г. Нед. назива тектонским планинама). Има структурних улегнућа, насталих набирањем, али г. Нед. не зна да се то не зову долине и да су таква структурна улегнућа у тако старим планинама као што су оне што су настале „смежуравањем коре земљине кад се хладила“ без икаква значаја за данашњу пластику.

Г. Недељковић се љути, што ми с њим разговарамо „с висине“. Е опростите, г. Недељковићу, не може дручичје ни бити, кад је ваше географско знање тако малено.

У великој својој љутини г. Недељковић хоће да буде и пркошљив и тврдоглав. Он се чуди нашем приговору, одакле нађе Турке као „народност“ у Босни и на основу чега подијели босанско становништво на Србе и Хрвате и то тако прецизно, да тој подјели даде бројни израз.

Далеко бисмо отишли, кад би одговарали на све испаде свога срдитог противника и кад би га исправљали у његовим примитивним мудровањима. Он се и онако у својој полемици служи недопуштеним средствима изврћући наше ријечи, подмећући нам и неслућене мисли, а ми нећемо и не можемо се у том с њиме изједначити, па ради тога морамо с њим напустити сваку даљну полемику о овом предмету.

Др. Јевто Дедјер.

Књижевне и културне биљешке.

Календар Балкан. У Београду се спрема и ове ће јесени изићи »Велики календар Балкан«. Садржића ће му бити врло богата, а радови ће бити првих српских књижевника. Њеће и илустрација. Календар ће се штампати у 25.000 примјерака.

Први конгрес руских жена. У Петрограду се спрема први конгрес руских жена. Програма конгреса обухвата сва питања из женског живота. Још ће се претресати и нека политичка питања као: укидање смртне казне, чување тајности писма, укидање прогонства у Сибир, утврђивање светиње домаћег прга и т. д.

Соколски лист. Уредништво Српског Сокола у Карловцима јавља свој браћи српским соколовима и свима пријатељима Српског Соколства, да ће лист Српски Соко почети за најкраће време своју трећу годину налажења. Лист ће излазити најмање на једном табаку сваких 25 дана тако, да ће до Видовдана 1909. год., када ће се завршити трећа година, изићи у свему 12 бројева. Претплата му је за австро-угарску, Босну и Херцеговину само три (3) Круне годишње, а за Србију и све остале земље 4 К. Претплата се прима само на целу годину. Умољавају се сви чланови и пријатељи Српских Сокола, да се што многобројније претплате на овај један и вредно јефтин српски соколски лист, који има да служи интересима Српског Соколства.

Библиотека Богшића. Велики српски научњак Валтавар Богшић оставио је био своју богату библиотеку граду Дубровнику. Али родбина покојникова у толико је промијенила те-

»Босанска Вила« налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ваца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михаила Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: Волео сам више нећу, од Dis-a. — Непир, од Симе Пандуровића. — У туђем свету, од Косте Петровића. — Adio Mare; од С. Д. Петровића. — Veni, Vidi, Vici, од Victor Hugo-a, превео Вој. Ј. Илић. — Моје пријатељу Алфреду, од Alfred de Musset-a, превео Ј. Илић. — Одломци из Веда, превео из Dussena Дим. Матриновић. — Приповијешке: Вечерња прича, од Мите Димитријевића. — Из једне Србуље, од Р. Тунгуза Перовића Невесињског. — Весело момак, од Ђерисона Ђеристјерна, превео Никола Стајић. — Поука: Шта је уметност, од Лава Н. Толстоја, превео Вој. Ј. Илић. — Српски народ, од дра Симе Тројановића. — Српске народне умотворине: Српске пјесме из Херцеговине, прибиљежио Трпимир. — Три сестре и царев син, народна прича, прибиљежио Лав. К. Мишковић. — Књижевна зроника: Српски књижевници о Сими Матавуљу, од П. С. Талетова. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Камениковић. Печивануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска двоичка штампарија, Сарајево.

стаменат што је поклонила библиотеку родном мјесту покојнога Богшића — Цавтату. Библиотека ће се пренијети из Париза у Цавтат.

Споменик Трубару. Ове године навршује се пуних 400 година од рођења чувеног словеначког књижевника и реформатора Приможа Трубара. Он је први у Словенаца почео писати словеначки, пошто су до тада Словенци писали највише њемачки. Год. 1550. издао је Трубар на словеначком језику »Катихнаис«, приложивши му и словеначки буквар. За његово доба отворена је такође у Љубљани прва словеначка штампарија. Трубар је у своме народу шарно идеју словенског уједињења, а нарочито идеју уједињења јужних Словена. Словенци сад хоће да подигну споменик своме најстаријем књижевнику. Ради тога је створен у Љубљани нарочити одбор. Предсједник му је Фран Збишник, пресједник књижевног друштва, потпресједник Иван Хрбар, градоначелник, Фран Илишић, подпресједник »Славенске Матице« и др.

Срби у Италији. Близу градића Удино, на граници Италије и Аустрије постоји и данас мала словенска насеобина, која је сачувала до данас и свој језик и своје обичаје. Таквих словенских насеља има и у другим градовима Италије. Тако говоре пола талијански пола српски села: Аквавива, Корекруче, Санфеличе-Славо и Монтемитро. Бечка Академија Наука нарочито је изаслала Милана Решетара, професора словенске књижевности на бечком свенаучишту да испита та насеља. Решетар је био на лицу мјеста, све је обишао и дошао до закључка да су становници свих тих насеља члсти Срби, који су се доселили у Италију у XV. вијеку, послје пропасти српског царства под предвођењем некаква Марка. Решетар је подио бечкој Академији наука тачан извјештај, који кад се штампа биће од неоспорног интереса за словенску науку.

Нове књиге и листови.

Из књига староставних. V. Растко; Праведникова молитва; Краљ Драгутин; Смрт цара Лазара, од Стевана Сремца. Књиге за народ издаје »Матица Српска« на задужбине Петра Копчића, свеска 198. У Новом Саду, издање »Матица Српска« 1908. Штампарија Ђорђа Ивковића. Цијена 20 потура.

Споменица Шкрња Грујичина Кусовца, сердара љуботинског и браће му: сердара попа Јока и попа Мапа. Уредио А. Јовићевић. Штампано на Цетињу у к. дрн. државној штампарији 1908. Напријед је слика и биографија Шкрњина, затим бесједи приликом спровода, па онда сажалице и на крају шест пјесама штампаних у повременим часописима.

Илија Ивачковић: Из савремене теологије. Два чланка. Земун, штампарија И. Стојичића. Цијена круна или динар.

Отело Црнац Шлетачки, од Вилема Шекспира, превео с енглеског Др. Светислав Стефановић. У Новом Саду, издање »Матица Српска« 1908. Књиге »Матица Српска« бр. 24. Штампарија Ђорђа Ивковића. Цијена 2 круне.

Филозофија у Горском Вијенцу, од дра Бранислава Петронијевића. Нови Сад, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића 1908. Ово дјело хвале црногорски листови као врло изврсно. Ако га добијемо, проговоримо о њему и ми коју.

Економско просвјетно стање у Босни и Херцеговини. Посвећено јубилеуму окупације. Написао Шплбурден. Штампана српске штампарије у Загребу 1908. У овој су књизи покупљени подаци из српских политичких листова, који излазе у Босни и Херцеговини. Слика и једног и другог стања врло је жалосна, али истинита.

Летонис Матице Српске. Година LXXXIV. књига 250. Свеска 4. за год. 1908. У Новом Саду, књижара и штампарија учитељског двоичког друштва »Натомевић«. Цијена 1 К.

Број 25.

САРАЈЕВО, 10. септембра 1908.

Год. XXIII.

Лав Н. Толстој.

Шта је уметност.

— Одломци. —

(Наставак).

Кад нам не би било дано, да познамо мисли зачете у људи, који су пре нас живели, и да своје сопствене мисли предајемо другима, људи би тада били као дивље животиње, или као Гаспар Ханзер. А кад не бисмо имали способност за узбуђивање туђим осећањима помоћу уметности, ми бисмо по готову били још већма дивљи; у главном, људи би тада били још удаљенији једни од других, и још већи међусобни непријатељи.

И, тако, дакле, уметност је једна од најзначајнијих ствари, исто толико значајна као и сам говор, те мора да је исто толико и распрострањена. Онако исто као што реч не утиче на нас само у проповедима, беседама и књигама, него и у свеколиким породичним разговорима, при којима узајамно преносимо своје мисли и своја искуства, тако и уметност, у ширем смислу речи, прожима цео наш живот, те је оно, што се назива уметност у ужем смислу, далеко од тога да представља целокупност истинске уметности.

Нас су навикли, да под именом уметности разумемо само оно што чујемо и видимо по позориштима, кондертима, изложбама, грађевинама, кипорезачким радницама, или оно што читамо по песмама или романима. Али све је то само један мањи део истинске уметности, помоћу које људи саобраћају међу собом.

Цела човечија егзистенција испуњена је уметничким делима, почевши од успаванки,¹⁾ игара, ми-

¹⁾ Песме које певају женске док љуљају дете у колевци.

мике, архитектурних украса, одеће, намештаја, интонација, па до богослужења и јавних церемонија. Тако, да оно што ми зовемо уметност у ужем смислу, није целокупна уметност није све оно што изазива осећање, већ је то само један њен део, који смо ми, из некаквих разлога, издвојили, и коме приписујемо нарочити значај.

Људи су пак, од увек приписивали такав значај оној делатности што преноси осећања која су произашла из религиозног схватања, и тек су том маленом делу уметности давали име уметност у најширем смислу речи.

Стари мудраци, Сократ, Платон и Аристотело, тако су разумевали уметност. Тако су је схватили јеврејски пророци и први хришћани; тако је и данас схватају мухамеданци и побожни људи из народа.

Чак се нашло неколико васпитача човечанства, као што је, н. пр. Платон, у својој Републици, и за тим, први хришћани, мухамеданци и будисти који поричу сваку другу уметност.

Људи који тако гледају на уметност, насупрот данашњем мишљењу, према коме је свако оно уметничко дело добро, које пружа задовољство, ти људи, са таким гледањем на уметност, оглашавали су је и оглашавају је за опасну због тога што она утиче на човека и противу његове воље, тако да је за човечанство боље да прогна свеколику уметност, него ли да је допусти под каквим му драго било њених формама.

Очевидно је, да ти људи нису имали право што осуђују целу уметност; то је била жеља да се оспори нешто што је неоспорно: једно од најнеопходнијих средстава за јединство међу људима, без кога јединства човечанство не би могло опстати. Но њихова заблуда није била тако велика као заблуда данашњих

цивилованих Европљана, који допуштају уметности под једним условом, ако ове производе нешто лепо, другим речима ако пружају задовољство.

Некада се бојало да се међу разноликим уметничким делима не нађу нека која би могла покварити људе, па се осуђивала цела уметност, но данас је довољан само страх да не останемо без каквог најмањег задовољства па да нас нагна да будемо наклоњени према свима уметностима. Ова данашња заблуда изледа ми много тежом него она вајкадашња, а и њене последице кудикамо опаснијим!

* * *

Како то бива, да ова уметност, коју су, у стара времена, једва трпели или потпуно оспоравали, доспе, у данашње време, дотле, да се сматра за нешто изврсно само под условом ако пружа задовољство?

Ево шта је узрок томе.

Оцена вредности уметности, то ће рећи вредности осећања која уметност преноси, зависи од идеје коју су људи себи створили о смислу живота и од тога шта они сматрају, да је добро, а шта рђаво у овом животу. Разлику пак између добра и зла постављају религије.

Човечанство је упућено, да без престанка иде од нижег, делимичнијег и нејаснијег схватања живота вишем, генералнијем и јаснијем У томе покретању напретку, као и у сваком покрету, има вођа, људи који смисао живота разумевају јасније него други. Међу тим људима који иду пред својим временом, увек се налази један човек, који је, у својим беседама и свом животу, изразио своје лично схватање јасније и снажније него ли други. Религије нам указују на то више схватање живота, које је у извесној епоси приступачно најбољим људима, и коме се, неминуовно и неодступно, придружују сви остали чланови тога друштва. Из тога излази, да су религије увек служиле као основица за оцењивање људских осећања. Ако та осећања приближавају људе оном идеалу који је религија истакла, ако су она у сагласности с тим идеалом и ако му не противурече, она су добра. Ако, напротив, та осећања удаљавају људе од тог идеала, ако нису у сагласности с овим и противурече му, — она су рђава.

Ако религија сматра, да се смисао живота састоји у обожавању једног јединог Бога и у испуњавању његове воље, онда ће осећања, која проистичу из љубави према том Богу и његову закону, а која (осећања) преноси уметност — свете песме Пророка, Псалми, књига постања, — стварати добру, вишу уметност.

Ако, напротив, религија чини, да се смер живота састоји у лепоти и снази, добра ће уметност бити она која буде изражавала радост и енергију живота, рђава уметност она која буде изражавала осећања мекштва или клонлости, — као што је то био случај код Грка.

Ако се смер живота састоји у опћем добру народа, или у продужењу живота којим су живели преци и у поштовању предака, онда ће она уметност која буде преносила осећања радости због жртвовања личног интереса зарад добра целог народа, или ради величања предака и продужавања традиције, бити сматрана као добра уметност, док уметност која буде изражавала супротна осећања биће сматрана за рђаву, — као што је то био случај код Римљана и Кинеза.

Ако се смисао живота састоји у ослобођавању испод јарма животињства, онда се за добру уметност сматра она која уздиже душу а ниподаштава пут, а за рђаву она што изражава осећања која теже да утемеље телесне страсти, — као што је то случај код будиста. Увек у свакој епоси и у сваком људском друштву, постоји извесно религиозно схватање о оном што је добро, и о оном што је рђаво, и то је схватање заједничко свима људима из тог друштва; то религиозно схватање и одлучује о вредности осећања изражених уметношћу.

Због тога, код свију народа, уметност која изражава осећања произашла из религиозне савести, заједничке целом народу, сматрана је увек за добру и подстицана је, док је уметност, која је изражавала осећања супротна тој религиозној савести, сматрана за рђаву и оспоравана, а цела остала неизмерна област уметности, помоћу које су људи били међусобно уједињени, била је оглашавана за безвредносну, и да не постоји, и, шта више, није се ни трудило да се диспутује о њој, сем ако она није била противна религиозном схватању епохе. Тако је било код Јевреја, Грка, Римљана, Кинеза, Египћана, Индијанаца, као год и код првих Хришћана.

Хришћанство првих векова признавало је као уметничка дела само легенде, житија светаца, проповеди, молитве и химне, све оно што је изражавало Христову љубав, дивљење његову животу, жељу за следовањем његову примеру, одречење од светских задовољстава, смиреност, љубав према ближњем, а сва уметничка дела која изражавају осећања личног уживања била су сматрана као рђава и, следствено осуђивана.

Тако је хришћанство осуђивало сваку пластичну незнабожачку уметност, допуштајући је само онда, ако је ова имала какав симболички значај.

* * *

Ако је уметност делатност која има за циљ да преноси међу људима најплеменитија и најлепша осећања човечије душе онда како је то могло бити, да човечанство, за све време оне дуге периоде свога постајања — откако су људи престали веровати у учење цркве па до наших дана — није показивало жељу за том тако значајном делатношћу, но је замењивало неком нижом умјетничком делатношћу, која нема другог циља до задовољство?

Да би се одговорило на то питање ваља најпре разрушити ону заблуду која се лако ствара тиме што се нашој уметности придаје значај одистински уни верзалне уметности. Ми смо тако навикнули, да расу, чији смо саставни део, наивно сматрамо за најбољу од свију осталих — расу англо-саксонску, ако смо Енглези; германску, ако смо Немци; гало-латинску, ако смо Французи; словенску, ако смо Руси; — да, говорећи о нашој уметности, имамо апсолутно убеђење, да је ова не само права, него још и најбоља, најистинскија од свију других.

У ствари, наша уметност, далеко од тога да буде јединствена, није чак ни уметност целог хришћанског света, она се обраћа само најнижој класи тога дела човечанства.

Некад се могло говорити о јеврејској, грчкој, египћанској националној уметности, или, у наше дане, о кинеској, јапанској, индијанској уметности заједничкој целом народу. Таква врста уметности постојала је и у Русији до Петра Великог, а у европском друштву до XIII. или XIV. века. Али откако су се више класе европског друштва, изгубивши веру у учење цркве, одбиле од правог хришћанства, и остале без икакве вере, ту више није било ничега што би се могло назвати једном европском или националном уметношћу. Откако су више класе хришћанских народности изгубиле своју веру у учење Цркве, уметност тих класа одделила се од уметности осталог народа, те су биле две уметности: уметност народа (пука) и уметност плењства. Отуда излази, да, кад се упитамо: како је човечанство могло, за све новије време, живети без истинске уметности — будући је ову заменило уметношћу која само служи циљом задовољству, — добија се одговор, да без истинске уметности није живело ни сасвим цело човечанство, нити знатан део његов, већ само више класе нашег европског и хришћанског друштва, па и то још за време трајања једне релативно кратке периоде, од Ренесанса и Реформације до наших дана.

Све збркане и неразумљиве теорије и лажна и противуречна мишљења о уметности, а нарочито, упорна тежња наше уметности, да се отисне својим рђавим путем, све је то последица онога опште примљеног тврђења, у пркос његовој апсурдности: да уметност наших виших класа значи целу уметност, истинску уметност, једину уметност, универзалну уметност.

Упркос томе, што је то тврђење идентично с тврђењем побожних људи из разних религија, који ону религију, којој они припадају, сматрају као једину истиниту, и ако је то тврђење апсолутно произвољно и неправедно, њега опет, сви људи наше епохе понављају с уверењем о непогрешивости.

Ми држимо, да је уметност, коју ми имамо, једина стварна уметност, — међутим, не само да двестрећине људскога рода — сви народи Азије и Африке — живе и умиру, не слутећи ни да постоји та јединствена и виша уметност него чак и у нашем

хришћанском друштву једва ако се стоти део интересује за оно што називамо уметност; они што сачињавају деведесет и девет осталих делова, живе и умиру, из генерације у генерацију, преоптерећени послом, а да никад и не окусе од наше уметности, која је, уосталом, такве природе, да кад би од ње и окусили, они не би били у стању да ма штогод од тога разумеју.

По естетичкој теорији, коју исповедамо, ми допуштамо, да је уметност једна од највиших манифестација Идеје, Бога, Лепоте или да је то неко више духовно задовољство. Допуштамо сем тога, да сви људи имају подједнака права бар на духовна добра, а међутим, деведесет девет стотих делова свих Европљана, у раду који их прождире, потребном за произвођење наше уметности, живе и умиру а да и не уживају у тој уметности; па, ипак, ми мирно кажемо, да наша уметност представља праву, једину, јединствену, целокупну уметност.

Одговориће се на то, да, ако се цео свет, у садашњем тренутку, и не користи постојећом уметношћу, кривица за то није до саме уметности, већ до погрешне организације нашег друштва, и да се у будућности, да замислити једно стање ствари, када ће физички рад бити делом замењен машинама, а, делом, олакшан правичнијом поделом рада и да ће на послу потребном за продукцију уметности људи радити редом. У том тренутку више неће, бити људи присиљених да цео свој живот проведу испод позорнице, у управљању украсима (декорацијама), у подизању машина, или у свирању у клавир и рог, или у састављању и штампању књига; људи који све то буду вршили радиће на томе само неколико часова дневно, а у своме слободном времену, моћи ће по вољи уживати у благодати уметности.

Ето шта кажу и понављају браниоци наше искључиве уметности. Но, убеђен сам, да ни они сами не верују у то што кажу. Не може се замислити да они не знају да наша пречишћена уметност има за неизбежну погодбу: подјармљеност маса и да би она могла потрајати само садржавањем тога ropства.

Масе радника морају неминовно да се изнурвају радом да би наши специјалисти — писци, музичари, играчи — дошли до ступња савршенства и да би достигли и могли производити дела рафиниране уметности, и да би могла да опстане она публика од укуса, која та уметничка дела оцењује по њиховој правој вредности. Ослободите робље капитала и биће немогућно производити такву рафинирану уметност.

Чак допуштајући да буде могућна ова немогућност: да се пронађе средство, те да се уметност, таква како се она схвата, стави на расположење народу, тада се иставља друго гледиште, те да осведочи како таква уметност не може бити универзална: она је за народ апсолутно неразумљива.

Некад су песници писали латински; али и данас су уметнички производи неразумљиви за људску заједницу као да су писани на санскритском.

Обично се одговара, да је за то кривица до недостатка културе и развића људске заједнице, и да се, у уметности, при сваком новом кораку унапред, јавља иста појава: Људи то најпре не разумеју, затим се на то навикну.

(Наставиће се).

Р. Тунгуз Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

(Наставак).

II.

мутне бијаху прилике тада и бурно бијаше доба то.

Самодржавни господар Војводства Светога Саве, Херцег Шћепан Косача, иако старац сиједи браде до паса а животног искуства до преко рамена, бијаше пресилио у звању и власти и богатству свом — према оној турској пословици: кад се Влах најде, чини му се, да никада огладњети неће. У ризницама његовијем лежаху читаве хрњаге сребра и злата жеженог, сабранога знојем и десетином народа потхараченог; по градовима његовијем кулчаше народ и неђељом и данима запрештанијем; војводе и властела његова на коњима у цркве улажаху а копљима примаху нафору; а о халкама гвозденијем на литицама поднебеснијем под замковима херцеговијем и доглавника његовијех висаху прикачени за вита ребра сви и сваки онај несретник који би се, случајно или навлаш, дрзнуо ма шта неповољно рећи о херцегу и обијести му.

И стењаше народ као никад дотада, и на појаву Турака гледаше као на казну божију.

А побратим цара њемачкога, клетвеник стамболског султана, самодржац на Херцеговини науми да се спријатељи и с царицом јадранском, најславнијом поморском државом у доба то — Млетцима. И опреми се краљевски на дворима својијем, и отиште морем дебелијем до Млетака бијелијех право-здро

Дужду Млечанину. Дужд херцега дочекао као владар владара; частио га свачим на свијету; приређивао му игре свакојаке, тефериче, свирке и попијевке; показивао му силу и господство; окружавао га војском и слугама; возио га по мору у ораховијем, златом и баршуном опточенијем, гондолама, а по пјаци у кочијама сребрнијим с по шест коња упрегнутијех; и сваки његов излазак из палата и повратак у њ поздрављао с града са стотину топова и триста машкула.

И, задовољан дочеком прије невиђеним, херцег запроси у Дужда ђевојку за Владислава, првијенца сина. Херцег проси, Дужде се поноси; али прије но што прстен прими, рећи ће подгорскоме млетачки господар:

— Свијетли херцеже, превисоки господине над хиљадама и старокољеновићу од вијекова незапамћенијех! Жеља је твоја почаст моја и дома мог, а воља је моја одговорити жељи твојој и узвишеног дома твог. Рука кћери моје увијек је готова примити пружену десницу приспијенка ти витешког, а срећа престола мога шљубити се са блијеском свеузног ти скиптра и круне узворите. Али, прије него залогу крвног пријатељства примим од тебе, имао бих једну молбу на господство ти.

— Бог се моли а мени се заповиједа, једини господару свијех мора и страна поморскијех! Реци само, заповиједај како ти мудост налаже и како ти је у трагу благородноме — и ријеч твоја биће закон мој! рече сиједи херцег Шћепан и диже руку и метну је на прси своје у знак готовости на све пред Дуждом, домаћином му.

А Дужд настави, гледајући преда се у шаре од ћилимова персијанских:

— Кћерка је моја рођена на свили, љуљана у колијевци златној, одгојена медом и шећером, носана на рукама дворкиња пробранијех по стасу и образу. Није јој још лица бијелога дохватила ждрака сунчаница нити јој вјетар ока натрунио; мјесечина се није смјела дотаћи рамена њезинијех, а уљем ружинијим и водицама мириснијем од цвијећа индијанскога одгојила је лице и груди и љепоту своју за суђеника ког јој небо наи-

менује. Да не би осјетила промјене и уздахнула за ђевовањем царскијем, хоћу да у дворовима твојијем моја мезимица нађе све оно и онако што оставља у палати оца свог.

— И наћи ће... одговори херцег поносито.

— Хоћу да се и најмања њена жеља испуни и ријечи њезиној да поговора не буде пред престолом твојијем...

Заврће херцег главом, као да би рећи: хтио но, шта ће да му значи то? Али, бојећи се да не поквари ствар у најљепшем току њезином, утвореношћу лукавство дочека.

— По вашој вољи на служби увијек.

— А да бих се показао свијету васколиконе, нарочито народу мом и краљевима и заступницима краљева другијех, хоћу да ми доведеш сватова хиљаду — више ниједног, мање ниједног — а све на хатима, сребрнијем плочама поткованијем а златном хормом орахџенијем; у доламама кадифенијем, под токама окованијем, шљемовима сребрнијем и самурима и челенкама на чекрке, у панцијерима челичнијем и под сабљама димискијама и миздрацима високијем. А сви да буду пробрати по стасу и образу, соју и господству. И пред свијем нек' одвоји син твој а вет мој првјенством као ждрал-калауз пред јатом својијем а љепотом као лабуд међу ронцима и уткама језерскијем.

— Пристајем, Дужде пријатељу!... херцег прихвати.

— Хоћу да од морске обале до дворова твојијех у Благају, куд кћерка моја а будућа снаха твоја буде налегла, пут буде застрт цвијећем и зеленилом, а калдрма од двора твога до цркве ће ће се вјенчати чохом сајанлијом.

— Све ће бити како твоје господство наређује и твојој и мојој величини и лицу доликује... повлади херцег.

А Дужде настави:

— Хоћу да дворкиње које моја шћер са двора мог поведе собом: да јој држе скуте и рукаве и помажу јој се свлачити и облачити и мити и шетати, буду штоване као иконе у двору твојем и за вјерну службу сна-

си твојој добро и по заслуги плаћане из ризница твојијех.

— Нека ти буде... вели му херцег.

— И хоћу напошљетку, да прије но нога шћери моје ступи на земљиште државе ти јуначке, ниједног старца ни старице од педесет година па навише не буде жива докле господство твоје и власт мача ти царског досеже. А то зато што је моја шћер сушта љепота, гојена љепотом а одрасла љепоту гледајући; па да се не би гнущала и језила, сретајући стара лица, гадна и смежурана, суха и неопрана.

Мучно би херцегу на први мах, и чудан му се учини захтјев тај. Нити рече: пристајем, ни: не пристајем; замисли се и подбочи на златан балчак сабљи везеној; и највад се обрати Дужду, говорећи:

— Од свега тога што иштеш, не успрежем нимало. Али, да бих видио за кога чиним жртве те и трошак и хрку толику, а према свршеном сагласју и с моје и с твоје стране господске, моја је жеља, превисоки Дужде, да изведеш преда ме и господу околостојећу шћерку своју: да се и њена воља чује, да је и моје очи виде, и да јој златну бурму и јабуку по адету из руке у руку предам.

Дужд пристаде, ријеч не учини, и даде миг левентама унаоколо. А они за трен ока доведоше на диван шћерку удавачу господара свог.

И сину дворана од љепоте чудне љелотице, као диван перивој кад огрије сунце. И занесе се херцег, кад је сагледа; а учини му се да ни у сну тако шта није видио. И у њему старачко срце претрну, па се узјазби као у зеца кад га ловачки хртови закупе; а крв му се ужди пред погледом и образима ђевојачкијем, као ухрањеном воловотку на паши обилатој о међудневници. А кад се старо и сухо дрво запали, разбуктају се пламови његови — јадно ти свако младо и сирово при њему.

И прасну чудна мисао кроз главу херцегу. Па би готов, те се маши у џепове руком, и просу златне бурме и прстење са алемима и дукате и јабуку од жежена злата

по столу сребрну. А цура се на то поклони херцегу, Дужду и господи уокруг; подави скуте и рукаве свилене, и прими заручничко прстење испред херцега.

А на то пуче с града хиљаду топова, и даде хабер по свој републици о пријатељству Млетака латинскијех и Херцеговине србаљске.

И, повративши се дома у своју државу, похита херцег са припремама за свадбу свечану. А, извршујући Дуждеве услове, издаде и строгу наредбу држављанима својијем: да сваки син или унук оца или ђеда и мајку или бабу од педесете и изнад педесете године убије сјекиром. Ко би се усудио да не послуша, тог су чекала сува вјешала.

А кад та страшна наредба доприје у Пиву до дома протопопа Руђа, ожалостише му се добри синови, страхујући за живот оца чувеног. А Руђо им рече:

— Направите, ђецо, двије бачве, али тако да је једна од друге виша у пола; па мању метните у већу; у простору између мање и веће саспите зеље, а у мању метните мене. Тако ћете ме и скрити и сачувати и живот мој и ваше дупе пред Богом и ваше главе од освете побјешњелого херцега. А то ће вам, будите увјерени, убрзо ваљати и пред Богом и пред људима.

И витешки синови послушаше савјет искусног старине. А два се од њих најстарија, Грдоје и Хрвоје, и опремише на кули што боље могоше, и, ћерајући принос од десет овнова предходника и четири вола храњеника, одоше по позиву у Благај у свате херцегу.

Далеко је мору путовати, још даље морем бродити, а у бестраг се и Млетци занијели. И, док одоше те примише Дуждеву ђевојку, док се повратише и просвадбоваше, па богами свати зачамаше за читав мјесец на весељу господара свог. А повративши се, ломни и уморни, дома у Пиву, млади Љешевећи прво што учинише, јавише се бабу у бачви и приступише му руци старачкој.

И распита их старац о свему шта су чули и виђели и доживљели у сватовима уја-

ковијем. А они му по истини испричаше вјести злокобне:

— Јаде смо чули, грдило виђели, а зло и наопако доживјели, драги оче наш. Што никад прије није било, десило се сад. Доведосмо кићену невјесту, Дуждеву шћер; па, мјесто да је привјенча за сина Влајка, вјенчао је херцег за се, а сина бацио у окове и ухапсио.

Стари прото јекну а бачва одјекну на тај црни глас, и запита ђецу над собом:

— А шта је на то млада радила?

— Пристала, па чак и претпоставила старог херцега херцеговићу.

— А ко је дошао с том новом херцегинјом од њена дома и закона, ко?

— Девет дворкиња младијех, што госпи својој држе скуте и рукаве и пазе девет скриња руха невјестачкога с девет товара блага и адиђара скупоцјенијех.

Јекну поново Руђо протопоп, и избаци кроз брке сиједе гласом бонијем више за себе:

— Хм, ту је тај чвор; ту и лежи зец. Аааа, ту има нешто те крупно сасвијем!...

Добро кажу стари паметари, да није ријеч везена марама, да је савијаш како хоћеш и мећеш у њедра како ти је драго — но је ријеч крилата луталица што прелијеће од уста до уста, с уха на ухо, као шарени лептир с цвијета на цвијет. Те и то. Сјутра-дан, неће у друштву, причајући шапатам о догађајима потоњијем, изустиће се Грдоје и изговорити ријећи очеве — ма да им није знао значења: „Има ту нешто крупно сасвијем.“

А са зуба на зуб, ћук по ћук, и сва Херцеговина понови шапатам исте ријечи, мало жђељане и доћеране: „Под дугачкијем скутима и летима нове господарице крије се нешто крупно сасвијем“...

А, како дана тијех, да би јој показао силу и господство и пространство имућа свог, ишета херцег са својом младом госпођом и у Пћепан-град, дође му у уши шапат народни; и, опрезан као и сваки тиранин, саопшти га драгој половини својој. А херцегинја се разјари и, блиједа као мјесецина, замоли кроз сузе господара свог: да

ислиједи ствар и пронађе зачетника гласова
такијех и увреда нанесенијих јој части кра-
љевској: па, или да је оћера као хорјаткињу,
или да је освети како то њена неприкосно-
веност изискује.

И, по наредби љутог херцега, његове
слуге трагом истијем којијем су се и доски-
тале до пријестола господарског им таке ри-
јећи, пронађоше им извор; и, једног дана
лијепог, шчепаше за врат Грдоја Руђова, те
с њим на Шћепан-град господару свом.

(Наставиће се).

Алекса Р. Шантић, Мостар.

Под једрима.

Једра црвене. Први сутон пао
И море пљуска по хридима голим.
О, драго море моје, ја те волим
И сву сам душу своју теби дао.

Од тебе нико милији јој није!
И она, овдје, скривена од људи,
При ијесечини и кад зора руди,
О хриди ове с валовима бије.

И рони у дно гдје корали стоје
Па, пуна сјаја и дугине боје,
Нимфама младим пуна љуби њедра.

И као галеб диже се и броди
Па пјева вјетру, сунцу и слободи,
И крилом бије валове и једра.

Сима Пандуровић, Ваљево.

Јулско вече. =

По стазама белим испранога шљунка
Пада летње вече мирисно и тихо;
Непрегледна поља плавога каћунка
Освежен је ветрић милујући нико.

Лак вечерњи уздах иде преко равни.

Ал' ја нисам знао да ће опет давни
Сви утисци једном оживети редом,
Из јесени ведре, љубљеног пролећа,
Под хипнозом звезда и светлошћу бледом.

Миришу опојно душе пољског цвећа.

И над једва чујним таласима речним,
Над душама нашим којим вече прија,

Борећи се с тамом, просторима вечним,
Плави нам Канопус саучешћем сија.

Ти, најдаља чежњо очију нам земних!

Колико је душа, на растанак спремних,
Колико је срца, надахнућа млада,
Отишло у море вечности далеко
Под зрацима среће и окриљем нада:

Да уздахе наше саслушава неко.

Давид С. Пјаче, Минхен. =

Из Исповести.

Далеко за мном успомене леже,
Гробље и пустош и мртвило људи;
Сунце сад моје на зениту руди,
Са неба сенке заостале беже....

Све блеђе; мање, нестаће их скоро:
Подне се веће примиче живота,
Светла и нова открива дивота;
Ја срцем капи лагано и споро....

Нећу да журим. Док наступи вече
К'о звуци фруле сањива пастира,
К'о звонким звуком опијена лира —
Нек мој живот тече!...

Влад. Станимировић, Београд.

У чежњи. =

Да ми је да дођеш кад ме туга сколи,
Бојажљива, нежна, да ми дођеш, драга,
С пуним срцем које опрашта и воли,
У ком није живот оставио трага.

Дођи ми, ко некад, срца пуна жуди,
И са слабостима, ал од мене скритим,
Да ме не прекориш ни за моје ћуди
И да не зажелиш никад да те митим.

Ал ти би ми тада велика и чиста
Донела, с љубављу, и кајање трајно, —
Да ми никад више живот не заблиста,
Да ме савест мучи подмукло и тајно.

Дођи мени, зато, са ћутањем својим,
Клонула, ни мало осетљива плаха,
Да крај тебе скоро равнодушан стојим,
Не дај да осетим твоје душе даха.

Јер ће бити жртва твоја младост рана,
Твоје патње среће и варљиве наде,
Гледајући како живот сваког дана
Све више љубави из твог срца краде.

Victor Hugo.

* * *
Из „Lez Voix Intérieurs“

Шта је љубав? То је, најпре, огледало чисто, јасно,
У ком лепа каћиперка гледа своје лице красно,
Огледа се, смеши, снива;
Затим, љубав, кô врлина, кад у младу груд зарони,
Она отуд зло, рђавство и порока смет изгони,
Душа чистом, светлом бива;
Затим, сићеш малко дубље... нога склизне... Љубав тада
Црн је амбис!... Нигде спаса!... И несрећна жртва пада
У њен вртлог ковитлави!
Да! Љубав је красна, чиста, ал, покадшто смрт доноси,
И у води, тако, дете, које речни сјај заноси,
Огледа се, купа, дави...

Војислав Илић.

Јулија Жадовска.

Сад је друкчије.

Сад није више кô што бјеше негда!
Прошлих се дана сјећам пуна јада —
Ја сам маштала о земаљској срећи
Груди ми биле пуне красних нада.

Бескрајно сам се предавала тузи,
Невиним незнањем сам се радовала,
И гледала сам безбрижно унапред
Не бојећи се ни људи ни зала.

Сад није више кô што бјеше негда!
На свијет гледам хладно, без весеља,
У срцу су ми болови и терет,
Ја немам више некадањих жеља.

Сад живот боље разумијем. Срећу
Не тражим више и ништа не љубим,
Привикла сам се љубити без наде,
И могу мирно, без бола, да губим.

М. Дмитријевић.

Никола Т. Јанковић, Београд.

Фема.

Фема су је звала, кад је озбиљна, намргођена
као љута, па их кара и саветује: „госпа
Фема“; а кад се око њих мази, умиљава,
кад их љуби и части, дајући им маријаше:
„тетка Фема“, али на улици, кад би је
спазили како сама гегуца журећи се по-
слом и не гледајући их: „луда Фема“.
А жене само Фема.

Она се увек журила, све је имала посла и била
некако забринута као да нешто зна или да јој се не-
што догодило. Становала је са својим братом, тесте-
рашом, до самог Дунава. Држали су једну собицу,
увек осветљену и чисту. У њој, поред дуvara, кревети
дрвени, гломазни; на средини собе астал на коме ста-
јаху фотографије, које је за време ручка или вечере,
кад су заједно, склањала. О дувару, у ђошку, икона,
пред њом кандило, које је увек горело. На прозору
неколико саксија цвећа. А у ђошку код врата, стајао
је мали шпорет, до њега орманче за посуђе и тањире,
а до њега мало већи за хаљине. То им је било све
имање.

Надничила је горе у вароши и на Дорћолу. У
свачијој кући била је слободна, безбрижна, уживајући
неко поверење, које немају обичне слушкиње, већ при-
јатељице или даљне рођаке. За време одмора, она би
пила кафу заједно са укућанима, ручала би с њима,
ступала у разговор; од ње се није ништа крило и то
њихово поверење примала је, гордо, поносећи се.

Фема је имала у свакој кући други израз. Све
особине укућана куће у којој ради на њу су прела-
зиле чим прекорачи праг кућни. У веселој кући, ве-
села; тужна и замишљена у тужној; умела је бити
озбиљна, детињаста, ћутљива, говорљива, како је где
требало, а увек понизна, увек покорна и преплашена,
уклањајући се од свију, само да нико њој ништа не
пребаци, не прекори.

Сви су се навикли на њу, као и она на све. И сви
су је волели као и она све. Али је најсретнија у сво-
јој собици са братом. Чим се спусти сутон, одмах иде
кући. Никад није смела да иде ноћу сама. Бојала се
пијаних аласа, ма да је никад ништо није дирао. И ако
је у годинама, скоро четрдесет, увек би се уклањала
пред мушкима, а кад мора проћи поред кога, она би
обарала главу; ако би јој се ко јавио, одговарала би
сва румена од стида.

У собици би села крај шпорета или прозора и
чекала брата. Он би увек рано долазио. Уносећи те-
стеру и ногаре у собу остављао би их више кревета,
па онда сео до Феме, вадио чибук и палио, па кад се
развију густе колуте дима, онда би из мараме дре-
шно умотан и увезан динар, два па и три, колико је
кад зарадио, давао Феми, не питајући никад је ли она
што зарадила.

Она би то узимала и остављала у завежљај, који
је крила у подераној чарапи у сламњачи, за-
једно са уложном књижицом и срећком. Кад све то
остави, она опет седе до брата, замисли се и ћути.
Ћуте обоје. Ћутањем су сачекивали ноћ. Само по неки
пут она почиње

— Тошо! — па се замисли.

А он истреса чибук и зачуђено гледајући је, пита:
— Шта је? —

А она све мисли, па полако, као осрамоћена од-
говара:

— Ништа! —

И тако заврши. Он је ништа не пита, а она се чуди себи, што га је звала и никако не може да се сети шта је хтела да га пита. Увек у вароши, осим празником, тамо где раде, ручају и вечерају и кад се већ смркне, кад се пред прозорима ништа не види, она устаје прва, говорећи:

— Време је! —

— Време! — одговара и Тоша зевајући. Она после досипа вејтин у кандило, да гори сву ноћ, спушта завесе на прозорима, заригли врата, па онда прилазе икони и заједно се моле Богу.

У јутро пре сванућа, она прва устаје и кува му кафу, па кад он оде, она уређује све по собици, намешта, тресе, чисти, и кад све буде готово, одлази на посао.

Па као очарана овим животом, она је сваког јутра, онако свежа и одморна уносила у кућу где је позвата са радом и неку веселост, неку искреност и једрину и нико није смео да јој се приближи, да то поремети и поквари. Знали су да Фема никако више не би дошла, ако јој се што грубо нареди или пребаца.

Али је по неки пут обузме нека озбиљност, неко ћутање, савлада је и сломи страх од живота. Све јој се чини да ће нешто непредвиђено доћи, што ће променити овај живот, пун топлине, љубави и задовољства. Обузимала је нека слутња, а она не може ништа из ње да назре, да докучи, па још више страхује. Нарочито се боји за Тошу. Увек болешљив, слабуњав, кашље кад дође по сву ноћ. Она га је одвраћала од рада, молила га да седи код куће, па ће му она све донети, али он је никад није хтео послушати. Зато је све слабији, готово малаксао. Шта ће она сама да ради, ако он умре? И сумња отпоче да се открива, опредељује; оно од чега страхује постаде јасно, она се стресе и узе крстити, брзо, не додирујући прстима тело и шапућући:

— Боже, помози ми!... Боже помози ми!...

Па не зна ни сама како, овај страх све се више увлачи у њу. Нарочито одкако се доселио одмах до њине собице Мита тестераш. Она се некако збунила, препала и појимајући у себи некакав нов осећај, чудила му се. Било је то топло, нежно. Дође јој мило кад помисли да и она има своју кућицу, па децу, да не мора по цео дан да иде на рад на наднице, већ да ради у својој кући за себе, мужа, децу; и шта све она није сањала и мислила, нарочито у постељи и увек је после обузме нека појама од страха, грчи се под јорганом, трза, па онда устају крсти се брзо и шапуће:

— Боже, помози ми!... Боже, помози ми!...

Појима како тај осећај нагло продире кроз крв па је грли и као стеже, те је обузима нека топлина, неки необични, чудни, до сада непознати план. Нарочито кад види Миту или кад он прође. Не би се она

тако брзо подала том осећају, да је он није питао о удаји, на коју она никад није мислила, јер је нико није питао. Од тада све је друго нишчезло из њених мисли, једна једина мисао о удаји разбуктала се и она у њој сагоревала, топила се.

Двапут је њу Мита питао, хоће ли да се уда за њега, а она је увек поцрвенила и збуњена утукла, па после по два дана није из куће излазила, затворила би се, па или лежала на постељи као укочена, непомично, несвесно гледајући у таван. Схватајући да стоји пред неком чудном неизвешношћу, која јој је доносила топлине и неке узбуђености од несвесног страха, дрхташе. Највише је тиштало, од куд та топлина, тај план? Јасно јој је да према Мити ништа не осећа, не воли га. Никад он не ломи њене мисли и не краде се кроз њене жеље и осећаје. Она помишља на дотадањи живот, на брата и свесна је те љубави, силне, устаљене, па се чуди себи шта је нагони да воли ту непавесност и шта је то толико моћно у тој неизвесности, да је толико узбуђује, потреса и нагони на прелом живота, чудећи се, крстећи се и муцајући:

— Боже помози мени грешној! —

Комшилук се чудно што нема Феми, а Тоша би одговарао болесна је. Он, сиромаш, ништа није знао.

И једне вечери седе тако поред прозора, гледају се као обично и ћуте. Само Фема сва узбуђена, као да се спрема на нешто, а не сме да почне. Тоша је и не гледа, пуши и ћути.

Она се реши и полако рече:

— Тошо, хоћу да се удам! —

— Е! — избаци он и испусти чибук, па се приближи и погледа јој у очи.

— Хоћу, Бога ми! — одговори она слободније.

— А што? — упита је он, не верујући, да то може бити.

— Не знам! — одговори полако.

Ћуте и гледају се. Као да мисле како ће то бити да се растану, кад је до сад све лепо, тако добро било. Тренутно му кроз мисли пролети цео живот, овако тих, спокојан, миран. И тек сад појми како је био леп.

— Немој Фемо! — поче Тоша меко а куражни се, мислећи да то не може бити, да се она то шали. Она ћути, хтела би да иде из собе, да лута, да бега, кајући се што му је казала.

— Шта ћу ја да радим! — настави и заплака. Подбочи се на руке, а плач га загушио и он јецаше гласно. Она сави руке око њега, поче га љубити, тепати му и плачна, кроз зубе, меко и благо, да га утеши шапуташе:

— Не бој се Тошо! Неће тебе Фема оставити. Заједно ћемо ми да живимо. Као и до сад. Ништа ти нећеш осетити. Бога ми, ништа! — па га љуби и грца заједно с њим.

— Немој Фемо, ко Бога те молим! — понови он пригушено, као у очајању, савлађујући плач и јецање.

А она, ни сама не зна како, зашто, одговори:

— Морам!

Мислећи за што му је то рекла и зашто мора?!

Ућуташе. Он се довуче до кревета и леже. У јутру је отишао пре зоре, не чекајући кафу и цео дан лутао по вароши, не радећи нигде, а у вече се опио, први пут, решен, да јој забрани удају и да је туче ако се успротиви; али чим је отворио врата, он зајеца, поведе се и паде на кревет.

Кад је комшилук чуо за Фемину веридбу, чудило се, жене се крстиле и говориле:

— Шта јој би! Грешна Фема!?

Али, као у пркос свему, па и самој себи, она се удаде. Нико је није могао наговорити да одустане, мислећи да јој завиде што ће и она бити срећна, што ће и она бити домаћица, као и друге. Па се зато и поносила што има вољу чврсту и сталну, која се тако изненада појавила да је зачудила и њу и комшилук. Сви су заборавили скромну, мирну и послушну Фему. Али је ипак осећала неки стид, срамећи се од нечега, не знајући ни сама од чега. По неки пут мисли да је стид од брата или Мите, па се збуњена окреће по соби, трудећи се да избегне сусрет са ким, непрекидно мислећи о своме стиду. Не зна да ли се боји прекора, оговарања, не зна ни сама чега, само се некипут осећа тако теготно, да не може да се савлада, већ почиње да плаче, да се сећа и жали за животом кад је седела с братом поред прозора и чекала ноћ тиху, миришљаву Дорћолску ноћ, пуну свежине и песме, и шума дунавских таласа, који се губљаху у шуму густог врбљака близу њеног прозора. Па се нагло отрже од тих мисли, од тог сећања, савлађујући се, те остаје одлучна као и пре.

У почетку после свадбе, било је све лепо. Од уштеђевине купила је још намештаја; узели већи стан, сад су имали собу и кујну и то собу за њих двоје, а кујну за Тошу.

Изгледаше, као да је Тоша задовољан. Ћутао је, избегавао их. А они су све нешто шапутали, договарали се. И најзад Фема поче да гледа попреко Тошу. Изазвана његовим ћутањем, његовим избегавањем учини јој се да је он пакосан, злобан, да завиди што је она срећна. И Мита га се поче клонити, затим се једном напио и одлучно захтевао да се Тоша сели из куће. — Или он или ја! — викао је пијан, а Тоша згрчен крај шпорета, наслоњен на ногаре, дрхташе од страха, тарући рукавом сузе. Сутра дан се иселио. Целим путем до квартира плакао је и крио лице од света.

Остадоше сами њих двоје. И тек тада Фема појми да стоји пред нечим страшним, ужасним у животу, што до тада није било. Само мишљаше, зар је то из оне неизвесности што ју је толико кидало и замарало изазивајући на опомену, на нов живот. Мита је све

више пио и страх је све брже корачао и савлађивао је. Никада јој не донесе што зараде, за кућу, као други људи или као пре Тоша, па кад га она запитала једном, он заману, удари је; она од удара обневиде. Више га није питала. Осети да је из ње све ишчезло, да је остала понижена. Па јој празно у грудима, у мислима, те дошла сплетена збуњена. Само је жалила и мислила на брата, одлазећи кришом до њега, страхујући од Мите, који је претио да ће је испребијати ако му оде. Па би плакали и тешили се заједно, не знајући у чему лежи нада с којом су се тешили.

У комшилук на рад није ишла. Стидила се. А Мита све гори, све дивљији и необузанији. Раздражен, пијан, он би је корио за њене године, за њену ругобу, као да се кајао што је узео, она би се згрчила у ћошак уз пећ, плакала и молила се Богу.

Једнога дана никако није дошао, она се чудила што га нема. Ни сутра дан није дошао. А трећег, луда од страха паде на под кад су дошли да напишу ствари за Митине дугове.

Кад се освестила, она је врискала, плакала, преклинући да причекају за који дан, па ће она све платити, само да се прибере, да дође к себи.

И опет пође по старом. Тоши чак мило што се тако брзо свршило. Као и пре, узеше собу без кујне. Као и пре она га је дворила и његовала, а у вече су седели крај прозора, гледали у Дунав, чекајући ноћ. И увек ћуте, као и пре, само се сад надају, а љубав долази и чини им се тако топла, тако мила у овом куту. Тоша јој не пребацује, само се по неки пут насмеје и преко луше добаца: — Под старост си се помамила! — А она обори главу, сва се зарумени и ћути.

Само се дуго колебала и борила са собом, док је почела као и пре ићи на рад, по кућама. Стидила се, јер је знала, да је сад и жене зову, неке:

— Луда, а неке: — Сирота Фема! —

Ант. Чехов: Шумски звијер.

уда ћеш брате? — упита млади човјек, заустављајући на Московској станици лијепог и мало просједог човјека, одјевоног као путника са торбом о леђима.

— У добро Орловске губерније: писати студије.

— И изучавати млађу браћу? —

— Да!

— А кад ћеш натраг?

— То сам Бог зна. Ако ми се не допадне вратићу се кроз недјељу дана, а можда ћу и цијелу зиму провести тамо.

Пријатељи се растадоше.

Кнез Владимир Николајевић говорио је истину. Он никад није знао шта ће радити сјутра. И сад се брзо предомислио. Не опростивши се са друговима и пријатељима бјегао је у село.

Он се удаљио од људи, вреве, електрине жена. — Њега је привлачила природа и самоћа.

Њему је било 35 година. Био је чувени умјетник. Зими је проводио вријеме у цртању слика, прољеће у ликвидирању романа, великој шетњи и писању приповиједака.

Кућа у селу Зиновевки, у којој је становао Владимир Николајевић, није била ни пространа ни удобна, али он је био у усхићењу што је за вријеме лишен све те раскоши, која му је у граду била неопходна. Лежећи у набијеној, свјежој постељи он је осјећао себе срећним, и другог јутра устао је са изласком сунца весело и свјеж, дохватио је платно и боје и пошао у шуму гдје је синоћ примијетио лијепо место за цртање.

Када је Владимир Николајевић ишао по малој пољани која је сва покривена густим лишћем биљака и цбуновима, опазио је да нешто шушти у трави, управо нешто је протрчало као звијер. Владимир Николајевић почека мало, али не чу ни кретања ни шуштања. Он је мислио да му се то причинило.

Равастро је платно, извадио је боје и почео радити. Ово је јутро било врло пријатно. Кнезу је била позната овака слика. Често се у зимским данима опомињао оваквог јутра из слика и као заљубљен уздицао је.

Мала пољана на којој је кнез сједио била је проста и по свом неискуству лијепа као природа. Преносећи на платно лист велике биљке, одједанпут угледа усред зеленила два велика црна ока испуњена страхом и љубопитством, која су гледала на њега, Она су треперила и ишчезала. Кнез није ни мрдноу. Кроз неколико минута она се опет појавише и изгледају умирена сигурно с тога, што их умјетник није ни опазио и тако су гледала њега.

Кнез је радио задубљен у свој посао. Тако је прошао један час. На пошљетку умјетник је устао, мирно је скупио рад и пошао кући. При поласку се опет окренуо: очи као два црна брилијанта блистале су се и гледале за њим.

Другог јутра напунивши цепове колачима и земичкама, кнез се упути оном мјесту гдје је радио у очи тог дана. Очи су га чекале.

Он се развеселио, узео је четку и почео сликати природу, која га је окружавала — једва примијећено дјетиње лице, које се видјело испод биљака. Кад се вратио кнез је оставио на трави донијете поклоне. Он је хтио припитомити шумског звијера, како је називао оно дјетиње лице испод биљака.

Кад је Владимир Николајевић трећег дана дошао у шуму није било ни колача ни земичака, само

су ту биле црне очи, за које се кнез у овај мах ријешио да их узме као плијен. Једним скоком налазио се ближе непријатељу, при чем је успио у неколико зближити се, кнез је већ држао у својим рукама мало биће, које се отимало желећи добити слободу.

— Пусти — ујешћу — дерало се црно биће.

— Нећу ти ништа, престани да се отимаш и ја ћу те оставити на миру.

Но биће се отимало из све снаге. Борба се продужила прилично дуго, док се уморено дијете не умири. Тада се кнез спусти на траву и сједе поред њега.

Помамни звијер покрио је лице објема рукама и Владимир Николајевић видио је само црну главу, на којој је кудрава коса стршала на све стране као на глави Медузе. Мршаво тијело још је дрхтало од плача. Нечиста платнена кошуља покривала је дијете које по изгледу није имало више од 5—6 година.

Како ти је име? — ласкаво упита кнез.

Одговора није било.

Како ти је име, дијете, понови он додирујући руком наслоњену главицу?

Глава се покренула да би се ослободила од ласкања, које није тражила, и нешто срдито промрља.

Хоћеш ли колач? На, узми! — говорио је кнез, желећи задобити дијете додирујући га колачом.

Руке се од једанпут смакоше с лица, и на кнеза погледа црномањасто лице са кудравом косом над челом и са познатим му великим уплашеним очима. Израза лица био је зао и дивљи, ма да се већ бјеше умирило кад је видјело дарове који су били пред њим. Дијете је погледало на колач, окренуло очи на кнеза, по том опет на колач, и као што изгледа није се успротивило за тако велико пријатељство. Брао га је дохватило и ћутећи почело јести.

— Како ти се чини? — поново запита кнез, желећи започети разговор.

Ћутање.

— Ако ми кажеш како ти је име, даћу ти још колача.

Глава се брзо поклонила сакривши лице и дијете одејечно проговори:

— Ја тебе не волим!

— Како то? — насмија се кнез. — Зашто? Зашто сам ја таби дао колач?

— Зашто сам ја дошао овдје?

— Зашто то? Зар је ово твоје мјесто?

— Дијете је ћутећи климао главом.

— Како то? — Шта радиш овдје?

— Кријем се.

— Зашто се кријеш? — упита кнез већ заинтересован, дајући јој још један колач да би умекшао душу непријатеља.

— Зашто не бих?

— Свеједно, избиће ме када се вратим кући.

Дјевојче је лукаво погледало на умјетника.

— Ја ћу поћи кад сви заспе и право ћу деди на постељу, тамо не смију. Деда им је нешто — дијете стеже малу црвену песницу и слободно је поднесе кнезу у лице.

— А зашто тебе бију?

— За све . . . Највише због Мише?

— Зашто не слушаш Мишу?

Дијете зачуђено погледа на кнеза.

— Не . . . Миша је добар. Бију ме за то што га не чувам.

— Ах, то је дакле. Ко је тај Миша?

— Тетка Настасјин син.

— А! рече кнез, — а како је теби име?

— Поља.

— Ти си дјевојчица? — насмија се кнез.

Дијете му пружи руку.

— Миши — рече она мало слободније.

Кнез јој даде колач. Она брзо отрча и сакри се у честу.

Узалуд је кнез звао, по том обећавао колаче, она се није одазвала.

(Наставиће се).

Одломци из Веда. —

Превео из Deussen-а Дим. Митриновић.

(Наставак).

Постанак свијета из Атмана.

Bṛihadāraṇyaka — Upanishad 1, 4, 1.

1. У почетку бијаше овај свијет сам Атман (Atman) у подобу људској. Он погледа око себе и не видје ништа осим себе самога. Тада рече он при почетку: „То сам ја!“ Отуда настаде име Ја. За то, још и данас, зовнути ће најприје рећи: „То сам ја“ и тада ће истом друго своје име именовати.
2. Тад се он побоја; за то се човјек и данас боји кад је сам. И помисли он: „чега ми се треба бојати, када нема ништа изван мене?“ Тако га мину страх; јер чега му се требало бојати? Страх, наиме, има само од некога другог.
3. Али он не имађаше баш никакве радости; за то човјек нема радости кад је сам. Тада он пожеље другога. А бијаше он велик као муж и жена кад се обухвате. И његово Ја распаде се (apatayat) на двоје; тако настадоше муж (pati) и жена (patni). За то је то тијело, само за се, половично; тако је то разјаснио Ујанвалкуа. Тај празни простор, ради тога, испуњује се женом. И он се с њом спарио; тако настадоше људи.
4. Али она се промисли: „Како се он може са мном спарити кад ме је произвео из самог себе.

Добро, ја ћу се сакрити“. Тада се она прометну у краву, а он у бика, и спари се с њом. Отуд постаде говече. За тим се она прометну у кобилу. он у ждријецца; она у магарицу, он у магарца, и спари се с њом. Отуд постадоше копитари. Она се прометну у козу, он у јарца; она у овцу, он у овња, и спари се с њом. Отуд постадоше козе и овце. Тако се догодило да је он створио све што се спарује, све до мрава; све то створи он.

5. Тада он познаде: „Заиста, ја сам стварање, јер сам ја створио читав овај свијет“. Тако је настало име стварање. Ко ли је доиста био у томе његовом стварању — ко то зна?
6. За то када људи кажу о поједином Богу: „Жртвуј овом, жртвуј оном!“ треба знати да од њега потјече створење овог свијета, и он сам је сви богови. И све што је на свијету блажно створио је он из излива сјемена. А то је Сома; јер цијели свијет то је само храна и њен потрошач. Сома је храна а ватра потрошач. А то стварање је надстварање брамана. Пошто је он створио више богове од себе, и као смртник створио бесмртнике, зове се он надстварање. А ко ли је створилац у том његовом надстварању — ко то зна?
7. Тада свијет не бијаше развијен; он се развијао у имена и облике, тако да се зборило: „који се зове тако и тако има таки и таки облик.“ Он се још и данас развија у имена и облике, тако да се збори: „који се зове тако и тако има таки и таки облик.“ У тај свијет ушао је Атман све до врха ноката, као нож сакривен у својим корицама или као ватра у дрвету. Зато се он не види; јер је раздијелен; кад диме зове се дах, кад збори говор, кад гледа око, пад слуша ухо, кад познаје разум; све су то само називи за његово дјеловање. Ко, дакле, од тога поштује ово или оно, тај није мудар, јер је Атман само дјелимично у једном или другом од онога. За то њега треба славити само као Атмана јер у њему све оно бива једно.
То је пут свемира којим треба ударити што је овдје у нама, Атман; јер у њему се познаје цијели свемир; и, уистину, као што се живинче нађе по трагу, тако се по Атману познаје овај свијет. А ко то знаде част му буди и слава!
8. Зато је то (Атман) драже него син, драже него богатство, драже него све друго; јер то је унутрашње, јер то је душа. За то треба само Атмана поштовати и вољети; ко воли и штуче само Атмана, томе је оно што воли непролазно.
9. Овдје неки кажу: људи би да познањем Брамана допру до свемира; а шта ли је знао тај Брамман и како је постао свемиром?

10. Диста овај свијет у почетку бијаше Браман, и он знађаше једино самог себе. И он познаде: „Ја сам Браман!“ И тако он постаде свемиром. Па још и данас ко позна то: „Ја сам Браман!“ тај постаје свемиром, па ни богови немају моћи да га спријече да он то не буде. Јер он је душа његова.

А ко слави друго божанство осим Атмана, Себе, па каже: „оно је друго, а ја сам друго“ тај није мудар; него он је као домаћа животиња богова. Као што су многе домаће животиње корисне људима, тако је сваки поједини човјек боговима од користи. Кад се украде макар само једно живинче, неугодно је; колико неугодније кад их се више! Зато њима није угодно да то људи знају.

11, 12, 13, 14, 15.

А ко са овога свијета оде и не погледавши прави свијет, свијет Атмана, томе он и не помаже, јер га није упознао, као Воде ако их није проучавао име какво дјело ако га није учинио. Чак, и ако тај, за то и не знајући, учини какво велико добро дјело, оно ће му, потрошњом награде, бити упропашћено. За то треба славити само Атмана, као свијет у који се одлази послје смрти. А ко Атмана слави као свијет, његово дјело се неће уништити; шта више, он ће бити створен из тога Атмана, за чим он увијек жуди.

16. Тај Атман је, осим тога, још и стан свих бића; у колико му човјек жртвује, сам, и преко других, он је мјесто за богове; у колико се на изузет говоре Веде, он је Рисхији; у колико човјек приноси дарове прецима и жуди за потомством, он је мјесто слутња; у колико човјек прима људе на конак и нахрани их, он је стан људски; у колико се за марву тражи пиће и воде он је мјесто за марву; у колико у чијој кући налазе хране пољске живине и птице, па све до мрава, у толико је он скровиште за њих. Диста колико се самом себи жели добро, толико и сва бића желе добро ономе ко то зна. То је извјесно познато и испитано.

17. У почетку бијаше овај свијет Атман, сам самцат. И он зажели: „О, да ми је имати жену! О, да ми се плодити! О, да ми је имати богатство! О, да ми је једно дјело учинити!“ Јер дотле досиже пожуда. Па и кад би когод хтио, не би могао постићи више од овога. Зато и данас, кад је неко самац, он жели: „О, да ми имати жену! О, да ми се плодити! О, да ми је имати богатство! О, да ми је једно дјело учинити!“ И кад од овога само једно није постигао, он држи да није у свој потпуности. А његова је потпуност ово: Манас је он сам,

његово Ја; говор његова жена, дах његово потомство; око његово земаљско богатство, јер оком га изналази; ухо његово божанско богатство, јер га ухом чује; тијело је његово дјело, јер он дјело изводи тијелом. Треба дакле жртва петерострука, пет животиња за жртву, пет људи, пет од свега гдје год се што налази.

(Свршите се).

Српске народне умотворине.

Јован бећар и сирота ђевојка.

Рубље прала сирота ђевојка
 На Дунаву, на води студеној,
 До по дана водом из Дунава,
 А од пола сузам од очију.
 Њој долази Јоване бећаре,
 Па ђевојци Божеју помоћ виче;
 Још он пита сироту ђевојку:
 „О ђевојко, живота ти твога,
 Што ти лијеш сузе низ образе,
 Какви су ти јади на срдашцу,
 Да се н'јеси препанула млада,
 Да те стара не покара мајка
 Што ти није све рубље опрано?“
 Ђевојка му ситно одговара:
 „Што ме питаш, незнана делијо?
 Што ме питаш, кад помоћ' не можеш;
 Ја се н'јесам препанула млада,
 Да ме стара не покара мајка,
 Што ми није све рубље опрано,
 Већ кад си ме јунак заклињао,
 Хоћу теби казат по истини
 Зашто ми је плакати невоља:
 Ја имадох брата рођенога
 Мог Николу, моје очи чарне;
 Љетос оде на цареву војску,
 Преко мора у земљу Талију,
 А јутрос ми допануше гласи,
 Да је мени братац погинуо,
 Ја остадох тужна без заклетве,
 Баба немам а матере немам
 Нит никога виш' од рода свога,
 Да ми чува ђевојачког стида
 И да ми се на помоћи нађе
 Ако мени до невоље дође.
 Па ја брата прежалит' не могу
 За њим лијем сузе низ образе
 И за њим ћу сузе прољевати,
 Без престанка, до суђевог данка.“
 А да видиш Јована бећара,
 Испод ока цуру погледује;

Лијепа била сирота ђевојка,
 У Јовану срце заиграло:
 Како лако игра у њедрима
 Све оскачу токе на Јовану
 Он рукама токе устављаше
 И ђевојци вако бесјеђаше:
 „Ти не плачи, сирото ђевојко,
 Јер ако си брата изгубила
 Ти си млада згодна и лијепа
 Честита ћеш наћи господара,
 Кој' ће ти се на помоћи наћи
 Ако теби до невоље дође.
 Још чу ли ме, сирото ђевојко,
 И моме се срцу омиљела
 Пушћи млада да т' обљубим лице
 Крај Дунава, лађане водице;
 Кунем ти се Богом истинијем,
 Часним кумом светијем Јованом,
 Бир ја дођем до Будима града
 Сакупићу киту и сватове,
 Узећу те за верну љубовцу
 Јер је мени остарјела мајка
 Не може ми ручка зготовити
 Ни господске дворе поспремити,
 И ја сам се управ потежио
 Да ја нађем за себе ђевојку
 Старој мајци мила замјеника.“
 Мудра била сирота ђевојка,
 Мудра била, ал се преварила,
 Повјерова Јовану бећару
 Повјерова, уједе је гуја.
 Јован њојзи обљубио лице;
 Па кад јој је лице обљубио,
 Отален се јесте подигнуо
 Ето њега до Будима града
 А ђевојка свом бијелу двору
 Она чека Јована бећара,
 Погледу је јутром и вечером
 Са пенџера од бијела двора,
 За пуанану за годину дана,
 Све се млада угледат га нада;
 Ал не има Јована бећара,
 Нема Јова, не води сватова,
 Кад изљегла годину дана
 Тад довати дивит и артију,
 Дивитом се у образ идрила,
 Од образа крви оточила,
 С њом написа ситну књигу шару
 А на руке Јовану бећару.
 Овако га у њој поздрављала:
 „Знаш, Јоване, није давно било
 Кад си мени обљубио лице
 На Дунаву, на води студеној,
 Онда ми се Богом кунујаше
 И нашијем светијем Јованом,
 Бир ти дођеш до Будима твога,

Да ћеш скупит киту и сватове
 И узет ме за вјерну љубовцу:
 Ја те чеках годину дана.
 Тебе не би нит од тебе гласа,
 Или си се болан разболио,
 Ил заданом вјером превјерио,
 Кунем ти се очињијем видом
 Ак' не дођеш до прве нећеље,
 Да ме узмеш за вјерну љубовцу,
 Хоћу завит очи у мараму
 И скочити у воду студену,
 Јер ја више живјети не могу
 Од прекора васколиког свјета
 На теби ћу клетву оставити.“
 Па кад ситну књигу накитила,
 Тад под књигу књигонотче нађе,
 Књигонотче књигу приватило,
 Ето њега до Будима града.

(Свршиће се).

Листак.

Књижевне и културне биљешке.

Српска музичка библиографија. Вриједни музичар владимир Р. Борђевић, учитељ музике у јагодњској учитељској школи, саставио је Српску музичку библиографију. Ту је унео све радње на пољу српске музике до којих је могао доћи. Бојећи се да што не превиди, моли све српске музичаре, да му пошаљу списак свих својих радова.

Стјечај за награду. Српска Академија Наука расписала је награду од 1000 динара из задужбине Пере К. Јанковића за најбоље дјело из природних наука, или из њихове историје, методике и филозофије. Наградиће се у првом реду оригинали, па онда и преводи. Рок је стјечају до 1. фебруара 1909.

Никола Андрић и српске народне пјесме. У пошљедње вријеме почели су се опет наши научници и књижевници бавити испитивањем и проучавањем народнијех пјесама, уносићи у свој рад много више науке а сузбијајући стари систем основан на некритичном и ненаучном домишљању и нагађању. Али најновија расправа г. Николе Андрића („Откуда Вуку Зидане Скадра“, Глас Матице Хрватске бр. 12.) показује да се трагови старог система још и данас повлаче кроз науку. Наиме, г. Андрић у својој расправи „доказује“ да је Вук пјесму „Зидане Скадра“ просто преписао из рукописног зборника народнијех пјесама Амта Франјина Алачевића, да је икавској пјесми дао ијекавску форму, па је онда штампао као српску. Да би то доказао, г. Андрић се мучи да докаже да је Алачевић записивао своје пјесме прије од Вука. Како за то није имао никаквијех позитивнијех доказа, г. Андрић се пушта у својевољно и скров погрјешно испитивање старине Алачевићева зборника. Затим, да би свом сумњачењу на Вука дао што више изглед истине, наводи, разумије се погрјешно, да Вук код те, а и код неких других пјесама није забиљешко, гдје их је и од кога чуо; а затим, базирајући на тој лажној претпоставци, наводи и остале доказе поглавито натегнутом и несигурном језичком анализом. Против те тешке оптужбе прво је у једној мањој биљешци у „Срп. Књиж. Гласнику“ устао Г. Јован Скерлић а затим у истом часопису и г. Јован Томић у лијепо написаној и документованој расправи „Ево, откуда Вуку Зидане Скадра“. Да би што боље показао неовиљност и ненаучност г. Андрићева чланка г. Томић је прво подробно анализирао поменуто пјесму и

неколико њене варијанте. И том чисто научничком анализом он је дошао до закључка да је од свијех пјесама на словенском југу које имају за мотив увиђивање живог чељадега зарад сретна видања, најстарија она коју је Вук забиљежио. А затим, кад је том анализом показао г. Андрићу којим се путем иде при испитивању старине једне пјесме, г. Томић наводи мјесто на Вукова предговора једној свесци народних пјесама, гдје Вук изрично каже од кога је чуо ту пјесму! И сад, или је г. Андрић знао за то па ипак прећутао на превелике жеље да ту лијепу српску пјесму учини хрватском, што би у најмању руку било некоректно; или није ни знао за то мјесто у Вука, што опет не би лијепу карактерисало његову научничку сирему и обвјаност. Ми бисмо вољели да је ово друго.

У „Српском Књижевном Гласнику“ у претпозљедној свесци почело је излазити „Сентиментално Путовање“ чувеног енглеског романисијера XVIII. вијека, Лоренса Штерна. Поред вјештине у цртању људи и поред финог и умјетничког запажања ствари, овај је писац познат због своје велике осјетљивости и њежности, а нарочито због изванредно финог хумора. Преводи га г. Драгомир Јанковић, чији ранији пријевод Дикенсова „Давида Коферфила“ (Забавник Српске Књижевне Задруге) даје пуно јамства, да ће и овај српски пријевод бити достојан свога славнога оригинала.

Рад и дјеловање Др. Михаила Гавриловића. У „Новој Слободној Преси“ од 29. августа (вечерњи број) изашла је нарочита и заслужена похвала српског научника Др. Михаила Гавриловића, државног архивара у Београду. Похвала се односи најприје на организацију државне архиве у Београду, како ју је извео Гавриловић. Организација ова је извршена »на модеран научни начин« и с њоме је престао »шарени ваљар«, који је прије у архиви царава. Похвала се затим односи на познату књигу Гавриловића »Милош Обреновић«, од које је прва, опсежна свеска, ове године изашла. Строго објективно излагање које се ослања на публиковани материјал, а тако исто изобиле новог изворног материјала вајамчили су овој књизи значај, који ће нићи и ван српског свијета.

(Dub.)

Недићев есеј о Љубиши. Професор Павле Поповић саопштио је неколико пута неке есеје о нашим књижевницима у „Српском Књижевном Гласнику“ и то на оставштине српског критичара Дра. Љубомира Недића. Тако у »Срп. Књ. Гл.« XIII., 36. донесен је есеј „Л. К. Лазаревић“, те »О Гетеовом Вертеру« (С. К. Г. XIV. 273.) и „Покушај о литерарном укусу“ (XVII. 123 и даље). Сада у потоњем броју ове вриједне српске ревије доноси П. Поповић Недићев есеј о Љубиши.

Српска књижевност у 1907. години. „Slovansky Přehled“ који излази у Прагу, а који ревно прати литерарни развјатак код свих славенских народа, донио је у пошљедњем свом броју кратак преглед српске књижевности у 1907. години од госп. Николе Антуле.

Нови рад М. Горког. Максим Горки се сада јавио у једном петроградском часопису најновијим својим књижевним радом. То је поворишни комад под насловом: „Најнижи од најнижега.“ У њему он износи прилике из руског друштва. Када тај рад његов буде оштампан, што се рачуна, да ће бити до јесени, приказиваће се у коме поворишту.

Споменик цару Александру. У Петрограду је подигнут споменик цару миротворцу Александру III. Постављен је на Знаменском тргу, а радио га је талијански умјетник Спироти. Споменик представља цара у моменту јахања на коњу. Постаменат је од гранита, а ограда гвадена.

Рад новинарског конгреса. Јавили смо да се у Љубљани састао словенски новинарски конгрес 26. и 27. августа. Конгрес је отворен у дворници градског дома, а отворио га је М. Хилински. Свечани говор одржао је Јосиф Холечек о јубилеју словенских новинарских конгреса. Даље је говорио др. А. Хаји, о данашњем стању закона о штампи, Грег Прокоп о словенском пресбјору;

А. Борвенко о словенској библиографији; Б. Страховић о словенском органу.

Календар „Знај“. У Биограду се штампа обвјан календар за наше шаљиве прилике са 35 слика у тексту. У сарадњу Бен Акибе-Нушића, Бране Цветковића и других хумористичара уредио В. Ђеми. Календар ће изијети 7—8 табак осмине. Цијена динар или круна. Ко хоће слатко да се насмије нека набави овај календар.

Преустројење дјевојачких државних школа. Службено је објављено да се досадашње државне више дјевојачке школе преустрајају и то у два разреда више основне школе и два разреда стручне школе за кројење и шав женског одијела. А што уз то државна власт не отвори и женску учитељску школу, која је потребнија од свега, да наше кћери не иду по римокатоличким кластерима?

Роксандићева „Борба“ у Загребу. »Борба« скулптура познатог и даровитог српског вајара Роксандића, која је била изложена прољетос на трећој јужнословенској изложби у Загребу, поставиће се на загребачком Зрињевцу, као поклон загребачких новчаних завода загребачкој општини.

Нов поворишни комад. Познати српски књижевник и наш сарадник Светозар Поровић из Мостара написао је нов поворишни комад »У мраку«. Комад је већ послан у Биоград, да се први пут даје у биоградском народном поворишту и да конкурира за награду.

Најновије издање Горског Вијенца. Доцент бечког свенаучишта Милан Решетар удесио је најновије издање Горског Вијенца. То ће се издање разликовати од осталих, што ће се у посвети праху оца Србије додати стихови Јосипа Берсе, које је испјевао у духу Његошеву.

Живот и рад Николе Крстића. Прослављени и неуморни српски књижевник Стојан Новаковић нерадио је и штампао монографију народног добротвора Николе Крстића. Ту Новаковић описује, професорски и научни рад покојника, државну службу, политички му рад и везе с људима. Видимо да је Крстић имао знатна утицаја на завјештај Илије Милосављевића-Коларца. И Крстић је оставио задужбину за награду књига. Прва књига на његове задужбине бијаше словенски превод азбучног зборника византијских црквених и државних закона и правила, познатог под именом Сантагмат Матије Властара. Ишдан је трудом самог Новаковића.

Пјесме Алексе Шантића. У штампарији Пахера и Кислића у Мостару у велико се ради нова књига пјесама. У њој су новије Шантићеве пјесме разбацале по листовима: Срп. Књижев. Гласнику, Бос. Вили, Бранкову Колу, Дјелу и Народу. Има их свега 54. Цијена је књиви круна. Издање ће бити врло лијепо као и сва издања Кислићева.

Писци и књиге. Познати данас најбољи српски критичар Јован Скерлић брво ће издати и трећу књигу свог дјела »Писци и књиге«. Ту ће говорити о Митровићу, Кочићу, Љубиши и Нушићу. Цијена је књиви 2 динара.

Оцјена школске књиге. Службеник земаљске владе »Сарајевски Лист« донио је у подлиску свог 110. броја оцјену Српске читанке (латиницом) од Павла Чонића и Славка Косића. Поред неколико погрјешака у језику и правопису критичар припрема да је то досад најбоља школска књига.

Осамдесетогодишњица. Чувени свјетског гласа књижевник и прослављени филозоф Гроф Лав Толсти завршио је 27. августа 80 година живота. Цијела пространа Русија и сав културни свијет прославио је тај значајни јубилеј. Дјела Толстојева преведена су на све европске језике. Његова три главна романа Ана Карењина, Рат и мир и Васкрсеније преведени су на српски. Ана Карењина још излази у »Дјелу«. Сви знаменитији листови доносе слику старог и највећег свјетског мислиоца и књижевника. Руска »Иљива« посветила му је читав орој 34. и септембарски додаток »Иљива«, гдје су сви саставци само о Толстоје.

Са Јадрана. Читамо у »Savremeniku«, да ће половином септембра изићи у Загребу пјесме хрватског пјесника Рикарда

Каталинића Јеретова. Књига ће бити у укусној опреми, изијеће осам штампаних табака. Цијена круна и по.

Карађорђевић споменик. У Биограду се купе припови за подизање споменика војди Карађорђу. Одбор је изабрао и мјесто за споменик, а то ће бити на градској капији према вратима кроз која је Карађорђе ушао у Биоградски град. Посвећење камена темеља биће 8. септембра.

Српски дом у Бусовачи. Марљивим радом и заузимањем тамошњег српског свештеника Јове Спмића — мала српска општина у Бусовачи подигла је „Српски Дом“. Ту ће бити све српске установе, а као прва и најважнија јесте српска школа, коју отвара ова вриједна српска општина, на коју би се многе могле угледати. Освећење „Српског Дома“ било 31. августа. Осветио га је митрополит Летица, а на забави, која је праређена то вече судјеловали су српска пјевачка друштва „Дечански“ из Зенице и „Јавор“ из Бугојна.

Читула.

Божо Новаковић. На Цетињу је преминуо 4. августа наставник тамошње гимназије и новинар српски Божо Новаковић. Покојни Божо родом је био из Далмације а дошао је у Црну Гору 1864. најприје као учитељ основне школе, а доцније је отишао у Биоград, гдје је свршио филозофију и кад се поново вратио на Цетиње, постао је професор богословије и директор гимназије. Био је једно вријеме и пресједник цетињске општине. Често је био вјасланик црногорске владе у разним мисијама, а за вријеме црногорско-турског рата био је у четв Божа Петровића. У најновије вријеме био је уредник новопокретног „Цетињског Вјесника“. Бог да га прости и помилује!

Антон Ђулио Барли. У Бенови у Италији умро је прослављени талијански романсијер и професор талијанске књижевности на ђеновском свенаучишту Антон Ђулио Барли. Италија је у њему изгубила славна сина, књижевника и ратника, јер се борио за ослобођење и уједињење свога народа под Гарибалдијем. Написао је и дјело „Са Гарибалдијем на вратима Рима“. Најбоља су му дјела: „Од Виргила до Данта“, „Капетан Додеро“, „Семирамида“, „Црвени гроф“. За вријеме српско-турског рата написао је брошуру „Српски Хероји“. Слава му.

Димитрије Славјански Агрењев. У Русчуку је умро познати руски пјевач и хоровађа Димитрије Славјански Агрењев. Покојни Славјански свршио је универзитет, па овда је отишао у Италију и ту изучио конзерваторијум. Вративши се у Русију саставио је пјевачку дружану и с њом је обишао сву Европу ширећи руске народне пјесме. И код нас је долазио прије неколико година. Слава му и покој родољубивој души!

Вацлав Влчек. У Прагу је умро гласовити чешки романсијер и драматичар Вацлав Влчек. Покојник је основао лист „Osveta“. Рођен је 1839. у Стрехову. Свршио је филозофију и био је професор у гимназији. Од романа најбољи су му „Ловоров вјеснац“ и „Злато у огњу“, а од драма „Липари“, „Елишка Пшамислова“, „Милада и Власта.“ Бог да га прости и помилује!

Нове књиге и листови.

Врагоданке, песме Влад. М. Луњевице. Друго увећано издање. Крагујевац 1908. Штампарија Радивоја Јовановића.

Смртна казна, написао др. Душан М. Суботић. Прештампано из „Дела“. Београд, штампарија Доситије Обрадовић 1908. Цијена динар или круна.

Luigi Pavia: Hissn Al-gebel. Novela arapsko-španjolska: prema II. talijanskom izdanju preveo Ivan Andrović. Sa slikama. Izdanje međunarodne knjižarnice E. pl. Schönerfeld, Zadar 1908. Tisak prve hrvatske radničke tiskare. Cijena?

Marko Kraljević u narodnim pjesmama. Pučka knjižica. Godina I. svezak I. Tiskano tiskom sveučilišnih građana za pouku analfabeta. Cijena 20 filira.

Извјештај I. и II. опште недељно-вечерње занатлијске школе у Београду. За школску годину 1907./8. Београд, нова штампарија Давидовић 1908.

Врђанке. Пјесме Мићуна М. Павићевића. На Цетињу 1908. Штампано у К. Ц. државној штампарији. Напријед је слика пјесникове и студија о овим пјесмама од Ристе М. Поповића-Чуповића. О овој књизи допијећемо опширни приказ.

О соколској идеји. Предавање читао на забавама гимнастичког друштва „Српски Соко“ из Д. Туале четовођа Ст. Жакула. Издање „Српског Сокола“ из Д. Туале. Мостар, штампарија „Народа“ 1908.

Извадак из Талмуда (жидовско еванђеље). Издао и пропратио Милан Обрадовић, Американац. Штампано у 50.000 примјерака. Цијена 20 филира. Наклада пишчева.

С Дунара на Дрину. Путник у бању Ковшљачу и околину с погледом на живот народа српског у тим крајевима. Са сликом. Написао Мито Борђевић. У Новом Саду, српска штампарија дра Свет. Милетића 1908. Цијена 40 пара.

Душан Ђ. Синобад: С пута у Солун и Свету Гору. Београд, штампарија Бранко Радичевић Гавр. Давидовић 1908. Цијена динар или круна. О овој књизи доноси мостарски „Народ“ у 142. бр. доста неповољну оцјену, рекавши да је све написано фељтонски, а нема толико књижевне вриједности.

Неколико завода за народно васпитање. Списи и белешке Павла Ј. Мајанера, Београд, штампано у државној штампарији Краљевине Србије, 1908. Цена динар и по или круна и по. *Selbstenmahlung, eine Umfrage von Dr. Fridrich S. Krauss. Separatabdruck aus Sexual-Probleme, der Zeitschrift »Mutterschutz« neue Folge 4. Jahrg. 7. Heft.*

Молимо све дужнике, да шаљу новац, јер се без тога не може радити ни напредовати. Особито молимо школске одборе у Србији да шаљу свој дуг, који се пење на 24.000 круна. И поред толиког новца ми се патимо, па нам све рамље и заостаје, а нарочито пошта и преписка, јер за све треба готов новац.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Баци, учитељи и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 ко. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: *Под једрица*, од Алексе Р. Шантића. — *Јулско вече*, од Симе Пандуровића. — *Из историје*, од Давида С. Пијаде. — *У чезњи*, од Влад. Станировића. — * * * од Victor-a Hugo-a, превео Војислав Илић. — *Сад је друштво*, од Јулије Жадовске, превео М. Димитријевић. — *Одломци из Веда*, превео из Deussen-a Дим. Митриновић. — *Приповијешке: Фема*, од Николе Т. Јанковића. — *Из једне Србуље*, од Р. Тунгува Перовића Невесњског. — *Шумски звијер*, од Антона Чехова, превео Добривоје С. Васиљевић. — *Поука: Шта је уметност*, од Лава Н. Толстоја, превео Вој. Ј. Илић. — *Српске народне умотворине: Јован бећар и сирота девојка*, из збирке Ристе Шукловића Вујачића. — *Листак.*

Власник и уредник Никола Т. Клашиковић. Печливануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска двоичка штампарија, Сарајево.

Број 27.

САРАЈЕВО, за октобар 1908.

Год. XXIII.

Лав Н. Толстој.

Шта је уметност.

— Одломци. —

(Свршетак).

Услед осиромашавања у градиву и нејасности у форми, уметност привилегованих класа дошла је данас дотле, да оскудева чак и у елементарним одликама уметности и није ништа више но проста извитопереност уметности.

Ако се жели видети, до кога су степенa људи из нашег времена и нашег друштва изгубили способност да осете праву уметност, и како су навикли да као уметност примају ствари које ничег заједничког немају с њоме, довољно је размотрити Вагнеров рад у коме се не само по мишљењу целе данашње Немачке, него и Француске и Енглеске, обелодањује највиша и новим хоризонтима најбогатија уметност.

Као што се зна, нарочита је особина Вагнерове музике да се ова уједињава са поезијом, тако да изражава све ниансе једног поетског дела.

Но, свака уметност има своју одређену домену, а другу само додирује, не мешајући се с њоме, тако да, ако се манифестације од повише уметности нађу часком сједињене у једном једином делу, или у два као н. пр. од драмске уметности и музичке уметности, тада захтеви једне не допуштају да се покори захтевима друге. То се дешава с опером. Али Вагнер је хтео и да музички део буде потчињен драмском и да се обадва испоље у свој својој јачини. Но то је

немогућно, један од њих двају неминовно мора бити жртвован другом.

Сједињење драме и музике, које је замишљано у XV. веку, у Италији, под изговором да се оживи стара грчка драма, представља један вештачки крој, који је могао имати успеха само код виших класа, па и то само кад би се какав музичар талента Моцартовог, Веберовог, Росини-евог, итд., инспирисан драмским сиже-ом, предао, при том, слободно својој инспирацији, и потчинио текст музици; тако да, у операма ових мајстора, једина важна ствар за слушаоца то је била музика, писана за извесан текст, а нипошто сам тај текст; овај последњи могао је чак бити и апсурдан, као, на пример, у Чаробној флаути, а да тиме не смета музици, да ова произведе уметнички утисак.

Вагнер је томе хтео наћи лека, сједињујући на један приснији начин музику и поезију. Али свако уметничко дело, ако је добро, јесте израз интимног осећања уметниковог, једног осећања потпуно изузетног, које не налази ни на које друго. Тако је и с једним музичким и с драмским делом, ако су ова истински уметничка дела. Отуда излази, да је потпуно немогућан онај захтев да творевина једне извесне уметности улази у састав творевине друге неке уметности. То би збиља значило што и захтевати, да два дела из двају различних области уметности, буду, с једне стране, изузетна, немајући сличности ни с чим, а с друге, да се подударају и да могу и да се сједине те да образују целину.

То је толико исто немогућно као и наћи два човека, или, шта више, два листа на једном дрвету, која би савршено личила један на други. Још мање могу бити идентична два дела, која припадају двома

различним уметничким доменама, музичкој и вербалној. И, ако се два уметничка дела подударају једно с другим, то онда или је једно истинско уметничко дело а друго лажно, или су обадва лажна. Два природна листа не могу бити савршено једнака, али два вештачка могу. Исто је тако и с уметничким делима; она се могу подударати кад ни једно ни друго не представља праву уметност, већ привидну.

Ако се музика да спојити са поезијом, као што је то случај у химнама, песмама, романцама (па и то не на тај начин што би музика пратила сваки стих текста, као што то Вагнер хоће, већ на тај начин што ће и музика и поезија производити исти утисак) томе је разлог што лирска поезија и музика имају један исти циљ, да изазову извесну импресију. Па још ни у то сједињење оне не улазе у равној мери, увек припада превага једној од њих двају, тако да само једна од њих двају и производи уметнички утисак, а друга остаје у засенку. У толико је јачи разлог који говори за немогућност сличног сједињења између епске или драмске поезије и музике.

Али тих немогућности има повише. Један од главних услова за уметничко стварање то је апсолутна слобода уметникова, његово ослобођење од сваког спољног присиљавања; а потреба да се музичко дело удеси за поетско, или обратно, представља једну врсту спољног присиљавања које је довољно па да уништи сваку могућност уметничког стварања. То чини, те дела ове врсте, прилагођавана једно другом, никад нису права уметничка дела, већ само њихова подражавања: на пример, музика у мелодијама, легенде испод табле-а, илустрације, књижице оперског текста. Таква су Вагнерова дела.

За то имамо потврду у тој чињеници, што нова Вагнерова музика оскудева у карактеру, који је есенцијалан у сваком одистински уметничком делу; оскудева у оном јединству и оној целокупности, која чини те је најмања промена у форми довољна да поремети смисао целине. У истинском уметничком делу поеме, драми, слици, песми или симфонији немогуће је да се истисне или замени ма једна линија, један стих, једна сцена, фигура, такт, а да због тога не страда смисао целога дела, — онако исто као што би било немогуће да се промени место макар једном једином органу неког органског бића, а да тиме његов живот не дође у опасност. Али, у последњим Вагнеровим делима, изузимајући неколико мање значајних партија, које имају самосталан музички смисао, могуће је чинити све врсте премештања, а да музички смисао тиме не буде измењен. А томе је разлог тај што смисао у Вагнеровој музици, лежи у речима, а не у самој музици.

Но Вагнер није само музичар, он је у исто време песник; да би се о њему стекло мишљење, ваља исто тако познавати и његову поезију, ону поезију којој он жели да потчини музику.

Главна његово дело то је Нибелуншки прстен.

То дело ужива у данашње дане такав значај, и оно има тако велики утисак на све оно што се сад ствара у уметности, да сваки треба о њему да има појма. Ја сам пажљиво прочитао четири књижице које садржавају ту песму и немам довољно речи којима бих приволео читаоца да их прочита, те да тако створи себи идеју о једном у истину чудноватом делу. То је модел уметничког подражавања, и то модел груб у толикој мери да постаје смешан.

Веле, да је немогуће судити о Вагнеровим делима, ако се ова не гледају на позорници. Други дан Трилогије баш се имао представљати у Москви, ове зиме. Рекоше ми, да је то најбољи оделјак из његовог дела, те одох да видим како ће се играти.

Кад сам приспео, огромна сала била је дупке пуна. Беше у њој сав цвет аристократије, цвет трговачког, научног и административног staleжа, цвет буржоазije. Већи део гледалаца држаше у руци књижицу текста, усиљавајући се, да му проникне у смисао. Музичари — неки од њих у годинама, седих власи — пратијаху музику према партитури. Очеvidно то бејаше један од најинтересантнијих призора.

Био сам мало закаснио, али ме уверише, да кратки прелудијум, којим се комад отвара, није ни имао никаквог значаја, те да сам мало изгубио тиме што сам га пропустио. Кад сам ушао, један је глумац седео на позорници, на једној фигури (украсу) која је имала да представља подрум. Глумац је имао на себи плетене гаће, кожни огртач, перику и лажну браду; својим рукама белим и финим, које су одавале глумца, ковао је један невероватан мач помоћу необичног чекића, и то на такав начин на какав никад нико чекићем не рукује; а, у исто време, отварајући уста не мање чудновато, певао је нешто неразумљиво.

За то се време цео оркестар утишао да прати чудне звуке који су излазили из глумчевих уста.

Из књижице дознадох, да је тај глумац представљао силнога гнома, који је живео у једном подруму и ковао мач за Сигфрида, дете које је сам одгојио; и, одиста, погодио сам, да је глумац представљао гнома, јер, корачајући, он се непрестано смањивао, савијајући ноге, прикривене гаћама.

Увек отварајући уста истим чудноватим начином гном је још задуго продужавао певање или викање. За све то време музика је ишла чудноватим током: остављала је утисак започињања која су одмах прекидана.

Књижица ме обавести, да тај гном приповедаше самом себи причу о некаком прстену, који је присвојио некакав див, и који је гном желео добавити помоћу Сигфрида. За то му је био потребан мач, и он се сав предао послу да га сакује.

После овог врло дугог монслога, зачух из оркестра друге звуке, сасвим друкчије но прве, само што и они даваху утицај почетака који се не свршавају. И, збиља, убрао за тим појави се други глумац који је носио рог о рамену; за њим је ишао четвероношке један човек, прерушен у медведа. Тај се медвед бацао на гнома, а овај је бежао, не пропуштајући чак ни тада прегривање ногу у коленима. Онај други глумац који је носио рог, представљао је јунака драме, Сигфрида. Звуци, које је, пред његов улазак, изражавао оркестар, имали су за задатак, да представе његов карактер.

Они се називају Сигфридовим Leit-motiv-ом. Кадгог се појави Сигфрид, ти се звуци понављају. Исто тако има сталне комбинације звукова, или Leit-motiv-а за сваку од осталих личности; и сваки пут, кад се на позорници појави личност коју овај (Leit-motiv) представља, оркестар понавља њен Leit-motiv, а сваки пут, кад се само помене која од личности, оркестар понавља Leit-motiv те личности. Тако, и сви предмети имају свој Leit-motiv или акорд. Има мотив-а за прстен, за шљем, за дршку, за ватру, за копље, за мач, за водч, итд., и оркестар понавља те мотиве чим се помене ма који од тих разних предмета.

Глумац који носи рог почиње отварати уста онако исто неприродно као и гном и задуго продужава, певајућим гласом, викање којеквалних речи. А гном, Мим, одговара му истим начином. Читање књижице једино може просути светлости на смисао ове конверзације: отуда дознајемо, да је гном одгајио Сигфрида, због чега га овај презире и тражи згодну прилику да га убије! Гном је сковао мач за Сигфрида, али овај њиме није задовољан. Разговор траје једно добро пола сата, и заузима десет страна књижице. Из тога разговора дознајемо још, да је Сигфрида родила мати у шуми; о његову оцу дознаје се само једно: да је имао мач који је скрхан, и од чијег комаћа покушава Мим да сакује други. Осим тога, дознајемо, да Мим жели да спречи младоме човеку излазак из шуме, али да Сигфрид не зна шта је то страх. И за време тог разговора, при најмањем помену оца, мача итд., музика не пропушта а да не произведе Leit-motiv тих лица и тих предмета. Разговор стане. Тада се зачује сасвим друкчија музика — Leit-motiv бога Вотан-а — и појављује се једно страног лице. То је бог Вотан. Носећи и сам власуљу и гаће, а држећи се у смешној пози, с копљем у руци, бог, не зна се зашто, стане да прича читаву историју, за коју је Мим морао савршено знати, али је писац мислио да је потребно упознати слушаоце с њоме.

При свем том, он ову историју не приповеда просто, већ у форми загонетака које себи поставља, обвезујући се, да ће дати своју главу ако их не одгонетне. И сваког пута, кад он копљем удари у земљу

види се како искаче ватра, а из оркестра се зачује Leit-motiv копља и ватре. Међутим, оркестар прати разговор једном музиком у којој су увек вешто смешани Leit-motiv-и лица и предмета о којима се говори. Поред осталог, музика најнаивнијим начином изражава осећања: страховитог (грозног), звуцима бас-а, — фриволног, брзим трилером сопрана итд.

Једини је задатак тих загонетака, да нас обавесте о томе шта су то Нибелунзи, шта су дивови, шта су богови, и шта се одиграло у ранијим комедима. То разговарање са прекомерно разјапљеним устима, испуњава осам страна књижице, и, сразмерно томе, траје и на позорници. После тога Вотан одлази; враћа се Сигфрид и још разговара с Мим-ом кроз тринаест страна књижице.

За све то време човек не чује ни једну потпуно развијену мелодију: чује се само непрекидно укрштање Leit-motiv-а лица и помињаних ствари. Мим каже, да жели научити Сигфрида страху, а Сигфрид одговара, да он не зна шта је то страх. Кад се једном сврши тај разговор, Сигфрид шчепа један комад од онога што представља изложен мач, меће га на оно што је намењено да представља наковањ и огњиште, и пева:

„Хохохо, хохохо, хохо, хохо, хохо!“ — — —

И ту је крај првог чина.

Питање, због кога сам био дошао у позориште, за мене је било решено. О уметничкој вредности Вагнерових драма одсад сам био стално начисто... И противу своје воље помислих тада на оног паметног, просвећеног, поштовања достојног сељака, једнога од оних у истини побожних људи, каквих сам познавао међу нашим сељацима, па представих себи ону страховиту забуну, која би обузела таквог једног човека кад би морао присуствовати ономе што сам ја мало час видео. Шта би помислио он, кад би дознао колико је рада било утрошено на ову представу, када би видео овај скуп слушалаца, кад би видео тај отмени свет — људе у годинама, ћелаве, седих брада, људе које се навикнуо поштовати — кад би их видео како седе непомични, те, кроз читавих шест часова, слушају ту хрпу од будалаштина. Тешко је замислити и једно дете од преко седам година старости које би се могло заинтересовати за ову будаласту причу, а о каквом одраслијем раднику да и не говоримо. А, међутим, један многобројан аудиторјум, елита избражених класа, присуствује за време од шест узастопних часова тој глупој представи, и цео тај свет одлази с убеђењем, да, пошто је платио свој данак тим смешним елукубрацијама, сад може с новим правом да се сматра као напредан и просвећен.

Ја то говорим о публици у Москви. Каква је та публика? То је најнижи део оне публике, која, сматрајући се за светску интелектуалну елиту, приписује себи у заслугу, што је у толико пуној мери изгубила способност за уметничке емоције, да може, не само без

противљења (не бунећи се) присуствовати овој глупој представи, него чак налазити у њој и живог задовољства.

Посматрао сам ту публику, пажљиво. Било је у њој људи који су давали правац и тон другима: Бејаху то људи који су још пређе подлегли сугестији вагнеризма, па му се сад поново подају. Налазећи се у ненормалном душевном стању, ти су људи осећали потпуно задовољство. Покрај њих, било је ту и критичара уметности, људи апсолутно лишених могућности да буду узбуђени уметношћу, и који су, следствено, увек готови да хвале дела као што су ова Вагнерова, где је сва ствар у досетљивости, и они не пропуштају да употребе сву дубину којом су располагали, те да осете једно дело које их је снабдевало тако обилним материјалом за ноћне елукубрације.

За овим двома групама долажаше гомила варошана, људи равнодушних према уметности, или чија је способност за узбуђивање била изопачена или делимично атрофирана, они понизно пристајашу уз мишљење причева, финансијера и других дилетаната, који, са своје стране, увек пристајашу уз мишљење оних који свој суд изражаваху најгласније и најпоузданијим тоном.

Можда се ту налазило неколико лица која су се осећала вређана апсурдношћу и вулгарношћу представе, али она плашљиво ћутаху, као што човек, који је на ште срца, бива ћутљив и плашљив усред гомиле пијаница.

И, тако, једно грубо, лажно, без икаквог смисла дело, захваљујући праву свог мајстора, да може фалсификовати уметност, бива повлађивамо од целог света, стаје својим представљањем милијоне рубаља, и све више и више доприноси изопачавању укуса виших класа, удаљавајући их све то већма од истинске уметности.

* * *

Уметност није уживање, задовољство, нити забављање, уметност је једна велика ствар. То је животни орган човечанства који замишљаје разума преноси у домену осећања. Средишња тачка религиозног схватања људског, у наше време, то је ошће (светско) братство и срећа у сјединењу: то схватање наша уметност мора да пренесе у област осећања.

Права уметност има огромну задаћу пред собом: помоћу науке, а под вођством религије, она мора радити тако, да се ово мирно људско сјединење, које се данас одржава само спољним средствима: судовима, полицијом, јавном принудом, надзором над радом итд. узмогне остварити слободним и веселим пристанком свију.

Уметност мора да сруши насиље. А једина она може то учинити.

Превео Вој. Ј. Илић.

Никола Т. Јанковић: За слобода.

Комитска прича.

Киша је непрекидно падала прекајући нам у лице, а око нас, кроз ноћ, губио се њен шум у крклању потока, који се ломљаху кроз пукотине стена и преко оборених, трулих дрва. Ишли смо поспрћући, држећи се један за другог, док нисмо стигли уморни, малаксали и скроз покисли у село, које сакривено тамом и кишом одаваше лавез паса промукло и пригушено, као јаук из рањених преију.

Куће све мале, чађаве и напреле, готово неповерљиве као и сељани који нас дочекујући гледају с пуно љубави и страха, мислећи, да ће им наша прва реч донети слободу, за коју толико желе и пате.

На средини собе огњиште, плам се разбуктао, пршти сува буковина, бацајући жуту светлост по мемљивим зидовима на којима се оцртаваху грубе, развучене сенке наших тромих покрета.

— Добре ми дошли! — говоре сељани, прилазећи бојажљиво, један по један. — Здраво!... — Живо!... питају нас, љубећи се с нама, па стидљиво, бојећи се да нас не увреде или не понизе, ваде пагурче са ракијом, пружајући га војводи, који после здравнице, пружа осталима.

— Добро ве нашли! одговори војвода. Како сте? Арно? Убаво?... Да нема што лоше?... пита их.

— Арно!... Убаво!... говоре више њих у један мах. — Нема ништа лоше?... А ви, како сте?... питају они.

После њих долазе жене. Редом једна за другом, оборених очију, стидљиво али отсечно, као са страхом од нечега, изговарају.

— Добре дошли?! Како сте?... љубећи нас у руку, па окрећући се брзо, одлазе, румене од стида. И онда приђе једна с дететом у руци. Дете љупко, пуно снаге и живота, погледа на све стране, па спазивши четника Михајла, осмехну се викнувши:

— Татко!... и пружи му своје мале пуне ручице. Михајло се насмеја, устаде са асуре на којој је лежао заваљен, узе га и метну на крило. Гладећи га по лицу и милујући погледом, избегавши наше погледе, као да их се стиди.

У утегнутим бечвама које мокре шуштаху, опкољен око паса и преију реденицима пуним меткова, закићен цвећем са кога капаше роса накупљена од кише, педећи се низ копаран који затегнут преко непупчених, широких преију дрхташе над снагом и младошћу, Михајло изгледаше поносит детињом љубављу и горд својом храброшћу која сипаше из очију.

Дете му глађаше лице, чупаше бркове, гњураше се у његова мокра прса, тресући главицом и смејући

се. И Михајлова снага и она чудна срчаност којој смо се сви дивили сакри се сада у детињој безазлности. Његов, увек укочен, строг поглед и његови одлучни покрети изгубише претећу моћ, постадоше меки, покорни вољи овог детета, које Михајло још никако не пољуби, а нагињаше се толико пути и трашаше нагло, увек црвен од стида.

Киша је непрестано падала и сливала се са крова, прскајући по жару и нама. У соби је ватра горела, о веригама се крчкала вечера, а ми смо лежећи на простртим асурама замишљали изненадну појаву нечега из даљине, свима нејасне и непознате, не мрдајући од умора са мокрих асура.

Сељани згрчени у сакнама, наслоњени на зид, нагледаху преплашени, чудећи се овом ћутању.

— Да нема што лошо? — упита домаћин, полако, бојажљиво.

— Нема ништа — одговори војвода. Како сељанити? Слушат ли?... пита домаћина.

— До сега арно — одговори домаћин. Од сега ће још боље да бидне? —

— Све ће ве отепам!... викну војвода — кога чујем да не слушате.

Сељаци задрхташе у ћошкковима.

— Све ће ве отепам!... понови он јаче. Да предават чета на аскер? Стидно ли је? Срамно ли је? викну он. Што лошо чини чета у село? Арат ли? Глоби ли?... Што лошо прават? Што не јадит!... не спи!... што гинат за ваше добро!... за ваша слобода!... Зато ли предавате на аскер!... Све ће ве отам!... рикну војвода — а после ће се сите и четници и војводе отепамо!...

А сељаци дрхте и гледају га укочени од страха.

— Ко предават? — упита домаћин грцајући.

— Јутре ће чујете. А сега да вечерамо. Уморни смо от пут, от киша, от јед због вас...

Зидови се затресу од изненадног удара вистра који наносаше читав талас кише, пробивајући кроз трошни леп, кроз напукле проворе шибајући са пискотом у собу прштећи по огњишту.

Сељаци се све више грче и стежу сакме, гледајући кришом један у другог па у нас.

Тресак врата све нас трже. Мишљасмо да их је ветар нагло отворио сручивши м.з. кише преко нас и огњишта, које заклони дим утуљених дрва и облак прашине коју с пепела ветар подиже и развеја по соби, А за овим опет нагло, као да га је ветар завитлао и бацио с поља на сред собе, упаде стражар, кога од дима и праха нисмо видели. само смо чули његов пригушен глас:

— Аскер идат! —

— Нек идат!... рече Михајло, грлећи дете, које дремаше у његовом наручју. — Сега ће да јадиме и спијеме!... А јутре ће се тепаме!...

— А што ће се љупче да пројаш? — упита га војвода, показујући на дете.

Михајло га пригрли јаче и ништа му не одговори.

— Тргајте!... викну војвода. Поскакасмо и докопасмо оружје. И Михајло скочи заједно с нама, држећи дете у левој руци, а десном докопа пушку и пође. Код врата сачека да сви изађемо, па спусти дете, саже се, пољуби га у оба ока, па се нагло отрже од детета, које врискаше за њим.

А напољу ноћ, страшна, тешка, киповита ноћ. Све одише на претњу и пркос. И онај жубор потока и сливање кишних капи и довикивање четника и они узвици незадовољства и јарости; све се то слило и утонуло у ноћ, појачало њену тајанственост, дало дивљег израза њеној суровости, која се не опажаше, али се појимаше и схваћаше, скривајући у себи тајанственост, која се титраше са тим страшним, отурајући га од себе нама, а ми смо га немилостиво бацили у њено окриље, да нам га она после још силније добаца.

Михајло прекиде ово ћутање; он запева:

— Ја ћу моје чизмице лагират

— Ал ти мораш замном фантазират!

Ми се погледасмо и ма да се кроз мрак нисмо видели знајући један другога појимасмо као да се видимо, и тад отпоче смејање јако, силно, раздражено, пуно неког јада и огорчења. Таква је била песма, такав је био смех. И тај смех и одјек песме сукобише се са оним страшним, носећи се кроз звиждање ветра, крклање потока и у потмулој лупи одроњеног камења.

Муња сену и ми се сви спазисмо. Сви смо ми гледали у једну страну готово у једну тачку и чинило нам се да нешто видимо и желели смо да то видимо. То су казивали они укочени, малаксали од глади и напора погледи, то је казивало свачије бледо лице, коме је свака кишна кап брисала са лица румен, а резала неке бразде, које беху страшне према светлости муње. Изгледаше да се то страшно отпочело у њима да утискује; да ли је може бити хтјело у нами да се сакрије од нас?!.....

— Лепши сомот нег зелена свила!

— Лепша Јела него бела вила!...

запева опет Михајло, а ми се раздрагасмо; оно страшно беше побеђено, уништено; ми га више нисмо видели.

И све је било страшно, а страх није постојао. Он се појављиваше некако далеко, врло далеко, тако да смо га морали уображавати; далеко, може бити иза оне планине, коју од мрака не видимо али знамо да постоји; или у кршењу речних таласа поред којих смо ми пролазили; или се онда појави код нас, кад се чује пригушено „Пе!“ — те сви застанемо, а не знамо зашто; гледамо а не видимо ништа; чекамо а не знамо кога! И то страшно лети као на крилима

кроз ову тамну ноћ, кроз коју се ништа не види; оно одскаче од шума таласа, до оне стене која се сад појављује онако бела, па онда дотрчи до чела наше колоне и као да се разбије о прса четника, нестане. ишчезне; а ми сви гледамо, тражимо нешто кроз ову таму, желећи да нађемо оно што тражимо и ишчекујемо.

Огртачи скроз покисли, па тешки, опанци пуни воде, па кретање све спорије и теже. Већ се осећа нека малаксалост, оно страшно и гадно долази нам све ближе и ближе, али не изазива страх већ огорчење и мржњу, хватајући се с нама у коштац, бесомучно, дивље, док нас напослетку не савлада и онда пољежемо на земљу, утонемо у мокру траву, пригрлимо пушку, не мислећи и не желећи ништа.

Лежимо и ћутимо а киша једнако пада, сливајући се на нас из ваздуха и са мокрог лишћа.

— Тргајте!... викну војвода и пође, а ми за њим, тромо и усиљено, смејући се песми Михајловој која одјекиваше грубо кроз ноћ. Са том смо песмом извлачили тугу из прсију, осећајући неко задовољство, које сам ја видео кад је муња засијала, јер је опет било крви у нашим образима, а у браздама беше ишчезао страх. Он се није могао сакрити у нами!...

И отпоче да свиће. Све што видимо чини нам се некако обаљено, сломљено, изумрло. Овај прелом између дана и ноћи изгледа најбогатији у тајнама, које су пуне претња нашим сањивим погледима. У природи изгледа као да је нешто стало и чека, те и ми стасмо и чекамо. Или као да изгледа да се нешто изгубило, нестало, утонуло у нечему непознатом. Киша и даље пада, још већом жестином, али се не чује; ветар и даље дува, али нема никаквих трагова више; поток и даље јури, ломи се и пада, али нема жубора, нема гласа; нигде нема одзива на оно што се догађа, нестало га је, утекло је заједно с т мом да нам се ноћас опет појави....

Малаксали стигосмо селу које је због издајства требало казнити. Четворица одоше у село, остали га опколише. Време пролазаше споро, а ми смо чекајући дремали наслоњени на мокро камење, које расуто лежаше свуд око нас. Већ нас сан ухвати кад се ова четворица вратише гонећи пред собом једног старца, који на сваком кораку посрташе и клецаше.

Михајло рикну скочивши пред-а-њ. Старац је био његов деда.

— Оти предаваш? Не ли те срам?! — викну заманувши пушком.

А старац дрхти, клеча и гледа у земљу.

— Оти не збориш?! викаше Михајло раздражено, откачивши пушку. Лице му постаде грубо, развучено, поглед мутан, крвав, утонуо у гњеву, у помани од срама, што је то његов деда.

Војвода му приђе, дохвати га за пушку и повуче за собом, говорећи му:

— Остави га Михајло!... Ће се поправат! —

— Ће се поправат?! понови огорчено. Кога ће се поправат?!...

Старац се збунио и као смушен гледа око себе, укочен од страха, па онда скиде капу и понизно, поче:

— Хвала ти синко!... гледајући војводу. Хвала! Ја сум царска раја!... Хвала ти синко!... и пође.

— Кога си царска раја, нека те сега цар сачува!... викну Михајло, па пре но што је војвода могао да притрчи, докопа пушку и окиде.

— Деда се претури низ брдо.

Војвода дотрча Михајлу.

— Оти та работа? — упита га.

— За слобода! — одговори поносито, па понова погледа деду, који крчљаше, преврћући очима, сав обливен крвљу; заусте нешто да каже, па му се лице нагло скупи, приђе му ближе и пљуну на њ; па се онда нагло окрене, приђе нами, седе и запали цигару, вадећи из њедара слику детињу, вративши се с гурбета; загледа се у њу и до поласка не погледа ни деду ни нас.

Dis. Измурење.

Нема више дана, ни ноћи, ни ствари
Где не видим тебе, твој усамљен лик,
И поглед што мирно ни за чим не мари.

Свако јутро, вече, тишина и крик
Доносе ми тајну, коју носиш сама;
И док небо, земља, сав тичији клик

Причају о нади што ти крије тама,
Јављају се мисли, где си увек ти —
Мисли, и још борба с небом и жељама.

Отићиће борба, и доћиће сн
И радост и љубав под твоја окриља —
Мој завичај неге, где ми одмор сн.

Још нам душе могу да дрхте од миља,
Лепоте, што пружа даљина и сан:
Да се заборави и живот без циља,

И кућа под небом, овај стари стан,
И бол који живи, немо срећу скрива,
Као сутон сунце, као звезду дан.

Још имамо снаге да се лепо сн
Покрета за шапат и пољупца глас,
И страсти у којој загрљај почива.

Још нам срца крију измирење спас
И љубав што прашта и јаде односи
Кд пролеће зиму, као мир талас.

И док руке срећне станују у коси,
И док глава сања уз лице и груд,
Ми нећемо чути ветар што све носи.

Тако ћемо проћи овај живот худ
И погледом каткад, као цвет у роси,
Гледати у сутон што осваја свуд.

Влад. Станимировић, Београд.

Песма.

Кад весели синоћ писмо,
Ветар прво лишће расу,
Ми први пут осетисмо
Дах јесењи у том часу.

У колико ноћ падаше,
Ноћ дубока, мрачна, студна,
Скљапаше се очи наше,
Умираще душа будна.

Стизао је сан и умор
И сликó нам старост гнусну,
После свуда: мир, јад, сумор....
Један само јеца у сну.

А. С. Пушкин.

Кавказ.

Кавказ пода мног. Сам сам на висини;
Над снегом стојим: испод мене стење,
Јаким се крилима сури орó пење
Изравно се са мног, лебди у даљини.
Ја одавде видим извор бистрих вала
И гомилу снега што се скотрљала.

А над главом мирно облаци ми лете,
Водопад се шумно преко стена слива,
А дубоке кланце сива магла скрива.
И зимзелен венце око стене плете;
Тамо доле шуме и лузи зелени,
Где цвркућу птице, где скачу јелени.

По горама доле већ се људи стане,
Свилоруно стадо пасе по планини,
И силази пастир веселој долини
Где Арагва тече кроз кланце узане
Где се ајдук смело преко крша вере
У дивљем беснилу где се Терек дере,

Разбацује вале, и кó звер завија,
Кад опази месо кроз шипке гвоздене,
О обалу бије, баца беле пене,
И таласом хладним стену обавија.
Узалуд су муке, нема њему хране....
Згњечен бесно јури кроз кланце узане.

(Превео: Мита Димитријевић).

Р. Тунгуз Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

(Наставак).

И учини Грдоје по савјету очину. И
не зачуди се херцег нимало, кад
му Грдоје показа вјенчаног друга
свог као највећег пријатеља свог.
Али се чуду не мога досјетити,
кад син Руђеров пред њим изненада стаде
канџијати, своју љубу ни криву ни дужну.
Цикну жена од бола, и уви се до земљице
црне; обли се сузама и плачем загрца — и
за невољу јој је; и рокну пут свога мужа
богоданог:

— А што ме бијеш ни с те ни с ове,
крвниче један и отпадниче,... и то баш овдје
пред лицем господара свијетлог?! А није ти
то преступати наредбу његову и крити оца
жива у бачву испод суда и испред очију
херцеговијех, те од њега тајно примати са-
вјете и одгонетати господару — не!...

А на то Грдоје приђе руци херцеговој и
рече му:

— Ето, господару, сам си сад чуо и ви-
дио у којој ми мјешини и највећи пријатељ и
најгори душманин дише.

А херцег се подиже из стола сребрна, и рече:
— А је л' истина, зло те смело — не, то о
чему те жена биједи?

— Истина је, господару,... није фајде
крити. Отац ми је,.. родио ме, отхранио ме,
с људима помијешао — не могах дићи руке
на њега. Вољех прекршити твоју, него божију.
Твоја је воља, воља цара мог; роб твој пред
тобом стоји и казну очекује. Тек молим те од
земље до неба; не тичи ми старог баба му-
ченика; моја глава за његову, а моја ти бо-
гом проста крв!...

И забуни се херцег и зачуди веома. Те-
кну га толика љубав синовска, јача од смрти
и од живота. И попостаја дупке, наслоњен
једном руком на сребрени прислон од стола, а
другом на златни балчак од сабље; а мисли
му чудне засијеваше по умљу и разумљу
старачком, као вите муње по облацима. На
једном махну руком слугама, и викну:

— Коња ми!...

А, кад му перјаници приведоше хата четвртака, орахћена и опусаћена, те га с бињекташ-камена попеше и узјახаше на њ, херцег нареди Грдоју Руђову:

— Хајде преда мном, калаузи ми дому оца твог: да се ја и он видимо око у око.

И Руђеровић са женом својом пред њим, а за њим челници и перјаници његови, отиснуше се са Шћепанъ-града Жупи питомој. А, дошав оцаку синова Љешевих, заповједи херцег да му изведу Руђа из бачве и таквог какав је преда њ доведу.

И, једва се држећи нога претрнулих, мршав и чупав као каква авет поноћна над ријекама бјесовитијем, појави се стари протопоп. Чисто га бјеше погледати страх. До кукова му коса панула, сужањ лица има, а нема га он, сиједа му брада прошла мимо пас, а нокти му као коре од бритве чобанске.

И ражали се грозном херцегу; и, иако ће бити и тиранин, стид га подуже пред савјешћу његовом и општрицама погледа потуљенога, а без бојазни и пријекорно упротога на њ из очију Руђеровић.

— Чуо сам... херцег Руђу... да си у животу још. Род смо, а сој смо, и, мислим, не стидимо се један другога. А колико је сила и господство моје чувено по свијету, толико се прича и слави и мудрост твоја и срећа и нафака оцака твог. И ти ме гласови и наћераше, да се и ја, старац, бар једном потежим до дворова ти честитијех, те те још за живота видим и чујем и на тенани с тобом попричам.

— Пријатељима, па ми били они својат или не, моја су врата вавда отворена, а моја добра воља на услуви. Чим могу служити господара свог?... рече Руђо, правећи се као да ништа неповољнога није ни било доба овога између њега и сусилнога херцега.

А, како бијаше савило сунце на отпочинок, а вече лака почела разаципати кадифли-мрежу своју с брда на брдо и сјенчити доље и увале, то и Руђо понуди херцега и тевабију његову: да му укажу ту високу част и не одбију хљеб и со из рука његовијех, а под кровом му кућевнијем. И херцег се ода-

зва радо жељи протопоповој, и остаде на вечеру у двору му гостољубивом.

А за вечером, богатом и обилатом ђаконијама разноврснијем и вином црничкијем и медовином голијском, херцег се не мога чуду ишчудити видећи девет синова Руђовијех ђе послужују херцега и оца и госте остале за пуном трпезом, а девет им невјеста прикладнијех ђе стоје уоколо — голе голцате као од мајке рођене — и свака држи по палицу луча у рукама те свијетли софри и господи за њом. Мучно би херцегу гледати то што никад прије није виђао; али, досјећајући се да се и ту „нешто крупно крије“, учини се као да ништа ни видио није; и продужи јести, пити и причати с домаћином Руђом уз десно му кољено.

И говораше херцег протопопу:

— Кад сам био преко мора међу Латинима мудријем, питаше ме и кушаше свашто на свијету. И на све им умједох отповиђети, али на неколике загонетке остадох им одговора дужан. Три сам од њих већ и ријешо, хвала ми га буди случају шкакљивом који ми приказа пиле од сокола, твога Грдоја. Али кључ од осталијех морам тражити, прото од тебе. А, увјерен сам, што у твојој глави стати не може то на свијету и не постоји. Дакле смијем ли се надати успјеху жеље и ове ми молбе пред тобом?

— Од оца и предака сам својијех научио и наслиједио, да госту све што до мене стоји у границама части, а по гласу правде учиним. На услуви сам, колико сам могао, увијек био господару свом, па ћу и сад бити... одговори му мирно протопоп.

— Кажи ми, рече херцег затијем, када је човјек ни сит ни гладан?

— Кад не једе ништа друго него салату.

— А кад је нити пјан нити тријезан?

— Кад је дремован.

— А кад је ни напиток ни жедан?

— Кад пије расо.

— А кад је ни здрав ни манит?

— Кад је љут.

— А кад је човјек ни жена ни човјек?

— Који слуша жену или тавбину, а од жене је гори домазет.

Чувши ријечи те, забоље херцега у души за много штошта што је урадио у доба потоње, признаде сам у себи пред својом савјешћу, да није добро чинио, и некуд му мило дође што је случај сачувао мудрог Руђа од луде поплаве непоштене обавезе и ђудљивости и сујете му.

— А, пошто вечераше, херцег позва Руђа, да му сјутра вече са свијех девет синова својијех врати посјету и буде гост на вечери на Шћепан-граду у дворовима му владалачкијем. Руђо обећа, и испрати херцега и пратњу његову до врата авлијскијех у само поноћи.

И сјутра-вече дочекали су раскошни двори херцегови оца са девет синова под токама и у доламама, а богата их и препуна пивом и јестивом софра његова примила за се с десне и лијеве стране господара свог. Али како се зачуди херцег, кад ни на трећу понуду ни протопоп Руђо ни девет му синова, по угледу на њ, не хтједоше се прихватити ничега нити ишта окусити с трпезе господарева. А, кад запита херцег пола срдито: шта му је, чему манише у двору његову, Руђо устаде и у три пута се поклони пред њим и рече:

— Свијетли господару, ти си видио гозбу моју и дочек мој у дворовима ми скромнијем. Пред обиљем софре твоје царске, софра је моја била као лучев пламен пред сунчаном огријом. Али дочеку моме и услуви синова и снаха мојијех не одговара дворба слуга твојијех около трпезе. Тебе и твоју тевабију у кући мојој дворили су синови моји гологлави, а снахе ти моје голе голцате лучем свијетлиле. Царска работа ни у чему не смије заостати испред оне слуге његова; а тако се ни твоја софра и говба постиђети пред мојом непотпуношћу. Хоћу да наредиш да ме вечерас, док једем за твојом трпезом, послужује твоја херцегинја млада а девет дворкиња њенијех да ми свијетле лучем голе голцате попут девет снаха мојијех. Не учиниш ли тако, херцеже, ево ти моје главе сиједе и глава младијех синова мојијех, и чини од нас што је теби драго, тек залогоја једног циглога од

соли и хљеба с твоје трпезе ни у уста наша метнути нећемо.

И чудо снађе силног херцега и властелу сву на те чудесне ријечи старчеве. Али, држећи да је то нека мудролија Руђева и слутећи у њој наћи кључ за оно „нешто“ што се „крупно“ крије око жене његове, херцегу се не мога на ино, па нареди да се пошто пото испуни жеља гостова. А ново чудо преврши чуда сва, кад, и поред све вике и негодовања херцегинина, перјаници свукоше младе „дворкиње“ и, мјесто ђевојака у руху Евину, нађоше ђетиће с особинама Адамовијем.

На то се диже Руђо протопоп, и поклони херцегу и свој господи редом, и, горд и свечан као светитиљ, рече:

— Ето, господару и господо честита, видите сад и ви очима својијем шта се то крупно крије око сукања Латинке херцегинје. Преко ње је дужде владао херцегом и млетачка сињорија земљом нам патницом. А, да им не би имао ко сметати и сјетити им се марифетлуцима, зато је дужде и обавезао господара нам, да све старе и искусне главе на грозан начин лиши живота; зато сам и ја, старац, тавновао за пет мјесеца у бачви стржевој. Ето зашто је и младој херцегини било баш сведно вјенчати се или за оца или за сина: девет језуита прерупенијех и пођевојченијех, као девет нечастивијех около вјештице, у свако доба и на сваком мјесту скровитом од очи херцеговијех и људи његових, било је уза њу и на расположењу јој по вољи њезиној а по обавези господаревој пред тазином дуждевском и Латинима лукавијем и нечаснијем.

А на то херцег, гњеван као громовник, предаде целатима и дуждеву кћер и девет јарана њезиних; пусти из тамнице Влајка сина свог; а протопопа Руђа обдари баштинама и добретима неоцијењенијем, припаса му о бедру златни мач, а на главу му устаче шлем од сребра са орљим грбом војводскијем, именовавши га тако војводом од Пиве обадвије, да у њима у име његово суди и управља. И издаде му златном јазижом с херцешкијем печатом исписату повељу: да је војводство над

Пивом стално и непромјенито на њему и дому његову и потомству му, докле год трага тече од њега и икога од крви и кољена му.

А, гоњен грижом савјести за срам и недјела под старост почињена, херцег се разбоље самртно; и на постељи с које се већ и не диже у присуству свије владика, војвода, кнезова, и протопопа, написа у опоруци вољу пошљедњу; и по њој раздијели благо и власт и државу своју на троје по броју синова својих. Свакоме од њих даде дио подједнак, а првијенцу Владиславу и херцегини круну старјешинства; и, препоручивши им да живе у слози и у љубави, халаливши се са сабором велможнијем, и причестивши се за пошљедњи пут, издахну херцег Шћепан страшни у Благају свом.

Марселли Деборд-Валмор. ==

Саадијеве руже.

Хтела сам ти овог јутра донети ружа, али сам их толико набрала у појас, да их ни онако чврсте везе не моглоше одржати.

Везе су попуцале. Руже су одлетеле у ветар, у море су отишле. Отишле су водом, да се више никад не врате.

Талас је од њих био црвен и као у пламену. И вечерас моје хаљине још целе миришу ружама.... Надиши се на мени миришљаве успомене.

Превео с француског: Н. Х. Илић.

Марселли Деборд-Валмор.

Успомена. ==

Кад је побледео једне вечери, и кад се његов задрхтали глас изгубио наједаред у започетој речи; кад су ме његове очи, подигнувши своје вреле капке, равиле бољком, којом сам мислила да сам ја њега ранила; кад су се његове дирљиве црте, осветљене пламеном, који се никад не гаси, урезале живе у дну моје душе; — он више није волео, ја сам волела.

Превео с француског: Н. Х. Илић.

Ант. Чехов: ==

Шумски звијер.

(Свршетак).

IV.

Други дан Поља се јавила Кнезу у новој хаљини са исплетеном косом, али немирна коса бјеше се разбарушила и изгледала је као ореол око њеног чела. Он се искрено смијао њеном неприродном, озбиљном изгледу, јер не бјеше навикла на ово одијело, које јој је било и пријатно и тешко.

— Ја — Ката — говорила је Поља, вртећи се пред њим, погледај како је лијепа.

Потом се заустави и проговори:

— Поља није Јеврејка.

— Како то? рече поздрављајући је. Откуд та промјена.

— Тетка је рекла — понови охоло дјевојчица, мислећи да има довољно доказа.

По том приђе Кнезу и шапну му на ухо.

— А ти — отац.

— Чији?

— Пољин.

— То ти је тетка казала, насмија се Владимир Николајевић. Дјевојчица је климнула главом.

— Врло добро... Али само слушај, мила кћери, ти ћеш поћи с оцем јесенас.

— С тобом? радосно крикну она — како сам радосна, како сам радосна! А хоћемо ли и Катку узети? — са страхом упита Поља.

— Без Кате не можемо.

— А Мишу? — још је тише проговорила Поља.

— Ти ћеш још казати дједу, тетку и све остало.

— Да узмемо Мишу! — понови она.

— Не, Миша ће остати са својом мамом.

— Ко ће њега чувати?

— Поља, осмејкујући се проговори дјевојчица.

— У Поље ће бити Ката, а Миша ће остати овдје.

Све је ућутало. Кнез је продужио писати. Поља се учинила као мртва. На пошљетку почео је посматрати шта ради. Дјевојче је једнако стајало у тој позитури, и по огорченом лицу њеном текле су крупне сузе. Кнез пришавши дјетету, заволео га је због ових особитих појава, посадио је на кољена и почео тјешити. Но то ништа није помогло, она је и даље плакала, и само обећање, да ће узети са собом Мишу изазвао је у ње осмијех.

Сада, када Пољи није било потребно бјегати, да би се видјела са оцем, како га је називала, када се више није требало бојати глади код куће, Поља је почела напредовати. Дивљи, злобни израз лица, замијенио је дјетињски осмијех и ласкања је било мање.

Када се Владимир Николајевић јутром будио — прво на шта је бацио поглед — била је Поља, која је мирно сједила у постељи, чекајући док се он пробуди.

— А, шумски звијере — говорио је Кнез и дијете тапкајући у дланове, журило га је да устане, позивајући га у шуму, у њену шуму, гдје јој је свака стазица била позната.

— Причекај да попијемо чај, па ћемо онда ићи.

Поља је сједила подаље од њега и пила с њим чај, а по том наметнувши се на његова кољена или руке обасипала га је пољупцима и често је погледала на њега уплашеним очима и шептала му је ласкаве ријечи.

Чудновато осјећање изазивало је код њега ласкање и љубав малог звијера. Он се скептички понашао као у свакој љубави, био је срећан од овог особитог ласкања и поред њеног искреног срца, које је тако силно куцало. И Кнез размажен и егоистичан, почео је озбиљно мислити о том, како ће се премјестити с Пољом у Петроград, како ће је дати на васпитање и како ће се бринути за њу.

V.

Вративши се једно јутро уморан из шуме, Кнез је добио писмо од сестре која га је провала што се тако запустио, не оставив никоме своје адресе; она му ово пише по казивању његовог лакеја, и зове га да што прије дође кући, јер је мати врло болесна.

Владимир Николајевић много је волио своју матер, њега је дубоко потресла вијест о њеној болести а највише се бојао да ли је још у животу.

— Данас ћу ићи — ријешо се он и с некаквим сажалењем гледао је на своје започете нацрте и на своје импровизирано станиште.

— А Поља!... сијевну му у глави. Повести је са собом у Кијево — немогуће је, оставити је овдје било би немилостиво и жалосно.

Он је у овом тренутку више него икад осјећао колико му је мио шумски звијер.

Кроз по часа Кнез је био код тетке Настасије објаснивши јој да неће бити овдје двије недјеље, и да ће њу за све вријеме оставити овдје и да ће послуже доћи по Пољу, за тим јој је дао новаца, наручио јој да је још више пази, обећававши да ће је за то наградити и отишао је. У дворишту га је нашла Поља.

Тата, тата, викала је она са усхићењем, хватајући његова кољена.

— Пођи са мном — рече јој Кнез, хватајући је за руку, имам нешто да ти кажем. И он је повео себи.

Он је мислио да му није било тешко рећи Пољи његов одлазак. Они су и чај попили и кућице правили — а никако да пређе на ствар. Но када јој је рекао и сам се уплашио шта је учинио.

Поља на прве његове ријечи да ће отићи, сва је преблиједила и са увиком „нећу пустити“ обухва

тила је рукама његов врат и тако је на грудима заопала. Но када је он ласкајући јој, рекао да ће ипак ићи, да ће она остати овдје и да ће доћи брзо по њу, дјевојчица је пала на патос, и сакривши лице рукама, горко је плакала. Ни тјешење ни ласкање није могло. Кад је припао њој она је узвикнула:

— Остави ме, ти ипјеси добар, — и још је више плакала обливајући се сузама.

Кнез је био у очајању.

— Ну не плачи, ја нећу ићи, напошљетку рече он, подижући је са патоса и мећући је себи на кољена.

Поља је била усплахирана и ћутала је.

— Престани, ја ти кажем да нећу сад. Зашто сад плачеш?

— Обмањујеш ме, проговори дјевојчица кроз сузе и опет зајеца.

Много је труда требало Владимиру Николајевићу да је умири. Поља је измучена и потресена невољом и сузама задрјемала у његовим рукама. Кнез је пажљиво положио на кревет и одмах поче спремати ствари. Погођена кола чекала су у дворишту. Потребно је било поћи још вечерас, а имао је да пређе 15 врта. Он се журио. Пред полазак припао је кревету, да би се погледом опростио са својом љубимицом. Она је лежала са раширеним, сухим ручицама, црни праменови окруживали су њено блиједо и прозачно лице и велике спуштене трепавице правиле су сјену до половине лица. Кнез је пољубио Пољу са великом нежношћу, која је тако јако била урезана у његово срце.

— Доћи ћу, узеху своју Пољу, васпитаћу је... неће бити сама... и нека нејасна мисао пролетела је кроз главу Владимира Николајевића.

При поласку наручи газдарици:

— У име Бога, одведите дјевојчицу кући, када се пробуди, а сад је не будите.

Он је сјео у кола.

— Збогом, кроз двије недјеље вратићу се. Чувајте слике!

Газдарица се на прагу до појаса клањала.

Кочијаш сједе на своје мјесто, повуче дизгине и коњи потрчаше крупним касом.

Одједаред се остраг зачу врисак. Кнез се окрену. — Поља као да је полудила, пруживши руке, трчала је за њим.

— Врати се, — викао је Кнез у очајању, мислећи ако се заустави, да ће му то омести пут, а плашила га је и бојазан да ли ће застати своју матер у животу.

— Брже! — журио је он кочијаша: — узмите је! — викао је он људима, поред којих је трчала. И Кнез виђе како су је ухватили, но она се неком надмоћном силом отела и трчала даље. На пошљетку спотакнувши се, пала је. Кола су се изгубила из вида. Кнез је покрио лице рукама.

VI.

За све вријеме вожње појављивала му се мала, жалосна прилика, испуњена очајањем, која је трчала за њима раширених руку.

Кнез је затекао своју матер у животу. Он је дошао у дан кад је била криза болести, па или радост што је видјела свога сина, или је природа учинила своје, тек је старици тога дана било много боље. Кроз недјељу дана она је већ сједила на столици међу цвијећем миришљавог врта.

Владимир је био најмлађи у породици, васпитао се у престоници, отуда је често долазио матери не остављајући је по неколико дана. Зато је Ана Лвовна била врло срећна, када је по цио дан гледала сина поред себе. Он јој је давао лијекове читао новине, а када је она уморна дријемала у наслоњачи, он је цртао писаљком у свом албуму, — управо он се по цио дан није одвајао од ње. И старица није хтјела дуго устати са наслоњаче да би поред себе сачувала и свога љубимца.

Кроз двије недјеље Ана се Лвовна са свим оправила, осјећајући се задовољном, а Владимир Николајевић поче говорити о свом одласку.

Ана се Лвовна уплашила, и хтела је поново да се разболи, и он је морао остати код ње још недјељу дана. Тек кад је опасност прешла, кренуо се на сјевер својим шумама, својим недовршеним сликама и малој Пољи. Више пута писао је Владимир Николајевић Настасији, слао јој новаца и питао за дјевојчицу. Добивао је одговоре, у којима осим захвале на поклонима ништа више није било, и само је на крају писма било дописано да је Поља жива и здрава и да га очекује. Ово му је било најпотребније и он, умирен, поклањао је дан за даном својој старици.

Напошљетку дошао је дан одласка. Ана Лвовна је много суза пролила при праштању, мислећи да је ово пошљедњи пут што га види. И тек га је тада отпустила кад је обећао да ће доћи о Божићу и довести Пољу.

Старица је сама метнула дарове и играчке у путничку торбу, које је послала дјевојчици, — и она је већ успјела завољети маленог шумског звијера, по осјетљивом причању Владимира Николајевића, о својој љубимици.

Дај ти њу мени, говорила је сину Ана Лвовна, шта ће теби мушком да се занимаш са дјевојчицом, а мени је на пошљетку то и посао, а ти ћеш је чешће виђати.

Он је ујесто одговора само пољубио руку добре старице.

VII.

Био је крај августа када се Кнез једног јутра вратио у село. Бацив торбу у двориште свога стана, Кнез се одмах упути Пољи, да би што прије уживао у њеној радости.

Отворивши врата од дворишта пошао је у кућу. Осим Мише и болесног деде никога више није било. У рукама Мишиним била је Ката сва изломљена.

— Гдје су остали? — питао је он малишу.

Он је ћутао и уплашено звијерао очима.

Старац познавши глас Кнежев брзо се подиже на лакту.

— Нека је с нама Господ! — проговори он са плашњом. Никога нема, господине.

— А, здраво, деда, — весело проговори Владимир Николајевић: — ну како живиш?

— Рђаво. Још по мало дишем, ништа од мене, и он махну руком... А Поља, наше дијете...

— А шта? — дрхћућим гласом упита млади човек.

Тек што је старац хтио нешто проговорити, зачу се за леђима Настасијин глас.

— Добродјетељу наш, соколе наш, Владимире Николајевићу, гласно проговори она клањајући му се.

— Гдје је Поља? — Зови је! Ја сам јој донио дарове.

Настасија се бојажљиво упути вратима.

— Да, гдје је она? — Зашто ћутиш? — расстројено рече Кнез, посматрајући уплашену жену.

— Нећу је, нећу, — говорио је деда са постеље.

— Како нећеш? Гдје је она? — тихо упита Кнез и спусти се на клупу.

— Ћути ти, стари ђаволе, викну Настасија на дједу, није ово твоје дјело, сама сам крива господину.

— Ну! — отрже се у Кнеза.

Но Настасија је ћутала и гледала на врата.

— Па зашто ћутиш? — повика Кнез.

Настасија му паде пред ноге.

— Ни у чему ја овдје нијесам крива...

— Шта се догодило, Господе!

— Она је много тужила за тобом.

Настасија је опет заћутала.

— Та говори! — Не мучи ме!

Кнез се поново спусти на клупу.

— Она је са свим изгубљена за двије недјеље. Није хтјела ништа јести. Ми смо је тјешили, но она није ништа говорила и само је плакала. Почела се туђити од нас. Ми смо је чували као очи у глави. Пођемо, нађемо је у шуми и силем је доведемо, а она гладна опет побјегне. Много смо се измучили са њом.

— Шта, зар је она пропала? — дрхћућим гласом упита Владимир Николајевић.

— Не, господине, тако је Богу било угодно, то је била његова света воља.

— Све говори — срдито проговори Кнез.

Једно вече журили смо се из поља, јер смо се надали великом пљуску, а толико смо се били уморили да смо одмах легли чим смо дошли кући. Нијесмо имали кад да видимо да ли је ту Пољка...

Она је ћутала.

— Ну?

— А ње, христова анђела, није било. Како је отишла у шуму, тако је тамо и остала. Киша је падала сву ноћ. У јутру кад смо устали видјели смо да је нема и одмах смо пошли да је тражимо.

— И нијесте је нашли?

— Не, господине, нашли смо је. На тој пољани гдје си ти радио, тамо у трави спава загрливши своју Катку. Увели смо је на руке и није се пробудила, глава јој је горела. Положили смо је испод икона. На пошљетку је отворила очи и само је бленула, сва је била у ватри и све је тебе, господине, спомињала. Покрили смо је и утопили, мислећи да ће само одлежати....

— Та говори! — викну Владимир Николајевић.

— Та она, голубица наша, два дана је лежала — и умрла. По љекара нијесмо ни могли послати.

Кнез покривши лице рукама, пресједио је тако 10 минута. — У соби је била мртва типина.

На пошљетку је устао. Настасија је ћутала и са страхом гледала на њега.

— Води ме њеном гробу — одејечно проговори Кнез — и од једанпут угледа Мишу са лутком на кољенима.

Владимир Николајевић дохвати лутку, зави је у мараму и метну је у џеп. Ово му је било све што му је остало од шумског звијера.

Они су ћутали и полако ишли.

У једном усамљеном крају сеоског гробља био је гроб Пољин. Људи су јој овдје одредили пошљедње мјесто, но природа је са особитом љубави окитила њен гроб: сунце је по цио дан гријало, загријевајући малено узвишење с простим крстом и распјетаним пољским цвијећем.

Угледавши узвишење Кнез се заустави и не подигнувши главу проговори:

— Иди!

Настасија није чекала да јој се два пут каже.

А Кнез оставши сам, спусти се на земљу.

— Поља, мила моја, шумски звијере мој. Ето ја сам крив што тебе нема.

И лице малене дјевојчице, која је трчала са пруженим рукама, у очајању за његовим колима, појављивало се у његовој души, као живо....

Сунце је зашло. Кнез је сједио на гробу и покривши лице рукама мислио је о свом дјелу.

Љутовница.

Сруског: Добривоје С. Васљевић.

Српске народне умотворине.

Српске народне пјесме из Херцеговине.

37.

Да су дани сви од једног сата,

А неђеља да је од три дана,

Опет би ми прошла, ко по сата,
Кад сам близу покрај свога злата.
Још да панем злату око врата,
И пољубим усташца му слатка,
Шта би била и три дана така?

38.

Шта ће мени дукати и благо,
Што ли свила, што л' камење драго,
Кад ја имам своје мило драго,
Које волим више, нег' све благо,
Нег' све благо и камење драго.
Та прије ће нестат' свега блага,
Свега блага и камења драга,
Нег' љубави у два срца драга.
Моја драга, то је моје благо.
Њене очи, камење су драго,
Из којих се мени ув'јек сјаји
Чиста љубав, вјерност и доброта.
Вјерност снажи, а доброта блажи,
Права љубав, рај на земљи ствара.
Ето пара, колик' у свих цара!

39.

Љељен горо, љељенова!
Разви гране љељенове,
Да проведем шећер-коло,
И у колу шећер-Мару.
Ја каква је шећер-Мара!
Сунцем главу повезала,
Мјесецом се опасала,
Звиједама окитила.

40.

Чуј, драгане, у селу јаране!
Јеси л' чуо, јеси л' разумио?
Синоћ сам ти млада испрошена,
Испрошена и претенована.
Је л' ти жао? жалосна ти мајна!
Кад ти сјутра испред двора прођем.
Искаћу ти, шта у двору немаш.
Искаћу ти вина из Видина,
И ракије из Нове Чаршије.

41.

Пјевни, пјевни, драга душо моја!
У моме га двору зацјевала,
У мом двору, а на крилу моме.
Није среће, божји несретнице,
Да ти 'вако злато у двор дође,
Да ти стане међу пенџерима,
Кано снаша међу ђеверима.

42.

Везак везле варошке ће ојке
У китици варош Подгорици.
Пред њима је Новљанка ђевојка,
У руци јој грана бејтурана.
Граном маше испред ђевојака:

Не турајте оке на јунаке!
Колико је ведро на облаку,
Он'лико је вјера у јунаку.

43.

Вјеран друже, не вјеруј ђевојци!
Ни у руци руменој јабуци.
Јабука ће свака савенути,
А ђевојка свака преварити.
Мене моја и тебе ће твоја.
Трипут ми је вјеру задавала,
Па ме опет млада преварила.
Кам' ти вјера, она те сапела?

44.

О, ђевојко, цице моја!
Цицала те мајка твоја.
Кад је тебе нацицала,
Онда тебе мепи дала.
Самном цице издерала
У мом двору бијеломе,
На мом крилу лијепоме,

Триптир.

Књижевна хроника.

Бранине приче.

И. С. Талетов. — Београд.

Г. Брана једна је од најинтересантнијих појава у нашем јавном животу. Он је сликар, глумац, песник и приповедач. И све те четири особине његова опсежна талента потпуно су једнаке, мада он те своје особине не развија у подједнакој мери. Према томе и неједнак је резултат тих његових особина: он је, у овај мах, глумац по позиву и, као такав, он нема прилике на једној малој позорници, чији је циљ искључиво забава, да развије свој несумњиво велики глумачки таленат, свој сликарски таленат ставио је у службу декоративној уметности на којој ради из потребе и из љубави: из потребе за своју рођену позорницу, и онда су то дела махом без икакве уметничке вредности; из љубави за наше народно позориште, и онда су то савршено уметничка дела; као песник јавља се само у својим пакосним и жучним епиграмима махом посвећеним политичком животу и политичарима у којима се духовитост увек утркује са извештаченим цинизмом, који његову темпераменту апсолутно није својствен, али, упркос томе, воли да афектира урођени цинизам; његов приповедачки таленат, без сумње, да је најјачи, јер за приповетку, мислим, да има највише љубави и што је приповетка најподеснији литерарни облик за његов хумор и за његову, може се рећи, епиграмску духовитост.

Г. Бранин хумор у директној је вези са хумором Сремчевим и г. Нушићевим. Незграпни, тешко

сварљиви, нелитерарни, буржоаски и, често пута простачки хумор Сремчев био је тако да речем, више физиолошки: телесна асиметрија и човечја спољашност, готово искључиво, изазивали су смех Сремчев. То је био примитиван хумор, хумор једног примитивног буржоа. Г. Нушићев хумор има такође врло мало тога физиолошкога, (нарочито његове Бенакибијаде, које, већим делом немају ничег заједничког са књижевношћу), али он је тај свој хумор интелигенцијом, уметничким осећањем и духовитим инстинктом, а не културом, умео култивисати и постао је знатно психички: асиметрија тела и смешност човечје спољашности и даље га привлаче и даље изазивају његов смех, али га, можда у равној мери привлаче и смешне психичке особине људи. Г. Брана у свом хумору спојио је оба начина, али захваљујући својој духовитости, више експлоатише смешне психичке особине људи сиромашних духом. Сремац, који је био више једна врста литерарне шаљивчине него духовит литератор, није имао смисла за ту уметничку страну хумора.

Као сатирик опет г. Брана потсећа на Домановића и Чеду Поповића — али не својим стихом, који је ретко када литераран, као што, уосталом, сви наши сатиричари потсећају и личе један на другога. Све њихове сатире, ма како то невероватно изгледало писане су истим начином, по некад новинарским, по некад литерарним стилем и са истим опажањем (као по неком конвенционалном рецепту); објекат њихове сатире, махом је исти, исте мане, којима се ругају и које, до невероватности потенцирају, исти типови, исте ситуације, чак сличне фразе и готово увек исте антитезе, у којима је по некад поента њихове духовитости. Али, како изгледа, г. Брана и сам не полаже много на сатиру; она је у њега увек пригодна, увек има тренутну политичку тенденцију, увек је срачуната на извесан, пролазан ефекат и више је писана ради какве новинарске сензације, него ради литерарне претензије.

Г. Брана, као хумориста, располаже јаком и невероватном бујном фантазијом. Његова приповетка Страшне ноћи у телалници доказује то боље него и једна приповетка у целокупној његовој досадашњој збирци (три књиге), боље него расплнута Доратова исповест, чији литерарни ефекат, који би она неминовно морала изазвати, квари партизанска и отужна тенденција, непотребно ишчаурена из опште сатиричне тенденције, посвећене целокупном нашем буржоаском животу. Одела из свих сталеза, окачена у једној јеврејској телалници, говоре језиком и стилем, као што би говорили појединци из тих сталеза, као да су та одеда стварни представници тих сталеза. Старо и дезинфиковано одело (отуда и неукусан поднаслов дезинфикована прича) има исте покрете, исту психологију, као и бића, чија су та одеда пређе била. Као човек од талента и као човек, који познаје све наше сталезе и њихове карактерне

и физичке особине, г. Брана је, у најљепшем значењу тих речи, једна врста литерарних комичара, који, у облику живог и карактеристичног дијалога, с много уметности приказује појединце од тих сталеза. У тој приповеци, занимљивој и пуној здравог хумора, може се рећи, збијен је цео хаотички Београд са својим наказним, ђифтинским и антикултурним погледима, са својим лицемерним моралом, са својим фразерским патриотизмом, са својим патолошким амбицијама, са двосмисленим и ласцивним шалама, у којима се махом манифестује сва улична досетљивост у сваком погледу, облапорних Београђана. Занимљивост те приповетке, као готово свих његових приповедака, знатно увећава и његова духовитост, која се огледа у невероватно комичним ситуацијама и погодним поређењима, ма да он врло често ради те своје духовитости, занемарује економију тако потребну у једној приповеци; он ради какве духовите напомене, коју не може и не ће да угуши, врло често претоварује стих (страна 20.: „Добра страна тих заробљених пушача још је та, што се циви згодно могу употребити за ограду баште.“) напоменама које су, у извесном моменту, савршено излишне. Та приповетка, свакојако, да би била једна од његових најбољих приповедака, кад би човек могао да се помири са нелогичним нелитерарним и савршено неочекиваним свршетком; фантазија о нереалном свету брутално се разбија, на штету уметничког утиска, трезвеном реалношћу, један сан, једна тренутна илузија разарава се једним неукусним и неуметничким неагрпним буђењем.

Приповетка Мачка без сумње да је најбоља у овој збирци у пркос свеколиког претеривања, да се изазове једна ванредно комична ситуација (Цела породица пење се на кров, да ухвати мачку од које јој зависи велика срећа). У њој је у минијатури изнет живот душевног пролетера, чију ситну душу покреће безазлена љубав према наслеђеној мачки. У пркос свеколиком хумору, ова приповетка оставља тужан утисак, утисак пун милосрђа према ситним људима убогим духом као већина чеховљевих прича.

Слобода би могла бити једна јака сатира на наш живот, разривен и корумпиран бесомучним партизанством да није сувише провидна и да је није инспирисала једна врста партизанства, које је г. Бранину темпераменту исто тако мало својствено као и цинизам.

Кроз Београд, један циклус од двадесет и две приче, нема, по мом мишљењу, никакве литерарне вредности. То су фелтони, по некад духовити (Куда ово води?, Затворено стање, Болесан савет) писани за новине, везани за дан и срачунати на дневни ефекат.

Читајући Бранине приче, ја сам обележио поређења, напомене и карактеристике, које су ми се допале: „Сељаци из околине журе да претворе патлиџан, паприку, кромпир и шљиву у порез.“ — „У

чему се наш парламенат разликује од овакве телалнице? Ни у чему. И тамо као и овде, дапају се — хаљине. Тамо не трпе човека, овде га бар слушају.“ — „Жакет извиканог адвоката попео се на стару фуруну и почео је говор: У славу народне свести, коју је увек обожавао, за коју се борио и пролењао — сузе.“ — „Његова Цака, да је срећом „шпаркаса“, коштала би на хиљаде, колико је г. Гојко на њу бацно.“ — „Као какав стари наредник, који има све сполне изгледе за пуковника, ал је ипак наредник, тако је и она испуњавала све услове за старију жену, али је опет за то — госпођица.“ — „Али која вајда кад је без занимања — скитница, на расположењу начелства.“ — „Оборени кукурузи изгледају као прострта постеља, на којој се башкари глад.“ — „Народ иде ни сам не знајући за ким и зашто? Иде кукајући, а кад се сурва, онда на развалини среће и прошлости седне и пева уз гусле.“ — „Ипак, ја поштујем српске посланике. То су људи, који ипак заштићавају коње — не маре да се возе.“ — „Да, да, протекција данас вреди. Ето, да сте којом срећом коњ каквог народног посланика, ви би упали у државну службу и ако сте штрупирани.“ — „Прогутаће ме стране звери. А зар ви мислите да остале српске коње чека боља будућност? И њих ће разнети такви странци.“

Листак.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Темељи психологије. Написао Људевит Дворниковић: (Knjižnica za učitelje, izdaje Hrvatski pedagogijsko-književni zbor, knjiga XLIX. U Zagrebu. Štamparija C. Albrechta. 1908.)

Ова књига познатог хрватског писца Г. Дворниковића није неко дјело кардиналног значаја по развитаку психолошке науке, и њом се не може много користити читалац, коме је приступачна страна научна литература. Она и нема тих претензија: њен писац дао је баш оно и онолико, што је и колико је хтио дати. То је добра књига за увод у психологију, и то је, уједно, најбоља психологија што је написана српским или хрватским језиком. Жалосно је казати, али је ружно не признати, да ми, Срби и Хрвати, још немамо ни најелементарнијих књига, којима би се интелгентан лајк могао увести у филозофију. Ми имамо неколика дјела капиталне важности и за цјелокупни развој филозофских дисциплина; тако, на примјер, Космологију Руђера Бошковића, Филозофију Историје Боже Кнежевића, Метафизику и Метагеометрију Бранислава Петронијевића, а немамо никакву историју филозофије, ни честиту психологију, ни етику, ни естетику, ни увод у филозофију. И оно што имамо, то је површно и компилирано; слабо компилирано, што је најжалосније. И, поврх свега тога, те компилације се темеље на застарјелим назорима и несавременим писцима, тако да смо и у том погледу изван модерног свијета европског. Послије компилаторских и мање више, неуспјелих радова Радуловића, Басаричека, Вуковића, Петровића и још неколицине, долази вријеме да се

почне добрим компилацијама и да се пређе на самосталан филозофски рад. Књига г. Дворниковића оплођена је савременим, модерним духом генетичкобиолошким, те за нас, отуда има своје пуне важности. Дух напретка и либерализма почиње јаче продирати и у нашу идеологију и наш морал, и томе се можемо само радовати.

Сама садржина књиге г. Дворниковића изложена је, згуснута, у пошљедњем чланку *Zaglavak*. Писац је све главне појаве људског душевног живота приказао према савременом стању психологије и антропологије уопће. Спенсер и Вунт чине главне изворе ауторових назора у погледу психолошких питања, те се читава књига креће у области емпиријске, биолошке, еволуционистичке идеологије тих ступова модерне психологије и филозофије. Зато су коначна питања психолошка, која граниче с метафизиком и која спадају у метафизику, напуштена, и ограничено се само на вјеродостојност искуственог сазнања. Тако раде, мање више, и страни савремени психолози: састављају проблем бића душевног на страну, и обрађују само душевне појаве. Ту онда остају да се прикажу и протумаче, генетички и биолошки, душевне појаве какве се показују непосредном искуству и психолошким експериментима. Безаност трију темељних облика душевног живота, појава ума, чувста и воље, тако је фина и јака да се они не дају одвојити; то су три облика појава истог бића, која стоје у присној узајамној узрочној везаности. Може се само указати на часовиту премоћ појединих облика и на прве ступње њиховог развоја. Али се не може ићи даље од тих првих ступања душевног развоја, не може се питати о пошљедњим узроцима свијести и других душевних манифестација. На искуственој подлози могу се душевне појаве само проучавати и упознавати у свом течају и међусобним одношајима, као и у одношајима са тјелесним устројством, а коначни узрок душе и њених појава јесте предмет метафизике и религије. Искуствено психологија не противуречи ни емпирији ни метафизици, чак ни религији.

Распоред и обрада грађе у главном, обична је, уз нарочито наглашавање биолошко еволуционих момената. Увод је сувише сумаран и недостатан за опћу информацију. Методе и задаћу психологије нужно је било прецизније обрадити, тако исто помагала и одношаје психологије у систему cjелокупног знања и живота људског. Поред извјесног броја ситних приговора, који се мање тичу саме ствари, а више стила и мјеста приказивања, и који не спадају у обим приказа једног књижевног листа, има се од важнијег, примијетити, да је сасвим сумарно обрађено опажање простора и времена; тако и развој говора и кретања, тако и важни психофизички Вебер-Фехнеров закон, тако значај непосредне свијести и појам јаства, тако и проблем слободне воље. Од нарочито добро обрађених партија треба истакнути: кретање представа (*predodžaba*), биолошки карактер осјећања и развој осјећања, а посебно могу похвалити обраду естетичке свијести и естетичког осјећања. Ту је изложена Спенсерова психолошка естетика. Г. Дворниковић је први од наших писаца, који су одлучно и својски прихватили фину спенсерску анализу психолошких и биолошких основа естетичког осјећања. Он је и иначе одлучан спенсеровац, и то га издваја од групе полуозбиљних наших компилатора у областима филозофских дисциплина, и то га чини нарочито симпатичним. Читав књижевни рад г. Дворниковића носи на себи печат озбиљности и савремености, (његови *Есеји* и други чланци нарочито по „Шк. Вјеснику“ и осталим педагошким листовима) и његов труд да нам даде темељни нацрт једне емпиријске психологије на модерној основи биолошко-еволуционој треба озбиљно цијенити. Књига је његова недостатна, чешће сумарна, уска. Али каква је да је, она је најбоља психологија, која се досад у нас појавила. Жалећи би било да се г. Дворниковић одлучи на рад око једне обилније и савршеније психологије, јер ова може задовољити само елементарне, најелементарније потребе, каквог елементарног почетника у психологији. У ту сврху нека је топло препоручена.

Мостар.

Дим. Митриновић.

Читаоцима. Са највећим одушевљењем, почели смо ове године издавати лист три пута мјесечно, не повисивши претплату, а трудећи се, да читаоцима дамо што одабранији и бољи садржај. Но и поред најбоље воље не можемо, да издржимо тако до краја године, јер се већина претплатника не сјећа своје дужности, те тако имамо око 30.000 круна вересије. Како лист живи и издржава се само од претплате, то због толике нетачности нећемо моћи издати за ову годину 36 бројева, него само 30. Да би могли издржати ове године, а наставити издавање и идуће године, најучтивије молимо све претплатнике, да што прије шаљу дужну претплату, а нарочито молимо управе основних школа у краљевини Србији, да не дозволе, да због нетачне претплате морадне „Вила“ престати послје 23 године живота.

УРЕДНИШТВО.

„Босанска Вила“ издавају у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Бацаи, учитељи и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Претплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: *Пјесме:* *Измирење*, од Dis-a. — *Песма*, од Влад. Станимировића. — *Кавказ*, од А. С. Пушкина, превео М. Димитријевић. — *Саудијеве Руже и Успомена*, од Марселин Деборд-Валмор-а, превео у прози Н. Х. Илић. — *Приповијешке:* *За Слобода*, од Ник. Т. Јанковића. — *Из једне Србуље*, од Р. Тунгува Перовића Невесинског. — *Шулски звијер*, од Антона Чехова, превео Добривоје С. Васпљевић. — *Поука: Шта је уметност*, од Лава Н. Толстоја, превео Вој. Ј. Илић. — *Српске народне умотворине:* *Српске пјесме из Херцеговине*, вабиљежко Трпимир. — *Књижевни гроника: Граничне приче*, од П. С. Талетова. — *Листак.*

Власник и уредник Никола Т. Башковић. Пехливануша ул. 47. Дударова ул. 2. Исламска доничка штампарија, Сарајево.

Број 28.

САРАЈЕВО, 15. новембра 1908.

Год. XXIII.

Политика и књижевност.

Браниславу Ђ. Нушићу.

У нас се данас све од реда бави политиком. Њоме се баве интелигентни и образовани људи, који врло добро знају шта је политика, али се њоме такође баве и људи, који не знају шта је политика, шта је њезина суштина и шта је њезин циљ. Али ни једни ни други, већином, не воде велику политику, засновану на широкој основи и срачунату за далеку будућност, него терају ситну и дневну политику, политику личних интереса, грозничаву политику властољубља, чији су циљеви и идеали всзани за дан. Отуда су у нас партизанство и политика постали синоними.

Политика, та акција за самоодржање државе и проширење њене моћи, још није успела да се подигне до науке. Она је само успела, да, у културним земљама буде уметност, а у полукултурним да постане једна вештина. Политика пређе искључиво у рукама апсолутистичких владалаца, који су нервозном песницом и с више клерикалнога поноса доказивали своје порекло од Бога, отпочела је свој прави живот (јер се не може рећи, да је тада отпочела њезина ренесанса) са јављањем првих странака, са, ако се хоће првом опозицијом. Велики, жиљави и индивидуални духови имали су смелости, да се не слажу са људима, који своје порекло доводе од Бога и који су у већини прилика, сели на престо у пркос вољи народној! И, захваљујући силној и неодољивој сугестији, коју хероји духа увек врше на слабе и просечне људе

(јер су они или лени да мисле или нису кадри да мисле), ти индивидуални духови почели су добијати своје присталице. Али и ти први опозициони индивидуални духови изазвали су на отпор друге индивидуалне духове, изазвали су опозицију према себи. И ко је тада располагао већом енергијом, већом снагом убедљивости, већом сугестивном моћи, срећнијом спољашношћу одговарајућим друштвеним положајем (аристократа ће имати за присталице аристократе, али и људе из народа, којима импонује да дођу у додир са аристократама), тај ће имати и више присталица, па ће према томе бити и јачи — ако је на страни владаоца. Тако су, мислим, морале постати прве странке, тако је, свакојачко, морала постати и партијска политика. И где се политика у свом даљем развоју водила искључиво на основи чисто политичких принципа — за самоодржање државе и проширење њезине моћи — и где су се странке, имајући на уму велике и вечне интересе своје отаџбине, старали да се њихови принципи остваре, ту је политика постајала уметност. Вештина тамо, где су се у политику увлачили тренутни и дневни интереси једне личности, или једне странке; вештина у смислу трика и марифетлука.

Политика као уметност у првом реду, има највише привлачности за писца и песника. У њих су сви осећаји кудикамо изразитији, развијенији и интензивнији него у осталих људи. Они, у већини прилика, несвесно, имају дивинаторски поглед, који допире до најмутније будућности. Они имају ретку способност да, својим инстиктом, износе идеје, које нејасно лебде у ваздуху и, на тај начин, махом изражавају идеје једне генерације, једнога времена, велике идеје будућности нејасно и несвесно наслућене у садашњости, идеје које несвесно ствара једно читаво племе, један

читав народ, али ни то племе, ни тај народ нису кадри да буду свесни тих идеја, да их схвате, да им даду израза. Писци и песници, да се послужим једним овешталим поређењем, фотографски су негативи, који под утицајима тих идеја и свега онога несвеснога у човечјој души, примају отиске. Они су, посредством тих својих особина, кадри да разумеју боље него просечни политичар од заната, колективне идеје једнога народа, које он несвесно осећа, животне потребе једнога народа, које они не само да разумеју него их и саосећају. Они ће за то више својим инстинктом него културом, схватити генезу тих потреба и невоља, откриће све несавршенство и сву противречност друштвенога и економскога реда, тих јединих твораца човечје невоље и беде, и препоручиће сва средства, којима ће се та невоља (јер је она најпоузданије средство да једну државу спречи у њеном развијању и развијању своје моћи) ако не савршено уклонити, а оно постепено умањити и ублажити. Просечни политичар од заната може, понекад, разумети те потребе и те невоље свог народа, али он ће, имајући стално пред очима само интересе своје странке, поћи другим и савршено противним путем — он ће их употребити као подесно средство за своју агитацију. Ти хероји духа, према томе, играће у политици пасивну улогу; износиће идеје, које ће активни политичар уносити у свој систем, у програм своје странке. Али они, тако исто, могу, где је политика једна врста уметности играти и активну улогу — као вође једнога покрета или једне странке.

Песници и писци, као индивидуалисте не могу ни у ком случају бити чланови једне политичке странке. Претпостављам, да је вођа једне странке индивидуалиста, који је, сасвим природно, око себе окупио или савршено неиндивидуалне људе, или људе, који још нису нашли и култивисали своју индивидуалност, да, посредством себе и посредством њих оствари своје идеје. На свету нема два физички савршено једнака човека, у толико мање може бити два човека са савршено истом индивидуалношћу.

Писац и песник, као чланови једне странке имају или јачу индивидуалност од вође странке, или слабију: ако имају јачу, они ће у најкраћем времену неминовно морати доћи у сукоб са вођом странке и не ће се, више но поуздано, задовољити само гњевним одступањем из странке, него ће уза се повући и масу присталица; ако је слабија, они ће, можда, то исто учинити, јер неће хтети чак ни себи самим, признати да је њихова индивидуалност слабија.

Апсолутно се не може замислити да један индивидуалан дух, који индивидуално живи, осећа и ствара, може бити трајан и сталан члан једне странке да се, као члан, одрече своје индивидуалности, да, упркос своје изразите и интензивне индивидуалности, неиндивидуално осећа и ради и да се, душом и телом подвргне партијској дисциплини, која угушује

сваки индивидуални покрет, јер за индивидуалисту има само једна дисциплина, којој се он мора покоравати и која је култив сала његову индивидуалност — дисциплина његове индивидуалности.

Само мали песници и мали писци, са извесним микроскопским талентом, са несређеном душом, без пречишћених, сталожених и индивидуалних погледа на свет, живот и људе могу бити стални чланови једне странке, чак корисни чланови. Њихов сићушни таленат рађа горостасне амбиције да се што више и што пре прочују и истакну и зато они стрмоглавце јуре у какву странку (какву, јер њих начела не привлаче, него јачина једне странке, у којој лежи гаранција за њихов успех), која ће их истаћи и која ће им створити извесну славу — у тој странци. И где је политика вештина, они, са својим ситним талентом, својом ситном и ситничарском душом, својим хаотичким погледима и својом патолошком амбицијом, могу бити од користи као што је и странка њима од користи: они ће, у круговима медиокретије, агитовати за своју странку, а странка ће њима, у накнаду за те њихове јефтине услуге, обезбеђивати повољну критику, прављати њихово материјално стање угодним синеккурама и пригодним хонорарима и ствараће им славу, која ће, заједно са странком трајати и престати.

Политика као уметност, живи од великих писаца и великих песника: они јој дају идеје, полета и живота. Мали песници и мали писци живе од „Политике“.

Београд.

П. С. Талетов.

Р. Тунгуз Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

(Наставак.)

Али се, убрзо иза смрти његове, још над врућијем гробом очиним, изроди свађа и кавга између браће херцеговића. И заратише између себе херцег Владислав и средњи му брат Стефан војвода, кога бијаше дошла на дио Доња Херцеговина са сједиштем у Херцег-Новоме на мору. И надби херцег брата непослушнога, и оте му земљу и комад хљеба бабов.

А на то се диже Стефан војвода са присталицама му, и завезе морем сланијем пут Бушата и земље Арбаније. Ту га дочека турица рођак, Искандер-бег Стефан Црнојевић, и испрати га пут Стамбола с препоруком на

цара Отмановића. А Султан га прими баш једном османлијски, потурчи га, назва га Махмут-бегом, наименова га серашћером од све ордије пограничарске, и постави себи уз кољено.

Међу перјаницима пак Стефана војводе, Махмут-бега новопровзватог, бијаше и млади Грдоје, познати нам првјенац Руђа војводе пивскога. А он, бујан и лакомислен и властољубив без мјере, ступи једног дана пред оца војводу, и дрско и бестидно оде говори:

— Оче, ако ћеш бити и отац, што је много, много је. Није право да си ти и прото над поповима и војвода над Пиве обадије, а ја, твој син и замјеник с кућом ђеце и под пусатом, ниђе и ништа. Но, кад си већ протопоп, а ти дај мени да сам војвода, те да се, још за живота твог, а поред тебе, учим заповиједати и судити и људе предводити!

Замисли се на то поп-војвода Руђо, и, потупивши очима у црну земљу преда се, пооћута добар комад сата, па ће истекар заћи сину Грдоју:

— Кад си видио, дијете моје, шиљега разблуднога да носи чактар пред крдом рогатијем, кад ли чуо да се пеленче главари над витезовима бркатијем? Сине, сине мој, памет у главу! Јер које год воће прије времена зрене, и опануће прије времена. Сједи и ради и учи и гледај шта старији раде; а ја знам кад треба да те над људима поставим, као што сам знао кад је требало да те међу њих уведем. Што се пак мене, старца, тиче, могу ти рећи: да се још доста јакијем осјећам, да и поповство и војводство још који дан понесем на челу своје и леђима грбавијем. Јер, која овца не може носити руна свог, ту нити је овце нити руна. А ти попрочекај, луди соколићу мој, док појаторњаш и брцима се зауздаш и снагом опашеш, памећу обогатиш, а ја се, старац, срушим за пријеклад, па ћеш добит' што је твоје и што ти срце жуди. Дотад ти војводства нико отети неће; твоје је и по Богу и по људима, и по праву и по старјешинству; а, кад га тада примиш, знам, да га без мртве главе са себе и куће своје нећеш другом упустити.

А, кад бих ти га сад, тако луду и зелену аџамији, дао, бозна да га не би и пожалио и пожелио онда кад би ти највише требало. Зато причекај, сине, причекај!

Али се бујни и пусти Грдоје војводић наљути на то веома; и одметну се од дома оца свог, и прибјеже под скут своје ујаквићу Стефану-војводи у Херцег-Нови крај мора. А овај га прими себи за челника, и намјести га у службу при дворима својијем. И челник се Грдоје Љешевећ уза Стефана војводу, а за њ и за себе туче против херцега Владислава и оца Руђа и стрица Бранила и све му постојбине. А, кад са Стефаном Херцеговијем одбјеже под крило цара од Стамбола, потурчи се и он по примјеру господина свог, и доби име Демир-бег — јер бијаше очију гвозденијех и мишица као дријен. А тако се потурчише тамо и сви доглавници и перјаници одбјеглице Стефана Херцеговића, и сви постадоше или аге или спахије или баше над одредима јањичарскијем.

И заиска потурица Махмут-бег војску од султана, да удари на Херцеговину и брата Владислава. А цар му даде педесет тисућа. И нагрну сила исламова на Владислава и земљу његову са четири стране: од мора помоћ Искандер-бегова са шајкама и са топовима, од Босне преко Коњица и Гласинца, одреди миздраклије травничког везира, од југа на Пиву и Затарје Демир-бег са колонама јањичарскијем, а од истока преко Дрине одметник Махмут-бег са језгром војске цареве. И бише се крвнички стране обадије, Срби и Турци — једни за крст и слободу, други за ибрик и господство. Ама надјача сила султанова, поруши земљу херцегову — баш као море узбуркано што поруши приморску обалу.

И погибе херцег Владислав од руке крвника брата својега у Благају, пријестоници својој и оца својега. А сиједог поп-војводу Руђа затрпаше рушевине града Шћепаньграда, и његове кости изломљене прегази копитама хата својега потурчени и одрођени син његов Демир-бег. Видећи пак, да се не може одбранити јањичарској силесији дивљој ни машкулама и топовима њиховијем, одважни

заставник Бранило сакри чељад покојног брата Руђа у тавник замка на Градини, па отвори од града капију и сакри се под волат међу десет телећијех мјешина праха и олова. Халакнупе дивље чете турске кроз отворену капију, и напунише празни замак, пјевајући и веселећи се. А у тај час Борило потпали барут у подруму, и диже у лагум и себе и замак и у замку на хиљаде јањи-чара синовчевијех. А жена и ћеца његова и жена и ћеца брата му Руђа покојног ошале неповријеђена у тавнику у земљи дубоко. И ту проживјеше осам чела, а по том се спасоше и кроз шуму и поточине пребје-гоше ноћно и скрише се у тајне ћелије Пивског Манастира скровитог. А најмлађи херцеговић са сестрама својим пребјежа у древни Дубровник на мору, а одатле преко мора у Италију. И тако пропаде све што је крвави херцег Шћепан крваво текао и зидао за крвавијех шездесет година својих. А над Херцеговином од Плоче до Фоче и Загорја а од Коњица до Ужица и Планинице загосподари сешашћер Махмут-бег. Он пак истурчи све што се поносаше грбом властелинским, побара све што печат хришћански носаше на себи, и на бедем очина Благаја поперу зелени барјак с полумјесецем жутијем и знамењем цар-Отмановића, господара свог. Раздијеливши предобијену и порабаћену бабовину на агалукe, понамјешта по њој за бапе и кадије и забите истурчене перјанике своје, а за аге и спахије по читлуцима отетијем остале приврженике разноврзне.

Тако се и Демир-бер Руђеровић завојводи над Пивом, Дробњацима, Гацком, Затарјем и Подрињем питомијем. И савида себи дворе поред Дрине на мјесту које пробра сам, а које народ по његовом првом имену и дјелима му грднијем прозва „Грдојевићи.“

Све пак, што се не хтједе одрећи вјере отаца својих, имена и славе србаљске и завјета предака витешкијех, оно поста голо-рука раја, паћеничка гомила и незаштићено и бесправно робље на голом камену земље ђедовске, а над угашенијем главњама отаца својих.

Те тако се утулише и потоње варнице

покосовске у одбрани преостале ту самосвојности Србове а мрак петстољетни обави крше те.

III.

А иза Бранила остану два сина: Борило и Кривача. Борило је био најмлађе, а Кривача најстарије дијете Бранилово.

Прича постоји из доба тога, кад се Кривача родити имао, да му се мајка за осам дана није могла раставити од бремена својега. А за три се дана узастопце дијете у њеној утроби кривило и гицало, као у колијевци да је.

Шта није све чинио Бранило, да избави мука сапутницу своју: то звао свештенике те јој дневно-ноћно читали „Главе Јованове“, то прививао врачаре те јој заварчивале, то добављао хећиме те је облагали травама љековитијем, — али све узалуд. На пошљетку он стане више одра драге болеснице љубе, скине капу, и стане заклињати:

— Дијете, што си у утроби мајке своје, пошто ти је више рок истекао да промијениш мјесто живота својега и да те озаре луче свјетила небескијех, заклињем те од неба до земље: изађи из утробе матере своје и мука жеженијех ослободи данас родитељку своју! Изађи, и, ако си мушко, бићеш цар на земљи овој, а, ако си женско, бићеш царица над народима многијем!...

Али дијете не излази, но једнако плаче и криви се у утроби материној.

Заставник Бранило заклиње даље:

— Дијете, што си у утроби матере своје, а пошто ти је вријеме да се појавиш на бијел дан, промијени мјесто жилишта својега и ослободи мајку своју мука пакленијех, и бићеш патријарх и глава цркве господње на свијету овоме!

Ни на то дијете не помаља главу своју, но плаче и криви се у утроби материној.

Очајни Бранило заклиње поново:

— Дијете из утробе намучене матере своје, олакшај бreme родитељци својој; и, кад се родиш, ако мушко будеш, са првијем узрастом својим попећеш се до везирског сана уз кољено цара честитог или ма ког од седам краљева; а, ако си женско, око тебе и

љепоте твоје поломиће копља и потрошита готовину благо из ризница својих најпробранији витезови с краја до на крај свијета бијелога...

Али чедо ни хабера нема, но плаче и криви се у утроби материној.

Опет Бранило заклинѐ, гологлав:

— Дијете моје у утроби жене моје, излази на бијел дан и ослободи мука мајку мученицу тешку. Ако си мушко, бићеш јунак на овом свијету каквом равна неће бити докле људска стопа допире; витешка и славна, славнија од сунца и мјесеца, починићеш дјела за живота свога, да те славе гусле и јегеде и име ти предају од кољена кољену. А, ако си женско, што је мјесец међу звијездама, то ћеш ти бити међу врсницама; што је паун међу кокошкама, то ћеш ти бити међу госпођама; а што је славуј са заносно-слаткијем пјесмицама у густоме лугу међу пјевицама, то ћеш ти бити међу дјевицама!...

А то дијете чује и не чује; плаче и криви се једнако у утроби матере своје.

Бранило пак не престаје заклинѐти:

— Чедо моје у утроби родитељке своје, излази више на огрију сунца животворног и опрости мајку своју мука несносних, — и мудрост те чека на свијету овом да ти златно перо поклони и свезнану ти књигу на дар поднесе, те да ријеч твоја и умље и разумље твоје према Даници на истоку блиста нараштајима познијим, и да име твоје попут грома кроз вијекове звучи ради труда твога око среће и бољитка и народа свога и људства васколикога!...

Али се чедо и даље криви и плаче, а не излази из утробе матере своје.

И разјари се Бранило као курјак на мећави, и шкрину зубима као жрвањ о жрвањ, и читав чуб косе своје разбарушене почупа прстима својим, и, плъснувши сузама очајницама по лицу и узглављу љубе своје болеснице тешке, повика:

— Дијете чудно, у утроби матере своје, а жене моје, ако си моје и ако у дамарима и крвотоку твојем тече крв моја, помијешана са крвљу жене моје, излази напоље из утробе патенице мајке своје, — а на земљи те овдје међу нама очекује судбина са кнежевском

палицом и ћурком турског придворице, да ти их дарује; и обећава ти да ћеш за живота свога бити ништа-човјек и сплеткарош и највиша поган у роду својему. То све, ако си мушко; а, ако си...

И још Бранило и не довршио реченицу своју и не доустио мисао зачећену, а невјеста се његова опрости бремена; и мушко чедо закмеча испог кољена њезинијех.

И крстише новорођенче на брау руку; и дадоше му име Кривача, јер се за три дана кривило у утроби материној и јер је на криву стазу упућено и кривој страни обештано још при рођењу његову.

А, док одрасте Кривача, већ у велико бијеху Турци завладали Херцеговином, и Пива грцаше под јармом отоманскијем. Не остаде куће ни породице, коју љуто за срце не уједе проклета некрст зулумћарска; не би села ни засеока у које Турци главњу не унијеше ни њиве и ливаде, а да је на коњскијем копитама не разнијеше, ни раскрснице на којој вјешала не попеше и на њима поглавице народа нашега не објесише; не би замка, ни ни куле, ни града, а на чије развалине не доведоше за собом црне вроне и гавране и звјерад грабљиву, нити цркве и манастира и школе и инијех задужбина прадједова напљих, које не претворише прво за коњушнице своје, па их онда предадоше у прах и пепео. И пропишта народу нашем и мајчино млијeko испод ноката; и разлијегаху се брда и долине од плача и кукњаве жена и нејачи, ћеце и стараца, и турскијем коњима прегажених, а турскијем наџацама осакаћенијех приспјенака. И замукоше и звона на црквама господњијем, и дипле у рукама чобаскијем, и чактари на овновима предводницима, и пјесма у грлу ђевојачкоме. А на рурушевинама градова и дворова, манастира и тргова опустјелијех, као предвјесници новог ускрсућа и љекари рана незаслуженијех и части увријеђене, сјеђаху слијепци гуслари и уз јецаве звуке у црно обојенијех гусала нарицаху за изгубљеном срећом народа свога и погаженом славом предака својих, и дражаху на освету свету горске царева, хајдуке витезове, и на исрајност им у

поведеној борби за крст часни и слободу златну.

А Кривача, кад одрасте и стаса за мегдана, те се стаде с људима мијешати и управљати домавлуком у кући својој на мјесто оца покојнога, једног се дана нареди и опреми на пут. И дође у Грдојевиће на оцаке свога рођака потурице Демир-бега. И рече му:

— Рођаче, послушај ме што ћу ти рећи! Нити можеш, нити ти је у рачуну да истурчиш цијело војводство своје. Јер сваки је Турчин и сваки онај, ко по турски клања и иде у џамију — царев син. А Турчин Турчину нити ће да аргатује нити да да служи, јер су једнаци и пред царем и пред Пророком својим. Зато, а да би вам имао ко радити и служити вам господству, морате имати раја, а та раја и не може бити нико ини до влах и ђаурин у земљи овој. Па, пошто, према томе, треба да има иновјерника, то вам потребује и неко преко кога ћете најлакше и најпоузданије владати иновјерницима тијем, па да је и вама лакше и о мање главобоље, а и раја да је мирнија и послушнија. Треба дакле да девлет постави своје људе над рајом од њене вјере, а он и његови дирекци да су поврх свега као сунце поврху облака. Зато сам дошао да те замолим: да ме поставиш за кнеза над Пивом, да у њој, мјесто тебе а у име твоје, извиђам што цару и народу треба, а теби и твоме господству да дајем и одајем све што ти је и досад по праву и положају припадало и што си на сабљи и крвавом кланцу добио а цар ти својом туром потврдио и обдарио те царском вољом својом по заслугама твојим.

И допаде се Демир-бегу предлог тај, и постави над рајом у Пиве обадвије за кнеза Кривачу. А то је да се испуни обештање Бранила, оца његова, на рођењу његову. И дотужа Кривача племену своме и људима својим у вјери својој горе но да је и Турчин, јер угађаше Демиру и Махмут-бегу сешаћеру и вјери њиховој што боље могаше: само да би се што јаче учврстио у кнештву и да би што дуже остао на њему, па му и на дјецу прешло по времену. И, у колико биваше све гори народу од вјере своје, у

толико бијаше милији беговима и пашама турскијем; и, за усрдност у служби његовој и због бездушја над ђаурима показанога, Демир-бег га постави, а Махмут-бег га потврди за обор-кнеза над свијем влашкијем кнезовима од Подриња до Оногшта на крајини тврдој.

А Борило бијаше веома друкчији од Криваче, брата својега. Друкчији бијаше и по ћуди и по дјелима и по срцу и по души и по животоу, као и да нијесу младице из коријена једнога. Истога дана онога кад им је отац Руђо погинуо, сиједи је игуман у тајној ћелији при запаљеној воштаници пред светијем Распећем Господњим у Пивском манастиру часнијем епитрахијем својим покрио главу Борилу и, као непомирљивом браничу вјере и слободе, изручио му вишњи благослов за дуг живот, срећан започетак и срећнији свршетак предстојећих му подвига, његовијех и сатрудника другова његовијех, и „о избавитиса имъ всяка скорби, гњева и нужди“ те „покорити свакаго врага и супостата.“ Сјутра-дан су одјекнуле пивске стране и поточине хајдучкијем покличем Бориловијем и његовијех тридесет другова. А на мјесец дана након тога пред убогијем и полу разваљенијем храмом божијим на тајном сабору у дубрави густој и непроходној под храстом стародревнијем самоуки је гуслар уза занопљиве звуке с длака коњскијех славио дично име неодољивога осветника харамбаше Борила су његових тридесет хајдука, биранијех

Све по пушци и десници руци;
Од зла оца а од горе мајке;
Који може стићи и утећи,
И на страшну мјесту почекати;
Коме баста убит' и посјећи,
На запету пушку ударити
И рањена унијети друга;
Кој' од рана јукнути неће,
Ни до себе уплашит' четника;
Који може у планини живјет'
По три дана о лули дувана
А четири о букову лишћу.

И прелијетао је Борило харамбаша са четом својом, као суха муња из облака, саврх Босне до дно Херцеговине за двадесет година без престанка, и светио ране своје и браће своје и патње народа свога и земље отаца својих. Од прољетног врбопуца о Ђурђеву-дне.

Кад се гора заодјене листом
 А рудине травом и цвијетом,
 Кад с' укажу, ребра планинама
 А испод њих зажуборе врела,
 Кад забресга млада брезовина,
 А процвјета стара дреновина,
 А закука птица кукавица,
 И приспије јање за заклање, —
 па преко цијелога прољећа и љета до Ми-
 трова дана о јесени,

Кад са горе опане листина,
 А планине поклопи китина,
 А сметови затрпају паде.

(Наставиће се.)

М. Дмитријевић, Мостар. ===

У јесењи сумрак.

Велимиру Јелићу.

I.

Под замрљаним сводом свуд је тама.
 У души тмурно; звуци неки тавни
 Нејасно шуме, кб спомени давни —
 Влачи се мразна, тешка, болна чама.

И сипе, сипе ситне капи кише....
 На блатну земљу хладна киша пада;
 Магла све гушћа. Вали мутног јада
 У мени дрхте. Све гине, све тише.

Тек чудно, кобно, из суре даљине
 Пригушен јецај, и вјечна сипа кише
 Чује се — — мукли тутањ мине...

И ништа друго не чује се више!
 Нијемо слушама како живот гине
 Док бона душа чами, мре... Све тише.

II.

У суром, влажном небу сунце гасне
 Клонуло; слој се тешке магле влачи.
 Одасвуд бије туга. Свод се мрачи,
 Скрива се блато, локве грдне, масне.

Одасвуд бије туга. Хладно. Градом
 Дрхтури магла болесна и густа.
 Свија се чама. Соба ми је пуста;
 Ја у полусну бдијем, с мутним јадом.

Бол ми је мутан, мутне ми и мисли,
 Невиђен ланац сво ми биће стеже,
 А бона душа за незнаним плаче.

Изнурен слух ми фијук вјетра реже;
 Јесен и смрт су се у природу стисли
 И пишти она, сад тише, сад јаче!

III.

За чим ли ово страсно душа жуди
 Кад болне ове снове тупо снујем?

Не знам. Тек нешто цвили у дну груди
 И тужну, тужну пјесму уз то чујем:

Жалобну пјесму бесмисла живота
 Што из свих ствари истиче и струји;
 Потмуло, тихо одасвуда хуји
 Жалобна пјесма бесмисла живота.

У мртвој жудњи дуго душа сања
 И плови чудним валима; и тоне
 У тужној пјесми муклог таласања....

Болно ли је чути ту потмулу пјесму
 Кад чами душа, и цвили, и тоне!
 Болно ли је чути ту потмулу пјесму!

IV.

Опет јесењи сумрак с кишом пада,
 Опет јецање свега душом звони,
 И пишти она кад ноћ заромони
 Кишом, и глупа тишина завлада.

Како је тужно!.. Без снова и нада —
 Све цвили, тоне, губи се и плаче;
 Кад бол ме стегне и притисне јаче
 Замире живот у гомили јада.

Замире живот мој и душа труне
 У магли туге, мртве и нејасне,
 Док ми се очи јадном сувом пуне —

Замире живот, и душа тужна чами
 И мре од бола — —

Ах, да је нестат у болесној тами!...

XI. 1905.

Рикард Николић, Костање.

Кобна ноћ. ===

Тешко ми пада сјећање пусто
 кад кобна мени настаде ноћ,
 кад ми је било са родне груде
 у свијет далеки и незнани поћ',
 кад ми је било оставит мјесто
 гдје с тобом многи проведох час,
 кад се у складну цјелину слива
 са славујевим твој звонки глас.

Дрхташе твоја рука у мојој,
 а мене силни обори јад;
 не смогох ријечи, премда сам био
 много, ах, много казати рад.

Сад идем свијетом ко слијепац тужан,
 нит марим више камо ћу доћ',
 јер све што љубљах, све моје наде
 однесе собом та кобна ноћ.

дубока носталгија, вјечна као и душа, која дрхти у сјетном осмијеху и плине у болећивом сјају погледа. Николић није дао ни једне блиставе и живосне слике јасних и радосних боја, какве, покатакд, умију дати Дучић и Беговић. Његова је меланхолија природна предиспозиција душе, и његове пјесме су спонтан израз те меланхолије. Душа је патила, и постале су пјесме.

Ја пјевам кад ме гане тугаљив звук без ријечи
Што тек у души звони и не да се изрећи,
И слушајући мислим, да давну слушам јеку
Неостварених снова — а стихови ми теку...
И нико не зна онда шта у мени се збива
Да л' ниче прољет ведра ил' пада магла сива.
Ја ћутим само тугу што на срцу се леди
И руку како дршће и лице гдје блиједи —
Тад око себе тражим бар једно око мило
И њежне, топле прси и једно драго крило.
И уништених снова све даље слушам јеку
И пуштам као сузе стихови да ми теку.

Приказујући, тако, само себе, и то искрено, Николић је, разумије се и оригиналан пјесник, са својом лично, посебном, моралном физиономијом. Само на два три мјеста осјећа се доста јак утјецај Краљчевичев и те пјесме — од хрватске критике много хваљене — не вриједи много, и није их требао уносити у друго издање своје прве књиге. Друга му књига пјесама сразмјерно је слабија од прве (јер је доцнија а ипак није боља) и у њој се опажа извјесно прилагођавање новијем духу Домјанића и млађих модерниста. У тој књизи приступа неко тихо и прегушивано сладострашће као нови биљег Николићеве индивидуалности, и оно је, чешће приказивано, без богатства ријечи и нових осјећања, постало хипертрофно и једнолико. Поред тога, друга је књига слабија од прве и због више техничке недотјераности, због вишег броја недозвољених ствари у граматици, синтакси, стилу, римама, метафорици. Иначе је, у том погледу, Николић измакао испред свих пјесника, и има неколико строфа којима се формалној страни не да приговорити, што је код хрватских пјесника очајно ријетко.

Г. Милан Беговић је у својој студији о Војиславу тачно опазио да српски пјесници много боље владају језиком од хрватских. Ако ништа друго не би хтјели чинити да се усаврше у нашем језику, хрватски пјесници (и писци уопће) могли би се интимније упознати са производима млађе српске белетристике. Наши би се пјесници такођер окористили познавањем млађе хрватске белетристике, те би узајамно познавање могло бити за обе стране плодносно. И онда, вријеме је да српски критичари поклоне више пажње хрватским писцима, јер Хрвати још нијесу имали модерних и солидних књижевних критича, а. Они су имали понеког старовремског догматичког естетичара и понеког догматичког рецензента, али честите и

организоване критике нијесу имали, а то би им било пријекно потребно. Шта би шкодило кад би се гг. Слободан Јовановић, Јован Скерлић, Богдан Поповић и Павле Поповић мало позабавили угледнијим млађим хрватским писцима, приказали их српској публици и прокритиковали их мјерилом којим су измјерили вриједност прокритикованих српских писаца? Ако би, за тај посао, требало, са српске стране нешто труда, а ако би, на хрватској страни, можда, било неугодности и спознања погрешака, то није разлог да се томе послу не приступи.

Најзад, да се ресимује. Поезија Миховића Николића, то је једна сјетна и чезнутљива филозофија срца. То су њежни стихови у почаст минулих снова и неостварених идеала, који миришу тугом и одају непосредну близину пјесничке душе. Николић живи од љубави и од љепоте којих нема и које остављају само жудњу и сањање. Једним својим животом он живи у илузијама, а другим у природи: уз варљивост илузија, њега боле апатични јесени сутони и опћа бесмисленост ствари. Он је достојан друг најбољих хрватских пјесника гг. Краљчевића, Тресића, Беговића и Назора, и његова топла, искрена и тужна пјесма чини част хрватској литератури.

Мостар.

Дим. Митриновић.

Пјесме Миховића Николића.

Прољетње јутро.

У самоћи и љубави ми смо стали замишљени,
Док око нас тихо дршће блиједо јутро и мир снени.
Отимље се тмина свјетлу, мрачне сјене зраком лете,
А прозирни облачићи већ се рујем сунца свијете....
Загрљене нас оставља ноћ и њена црна тмуша,
Слатке чежње и ужитци и заборав наших душа,
А ти тако красна спушташ своју главу ближе к мени,
Гледаш ово тихо јутро, блиједо небо и мир снени,
И из даљи драге ждрале, како тихо зраком плове,
Носећи нам с југа прољет и љубавне сласти нове!...

Ја лијетам по свијету.

Ја лијетам по том свијету и на сунчаном траку
Лепршам као лептир, огријевам душу своју,
Ја носим топло срце, у њему пјесму јаку,
Приповиједам ју људству нек чује повјест моју.
Па видим каткад посмијех а каткад сузу врућу
И многи снени поглед и чар у њему мио —
Ја љубио бих, пјевó и шапó у чезнућу,
У болу бих прегарó, тек умријет не бих хтио!
Ал' вијековима гледам гдје црна авет лети,
У пепео руши сне са сунчаног трака,
Кò звијезда разарања над свијетом црна свијети

Већ тако близу мете и скоро да клоне — да клоне пред затвореном капијом обраслом маховином и дивљом ружом.

Једна суза кану из плавог ока јој — — и зарђала брава скрипну.

И ево је пред царем!

Загледала се у његове очи па заборавила на све — на људе — на другарице — на стару мајку...

Загледала се па се кроз сузе насмешила. — И од тога осмејка задрхта цару срце у грудима и он пружи жељно руке према младој девојци...

И тако цар доби друга!

Друга, који му је донео срце чисто — пуно невине љубави..!

И цар је био срећан! Лебдио је са својим другом по оној лепој башти, слушао је с њиме песму славујеву и зујање ситних челица...

Кадгод су се у несташној шали витлали по облацима, а кад се уморе они седну на један облачак — па се љуљају по свемиру — и уљуљани тихим шаптајем лахора — — — и заспали — — — и у сну се смешили сневајући снове о својој срећи.

Али је срећа у царству снова врло кратка — још краћа него на земљи.

Један лахор само, једна мисао — а среће нестане!

Једног дана прохтело се царској љубовци да прошета по беломе двору... Ишла је из дворнице у дворницу — дивила се лепоти и сјају — уживала кад јој ножице утону у меке сагове откане од мирисног цвећа и зелене траве — кад јој из ког огледала, саграђеног из росних капљица, синс сва чар млађане лепоте јој... одмарала се на меким одморницима... и опет пошла даље — све даље.

Несрећа је донесе до неких старих, заборављених врата.

И она уђе!

У тој одаји чувао је цар своје успомене из оног доба кад је по земљи ходао. — — —

Била је то одаја мрачна, ружна, пуна паучине и прљотине. — —

Она поче да премеће по паучини — и наиђе на неку стару слику. — —

Очисти је од паучине и прашине — и угледа жену необичне лепоте — угледа је а срце јој задрхта неким чудним, непознатим осећајем. — —

А из једног мрачног угла закрешта сова: — „Је ли да је лепа?“ А цар ју је много већма волео него тебе!“

„Већма?“ и она сва задрхта, а слика тресну о под.

„Она није имала крила!“

„Моја крила — моја лепа, блистава крила“ — једва изустити, а очи јој се напунише сузама.

„Жене, које носе крила, могу занети само за тренутак“ — рече сова и несташе је.

„Моја лепа, блистава крила — моја мила лака крила“, јадиковаше она, али оне речи све дубље јој се зарањаху у душу.

И превари се несрећница!

И откиде једно крило — и осети страشان бол — али љубав, луда, безумна љубав савлада бол. —

И паде и друго крило. — — —

У трему је чекаше цар!

Кад је угледа сав задрхта, дође му некако слаба мила и слатка и лепша него икада. —

И он пружи руке, да је загрли... И зарика као рањен лав. — —

„Несрећнице — а камо ти крила?“

И одгурну је од себе...

А она је плакала — чупала своје црне власи, молила — преклињала. —

Све узаман!

И вратила се опет земљи — вратила се оним трновитим путем — њене мале беле ножице се израише, њена лепа бела одећа поцепала се. —

Она је ишла — све даље ишла. — Ишла је дуго — врло дуго... а кад се вратили земљи — њене црне власи биле су сасвим беле — и њене светле очи биле су потамњеле — а њено свеже, младо лице било ји ишарано силним борама. — —

Кад је стигла земљи она је пала — пресвисла од бола и туге. —

Од туге за својим царем и његовим сјајним дворима. — —

А тамо, где је пала изникла је ова јела. — —

Ето зато јела сузе рони без престанка и зато јелине сузе миришу тако тужно...

Фридрих Нице: —————
О читању и писању.

— (Из „Тако рече Заратустра.“

д свега писанога волим само оно, што је крвљу написано. Пиши крвљу, па ћеш сазнати да је крв — дух.

Није лако туђу крв разумети, мрски су ми сви дангубни читаоци. Ко читаоца познаје, тај више ништа не ради за њ. Још једно столеће читалаца, и — дух ће заударати.

Што је сваком допуштено да учи читати, квари не само писање за сва времена, већ и мишљење.

Једном је дух био Бог; по том човек; сада постаје чак и пуком. Ко крвљу и у нарекама пише, тај не жели да га читају, већ на памет науче.

У планини је најкраћи пут од виса до виса; али за њ мораш имати дуге краке. Нарече морају

бити висови; а они, којима се говори, велики и горостасни.

Редак и чист ваздух, блиска опасност, дух препун веселе пакости: то се добро слаже.

Око мене мора бити врагова, јер сам храбар. Храброст која растерује авети — ствара себи и врагове. Храброст се радо смеје. Ја више не осећам заједно с вама: Овај облак што под собом видим, ово црнило и тежина, којој се сада смејем, — то је ваш облак што буру доноси.

Дижете очи жељни узвишења; ја их спуштам, јер сам узвишен. Ко од вас може у исти мах бити узвишен и насмејан?

Ко се на највише брегове пење, тај се смије свима жалосним — играма и жалосним — збиљама.

Безбрижне, подругљиве, насилне, — таке нас мудрост хоће: она је жена, па воли само ратнике.

Кажете: Живот се тешко сноси.“ Али, нашто вам онда сјутра понос ваш, с вечери преданост ваша?

Да, живот се тешко сноси; али онда ми се бар не правите тако нежни. Та ми смо сви скупа красни магарци и магарце.

Шта имамо заједничко с ружиним пупољком, који дршће, јер на њему лежи кап росе?

Запета, ми волимо живот, али не стога што обикосмо на њ, већ што навикосмо љубити.

Увек је у љубави нешто лудила; али је увек и нешто разума у лудилу.

Па и мени, који сам животу наклоњен, чини се да лептири и мехури, и све што је од њихове врсте међу људима, — највише знају за срећу.

Гледати те шарне, лаке, луцкасте и живахне душице где се лепршају, — то Заратустри мами сузе и песме.

Ја бих само у онога Бога веровао, који би знао играти.

Али кад мог ђавола видех, наћох га озбиљног, темељитог, дубоког и свечаног: то је дух теже, што чини да све ствари падају.

Не убија се гневом, већ смехом. Хајд', на ноге, те убимо духа теже!

Од кад научих ићи, од тада увек трчим. Од кад летети знам, од онда не чекам да ме други гура да се сместа кренем.

Сад сам лак, сад летим, сад видим себе под собом. Сад Бог у мени игра.

Тако рече Заратустра.

С немачког, Давид С. Пијаде.

Максимилиан Берн:

== Азра.

Und mein Stamm sind jene Asra,
Welche sterben, wenn sie lieben.
H. Heine.

Обичајно сам најрадије, да у слободним часовима тумарам по пољу. Ко се много кретао у друштву и упознао његову лажљивост, осјећа се добро само у осамљеној соби за учење, у мање поспјећеним умјетничким дворницама или шумској тами помраченој густим лишћем. При повратку кући, увијек сам волио да ударим новим путем, да не бих непрестано сретао једне исте ствари. Промјена околине изазива, обично, и измјену представа и покреће дух на нова разматрања и фантазију на нове снове.

Кад сам се пошљедњи пут враћао из поља дома, ударим опет путем кроз улице, које су ми биле непознате, и за које сам држао да ме морају довести кући, па ма то било и заобилазно. Кроз неке уске, вијугаве улицице, доспијем најзад у неку широку улицу, изнад чије је средине пловио пун мјесец кроз јасан, провидан ваздух. Чинило ми се да идем њему у сусрет. Његова појава дирала ме тако пријатно, да сам непрестано тражио улице, на чијим се крајевима видио његов котур. Тако сам вам, без нарочите намјере, доспио у сасвим друго предграђе, а не оно којим би, на с аким начин, могао проћи на пут за своју кућу. Од једном ми паде у очи низ кућа са својом варљивом сличношћу са неком другом улицом, другог варошког кварта, у којој сам недавно провео гдјекоји мио часак. Чинило ми се, као да се находим на истом мјесту, па није недостајало ни украсне чесме, која је својом вјечно жуберкавом водом давала улици необичан изглед, сјећајући ме на вријеме, које је тако давно минуло...

Било је то прије више година. Бијак провео шеврљајући једну лијепу јесењу ноћ са једним веома талентованим сликарем, и хтједох се вратити кући. Пут нас је водио сличном улицом, поред једног сличног источника. Куће које теже небу, са још затвореним прозорима, украсна чесма, на чијим је степеницама сједјело једно дјевојче, наслонивши главу на каменити зид воденога корита, као и сама мала, све нам то изгледаше, на отворено плавој и притом ипак тамној свјетлости праскозорја, нешто болесно, блиједо, нешто дремљиво и зимогрозно. А то је највише падало у очи код дјевојчета, које је у рану зору дошло на воду и савладано умором задријемало на подножју изворову. Њезина лијева рука, преко чије је пуне мишице таласасто пала мека распуштена коса, служила је за наслон челу, док је друга млитаво лежала на дршци празнога крчага, који је лако додиривао земљу, као да се радознано нагао ка нешто опруженој ножици, која се незнано појављивала. Мој пријатељ

бијаше раздраган милом појавом њезиног њезног тијела, чије се контуре оштро оцртавају на простој, мркој хаљиници.

Није се могао одвојити од слике, јер као „слика“ изгледало му је све што је сретао; узе свој билежњик и набаца летимичним потезима једну дражесну скицу. Затим се окретосмо да пођемо даље. Тмуло одјекиваху наши кораци у тихој осамљеној улици. Нијесмо се били далеко удаљили, кад ме пријатељ позва да се вратимо.

„Морамо је пробудити“, рећи ће, „струји хладан јутарњи ваздух: мило дјевојче могло би нацепети“. И тако смо поново стајали пред њом. Ослови је ти, мољаше ме Теодор, ја немам срца да је разбудим.

Ја то урадих. Уплашено љепочице исправи крчаг, протрља очи, да би разагнала дремеж, повуче своју радозналу ножицу, страшљиво доведе у ред своју хаљиницу, погледа нас пуним очима и одједном скочи, као да се, због нас, застидјела, па хтједе побјећи.

„Стој, љепочице моје“, узвикнух, ухватив је за руку, „прво, да нам кажете, како сте тако рано овдје дошли!“

Дјевојче порумени, забаци косу са потиљка и одговори: »Веома Вам захваљујем, што сте ме пробудили; а сад ме пустите да идем својим путем. Ја сам, свакако, и иначе, одоцнила, јер док господа још нијесу употребили ноћни одмор, ја треба већ да отпочнем свој посао“.

„Ви нас посрамљујете својом врједношћу“, узвикнух.

„Желим само, да и њој једном дође крај. Кад ми умре недавно напрасно отац и остави небринуте моју болну мајку и моју млађу сестру, одмах сам одлучила да примијеним своју радну снагу и своје знање, јер ја сам сасвим пристојно васпитана. Пошто се неко вријеме, није могло наћи никакав погоднији посао, а невоља куц ше све јаче на врата моје матере, нијесам смјела оклијевати, да се примим мјеста, за које ми се није било лако одлучити. Примила сам се службе у једној крчми у близини овог извора, далеко од предграђа, гдје ми мајка станује и гдје ме познају људи из времена бољих дана“.

Њезине тамне очи одблеснуше при овим ријечима тако влажно, у тмулом сјају уздржаних суза. Скретосмо своје погледе са њезина тако изразна лилица, на које смо измамили њезин бол, и блућасмо очима широком осамљеном улицом, да дјевојче не би свој јад двогубо осјетило са нашег учашћа.

Она спусти свој лијепо заокругљени крчаг на уску ограду, испод малих, металних, лавовских чељусту, кров које је вода непрестано отицала, која је сада клокоћући падала на дно крчага, док је, пређе, јасно жуберкала у базен.

Крчаг бијаше ускоро пун, вода се прелијеваше, дајући опет сасвим други глас од себе. Ну она на то не обраћаше пажње. Мој пријатељ скиде крчаг и спусти га крај дјевојчетових ногу. Она то не примијети одмах, и бијаше у очевидној неприлици кад то опази. Отпратисмо је до кафане. Она стаде пред њезиним вратима. Устручавала се да уђе једновремено с нама; зато смо ушли за њом тек послје неколико минута.

Крчма је била још сасвим празна; у њој бијаше само једна жива душа, која је послуживала. При нашем уласку дође лијепо створ, који смо на извору пробудили, поздравни нас сасвим туђински и запита, шта заповиједамо. Поручисмо чај и замолисмо љепочику, да нам за столом прави друштво. Убрзо затим донесе чај и сједе поред нас. Отпочесмо говор о свом сусрету на чесми.

„Ни сама не знам, како се могло десити да заспим с крчагом у руци. Уобичајила сам увијек да рано устајем. Прије више година, кад смо живјели на селу, никад нијесам пропуштала да се прикрадем рано у вору до сеоске цркве, прије јутрење и прије но што би парохијани дошли у цркву. Разумије се, да тада нијесам тако ранила као сада; па и сада не бих морала устајати тако рано, али ме страх да се не успавам, нагони, да се раније пробудим, но што је потребно. Ипак . . . ну ето долазе продаваоци, који желе да попију што топло на свом путу за варош. Морам да их услужим.“

Како се пивница поступно пунила, није нам се дало тога јутра да боље познамо дјевојче, које се звало Лујза, како смо то сазнали од крчмарице. Убрзо пак затим бројасмо се ја и мој пријатељ млади сликар, у најревносније госте димљиве крчме.

Теодор је посведневно откривао нове особине, са којих му је дјевојче било омиљело и заслуживало пажњу; а и мене су опчарали њезина нарав и подобност схватања.

Једном, у очи неког празника, остала је пивница отворена дубоко у ноћ. Напољу је било непријатно и кишовито. С времена на вријеме задрмао би олуј трула прозорска ћерчица, да су звекетала сва окна. Јасан звекет чаша уочљиво је контрастовоа језивим мелодијама, које је вјетар свирао. У празној крчми био је већи дио гасних сијалица уврнут, само изнад мрамориране блехане табле стола, за којим смо сједјели, шкиљила је још једна и зукала тако успављиво-монотоним аријом, као што је куцао стари шварцвалдски часовник на бијелом зиду.

Од прије неколико тренутака, мој пријатељ и ја били смо једини гости у крчми. Лујза је била веома заморна и бијаше једнако спустила сањиву главицу.

„Газдарице“, довикнуће Теодор, кад то бијаше примијетио, „мислим, да би требало да затворите. Ми смо пошљедњи гости, и поћи ћемо кући и ако киша пада“.

„То не иде“, одговориће крезуба крчмарица, „крчма мора да остане још отворена; могао би још когод доћи“. При вици ових измијењених ријечи, пробуди се Лујза из свог дријемежа.

„Јадно дијете“, узвикну Теодор, „морам да Вас разведрим, јер ћете, иначе, опет заспати са умора и досаде. Знате ли моју омиљену пјесму, дивну Рубинштајнову композицију Авре?“

„Наравно“, одговори Лујза. „Ви сте ми сами до-нијели дивотну пјесму“.

„Дете, молим Вас, пјевајте је; сасвим сам заљубљен у пјесму“.

Лујза отпоче тихо пјевати, у самој ствари више је шапутала но што је пјевала:

Свако вече слањла је
Султанова лепа шћерца
На водоскок, где се жубор
Сребрнасте воде чује.

Свако вече роб млађани
Чекао је на том месту:
И лице му сваког дана
Бивало је блеђе, блеђе.

Једног дана књегарица
Запата га брво, журно:
Каж ми мене име своје,
Домовину и порекло!

А роб рече: „Махомет сам,
Рођен млађан у Јемени,
Плеће ми се зове Авра,
Што умире, када љуби“.

„Плеће ми се зове Авра, што умире када љуби“, понови млади сликар дубоко потресен. Његово тамно око погледа тужно у земљу, потом стеже, ћутке, Лујзину руку.

Превео С. Д. Мијалковић.

(Свршиће се.)

Павле Лагарић, Беч.

Luca della Robbia.

Уметничка скица.

Кад прелистамо разне историје светске уметности, опазимо, да су сви светски уметнички историчари најсимпатичније и најинтимније писали само о највећим даровима и најграндиознијим појавама Талијанске Ренесансе. Нежне и интимне природе биле су врло ретко предмет њихових штудија.

Али више пута пуцољак неког цвета има толико исто, ако не и више лепоте и дражи, као и сам цвет.

Они уметнички хероји шеснаестог века задивљују нас својом силном уметничком снагом, оне мање величине петнаестог века, својим и сувише нежним и топлим осећајима, својом љупкошћу и слатком чежњом. Оне прве дубоко поштујемо, ове друге љубимо као

свеже пролетње јутро, или први нежни пролетњи цветак.

Петнаести век није дао свету једног Леонарда, Michelangela и Raffaella, али је за то у петнаестом веку живео и радио сликар Benozzo Gozzoli, нежан лиричар, особити сликар флорентинских лепотица и претеча данашњих енглеских Preraphaelita и нежног песника — сликара Rossetti-a; живео је један Giovanni Bellini, сликар нежан, мек и љубак, као што је нежна и љупка атмосфера лепих Млетака; живео је Botticelli, нежан сањалица и особити сликар ружа, љиљана и мирта; живео је Fra Filippo Lippi, не калуђериспосник, него особити поштовалац лепих жена и еминентни сликар женских дражи; живео је вајар Mino, чија дела још и данас млади Талијанчићи продају по улицама свију великих европејских вароши; живела су два вајара, Andrea и Luca della Robbia.

О животу та два последња мирна и вредна раденика не знамо много, не знамо готово ништа, само зато, што су те две нежне сањалице цео свој век провели у миру, у осами, у кругу својих најинтимнијих пријатеља. Та два уметника изгледају мени као два цветића нежне љубичице, који су, сасвим скривени у густоме шипражју, расли и угинули, и врло мало је света осетило лепоту њихова цвета и њихова мириса.

Luca della Robbia проживео је 70 година и створио много красних дела, која су разбацана по целој Toskani и сакривена по омањим католичким црквицама.

Прве своје радове изводио је Luca у мрамору и бронзи. Тако се још и данас у музеју саборне цркве у Флоренцу налазе његови особито лепи мраморни рељефи, које је 1445. године израдио за ту цркву. У томе врло красном и нежном раду приказао је лепу, малену и веселу мушку и женску дечицу, где свирају, певају и играју неко весело коло.

У истој саборној цркви израдио је Luca и врата од бронзе, којима је приказао Марију, Јована Крститеља, евангелиста Јована и још четири црквене старешине. Код свију тих племенитих особа видимо особиту израду одеда.

Сва интимност и лепота његове уметности лежи у приказивању Мадона. Његове Мадоне то су љупки, слатки, нежни и етерични снови једне сањалице, једне наивне и побожне душе.

У варијацији песме „Марија са младим Спаситељем“ Luca је неисцрпиво. У сваком новијем раду знао је изнети увек нове и увек љупке нијансе те песме. У стотинама вајарских дела увек је приказао дубоку и истиниту љубав мајке према Спаситељу. Поглед Марије увек је благ и миран, а на њеним уснама огледа се неки сањалачки осмејак.

Нека слатка, појетичка драж и особита лепота, која се не да изразити речима, него коју треба осетити, лежи у Маријиним нежним ручицама. У дуге и лепе прстиће тих руку унео је Лука више душе, него ли у израу очију и малених устаца.

У тим дугим, финим и нежним прстићима изнео је Лука нежне осећаје, изнео је сву слатку чежњу свога доба. У његовим Мадонама најбоље и најверније се огледа »das Jungfräuliche« талијанске уметности петнаестог века. Преко нежних груди Маријиних пада једноставно али меко одело. Човек чисто осећа мекоћу тога одела. Осећаји Луце за одело нису мањи, него ли за интимну појезију нежних руку, које приповедају о некој слаткој чежњи.

Осим „Мадоне са Спаситељем“ врло радо изводио је Лука „Благовести“ и младог „Јована Крститеља“, изводио је и целе олтане. Тако је створио красан олтан за саборну цркву у Агеzzo и за малену црквицу Santi Apostoli у Флоренци. Овај пошљедњи сматра цео образовани свет за најбогатији и најљупкији олтан целе талијанске уметности. То красно дело буди у нама оне исте осећаје, као и нежна лепота првог и свежег пролетњег јутра.

Српске народне умотворине.

Српске народне пјесме из Јања.

Клетва.

У дјевојке црне оке,
У момчета конопљасте.
„Ој дјевојко, црно-око,
Гледни наме, жив' ти нане!“
„Нећу вала младо момче,
Не ћу вала ни тренути
А камо ли погледати,
Караће ме нана моја“.
„А ће ти је, не било је!“
„Ено доље невен бере“.
„Срце јој се савенуло,
Кô 'но моје за тобом“!

Лијеној дјевојци!*)

Купи' коња за 'нљаду,
Па поведо' низ ливаду,
На ливади бунар-вода.
На бунару три дјевојке:
Једна ми се коња прима,
Друга коњу воду лива,
Трећа сједи тер бесједи;
Која ми се коња прима
Она ће ми љуба бити,
Која коњу воду лива
Она ће ми сна'а бити,
Која сједи тер бесједи

*) Вук I. 417.

Ону ћемо у злу кућу,
У злу кућу — међу браћу,
Ће се браћа сикирају,
Младе неве преслицају,
А старчићи угарчићем,
А бабице машицама,
Мала дјеца здјелпцама,
А велики узицама,
Јетрвице дружицама,
Заовице иглицама.

Само драгог.

У башчи ми ћул бијаше
Куд мој драги пролазаше;
На драгоме дви доламе,
Низ доламе ситно пуце
Нек ђаволу срце пуца!
Дете, друге, да бројимо,
Ако право пребројимо,
Вама пуце и долама,
Мени драги и кошуља,
Ако вам се криво чини
Мени драги без кошуље!

Док се нисам оженио!*)

Ој јаворе, крајом горе!
Благо теби, крајом горе!
И мени је благо било,
Док се нисам оженио:
Дјевојке ме братом зваше,
Младе снаше драг-драганом,
Старе баке: а мој синко.
А како се ја ожени'
Дјевојке ме врагом зову,
Младе снаше враг-враганом,
Старе баке: ћуш магаре!

Дјевојачка фала.

Ништа мени не додија мајко,
Кô таслама данашњег инсана
И солупи, кратко подрезати
И дукати густо подизати
И мог драгог низ чакшире гране.
Оне гране мене младу маме.
Неће мене премамити, драги,
Док је мене и на мени главе,
А на глави круне од мерџана!

Чобанка дјевојка.

Расти боље, мој зелени боре,
И под бором зелена ливада,
У ливади шарена говеда,
Код говеда чобанка дјевојка.
Изгубила три вола најбоља:
Вола ждрала и вола гаврана

*) Вук I. 693.

И висоту, вола најбољег . —
 Нашла ждрала ће је ужинала,
 А гаврана ће је воду пила,
 А висоту ће је с драгим била!

Јав. 1908.

Скупно Љ. Ј. Пећо.

Добра памет Соломунова.

Српска народна приповијетка из Гацка.

Било ти један млад цар још нежењен у вријеме Соломуново, па као нежењен момак почне мислити и разговарати одакле ће се као цар пристojно ожени.

Људи му докажу за једну лијепу ђевојку кћер некога цара, који је већ био умро; кажу му другу ђевојку једнога обичнога човека, но која је ђевојка најљевша на свијету, а кажу му и за трећу ђевојку, која је добро лијепа и добро паметна, али кћер једнога сиромашка.

Цар се дубоко дадне у мисли, коју би од оне три ђевојке узео, да му буде царица, није могао сам да се одлучи, па се ријеша, да припита мудрога Соломуна за савјет и пође код Соломуна.

Кад је дошао близу Соломунова двора, испод кога је текла једна рјечица, из које се помоли голо дијете, које се бјаше ухватило једном руком за језик, а једном за . . . , па виче: овијем не реци, а овијем не учини, па не ћеш бити ни стидај ни грјешан.

Цар му назове Бога и упита га, ће је двор Соломунов?

Дијете му одговори: Честити царе, управо иди, наћи ћеш га.

Цар дође пред Соломунов двор. Соломун га сусрете и лијепо прими у свој двор.

Кад је било вријеме да се готови вечера, цар рече Соломуну да му зготови за вечеру што је најслађе. Соломун му прихвати језик од вола.

Сјутри дан цар рече Соломуну, да му зготови ручку што је најгрче. Соломун му прихвати за ручак опет један језик.

Цар упита Соломуна: „Што си готовио језик, а снаћ ми рече да је језик најслађи, а ја сам хтио за ручак што је најгрче, па ти и за ручак уготови језик?“

Соломун му одговори: Честити царе, језик је и најслађи и најгрчи.

Цар пошто је ручао пође из двора Соломунова, да иде своме двору, па рече Соломуну:

»Ти мене не послужи за оно што сам код тебе дошао?

На ово му Соломун одговори:

»Честити царе, бићеш служен!“ Па му даде једно мало затворено писмо и рече: „Честити царе, ово писмо немој отварати док се око тебе не окупи твој савјет“.

Цар отиде у свој двор. Окупи савјет свој и отвори оно Соломуново писманце, кад у писму пише:

„Устани царе, да видиш!

Устани царе, да збориш!

Устани царе, заповиједај да слушам!“

Цар упита свој савјет шта значе ове ријечи Соломунове?

Савјет му одговори:

Ако узмеш цареву кћер, она ће се сјетити доста пута свога оца, па ће рећи, да видиш бабо како сам у двору као и код тебе док си жив био.

Ако узмеш ону најљевшу ђевојку, њезина ћете љепота привлачити да непрестано с њом збориш.

Ако узмеш ону сиромашну, она ће говорити, заповиједај царе да слушам!

Цар се смисли, те узео ону сиромашку ђевојку, па рече: „Добра памет Соломунова!“

Прибиљесно Н. Н. Херцеговац.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Човјек и етички принципи. Написао Драг. Ђ. Петровић. Јагодина, штампарија Стефановића и Милошевића. 1908.

Са задовољством се може опазити да се и у нас буди јаче интересовање за филозофске, нарочито етичке проблеме. Ова књига из унутрашњости Србије казује како је то интересовање већ сашло и мало дубље у нашу интелигенцију, и она даје угодно сазнање, да се међу србијанским учитељима може наћи озбиљних и образованих, мисаоних и моралних, људи. То је сазнање у толико драже, у колико је болно сазнање, да у србијанској средини има безбројно и неизмјерно много људи, који нијесу мисаони, а још мање су морални. Или је то једна етапа у моралном развићу те средине, која ће морати проћи, уступивши мјесто и вријеме новој једној етапи моралног здравља, сталожности и разборитости?

Писац ове књиге (управо књижице) учитељ је, и зато се етичке теме овдје разматрају нарочито са педагошког становишта, с интенцијама примјене добивених резултата на људско васпитање. Књига је настала као предавање на некој скупштини јагодинског учитељског друштва и њен излазак био је омогућен лијепим пријемом код заинтересованих слушаца. Писац је, исправно, увјерен да етичка питања нијесу само питања уског круга психолога, педагога и етичара, него питања сваког свјесног и друштвеног човека, који жели да зна своје моралне односе у друштву и кога ти односи треба да интересују. Предајући, дакле, ову ствар ширем кругу читаца, писац је настојао да исправљање постављених питања занесе што јасније и простије, и треба признати, он је

у томе успио. У дубље, свестраније и научније претресање проблема писац није улазио, нити је могао улазити: једно због широког читалачкога круга, а друго због тога што се, ни својом спремом, ни својим средствима, није могао упустити у тако претресање. Поред неколика неважна њемачка дјела, писац је ову ствар израдио по оној литератури, коју је могао наћи близу код себе. Он се, по сопственом признању, служио скандалозним и безобразним Матићевим преводом Швиглерове „Историје филозофије“, а поред тога још „Уводом у филозофију“ од Бошка Петровића и „Моралом и религијом“ од М. Миловановића! Па ипак, ова књига чини утисак озбиљног човјека, и није право пустити ову књигу неопажену, не може се рећи да она има какве јаче вриједности. Она може добро послужити ђацима, учитељима и лајцима, који су склони мишљењу и моралу, она може послужити као најелементарнији мали увод у моралну филозофију, и садржи само оно што би из те филозофске дисциплине требао да знаде сваки човјек на цијелом свијету.

Ту је, у првом дијелу књиге, прије свега, једна мала историја моралне филозофије, од њених првих зачетака па до данас. Иза приказа ембриона моралности у прехисторијском стању људском прелази и на моралност и религиозност античких источних народа, а за тим на значајне почетке етичке кристализације. Поред сократског, платонског и аристотелског морала укратко су приказани етички назори епикуреизма, скептицизма и неоплатонизма, а затим се прешло на етику хришћанства и дегенерисаног хришћанства папског и језуитског. Није се обрадила важна школа стојичка и ђутке се прешло преко великих моралиста Сенеке и Марка Аурелија. Тако исто ало су прошле и све периоде просвећености, њемачког, француског и енглеског Аукслерунга. Требало је много већу пажњу обратити модерној етици биолошко-еволуционој, а никако се није могао испустити модерни индивидуализам и социјализам, због оскудице филозофског образовања писац се није могао ни дотакнути важних етичких назора Ничеових, Хартманових и Шопенхауерових а то би, за ствар, коју је предузео, било неопходно нужно.

У другом дијелу књиге говор је о најважнијим етичким системима са критичким разматрањем и напутком за примјену у васпитању. Ту је кратко изложено хедонизма, утилитаризма, натурализма, еволуционизма и морализма. Писац је, изгледа добар човјек, склон сувишном идеализању у стили, и отуда прва три назора код њега прилично ружно пролазе. Он свој идеал налази у срећи, која долази од врлине и која је идентична с врлином, па и ако знаде за природне биолошке функције људске, он тврди да треба нормирати етику на основи идеализма, алтруизма, морализма. „То је све фино и лијепо“ што би казали чаршијски моралисти, „ама трбух је трбух, а новац је новац“. Доста, не може се порицати идеалност пишчевих тежња да као врховни етички принцип истакне морализам, али се свијет влада по етици трбуха и новца, а етиком морализма кити се по потреби, опет у интенцијама трбуха и новца. Етику треба градити на основи биолошкој, индивидуалистичкој, еволуционој, и правном и економском реорганизацијом треба остварење те етике омогућити. Треба људима најприје осигурати опстанак, умањити нужност и жестину животне борбе, а етика морализма оживиће

онда и без филозофских савјета и данашњег идеалистичког вајкања.

Мостар.

Дим. Митриновић.

Крупније биљешке.

Кратки преглед хрватске омладинске књиге.
Неки наши педагози ту же се, да се у нашој јавној штампи не води рачуна о тој грани књижевности. То је истина, али ћемо одмах видјети: је ли уопће вриједно водити рачуна о „писанији“, која једва у мало изнумака заслужује име „литература“. Што се штампа под том етикетом, то је обично лоша, врло лоша почетничка роба, — особито пјесме. Те пјесме то су права срамота, а главни им је пјевач овај, који овако пјева у најновијем броју „Анђ. чувара.“

Ето за то s' danas

Lica zaplakana

I tužnijeh misli —

U oči dušnog dana. (Magjer.)

Доста је, да наведем ову малу »Kostprobe« без ритма и рима, без репа и главе, да се види, је ли гријешила наша јавна штампа, ако о таким пјесмама није писала похвале. А таква је и проза: приче. Има у редовима омладинских листова и бољих пјесника и приповједача, али ти су у мањини. Књижевници вишега реда устручавају се, да ступе у коло листа, у коме раде такви »Мађерићи«. Најбоље радње доноси „Mladi Istran“, ту сарађује Третењак, Крањић, Виктор Цар, Рикард Макале, Каталинић, Беловићева, Малдини, а за „Smilje“ ради Милаковић, проф. Ивканец и мало кад још који од озбиљних приватних радника. Остали „листићи“ предани су на милост и немилост лошим почетницима. Чика Јове нема, а нема ни пјесама Ви де Не х а ј е в е (Словенске одличне омлад. књижевнице). Нема дакле, ни наде, да ће хрватској омладинској књизи сванути бољи дани, да ће напредовати, а нема те наде за то, јер се у њој у новије доба нашао један франковачки викач, који управо нечувеном дрзвитопшћу настоји, да окупира и узурпира сав тај и тако мршави терен, па бесрамним пером одбија од тога посла и оно мало честитих писаца, које је Крањићу и проф. Ивканцу успјело придобити. Тај је викач исти, горе цитирани Мађер; иначе литерарни кибиц, и вратоломни slow p као тобож лирски пјесник. Написао је за двије године једно десет свезака лирских пјесама, о свом трошку а све у горе наведеном квалитету. А што је озбиљна хрватска критика ударила (у Savremeniku) на њега баш оштро, зато се сад и он (посве зелен) дао на голему критику. Пише критике о омладинској књизи и срамоти ову више него кад се о њој није ништа писало. Сложио је чак и антологију омлад. књижевности, коју је плагирао из брошуре од Беловићеве (из г. 1898.), а „украо“ је и једну пјесму А. Макале, па је под својим именом издао уз своју слику и биографију о себи. Ето то је данашњи „референт“ и главни судија на пољу доселе неопажене хрватске омлад. књиге! Питаћете, како се могу наћи листови, који штампају глупаве, конфузне, недошљедне реферате Мађерове? Позната корупција у хрватском новинарству, несташица сарадника и претплатника узроком је, да и таква чељад фигурира. Мађеру је уредник сарајевског „Школ. вјесника“ овако одговорио на један његов „пријеглед“: „Треба да се критички прикази што више држе у оквиру строго објективног, чисто стварног расуђивања, а да се из њих излучује свака субјективност, свака лична тенденција. Књи-

жевни рад, а нарочито вршење критике, света је мисија спрема народа, те улазећи у пословицу тога рада ваља да — као кад улазимо у храм божји — одбацимо све што није чисто, што не потјече из племенитих побуда и намјера.“

Али Мађер је и надаље дразак. Бесрамно говори чак и о Балскоме, тој првој глави у Хрвата, а лаж му је и клевета критичарско оружје. „Ето на што смо спали!“ уздише у виду на Мађерово пишкарање загребачки угледни критичар (Ustavnost 1908.)

К...

Књижевне и културне биљешке.

Прештампано. Из 21. броја «Босанско Виле» прештампала је «Српска Независност» у Оклајду (Америка) поучни чланак **О писцима**, у свом 36 броју.

Чучук-Стана композиција Стевана К. Христића. Изашла је из штампе и може се добити у трговини Игњата Данчића (Чика Љубина 16) и у свима књижарама. Потпун извод за клавиру у двије руке, са натписним текстом. Штампане ове композиције потпомогнуто је из задужбине Илије М. Коларца. — Цијена 5 динара.

Споменица о паду дубровачке републике (31. јануара 1808.—31. јануара 1908.) Ових је дана изишла из штампе ова споменица, коју је приредио лист «Срџ», кита је преко 50 слика и има много занимивих радова посвећених помену пада Дубровника. Спољашња је израда књиге лијепа и има лијепе корице. Претплатници «Срџа» добивају је мјесто пет његових бројева. Сваки ипак може напосе добити Споменицу у ма којој књижарници, у Сарајеву, у књижари Даниела А. Кајона. Гдје се не може добити, нека се износ за књигу пошаље Администрацији «Срџа» у Дубровник, те ће му се франко послати. Споменица стаје 4 К., а у двоструку 5 К. Сваки родољуб надамо се да ће набавком књиге у духу судјеловати помену пада Дубровника и потпомоћи овим својим малим приносом племенити рад Срђев у корист народне просвјете.

Ново дјело Цвијићево. Изашао је први дио новог дјела нашег научењака Јована Цвијића, професора универзитета у Београду под натписом: Grundlinien der Geographie und Geologie von Macedonien und Alt-Serbien, nebst Beobachtungen in Thracien, Thesalien, Epirus und Nordalbanien. Књига је штампана у Готи у Немачкој; има 400 страница осмина са сликама, профилима и скицама. Цијена јој је 20 марака (24 круне).

Писци и књиге. Др. Јован Скерлић издао је трећу књигу «Писци и књиге III». У овој су књизи студије: Стјепан Митровић Љубиша и Др. Љубомир Недећ; књижевна скица: Милорад Ј. Митровић; оцјене: Хумор и сатира Бранислава Ђ. Нушића, Песме Милана Турчина, Горштакине Невесињског и Једна хрватска романтичарка; и чланак Филолошки догматичари и књижевни језик.

Нове књиге и листови.

Трговачко књиговодство, просто и двојно. I и II. део. За школску и приватну употребу написао: Јосиф Предић, наставник Срп. Краљ. Трговачке Академије. Пето издање пишчево.

«Босанска Вила» налази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дина. Баца, учитељи и подофицири добивају лист за 6 круна а сељаци за 4 ко. Претплата на краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Пјесме: У јесени сумрак, од М. Дмитријевића. — Гобна ноћ, од Рикарда Николића. — Ноћ љубави, од Dis-a. — О читању и писању, од Фридриха Ничеа, у прози превео Давид С. Пијаде. — Приговориште: Из једне Србуље, од Р. Тунгува Перовића Невесињског. — Летње сузе, од Данице Вандићке. — Азра, од Максимилијана Берна, превео С. Д. Мијалковић. — Поука: Политика и књижевност, од П. С. Талетова. — Luca della Robbia, од Павла Лаварића. — Српске народне умотворине: Српске народне пјесме из Јане, вабиљежио Љ. Ј. Пећо. — Добра памети Саломунова, нар. прића вабиљежио Н. Н. Херберговац. — Листак.

Власник и уредник Никола Т. Башчевић. Печивануша ул. 47. Дударева ул. 2. Исламска двојничка штампарија, Сарајево.

Београд штампарија Наумовића и Стефановића, Чика-Љубина ул. 8. 1908. Цена 5 дина.

Политичке и правне расправе написао: Слободан Јовановић. Прва свеска. Београд књижар издавач Геца Кой, Кнез Михаилова ул. 34. 1908. Цена 3 дина.

Песме и проза, написао Велимир Ј. Рајлић. Београд, Нова Штампарија «Давидовић» — Љуб. М. Давидовића 1908. Цена 1 динар.

Румуни према Србима и Бугарима нарочито с погледом на питање Македонских Румуна од Др. Илије Гарбулеска, професора славистике на Јашком универзитету, с румунског превео: Светислав Илић. Издање Задужбине И. М. Коларца. Београд. Нова Штампарија Давидовић-Дечанска ул. бр. 14. Љуб. М. Давидовића 1908. Цена 2 дина.

Летопис Матице Српске. Година LXXXIV. Књига 251. Св. V. за годину 1908. Нови Сад. Издање Матице Српске. Цијена 1 круна.

Књиге за народ издаје Матица Српска из задужбине Петра Коњевића. Свеска 124. Одгајицање кудеље по домаћим и страним изворима приредио Жарко Алексић, учитељ. Нови Сад. Издање Матице Српске 1908. Цијена 20 хелера.

Литургија св. Јована златоустог за мушки хор сложио Владимир Боберћ. Својина писца, преписивање партитуре забранено. Д. Туала 1908. Цијена 10 круна.

Slovenskoj zvezdi, glazbena slika. Sastavio i za tambure udesio Milan Stahuljak. Sva prava pridržana. Naklada i tisak J. Stjepušin, Sisak 1908. Цијена 1.60 круна.

Из савремене теологије. Два чланка Написао др. Илија Ивачковић. Садржај: I. Предговор II. Српско Богословље. III. Проф. др. Василије Гајина и његов суд о свештеничкој деугерогамији. Цена 1 круна.

Читула.

Сиввије Крањчевић. Послије дуге и тешке болести 16. септембра умро је у Сарајеву хрватски пјесник Сиввије Страхимир Крањчевић. Родпо се у Сењу 1865., гдје је и гимназију свршио и по жељи родитеља ступио у богословију; по том је отишао у Рим у Collegium Germanico-Hungaricum да учи логику. У скоро се вратио из Рима у Загреб, јер није имао воље за овај позив, те ступи у учит. школу. По положеним испитима 1886. буде постављен за учитеља на трговачкој школи у Мостару, за тим у Лјевну, Бијељини и најпослије 1894., дође у Сарајево и уједно буде додијељен уредништву «Наде», на којој је радио до њена престанка. Год. 1904. постао је професором тог школе у том је својству умро. Крањчевић је врло рано почео пјевати; прва његова пјесма «Завјет» изашла је 1882. у «Хрватској Вили». До 1885. јављао се у спљетској «Нади», у сушачкој «Слободи» и загребачком «Вијенцу», а те године издаде прву збирку својих пјесама под именом «Бугаркиње». У збирци има око 70 пјесама. «Матица Хрватска» је 1898. издала његове «Изабране пјесме», а 1902. издао је он нову збирку «Трвај!» Ове је године покренуло Друштво Хрватских Књижевника мисао, да изда у једној књизи његово најновије пјесме, али му не би суђено, да то луксузно издање дочека. Крањчевићева је смрт врло искрено ожалена у хрватским круговима.

ђате, да Вас тако што компромитује и мрља Вашу душу.“

„Ама, шта Ви то мислите,“ одговори келнерица, „ако се човјек сам не обрука, нико га други не може обрукати. Ја, бар, тако мислим.“

„Што се тога тиче, ја сам другога мишљења,“ узвикну Теодор у уочљиву узбуђењу, „ја држим“ —

„Али Ви сте велики ситничар“, прекиде га Лујза, „међутим биједи чини човјека широких груди.“

У тај мах подиже страшни момак капу са пода и, пошто је бацао на сто неколико новчића, покита у кишовиту јесењу ноћ. Крчмарица даде знак да се затвори пивница у којој је, прије краткога времена, звучала лијепа арија Рубинштајнова; те се тако кретосмо и ми, нерасположени, на пут.

Теодор и Лујза, која је становала у крчми, расташе се, сјетни обоје. Дан потом, најасни ми се пријатељ да ће се, да би Лујау набавио од положаја једне келнерице, за неко вријеме одрећи својих високих идеала и примјенити свој таленат више занатлијски, али тим корисније. Узалуд сам покушавао да употребим сав свој утјецај на њега, да бих га одвратио од ове намјере: он оста при своме, и закле се да ће Лујау посведневно посјећивати, бдити на њом и увијек се извјештавати, је ли здрава и како је распожена. Задржаће се само од посјета док ускоро не дође час, да јој уомогне рећи како је намјеран да је уређи.

Док је пређе талентирани, али још непрослављени умјетник за своје лијепо изведене духовите производе своје музе био лишен купаца, имале су сада необичну прођу слике израђене летимично, више по укусу публике. Његов се положај побољшавао с дана на дан на уочљив начин. Ну пошто је радио цијелог дана, кад се сутон почео спуштати, осјећао се у души незадовољан и биједан. Живот му је био на досаду, и само помисао, да ће му, ускоро, Лујза све надокнадити, чинило му је живот сношљивим.

Најзад дође дан, када је Лујау опет потражио, да јој призна своју љубав и да је упозна са својим смјеровима о будућности. У грозничаву узбуђењу слушала је Лујаа његове ријечи, и брзину у плач кад бијаше сазнала, да се одрекао своје чисто умјетничке каријере, својих снова, признања, славе, да би је само спасао садањих прилика и њезину судбу занавијек скопчао са својом. Пошто се опет прибрала, рећи ће: „Хтјели сте да сахраните своју будућност. Једна жена није никада у стању да трајно испуни живот даровита човјека, који се одриче умјетности ње ради. Сан љубави одлети брзо и што нам остаје није ништа друго до болан осјећај незадовољства и разочарања.“

„Хоћете, дакле, да ме ужасно унесрећите и да не прихватите руку, која Вам се пружа из љубави и у помоћ?“ запита Теодор.

„Не смијем то да учиним“, одврати Лујза, кратко и одлучно, „Ваша приврженост, жртва коју сте хтјели

да ми поднесете, јако ме потресају, али ја ипак морам ту незаслужну наклоност да одбијем са захвалношћу. Ја сам већ учинила избор и љубим свом душом неког другог.“

Теодор скочи са сједишта. „Никада се више не ћемо видјети!“ узвикнуће са изразом напрасне снаге и поноса, оставивши нагло собу. Како се, веселник, био радовао овом разговору, који се тако жалосно свршио! Никада више није с Лујзом ни ријечи проговорио, па сам му и ја морао обећати, да је нећу више потражити, пошто ништа више о њој није хтио чути, да би је само могао заборавити. Узаман је тражио утјехе у умјетничком раду, који је опет пригрлио. Недостајало му је потребне мирноће, која, једино, омогућава владање градивом, оваплоћење идеја. Почео је губити критеријум о свом таленту и стајао је цијелог боговетног дана пред сликарским ногарима, као да је изглед започетих слика хтио да разagna туробне мисли, које су му дух помрачавале.

Међутим, магле су бивале све гушће и дани све мутнији. Теодор је још увијек очајно лутао. Узалуд сам му причао погдјекоју жалосну главу из историје моје душе. Најзад отпочеше зимна карневалска весела, која више подижу шума но што освјежавају и ведре. Теодор се баци у шуман вртлог уживања. И ако иначе није у маскарадама и ноћним теревенкама могао наћи стварног допадања, поред свију мојих опомена проводио је распусан, безуман живот, који је морао, убрзо, да му упропасти здравље. Често је изгледао тако ведар, да се сам плашио свога претјераног смјеха, који је жалосно одјекивао у дну његова срца. Пошљедице разуздана живота не изостадохе дуго. Сломљена духа и тијела, паде одједном у болест, која се поче веома брзо развијати. Прије но што претекоше двије недјеље, стајао сам поред његове самртничке постеље. Осјећао је дах анђела смрти, који се већ над њега нагнуо; па ипак био је он миран и прибран.

„У мојој заоставштини наћи ћеш слику, која прдставља чесму и Лујау, која је на њој заспала, онако како сам је онда видио под блиједом сутонском свјетлошћу. То је једино дјело, које сам, у пошљедње доба, могао довршити. Сачувај је за успомену. Разумије се, радије бих је Лујзи поклонио, да ју је васлужила.“ Ускоро затим, пошто је ове ријечи на ме управио, био је леш.

Од тада су минуле године.

Прије неколико дана, проструја ми кроз душу живо сјећање на све то, кад сам — као што сам то раније напоменуо — враћајући се касно из поља, прошао улицом, која је личила на неко друго предграђе, у којем се налази источник, код кога смо ја и мој пок. пријатељ упознали Лујау. Као да сам се налазио баш у истој улици, моје очи несвјесно тражаху крчму, у којој је некада зазвучала лијепа пјесма о Азри из њезиних уста. Али шта то би?! Зар не

Пјесник Миховил Николић.

иновник банке и лирски пјесник живи на раскршћу: или слаб умјетник а добар беамтер, или добар умјетник а никакав беамтер. Удес је нашао за потребно да баш Миховила Николића загњури у цифре и банкарске рачуне! Тај човјек има богату душу, сјетну и чежљиву за љепотом, а немогуће је наћи љепоте у рубрикама банкарских рачуна. И зато се, у овом случају, жудња за љепотом претвара у жудњу за миром и пензијом. Тада би се опет наставиле слободне шетње по шумама и сутоњима, опет би се могло прислушкивати дисање мирног и дубоког живота природиног. А дотле треба патити и ћутати. Богатство је душе Николићеве у тузи, и љепота је његових пјесама у љепоти његове мирне, али дубоке и непролазне, туге.

Свјетски проблеми, изгледа, за Николића не постоје. За њ су најважнији проблеми и парадокси његове рођене душе, и они се редовно рјешавају законима срца. Оно тражи своје, непрестано трепери и осјећа, радосно у својим срећама, болно у својим несрећама. Живећи претежно срцем, Николић није приступачан оним страхотним загонеткама што проузрокују филозофске бесанице и карактеришу модерног мисаоног човјека. Он нема систем мисли у својој поезији, и узалуд је у његовим стиховима тражити изложену његову идеологију, његов *Weltanschauung*, опћи назор о свијету и животу. Николић није филозоф који догађаје посматра системски, у њиховој узрочној вези; он није ни пјесник-филозоф чија се осјећања рађају поводом филозофског посматрања. Он је само пјесник, и није пјесник ничега с поља, него пјесник самога себе, чисти и непоправљиви лиричар. Он је пјесник реалист, који пјева само оно што сам стварно осјећа, он не пројцира своја осјећања у друге личности и не замишља посебне свијетове у којима би живио и осјећао. Он живи само ондје гдје живи, и оно што непосредно осјећа, он у својим стиховима, непосредно и приказује. Не идући у својој умјетности за програмима и не стављајући себи задатке, Николић је пјевао о хладноћи и топлини живота, и његове су пјесме непосредни одјек његових болова и радости. И то је што је њега онако преко ноћи изнијело на глас. Од свих млађих пјесника хрватских Николић се чита најчешће и најрадије, и, мада је у оно доба, кад је изишло прво издање његове прве књиге *Рјезата*, бјеснио рат између Старих и Младих, он је са свих страна обасут честим и одушевљеним похвалама. У свим безбројним оцјенама истицана је интимност и искреност његових њежних и сјетних стихова, и, доиста, то је, што одмах пада у очи код његове поезије. Миховил Николић нема

импулзивности снаге Крањчевићеве, ни ведре ни хармоничне мисаоности Тресићеве, ни суптилне слаткоће Беговићеве. Па ипак је он један од најбољих пјесника што су их Хрвати уопће имали: то може показати непосредност и узбудљивост његових меких и сањалачких строфа.

„Моја лирика, то је моја повјест“, вели Николић у (непотребном) прологу својих пјесама. „Слободан, високо над свим пролазним везама, ја сам вагда пјевао како сам осјећао: у догађајима моје душе леже узроци мојих пјесама.“ То није било потребно напомињати. Наше саосјећање пјесмама Николићевим довољно је да нас увјери о њиховим мотивима и изворима. Лиричар нас не може ни чим тако дирнути као тачним приказивањем својих осјећања, и, ако хоће да и ми осјетимо оно што се у пјесми приказује, треба да је и он сам то прије осјетио, још финије и дубље. Отуда нам је гадна лаж стихотвораца који се пренемажу и аче, говорећи неистину, отуда и долази симпатија премаискреним пјесницима. Николић није волио да лаже. Он се доиста напио из горке купе бола, опћег и појединачног. Он је осјећања тога бола искрено изнио пред нас, и успио је. У његовим пјесмама има нешто што непосредно говори од срца срцу, што вам неодољиво испуњује душу неком тужном њежношћу, што осваја и натура вам увјерење да је он рођени пјесник, човјек са много душе.

Ја бих, додуше, волио да је Николић, на свој начин, приказао увјерење да живот, и ако је, често, болан, има своје вриједности, и да сва ова хука од животних борба, срећа и несрећа, ипак, некако, слуги на добро, као што је то слугио најбоље од свих људи, божанствени цар-филозоф Марко Аурелије. Николићев старији пјевидруг, Тресић покушао је тако нешто и покушај му је, у основи, успио: али и Николићева тужна пјесма о бесмислу и пролазности свега много привлачи! Бадава! Поезија је ствар срца, и нема смисла пјесницима правити рецепте. Није главно каква је филозофија једног пјесника: његово гледиште на свијет не може ни штогод допринијети ни штогод одузети независној вриједности његових продуката: Главно је то, дали нам је живот, свој, туђи, или опћи, сад свеједно, изнио приказујући га и оцјењујући са свога гледишта. Треба само да је он дао умјетнички производ који има услова за живот, те у нама може произвести илузију реалности. Гледање, (слушање, перципирање уопће) таког умјетничког продукта задовољава функцију нашег животног суфицита, оно ослобађа једну латентну и напету душевну снагу. Издавање тога нашег суфицита, поводом једног естетичког објекта, представља, асоцијативно, често и сасвим нејасно, бесвјесно, и издавање суфицита умјетника — створитеља, и обрагно. Наша душа затрепери од животних дрхтаја душе умјетникове, ми саосјећамо умјетничком узбуђају, осјећамо љепоту датог продукта. Оно што је апсолутно нужно у естетичком

објекту, то је репрезентација живота, душе осјећања. Сви су други услови небитни, релативни. Тако је, на примјер, у пјесми главно да се у њој осјећа извјесна манифестација животне снаге, да је једна осјећајна цјелина. Тада је она способна да у нама изазове емоцију: под тим условом, разумије се, да она, цјелокупним својим склопом, као и појединим дијеловима, у основи не премашује нашу умну и опажајну моћ. Својом етичком бојом, опет, она нам не смије бити страна, бар не сасвим страна, јер је онда опет изван и опажајне моћи наше. А пошто је читав морал релативан, промјењљив, као што је промјењљива и умна опажајна моћ и естетичког продуцента и консумента, током природног и друштвеног, онтогенетског и филогенетског, развоја, то је јасно да етичка боја умјетничког продукта није сакросантно непромјењљива и свуда једнака. Поетска филозофија, умјетничка тенденција, нема одсудног значаја по успјех умјетничког продукта. Главно је да унутра има могућности да се произведе она емоција, коју је умјетник хтио да из себе излучи и улије у своје дјело. Кад Миховил Николић хоће да нам прикаже своја болна душевна стања, произведена увјерењем о бесмислу и таштини живота, и кад нам он та стања доиста и прикаже својим стиховима, онда је ту постигнут успјех, без обзира на то да ли се нама та његова филозофија туге свиђа, или не. Него, коме не долазе часови моралних депресија кад осјећамо сву безвриједност своје и опће егзистенције? У тим часовима ништа није угодније, него се предати болном уживању у тужним хармонијама звукова или ријечи... Миховил Николић може обилно пружити таког уживања. Ја нијесам само једном тако уживао у његовим меланхоличним строфама.

О, и ја сам плакао... У живота мају
Сам сам осто тужан на овом свијету,
А сви ми отишли оном бољем крају
Куд ми ишла душа у првом полету —
Сад тек стојим ондје, гдје се чемпрес њише
И спомињем оне, којих нема више...

Око мене гробље; мртво цв'јеће мири
Свуда само гледам пустош и страхоту,
А нада мном вјетрић, сунце и лептири
И зову ме пјесми и новом животу.
А не знаду тугу кад се срећа губи
И кад се изгуби оно што се љуби!

Ја сам као птица, што на сухој грани,
Болна остављена од својијех друга,
Растужена плаче с крила подрезаних
А поглед јој лети до топлога југа.
И с болом се сјећа својих прошлих дана,
И да јој олакша удише и пјева...
или сјетно чекајуће у овим стиховима:

Шта ћеш да ти рекнем јоште?... Гледај мог живота
путе:

На сваком је пјесма једне чежње моје утрнуте.
За мном лежи старо гробље с порушеним младим
снима,

А ти дођи и поравнај, гдје још који хумак има...
Ја не марим! Свенуо је многи пупољ што је цвао,
Гле: у мојој бл'једој руци пекао се сачувао!
И ја сад разум'јем живот... Дођи, круно мојих снова,
У твој крилу нека умре пјесма моја јадикова.
А кад дођу тешки дани и туга ми смрачи чело.
Ја ћу тихо уздигнути са прошлости своје вело:
Скупа ћемо, замишљени, гледат мог живота путе
А ја ћу ти причат повјест сваке чежње утрнуте...

Надајући се да ћу вам учинити задовољство,
ја ћу се показати издашан у навођењу меких и мелодиозних стихова Николићевих. Колико болне и меке љепоте у овим завршним строфама!
Ја ћу клекнут и вјероват: љубав никад не умире —
И сад ћутим око мене да се давни звуци шире;
Видим твоју б'јелу руку... И на груд ми пада глава:
Ја ти пјевам нујну пјесму прегора и заборав...

А ти тако красна спушташ своју главу ближе к мени.
Гледаш ово мило јутро, бл'једо небо и мир сени,
И из даљи драге ждрале како тихо зраком плове,
Посећи нам с југа прољет и љубавне сласти нове...

Ја те гледам и зовем те... Дођи, сједи ту уз мене,
Гледаћу ти правне очи од невоље исушене,
У мојој ће почивати твоја дуга бл'једо рука,
А ти немој прекидати мрач их мисли, плачног мука:
Ове без р'јечи и без гласа врх срушених давно нада
Нека само вјетар дува и уморно киша пада — —

Поћи ћемо оној р'јечи која мирним током тече,
Водена се над њу птица тужно крили и увлеће,
А у р'јечи висока је трава давно већ свенута
И из воде укочено стрши у вис замрзнута...
Живота ни ондје нема, туробно је небо б'јело
Оловнатим својим сјајем мирно се је над нас свело,
А тишина безгибања, без пјесама и без сунца,
Тек се тужно снијег б'јели тамо с онога врхунца.
Поћи ћемо, душо, тамо и у мирне гледат вале,
Што се тешким током губе широм р'јеке уздрхтале.
Причаћу ти како тако и сани, што нам живот злате,
Одилазе ко ти вали да се више не поврате...

И тако стално. Од почетка до краја обију књига
Николићевих не налази се из те сањалачке и чезнутљиве атмосфере. Николић није песимист који хоће негацију читаве егзистенције, а није ни немоћни биједник који страховито, ничеовски, жуди за импулзивношћу и интензивношћу живота. Он није филозоф да би се разумијевао у те контемплације. Он јасно и не зна за чим тужи, ни зашто тужи, тек, заиста се пати. То је безузрочна туга која је прожела сву душу

српској!... — И држимо да се нећемо преварити ако кажемо, да је и ова књижица потекла из племенитих ојећаја такве српске душе...

Сам тај факт требао би да буде довољан, да скрене нарочиту пажњу наше читалачке публике. Јер, ма да се може очекивати, да се, на оваквом излету, код кога се већина утисака добија посматрањем кроз прозоре од вагона, не може Бог зна шта опазити, и ма да се, у таквим приликама, не може очекивати неко особито богатство у утисцима — ипак је писац овога дјела успио да буде занимљив, да изнесе приличан број утисака, да их лијепо среди и изложи, и да њима, не само забави, него, и научи оне, који се интересују крајевима кроз које је пропутовао, то јест, масу наше читалачке публике.

То би већ биле довољне одлике за препоруку овога дјела нашој читалачкој публици, али има и других.

Писци путописа, који желе да њихова дјела имају трајну вриједност, ради потпунијег обавјештења својих читалаца, — а по неки богме и за то, што неће сву вриједност дјела које намјеравају писати да поставе само на снагу своје маште и моћ примања утисака, — обично улазе, прије путовања у студије, које би им дале махом да исцрпије говоре о крајевима, кроз које ће проћи. Та паметна опрезност, наравно, иде само у прилог озбиљности, којом писац приступа свом п у.

У томе погледу, писац овога дјела заслужује нарочито признање што је, описујући Свету Гору, употребио и масу сазнања, до којих је дошао читањем, те је успио, да читаоцима о Св. Гори створи много потпунију слику, него о Скопљу, Солуну, и т. д. Нарочито је добро урадио, што је истакао везу Свете Горе са животом нашега народа из доба Немањића, и изнио прилике те религиозне републике скоро до потпуних појединости.

Лак и занимљив стил, чистоћа језика а нарочита топлина, којом писац описује та, за Српство драга и света мјеста — све су то одлике, које дају озбиљну вриједност овој књизи. Читалац, кад је прочита, ојетиће се пријатно освјежен, као последице шетње кроз какав диван врт. За то је жељети, да ту књижицу има свака српска кућа, да је да на читање нарочито млађим члановима својим, те да им појача пијетет према славној прошлости нашега народа.*)

Сам.

*) О овој књизи донијеле су врло повољне оцјене ови српски листови: „Самоуправа“, „Трговински Гласник“, „Браник“, „Београдске Новине“, „Босна“ „Дјело“, „Мали Журнал“ и „Труба“.

Књижевне и културне биљешке.

Награда из задужбине Пере К. Јанковића. Српска краљевска академија расписује награду од 1000 динара из задужбине Пере К. Јанковића за најбоље дјело из области природних наука, или из њихове историје, методике и философије. Наградиће се у првом реду оригинална дјела, а тим научни изводи и преводи. Искључују се дјела, која су на српском језику већ наштампана. Које дјело буде досуђена награда, или ће се она издати писцу награђеног дјела, или ће се мјесто давања награде дјелу штампати о трошку ове задужбине. О својим награђеним списа у случају и да се награда даде и да се дјело и штампа о трошку задужбине, рјешава предсједништво у споразуму с академијом природних наука. На насловном мјесту награђеног дјела штампатиће се: „Награђено из фонда Пере К. Јанковића, бив. крагујевачког апотекара, а из поштовања према своме оцу Кости Јанковићу, бив. окр. начелнику“. Списе за награду ваља подијети Српској Краљевској Академији најдаље до 1. фебруара 1909. године. Писци могу своја имена назначити у засебном завоју спроводног писма; али се и на завој и на спис мора ставити исти знак.

Нове књиге и листови.

Руско-Јапански рат 1904.—1905. год., сјјевао М. Издање књижаре Душана Поповића и друга у Чикагу, 1908. Цијена 15 центима

Dvje nanke našega Gospodina Isusa Krista na svitlu slobodnog razmatranja, napisao Pavao Kulundžić, s dopuštanjem kалаčkog nadbiskupa. Рнчка књијница бр. 4. Тисак и паклада subotičке tiskarne zadruge. Сина 20 fil.

Српске народне цјесме, скупко их из српског народа по Босни Љубомир С. Васиљевић из Срп. Шикунља. Штампарија Јозефа Шнирмахера у Д. Тузли. Цијена 40 хел.

Subotička Danica ili bunjevačko-šokaški kalendar (sa slikama) XXVI. godina za prostu godinu 1909. Štampano u štampariji Lajoša Santo u Subotici. Сина 50 filara.

Извјештај о раду Епархијског управног и просвјетног савјета епархије вахумско-херцеговачке од 13. децембра 1905. до 26. јануара 1908. Издање Епарх. управн. и просвјет. савјета. Штампарија „Народа“ у Мостару 1908.

Буквар, написао Милан Косановић, учитељ. Београд. Штампа Д. Дмитријевића. Цена 50 п. дин.

Укуство за рад с фонетичким букваром, написао Милан Косановић, учитељ. Београд, штампарија Д. Дмитријевића, 1908. Цена 70 п. дин.

Factum antichreticum у сјеверној Далмацији од Dr. iur. Александра Митровића. Прештампано из Архива за правне и друштвене науке. Београд, Штампарија Аце М. Станојевића 1908.

ИСПРАВАК. У прошлом 28. броју у чланку „Полишика и књижевност“ на стр. 243. у другом стиху на завршетку пошкрала се погрешка, те стоји: мали песници и мали писци живе од „Полишике“, а треба: мали песници и мали писци живе од полишика.

Уредништво.

САРАДНИЦИМА. Многи пријатељи и поштоваоци шок. Милана Ђ. Милићевића желе, да „Босанска Вила“ посвети један број великом покојнику. Ми смо уважили њихову жељу, те молимо све наше сараднике и пријатеље и наше и покојникове, да рукописе за тај број шаљу дру Сими Тројановићу, кустосу Етнографског Музеја у Београд.

Уредништво.

„Босанска Вила“ излази у Сарајеву три пута мјесечно, сваког 10., 20. и 30. — Цијена је на годину 8 кр., у Србији 10 дин. Ваџа, учитељи и подофицири добијају лист за 6 круна а сељаци за 4 кр. Преплата из краљевине шаље се на г. Михајла Р. Живковића, трг. у Београду.

САДРЖАЈ: Цјесме: Цјесме Миховила Николића. — Приповијетка: Једног јутра, од Саве П. Вулетћа. — Из једне србуље, од Р. Тунгува Перовића Невесињског. — Азра, од Максимилијана Берна, превео С. Д. Мијалковић. — Поука: Цјесник Миховић Николић, од Дим. Митровића. — Српске народне умотворине: Женске цјесме, забил. Пет. — Побрашим ђаво, нар. прича, забил. В. С. Петровић. — Листак.

Број 30.

САРАЈЕВО, 30. децембра 1908.

Год. XXIII.

Милан Вукасовић^{Нш.}

Басне. ==

Ђуре.

Видло ђуре како лете многе птице, па одмах закључи да ће то исто моћи и оно учинити. Али проба показа да се није могло ни с места помаћи. Тада стаде размишљати како то могу птице летети а оно не, кад међу њима нема тако велике разлике, још шта више оно је од многих веће.

У том долете чавка на једно дрво, гракну неколико пута, па опет одлете, а ђуре које је то спазило, одмах је било готово са размишљањем. Оно изведе, да је чавка одлетела само зато што није била на земљи, већ на висини. Не размишљајући даље и не питајући никога за савет, реши се да и оно тако исто полети. Како су била прислоњена дрва уз житницу, то је полако скакало с дрвета на дрво, док се не испе на саму стреху.

Пуно радости разгледало је неко време унаколо, мислећи: „Ала ће ми се сад сви дивити кад виде како летим!“ — залепрша крилима и полете — преврћући се кроз ваздух — к земљи, лупи о шиљак једног дрвета, и тако рањено, још више се разби о тврду земљу.

Цео његов род дојури к њему, а оно једва изусти:

„Зар ми нисмо могли летети!“

Шта неуком смета.

Млада се лисица прикрадасе птици, која је стајала на грани, али чим би ближе дошла, птица би прхнула на околни жбун. У том је ловљењу затече и вук, па видевши како се мучи, упитаће је:

„Зашто се толико мучиш, млада лијо, око те птичице?“

„Гледам, вуче, да је ухватим, одврати лисица, али овај проклети, гадни реп све ми смета.“

„Е, моја лисичице, док се твоји стари њиме хвале и поносе, а ти га проклињеш, рећи ће вук. Боље би било да си право рекла, да неуми много штошта смета, па је остави да се и надаље мучи и учи.“

Човек и магарцац.

Недалеко од нас, у сенци дрвета, товарио је неки човек пуне џакове на свога магарца. Терет се на његовим леђима полако пењао у вис, и он га је трпљиво примао. Али одједном се магарцац нешто узнемири, и тек што му приђе господар с теретом, а он потезе обема стражњим ногама, и на земљу га обори. Господар се полако диже јаучући, отресе прашину са одела, узе заостала два-три џака на своја леђа, одвеза магарца и пође.

Нисам оклевао. Притрчим му, и с чуђењем га упитам:

— А магарца, зар нећете добро излемати?!

— Зашто? упита овај.

— Како зашто! још с већим чуђењем узвикнем, па зато што вас је подобро лупио.

— А, не, господине, одврати он, то није човек као ми, но само магарцац, па као такав он на други начин и не уме показати своје негодовање, па се обрну, трже поводник, и магарцац се лагано крену за њим.

Свет.

Врло сам радо одлазио код једне добро познате госпође, која је у највишим друштвима уживала први

глас, и која је с највећим задовољством пратила тадању књижевност.

Чешће би се пута повела реч о овоме свету, у којој би прилици ја увек испадао или као песимиста или као мизантроп.

Она је увек хвалила свет: он је за њу био и добар, и леп, и великодушан, и милостив.

— Али он је такође пун порока, рекао бих често пута.

— Ах, пороци! Замислите само каквих великих људи имамо данас, и они сви раде за нас. Па позоришта, концерте, балове. Ш. а желите више, ха... ха... па ви сте још млади, ви ћете тек у њему уживати. Какав изгледа прави свет ви ћете тек доцније видети, сад још све површно посматрате.

— Али, опет...

— Ах, ви господине, и то ваше опет. Добро, добро, пазите што сам вам казала. Ви сте још млади, неискусни, праву ћете сласт тек осетити, ви ми још не верујете, смејте се, смејте што кажем да је овај свет тако добар, милостив.

И тако у објашњавању испрати ме једном приликом до самих вратница.

Таман што смо изашли, а к нама се беше упутио један просјак.

— Ух, молим вас, рећи ће нагло, и намршти се, будите тако добри те кажите да нисам код куће, тај ми човек непрекидно досађује својом прошњом, а кад га видим по цео дан сам нерасположена, молим вас, и отрча натраг.

Слобода.

Са старе куле по читаве часове, наслоњен на велики камен обрастао густом маховином, гледао сам како се вију два орла над стеновитим горама.

— Сине, рећи ће ми једном отац, и лагано спусти руку на моје раме. Ја га и не спазих кад је пришао. — Шта гледаш?

— Орлове!

— Орлове! Па, то су птице! И ти свакога боговетног дана жртвујеш њима толико слободна времена! То је баш велика штета.

— Али ја не гледам њих.

— Не гледаш њих! зачуђено узвикну отац.

— Не!

— Па шта онда гледаш, сине!

— Ах, слободу, оче!

Сима Пандуровић, Ваљево:

У пола седам.

Пробудише ме кó рубин црвени
Зраци вечерњег сунца. Пола седам....
Час одласка твога дошао је мени,
Тужан кó ова јесен коју гледам.

Преспаво сам последње тренутке
Боравка твога овде. Пола седам...
Замрачио сам и собу и кутке
Душе, јер слаб сам био да се предам

Мислима које дубе, као пијук,
Несрећно срце сећањем, из мрака.
Скоро ћу чути и последњи фијук
Гломазног, црног и димљивог влака,

Што ће те вући у далеке краје,
Равници снега и пределу ледном,
Где као земља заборава да је,
Што ће нас вечно раставити једном.

Испратићу те, моја душо лепа,
С немарном мином и осмехом лажним,
Док се у мени старо срце цепа,
С погледом, можда неприметно влажним.

Ми увијамо шеретски и глупо
Поворку мисли надања далеког,
Сву љубав, чежњу, надахнуће скупо
У форме простог пријатељства неког.

Немиле тако слутње, као зраци
Заранком, бледе и жуте, јаве се
— Суморних дана невесели знаци —
Кроз тамно зелене завесе.

Нечији коњиц на улици рже.
Сунчане зраке у магли даве се.

*

Јоване! Кола — за станицу — брже!

М. Симић, Београд:

Цртљаг. =

Мој завичају, збогом! Живот крут
Отискује ме на далеки пут.

Губе се твоје слике премиле,
Увија магла пределе у прах,
Спреда се стене свуд устремиле,
Поднебља другог осећа се дах.

Како си простран, завичају мој!
Па ипак за ме немаш више кут!
Ја напред морам у неслућен бој,
Из мирне среће у окршај љут.

За мало, па ћу у загушљив мрак,
У хладне стране, у непознат свет,
Где душу не ће загревати зрак,
Нити ће око забављати цвет.

Остај ми збогом, завичају мој!
У теби жудно предузимах рад;
Тобом и даље ориће се пој,
Док будем сретó суровости млад.

Мајке и даље ићи ће у срет
Синов'ма што се живећ' живот лак,
Мирно, без мара за туђу удес клет,
Браћају с посла певушећи свак.

Оне и даље, уживајућ' глас,
Водиће живо свуд разговор хол;
Моји ће седу дочекати влас,
Плачући тајно претрпљени бол...

Вај! Никад, никад нећу видет' свод,
Под којим гајих свој љубавни над;
Одмиче брзо немилостив брод,
Носећи мене и мој тешки јад.

М. Дмитријевић, Мостар.

Предосјећање.

Доћи ће жалост и јесен. Видим је из далека:
Досадна, мутна и силна, влажна, блатна и мека
Иде, зловна и мирна кô тамна слутња нека,
Пред њом замире живот и пјесме радосне јака;
Иде, с вјетрима хладним, у киши, с болесном тамом
У агонији душу да испуни ледом и чамом;
У њој ће свршити живот и пјесме радосне јака —
Иде, зловна и мирна, кô тамна слутња нека.
Досадна, мутна и силна, хладна, глибава, мека
Ближи се јесен, ближи.... Видим је из далека.

М. Дмитријевић, Мостар:

Пред сунцем.

Кроз плаву тмину просјајкује зора,
Звијезде гасну, прелите ведрином;
Мирише ваздух влагом и свјежином,
Ври жагор птица и шумори гора.

Изнад гребена још Даница бљеска,
Бљеска и чека сјај младога сунца.
Обзор свијетли, док испод врхунца
Пламен захвата кубета небеска.

Трепери земља здрављем, жудњом бујном.
Гледам љепоту. Кô и ја, све чека —
Илази сунце у блистању рујном

А ноћ у сјају замире, немирна.
Нов живот Бог нам носи из далека;
Пламте! Свуд пламте просторја етирна!...

Paul Verlaine.

Дует. =

У староме парку кроз самотне стазе
Двоје старих тихо сњежни покров газе...

Око им је мутно, а усне блиједе,
Уморне им р'јечи даси вјетра леде.

У староме парку, скоре смрти жртве,
Двоје старих сами буде дане мртве:

„Сјећаш ли се јоште љубави и слада?“
— Пусти прошлост нашу, у гробу је сада —

„Да л' још срце бије само за мене?
Да л' сам и сад само слика твога сна?“ — Не

Алфред де Мисе:

Никад. =

Никад, ви сте рекли, док је око нас звонила
тужна музика Шубертова. Никад, ви сте рекли, док
је, и против ваше воље, у очима вам сијало сетно
небеско плаветнило.

Никад, ви сте поновили, бледи и лица тако
блага, да би човек помислио: то се осмејкује нека
античка медаља. Али из трезора ваших тајни инсти-
кат, охол и стидљив, облио вас је руменилом као
љубоморни вео.

Какаву реч изговарате, маркизо! какав порав!
Вај! ја нисам видео ни то дивно лице, ни тај божан-
ски осмејак кад сам вам говорио да вас волим.

Лепша је ваша душа него што су слатке ваше
плаве очи. Па чак и кад их гледам, ја жалим само
за њом, и жудим да у њеном сјају видим такво једно
сунце.

С француског Н. Х. Илић.

Алфред де Мисе

Песма о Фортунји.

Ако мислите да ћу вам ја сад рећи коју волим,
царство да ми дате, ја вам њено име не бих могао
рећи.

Сад ћемо певати сви овако редом, само ако хо-
ћете, како је обожавам, и како је плава као жито.

Ја чиним штогод ми заповеди њена воља, и ако
јој је потребно, ја јој могу дати и живот.

До гроба ћу носити раздерану душу од бољке
коју нам је незнана љубав нанела да трпимо.

Ох, како бих волео да могу исказати коју ја
волим! И ја ћу умрети за своју драгу, а нећу је
исказати.

С француског Н. Х. Илић.

„О слађане зраке влаћанијех дана,
 Кад ти љубих уста!“ — Да, било је дана —
 „Нада бјеше жарка, пуна среће чаша“.
 — Покојна је нада, ноћ је близу наша —
 И ишли су тако испод грана голи’
 И само је нојца њине чула боли...

Душан Тамнић.

Р. Тунгус Перовић Невесињски.

Из једне Србуље.

(Наставак.*)

А како је у потоње вријеме, откако се био завадио с обор-кнезом Кривачом, Борило харамбаша проводио зими у Пивском Манастиру у Ћелијама тајнијем, то је ту и млади Петар поред старца игумана и књигу изучио, и хришћанску вјеру утубио, да није било попа ни калуђера који би га могао надмудрити у доба то. Умио је пјевати за пијевницом црквеном на свијех осам гласова и одговарати при јектенијама на литурђији господњој; Свето је Писмо читао с таквом лакоћом као кад говори; познавао је ток свијех седам кола небеснијех, и по звијездама и божијим по небу приликама умио је тумачити: шта све има бити до пошљетка; а из књига староставнијех дознао је за стару славу и величину земље Србинове, и за мудрост и вјештине мудраца и вјештака старинскијех.

Мушка је судбина исписата на челу и срцу човјекову, а женска на лицу и очима женинијем. Те и ту. У колико се Борило харамбаша дичио првијенцем својијем, у толико се Мара Борилова поносила Петраном приспијенком својом. У њој је гледала саму себе и рану младост своју; и, као што се сита кошута врти око потока горскијех, тако је и душа мајчина лебдјела око шипарице Петране, огледала материна и радости душе материне.

А и бијаше ђевојче, не било јој завидости, да се два ока од ње одвојити не мо-

*) Пошто је изостало за ову годину 6 бројева, то се није могла ова прича свршити, па ћемо је у новој години продужити.

Уредништво.

гаху. Висока као јелић; витка као дренов шибут; свјежа као роса на бехару; румена као зрела јабука — и чини ти се да ће јој сад крв потећи с усана и с јагодица; бијела као јомужа; једра и опуна, да је само фрњоком такнеш по једном образу други би јој прскао; и прикладна, да

Ко ј’ видио на планини вилу —

Ни вила јој није није друга.

Подвољак јој овалан и гојнат, а на њему јој с лијеве стране мадеж као алем црни а колико зрно бисера. Двије јој очи катранасте сијевају испод трепавица гаравијех, бутум као двије звијезде између облака градоноснијех; а из њих час сијева нешто попут муње, час пак пљушти нека опијајућа влага као кипа с једног краја неба док на другом и још грије сунце и обасјава и свијет и млазове њене. Гармазли јој веће у повијама дебеле као глава у пијавице, а по крајевима постепено истањене као криоца у ластавице по кућарке. Уста јој тако слатка и тако румена као кутија стамболскога рахатлокума црвенога или плоска рујног вина мостарскога с медовином помијешаног. Нос и уши да је и с најбољом вољом и с највећом вјештином најљепшијем дљетом сама за себе градила од мермера бијелога, не би љепше могла начинити. Црне као зифт а кудраве као рашчешљан лан косе јој се разасуле око мермерли врата и рамена облијех; и рекао би, да је судбина од њих начинила мрежу да момачка срца лови у њу. А испод снијезног јој грла набубриле тврде као орах а колико два ораха дојке, мађијско лоно које те као магнет привлачи себи, а као муња одбаца од себе.

А што опет бијаше руката и кутњица, друге јој се равне не нађе до мора у доба то. Плела је, вевла на ђерђеф, прела, прала, кухала, музла стоку, сирила, купила скоруп, мела масло, и помагала мајци око ђеце, као да јој има двадесет и пет година. Још година, двије, и месо из кошева, пшеница-бјелица из хамбара, и зоб и сијено из ахара јој родитељскијех би хоћеш-нећеш почело страдати од просаца њенијех и коња њиховијех.

Али, једну мисли пијаница, а другу крчмарица; једну људи а другу судбина. Сијну

муња из неба ведрога, и погиге славни и честити Борило харамбаша, и у црно зави удовицу своју и сирочад њену. И проплака за њим и старо и младо што се крстом крсти, да је кабил, и птице у горама кроз које је он с четом проходио; али општа туга не ублажи жалости дома његова обезглављенога и по срцу покошенога му остатка у дому ојађеноме. И куку мајци! Куд ће губа но на жару, куд ли куга но на баре, а куд напаст поганска и освета дупманска но на црну удовицу Бора харамбаше и њезину сирочад нејаку.

А то је било о прољећу на пола године иза смрти Борила харамбаше. И снијева Мара, удовица Борилова, за три ноћи почев од вечери уочи Ђурђева дне до на измак Марковог дана; и у сну гледа утваре чудне и прилике чудновате. И снијева прву вече Мара:

...Као по „Боровој Гомили“, ће оно трухну кости затрпане њенога Борила, помилио и размилио се по камењу и између камења грдан сплет гуја пепељуга; шикћу и плазају језицима по гомили и око гомиле. А изнад њих се вије јато врана и гаврана црнијех; гачу и грачу; час падају на проклету гомилу, час узлијећу да опет пану; и бију се горе по ваздуху. Док одједном духну вјетар страшан, обарајући дрвље и стогове; и нанесе црн облак градоносан, и подухвати у прашина и откинутом лишћу са земљиног грежбавога лица и врале и гавране и гује отровнице с „Борове Гомиле“; и све то нанесе и с градом крупнијем и громовима страхотнијем просу на кућу сирочади Борилове. Врале и гавране с граком злослутнијем попадаше по проворима од куће, гује помиљеше око прагова и доворотника кутњијех, а камење се и мраморје сасу с праском ужаснијем по крову од шинде на кући тој. У толико сијну муња једна за другом и пуче гром један за другим из облака и мрчаве његове, и удари посред шљемена и стрјелицу веза за огњиште унутра — и запали кућу ту. Црна мајка зграби двоје дјеце млађе под два пазуха и, бјежећи из куће од пожара, повика на Петра и Петрану: да бјеже и спасавају се. И, обрввши се ван, осврну се на дом у пламену, кад али

има шта виђети: љуте гује опасале Петра и Петрану, као уже двије бале виша. Мати цикну и полеће у помоћ ћеци својој, док у толико духну вихор грозан, помијешан с гари и прахом крвавијем, и њу обори земљи у прашину а однесе Петра и Петрану преко брда каменијех и увала стравичнијех у далеке и незане стране, да их мајчине очи никад више не виде....

И писну Мара као рањена вила, и скочи у страху с одра својега. И сва дрхтећи као шибљика, протрља очи своје, и, једва дошавши себи и освијестивши се да је то само сан, прекрсти се и два и три пута, склопи руке и паде пред икону Свете Богомајке.

А другу вече снијева Мара поново:

...Као попела се на врх Дурмитора. Нешто јој се даде погледати пут истока и врата сунчанијех, и угледа и познаде исти облак онај који јој је Петра и Петрану однио. И виђе, како се он, кад би на по пута идући к истоку, предвоји на два прамена подједнака, а један од њих однесе Петра пут страна сјевернијех, а други Петрану пут ливада и ђулистана зоринијех. И јасно распознаде, како јој чудни вјетар занесе миљеницу кћерку тамо кроз неке ружичне перивоје до у накве дивне дворе од мерцана на стубовима од филдиша а златом прекривене. А ту је дочека огњевити змај, господар дворова тијех; сагледавши је, обрадова јој се веома; узе је на крило своје и посади себи уз десно кољено. А затијем, ижљубивши јој и чело и очи и уста и подвољак и јагодице и груди и ибришим-косе њезине, скиде са свога прста бурму златну с три камења драга и натаче је на домали њезин, метну јој на главу вијенац од златнога лишћа а над чело полумјесећ од дијаманата, објеси јој о врат и грло лабудасто дванаест ђердана бисернијех, покони јој се до земљице црне у три пута и показа јој руком на срце своје па на дворе и све у дворима што је — знак, да је она посад домаћица и господарица над свијем тијем. Али јој у исто вријеме определијели границе шеталишта њезина, опколи је с мноштво орфана и бајадера разнијех — баш као пауницу голубицама, огради је дебелијем

шипкама гвозденијем на по триста корачаји околу, и постави јој стражу од ушкопле-нијех и црнијех грдова на сваки ћошак у дивостану том. — И виђе Мара у сну том Петра сина свога, ђе га онај други прам облачни занесе у једну велику и шумовиту и пуну звјериња свакојакога планину. Док му наједном долеће црни двоглави орао са сјевера, и, спустивши се преда њ, предаде му из кљуна о свом грлу објешену златну икону Светитељ'-Ђорђија како бије аждају копљем кошћуницом и гази је крилатицом хатом својим. И, примив и пољубив свету икону, узјаха Петар на орла крилаша. А орао се изви небу под облаке и однесе бињацију млада у земљу сјеверну. А тамо бијаше један дио од неба пануо на земљу; и изашла млада царица ђевојка од земље те с војском и народом, и нашла се на живе муке и големе јаде трудећи се да ослободи терета царство своје и дигне небо гдје је и било. А Петар, приступивши царици ђевојци, обећа да ће он с помоћу божијом скинути бригу с чела њезинога. И помоли се Богу пред чудотворном иконом Ђорђија Светога, и, узјахав орла двоглавога, полеће у висине, и диже небо ђе је било и прије и разаве га за диреке његове. На то му се поклони царица ђевојка, и сав народ из земље те. А царици се Петар допаде веома; и скиде круну с главе и порфиру с леђа, и окруни Петра за цара; и даде му царски жезао да царује; и скиде прстен са своје руке и даде га њему; и вјенча се с њим пред Богом и народом. А, док Петар сјеђаше на златном пријестолу с десне стране од царице љубе своје, грдне гомиле свијета с крстовима и са чирацима и рипидама сребрнијем иђаху испред њих двоје, и клицаху им и поздрављаху их и веселаху се. А од поклича њихова разлијегаху се брда и долине; и така бијаше вика та, да се и Мара трже иза сна и ђипи са своје постеле.

И, подузео је страх и од страха дрхат као да је хвата грозница, чињаше јој се да јој се око срца крави лед а да јој мозак гори у глави и мисли у њему вру. И паде ничице на земљу под онијем углом у ком кандило горијаше; и ту се топло и свеусрдно помоћи

Богу и Светом Јовану Крститељу, крсном имену дјече њезине, да од ње и порода њена не одврате лица својега.

А трећу вече угледа Мара оваки сан:

....Као полећеле двије звијезде у један мах — једна од Петра из земље сјеверне, а друга од Петране из земље источне, и пре-лећеше преко цијелога неба, и савише се више Пиве те падоше обје њојзи у криоце. И проговори Петрова звијезда, баш као дијете од пет годинаца: „Петар је цар у земљи сјеверној. Поздравља те, стара мајко, и пита: шта је с Петраном“. А настави звијезда Петранина: „Петрана је царица у земљи источној. Поздравља те, мила мати, и пита: знаш ли што за Петра.“ И тога часа како звијезде ту на материном крилу дознадоше једна од друге оно за што су се и потежиле са неба на земљу, полећеше са њезина крила Петрова у источну к Петрани, а Петранина к Петру у сјеверну земљу. Разабравши, да му је сестра, у сужањству у рукама некрштенијем, Петар диже хрку и хордију с пушкама и топовима, колима убојнијем и лађама ратнијем; појаха истог онакога коња под крилима, коме из ноздрва жива ватра лиже, какав је у икони под Светитељ'-Ђорђијем насликан; и удари на земљу источну. Покори је и прегази уздуж и попрјеко, и опејде дивостан-пријестоницу земље те, ђе див страшни цареваше, љубећи му сестри на срамоту лице. И изазва Петар дива на мегдан јуначки, и уби га и прегази коњем, и ослободи сестру своју из рука некрштенијех. А двореове цара дива претвори у цркву, и, на мјесто полулуне на њих, поби часне крсте од сухога злата; задобивено пак благо, рухо и оружје раздијели војсци својој, а претек сиротињи по цијелом царству; и постави ред и даде законе у земљу ту, као што Господ вели и милује. И прогласи се Петар царем од истока до запада. А трубачи и свирачи и пјевачи из свега свијета и од језика свијех засвираше уз трубе и тимпане и запјеваше што их грло служи: живио цар Петар и кољено његово! Осана цару православном, цару равноправном, цару ослободиоцу, цару спасиоцу!

И силан бијаше поклич тај; лишће са

горе опаде од зора његова, воде стадоше у току својему, а звијезде се помакоше са боравишта својих. А од њега се прену и скочи с одра свога Мара удовица, тресући се од страха и узбуђења као го на цичи зими. И, запаливши свијећу погледа на ложницу дјеце своје; и, видећи их да мирно спавају и дишу на постељама својим, дохвати с рафа боцу освјештане водице те покropи ђецу у креветима. А затијем метнувши тамјана на жераву по маши, окади цијелу кућу и све што је у кући; и клече пред иконе светијех, и помоли се Богу и угодницима његовијем ципанцијелу ноћ. А сјутра-дан заслаби и обнемога, и паде болна логом у постељу, и одлежа три недјеље дана; и једва се опорави.

А једнога дана пролетнога, тек што се Мара с одра болесничког попридигла бијаше, прије зоре око трећијех пијеваца завечаше ланци и синцири и разлеже се тапат коња и звекет оружја пред кућом њезином. Зачу се граја као оргање греда, стаде лупа кундака о врата, зачекета звекир са каната, и раздрије се нечија крупна дерла крупнијом гласином: „Удовице Бора харамбаше, отвори нам на кули капију!“

Скочи Мара, запали свијећу, и, боса и у доњој одјећи, отвори врата од куће своје, и не слутећи јаду големом. А у тај час зграби је из мрака неколико рука, јакијех као клијешта жељезна, и она се за трен ока обре коњ'ма под копитама. А у кући наста колеж и вардања, стењање и хрвање, псовка и вика с узвицима дивљијем. И тек сјутра дан кад се под цјеливом освјежљивијем лахора јутрашњег и росе бисерасте изломљена и прегажена Мара у ранама и локви сопствене крви освијестила, виђела је кулу своју у огорелишту, добро своје у рупевинама, свуд околом ров и разбојиште, а над њиме вране и гавране. И погледа поред себе, тужна; и угледа двоје дјеце посопчади луде, сина Мирка од седам година и Милицу кћерку мјезимицу од љета четири; сјела ђеца поред мајке измрцварене, плачући јој ране завијају, пољупцима лице умивају, и зову је: да се дигне и хране им даде.

— Боже, Боже! је л' и ово сан?! про-

стења изломљена жена, долазећи себи: — Петре! Петро! Мирко и Милице... ђе сте!...

— Ево мене и Милице, мати моја!... одазва јој се ђетић Мирко, сузе просипљући: — А Пека су и Петру у гвоздене ланце опасали и одвели собом некуд, мајко, они црни људи под оружјем и саруцима шарењем што нас ноћас поробисе и кућу нам изгореше и тебе коњима прегазисе, мати наша... мати наша!...

И тада тек на те ријечи дође на ум мајци рањеној: шта се то све десило с њом и дјецом њезином и кућом њиховом; и цикну од бола и туге и очаја као гуја у пожару, и и пренеможе се и поново изгуби свијест своју; и павши главом крвавом на камен студени, оста тако лежећи у гару и крви и калу крвавом.

А за то вријеме кроз вале камените и путање превојите низ Пиву ријеку к Тари ријечи влачаху се три синцира робља, као три блахора испретуцана. А у синцирима бијаше повезано мушко и женско све по двоје и двоје уједно. а све момчад до своје шеснаесте и ђевојке до двадесет друге године младеж пробрана по здрављу и узрасту и стасу и љепоти по свој Босни и Херцеговини. И звечашу клети ланци на рукама и вратовима њиховијем, и упијаху се у кости и месо заробљеничко, и запињаху о дрвље и камење путем ногостолицом, и вијугаху се један за другијем као опуштена ужета за натоварењем коњем по пртини. И пљуштаху грозне сузе из очију ђевојачкијех, као дажд по ливадама покошенијем; и разлијегаху се пивске стране од којевитезања и запијевке момачке, као видови од тамнице хладне од цвилежа осуђеничког.

Др. Алекса Ивић.

Једна епизода из устанка српског под Карађорђем.

обротом једнога пријатеља из Љубљане дознао сам за ову интересатну епизоду из устанка српског под Карађорђем. За време устанка била је у Крањској чувена тополивица кнеза Ауерсперга, у месту Хофу. Устаници су српски трпели велику оску-

дицу у артиљерији па разабравши за ту тополивницу, наруче у њој неких 60 топова и мерзерових пушака. Писмо о овој порудбини стигло је у Хоф првих дана јануара 1806. године, али надзорник тополивнице Черин не смеде сам одлучивати о овом предмету, већ 20. јануара т. г. саопшти читаву ствар двору аустријском. Међутим на двору нису радо гледали напредовање српских усташа, а нису хтели ни да изазивају Турке против себе, те 14. фебруара наложи дворска комора Черину, да Србима не сме продавати топове. Идућег месеца, 19. марта, стигло је дефинитивно решење, да се из политичких обзира ускраћује продавање оружја и муниције српским усташима. (Акта о овоме налазе се у крањском земаљском архиву, Sitzungsberichte des k. k. Revierbergamtes, бр. 10., 57. и 93. за 1806 годину).

Српске народне умотворине.

Женске пјесме.

VI.

Ђевере, златни прстене?
Изведи сна'у у коло,
Нека је виде свекрови,
Зашто су сина родили?
Нека је виде свекрве,
Зашто су сина гојиле?
Нека је виде ђевери,
Зашто су злато ковали?
Нека је виде заове,
Зашто су брата имале?
Нека је виде сватови,
Зашто су коње морили?
Нека је види и војно,
Зашто је дибу кројило? —

VII.

Ђевере, златан прстене!
Златан ти цвијет дадосмо.
Ако ти цвијет увене,
Ђевере, све је до тебе. —
Уз поље ружа процвала,
Све поље листом покрила,
А једног краја не могла.
Туда ми иду сватови;
Добри се коњи играју,
Барјаци златни вијају,
Злаћане узде тргају,
Бојна се седла ломљаху,
Сјајне се сабље блистају,
А гласне пушке пуцају,
Кићени свати пјевају! —

VIII.

Који су оно сватови,
Што но су зашли у гору?
Коме ће свати на конак,
Коме ли двору бијелом,
Које ли злато водити? —
Оно су наши сватови.
Нашем ће двору на конак,
И наше злато водити.
Зашли су свати у гору,
А наши двори на крају
Не знају доћи сватови,
Спремајте слуге у поље,
Нека нам свате доведу;
Да нам се злато не брине,
Да свати коње не море,
Да бојна седла не ломе,
Да нову чоху не деру,
Да златне ћурке не губе,
Да скупи касек не праше,
Да златне токе не праше. —

IX.

У овом двору бијелом,
Одавно коло не игра.
Данас је дошло вријеме,
Да коло игра и пјева.

X.

Сад се злато сватовима нада,
Начинила од цвијећа лада:
Од шембоја и од алкатмера,
Од босиља и од ђул-беара.

XI.

Полећела два б'јела голуба,
И падоше на пендер ђевојци.
Донесоме два зрна бисера,
Бацаше јој у злаћане скуте.
То не била два б'јела голуба,
Нит' дон'јеше два зрна бисера,
Нит' метнуше на злаћане скуте,
Већ то била два ђевера млада,
Донесоме два златна прстена,
Међу сна'и на бијеле руке.

XII.

Шта се сјаји на сред Сарајева?
Ил' је диба међу терзијама,
Или чаша међу бекријама,
Или свила међу везиљама,
Или злато међ' кујунџијама? —
Није диба међу терзијама,
Нити чаша међу бекријама,
Нити свила међу везиљама,
Нити злато међ' кујунџијама,
Веће сна'а међу ђеверима.

XIII.

Младо момче испред двора прође,
И пропјева јуначкијем гласом:

»Чије злато на води заспало?
 Да ме није срећа нанијела,
 Злато би му вода однијела. —
 Ја љубио, ја је избавио,
 Па ће злато бити мени дато.“
 Дочула је ђевојачка мајка,
 Тражи шћерцу по бијелу двору,
 Ал' је шћерка већ допала војну.

XIV.

Устани злато невјесто,
 Ето ти иду сватови,
 Опремај брже дарове:
 Староме свату кошуљу.
 Ђеверу златну мараму,
 А милом куму бошчалук,
 Младоме војну најљепши
 Бошчалук златом везени,
 И златан југлук с гранама,
 И твоје лице бијело,
 А сваком свату по јаглук.
 Свати ће сна'у дароват':
 Од старог свата јабука,
 И жути дукат за дара,
 Од кума златно прстење,
 Од војна дџа злаћена,
 Од сваког свата по рубља.

XV.

Чији су оно дворови,
 У њима златни столови?
 Мариног војна дворови.
 Што кажу златни столови,
 То су јој мили ђевери.
 Spreмају свилу кројену,
 Да Мари сна'и донесу,
 Да милу сна'у обуку
 У златну свилу и дџбу.

XVI.

Стари свате, дико наша,
 Даруј нама коло наше,
 И у колу коловођу,
 Честита ти кеса била,
 И у кеси десна рука! —
 Ој, ђевере, дико наша,
 Даруј нама коло наше,
 И у колу коловођу.
 Весела ти сна'а била,
 И у двору поиграла,
 И до в'јека сретна била! —
 Ђувегијо, дико наша,
 Даруј нама коло наше,
 И у колу коловођу.
 Сретна теби драга била,
 На руци ти сан заснала,
 У лице те пољубила,
 А у з ру пробудила,
 Своје лице теби дала,

С тобом рухо подерала,
 До вијека сретна била!

XVII.

Одви се златна жица од ведре неба.
 То не била златна жица од ведре неба,
 Већ то била лепа Мара од добра рода,
 Сави се своме војну у златна њедра.

XVIII.

„Злато Маро, је л, ти жао мајке?“
 „А што ће ми жао бити мајке,
 У мог' војна бољу мајку кажу.“

XIX.

„Отвори дворе, ђевојко Мејрушо, Мејрушо!“
 „Који си јунак, да т' отворим дворове, дворове?“
 „Ја сам јунак дели-дервиш Алија, Алија.“
 „Нут у мене сјајне токе Мејрушо, Мејрушо!“
 „Нут у мене ситан ђердан Алија, Алија!“
 „Уватићу, потргаћу Мејруше, Мејрушо!“
 „Ак' уватиш и потргај Алија, Алија!“
 „Нут у мене мур-доламе Мејрушо, Мејрушо!“
 „Нут у мене мур-димије Алија, Алија!“
 „Уватићу, подераћу Мејрушо, Мејрушо!“
 „Ак' уватиш и подери Алија, Алија!“
 „Нут' у мене сјајни' ножа Мејрушо, Мејрушо!“
 „Нут у мене сјајне павте Алија, Алија!“
 „Уватићу, отпасаћу Мејрушо, Мејрушо!“
 „Ак' уватиш и отпаши Алија, Алија!“
 „Нут у мене мрке брке Мејрушо, Мејрушо!“
 „Нут у мене солупчића Алија, Алија!“
 „Уватићу, почупаћу Мејрушо, Мејрушо!“
 „Ак' уватиш и почупај Алија, Алија!“
 „Нут у мене ведро чело, Мејрушо, Мејрушо!“
 „Нут у мене б'јело лице, Алија, Алија!“
 „Уватићу, обљубићу Мејрушо, Мејрушо!“
 „Ак' уватиш и обљуби Алија, Алија!“ —

Сарајево,

Приближно: Грујица.

Листак.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Гете и госпођа Штајн, од Милана Ђурчина.
 Београд, 1908. изд. књиж. С. Б. Цвијановића: Пре-
 штампано из „Срп. Књиж. Гласника“. Стр. 26. —
 Жена у Гетеовој поезији од Милоша Три-
 фунца. Господин аутор написао је ову занимљиву и
 лијепу радњу како сам вели из ове побуде: „не тиче
 ме се, да ли је Гетеова љубав, која је трајала од
 1776—1789. била платонска, него сам покушао да
 покажем, да је та љубав зато што је била платонска
 трајала од 1776.—1789., дакле читавих тринаест
 година, не би трајала толико, по моме мишљењу,
 да није платонска.“ Љубавна психологија
 мучнија је него свака друга и то је разлог, да се

неће сви читаоци сложити са г. аутором и његовим мишљењем. Опће је познато, а из многих љубавних односа знаменитих људи знамо, да и неплатонске љубави могу врло дуго трајати. А напротив мало ће бити жена, које не би знале причати о томе, како су кратка вијека били многи велики љубавни пламенови, баш за то, јер „он“ није хтио, да се дуго игра »Ritter Toggenburga«

Да је велики Гете, који иначе није љубио платонски, — овај пут духовиту и слатку игру са госпођом Штајн тако продужио, па да је била платонска, томе се лако нађу разлози:

I. Гете је онда још био врло млад: 26 година! „Она“ старија за седам година и мајка седморо дјеце! Већ сама та околност даје замислити, да на жену у тим приликама човек добра укуса није могао јуришати н. пр. на исти онај начин, како је могао на дјевојке и жене млађе и слободније.

II. Ћа Штајн била је жена високог образовања и још веће рафинерије, и тиме је везала младог Гетеа трајније, него друге жене. То је била жена из виших социјалних кругова, елегантна и по томе већ мање приступна за нагла освајања.

Да један те исти мушкарац може наћи уживања једанпут у љубави платонској, а други пут (код других жена) у посве неплатонској, то је психолошки и физиолошки оправдано и могуће, па је било могуће и код Гетеа. Њему (иначе необуздану) било је угодно имати и један одношај финије врсте, „позирати“ у театралним призорима неуслишане љубави — за промјену. Његово је доба било доба таквих романтичних љубави, пуних сентиметалних и умшљених мука; а за то је г. Штајн била веома добар објекат и „модел“ за његове цјесме и прозу ове врсте.

Гетеову платонску љубав са гђом Штајн могао ипак замисљати у најширем смислу те ријечи, т. ј. са великим концесијама — са њезине стране.

То се види из његових писама.

Да је на трајност те љубави утјецало и то, што госпођа Штајн бијаше само до извјесне границе приступна не може се порећи али та околност није била једини и основ ове велике и изнимне трајности, него један од многих момената, који су се овдје у сретном сјелу нашли.

* * *

У исто вријеме изашла је у Београду и друга књига „Жена у Гетеовој поезији“ од Милоша Трифунца; прештампана из „Српског Књиж. Гласника“, а обрађена (на 136 стр.) такође на врло занимљив начин. У огромној литератури о Гетеу има врло много дјела, која обрађују тему ове књиге, али, систематски рад о жени у Гетеовој поезији дао нам је госп. аутор први пут. Та ће књига у велике заинтересовати и нашу публику, нарочито жене наше. Из ње се види, да је жена у Гетеовој поезији заступљена и у својим најбитнијим представницама и у својим најважнијим односима у животу. Гете је умрио да створи сасвим конкретне, понекад до ситница дошљедне женске типове, који никако не застаријевају, јер су истинити, реални, који су стално занимљиви јер су разнолики. И ако су то Њемице, оне нијесу једино Њемице, нијесу чак ни прије свега Њемице, њихова се народност осјећа узгред, а оно што и поред све њихове индивидуалне разноликости

необично јако избија, оно што им је свима заједничко јесте: женство, »das ewig Weibliche«. За то ће ову књигу са уживањем читати и српска жена и било је лијепо и добро, да је изашла и у засебном издању. Аутор ју је писао са финим психолошким опажањима и са великим симпатијама спрема жене као човјека — уопће.

Јел. Беловићева.

S. Тројановић, Тур и зубар у српским земљама и у народној успоми. Отиск из Сборника статей вЪ. честЪ В. И. Ламанскаго. Санктпетербург 1906. — У овој расправи говори о туру и зубру, изумрлим дивљим воловима, гдје су њихове кости у српским земљама нађене, за тим историјске белешке о њима, и на послетку све доводи у везу с традицијом народном.

Dr. Sima Trojanović, Eine Ahnung von dem Befruchtungsvorgange bei den Pflanzen, im serbischen Volke. Globus, Nr. 24. Bd. XCIII, 1908, доказује да српски прост народ има неки појам о оплођавању код биљака, јер у време цветања краставаца, бундева и бостана Подрињци турају међу врежје и по стазама поред леја многе ките маце, која својим мирисом и бојом цваста привлачи бумбаре и друге двокрилце да сисају мед, па успут свраћају и у цветове краставаца и других поменутих биљака, те полене преносе из цвета у цвет, који заплођавање изврше. За то народ ово кићење мацом зове „женити краставце, бундеве итд.“ Досад је било познато у науци да само Арапи умеју да помогну заплођавању код урме, што на бразим коњима пренесу грану од процветале мушке урме и задену је у грање женске урме своје оазе — а сад ево и српског интересног примера. Ово је истина код народа само слутња, али ипак врло значајна, јер је без сумње много старија од Линеова проналаска оплођавања код биљака тек у 18 веку.

Књижевне и културне биљешке.

Slovansky Prehled o Краљчевићу. У Златном Прагу излази већ једанаеста година свесловенски лист под уредништвом Адолфа Черног и доноси преводе и оригиналне чланке из свих словенских књижевности и то све на чешком језику. У 3. бр. тога листа за децембар доноси на челу листа слику чувеног хрватског цјесника Силвија Страхимира Краљчевића и двије његове цјесме „Монолог“ и „Сјен“ у преводу Јури Рубина. Затим доноси подужу биографију цјесникову, од Јосипа Милаковића (у 2 броја).

Нови поворишни комад. Познати драмски писац и одлични српски књижевник Бранислав Ђ. Нушић написао је и трећи поворишни комад из босанског живота. Први је „Кнез Иво од Семберије“, други „Данак у крви“, а овај нови зове се „Хади Лојо“. Сиже је узет из историје окупације Босне и Херцеговине. Радња се догађа у Сарајеву, у најлепшој сарајевској Гази Усрефбеговој џамји. Биоградски листови хвале овај најновији Нушићев комад и сви се слажу у томе, да и овај рад ни мало не заостаје иза пређашња два комада. Приказао се на биоградској поворици први пут 4. децембра.

Три знаменита Херцеговца. Овако се зове књига Тома II. Ораховца, која је скоро изишла из штампе. У њој се говори о знаменитим војводама херцеговачким Мићу Љубибратићу, Мехмед-Али Паши Ризванбеговићу и дон Ивану Мусићу. Књига је

